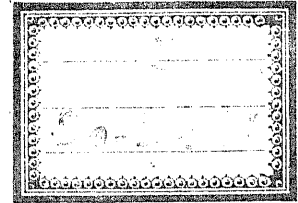

25. a. 4. 5.

Si hereditas si proventus supremo iudicio non esset diuisa, tu ab ipso
Iure in duodecim partes diuidebat patrimonium illud: cuius partes
in unum coliatas assis. dicebat. unaqueque pars. uncia. uocabat.
Sextans. duo unciis continebat. Quadrans. tres uncias.
Triens. quatuor. Quincunx. quinque. Semis dimidia partem
assis. Sexcunx septem uncias. Bes octo. Dr Dodrans
nono. Dextans decem. decunx undecim. ultima uero assis
12 toti continebat.

Seperanquan 755

Japan

2 400 40
Stahla
MADE IN SPAIN

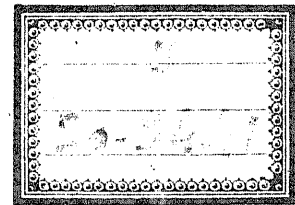
M 6M

Handwritten text and markings at the bottom left corner, including what appears to be a date '1888' and other illegible characters.

25. a. 4. 5.

Tempore

is hereditas si morientis supremo iudicio non esset diuisa, tunc ab ipso
iure in duodecim partes diuidebatur patrimoniū illud: cuius partes
in unum collatas assis dicebat. unaqueque pars. uncia. uocabatur.
Sextans. duo duas uncias continebat. Quadrans. tres uncias.
Triens. quatuor. Quincunx. quinque. Semis dimidia pars
assis. Sexcunx septem uncias. Bes octo. Dr. Dodrans
nouē. Dextans decem. decunx uidecim. ultima uero assis
quae totum continebat.

Japan quan 755

Japan

am BM

15
59
9

B. 15. 667

to 10 2/1

ALEXANDRI AB

ALEXANDRO IVRISPERITI

NEAPOLITANI GENIALIVM

DIERV. LIBRI SEX VARIA AC. RE.

CONDITA ERVDITONE

REFER TI.

Accuratius quam antehac excusis
cum duplici indice.

μήτ' ἐμοὶ μέλι, μήτε μέλιτ' αἶμα

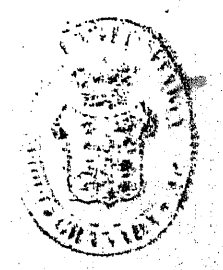
Nocet empta dolore uoluptas.

Ἄειδ' αἶμα ξυπεπίοισι, δύνασ δ' ὑπὸ δαδὲ βέλκαιοι.

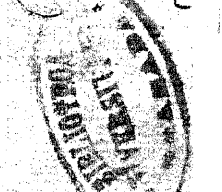
CVM PRIVILEGIO

Vaneunt Parisijs in uico Sorbonico, & Iacobæo,
apud Ioannem Petrum sub insigni D. Barbaræ.

M D XXXII

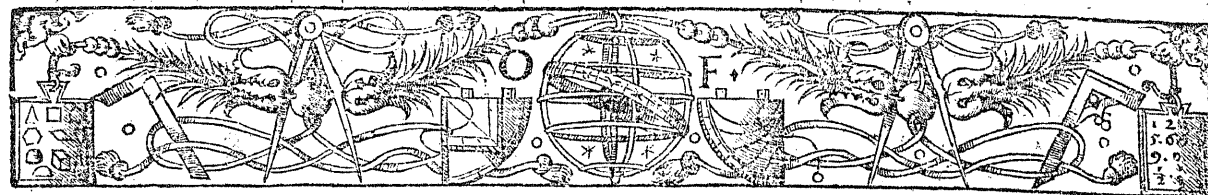
*Joan
Ramuel*

Ioachimus

POLITES ZELAND'VS
AD CANDIDVM
LECTOREM.

Quisquis es Aonias breuiter cognoscere Musas
Qui cupis, & studijs inuigilare bonis,
Qui cupis ad doctæ penetralia sacra Mineruæ
Ingenuo celerè pectore ferre pedem :
Huc ades & cupidæ sollerti indagine mentis
Perlege diuinum candide Lector opus,
Perlege Alexandri felix monumenta disertæ,
Atq; sub arcano cuncta reconde sinu :
Quicquid habent alij cæcis ambagibus, uno
Tradidit hic mira sedulus arte libro:
Utque apicis ex uarijs speciosi floribus horti
Non nisi quæ fuerint optima parca legit,
Sic dedit hic Latix compendia maxima linguæ
Ex dubijs longo tracta labore uis :
Ardua sacrati pandit problemata iuris,
Abdita quæ doctis cuncta fuere uiris :
Explicat ambiguos uigili studio labyrinthos,
E quibus haud facilis exitus ante fuit :
Adde quod & Medicas claris uirtutibus artes
Exprimit ingenij dexteritate sui :
Intima naturæ uario primordia motu
Edocet ad proprias ducere quæq; uias :
Candidus ætherei fulgentia sidera cœli
Prodidit, & rapidi signa corusca poli :
Deniq; Cecropias in summam contrahit artes,
Atq; aditum studijs omnibus ipse parat.
Inuida post cineres nimis huic citò fata sepultos
Abstulerant scriptis præmia digna suis.
At pius in magnum produxit Morrhius orbem
Obruta quæ putri delituere situ,
Huius apud doctos ut gloria salua maneret,
Atq; opus hoc dignum posteritate foret.
Vis igitur facilem grata breuitate Mineruam
Reddere, & ex studijs præmia ferre tuis?
Hoc eme præclarum lector studiose uolumen
Et bene secreta singula mente tene.

ORNATISSIMO VIRO

D. MARCO A VVEZE, ECCLESIAE

ELSTENSIS ET CVLENBURGENSIS

Præposito, Traiectensis uerò Ecclesiæ cathedra-

dralis Canonico, patrono & amico

suo, Gerardus Morrhius

Campensis.

S. D.

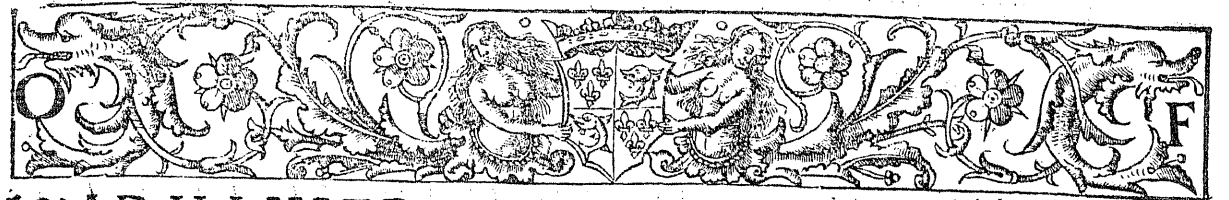
PVD NABATAEOS recepti moris fuisse legimus
uir ornatis, ut qui negligentior opes paternas immi-
nuisset, poena multaretur : contra qui eas sua industria
auxisset, præmio ex publico ærario honestaretur : exi-
stimantes nimirum id quod res est, nullam Rem publi-
diu uigere posse, in qua adulescentes, qui conseruandæ
ciuitatis ueluti semina quædam sunt, hõ modò nullum
frugalitatis specimen de se præberent, uerumetiam inertio torpenteis fa-
tiscerent, nihilq; sibi ad bona paterna fœdum in modum obligurienda, re-
liqui facerent, perinde quasi non ad aliud nati, quàm ut fruges consume-
rent. Probè quidem illi, sed multo rectius, mea sententiâ, plagiarij isti Rei-
pub. literariæ publico exemplo multandi forent, qui quicquid probatorum
Authorum semel inuncauerint, sibi solis seruant, sperâtes aliquandò futu-
rum, ut occasione oblata, ex aliorum sudoribus sibi auram popularẽ aucu-
pentur : quo facinore non parum uerè paternas opes accidunt. Tolerabilio
res tamen hi sunt, meo iudicio, quàm inuidi isti, qui aliorum monumenta
apud se perpetuò manere sepultos, ac cum blattis & tineis rixari permit-
tentes, neq; sibi, neq; posteritati aliqua ex parte consulunt : non secus ac per
uigil ille Draco, quem aurea mala in Hesperidum ortis obseruasse Poetæ
narrant. Quæ sanè res literariæ Reipub. superioribus annis *πρωλεδρίαν* se-
rè induxisset, nisi Hercules aliquot *ἀλεξίμαχοι* bonis auibus emerlissent, qui
pietate quadam erga posteritatem moti, iunctis umbonibus, rebus prope-
modum deploratis suppetias tulissent, nullumq; non mouissent lapidẽ ad
bonos Authores ab istis tenebrionibus uelut ab inferis postlimiò reducẽ-
dos, freudentibus interim & contabescentibus malè feriatas istis *φρασεολογίας*,
qui noctuarũ instar, ex orientẽ Solẽ non ferentes, nunquàm nõ rectoribus
studijs inauspicatissimo garritu obstrepũt, & inuentis frugibus, ad glandes

illas suas multo insultissimas miseram iuventutem inuitant. Sed bene habet, funus hic illorum nihil amplius trahit: quod iuuenes alieno periculo prudentiores iam euaserint, quam ut ad horum plus quam Asininas uoces, *καὶ μὴ δὲ μὲν ὑγιῆς ἔχοντες*, aures arrigere dignentur. Satis enim iam diu sibi futurum esse factum ab illis intelligunt: dum luculentissima mercede & magni temporis iactura, nihil præter nœnias suas illas decantatissimas, hoc est, meram quandam rerum omnium ignorantiam cum falsa scientiæ persuasionem coniunctam, perdocent, adeo ut quidam uelut ex altissima phrænesi ad se redeunt, ut Vlysses ille apud Sophoclem, plurimum doleant, se in hoc genus quisquilijs operam (quod aiunt) & oleum perdidisse: quibus quemadmodum ob resipiscentiam libenter gratulamur, ita obstinacibus istis & præfractis calcitronibus imprecamur, id quod Cretenses uitiosis & peruersis hominibus solent, ut mala consuetudine delectentur, sibiq; placeant, ac (ut inquit Oratius) libenter sint miseri. Porro si (ut iam captum est) Principum ubiq; fauor huic negotio sanequam præclaro indies magis ac magis accedat, ausim omnibus bonarum literarum candidatis promittere, breui futurum, ut fuis Barbarorum copijs, literæ cum doctorum omnium applausu insignem triumphum agat: perpetuo illis indicto silentio, adeo ut Harpocratis & Angeronæ instar, ne gry quidem deinceps mutire ausint. Ad quam rem multo sanè præclarissimam Christianis. Fræcorum rex FRANCISCVS suo exemplo Principes omnes incitat: qui nuper uiros anxie literatos amplissimo stipendio conduxit, ut & linguas, & Mathematicas disciplinas publicè prælegant: imitari uolens, opinor, ueteres illos, & omnium scriptis celebratissimos heroas, *καὶ λαὸν ποιμένε*, ut Homericis utar uerbis, Alexandrum Macedonem, Sertorium, Vespasianum, Antoninū Pium, Traianum, aliosq; eiusdem classis, quos omnes recensere nimis longum foret, qui liberalium artium professoribus annua salaria constituisse traduntur. Quamquam multis parasangis illos etiam omnes superat: nimirum quos in suæ cuiusq; gentis liberos duntaxat fructum hunc deriuari uoluisse constat, adeo ut etiam Po. R. Romanus magni beneficii loco linguæ Latinæ usum Cumanis dederit. At hic noster, nullis nationibus exclusis, omnes ex æquo in partem uenire permittit, non solum de sua republ. benemereri cupiens, sed potius de uniuerso terrarum orbe. quo factum est, ut nullus se prætextu aliquo purgare deinde posset, quo minus scientiarum fontes illos unicuiq; (ut Socrates apud Platonem asserit) à Deo Opt. Max. infusus quidem, sed terrena contagione ita turbatos, ut nisi summa ingenij exercitatione, assiduacq; meditatione corriuerentur, profluere omnino nequeant, ita excolat, ut genuina illis innataq; uis, tenebris fugatis, emicare queat. Nec dubito quin patriæ nostræ Principes egregium hoc, & sæculis omnibus memorabile institutum certatim indies imitaturi sint, cum audiã doctissimos quosq; iam ad honores passim apud illos euehi: quorū prudēti cordatoq; cōsilio, fieri nō potest, quin & literis, & literatis omnibus suis honos aliquando cōstabit, qui (ut

qui (ut inquit Cicero) alit artes: quò minus mirādum, apud Veteres tam multos doctrina claros fuisse uiros, cum illis eo nomine apud omnes omnium ferè gentium populos plurimum semper honoris fuisse delatum, legamus. Nam, ut infinitos alios taceam, Dionysius Syracusanorum tyrannus, Platonem sibi præceptorem adsciuit. Philippus non tam sibi filium natum, quam Aristotelis ætate natum gaudebat, quò à summo philosopho, & educari, & erudiri posset. Alexander cum Thebanorum bona militibus diripienda pro arbitrio dedisset, tantum literis tribuit, ut Pindari Poetæ ædibus ne uim aliquam inferrent, edicto cauerit. Idem hoc honoris Marcellus COS. cum Syracusas oppugnaret, Archimēdi philosopho tribuit, quamuis non pari successu. Prætereo Diuū Cæsarem & Pompeium Magnum, quorum hic consulatu fungens, Possidonij summi sapientiæ professoris domū ingressurus, Licitoribus ne de more fores uirga percuterent, interdixit, fascesq; honoris causa, summisit: ille medicinam professus, & liberalium artium doctores, ciuitate donasse dicitur. Felix planè & omnium uotis exoptandum sæculū: id quod non ita magna temporis intercapidine reuertetur sat scio, si tu tuiq; similes, qui apud Principes, & consilio, & autoritate plurimum ualeatis, studiorum patrocinium ex animo suscipere aliquando uelitis, illisq; ad erigendas literas temporum iniuria collapsas calcaria addere. quo nomine non parum ornamentum inclytæ Vezorum familiæ adiunxeris, perpetuacq; tui memoria posteritatem deuinxeris. Sed quorsum opus est te pluribus adhortari? quæ ad hoc munus alacriter seduloq; obeundum, animum longè propensissimum habere, uel ex hoc cōiectare licet, quod & ipse doctissimus sis, & ut cognatum unice tibi charū literis humanitatis instituendū curarē, tantopere à me nuper cōtēderis: qua in re, ne quam de me spem conceperis, uanam aliquando fuisse comperias, gnauiter dabo operā. Quantum uerò ad rem literariam pertinet, quamuis in quo nunc sum rerum statu, mea opera nihil ferè emolumentum præstare posset, non desinam tamē modis omnibus aduigilare, ut testatum reddam, uoluntatem mihi in eam rem semper fuisse promptissimam. quod ut leui argumento tibi in præsentia ostendam, uir obseruande, mittō Dierum Genialium libros sex ALEXANDRI AB ALEXANDRO Neapolitani, uiri (ut paucis dicā) exquisitè docti, quiq; *ἐγκυκλοπαιδίων* omnibus numeris felicissimè absoluisse uidetur: Siue enim iurisprudentiam spectes, siue in explicandis authorum nodis dexteritatem, siue historiarum & fabularum penitissimam cognitionem, breuiter quicquid ad perfectam rerū omnium doctrinam spectat, dispeream nisi iures illum ubiq; in sua uersari palæstra. In hunc annis ab hinc plus minus duobus, cum essem Francfordiæ, neglectum atq; in angulum detrusum fortè fortuna incidi, sed ita deformatum & mutilatum, ut ne Authorem quidem ipsum, si reuiuiscat, sine magno negotio, sua ipsius scripta interdum assequi posse credam. Quamobrem operæ precium me facturum putauī, ac non modo de hac aut illa republica, sed de uniuerso orbe aliquatenus benemeritum, si

rum, si collatis hinc inde Authorum locis, unde sua deprompsit, pro uiribus adniterer, ut pristinae nitori restitutus, in manus hominum ueniret, id quod quantum per occupationes licuit, effeci: nimirum qui eodem tempore, & conferebam, & ad praelorum clesydram, festinationemque cogebam esse in procinctu. Nec me clam est, exoriturus heic statim uiligatores, qui operam hanc nostram, ut leuem parumque frugiferam eleuabunt, quos equidem hoc unum oratos uelim, ut tantisper linguam compescant, dum ipsi periculum fecerint, quantum tædij sit aliquando deuorandum, quoties arrodendi ungues, priusquam locum unum aut alterum incuria uitiatum, sanare queas. Verum ronchos eiusmodi & sannas facile contempsero, uir ornatis, si hos qualescunque labores, tibi à tui amantissimo detissimoque consecratos, ab illorum calumnijs & sycophantijs uindicandos susceperis: idque ut facere non graue ris, te etiam atque etiam obtestor. Mèque in albi clientulorū tuorū, si lubet, refer. Bene Vale, & Stephanum Montanum communem amicum, quem inter causarū patronos audio isthic adscitum, plurimum meo nomine queso salutes. Lutetiae Parisiorum
 Calend. Ianuarijs
 M. D. XXXII.

Ad illustrem

AD ILLVSTREM ANDRAEAM AQUAE
 VIAM, DVCEM ADRIAE, VIRVM ELOQVENS
 TISS. ALEXANDRI DE ALEXAN
 DRO IVRIS PERITI NEAPO
 LITANI, IN GENIALI
 BVS DIEBVS PRAEFATIO.

ENIALES MEOS, ET A SEVERIS STUDIIS
 lucubratiunculas, succisiuis temporibus excogitatas, an dicarem tibi Dux in clyte, diu ancipiti cogitatione & dubia mēte in utramque partem distractus sum. Cum enim ætate nostra te ingenio & facundia prope singulari uideamus, quid dignū eruditione tua, aut satis exploratū probatumque, homo ego tumultuarius in litibus & foro uersatus, apud te afferre possem, hæsitabā. Nunquid ex agro ieiuno & exili, poma Alcinoō (ut aiunt) aut Floræ ferta dare tentarē? ut quod Phormioni Annibal, id tu mihi aliquādo obiectares. Rursus commentatiunculas meas qualescunque forent, cuius patrocinio tutò committerem potius quam tuo, habebam neminem. Solus tu mihi occurrebas, cuius ingenij præstantem uim, & dicendi facundiā noscibamus: cuiusque, præter familiæ genus inclytum, præterque uitam gloriā, fortunæque & animi dotes, etiam acre iudicium, examussim de studijs bonarum artiū, & omni antiquitate, sæpenumerò factum audieramus. Accipias ergo opusculum, & iocos meos, quibus quādo à foro & negotijs otium & quies erat, quādoque ab incurso calamitatum, & sæuientis Fortunæ procellis respirare potuimus, cum amicis interdum ludere solebamus. Quibusque mores & exempla omnis uetustatis, ueterumque illa institutio auorū, tam circa honores & magistratus, Senatusque consulta, remque bellicam & militarem, quā circa sacra, cærimonias, cultusque Deorum: quātūque à nostra religione, qua rectè imbuti sumus, quæque nobis sanctissima & prouidentissima constituta est, illa discrepent, liquidò tibi innotescere possit, opus sanè operosum: Non quò iudicium censuramque tuam, quæ pensiculata nimis & acris est, quam nos subire formidamus, experiar: sed quò patrocinium mihi aduersus cauillantes, si qui fortasse sunt, paratum inueniam: Siquidem hæc aliquibus non probari, & fortasse non nimis docta, aut exculta uisum iri, haud dubito. Id tamen qualescunque sit, tu boni æquique consules. Nam & si tuo graui & firmo iudicio dignum opus non sit: rudibus saltem ad capiendum maioris operis incrementum, & quādam uetustatis imaginem, uitandumque
 4 inquirendi

inquirendi laborem, cum omnia ex pluribus studijs collecta, complecti memoria non sit, fortasse proderit. Legentes tantum queso meminerint, homini in foro uersato, & tumultuarijs iudicijs ferè possundato, q nec curis, nec negotio uacat, animo etiam tam uarijs actionibus occupato & impedito, quæ maximè à quiete doctrinarum auocât, ut quid dignum auribus, diligenterq; exploratum, aut satis grauitè pensitatum, in medium adferre possit, nō facile dari. Adde quod antiquitatis omnis ratio cognitioq; & si quod est uetustatis exemplar, apud Authores multiuagos, Græcos & Latinos, quos undiq; conquisitos, quò ad facere potui, euoluimus, sparsim & intercisè detrusa, nec in promptu exposita sunt. Adde causarum & negotiorum, priuatarū publicarūq; rerum sollicitā curam, quæ Sapientis quoq; animum in diuersum trahit. Sed quaecunq; hoc munusculum futurum sit, id à te peto, ut meum erga te syncerum animum, fidemq; & sedulum in omni Fortuna obsequium, saltem testari uideatur, quod ita acceptum iri à te, etiam atq; etiam postulo. Vale.

SO QVAE DE AVCTHORIS VITA EX HISCE
COMMENTARIIS COLLI
GERE LICET.

DE ALEXANDRO hoc nihil à recensioribus *Βιογραφία* scriptū comperio: cum tamē eorū tempore uixerit, quorum uitæ à diuersis conscriptæ sunt, nimirum Franci, Philelphi, Geor. Trapezuntij, Ioā. Platinae, Iouiani Pontani, Theodori Gazæ, Nicol. Perotti, Do. Calderini, Hermolai Barbari, Pauli Cortesij, Raphaelis Volaterrani, quos partim Rhomæ prælegentes audiuit, partim officio sibi deuinxit, partim etiā quæstionibus ppositis (ut fieri solet inter doctos) exercuit. Philelphū iuuenis senē obseruauit, illumq; Rhomæ M. Tullij Ciceronis Tusculanas quæstiones summo artificio prælegentem audiuit. Nicolaum Perottū & Do. Calderinum scribit sua ætate Martialis apophoreta magna æmulatione Rhomæ in scholis eodem tempore prælegisse. Professione fuit iuriscōsultus, in qua eò usq; progressus est, ut & in agro Neapolitano, & Rhomæ causas sæpe defenderit: ubi & ædes ostentis umbrarūq; illusionibus infames se aliquando incoluisse scribit, ac in agro Vaticano prædiolū habuisse. Tandem ubi in iudicijs gratia & corruptionibus omnia transigi uideret, Patronisq; contra uim potentiorū nihil amplius præsidij esse, relicto foro, & causarum actionibus, in mitioribus studijs ætatem consumpsit: fatius esse ducens (ut ipse de se inquit) modico ciuiliq; cultu contentum uiuere, quàm bona animi turpi quæstu pessimo exemplo foedare.

- OCVS ex Tranquillo de testamento Cæsaris in natali Iouiani Pontani inuicem discussus. Caput i. Folio 1.
Qui Reges uel Principes apud uarias gentes, cognomenta ex suo nomine posteris reliquerint. Caput ii. fo. 2.
Quæ potestas quantumq; ius aduersus reliquos magistratus Tribuni plebis Rhomæ fuerit. Ca. iij. fo. 3.
Quid uerbum sino cum negandi aduerbio apud Iureconsultos designauit, & quam uim habeat in edictis. Ca. iij. fo. 4.
Ex quot millibus Decuria, Centuria, Manipulus, Vexillum, Turma, Cohors, & Legio, à Rhomanis scribi consueuerint. Ca. v. fo. 4.
Ex quibus causis Dictator apud Rhom. olim, & quare fieri consueuit. Ca. vi. fo. 5.
Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & uetus Senatusconsultum à Græcis ad Rhomanos deductum. Ca. vii. fo. 5.
Spero te amaturum fore, uel amandum fore, ueterum authoritatibus Latine dici licere, contra opinionem quorundam Grammaticorum. Ca. viij. fo. 6.
Pleraq; ueterum Rhomanorum cognomenta, quibus de causis indita, & denominata fuerint. Ca. ix. fo. 7.
Quare partus ancillæ, cuius fructus legatus fuit, in fructu non sit, cum reliquorum animalium contra fuerit. Ca. x. fo. 8.
Miracula de somnijs apud nonnullos cognita & comperta. Et quæ ipse expertus fuit. Ca. xi. fo. 9.
Quæ forma castrorum, qualisq; disciplina olim fuit, & quot portæ in Rhomanis castris esse consueuere. Ca. xii. fo. 9.
Quot cognominibus Fortuna dea apud Rhomanos cognominata, & quibus Templis donata fuerit. Ca. xiiij. fo. 10.
Quoties opima spolia, caesis hostium Ducibus, Rhomæ relata fuerint, & quoties Iani templum clausum sit. Ca. xiiij. fo. 11.
Verbum liberorum & parentum in edictis Prætorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur. Ca. xv. fo. 12.
Quæ & quot Curia Rhomanæ fuerunt, & uerbum Curia sine adiectione nominis, quam Curiam designauit. Ca. xvi. fo. 12.
Quæ fuerint Rhomanorum Tribuum nomina, & unde dictæ denominatæq; sint, & quæ apud Exteros celebrentur. Ca. xvij. fo. 13.
Historia de Scipione Asiatico, & morte Aemiliani Scipionis: quæ incerto auctore fuit. Ca. xvij. fo. 14.
Quanta & quàm uaria Iurisconsultorum opinio fuerit de supellectili, & quæ supellectilis nomine comprehendantur. Ca. xix. fo. 15.
In qua ætate milites à Rhomanis legi consueuere, & quæ fuerit disciplina militaris, quòdue iusiurandum. Ca. xx. fo. 15.
Dissentio inter duos Ludi professores, super uerbo inuenio & reperio, contra obseruationes Grammatici cuiuspiam. Ca. xxi. fo. 17.
Ex quibus uictorijs olim *COSS.* deinde sequuti Duces, triumphare consueuerint. Ca. xxij. fo. 18.
Disceptatio Francisci Philelphi cum Grammatico, an Cicero aliquandò Ludum aperuerit? Ca. xxiiij. fo. 19.
In quo gradu cognationis apud plerasq; gentes matrimonia licuerint: & quàm diuersi mores in contrahendis nuptijs fuerint. Ca. xxiiij. fo. 20.
Quid sit Artemon apud Iureconsultos: & quod dicatur plumbum in ripa positum, de quo ambigitur apud multos. Ca. xxv. fo. 21.
Quod esset Collegium fratrum Arualium Rhomæ institutum, quæue Salij Sacerdotes, & quot

- & quot societatum genera fuerunt. Ca. xxvi. fo. 21.
 Quot Lictores Apparitoresq; habebat Dictator, quot Coss., aut Praetores, Quae resue, quaeue secures habebant, & qui non. Ca. xxvii. fo. 23.
 Quod Regium Diadema, tam apud Rhomanos, quam apud exteras nationes, gentesq; fuerit, & quae insignia. Ca. xxviii. fo. 24.
 Quae fuerint Auspicia quae e pullis emissis e cauea captarentur, & quae secundos euentus, quaeue infortunia afferunt. Ca. xxix. fo. 25.
 Pythagoras, Parmenides, & Zeno Philosophi, tu Ennius & Nauius, Pacuuius, Accius Poetae, unde originem duxere. Ca. xxx. fo. 25.

LIBRI SECVNDI GENIALIVM DIERV M CAPITA.

- L**OCVS ex Propertio ab Accio Syncero Neapolitano in conuiuio familiari comode emendatus. Caput i. fo. 26.
 Qui Quaestores Rhomae, quotq; fuerint, qualisq; potestas & munus erat, aut iurisdictionis, Ca. ii. fo. 27.
 Quid responderit super controuerso iure testamenti, in quo fundus seu aedes filiae legatae fuerant. Ca. iii. fo. 29.
 Quae Deorum aedes extra Urbis pomerium sitae fuerint, & ex his quae in Urbem postea receptae. Ca. iiii. fo. 29.
 Quae solennes caerimoniae more Rhomano in sponsalibus olim & nuptiis esse consueuerunt; & quae apud Exteros. Ca. v. fo. 30.
 Immane exemplum Tulliae supra corpus patris ambulantis, & filij Eucratidis idem facinus admittentis. Ca. vi. fo. 31.
 Tria errata interpretis Epistolarum familiarium Ciceronis comode explanantur. Caput vii. fo. 32.
 Quot Rhomae Pontifices, quodue officium, & quae fuerint insignia, quibusq; legibus Maximus Pontifex strictus erat, & quid apud Exteros. Ca. viii. fo. 32.
 Mira exempla a compluribus experta de umbrarum figuris, & falsis imaginibus, & quae ipse didicit, atq; expertus fuit. Ca. ix. fo. 34.
 Quae sint pedamenta apud Iureconsultos, cuiusue generis, & quid Bubrestis, & Pityocampa. Ca. x. fo. 35.
 Qui Rhomani Duces ex oppidis & prouincijs ui subactis cognomenta desumpserunt, & de Scipionum familia, & quid apud Exteros. Ca. xi. fo. 35.
 Quid sit triplex forum, de quo in Martiale fit mentio, quaeue fora olim Rhomae fuerint, quaeue apud Exteros praecipua. Ca. xii. fo. 36.
 Quae multae militares maiores, & quae minores militibus, & ob quae delicta inferri solebant. Ca. xiii. fo. 37.
 Quae solennia in Herculis sacro ad Aram maximam seruabantur, & quae apud Exteros, quaeue arae Herculis Rhomae fuerint. Ca. xiiii. fo. 39.
 Quo tempore primum Praetores creati capere, & quod ius, quaeue illorum potestas fuerit. Ca. xv. fo. 40.
 Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non consummata, ac si perfecta fuissent, puniri debeant. Ca. xvi. fo. 41.
 Quod Theophrastus sensit quibusdam viperarum moribus Tibicines mederi, probatum experimentum. Ca. xvii. fo. 41.
 Qui Vici, Viae, uel Cluii praecipui Rhomae fuerint, & unde nomina originis sumpti. Caput xviii. fo. 42.
 In quibus membris in homine insit religio quaedam, propter quam illa sancte coli debeant & obseruari. Ca. xix. fo. 43.
 Quibus finibus, quaeq; mensura, Iter, Actus, aut Via constent. Et quid Pes, Cubitus, Palmus, Iugum, Diplostrum, Stadiumue sit. Ca. xx. fo. 45.
 Miraculum de homine, qui plus in mari quam in terris degebat, maximaq; aequora uelocissime

- qualiterq; ciuitas amittebatur uel dabatur. Ca. x. fo. 101.
 Qui fuerit modus consulendi Senatus, & ubi haberi, & quo pacto suffragia ferri soleant, & quid apud Exteros. Ca. xi. fo. 104.
 Quae origo sacrorum Lupercalium sit, & quomodo celebrari, quandoq; coli solerent, & quam uariae Deorum effigies fuerint. Ca. xii. fo. 107.
 Quae uitia ex loci natura aut Coeli climate, quibusdam Gentibus ita innata sint, ut illa habeant propria & perpetua. Ca. xiii. fo. 108.
 An sit idem deprecari quod recusare, contra quorundam Grammaticorum opinionem. Caput. xiiii. fo. 109.
 Triplex quaesitum super nonnullis uerbis Iurisperitorum subobscuris, quis sit illorum significatus, quaeue pecuniae olim fuerint. Ca. xv. fo. 109.
 Quae portae Urbis Rhomae praecipuae fuerint, & unde nomina sumpti, & ex quibus causis cognomenta. Ca. xvi. fo. 110.
 Quo ritu quibusq; caerimonijs hostia apud Priscos Dijs immolabatur, & quomodo fiebant sacra, & quid apud Exteros. Ca. xvii. fo. 111.
 Quae militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab Imperatoribus olim dari solita fuerint. Ca. xviii. fo. 115.
 Delusiones Daemonum malorum a multis expertas fuisse, qui diuersis imaginibus homines deludere. Ca. xix. fo. 116.
 Quando dies tam apud Rhomanos quam exteras Gentes incipiat, & qui dies atri, quaeue fausti sint. Ca. xx. fo. 117.
 Locus Martialis in distichis elucidatus, in quo pleriq; interpretes Grammatici lapsi sunt. Ca. xxi. fo. 119.
 Exempla legis Iuliae & Papiae, quibus quae lege Iulia indulta erant, lege Papia fuere prohibita. Ca. xxii. fo. 119.
 Quod ius, quaeue potestas Dictatoris Rhomae, & Exteris fuerit, & a quibus dici, & quanto tempore debuerit. Ca. xxiii. fo. 120.
 Quid Mina, quid Drachma, quid Assis, Denarius, Sestertium, & Talentum apud gentes diuersas ualuerit. Ca. xxiiii. fo. 122.
 Quae Theatra Rhomae fuerint, & qui Circi, quorumq; extent uestigia, & quae penitus conciderint. Ca. xxv. fo. 123.
 Qui fuerit medius unguis, & infamis digitus, quibusq; digitis quae fuerint qualitates & nomina. Ca. xxvi. fo. 124.

QVINTI LIBRI GENIALIVM DIERV M CAPITA.

- L**OCVS ex Martiale, apud Gabrielem Altilium in Conuiuio familiari inuicem discussus. Ca. i. fo. 125.
 Quot plebis Tribuni a primordio Urbis fuerint, quaeue potestas, & qui Consulari potestate, & qui Tribuni aerijs. Ca. ii. fo. 126.
 Quonam modo per Feciales inuentur foedera, aut bella indicerentur, & quid ab Exteris seruatum sit. Ca. iii. fo. 127.
 Pleraq; Veterum praenomina unde deducta fuerint & denominata, & de Nonis Capronis quae tradantur. Ca. iiii. fo. 129.
 Quid sit apud Iureconsultos Heliocaminus, quid Zeta, & unde deductum nomen, & denominatum. Ca. v. fo. 129.
 Quando primum Interregnum caeptum fuerit, & quibus de causis Interreges Rhomae creati consueuerint. Ca. vi. fo. 130.
 Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quae erant feriae, quaeue populi ad Sacrum conuenirent. Ca. vii. fo. 130.
 Qui Iudi Olympici, qui Pythij, qui Isthmij, & qui Nemei olim apud Graecos, & qui Circenses Rhomae fuerint. Ca. viii. fo. 131.
 Mira exempla quae in montibus & lapidibus hodie uisuntur, unde originem & causas

- fas duxerint. Ca. ix. fo. 133.
 Quā uarium & multiplex iusiurandum apud diuersas Gētes fuerit, & per quos Deos iurare consueuerunt. Caput. x. fo. 134.
 Quid sit Exedra, quid Menianum, de quibus apud Iureconsultos mentio frequens, & quid Embamma. Ca. xi. fo. 135.
 Quot uirgines Vestales, quæue illarū disciplina & institutio fuerit, quæue afficiatur pœna incesti damnata. Ca. xij. fo. 136.
 Ex quibus Veteres captare Auspicia solent, & Auspiciorum, quæ prospera, quæue piacularia sint. Caput. xij. fo. 137.
 Quid senserit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibusq; modis litigantes frustreretur & deludat. Caput. xiiij. fo. 139.
 Quæ in sermonibus quotidianis uulgata prouerbia apud Rhomanos in usu fuerint, & quæ apud Exteros frequentia. Caput. xv. fo. 140.
 Qui primus legem Theatralē Rhomæ tulerit, & quot leges Plebem ab Optimatibus postea distinxerint. Caput. xvi. fo. 142.
 Quid apud Scauolam Iureconsultum sit Hierosiarthus, & quid sit Calix Diatretus. Caput. xvij. fo. 143.
 In quo discretus ordo Plebeius à Patricio fuerit, & in quo Patricius à Senatorio, quòdue discrimen in uestibus apud diuersas Gentes. Caput. xvij. fo. 145.
 Qui numerus Augurum, quæue potestas, aut ius quondam fuerit, & quomodo Auguria captarentur. Caput. xix. fo. 147.
 Qui essent equi funales in Tranquillo contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio. Caput. xx. fo. 149.
 Qui fuerit apud Veteres coenandi usus, quæue hora prandij & cœnæ, quotq; singulis lectis coenabant, & quid apud Exteros. Ca. xxi. fo. 149.
 Quæ ipse dictu admirabilia de umbrarum figuris, noctibus ferè singulis Rhomæ expertus fuit. Caput. xxij. fo. 152.
 Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare Maiorum imagines in postibus, & arma in atrijs, & uestibulis haberent, & quid de Exteris. Caput. xxiiij. fo. 153.
 In extis inspiciendis quæ prospera, quæue dira sint, & quæ boni, quæue mali prænuntia. Caput. xxv. fo. 155.
 Consualia, Equitia, & Iudi Apollinares quando à Rhomanis fierēt, quòue modo Diti sacra fiant, & quo tempore. Caput. xxvi. fo. 156.
 Quæ sacra expiationis causa à Rhomanis seruabantur, & quibus ex causis fierent, quæue apud Exteros. Caput. xxvij. fo. 157.
 Quæ affinitas cum Sex. Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum utroq; fuerit. Caput. xxvij. fo. 158.

SEXTI LIBRI GENEALIVM DIERV M CAPITA.

- L**OCVS ex tertio Ciceronis de officijs, quid uenditor emptori præstare teneatur, cū Sigismundo in suburbano discussus. Caput. i. fo. 160.
 Quæ maxima fuerint oracula, quæue templa celebrata apud plerasq; Gentes in magna religione & cultu. Caput. ij. fo. 161.
 Qui fuerint Legati Cōsulum uel Prætorum, quæue iurisdictio, aut illorum potestas sit. Caput. iij. fo. 163.
 Qui magni Dij, qui communes, aut indigetes dicti, quæue Deorum cognomēta, & Iuonis Rhomæ templa fuerint. Caput. iij. fo. 164.
 Ex quibus oppidis quibusq; regionibus aut terrarum oris, ingenio clari & præcipua doctrina uiri plures euasere. Caput. v. fo. 166.
 Quo apparatu, & qua pompa, quantoq; omnium studio olim Rhomani triumphos agerent, quis ordo seruari, & quæ in Triumpho ferri consueuerant. Ca. vi. fo. 166.
 Responsum Raphaeli Volaterrano, quare legum & causarum studio intermisso, in his mitioribus

- mitioribus studijs oblectaremur. Caput. vij. fo. 169.
 Quæ sit Bona Dea, & quæ à Veteribus illi sacra fierēt, quidue Rubigalia, Floralia, & Vinalia forent. Caput. viij. fo. 169.
 Tantum & quantum comparatio nonnunq; coniungi, ædemq; pro domo saepe apud Authores inueniri. Caput. ix. fo. 171.
 Quæ lege xij Tabularum utiliter & commodè, quæue partim consulte, & nimis seuerè scripta uidebantur. Caput. x. fo. 171.
 Sacrum septimontium in quibus locis Urbis fieret, quæue septem colles Urbis sint, quæue in illis præcipuæ dignationis loca forent. Caput. xi. fo. 174.
 Qui Flamines primi Rhomæ fuerint, quòdue Flamini officium, quibusq; essent cærimonijs addicti. Caput. xij. fo. 175.
 In quot Cohortes, Manipulos, Centurias, Decuriasq; Phalanx diuidatur, & quæ illius descriptio fuerit. Caput. xiiij. fo. 175.
 Res sacræ, religiosæ, & sanctæ quæ censerentur apud Veteres, quibusq; sacrū aut sanctum facere licuit. Caput. xiiij. fo. 177.
 Locus Ciceronis ex Catone Maiore de lege Voconia quæ esset, & quæ Furia, & Falcidia explanatur. Caput. xv. fo. 179.
 Quid responderim Hieronymo Massaino, cur in eodem forem statu semper, cū ad honores admitterentur alij. Caput. xvi. fo. 180.
 Quibus ex causis ouare Ducibus licebat, & in quibus Ouatio differt à Triumpho. Caput. xvij. fo. 180.
 Qui erant Tribuni militum in Rhomanis castris, quæue potestas & officium foret, aut iurisdictio. Caput. xvij. fo. 181.
 Qui Iudi Scenici, qui Megalenses, qui Taurij, Compitalicij, Iuuenales, & Honorarij fuerint. Caput. xix. fo. 181.
 Qui esset Urbis Præfectus, quòdue officium, quarumq; rerum cognitionem animaduersionemq; haberet. Caput. xx. fo. 184.
 Miraculum de homine qui extrusus è carcere, rursusq; in eo intrusus, inferna se loca adiuuasse enarrauit. Caput. xxi. fo. 185.
 Quot militum ordines, cuiusue generis milites in Rhomana militia olim militare consueuerant, & qui apud Exteros. Caput. xxij. fo. 186.
 Quid Lex, quid Plebiscitum, Senatusue consultum, quid sint Prætorum edicta, uel responsa prudentum. Caput. xxiiij. fo. 190.
 Qui primi de plebe ad Dictaturam, Cōsulatum, & Præturam, aliosq; magistratus euecti fuerint, & de Ephoris quæ tradantur. Caput. xxiiij. fo. 191.
 Quas acies, quòsue exercitus, qui Duces paruo manu profligarint, quæue flumina Xerxis exercitus potarit. Caput. xxv. fo. 192.
 Quid uariæ gentes de Dijs senserint, & quæ impia & detestanda sacra apud Exteras Gētes fuerint. Caput. xxvi. fo. 193.

CAPITVM DIERV M
 GENIALIVM
 FINIS.

¶ Index

¶ Index insignium rerum secundum ordinem Alphabeti. Porro primus numerus folium, secundus uero paginam indicat.

¶ A ANTE B.

¶ Abij. 112. I.
abolla. 145. I.
absentium nulla ratio in comitijs. 93. 2.
absolutionis signum in iudicio. 63. I.
¶ A ante C.
¶ Acadinus fons & iuramentum ueri aut falsi apud eundem exploratio. 135. I.
accensi. 49. 2. & 23. I. & 188. I.
accius. 26. I.
accusatori quot horæ darentur in iudicio. 105. 2. & 106. I.
acerabulum. 46. I.
achaeus conuentus. 87. 2.
acherus. 66. I.
achilles Tenedijs inuisus. 39. 2.
achilles aedes. ibidem.
acierum forma. 96. 2.
acierum ordo. ibidem.
aciei diuisio. 79. 2.
acinacis. 187. I.
acronis error. 64. 2.
actus. 45. I. bis.
¶ A ante D.
¶ Adagia diuersa. 32. 2. & 140. 2.
adagia à ciuitatibus sumpta. 108. 2.
adagium. 192. I. & 149. 2.
adagium iudicium. 140. I.
adamus caelatis in marmore repertus. 144. I.
adipales cœnae. 175. 2.
adificiales cœnae. ibidem. & 77. I.
ad myrtum canere. 49. 2.
adolescētes in sacris Lacedæmoniorum flagellati. 114. I.
adorea. 115. I.
adscripti. 101. 2.
adscriptitij. 86. I. & 188. I.
ad triarios reuenisse. 141. 2.
aduenarum artes. 143. 2.
adulterij punitio. 89. I. & 2.
adulterij remedium. 89. 2. bis.
adulterium apud quas gentes impunitum. ibidem.
¶ A ante E.
¶ Aclon. 150. 2.
aedes in Urbem diu non ad-

missæ. 29. I.
aedes diuersi. & eorūdem munerum. 94. I. & 2.
aedes patricij & plebei alter nis annis. 94. I.
aedes Cereales. ibidem.
aedes ludos aedebant. 94. 2.
aedes sacrosancti. ibidem.
aedes uestigalia constituebant. 95. I.
aedes plebei duo. 94. I.
aeditate repulsi scribe. 95. I.
aeditatis initium. 94. I.
aeditatis munus cū alio munere coniunctum. 94. 2.
aeditatis repulsam passi, ad alios tamē magistratus stā timuecti. 94. 2.
aeditium creatio. 94. I.
aeditium uetus edictum. 160. 2.
aeditium edictum in Iudæos & Aegyptiorū sacra. 94. 2.
aeditium potestas coercita. ibidem.
Aegyptij regni finis. 3. I.
Aegistis à cane nutritus. 56. I.
Aegyptiorum iudices. 77. 2.
Aegyptiorum litera. 55. 2. bis.
Aegyptiorum sacra. 94. 2.
Aegyptiorum sacra incruentata. 47. I.
Aemylj. 8. I.
Aenobarbi. 7. I.
Aelius modus. 90. 2.
Aequimelium. 84. 2.
ærariū in aede Saturni. 28. 2.
ærarium militare. ibidem.
ærarium sanctius. 28. 2.
ære diruti. 37. 2.
Aesculapij sacra. 79. 2. & 47. I.
æs seminatū i Cypro. 101. I.
aethiopiae regni hereditas. 172. 2.
ætates muneris pub. obcundi. 96. I. bis.
¶ A ante G.
¶ Agema. 5. I.
Agelaus legatus. 164. I.
agonales dies. 120. 2.
agonalia. ibi. lem.
agones. 114. 2. & 132. 2.
agoranomi. 94. 2.
agri lustrandi ratio. 158. I.
agricultura apud ueteres. 70. 2.
agrippæ. 8. I.
agrorū dimensio. 38. I.
¶ A ante I.
¶ Aijara. 43. I.
¶ A ante L.
¶ Alabandorum dii. 108. I.

alæ. 4. 2.
alæ dijs additæ. 108. I.
alarij milites. 189. I.
Albanus mons. 130. 2.
alba uestis lugubris apud quosdam. 65. I.
Alexandri aduersus Dareum uictoria. 192. 2.
Alexandriæ prerogatiuum. 24. I.
alocationis templū. 43. I.
alogij rei. 96. I.
¶ A ante M.
¶ Amœbæum carmē. 31. 2.
amanuenses. 86. 2.
amata uocabantur uestales. 136. 2.
amastris. 174. 2.
ambaruale sacrum. 71. 2. & 158. I.
ambitus repressio. 77. 2.
amburbialis uictima. 157. 2. & 146. 2.
ambustus. 8. I.
amicitia. 50. I.
Amnemones. 104. I.
amnestias lex. 173. 2.
Ammonis simulacrū. 107. 2.
amphiarai Tēplū & sacru. 162. I.
amphitheatrum. 113. 2.
Amphyctionum conuentus. 87. 2. & 131. I.
Amphippi. 188. I.
amphora. 45. 2.
amphimachalos. 146. 2.
¶ A ante N.
¶ Anacharis dictum. 105. 2.
Anagninorum conuentus. 131. I.
analecta. 119. I.
Anacreditis interitus. 166. 2.
anaxirides. 146. I.
ancillarum uestes. 145. 2.
Ancon. 62. I.
Andria. 150. 2.
andronetis. 154. I.
anctis. 20. 2.
angerona facellum. 124. I.
angiportus. 42. I.
angiportus patricia. 84. 2.
animaduersionis ordo in re militari. 38. 2.
animalia alia alijs dijs dicata. 72. I.
annales. 118. I.
anni & tempora. tribunis ne an consulibus numerarentur disceptatum. 113. 2.
anni per ætates distincti. 85. 2.
anni principium. ibidem. bis.
annorum numeratio apud di-

uerfas gentes. 77. 2.
annus multiplex apud diuersas gentes. 85. I.
annus mundanus. ibidem.
annus naturalis & ciuilis. 85. 2.
annus uerus ab Aegyptijs inuentus. 85. I.
antesignani. 188. I.
antidota aduersus Venereum. 112. I.
Antigoni insolentia. 25. I.
Antiochii sepulchrum. 37. I.
antisteria. 170. 2.
Antonij. 7. I.
Anronini. 2. I.
anularis digitus. 124. 2.
annuli gestatio quibus militibus concessa est. 52. 2.
annulorum ius quibus concessum. 54. I.
annulorum aureorū iure donari. 49. 2.
annulorum luxus Helio galibati. ibidem.
annulos qui initio gestabant. ibidem.
annulus æstiuus. 124. 2.
annulus nuptialis. 49. 2.
annulus pronubus. 30. I.
¶ A ante P.
¶ Apena. 133. I.
aphester. 104. I.
apheta. 80. 2.
aphetor. 34. I.
aphri distincti. 17. 2.
apio coronati uictores i Neis meis ludis. 132. 2.
apio opus est. prouerbium. 32. 2.
apidis respōsa, atque eius forma. 162. 2.
apium in funeribus. 32. 2.
apium in manij sacris, & feratibus cœnis. 157. I.
apobata. 82. I.
apocleti. 106. I.
apocletum. 104. 2.
Apollinares ludi. 29. 2. & 156. I. bis.
Apollo culicarius. 11. I.
Apollij. tēplū à Philip. uastatum. 161. 2.
Apollij. delij oracula aperta. 162. I.
Apollij. didymæi oraculum.
Apollij. lycæi oraculum. ibidem.
Apollij. sacra. 8. I.
Apoll. simulacrū. 107. 2.
Apoll. statua Neapolis. 27. I.
Apollij. uaria cognomina. 165. 2.
Apoll. & Liber iisdem sacris culti. ibidem.
Apol. Erythibus

apoll. Erythibus. 11. I.
apoll. uates in Clario. 163. I.
apoph. Alex. 10. I.
apoph. Pollutionis. 31. 2.
apoph. Scipio. 15. I.
apostafium. 80. 2.
apothecis. 164. & 165. I.
apparitores. 23. I.
appellationes omnium potestatum ad Urbis præfectū pertinebant. 185. 2.
appellationes nimie inhibita. ibidem.
appij. Claudij cæcitas. 19. I.
¶ A ante Q.
¶ Aqua & igni interdiceret. 62. I.
aqua Mercurij. 111. I.
aquæ aspersores apud iuriconsultos. 69. I.
aque ductus Rhomæ diuersi. 175. I.
aqua herere. 141. I.
aqua in sacris. 113. I.
aquila in summo sceptri. 25. I.
aquila signum militare apud Rhom. 90. I.
aquilij. 7. I.
¶ A ante R.
¶ Ara Apollij. 162. I.
ara Ardali. ibidem.
ara Ditis & Proserpinæ. 156. 2.
ara maxima herculis. 36. I.
ara Paph. Veneris. 162. I.
araneorum quarūdam uenositas. 42. I.
ara frondibus ornabantur. 112. 2.
ara inferorum deorum sub terra. 156. I.
ara Herculis Rhom. 39. 2.
arbores lanigerae. 101. I.
arbores miræ. ibidem.
arbusculus. 89. 2. bis.
arbuta. 35. I.
arcades proselini. 143. 2.
arcarij. 86. I.
arcera. 56. I.
areopagita. 62. 2. & 174. I. & 104. I.
areopagus. 62. 2. & 174. I.
archierosynes. 34. I.
archilochus à Lacedæmonijs ciectus. 38. I.
archinus. 120. I.
archontes. 77. 2. & 104. I.
argenteus. 103. I.
argenti usus ueteribus incongnitus. 110. bis.
argileum. 42. I.
aristide iustior. 141. I.
aristogiton. 81. I.

arma diuersa militaria apud diuersas gentes. 189. 2.
arma in atrijs & uestibulis. 153. I.
armilustrum. 158. 2.
arnophagon. 77. 2. & 104. I.
arpides calcei. 145. I.
arfaces. 2. 2.
artabæ. 45. 2.
artemon. 21. 2.
artes diuersorum. 143. 2.
artes liberales. 49. 2.
artaxerxes macrochir. 124. 2.
aruarium. 104. 2.
aruales fratres. 21. 2.
aruina. 7. 2.
arundinetum. 35. I.
¶ A ante S.
¶ Asarora. 119. I.
asylorum immunitas abrogata. 80. 2. & 81. I.
asylorum ius quæ loca habuerunt. ibidem.
asylum. 81. I.
asini uellera quæ retere. 140. 2.
asina. 8. I.
asinus ad Lyram. 140. 2.
asinus ad tibiam. ibidem.
asphaltus. 81. 2.
aspidius. 173. I.
asium diuersitas. 122. I.
astagis somnium. 86. 2.
astynomia. 77. 2.
astragalus. 81. 2.
¶ A ante T.
¶ Ataulphi. 2. I.
atheis. 193. 2.
athenis. 76. I.
athenio. 91. 2.
athenienses quæ res perdidissent. 103. I.
atheniensium fatum. 105. 2.
athletæ i olympijs sorte educabantur. 132. I.
athletarum genera. 68. 2.
athletarum uictorum imago. 108. I.
atria. 64. 2.
atria inaugurata. 154. I.
atria ueterum quibus rebuserant insignita. 153. 2.
atriarij. 86. I.
attica bellaria. 149. 2.
attica siticulosa. 42. 2.
¶ A ante V.
¶ Auaritia. 54. 2. & 115. I.
auaritia natura. 25. 2.
audacia nimia in militibus

Feotrecta. 18. 2.
aues oscines. 138. I.
aues præpetes. ibidem.
augur & Pontifex summus. 148. 2.
augur feralia non attrectabat. ibidem.
augur hulus habēs. 148. I.
augur Regū assessor. 122. 2.
augur unus non interpretabatur. auspicia, sed totum collegium augurale. 158. I.
auguralis lex. ibidem.
auguratus munus quomodo adimebatur. ibidem.
augures. 138. I.
augures & Reges idem. 148. I.
auguria ex diuersis animalibus & euentis. 139. I.
auguria ex sternutamentis, & pedum offensionibus. 52. I.
auguria maiora minoribus cedebant. 149. I.
auguria quæ gentes diuersas potissimum obseruarent. 138. I.
auguria quibus in locis obseruarentur. 148. I.
auguria quo tempore captanda. 149. I.
augurij ex arce petendi carimonia. 137. 2.
augurio finico quæ obseruarentur. 148. 2.
auguris domus aperta. 149. I.
auguris lituus. 148. 2.
auguris uestitus. ibidem.
augurium ante prælium. 90. I.
augurium maioris magistratus minori præferrebat. 148. 2.
augurium ex arce petitum. ibidem.
augurium dignitas. 147. 2.
augurium domicilium festiuis. 198. I.
augurium ius. potestas, & numerus. 147. 2.
augurium magister. 148. 2.
augurium minus. 148. I.
augusta. 2. I.
augustale tabernaculum. 10. I.
augustales ludi. 184. 2.
augusti. 2. I.
augustus tribunus septem & triginta annis. 123. 2.
aula animalium asylum. 107. 2.
aurelij. 7. 3.
aureus. 122. 2. & 123. I.
auri usus apud ueteres non fuit. 110. I. bis.

auricula sedes memoriæ. 44. 2.
auribus lupi tenere. 140. 2.
aurum in auribus gestatum. 147. 2.
aurum Tholosanum. 141. 2.
auspex. 30. I.
auspicia è piscibus. 25. 2.
auspicia è pullis. 25. I.
auspicia & omina in conuiuijs. 152. I.
auspicia ex diuersis animantibus. 25. 2.
auspicia ex diuersis auibus sumpta. 136. I. & 2.
auspicij tempora. 148. 2.
auspicij triftis indicia. 72. 2.
auspicium ex foricis occentur. 149. I.
auspiciorum genera. 137. 2.
autographum. 55. I.
¶ B ANTE A.
¶ Bacthanalia apud diuersas gentes. 183. 2.
bacchanalium licentia. 183. I. ter.
bacchi cognomina diuersa. 165. 2.
bactriani. 32. I.
balnea distincta. 118. 2.
balnea à diuersis principibus structa. ibidem.
balnea patriciorum & plebis distincta. 219. I.
balnea quando ingredi licebat. 118. 2.
balnea Græcorū promiscua. 116. I.
balneis dediti Imperatores. ibidem.
balneum sine mercede Populibatur ab Antonino. ibidem.
barathrum. 62. I.
barbarum nauigium. 91. I.
barritus. 97. I.
basilica. 36. 2.
basilica ante potentiorū domos. 154. I.
batullæ uirgæ. 24. I.
¶ B ante E.
¶ Bellaria Platonis. 149. 2.
belli apparatus. 60. 2.
bellicosi Thufci. 87. 2.
belli cruenti desertario. 19. I.
belli gerendi consilia. 87. 2.
belli suscipiendi & indicendi modus. 12. I. & 22. 2. & 118. 2.
bellonæ sacerdotum sacrificium. 71. I.
bene de re pub. meritorij insignia. 106. I.
beneficiarij. 187. 2. & 188. 2.

¶ B ante E.
¶ Bellaria Platonis. 149. 2.
belli apparatus. 60. 2.
bellicosi Thufci. 87. 2.
belli cruenti desertario. 19. I.
belli gerendi consilia. 87. 2.
belli suscipiendi & indicendi modus. 12. I. & 22. 2. & 118. 2.
bellonæ sacerdotum sacrificium. 71. I.
bene de re pub. meritorij insignia. 106. I.
beneficiarij. 187. 2. & 188. 2.

beneficium accipiēs. 123. 1.
bes. 1. 2.
bestijs obiecti. 62. 1.
 ¶ B ante I.
 ¶ Bibliotheca octauiae. 129. 1.
 ¶ bibliotheca. 55. 2.
 ¶ bibracte. 174. 2.
 ¶ bidental. 138. 1.
 ¶ B ante O.
 ¶ bombyx. 101. 1.
 ¶ bona supplicio affectorum.
 84. 1.
 ¶ bona dea qua sit. 169. 2.
 ¶ bo. dea sacra. 170. 1.
 ¶ bo. dea templum. ibidem.
 ¶ boni euentus imago. 108. 1.
 ¶ bouem seruare quid significet.
 80. 1.
 ¶ boui clitellas. 141. 1.
 ¶ B ante R.
 ¶ Branchus. 161. 2.
 ¶ bracha. 146. 1.
 ¶ bronci. 7. 1.
 ¶ bruti. 161. 1.
 ¶ brutarij. 13. 1. & 188. 1.
 ¶ B ante V.
 ¶ Bubulci. 7. 1.
 ¶ bulla. 141. 1. & 143. 2.
 ¶ bulla puerorum Rhomanorum.
 50. 2.
 ¶ buleticum. 142. 1.
 ¶ bupecij. 7. 1.
 ¶ buprestis. 35. 2.
 ¶ buphonus. 34. 1.
 ¶ buteones. 7. 1.
 ¶ buzigia familia. 34. 1.
 ¶ burri. 7. 1.
 ¶ B ante Y.
 ¶ Byrsa. 174. 2.
 ¶ bysus. 101. 1.
 ¶ byzena temeritas. 143. 2.
 ¶ C ANTE A.
 ¶ Cadmea uictoria. 141. 1.
 ¶ cadmea. 174. 2.
 ¶ caduceatores. 177. 2.
 ¶ cala. 187. 2. & 188. 1.
 ¶ caeci. 7. 1.
 ¶ caecilij. 7. 2.
 ¶ caelibatus. 30. 2.
 ¶ caerimoniae in sacris bonae.
 170. 1.
 ¶ caesares. 2. 1. & 8. 1.
 ¶ caesarum institutum. 122. 2.
 ¶ caesarum latera cohortibus
 cincta. 187. 2.
 ¶ caesones. 2. 1. & 8. 1.
 ¶ calantica. 145. 2.
 ¶ calamitate pressi athe. foede-
 ra inibant. 127. 2.
 ¶ calasiries. 189. 1. bis.
 ¶ calcaria currenti addere. fo.
 141. 1.
 ¶ calcei muliebres. 143. 2.
 ¶ calceorum species. ibidem.
 ¶ calendaria sacra. 130. 2.
 ¶ caligati. 188. 2.
 ¶ calix diarectus. 143. 2.

calones & inde dicti. 188. 1.
& 187. 2.
calpa. 133. 1.
calphurnij. 7. 1.
caluum uellere. 140. 2.
camilli tres eodem tempo-
re triumphij. 18. 2.
camilli statua tunicata. 144. 1.
camillon. 31. 1.
campus sceleratus. 111. 1.
candaces. 3. 1.
candys. 25. 1.
candidati ad magistratum
aliquem designati carmen.
92. 2.
candidato ubi primo suffra-
gijs non successisset. ibidem.
candidatorum mos. 92. 1.
candidatorum nomenclato-
res. ibidem.
canes in templo pro aedi-
tuis. 3. 2.
canis herculis sacris eiectus.
39. 1.
cantherius. 35. bis.
cantherius in fossa. 140. 2.
census Senatorius. 106. 2.
centones. 154. 2.
centuria. 4. 1. & 2.
centuriata comitia. 93. 1.
centurio. 177. 1.
ceramicus. 115. 2.
ceramicus alius i Vrbe Athe-
niensi. 116. 1.
ceramicus uicus extra Athe-
nidem.
cereris carinensis sacrum.
163. 1.
cereris mysteria. 184. 1.
cereris sacra apud Athenas.
184. 1.
cereris sacrum. 163. 1.
cereris simulacrum. 107. 2.
cerycium. 128. 2.
certamen citharedorum.
132. 2.
certamen Gallinaceorum &
coturnicum. ibidem.
certamen formae. 133. 1.
certamen Poetarum. 132. 2.
& 182. 1.
certamen picturae. 132. 2.
certamen in Delo. ibidem.
certamen tragædorum. 183. 2.
certamen uirginum. 132. 2.
cettamina arginea. 132. 2.
& 182. 1.
certamina heraclea. ibidem.
certami. Iolacea. dioclea. ma-
rathonea. deliaca. dithyras-
tica. panathenaica. ibidem.
certaminis futuri signa. 90.
2. & 91. 1.
cetrati. 186. 2. & 187. 2.
cetra. ibidem.
 ¶ C ante H.
 ¶ Chalcus. 122. 2.
 ¶ chamæpus. 30. 2.

castra diuersa. 9. 1. & 2.
castra metandiratio. ibidem.
castrenses ludi. 184. 2.
castrorum locus. ibidem.
catalogi. 15. 2.
cataphracti. 187. 2.
cataphractorum arma. ibidem.
καταφρακτες. 124. 1.
cateia. 187. 1.
catonis in mancipia inhumanitas.
80. 2.
catus. 7. 1.
caua ædium. 53. 2.
caudex. 7. 1.
causaria missio. 188. 2.
causarij. ibidem.
causidicis munera non dan-
da. 173. 2.
 ¶ C ante E.
 ¶ Cecropia. 174. 2.
 ¶ cecropidae. 3. 1.
 ¶ cedere de uia. 43. 2.
 ¶ celer. 7. 2.
 ¶ celoſta. 116. 1.
 ¶ celsus. 179. 2.
 ¶ census Senatorius. 106. 2.
 ¶ centones. 154. 2.
 ¶ centuria. 4. 1. & 2.
 ¶ centuriata comitia. 93. 1.
 ¶ centurio. 177. 1.
 ¶ ceramicus. 115. 2.
 ¶ ceramicus alius i Vrbe Athe-
 niensi. 116. 1.
 ¶ ceramicus uicus extra Athe-
 nidem.
 ¶ cereris carinensis sacrum.
 163. 1.
 ¶ cereris mysteria. 184. 1.
 ¶ cereris sacra apud Athenas.
 184. 1.
 ¶ cereris sacrum. 163. 1.
 ¶ cereris simulacrum. 107. 2.
 ¶ cerycium. 128. 2.
 ¶ certamen citharedorum.
 132. 2.
 ¶ certamen Gallinaceorum &
 coturnicum. ibidem.
 ¶ certamen formae. 133. 1.
 ¶ certamen Poetarum. 132. 2.
 & 182. 1.
 ¶ certamen picturae. 132. 2.
 ¶ certamen in Delo. ibidem.
 ¶ certamen tragædorum. 183. 2.
 ¶ certamen uirginum. 132. 2.
 ¶ cettamina arginea. 132. 2.
 & 182. 1.
 ¶ certamina heraclea. ibidem.
 ¶ certami. Iolacea. dioclea. ma-
 rathonea. deliaca. dithyras-
 tica. panathenaica. ibidem.
 ¶ certaminis futuri signa. 90.
 2. & 91. 1.
 ¶ cetrati. 186. 2. & 187. 2.
 ¶ cetra. ibidem.
 ¶ C ante H.
 ¶ Chalcus. 122. 2.
 ¶ chamæpus. 30. 2.

chaos. 133. 2.
charnius. 34. 1.
chiliarchus. 120. 1.
chilonos. 7. 1.
chlamys. 146. 2.
chori. 142. 1.
chreocopia lex. 6. 1.
chryseus. 122. 2.
 ¶ C ante L.
 ¶ Cibus primi sæculi. 149. 1.
 ¶ cicada in comis. 147. 1.
 ¶ ciceria & manduci effigies.
 168. 1.
 ¶ cicero ludum aperuit. 29. 1.
 ¶ cicerones unde dicti. 7. 1.
 ¶ ciceronis dictum. 31. 1.
 ¶ ciceronis loca. 8. 2. & 32. 1.
 & 2. 41. 1. 64. 1. 68. 2. 160.
 ¶ ciconia et hippopotamus iſſo-
 gne Regu externoru. 25. 2.
 ¶ cicurij. 8. 1.
 ¶ cidaris. 24. 2. & 25. 1.
 ¶ cimiliar chium aurum. 28. 2.
 ¶ cincinnatus. 8. 1.
 ¶ circenses ludi. 133. 1.
 ¶ circi Rhomae. 125. 1. & 2.
 ¶ circus maximus. 142. 2.
 ¶ cistophoros. 110. 2.
 ¶ citharedi & Tibicines i triu-
 pho. 168. 1.
 ¶ cithæron. 116. 1.
 ¶ ciuilis. 161. 1.
 ¶ ciuis perniciosus. 115. 1.
 ¶ ciuitate donatus ab impera-
 tore. 101. 2.
 ¶ ciuitate parcissimi initio do-
 nabatur. 102. 1.
 ¶ ciuitate deinde liberalius do-
 nabant. 102. 2.
 ¶ ciuitate nuper donati iter de-
 curias nõ iudicabāt. 127. 1.
 ¶ ciuitate donati raro suffragan-
 bantur. 102. 1. bis.
 ¶ ciuitate donati pudendis ar-
 tibus abstinebant. ibidem.
 ¶ ciuitatis ius latius propaga-
 tum. 102. 2.
 ¶ ciuiu ordines. 142. 2.
 ¶ C ante L.
 ¶ Clamor militaris. 96. 2.
 ¶ clandestinae coitiones uetitæ.
 94. 1.
 ¶ clarigatio. 128. 2.
 ¶ claudia aqua. 173. 1.
 ¶ claudij. 7. 2.
 ¶ clearchi cadaver. 178. 2.
 ¶ clearchi fastus. 25. 1.
 ¶ clepsydra. 118. 2.
 ¶ clibanarij. 188. 1.
 ¶ clitellas boui. 141. 1.
 ¶ cliui Rhomae. 142. 1.
 ¶ clodij. 7. 2.
 ¶ cloelia statua. 42. 1.
 ¶ cluentij. 7. 2.
 ¶ cluo. 42. 2.
 ¶ clypei. 188. 2.
 ¶ C ante O.

 ¶ Cocles. 7. 1.
 ¶ cœlius collis unde dictus.
 quæq; in eo tēpla. 174. 2.
 ¶ cœlius plottius fœnerator. 6. 1.
 ¶ cœna in proparulo. 149. 2.
 ¶ cœnandi ritus apud ueteres.
 149. 1.
 ¶ cœna hora. ibidem.
 ¶ cœnæ initium. 149. 2.
 ¶ cœnæ ueterum Rhomanorum.
 ibidem.
 ¶ cœnarum uersatilia laquea-
 ria. 150. 1.
 ¶ cœnatoria & triclinia conui-
 uis data. 152. 1.
 ¶ cognomen gentilitatis inge-
 nuorum. 129. 2.
 ¶ cognomenta Cæsarij & Du-
 cum quorũdam ex oppidis
 & prouincijs subactis. 35.
 2. & 36. 1.
 ¶ cognomina ex regibus uel
 principibus. 2. 1.
 ¶ cognomina Græcoru. 36. 1.
 ¶ cognomina ueterum Rhomanorum.
 7. 1.
 ¶ cohors circa latera consulum
 & Cæsarium. 187. 2.
 ¶ cohors militaria & quingen-
 taria. 615. 1.
 ¶ cohortes diuersæ. 4. 2.
 ¶ cohortes uexillares. 187. 2.
 ¶ coitus in sacris. 194. 1.
 ¶ collatini & Bruti cognatio.
 159. 1.
 ¶ collatini cum Superbo co-
 gnatio. ibidem.
 ¶ collegium fratru arualium.
 21. 2.
 ¶ colles urbis septem. 111. 1.
 ¶ coloniarum genera. 122. 2.
 ¶ colonia à municipio differen-
 tia. ibidem.
 ¶ colophonij uates. 163. 1.
 ¶ color niger apud quos albo
 prælatas. 118. 2.
 ¶ columella. 7. 2.
 ¶ columna lactaria. 37. 1.
 ¶ coma flaua Aegyptijs contē-
 pitiua. 147. 1.
 ¶ coma cura. ibidem.
 ¶ comam inficere. 147. 1.
 ¶ comæ qui nutriebant. 146. 2.
 ¶ comodi uecordia. 36. 1.
 ¶ comica scena. 147. 7.
 ¶ comitia centuriata. curiata.
 tubata. & calata. 19. 2.
 ¶ comitia illegitima. 94. 1.
 ¶ comitia quando habere ne-
 fas. 93. 2.
 ¶ comitia sacerdotum. 93. 1.
 ¶ comitiati tribuni. 93. 2.
 ¶ comitiales dies. 117. 2.
 ¶ comitia tubata. 93. 2.
 ¶ comitijs centuriatis qui præ-
 erant. 92. 1.
 ¶ comitijs formæ exclusæ. 93. 2.

comitijs qui excluderentur.
ibidem.
comitorum auspicatorum
initium. ibidem.
comitorum princeps. 92. 1.
comitium. 36. 2. & 42. 2.
comœdiarum sex genera.
181. 2.
comœdiæ antiquæ obserua-
tiones. 182. 1.
conceptiua feriae. 130. 2.
concha in montibus. 134. 1.
cōcilij aduocadi ratio. 106. 2.
concilium populi. 93. 1.
conciones è libello legere.
106. 1.
concinator. 109. 2.
cōcinnator libroru. ibidem.
confarratio. 30. 2.
confessio ante sacra. 112. 1.
cōsilius inuendi ratio apud
Græcos. 128. 2.
cōfœderatio ad scelus. 128. 1.
congiarium. 153. 1. & 2.
κοινωσις. 141. 1.
coniugia nocte inita. 30. 2.
coniugij commoda. 98. 2.
coniugij honos. 99. 1.
coniugij præfides. 31. 1.
commentaculum. 112. 1.
commentarienses. 188. 1.
consecratio ambitus templi.
179. 1.
consecratione reiecti. ibidem.
cōsecrationis carimoniae di-
uersæ. 177. 2. bis.
cōsecrationes diuersæ. ibidem.
consecrationis uerba articu-
latè exprimenda. 177. 2.
consualia. 156. 1.
consualia quæ celebrata. ibidem.
consualiorum ludorum for-
ma. ibidem.
cōsualioru uictima. ibidem.
consules quando nulli Rhoma-
ni. 123. 2.
consuli quot lectores. 23. 1.
consultationes inter pocula.
150. 2.
confus atq; eius templum.
156. 1.
contumeliosi. 173. 2.
conuentus Atheniensis & La-
cedæmoniensis. 97. 2.
conuentus diuersarum gen-
tium. 131. 1.
conuiuales leges. 152. 1.
conuiuarij numerus. 149. 2.
conuiuia diuersoru. 150. 1.
conuiuia æstiu. 150. 2.
conuiuia principum quoru-
dam magnifica. ibidem.
copides. 150. 2.
corculum. 7. 2.
corculus. ibidem.
corda hispidia. 155. 1.
cordus. 8. 1.

cordis magni uel exigui indi-
cium. 155. 1.
cordis omen in sacris. ibidem.
coriãnos. 124. 2.
cory nephorij. 187. 2.
Cor. Sylla dictatorẽ seipsum
dixit. 122. 1.
cornicularij. 188. 1.
cornix fœderis indicium. 30. 1.
cornix literas pferens. 24. 1.
coræbi sepulchrum. 37. 1.
corona ciuica. 115. 1.
corona muralis. ibidem.
corona naualis. ibidem.
corona castrensis. ibidem.
corona murali quis primum
donatus. 115. 2.
corona obfidentialis. 115. 1.
corona rostrata. 115. 2.
corona oleaginea. ibidem.
corona aurea Pythagoræ.
146. 1.
corona à caligula excogita-
ta. ibidem.
corona militares. 115. 1.
corona in conuiujs. 150. 1.
corona quibus post trium-
phum dicabantur. 168. 2.
coronæ triumphales ex qui-
bus rebus concinnabantur.
ibidem.
coronæ triumphantibus præ-
lata. 188. 1.
coruini. 7. 2.
cosmi. 120. 2.
constantia exempla. 25. 2.
& 26. 1.
cota. 7. 2.
cothurno mutabilior. 140. 2.
 ¶ C ante R.
 ¶ Credendissimum. 6. 1.
 ¶ crepiluperi. 107. 1.
 ¶ cretenses milites Rhomanorum
 subsidia. 16. 2.
 ¶ cretes necire pelagus. puer-
 bium. 141. 1.
 ¶ crimina capitalia in re mili-
 tari. 37. 2.
 ¶ criminum minoru punitio.
 ibidem.
 ¶ crines dijs oblati. 143. 1. &
 144. 1.
 ¶ crocoton. 145. 2. & 20. 2.
 ¶ crobylon. 25. 1.
 ¶ crodile. ibidem.
 ¶ erotone salubrius. 141. 1.
 ¶ C ante V.
 ¶ Cuculli. 146. 1.
 ¶ cultrarij. 113. 2.
 ¶ cultus simplex à principio
 Vrbis. 154. 2.
 ¶ cunctator. 8. 1.
 ¶ cuneus Rhomanus. 98. 1.
 ¶ curatores Vrbis. 185. 2.
 ¶ curia calabra. 174. 1.
 ¶ curiæ diuersæ. 12. 2.
 ¶ curia sine adiectione quid si-

gnificet in edictis. 13. 1.
curijs singulis bini præpositi
Sacerdotes. 175. 2.
curiones. 7. 2.
curfor. ibidem.
curru quis primum trium-
phauit. 168. 1.
 ¶ C ante Y.
 ¶ Cyathus. 174. 2.
 ¶ cybelis nomina. 165. 2.
 ¶ cybelis sacerdotis. 117. 1.
 ¶ cyclius modus. 90. 2.
 ¶ D ANTE A.
 ¶ Dæmones. 164. 2.
 ¶ dæmonum illusiones. 116. 1.
 ¶ damium. 170. 1.
 ¶ damiatrix. ibidem.
 ¶ D ante E.
 ¶ Decaduchus. 77. 2.
 ¶ decas. 62. 1.
 ¶ decedentium uoluntas. 173. 2.
 ¶ decempeda. 38. 1.
 ¶ decemuiri. 15. 2. & 171. 1.
 ¶ decemuiri quãdo nulli Rhoma-
 ni. 123. 2.
 ¶ decima fructuum herculi di-
 cata. 82. 2.
 ¶ decima prædæ pars dijs dica-
 ta. ibidem.
 ¶ decimus numerus sacratus.
 47. 2.
 ¶ decori obseruatio in uestibus
 comœdiarum. 181. 2.
 ¶ decreta principum priuata.
 191. 1.
 ¶ decuria. 4. 1.
 ¶ decuriarum iudicia. 127. 1.
 ¶ decuriarum nomina. 54. 1.
 ¶ dedentes se interficere nefas.
 98. 1.
 ¶ dedicationes diuersæ. 177. 2.
 ¶ defossi uiuentes in sacris bis.
 194. 1.
 ¶ defunctorum corpora oppi-
 gnata. 173. 2.
 ¶ defunctorum ueneratio. 43. 1.
 ¶ degenerates Rhomanij. 143. 1.
 ¶ dei tutelaris nomen occultu.
 165. 2.
 ¶ delatores quibus imperatori
 bus grati. & contra. 119. 2.
 ¶ delatoribus præmia constitu-
 ta à quibus. ibidem.
 ¶ delicia Rhomanorum mori-
 bus iam corruptis. 150. 1.
 ¶ Delij Apollinis oracula aper-
 ta. 162. 1.
 ¶ delirus in triujs. 168. 1.
 ¶ delphicu oraculum. 161. 1.
 ¶ delphicum oraculum quibus
 modis consulere. ibidem.
 ¶ delphos. ibidem. bis.
 ¶ Iulus belli sedes. 28. 2.
 ¶ demetria. 132. 2.
 ¶ demiurgi. 120. 1. & 104. 2.

 ¶ D ANTE A.
 ¶ Dæmones. 164. 2.
 ¶ dæmonum illusiones. 116. 1.
 ¶ damium. 170. 1.
 ¶ damiatrix. ibidem.
 ¶ D ante E.
 ¶ Decaduchus. 77. 2.
 ¶ decas. 62. 1.
 ¶ decedentium uoluntas. 173. 2.
 ¶ decempeda. 38. 1.
 ¶ decemuiri. 15. 2. & 171. 1.
 ¶ decemuiri quãdo nulli Rhoma-
 ni. 123. 2.
 ¶ decima fructuum herculi di-
 cata. 82. 2.
 ¶ decima prædæ pars dijs dica-
 ta. ibidem.
 ¶ decimus numerus sacratus.
 47. 2.
 ¶ decori obseruatio in uestibus
 comœdiarum. 181. 2.
 ¶ decreta principum priuata.
 191. 1.
 ¶ decuria. 4. 1.
 ¶ decuriarum iudicia. 127. 1.
 ¶ decuriarum nomina. 54. 1.
 ¶ dedentes se interficere nefas.
 98. 1.
 ¶ dedicationes diuersæ. 177. 2.
 ¶ defossi uiuentes in sacris bis.
 194. 1.
 ¶ defunctorum corpora oppi-
 gnata. 173. 2.
 ¶ defunctorum ueneratio. 43. 1.
 ¶ degenerates Rhomanij. 143. 1.
 ¶ dei tutelaris nomen occultu.
 165. 2.
 ¶ delatores quibus imperatori
 bus grati. & contra. 119. 2.
 ¶ delatoribus præmia constitu-
 ta à quibus. ibidem.
 ¶ delicia Rhomanorum mori-
 bus iam corruptis. 150. 1.
 ¶ Delij Apollinis oracula aper-
 ta. 162. 1.
 ¶ delirus in triujs. 168. 1.
 ¶ delphicu oraculum. 161. 1.
 ¶ delphicum oraculum quibus
 modis consulere. ibidem.
 ¶ delphos. ibidem. bis.
 ¶ Iulus belli sedes. 28. 2.
 ¶ demetria. 132. 2.
 ¶ demiurgi. 120. 1. & 104. 2.

democratia Atheniensium. 120. bis.
democrates. 120. 2.
demonsthenes blasus. 177. 2.
demonsthenis dictum. 123. 1.
denarius Rho. 122. 1.
denariorum genera. ibidem.
denicales feria. 67. 1.
dentati. 7. 2.
deorum cognomina. 164. 2.
deorum laudes inter uelendum. 114. 2.
deorum omnium simulacra. in Capitolio. 174. 1.
deorum simulacris uincula annexa. 107. 2.
deorum uniuersa sua sacra. hostia. ara. carmina. & precationes. 113. 2. & 112. & 113. 2.
de pasta. 69. 1.
de ponte deicere. 141. 1.
depositum. 172. 2.
depositum abiurati. 173. 2.
deprecor quid sit. 109. 1.
de praepositio in compositio. ne. ibidem.
detracta simulacrum. 107. 2.
designatores. 182. 2.
deum urbis tutelarem nominare nefas. 47. 1.
deuonx. 1. 2.
deuori. 84. 1.
dextans. 1. 2.
dextra dijs oblatæ. 194. 1.
dextra religio et auctoritas. 44. 1. & 2.
¶ D ante I.
¶ Diabolus. 122. 2.
diadema quid. 24. 1.
diademata Darij & Alexandri. 24. 2.
diadematis loco. ibidem.
diadematus merellus. 24. 1.
dialia. 132. 2.
diana aetolia locus. 107. 2.
diana Ephesia templum ius alylorum habuit. 181. 1.
diana Ecbatana sacerdotes. 136. 1.
diana Persica & ephesia templa. 162. 2. & 163. 1.
diarectum. 43. 2.
diatulus. 45. 2.
dibapha. 144. 2.
dicere ius ad assem. 141. 1.
dichalca. 122. 2.
dicta egregia. 78. 2.
dictator quis dicebatur. & quo loco. 121. 1.
dictator saepe idem dici poterat. ibidem.
dictator qui diceret. ibidem.
dictator quis crearetur. quo tempore. loco. & quid. 5. 2.
dictator a populo sine patribus dictus. 121. 1.

dictatores ex quibus causis crearentur. 5. 1.
dictatores plebei. 121. 1.
dictatori equo uel non licebat. 122. 1.
dictatoris summum imperium & potestas. 121. 1.
dictatorum summa apud diuerfas gentes potestas. ibidem.
dictaturæ tempus praescriptum. 121. 2.
dictum Bionis. 65. 2.
dictum Callistratis. 181. 1.
dictum Thaletis. 68. 2.
dictum Zenophanis. 114. 1.
dictum Agesilai. 165. 1.
dictum Diogenis. 124. 2.
dictum Demosthenis. 125. 2.
dictum Platonis de Megaribus. 154. 1.
diei partes. 181. 2.
diem dicendi quibus potestas erat. 63. 2.
die perduellionis dicere ad populum. 77. 2.
dierum obseruationes. 117. 2. & 118. 1.
dierum obseruationes a quibus contemptæ. ibidem.
dies atri. 31. 2.
dies quando incipiat apud diuerfas gentes. 114. 1.
dies atri faustive. 117. 1. 2. & 118. 1.
dies manibus sacri. 117. 1.
dies profecti. facti. intercessi. & praesertim. ibidem.
dies comitiales. ibidem.
dies natalis Thimolcontis. 117. 2.
diffarratio. 30. 2.
digiti. 124. 2.
digiti qui ualuerunt. ibidem.
digitum rollere. 124. 2.
dignus infamis. ibidem.
dignus a minimo proximus. 44. 2.
dignus cum quo in tenebris mices. 141. 1.
dii agricolarum. 164. 2.
dii alij atque alij a diuersis gentibus culti. 193. 1.
dii apud arabes. 17. 2.
dii communes. 164. 2.
dii geniales. 164. 2.
dii indigetes. ibidem.
dii magni. 163. 1.
dii maiorum gentium. 164. 2.
dii manes. 73. 1.
dii selecti. 164. 2.
dii penates. 137. 1. & 164. 1.
dii nascentibus praesertim. 194. 1.
dii per quos diuerse gentes iurabant. 134. 2.
dii patrii. 165. 1. & 2.
dii manibus uouere. 84. 1.
dii tutelares. 165. 2.

dij nocentes. 11. 1.
diis turclaribus Urbem expugnaturi alia promittebant. 165. 1.
dii indigetes diuersarum gentium. 165. 2.
dimachæ. 188. 1.
dionysij sacra in Bisaltia. 163. 1.
dionysij simulacrum. 108. 1.
diorigus. 120. 1.
dioscori. 20. 2.
diocetes. 120. 1.
diogenis sepulchrum. 59. 1.
dioniani. 189. 1.
diomedeæ necessitas. 140. 2.
diomedeæ aues. 3. 2.
dionysij in occupanda tyrannide calliditas. 57. 1.
dipletrum. 45. 2.
dirinoxeni. 103. 1.
discincti. 17. 1.
discus. 82. 1.
dispensatores. 86. 2.
disphendomena. 63. 1.
ditis sacra & eorum caerimonia. 156. 1.
diuortij cœcipiendi uerba. 99. 2.
diuortij causæ. ibidem.
diuortium. 173. 1.
¶ D ante O.
¶ Docti ciuitate donati. 12. 1.
dodonæum oraculum. 154. 1.
dodonæi. 34. 1.
dodoneis. 76. 1.
dodrans. 1. 2.
dolichus. 45. 2.
dolo. ohis. 109. 2.
dominorū in seruos potestas atque animaduersio. 80. 1.
domitius Calderinus taxatus. 36. 2. & 119. 1.
domus lateritiæ. 154. 1.
domus quædo mutabatur Rhomani. 118. 2.
dona militaria. 115. 1. bis. et 115. 2. bis. & 116. 1.
dona summorum ducum. ibidem.
dona cœfede. atorum. ibidem.
dona data triumphanti a Senatu & populo. 169. 1.
donarium. 153. 1.
dona uxori dari prohibitum. 30. 1.
donabi sepulchrum. 37. 1.
dorus modus. 90. 2.
dormire in uranæ aurem. 141. 1.
dos uxoria. 99. & 100. 1.
¶ D ante R.
¶ Drachma. 46. 1.
draco. 35. 1.
dracones in extis apparuisse. quid significet. 135. 2.
drusi. 7. 2.
¶ D ante V.
¶ Ducis prudentis manus

90. 2.
ducum summorum locus in castris. 10. 1.
duumiri. 75. 2.
duumiri a quibus creati soliti. 76. 1.
duumiri municipiorum. 76. 2.
duumiri nauales. ibidem.
duumiri ornatus. 76. 1.
¶ D ante Y.
¶ Dynastes. 120. 2.
¶ E ANTE B.
¶ Ebrietas sine potu. 20. 1.
ebrietatis uisuperatio. 69. 2.
¶ E ante D.
¶ Edictum Adriani. 185. 2.
edictum Augusti. 17. 1.
edictum egregium Antiochi. 191. 1.
edictum prætoris de ludis. 181. 2.
educatio. 51. 1.
educationes fabulosæ. 56. 1.
¶ E ante F.
¶ Efferre mortuos interdum non licebat. 66. 1.
effigies scirpæ in Tyberim iniecta. 137. 2.
¶ E ante G.
¶ Egeria. 50. 1.
egnatia nympha. 114. 1.
¶ E ante I.
¶ Emdan. 79. 1.
¶ E ante L.
¶ Elementorum cœmissio. 133. 2.
eleusina sacra maledica. 39. 2.
eleutherii ludi. 132. 2.
¶ E ante M.
¶ Embamma. 136. 1.
emere ad pollinctum. 67. 1.
emeritorum aras. 38. 2.
emissarius. 35. 1.
empedoclis ambitio. 165. 1.
emptorem in re modica uenditor decipere potest. 160. 2.
¶ E ante N.
¶ Encomia ad Lyram. 150. 2.
encomium. 19. 1.
encoryle. 82. 1.
endromis. 143. 1. & 146. 1.
enyaterius modus. 90. 2.
ennius. 26. 1.
enoplia saltatio. 182. 2.
¶ E ante P.
¶ Epheci. 31. 1.
ephemeris. 118. 1.
epheci. 174. 2.
ephaltis rogatio. 172. 2.
ephorii. 94. 2.
ephorii & eorum insolentia. 191. 2.
ephorii gradu deieci. ibidem.
epicuri frugalitas. 70. 1.
epicuri imago annis insculpta. 45. 1.
epicharis

epicharis libertinæ constantia. 26. 1.
epinicion. 19. 1.
epitodium. 178.
epitaphium pecudum. 178. 2.
epula legionibus exhibitæ. 169. 1.
epulones. 77. 1.
epulum Caesaris. 169. 1.
epulum triumphale. ibidem.
¶ E ante Q.
¶ Equestris ordinis initium. potestas. officium. & insignia. 54. 1.
equestris ordo diuisus. ibidem.
¶ E ante R.
¶ Equites. 98. 2.
equites duos habebant equos. ibidem.
equitia. 156. 1. bis.
equitij. 7. 1.
equus Seianus. 14. 1. & 2.
equitum degeneratio. 54. 2.
equitum subsellia in theatro. 142. 1.
¶ E ante R.
¶ Erechtheum Nepruni templum. 163. 1.
eremodiciu iudicium. 110. 1.
erithera. 80. 2.
¶ E ante T.
¶ Eteobutades. 34. 1.
¶ E ante V.
¶ Eucratidis immanie in patre exemplum. 32. 1.
euianes. 183. 2.
eumenidum templum. 156. 2.
eumolpida. 104. 1.
euocati. 188. 2.
euocatio deorum qui ciuitatibus præerant. 107. 2.
euripides. 81. 2.
¶ E ante X.
¶ Exarchus. 120. 2.
exautorati. 189. 1.
excuneati. 142. 1.
exedra. 136. 1.
¶ E ante Y.
¶ Exemplum parentum coram pueris. 51. 1.
exequitæ pecudum. 178. 2.
exequiarum pompa. 65. 1.
exercebat iuuentus primū in centumualibus causis. 77. 1.
exercitia puerorum. 52. 1.
exercitia Rho. iuuentutis. 82. 1.
exercitus lustratio. 71. 2.
exercitus magni parua manu profligati. 192. 1.
exilio plectendi triplex genus. 79. 2.
exiure manu cœfertum. 173. 1.
exquilæ. 175. 1.
extremo periculo pressi apud Scythas. 128. 1.

exta ab aquila rapta quid significabant. 155. 2.
exta e manibus lapsa. ibidem.
exta muta. ibidem.
exta quæ apponerentur in uictimis. 115. 1.
exta regalia. 155. 2.
extorum inspicendorum ratio. 155. 1.
exusti hoies in sacris. 194. 1.
¶ F ANTE A.
¶ Faba alba & nigra. 3. 1.
Fabiani. 188. 1.
Fabij. 7. 1.
Fabius Maximus unde cognomen adeptus. 13. 2.
factiones. 31. 2.
fagatal. 174. 1.
falarica. 187. 1.
falsi testimonij conuictus. 173. 2.
fama dea. 170. 1.
famulorum munus in contuberniis. 150. 1.
far in sacris. 11. 1.
fas. 190. 1.
fasces lauræ. 23. 2.
fasces Alexandriam non ingrediebantur. 24. 1.
fasces proconsulis. 53. 1.
fasces uicissim apud alterum consulem. 60. 1.
fasces utri consulū prius darentur. ibidem.
fascium summisio. 23. 2.
fasti dies. 117. 2.
faucia tribus in comitijs primū rogata. 13. 2.
¶ F ante E.
¶ Febris templa. 11. 1. & 42. 2.
feciales. 127. 1.
fecialium iuramentum. 135. 1.
fecialium munus & præsentia. 127. 2.
fel Nepruno dicatur. 155. 2.
fellis omen. ibidem.
fenestellæ. 7. 2.
fercula quot in apparatu magifico. 150. 2.
ferculorum adferendi ratio in cœnis solennibus. 150. 1.
ferentarij. 188. 1.
feretrum qui ferrent in funeribus. 65. 2.
feronia templum. 101. 2.
festorum quorundam nomina. 170. 2.
¶ F ante I.
¶ Fibula aurea. 15. 1.
fidei sacrum. 47. 2.
fides Socratis. 135. 2.
fidibus discerent ueteres. 51. 2.
filij in parentes. 172. 1.
filij quorum parentes in bello perissent. 115. 2. & 116. 1.
¶ F ante L.
¶ Fiscennini uersus. 31. 2.

Flacci. 7. 1.
flagellatio in sacris. 194. 1.
fla. dialis iuramentum. 135. 2.
flamines. xv. & eorum nomina. 175. 2. & 176. 1.
fla. a quibus crearetur. ibidem.
fla. unde dicti. ibidem.
fla. apud Aegyptios. ibidem.
fla. sacerdotio eieci. 176. 1.
fla. cuius ministerio in sacris utebantur. ibidem.
fla. uxor. ibidem.
fla. uxoris amictus. 176. 2.
fla. bellicis negotijs se immiscebat. 176. 1.
fla. prouincijs præfecti. ibidem.
fla. etiam alios magistratus gerere poterat. 176. 2.
flexumines. 187. 1.
flora. 170. 2.
floralia. ibidem.
flumina a Xerxis exercitu epota. 193. 1.
flumina gemmis scatentia. 88. 1.
¶ F ante O.
¶ Focaneus. 35. 1.
focarij. 86. 1.
fœderis incundi ratio & caerimonia. 127. 2.
fœderis percutiendi tempus. ibidem.
fœdinarum iuramentum. 135. 2.
fœnū habere in cornu. 141. 1.
fœnus exotium. 6. 2.
fœnus quæ ratione abrogatum. ibidem.
follis ludus. 82. 1.
fons apud potinas. 163. 1.
fons in templo Apollinis delphici. 161. 2.
fons ianphiarai templo. 162. 1.
fons in Achaia Veneris templo. 163. 1.
fons Liberi patris. 163. 1.
fora apud exteros. 37. 1.
fordicidia. 155. 2.
fore. 6. 2.
fornacula. 56. 2.
fornicarij. 86. 2.
fornix calphurnius. 43. 1.
fornix fabius. 42. 2.
forma certamen. 133. 1.
fororum & atriorum insignia. 153. 2.
forum triplex. 36. 2.
fortunæ cultus apud diuersos. 11. 1.
fortunæ diuersa cognomina. 10. 2. & 11. 1.
fortunæ inconstantia. 56. 2.
fortunæ simulacra diuersa. 11. 1.
¶ F ante R.
¶ Francisci Philèphi cum gramatico quodam dispu-

catio. 19. 2.
frons minor. 43. 2.
frons magna. ibidem.
frons parua. ibidem.
frons rotunda. ibidem.
frontis religio. ibidem.
frontones. 8. 1.
frugalitatis exempla. 55. 1. & 69. 2. & 199. 2.
fruges carmie euocant. 171. 2.
frugi. 18. 1.
frugibus sacra cœstituta. 72. 1.
¶ F ante V.
¶ Fugientes ex prælio. 98. 1.
fulgura diuersi generis. 138. 1.
fulgura pub. & priuata. ibidem.
fulmen comitia impediabat. 137. 2.
fulminaria genera. ibidem.
fulmina dira & cœtra. 137. 2.
fulmina diurna Ioui. non aeterna Plutoni dicata. ibidem.
fulmina in pollutis lucis. 138. 1.
fulminis auertendi ratio. 138. 1.
funditores. 188. 1.
fungi uitâ recipientes. 100. 2.
funebri oratione laudatæ matronæ. 99. 2.
funeris oratio. 66. 2. & 171. 1.
funeris effereudiritus. 65. 2.
funus ducis aut imperatoris apud Græcos. 66. 2.
fuo. 6. 2.
furca. 80. 1.
furficer. 80. 1.
furta apud quos impunita. & contra. 172. 1.
furta militaria punita. 38. 2.
furta per lancem & lycium concepta. 172. 1.
furi actio. 172. 2.
fatinus. 20. 2.
¶ G ANTE A.
¶ Gabriel altissus. 125. 1.
galba. 7. 1.
galeorum insignia. 16. 2.
gardates. 189. 1.
¶ G ante A.
¶ Geganij. 7. 2.
gemea. 5. 1.
genarum et gentium religio. 44. 1.
gemmarum usus in annulis. ibidem.
gemoniæ scala. 82. 1.
genca. 189. 1.
gentibus innata uitia ex cœli climate. 108. 1.
genij duo. 164. 2.
Georgius trapezodrius. 18. 1.
germanorum lusus. 82. 1.
germanorum uestes. 146. 1. & 147. 2.
gesta. 97. 1.
¶ G ante L.
¶ Gladiatorum munus quibus

gladius

gladius. ibidem.
gladium. 16. 1.
¶ G ante R.
Græcæ literæ prohibita.
apud Carthaginei. 55. 2.
græcorum potadi mos. 150. 1.
græcorum sermo Rho. inuisus.
106. 2.
grammatheas. 34. 1.
grammatica. 150. 2.
grammaticum potulū. 69. 1.
grammaticorum tēplū. 125. 2.
gratiarum ædes. 123. 1.
gratiae tres. 125. 2.
gratitudo naturaliter homi-
ni insita. ibidem.
grauiora sambico. 141. 1.
gregarii milites. 169. 1.
¶ G ante V.
¶ Gurges. 8. 1.
¶ G ante Y.
¶ Gygius modus. 90. 2.
gymnasia tria in attica. 68. 2.
gymnicum. 132. 2.
gymnosophistarum mos in-
terrogandi iuuenes ante præ-
diū uel cœnā. 150. 2.
gymnosophistica disciplina.
99. 2.
gynæcia dea. 72. 1. & 170. 1.
¶ H ANTE A.
¶ Hærbæ infaustæ in sacris.
112. 2.
hereditatis partes. 1. 2.
hala. 7. 1.
halia. 132. 2.
halteres. 82. 1.
harmodij cognomē. 81. 1.
harmotes. 120. 2. & 181. 1.
harpagones. 154. 2.
harpastum. 82. 1.
harpocrates. 45. 2.
hasta cruenta. 77. 1.
hasta salutis. ibidem.
hasta. 193. 1.
hasta proiectio. 128. 2.
hasta adimere militi. 38. 2.
¶ H ante E.
¶ Hebdomades. 118. 2.
hecataë sacra. 114. 2.
hecatombæ. 83. 1.
hæcatombæ. 117. 1.
heliocaminus. 129. 2.
heliotrapeza. 62. 1.
hellenes. 3. 1.
helotæ. 81. 1. & 103. 1.
hemina. 46. 1. bis. & 132. 2.
hepar uaticinij sedes. 155. 1.
heptaphonum. 84. 2.
heracleotici scyphi. 69. 2.
hercira. 86. 1.
hercules apud quos cultus.
39. 2.
hercules cubans. ibidem.
hercules Iliensibus inuisus.
ibidem.

hercules oliuarius. ibidem.
hercules qui appellati. ibidem.
hercules plures. ibidem.
hercules uictor. ibidem.
hercules conopius. 11. 1.
herculis ara maxima. & solē
nia in ea obseruata. 39. 1.
& 2.
herculis signum triumphan-
ti prælatum. 167. 2.
herculis simulacrū apud Cel-
tas. 107. 2.
herculis templa. 39. 2.
heræa. 132. 2.
hermea. ibidem. & 47. 2.
hermogenis cor hispidum.
155. 1.
hermothybes. 189. 1. bis.
heroibus quibus uictimis li-
tarentur. 71. 2.
heteromaschalos. 146. 2.
heturij sex optimatum filij
à R. homanis tradebantur ad
augurandi artem discendā.
148. 1.
¶ H ante I.
¶ Hiero ab apibus nutritus.
56. 1.
Hieronymus Messianus.
179. 2.
hieronymus portarius. 139.
2.
hierophantes. 112. 1.
hieropolis antrum. 163. 1.
bis.
hilaria. 118. 1.
hipparchi. 140. 1.
hippagogi. 188. 1.
hippiæ omnium. 86. 2.
hippicum. 45. 2.
hippoclidis desaltatio. 51. 2.
hippölytus. 34. 1.
hippotoxotæ. 188. 1.
hircus tragædi præmium.
184. 1.
historiæ fabulosæ. 56. 1.
histriones. 68. 2.
histrionum locus in Thea-
tris. 142. 1.
¶ H ante O.
¶ Holographum. 55. 1.
holoserica uestis. 144. 2.
homicidij expiatio. 113. 1.
homicidij pœna. 62. 1. &
63. 1.
homines crudeliter immola-
ti. 193. 2. & 194. 1.
homines immolare quando
uetitum. ibidem.
homo marinus. 68. 1.
homotimi. 186. 2.
honor principi Theatri in-
grediendi exhibitus. 184. 2.
honoris sacra. 48. 1.
horæ balnei. 118. 2.
horæ ædes semper reclusæ.
170. 2.

hornius modus. 90. 2.
hornafarina in sacris. 47. 1.
hospitalitas. 103. 1.
hostiarum capita suum fan-
guinem lambentia quid si-
gnificabāt. 155. 2.
hostiarum duo genera. 71. 1.
hostes ubi terga uertent.
97. 2.
hostiæ ornatus. 113. 1.
hostiæ quibus cærimonijs im-
molabantur. 112. 1.
hostiæ solidæ. 71. 2.
hostiæ puræ & lectæ. 71. 1.
hostium captiuorum insignio-
res. triumpho tempore in cu-
stodiâ tradebantur. 168. 1.
hostiū spolia in atrijs. 153. 2.
¶ H ante Y.
¶ Hymnorum genera. 114. 2.
hypetræ. 68. 2.
hypocausta. 75. 1.
hypothyra. 154. 2.
hyteria. 72. 1.
¶ I ANTE B.
¶ Ibis. 120. 1.
¶ I ante D.
¶ Idem quid sit apud iuriscō-
sullos. philosophos. & phy-
sicos. 18. 1.
Idus Martij. 117. 2.
Iduum festa. 78. 1.
¶ I ante G.
¶ Igni iniecta odoramenta.
66. 2.
igni quomodo tradebantur
corpora apud ueteres. 65. 1.
ignis in quouis sacro. 113. 2.
ignis peruigil apud quos.
136. 1.
ignis sacer. 14. 2.
ignis sacer Cæsariibus præla-
tus. 2. 1.
ignis sacrificiorum ex quo
structus. 114. 1.
ignominia militaris. 18. 2.
ignominia solutio. 38. 2.
ignominiosa missio. 189. 1.
ignominiosæ uoces apud di-
uersos. 121. 1.
¶ I ante M.
¶ Imagines à Lycurgo pro-
hibita. 47. 1.
imagines Deorum apud Aegy-
ptios. 147. 1.
imagines Imperatorum. 90. 1.
imagines in quibus ædibus nõ
erant. 136. 2.
imagines ueterum in posti-
bus. 153. 1.
imagines ceræ in armarijs.
153. 2.
imagines familiarum in exequia-
libus pompis. ibidem.
imagines ducum captorum
in triumphū ductæ. 167. 2.
imagines in larario. 178. 1.

imagines Regum Indorū
regia distinguebat. 154. 2.
imaginum multitudo. 108. 1.
immolandi initium. 71. 2.
imperatiuæ feriæ. 130. 2.
imperator quis. 187. 1.
imperatoris nomen. 2. 1.
imperatorum munus. 163. 2.
imperio deiectione. 96. 1.
imperio apud rhomanos ex-
teri hoies applicati. 103. 1.
imperium stabile. 56. 2.
imperium unius laudatum.
121. 1.
imprecationes. 83. 2.
¶ I ante N.
¶ Incensarium aurū. 23. 2.
incestus. 89. 1.
incestus laudatus apud par-
thos. 2. 2.
inclusia. 144. 1.
indefecti. 67. 2.
Indorum Regum imagini-
bus aureis & argenteis regia
distincta. 154. 2.
infante ædico. quibus cæri-
monijs uenturæ Rhoma-
ni. 50. 2.
infelicitatis futuræ portenta
56. 2.
inferiæ. 157. 1.
infernæ ostiæ. 66. 1.
ingenium ex regionis natu-
ra. 108. 2.
ingenuorum à seruis distin-
ctio. 146. 2.
inhospitalitas. 103. 1.
iniquæ cõdemnationes apud
Athenienses. 80. 1.
iniuste puniti. 125. 2.
iniani cognomen. 8. 1.
insepulti qui erant apud uete-
res. 178. & 12.
insignia alia atq; alia bene de
republica meritorum. 106. 1.
in sinum despuere. 141. 2.
institutorum liberorum ora-
do apud Rhomanos. 51. 1.
institutio iuuenum. 150. 2.
institutio puerorum regionū
apud Persas. 51. 1.
institutio uirginū apud Per-
sas. 51. 2.
instratum. 79. 1.
instrumenta domus. 154. 2.
instrumenta quibus pueri in
ludo literario uapulabant.
51. 1.
insularij. 86. 1.
insulæ regna aliqua nudo nun-
cupatæ. 47. 1.
intemperantiæ & ingulentiæ
exempla. 152. 1.
intercalatio. 85. 1.
interceptor aliene litis. 109. 2.
intercessio dies. 117. 2.
interpretandi ius quibus da-
tum. 191. 1.

num. 191. 1.
interreg. mtemere dicere nõ
licebat. 130. 1.
interreges quando primum.
& quibus de causis. & à qui-
bus creati. & quales. ibidem.
interregum manus. ibidem.
inter sacrum & saxū. 140. 2.
interula. 144. 1.
¶ I ante L.
¶ Illicet. 167. 1. & 114. 2.
¶ I ante O.
¶ Iaboleni lapsus. 21. 2.
ioannes Venerus. 88. 2.
ioci in triumphantem iacti.
168. 2.
ionicus modus. 90. 2.
ioues trecenti. 39. 2.
iouis ara in attica. 16. 2.
iouis ammonij oraculum.
162. 2.
iouis filij. 39. 2.
iouis puluerij tēplum. 42. 1.
iouis seruatoris ara. 81. 1.
iouis labradæi simulacrū.
107. 2.
iouis olympij imago. ibidem.
iouis propheta. 112. 1.
iouis latialis templū. 130. 2.
iouis Trophonij oraculum.
162. 1.
iouis statoris templū. 174. 2.
iouis simulacrū. 174. 1.
iouis triphili colūna. 162. 2.
iouis ammonio cærimoniæ ex-
hibita. atq; eius imago.
162. 2.
¶ I ante P.
¶ Iphicratenfes. 188. 1.
¶ I ante S.
¶ Ischias. 34. 1.
isiaci. 34. 1.
isidis sacris quomodo sacer-
dotes initiabantur. 14. 2.
isidis simulacrū. 107. 2.
isthmiorum inuictor. 132. 1.
isthmiorum religiosa obser-
uatio. ibidem.
isthmij ludij. ibidem.
¶ I ante V.
¶ Iucudi acti labores. 141. 2.
iudices Aegyptiorum. 77. 2.
iudicia ad duo genera reda-
cta. 177. 1.
iudicij ratio. 62. 2. & 63. 1.
& 64. 1.
iudicij exercendis præfecti.
177. 1.
iudiciorum elusiones. 139.
& 140. 1.
iudicij corrupti pœna. 62. 2.
& 173. 2.
iudicij imago. 62. 2.
iudicij Eremodicū. 110. 1.
iudicium decuria. 177. 1.
iudicium iurandū ante sen-
tentiam definitiuā. 64. 1.

iugerum. 35. 1. & 2.
iugum. ibidem.
Iulia lex contra legē papia.
119. 2.
iunia Bruti soror. 159. 2.
iunius Brutus Tarquinij Su-
perbinesos. 159. 1.
iuuo iugalis. 30. 1.
iuuo uentana. 34. 1.
iuuo fluonia. 50. 1.
iuuo sospita. 107. 2.
iuuo samia. 163. 1.
iuuo iacimia. ibidem.
iuuo metapontina. ibidem.
iuuo sua omnibus esse puta-
batur. 164. 2.
iuonis ædes & diuersæ aræ.
165. 2.
iuonis uariæ potestates.
ibidem.
iuonis sacra. 166. 1.
iupiter pappæ. 47. 1.
iupiter puluerius. ibidem.
iupiter abretanus. 71. 2.
iupiter prodigialis. ibidem.
iupiter prædator. 83. 2.
iupiter xenius. 103. 2.
iupiter pluuius. 111. 1.
iupiter latialis. 130. 2.
iupiter Trophonius. 162. 1.
iupiter amthonius. 162. 2.
iupiter Triphilus. ibidem.
iupiter stator. 174. 2.
iupiter arietis effigie. 102. 2.
iupiter lycæus. ibidem.
iupiter labradæus. 125. 1.
iupiter olympius. 107. 2.
iuramenti quibus nulla reli-
gio. 135. 2.
iuramentum diuersarum gē-
tium. 134. 2.
iuramentum in iure per pecu-
niam depositam. 172. 2.
iuramentū militare. 171. 1. & 2.
iuramentū sanctissimū apud
Rhomanos. 135. 1.
iuramentum uestaliū. 137. 1.
iurare Iouē lapidē. 135. 1.
iurare quibus in usū nõ erat.
135. 2.
iure scripto qui utebantur &
contra. 171. 2.
iuriscōsultrij peculiaribus in-
terpretandi ius datū. 191. 1.
iuris dicundi sortitio. 127. 1.
iuris diuini. 190. 1.
iuris studiosi sine linguæ lati-
næ periti. 61. 2.
iusta exhibitæ cadaveribus in-
humatis. 56. 2.
ius in portia basilica dictum.
127. 1.
iustitia Tibarenorum erga
hostes. 129. 1.
iustitiæ exempla. 191. 1.
iustitiæ simulacrū. 108. 1.
iuuenales ludij. 182. 1.

Iuuenalis loca. 1. 2. & 16. 2.
& 41. 2. & 48. 2. bis. & 69.
1. & 101. 1. & 124. 1.
iuuenes in scenam uel Thea-
trum nõ admissi. 142. 2.
iuuenum loca in Theatro.
142. 1.
¶ L ANTE A.
¶ Labeones. 7. 1.
lacedæmones laudabant in-
crumentum uictoriam. 19. 1.
Lacedæmoniorum duces mi-
litia periti. 5. 1.
lacerna. 144. 2. & 146. 2.
lacernæ albæ quando sume-
bantur. 147. 1.
Iaconū breuiloquētia. 43. 2.
lactucini. 7. 1.
ladas cursor. 46. 1.
lana. 146. 2.
lænati. 7. 2.
læmuria. 72. 2.
læmuria. 31. 2.
lamij. 7. 2.
lancea. 187. 1.
lanificij matronarū. 100. 1.
lanificij dignus lupinus. 124. 1.
lapidicinis destinati. 62. 2.
lapidū diuersæ spēs. 134. 1.
lapidū miræ exempla. ibidem.
Jappæ. 7. 1.
laquearia uersatilia cœnarū.
150. 1.
larentalia. 22. 1.
lares. 164. 2.
laribus quæ sacra fierent.
72. 1.
larissa. 174. 1.
latiar. 130. 2.
latij ius. 103. 2.
latinarū cærimoniæ. ibidem.
latinarū sacrificium. ibidem.
latinarum sacris exactis. dies
duo sequentes religiosi. ibidem.
latinarum sacris in albano q
populi aderant. 131. 1.
latine legatis respondebatur.
106. 2.
latinorum concilium ubi fi-
ret. 131. 1.
latij ius habentium priuile-
gium. 103. 2.
latomia. 62. 1. bis.
latonæ oraculum. 161. 2.
latrunculorū ludus. 81. 2.
laudatio funebris. 66. 2.
laudatus reus in iudicio. 63. 2.
Laurentius Valla taxatus. 6.
2. 17. 2. 53. 2. 79. 1. 109. 1.
171. 1.
laureola in mustaceis. 141. 1.
laurus ad aram maximā her-
culis. 112. 2.
¶ L ante E.
¶ lænæ constantia. 26. 1.

lecastræ. 116. 1.
lecca. 7. 2.
lecti defuncto fratri. 66. 1.
lectores apud Rho. 55. 2.
lectus genialis. 31. 1.
lectio in cœna. 152. 1.
legatarij. 2. 1.
legata. 1. 2.
legati. 127. 2.
legati Consulium uel Præto-
rum. quæq; illerū potestas.
authoritas. & quod officij
fuerit. 163. 2.
legati Imperatorum. 164. 1.
legati munus propagatum.
163. 2.
legati legionum. 164. 1.
legati in ordinem redacti.
ibidem.
legatio libera. ibidem.
legatorum ius sanctū. 127. 1.
legatorum suscipendorū cæ-
rimoniæ apud Græcos.
127. 2.
legatorū triumphus. 163. 2.
legatorum lectores. ibidem.
legatus in Africam missus.
ibidem.
legatus cõsuli aderat. 121. 2.
legatus procõsulis. 163. 2.
lèges de coniugio. 98. 2. &
99. 1.
leges xij tabularum circa ul-
timas uoluntates. 172. 2.
leges de tutoribus. ibidem.
leges de sepulchris struendis.
178. 1.
leges sacrata. 179. 1. & 190.
1. bis.
leges breues esse conuenit.
179. 1.
leges Rhomanis quæ rata
habentur. ibidem.
leges curiata. 190. 1.
leges rata. ibidem.
leges trinundino ferebantur.
ibidem.
leges quibus plebs ab optima-
tibus distinguebat. 141. 1.
leges scriptæ à quibus primū
propositæ. 171. 2.
leges coniuuales. 152. 1.
leges de iure ciuitatis exte-
ris impariando. 102. 1.
leges draconis. 63. 1.
leges in magistratum licen-
tiam. 95. 2.
leges Solonis. 6. 1. & 31. 1.
leges sumptuariæ abrogatæ.
71. 1.
legio iusta. 5. 1.
legiones subitariæ. 91. 2.
legionis diuersa nomina. 5. 1.
legionū uaria apud diuersos
descriptio. 4. 2.
¶ L ante E.
¶ lænæ constantia. 26. 1.

legionarij. 187. 2. & 189. 1.
legionum

legionū pfecti & capita. 51.
legis actio. 172. 1.
legis abrogatio ad gratiam
priuati cuiuspiam. 190. 1.
legis auctor execrabilis.
179. 1.
legitimi. 188. 2.
legū abrogatio. 179. 1.
legumlatores diuersarū gen-
tium. 271. 2.
legū xij tabularū qdā inciui-
les & inhumanae. 137. 1.
legum R. homanorum euer-
sor Cor. Sylla. 79. 2.
lemnisci corona. 150. 1.
lena sacra maledica. 39. 1.
lentuli. 7. 1.
leonida dictum. 99. 2.
lepidi. 8. 1.
lethe. 62. 1. bis. & 66. 1. &
162. 2.
lethæ fons. 162. 2.
lex. L. Genutij trib. plebis.
6. 1.
lex Sulpitij trib. plebis. ibidē.
lex Sisacithicē & chreocopiæ
ibidem.
lex repetundarum. 8. 1.
lex de uestibus militibus dan-
dis. 16. 1.
lex Bebia. 40. 1.
lex Græcorum. 41. 1.
lex in Coode Senibus occi-
dendis. 58. 2.
lex de mortuis in Vrbe non
sepeliendis. 59. 1.
lex funeralis. 66. 1.
lex fannia. 70. 1.
lex Camilli. 73. 2. & 79. 2.
lex ne ciuis Rho. uapulet.
79. 2.
lex Fabij. 60. 1.
lex de nō temere necādo. 80. 1.
lex de bonis pscriptorū. 84. 2.
lex Iulia. 89. 1.
lex in mæchos. 89. 2.
lex tabellaria. 92. 2.
lex de ædibus plebeis. 94. 1.
lex annaria. 96. 1.
lex Valerij pub. 96. 1.
lex de cælibatu. 98. 2. & 99. 1.
lex Solonis de repudiō. 99. 2.
lex pagana. 100. 2.
lex de regendis ciuitatibus.
102. 1.
lex Periclis de ciue Athenien-
si. 103. 1.
lex de plebiscitis. 104. 2.
lex de censu Senatorio auge-
do. 106. 2.
lex Solonis de Senatu san-
ctiore. 106. 1.
lex Cassij aduersus Senato-
res. 105. 1.
lex Iulia que legi Papie mul-
ta indulsit. 119. 2.
lex Iulia de maritandis ordi-

nibus. ibidem.
lex Papia. ibidem.
lex Papia abrogata. 120. 1.
lex Claudij in illas quæ ser-
uis nubent. ibidem.
lex in ingratos. 125. 2.
lex uinaria apud Tuscula-
nos. 170. 2.
lex de stillicidijs & parieti-
bus. 172. 1.
lex de furibus. ibidem.
lex de uenditione. ibidem.
lex in debitores. 173. 1.
lex Cinthij. ibidem.
lex de cauidicis non dandis
muneribus. 174. 1.
lex Græcorum in prodigos.
178. 2.
lex de non uiolando alieno
busto. ibidem.
lex Voconia. 179. 2.
lex falcidia. ibidem.
lex militaris. 181. 1.
lex quæ abrogari non pote-
rat. 190. 1.
lex quid sit. ibidem.
lex Cornelij. 190. 2.
lex Atheniensium & Lace-
dæmoniorum in magistrat-
us. 123. 1.
lex. L. Cottæ. 123. 1.
¶ L ante I.
¶ Libatio iter pocula. 156. 2.
liber. 55. 1.
liberalis hois natura. 125. 1.
liberi patris templū. 163. 1.
liberos habere qd dicant. 12. 2.
liberras minor & media.
103. 2.
libertas minima. ibidem.
libertatem Cappadoces de-
precari. 53. 1.
libertatis atrium. 64. 2.
libertatis spēs tres apud rho-
manos. 101. 2.
liberti in funere herill. 66. 1.
liberti i patronos ingrati, qua
ratione puniti. 80. 2.
libertini in urbanis suffraga-
bantur. 13. 2.
libertorum bona. 172.
libra. 46. 1.
lichas. 45. 2. bis.
licinij. 7. 1.
lictores Dictatoris, Consu-
lum, Prætorum, Quæsto-
rumque, quiq; secures habe-
rent, & qui nō. 23. 1. & 2.
lictoris munus. 23. 2.
lindorū sacra maledica. 39. 1.
literarum inventores. 55. 2.
literarum notæ occultiores.
ibidem.
literati serui quid significet.
146. 2.
literæ Aegyptiorum. 55. 2.
literæ laureatæ. 13. 2.

lituus. 23. 2.
lituus auguris. 148. 2.
lituus regium in signe. ibidē.
liuij. 7. 1.
lixæ licitorū loco apud Athe-
nienses. 23. 2.
¶ L ante O.
¶ Loca in spectaculis. 142. 1.
loci ratio in cōiuijs. 151. 2.
loci fortitio in bello. 97. 2.
locri ad Sagram casti. 140. 2.
locus exteris datus in specta-
culis. 142. 2.
locus facer quis dicebatur.
177. 2. & 178. 2.
loricarum insignia. 16. 2.
lorum quorum in signe fue-
rit. 50. 2.
lotus capillata. 137. 1.
¶ L ante V.
¶ Lucij cognomen uitatum,
& rursus honoratū. 127. 2.
luctus indicia in calamitate
pub. 147. 2.
luctus in exequijs. 65. 1.
luctus minuendi causa. 67. 2.
luctus minutus i lustrō pub.
158. 1.
luctus tempore ornatus oīs
abiectus. 67. 2.
luctus tepus pscriptū. ibidē.
lucetia cum Tarquinio &
Bruto affinitas. 159. 1.
lucumones. 87. 2.
ludere nucibus, & par impar.
82. 1.
ludi ad aram ditis. 156. 2.
ludicrum quinquennale tri-
plex. 183. 2.
ludi Cereales. 184. 1.
ludi Circenses. ibidem.
ludi cum minus bene agerē-
tur. 184. 2.
ludi deorū peculiare. 181. 2.
ludi epeborum. 82. 1.
ludi funebres. 67. 1. & 182. 2.
ludi Germanorum. 82. 1.
ludi Græcæ iuuentutis. ibidē.
ludi illustrium uiroꝝ. 81. 2.
ludi quibus pecunia certare
permissum. 82. 1.
ludi per ædiles editi. 94. 2.
ludi R. homani. 81. 2.
ludi scenici. 181. 2.
ludi theatrales & honorarij.
183. 2.
ludi plebei. 184. 1.
ludi multiplices in Græcia.
184. 2.
ludi quatuor ipēsius curati, ibi.
Ludi magister primus apud
Rho. 51. 1.
ludis prædentes. 142. 1.
ludus saltatorius. 51. 2.
lumē in nauī prætoria. 91. 1.
lupa. 116. 1. & 188. 1.
luperci. 107. 1.

lupus in fabula. 141. 2.
lustrandarum ouium ratio.
158. 1.
lustrandiagri ratio. ibidem.
lustrandi genus, ubi dii cōtinē-
ter essent alicui irati. 158. 2.
lustrandi tres species. ibidem.
lustratio classium, & naualiū
copiarum. ibidem.
lustratio curiarū ac ppi. ibi.
lustratio exercitus. 258. 1.
lustratio post iusta funeris.
67. 1.
lustratio rogi. 158. 2.
lustratio somniorum, cura-
rum, & fascinationū. ibidē.
lustratiōibus adhibita. 159. 2.
lustrorum condendorū pre-
cario. 168. 1.
luxus R. homani initiū. 69. 2.
¶ L ante X.
¶ Lycium. 64. 2. & 67. 1.
lycurgi sacra frugalit. 26. 1.
lyra post cœnam. 51. 2.
¶ M ANTE A.
¶ Macedones trophæum nō
erigebant. 19. 1.
macellum nouū & antiquū.
84. 2.
macellū unde dictū. ibidem.
mænali montes. 107. 2.
magi. 60. 1.
magister Equitum dictatōrā
aderat. 121. 2.
magister Equitum unā cura
Dictatore dictus. 121. 1.
magistratu deiecti. 96. 1.
magistratu defuncto, q. puin-
cia abire nollet. ibidem.
magistratus tutelaris. 40. 3.
magistratum licentia quo-
ties coercita. 85. 2.
magistratum ordo apud di-
uersos. 60. 1.
magistratum ordo in re mi-
litari. 5. 1.
magistratum R. homanorū
ordo. 40. 2.
magni ludi. 181. 2.
magis. 120. 1.
magara Atheniēsis exofa.
103. 1.
megalenses ludi. 182. 1.
megalensis purpura. ibidē.
meg. lobizus. 34. 1. & 113. 2.
megistanes. 60. 1. & 120. 1.
megulia dotata. 100. 1.
meletidis stupiditas. 51. 2.
mēbra. 69. 2.
mellephori. 187. 2.
melissa. 34. 1. & 113. 2.
mēbra humani corporis dijs
dicata. 43. 2.
membrorum quorūdam in
humano corpore religio.
43. 1.
membrum uirile à matronis
publicè honoratum. 78. 2.
memoria fons. 162. 2.

manibus atro die parentare
nefas. ibidem.
manlij. 7. 2.
manipuli. 177. 1.
manipulus. 4. 2.
manij euocatio apud Auer-
num. 156. 2. & 157. 1.
manium sacra. ibidem.
manubia Aemylj opimæ.
73. 2.
manum protendere. 144. 2.
manumissio quibus ritibus
& cærimonijs fieret. 101. 2.
manumissorū plena libertas.
104. 1.
manus deofculari. 44. 2.
marcelli. 7. 2.
marci prænomen uitatum.
129. 2.
marciales ludi. 184. 2.
marcialis apertus. 89. 1.
marcialis loca. 36. 2. & 88. 2.
massæ. 8. 1.
matresfamilias in atrijs. 154. 1.
matrimonia diuersarum gen-
tium. 20. 1.
matris deū simulacrū. 108. 1.
matronalia. 86. 2.
matronarum cultus. 146. 2.
matronariū lecticæ. ibidem.
matronariū uestes. 145. 1.
matronæ Carpētō uestæ, &
in funere laudatæ. 99. 2.
matronæ inops arariū sub-
leuarunt auro suo & mun-
do muliebri. 99. 1.
matronæ spectaculis ciectæ.
143. 1.
matronis interesse ludis ueti-
tum. 182. 2.
¶ M ante E.
¶ Mediasini. 86. 1.
medicus digitus. 124. 2.
medius digitus. 141. 1.
medimnus. 15. 2.
meditrinæ sacra. 170. 2.
medix. 120. 1.
megara Atheniēsis exofa.
103. 1.
megalenses ludi. 182. 1.
megalensis purpura. ibidē.
meg. lobizus. 34. 1. & 113. 2.
megistanes. 60. 1. & 120. 1.
megulia dotata. 100. 1.
meletidis stupiditas. 51. 2.
mēbra. 69. 2.
mellephori. 187. 2.
melissa. 34. 1. & 113. 2.
mēbra humani corporis dijs
dicata. 43. 2.
membrorum quorūdam in
humano corpore religio.
43. 1.
membrum uirile à matronis
publicè honoratum. 78. 2.
memoria fons. 162. 2.

memoria sedes. 44. 2.
memphis. 174. 2.
menianum. 136. 1.
mendacij detestatio, & con-
strā. 173. 1.
mēnonis simulacrū. 108. 1.
mēnonium. 174. 2.
mensæ administranda ratio.
70. 1.
mensæ argentæ. 149. 2.
mensæ loco ararum. 114. 1.
mensæ panicæ. 149. 2.
mensæ primi sæculi. 149. 1.
mensibus Cæsarium nomina
imposita. 86. 1.
mensium numina. 85. 1.
mentum attingere quid signi-
ficabat. 44. 1.
mercenarij milites. 189. 1.
mercurij aqua. 111. 1.
mercurij diuersa noia. 165. 2.
mercurij effigies. 107. 2.
mercurius triuēgistus. 34. 2.
meretrices in templo Vene-
ris. 144. 1.
meretrices q. parte diei psta-
rent. 118. 2.
meretrices remedium adulte-
rij. 89. 2.
meretricum uestes. 136. 1.
mesadæ. 174. 2.
metreta. 15. 2.
mezentiij crudelitas. 63. 2.
¶ N ante I.
¶ Microtrapeza. 15. 2.
midas. 81. 2.
militares coronæ. 115. 1. &
115. 2.
militares leges & disciplinae.
100. 1.
militares uestes. 16. 1.
militaria. 9. 1. & 15. 2. & 91.
2. & 37. 2. 96. 2. bis. & 115.
1. & 176. 2. & 181. 1. &
180. 2.
militaria dona. 115. 1. & 115. 2.
militaria iudicia qdam. 91. 2.
militaria ornamenta. 116. 1.
militaris animaduersio. 9. 2.
& 17. 1.
militaris ordo ad comitia cō-
sularia uocata. 93. 1.
militaris rapacitas cohibita.
181. 1.
militem externū R. homani
non admittabant in castris.
16. 1.
milites contra robustiores.
187. 1.
milites nominis latini. 188. 2.
militiæ magistrī apud Per-
sas. 15. 2.
militum aras. 15. 2.
militum ordines. 186. 2.
militū uaria nomina. 189. 1.

minæ diuersæ. 122. 1. & 121. 2.
mineruæ sacra. 47. 1. & 48. 1.
mineruæ uirgines. 136. 1.
minimo aurem dextram sca-
bere. 144. 2.
minimo prouocare. ibidem.
minimus digitus seu auricu-
laris. ibidem.
miraculū de homine qui in-
ferna adijt loca. 185. 2.
miscellanei ludi. 184. 2.
missionum tria gna. 188. 2.
mithridates. 3. 1.
mithras. 14. 1.
¶ M ante O.
¶ Modi Tibiarum diuersi.
90. 2.
modiolus. 42. 2.
modius. ibidem.
modus. ibidem.
morchandi occasio in sacris
Bonæ deæ. 170. 1.
mœnia ciuitatis sancta. 111.
2. & 178. 2.
mola salsa in oī sacro. 113. 2.
moneta quando primum in-
uenta. 123. 1.
moneta R. homana Lugduni
cudebatur. ibidem.
monilia ferrea. 146. 1.
mores corrupti unde. 70. 2.
mortem sibi consciscentes nō
sepeliebantur. 178. 1.
mortem sibi consciscere apud
quos laudi dabatur, & con-
trā. 159. 2.
morsus signū in iudicijs. 63. 1.
¶ M ante V.
¶ Mulieres castratæ. 49. 1.
mulieres Gallicæ iudices.
106. 2.
mulieres in Senatu. 106. 2.
mulieres ob unum potatum
interfectæ. 9. 2.
mulieres Senatum adire ueta-
bantur. 106. 2.
mulierū panes. 20. 1.
multa apud Platonē. 62. 1.
multa cadunt inter calicem.
140. 2.
multa homicidij. 62. 1.
multæ summa apud R. homa-
nos. ibidem.
mulus marianus. 140. 2.
municipij à colonia differenti-
tia. 102. 1.
municipij ius. ibidem.
munychia. 174. 2.
munera militaria post trium-
phum. 169. 1.
munera Regum Macedonū.
55. 1.
muranj. 2. 2.
murenæ. 8. 1.
musica. 49. 2. & 51. 2. & 51. 1.

mutuum muli sabunt. 140. 2.
¶ N ANTE A.
¶ Nænia. 65. 2. bis.
nancifcor. 18. 1.
nancij. ibidem.
nastica. 72. & 8. 1.
natalitia festa. 47. 2.
narandi ars. 49. 2.
nati sub delphino. 46. 1.
nati sub piscibus. ibidem.
nauales ludi. 133. 2.
naues imaginibus deorū insi-
gnitæ. 91. 1.
nauium nomina. ibidem.
¶ N ante E.
¶ Necessitatis templū. 12. 2.
ne decima quidam Syracusa-
norum pars. 14. 1.
nefasti dies. 117. 2.
nemei ludi. 132. 2.
nemesis, & eius simulacrū.
144. 2.
nemus. 25. 1.
neodomada. 189. 1.
nepotes. 8. 1.
neptuni filij. 39. 2.
neptuni sacrum. 79. 1.
neptuni Templū in Achaia.
163. 1.
neprunus quorum domitor.
156. 1.
nequicquam sapere. 141. 2.
nereis. 68. 1.
Nero. 8. 1.
Neronis procacitas. 74. 1.
¶ N ante I.
¶ Nicolaus Perottus taxa-
tus. 119. 1.
Nicomedes. 2. 2.
nidarion. 25. 1.
nihil cum fidibus graculo.
150. 2.
niues rubæ in Scythia. 100. 1.
¶ N ante O.
¶ Nobiles qui. 143. 2.
noctis descriptio. 172. 2.
noctis partes. 118. 2.
noctua in numismate Athe-
niensij. 110. 2.
noctuas Athenas. 141. 1.
nodum in scyrpo querere.
ibidem.
nomen infausti quando daba-
tur. 50. 2.
nomēclatores candidatorū.
92. 1.
nomina fœminis citius q. ma-
ribus indebantur. 52. 1.
nominū muratio. 54. 1. & 2.
non est cuiusuis adire Corin-
thum. 141. 1.
nota frontū inusta. 80. 1.
norati in politia. 37. 2.
nota frontū inusta seruis &
captiuis. 146. 2.
A nota genitiuæ.

manibus atro die parentare
nefas. ibidem.
manlij. 7. 2.
manipuli. 177. 1.
manipulus. 4. 2.
manij euocatio apud Auer-
num. 156. 2. & 157. 1.
manium sacra. ibidem.
manubia Aemylj opimæ.
73. 2.
manum protendere. 144. 2.
manumissio quibus ritibus
& cærimonijs fieret. 101. 2.
manumissorū plena libertas.
104. 1.
manus deofculari. 44. 2.
marcelli. 7. 2.
marci prænomen uitatum.
129. 2.
marciales ludi. 184. 2.
marcialis apertus. 89. 1.
marcialis loca. 36. 2. & 88. 2.
massæ. 8. 1.
matresfamilias in atrijs. 154. 1.
matrimonia diuersarum gen-
tium. 20. 1.
matris deū simulacrū. 108. 1.
matronalia. 86. 2.
matronarum cultus. 146. 2.
matronariū lecticæ. ibidem.
matronariū uestes. 145. 1.
matronæ Carpētō uestæ, &
in funere laudatæ. 99. 2.
matronæ inops arariū sub-
leuarunt auro suo & mun-
do muliebri. 99. 1.
matronæ spectaculis ciectæ.
143. 1.
matronis interesse ludis ueti-
tum. 182. 2.
¶ M ante E.
¶ Mediasini. 86. 1.
medicus digitus. 124. 2.
medius digitus. 141. 1.
medimnus. 15. 2.
meditrinæ sacra. 170. 2.
medix. 120. 1.
megara Atheniēsis exofa.
103. 1.
megalenses ludi. 182. 1.
megalensis purpura. ibidē.
meg. lobizus. 34. 1. & 113. 2.
megistanes. 60. 1. & 120. 1.
megulia dotata. 100. 1.
meletidis stupiditas. 51. 2.
mēbra. 69. 2.
mellephori. 187. 2.
melissa. 34. 1. & 113. 2.
mēbra humani corporis dijs
dicata. 43. 2.
membrorum quorūdam in
humano corpore religio.
43. 1.
membrum uirile à matronis
publicè honoratum. 78. 2.
memoria fons. 162. 2.

notæ genitiuæ. 44. 2.
notæ Caprotinæ. 129. 2.
nouemuri. 77. 2.
nouu ciues inter decurias iudicabant. 127. 1.
nouu antiquo abrogat. 173. 1.
¶ N ante V.
¶ Nuceſ ſpergebantur in nuptijs. 30. 2. & 31. 1.
nuceſ in Saturnalibus. 82. 2.
nudum uidiffe hominem capitale. 50. 1.
numa inſtitutum. 47. 1.
numi cū inſcriptionibus Caſarum. 110. 2.
numi ex corijs boum. 110. 1.
numi ſuffragatoribus diſtributi. 93. 2.
nu. nouū inſignia. 110. 1. & 2.
numus argenteus. 46. 1.
nunciij læti cauſa gaudium. 24.
nundinae. 129. 2.
nuptiarum carimonie apud diuerſas gentes. 31. 1.
nuptiarum contrahendarum mores apud diuerſos. 20. 1. & 20. 2.
nuptiarum tempus. 31. 2.
nuptiæ legitimæ. ibidem.
nuptiæ nouæ ueſtes. 145. 2.
nuptiæ unde dictæ. 30. 1.
nutrices laconicæ. 50. 2.
nutrices matres ipſæ. ibidem.
¶ N ante Y.
¶ Nymphades. 145. 2.
nympharum ſparticarum antrum. 161. 1.
nyctileia. 183. 2.
¶ O ANTE B.
¶ Obolus. 46. 1. & 122. 1. & 2. bis.
¶ O ante E.
¶ Oenomeli. 69. 2.
¶ O ante F.
¶ Offendo. 18. 1.
¶ O ante L.
¶ Oleaſter peperit. 37. 1.
oleū & operā perdere. 140. 2.
oleam in ore geſtare. 141. 1.
oleū in ſilice reperiū. 134. 1.
olympia qui uicerit. 131. 2.
olympiades. 131. 2.
olympias. 85. 2.
olympici ludi. 131. 2.
olympici ludi in agro leontino. 132. 1.
olympici luduarij. 131. 2.
olympionices. 132. 1.
olympiorum decem præſecti. 131. 2.
olympiorum imago à Cato ne Rhomā tranſlata. 132. 1.
olympiorum ſpectacula mulieribus inter dicta. 131. 2.
¶ O ante M.
¶ Omnia ex diuerſis euentis. 139. 2.

omina in cōiuijs. 152. 1.
ominis boni indicia. 25. 1.
ominis mali indicia. ibidem.
¶ O ante P.
¶ Opertanea ſacra. 72. 1.
ophiuſia herba. 63. 2.
opis ſacra. 48. 1.
opis uaria nomina. 170. 1.
opithocomæ. 55. 1.
opithographa charta. ibidē.
opithographum. ibidem.
opithonicus morbus. ibidē.
opiter. 8. 1.
opprobriū uictis. 141. 2.
optimates à plebe diſtincti. 142. 1.
optimatum locus. 142. 1.
¶ O ante R.
¶ Oracula Apollinis ambigua. 161. 2.
oracula maxima. 161. 1.
oratae. 8. 2.
oratio funebris. 178. 2.
orcini. 86. 1.
ordines militum. 186. 2.
ordinum diſcrimen. 143. 2. & 147. 2.
ordo. 4. 2.
orgia in Thracia. 183. 2.
originarij. 86. 1.
ornatus militaris diuerſi apud diuerſas gentes. 189. 2.
orpei quinq. 39. 2.
orthius modus. 90. 2.
¶ O ante S.
¶ Oſculorum religio. 43. 2.
oſchophoria. 78. 2. & 130. 2.
oſii. 34. 2.
oſtridis ſimulacrum. 108. 1.
oſter. 34. 2.
oſplutonium. 66. 1.
oſtraca ad quid excoſitata. 80. 1.
oſtracismus. 79. 2.
oſtracismus quando deſiit. 80. 1.
oſtarij ſerui. 153. 1.
¶ O ante T.
¶ Otioſus multatus. 73. 2.
¶ O ante V.
¶ Ouandi cauſæ. 180. 1.
ouandi pompæ & apparatus. 180. 2.
ouantis corona. ibidem.
ouantium ſacra. ibidem.
ouatio unde dicta. ibidem.
ouationis ornatus. ibidem.
ouicula. 8. 1.
ouidiſ locus. 159. 1.
ouilia. 43. 1.
ouinij. 7. 1.
ouium luſtrandarum ratio. 158. 1.

¶ P ANTE A.
¶ Pacis ſigna. 98. 1.
pacuius. 26. 1.
pædonomus. 51. 1.
pati. 8. 1.
paganalia. 174. 1.
palatium. ibidem.
palatini ludi. 184. 2.
palatinus mons, templa, domusq. in eo cōſtructæ. 74. 2.
palemonis ſpecus. 135. 2.
pales. 47. 1.
pali exercituum. 16. 2.
palilia. 47. 1.
palibroni. 2. 2.
palla. 145. 2.
palladium. 137. 1.
pallas æu. 83. 1.
palma. 45. 2.
palmata ueſtis. 145. 1.
palmus. 45. 2.
paludamentū. 60. 2. & 146. 2.
panagyri. 47. 2.
panathenariū ſaltatio. 182. 2.
panathenei. 131. 2.
panci. 8. 1.
pancraticum. 69. 1.
pancratiæſtes. 69. 1.
pandia. 132. 2.
pandæ. 117. 2.
panis numē maximū. 107. 1.
panis ſimulacrum. ibidem.
panis ſpecies. 149. 2.
papauerata ueſtes. 145. 1.
paphiæ Veneris ſimulacrum. 107. 2.
papiliones. 101. 1.
papyrianum ius. 190. 1.
papyrus hieratica. 55. 1.
paradromides. 68. 2.
paranymphus. 30. 1.
paraſanga. 45. 2.
paraplutonium. 89. 2.
pardalus immunitatis ſignū. 154. 1.
parentatio apud Therei ſepulchrum. 157. 1.
paris ab urſa nutritus. 56. 1.
parceniſ modus. 90. 2.
parma. 186. 2.
parricidij pœna. 62. 2. bis.
Parthi. 22.
paſſus. 45. 2.
pater patrus. 128. 2.
patres. 104. 1.
patres conſcripti. ibidem.
patres minorū gētiū. ibidem.
parricij magiſtratus cum plebe communicari. 191. 2.
patriciorum artes. 143. 2.
patricius ordo. 106. 2.
patricius ordo à plebeio diſtinctus. 143. 2.
patroni in clientem poteſtas. 81. 2. & 173. 1.
patroni populorum & natio num. 153. 2.

patronus in libertum ingratum. ibidem.
patrum in filios poteſtas. 171. 2.
paniſci caput in ſaxo reperiunt. 134. 2.
pauſicapa. 80. 1.
¶ P ante E.
¶ Pecunia unde dicta. 110. 1.
pecuniarum apud ueteres nullus uſus. ibidem.
pecuniarum notæ & imaginæ. 123. 1.
pecuniæ in populo ſperſæ à Caſaribus. 49. 1.
pecuniæ ratio habita. 54. 1.
pectus ſedes conſilij. 44. 1.
pedamentum. 35. 1.
pedatio. ibidem.
pedis oſculum. 44. 2.
pedeſtri ſenatores. 54. 1.
pedum digiti. 124. 1.
pedum exequiæ. 178. 2.
pedum offenſiones inter auſuria. 52. 1.
pegmata. 154. 2.
pelagicum. ibidem.
pelias ab equa nutritus. 56. 1.
peligna cohors. 187. 1.
peloria. 47. 2.
pelta. 186. 2.
pelati. ibidem.
pelteaſta. ibidem.
penates. 164. 1.
pentapharmacum Aelij. 151. 1.
pentathlos. 82. 1.
penula. 106. 1.
perdices Bæotia. 107. 2.
perſidia exempla. 135. 2.
peregrino in Theatro apud Athenienſes eſſe non licebat. 142. 2.
Periander lapidatus. 28. 2.
periculo extremo belli quod remedium adhibiti. 97. 2.
perſtarchi. 158. 2.
perſtylia. 153. 2.
permenides. 25. 2.
pernaſus bicollis. 161. 1.
periurij puniti. 135. 2. & 173. 2.
pes. 45. 2.
petaurici ludi. 82. 1.
petauriſta. ibidem.
petorium. 56. 1.
¶ P ante H.
¶ Phaetontis caſus. 147. 2.
phalanges diuerſæ. 176. 2.
phalangis partium ſingularum nomina. 177. 1.
phalangitæ. ibidem.
phalanx Romanorū. 98. 1.

¶ P ANTE I.
¶ Phanius. 78. 1.
pharones. 3. 1.
phasis ſiu. 20. 2.
pharcaſij. 34. 1.
phaus color. 66. 1.
phiditia. 150. 1.
philyra. 55. 2.
philomenes. 3. 1.
philonidis celeritas. 46. 1.
phyſiognomia ex diuerſis corporis partibus. 44. 1.
phrenetici concentu uocū ad ſe redeunt. 41. 2.
phryges nō iurabāt. 135. 2.
phrygiones. 100. 1.
¶ P ante I.
¶ Picentes. 188. 2.
pictor. 8. 1.
pilæ ludus. 81. 2.
pilani. 187. 1.
pilentum. 56. 1.
pilum. 96. 2. & 187. 1.
pilini. 7. 1. & 8. 1. & 20. 1.
pingendi ars. 49. 2.
pinacotheca. 154. 1.
pinarij. 7. 2.
pilaſtorij ludi. 184. 2.
piſones. 7. 1. & 8. 1. & 20. 1.
piſtrinum. 80. 1.
pityocampa. 35. 2.
pithœgia. 170. 2.
pius. 7. 2.
¶ P ante L.
¶ Placentariū genera. 149. 2.
planci. 7. 1.
plauti. ibidem.
plataenſiū princeps. 120. 2.
platonis bellaria. 149. 2.
plebei ad dictaturā, cōſulatū, præturā, alioſq. magiſtratus euecti. 191. 1.
plebei magiſtratus. 191. 2.
plebeiorum artes. 143. 2.
plebeiorū ueſtes. ibidem. bis.
plebeius ordo. 142. 2.
plebeſcita unde dicta. 123. 1.
plebeſcitū C. Gracchi. 86. 1.
plebis tribunus. 121. 1.
plebs ab optimatibus diſtinctus. 142. 1.
plebs p. cl. telas diuiſa. 152. 2.
pleturum. 45. 2.
ploci. 7. 1.
plūbū in ſipa poſitū quid ſit apud Iurecōſultos. 21. 2.
plutarchi locus. 24. 1.
pluti ſimulacrum. 108. 1.
pluto quibus uiſtimis ſacrificabatur. 156. 2.
plutonij templum. 12. 1. & 152. 2.
pluuiæ excitandæ rō. 111. 1.
¶ P ante O.
¶ Poculorum genera. 69. 1.
pocile. 84. 2. & 116. 1.
pœnæ aliæ atq. aliæ pro faci-

noris magnitudine. 61. 2.
pœnæ maximorum criminū apud diuerſas gentes. 64. 2.
poetarum certamen in Elicide. 184. 1.
policæ. 77. 1.
pollex. 124. 1.
pollex Pyrrhi. 141. 2. & 124. 1.
pollicem premere. 124. 1.
pollicem uertere. ibidem. & 141. 2.
pollinctores. 66. 1.
ad pollinctum emere. 67. 1.
pollinctura. ibidem.
pollus. 8. 1.
pomærij proferendi ius. 179. 1.
pomærij ſacrum. ibidem.
pompa funebrem qui contempſerint. 65. 2.
pomponij. 7. 2.
pondera. 46. 1.
pondo. 122. 2.
porifex apud Hebræos. 34. 1.
pontifex apud exteros. ibidē.
pontifex & angur eodem tempore. 148. 2.
pontifex naualiū. 34. 1.
pontifices arabum. ibidem.
pontificis maximi officium inſignia. quibus legibus aſſectus. & cætera. 32. 2. 33. 1. & 34. 1.
pontificis maximi turamentum. 135. 2.
pontificis minimi munus. 2. ibidem.
Pontificis minoris munus. ibidem.
popæ. 113. 1.
popyſma. 138. 1.
populi. 142. 1.
populi prærogatiua. 104. 2.
populus in centum turmas diuiſus. 92. 1.
populus in ludiones ſtipem ſpergebat. 48. 2.
porca cui immolabat. 71. 1.
porcij. 8. 1.
porcus ſacerdoti debebatur. 34. 1.
porricere haſtam. 114. 1.
porta carmentalis Saturnia, pandana. 28. 2.
portæ exterarum gentium. 111. 2.
portæ multiplices in caſtris & eorum nomina. 9. 2.
portenta futuræ inſelicitatis. 56. 2.
porticus inſignes Rhomæ. 84. 2.
portia erga maritum amor. 159. 2.
poſthumij. 8. 1.
poſtliminij ius. 101. 2.
poſtuerta ara. 50. 1.

¶ P ante R.
¶ Prandij tempus. 151. 2.
prandiū in propatulo. 149. 2.
præcidanea porca. 71. 1.
præcipites. 187. 2.
præco. 23. 1.
præcones. 104. 1.
præfectibini. 60. 1.
præfecti annonæ. 185. 1.
præfecti prætoris. 121. 2. & 122. 1.
præfecti qui deligebantur. 185. 1.
præfecti uigilum. ibidem.
præfecti Urbis officium. ibi.
præfectorum duorum uinolentia. ibidem.
præfectura intermiſſa ſæpe. & rursus reuocata. ibidem.
præfecturæ honos. & paulo poſt uilitas. ibidem.
præfecturæ origo. ibidem.
præfectus in ſacris Neptuni heliconij. ibidem.
præfectus caſtrorum. legionum. & palatij. 185. 2.
præfectus Imperatori aderat. 121. 1.
præfectus latinorum. 185. 1.
præfectus morum. ibidem.
Præfica. 65. 2.
Prælij naualis munera. 98. 2. & 34. 1.
Prælij aggreſſuri milites. 90. 1. & 2.
Prænomen mulieribus non dabatur. 8. 2.
Prænomena quadam uirtute. & quadam contra expetita honoratq. 129. 2.
Prænomena ſeruis & mancipijs negata. 129. 1.
Prænomena ueterum. ibidē.
Prætexta. 133. 2.
Prætexta puerorum. 50. 2.
Prætexta qui induerentur. 144. 2.
Prætextati filij in equis triūphantium. 149. 1.
Prætextatus. 7. 2.
Prætores de gradu deiecti. 40. 2.
Prætori quot liſtores in Urbe. 23. 1.
Prætori Urbis plus decem diebus abeſſe nō licebat. 40. 2.
Prætoriani. 187. 1.
Prætoris dicta. 190. 2.
Prætoris dignitas apud exteros. 40. 2.
Prætoris liſtores. ibidem.
Prætoris toga. ibidem.
Prætorum creatio. ius. poteſtas. & numerus. 40. 1.
Præcandū quid à dijs. 115. 2.
Præcantes aram tenebant. ibidem.
Præcatio in luſtris condenda. 158. 1.

dis. 158. 1.
primipilus. 4. 2.
principes. 188. 1.
principes iuſtitia amantes. 191. 1.
principia rerum. 133. 2.
principis imago. 62. 2.
principum decreta priuata. 191. 1.
principum locus in aciebus. 97. 1.
principum placita. 191. 1.
prytanes. 60. 1.
prochyta inſula. 27. 1.
proconſules qui. quæq. illorum inſignia. ius. & poteſtas. 52. 1.
proconſulis dignitas. 53. 2.
proconſulis & conſulis diſſerentia. 53. 1.
proculi. 8. 1.
prodigalitas. 55. 1. & 53. 1.
proditores inſepulcri. 178. 2.
proletarij. 188. 1.
promulcatoria uafa. 69. 2.
pronuba. 30. 1.
pronubus annulus. ibidem.
Propertij loca. 26. 2. & 27. 1. bis.
Propertij elegiæ quando nuptæ. & quo loco reperiæ. ibidem.
propheta Iouis. 112. 1.
Propinatio in ſacris. 113. 2.
Propatores. 52. 1. & 2.
Proquaſtores. 52. 1.
proſa. 50. 1.
proſæ orationis inuention. 55. 2.
Proteruja. 72. 1.
Provinciarum diuerſa nomina. 53. 1.
Provincia diuerſarum gentium. ibidem.
Provincia minores. 60.
Prouocatio inſubſtituta. 36. 1.
Prouocatio quæ multam inſtituta. ibidem.
Propinandæ ratio. 150. 1.
¶ P ante S.
¶ Pſaphon. 165. 1.
¶ P ante T.
¶ Ptera. 174. 2.
Ptolemæi. 31. 1.
¶ P ante V.
¶ Publicani equeſtris ordinis. 54. 2.
publicani qui dicerentur. ibidem.
pudicitia fanum. 42. 2.
pudor Romanorum. 54. 2.
puella & uirgines ludum literarium frequenter abant. 51. 1.
A ij puellæ

puellæ inmutæ calceis non utebantur. 145. 2.
puellæ pupas Veneri, & crines Palladi offerebat. 143. 2.
pueri in Senatu. 196. 2.
puerorum magistris & confortia. 51. 1.
Pulchri cognomen. 7. 2.
pulli melici & Chalcidici. 51. 1.
pulmonis omina. 155. 2.
puluinaria in lectisterijs. 157. 2.
puniendorum peccatorum duplex ratio. 61. 2.
Punitio antiquorum. 37. 2.
punitio multitudinis. ibidem.
pupæ Veneri dicata. 29. 2. & 143. 2.
pygandi tres species. 158. 2.
purpura. 144. 2.
purpura Megalensis. 182. 1.
putei apud Pythopolim. 161. 1.
Pyra ante Y.
Pyra extruenda. 66. 1.
pyrophorus. 128. 2.
pyrrhida. 3. 1.
pyrrhicha. 182. 2.
pyfionactia. 84. 2.
pyfistrati dolus. 57. 1.
pythagoræ discipuli, & eius patria. 25. 2.
pythij spartanorum. 161. 2.
pytheum. 161. 2.
pythia festa. ibidem.
pythia uaticinari coacta ab Alexandro. ibidem.
python. ibidem.
Q ANTE V.
Quadrans. 1. 2.
quadrantal. 45. 2.
quadrantes. 122. 2.
quadruplator. 109. 2. & 109. 2.
quartumuri. 75. 2.
quæstor Legato Platæ. 164. 1.
quæstor parricus siue parrici dius. 23. 2.
quæstor ptori aderat. 121. 2.
quæstores ptorum uicarij. 40. 2.
quæstor origo, numerus, genera, electio, ætas. 77. 2. & 18. 1. & 2.
quæstura annuū munus. 28. 2.
quæstura defuncti. 77. 1.
quæstus R. homanis contemptus. 143. 2.
querculanus. 175. 1.
quincunx. 1. 2.
quindecimuri. 75. 2. & 76. 2. & 77. 2.
quindecimurorum epulonū filia nō cogebant esse Vestales. 77. 1.
quinquatus. 78. 2.
quinquennale ludicrum triplex. 183. 2.
quinquennale certamen apud Neapolim. 184. 1.
quinquertiones. 132. 2.
quinquertium. 132. 2.

quinqueuri. 76. 2.
quirinalia. 71. 1.
quirinalis collis. 175. 1.
quiritū ius cui primo datum. 102. 1.
quinta essentia. 133. 2.
R ANTE A.
ramēta aurea in capillis. 146. 2.
rapacitas militaris coercita. 181. 1.
ratio administrati muneris. 96. 1.
R ANTE E.
R literæ inuētor. 7. 2.
re ad Sagram gesta certior. 140. 2.
receptitius. 86. 2.
redemptor caularum. 109. 2.
redica. 35. 1.
reges adorati. 43. 2.
reges apud Parthos conclusi. 154. 1.
reges bini. 60. 4.
reges maximi apud phryges. 24. 2.
regi sacrorum quid propriū erat. 87. 2.
regia R. homanæ. 64. 2.
reginarū amictus apud Aegyptios. 145. 1.
reginarū honos apud Aegyptios. 24. 2.
regiones ubi docti uiri quæplurimi euaserunt. 76. 1.
regis nomen R. homanis inuisum. 24. 2. & 120. 2.
regna insulæ subinde nuncupantur. 27. 1.
regni inauguratio. 24. 2.
regū externorū insigne. 25. 1.
rei criminis quō fieret. 40. 2.
reipub. damnū inferre uolētū pœna. 62. 2.
reliquores. 6. 1.
remuria. 109. 2.
reo quot horæ darent. 108. 2. & 166. 1.
reperio. 17. 2.
reporio. 31. 1.
repudij libellus. 99. 2.
repudiū ob leues causas. ibi.
repulsam tulit Scipio Nasica. 13. 2.
respondēdi ius quādo primo datum. 190. 2.
responsa prudentiū, ibidem.
responsio principum per libellos. 191. 1.
responsis dandis iuriscōsulū peculiares cōstituti. 190. 2.
reticētia in uenditione mulanda. 172. 2.
reus absoluebatur ubi suffragia adæquarent. 64. 1.
reus præmonitus. 63. 2.
rex Persarum. 120. 2.
rex sacrorum, & eius munus. 87. 1. bis.

R ANTE H.
R hena insula sc̄ta. 162. 1.
rhombus. 97. 2.
romphea. 181. 1.
R ANTE I.
R. Ricinus. 145. 2.
rifus Sardonicus. 141. 2.
R ANTE O.
R. obigalia. 170. 2.
rogo adhiberi solita. 66. 2.
rogo iniecta adoramēta. 66. 2.
rogo iniecta comæ. ibidem.
rogo nō impositi pueri mortui. 21. & 67. 2.
rogo se iniiciētes amici. 66. 2.
R. homani ciues non relegati in exilium. 81. 2.
R. homani C. C. C. annis sine legibus uixerūt. 171. 2. & 190. 1.
R. homani in duos ordines diuisi. 143. 2.
R. homani inuitio nullis stipendijs militabant. 189. 1.
R. homanis feedere iūcti. 187. 2.
R. homanorū parua manu uictoria. 192. 2.
R. homanus cultus. 146. 2.
romphi. 35. 1.
romuli casa. 174. 1.
romuli statua tunicata. 144. 1.
romuli templum. 12. 1.
romuliet reminiutricatio. 55. 1.
rorarij. 4. 2. & 186. 2.
roficius. 8. 1.
R ANTE V.
R. uidiariorū ætas. 15. 2. bis.
ruffi. 6. 1.
rupes in foro Tarpeio. 62. 1.
rutilianus. 8. 1.
rutilij. 6. 1.
S ANTE A.
Sabba. 76. 1.
Sabinæ raptæ. 156. 1.
saccularij. 86. 1.
sacca festa. 47. 2. bis.
Sacer. 177. 2.
sacer locus. ibidem.
sacerdos lotus ante sacra. 112. 1.
sacerdos Palladis. 34. 1.
sacerdos sacrificaturus à Venere abstinerat. 112. 1.
sacerdotes Aegyptiorū. 34. 2.
sacerdotes duo singulis curijs præpositi. 175. 2.
sacerdotes Germanorū. 34. 1.
sacerdotes Hebræorū. 176. 2.
sacerdotes Iouis in meroe. 54. 1.
sacerdotes Herculis. 34. 2.
sacerdoti semel duntaxat nubere fas erat. 176. 1.
sacerdotium triplex. 34. 1.
sacerdotum Aegyptiorū cærimoniarum. 176. 2.
sacerdotum dignitas. 34. 1.
sacra absq. uino. 72. 2.
sacra calendaria. 130. 2.
sacra diuersa herculis. 36. 2.
sacra Aegyptiorum in cruce

ta. 47. 1.
sacra & religiosa & sc̄ta. 179. 1.
sacra ex herbis. 47. 1.
sacra expiationis. 157. 1.
sacra maledica. 39. 1.
sacra Lycurgi frugalia. 47. 1.
sacra sine cæde. ibidem.
sacra solēnia & stata. 157. 1.
sacra uelato capite, & contrā. 48. 1.
sacra græca. 184. 1.
sacra impia & detestāda deorum. 193. 2.
sacra ueterum. 111. 2.
sacrata leges. 190. 2.
sacrificādi ratio Neptuno & fluctibus. 156. 1.
sacrificātis cærimoniarum. 11. 1.
sacrificaturū sacerdotis uestes. 112. 2.
sacrificia in Capitolio post triūplū celebratū. 169. 1.
sacrificij cuiuslibet obseruatio. 114. 1.
sacrificij partes quatuor. 113. 1.
sacrificij tempus. 113. 1.
sacrificijs omnibus statutum generale. 113. 1.
sacrificiorum à Numa institutorum ritus. 71. 1.
sacrificiorū ignis ex qua materia structus. 114. 1.
sacrilegorū supplicij. 62. 2.
sacris abstinebant diebus infauftis. 118. 1.
sacrisq. arcebantur. 112. 1.
sacrofanctum. 179. 1.
sacrum nullum sine mola saluaria & igne. 113. 2.
sacrum quod dicebatur. 177. 2.
sæculares ludi. 133. 2. & 156. 2. & 183. 1.
saga. 146. 2.
sagara. 74. 2.
sagaris. 167. 1.
sagitta. 35. 1.
sagittandi exercitium. 16. 2.
sagittadi peritæ gētes. 189. 2.
sagittarij. 187. 1. & 188. 1.
sagum. 145. 1.
sal in motibus reptū. 134. 1.
sale & uino emptia mancipia. 81. 2.
salentini. 26. 1.
saliorum insigne, tripudia, sacra, dignitas. 22. 2.
salinator. 7. 2.
salij. 22. 2.
salustiani hortij. 175. 2.
saltadi gña. 51. 2. & 153. 1.
saltare in Theatro peregrino nō permittēbat apud Athenienses. 142. 2.
saltatio in panatheneis. 182. 2.
saltationes molles. ibidem.
salutandi ratio. 43. 1.
salutationes domesticorum. 153. 2.

salutem

salutem precari in sternu-
mentis. 52. 1.
sancta loca. 174. 2.
sancitæ augebat antigras. ibi.
sandraccottus. 56. 1.
sanguinis crassi aut tenuis in-
dicium in uictimis sacrifici-
orum. 155. 2.
sanitatis simulacrū. 143. 2.
sapiēti an uxor ducēda. 98. 2.
Sarrissa. 187. 1. bis.
Sarmatæ. ibidem.
sarapas. 120. 2.
saryrica scena. 142. 1.
saturalia. 47. 2. & 70. 1.
saturalides. 28. 2.
saturali sacrum. 47. 2.
saturalius collis q. postea Ca-
pitoliū dictus. 174. 1.
saturali effigies. 107. 1. & 108. 1.
S ante C.
Scalæ gemonia. 74. 2.
scauola. 7. 1.
scauri. ibidem.
scaurorum familia. ibidem.
scelerata castra. 32. 1.
scelerata porta. 31. 2.
sceleratus campus. 111. 1.
sceleratus uicus. 31. 2.
scenæ ludorū diuersæ. 142. 1.
scenica munera ad honorem
uiam parabant. 184. 1.
scenici infames & contrā. 68. 2.
scenici ludi. 181. 2. bis.
scenicorum honos. 68. 2.
scenophori. 188. 1.
sceptra diuersa figura inci-
sa. 25. 1.
schœnum. 46. 1.
schœnum. 124. 1.
scipio. 7. 2.
scipio Aemilianus. 14. 2.
scipio à Catone laudatus. 15. 1.
scipio infamia noratus. 49. 1.
scipionis asiatici historia. 14. 2.
scipionis Aemilianij coniu-
giū, abstinentia, amor erga
uxorem mors. ibidem.
scipionum familia. 35. 2.
scirpæ effigies hominum lo-
co uestalibus in Tyberim
iniecta. 137. 1.
scytillare. 150. 1.
scytula. 46. 1. & 47. 1.
scolastica exercitiōes & de-
clamationes. 154. 1.
scolia. 150. 2.
scorpionū uenenositas. 42. 1.
scribæ ad adilitatem nō ad-
missi. 93. 2.
scribæ quæstorum. 27. 2.
scrupulus. 45. 2. bis. & 46. 1.
& 122. 1.
S ante E.
Secunda mensæ. 149. 2.
secures abiecti post exactos
reges. 23. 1.
securis Iouis Labradæ. 25. 1.

sedentes assentiebantur Sena-
tores. 106. 1.
sedigiti. 7. 2.
seditio. 78. 1.
semiobolus. 122. 2.
semiramis. 56. 1.
semiuncia. 45. 2.
sempronius cū Scipione Ae-
myliano cōiugiū. 14. 2.
semis. 1. 2.
senaculum. 105. 1.
senatores nuper electi in alio
rū sententiā ibant. 105. 1.
senatores pedarij. 141. & 108. 1.
senatores qua ætate onere rei
pub. liberabantur. 105. 1.
senatores R. homanæ etiā exte-
ri. 104. 2.
senatoribus CCC ex equestri
ordine adiecti. 123. 2.
senatoris insignia & uestes.
106. 1.
senatoris ius. ibidem.
senatorius census. 106. 2.
senatorius ordo in principio
ab alijs distinctus. 143. 2.
senatorū contemptus & uili-
tas. 104. 2.
senatorum honos. ibidem.
senatorum locus in spectaculis.
142. 1.
senatorum numerus apud di-
uersas gentes. 104. 1.
senatorū subellia. 142. 1. bis.
senatorū umbracula. 106. 1.
senatum cōuocantes. 105. 1.
senatum mulieres nō adibat.
106. 2.
senatum quando habere non
permisum. 93. 2. & 107. 1.
senatū Appius Claudius in-
quinauit. 104. 2.
senatus autoritas. ibidem.
senatus cōsulēdi modus. 104. 1.
senatus consulta in ærarium
deposita. 106. 1.
senatus consulta tacita. ibidem.
senatus consultum. 105. 1. &
190. 2.
senatus consultum in fœnerato-
res. 6. 1.
senatus cōsultū de apotheosi.
165. 1.
senatus decreta ad principē
pertinentia. 106. 1.
senatus eligēdi ratio. 104. 2.
senatus ex equestri ordine cō-
pletus. 54. 1. & 127. 1.
senatus in atrijs coactus. 154. 5.
senatus in Vestæ templo nō
cogebatur. 136. 2.
senatus officium. 104. 2.
senatus princeps. 105. 1.
senatus rogandi ordo alius
atq. alius. ibidem. 2.
senatus sanctior. 106. 1.
senatus ubi & quando habe-
batur. 105. 1.

senes militia ascripti. 16. 1.
senes occidebant in Coe. 58. 2.
seniores. xxv. aderant Regi
Lacedæmoniorum. 121. 1.
seniorum locus in Theatro.
142. 1.
sententiam diuidere. 105. 1.
sententiam nouissimē dicere.
106. 1.
sententiā quādo rogarent cō-
sules & patres. 105. 1.
sententiæ rogāda ritus apud
diuersos. ibidem.
sententiæ in senatu si quando
inter se pugnarent. ibidem.
sepeliēdi rō diogenis. 178. 1.
sepeliēdi ratio ubi bello aliq.
cecidisset. 98. 1. & 178. 1.
sepeliēdi locus apud R. ho-
manos. 178. 1.
sepeliēdi ritus apud diuer-
sos. 58. 2.
septa. 43. 1.
septemuri Epulonū. 76. 2.
septimontium festum in qui-
bus locis fuerit. 174. 1.
sepulchra familiarum. 178. 1.
sepulchra hostium. 178. 2.
sepulchra pecudum. 170. 2.
sepulchra pro dignitate cu-
iusq. 178. 1.
sepulchrales canes. 58. 2.
sepulchrorum gentiliciorum
loca. 59. 2.
Serapidis simulacrum. 107.
2. & 108. 1.
sergij. 7. 2.
serica uestes. 101. 1.
sericum ex uermiculis. ibidem.
sero sapiunt phryges. 141. 2.
ferrari. 6. 1.
serui apud Aegyptios. 120. 1.
serui in saturnalibus. 47. 2.
serui ostiarij. 153. 1.
seruorum ab ingenuis distin-
ctio. 146. 2.
seruorum nomina. 81. 1.
seruorum ratio. 80. 1. & 2.
& 81. 1. & 2.
seruorum species. 86. 1.
seruorum species apud iure-
consultos. ibidem.
seruus in curru triumphali.
168. 2.
sefcunx. 1. 2.
sestarius. 45. 2. & 46. 1.
sestratis insolentia. 168. 2.
sestertia. 122. 2. bis.
seu particula ultimæ disposi-
tiōi apposita copulat. 29. 1.
sextans. 1. 2.
sexticula. 145. 1.
sexticium. 62. 1.
S ante I.
fica. 187. 1.
ficius detatus opimē ob res
bene gestas remuneratus.
115. 2.

ficus. 122. 1.
figillaria. 61. 2.
figillariorum dies. ibidem.
figillatiorum fulgias. 160. 1.
figna in bello alia atq. alia p.
tubā, cornu, aut buccinā. 50. 1.
figna militaria. 89. 2.
fignorū loca in cōflictu. 90. 1.
filiū Pythagoreorū. 51. 2.
fili. 7. 1.
filicernium. 61. 1.
filiqua. 122. 1.
filiqui. 46. 1.
filiquum. 45. 2.
filones. 7. 1.
fimi. ibidem.
simulacra. 126. 2.
simulacris Deorum uincula
annexa. 107. 2.
sinistram dextrā præferbat
Cyrus. 44. 2.
sino cū negādi ad uerbo quā
habeat uim in edictis. 4. 1.
siphones. 154. 2.
sifachthæ lex. 4. 1. & 173. 2.
S ante O.
Sobolis appagāda gratia q.
apud R. homanos indulta.
98. 2.
societati diuersa gña. 22. 1.
solex. 145. 2.
soliditati & hospitio renun-
ciare. 129. 1.
solidus integer. 122. 1.
solimorum societas. 22. 1.
solis simulacrum. 107. 2.
solitaurilia. 157. 2.
solutio debiti. 173. 1.
somaticylices. 187. 2.
somnia quæ contrarios euen-
tus fortunant. 87. 1.
somnia. 9. 1.
somnia triū pares exitus for-
tita. 88. 2.
somnia uana quæ. ibidem.
sordes reorum. 63. 2.
sorte ducti athleteæ. 132. 1.
sortes. 11. 1.
sossis. 57. 1.
S ante P.
Spado. 35. 1.
spartanorū aduersus Xerxē
uictoria. 192. 1.
spectaculis matronæ eiecta.
143. 1.
spectaculorum edendorū stu-
dium. 142. 1.
spectaculorū loca distincta.
142. 1.
spectaculorū statuta per Au-
gustum cauta. 142. 2.
spectatores ludorum coronā-
ti. 184. 2.
sphaeromachia. 82. 1.
sphaeræ ludus. 82. 1.
spherama. 45. 2.
spodij. 16. 1.
spolia opima rho. relata. 11. 1.

A iij sponfa.

sponsa. 30. I.
sponsus. 187. I.
sponsa cu uiro cōgressura. 22.
sponsalia. 30. I.
sponsaliorū cærimoniæ. ibi.
sponsa ad uirū proficiscētis
cærimoniæ. 30. 2.
sponsa ianua ornatus. 31. I.
sponsi obsonia. 31. I.
spata. 187. I.
¶ S ante T.
¶ Statarij milites. 188. I.
stadium. 45. 2.
stateres Persarum. 110. 2.
stathmus. 45. 2.
stationes militares. 11. I.
statua feræ. 130. 7.
statuarum multitudo. 108. I.
statua erectæ. 67. 2.
statumen. 35. I.
statutum Neronis. 96. I.
statutum in morchas. 179. 2.
stephanophorus. 34. 1. & 176. 2.
sternutamenta augurijs. 52. 1.
stethorus. 81. 2.
stipendia professoribus disci-
plinarum constituta. 51. I.
stipes. 122. 2.
stipis spersio in populū. 48. 2.
stola. 145. 2.
stolones. 7. I.
strophium. 145. 2.
sulcorum feræ quirinalia di-
ctæ. 71. I.
stupidi. 51. 2.
stupratoris uestalium pœna.
137. I.
stuprum. 89. I.
¶ S ante V.
¶ Sub corona uendere. 77. I.
sub hasta pub. uendere. ibidē.
subitaria manus militares.
91. 2.
sub pileo uendere. 77. I.
subscriptores. 63. 2.
subselliorū ornatus. 142. 2.
subucula. 144. I.
succedendi ius inter matrem
& filiam negatum. 173. 2.
suetonij laus. 1. 2.
suetonij loca. 1. I. & 82. 2.
& 149. I.
suffes. 120. I.
suffibulum. 134. I.
suffitio. 67. I.
suffragandatio. 105. I.
suffragatio per calculos & fa-
bas. 105. 2.
suffragatio per discessionem.
105. 2.
suffragia cum inter se pugna-
rent. 93. I.
suffragia diuitem. ibidem.
suffragiorū diuersi modi. 22. 2.
suffragiorum scita a quibus
custodirentur. 92. I.
suffragatoribus numi distri-

bui. 93. 2.
suilli. 7. I.
sulfur in sacris.
sumenium. 116. I.
supellectilis nomine quæ cō-
prehendantur apud Iurē cō-
sultos. 15. I.
supplicatio triumphī præro-
gatiua. 178. 2. & 157. 2.
supplicationum cærimoniæ
& causæ. ibidem.
supplicio afficiendi. 13. I.
supplicum gestus apud diuer-
sos. 44. I.
sura. 7. I.
sutor supra crepidas. 141. I.
¶ S ante Y.
¶ Sybilla libri. 75. 2.
sylla. 8. I.
sylvanus pueris infestus. 50. 2.
sylvæ in tharirubro. 134. 2.
sylvij. 2. 2.
συλλανος apud Aegy-
ptios. 22. I.
syngrapha. 55. I.
synthesis. 147. I.
syrma. 145. 2.
systia. 150. 2.
¶ T ANTE A.
¶ Tabellarij Cyri. 14. I.
tabellariorum nomina. 23. 2.
tabellæ in triumpho præla-
tæ. 167. 2.
tabernacula in castris. 10. 2.
tabernacula incēdere. 12. 2.
tacurnitas in Deorū sacris.
112. I.
talæta diuersa. 122. I. & 2.
talio. 173. 2.
tali. 81. 2.
tanagra. 161. 2.
tarantula. 41. 2.
tarpentis collis. qui postea ca-
pitolinus dicitur. 17. I.
tarquinij cum Superbi filio
afinitas. 159. I.
tarquinij iunioris techina. 57. I.
tauri. 7. I.
taurij ludi. 182. I.
taxiles. 2. 2.
taxillorum ludus. 81. 2.
¶ T ante E.
¶ Tella. 150. 2.
telephus. 47. I.
temperatiæ exempla. 152. I.
templa. 137. 2.
templa diuitijs & sanctimo-
nijs incluta. 162. 2.
templa extra Urbem. 29. 2.
tēpla nulla apud Peras. 47. I.
templa celebria. 161. I.
templi Apollin delo honos.
161. 2.
templi Apollinis apud Del-
phos locus. 161. I.
templum Eumenidis. 156. 2.
templū in olympio. 162. 2.
templum iuxta ducis taberna-

culum in castris. 10. 2.
templum Plutonis. 156. 2.
tēplū Veneris cluacing. 42. 2.
Terentij locus. 5. 2. & 122. I.
terminalia festa. 47. I.
terminus deus. ibidem.
terra filij. 39. 2.
¶ T ante O.
¶ Toga gabina. 12. I.
toga quo tempore sumeba-
tur. & qualis erat uestis di-
uersa eius genera. 144. I.
& 2. & 145. I.
tomyris aduersus assyrios ui-
ctrix. 199. I.
tonitrus diuersi. 138. I.
tonfio capitis. 146. 2.
toparij. 86. I.
torquati. 7. 2.
torum primi saculi. 199. I.
¶ T ante R.
¶ T litera trib. ple. senatoris
sulia probabat. 3. 2.
trabea. 62. 2. & 145. I.
trabs cu lapide cōcreta. 14. 2.
traduces. 35. I.
tragædi præmium. 184. I.
tragædorū certamē. 183. 2.
traianus mortuus triumphā-
uit. 168. I.
trallium mos. 134. I.
tranfuga. 98. I.
trapeza. 77. I.
trapezontius. 68. I.
trapezophora. 15. 2.
trapezophora. 15. 2.
tracurij iter sacerdotēs. 76. 2.
triereres. 85. 2.
triarj. 4. 2. & 187. I.
triariorum locus in aciebus.
97. I.
tribunatu qui præficiēbatur.
180. 2.
tribunatus plebis a principi-
bus occupari cepit. 192. I.
tribuni a Cæsare creati. 180. 2.
tribuni a quibus electi. ibidē.
tribuni ærarij. 172. I. & 125. 2.
tribuni celerum. 121. 2.
tribuni comitiati. 180. 2. &
93. 2.
tribuni missum ix. ibidem.
tribuni singularum. iij. legio
num. ibidem.
tribuni Rusuli & Rutuli. ibi.
tribuni suffecti. ibidem.
tribuni officij. 181. I. bis.
tribunatio. ibidem.
tribunatores. ibidem.
tribun. pte abutētes. 192. I.
tribun. sacrosancti. & legis ca-
de re uerba. ibidem.
tribun. plebis bini. 122. 2.
tribun. plebis potestas. 123. I.
tribuni cōsulari pte. 125. 2.
tribuni militū lecti. ibidem.
tribuni militares. xx. ibidem.
tribun. a Cicerone coerciti. ibi.
tribunitia potestas insolens.
123. I.

tribunitiæ potestas honor.
192. I.
tribunorū intercessio. 123. I.
tribunorum militum nume-
rus. 15. 2.
tribunorum plebis. ius. & po-
testas. 3. I.
tribunorū plebis magistratus
transitus ad senatores &
parricios. 123. I.
tribunor. pte augusta. ibidē.
tribunorum sortitio in iure
dicendo. 172. I.
tribunorum uestes. 144. I.
tribunus plebis a quibus pu-
niebatur. 123. I.
tribunus plebis qd fieret. 3. 2.
tribus diuersi. 4. 2.
tributa comitia. 93. 2.
tribunus R homanorum &
exterorum nomina. 13. I.
& 2. & 14. I.
trigon. 75. I.
triclina cōiuijs data. 152. I.
triens. 1. 2.
triens i os impositus. 166. I.
trinūdino leges ferri. 190. 2.
τριγώνος. 7. 2.
tribolus. 122. 2.
tritonum miraculum. 68. I.
triumphale epulum. 169. I.
triumphales uestes. 145. I.
triumphales uiri. 112. 2.
triumphantis currum sequē-
tes. 168. 2.
triumphantes liberis iocis pstrin-
gebantur. ibidem.
triumphanti dona data a Se-
nato & populo. 169. I.
triumphanti prælara. 167. I.
triumphantis ornatus. 168. I.
triumphantium equis quinā
insidebant. 168. 2.
triumphi apparatus. pompa.
studij. ordo. & cætera. 166. 2.
triumphi cærimoniæ. 167. I.
triumphi Græcorum. 18. 2.
triumphi R homanorum de
Gallis. 167. I.
triumphi i: Se natus aucto-
ritate. 166. 2.
triumpho exacto. sacra fie-
bant in Capitolio. 169. I.
triumphorum causæ. 18. I.
triumphū petenti quæ prius
facienda. 166. 2.
triumphū recusantes. 167. I.
triumphus absentibus decre-
tus. 166. 2.
triumphus postremus. 167. I.
triumphus initio sine curru.
168. I.
triumuiri ad qd creati. 76. 2.
triumuiri agrarij. ibidem.
triumuiri capitales. 76. I.
triumuiri nocturni. 76. 2.

tibicines i triumpho. 168. I.
tigranis insolentia. 166. 2.
timoris sacellum. 191. 2.
timotheus tibicen. 48. 2.
tirteus. 103. I.
titthenidia. 150. 2.
¶ T ante O.
¶ Toga gabina. 12. I.
toga quo tempore sumeba-
tur. & qualis erat uestis di-
uersa eius genera. 144. I.
& 2. & 145. I.
tomyris aduersus assyrios ui-
ctrix. 199. I.
tonitrus diuersi. 138. I.
tonfio capitis. 146. 2.
toparij. 86. I.
torquati. 7. 2.
torum primi saculi. 199. I.
¶ T ante R.
¶ T litera trib. ple. senatoris
sulia probabat. 3. 2.
trabea. 62. 2. & 145. I.
trabs cu lapide cōcreta. 14. 2.
traduces. 35. I.
tragædi præmium. 184. I.
tragædorū certamē. 183. 2.
traianus mortuus triumphā-
uit. 168. I.
trallium mos. 134. I.
tranfuga. 98. I.
trapeza. 77. I.
trapezontius. 68. I.
trapezophora. 15. 2.
trapezophora. 15. 2.
tracurij iter sacerdotēs. 76. 2.
triereres. 85. 2.
triarj. 4. 2. & 187. I.
triariorum locus in aciebus.
97. I.
tribunatu qui præficiēbatur.
180. 2.
tribunatus plebis a principi-
bus occupari cepit. 192. I.
tribuni a Cæsare creati. 180. 2.
tribuni a quibus electi. ibidē.
tribuni ærarij. 172. I. & 125. 2.
tribuni celerum. 121. 2.
tribuni comitiati. 180. 2. &
93. 2.
tribuni missum ix. ibidem.
tribuni singularum. iij. legio
num. ibidem.
tribuni Rusuli & Rutuli. ibi.
tribuni suffecti. ibidem.
tribuni officij. 181. I. bis.
tribunatio. ibidem.
tribunatores. ibidem.
tribun. pte abutētes. 192. I.
tribun. sacrosancti. & legis ca-
de re uerba. ibidem.
tribun. plebis bini. 122. 2.
tribun. plebis potestas. 123. I.
tribuni cōsulari pte. 125. 2.
tribuni militū lecti. ibidem.
tribuni militares. xx. ibidem.
tribun. a Cicerone coerciti. ibi.
tribunitia potestas insolens.
123. I.

triumuiri ius. ibidem.
trophaum quibus erigere ne-
gatum. 19. I.
trophonij antrum. 162. 2.
trophonij Iouis oraculum.
162. I.
trophonij oraculum. ibidem.
trophonij statua. 162. 2.
trofili. 187. I. & 4. 2.
trulla. 69. I.
¶ T ante V.
¶ Tubulustrium. 48. I. &
158. 2.
tudium. 7. 2.
tullianum. 62. I.
tulliola corpus repertū R ho-
mæ. 59. 2.
tumultuarij. 188. 2.
turma. 4. 2.
turma immortalij. 187. 2.
¶ T ante Y.
¶ Tyranni non sepeliebantur.
178. I.
tyronum ætas. 15. 2. bis.
tyruncolorum custos & ma-
gister. 15. 2.
tyronum congressus. 96. 2.
tyronum institutio. 16. 2.
¶ V ANTE A.
¶ Vaccipratum. 84. 2.
ualgi. 7. I.
ualla castrorum. 10. I.
uari. 7. I.
uasa conclamari. 10. I.
uasa delphica ibidem.
uasa quibus uinum in conui-
uium ferebatur. 84. 2.
uasa promulcatoria. 69. 2.
uates indi. 10. I.
uaria. 7. I.
uaticinij sedes. 155. I.
uatinij. 7. I.
¶ V ante B.
¶ Vbi quis malè audiuisset.
aut uerbo læsus fuisset. 141. 2.
¶ V ante E.
¶ Vestigalia R homanorū.
103. 2.
uestigalibus non adstrictia
pud Græcos. & cōtra. 103. 2.
uestigulorum genera. 56. I.
ueiouis simulacrum. 107. 2.
ueiouis templum. 11. I.
uelaturam facere. 74. 2.
uelites. 187. I.
uelitibus peligna cohors. &
sagittarij additi. ibidem.
uelones. 188. 2.
uena audacioribus militibus
soluebatur. 38. 2.
uendere sub hasta. 77. I.
uendere sub pileo. 29. 2.
uenditionis lex. 175. I.
uēditor quid emptori præsta-
re debeat. 166. I.
uenefici in perfide. 63. 2.
ueneres. 40. 2. bis.
uenerē iusiurandum. 135. 2.

ueneris diuersa noia. 165. 2.
ueneris effigies i Cypro. 107. 2.
ueneris sacrum. 39. I.
ueneris tēplū apud Latinos.
131. I.
uenox. 8. I.
uenus Lēnijs inuisa. 39. 2.
uenus uerticorda. 29. 2.
uēri culti extructis aris. 83. I.
uerbena in sacris. 158. 2.
uerbenarius. 128. 2.
uerbenæ faustæ i sacris. 22. 2.
uergobretus. 120. I.
uermiculi sericij ex sese emit-
tentes. 102. I.
uernæ. 83. I.
uerpus. 124. 2.
uerrucosus. 8. I.
uertumnalia. 170. 2.
uestales aliquor incestus dāna-
tæ. & cōtra absolutæ. 137. 2.
uestales etiam inuitæ creaban-
tur. 136. 2.
uestales esse non cogebantur
quindecimorum epulo-
rum. aut regum sacrorum fi-
lia. 77. I. & 82. 2.
uestales innocentes cōdēna-
tæ. 137. 2.
uestales spectaculis admittæ.
137. I. & 143. I.
uestali Theratiæ ius ferendi
testimonij. 137. I.
uestalium incestus conuicta-
rum & stupratoris suppli-
cium. ibidem.
uestalij iuramentū. 136. 2. &
137. I.
uestalium munus. ibidem.
uestalium nomen. 136. 2.
uestalium ornatus. 147. I.
uestalium uirginum nume-
rus. officij. disciplina. insti-
tutio. & pœna ubi incestus
essent cōuictæ. 136. I. & 2.
& 137. I.
uestalium honos. 136. 2.
uestæ ignis ubi extinctus ef-
fer. 137. I.
uestæ nulla erat effigies. 136. I.
ueste pulla. neq. cōuiuijs. neq.
ludis interesse licebat. 152.
1. & 147. I.
ueste unica q. utebant. 146. I.
uestes ex prouincijs nomina-
tæ. 145. I.
uestes maiorum ex animalij
pellibus. 146. 2.
uestes nouæ nuptæ. 145. I.
uestes uirginum. 145. 2.
uestibula domorum. 153. I.
uestis lugubris. 65. I.
uestis sacerdotis sacrificaturi.
112. 2. & 113. I.
uestitus discrimen inter mu-
lieres. 145. I.
uestitus inter patris & se-
natores distinctio. 144. 2.

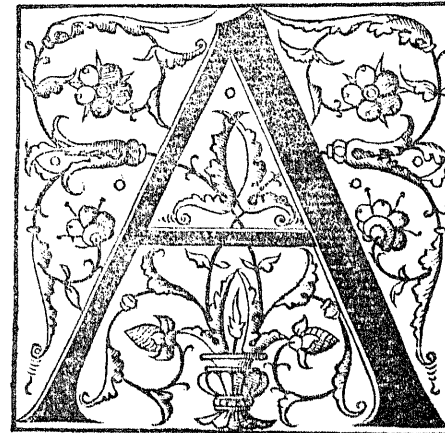
uestium apud diuersas gētes
discrimen. 144. I.
uestiū lugubriū color. 66. I.
uexilla diuersa. 90. I.
uexillares cohortes. 187. 2.
uexillum. 4. 2.
¶ V ante I.
¶ Via. 45. I. bis.
uia principalis in castris. 9. I.
uia. 23. I.
uia Athenis. 42. 2.
uia Romæ. 42. I.
uicarius. 86. 2.
uicinarium aurum. 28. 2.
uici Romæ. 42. I.
uictima i Cōsualibus. 156. I.
uictimam Indi non iugula-
bant. 113. 2.
uictimā oportet esse sanam.
155. 2.
uictimarij. 113. 2.
uictimarum litandarum cæ-
rimoniæ. 113. 2.
uictimæ ex femellis melio-
res. 72. 2.
uictimæ fictitiæ. 73. I.
uictimæ maiores. & mino-
res. 72. 2.
uictimæ peculiare quibusq.
deorum. 71. I.
uictimæ quibus diti sacrificā-
batur. 156. 2.
uictimæ tempestiua. 71. 2.
uictimæ. ubi aliqd statim fie-
ri uellent. & contra. 72. 2.
uictoriæ præmiū in Isthmijs
& olympiacis ludis. 132. I.
uictoriæ præmiū in Nemeis.
132. 2.
uictoriæ præmiū in pythijs
ludis. 132. I.
uiduæ matrimonium ineun-
tes. 199. I.
uigilia in castris. 10. I.
uigilia præfectus. 76. I.
uigiliatū. 77. I.
uiminalis collis. 175. I.
uiminalis porta. 175. 2.
uina dijs libata. 72. 2.
uinalia. 170. 2.
uinalia rustica. ibidem.
uindictæ secundum liberta-
tem. 172. I.
uindictæ secundum seruitu-
tem. ibidem.
uinū quomodo diluebatur
apud Græcos. 150. I.
uini usus mulieribus olim p-
hibitus. 69. 2.
uino abstinentes. 96. I.
uinolentia. 185. I.
uinum græcum. 151. I.
uolentia templum. 12. 2.
uir bonus. 161. I.
uirgines diana dicatæ super
ignem innoxia ambulat.
163. I.

uirgines in

ALEXANDRI DE ALEXANDRO IVRIS PERITINEA

POLITANI GENIALIVM
DIERVMLIBER
PRIMVS.

¶ Locus ex Tranquillo de testamēto Caesaris, in Natali Iouiani Pontani inuicem discussus. Caput I.

CCERSEBAT plerumq; nos in hortos amcenissimi mos, ubi ædiculas habebat Iouianus Pontanus, in nostra memoria quidē nostra omnibus bonis artibus, atq; omni doctrina præditus; cui præter ingenij mansuetudinem, quæ plurima in homine fuit, munditia uerborū & compositus ille sermo, ad omnem ingenuitatem plurimum accessionis faciebant. Illoq; conueniebamus complurculi, quibus bonarum artium studia, eademq; disciplina, atq; non absimilis discendi facultas erat. Detinebat demulcebatq; nos uir ille sancti dulcissimus egregia quadā & illustri oratione, sermoneq; per quā lepido & uenusto, totos plerumq; dies: tanta in eo comirās, tātusq; lepos erat. Forte autem, cum Natalis sui diem annum Decembrio mensē, ut solebat, cum amicis celebrare uult, euenit ut & nos unā cum reliquis mihi coniunctissimis, primis ab eo tenebris acciti, apud eum conueniremus. Quò cum uenimus, benignè quidem & comiter accepti, ad focum confedimus, festiuissimisque colloquijs notis particulam cum mira suauitate traduximus. Cum interim Iouianum florenti quadam facundia, & sermone quàm castissimo de literarū disciplinis differētem animo serio & aure attenta exciperemus: quo sermone desito, cum iam mensas & cœnam instrui iuberet, cæterisque nimis intempestiuum cœnandi tempus esse uideretur. Quin ergo (inquit) optimi iuuenes, dum cœna apparatus, dumq; obsonia esui matura sunt, aliquid per hoc ocium legimus? Iussitq; mox adferri sibi Suetonij Tranquilli Caesarū uitas: Aderat inibi adolescens tunc quispīam lætæ indolis, atq; à literarum cultu nō abhorrētis: Huic mandat, ut Diui Iulij uitam, donec maturum cœnandi tempus foret, nec turbidè, nec ambiguè legat. Accipit ille cupidus & libens, atq; disertè admodum legere incipit: cum nos interea ea lectione demulsi, legentis uerba & compositam illam dicendi breuitatem, summa cum attentione captaremus: cunq; ad calcem lectionis uentum foret, ancipiti sententia, & operta uerborum significatione, de testamento Caesaris, in hæc uerba ipsum loquutum offendimus: Sed nouissimo testamento tres instituit hæredes, sororum nepotes. C. Octauium ex dodrante. L. Pinariū, & Q. Peditū ex quadrante, reliquos in ima cera. C. Octauium etiam in familiam nomenq; adoptauit: Plerosq; percussorū in tutoribus filij, si quis sibi nasceretur, nominauit. D. Brutum etiam in secundis hæredibus. Populo hortos circa Tyberim publicè, & uiritim CCC. sestertios legauit. Quibus perlectis, puerum subsistere Iouianus iubet, & ad Dentatum conuersus, Iuuenem, qui, ut mihi uidebatur, in cognoscendis rebus lectione multa exercitus erat. Quid tu (inquit) Dentate sentis de hoc quadrante & dodrante, in quibus hos hæredes scriptos author hic memorat? Cunq; ille hæreditatis quotam esse partem asseueraret, in qua illos institutos à Cæsare arbitraretur: Proba inquit hæc Iouianus, & uera sententia est, sed inops admodum & ieiuna: plus ego desidero. Et me intuitus, rogat, nunquid nostro iure ciuili (in quo multum operæ per id temporis impendere uidebatur) aliquid de istiusmodi partibus tradatur? Tum ego, memini, in quā traditū

B memoratumq;

uirgines in Mineruæ tēplo. 136. 1.
uirgis externi milites cædebatur, R homani autem uiribus. 103. 2.
uirgulta q̄ lapide scūt. 134. 2.
uiri sub uxoris imperio apud quos. 199. 1.
uiriplacæ deæ facellū. ibidē.
uiri uxoris nomine priuilegium. 146. 2.
uirorū iuramentum. 125. 2.
uisceratio. 130. 2.
uiscerationes. 67. 1.
uisceribus quibusq; sua uis. 156. 1.
uisio belli Turcici. 75. 1.
uisio Iulij. 86. 2.
uisio Xerxis. ibidē.
uisiones in bello. 16. 1.
uites aurum ferentes. 100. 2.
uitia ex Cœli climare gētibus innata. 108. 1.
uitiligatores. 109. 2.
uitarū duo genera. 145. 2.
uitulina dea. 10. 1.

¶ V ante L. ¶ Vlna. 45. 2.
¶ V ante M. ¶ Vmbra. 34. 2. & 118. 2. & 152. 2.
umbra conuinarum. 52. 1.
¶ V ante N. ¶ Vncia 45. 2. & 46. 1. bis.
unguetarij à Lacedæmonijs eiekti. 71. 1.
unus duobus commissus in pugna. 133. 2.
¶ V ante O. ¶ Vobisci. 8. 1.
uocatores principis. 133. 1.
uoluntarij. 188. 2.
uora calamitosorum & iniuria affectorum. 83. 2.
uora decennialia & uicennialia. 82. 2.
uira diuersorum. 83. 2.
uora pro quibus concipiebantur. 82. 2.
uora qui concipiebat. ibidē. & 83. 1.
uota solētia & eorum cari-

monia apud Veteres. 82. 2. & 83. 1.
uotirei & damnati. 83. 2.
uotorum concipiendorū carimonia. ibidē.
uotorum concipiendorum sacra ex quibus fierent. 83. 1.
uorum opi quomodo concipiebatur. 83. 2.
¶ V ante R. ¶ Vrinarium. 45. 2.
urinatores. 46. 1.
urna. 45. 2.
¶ V ante T. ¶ Vt Cæcias nubes. 141. 2.
¶ V ante X. ¶ Vxore puerpera, mariti decumbunt apud Tibarenos. 150. 2.
uxorem ducere qua ætate licebat. 119. 2.
uxores seruilia munera non obibant. 99. 1.
uxores ubi in maritos peccat sent. 100. 1.
uxoribus manus inferentes

¶ X ante E. ¶ Xerxes à Spartanis parua manu profligatus. 192. 2.
Xerxis exercitus quæ flu. epōtarit. 193. 1.
¶ X ante Y. ¶ Xysti. 69. 2.
xystici. 68. 2.
¶ Z ANTE E. ¶ Z in fortibus. 63. 1.
zelotypia Parthorū. 154. 1.
zenonis constantia. 25. 2.
zenonis continentia. 142. 1.
zeta. 129. 2.
zeta. 66. 1.
¶ Z ante O. ¶ zonam soluere. 30. 2. & 31. 1.
zopyri facinus. 57. 1.

FINIS.

Extrait des Registres de la court.

LA court a permis a Jehan Pierre Libraire et Imprimeur/ demourant en ceste ville de Paris/ de imprimer & faire imprimer/ vendre & faire vendre & exposer en vente singuliere intitulee *Alexandri de Alexandro dies geniales.* Et faict inhibitiōs & defenses a tous autres libraires & imprimeurs de non imprimer ne faire imprimer / vendre ne faire vendre ne exposer en vende icelluy liure iusques a trois ans prochains finis & expirez: se nest de ceulx qui par cy deuant auront este imprimez en la ville de Rome/ ou baillez a vendre par ledict suppliant: Sur peine de confiscation des liures et d'amenbe arbitraire. Faict au parlemēt de Paris le .xxiiij. iour de Decembre Lan mil cinq cens. xxxvi.

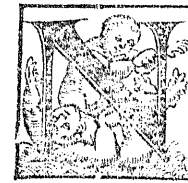
Collation faicte.
Du Tillet.

Hereditas o-
mnis in xij
partes diuisa.
As.
Sextans.
Quadrans.
Triens.
Quincunx.
Semis.
As.
Sescunx.
Bes.
Dodrans.
Dextrant.
Deunx.
Iuuenalis.
locus Saty. i.
Ima cera.
Tranquilli laus.
Legata.
Vetus testan-
tium mos.

memoratumque apud nonnullos ueteris disciplinae auctores, precipue apud nostros Iu-
reconsultos fuisse, omnem hereditatem, quantacumque esset, si morientis supremo iudicio non esset diuisa, tum ab ipso iure in XII partes omne illud patrimonium parti-
ri: quas quidem partes omnes in unum collatas, assem pleraque antiquitas dixit, singu-
las uero distinctim diuisas, uncias appellauit. Itaque si te heredem in uncia instituero: in
XII partes diuiso prius toto asse, hoc est, omni patrimonio & fortunis meis: unica
tantum pars tibi institutionis iure debebitur: Cum uero te heredem in assem effice-
ro, solidam hereditatem & integrum patrimonium, nullis diminutis partibus, transfer-
ri uolo. Hæ autem XII uncia, quæ assis appellatione continentur, propria nomina
à ueteribus Iureconsultis, singulae nactæ sunt: Nam præter unciam & assem, ea pars,
quæ sextans appellatur, II totius assis partes, hoc est, II uncias habet, quadrans ue-
rò III. Cum ergo heic in quadrante heredes institutos L. Pinarium & Q. Pedium
uideamus: quin ex XII uncias integro Cæsaris patrimonio diuiso, III tantum un-
cia, hoc est, quarta totius hereditatis pars, his duobus debeat, in dubium non uenit.
Deinceps est triens, id est, tertia pars totius assis: IIII enim hæc continet uncias:
Quincunx uero V. Semis autem dimidiū illius habet, quod asse continetur, quæ qui-
dem pars, VI uncias ex toto asse uendicauit: Quippe cum totus as in XII uncias
diuidatur, quod dimidium illius est, VI uncias, id est, semissem efficiet. Sescunx au-
tem VII consequit uncias. Bes VIII, Dodrans uero IX. Cum igitur in Dodran-
te (ut Tranquillus heic refert) C. Octauium Cæsar testamento heredem fecerit, ex XII
uncias, in quas Cæsaris hereditas diuisa fuit, heic in Dodrate institutus, IX conse-
quetur. Reliqui uero duo, L. scilicet Pinarium & Q. Pedium, quadrantem, id est, III
uncias ex integro asse, & quartam totius hereditatis uendicabunt: Inter hos ergo &
illum, XII uncia, & tota Cæsaris hereditas diuisa fuit. Dextras autem X signat un-
cias: Deunx uero XI. Quod à Iuuenale non incite, ut arbitror, dictum est: Vncio-
lam Proculeius habet, sed Gillo deicem. Totum enim assem diuisit, cum ex XII un-
cias alteri unquam, alteri XI uncias patrimonij tribuit. Est quidē, inquit Iouianus, ita
ut dicis, satisque de quadrante & dodrate, deque uncia & asse, ut à Iuris studioso explicas-
tum accepimus: sed unum illud etiam me angit, in quo ancipitem cogitationē iam diu
dixi, sæpiusque in hoc querendo fui: Nā cum III heredes institutos auctor hic dicat,
plures postea nominauit, C. scilicet Octauium, Q. Pedium, & L. Pinarium, Demū adij-
cit reliquos in ima cera, hoc est, ultima testamenti parte scriptos fuisse: Etenim si to-
tus as, inter eos quos modò nominasti, absumptus est: quid reliqui sit quod istis debeat-
tur, non equidem uideo: Totus enim as, ut modò dixi, totam absumit hereditatem, &
dodrans cum IX signet uncias, quadrans uero III. XII uncias & totum efficiunt
assem. Neque est præterea quod ex defuncti bonis amplius asse, heredi scripto debeat-
tur: Ergo aut frustrabunt peculio Cæsaris isti reliqui in ima cera adiecti, aut alia quæ
dam hereditas obueniēda est, ut istis etiam satisfiat: quorum alterum si asseueras, pro-
fecto perperam & absurdè dixeris, Neque ego Tranquillum uel sincerissimū scripto-
rem tam inconsideratè loquutum arbitror, ut plusque oporteat aliquid in scribēdo addi-
derit: Siquidem tam circuncisus in explicandis adnotandisque rebus fuit, ut arguta bre-
uitate pleraque potius perstrinxisset, quā aliquid plus iusto addidisse uideatur. Tum ego, est
inquit quod dubitetur: Neque abnuerim, quin locus hic perobscurus forsitan uideatur ple-
risque: qui tamen, probabili ratione reddita, clarus & expositus fiet. III enim Cæsar
testamento suo heredes fecit, ex toto uidelicet asse. Siquidē dodras & quadras, XII
uncias & totum efficiunt assem. Et quod asse distributo, reliquos in ima cera instituit,
equidem denotat, non in noua quadam hereditate hos admitendos fore, sed postquam in
uniuersum bona sua inter heredes partitus fuit: in ima cera illos qui in singulas partes
iure legati admittendi fuerant, nominasse: quæ quidem legata, quis toto asse distri-
buto, non extra hereditatem sunt, sed à scriptis heredibus, atque ipso asse debentur: Et
enim scriptus hæres, qui assem assequitur pro quantitate bonorum, in quibus institus-
tus est, legata quoque distribuet: Vetus enim est testatium mos (quod ipsum apud Iu-
reconsultos lege sancitur) ut primo testamēti capite, hæredis fiat institutio, siue unus,

siue plures sint, qui in uniuersum bona ex defuncti uoluntate capiant, sequenti capite
& in ima cera, secūdi hæredes, legata, & reliqua testatoris uolūtas, & dispositio po-
nantur: siue aliquos onere grauat, aut si quibus dari fierique oportere, testator pro
sua uoluntate arbitratus est: qui non hæredes sed legatarij dicti: Siquidem non bo-
na in uniuersum, sed legata & res singulares capiunt: Idque ex integro asse, atque ex
toto patrimonio deducitur. Et hoc Tranquillum nunc dicere arbitror. Nam cum
primo capite testamenti Cæsar tres fecisset hæredes ex asse: in ima cera, & ultimo
capite reliqua posuisset, quæ ascriptis heredibus debentur. C. que Octauium in fa-
miliam nomenque adoptasse: secundos hæredes & tutores nominasse: Populo hor-
tos publicè, & uiritim CCC sextertios legasse. Quibus uerbis ultrò citroque ad mul-
tam noctem habitis: animaduersum est, obsonia iam præmatura & præcocta esse.
Mox in aliud tempus dilatis sermonibus, ad natalem Iouiani diem celebrandum, cui-
us causa ueneramus, ab ipso admoniti, diuertimus.

¶ Qui Reges uel Principes apud uarias gentes cognomena ex suo
nomine posteris reliquerint. Caput II.

NON APUD Romanos solum, sed apud externos quoque obseruatum ac-
cepimus, ut ab eo qui de sua Repub. benemeritus fuit, posteris Di-
ces cognomena accipere operæ precium ducerent: Nam de Romanis
Principibus nemo ambigit, Quin à Diuo Iulio & Octauio reliqui
Imperatores, Cæsares & Augusti dicti cognominati que sint, Credo equi-
dem quod desiderio illorum post funera tenerentur, & tanquam in
posteris eadē indoles futuræ uirtutis eniteret, ita eodem sibi nomine adoptato, ipsi
quoque ad præclara facinora obeunda inuitarentur. Mansitque sequutis Imperatoribus
cognomen Cæsaris & Augusti. Quod non ipsis modò, sed uxoribus, sororibus, &
filiabus commune fuit. Siquidem Liwia postquam nupsit Octauio, Augustæ nomen
tulit: & Agrippina postquam Claudio coniugata fuit: Senatus quoque frequenti cu-
ria uxori sororique Traiani cognomen Augustarū dedit: & Vitellius Matri, & Fau-
stinæ uxori Antoninus: sic Iuliani uxor & filia Augustæ appellatæ sunt: quibus
hoc etiam honoris tributum est, ut illas quandoque sacer ignis præiret: quem mox se-
quenti Cæsares, pro maiestate Imperij, more Persarum Regum & Indorum, sibi uen-
dicarunt: Tamen si Vitellius oblatum sibi Cæsaris cognomen recusarit, Augusti ue-
rò distulerit: quod postea deploratis rebus, cum hostilibus armis præmeretur, dimis-
sum reuocauit, & Cæsarem se dici uoluit: donec post seriem annorū, haud longo in-
teruallo, Romani Principes Antonini cognomēta sumpserunt. Namque à Pio Antonino,
Antoninus philosophus, uir omni laude dignus: deinde Commodus, Caracalla, Geta,
Heliogabalus, & alij ex Cæsaribus fama illustres, Antonini nomen sibi adoptarunt:
uoluitque Severus Imperator, ut Rom. Imperatores, sicut Cæsaris, sic in posterum An-
tonini nomen ferrent. Hoc suæ posteritati longè clarissimum fore arbitratus. Mox
succedenti æuo, collapsa re militari, Aulphus Gothorum Rex, Roma debellata, e-
uesaniæ processit, ut quemadmodum Cæsares, sic in posterum Romanos Principes
Aulphos cognominari destinarit, à quo instituto sicut à pluribus alijs, postea desitū
est. Nomen uero Imperatoris Prætoribus olim, magnarum laudum titulus fuit: qui
pe hoc honore uelut insigni munere, milites summos Duces honestabant: isque præci-
pius honos habebatur semper: Postea nisi illos, quorum ductu & auspicio consila-
tum fuisset bellum, & sub quibus X hominum millia uno prælio cecidissent, aut
saltem II millia, quæ postea consuetudo increbuit, uel denique M occubissent,
aut præcipua uictoria potiti essent, nullos Imperatoris nomine dignos putarunt.
Propterea, M. Crasso quod Urbem Zenodotium trans Euphratem imbelli cer-
tamine, & incruento Marte uicit, & ob id Imperatoris sibi nomen arrogauit, ma-
gnæ inuidiæ fuit, quod non multo negotio tantum nomen uendicasset: Pompeius
quod

quod in Africa Domitium superasset, quodq; ex uiginti millibus hostium, uix
 MMM effugissent, toto conspirante exercitu, Imperatoris nomine fuit honestatus:
 qui licet se Imperatorem salutari permiserit, nunquam tamen epistolis, aut charo-
 graphis hoc nomen usurpauit. Iulius Cæsar, C. Cæsar's pater, quod Syllanis tempo-
 ribus, multa Samnitum & Lucanorum millia ad Eferniam interfecisset, ab exercitu
 Imperator fuit appellatus. Mox diuus Cæsar, post pericula depulsa, prænomen Im-
 peratoris sibi arrogauit. Deinde Augustus, Tiberium & Claudium Drusum prius
 gnos hoc nomine nobilitauit: Bello quoq; Germanico fuis fugatisq; hostibus, Ti-
 berio Cæsari & Tito, expugnatis Hierosolymis, miles uictor Imperatoris nomen de-
 dit, & Trophæum posuit. Cicero quoq; quod Parthos ad Amanum profligasset, &
 Metellus quod Sertorium uicisset, Imperatoris nomina tulere. Fertur tamen Curio
 ad Vticam, quod eius opera, conductis comitatibus, omnium rerum copia abunda-
 ret exercitus, Imperatoris sibi nomen ascivisse. Et Scipio bello ciuili inter Pompeiū
 & Cæsarem, ut pecuniam à prouincialibus cogeret, se Imperatorem dixisse. Demū
 Cæsares, ne in crimen inuidiamq; inciderent, Imperatoris nomen tanquam titulum
 mitem & honestiorem, abrogato Regis uocabulo, iterū & sæpe desumpserunt. Quare
 Augustus semel & uicies fuit Imperator dictus, & sequuti Principes hoc cogno-
 mento, per sæpe nobilitati sunt. Quod etiam apud Græcos fuit usurpatum: quippe
 Phocion uigesimalium Imperator dictus est: Aratus decimum & septimum Impera-
 torem gessit: Pelopidas ter & decies: Philipomenes octauum: quem apud Achæos
 intra annum bis gerere non licebat: sicut apud Spartanos bis eundem classis præ-
 fectum fieri lege uocabatur. Sola mulier Zenobia Palmyrensiū Regina, cum or-
 rientis regnum tueretur, armata in uirili uelste exercitui præfuisse, & Impera-
 toris nomen tulisse dicitur: cuius auspicijs pleraq; egregie gesta in hostes fue-
 re: sed non solum Romanos, uerum eos qui Albæ regnarunt, qui ante Roma-
 lum per annos CCC fuere, idem obseruasse proditum est. Constat enim à Syluio
 Ascanij filio, qui secundus ab Ascanio suscepit Albæ regnum, reliquos Albanorum
 Reges per ordinem successionis, Syluios cognominatos fuisse: Siquidem Aeneas
 Albanorum Rex, & Latinus, & Capys, & Capenus, & Tyberinus, ac reliqui de-
 inceps, quādiu regnum Albæ stetit, Syluij cognomenta ab illo meruere. Sicut Lati-
 nis Regibus à Murano, qui in Latio regnauit, Murani cognomen inditum ferūt:
 Quæ quidem res ancipitem mihi animum sæpe agit, cogitatioq; subit, cur non exem-
 plo Albanorum & Latinorum, idem quod Imperatoribus, etiam in Regibus uete-
 res Romani factitarunt, ut à conditore urbis Romulo, reliqui post illum Reges, se-
 lix faustumq; nomen acciperent: cum præsertim ipse Urbis conditor, bonis arti-
 bus partum firmatumq; regnum, inter omnia inimica infestaq; longè illud maius au-
 ctiusq; reliquerit. Sed hanc quæstiunculam relinquamus, quibus huiuscemodi inda-
 gare, ingenium abundè & negotium est: Parthos quoq; idem obseruasse ut Regum
 cognomenta ferrent, multi prodiderunt. Etenim Arsaces Scythia, uir fortis & stre-
 nuus, cum, premente inopia, latrocinij obnoxiam iuuentā ageret, coacta exulum ma-
 nu, quos Parthos nuncupant, deuicto Seleuco & Mandragora, in Regem Partho-
 rum assumptus, illud ita instituit formauitq;, ut diem uictoriae tanquam natalem liber-
 tatis, multis post tempestatibus solennem celebrarint: qui postquam fato functus est,
 tanto honori ipsius memoria fuit, ut celebre ad posteros Reges cognomen Arsacis ex
 suo nomine reliquerit. Nam & Parapatus, & Mithridates, & Pharnaces, & qui post
 illum regnarunt Parthorum Reges, cognomen Arsacis, sibi posterisq; illustri titulo
 propagatum adoptauerunt. Quorum posteros parum legitime regnare dixerunt, nisi
 ex matris incesto, & filij concubitu æditi forent. Quinetiam apud Indos hunc ali-
 quando morem inoleuisse accepimus: Namq; Indorū Reges, alios Palibrotos, alios
 Sandracostis, nonnullos Taxiles, sequente nomine in quencunq; Imperium transi-
 ret, ob eximiam in bello uirtutem denominatos ferunt. Bithynos quoq; ob prio-
 ris Nicomedis claritatem, qui militiæ & domi clarus fuit: Nicomedis cognome Re-
 gibus indidisse putant: Sicut à Cecrope qui Athenis regnauit primus, Reges Athe-
 niensum

Cæsares tan-
dem Imperato-
ris nomē sibi
assumpserūt.

Achæorum &
Spartanorum
mos.
Zenobia.

Syluij.

Murani.

Arsaces.

Parthi.

Incestus Par-
thorum.
Palibroti.
Sandracostis.
Taxiles.

Nicomedes.

niensum Cecropidas nuncupari: Hic enim omnem multitudinem in oppida XII die-
 gestam, partitus fuit, quam Theseus obuiam eundo periculis, ne hostium præda fore-
 rent, uelut unius corporis alumnos, in unam Urbem postea sociauit & coegit: Et
 Paphlagonum Philomenes, Thessalorum Hellenes ab Hellenis: Et Assyriorum Re-
 ges Tigranes dicti cognominatiq; sunt: Cum enim Seleucidarum Imperium ab Ale-
 xandro ad LXX supra CC annos protectum fuerit: Tigranis cognomen à primo
 illo, qui Assyrijs præfuit, summæ iustitiæ temperamento, posteri desumpserunt: Ita
 ut per ea tempora IIII supra X Tigranes Reges denominati ferantur. Quin etiam
 à Neoptolemo Achillis filio, qui Pyrrhus dictus est, Reges Molossorum Pyrrhi-
 dæ, cum ea loca tenuissent: & Ponti Mithridatis nomina sumpserunt. Is enim cum quo
 populus Romanus multiplex bellum gessit, à primo Mithridate sextus adnumeratur,
 quem Eupatorem uocitarunt: Fuitq; literis proditum, Reges Persarum qui Spadones
 in regnum ascitifuere, Bagoios nūcupari. Et in Meroe quod Candaces præcipua mu-
 lier regnum tenuisset, Reginas in posterum Candaces cognominari, eaq; obseruatio
 constans & perdū mansit. Nec me preterit Aegyptios quoq; Reges eandē consue-
 tudinem usurpasse, ut in pleraq; historia est: Siquidem cum antea Pharaones diceren-
 tur, Ptolemæus Lagus Gregarij militis filius, qui Aegyptum armis sibi uendicarat,
 post res cum Antigono compositas, cum quo multiplici bello & immodica simultate
 conflictatus est, Aegypti regnum, quādiu uixit, moribus & disciplinis mirificè instru-
 xit ornauitq;: Is igitur iam grādis natu, morbo absumptus est, magno de se, ut de tam
 benemerito Principe desiderio relicto, cuius memoriam Alexandrini tanta charitate
 prosequuti fuere, ut Philadelpho qui post eum regnauit, & reliquis Aegypti regis-
 bus ab illius nomine, Ptolemæi cognomenta indiderint: Nam & Euergetes qui Phi-
 ladelpho successit, & Philopator qui Tryphon, & Epiphanes & Philomator, & alter
 Euergetes Phiton appellatus, & Lagus, & Auletes Aegyptiorū Reges ab illo Ptole-
 mæi dicti cognominatiq; sunt. Hic enim Philadelphus Stratonis discipulus fuit, omni do-
 ctrinæ genere clarus, q; cum uiribus attenuatis, infirma ualitudine laboraret, miro discē-
 di studio affectus, nobilem illam omnium sermonibus celebratam bibliothecam, cōquisi-
 sitis undiq; exemplaribus, omniumq; linguarum uoluminibus construxit, pulcherrimū
 sanè Regiæ opulentiae monumentum, quæ ad primum Alexandrinum durauit bellum.
 Quem Philadelphum Philomatorē & Philopatorē ob neces parentibus & germa-
 nis fratribus illatas, per antiphrasin & irrisionem uocitarunt: sicut Euergetem quod
 Deorū simulacra à Cambyse disiecta restituerat, quasi beneficū, & Auletem defama-
 tissimum, quod super cætera flagitia & dedecora, choraulam & tibias exerceret. Hic
 enim Auletem ob simultatem Aegyptij regno exegere, qui Romā exul cum uenisset,
 à Senatu Populoq; Romano benignè exceptus, in Aegypti regnū ab Aul. Gabinio re-
 ductus, & restitutus fuit: Post quem Alexandrini Cleopatram & Ptolemæum puerum
 regno præfecere, sed mota seditione, à factione alterius partis, Cleopatra in Syria exu-
 lauit, atq; ex illo Aegypti regnū penes puerū stetit. Hic est enim Ptolemæus ille puer,
 qui Pompeium Magnū ex Pharsalo fugiētem, ministro Achilla & Photino miseran-
 da nece affecit: exindeq; Alexandrinorum res, urgente fato, in peius magis ac magis
 ruere uisæ sunt: donec Augustus terra mariq; uictor, Acciaco prælio superatis Ale-
 xandrinis, Antonioq; & Cleopatra, quā matrimonio sibi deuinxerat, uictis necatisq;,
 Aegyptum omnem stipendio super imposito, prouinciam effecit, quam primus Ro-
 manorū Cornelius Gallus præses administrauit. Tunc primum sub præsidibus haberi
 coepta est, atq; ex illo finis regum Aegyptiorū fuit.

Cecropides.

Philomenes.
Hellenes.
Tigranes.

Pyrrhidae.
Mithridates.

Bagoij.
Candaces.

Pharaones.
Ptolemæi.

Ptolemæi Phi-
ladelphij biblio-
theca.

Ptol. Philoma-
tor & Philo-
pator unde di-
cti.
Ptol. Euerge-
tes.
Ptol. Auletes.
Ptol. Auletes
exul restitutus
ab A. Gabinio.
Pto. Puer.

¶ Quæ potestas, quantumq; ius aduersus reliquos magistratus, Tribus
 nis plebis Romæ fuerit. Caput III.

TRIBVNOS plebis quos plebe à Patribus discedente, & ad sacrum montem
 secedente, sacrosanctos sibi plebs creauit, nec iuri dicundo, nec postulatis ci-
 uium nocendis, sicut alios magistratus, sed ut auxilij latio aduersus COSS.
 B; esset,

Tribuni plebi:
quando creati
primus.

Tribunus plebis Viatorem habebat.

Tribu. ple. potestas.

Tribuni in prohibendo potestas.

Canes in templis pro editiuis.

Diomedes aues.

esset, & illos qui insolenter in Plebem insultarēt, utq; Praesides libertatis custodesq; forent, creatos accepimus; Ideo nec in sella curuli sedere, nec purpuratos incedere, nec Licetorem ut C O S S. Praetoresq;, sed Viatorem habere illos satis constat: causa autem haec est, quod Tribunus plebis populi Romani magistratus nō est, propterea cum Consul, Praetorū, & Aedilium, reliquorumq; magistratuū, creato Dictatore, iurisdictio cesset & conuincat, solos Tribunos plebis in potestate esse liquet: Ex reliquis praeterea magistratibus, cum multi uocationem & cognitionem habeant, apud Tribunos tantū prehensionē esse absq; uocatione, memoriae datū est. Prehendere enim Tribuno plebis licet, & in carcerē mittere, iure sacrosanctae potestatis, etiā C O S, Praetorē, Censoremq;. M. Drusi exēplo, qui Tribunus plebis, Philippū C O S, quia cōcionantē interpellarat, praecipitē egit in carcerē; ita ut non modica uis sanguinis ē naribus efflueret: Etiam ab iniuriā quae corā fieret inhibere, multamq; indicere, C O S, Dictatoriq; & reliquis magistratib; Tribunus pro Imperio poterat. Intercessionem quoq; aduersus reliquorum potentia magistratuū, apud Tribunos plebis tantūmodo sunt. Contra uerō Dictatoris Imperiū, à quo non est prouocatio, Tribunis intercedendi facultas non est, quāuis pleriq; contra Dictatoris iussu, Tribuni intercessionē ualuisse cōtendant. Q. Fabij exēplo, qui cum Magister equitū esset, & in eū, quod cōtra uetitū pugnasset, L. Papyrius Dictator animaduertere uellet. M. Fabius pater, qui ter C O S, Dictatorq; fuerat, Tribunos plebis, & populū appellauit, qui intercessione sua & si praecarīa praestitissent opem, reū tamē supplicio exemere. Ego autē cum id aliter cōpertum nō habeam, Tribuniciam potestatem semper Dictatoris imperio cessisse ausim asseuerare: Ab uno quoq; Tribunorū ad reliquos Tribunos prouocare licere, ipsosq; intercedere posse, nō est cōtrouersia: Neq; enim leuis est, unius Tribuni in prohibendo potestas: Siquidem uno aliquid fieri negate, nihil ceteri, etiā si plures numero sint, decernere ualent. Id tamē lege cautū erat, ne ultra M passus ab Vrbe ad Tribunos prouocatio foret. Ideo siquid sublata intercessione Tribunorū, per populū agi uellent, extra Urbem ultra M passus comitijs indictis, & Senatu euocato, decernebāt. Tunc enim sine imperio Tribunos censebat. Capitis etiā diē dicere Dictatori uel Cōsulibus, postq; abiire magistratuū, & reliquis magistratibus dū in honore sunt, Tribunorū potestatis est: Illud certē satis cōstat, neq; Tribunū plebis diē integrū ab Vrbe abesse licere, ne auxiliij latio cum opus fuerit, ciuib; desit: sicut Heduis in more fuit, ut qui summū gerit Imperiū, finibus excedere non posset: Neq; eū qui parentē superstitē habeat, Tribunum plebis esse oportere. Propterea Seruilius, qui Tribunatū gesserat, falsō Tribunus esse creditus est: quod patrē quē obijisse mortē opinio inualuerat, uiuere cōstabat. Quin & illud animaduertim, Tribunis quoties oportere uisum fuit, habēdi & dissoluēdi Senatus, nōnumq;, ne cōsularia comitia fiāt, intercedendi ius potestatemq; fuisse: Ipsi tamē cum frequēs habetur Senatus, intra līmites Curiae adesse non licebat: sed positis ante Curiae fores subsellijs, quae ad populū pertinerēt, Senatuscōsulta excipere: quae si probarent. T. Litera subscribere solebāt, si autem minimē rata esse uellent, poterat Senatuscōsultum per intercessionem Tribunicias impediri. Tamen si a uo posteriore, Tribunū frequentē Curia, de his quae ad populū pertinerēt Senatum saepe cōsuluisse, ibiq; subsellia habuisse, inter exempla inueniamus: donec Atinīo plebiscito Tribuni plebis Senatores effici meruere. Possē etiam plebem consulere, & rogationes ad populū ferre, ac super his leges promulgare, quae plebiscita dicta sunt, Tribunitiae potestatis esse nemo dubitauit: quod quidem concilium in aede Vulcani frequentes habuere: ibiq; siqua turbulenta confusio esset, in qua consulto opus foret; plebeios aduocare, & cōcionem frequentissimo concilio habere, asseuerant: In quo templo canes pro editiuis esse, & sacrilegis tantum adlatrare, fama ferebat: sicut apud Aetnam in Vulcani templo, canes lucum & templum asseruare dicunt: & in Daunīa, Achaiae Minertuae delubro, atq; in Cræta Dyctæae matris aede Canes enutrirī traduntur: qui Graecis subblandiuntur: Barbaros uerō infestantur. In sinu quoq; Adriatico Diomedæ aues Graecis mites, Barbaris uerō infestae sunt. Hoc etiam notatum est, Tribuni plebis domum, cuius patere, foresq; illius per diem, perq; noctem reclusas esse oportere,

tere: Cuius rei causam quarentibus nobis, illud probabile uisum, quod congressus faciles ad se praebere, & neminem aditu arcere debet: Nam soli Tribuno, nō estu pariter & diē cuius opem imploranti praesto esse, & ius auxiliij sui expedire, atque à cuiusq; magistratus nimia potentia Plebem tueri fas est.

¶ Quid uerbum sino cum negandi aduerbio apud Iureconsultos designauit, & quam uim habeat in edictis. Caput IIII

RGVEBAT quispiam negligentia Colonum suum, quem partiarium habebat: quod cum fundum suburbanū in agro Neapolitano, ut uetus illius regionis mos est, colendum locauisset. In lege locationis ita scriptum fuit: ut Colonus fundum bene coleret, bene irrigaret, bene stercoret, neue quempiā iniussu Domini, in fundū ingredi sineret. Cum postea Dominus poma, & fructus arborum clam sublato, & ex his nihil ad iustam magnitudinem crescere, quin furto subtractum foret, repperisset: Colonus negligentiam incuriamq; acerbē, atq; acriter, apud Iudices criminatus est: quantūq; sua inter esset, tanti litem extimari poscebat. Cumq; Colonus secundū locationis legem, se neminem admisisse, aut in fundum ingredi siuuisse contenderet. Contra stabat fundi Dominus, uehementiq; obiurgatione Colonus incessēbat, cum non modō non admittere quempiam, sed etiam euigilare atq; attendere, ne quis ingrederetur, debuisset. Quibus iurgijs ad multam diem protractis, tandē secundum Dñi postulata Iudices litē dedere, quātūq; Domini inter esset, tāti litem cōtra Colonus extimarunt. Sed cum post immodiacas altercationes sedatae res, & cōpositae uiderent: amboq;, & Colonus, & Dñs discessissent: percontatus ego sum Iudices, quibus rationibus adducti, contra Colonus litem extimassent? Nā pacto stetisse uidebatur, si neminem permissu suo in fundum ingredi siuisset: atq; ideo secundum pacti legem potius absoluedus q; cōdemmandus fuit: Tū ex his unus literis homo multis praedictis, comprobata questione: Verbū (inquit) sino in Sino cum negatione. conuentione positū, si cum negandi aduerbio ponat, nō solum, hanc habet uim, ut quis contra faciente prohibere debeat: sed ut impentē operā det, ne ob secordiam negligentiamq; secus fiat: quod nisi factū fuerit, culpa cōmissa est: Debuīt ergo Colonus iuxta conuentionē deductam in chirographo, non solum ingredi uolentē prohibere: sed enixē dare operā, & fundū ita custodire, ne quid ob secordiam furti damniue Dominus pateretur: quod quia molliter fecit atq; neglexit, iurē multandus fuit. Et ne (inquit) me hoc tantum asseuerare putes, poterit apud te multū fidei fecisse Alphenus iuris publici priuatiq; peritus, qui de hac quaestione, de qua tu modō quæris cōsultus, ita respondit: Tum sibi libellū mirandae uetustatis ē sinu depromit, corrosis iam & senio labentibus literis: In eo ita scriptum fuit: Redemptor sylvam ne cedito, neue findito, neue deurito, neue quem findere, cedere, urere finito. Respondit Alphenus, locatorem potius id uideri uoluisse, ut Redemptor non solum, si quem casu uidisset sylvā cedere, prohiberet: sed ut curaret dare operam, ne quis cederet: Quod cum legissemus, tū planē animaduertimus, grauiter simul & uerē litem aestimatam, & iudicatum fuisse.

Alphenus.

Centuria.

¶ Ex quot militibus Decuria, Centuria, Ordo, Manipulus, Vexillū, Turma, Cohors, & Legio, à Romanis scribi consueuerint. Caput v.

NANTIQVIS annalibus illorū, q; in re militari docti Romani moris & iuris fuere, inter cetera scriptū inuenim, militū ordines in acie instruēda, alios minores, nōnullos maiores, descriptos fuisse. quod facilius cuius ordinis quisq; miles cuiusq; manipuli, esset & sub quo Duce militaret, dignosci aiauertiq; posset: Ideo Impatores singulas Cēturias ex Cēturia, Decuria, peditib; Decurias uerō ex x eqtib; scribere solitauerunt: ut hac militū descriptione

Centuria, Decuria.

Ordo

scriptione distinctior acies, & instructior fieret: Ordo autem, minor Centuria, maiorq; Decuria ex LX militibus constat, cui præereat Vexillarius plerunq; Centurio, aut ordinis Ductor. Manipulus leuis ex XX militibus & turba scutorum fit, Persis ex XXIII: Militesq; Manipulares appellati: Huic etiã Centurio præerat, quem Manipularem uocitarunt: Manipulos uerò XV suis interuallis distinctos, in prima acie uelut fortissimum robur plerunq; Imperatores locarunt: Leuisq; Manipulus dictus, quòd hastis miles gæsistq; nò armis grauioribus muniretur: Turma quasi Terma, XXX equites, hoc est, III Decurias, & Decuriones III uelut mo re recipit, qui honore præstant & ordine: Ex III enim Centurijs Ramnensi, Titiesi, & Luceri (quas à prima origine ad belli pacisq; munia Romulus instituerat) XXX equites singulis conficiendis Turmis scribere solitus fuit, exq; ea lectione Turma constituta. Sed Turma ex equitibus, Centuria fit ex peditibus. Has quoq; Tribus ueteres nuncuparunt, & qui his præsumt Tribuni uocati. Primipilus ex tribus Vexillis constat, qui Centurionem habet, cui Primipili nomẽ: qui ordine primus erat: siquidem Centurio primus, & Primipilus, ac primi ordinis Ductor idem fuit: post quem Ductor popularium, in Romanis castris sæpe meruit & ordines duxit: Vexillum ex CLXXXIII hominibus fit: Horum primum Triarios habet ueteranos, & summæ uirtutis milites: Secundum Rorarios, fiducia paulo minoris: Tertium uero Accensos, qui minimi roboris, uel in fronte locati, primos congressus excipiebant: uel in postremã aciem reijciebant. Cohors alia milliaria: ea MCCCC pedites: equites uerò CXXXII habet: Cuius generis cohortes, quòd ex lecto milite constabant ad subdita belli, quòd lapsam aciem repararent, seruare soliti sunt, Alię quingentaria, quas ex CCCCC peditibus: equitibus uerò LXVI, plerunq; describere: Ex quibus nonnullæ Consulares, aliæ Prætorias: aliæ Urbanae: multæ Legionariae: pleræq; Auxiliares dictæ. Cuius generis cohortes numero X, iustam efficiunt legionem. Tametsi cohortes quinquagenarias apud Latinos, Samnites, & Hernicos, Et apud Camertes CCCCC militum quandoq; descriptas legamus: quas in Ceturias: Ceturias uerò in contubernia, nonnunq; Duces diuisere, ut X militibus uno tabernaculo degentibus præesset unus, qui contubernij caput foret, ipsaq; cohabitatio contubernium dicta: Cyrus tamen contubernia pro numero Centurionum diuisisse fertur, singulisq; tabernaculis C milites cohabitare iussisse, qui uno conuictu uiuerent, & sub eodem Centurione militaret: Lycurgus uerò ad maximos conatus, Turmam quadratam ex L equitibus fecit, quam οὐλαμορ uocitarunt: qui etiã equites ac pedites in VI Tribus diuisit, quarum quælibet Tribunum militum, & III Præfectos manipulares habuit, quinquagenarios octo, Duces Turmarum XVI: Ex quibus Tribunus aliquando III, nonnunq; VI Turmæ pro necessitate constituebantur. Inter cæteras fuit Sparta, cohors Pitaneta, præcipui roboris, quæ ultimo discrimini, & ad extremos casus seruabatur. ET TAMETSICeturias, Decurie, Turmæ, Cohortes, Equitatus, pro uoluntate, proq; arbitrio sepe auctæ & imminutæ, nonnunq; duplicatæ fuerint: idem tamen nominis, quibus mutato militum numero, sortitæ fuere. Legio autem non uno semper eodemq; ex numero fit: sed pro robore, proq; militari multitudine, modò maior ampliorq; modò exilior esse consueuit: sæpiusq; numero & genere uariavit: Romulo primum regnante, Legio ex peditum MMM, equitibus uerò CCC fieri cœpta est: quam quòd ex lectis militibus confecerat, Legionem appellari maluit: AVCTA mox Ciuitate aduentu Sabinorum, & crescẽte Imperio, VI millium peditum, equitum CCCCC Legionem fieri cœptũ, Plutarchus author est: cuius testimonio amplissimo moueretur, nisi quod à C. Mario primũ, cum aduersus Cymbros molitur arma, VI millium, & CC peditum: equitum uerò CCC descriptas fuisse, T. Liuius memorat: SCIPIO deinde, cui Africano fuit cognomen, cum in Africã trañceret, II Cænensis exercitus Legiones ita suppleuit, ut singulæ, MMMMM & CC pedites, CCC haberent equites: sæpiusq; in describendis Legionibus uariatam fuit: ut modò MMMM peditum, equitum uerò CCC Legionem fierent: modò MMMMM peditum, equites CCC, in singulas essent

Manipulus leuis.

Turma.

Centuria. Tribus. Tribuni. Primipilus.

Vexillum. Triarij. Rorarij. Accensi. Cohors milliaria.

Quingentaria cohors. Consulares. Prætorias. Urbanae. Legionariae. Auxiliares. Legio. Quadrage-milia.

Turma quadrata.

Pitaneta cohors.

In legionibus describendis uariatam.

Legiones: Quibus Romani Duces ob uarios euentus nomina indidere: Siquidem C. Caesar, Martiam & Alaudam præcipuas nuncupauit, Decimam maximo in honore habuit: reliquas uerò à numero dixit. Nero ad Caspias portas ductus, MMMMM militum Legionem fecit: quam phalangem magni Alexandri appellauit: Otho præcipuæ Legioni auxiliatricis nomen dedit: Vitellius Rapacis: Varro uni Vernaculæ: Pompeius Gemellæ, quòd ex duabus unam effecerat: Hadrianus Mineruiam, Alij Primigeniam: Nonnulli Classicam: Pleriq; Italicam, Septimam, Galbianam, Geminam, Vindemissam: Alij Claudianam uocitarunt: Valerianus Felicem: Samnites Linthead: Grecis uerò Hipparchia ala fertur præcipua, quæ ex CCCCCXII constitabat equitibus, & alia Agema: Macedonibus Etherica. Apud Romanos Scriboniana, & Singularium. Antiochus Gemeam, M equitum alam uocitarunt. Inter quas ala Campanorum ex CCCCC ferè equitibus multum antecessit fertur. Illud planè constat, ueteres Romanorum perrarò, & nisi contra maximos conatus plus IIII Legionum exercitus scripsisse. Atq; in iusta Legionem centurias LX, manipulos XXX, cohortes X ponere consueuisse. Quodq; iure militari præter descriptos singulis Legionibus milites, qui Romani uel Latini nominis erant, semper auxiliares ex socijs Ciuitatibus finitimis, aut externis, peregrinæ iuuentutis sub disciplina & cultu Romano, & autum uoluntarijs agmen iungi consueuere. In quo id seruatum est, ne unq; amplior numerus auxiliorum ex peregrinis copijs, quam ciuium foret: Tametsi à prima origine Romani semper suo milite, nullo externo adiuti militarint. Quodq; singulis IIII Legionibus, Tribuni militum seni, ac deni Præfecti, Centuriones, Decuriones, & Legati præesse consueuere. Est quoq; illud animaduertere, lege militari sancitum, ut Miles subsit Centurioni, Centurio Tribuno, Tribunus Præfecto castrorum, Præfectus Legato, Legatus Consulis pareat imperio, COS. autem & Magister equitum, sicut reliqui magistratus, Dictatoris iussu & potestati subest. Claudius uerò Caesar militiam ita ordinauit, ut post cohortem, Alam: post Alam, Tribunatum Legionis daret: quam militarem institutionem à Lacedæmonijs fluxisse crediderim, à quibus reliqua Græcia armorum Duces, uelut rei militaris expertissimos petebat: quibus in more fuit, per gradus maiores Duces, minoribus præesse: & ne turbatis imperijs confunderentur, munia distincta mandare multis. Nam cum Rex apud eos summũ gerat imperium: post Regem fuere Duces: proxima dignitate Tribuni: post Tribunos, Centuriones: deinceps Decani. Ita ut cum gerendarum rerum cura, & procuratio multis incumberet, in exercitu uix quispiam mediocri prudentia uir, sine honore aut Imperio foret.

Legionum diuersa nomina. Legionis præcipuæ uariæ appellationes.

Grecorũ ala ἵπποχίαια.

Gemea ala.

Iusta legio.

Singularium Legionum capita.

Ordo magistratum in re militari.

Militie ordo.

Lacedæmoniorum duces rei militaris peritissimi.

¶ Ex quibus causis Dictator apud Romanos olim, & quare fieri consueuit. Caput VI.

ICTATOREM, à quo prouocare non licebat, quemq; summum Romæ Imperium tenuisse certum est, nò modò laborante Repub. & trepidis in rebus, cum aut de cõmuni libertate ageretur, metusq; de summa rerum esset, quòd ultimum erat consilium: sed ex uarijs euentis, diuersisq; rerum causis creari solitum accepimus: Nam & clauis figendi, & Senatus legendi, aut Magistratus coercendi causa: nonnunquam quæstionibus exercendis: plerunq; comitijs habendis, sicut res tempusq; postulabant, etiã florente Repub. & procul à belli tumultu, creatum fuisse liquet. Constat enim Ciuitate morbo laborante, cum uis pestilentia, & insanabilis pernicies, tabesq; Ciuitatis ita per omnium capita peruagata esset, ut nec ope diuina, nec humanis consilijs leuari posset: quotidièq; uarijs morbis corpora affecta caderent: ex seniorum memoria repetitum, pestilentiam quondam fixo à Dictatore clauo decessisse. Ideo C. Genutio, & L. Aemilio Mamercos, & sæpe aliàs, cum graui morbo Ciuitas affecta esset, Senatũ L. Manliũ imperiosum Dictatorẽ, clauis figendi causa, dici iussit, q; Dictator dictũ panxit,

Dictatorẽ eũ creantur.

Clauis figendi causa.

L. Manlius clauo fixo pestem sedauit.

obliterati, Diius Claudius foeneratorum licentiam coercens, ne filijs familias pecunia foenori darent, se uero edicto seruari mandauit. Diius deinde Vespasianus cum censuram ageret, salutem parentum & liberorum consulens, illud denuo ex longo intervallo reuocauit. Non ergo in scite seruus ille respondebat, neminem fore, qui uiuo patre, filio pecunia crederet, cuius petitione, actionemque lege & Senatusconsulto non haberet.

¶ Spero te amaturum fore, uel amandum fore, ueterum auctoritatibus Latine dici licere, contra opinionem quorundam Grammaticorum. Caput VIII.

Grammaticorum est conuersa, peccata uero, ut solent de omnibus.

COMMENTATIVNCVLAS suas non inuenistas adolescens quispiam ingenio & lingua praestabili, dum posteritati & gloriae seruit, apud nonnullos eiusdem disciplinae uiros lectitabat, non equidem, ut uidebatur, laudis indispensandae gratia, sed ut graui illorum iudicio subnixus, liberius, consultiusque, si quod in eis delictum, si quod uicium esset, castigaret, eorumque explorata sententia, nonnulla in uulgus emittebat, multa uel tollebat e medio, uel corrigebat. Aderat inibi familiaris meus quispiam, honesti ordinis, Latinae eloquentiae & ueterum literarum non ignarus, qui caetera quidem minime uisus aspernari, uno uerbo se offensum dicebat, quod in posterum nihil in eum scripturum fore, ille dixerat. Minus Latine (inquit) dictum est, scripturum fore, sed aptius conuenientiusque dicendum fuit, scripturum esse. Siquidem uerbum fore, cum tempus quod futurum est designet, cum participio in rus, uel in dus, quod pariter futurum tempus designat, minime conuenire, perindeque haberi ac si dicas, scripturum futurum esse, quae oratio, ut probe nosti, nihil habet gratiae uel dignitatis. Quoque minus dubites, inquit ille, hoc senserunt multi eruditi: quorum sententiam, iudiciumque minime aspernaberis. Statimque ad nos attulit obseruationes Grammatici hominis non incuriosi: in quibus ad hanc sententiam scriptum, definitumque inuenimus. Fore cum uim participij habeat, cum nomine, non cum participio iungi oportere, ne duo simul participia confundantur. Itaque dicendum spero te amatorem fore, uel amaturum esse: non autem amaturum fore, uel amandum fore: uenturum esse, non uenturum fore. Et ita dici, scribique oportere maxime contendebat. Quod cum legissemus, tenuit nos admiratio istius doctoris, equidem disertis & tamen inconsideratis, qui praecipiti ductus sententia, tam asseuerate contendere auderet, id quod longe secus a doctissimis saepe usurpatum meminimus. Siquidem, T. Lilius facundissimus auctor, secundi Punici belli octauo, & acturum se, inquit, per populum aperte fore, si Senatus aduersaretur. Et alibi, libenter facturos fore, ut ludi maximi fierent. Et rursus, eodemo quoque mittendos fore Legatos, dixit. Et septimo de Macedonico, sub pellibus habendos milites fore. Q. Curtius, Senescendum fore tantum terrarum uel sine Imperio obeunt. Quibus astipulatur Plinius naturalis historiae secundo, Quid fore putandum est, inquit? & pluribus exemplis quibus omnis historia referta est. Quae trita & peruulgata in quaestione minime dubia referre non necesse habeo. Praeterque ueterum auctoritates, rationes adduci possent, quibus ita dici conuenire facile contenderim, ex arbitrato eruditissimi uiri. Cum enim substantiuum olim uerbum fuerit suo, atque eius Infinitiuum fore, fuisse, futurum esse, &c. eiusdemque uerbi nonnulla tempora retinuerimus, ad eodum forem antiquum, & esse recentius dicamus: quis prohibet etiam fore atque esse, simul custodiri, perindeque amaturum fore dici, quod amaturum esse? Sed cum nos auctoritatibus ueterum inniti debeamus, quibus haec comperta fuere, quae pro ratione sunt, frustra in re confessi & explorata rationem & adminicula non necessaria inquirimus. Si qui tamen sunt ita Latinae linguae curiosi, aut animo tam agresti & duro, quibus ueterum auctoritas non satis sit, poterunt ab his qui istiusmodi res conquisitis indagantur, quibusque ista consecrari curae fuit, haec atque his similia perscrutari.

¶ Pleraque ueterum Romanorum cognomenta quibus de causis indita, & denominata fuerint. Caput IX. Verum

ERVUM profectio est, id quod a multis traditur, Veteres illos non infirmae plebis homines, quorum bona fortisque opera populus Romanus usus fuit, ex re rustica, in qua multum diuque uersati fuerant, clari nominis cognomenta suplesse. Ex qua re coniectari licet, fortes illos atque acri ingenio uiros, quicquid a Reipub. numeribus ocij & laxamenti habebant, id plerumque in exercendis agris & colendis frugibus ponere consueuisse. Neque sementes terrae iacere, neque uites amputare, aut agros stercoreare, uel irrigare fastidio unquam duxisse: quae nunc probrum ducimus, dedecorisque & turpitudini damus. Eiusmodi fuisse Pisones, quod in pinfendo frumento longo usu fuerant exerciti, uel a pisco legumine. Hi enim Calphurniorum prosapia a Numa originem duxisse feruntur: Cicerones & Lantuli, alteri ob ciceres, alteri ob lentes eximie cultas, generosum familiae nomen inuenere. Fabios quoque a satione fabarum sunt qui autumet denominatos; tamen si ab Hercule prognatos, & ab fouea dictos nonnulli ferant. Sicut Antoniorum familia, quae Rhomae imperitauit, Antonem Herculis prognatum auctorem stirpis nuncupat: Lactucini quod Lactucas colerent, & Hortensij quod hortorum studio tenerent. Stolonij quoque a pampinatione & cura arborum, quod curarent, ne frutices, quos stolones uocant, ad caudices arborum nascerentur, nobilia cognomenta inuenere: Ex qua familia Licinius ille Stolo, primus de plebe Cos. quia filium emancipando, fraudem legi fecerat, qua uetabatur ultra CCC C agri iugera possidere, sua lege damnatus est. Piliamnos, quod pilum conterendo frumento, idoneum commentum sunt, dictos accepimus. Et Serranos quod agros sererent, uel quod serenti fuerat delatus honos. Cuius familiae proprium erat, foeminas nullo tempore linea ueste uti: sicut Cethegis distincto amictu & exerto brachio incedere. Et Flaminijs nisi sacrorum causa e sua domo ignem efferri: Suilli uero, Bubulci, Bupecij, Caprarij, & Portij, Quinij quoque, Caprij, Equitij, & Tauri, a pecudibus & armentis cognomenta familiae tulere: Ex quibus claros illustresque uiros militiae domique multos fuisse, fama uulgauit: Rursus ex corporis uicio, aut membris iactura, magis quam honestamento plures dicti cognominati sunt, quos recensere & breui perstringere, de quibus meminisse potuimus, non pigebit, Strabones Patij & Caeij, ex oculorum uicio cognomenta inuenere: Tamen si patos habere oculos laudi plerumque datum sit: Sunt enim ad lasciuam proniores. Sicut Licinij & Limij: alteri quod paruis ocellis nascerentur; alteri quod limis oculis intuerentur. Horatio illi qui Thufcorum copias detinuit solus, quod alterum in bello amisit oculum, Coclitis nomen fuit: quamuis quod esset unoculus Cyclopem, mox lapsa consuetudine, pro Cyclope. Coclitem appellatum ferant: A simis uero naribus uel repandis, Silos & Simos: A superfilijs Silones: a labiorum magnitudine Chilones, & Labeones: a naso Nasones: ab auribus mobilibus Claccos, a capite Capitone, a fronte Frontones, dictos accepimus: sicut a colore, Burros, Nigros, Ruffos, Aquilios & Rutilios. Dixere autem Silos naribus sursum uersus repandis. Silones uero qui praeminenti supercilio forent. Galbas quoque a colore galbae auis creditur denominari. Est enim passeris genus luteis pennis: tamen si a Galbeo indumento aliqui dictos asseuerent: Et Lappas ab inculto capite: & Suras a surarum neruositate: & Halas a foedo oris halitu: Callosque quod rugosi corporis foret: sunt enim uermes seu teredines, quos in uetustis lignis cum carie contraxere, genitos inspicimus. Sicut Aenobarbos ab aere simillimo capillo, multos dictos uolunt. C. Mutius uir clarus genere factisque, cum Porfennam gladio impeteret, quod Scribam pro Rege obrucarat, a clade dextrae manus, quam sibi ad ignem deflagrauit, Scauolae nomen tulit. Inde cognomentum Scauolae multis Rhomae factum est. Scaui enim Graece laeui designauit. Placos etiam & Plocos, quae supra modum pedibus planis essent. Plautis uero & Pasis a uola pedum pariter id nomen fuit: cuius familiae numerat Numam Placus uir Praetorius & Consularis, qui sub disciplinae Ciceronis euasit orator summus. Sic Valgi, Vari, Vatie, Varini & Scauri, quod uarias haberent furas, aut crura pedum intorta, uel quod talis praeminentioribus foret. In Scauris enim adnumerant praecipue nobilitatis uiri: quorum familia in Scauro Mamercus, qui maiestatis reus causam dixit, extincta fuisse uoluit. Ex Metellis uero a fronte uitta ligatus ambularet, Vittato: Alteri quod funes

Pisones. Cicerones. Lantuli. Fabij. Antonij. Lactucini. Hortensij. Stoloni. Piliamni. Serrani. Suilli. Bubulci. Bupecij. Caprarij. Portij. Quinij. Caprij. Equitij. Tauri. Ex corporis uicio. Strabones. Patij. Caeij. Licinij. Limi. Cocles. Sili. Simi. Silones. Chilones. Labeones. Nasones. Flacci. Capitone. Frontones. Burri. Nigri. Ruffi. Aquilij. Rutilij. Sili. Galbae. Lappe. Surae. Hale. Cossi. Aenobarbi. Scauola. Planci. Ploci. Plauti. Pansi. Valgi. Vari. Vatie. Vatinij. Scauri. Scaurorum familia. Quando extincta. Vittatus.

ocropendala. cossos.

Celer. bres ludos & uiscerationem sine mora exoluendos curauit, Celeri nomen datum. **Tertius,** quod à Furio tribuno patris reditum exorauit, Pius cognominatus est. Falconum quod pollices pedum introrsus curuatos, falconis instar haberent. Et Sedigiti, quod senis plerumque digitis. Et Tuditani, quod malleo simili capite nascerentur, cognomen gentilitiae stirpis inuenere. Tudites enim mallei à tundendo dicti sunt. Sic Malici & Bronci, alteri quod magnis malis & buccis tumidioribus essent; alteri quod ore sine labijs nascerentur. Capellas quoque à capillorum hirsutia dictos uolunt. Et Ceneftellas, à caluicie. **Columellas,** à proceritate. **Aruias,** à pinguedine. **Nasicae** ab adunco naso. Et **Mammulas** quasi papillosos, ab ipsa re denominatos ferunt. **Leccae** quoque inexhausta libido, & obscenus amor gentilitium nomen dedit. **Quinetiam** ex uarijs fortunae casibus multos clara nomina sumpsisse inuenimus. **Valerio** tribuno militum, cum ad singulare certamen, à Gallo prouocatus descendisset, quod pugnatum in Galea coruus infedisset, **Coruini** nomen factum. Et **T. Malius** quod praualidum hostem cominus trucidasset, induuiasque hosti torquem detraxisset, **Torquati** nomen assumpsit. **Druso** quoque à duce **Druso** pugna singulari uictor, clarum familiae nomen datum. **Rursus** **Butheones** dicti, quod auctori familiae cum classi praefectus à portu solueret, **Butheo** auis felici omine infedit, quo augurio insignem de hoste uictoriam tulit. **Ea enim** **Triorches**, quod treis habeat testes, nuncupatur. Et **Lanatos** quod eo uestis genere utebantur, quae *χλαίνας* dictae. **Quorum** **M. Popilius Lanatus** princeps familiae fuit, qui **Cos**, & **Flamē**, cum lanam indutus, sacrum faceret, orto patrum & plebis tumultu, ut erat amictus, in forum processit, magnificaque oratione seditionem compressit, & rixam sedauit. **Liuius Salinator** quod in censura ex salaria annonae nouum uectigal statuisset, sal cognomen dedit. **Ex** **Sabinis** uero **Claudius** ab auctore **Appio Claudio** gentis principe, qui cum multitudine clientum **Rhomam** commigravit, deductos ferunt; ex qua familia multi insignes nobilitate & honoribus, contra furoribus tribunicios, pro patribus perpetui defensores extiterunt. **Huius generis** **Appius Caudex** cognomen dedit, quod primus classem extra Italiam duxerat, & naturali praelio pugnare docuerat; **Dixere** autem **caudicem lignorum aceruum compactum & conglutinatum**, unde & **codices**. **Ea autem** **Appiorum** familia ab **Appii** corona, quam **L. Appius** in **Achaia** ludis **Nemeis** meruit, originem duxisse fertur, cui postea **Neronis** dixere nomen, quod **Sabina** lingua fortem designauit & strenuum; ex qua nonnulli patricij, alij plebei; plebea **Marcellorum**, patricia uero **Pulchrorum** fuit. **Aurelios** quoque ex **Sabinis**, quod publice his **Rhome** locus datus foret, ubi **Soli** sacra facerent, à **Sole** nuncupatos ferunt, proque **Aufelijs Aurelij** dicti, sicut **Valesij**, **Fufij**, & **Papyrij** quondam, nunc **Valerij**, **Furij**, & **Papyrij**, **R.** primum litera inuenta; **Is enim** **Claudius Ceterianus**, seu **Centimanus** fuit, qui librum in iure ciuili conscripsit, & primus **R.** literam Latinis dedit. **Papyrius** à pedum pernitate, qua uictor omnium suae aetatis aequalium fuit, **Cursoris** nomen accepit; alteri ob loquendi tacendique in aetate **Prætextata** prudentiam, **prætextati** nomen datum. **Præter** hos **Cati** qui & **Corculi**, quod usu & sapientia praestarent; **Nam** **Catum** **Sabinum** acutum dixere. Et **Curiones** à curis, quibus macilentiores erant, denominati sunt. **Ex** qua gente **treis** praecipui oratores, **lumen totius Senatus atque Imperij**, fuisse. **Dentatos** quoque quod solido osse uice dentium armarentur, dictos putant. **Quo modo** **Prusias** regis **Bithyniae** filius fuisse fertur. **Quamquam** plerumque aliter sentiant: **Auctorem** scilicet gentis cum primum in lucem editus fuit, dente nato prodixisse; sicut de **M. Curio**, & **M. Carbone** traditur. **Rursus** **Clodij** & **Cluentij** à **Cloante**. & **Memnij** à **Mnesteo**. à **Sergesto** autem **Sergij**. Sicut à **Naute** **Nautij**. & **Geganij** à **Gia**, **Troianis** ducibus, qui **Aeneae** comites post euersum **Ilium**, huc applicuere, illis progenitoribus gloriantur, fuitque proprium **Nauciorum** familiae, ut sacerdotes **Palladis** fierent, & sacra tractarent, quod princeps familiae **palladium Rhomam** attulisse ferebatur. **Sic** **Manilij** à **Manilia** **Thelegonij** filia, quam **Tusculi** genuit, Et **Cacilius** à **Caculo** **Præneste** conditore. Et **Lamij** à **Lamo**, qui **Formij** imperauit, & **Calphurnios** à **Calpho** **Numae** regis filio, oriundos ferunt: **Quatuor enim** **Numa** filios genuit, qui omnes honestarum familiarum nomina dedere, **Calphum**, ex quo **Calphurnios**, **Pomponem**, unde **Pomponios**, à **Pino** autem **Pinariis**, & ex **Mamercos**

Mamercos fluxisse putant. **Calphurniorum** familiam illustrasse dicitur **L. Calphurnius**, **Piso** frugi, qui **Tribunus plebis**, repetundarum legem tulit primus, & promulgauit. **Aemylia** gens **Mamercum** **pythagorum** auctorem suae stirpis nuncupat; cui propter eximiam humanitatem, quodque animo esset aequillimo, cognomen **Aemylus** inditum ferunt, sicut à **Lepore**, **Lepidi**, & **Cicuri** mansueti appellati; **Scipio** **Nasica**, à maioribus naribus, & ob morum temperantiam **Corculum**. **Contra** uero **Trebonius**, quod esset ingenio importans, & moribus difficilissimis, **Asper** dictus est. **Sic** **Coteg** ab ira & oris toruitate, quod acres forent & uehementes. Et **Insani** quod natura intractabiles. **Atque** **Massae** quasi fures. Et **Lamiae** quasi uoraces, cognomena inuenere. **Fabius** uero **Maximus** ex morum clementia, & quod nihil illo esset placidius, **Ouicula**; **Idem** quod **Hannibalem** mora fregit, **Cunctatoris**, & à uerruca in labijs **Verrucosi** nomen accepit. **Est enim** uerruca praeminens caro, seu tuberculum. **Alter** quoniam sordidae intemperantiae foret, & profusa largitione patrimonium prodegerat, **Gurgitis**, sicut **Nepotes**, qui attritis facultatibus, uino, alea, & scortis patrimonium exhausere, appellati. **Tertius** quod salutis aedem pinxit, **Pictoris**. **Alius** **Ambustus**, cuius filia **Licinio** **Stoloni** nupsit; **Ex** qua familia, quod nulli contigit, uno uelut tenore tres principes **Senatus** fuisse, **Fabius** scilicet **Ambustus**, **Rutilianus**, & **Gurges**, praecellenti ingenio uiri. **Is autem** **Ambustus**, quod adolescens ictus fulmine deflagrauit. **idemque** **Pullus**, postea **Rullus** nominatur. **Fuit** quoque **Fabius** cognomento **Venox**, qui **Censor** cum **Appio** **Claudio**, ob inquisitas aquae uenas, **Venocis** nomen accepit. **Et** alter **Rutilianus**, cui primum ob uirtutem **Maximi** cognomen datum, qui **Magister** equitum à **Papyrio** dictatore penè securi percussus est. **Duos enim** **Maximos** **populus** **Rho**, praecipue cognominauit, **Valerium**, qui plebem patribus conciliauit, & hunc **Rutilianum**; post quem **Pompeius**, astipulante **Sylla**, **Magni** nomen accepit. **Nec me preterit**, **Caesones** quod caeso **Matri** utero in lucem prodixissent, sicut **Caesares**, quod est **Iuliorum** familiae cognomen, uti quod cum **Caesare** nascerentur, seu quod auis **C.** **Caesaris** elephantem occiderat, qui **punica** lingua **Caesar** dicitur, nomina inuenisse; cuius familiae proprium dicunt fuisse, ut sacra **Apollinis** curae habeant, eiusque ministri fiant. **Iulos** uero à prima barbae lanugine plerumque dictos autumant; *ιοῦλον* enim **Graeci** primam in mento dixere lanuginem; & **Agrippas** quod contra nascentium legem, pedibus prius ex utero emeris, nati essent, quasi egre partos nuncupari; quod omen infelicitatis fuit; sicut qui ex utero haud magno negotio & proniori partu effusus foret, **felix** augurium affert. **Et** **Vopiscos**, cum ex gemellis uno defuncto, alter superuideret; **Et** **Proculos** qui foris agente patre, ac **Postumos**, qui post patris obitum nati essent. **Et** **Cordum** qui sero & postremo; atque **Opiter** qui patre mortuo, auctore uiuo editi foret, dictos existimarunt; **Cornelius** qui **Scipionum** nomen propagauit, quod patre lumine orbis, pro baculo regeret, uelut haestili nixum **Scipio** fuit appellatus; **Et** **Cincinnatus** quod esset capillo incompto; & **Roscium** quod exactae uirtutis & consummatissimus foret; **Cum enim** **Roscium** **Gallus** histrio nulli secundus, supra omnem memoriam absolutissime **Mimum** ageret, sicut **Pollus** apud **Graecos**, si quem uirtute praecipuum & artibus praecellentem uidebant, **Roscium**, hoc est, mirae & perfectae probitatis nuncupabant; **Sic** **Piso** quod in omni re commodus foret, utilis & fructuosus, **Frugi** est cognominatus. **Scrofae** uero & **Asinae** unde sint cognomena, uulgo proditum est; siquidem alter cum uades daret, asinam onustam auro in forum duxit; alter supposita uxore puerpera, quam depeculatus fuerat, **scrofam** se non habere mentitus fuit; seu quod **Varrō** tradit, qui primus gentis nomen propagauit, cum **Questor** in **Macedonia** relictus foret in castris, hostesque impressionem facerent, palam uociferatus est, celeriter se illos ut **scrofa** porcos disiecturum, quod & fecit; unde nomen assequi meruit. **Proditumque** memoriae est, **Cornelium** **Ruffum**, quod ex praescripto librorum **Sybillinorum** ludos fecerat, **Sybillam** primò, mox annis intercedentibus, **Syllam** appellatum posteris nomen propagasse. **Et** militem quod fronte coronatus, militaria gessit facinora, **Fronticij** nomen dedisse. **Sed iam** longius euecti sumus, quam statueramus. **Itaque** ne longius legentes fatigemus, neque pluribus moremur studiosos, de his haecenus dixisse satis sit. **Hoc quoque** non fuerit ab re meminisse; plerumque cognomena **Rhomae**

Cognomina
ex piscibus.
Murena.
Orata.

Femine duo,
mares autem
tria aut qua-
uor nomina
habebant.

nis ex piscibus fuisse indita. Nam Murenas, & Oratas, uel quod piscium eius generis uaria quae amplissima haberent magno fenore, uel quod eo edulio praecipuo uescerentur, plerique dictos uolunt. Tametsi Murenas a neruoso corpore, sicut Neruam a fortitudine multi denominari dicant: Foeminasque Romanas duo tantum nomina ferre, mares uero tria, saepius quatuor, praenomen, cognomen, agnomen, & nomen. Idque nobilitatem generis monstrare: quodque rarenter mulieres praenominibus utebantur, mares uero frequentissime: Namque cognomen, & agnomen mulieri non dabatur. Quod nobis, cum frequenti lectione id obseruaremus, ita esse, propemodum uisum fuit.

¶ Quare partus ancillae, cuius usufructus legatus fuit, in fructu non sit, cum reliquorum animalium contra fuerit. Caput x.

NTER contentiones forenses quondam summa dissentio fuit, An partus ancillae, in qua usufructus legatus est, in fructu sit habendus, ita ut in eo sicut in ancilla usufructus maneat. Vetus questio fuit, inter consultissimos uiros P. Scaeuolam, & M. Maniliu, a quibus Brutus, summam auctoritatis uir, qui inter iuris peritos, multum loqueque praestitit, & M.

Ciceronis lo-
cus.

Cicero iure meritoque dissentit. Verba Ciceronis de finibus bonorum primo, si recensere ea quis uellet, ascripsi. An partus ancillae sit in fructu habendus, differetur inter principes ciuitatis, P. Scaeuolam, & M. Manilium: ab hisque M. Brutus dissentiet, quod & acutum genus est, & ad usus ciuium non inutile: nosque ea eorumque scripta, reliquaque eiusdem generis, & legimus libenter, & legemus, haec quae uitam continent omnem, negligentur: Hactenus Cicero. Manilius & Scaeuola, in fructu ancillae partum esse dixere, ea de causa, quod sicut in caeteris animantibus, quae in manu mancipioque sunt, illorum foetus in fructu est. Siquidem pecudum legato usufructu, soboles ex pecudibus postea natis suffecta, perinde accedit legato, & in fructu habetur, ac si una cum pecore legata fuisset. Ita ancillae legato usufructu, pari exemplo partum ancillae in fructu esse uoluere, pluresque Iureconsulti in hanc sententiam concessere, a quibus tamen Brutus grauis auctor imprimis, certioribus argumentis dissentire haud immerito uisus fuit: cuius sententia postea obtinuit. Non enim sicut in sobole pecudis pecus enatum, nexu obligatur, & in fructu est, ita ancillae partum in fructu esse, aut in ius dictionemque uenire censuit. Quippe pecore legato, ipsum pecus & sobolem tanquam pari nexu obligatam accedere, & in fructu esse consentiunt omnes. Sed in fructu hominis, homo, inquit, esse non potest, permagnaque interesse an pecus ex pecore, uel homo ex serua nascantur. Cum enim ex serua natus sui potens non sit, nec alieni iuris aut dictionis fiat. Sed in seruitio & famulatu Domino ita addit, ut sine Domini iussu permittitue in ius alterius uenire, aut mancipio, nexuue obligari non possit. Ideo ancillae partus, in ius ministeriumque usufructuarij non uenit: Sed uelut mancipium Domino addicitur. Quod in pecore enato secus dici conuenit. Siquidem pecus enatum, cum in manu & fructu sit, una cum pecore legato tanquam adiectum perinde manet, ac si una legatum esset: Apertissime commodissimeque Brutus, magno ut fuit ingenio, ab homine pecus seiunxit: sed sicut hoc peracri iudicio, non inepte ab altero discreuit, & diuersum arbitratus fuit: ita causam ego tam uariae decisionis, a ueteribus Iureconsultis libenter quaesierim. Cur, area usufructu legato, si in ea Insula erecta foret, ea postea demolita, in eademmet area mihi usufructum manere Paulus & Ulpianus censuerunt, non autem e contra: namque aedium usufructu legato, illis demolitis, licet altera suffecta sint, in eis tamen mihi nullum manere usufructum constans omnium opinio fuit. Et tametsi rationis huius diiudicandae non prompta animaduersio foret, constitit tamen grande discrimen subesse. Quod demolitis aedibus solum & area quae prius fuit, manet, in qua mihi usufructus incolumis & certus est. Aedibus uero demolitis, quae alteris inibi suffectis, non easdem censerem conuenit. Ideo cum aliae non eadem dicantur, usufructum propterea non deberi, iure meritoque putarunt.

¶ Miracula

¶ Miracula de somnijs apud nonnullos cognita & comperta. Et quare ipse expertus fuit. Caput xi.

VNIANVS Maius conterraneus meus, uir bene literatus, in exquirendis, adnotandisque uerborum & sententiarum uiribus, multi studij fuit: & praeterquam quod in erudicendis iuuentulorum animis, imbuendisque doctrina pueris castigatissimae disciplinae: somniorum quoque omnis generis ita uerus coniector fuit, ut ipsius responsa diuina ferere monita haberentur. Ad eum memini cum puer adhuc essem, & ad capiendum ingenij cultum frequens apud eum uentitarem, quotidie somniantium turbam, hominesque celebri fama & multi nominis, de somnijs consultum uenisse. Declarabat desiniebaturque ille, non breuiter aut suboscure, ut plerique: sed expositum atque aperte aenigmata somniorum, siue boni, siue mali praenuncia: ita aperte, ut iudicium factum a ueridico diceret. Multi quoque illius monitu, uita interitum, nonnumquam animi egritudines uitarunt. Sed quod illi, interprete Iuniano, assequerentur, animaduerti quosdam haud quam summam nobilitatis, sed homines tenuissimos & fortis infime, absque ullo interprete assequutos, & somnio tantum praemonitos imminentem cladem, aut futurum exitium, & pleraque incommoda uitasse. Verissimaque, qualia futura uiderant, somnia extitisse: quod genus Graeci ἔραμα hoc est, uisionem dicunt. Nuper in Uesutino meo familiaris meus quispiam fuit, homo alioqui exiguae fortis, obscurus & egens, sed tamen spectatae fidei, & exeplici recti, qui ouium greges custodire solitus, cum esset grauior annis, & ualitudine non bona, eam curam unico, quem habebat filio, delegarat. Accidit, dum procul a stabulo ipse, & filius sub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam a Lupo circumuentam sibi in somnijs obuersari, illiusque dentibus opprimi, & lacerari uisam: quo somnio expertus factus senior, filium qui una decubabat, excitauit, utque ad gregem properare accederet, acclamauit: namque ouem, cuius etiam nomen referebat, a Lupo circumuentam dilanari dixit. Qui cum illuc excitatus pergeret, eadem, quam Pater praedixerat ouem, a Lupo lacerari, atque opprimi inuenit, uerissimumque, & quale Pater praedixerat, in somnium expertus fuit. Matrona insignis, multi & celebrati nominis, dum Neapoli degeret, referre mihi solita est: quamcumque in somnijs imaginem uidisset, eandem sibi postera luce repraesentari: Eaque magnae admirationi apud reliquas Matronas fuit, quod saepius quae sibi die euentura erant, somnio monita, futura praediceret. Sed praeter omnibus quae notauerim, res est memoria & admiratione digna, quam ego nuper expertus sum, & re probaui. Iacebat in lectulo Marius alumnus, & cliens meus, cuius ego ingenium et animi indolem saepe demiratus sum. Is cum per quietem Matrem defunctam efferri, & funus apparari uidisset, grauissimos gemitus, & lugubres querelas, quibus somnio confusus, aedebat: quae cum excitari iussissem, & causam tam luctuosi gemitus requisissem, retulit Matrem uita functam, sibi per quietem uisam efferri, & funerari. Obseruaui ego diem, & tempus, quo species haec obuersata fuerat, notari: Haud multo post, nuncius defunctae Matris ad me uenit, a quo cum diem requisissem, conuenit, ipso die quo Mater per quietem efferri uisa fuit, illam esse uita excessisse. Quibus exeplicis admonemur, ut esse praescita quiescentis animi, & diuinationes, humanaeque mentis praesagium, quasi uaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per somnia, credamus.

¶ Quae forma Castrorum, qualisque disciplina olim fuit, & quot portae in Romanis castris esse consueuerent. Caput xii.

VIBVS castrametandi scientia, & idonea castris loca eligendi, nota & perspecta cognitio fuit, cuius rei gloria Pyrrho Epitrotae praecipua fuisse tradit: quique militaris disciplinae praecipua diligenter executi sunt, hoc annorasse literis accepimus, ut pro loci qualitate, ubi castra metanda forent, proque angustia, & laxitudine, aut militari multitudine, ita se Duces castris capiendis insinuaret. Sed neque eadem figura & habitu, neque eisdem in locis saepe castra

Castrorum alie
atque alie
figurae.

castrametari oportere, recte arbitrati sunt: Siquidem modò quadrata, modò trigona, ple-
runq; rotunda, ex disciplina Lycurgi qui ita castrametari docuit: nonnunq; lunata, &
hemicycla castra habere: interdum planis, & patentibus campis, nunc arduis, & acclis-
uis in locis, plerunq; demissa ualle, nunc in colle ædito, & summo iugo castra commu-
nare: Nonnunq; terræ situ difficili, & impedito saxis præruptissimis loco munito, ut
si quâ maior uis ingruat, milites in tuto sint: & sicut loci natura tēpusq; patitur, castra
& munitiones extendere: ut oportuna aquatio, ne siti & lassitudine conficiantur: ut
lignorum, ut pabulicopia sit: ne commeatu, neue re frumentaria prohibeantur, haud
paruum munimentum esse putauere. Præcipue cauendum, ne collis, aut iugum immi-
neat, unde prospectus castrorum, & subita incurio fiat, neue sylua dēsa, aut latens fos-
sa, uel sinus occulti iaceant, unde latebræ hostium, & insidiæ parari, aut tacito speculatur
pericula oriri possint. Portæ quoq; castrorum, ut pro amplitudine, pauciores potius,
q̄ plures construatur, esse cūm facilius, tum etiam utilius, idq; per commodum fuisse &
salutare. Tametsi in Romanis castris multiplices aliquando portas nonnulli exemplis
annotarint: quod ideo seruatum est, ne quid eruptionē subitam in hostes demoretur,
utq; omnibus portis effusus equitatus, uno impetu in hostes diuersi irrumpant. Sed ta-
men ubi amplissima erunt castra, & quāuis late fusa, ibi quatuor ad summum portas con-
stitui conuenire: minora uerò, & angusta duabus contenta esse debere, omnes ferme
consentiunt: Quarum sicut nomina distincta, ita dissimilia fuere munia. Prima enim
Prætoria, quæ & Quæstoria dicta est: siquidem in Romanis castris, & Prætorium Du-
cis, & Quæstorium fuit, prout Prætor, aut Quæstor castris, & Legionibus præerat:
quæ uel orientem solem spectare, uel è conspectu hostium dirigi consueuit. Quod eò
fit, ut siquando ad arma conclamatum foret, sine tumultu extra castra contrahi multitu-
do, & explicari ordines, signaq; educi possint. Etenim ubi acie decernendum erat, illinc
cohortes educi, & copiæ admoueri solebant. Vbi etiam militum statio composita, in-
structaq; ad subitos conatus esse debebat, cui etiam Principali nomen datum. Altera à
tergo castrorum Decumana, eò quod ampla & patens: ex qua desertores, & facino-
rosi, in quos iure militari animaduertendum erat, educuntur, & poenis coercent. Ter-
tia Principalis, ex qua Principes, & summi Duces uelut ex postico, si quando usui so-
ret, opem suis laborantibus ferre, ordines tendere, & milites educere consueant: Via
quoq; quæ ad portam ferebat, Principalis dicta est. Quarta post Prætorium, Quinta
nadicitur: quippe per eam commeatus in castra conuehi, & rerum utensilū copia ue-
nalis exponi: Inde etiā merces ad usum militaris multitudinis, quæq; bello usui forent
importari, & exportari solita. Hoc quoq; inter exēpla relatum est, quod & Fabi⁹ Ma-
ximus, & pleriq; Imperatores præcipiebant, exercitum itineribus, & locorum muta-
tione crebrò fatigari potiusq; uno in loco in castris sedere, esse cūm tutius, tum ad disci-
plinam militarem nobilius: Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factirasse.
Quamuis nonnulli castrorum crebram mutationem præ se ferre turpem fugam, &
exercitus alienationem duxere: Fuitq; præcepto militari obseruatum: ut uigiliæ
rum uices tubæ in castris per interualla significant. Et siquando hostes in conspectu
sint, pro portis castrorum singulæ stationes, & expeditæ cohortes, dispositis excu-
bijs, instratis equis frenatisq; pro uallo excubent, ut omnia militari custodia, uigi-
lijsq; tuta firmaq; sint, ne paratis insidijs, & omni aditu persepito, nudata custodijs
stationibusq; castra, hostes adoriantur, & nec opinantes inuadant, cædibusq;
& rapinis pateant. Paulus uerò Aemylius, ut attentius custodiæ contra somnum re-
pugnarent, nocturnas uigilias sine armis fieri, & inermes milites uigilare ius-
sit: quod multi postea Duces exequi magno studio curauerunt. Tametsi ue-
teri exemplo, stationes uigiliæq; diurna nocturnaq; munia ab armatis in castris
fierent: ita ut ferant militem, quia uallum non accinctus gladio, & alium quia
pugione tantum accinctus foderet, capite uuisse. Arma enim ueteres membra mi-
litum duxere: Ferturq; Epaminundas cūm custodias, stationesq; circuiret, ut di-
sciplinam exemplis stabiliret, sopitum militem gladio transfixisse, asserens quod
qualem inuenerat talem reliquerat. Augustus quoq; manipulares milites statione
deserta

Quid præci-
pue cauendum
in castris loca-
dis.

Portæ castro-
rum.

Quare multi-
plices portæ in
castris Roma-
nis.

Diuersis castro-
rum portis, di-
uersa nomina
tributa.

Castrorum lo-
cus.

Prætoria.

Statio Princi-
palis.

Decumana sta-
tio.

Via Principa-
lis.

Statio Quin-
tana.

Exercitus cre-
bro exercendus.

Vigilie in ca-
stris.

Arma militū
membra.

Animaduerso
in dormientes
in stationibus.

deserta, & Centuriones morte multauit. C. uerò Cæsar ut ad subitos conatus dispo-
sita præsidia haberet, duas saepe Legiones pro castris excubare iussit. Utq; in dispo-
nendis castris, tendentium ordines, & descripta sitis quæq; partibus loca, ac iusta itine-
rum interualla distincta sint: utq; Tribuni militum in principijs iura dent, indeq; mili-
tes signum petant, ac in stationes, & uigilias eant: etiam ut in Prætorio Imperatoris
tabernaculum, quod augustale dicitur, tendant, ibiq; pro tribunali sedere, classicumq;
apud eos cani, quotiesq; dimicandum foret, pugnae signum ab his Tribuni petere de-
beant. Cyri uerò tabernaculum apud Xenophontem Hyeme pariter atq; æstu orien-
tem uersus, aut in castrorum medio, quod locus munitissimus foret, statui consueuit.
Ea enim regio summis Ducibus dabatur. Alexandri Magni tabernaculum statuae cir-
cuncingebat: in quo traditur mirum, cūm ad Oxum amnem statueretur, fontem ma-
nantis olei scaturisse. Philippus autem pro uallo castrorum, nonnunq; inconspicuo ma-
ximè tumulo, tabernaculum fixit: quæ quidem ex corio & pellibus, modò ex faccis
aut cilicijis pilis contextis construebantur. Numidæ ex calamo & stramento: Nomas
mades centonum instar rectoria intexebant: Multi ex tabulis & cratibus: fuitq; mo-
re nouicio seruatum, ut in principijs castrorum, aut iuxta tabernaculum Ducis, tem-
plum uel ædiculam simili exemplo milites construant: intra quam signa & aquilam
uenerarēt & seruarēt: unde cūm opus esset, extra castra educi possent. Illud quoq;
notatum, per exploratores centurionesq; Romanos Duces prius exploratò & præ-
uisò, locum castris antè capere consueisse: quotiesq; motis castris loca mutanda forent,
militari more uasa prius conclamari, & colligi: utq; itineri sarcinas aptent, admoneri:
nequid ignari imprudentesq; præpropera festinatione prætermittant. Vallumq; ca-
strorum ex cespite aggesta humo, aut mole & aggere cōtra fluminum impetus: nōs-
nunq; ducta ingenti fossa uel lapidum congestis molibus: plerūq; arboribus obiectis,
prout materia suppetebat, à Tyronibus, Præfecti castrorum iussu, communiri: Quæ
quidē fossa persæpe fuit XII pedum, et si detur occasio, latitudine quàm amplissima,
ne quis illam & munitiones transcenderet. Vallum uerò rætæ crassitudinis, quod nul-
lo telo, nulloq; tormento trañci possit. Quæ quidem munimenta siquando hostis pro-
pinquus foret, firmis stationibus dispositis, ut armati inermes & operi intētos tue-
rentur, fieri solebant. Germani tamen & Gallorum pleriq; gens, pro Vallo dispositos
habebant currus mutuo nexu. Romani in magno discrimine, nouo munimenti gene-
re: clitellas & coniectas sarcinas pro aggere opposuere. Cæsar ad Mundam, cūm mate-
ria deficeret, castrorum hostium factis aggeribus & humanorum corporum strue ca-
stra uallauit. Nicias uerò dum ad Syracusas fedet, cum esset pro uallo pugnandum, in-
cendio machinarum, quibus castra uallauerat, hostium uim propulsauit. Quodq; in ca-
stris Romanis postq; uallo fossaq; communita sunt, equo incedentē militem, nisi cūm
acie dimicandum foret, haud facile perspectum esse: neq; longius à tubæ auditu, nisi
Imperatoris aut Tribuni iussu, militi extra munimenta abire licuisse: qui contra fe-
cerat, in eum militaris animaduersio erat: Idq; ideo cautum, ne uagi milites solutio-
re cura obambulantes, in hostili solo temerè progressi, cædibus essent & pericu-
lis obnoxij. Quodq; mulieres in castris interesse, aut cum militibus turpi consue-
tudine uersari non decebat. Mulieres enim castra sequi apud maiores magnæ turpi-
tudinis erat, & seuerissimæ animaduersionis. Quare Scipio Aemylianus maximus
Imperator, & qui Imperatorias artes callebat, bello Numantino collapsam militiæ di-
sciplinam, & dissolutum morem, in omne genus licentiæ, eiectionis multis millibus scor-
torum restituisse fertur, ad opusq; milites traduxisse, stantesq; prandere coegisse, &
cocti nihil uesci. Metellus in Africa lasciuientem exercitum, & prauis moribus in-
stitutum, correpta castrorum disciplina, emendauit. Alexander quoq; Macedo depul-
sis pistonibus & cocis: ad prædia, itinera nocturna: ad cœnam, cibi uiniq; paritatē se
habere dixit. Quibus disciplinis imbuti milites, in fide & officio mansere, sapissimèq;
fuisse perspectum, quod in quibus locis hostes castra metati fuerant, inibi Romani
exercitus, eadem castra operibus septa habuere, tunc præcipue cūm hostium uesti-
gijs inhærendo, illos haud facile assequi poterāt. Quod ne fieret, salubri consilio pro-
uisum

Alia discipli-
na.

Augustale ta-
bernaculum.

Ductum summo-
rum locus.

Tabernacula
ex quibus apud
diuersos gētes,
Templa iuxta
tabernaculum
Ducis.

Vasa concla-
mari.
Vallum castra-
rum.

Fossa duodenū
pedum.
Valli crassitu-
do.

Germani & Gal-
lorū Vallum.
Vallū Rom.
Vallum ex huma-
nis corpori-
bus.

Alia discipli-
na.

Alia discipli-
na.

Alex. Apoph-
thegma.

Abituri taber-
nacula uicinis
debant.

GENIALIVM DIERV

uisum fuit, ut abitur i milites, uetera tabernacula & munitiones incendiant, ne quando illa hostium receptus forent. Erat quoque uetus constitutum, ut quoties duo simul *COS.* Prætorisue, contra hostes, duos Consulares exercitus, multasque Legiones ducerent: quod facilius tantæ multitudini præessent, diuisa castra, copias, & præsidia haberent, & munia belli partirentur, ne confusa imperia & decreta ambigua forent. Quod æuo sic cedente, à Domitiano uetitum fuit. Is enim geminari Legionum castra prohibuit, sub unius Imperio & unius castris, satis regi milites arbitratus. Horum castrorum formam in locis compluribus etiam nunc extare, uallibus & fossarum altitudines, & egregias munitiones firmo munimento relictas, nos recentissima memoria uidisse, & singulas portas adnotasse, quæ species illius ueteris instituti, magnum nobis documentum fuit, libenter meminimus.

¶ Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus Templis donata fuerit. Caput XIII.

INTER numina plerumque quæ ueteres habuere, olim à Romanis Fortunam eximie cultam, scriptum in antiquitatibus & traditum est: Idcirco ex eo coniectari licet; quod plures illi ædes fuisse, ac diuersis nominibus Deam denominari, uulgo proditum est. Primus enim Ancus Martius Fortunam uirili cognomento dedicauit: Ut uero plures, certioresque, Seruius Tullius Paruæ Fortunæ ædem consecrauit primus: In qua æde signum sua prætexta ornatum dedicasse, & longo tempore mansisse incorruptum, auctores tradunt. Causam fuisse crediderim, quod tenuis ipse & parui cultus, ut tunc res erant, quodque ex captiua natus, Fortunæ beneficio regnum assequutus foret, propterea templo illam sacrasse, proque Dea coluisse, tanquam gratiâ meriti ferret: quam quidem ita cumulatissime retulit, ut non una æde illam recepisse, aut consecrassè satis fuerit: Siquidem regnum assequutus, Fortis Fortunæ, Primigeniæ, & Mascule, mox Prosperæ & Virilis Fortunæ templa eundem erexisse, fama uulgauit: Quod quidem Fortis Fortunæ templum, extra pomerium fuisse in hortis à Diuo Cæsare Populo legatis iuxta Tyberim, mox Tiberij tempore dicatum: Primogeniæ uero in colle Quirinali, auctores memorant: quam ædè Domitius Prætor Urbanus postea dedicauit, licet alteram Primigeniæ ædiculam P. Sempronius *COS.* secundo Punico bello uouisse, & uotis reus dedicasse feratur. Extatque ueterum monumentis, eundem Seruium, Primigeniam & Obsequentem Fortunam in Capitolio sacrasse, illamque præcipua religione coluisse. Prosperæ uero in foro boario fuit: Virilis autem Fortunæ templum extra Urbem ad Tyberis ripam, in quod mulieres, quæ dabantur nuptui, frequenter uentitabant, & corpore inuelato singula membra, ne quo morbo, uicioque affectæ forent, aut labe aliqua tenerentur, detegebatur. **AUCTO** postea Imperio, cum de Veientibus Caruilius *COS.* triumphasset, ærisque grauis, *CCCXC* millia in ærarium detulisset, de reliquo quod ex manubijs & omni præda exactum fuit, Fortis Fortunæ ædem prope illam, quæ à Seruio Tullio dicata fuerat, faciendam locasse, T. Liuius author est. Cuius dies annua, octauo **CALEND.** Iulias celebratur: quo tempore Hasdrubal perijt, & Masinissa Siphacem bello uicit. Muliebris uero Fortunæ fanum Latina uia, *IIII* ab Urbe milliario, in quo loco, Coriolanus Matris precibus siue Imperio adactus, ab Urbis excidio temperauit, Romæ cōsecratum, dedicatumque, haud ferme quisquam est qui ignoret: cuius simulacrum non semel humanam emisisse uocem ferunt. Fuisse quoque Viscatæ Fortunæ templum, quod eius illecebris multi capiantur, denominata: quinetiâ Equestris iuxta lapideum Theatrum, ad quod Q. Fuluius Flaccus ex Laciniæ Iunonis templo marmoreas tegulas detulit: quæ mox ob religionem eodem relatæ fuere. Ac Bonæ, Reduci, Euepidi, & Atropheæ, necnon Conuertenti, Bene Speranti, Propriæ, Virgini, & Seyæ Fortunæ templa, non uno tempore constructa, multi asseuerant. Tametsi Equestris Fortunæ ædem Romæ nullam fuisse aliqui cōtendant, nisi apud Ancium. Hanc ædem Fortunæ Seyæ, à Seruio Tullio antea erectâ ex phengite lapide, mirifico opere Nero princeps instaurauit,

staurauit, ita ut foribus opertis, diurna sibi lux uideretur, in qua Seruij Tullij simulacrum tecto uultu, toga superiniecta diu mansisse dicitur, quasi ut lateret Fortunæ dedecus, quod Serua natus imperitaret. Conuertens autem Fortuna, quod homines ludificatur, quodque per omnia humana agit, ac paruis momentis magnas facit mutationes, in eodemque uestigio nunquam diu stat, dicta denominataque est, quæ à Græcis τυχη επιπιθη, quasi æstuans dicta. Legitur quoque Fortuna Calua, quam sub tecto nominare, religio non sinit: & Fortuna Respiciens, cuius ædes iuxta templum Iouis Victoris erat: Et Fors Fortuna, quæ ædem trans Tyberim habuit: & Fortuna Propria, cuius delubrum in Palatio est. Et ad portam Collinam fuisse tres Fortunas, de quarum nominibus ambigitur: ædem quoque Fortunæ intra portam Carmentalem, & Malæ Fortunæ in Exquilij, ubi sacellum Larium fuit, sub idem tempus dedicatas inuenimus: Hæc, quæ intra portam Carmentalem sita erat, quandoque incendio absumptam, Triumuirum reficiendis ædibus à solo collapsam refecere: Illam uero quæ in Exquilij, non ut opem ferret, sed ne obesset, sicut Febris fanum & plerumque numina Romani persanctè colere. Eius uero simulacrum manu altera cum cornu copiæ, altera gubernaculum geminum uersans effingebatur. Nonnulli habitu fœmineo furenti similem. cæcam & exoculata super uolubile saxum effinxere, quod nullo delectu opes ad malos & indignos conferat, quodque uaga, inconstans, & instabilis foret. Quare Apelles Fortunam sedentem effinxisse dicitur, eò quod nunquam staret: sed quos fouisset indulgenter, mox de gradu deiceret. Aliqui sine pedibus illam exculpere, sed manus & pennas tantum adhibere: Ut si manus porrigeret, pennas comprehendere non sineret. Bupalus uero Fortunæ simulacrum fecisse dicitur primus, polum habens in capite, & altera manu cornu Amaltheæ. Alij uitream, quod puncto temporis frangitur, statuere Fortunam. Cuius simulacrum ex auro fabre factum uelut sacratissimum in cubiculo Imperatoris poni, & post obitum in successoris tabernaculum transferri, Spartianus memorat. Fuitque obseruatum, illos qui Fortunam religiosè colerent, magnis sæpe incrementis auctos, qui uero minimo cultu, aut despectui habuissent, pluribus incommodis fuisse debonestatos. Propterea Timotheus Canonis filius, quod Fortunæ successus sibi adscriberet, neque illi, ut par erat, gratiam ferret, licet magnus Imperator, de gradu deiectus, & infelici pugna uictus, atque in exilium actus fuit. Galbæ quoque qui Fortunam Tusculanam torque fraudarat, illumque Capitolinæ Veneri dedicarat, in somnis Fortuna queri uisita est, quod se promisso fraudasset, breui se quoque erepturam quod dederat, interminata est: quod mox fuit sua morte subsequutum. Sed quod de Mala Fortuna & Febris, idem de Postuerta & Prosa, quarum Romæ duæ aræ fuere, ac de Væioue, Timore & Pallore, atque Auerrunco & Robigo Dijs, dictum accepimus. Siquidem huiusmodi numina, ne quid obessent, neue aliquid afferrent incommodi, Romani persanctè habere, quos cane & oue placabant. Fuit enim Væiouis ædes inter Capitolium, & Arcem inter duos Lucos. Febris uero fanum triplex, Vnū in capite uici longi, alterum in Palatio, tertium iuxta Mariana monumenta, cuius adhuc extare uestigia plerumque asserunt. Quæ numina à Græcis originem duxisse crediderim: quippe Athenienses Contumeliæ & Impudiciæ aras sacrarunt, ut à contumelijs, & probris auerterent. Lacedæmonij, Morti & Timori, atque alijs affectibus templa dicarunt. Misericordiæ quoque, Pudori, Famæ, & Appetitioni Athenis uisuntur aræ. Romani Vitulinâ deam, quod lætitiæ præesset, magno cultu semper habuere. Etiam Paupertatis, & Senectæ apud Gades sacella ostenduntur. Et Oethei Herculem Conopionem, ne prouinciam infestam culicibus redderet, uenerati sunt. Nam Culices Oethei conopas uocant. Sicut de Apolline Culiciario proditum est, qui in Attica colebatur, quod infestos Culices ex agris propulsaret: Et Hippothonus Iupiter apud Erythreos, & Erythibius Apollo apud Rhodios habentur maximi: Erythibam enim Rhodij rubiginem dicunt. Bœotij quoque Apollini Pornopioni sacra facere dicuntur, ne muribus prouinciam redderet obnoxiam. Apud eos enim mus Pornopios nuncupatur. Et tametsi Fortunæ præcipuum numen Romæ fuerit, non minus tamen apud alios culta celebrataque est. Nam Ferentano in oppido: & in Algido, atque Antij, Equestris Fortunæ templum, & alterum Prænestæ

Domitianus geminari castra prohibuit.

Fortuna mascula. Parua Fortuna.

Fortune diuersa cognomina.

Primigenia Fortune templum.

Obsequentis. Prosperæ. Virilis.

Muliebris.

Viscatæ. Equestris.

Seyæ.

Conuertens fortuna.

Calua.

Respiciens. Fors fortuna Propria. Mala.

Fortune simulacra diuersa.

Fort. simulacrum in cubiculo Imperatoris.

Fortune cultores & despectores.

Dij nocentes.

Væiouis templum. Febris temple.

Vitulina dea.

Hercul. conopion.

Apollo culiciarius.

Iup. hippothonus.

Apol. Erythibius & pornopion.

Fortune cultus in apud exteros.

Sortes. nestæ, satis uetustum, & multa religione inclytum uisebatur, ubi sub imagine duarum
 Rhamneses. sororum colebatur, ex quo consulentibus certa ædi oracula putabant; ubi sortes pri-
 mum à Numero Suffio sitas fuisse, fama fert, sicut Lyciæ fons sortes antiquissimis cha-
 racteribus, quibus futura prænoscentur, emittere traditur. In Eubœea quoq; Rhânus
 Syri. urbs fuit, in qua Fortunæ templum habebatur maximum, & multis ceremonijs sacrū.
 Præ cæteris autem Syri Fortunam impensius coluisse feruntur, cuius simulacrum ad
 Orontem summo ingenio & arte, ut Pausanias ait, à Sycionio Eurychide effictū erat.
 Sicut Athenis in Prytanio simulacrum ἀγαθὴ τύχη, supra omniū sæculorum memo-
 riam insigne colebatur.

¶ Quoties opima spolia, cæsis hostiū Ducibus, Rhomæ relata fuerint, & quoties
 Iani templum clausum sit, aliâq; scitu non indigna. Caput XIII.

P I M A spolia, quæ Regibus Ducibusq; hostium cæsis, Ioui Feretrio in
 Capitoliū ferebatur, ter solū à Rhomanis ducibus, qui sortem stre-
 nuamq; operam Reipub. nauarūt, delata fuisse cōperimus. Prima Rhom-
 ulus Urbis author & parens de Acrone Ceninensium Duce, post ra-
 ptas Sabinas detulisse fertur, quo tempore Iouis Feretrij templum di-
 cauit. Fuere enim Ceninēses ex Sabinis, Latio propinqui, qui unā cūm Crustumis
 & Antēnatis ob raptarum contumeliā, cōtra Rhomanos primi sumpserunt arma. Io-
 uis uerò Feretrij templum fuit in uertice Capitolini montis, exiguum sanè & angus-
 tum, sed religione sanctum, & propter uetustatem longè primum. Neq; magno post
 interuallo. Cor. Cossus dux ea tempestate inclytus, secunda detulit spolia de Larte To-
 lumnio, Rege Veientum, quem acie uicit & manu cōfecit. Veietes enim gens Hetru-
 sca fuere, cum quibus & Rhomanis mutiplici bello, & prope assiduis cladib; de Impe-
 rio sæpe dimicatum est. Tertia Claudius Marcellus manu strenuus & bonus Impe-
 rator, de Viridomaro Gallorum Duce, seu Britomarto apud Clastidium uicto, opima
 spolia reportauit. Cū Gallis enim & Rhomanis ad internecionē, & sæpe Marte atro-
 cissimo dissensum est; Sed hi insubres fuere accolæ Alpiū, qui post Senones arma cō-
 tra Rhomanos tūc, & sæpe aliās moliti sunt. Feretrius uerò Iupiter, uel à ferēdo, seu
 feriendo dictus, quasi ut ducem dux feriret, se propitio & iuuate effectum sit. Ex cu-
 ius æde, si quando fœdus ferire, aut pacem Fœdales inire uellent, sicut ex Capitolina
 arce uerbenam, & gramen cum terra euulsū, ita litrum, & lapidem silicem, quo fœ-
 dus percuterent, sumere mos erat. Opima uerò, uel ab opibus, ut ait Varro, uel ab in-
 uicto opere, cūm uictoribus tantū laudis accesserit, nomina sumpserunt; seu quod fidei
 propius est, opima ampla dici, sicut opimam prædam, & opimum bouē dicimus. Hæc
 nisi Duces, Regesq; quorum auspicio res geruntur, suis met corporibus dimicantes, ho-
 stium Ducibus detraxerint, necemq; & exitium intulerint, haud quā opima dici uo-
 lunt. Fuere qui crederent, Ioui Feretrio spolia opima, Prima CCC assibus, Secunda
 Marti, LXXX; Tertia Quirino assibus C, ex cōmentarijs Numæ præmio constitu-
 to, fuisse consecrata. Sed admonuit me huius rei mētio, uenitq; mihi in mētem, id quod
 ueterum monumentis extat, ter quoq; templum Iani, pacatis undiq; populis, ocioq; &
 pace cōpositis, quādū Rhomana res stetit, clausum fuisse. Ex qua re coniectari licet,
 Rhomanos à gerendis bellis, & strepitu armorum parum ocij & laxamenti habuisse;
 atq; ideo militari usu assiduo, manu promptos, fortesq; bellatores euasisse. Semel à
 Numa tēplum Iani clausum fuit, per id tēpus quo Rhomæ regnauit, annis fere IIII
 & XL: quo tempore Ianum ad infimum Argileti indicem belli pacisq; consecrauit;
 cūm populus Romanus pacē tranquillam ageret: & à belli tumultu homines ad Deo-
 rum cultum, curamq; reuocaret. Iterum post primum Punicum bellum, cūm ad Ega-
 des insulas nauali prælio contra Carthaginenses felici uictoria pugnatum est, ab Urbe
 condita anno fere L, iusto cum Carthaginensibus fœdere, à Luctatio, M. Atilio, &
 T. Mallio C O S S. Quo tempore diutino bello fractis animis, uectigalis & stipendiā-
 diaria Populo Romano Carthago facta est; sed breui tēpore, tertio imperate Cæsare
 Augusto,

Prima spolia opima.

Iouis Feretrij templum.

Secunda spolia opima.

Tertia spolia opima.

Feretrius Iupiter unde.

Opima spolia unde dicta.

Iani templum quoties clausum.

Carthago uectigalis Populo Romano.

Augusto, post bellum Acciacum, Antonio & Cleopatra uictis, profligatisq; pace ter-
 ra maritima parta, cūm tot dissōnas gentes nationesq; societate & fœdere iunxisset; & à
 civili dissentione, assiduisq; cladibus populus respirasse, & quietis imaginem sumpsisse
 uisus foret. Qui tamen ter Ianum clausisse dicitur post Acciacam uictoriam; primò
 quo tempore Augustus fuit consalutatus. Secundo post Cantabricam. Tertio cūm à
 cunctis orbis partibus res pace composuisset. Post quos Nero princeps, & deinde Ti-
 tus Cæsar, euerfa Hierosolyma & bellis confectis, Iani templum clausisse feruntur.
 Quod quidem templum ad infimum Argileti, medium circa forum, contra Capitoliū
 fuit. forma quadrata, haud multæ amplitudinis. Siquidem cūm Iani simulacrū, & aram
 tecto clausisset, non multū ultrā spatij occupauit. Et sicut duplici facie & bifrons effin-
 gebatur; sic binis utrinq; foribus munitum erat, ut alteris orientem solem, alteris oc-
 cidentem prospiceret. Ipsum deinde ad forum Transitorium translatum memorat;
 captisq; Faleris IIII portarum fuisse extructum, quod Iani simulacrum cum fron-
 tibus IIII, multo æuo uetustum, ibi erutum fuisse dicerent. Aliud quoq; Iani tem-
 plum ad forum Oltorium conspicuum fuit; quod. C. Duillus, qui triumphum naua-
 lem egit, primus extruxisse fertur. Ad hoc templum, bellum suscepturus Consul, fre-
 quenti Senatu, primoribus patrum, ac militibus comitatus, accedebat. Ipse incinctus ri-
 tu Gabino, solenni more fores templi recludebat. Is uerò amictus erat, toga super ter-
 gum sic reiecta, ut lacinia reuocata hominem cingeret. Qui habitus uestitusq; ex co-
 sumpsit ortum; quod Gabinicum operarentur sacris, repentino hostium incurfu, ut
 erant incincti zonis, ab aris ad prælium profecti, insignem de hoste tulere uictoriam.
 Quod compar fuit cum eo, quod de Pausania authores produnt, qui cūm extra militū
 stationem sacrum faceret; Lydos repente incurrisse, & sacrificij apparatus disieci-
 se; ipsumq; & comites ut erant inermes, loris prosequutos Lydos fugasse; inde insti-
 tutum mansisse, ut Lacedæmonij in ephebos flagris defæuissent. Inde è columella,
 quæ pro Bellonæ templo sita erat, hastam C O S. iaciebat; sicq; acerrima bella & maxi-
 ma pro aris focusq; proq; imperio indicebat. Eius uerò simulacrum cum clauū effin-
 gebatur & uirga; dextra CCC, sinistra L X V numeri figuram, quod diebus annus
 terminabatur, manu significans. Quippe ueteres gestu manus modò dextræ, nunc sini-
 stræ, & digitorū depressione, aut circūflexione sæpe annos dinumerarunt. Siquidem
 digitus minimo proximus complicatus senarium ostendit numerum; circularē digi-
 tos sinistra modo X, nunc XXX; palma porrecta XL; superiore uerò digito depres-
 so, LX significari tradunt. Centesimū uerò numerū de sinistra transferri in dextram;
 & isdem digitis quibus in læua, sed non eundem numerū designari. Aliusq; gestus
 alios numeros figurauit. Nonnulli Ianum ita effinxere, ut in dextra, T. notam habe-
 ret CCC; in sinistra uero, ZE, LXV denotarēt. Cui etiam XII aras (quot men-
 sibus annus claudebatur) Rhomæ dicatas, Varro significat; Sicut in agro Larisseo
 iuxta Magnesium, portus Achiuorum XII habuisse aras; & iuxta Ilium Lecti ara
 XII dijs dicata ferebatur. Dionysius tyrannus Iunior, ut notā dierum totius anni tra-
 deret, in Prytaneo Tarentino fixit candelabrum; in quo tot succendebatur Lychni,
 quot anni dies erant. Persici quoq; Reges CCC LXV iuuenes puniceis uelatos ami-
 culis, pro numero dierum totius anni qui lateri astarēt, promptos & expeditos habue-
 re. Ipse autem cūm solennia exhibentur, in præfatione sacrorum, uarijs nominatur no-
 minibus. Nam & Geminus pater, Iunonius, Consuuius, Quirinus, Patutius, & Flu-
 sius, pro multiplici potestate dicebatur. Cuius in foro statua triplex fertur fuisse; ad
 unam conuenire creditores; ad alteram qui fœnus redderent; ad tertiam qui loca-
 rent. Sed præter Iani tēplum quod pacatis undiq; populis claudebatur; fuit Rhomuli
 templum in Quirinali, omni tempore clausum, quod patefieri non decebat; quasi ar-
 canum haberi uellent, an humo tectus, an inter Diuos relatus fuerit. Tamen si Varro
 post Rostra Romuli sepulchrum fuisse dicat; quod inter antiquissima Urbis monu-
 menta adnumeratur. Ante cuius ædem, testante Plinio, duæ myrti fuere; una patritia,
 altera plebeia; quæ pro augmento, uel damno Senatorij ordinis, uel plebei, modò fœ-
 cundè redundabant, nunc detrimento languebāt. Apud Heleos Plutonis templū semel
 annis

Templa Iani.

Iani templi binae fores.

Belli suscipiendi initium.

Toga Gabina.

Belli indicendi ceremonie. Iani simulacrum.

Numerare gestu manus.

Iani diuersa nomina.

Iani triplex statua in foro Romano.

Rhomuli templum semper clausum.

Myrti duæ ante Rhomuli templum.

Plutonis templum.

Necessitatis
& Violentiae
templum.
Horae templum.
Ianus cur
& belli & pa-
cis index.

annis singulis aperitur, & quis patens nulli ingredi fas erat, Corinthi quoque Necessitatis, & Violentiae fanum fuisse ferunt, a cuius limine arcentur omnes. Contra uero ad eam Horae perpetuo apertam Rhomani uoluerunt, illiusque aditum patere omnibus. Cur autem indicem belli pacisque Ianum potissimum ferant, uariata memoria est. Sed tamen in diuersum authores trahant, illa nobis ratio potior, & praestabilius uisa, quod cum sub praeside Iano temporum ratio, uicesque habeantur, ideoque & bifrontem fingi, & tam anni principium quam finem Iano dici conuenienter. Sic temporum qualitas, siue bellum, siue pax futura esset, sub ipsius praesidio, & tutela foret. Apertus ut omnia hostilia esse, & cuncta bello ardere, uelut contra hostes profecto deo: Clausus uero tranquilla pace uigere, & ab armorum strepitu procul esse, designaret.

¶ Verbum liberorum, & parentum in edictis Praetorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur. Caput xv.

NEDICTO Praetoris de in ius uocando scriptum est. Praetor ait, parentem, patronum, liberos, parentesque, patroni, patronaue, in ius, sine permisso meo, ne quis uocet. Quarebatur apud iuris studiosos, qui tunc animo uacuo, & soluto in foro conuenerant, cum Praetor coereat hoc edicto illos, qui se prius non adito, parentem, aut patronum, parentisue, aut liberos patroni, in forum uel iudicium traxerint: num is qui auum paternum, qui supra parentem est, uel qui nepotes patroni, aut pronepotes, qui inferiores sunt, sine permisso Praetoris, in iudicium uocari, pariter in edictum committat, perindeque mulandus, & coerendus poena sit. Quod est dicere, num parentis nomine, aut liberorum superiores supra patrem, aut inferiores ultra filios comprehendantur edicto: An ceptus quaestio fuit inter ueteres iuris peritos, & diu in utraque partem agitata, plerisque arbitrantibus in consularibus edictis, & tribuniciis rogationibus tanquam diuersa dici liberos, nepotesque. Multis contra opinantibus, maximeque antiquorum opinionem probantibus, qui censuerunt parentis nomen ad trita uel usque extendi: Liberos uero ad tri nepotes: Ultra hos posteriores nunc pari: ex ascendentibus uero maiores. Nos postea cum in Legum controversiis uersaremur, admodum eleganter in Cassij commentariis, in hanc sententiam scriptum, definitumque inuenimus. Qui legem XII tabularum interpretatus, tam in Senatusconsultis, quam Praetorum edictis nomen parentis ad superiores, & liberorum ad inferiores ad utrumque sexum, & in infinitum extendit. Nec modo liberorum, sed natorum nomen ad idem produci. Liberosque habere non eum dici solum qui plures, sed qui unicum habeat filium: In cuius sententiam reliquorum iuris peritorum opiniones postea concessere. C. tamen Caligula cum nullum rapinis modum faceret, posteros non ultra filios extendi nequiter cauillatus est. Lampridius uero in Alexandri uita a uulgi sermone non diuersus: Parentis nomine non superiores modo, sed cognatos affinesque comprehendit censuit. Ex quibus sine controversia liquet, id de quo uerbis disceptabat, pari multa afficiendum, qui autem paternum, qui supra parentem est: uel patroni nepotes, qui inferiores sunt, in forum uel iudicium traxerint: qui qui parentem, aut patronum, uel patroni filios, inconsulto Praetore, in iudicium uocauerit.

¶ Quae & quot curiae Rhomae fuerint, & uerbum curia sine adiectione nominis, quam curiam designauit. Caput xvi.

DEAMBVLABAM aliquando Rhomae cum Pomponio Lato, uiro literarum, & locorum ueterum exequentissimo. Cunctis antiquitatis studio ruinas Urbis, & ueterum monumenta quicquid uisendum esset, & memorabile scrutaremur: in ruinis templi Pacis, grandioribus literis exstantibus effractum ibi marmor legimus hac inscriptione. IN CURIA HOSTILIA. Quarebat a me Pomponius, ubi nam curiam Hostiliam quondam fuisse crederem: Cunctis me arbitrari apud rostra Hostiliam curiam fuisse, ibique Tullum Hostilium

Hostiliu Regem curiam iuxta Rostra construxisse (authore Varrone) respondisse: Rostra autem in foro esse Rhomano: Siquidem ex Rostris nauium Anciarum, suggestum in foro extructum legimus: in quibus clarorum uirorum imagines, qui Reipublicae nauarum operam, pro immortali gloria saepe statui, & coli solebant. Fuisseque duorum generum curias: Vnum in quo Sacerdotes res diuinas, sacra, & caerimonias, cultusque Deorum curaret: Alterum ubi Senatui de rebus publicis, & ad populum pertinentibus consulere. Quid tu, inquit Pöponius, cum simpliciter curiam nulla cognominis adiectione apud authores legimus nominari, de qua intelligi oportere censes? Statuam enim Porcennae accepimus iuxta curiam fuisse: sed de qua intelligi deceat non sane definitum est. Nam & Calabra curiam legimus iuxta Capitolium: quae caesae Rhomuli fuit proxima, quam sine calatione aperiri non licuisse scribit Varro. Et ueteres curias, ubi Pontifices de sacris sacerdotisque, & religione Deorum, deque caerimoniis consulebant. Et Pompeij curiam, in qua Senatus frequens est haberi solitus: ibique Iulius Caesar, Idibus Martijs consuraturum manibus oppressus, interfuit. Et aliam cognomine Pompilianam, nouicia denominatione: & Diui Iulij, quae Iulia dicta est: & Augusti curiam, quam in Comitio ipsum consecrasset memorat: in quibus templum per augures, ne prophana essent loca, neue aedita senatus consulta irrita forent, inaugurata fuere. Et Gerusia quae Seniorum dicta, & Octauia, sicut Leucadia ac Saliorum. Siquidem Salij propriam habuere curiam. Atque omnes denique curias suis nominibus notatas, definitasque uideamus. Sed quia nullo nominis cognomine frequenter curiam apud authores legimus, de qua intelligi conueniat equidem dubito. Tamen si me opinio non fallit (inquit Pöponius) meminisse Alconium Pedianum dicere: Rostra ad Comitium prope iuncta Curiae fuisse: nulla propria denominatione exprimens Curiam, licet alio translata, & noua postmodum facta sit. Ex hoc arbitror (inquit) id quod necessario redudat: cum in Rostris olim curia Hostilia fuerit: ut Varro & authores tradunt: cum simplici nomine curiam absque cognomine to enunciarum uideamus, antequam alio translata foret, de Hostilia, quam ibi legimus fuisse, intelligi oportere. Ad hanc curiam ad dextram supra Comitium Graecostasis erat, statio Legatorum exterarum gentium, & nationum. Ad quam si iniuriam quaestum ueniret, aut mandata haberent, accedentes praestolabantur, & subsistebant. Athenis multiplices fuere curiae, inter quas Cholargea praecipuae nominationis, quod inde Pericles oriundus foret: & Phylaidarum, ex qua Pysistratus, & alia magistratuum curia, ubi iura dabat, quod Prytanion dictum est. Megarenses uero, cum eorum curiam, in qua Timalci tumultus fuit, inter mirra, & memoranda dicerent, tanquam quid uisendum & mirificum, propter maximas substructiones, M. Antonio ostendisse dicuntur. Mox sciscitantes quid de illa sentiret: arbitrati miris illam laudibus eius testimonio celebrari, Futilem & nullius pensum iudicauit. Cui haud absimile est quod de Chijs proditur: qui cum ex Chio marmore, uerficoloribus maculis, Urbis muros, tanquam quid mirum Ciceroni ostentarent: magis mirum fuisse, si ex Tiburtina marmore illos construxissent, allegauit.

¶ Quae fuerint Rhomanorum Tribuum nomina, & unde dictae denominationataeque sint: & quae apud exteros celebrentur. Caput xvii.

TRIBVS Rhomanas, quas V & XXX fuisse constat, unde dictae, quaeque singulis nomina fuerint, quia subobscura quaestio est, nec satis obuia, in Vesutino meo, dum ruri agerem, indagare uisum fuit. Rhomulum Urbis conditorum in III Tribus populum diuisisse. Titensem a Tatio, Rhamnem a Rhomulo, & Lucerem a Lucumone: singulisque illarum Tribunos praefecisse, & quaeque Tribum in X curias partitum esse, illisque Curiones praeposuisse, ita ut XXX essent curiae, Dionysius auctor est. Rursus singulas Curias in Decurias, praefectosque illarum Decuriones dixisse, ut in sua quisque Curia sacra faceret, stragum aram haberet: ubi Iunio Mensalis, quae Quiritia dicta est, colebatur, feriasque obseruaret, ac ex raptarum nominibus Decurionis nomina fuisse, multi asseuerant. Tullius uero Hostilius in honoribus, & magistratibus dandis fecisse dicit Turmas, sicut erant Athenis Curiae, quae uice Tribuum rogarentur. Aucta mox ciuitate, & latius propagato Imperio, Tribus simul constitutas, D & numero

Curiae duorum generum.

Calabra curiam.

Curia per se quid sibi uelint.

Graecostasis.

Curiae multiplices Athenis Prytanion.

Ciceronis dictum.

Rhomae Populi in tres Tribus diuisus.

Curiae.

Decuriae. Decuriones. Iuno mensalis & quiritia.

quo ad Aliam fœdè pugnatum est, & Caudinæ pacis, & ad Cremerâ infelicis pugnae, quo pericula & terrores Respub. perpessa est maximos, primam rogatam fuisse. Ideo si quando rogabatur prima, tristitiam, & calamitates, exicalisq; omen adferre credita est. Neq; ignoro Mentinâ, Polliam, & Galeriam, haud longè post, additas Tribus, cæteris adnumerari; quas ex locis nomina sumpsisse, haud dubiè existimarim. Hæc enim Pollia Tribus fuit, quæ cum Flauiam rogatione de pœna Tusculanis irroganda, quorum consilio defectiones à populo Romano fiebant assidue, omnes Tribus antiquas sent, sola uerberandos necandosq; eorumq; bona iure belli publicanda censuit; quod tam ægrè Papyria tribus tulit, ut neminem ex Pollia candidatum Papyria, quæ Tusculanis prior erat, ad honores euehi passa fuerit. Quo autem tempore lex de ambitu à C. Petilio lata est, Pomptinam & Publiciam, mox Anthesim, & Velinam adiectas Tribus fuisse constat. Hæc enim à Velia ædito Urbis loco, seu à Velino lacu, cuius incolæ in ciuitatem asciti fuerant, denominata fertur. Quamuis Velinam cū Exquilina in Urbem uno tempore ascitas Liuius tradat, Sed Anthesim Iuniorū pterq; fuit; cuius in dandis nominibus fors prerogatiuæ plurimū ualuit. Præter quas futere Anienfis, Aemylia, Sergia, & Cornelia; ex claris Corneliorū, & Aemyliorum familijs ductæ; quorum authores nomina familiarium dando tribubus ad posteros famam nominis transmiserunt. Sed Aniensem, M. Fuluius Peto, & T. Manlius Torquato c o s s . tribum ueteribus additam inuenimus. In Aemylia autem, ut Formiani & Fundani; in Cornelia, ut Arpinates nomina ferrent, quadoq; rogatione promulgata cautum fuit. Præter quas erat prerogatiua Iuniorum & Seniorum; quibus Veturia & Galeria nomen, Nanq; ex ipsis Centurijs, factio iterū delectu ex Iunioribus & Senioribus præstantiores ætate & dignitate, in proprias Centurias seligebant; quarum in ferendis suffragijs erat prerogatiua & primus honor. Hoc tamen dicere ausim, actores Atellanarū hoc priuilegio datos; ne Tribu, in qua ascripti erant, à Censoribus amouerentur. Sicut Augustus histriones immunes uerberum fecit, & ne flagellis caderentur edicto inhiuit. Quodq; ex v & x x x Tribubus in comitijs si quando rogarentur, quæ plures in eandem sententiam irent, cæteris præuulisse, eamq; Tribum, cuius in ferendis suffragijs prerogatiuæ fauor inclinauit, & quæ primò suffragratur, cum ipsius auctoritatem omnes Tribus facile sequantur, tantum roboris habuisse, ut pro quo candidato suffragium tulerit, eum aut ipsis comitijs, aut in proximum annum ad honores prouexerit. Illud quoq; non est ab re dixisse, Athenis x Tribus, quarum suffragijs, pacis belliq; temporibus, Respub. stetit, à Regibus qui imperitarūt, nomina sumpsisse; singulasq; Tribus in x genera distinctas fuisse. Ex iiii enim Tribubus, in qua olim ciuitas diuisa fuit, Clisthenes x effecit. Nanq; à Cecrope, qui primus regnauit, Tribus Cecropis dicta, sicut Egis altera, tertia Erichthis, Pandionis, Athamantis, Antiochis, Leontis (ex qua Themistocles fuit) Oenis, Eantis, Hippocoontis; quibus per subsequentes Reges duæ additæ, Antigonis, & Demetrias, ab Antigono & Demetrio; qui ex suis nominibus, x ueteribus illas adiecere. Hanc Eantidem ferūt, cum fortiter contra Mardonium & Persas pugnasset, illosq; turpi fugasset fuga, ab Atheniensibus hoc proprium tulisse, ut soli illius tribules Spargiticis nymphis sacrum uictoriæ faciant quotannis, impensa publica. Post quas fuere, Alopecia, Athenonea, Peanica, Decelensis, Sphecia, Acharnas, Agraleuta, Alimusos (ex qua Thucydides & Lacyas, unde Milciades) mox illis prioribus adiectæ, ex quibus iudices qui iura darent in foro, deligebantur. Eratq; constitutum, ut nisi Cyriorū princeps, Tribus Atheniensium nemo sorte educeret. Thucyriorū quoq; Urbis in x pariter Tribus diuisa fuit, quas ex gentibus quæ in ciuitatem ascitæ fuerat denominarunt. Siquidem ex Arcadibus iiii Arcadicæ. Reliquæ uerò Bœotia, Amphictionida, Dorida, Lyda, Athenaida, Euboïda, & Nesyotis, nomina tulere. Ferturq; idè Clisthenes Tribus Doriensium, ne forent eadem Sicyonijs quæ Argijs, diuersis nominibus notauisse. Nam præter Tribum suâ, cui Archæ nomen erat, reliquas ludibrio habitas ex brutis appellauit. Quippe Hyatas, id est, suales, aliquib; Oneatas, hoc est, asinales, reliq; Choeretas, hoc est, porcales nomina indidit;

Mentinâ.
Pollia.
Galeria.

Pomptina.
Publicia.

Velina.
Anthesim.
Anienfis.
Aemylia.
Sergia.
Cornelia.

Veturia.
Galeria.

Atellanarum
actorū priuilegium.
Histrionū priuilegiū.

Tribus decem
Atheniensium.

Eantididâs tri
bus prerogati
uum.

Tribus decem
Thucyriorum.

& numero auctas, ut postremò v & x x x fuerint. Ac ex locis quibus duxere originem, aut à conditoribus, nomina tulisse authores tradunt: ita ut post pugnam cum Latinis ad Regillum lacum, tunc primùm, x x x i Tribus Rhomæ factas inueniamus Ascitis deinde nouis ciuibus, ad v & x x x illas ppagasse facile crediderim. Rhomâ ergo Tribus quæ & Quirinalis dicta, quod à Ramulo instituta, ex his quos in ciuitate ascierat ex agro, quæ de Veientibus cæperat, & ex Sabinis; & Titiensis, siue Titia à T. Tatio, dicta nominataq; sunt. Procedente mox tempore, cum Tarquinius Priscus iiii adicere tribus ueteribus uellet, augurio detentus est, quo minus faceret: A Seruio Tullio post classes, centuriasq; constitutas, Suburranam, Palatinam, Exquilinam, Collinam, quas Urbanas appellauit, & à parte cœptæ Urbis nominauit, additas fuisse memorant. In quas manumissos, si Reipu. Romanæ participes esse uellent, ut unâ cum ciuibus, censerentur, distribuit. In has quatuor Urbanas. Q. Fabius Rufus, omnem forensem factionem postea excretam Censor coegit, quod adeo Populo gratum dicunt fuisse, ut ex hoc Maximî nomen assequi meruerit. Proditū tamen memorie est, temporibus Syllæ, libertinos ex factione Carbonis, & bello sociali Latinos populos, in v & x x x Tribus diuisos, ius suffragij habuisse. Lapsis inde temporibus, cum Cn. Manlius Tr. plebis, homo summa temeritate, perniciosissimas leges ferere uellet, ut libertinis in omnibus tribubus ascribi & suffragari liceret: ita à Cn. Domitio Prætoris truci oratione contractus fuit: ut sublata rogatione, turpissimè destiterit: Demum Clodius Tribunus plebis, dum infensis animis Patricios infectatur, ut libertini qui in tribus solum Tribubus suffragia ferebant, in Urbanis quoq; quæ ingenuorum sunt, suffragari possent, legem tulit & promulgauit: quod aliquandiu mansit. Præterq; has Urbanas, reliquæ Rusticæ dictæ, à quibus transire ad Urbanas Rhomano ciui fuit probro datum. Est tamen literis proditum, Scipionem Nasicam, licet moribus spectatissimum, à rusticis tribubus, ædilitatis repulsam tulisse, quod candidatus dum obuias manus daret, & suffragia ambiret, rustico opere duras manus illis obiectaret. Ab Appio uerò Claudio, cum ex Sabinis magna clientum manu Rhomam commigraret, Claudiâ tribum, & Lemoniam à pago Lemonio, qui extra Capenam uia Latina fuit, dictas memorat. Sic Pontia, Crustumina, & Scaptia ab oppidis, quorum ciues in Urbem asciti fuerant, dictæ nominataq; sunt. Ea enim Urbis Scaptia in agro Campano fuit: Crustumina in Sabinis. Post uerò incensam à Gallis Urbem, cum Camilli opera ciuitas restituta foret, quatuor ex nouis ciuibus, qui in ciuitatem asciti erant, tribus additæ sunt, quas ex locis nominatas facile crediderim. Hæc fuere Stellatina, Sabatina, Tromentina, & Armenis; quas etiam Urbanas appellari audio. Sed hæc Scaptia, & Sabatina, quæ & Fabiana dicta est, peculiare quondam Diuo Augusto fuere: atq; ideo cum in campum descenderent, ne quid à quoq; desiderarent, pluribus ab eo muneribus donatæ sunt. Armenis seu Narniensis, eatribus fuit, in qua cum Liuius Censor nomen ferret, Claudius Nero, cum quo censuram frequentem iurgijs egit, quod nō sincera fide secum redisset in gratiam: eundem Liuium equum uendere iussit, reddens talionem. Quippe Liuius citato nomine Claudijs, in Pollia Tribu ob ueterem similitudinem prius equum uendere coegerat: Sabatinam uerò à lacu Sabate nuncupatam uolunt. Papyria quoq; Pupinia, & Pupilla ex suis progenitoribus uocantur. Quauis Pupinâ ab agro Pupino dictam, est non immeritò existimatum. Meciam à Mecio oppido claro & peruerusto, cuius memoria inter mortua est, quidâ dici opinati sunt. Hæc Mecia, M. Liuius Salinator in censura cum cæteras tribus ærarias fecisset, quod se ut nocentē condemnassent, & postea eos. Censoremq; fecissent, solam multam exemit, & sine noxa reliquit. Phalerinam, & Ophentiam, L. Flacco, & L. Plaucio c o s s . additas Tribus accepimus. Sed Ophentina ab Ophente fluuio dicta est. Sic Volcinea, Terentina, & Faucia: quarum sicut loca originis ob uetustatē interciderūt, ita nomina originū abolita, memoria oblitterata sunt: Sed Fauciam pluribus cladibus insignem, si quando in comitijs prima rogabatur, uelut tristi omine infamem & detestabilem, omnes abominandam putasse, authores memorant: Constat enim hæc Fauciam tempore captæ Urbis, quo ad

Rhomilla tri
bus siue quiri
nalis.

Suburrana.
Palatina.
Exquilina.
Collina.

Urbane Tri
bus.

Fabius unde
maximi cogno
men adeptus.
In xxxv Tri
bus Latinus
pop. diuisus.

Libertini in ur
banis suffraga
bantur.

Tribus rusti
cæ.

Scipio Nasica
repulsam à ru
sticis Trib. tu
lit.

Tribus Clau
dia & Lemo
nia.

Crustumina.
Scaptia.
Stellatina.

Sabatina.
Tromentina.
Armenis.

Armenis, seu
Narniensis.

Sabatina.
Papyria.

Pupinia.
Pupilla.
Mecia.

Phalerina
Ophentina.
Volcinea.

Terentina.
Faucia.

Faucia in co
mitijs primū
rogata, exical
le omen asse
rebat.

Tribus duodecim Helei.
Tribus octo Corinthiorū.

Tribus Spartarum.
Tribus Boiorū Curiae urbium Persarum.

Tribus Hyberorum.

Tribus Megarensum
Tribus Indorum.

quibus mox aliud dixere nomen, hoc est, Hyleas, Pamphilos, Diamates, & Egyleas. Helei uero, cum XII Tribus foret, postea bello Arcadico parte agri amissa, in VIII relapsi sunt; rursus restituito agro, eo uenere, ut X fierent. Traditum quoque est, Corinthios, postquam in unam ciuitatem asciti fuere, in VIII Tribus distinctos fuisse, quarum nomina prodita non sunt. Et Pyrenses, inita cum Attalo societate, de noua tribu Attalida X ueteribus adijcienda conuenisse, quod postea subsequutum est. Spartae uero Aegida & Pitana praecipue Tribus fuere, ex qua Menelaus oriundus fuit. Sicut apud Boios Tribus Sappinia. Persae autem urbes in IIII saepe curias diuisere: unam pueri tenebant, & qui erant aetate imbelli, ad primam usque Ianuginem. Alteram adoloscetes primo flore aetatis, quibus ad militare munus satis erat uirum & roboris. Tertiam aetate matura uiri. Quartam senio affecti; qui nullo impliciti negotio, militiae muneribus uacabant, uitamque ocio exigebant. Hyberos quoque apud Albanos in quatuor genera diuisos comperimus. Vnum ex optimatibus, ex quibus deliguntur Reges. Secundum ex Sacerdotibus. Tertium ex Agriculis, & militibus. Quartum ex plebeis, & popularibus. De Magarenibus uero traditum est, olim in quinque Tribus omnem regionem diuisisse, ut distinctio ordinis fieret, ex quibus alij Heraci, nonnulli Piraci, alij Megarenses, plerique Traspodicei, ultimi Cynofurci dicti. Indi autem non per aetates & tempora, sicut Persae, sed per munera & artes singulos populos in septem tribus partiti fuere: in Philosophos, Agricolas, Pastores, Artifices, Milites, Ephoros, & Consiliarios; qui licet essent pauci, & seuerissimis moribus astricti; tamen examussim facta Regum pensitabant, & certa lege examinabant.

¶ Historia de Scipione Asiatico, & morte Aemyliani Scipionis; quae incerto auctore fuit. Caput XVIII.

Scipio Asiaticus peculatus accusatus.

SCIPIO cognomento Asiaticus, superioris Africani frater, post superatum Antiochum, & Asiam bello uictam, peculatus crimine accusatus a Tribuni plebis quandoque fuit; cumque in carcerem duceretur, Tiberius Gracchus Tribuni plebis (qui antea quod de Repub. cum Africano dissentiret, in sensu Corneliorum genti fuerat) intercessit, eumque ne in carcerem mitteretur inhibuit: cuius rei beneficio, amicitia inter eos conciliata, & affinitas fuit. Siquidem solenni die, cum Ioui epulum in Capitolio libaretur, Cornelia filiam maturam uiro, ei desponsam dedit, quam ille tam cupidè dilexit, ut duobus anguibus deprehensis in cubiculo, cum Haruspices responderent, mare angue dimissa, fore ut Cornelia morte obiret; foemina autem, se occisuram; maluerit. T. Sempronius mare potius extinguere, quam illa morte obita, superesse. Ex hac Cornelia Sempronius XII filios substulit; qui omnes mortem obire immaturam. Ipseque haud multo post, duobus consulatibus & triumphis pariter clarus, ac censurae honore insignis, moritur; superstitibus Tiberio & C. Gracchis summis oratoribus, praecellenti ingenio, & suorum temporum eloquentissimis; ac Sempronia filia, quos ex Cornelia genuerat. Sed Tiberius cum legem agrariam turbulentissimam, inuisam Patribus, contra Senatus decreta tulisset; nouasque alias haud minus perniciosas ferre contenderet; duce Scipione Nasica, concursu hominum interficitur. C. uero Gracchus Tri. plebis, dum improbis concionibus Rempub. uexat, actaque sua tueri uult, neque abrogari patitur, duce Opimio COS. Serui manu caesus occubuit. Sempronia autem Scipionis Aemyliani (cuius summa dignitas, magnaeque res gestae fuere; qui ob Carthaginem, & Numantiam funditus euerfas, minor Africanus, & Numantinus cognominatus est) coniugium sortita fuit; cum qua non modica similitudine & penè dissidio, quod eam ob morum prauitatem osam haberet, aliquandiu uixit; uenitque in suspicionem ipsius necis, quae fuit auctore incerto, non minimam causam praebuisse. Quam de C. Graccho, & Fulvio Flacco eius familiari pariter ambigi dubitarique uideamus. Hic enim Scipio, licet Maximus Imperator, tantae fuisse traditur abstinentiae, ut annis quatuor & quinquaginta, quibus in humanis

Tiberij Gracchi mors.
Semproniae cum Scip. Aemylj coniugium.

Scip. Aemylj abstinentia & frugalitas.

manis egit, nihil dicatur emisse, nihil uendidisse, nihil aedificasse; atque in tanta rerum affluentia & opibus, quibus Carthaginem & Numantiam deleuit funditus, haud plus tribus & triginta argenti libris, auri uero duabus reliquisse. Qui Tribuni adhuc militum, dum stipendia faceret; magnum Catonis futurae magnitudinis testimonium tulit. Siquidem interrogatus qualis inter primores iuuenum uideretur Scipio; huc solum sapere, ceteros uero uelut umbras ferri respondit. Quod compar fuit cum Antigoni dicto de Pyrrho; quem magnum futurum uirum si senesceret; & Scipionis de Mario, quem proximum post se Imperatorem, professi fuerunt. Is quoque cum ab Appio Claudio competitore in censura conuictis iactaretur, quod ciuium nomina ignoraret; curae sibi fuisse potius ne a quoquam ignoraretur, quam multos nouisse, respondit. Illud planè constitit, post Aemyliani necem, homines de Sempronia uxore, quoquo modo merita, nec minus de Cornelia socru tanquam cum ueneno interceperint, propalam loqui solitauisse; idque non incertis auctoribus probari. Haec nos de Gracchis, propter harum rerum studiosos, quo facilius innotescerent, non omittenda putauimus.

Catonis de Scipione elogium.

Scipionis apothegma.

¶ Quanta & quae uaria Iurisconsultorum opinio fuerit de suppellectili, & quae suppellectilis nomine comprehendantur. Caput XIX.

VIDETUR suppellex, quidue suppellectilis nomine comprehendatur, uariè inter Iureconsultos dissentium est, pugnantiaque studia inter eos, opinionesque fuere; alijs alias res suppellectilis appellatione designantibus, omnes autem ita definire, ut domesticum patrisfamilias instrumentum rerum ad quotidianum usum paratarum, suppellectilem esse dicant. Quae autem res huiusmodi sint quotidiani usus, quas in suppellectili adnumerari conueniat, sententiae uariarunt, magnaque inter eruditos, & perpetua dissentio fuit. Pomponius uir, ut in illa quisque aetate, consultissimus; domesticum patrisfamilias instrumentum, quod neque auro, argenteo uel factum, aut uesti annumeretur suppellectilem definiuit. Florentinus inter iurisperitos auctoritate non minori, praeter haec, animaslia excepit; itaque equi, boues, gallinae, anseres, & cetera hoc genus, quae pecorum numero habentur, quae in quotidiano usu forent, in suppellectili non haberi censuit. Paulus autem iuris aequae peritissimus, uasa aenea uulgaria, quae proprio sunt loco sita, cassasque uel armaria, quibus uestes librariae continentur, & si quotidiani usus causa parata, in suppellectili adnumerari negauit. Alphenus, qui Seruii Sulpitij discipulus fuit, illa quae ad artificij aliquod genus seorsum pertinerent, & nomen sui generis separatim haberent, in suppellectili non haberi dixit; itaque pugillares, & codices, tum fabrilis arma & militaria, iuxta Alpheni sententiam, in suppellectili non sunt. Tubero negauit ea quae in penu forent; praeterea argentum, uestem, mundum muliebrem, & alia ornamenta, instrumentum agri, uel domus suppellectilis appellatione contineri; reliqua uero quae in quotidiano essent usu, in suppellectili adnumerauit. Papinianus autem Scaeuolae discipulus, cui in aduocatione fisci successit, magnae apud Seuerum auctoritatis, mensas argenteas, uel eburneas, argenteosque lectos, & argentea candelabra, legata suppellectile, debere dixit; argentum tamen escaie uel potorium, in suppellectili esse, Modestinus negauit; fuitque sententia LABEONIS, quae deliciarum magis, quam usus causa parantur, quaeque in eximio cultu forent, inter suppellectilia non censeferi. Myrreha uero, quae uescendi causa parata sunt, licet in delicijs forent, in suppellectili tamen adnumerari. Sed in hac quaestione uelut uulgaria fere, & protrita est, nimium immorari nullum operae precium fuerit. Illud certe dixisse, haud piget, in suppellectili contineri, mensas, trapezophoras, deiphicas, subsellia, scamna, lectos, etiam excultos gemas & auro, culcitra, stragula, & thoralia, quibus lecti thoriue insternunt, non autem uehicula; nam illa instrumenti uiatorij esse Florianus ait. Praeterea pelues, quae argenteas, candelabra, & crateres, etiam argenteum, myrrhina, crystallina aut uiretea escaria, uel potoria, lucernam quoque, & trullam. Adde uasa aenea uulgaria, quae proprio

Suppellex.

Pomponius.

Florentinus.

Paulus.

Alphenus.

Tubero.

Papinianus.

Modestinus.
Labeo.

D § non

Delphica uasa.

Trapezophora.

Microtrapeza.

non essent loco affixa, & si quid paratum foret quotidiani usus causa, præter illa quæ modò excepta fuere. Ex quibus datur intelligi id de quo dissentio erat: quid uerbo supellectilis dici, comprehendiq; oporteat. Sed quia de escario argento, & delphicis mentio est, non omittendum, literis proditum esse: Delphica dici uasa, quorum nulla mutata forma, uariis & multiplex usus foret. Namq; ita erant fabrefacta, ut duplici facie diuersis usibus inferuierent. Siquidem Delphi uasa elaborata artis habuere, ita ut polorum uicem præstarent, & clypeorum loco usui essent. Trapezophoras uerò, menses fuisse ornatu magno, quæ effictis imaginibus sustinebantur, quales hodie in uetustis marmoribus sæpe uisuntur. Quippe mensarum species apud ueteres multifarias legimus: Scilicet Trapezas, quas Magidas Græci uocant & Tripodes, & Microtrapezas, in quibus modica parabatur cœna, & Epidorpias, Vrnarium, & Cylibantum, & alia mensarum genera, si cui illa prosequi libeat. Inter escarium uerò argentum etiam aquæ manaria, id est, uasa abluendis manibus accommoda, quæ Latini Gutturnia uocant. Pomponius de auro & argento legato contineri putauit.

¶ In qua ætate milites apud Romanos legi consueuere, & quæ fuerit disciplina militaris, quòd uerum iusiurandum. Caput XX.

Tyronum & Rudiariorum ætas.

VI DE militari disciplina libros posteris reliquere, eos haud ferè quinquæ minorem VII & X annis, aut VI & XL maiorem, militiæ, & tyrocinio adscribi uoluisse constat, idq; à Seruio Tullio uetere censione causatum fuisse primum: quod æuo subsequente à C. Graccho lege sacra ta sancitum fuit: causa autem hæc est, quòd citra eam ætatem aut supra, uelut immaturos, aut præduros, & effœtos, militiæ rudimentis minime idoneos putarunt. Ideo uetus constitutum erat, Iuuenes nisi post pubertatem, & primo flore ætatis, dum per ætatem laborem militarem ferre possent, flores uiribus, & eos ex urbana sapius agresti iuuentute rusticis operibus duratos, militari sacramento, & muneris adigere, singulosq; militiæ per numerum in iuniorum tabulis adscribere, qui Catalogi dicti, illosq; ex corporis habitudine, si apti militiæ, si lato pectore, si ceruice erecta, si fortis, & strenuus: quæ species, qualisq; uigor, & quod robur uirium foret intenoscerere, ut illorum forti fidelisq; opera, Respublica uti possit. Nam nimis pinguem, deformem, aut mancum, desidem, aut uacordem, tanq; minus utiles, militiæ non adscribebant. Quippe Cato Censorius pinguem militem uelut Reipu. incommodum iurè incessit: cuius inter guttur & inguem, cuncta sub uentris dominio forent. In qua semel adscriptus, nisi propter demerita exauctoratus foret, ipso nolente, deleri nequebat. In quo id sedulo cauebatur, ut primum militiæ uinculum putarent sacramenti religionem. Secundum, singulorum amorè uelut inexplicabilem nexum, cum his qui unà mererent. Tertium deferendi nefas. Quibus ad militiam admissis, primo anno custos, sub quo disciplinam ediscerent, & magister sub cuius imperio tyronculi acuerentur, publicè dabatur, ne expertes operum militarium, arma tractarent. Diuus uerò Iulius Equites Romanos, aut Senatores armorum peritos, sub quibus militiæ nescij erudirentur, magistros dedit, quorum præceptis imbuti, perstando & peruigilando, militare rudimentum deponerent, legesq; pugnandi, & prælij normam, ac dictata intenoscerent. Primusq; P. Rutilius COS. Collega Cn. Manlij, è Iudo Cornelij Scaurij doctoribus accersitis, plagas uitandi, & inferendi militibus præcepta dedit: Inde ne temere & sine arte pugnaret, utq; tyrones sub disciplina essent, & militaribus imbuerentur præceptis, Tribunis datū negotiū fuit. Quos optimis disciplinis institutos tandem militiæ adscribebant. Apud Persas uerò magistri rei militaris, gradiori ætate fuere, nec citra annū L, sub quib; parata instructaq; acie, parcè primum & modicè, mox exactissima cura militiæ ediscebant: apud quos Iuuentus à uigesimo ad quinquagesimū annum militare cogitur: ultra uerò arma tractare uetitum. Siquidem lex militaris etiam Romanis à quinquagesimo anno militem non tangebatur. Apud alios inoleuit mos, ut post annum quadragesimum militiæ tyrocinio neminem adscriberent: post quinquagesimum

Catalogi. Habitus corporis in militiam adscribendorum.

Militiæ uincula.

Tyronculorū custos & magister.

P. Rutilij præcepta pugnandi.

Tributorū munus.

Magistri militiæ apud Persas grandæuitas. Aetas tyronum & rudiariorum apud diuersos.

gesimum uerò militare desineret, hisq; uelut perfunctis militiæ, missio daretur. Quod Scytharum legibus cauebatur, ne hominem sexagenarium militiæ admitterent. Aegyptijs in more fuit, ut Calasiries, qui præcipui habentur milites, à nullo doctore, sed à patre solum militiæ præceptis erudirentur. Phocion uerò, ut Athenienses nimis bellicosos à belli furore, delectu acerbo cohiberet, quod libentes & cupidi appetebant, lecta Iuuentute, etiã octogenarios, emeritis stipendijs, coegit dare nomina. Camillus contra Latinos & Volscos magna mole dimicaturus, Seniores quibus aliquid uirium superesset, in sua uerba iuratos ceteri iurauit. Romanis quoq; bello Hetrusco, & sæpe alijs, Seniorum cohortes post emerita stipendia, quin etiam libertinorum ad militiam exciuerent. Et Marius magnæ partis milites, Seniores qui multa stipendia meruissent, & capite censos, sacramento asciuit. Quod Alexander Macedo fecisse dicitur, ut ducturus contra Dariū, ueteranos peritos belli, militiæ adscriberet. Non sic Conon, qui ut exercitum suppleret, Atheniensium pueros immaturos annis, quibus uires non suppetebant, & Senes legit. Milites uerò in castris, nisi Romanos ciues uel Latini nominis, Leuium tamen armorum auxiliares externos, sacramento Romani adigere solitauerunt. Contra uerò Cyri consiliū fuit, non modò ex ciuib; suppleri milites, sed uelut optimos equos è longinquo quæri oportere. Idem apud Alexandrinos uetusto more seruatum est, ut nullos milites nisi peregrinos militiæ admittant. Proditumq; memoriæ est in fœdere quod cum Romanis & Antiocho ictum est, caueri, ne milites sub ditione populi Romani conducere, aut uoluntarios habere liceret. Inter auxilia tamen minor, in legionibus longè maior militum numerus ascribi assueuit. Sed tamen legionariorum, & arma grauiora, & disciplina fuit sæuior: auxiliariariorum uerò minor, nec tam exactæ diligentia: quibus in prælium euntibus, præter sagas togasq;, & rectam tunicam, album, aut rubrum paludamentum, quo socios ab hostibus intenoscerent, publicè dabatur. Aphris uerò, Caunis, Numidis, Lacedæmonijs, & Massagetis, in bellum profecturis, ruffatas uel puniceas ferre uestes moris erat: ut eo argumento uulnera, & sanguis effusus non innotescerent: confidentiusq; & sine pauore dimicarent: id quod apud Persas in usu fuit. Namq; Artaxerxes ducturus contra Cyrum, milites rubro sagulo ornauit, Cyrus albo. Agesilaus quoq; ita copias instruxit armis, ut omnia ærea punicea uiderentur. Thraces pullas induti tunicas, in acies prodeunt. Contra Mybæ & Aethiopes, candido amictu. Samnites discolori ueste præliantur, nonnunq; candida. Boi et Insulares auratis sagulis: Galli uirgatis cum torque aureo: Britanni Glasto infecti. Est enim fullonia herba, quæ atro colore inficit, & hominem decorem facit. Geloni hostium cutibus ornat, quo truculentiores uisu, & aspectu formidabili essent. Aethiopes dimidiatum corpus Minio, dimidiatum Gypso solent illinire. Fertur C. Cæsar, ut in conflictu bellorum cunctis innotesceret, ad prima signa nouo colore amictus, & diuerso armorum habitu insignis prodijisse. Et Lucullus cū Thorace squamoso, & amictu purpureo præliari, Gylippus uerò maximus Imperator, fordida ueste & semilacera, ac cultu neglecto conspicuus erat. Agis quoq; Lacedæmoniorum dux à gregario militiæ nihil differebat. Sicut Agesilaus, qui cultu corporis uili exultabat, exercitū autè ornato. Contra Alexandrum Macedonem insignem, cū Regio habitu, tū Siculo amiculo, & lineo thorace, duplicata ac ferrea casside, auro & gemmis, arma honestabat. In quo illud traditur mirum, dum in India præliatur, concussis armis, uisum Barbaris lumē infundere, & monstrum ante se agere: Quòd compar fuit cū Epizelo Atheniensi, qui (ut tradit Herodotus) in pugna Marathonica dum præliat, uisum monstrum, quod ante se conspiciebat, occidere nisus, luminibus captus perpetuò mansit. Etiam Tiberij equus in conflictu belli, ore flammam interdum emittere uisebatur. C. tamen Gracchus legem tulit ad populum, de uestibus publicè militibus dandis, sine stipendiorum diminutione. Inde institutum, ut singulis militibus sagæ togæq; in hybernis dentur. Præuolutiq; mos, ut in bellum profecturi Romani milites, singuli in tabulis describantur: illorū ut qui prælio ceciderant, noia reuersis innotescerent: utq; in delectu conscribendo, primus miles bono omine, tanq; inde faustum, felixq; auspiciū futurum sit, conscribatur. Id enim boni ominis esse, & prosperos euentus facere putabant. Apud Persas

Calasiries.

Senes in militiâ adscripti.

Romani externorum militum in castris non admitterent.

Alie atque aliæ uestes habitusq; militiam proficiunt.

Glastum.

Imperatorum & ducum alij atque alij ornatus in bello.

Visiones monstruosæ in bello.

Lex de uestibus publicè militibus dandis.

In bellum profecturi.

Tyronum institutio.

Iphicrates.

Ad palum exerceri. Palus.

Sagittarum exercitium. Cyri disciplina militaris.

Agessilaus.

Perfarum Regum mos. Alexandri Maced. Aureliani Maximini. Anto. Caracallae. Severi.

Cretenses milites saepe inter auxilia Romanorum. Cydones.

Iuuenalis locus.

Calcarum & loricarum insignia apud diuerfas gentes.

inualuit mos, ut profecturi in bellum, in cistā ante Regis tribunal singuli singulas sagittas immitterent, mox reuersi, quisq; repeteret suam, ut ex remanentibus, illorū qui praelio cecidissent numerum internoscerēt. Hi ergo in castris militiam edocti, hyeme pariter atq; aestu diebus singulis mane, & post meridiem, locum tenere, signa sequi, ordinem seruare, fossam fodere, figere uallum, militari gradu incedere, & alia militaria facere quotidiano usu ediscebant. Nam Ducibus, Centurionibus, & Tribunis, praecipue curandum erat, in locis, ubi statua habebant, cogere Tyrones milites, cum primū merere cōpissent stipendia, ne sine consilio, sine imperio in hostes tenderent, per turmas hinc inde crebrō concurrere, decurrere, clamare, locum tenere, imperium seruare, iussa exequi, seq; in orbem colligere, cuneum facere & phalangem, ut sequi signa, & pati tedium, aestus ac uigilias assuescerēt, ne pulsi loco cederent, & in acie quisq; agnosceret ordines suos: ita ut usu quotidiano non minus ipsi sibi praescriberēt quid factū opus foret, nec hoc incitate ullo, nec imperate, q̄ ab alijs edicerēt. Quae disciplina praecipua Iphicrati tradit, ut sine Ducis opera, milites ita institueret consistere in acie, ut peritissimē dispositi uiderent. Iactu quoq; Disci, cursu, saltu, iaculatione, & lucta inuicem contendere, mos erat. Nandi quoq; post solitas exercitationes iuuentutis Rhomanae summum studium in militari rudimēto fuit, aliaq; opera iusta militaria, quib; quasi simulacris pugnae, animos corporaq; tanq̄ ad uerum bellum acuebant. Ad palum quoque exerceri, aut iaculis & sagittis ferire, nonnunq; fundis & lapidibus, disciplinae militaris erat. Fuit enim Palus cubitorum trium, quem Tyrones scuto, & claua uelut hostem petere, in eumq; ictus & plagas inferre solebant: In quo id cauebatur imprimis, ne dum ad palum ictus intendunt, ipsi hostium relis pateant: proinde oportebat animo eos & corpore intētos esse, non magis ad inferēdos, q̄ ad cauendos declinādosq; ictus: cui ludo Palaria nomen. Arcu quoq; & sagittis plerunq; Cretensibus & Cydonijs, exactissima cura milites instruebantur. Sicut apud Graecos palaestra. Cyri uero disciplina fuit, ut milites semper opus facerent, & nunq; exercitia iuuentus, nisi sudore prauiō, cibum sumerent. Qui etiam, neq; prandebat, neq; coenabat unq; nisi sudasset prius, & militaria obiuisset munera. Agessilaus quoque in gymnasio, ne ocio senescerent milites, exercitationis & uirtutis cuiusq; praemia proposuit, leuibusq; praehis experiundo assefecit. Qui etiam Perfarum Regū mos traditur, ut cursus & pugnae dona militibus proponant. Alexander uero Macedo, ne ocio milites lasciuerent, certantibus uirtutis praemia Chiliarchas dedit. Prae ceteris Aurelianus Caesar nullum reliquit uacuum diem: quin se pilo, sagittis, ac militaribus armis exerceret. Et Maximinus senior, quis grandis natus, caepstrum exercitationū supra modum labores subiit. Antoninus quoq; Bassianus Caracalla, praeterq; qd se cum militibus exercebat, iter semper onustus armis, pedes fecit. Id quod de Seuerō scriptum accepimus, ut hyeme saeva & gelida, aperto capite per nives & pruinas, per montes syluasq; cursitaret: in patientia laboris, & uictus abstinentia supra fidem assuetus. Quibus documentis redacto in disciplinam milite, posito rudimento, & continuo usu firmato, legiones conscribebant. Praeterq; milites peregrinae militiae, inter auxilia Cretenses saepe militasse accepimus. Hi enim terrestri naualique praelio, ad insidias, furta & rapinas, populando assueti: excursions maximas facere promptissimi sunt, in praelio uero segnes: Cydones uero fortissimi, sicut Homerus inquit, illorūq; arcus caprinis pellibus ornari pleriq; literis adnotarunt. Idq; à Iuuenale uersibus mundis significari crediderim, dum inquit.

Tu scabies fruere mali, quod in aggere rodit.
Qui tegitur parma, & galea, metuensq; flagelli.
Discit ab hirsuta iaculum torquere capella.
Notat enim illa ueteris disciplinae rudimenta, quibus Tyro miles in emittēdis iaculis apud suum Centurionem instrui solebat. Quinetiā Rhomanae militiae fuit, leuis armaturae milites atq; equites, loricae & galeas urfinis pellibus tectas, quod truculentiores uisui forent, in aciem deferre: Sicut Graecorum ueteres pelles fluuiatilis canis pro capitis tegmento uice galeae detulere: equinasq; iubas, & caudas in galeis, aut pennas Struatiocamelis, nonnunq; Leonis pellē pro conis apud Romanos fuisse constat, more Aethiopum,

thiopum, qui pelles equorum capitum cum ipsis auribus & iubis deferentes, nonnunq; Pardorum pellibus Leonumq; amicti, acies subeunt & praeliantur. Thracibus in more fuit, e pelle uulpina cassides ferre, sicut Albanis & Hyberis cum ferinis galeis pugnare. Rhoxani non modo galeis, sed thoracibus & scutis ex crudis bouum corijs uti solebant. Apud Graecos autem, Homeri testimonio, equinae iubae pro cristis fuere. Pyrrho & Philippo hircina cornua, Hammonis arietis caput. Achaeis pennae uarijs distinctae coloribus. Alij rubras cristas supra cassidē deferebant. Cymbri & Theutones horrentium hiatus animalium contexere galeas. Abradatae Persarum duci conus hinc cinctus erat. Cyrus cassidibus aeneis & conis albis milites ornauit. Cares gallos gallinaceos pro conis habent. Alexandri cassidem cristata iuba, & pennae candidissimae circumcingebant. Nonnunq; insigne fuit Epiporroma. Galli non modo scuta, sed corallio ornabāt galeas, Galatae partim cornua, partim quadrupedum habuere effigies: Samnites cum pinnismuralibus deglant: in praelio uero cristatis galeis: sicut Lusitani, & Sacae scythica gens, quibus neruatis cristatisq; galeis pugnare in usu est. Teucris, Mysijs, & Thracibus, super aeneas galeas bouis aures & cornua apponūt. Inter ceteros Conidus Centurio, bello contra Mysos fertur miraculo fuisse: quod poculum supra cassidē, modō suscitans flammam, modō remittens deferebat. Eratq; Rhomanae militiae uetus constitutum, ne miles sine cōmeatu ab signis abeat, neue praesidio decedat, neue locum relinquat, aut e castris effugiat, neu discedat longius: sed exploratō, & sub signis atq; subsidijs positus, non modō in acies prodeat, sed lignatum & pabulatum uadat: omnia deniq; uelut si corā hoste, cauta, prauiasq; sint. Vtq; milites die simul ac noctu, iuxta parati, instructiq; ad nutum, imperiumq; praesto sint: qui contra fecerat, aut ignominia notaq; afficiebatur, aut seuera correptione capite luebat: tametsi nonnulli delicta eiusmodi lenius uindictarint. Namq; Aemylianus Scipio, licet grauissimus exactor disciplinae, quem militē extra ordinem deprehēderat, fustuario plectebat, eumq; uulgato ad rem militarem exemplo, si Romanus ciuis esset, uitibus: si uero externus, fustibus caedebat. Est quoq; lege militari sancitū, ne lixae permitti cum equitibus uagetur: neue frumentum publicē datum miles uendat: aut praedas pecorum, uel mancipiorum uino commutet: neue gregarius miles, in acie uel castris seruum aut iumentū habeat. Neu quis, ubi Tribunus militum fuisset, postea ordinū Ductor esset: nec qui ordines duxisset, miles postea fieret. Vtq; milites manipulares, qui sub disciplina militant, semper cincti, caligatiq; sint: quae quidē caligae multiplicibus clauis munitae erāt, distinctos enim uelut ignauos & militiae minimē aptos putarūt: praecinctos uero fortes & strenuos. Quare Macedonum lex erat militaris, ut qui miles hostem nō occidisset, non militari cingulo, sed capistro cingeretur: quod apud Carthaginenses seruatiū legimus, ut distinctos postremos homines ducerent. Tametsi Aphrorū peculiaris feratur mos, fluxa tunica & distinctos incedere. Quinetiā ut in expeditionem ituri milites, arma & uallum, nec nō utrem, follem, scutum, gladium, tum siquid ad usum uelint, interdum plus dimidiati mēsis cibaria, absq; seruatorum aut iumentorum ministerio humeris ferant, antiqui moris & exempli fuisse. Illud quoq; animaduertimus, nemini in Rhomanā militiam extra ordinem, etiam in prouocantem, contra imperium pugnare licuisse: Idem Macedonibus, quibus iniussu Ducis, aut arma capere, aut in ordines ire uetabatur. Quodq; nisi militari sacramento miles adscriptus foret, hostem gladio petere, aut militare minimē fas erat: perindeq; in eū militaris animaduersio fuit, qui hostem militiae sacramento nō adscriptus occideret, aut qui classico reuocatus tardius pareretur, q̄ qui ciuem aut socium iniuria occidisset. Ideo laudasse Cyrus dicitur militem, qui cum hostem interfectorius gladium eduxisset, classico receptui audito, ictus cohibuit & hostem dimisit. Sed prius sua sponte decurati equites, centuriati pedites sacramento mutuo praestabāt: Paulo deinde Aemylio, & Terentio Varrone cōs. tūc primū, quod nūq; antea factum, per Tribunos militum à uoluntario sacramento, ad legitimum iusiurandū milites adacti fuere. Quod quidē Imperator praestare tenebat primus, suo mox ordine subsequebantur Legati, deinde Tribuni, deinde Centuriones, postea Decuriones, mox Praefecti castrorum, demum Milites: quod singulis annis,

Militiae Rhomanae uetus constitutum.

Scipionis animaduersio in milites extra ordinem deprehensos.

Distincti Macedonū leges militaris.

Aphri distincti.

Sua quisq; onera ferebant. Pugnare extra ordinem iniussu Ducis non licebat. Sacramento militari non adscriptis hostem ferire, aut militare fas nō erat.

Sacramento legitimum militare.

Calend.

Iuramenti mi-
litaris forma.

CALEND. Ianuarijs denudò præstabat. Iurabāt enim per Deos solēne iusiurandum :
postea in acta Principum, se iussu Consulū conuēturos, neq; è castris, eorum iniussu,
quæsitis occasionibus abituros, non fugæ formidinisue causa extra ordinē recessuros,
nisi teli sumendi, uel hostis ferendi, aut ciuis seruādi causa. Neq; in exercitu propēte
x passuum millia, pluris argentei nummi furtum facturos; extraq; hastam, ligna,
pabulum, utr em, follem: siquid, quod pluris esset, nacli fuissent, id omne ad COSS. de-
luros, aut Dominis reddituros. Nonnunq; alio sacramēto milites adactos cōperimus :
tunc cum ingens subeunda dimicatio foret, & in extremum discrimen res uenit. Vt
nisi uictis, debellatis, fuisq; hostibus uictores forent, se ad castra nunq; redituros iura-
rent. Tum illud notatum est, quod si ab uniuerso exercitu iusiurandum Consuli præstā-
dum esset, satis fuisse, si Cēturio uel Tribunus exercitus nomine, cōceptis uerbis, subli-
mi uoce iuraret, omnisq; multitudo & singuli milites, communi conspiratione & con-
sensu, in eadem uerba silentio in se quisq; iuret. Hocq; iusiurandum, ac si cōcepta uer-
ba singuli expressissent, perinde tenēre, atq; sanctum & illibatum haberi. Apud Lace-
dæmonios uerò, milites hoc etiam iuramentum præstare soliti sunt, eisdem cum Impe-
ratore amicos, inimicosq; habituros, utq; honorum malorumq; firma cōsentio inter eos
& foederatio esset. Neq; omittendum quod de Atheniēsis memorie proditum est,
qui cum propter quotidianas contentiones, & uiolatum ius gentium, infensi Megarē-
sis, & animo hostili essent; quoties milites solito militari sacramento adigebāt, hoc
etiam iusiurandum illos subire coegisse, se intra militie tēpus quotianis quoquo mo-
do possent, Megarēsiū agros finesq; infesto exercitu inuasuros, & peruastatis agris,
nihil intactum relicturos, atq; in eos omni clade belli grassaturos.

Fortiter.

Lacedæmonij.

Atheniensium
militū in Me-
garēsis con-
suetū iuramen-
tum.

¶ Dissentio inter duos Ludi professores, super uerbo, inuenio & repe-
rio, contra obseruationes Grammatici cuiuspiam. Caput XXI.

MBVLABAMVS in litore, dum Neapoli effemus, æstiuo anni tempore
cum iam aduesperasset, ego & Iunius Antonius, & pleriq; studiosi pa-
ribus disciplinis dediti, qui illuc ociandi causa aduenerant. Cumq; duos
Ludi literarij professores, super uerbo reperio & inuenio graui cōten-
tione inter se iurgantes disceptantesq; uideremus; libuit eorum disce-
pationi interesse. Atq; ex his alter, cum inuenire diceret esse, impēto labore rem diu
quæsitam assequi; reperire uerò, rem non quæsitam, sed forte oblatam, nancisci, idq;
Ouidij authoritate, qui in suo maiori carmine, dum Inachum natam Io quærentē facit,
post longos & irritos labores, his uerbis illam affatur. Tu non inuenta, reperta es.
Quos ipse uersus sic explicabat, ut diceret, te ego cum diu quæsierim, non inueni, sed
casu oblatam comperi. Ouidium ergo de significato uerbi, contra illum diiudicare as-
seribat, qui uerbum reperio casus facit, non operæ. Quoq; minus dubites (inquit ille)
habet Latinæ linguæ doctorem non ignobilem; nec mora commentatiunculas quas-
dam grammatici hominis non incuriosi, quas secum adduxerat, è sinu togæ depromit,
in quibus ita scriptum erat. Excogitare consilij est, reperire uerò fortunæ, unde Ouidi-
us, Tu non inuenta, reperta es. Hæc cum ille, & pleraq; legisset, reclamabat alter, do-
ctorem istum, nec uerba, nec mentem Ouidij intelligere quisse, labiq; errore manife-
sto, siquidem reperire, est cum labore aliquid quæsitum assequi, deductū ex re & pa-
rio, parere enim est cū labore quærere, unde pecunia parta cum labore quæsitā dicit,
imo eundem Ouidium, quem in medium ille adduxerat, eodē uersu significatius con-
trā demonstrare: Tu non inuenta, sed reperta es inquit, quasi, ego te non casu & for-
tuna nactus sum, sed studio & labore quæsitam, repperi. Quod & alio uersu eundem
exploratius significare aiebat. Examinansq; artus primò, mox ossa requirens, Repere-
rit ossa tamen; Præterq; hanc Ouidij authoritatem, idem apud authores probatissimos
usu cōtinuo obseruati. Q. Curtius. Quippe Euphrates, inquit, altum limum uehit, quo
penitus egesto, uix sufficiens operi firmo reperiunt solum. Et idē. Quia duces asser-
uati profugerant, misit qui conquirerent, nec reperti. Suetonius in Cæsare, idq; eo stu-
diosius

Laurentium
Vallam notat
Elegantiarum
suarum lib. 5.
Cap. 2.

Reperio unde.

diuos facerent, quod aliquantum uasculorum operis antiqui scrutates, reperiebant.
Vides, inquit ille, reperire esse operæ & consilij, non autem fortunæ; Atq; alter cum
contrā tenderet, & uoce immodica obstreperet, eadem sapius & quædā nugalia re-
petendo, cupidus ego istius doctoris mentem planè perspicere, accipio libellum à ma-
nibus magistri, atq; in eo lego pleraq; nimium audacis doctrinæ & confidentis. Nanq;
eò processit, ut singulos ferme ueterum probatissimos, quorum uestigijs nobis inniti
operæ precium est, à præscripta à se lege & dicendi norma dissidentes taxare nō fuit
ueritus. Præter quæ, in eo admiratus sum, offendo & nanciscor ferè idem esse quod re-
perio, quod procul à uerò esse apertè liquet. Etenim si reperire est, aliquid impenso
studio inuenire, ut est modò ostensum; nemo ferè quisq; id in uerbo nanciscor, et offen-
do inueniet. Siquidem uerba hæc haud dubiè sub casu & fortuna sunt. Præterea qui
rem exquisitius pensabit, inueniet nancisci id frequentius notare, rem scilicet forte
oblatam, data occasione assequi, & habere. T. Liuius tertio ab Vrbe condita, Pacuuius,
inquit, Calanus malis artibus nactus opes: Idē, castris ponendis disperfos nactus; Cæ-
sar idoneam tempestatem nactus dixit, id est, assequutus. Id quod, Festo Pompeio au-
thore, scientissimè probatur: qui uerbo nanciscor significatum assequēdi potius, quam
inueniendi in suis commētarijs tribuit; & plerisq; ueterum authoritatibus, in quibus
si nancisci inuenire dixeris, profectò absurdè & imperitè loqueris. Hæc & pleraq; in
eo cum legissem, cum me iam tēderet, librum restituo, atq; illos inuicem altercantes di-
sceprantesq; relinquo.

Offendo, &
nanciscor.

¶ Ex quibus uictorijs olim Consules, & deinde sequi Duces, triūm-
phare consueuerint. Caput XXI.

ETERES Rhomanos olim non ex quibuscūq; uictorijs triūphare cō-
sueuissent; sed cum bellorum & uictoriarum causæ eo numere dignæ ui-
derentur, triūphos egisse acceperunt. Causæ uerò triūphorum licet
à prima origine exiles fuerint atq; tenues: quippe quia exiguis uirib;
& parua manu rē agebāt; postea, aucto dilatoq; imperio, maiores cer-
tioresq; fuere, ut ad triūphi munus quisq; aspiraret. Cum Veientes olim Tarquiniē-
sesq; pro Tarquinijs contra Rhomanos mouissent arma, & uelut æquo Marte utrinq;
pugnatum foret, quod uno plus Hetruscorum in acie cecidisset, nec hostium quisq; po-
stera die in conspectu erat, digna res triūpho uisa fuit. Itaq; Valerius COS. quæ
collega morte sublato, de Veientibus Tarquiniensibusq; triūphum egit. Et P. Val-
erius, & T. Lucretius COS. cum infesto exercitu in agrum Sabinum profecti, pri-
mò uastatione, mox prælio ita hostium opes afflixissent, ut nihil inde rebellionis time-
ri posset, triūphantes Urbem iniere. Quinetiam ex deditis & non captis Urbibus,
aut hostibus fuis & auersis, stante Dictatore à Consulibus, sepe triūphatum est. De
Priuerno & Pometia, deq; Sabinis & Samnitibus, etsi non ui captis, sed in deditioem
acceptis, triūphare licuit; propterq; auersos & palatos hostes, Claudius Petilius
Cos. Dictatore, Q. Seruilius Hala, de Tiburtibus & Gallis triūphauit. Et Corne-
lius & Bebius COS. quod Ligures Apuanos non expectantes bellum, in deditioem
acceperunt, & ad XII millia in alias terras traduxerunt, de Liguribus uelut acie
uictis triūpharunt. Procedente mox tempore, cum propagato imperio, cum hosti-
bus ualidioribus, magnis utrinq; uiribus bella agerentur, cautū fuit, ne cui triūphū,
nisi quinq; hostium millia cecidisset, & iusta acie magnas copias fudisset, decernere li-
ceret. Cuius rei fidē apud Quæstos, ut quid laboris exhaustum, quid uie cædis no-
sceret, amplissimo testimonio facere oportebat. Idq; non ab re uisum. Et at enim triū-
phus ingens honorum cumulus, quem multi duxerunt maximum uitæ bonū, quo nisi
magnis conatibus deuictis perduellibus, uictores bello Duces honestabant. Vtq; nisi
pro aucto imperio, non pro recuperatis his, quæ bello amissa erāt, triūphus cuiq; de-
cerneretur. Quinetiam nisi suo ductu, & auspicio, ac in sua & non aliena provincia,
eaq; pacata, & nullo manente bello, Imperatores hostes profligassent & uicissent, triū-
phare

Causæ triūm-
phorum à pri-
ma origine exi-
les.

Triūphorum
causæ exiles
abrogatæ.

Triūphus qui-
bus admittē-
batur.

phare nemini licuit. Ideo, Liviō & Nerone COSS. devicto ad Metaurum Hasdrubale, Liviū, qui in sua provincia rem gesserat, de Hasdrubale & Poenis iustissime triumphavit: Nero autem, qui potior uictoriae causa fuit, quod in aliena provincia suppetias collegit dederat, durans in Urbem uictus est. Exq̄ duobus Consulibus eandē provinciam sortitis, contraq̄ eosdem militantibus, uni triumphum decretum, quod hostes fufius egerat, eiusq̄ ductu & auspicio parta uictoria fuerat, alteri negatum legimus. L. Valerio Potito & M. Manlio COSS. quod cōtra Aequos in Aigido prosperè rem egissent, Valerio triumphus, quod perseverantior in hoste persequendo, instando, uragendoq̄ fuerat: Manlio uerò ut ouans Urbem iniret, à Senatu datum est. Fuitq̄ animaduertitum, quod tametsi uictis, fufis, fugatisq̄ hostibus, res triumpho dignas Imperatores gessissent: si tamen neq̄ Dictator, neq̄ Cos. aut Prator exercitui praefuissent: neq̄ legitimum haberent magistratum, cuius ductu & imperio uicti essent & profliigati, triumphare nemini fas erat. Propterea, L. Cornelio Lentulo, magnis rebus gestis, negatus triumphus fuit: quod Proconsul Hispaniam provinciam, non Consul obtinisset. Tametsi Scipionem Proconsulem, & cui saepe prorogatum imperium fuerat, de Hannibale & Poenis: & Cn. Manlium de Gallograecis: Paulumq̄ Aemylum de Ingaunis Liguribus, & Pompeium Magnum de Sertorio: Proconsules egisse triumphos legamus: Perrarò enim alicui triumphare permissum fuit, qui sine legitimo magistratu, & sine iusto Imperio rem gessisset: praeter Pompeium Magnū, qui tametsi in Senatum per aetatem admissus non fuisset, eques Rhomanus adhuc, id quod contigit nulli, devicto in Africa Domitio, triumphavit: cui hoc ferunt praecipuum contigisse: quod è tribus orbis partibus, speciosos egerit triumphos: sicut Camillo, qui tres triumphos unà egit, triplici uictoria ouans. Sed nec eum qui magnis perpeffis cladibus, & nimium cruenta uictoria esset potitus: tanquam lugubri, & parui compendij, quod multis funeribus nō multis commodis, Rempub. affecisset. Propterea Valerio Cos, uictori contra Gallos, ob cladem exercitus negatus triumphus fuit: cum magis dolor ciuibus amissis, q̄ uictoria hostibus fufis praeraluisset. Nec eum qui exercitus Rhomā non deportasset, nisi perdomitam pacatamq̄ provinciam successorī dedisset, more maiorum. Est tamen memoriae proditum, nonnunq̄ stantibus COSS. Praetorem qui in sua provincia res gesserat, hostesq̄ fuderat, etiā sine COSS. triumphasse: duosq̄ COSS. de eisdem hostibus parta uictoria, triumphantes Urbem inisse. Neq̄ negauerim, non semel, sed pluries in eodem magistratu, & contra eosdem hostes, propter res feliciter gestas, magnis saepe Ducibus triumphare permissum: quodq̄ à principio Urbis, non curru triumphali, nec equo uehi triumphantes, sed pedibus incedere assueuerat. Postea equo uecti: demum curru quatriiugo triumpharunt. Tametsi Romulū de Acrone Ceninensium duce, curru quatuor equorum triumphasse, Dionysius asseuerat. ac ex duobus Imperatoribus in magistratu positis, illi qui in supremo gradu est, soli triumphare permissum. Ideo Cos. cum Dictatore, aut Praetore non triumphat, ne minor potestas maiori aequata uideatur, neue auspicia, quae maioris magistratus sunt, cum minoribus confundantur. Licet Dictatorem & Magistrum equitum unā triumphasse saepe legamus. Illud deniq̄ ex annalibus constat, Rhomanum ciuem, quis Reip. perniciosum & infestum, si bello uictus foret, in triumpho deferri non licuisse: quodq̄ si cōtra pyratas, seruos, aut fugitiuos, uel aliud genus hominū Rhomano nomine indignū, bellatum foret, tanq̄ belli causa erubescēda, quis parta uictoria, aut hostibus fufis, auersisq̄, nemini triumphare licere. Contra uerò ciues bello uictos, quia lugubris uictoria est, ipseq̄ Dux minimè Imperator censetur, licet bene gerendae rei occasione data: neq̄ ouare, aut triumphare, uel supplicationes cuiq̄ decernere, dum Respub. stetit, unq̄ permissum fuit, nisi post aliquot aetates, cum Aurelianus Augustus de Tetrico uiro Senatorio (quem in oriente uicerat) & Zenobia muliere triumphauit. Apud Graecos uerò seruatum diu est, ut qui Imperator hostem fugasset, trophæo donaretur: qui occidisset, aut funditus euertisset, triumpho, uel encōmio & peplo. Fuisse autē pepulum uelum, in quo qui facinorae gesserant fortia, singula egregie gesta, atq̄ acerrima praelia, & maxima effingere, illudq̄ pro immortalī memoria exponere palam, & tēplis dicare assueuerant,

Pomp. Mag. eques adhuc triumphauit. Camillus tres triumphos unū egit.

Triumphantes initio Urbis pedibus incedebant.

Ro. ciuem in triumphum ducere non licebat.

Graecorum triumph. Peplum.

re assueuerant, Scriptores produnt: in quo Deorum imagines, saepe clarissimorum uirorum gesta effingebant. Quare Athenienses, Antigoni, & Demetrii imagines, cum Ioue et Pallade effinxere in peplo. Nonnulli pepulum eximij candoris uestem sine manicis, aureis distinctam clauis, fuisse autumant: quā quinto quoq̄ anno apud Hylen, mulieres sex & decem Iunoni contexebāt. Encōmion uerò carmen in uictoris laudē editum ad immortalitatem, quo ipsius res gestae magnificae, illustri praecōnio canebantur, quod Epinicion uocant. Trophæum uerò monumētum dixere, nunc marmoreū, modo aeneum cum inscriptione & titulis, quo perpetuo duraturis. Nonnunq̄, si materia nō suppetebat, lapides in ingentem cumulum aggerendo, uel insignem arborem excisis ramis, ibiq̄ hostiū spolia statuendo, in memoriā posteritatis, bonis & fortibus uiris pro trophæis erigebant. Tametsi qui primi Graecis aeneū aut lapideum statuere trophæū, non magnopere probati fuerint, quod Regum tantū nomina illis inscriberent, nec militum operam aut fortitudinem, quibus uictoria parta fuerat, annotarent. Fuitq̄ moris in locis quibus cum hostibus decertassent & uicissent, aut aliqua insigni clade affecissent, ibi uictores Duces pro monumento laudis cum ampla inscriptione trophæū ponere, & fortium factorū posteris dare memoriā. Quare Pericles nouies pro patria uictor trophæū posuit: & aliud Agesilaus inter Anthracē Nartheriumq̄ erexit. Lacones quod Persas parua manu uicissent, porticum Persicam de manubijs trophæi loco extruxere. Idem contigit Fabio Aemyliano, qui ad Rhodanum devictis Gallis, ex candido lapide uelut monumentum magnae laudis trophæū tulit. Sylla contra Archelaum potitus uictoria, fixit stemma, in quo Martem, Victoriā, & Venerē, & se uenustum inscripsit. Marius uerò de Iugurtha & Cymbris duplici est trophæo donatus. Metellus autem devicto Sertorio, aureum sibi poni iussit. Quod & Flaminius de torquibus Gallorum aureum statuit: cum elogijs monumentorum cladis illatae. Claudius quoq̄ devictis Boijs, ex torquibus Gallorum unum magni ponderis in Capitolio donum posuit, index uictoriae & triumphī. Sicut Octauius, qui ex auro rostratae columnae in foro trophæum fixit. Germanicus uerò de uictis nationibus inter Rhenum & Albim, congeriem marmorum, structis molibus, Tiberio sacrauit. Proditumq̄ memoriae est, Artemisiam, devicta Rhodo, trophæi loco, duas statuisse imagines aeneas, unā Rhodiae ciuitatis, alteram illi stigmata inuentē pro aeterna memoria dedecoris, ignominiaq̄ acceptae. Mirumq̄ prodi de Numenio Antiochi duce, qui cum in Arabia, aestuante uadoso & reciproco mari, praelio nauali contra Persas uictor fuisset: mox aestu reuerso, pedestri certamine ibidem uictor, gemina trophæa Ioui & Neptuno posuit. Sicut de Neoptolemo Mithridatis duce tradit, circa Meotim aestate nauali pugna, hyeme uerò equestri, glacie concreto mari iisdem in locis uictoriā tulisse. Conuenitq̄ inter peritos rei militaris, quod tametsi Duces feliciter rem gessissent, & insigni uictoria potiti essent, si tamē praecario ab hoste aliquid petissent, nec trophæo donarentur, nec encōmio. Viriatus autem Lusitanus hanc temeritatis laudem tulit, ut potitus uictoria contra Rhomanos, trabeas & Consulares fasces triumphī loco in motibus figeret. Sic Pompeius, devictis Hispanis, & Alpinis gentibus, Trophæa in Pyrenaeis iugis, qua in Hispaniam iter est, excitauit. Et Domitius Aenobarbus, ac Fabius Maximus contra Allobroges, turres, fixis hostilibus armis, erexere. Inter ceteros memoriae proditur Sesostris Aegypti Rex, si cum hostibus, qui magno certamine dimicassent, & praesenti animo restitissent, rem gessisset: ibi trophæum cum coleis & uirili membro erigere: si uerò remisso & languido animo, per ignauiam signiter uicti, aut nullo negotio pulsī essent, contra eos, muliebris genitali constituto, tanq̄ in desides & ignauos trophæum ponere consueuisse. Apud Lacedaemonios uerò contrā: Nam qui Dux fortiter dimicasset, & cruento Marte, magnaq̄ hostium clade uicisset, trophæi loco, gallum Dijs immolabat: qui uerò deditione & pacto, nec nimium cruenta uictoria potitus, belli mala uitasset, Bouem, ut signarent, magis decere Imperatorem (iuxta Periclis sententiam) consilio & astu quam gladio, aut multo sanguine fuso, uictoria potiri. Neq̄ praetereundum, quod tametsi ponendi trophæa, rebus prosperè gestis, apud Graecos frequens usus foret: Regibus tamen Macedonum fuisse

Encōmion.

Epinicion. Trophæum.

Trophæa quibus statuuntur & quo loco

Trophæa diuersa uariarū gentiū, ex diuersis causis.

Qui praecario ab hostibus aliquid petissent

Sesostridis trophæum.

Lacedaemonij uictoriā inuente laudabāt.

Periclis sententia.

Macedonibus trophæū erigere uetitum.

uetitum, ne illa erigerent : quippe cum Caranus, deuicto Cisseo Rege, trophæum posuisset : noctu ueniens Leo, illud evertit & dissipat : inde uelut foedi ostenti maliq; omnis, uetitum est, ne in posterum Reges Macedonum quaesitis uictorijs trophæa ponerent

¶ Disceptatio Francisci Philelphi cum Grammatico, an Cicero aliquando ludum aperuerit. Caput XXIII.

FRANCISCVS PHILELPHVS, ætatis suæ homo doctus & fortunatus, inter sui æui Poetas famam carmine primùm auspiciatus est : à Principibusq; qui eo tempore floruerunt, magnis honoribus, & re familiariauctus, & honestatus fuit. Cuius uitiã ineuntis adolescentiæ, postquam deserbuere cupiditates, cum iam ætate matura senesceret, magnis postea uirtutibus emendauit. Is cum æuo ingrauescente celebris famæ haberetur, & Optimatum rogatu accersituq; Rhomam aduentasset : experiri, credo, uolens, quum dicendo ualeret : Tusculanas quæstiones Ciceronis publicè in scholis legere aggressus est. Ad eum quotidie cõkursus studiosorum Iuuenum, & clari nominis Professorum frequens fiebat. Ipseq; inter legendum firma etiã tunc uoce & latere, nouis & exquisitis eloquentiæ generibus præceptisq; Discipulos imbuebat, exploratoq; iudicio singula dicendi genera, & Philosophorum scita multo cum nitore & cultu pensitabat & rimabatur. Eum ego adoloscenulus senẽ, inter cæteros coæuos meos colui & obseruauit : cumq; ad eum nos quoq; uentitarem, memini ipsum inter legendum dicere, Ciceronem cum eiusmodi quæstiones scriberet, conuentum suæ ætatis studiosorũ habuisse, ludumq; literarium quasi aperuisse, & pleraq; hoc genus satis scitè & eleganter, ut mos ingeniumq; eius fuit, non sine multo ornatu in scholis recensere. Cumq; perorasset, & à lectione, ut fit, Discipuli apud eum se colligerent & fabularentur : ipseq; illa eadem sapius repeteret : animaduerti quempiam Grammaticũ florentis facundiæ, cuius nomen libens prætereo, eius doctrinæ æmulum, qui ipsum perniciali odio prosequeretur, sæpeq; apud studiosos illum in inuidiam crimenq; uocabat, singulaq; non modò dicta factaq; sed uerba & nutus obseruabat, contradicere : quæq; ille dixerat uera esse pernegare, neq; apud authores inueniri, Ciceronem ludum aperuisse, aut scholas studiosorum habuisse, asseuerare. Cumq; PHILELPHVS, mitis ut erat & placidus, non Rhetorum scholas, in quas homines passim uentitarent, sed tamen aliquos præstantis ingenij uirios, studiosos disciplinarum Ciceronem edocuisse : & quasi ludũ aperuisse diceret : idq; testimonio probari illius ad Pætum epistola, qua se Dionysium superiorem imitari dicit, qui cum Syracusis expulsus, Athenas commigrasset, ludum inibi aperuit : se pariter habere Discipulos asseuerauit. Hæc & pleraq; cum ille diceret, contraq; cum alter insectaretur, & iam non contentione, sed clamoribus & propè dimicatione remagerent : nec res sisti uideretur posse : excandescens PHILELPHVS, tanta indignatione exarsit, ut illum indoctissimum omnium indoctorum uocitaret. Tandem cõmuni Discipulorũ amicorumq; intercurfu, desita ira & ardore illo animorum, composita cõtrouersia, & lis dirẽpta est. Sed cum postea in ipsius Ciceronis multiplici lectione uersarem, inuenimus id ab eo apertius significari. Nãq; ad Volumniũ Cassiũ scribens, Cassium & Dolobellã suis auribus frui asseuerat. Ad Pætũ quoq; Veniunt qui me audiunt, quasi doctũ hominẽ, quia paulo sum q̃ illi doctior. Et ad Papyriũ Pætum : Hircium ego habeo, inquit, & Dolobellã, dicendi Discipulos, cœnãdĩ Magistros : puto te audisse illos apud me declamitare. Vatiniº quoq; ad Ciceronẽ. De Catillo inquit : Defendit à Q. Volusio tuo Discipulo. Quod & M. Fabiº de Cœlio & Pãsa testatus. Qui oēs à primo gratis gradu, Ciceronẽ in disciplinis bonarũ artium sectati fuere. Sed quod de Cicerone, idẽ nimirũ de Socrate, Platone, & Aristotele, alijsq; doctissimis uiris, q̃ sciẽtia præcelluere, accepimº : qui bonis disciplinis Iuuenũ aios imbuẽdo, æternã sibi gloriã peperere, suisq; dissertationibº & documẽtis diuersarũ opinionũ sectas inuenere. Ante oēs Pythagoras Samius Iuuenũ æmulatiũ studia, scholasq; Sophistarũ in Italia habuisse fert : pluresq; Discipulos reliquisse magnæ & experte uirtutis. Sic Thebanum

Ludus Ciceronis.

banum Epaminundã Lyfias Pythagoreus : Aristoteles Theophrastum : & Syracusanum Dionysium Plato erudiuit. Perrarorq; eximius aliquis ingenio, & doctrina inuentus est uir, cuius nõ aliqua monumẽta studiorũ mandata literis, aut aliqui Discipuli sapiẽtiæ præceptis aucti & imbuti, uelut hæreditaria munera, posteritati relictĩ fuerint.

¶ In quo gradu cognationis apud plerasq; gẽtes matrimonia licuerint : & q̃ diuersi mores in contrahendis nuptijs fuerint. Caput XXIII.

INTER omneis constare uideo, licuisse quondã passim & nullo delectu, aut modo, Veteres cõiugijs affiniũ cognatorumq; copulari : quod tamẽ non æquẽ apud oēs seruatum est. Nam etsi apud nõnullas Indorum gẽtes, Arabas, Persas, Maurosq; qui iuxta Baçtrianos sũt, ac Magos, & Babylonios, quorum hoc institutum fuit, cum quibus Chryssippus sentire uisus est, filios Matres ducere uxores, & cum parẽtibus stupro coire, atq; ex eis sobolem gignere, passim licuerit. Idq; inter eos coniugium nullis fuerit legibus uetitũ : tamẽ apud reliquas ubiq; gentes, tam immane scelus, lege & moribus sub graui documento interdictum fuit : nefas scilicet existimantes, filios cum matribus turpi amore cõmisceri, serarum ritu : quod dictu audituq; foedum & pudendũ est. Aegyptij uerò Sororum amoribus cõiugijsq; implicari, & cum his passim matrimonia inire solitaere. Quippe Ptolemæus, ut Sororis quam miro amore deperibat coniugiũ fortiretur, & suam libidinem expleret, passim id licere permisit. Itaq; ut dirum facinus, & notam turpitudinis nefariæ uelamẽto matrimonij obnubilaret, omnibus id permitti uoluit. Id quod Persis quoq; licuit. Nã Cambyfes duas Sorores cum desiderio ferre non posset : & Darius Satyram isdem genitam parentibus connubio sibi deuinxere. Idem Epyrotæ & Macedones : siquidẽ & Ptolemæus Ceraunicus Arsinoem duxit : & Olympias Pyrrhi filia, fratris coniugio potita fuit. Cõtra uerò omnis ferè Græcia, qui inter priuatas necessitudines cum Sororibus cõmisceri interdictũ habuere : nefandumq; putare eodẽ parente genitos inuicẽ incestis nuptijs detineri. Tamen si Atheniensibus germanas ducere uxores crimini datũ nõ fuerit : quippe Cymon Elpenicẽ duxit : & ex illo traditũ, impune cum Sororibus cõiugari. Persis quoq; legitimũ fuit, neq; pudendum uisum est, non modò Sororibus, sed & Filiabus cõmisceri. Nãq; Artaxerxes, Artaxerxes, atq; Mestrim filias iustæ uxoris loco habuit : & alij impune id factitarũt, quod Græci, & pleraq; gens improbũ nefandumq; extimarũt. Præ oibus uerò Lesbij foedissima Veneris fuisse tradunt : apud quos nihil synceri erat, aut incontaminati : adeo ut ne capiti quidẽ parceret, & omni foeda libidine se inquinaret. Apud Rhomanos uerò tã informia coniugia, lege & moribus interdicta fuerunt : apud quos licet cũ affiniº, cum quibus summa erat necessitudo, cõiugalẽ inire copulã esset lege uetitũ, ea de causa, ut novos affines agnationibus familiarũ, multasq; propinquitates & cliẽtelas nutius affinitatibus sibi asciscerent cognationis iure : tamẽ cum Sobrinis aut defunctæ uxoris Sorore, uel mortui Fratris uxore copulari nõ uetabat. Cæcilius em̃ Metellº, uxore defuncta, illius Sororẽ despõsam tulit. Et Brutus Portiã sobrinã, nulla prohibẽte lege, despõsauit. L. q; Crassus ex defuncti Fratris uxore filios eduxit, et propagauit. Ex defunctis uerò ad nepes usq; cõiugia Rhomani uetere, id quod etiã plebiscito cautũ fuit. Sed Fratris filiã ducere uxore, licet antea lege uetaret, subsequẽtis inde rẽporibus, passim id licere Principes uoluerunt : postq; Claudius Cæsar rẽ defunctã usurpauit, ut Agrippinã, cuius amore deperibat, sibi uxore despõsaret. Idẽ apud Græcos licuisse cõperimus : Nãq; Alexãdrides sororis filiã spõsam duxit : ex qua Doryet, Leonidẽ, et Cleombrotũ genuit : q̃ succedẽti quo à Nerua fuit seuerã cõstitutiõẽ inhibitiã. Proditus tamẽ memoriæ est Antoninº Caracalla, præter instituta maiorũ, nouercã Iuliam uxore duxisse : nuptiasq; incesto primº polluisse : causatus Principi quodcũq; liberet, impune licere. Et licet Socrus genero copulari nullis auspicijs posset : Sobrini tamẽ filiã uxore ducere, nullæ leges uetere. Scipio em̃ Nafica Africani maiorẽ filiã, nullo prohibẽte iure, sibi despõsauit : q̃ alij frequẽtes factitarũt. PROCEDETE MOX Rẽ-

Babylonij.

Aegyptij.

Persæ.

Epyrotæ.

Macedones.

Græci.

Atheniensis.

Persæ.

Lesbij.

Rhomani.

Fratres filiam

ducere licebat

Rhomanis, &

Græcis.

Nouercam ducere.

Sobrini filiam

ducere.

bus in more fuit, ut parentes nobiles filias in coetu praestantissimorum iuuentu producant: exq; illis uirum sibi deligat, qui fortitudine, cursu, pugna, aut specie corporis ceteris antestaret, nullaq; dote exhibita, quem sibi illa uirum delegerat, sponsum adducebat. Quippe cum non genere, aut nobilitate, sed libentes cu uiris insigni corporis forma iungantur, ut species maneret ad posteros. Quod & Catheorum dicunt proprium fuisse, ut sponsa sibi uirum deligat: sed ut eo foedere iungatur, ut uiro defuncto, eade pyra oppeteret cogat. Segoregioru uetus erat mos, ut paratis instructisq; mensis, inter epulas uirgo introducatur: & cui ex conuiuiis aquam dederat, eum sibi uiru delegisse uidebatur. Sicut apud Talcheas Libycam gentem, ubi multi unam expetunt: apud futurum focerum instructis epulis, coram sponsa scommata iactitant, fabellas, & iocos: cuiq; arridet mulier, illum sibi delegisse censetur. Nonnunq; posita uirgine, in uictoris praemium decernebant. Indi luctatione & pugnis, uictorq; praemium sponsam adducebat. Idem apud Sacas extremas Scythiae gentes: namq; hi solebant pro sponsa cum riualli pugnis decernere, uictusq; uelut deformatus ignominia, pudibundus, & merens in latebra degere, & alterius aspectum, lucemq; uitare. Circa Maotim gens est, Laxamatas uocant, apud quos uirgo nisi quae hostem confecisset, nuptui dabatur nulli. Et ex Carmanis uxorem ducebat nemo, nisi qui hostis caput ad Regem detulisset. Apud Syginnos Persicam gentem, mulier aurigandi perita, quencunq; uult uirum ducere, ius habet. Troglodytae uero, foeminas uiris desponsas, primis noctibus cognati, affinesq; producant: illasq; promiscuis adulterijs patere sinunt, postea perpetuae pudicitiae acriptae, seuerissimis poenis, uel minima coeetatione, si deliquissent, coercebantur. Quem morem Gymnesiarum incolis, Balearibus, & Lydis inualuisse legimus: Tradunt quida Andrimachidis in Aphrica populis, usum multa secula uiguisse, ut uirgines nupturas Regi imprimis offerant, ut illarum pudicitiam ante solennia nuptiarum delibaret. Quod a Volsiniensibus quandoq; seruatum legimus, ut seruilis praesli dominatu, ingenuas filias seruis delibandas darent. Ebulibus uero insulis Rex imperare dicitur, qui sine spe coniugij in quacunq; commotus fuerit, usurarum iam capit. Apud Aethiopes pleraq; gens solennes nuptias non nouit, quia passim, & indiscreto concubitu miscetur. Garamantes quoq; nuptias non nouere, sed ferarum ritu passim in Venerem licebat. Quod quidem a Barbaris frequens usurpatum est, qui turpi coitu se immiscentes, expertes thori genialis futere. Inter quos Lymirini populi traduntur, uulgato concubitu, connubia habere promiscua filiosq; aditos post quinquenium in unum coactos, suum quencq; similem agnoscere, & pro filio educere. Neq; omiserim quod traditum est apud Persas, Medosq; Reges q; plures habere uxores: mulieres uero q; pluribus nubere, quae autem paucioribus quinq; uiris nupsisset, agrestis habebat & sordida. Thraeces quoq; honori ducunt multiplici coniugio & numero uxorum gloriari: Sicut Germani, qui licet singulis uxoribus contenti sint, nobiliores tamen plures habere uxores pro decore familiae, & maiestate putant. Apud Arabas, Nabatheos, & Britanos, in usu fuit, ut consanguinibus, cognatisq; omnibus una uxor sit, ad quam per uices quisq; suo ordine admittitur: ingressurusq; ad eam, baculu pro foribus ponit: alterius uero congressum pro adulterio luit. Ac ne nimium multa complectar, neue ulterius Barbaros ritus, moresq; recenseam, de his haecenus dixisse abunde fuerit. Illud utiq; uerum est, quod a Graecis & Romanis pariter factitatu nouimus, ut uxor em quam quis duxisset, etiam sublati liberis alij dare usurarum, ex qua liberi gignantur, mox illam uendicare legibus & moribus permiscum fuisse. Sic Catō Martiam uxorem amico dedit, & Socrates Xantippem. Atq; alij id saepe factitarunt, quem more apud Lacedaemonios Lycurgi lege, Tapyrasq; & plerasq; gentes inualuisse, documenta sunt: qua cauetur, ut ad Senioris uxorem, iuuenis florenti aetate, tollendae prolis causa, admittatur: legibus uero Solonis sancit, ut orbae puellae qui sunt genere proximi nubant: utq; si maritus ad ratione uenereā minus potens foret, mariti propinquus illius uxorem nanciscatur. Quare Attalus Asiae rex, cum falsus rumor inualisset, Eumene fratrem morte sublatum fuisse, protinus illius coniugem unā cum regno sibi uendicauit. Deinde Eumene superstitite, uxorem illi simul & regnum restituit.

Cathei.
Segoregij.
Talchea.
Indi.
Saca.
Laxamate.
Carmani.
Syginni.
Troglodytae.
Gymnesiae.
Baleares.
Lydi.
Andrimachides.
Volsinienses.
Ebuli insulae.
Aethiopes.
Garamantes.
Lymirini.
Reges persarum, & Medorum.
Thraeces.
Germani.
Arabes.
Nabathe.
Britanni.
Graeci & Romani uxorem alij usuriam dabant.
Solonis lex.

pore, Valentinianus Caesar, ut soboles passim propagaret, gente:q; affatim redudarēt, duas simul uxores ducere licere, duobusq; impunē coniugijs commisceri lege sacrata sanciuit: quam legem Iulius Caesar decreuisse dicitur: ut liberorum quarendoru causa, quot uellet quisq; uxores ducere facultas foret. Id quod apud Siculos & Athenienses in usu fuisse quandoq; inuenimus: Siquidem Dionysius uno simul tempore cum Doride Locrensi & Aristomacha Syracusana nuptias celebrauit. Et Demetrius Antigoni filius, atq; Euripides poeta duobus simul coniugijs nihil ueriti sunt copulari: So cratem quoq; tradunt, simul Xantippem & Myrtonem Aristidis neptē habuisse uxores. Ipse uero Demetrius tam inexhauste libidinis fuisse fertur, ut postpositis armis & omni apparatu belli contra Megarenses, Lamiae prostitutae amore accensus, inseruaret. Ut haud immerito Lysimacho ostentanti uulnera, quae cum Leone mirae magnitudinis pugnant, passus fuerat: ipsius Legati respondisse ferantur, quasi alludentes, Demetriu quoq; meretricis Lamiae in collo notas, et uulnera detibus inflicta exhibere potuisse. Proditum uero memoriae est, Athenienses, ut exhaustam iuuentutem belli cladibus repararent, decreto cauisse, ut Urbanam ciues ducerent: & ex altera liberos tollerere non uetarentur. Apud Spartanos duas simul duxisse, crimini fuisse datum satis constat (licet aliqui contra uetitum pessimo id exemplo factitarint) Lycurgi lege, qui binas uxores unās aedes incolere, atq; eadem domo habitare permisit. Brachmanes, Numidae, & Mauri, pro modo facultatum uxores habent. Itaq; multis denas, plerisq; uigenas habere permiscum est. Reges quoq; Persarum & Assyriorum, plures, quibus Ciuitates pro redimiculis, & muliebri mundo largiuntur, habent uxores. SED SIC UT apud diuersas gentes, nationesq; dispares gradus affinitatis, cognationisq; quibus cum iungerentur, definiti fuere: ita mores obscenos & sordidos ritus, ac foeda quaedam solennia in contrahendis nuptijs, pleriq; gentes dispari obseruarunt modo. Quippe Thraeces mulieres nupturae non parentum arbitratu, sed praemijs nubunt. Virgines enim quae forma praecellebant, a uiris precio exhibito, & certa subtaxata pecuniarum summa, emebantur. Contra uero deformes & minus decorae precijs mercabantur uiros, quibus nubent. Babylonij & Assyrij peculiare fuit, nobiles uirgines ad forum in unum cogere: circumstante q; uirorum turba, per Praconem singulas auctionari: ut quae complacita foret, precio exhibito, aut datis uadibus, sponsa duceretur. Apud Taxilos, Brachmanesq; siqua propter inopiam, uirum nancisci non posset, in forum uirgo producebatur, & classico euocata turba, pudibundisq; ostensis & reuelatis, cui complacitata erat, nuptui dabatur. Boeotij & Locris nihil erat in sponfalibus firmum, nisi sponsus & sponsa in ara Eucliae uirgini dicata, prius libarent: haud aliter, nisi more solenni antea libassent, matrimonium esse rati. Qui mos Rhomae quandoq; inualuit: siquidem olim nuptura, in sinu Futini dei federe cogebatur. At apud Indos, nisi nubentes unguento quod ex arboribus Phasis fluminis distillat, delibuti foret: neq; matrimonium, neq; cognationis iura legitime contrahi putarunt. Sicut Atheniensibus nulla dabatur nuptui, nisi prius Dianae sacra obisset. Nam uestem induebat, cui Crocoton dixeret nomen: neq; initiari poterat decennio maior, uel quinquenio minor: Samnitum institutio talis erat: non cuius homini nuptui locare filias, sed x deligebantur quotannis uirgines ex omni turba: quae totidem magnae indolis iuuenibus darent, copare uoluntate, ut si a suscepta uite institutione, aut a bono, honestoq; decederent, per ignominiam illi uirgo adimeret, alteriq; locaretur. Proditum quoq; memoriae est, Phoenices uirgines, in lustris & lupanari uulgo quaestu facere in fano Veneris in oppido Sica: exq; eo quaestu meretricio dote parare, & ita uiru nancisci: de reliquo uero donu Veneri exhibere. Quod apud Cyprios usurpatu fuit. Na uirgines nupturae, ad litora descendere, & cu hospitibus commisceri, uulgatoq; corpore quaestu facere solebat, donec dotes, quibus uiru nanciscerent sibi copararet: Armenijs lex est, ut uirgines in fano uetustissimo & sanctissimo Anetid deae prostituant: ubi ipsius statua ex solido auro sita erat, quam Antonius expilauit: quibus emeritis, cuiusuis praecipui hominis coniugiu fortiri fas erat, nemine abnuete, aut tale coniugiu detrectate. Indi uero maximu decus arbitrati sunt, si qua uirgo eleganti munere, aut insigni dono priscae artis digna foret. Quibus

Vxores quot quisq; uoluit ducebat.
Demetrii libido.
Athenienses urbanam ducebant uxore. Spartani.
Brachmanes.
Numidae.
Mauri.
Persarum & Assyriorum Reges.
Ritus diuersi in contrahendis nuptijs. Thraeces.
Babylonij & Assyrij.
Taxili & Brachmanes.
Boeotij & Locri.
Eucliae ara. Rhomani.
Futinus.
Indi.
Phasis flu.
Athenienses.
Crocoton.
Samnites.
Phoenices.
Sica.
Cypri.
Armenij.
Anetis.
Indi.

¶ Quid sit Artemon apud Iureconsultos : & quod dicatur plumbum in ripa positum, de quo ambigitur apud multos. Caput xxv.

Laboleni lap-
sus.

MALVM navis esse partem, licet plerūq; naues sine malo sint : Artemonē uerò non esse navis partem, Labolenus ex auctoritate LABEONIS im- primis magni & docti iuri, de Verborum significatione notavit. Quæ- siui ego à Iurecōsulto maximo temporum nostrorum, claro in iudicijs & foro, quid esset Artemon, qui quasi additamentum, non pars navis à Iureconsulto censeretur : cumq; ille ex opinione Interpretis, Artemonem gubernas- culum, seu clauum navis diceret esse. Rursus quæsiui ab eo rationem tam uariæ decisi- onis. Cur malus navis pars sit, cum plerūq; naues sine malo sint : gubernaculum uerò pars navis censi non debeat : cum extorto gubernaculo, navis haud dubiè fluitaret, & incommoda fieret, arbitriumq; moderandi deperiret. Quippe sicut gubernaculum, sic malus nauis facile demit & addi, figitq; & refigi potest : plusq; operæ & negocij gu- bernaculum nauis, q̄ malus præstet. Cumq; ille subdubitare aliq̄diu uisus, nō facile obie- cta dilueret : tandem dixi, à nostris Interpretibus plerūq; minus cōmodè & uerè de- finiri : ob quæ non solum imperiti Legum & rudes, sed & docti in dissonosensus di- labuntur : multipliciq; affecti errore, ueros significatus non planè percipiunt. Non em̄ gubernaculum nauis Artemon fuit, ut falsò illi opinati sunt : Quippe gubernaculum non esse nauis partē dicere, est improbissimæ insipientiæ : sed Artemon Trocleæ ge- nus tractorium est, quod ἑνατορ Græci uocant, quo fune ductario per orbiculos traie- cto, & acto in gyrum, ut nostri moris est, facili ductu importantur onera, uel exportan- tur : uulgoq; quātum coniectura assequimur, Arganum dicitur. Is autē Artemon, nauis pars non erat : cum non nauigationi, sed oneri inferendo machina commodè cons- tructa fuerit. I T E R V M idem Labolenus plumbum quod pro tegulis tecto appositum foret, ædium partem esse, ex auctoritate eiusdem LABEONIS asseuerat. Quod uerò in ripa tegendi causa locaretur, contrā esse dixit : quo fit, ut uendita domo, uel legata, plumbum quod esset in ripa, uenditioni, au legato non accedat. Quid esset plumbum in ripa, sæpe à Iuris professoribus quæsiui. Et tamen nonnulli inani opinione ferantur, ipseq; Legum interpretis alioqui facundissimus, ingenuè se id ignorare fateatur : ani- maduerti tandem plumbum quod esset in ripa, tegendi causa illud dici cōuenire, quod tecto destinatum, necdum appositum, aliquo in loco relictum, donec tecto apponeret̄ commendatum uel fuisset : esseq; in ripa id commodè dici, quod parieti inhærēs erectū ita subsidet, ne humi iaceat penitus, unde uulgò arripere dicūt. Id autem plumbi quod ita hæsit, & subsidet, in ripa esse dictū est. Fuit ergo opinio LABEONIS, quod tam- etsi tegulæ plumbeæ quæ in tecto sitæ erant, edificij pars forent : illas tamen quæ se posite muro adhæserant, ut paulopost apponerent̄, edificij partem non esse, licet ad eū usum destinatæ, ut pro tegulis tecto inseruient. Itaq; legata domo, aut uēdita, plumbū quod in ripa ita situm erat, uenditioni, aut legato non accedere legitimè putarunt.

Artemon quid
uere significet

Plumbum in
ripa positum.

¶ Quod esset Collegium fratrum Arualium Rhomæ institutum, quibus Salij Sacerdotes, & quot societatum genera fuerunt. Caput xxvi.

Primum Col-
legiū Rhoma-
num.

RIMVM Sacerdotum Rhomæ Collegium, fratrum Arualium fuisse multi asserunt. Hoc enim sacrum à principio originum, Romulus in- stituit primus. Nam cum legibus armistq; Urbem munuisset, ne religio in bene instituta ciuitate deesset, XI fratres Aruales cōstituit Sacerdo- tes, seq; duodecimum. Fratresq; ideo appellauit, quasi mutua charitate & cōdere nexi forent. Refert tamen Massurius Sabinus, Accam Larentiam Romu- li nutricem, XII eduxisse filios, & cum unum fato amisisset, in defuncti locum Ro- mulum alciuisse : ipsumq; & cæteros Aruales appellasse fratres, quod socij essent & ferè pares, agrestij & pastoricia sodalitate coniuncti. Horum insigne fuit, Spicea co- rona alba, infula alligata, quam, dum operantur sacris, singulos gestare solenni more decebat :

Fratres Arua-
les in dicti.
Romuliani.

decebat : quo insigni ab Acca Larentia donati primū fuisse : isq; honor perennis illis perpetuò mansit : ita ut nullo successu uel casu, tanta societas nisi uita finiret̄ : tan- tāq; fuit amplitudinis, ut etiam ab hostibus captos, & in extrema fortuna, aut exules, quāuis nullo postliminio redemptos, honor hic comitaretur. Apud Aquitanos uerò Solduni dicti sunt, quorum societas erat, ut isdem uitæ cōmodis, opibusq; promiscuo usū fruantur : siquid autem aduersi contingeret, eosdem casus, eandemq; fortunam, ac etiam uitæ interitum, unā subire cogerentur. Quod ab Aegyptijs usurpatū legitimus, quibus amicitia genus & sodalitiū fuit, cui nomen συσπρωκτικόν, quasi cōmorien- tium : qua nulla sanctior firmiorq; fuit : quo genere Antonius & Cleopatra, cui plus nimio se addixit, mutuo affectu deuincti fuere, hac lege copulati, ut si fatale quippiam aut diri casus alteri contigisset, alter tanq; poenæ socius, eundem fortunæ exitum esset laturus : socij q; & comites essent fortunarum & calamitatū. Apud Hūnos tale fœdus in explicabili nexu contrahabatur, ut XX uiri generosi spiritus, eisdem sacris initiati, unā comites essent consiliorū & uoluntatum : eo uinculo ut in conuictu frequenti, & contubernio maneant : & ne punctum quidem temporis uacuum relinquāt : prospere- raq; & incōmoda mutuis officijs ferant ad supremum diem : morte autē obita, super- stites defunctum efferant & comitentur. Hyberorum uerò mos fuit, ut amici in fami- liarum iura affueti, Principi se deuoueat, uitæ mortisq; ultores : quicq; ita in cohorte ami- corum deuoti erant, omnium consiliorum secretorumq; participes fiant, & si quid ti- mendum accidisset, omnes casus & Fortunæ minas, atq; unā mortem oppetere cogan- tur. Qui mos Catabris fuisse traditur, ut pro amicis & fœderatis, sociali fide, se immo- sare atq; interire non dubitaret, insigni testimonio mutua charitatis, & perpetui amo- ris. Ex Socianis quoq; Gallorū gente, sexcēti ex primoribus, Solduni uocati, unā cum Rege uiuunt, & cōmoriantur : nephas putantes superstitem Principi suo esse. Apud alios uerò intīmi familiares, qui manus, mens, lingua, & oculus, atq; aures Principis uo- cantur : in eodem cultu & conuictu sunt, rei nullius ignari, & amici Principis, qui ar- cana consilia & abditos sensus soli cognouerunt. Ab Aethiopibus seruatum est : ut fa- miliares in Regis societate, per omne obsequium insinuati, unā cum Rege ad supra- mos annos uiuant, consociati & fœderati, qui summum inter amicos locum tenent, & si qua corporis parte Rex mancus fieret, eodem mēbro se deformēt, eorū morte subla- to, sponte intereant. Tauris apud Scythas cum Regibus præcipuè gratos, & qui ma- gnò in honore fuissent, ex amicis sepelire in usu fuit : cui Rex tanq; pignus amoris au- rem abscindere solebat. Apud Græcos usurpatū est, ut cum aliqui in explicabili nexu cōpulantur, uno pallio inuicem se operiant, & morte obita eodem tumulentur : quo si- gnificabant duo simul corpora concordibus animis, & una mēte teneri. Priscis autem Longobardis, maximum fuit amoris uinculum, apud aliquē ponere barbā : Is enim intimo fœdere astrictus erat, apud quem lanuginem quispiam deposuisset. Sicut apud Persas donari anulo à Rege, fœdus in explicabile, & summi amoris uinculum putaba- tur. Huic ergo Larentiæ quæ Flauia dicta est, Mense Aprili solennes dies, & sacra ab Anco instituta, Rhomani assiduè celebrant : quæ Larentalia dicta sunt, & X CA- LEND. Ianuarias, qui dies Ioui feriatas erat. Cui Martis Flamen plerūq; Pōtiffices in uelabro, ubi Larentiæ ara & statua erat, sacrum anniuersarium facere, ad eiusq; se- pulchrum Decembri Mense conuenire frequentes, & dare inferias solebant, quod po- pulum Rhomanum decedens hæredē fecerat. Cuius rei causa, eius dies inter Fastos relatus fuit. Stataq; die Flamen Quirinalis illi quotānis sacrū facit. Huius postea exē- plo, inter Romulum & Tatium inita societate, retinendis Sabinorum Sacris. Soda- les Titij à T. Tatij, uel à Titij auibus, quas obseruat augures, denominati sunt. Post quæ, Sodalitates, sacris Ideis Magnæ Martis receptis, Rhomæ sub idem tempus inuē- tā, ueluti publica munera habita sunt, sicut sub Tiberio Augustales, qui numero V & XX ex primoribus Urbis, sorte ducebantur : quos Tiberius Iuliae genti sacrauit. Et Antonini temporibus Antoniani sodales. Mox Eluiani, & Aureliani, & demum Fau- stidiana puellæ ad imaginem antiquitatis nuncupatæ, qui in Principis comitatu, in ex- plicabili fœdere uincti erant, & post funera, illi Flamines & Sacerdotes consecrati.

Solduni.

συσπρωκτικόν
της.

Hunnorū fœ-
dus.

Hyberi.

Cantabri.

Sociani.
Solduni.

Aethiopes.

Tauri.

Græci.

Longobardi.

Persæ.

Larentalia.

Sodales Titij
Titij auis.

Sodalitates au-
gustales.

Sodales An-
toniniani.

Sed cum à Romulo hoc sacerdotium primum institutum ferant, quin reliqua sacra Numa summus religionum cultor obiuerit, nulla cōtrouersia est. Nam & Pontifices, **Sali.** Flamines, Salios, atq; Augures ab ipso inuentos tradūt. Fuere enim Salij Martis Sacerdotes numero XII ex Patricijs liberi, & ciues, & qui neutro parente orbatī essent, à Numa seu Tullo Hostilio bello contra Fidenates (ut Liuius auctor est) uoti causa nūcupati: qui postea numerum Saliorum duplicasse fertur: ita ut IIII & XX, belli pacisq; temporibus Collegio cooptarētur: Cuius sacri causa hæc & origo fertur. Cum enim regnante Numa, morbo & afflatu noxiō Ciuitas affecta esset, eaq; lues nullis sacrificijs aut piaculis, sedari uideretur posse. Peltam æneam è cœlo, in qua Romanorum fata sita erant, in manus Numæ decidisse ferunt. In qua cum Urbis salutē sitam crederent, ne inuentu facilis, & ob id furto exposita esset, alias XI elaboratæ artis eadem facie mensurataq; à Mamutio fabro, ne dinosci posset, cōstructas dicūt fuisse; illasq; in Martis sacrario asseruasse, illarumq; custodes Salios uocasse: quorū Princeps Præsul, alter Vates, alius Magister, qui præsidebāt, dicti. Illorumq; insigne tunica erat punicea, & æneū in pectore tegmen, quod supra tunicam uersicolorem induebant; tum Balthi, & æneæ galeæ: quibus ornati Martio Mense, cum tripudijs ad Tibiā, solenniq; saltatu cœlestia Ancylia eiusmodi ferentes, culti ornatiq; prodibāt: ipsiq; gladiis illa percutientes, cum gressu & gradu composito, pulsu pedum ad sonum uocis modulato, per Capitolium & Forum, perq; Urbem incedebant. Inq; eo tripudio Mamutium fabrum, qui tam exactē illa molitus esset, in nominis memoriam sempiternam, accennatas impennatasq; agnas pro spicis & aristis, & Lucecium Iouem, Ianumq; deorum deum, aliosq; Deos, excepta Venere, quā in carminibus Saliaribus nominare nephas erat, uerbis subobscuris, Marti cōsecratis, quæ nec mutare licebat, ritu prisca religionis, in fine carminū referebant. Post aliquot uerō ætates, Imperatorum nominis carminibus Salios adnotarere cōstitutum fuit, ut illorum quoq; memoriā sempiternæ gloriæ mandarent. Quare Germanici nomen Saliari carmine, & mox aliorum Principum, intercurfu temporum celebrata fuere, quo tēpore Flaminica Dialis uxor capillum pectere, anteq; ancylia conderentur, uetabatur; quorū sacra & festos dies cœnis sumptuosis, & cōmessationibus cum cantu & Symphonia opiparè celebrare soliti sunt: in quibus sutiles coronas & alia conuiujs oblectamenta adhibebant. Hiq; dies religiosi & sacri mansere in posterum. Quod Sacerdotium quanti fuerit licet estimare, quod nisi ex Patricijs ad hunc honorem admittebatur nemo: & nisi liber & ciuis patrimus & matrimus foret. Quodq; Appius Claudius triumphalis, Scipio Africanus, & L. Bibaculus inter Salios esse, & hæc sacra attrectare, gloriæ duxere. Et T. Vespasianus, quod numero Saliorum fuisset cooptatus, gratias egit. Antoninus quoq; Philosophus, natus VIII annos, ab Adriano Cæsare inter Salios adnumerari, laudē duxit, uelut magni splendoris munus ferret. Eratq; cōstitutum, ut qui consulatum aut Præturam, aliumue Magistratū gereret, Ancylia ferre, & inter Salios esse cogi nequiret. Præter quæ, etiam apud Larinates, Salios Martis Sacerdotes fuisse: & in sacris Herculis ad magnā aram, Salios sacrorum ministros cum cantu psallere cōsueisse comperimus. Et tametsi Martio Mense Ancylia deprompta è Martis sacrario prodicebatur, Ancylia in eodem sacrario, aut in curia Saliorum cōmouere, moris erat: quasi eo motu Martem è sua sede excitum, eoq; propicio & uolente, arma expediri, legiones conscribi, exercitus apparari, atq; omnia hostilia esse designarēt: qui dies religiosi & infames habiti sunt, quibus anteq; conderent, Sponsalia inire, peregrè proficisci, aut pacis fœdera tractare, uel aliquid publicæ priuataue rei inceptare, uelut mali auspicij, tristisq; maneret exitus, ominosum fuit.

Pelta cœlium delapsa.

Insigne Saliorum. Tripudia Saliorum & carmina.

Venerè in carminibus Saliaribus nominare nephas erat.

Saliorum sacra & festi dies sumptuosi. Sacerdotij Saliorum dignitas.

Belli indicio.

¶ Quot Lictores Apparitoresq; habebat Dictator, quot C O S S. aut Prætores, Quæstorese ue, quiue secures habebant, & qui non.

Caput XXVII.

Quod

V O D Romulus parto regno, cum Sella curuli Trabeaq; & reliquo ornatu se augustiorem fecisset, tum maximè XII Licitoribus insignem fecerit, qui fasces, securesq; uelut insignia Maiestatis præferrent, à multis est memoriæ mandatum. Nonnulli Tullum Hostiliū Romanū Regem primò purpuratum, cum licitoribus & fascibus in publicum prodisse ferunt. Sed perpendimus non Lictores modò cum fascibus & securibus, sed Apparitores quoq; Regem præire consueisse. Fuere enim Apparitores ministri Regij, qui astabant lateri, & corporis stipatores erant: ut si quando opus esset, ad Imperium nutumq; Regis præstò forent. Præter quos fuere Viatores in Regio comitatu, qui quoties Senatus cogendus esset, ex agris Senatores aduocarent, cōtumacesq; citarent & arriperent. Quippe cum prisca temporibus Proceres ciuitatis morarentur in agris, si quando consilium publicum cogendum erat, à uillis accersebantur in Senatum: ex quo qui eos euocabant Viatores dicti, quiq; ex Viatoribus ligandi cædendiq; ius habebant, Lictores nominati sunt: quibus iussu Regis delinquentes uincire, nudatosq; uirgis cædere, & si crimen exposceret, securi percutere negotium erat. Ideo lora in sinu gestantes, Regi apparebant, quibusq; mandatum erat, facinorosis & delinquentibus crura & manus ligabant, ut post uerbera nouissimo exemplo afficerent. Præter quos fuit Accensus & Præco, qui dicto Consulis alteriusue Magistratus ad Imperium nutumq; præstò essent. Accensus, ut ad Concionem: Præco ut ad comitia Quirites aduocaret. Quod munus ut esset expeditius, Libertis dari cōsueuit, sicut ministrorum & Apparitorum, Brutarijs, coactis seruilia exhibere, pro eo quod bello Punico secundo post cladem Cannensem, ad Hannibalem defecissent primi. Sed cum post exactos Reges, C O S S. creatis, omnia insignia quæ apud Reges erant, populus Consulibus concessa uoluerit, Brutus & Valerius Publicola, qui assertores & uindices Romanæ maiestatis fuere, cum statuisent non formidolosum & ferum, sed mitem & Plebi percharum efficere cōsulatum, utq; offensionem & inuidiam uitarēt, in publicum prodeuntes, cum eisdem quibus Reges insignijs, secures à fascibus dimouerunt: & cum solis fascibus ad Populum concionati sunt. Inde mansit in posterum, ut cum XII fascibus, totidem Lictores sine securibus Consuli præirent. Hæc enim fuere insignia summi honoris & Imperij Consularis. Illis ergo magistratibus secures cum fascibus in Vrbe præferbantur, qui sine prouocatione summam imperij tenebant: ut Dictatori, & Decemuiris, à quibus ad maius Tribunal prouocatio nō erat. Dictatori ergo pro honore summi Imperij, quod plus iuris & Maiestatis haberet, IIII & XX Lictores cū fascibus & securibus. Viatoresq; & Apparitores, qui summo uerent turbas, præbant. Consulibus in Vrbe XII lictores cum fascibus tantum, demptis securibus. Foris uerò, ut in decreta sibi prouincia, aut cum castris & legionibus præessent, fasces cum securibus, unaq; Lictores Apparitoresq; præcedebāt. Idq; ideo cautum, ut prouinciam perniciosi hominibus purgare, illorūq; audaciæ & temeritati obuiam ire, flagitijsq; & dedecora pœnis & damno multare ualerent. In Vrbe enim Consuli cum securibus esse ius nō erat: quippe supræma potestas, & ius de nece ciuis Consuli intra pomerium nō datur. Obseruatumq; fuit, ut inter Consulem & proximum Lictozem, nemini officij causa nisi Consulis filio aditus esset. Prætori uerò in Vrbe nō XII ut Consuli, sed VI tantummodo Lictores apparere solent: Extra uerò Urbem, aliquando cum securibus apparuisse inuenimus. Paulo tamen Amylio in prætura priuilegio honoris XII secures apparuisse ferunt, ut Consulare maiestatem in prouincia præ se ferret. Tribuni autem plebis solum Viatorem, Apparitoremq; à prima origine sine Lictoze habuere: qui etiā Libertini erant: quippe cum Tiberius Gracchus in Tribunatu Libertis Apparitoribus primus usus fuisse dicatur. Postea uerò q̄ prouincias sortiri cepere, & illis cum imperio præesse, etiam Lictores habendi Tribuno facultas data est. Quæstorese uerò, Aediles, Duuiri, & minores magistratus, qui prehensionem & uocationem non habebant, in Vrbe, nec Lictoze uentabantur, nec Viatoze: tametsi Prætozem XII secures cum fascibus: & Quæstorem Lictozem & fasces quadoq; habuisse legamus: quod in prouincijs, quas sortiti, Prætores,

Lictores. Apparitores.

Viatores.

Lictoris munus

Accensus. Præco.

Brutarij.

Secures abieci post exactos Reges.

Secures cū fascibus quibus præferbantur post exactos Reges.

Consulibus quot Lictores.

Ius necis intra pomeria Consuli non dabatur.

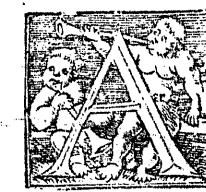
Prætori in Vrbe quot Lictores.

Trib. pleb. Viator & Apparitor.

tores, Quæstoresq; fuerant: non autē intra pomeriū id licuisse apparet. Extra Urbē enim his uti fascibus & Licitoribus interdū cum securibus licebat, ut sceleris & perfidiae poenas à facinorosis expeterent: in Vrbe uerò minimè, nisi Quæstores parrici forent, quibus pro Imperio & maiestate cum crimina uindicarent, in Vrbe Lictores cum securibus saepe prælati sunt. M. tamen Liviū Drusū dum Quæstor Asiā obtineret, nullo Licitore aut alio insigni honorū uti uoluit: ne quid seipso insignius prouincia haberet. His ergo quorum erat maius imperiū, & maxima auspicia: quicq; cum adeunt magistratus, Vestæ & penatibus rem diuinam faciūt, ut Dictatori, Consuli, & Prætori, passim Lictores cum fascib⁹ in Vrbe habere licuit: Dictatori etiā cum securibus: Cæteris uerò qui minima auspicia habebāt. Licitore uti nō licuit, nisi Quæstor parrico, ut percensuimus. Fuitq; uetus constitutum, ut Præfecti prouinciarum & Præsides, Senatoribus ex claris maioribus, & in clytæ familiæ peregrè agentibus, quo conspectior dignitas & honoratior foret, plerūq; in prouincia Lictores cum bacillis darent: utq; si Reges externi aut fœderati in prouincias Pop. R. homani uenirent, magistratus R. homanus, aut Præsides illi cum Licitoribus & fascib⁹ præiret. Mario enim Prætor Asiā obtinēte, & in eam profecto Mithridate, semper cum fascibus Marius præcessit Mithridatem. Qui quidem Lictores nō his modò magistratib⁹, sed & Vestalibus, & Sacerdotibus, mox Cæsaribus & summis Imperatoribus cum uirgis laureatis, & Augustis mulieribus pro muliebri fastigio præcessere. Quare Agrippinæ matri Neronis, perpetuò Senatusconsulto Lictores duo tributū fuere: & Flaminium claudiale. Contrā Tiberius Drusillæ matri decerni Licitorē minimè passus fuit: licet Augustus illam in familiam nomenq; Augustæ testamento asciuisset. Illud quoq; obseruatum est, ut cum Lictores iussu C O S S. aliquē è domo euocarēt, forem ædium uirga percuterent, quasi eo signo publicam adesse personam innotesceret. Sicuti tamen ob claritatem dignitatemq; deferabant, uirga fores percuti uetabāt. Cū enim Pompeius Magnus Possidonij domum summi Sapientiae professoris esset ingressurus: fores uirga percuti uetuit, & fasces summisit. Et si quando Dictatori, Consuli, aut Prætori præirent pro Imperij Maiestate, obuium quemq; semita cedere, denudare caput, & obsequij honorisq; causa, equo descendere iuberent, obuiamq; turbam uirga subisterent, & summouerent. Apud Athenienses & omnem fere Græciam, ut discrimen personarum notaretur, Magistratus nō Lictores, sed Lixas simul & uirgas habuerūt uice Licitorum, quos λειψυργες nuncupant. Fertur uerò Germanicus, Athenienses socios & fœderatos, uno Licitore uelut præcipuo munere donasse. Neq; prætereūdum in occurſu maioris Magistratus, minores summittere fasces consueuisse: ut signaret honori deferre & imperio parere. Quare Valerius Publicola in suspicionē affectati regni adductus, dum concionatur fasces populo summisit: scilicet Populi q̄ Consulis maiestatem, & iura potiora arbitratus. Lictoresq; cum fascibus saepe paludatos, C O S S. etiā paludato in prouinciam profecturo præire solere: quæ quidem paludamenta tunc sumebant, cū in expeditionem, aut decretam sibi prouinciam C O S S. iturus esset. Paulo tamen Aemylio Prætori in Hyberiam profecturo, album paludamentum, ac Lictores ministrosq; albatos cum modico comitatu tributos comperimus. Sinè autem Licitoribus proficisci in prouinciam, aut C O S S. profectis, Lictores in Vrbe mansisse, religioni est & prodigij loco habitum. Fuit quoq; receptus mos, ut quoties insigne uictoria C O S S. potiti essent: ob res prosperè gestas, laureatis fascibus prælati incederēt, literasq; laureatas R. homani mitti, aut nuncios cum iaculis laureatis aduenire, nauemq; laureatam aut uitatam, felicis uictoriae nuncium esse: ac læta & magna significare tunc, cū depulsis & dissipatis copijs hostes uicti essent, & profligati animaduersum est. Victo enim Mithridate, & fugato duplici prælio, Lauro ornatam nauem, & bellico apparatu instructam, ut in uictoria mos erat, Lucullus R. homani misisse dicitur. Ipsi uerò nuncijs tabellarijs, Græci πρὸφορος dixere nomē, quoniam erectas pinnulas gestarēt, quod Aelius Verus fecisse dicitur, ut cursoribus alas pennas imponeret, illosq; uentorum nominibus appellaret: quandoq; φανώνας & γερματιφόρος: Persæ Ἀγάρης & Ἀσάγας, Proditumq; memoriæ est, Columbas Tabellariorū uice apud Maiores

Maiores saepe fungifalitas: quippe Cecina Volaterranus harundines uictoriae nūcias habuit. Cyrus uerò per interualla locorum Tabellarios ita disposuit, ut fatigatis recētes, & nocturni diurnis succederent: adē ut uolantes grutes superarent. Quod & Xerxes fecisse dicitur, ut cursores inuicem succedentes haberet dispositos, quos neq; imber, neq; noxa à cursu dimoueret. Inter alios Marrhes Aegypti Rex prodit Coranicem habuisse, cui cursoris uice literas perferendas dabat. Nec ab re fuerit meminisse ex uiridi Lauro fascium Luculli, Pompeij fasces languētibus folijs Lictores exornare, concessæ mox uictoriae omen fecisse. Sicut superbus Tarquinius, ne suum Ducem Latini agnoscerent, neue discreta insignia haberent, ex Latinis R. homanisq; fascibus, manipulos miscuit, singulosq; ex binis fecit. Ipse tamen Pompeius, licet se Imperatorē fuerit appellari, nunq; tamen in fascibus insignia laureæ coronæ detulisse legitur: quo exemplo arguitur, Imperatorum fascibus laureas apponi consueisse, quod iustum Imperium & legitimus triumphus notaretur. Apud Græcos uerò uetusto more receptum est, ut si quid faustè & feliciter nuncijs afferrent, coronati aduentarēt: ipsiq; ciues felici accepto nuncio, in cōmunis signū lætitiæ coronati incederent, orantes, gratantesq;. Carthaginenses, rebus feliciter gestis, præcipuum lætitiæ genus habent, uictimas cedere, ludos celebrare, munera mittere. Quodq; fascib⁹, quos præferebāt Lictores Betullas uirgas maximè cōmodas duxere. Itaq; ex illarū uirgis, tum propter candorem, tum propter tenuitatem publicos fasces, qui magistratibus præirent, effecere. Atq; illud animaduersum est, quod tamen ad reliquas prouincias Præsides & Magistratus cum Licitore, & fascibus irent: tamen Alexandriam Consulares fasces accedere, aut Urbem inire, uetabatur: quod diuinis carminibus, & uaticinio prædictū esset, tunc demum Aegyptū fore liberam, cū ad eā R. homani fasces aduentarent: Tametsi R. homani magistratus libera & fœderata oppida, uelut sociali fide copulata, plerūq; sinè Licitore aut fascibus adirent.

¶ Quod Regium Diadema, tam apud R. homanos, q̄ apud exterarū nationes, gentesq; fuerit, & quæ insignia. Caput x x v i i i .

PVD Paulum Cortesium uirum doctum, & mihi per familiarē legē batur Luculli uita ex Plutarcho: in qua expeditionem, & prælia cōtra Mithridatem à Sylla primū, mox à Lucullo suscepta, multa cū facundia uerborū refert, cum quo multiplex, uarium, & inexpiable bellum fuit, quoq; modo fufus & profligatus, cū de consciscēda morte cogitaret, repētinā incursionis metu, ac subito malo perterritus, Eunuchum è cubiculo ad sororem, & duas uxores, Monymam, & Veronicam, ut in tanto discrimine ne cunctarentur sibi uel honesta morte consulere, ante quā uictor hostis adueniret, misisse dicit, & dum alij alio læto absumerentur, illarū alteram animo cōsternatam, Diademate detracto, quod capite gestabat, & collo circumdato, suspendio uitam finire uoluisse: alteram ueneno mortem sibi consciuisse, & qualia in magnis discriminibus, & summæ fortunæ casibus euenire solent: in eandem sententiā multa cōmodissimè aptissimeq; enarrat. Atq; hæc cū legerentur, quidam uir curiosus & haud illiteratus, qui unā aderat: quonam mōdo potuisset quispiam Diademate, quod capite gestaretur, suspendio uitam finire demirabatur: quippe Diadema regiū ex auro gemmisq; constare dicebat, neq; illo efficere potuisset quenq;, ut laqueo deperiret. Quæ cū dixisset, multiq; idē sentirent, dixi aliud fuisse sententiæ & opinionis meæ: Diademateq; Regium tam R. homanis, q̄ exteris gentibus, candidam fasciā esse respondi: quod insigne à Libero patre inuentum Plinius notauit: ideo crimini datum Pompeio fuisse, quod ulceris uelandi causa, crus fasciā circūcingeret, tanq; Regium sibi Diadema uendicaret, nihilq; referre qua in parte gestaretur illi obiectum esse: tamen feratur ueteres, quod caligis non uterentur, crura fascijs alligasse, femoraliaq; & tibialia habuisse. Et . L . Metellus, quod ulceris causa, frontem fasciā circumdedisset, Vittati seu Diademati cognomen tulisse, Tigranes quoq; Armenius, candidam fasciam insigne Regium

Quæstor parricus, qui & parricidius.

Lictores cū fascibus in Vrbe habere quibus permissum.

Lictores cum bacillis. Regibus externis Præsides cū Licitoribus & fascibus præibat. Lictores cum uirgis laureatis.

Lictores fore uirga percutiebant. Licitorum munus.

Athenienses Lixas & uirgas loco Licitorum habebant. λειψυργες. Summissio fascium.

Fasces laureati.

Litere laureatae.

Tabellariorū diuersa nomina.

Tabellarij Cyri per interualla locorum. Cornix literas perferens.

Græcorū mos audito fausto nuntio.

Carthaginenses.

Betulle uirgæ.

Alexandriam fasces non ingrediebantur.

Paulus Cortesius. Plutarchi locus in uita Luculli.

Diadema quid.

Pompeij uita.

Metellus taxatus.

gum

gium ante Pompeij pedes abiicisse dicitur, uelut dominationi cederet, & omni publico munere se abdicaret. Quin Alexander memoratur, cum defiliens equo casu Lyfimachum uulnerasset, medendi uulneris causa, Diadema sibi detraxisse (nam candida fascia erat) illoq; Lyfimachi uulnus alligasse. Quod omen, illum futurum Regem designauit, sicut euetus docuit. Idq; apud Authores assiduis exemplis patere. Medis uero, Persis, & Armenijs Regibus, Cidarum cum cerulea fascia albo distincta, uel Tiara, amictusq; purpureus quadrangulari figura. Interdum Candys, quod Persarum Lydorumq; insigne regium erat; pro Diademate iuit. Quos quidem Reges anteq; scepra inirent, sacris initiari oportebat: qui modus erat, ut uestem quam gestauit Cyrus primum, induerent, mox Terebinthum & Caricas gustarent, poculumq; lactis ebiberent: sicut initiatos sacris Isidis, fores aedis aperire, arcanosq; libros euoluere, aqua ablui: ad sacraria deduci, duodecimq; stolis primò, mox ipsius Deae picta ueste indui decebat. Quae quidem Tiara pileus erat, ex qua redimicula quibus maxillae uelantur, defluebant, qua Phryges in solennibus utebantur saepe. Quod quidem Diadema Armeniorum Reges, nisi à Rhomanis, assumere poterant. Namq; experimento cognitum erat, Barbaros malle Rhoma petere Reges, q̄ habere. Persici Reges obseruarunt ex Myrrha & Labizo odorata, capiti insigne Regium ferre, pallamq; picturatum, & auro distinctam induere. Numidis Regibus sceptrum in sinistra, & candida in fronte uitta, insigne est regale habitum. Macedonum Regum Chlamys, Chausia, & Crepida, ac Diadema. Assyriorum uero Tiara Diademate obuoluta, & Tunica purpurea, & partim alba, qua nisi Rex induere nemo poterat. Sardis quoq; curru uehi, & rectam ferre Tiaram solis Regibus dabatur. Apud Siculos, purpurea uestis, argenteus baculus, & purpura gemmis extructa cum Diademate, Phoenicibus, Syris, & Cylicibus, Chlamys cum crepidibus, & candicans Diadema. Aegyptijs autem Regibus, nunc Leonis, nunc Tauri, aut Draconis efficti imaginem, aut ignem, arborumue effictam supra caput ferre principatus & Regij dominatus insignia fuere. Tamen si Regni cura & procuratio illis penes Regias uxores fuerit, quibus plusq; Regi honoris, obsequiq; tributum est. Nonnunq; Diadema aspidis imagine distinctum Aegyptiorum Regum spectatissimum insigne fuit: Parthis duplex Diadema amplissimum decus Regium dicunt esse, quippe quorum Reges magni, & Regum Reges habebantur: sicut Phrygum Reges adeo processere, ut Regum maximi nomina ferret. Darij Diadema fuit purpureum, albo distinctum: quod mox Alexander usurpauit ferre. Syrii quoq; stolam & sceptrum pro regio Diademate habuerunt. Apud prius uero saeculum Reges tenuisse hastas quas scepra nuncupant, pro Maiestate, proq; Diademate fuisse proditum est. Ferunt milites in exercitu Pharnacis, tumultuaria coacta manu, latiore illi scyrum, dum ipsum in Regem assumunt, pro Diademate dedisse. Sicut Amasi dum concionatur, pro Regali ornamento Galea data est. Bataui & Germani, Regem quem delegere, attollere humeris, & scuto exceptum subcollare per uices pro Regio fastigio obseruarunt. Rhomanis autem Regibus Diadema, Trabea, & purpureus amictus non quadrangularis, sed semicircularis insignia Regij dominat' fuere. Sequitosq; postea Caesares Diademate minimè usos comperimus: imò omne decus Regium, ut inuidiosum deuitasse. Quippe nomen Regium alibi magnū, Rhomae uero intolerabile fuit. Frequens enim apud eos Laurea capitis decorum, & distincta radijs corona, ac purpurea Chlamys, insignia Imperij fuere. Tamen si, post temporum interualla ex Caesaribus Aurelianum Caesarem, praeter mores, institutaq; Maiorum Diadema usurpasse, eoq; insigni primū usum fuisse legamus. Demum eò uesaniae processum fuit, ut sequuti Caesares, sacrum ignem, qui tantum Regibus Persarū mos erat, uelut imaginem Imperij sibi praeferrere, sinerent, eoq; praecipuo insigni & singulari ornatu uterentur. Ferunt Clearchus Heraclensium tyrannus, cum effluxu flueret opes, eò processisse, ut successu continuæ foelicitatis, supra spem humanā insolens, se Iouis filium diceret: superq; caetera flagitia & dedecora, auream aquilam sibi praeferrere sineret, purpureamq; uestem, auream coronam, & cothurnos excellenti cultu instar Tragicorum Regum, pro insigni haberet, hanc Regalem existimans palmam, uelut eo ornatu, argu-

menta

menta sui generis, non ambigua fide demonstraret: & Antigonus: quò Libicum patrem referret, insolenti dominatu eò uanitatis excessisse, ut haderā capiti pro Diademate, pro Sceptro Thyrsum gestaret. Indi uero Reges pro Regio ornatu habent, ut cum foras prodeunt, aurea Mithra pluribus gemmis distincta, & Syndone amicti, Tympanisq; & Tintinabulis praecedentibus, conspicui fiant. Quod autem de Cidarum diximus, non abnuerim illam ab Tiara haud multum abesse, sed specie fere pari, neq; inuenusta fuisse. Praeter quae fuere capitis insignia Atheniensibus, quod Crobylum uocant, Cyprijs quod Cordilen, Persis Nidarion, Aegyptijs fasciolum non Regium, sed clarorum uirorum & Principum. De regali autem sceptro illud memoriae proditum est, externorum Regum Scepra in summo Ciconiam, in imo Hippopotamum habere effictum: quo argumento Regem Iustitiae obsequi oportere, atq; feritatem & indomitas libidines, ne ira defauiat, emollire significabāt: quòd Ciconia summæ pietatis, Hippopotamus ualentissimum animal foret. Lydiae uero Reges scepri loco securim habuisse ferunt, sicut Labradeus Iuppiter in Caria, pro Sceptro & fulmine securim ferebat. Rhomanis uero Regib' lituus cuspidē incurua, qui etiam uirga auguralis erat, Scepri loco est habitus. Tarquinio Prisco Sceptrū fuit eburneum in summo Aquilae figuram habens, & corona aurea qua usq; ad extremū tulit. Indis autem, nisi ex Ebena Scepra sumere non licebat. Quorum Reges cum iura dabāt, aut exteros Legatos admittere, tunc capillum pectere, atq; ornari solebant eximie. Babylonij uero tanto studio Scepra prosecuti sunt, ut extra domū sine Sceptro prodire, aut conspici ne phas ducerent: in quibus diuersas effictas species, figurasq; habebant, quippe mali, rosae, uel lilij, aut aquilae, alteriusue auis in summo insignia ferebant. Hoc Diadema apud exteros hodie uidemus in usu frequens, ut imaginem praeseferant antiquitatis. Nam candida fascia uelut Regio insigni caput obuoluti Regalem praeseferunt maiestatem. Non ergo mirum, ubi in summa desperatione & diffidentia, Mithridatis uxor nihil prolatandum rata, cum mortem oppeteret, si arrepto Diademate, & insigni Regio (quae fascia erat) eodem collo alligato, uitam finire uoluisset.

¶ Quae fuerint Auspicia quae e pullis emissis e cauea captarentur, & quae secundos euentus, quaeue infortunia afferunt. Caput x x i x.

INTER auspicia quae ueteres maxima cura cultuq; obseruarunt, annotare annales non paruae estimationis fuisse pullos, quibus e cauea emissis puls dabatur. Et tamen antiquo augurū decreto, omnis auis tripudium facere possit: tñ inter eas praecipui fuere pulli Melici, & Chalcidici, quibus tantum honoris tributū est, tantumq; fabulosa uetustas religionis ascripsit: ut nisi his praemonentibus, comitia non haberent: nullos ad honores proeherent: nulli prouincias demadarent: non Senatū consulerent: non bella uel paces inirent: nihil deniq; domi forisq; agerēt, quod ab his non praedictū uelut Deorum monitu magna cura pensitarēt. Haec enim quasi internuntia Iouis & interpretes, futura praemonere dicebant, quibus Pullarius praerat: quotiesq; de pmouēdo negotio, aut re exequēda pullos consulū ibat, imperato de more silentio, pulcē illis ante caueam aut offam obijciebat: eratq; tempus cōsulendi summo mane & primo diluculo. Quod si oblata esca, e cauea pulli non exirēt, aut serò progressi esca non attingerent, retrouē cederēt, uel occinerēt, aut non uelcerent, seu planctu alarum alimēta refugerēt, aut euolarēt penitus, Omen magni terroris, & sollicitudinis tristissimosq; euetus adnotabāt. Tūc enim Pullarius quasi monitu fatorū, exitus animo praesumēs, diē praesij, aut rei exequēdae tempus diffundebat. Quod nisi paritum fuisset, extremum exitium & perniciem plerunq; atulere. Tiberio Graccho qua die in turba caesus occubuit, pulli non addixere, sed emissi e cauea retro cessere euentu tristissimo, qui mox consequutus est. Et Claudius pulcher moturus aduersus hostes, non pascentibus in auspiciando pullis, per contemptum religionis inuito nauali praesio, terribili strage cum omni classe profligatus, poenas dedit insignes. Sunt tamē exēpla delusam religionē, &

F contempta

Antigoni infolentia.

Indi.

Cidarum & Tiarae affinitas.

Crobylum, Cordile, Nidarion.

Ciconia & Hippopotamus insigne Regum externorum.

Securis Iouis Labradei.

Lituis.

Aquila in summo scepri.

Indi.

Babylonij.

Figure alie atq; alie in scepris.

Pulli Melici & Chalcidici.

Ritus auspicij capiendi a pullo.

Signa mali ominus.

Cidarum, Tiara, Candys, Regni inaugurationis.

Sacrorum Istitio, Tiara.

Persae.

Numidae, Macedones.

Assyrii, Sardae.

Siculi, Phoenices.

Syrii, Cylices.

Aegyptij, Regiarum honores apud Aegyptios.

Phrygum Reges maximi, Darij & Alexandri Diademata.

Syrii, Sceptrum, Scyrius laior loco Diadematis.

Bataui & Germani, Rhomani Reges, Regis nomen Rhomae intolerabile.

Ignis sacer.

Clearchi fastus.

contempta auspicia, felices euentus, & successus plerunq; habuisse fortunatos. Papyrius enim Curfor, cum à Pullario admoneretur, ne cū Samnitibus pralio decerneret, pullis nō addicentibus, feliciter dimicauit. Et Flaminius C O S. moturus aduersus hostes, contemptis auspicijs, fortiter pugnavit, & uicit. Si autē pulli è cauea egressi, obiectam pulsem, aut offam uolenti animo de pasti essent, ita ut illis uescentibus frustum ab ore decideret, & terram pauiret, quod tripudium faceret solistimum; rem haud dubiè fortunari & auspicia secunda esse, lætosq; successus, & spem mirificam præsignarunt. Sed quod de pullis apud Romanos proditū est, idem in Lycia in Apollinis fonte, & in Medorum lacu ad Neptuni aquas Lymiræ pisces facere tradunt, ubi à consulentibus euocati ad autum ueniunt, qui si obiectas carnes diriperent & pascerentur, felicia portendere & præfens auspiciū facere, imperiumq; breui futurum interpretabantur. Contrā si caudis abegissent, aut aspernati cibum refugissent, tunc luctus graues & dira ac pestifera augurati fuere. In Epiro quoq; in tēplo Apollinis Draco colebatur; & in Aegypto Apis bos in fano antiquissimo & sanctissimo, intra septa magnæ religionis, in quibus coniectura diuinæ mentis, & prædictiones futurorum putabantur. Sicut in Memphi Vacca, & in Heliopoli Mneus bos, atq; in Arsinoe Crocodylus. Hisq; porrectam escam accipientibus aut atersantibus, felicia auguria & exitus fortunati, nonnunq; magna infortunia & repentinum incōmodum prædici & præmonstrari. Fuitq; obseruatum in omni augurum responso, ut si Pullarius, seu quiuis Augur qui auspicatur, cuiq; monita Deorum prædicere, & de augurio respōdere, ac portenta interpretari curæ fuit, tacitum ferret quod Dij uulgari uoluissent; haud aliter contraheretur nephas, q̄ si occulenda diuulgaret, & abdita palam faceret. Si uerò augurio fallaci mentiri ausus fuisset, sinistrūq; pro dextro, uel quid prodigiū foret, contrā denunciasset; nō id illi qui de auspicio cōsultat, sed in ipsius Pullarij uel Auguris caput, qui tam improbè mentiri ausus esset, quicquid fuisset infortuniū recisurum.

¶ Pythagoras, Parmenides, & Zeno Philosophi, tum Ennius, Pacuuius, Accius, & Neuius Poetæ, unde originem duxere. Caput x x x.

Pythagoras.

VOD de Pythagora Samio ueteribus monumentis memoriæ & literis proditum est, his etiam Genialibus adijcere non dubitauit. Siquidem hic Samo relicta, ex patrio & natali solo, primò in Aegyptum, mox Babyloniam ad Persarum magos, contemplandosq; Siderum motus, originemq; Mundi spectandam profectus est. Inde Cretam Lacedæmonemq; ad cognoscendas Minois & Lycurgi inclytas ea tempestate leges, contendit; quibus instructus, tanq̄ ex mercatura bonarum artium Metapontum & Crotonem uenit; ubi suis monitis præceptisq; tantum processit, ut populum in uicia lapsum, ad frugales mores, modestiamq; reuocarit. Ibiq; Archytam primò & Epicharmum, mox Philolaum & Alcmeonem; Deinde Zenonem, Parmenidem, ac Lysiam suæ disciplinæ sectatores habuit, qui eius monitis doctrinaq; imbuti, diuina mente & consilio uiri euasere, lumenq; & ornamentum suæ Reipub. fuere. Sed Archytas & Lysias ex Tarento, Alcmeon & Philolaus Crotoniata, ubi quondam magna Græcia fuit. Parmenides uerò, & Zeno ex Elea Lucaniæ urbe, quæ post Silarim iuxta sinum Possidoniarem sita est, oriundi fuere. Eam pleriq; Eleam dixere, alij Ieam, quæ à Phocensibus colonia deducta fertur. Hic enim ille Zeno fuit Dialecticæ primus inuentor; cuius pleraq; extant egregiè dicta, factaq; qui Pythagoræ præceptis imbutus, cū Phalaridi Tyrāno homini sæuo & sanguinario, ob crudelē dominatū necē machinarē, ut ciues ab impotēti seruitio tollerent, & arcano cōsilio detecto, captus ab eo in oēs cruciatus laceraret acerbis quæstionibus, quod cōscios cōiurationis nō detegeret, nullis terrorib; adduci potuit, ut affines culpæ & cōscios facinoris palā faceret. Sed uultu iterito & quadā sublimi cōstātia, ea pntia animi fuit, ut singulos Tyrāno in-

Parmenides & Zeno.

Pythagoræ discipuli.

Zenonis constantia.

timos

timos familiares q̄q̄ infontes, coniuurationis capita esse diceret, quibus sublati, multitudine sauentē magnifica oratione ita impulit, ut facto impetu lapidibus eum obruerint. Sed quod de Zenone, idem de Theodoro, qui in Hieronymum Hieronis filium iuuenem omnibus flagitijs coinquinatum propter turpitudinem fordesq; uitæ coniuauerat, scriptum accepimus. Is enim cū tormētis per omnia exempla cruciaretur, qui fortissimi cuiusq; patientiam uincerent, ea fuit cōstantia animi, adeoq; fortis & magnus, ut omnes socios facinoris supprimeret; Tyranni uerò alumnos & familiares, uelut sceleris ministros & eodem crimine pollutos, per Carnifices & Tortores ad supplicium tradi fecerit; Leana quoq; quæuis mulier, cū per omnes cruciatu uexaretur à Tyrannis, nunq; adduci potuit, ut consilia Harmodij & Aristogitonis Tyrannidarū detegeret. Ob quod meritum simulacrum illi Athenienses erexerunt Leanam æneā, cui ob taciturnitatē linguam addi uetuerunt. Sicut Beroso Astro-nomo, ob uera quæ prædixerat uaticinia, in Gymnasio statuam lingua aurata effinxerunt. Cui non absimilis Epicharis libertina fertur, quam in coniuuratione Pisoniana, iussu Neronis per omnia fœda exempla cruciatam, non uerba, non ignes, non tormentum ira peruincere potuit, ut se consciam fateretur. Fuit quoq; alter Zeno philosophus insignis, & alij nominis eiusdem fama illustris. Sed quia Tarenti mentio, & Ilea facta est, admoneor etiam Rhodiæ in Appulis sitæ Urbis, quæ multi nominis & famæ non minoris habitæ sunt. Ex his enim Ennius poeta oriundus fuit; Tametsi ex Tarento ortum nonnulli credant. Ea enim Vrbs à Tarento haud multum distans citra Brundisium in mediterranea sita est; ubi Lupiæ & Salapia oppida fuere. Salentini autem hi sunt, qui extimam oram Italiæ, & Chersonesum circa Iapigiam incolunt, qui Messapij, Calabri, Iapiges, Peceucij, & Apulij communi nomine appellantur. Fuit isdem temporibus Pacuuius Tragœdiarum scriptor, Brundisij in agro Salentino Ennij

Theodori constantia.

Leana constantia.

Epicharis libertina.

Ennius.

Salentini.

Pacuuius.

Accius.

Neuius.

forore genitus, & Accius tragicus libertinis parentibus haud multum ætate distantes; simul & Neuius poeta, qui ex Campania, ut frequēs opinio est, originem sibi uendicauit.

ALEXANDRI DE ALE

XANDRO IVRISPERITI NEA-

POLITANI GENIALIVM

DIERVM LIBER

SECVNDVS.

¶ Locus ex Propertio ab Accio Syncero Neapolitano in Conuiuio familiarium commodè emendatus. Caput I.

ATVRNALIBVS cum ego & familiares mei complusculi, sub idem tempus Neapoli conueniremus: cumq; a forensibus negotijs feriarum causa aliquando quies foret: ad Accium Syncerum, uirum ingenij cultu & facundia singulari, cum quo mihi per uetus consuetudo fuit a puero, nonnunq; uentitabamus: Cum eoq; uel honestis deambulatimculis, uel sermonibus lepidissimis, id quod erat temporis ad multam saepe diem conferebamus, quotidianoq; eius congressu & assiduo comitatu perfruebamur. Accipiebatq; nos homo ille suauitate insigni plerumq; nouo epigramate, aut elegia, uersibus mundis & graphice factis, multo cum nitore & cultu. Nonnunq; festiuissimis epulis, & latiore conuiuio, coenaeq; non uulgaris nec protrita, sed aut ueteris cucurbitae ferculo cum lactuca thyrsi minutim caeso, & acino uuae passae insperso: aut oleis pomis, anni frigore seruatis, & ficu sicca sinuessana cum rosaceo ex petrino suo, quae ipse appellabat petrinia. Velut fuit illa die, cum mihi & plerisque doctis uiris coena exhibita, Sanazaris ex Aethiopia bonae frugis liberto, scitissimo adolescenti, quem libertate & gentili cognomento donauerat, liberalibusq; disciplinis instruxerat, ita ut cuius ingenium non impar uideretur, demandauit ut Propertij elegias a se pluribus in locis castigatas summissim leniterq; cantaret. Quod cum ille cupidè faceret, uersusq; ad Tibiam modulis dulcissimis, scita & canora uoce canere inceperet: nosq; & proferentis uerba, & concentum, numerosq; admodum suaves, summa cum uoluptate captaremus: & iam millibus modulatis uersibus, uentum esset ubi Cynthiam Baijs demoramem diu abuisse conqueritur, his uerbis.

Ecquid te medijs cessantem Cynthia Baijs

Qua iacet Herculeis semita littoribus:

Et modò Thesproti mirantem subdita regno

Proxima Misenis aquora nobilibus?

Accius carminibus pausam fieri iussit, & ad me conuersus, Quid tu, inquit, qui orbis situm tam diu legendo perscrutaris, Misenu aut Baias cum Thesproti regno comune habere uidisti? Nunquid in memoria uenit Thesprotium agrum in Epyro iuxta Chaones & Acarnanes, aut (sicut Herodotus ait) Ambracis & Leucadijs proximū. Longè a Cumanis abesse? Quid enim isto in loco hic Poeta senserit, qui regno Thesproti aquora Miseno proxima subdita esse dixit, cum tanto maris terrarumq; recessu discreta sint, non equidem intelligo. Neq; enim Thesprotios in Cumanum uenisse, aut in Italiam colonias deduxisse, uel armis nouas sedes conquisisse, unquam quod meminerim, legi: nisi tu forte qui meliore memoria es, aliter sentis. Cumq; me id arbitrari respondissem, quod plerique studiosi sensere: ut Poeta loci confinio, & quasi commercio ductus, cum ex Chalcide & Euboea profecti, multum in ora maris possent, lateq; fines propagassent, illosq; Cumanum tenuisse, & illuc colonias deduxisse, auctores tradant. Siquidem Hypocles Cumeus, & Megasthenes Chalcidensis, multo emisso mari, huc colonias deduxere, moniti

re, moniti oraculo, quippe cum nullam coloniam sine consilio Deorum Graeci transmitterent. Vel ut multi ferunt, duce Parthenope Eumeli filia, quae solum Neapolitanum delegit, columbae augurium sequuta. In cuius rei monumentum, Apollini statuam Neapolitani erexere, columba humero insidente, quam ipsa inspicere, & adorare uidebatur. Thesprotiumq; agrum ab Euboea haud multum distare certum sit, quasi ad hoc alludens Poeta, subdita regno Thesproti aquora Miseno proxima affirmarit: scilicet quia ex Chalcide Thesprotis proxima & Cumeis profecti, agrum Miseno finitimum, hoc est, ipsas Cumas tenuerunt, propterea ea loca subdita uideri: solereq; non ignobiles Poetas loca & recessus circumscribere, illaq; non expositè & aperte, sed quasi per tegmina, & figuras obliquis orationibus denotare. Idq; sensisse doctos uiros, itaq; uersus interpretatos fuisse dixi. Nunq; inquit Accius, quod ego scio, tam hispida, & agresti aure Propertius fuit, ut cum Chalcidem aut Cumeos dicere cōtenderet, Thesprotium agrum quasi finitimum illorum loco nuncuparit, cum praesertim nulla societas, aut communio cum Thesprotijs agro Cumanis fuerit, cōstetq; si omnes sinus, promontoria, litora, insulas, & Vrbes maritimas, ac maria uasta, & terrae infusa ex omni antequitate percerere uelis, Thesprotios magno litorum flexu & multiplici sinu, longè a Chalcide Euboeae, & Cumeis abesse: nec ita finitimos ut forsitan arbitraris. Neq; ego huius Poetae praestantis ingenij uim, hos nitidissimos & mundissimos uersus optime auditos tam abstruso, & recondito significato uerborum conculcasse putarim. Etenim si Chalcidenses & Heretrienses ex Euboea, classe huc aduectos Cumas condidisse, & pulcherrimam Campaniae oram, ac loca Miseno proxima tenuisse fama fert, sicut Iapygia, Phaliscos, Nolam, & Abellam tenere, cur loca Miseno finitima potius Thesprotijs q; Chalcidensibus, q; Heretriensibus subdita dixerit, equidem ignoro: cum & hi ueri incolae sint, & longè aptius conuenientiusq; fuit, istos, q; illos, cum quibus nullum erat commercium, nominasse. Verum, inquit Accius, si uersus istos bene pensitare, & uerba ac sensus aure attenta rimari uolumus, non Thesproti, ut communis error habet, sed Prochytae a Poeta scriptum fuisse facile contēderim. Idq; ita esse, in quoduis pignus uocarim, non aliter scriptum carmen ab eo auditum fuisse. Sed hic error ita aliquibus insedit penitus, ut diuelli haud facile queat. Quod tamen ita esse, inclinatur animus probabilis argumēto. Cum Prochyta & Pirheculas a continente aestu marino euulsas, quādoq; circumfluū mare insulas fecisse, liquido cōstet, sicut Capreas, Leucosiam, Syrenes, & Oenotrias: seu quod multi tradunt, Inarimē montē fuisse, qui motu terrae disclusus a continēte, Prochyta fecit, insulam, angusto freto interfluente, quae Graecis ab effusione dicta est. Ipsamq; & Pirheculas disclusas montis partes, proximas Cumanorum finibus tanquam moles obiectas ante agrum Cumanum & Misenum existere, antiqua monumenta annalium prodidere, quod & nunc uidere licet. Subdita ergo Prochytae regno Miseno proxima aquora Poeta dixisse crediderim, cum ipsa litora facili traiectu apta & coherencia sint, quippe cum ante ipsam paruo freto distincta iaceant, propterea subdita uideri, potius q; Thesprotios, cum quibus nullum commercium fuit, extimos & remotissimos intellexisse. Insulas quoq; regna nuncupari Virgilij testimonio probatum est, VII Aeneidos, dum inquit. Fertur Theleboum Capreas dum regna teneret. Huiusq; erroris illud quoq; specimen est, quod alio in loco communi opinione, pudendo errore receptum erat, nauitam hunc Poeta fuisse: quod quidem ita fuit in confesso, ut in eius Vitae commentarijs plerique id pro certo posteris tradere non dubitarint, ut aletro uersiculo constare uidebatur. Et quāuis nauita diues eram, quo imperitius dici profectò nihil potuit, cum neq; hoc usq; gentium tradatur, ut elegantissimus Poeta & honestissimus, uitae genus Poetarum studijs piaculare & portentosum, nauitae munus concupuerit. Et portentis ac prodigij simile est, haec commenta in tanti ingenij uiro opinari. Sed quod a uero minimè abest, mendum etiam in hoc uersiculo facile (inquit) ostendimus: siquidem ubi legebatur perperam, quis nauita diues eram, non ita diues eram dicendum fuit. Huius quoq; rei haud improbabile documentum uideri, quod Iouianus Pontanus uir multae eruditionis, antiquissimo firmabat testimonio, Propertij Elegias patrum nostrorum aetate, & se adolescentulo

Apollinis statua Neapoli erecta.

Prochyta insula.

Insulae regna subinde nuncupantur. Propertius falso nauita fuisse existimatus.

Locus alius Propertij

Propertij elegie quando ubi reperit.

Accius Syncerus.

primū in lucem prodijisse, cum antea incertia temporum incerta forent, & incognita; opusq; obliteratum & longissimo æuo absumptum, corrosis & labentibus literis in cella uinaria sub dolijs inuentum apparuisse, & cum libelli uetustate, uerbis & nominibus absumptis, longo situ & senio, quod in diuturna obscuritate latuerat, ueram lectionem assequi nequirent, effectum ut mendosi inde codices prodirent: Paulatimq; discuti errores, & corrigi coepti sunt; nec tamē effici quisse, ut posteris omnino integri inoffensiq; darentur. Ad hūc modum Accius Syncerus noster, scite admodum apud complusculos qui aderamus, fermocinabatur, itaq; mendaces libellos deprehendebat, erroresq; diiudicabat, ac perpenso iudicio uicia rimabatur.

¶ Qui Quæstores Rhomæ, quotq; fuerint, qualisq; potestas, & munus erat, aut iurisdicctio. Caput II.

Quæstorum origo.

R I G O Quæstorum antiquissima est, ut Pomponius & Gratianus scribunt; quippe à conditore Urbis Romulo; deinde Numa Pompilio, ut nonnulli putant; ut uerò plures certioresq; à Tullo Hostilio Quæsturam primo inuentam fuisse autumant. Sed sicut hoc incertis authoribus traditur, ita exploratum est Valerium Publicolam, qui cum Bruto

Primum bini quæstores creati.

C O S. fuit, cum Saturni ædem & Aerarium condidisset, II Quæstores qui publicæ pecuniæ præessent, suffragijs Populi creati uoluisse. Fuere autem hi. P. Veturius & M. Minutius, qui primi ex Patribus Quæsturæ munus curiatis comitijs capere.

Deinde quatuor.

Quæ res cum bene & prosperè Reipublicæ cessisset, & Plebs cū Patribus tumultuata, Quæsturæ se participem fore contenderet, eò deducta est, ut ex II, IIII Quæstores fierent: II qui Urbanis negocijs & Aerario præessent; II qui Consulibus ad belli ministeria præstò forent: liberumq; esset, ut hi possent Populi suffragio ex Plebe uel Patribus creati: quo tempore tanto certamine in Quæsturam Plebs inuasit, ut ex IIII uix uni Patricio Fabio scilicet Ambusto locus, relictus foret. Interiecto deinde tempore quo Picentes assiduis cladibus fatigati, in populi Rhomani societate ascripti sunt: Quæstorum numerus auctus fertur, ut leni creatur. Coniectari licet, quod auctis Populi Rhomani uectigalibus, & quæstuo uberrimo ex prouincijs proueniente, illorum numerum qui id munus exequerentur, quilibet usq; curatio hæc demandaretur, augeri oportuisse: donec Syllana lege intercursum temporum, ultra xx excreuisse dicuntur. Quid autem Quæstorio muneri conueniat, separatim & inter cetera auctoritates tradunt. Nam C O S. Prætoresq; in prouincias profecturi, singulos Quæstores, quorum curæ captiua præda, & quicquid auri argentiq; inde adueniret, appensum ad numeratumq; demandaretur, apud se habebant. Quorum munus erat, uectigalia Populi Rhomani in prouincia exigere: stipendia præbere militibus; singulaq; accepta expensaq; rationib; inferre; multas quoq; pecuniarias, tam Rhomæ, q̄ in Prouincijs exigere: & in publicas tabulas notare: omniumq; rerum pecuniarumq; notas, & illustres rationes dare: illasq; cōfectas & cōsolidatas, absolutasq; per suos Scribas in aerarium deponere. Quos quidē Scribas maximæ pbitatis, ne quid fraudi dolue admitteretur, huic numeri adscribebāt, Tætsi Scribæ officium Rhomanis mercenarium fuerit, nec magni testimonij aut precij; Macedonibus cōtrā, apud quos nisi uiri expertæ uirtutis, magnisq; reb; gestis, & pro cumulo magnæ gloriæ admittēbant. Siquidē Eumenes Cardianus Scriba Philippi Regis fuit: & alij uiri illustres hoc munere, uelut amplo honore, honestati fuere: Cato uerò in Quæstura ministros & Scribas rationibus obnoxios, grauiter increpitos, quod parū integra fide ara psoluissent, cōdū in modū uexasse, & magistratu deiecisse dicit: q̄ tā accuratè Quæsturā gessit, ut unus ex Quæstorib; quotidiè ad ærarium ueniret primus, & rationib; cōfectis recederet postremus.

Mox Seni.

Hos enim Quæstores à principio C O S. deligebāt, nonnunq; sorte illos accipere coacti sunt: donec eū quoq; honorē Populus suffragijs Tribunicijs, quib; libitū est demandauit. In qua re id obseruari meminimus, ut anteq̄ C O S. Prouincia decederet, Quæstoribus magistratu abesse nō liceret. Alij uerò Quæstores dicti, q̄ Prouincias decreto Senat; fortiebantur:

Scribe Quæstorum.

Tandem ultra uiginti. Quæstorū officium.

Cato in Scribas infideles.

Quæstores à quibus eligebantur. Aliud Quæstorum genus.

Quæstores à quibus eligebantur.

Quæstores à quibus eligebantur.

Aliud Quæstorum genus.

Quæstores à quibus eligebantur.

fortiebantur: qui etiam ius dicere, Lectores habere, & munera belli obire, ac magistratus insignia in Prouincia ferre poterant. Quibus & mandata, imperia, & exercitus commissos, illorumq; ductu & auspicio egregiè bella gesta, prouincias administratas & perdomitas, hostes uictos, & profligatos, atq; exercitus fusos, & multiplici clade affectos legimus. Præter quos Urbani Quæstores fuere: qui etiam nullo imperio fungerentur: quippe qui nec uocationem, nec prehensionem haberent, nec sella curuli, ut pleriq; magistratus, neq; Licetoribus, aut Viatoribus insignes forent: & apud Prætorum rem possent à priuato in ius uocari: negociosa tamē & plena sollicitudinis administratio fuit. Nam & Aerarij, & uectigalium Populi Rhomæ curam gessere: tum siquid pecuniarum publicè, uel priuatim erogari, uel in Aerarium condidit deberet, Quæstorum curæ mandabatur: cumq; exercitus scribi, & in campum Legiones educi oporteret, signa militaria à Quæstoribus ex Aerario promebantur: eaq; ad C O S. in expeditionem ituros mittebantur. Quinetiam Regibus & Legatis ex ultimis oris terrarum Rhomam profectis, publicum hospitium & munera, quæ laucia dicta sunt, sæpe com meatu largè & hospitaliter, & uestimenta per Quæstorem Urbanum publico nomine præstabantur: ipsiq; ac comitibus, nequid rerum deesset, Urbani Quæstoris curæ mandabatur: Qui tamen non omnium gentium Legatis hæc munera præbere solitauerunt. Nam si quæ incognitæ Legationes aduentarent, anteq̄ admitterentur, exploratores minoresq; magistratus profecti obuiam: qui & quæ petentes ueniret in primis inquirebant: inq; æde Apollinis extra Urbem Senatu euocato, postulata noscebant: quos, si uidebatur, admitti iubebant. Et si socij essent cõfederati, aut bene de Repub. meriti, quod honoratius exciperentur, his obuiam prodire, illosq; liberali & largo uiatico, ac comi hospicio iuuare, benignè inuitare, comitatuq; & copia rerum omnium cumulare, nonnunq; apparatus excipere epulis, per oppida, perq; municipia solebant. Sed cum lapsis post temporibus, propagato latè Imperio, Legati lociorum ab exteris & ultimis gentibus, Urbem quotidie adirent: cum uix tot comitatib; Populus sufficeret, cautum fuit, ut sublato sumptu & uiatico, Legati Regum, Municipiorū, & Coloniarum, undecunq; Rhomam profecti, ædem Saturni petat imprimis, ibiq; apud præfectos Aerarij nomina dare & literis adscribi debeant: ut cum commodum foret, noiscendis singulorum postulatis Senatus detur. Et post madata, singulis in Prouincias profecturis consulatur. Quinetiam absentibus C O S. comitia Quæstorem Urbanum habere posse, non est controuersia. Præter hos fuisse Quæstores parricos, qui & parricidij dicti sunt, apud multos comperimus: tantæ dignationis, ut capitis reos agere, & Maiestatis postulare, diemq; perduellionis ad Populū dicere, capitales res quærere, & de fontibus quæstiones habere possent. A Quæstoribus Cæsone Fabio, & L. Valerio dies dicta perduellionis Cassio fuit. Et ab Aulo Cornelio & Seruilio Quæstoribus M. Volsio, quod falsus haud dubiè testis in Cæsone fuerat, diem dictam accepimus: qui postea se uera correctione damnati, suorum facinorum pœnas dedere. Hos etiam Licetorem & Viatorē habere, & ius dicere liquet: qui & Quæstores dicti: quàm iurisdictionem Triumuirii capitales postea sibi uendicarunt. Quos quidem parricos Syllæ temporibus ad xx numerum propagatos, ut de fontibus pœnas exigerent, auctores memorant. Per quos ius quotidie dici, & Senatū suppleri uoluit. Est quoq; illud animaduertere, quod licet Quæstura ex minoribus magistratibus in Vrbe foret, eius tamen dignationis erat, ut quisq; egregius & bonæ indolis adolescēs, ex illa, gradum ad reliquos honores faceret. Nanq; hinc aditum reliquis ad eūdis magistratibus auspiciabantur: siquidem primis experimentis, Quæsturæ initiati, qui nullis ante honoribus usi erant, inculpatæ uitæ testimonio, ad Aedilitatem, mox Præturam, & demum Consulatum, euehebantur. Quinetiam tanto honori Quæstura fuit olim, ut uiri Consulares magnisq; honoribus functi, illam gerere indecorum non putarent. Cū M. Valerio Volesi nepote, T. Quintius Capitolinus, qui ter. C O S. antea fuerat, quicq; amplissimis magistratibus insignis erat, Quæsturā gerere nō dubitauit. Cato quoq; triphalis senex Quæsturā ita gessit, ut Cōsularis potestas Quæstorio muneri adiuncta uideret. Quod & lege Pompeia cautū fuit, ut deinceps Quæstores nisi uiri Consulares, suffragio

Quæstores Urbani.

Quæstorū Urbanorum munus.

Quæstores parrici sine parricidij.

Quæstores parrici ad numerū uel gestū.

Quæstura primus gradus honoris.

Quæstura honoris & dignitas.

Lex Pompeia de Quæsturae munere.

fuffragio Populi crearentur. Fuitq; inde feruatum in exercitu, cum pro re confilium capiendum erat, uel acie Duces congregari parant, ut Quæftores unâ cum Legatis, & Senatorij ordinis militibus, Tribunis militaribus, & primorū ordinum Cæturionibus, cōfilio aduocentur. Cumq; antea Quæftores designati, gladiatoria munera exhiberent, quod illis erat hoc munus à Principibus datū, poſtea Neronis tēpore Senatusconfulto cautum fuit, ne deinceps Quæftores exhibēdi gladiatores ad ferrū, neceſſitate polluerentur. Nec præterierim Quæftores Principis candidatos ultra præſcriptos, cæteris adnumerari: quorū munus erat, acta Senat⁹ & Principis perſcribere: Orationes Imperatorū, & libellos ad Senatū miſſos cum poſtulatīs recitare, & mandare literis: diſtandisq; epistolis, & legēdis aſſiduē uacare. Quare orationes Principū, Senatusq; edita, ac militū conciones, per Quæſtores ſæpe perſcripta, lecta, & audita fuiſſe legim⁹. Tameſi Nero Princeps miſſas ad Senatū orationes, præterito Quæſtoris officio, per c o s s. recitaſſe pro concione: & Veſpaſianus, orationes in Senatu Quæſtoris uice, frequēti curia retuliſſe dicat. Sed cum Quæſtura annuus magiſtratus foret (quippe finito anno, ex legis præſcripto, reditus Quæſtori permittebat) quosdā tamē prorogato Imperio, cōtinuo triēnio ærarij curā, & Quæſturæ munus geſſiſſe cōperimus: donec lapſis temporibus, deſito Quæſtoris officio, cura Aerarij à Quæſtoribus urbanis ad Prætorios Prætoresq; ac Præfectos ærarij lege promulgata ab Auguſto translata fuit. Is enim ex numero Senatorum præfectos Aerarij delegit primus: deinde ſorte ducti fuere ex numero Prætorū: quā Claudi⁹ Cæſar à Præfectis ad Quæſtores rursus deuoluī iuſſit. Deinde Nero curā tabularū publicarū à Quæſtoribus ad Præfectos transferri uoluit. Donec ad Veſpaſiani tēpora peruentum eſt, quibus rursus à Prætoribus cura Aerarij gerebat. Apud Athenieſes uerò ampliſſim⁹ magiſtratus Quæſtura fuit, quā cum gereret Periander, grauiffimā contraxit offenſam, quod parcius frumētum Populo impartiret, proptereaq; accuſatus, & à Plebe pro cōcione lapidibus obrutus fuit. Cur autē in æde Saturni Aerariū eſſe uoluerint, licet uaria opinio diſſentiat, illorum ſententiæ accedo magis, qui cēſuerūt id quod nonnulli tradunt, & ad fidē pronius eſt, Valeriū Publicolā, qui Saturni ædē conſtruxit, loci oportunitate ductū cum omni aditu perſepto, undiq; præruptus & ab accessu munit⁹ locus foret: eandē Saturni ædē Aeris publici, legumq; & Senatus conſultorū, tabularumq; publicarū, & ſignorū miliarium ſacrariū eſſe uoluiffe. Præter quod Saturni ærariū, Nemis quoq; & Tibure, ſacrarum pecuniarū theſauros ad incertos belli euentus, ſi externa uis ingrueret, lōgo tēpore ſeruari accepim⁹. Illud quoq; nō ab re fuerit meminiffe, in eadē Saturni æde fuiſſe Sanctius ærariū intentionis curæ: in quo aurū uiceſimariū, quod ex uiceſimis exigebat, ad ultimos caſus & in extrema fortuna Populi Rhomani ſeruabat: quod incēſimariū, ab alijs Cimiliarchiū dictū eſt. Ex quo C. Cæſar primo ingreſſu ciuiliſ belli, laterū aureorū VI & XX millia: percuſſæ uerò monetæ, pondo CCC millia, quod erat tot triumphis partū cōgeſtumq; & lacerpicij pondo CXXI, protuliſſe fertur. Poſt quæ legimus ærarium militare cum ueſtigalibus nouis ab Auguſto aditum: unde prompta pecunia ſtipendijs ſufficeret. Aedem uerò Saturni in faucibus Capitoli j fuiſſe conſtat: qui mons Saturnius dictus, ubi Carmentis fanum, à quo Carmentali portæ nomen datum: ibi quoque Saturnia porta, quæ Pandana, eò quod ſemper pateret diſticta eſt: in qua æde Senaculum fuiſſe authores memorant. Apud Græcos illud fuit notatū, Myniā Chryſæ filiū, qui Mynijs imperitauit, condēdis pecunijs theſauri locū muniuiſſe primū. Tū ſi quādo, cōſpirante Græcia, cōmuni cōſilio bellū gerendū foret: i Delo inſula, quā fedē bello delegerāt, collatas pecunias ad belli opus tāq; Aerariū deponere cōſueſſe: idq; quantū opinione auguror, ideo uifū, quod difficilis aditu, & arcis in modū munitiſſimus locus foret. Cætus quoq; & belli cōſilia, in eiufdem inſulæ tēplo, nonnunq; apud Olympiā habebāt: deq; rebus maximis de cōcili j ſententiā decernebāt. Athenieſes uerò Delphis theſauros omni ætate intactos habuerūt: Lacedæmonij pecunias publicas in theſauris nō coegere: ueriti ne uolentiores cuſtodes naſti, illas expilarent. Macedones in oppido Quinda iuxta Tharſum omnē gazā & pecuniā ad belli op⁹ deponēbat. Syracuſani in Labdalo caſtello munito, Aſſyri j autē Suſis: Cābyſis

Quæſtores in
tio gladiatoria
munera exhibebant.

Quæſtores
Principis can-
didati & quod
illorum munus.

Quæſtura an-
nuus magiſtra-
tus.

Aerarij cura à
Quæſtoribus
oblata.

Quæſtura apud
Athen.
Periander la-
pidatus.
Aerarium in
æde Saturni,
& quare.

Nemis & Ti-
bure etiā fuit
ærarium.

Aerariū San-
ctius. Viceſimi
aurum. Incēſi-
mariū, Cimili-
archium.

Aerarium mi-
litare.
Saturni ædes
ubi ſita. Car-
mentis fanum.
Porta Carmē-
talis. Saturnia
porta. Pandana

Delos belli ſe-
des.

Athenienſium
Theſauri. Lacedæ-
moniorū.
Macedonum.
Syracuſanorū.
Aſſyriorum.
Cambyiſis.

ſis ærarium oppidum Gaza in Paleſtina fuit. Nam Perſæ gazam ærarium uocāt. De iotari uerò in Peio Phrygiæ: Lyſimachi theſaurus Pergami ſeruabatur: aliquando in Cetrizi promontorio: Iugurthæ in Thala & Capſa Numidiæ: Perſarum Reges Barbaras opulentias in montibus ponunt. Hebræi in Thrace & Tauro Hiericuntis: nam ſacrum theſaurum Corbonam uocant. Tigranis in Bambinſa & Olena. Mithridatis in petra Armeniæ. Babyloniorum autem Regum in Zeugma urbe iuxta Euphratem, uelut arce turriſſima tributorum theſaurus, & ærarium eſſe conſueuit:

Gaza.
Deiotari.
Lyſimachi.
Iugurthæ.
Perſarum Re-
gum. Hebræo-
rum. Tigranis.
Mithridatis.
Babyloniorum

¶ Quid reſponderit ſuper controuerſo iure teſtamenti, in quo fundus ſeu ædes filia legatæ fuerant. Caput III.

IN PVD tribunalia iudicium, cum in foro & iudicijs uerſaremur, ibiq; aſſideremus ut poſtulata cognocerem: teſtamentum exhibitum eſt in hæc uerba. T. Sempronij filium honeſtiſſimum ex aſſe mihi hæredē uolo: Septiciæ uerò filia meæ impuberi, cum uiri potēs erit, fundum ſuburbanum ſeu ædes meas, quæ in itia lata ſunt, do, lego, ut hac dote contenta, Aelio Campano nubat. Cumq; filia potēs uiri, dotem ſibi à Sempronio apud Iudices dari poſtularer & lege ageret, tamq; ad fundū ſuburbanum quàm ædes admitti peteret ex legato, ideoq; ad iudices conſciſcendæ litis gratia ueniſſet. Sempronius cōtra renitens reclamabat, & Septiciæ alterum tantum deberi ex teſtamento, ut ſiue ad fundum, ſiue ad ædes admiſſa fuiſſet, amplius ex legato peti non poſſe aiebat: cum teſtamenti uerba non utrunq; dari, ſed ad alterum admitti deſignarent, illamq; ſi alterū fuiſſet aſſequuta, ad aliud iure legati admitti non decere. Cumq; ad multam diē iurgijs, clamoribusq; obſtreperent, & infinita contentio, atq; inexplicabilis difficultas Patronorū eſſet. Tandem poſt immodicas altercationes, conſultus ego à Iudicibus ſuper hoc iure controuerſo quid ſentirem: Teſtamentum & tabulas mihi exhiberi iuſſi, quo prolato, cum poſtulata cognouiſſem, diſcuſſo iure quod in controuerſiam uenit, & teſtamenti uerbis maturè penſitatis: utrunq; Septiciæ deberi, & tam ad ſuburbanū fundum, quàm ædes iure legati admitti poſſe reſpondi. Quippe cum parentis arbitrium tā ſuper fundo quam domo Septiciæ conſuluiſſe appareat, & hoc ex teſtamenti uerbis liquere. Dicitio enim ſeu, ultimæ diſpoſitioni appoſita, in qua omne momentum rei eſt, & Teſtatoris uoluntas ſita apparuit, non diſiunctiua, ſed coaugmentatiua eſt: illamq; copulare uerius quam diſiungere: propterea utrunq; ſimul comprehendere dixi. Et hoc habere rationem explicatam ex perpetua legis diſpoſitione, quam Paulus iure conſultus libro iuris ciuiliſ tertio de legatis aptiſſimè proſequutus fuit: qui de hac controuerſia conſultus ita reſpondit, uerba Pauli ex eo libro hæc ſunt. Vxori meæ mūdum, ornamenta, ſeu quæ eius cauſa parauit, do, lego, placuit omnia deberi: hoc enim uerbū ſeu ampliandi legati cauſa poſitum eſt, quibus perlectis, Iudices ſecundum ipſius poſtulata Septiciæ, litem dedere.

Dicitio ſeu, ultima diſpoſitioni appoſita.

33

¶ Quæ Deorum ædes extra Urbis pomerium ſitæ fuerint, & ex his quæ in Urbem poſtea receptæ. Caput IIII.

IN VOD ædes Vulcani à Romulo primū extra pomerium conſtructa, in Urbem diu admiſſa non fuit, cauſam hanc ferūt fuiſſe, ut is Deus procul incendia arceret: neue confinio, & quaſi cōtagio Urbis quæ incendijs expoſita erat, diſcrimini aut noxæ foret. Quos em̄ Deos uī ſua uerteret obefſe ſunt arbitrati, in Urbē diutius non admiſere. Hac de cauſa ædē Bollonę et Martis extra Capenā quarto ab Urbē miliario cōſtructā ferūt, ut à ciuium mētibus inſtinas clades, ardorēq; conferendæ manus, à ciuili cruore ad hoſtiles pugnas auocarēt, utq; domi iugi cōcordia getē uiuerēt, illos ueluti fomēta pliorū intra Urbē eſſe nolueret. In hac æde Bellonæ ſummis Ducib⁹, q; fortē ſtrenuāq; operā Reipub. nauarunt, poſt res geſtas magnificē, Senatus ſæpe dari, ibiq; de triumphis, deq; uictoria

Ædes Vulcani cur diu in Urbem nō admiſſa.

Ædes Bellonæ & Martis

ctoria consuli mos erat. Martis uero aedem, qui gradus dicitur, Appia uia xv stadiis ab Vrbe: & alteram Quirini cognomento, quasi sedati & tranquilli intra pomerium fuisse, multi meminerunt. Sic Veneris Hericinae templum extra portam Collina magna mole constructum ferunt, cum porticu insigni, quod deuicta Sicilia, Marcellus fundasse dicitur, ne libido inualesceret. Vtq; luxuria a Matribus familias abesset procul, ideo ab Vrbe semotum extra pomerium locauere. Ad hanc Aedem si quando circus maximus Tyberis alluione inundaret, ludos Apollinares saepe celebratos comperimus: In quam uirgines aetate adolescente Veneri pupas uelut puerilia rudimenta offerre tradunt. In ea quoq; inter cursu temporum, Veneris Verticordae simulacrum, quod homines ab effusa libidine auerteret, dedicatum fuit. Sed quae fuerint Aedes Deorum extra Urbis moenia praecipuae traduntur, Iouis & Fauni, atq; Aesculapij sanum in insula Tyberis, quam ab Epidaurio aduectus, sedem sibi delegerat, cum agra ualetudine Urbis oppressa & late uis morbi peruagata foret. Seu quod feruente morbo, foris habitare salubrius ducerent. Neniae quoq; Sacellum, quod cantu querulo funeribus praesisset, pari exemplo ab Vrbe semotum extra portam Viminalem statuerunt: Sicut sanum Quietis uia Laucana, & Rediculi extra portam Capenam, quod secundo Punico bello constructum fuisse constat. Cum enim Hannibal Urbem oppugnaturus, inter Anienem & moenia Rhomana castrametatus foret, quod nulla bene gerendae rei occasione data, & spe Urbis potiunda abscissa, fatum Urbis & propitij Dii illius mentem ab oppugnanda Vrbe auertissent, & inde parum feliciter redisset, Rediculo deo sanum ibi constructum ferunt, dictumq; est Rediculi, quod uisis quibusdam & ostentis inde deterritus, nullo aedito negotio redierit. Ultra quod capum Rediculi extra Appiam ad secundum lapidem fuisse dicunt: in quo Hannibal castrametatus fuerat. Aede quoq; Apollinis extra portam Carmentalem sicut eadem Honoris cum ara quam Q. Maximus dedicauit: & collapsam M. Marcellus restituit: atq; Herculis templum diu mansisse extra Collinae plerique afferunt. Sed haec Apollinis aedes intra forum olitorium, & circum Flaminiu fuit. Naq; in altera extra pomerium, Legatis exterarum gentium, antequam admitterentur, Senatui dari consuevit. Templum quoq; muliebris Fortunae, latina uia, quarto ab Vrbe millitatio ad fossas Cluillas: quod inde Coriolanum Urbis excidium minitantem, matris praesentes auocauere, quodq; mulier Urbis laboranti praesidio fuit, & Virilis ac fortis fortunae templa iuxta Tyberim pariter extra pomerium fuisse liquet: in quo muliebris fortunae templo solas mulieres litare, aut sacrificio admitti seruatum est. Aedes praeterea Spei extra portam Carmentalem fuit: & altera in foro olitorio. Hanc aede extra Carmentalem secundo Punico bello incendio deflagrasse a Triumuiris postea restitutam: illam uero in foro olitorio sub idem tempus fulmine ictam fuisse, quo tempore Hannibale Italiam peruastante Respub. intestino malo laborabat, & cuncta bello ardebant, multi prodidere. Quae res uastitatem Italiae, & imminens excidium, quo terra, marique imperium agebatur, & fluctuabat, haud dubie designauit. Apud Athenas uero Cynosarges Herculis templum, Gymnasium, & Lucus, extra Urbis moenia uisuebantur. Apud alios Timorem, Pallorem, Paupertatem, & Senectam tanquam noxia numina, procul a Ciuitate arcuere, nisi quod Spartae Timoris templum, iuxta eorum tribunal Ephori locatum. Cum Rempub. nulla re magis quam metu corrigi putaret. Alij Aesculapij templa extra Urbis moenia statuere: quod foris degere salubrius ducerent. Ab Aegyptijs autem perpetua constitutione seruatum est: ut nunquam Saturni templa aut Serapis intra oppida admittant: sed uelut peruigiles & excubitores Deos extra Pomerium & in Suburbijs sedes habere sinant, tanquam illorum numine & fauore ualidis septi praesidijs forent: proque aris focisque, & Deorum templis, ac solo in quo nati essent excubarent. Illorumque ministerio & opera, ab hostili incurfu, & clandestinis insidijs se tutos adnotarent.

¶ Quae solennes ceremoniae more Rhomano in sponsalibus olim & nuptijs esse consueuere, & quae apud exteros.

Caput v.

Nuptiarum

Nuptiarum solennes ceremonias, quae ritu Rhomano in sponsalibus adhiberi solent, quas nostri Maiores festo coniugij die seruare consueuissent, quasque uetusto more praetermittere non licebat, has ferme accipimus. Vbi enim uirgo necessitudinis causa, futuro uiro spondebatur: ipso sponsaliorum die, signatoribus & auspiciibus duobus nuptias castas & legitimas auspicabantur noctu, nonnunquam die luce prima: in quo id cauebatur imprimis, ne motus Coeli aut Terrae fieret, neue turbatiore Coelo & die inquieto foedus inirent. Haec enim praecipue nuptijs aduersari putabant. Auspicatissimum uero signum esse Cornicem, maximaeque fidei & inuolati foederis indicium facere. Ea enim Cornicum societas est, ut ex duabus socijs altera extincta, uidua altera perpetuo maneat: quod de Lyncibus prodicitur, ut post amissam coniugem, alij non iungantur. Qui tum pro marito auspicabatur Auspex idemque Paranympus: qui pro uxore, Pronuba dicebatur. Tunc qui sponsam ducturus erat, illam sibi in coniugem dari solenni stipulatione postulabat: qui uero daturus, illi uxorem futuram spondebat. Quae de causa mulier sponsa (auctore Seruio Sulpitio) & ipsa conuentione sponsalia dicta sunt. In qua sponsione, nec propria nomina sponsi sponsae exprimerentur: sed uir Caius, uirgo uero Caia dicebatur. Castum Caiam Ceciliae coniugium quae Tanaquil dicta, Tarquinium praescum coniugem sortita fuit, felici nomine usurpantes. Idque sacrificio perfecto, & consulto Deorum numine: primo diluculo & matutino. Siquidem prima & secunda hora sponsalibus olim & nuptijs dabatur. Nonnunquam per coemptionem nuptias contrahebant. Ita ut mulier, an ei materfamilias esse uellet a uiro, inuicemque uir an ei paterfamilias esset futurus, a muliere rogaretur: quo genere sponsaliorum, uir & uxor inuicem in bonis & fortunis omnibus succedebant. Mulierque in mariti familiam ut filia, & sui heredis loco admittebatur. Quippe cum tribus modis contraherentur nuptiae, usque coemptione, & confarratione. Per coemptionem uxor in uiri familiam transit: quare materfamilias dicta, quae in mariti manu & mancipio sit. Usque uero & confarratione minime, quae quidem confarratio solis Pontificibus dabatur. Tametsi, sortitione nonnunquam uxores ductas, & sponsalia inita inueniamus. Stipulatione ergo facta & sponsione sequuta, ignem & aquam in limine appositam, uterque tangere iubebat, quae etiam noua nupta aspergitur: quasi eo foedere inexplicabili uinculo, & mutuo nexu forent copulati. Haec enim elementa sunt prima naturae, quibus uita uictusque communis constat, & quibus qui extorres ab hominum coetu futuri sunt, interdici legibus solet. Apud Graecos uero & Macedones panem gladio diuisum, sponsum & sponsam cum inuicem sponsum gustare solenne fuit. Apud Galatas, ut ex eodem poculo uir & uxor bibant. Quare Camma Galata cum uiri mortem illatam a Sinorige ulcisci uellet, dissimulato dolore, sponsalia cum eo inire finxit, uenenatumque poculum illi propinauit: quo hausto, Sinorix & ipsa laeta quod uita uirum esset, mortem obiuere. Coijs autem in more fuit, ut sponsi cum inuicem sponsalia, muliebris ueste induantur. Romulus quoque in communionem panis & aquae, matrimonij foedus inisse traditur. Ab alijs est usus patrum ut uitta purpurea candido distincta, aut ueste uersicolori, sicut apud Latinos usus erat, noua nupta sponsusque amicitantur, aut iugum pariter subeant: quare Iuno iugalis dicta, quasi aequissimo iure, & concordibus animis inuicem necerentur, societasque & communicatio uitae coita foret. Vel caput obnubant, ut ueteribus mos erat, unde nuptiae: Persae autem & Assyrij accepta, inuicemque data dextra, foedus matrimonij in eunt. Nihil enim apud illos fide antiquius erat. Apud Hethruscos in coniunctione nuptiali, uiri sublimes porcam immolant, quasi Dijs testibus, illud bene cessurum & futurum inuolabile. Quod quidem dirimere non licebat, nisi diuortio, morte, captiuitate, uel seruitute. Dona uero & munuscula uirum ab uxore, uel contra accipere, legibus erat & scripto iure uetitum: nefas existimantes, quos legitimus amor coniunxisset, donis uideri potius allici, quam coniugali amore conciliari. Annulus tamen sponsae dono mittebatur a uiro, qui pronubus dictus: is enim erat ferreus, & sine gemma, prisca uide licet saecula, & antiqui uictus parsimoniam, ac frugales mores designantes. Germanorum fertur mos non improbandus, ut sponsus complacere mulieri, quam ducere animo destinauit,

Cerimonia nuptiarum.

Cornix,

Auspex, Paranympus, Pronuba, Sponsa, Sponsalia.

Prima & secunda hora sponsalibus accomodate.

Nuptiae tribus modis contrahebantur.

Cerimonia.

Graeci, Macedones, Galatae.

Coij.

Alij.

Iuno iugalis.

Nuptiae unde, Persae & Assyrij, Hethrusci.

Dona uxori dare prohibita.

Annulus pronubus.

Germani.

destinauit, dotem det, qua exhibita, frenatum equum, & boues, scutum, gladium, & arma, tanquam pignus amoris uxori mittat. Cum uero sponsa ad uirum ire parat, in ipso nuptiarum celebri officio seruatum est, ut rectam tunicam & puram togam uestiat, uerbenacum, quae Veneri dicata est, & floribus herbisque a se lectis corollam texat, eamque sub amiculo deferat. Id quod Locrensibus in usu erat, ut matrona ex lectis floribus neciat coronas. Nam empta gestare fertauitio dabatur. In Boeotia usurpatum est, ut sponsam obtegentes, asparago coronent; apud Graecos autem Sisymbrio, caputque hasta gladiatoris, quae in corpore mortui stetit (quae Celibaris dicta est) comat, ac frontem & comam discriminet. Opinari licet, quasi fortes ea de causa uiros se genituram ominentur: aut quod sponsi disciplinae se subditam fateatur. Debere enim uxores sub uiri disciplina esse & corrigi, seuerissimis exemplis ueteres uoluerunt. Flammeo etiam caput uelabat, pudoris causa, quod lutei coloris erat, quo matrona spectatae pudicitiae regebatur. Quodque eo Flaminica utebatur, cui diuertere a uiro non licet, ideo sine diffidio matrimonium fore opinati sunt. Id tamen apud Spartanos in more fuit, ut uirgines in nuptiae, & quae nullo coniugii foedere iunctae essent, facie inuelata & aperta: nuptiae uero nisi uelata parte oris, & oporto capite foras prodirent. Chelidonibus quoque mulieres quae se alienis uiris collocassent, dimidium faciei inuelare ius erat, ultra reuelare ueritum. Sed cingulo cingebat ex lana ouis contexto, quod Herculeo nodo uinctum, ne mini nisi in geniali thoro, & dum sacrum nuptiale fit, soluere permittitur, omnis causa scilicet, ut in sobole gignenda, educendisque liberis sicut Hercules, foecundus foret, eo argumento quod illi eximia foecunditatis (quippe qui LXX ex se liberos reliquit) fuisse dicunt. Zona quoque nouam nuptiam circumcingi, quae nuptiarum die a uiro soluebatur, nonnulli ferunt. Mox nuptiali mundo compta, in pelle lunata sedere iuebatur, eique pellem sub pedibus strauere. Sanè uetustum morem, quo pelibus ueteres usi sunt, significantes. Lusitanis uero in roseis tantum ornamentis sponsas locare permittit, quibus omnes utuntur pariter, alterius generis non licuit. Cumque ad uirum profectura, noua nupta egredi uult, ipsum limen transcendere sua sponte, aut uestibulum tangere non sinunt; sed quasi raptam, & inuitam e gremio, & sinu matris, transcendere limina uolunt, uidelicet nisi coacta suos relictura, aut proprios lares exitura non fuisset: uel quia ubi delibandus flos maritalis erat, inuitam ingredi uideri uolunt. Ipsa uero domum egressa, praecedente Tibicine, & eo qui canit Hymenaeum, officio frequenti affinium stipata, colum comptam secum defert, & fufum cum stamine: duo uero patrum, & matrum pueri, eam tenentes deferunt; tertius uero anteit, qui facem accensam praefert, ex Pino alba, qua praelucente, ad uirum nupta deducitur. Apud Graecos uero (ut Pausanias ait) media locatur in nuptiali curru, sponso & necessario affini iuxta comitante, quem Parochum uocant; cuius axem pro foribus incendebant, ut signarent illam ibi perpetuo mansuram, neque ulla tempestate inde recessuram. Quod si curru sponsa non subuehitur, sed pedibus mariti domum peteret, Chamepus dicebatur. Apud Rhodios noua nupta per Praeconem in mariti domum aduocatur, & eo proclamante, in thalamum admittitur. Eam uero facem, ideo accensam ferunt, quia nisi sub noctem, & in tenebris priscis saeculis inire coniugium non licebat: Alio deinceps factum praeferebat, scilicet quia nihil confarrationis foedere in sponsalibus religiosius fuit. Ideo in dirimentis nuptiis, etsi quando uir ab uxore diuertere contendit, diffarrationem fieri accipiunt. Eandem uero facem sub lecto uiri posuisse, aut in sepulchro comburenda curasse, foedum erat auspiciis & omem exitiale: maximaque facere infortunia creditum. Fuit quoque Graecorum mos, ut cum sponsa ad uiri domum traducitur, puer spinis & glande querna obsitus, canistrum panibus onustum deferat, Sponsaque praecedens passim clamitet, ἐπιγονοῦ κακῶν, ἐν γονοῦ ἀμεινονοῦ, quod est dicere, effugi malum, inueni bonum, quasi post frugales mores, re & honoribus auctior sit. Dumque ad uirum uadit, intranti domum nubes iuglandes flagitant, easque pueris iaciunt & passim feliciter dicunt, Thalassiumque modulatis carminibus clamitant, sicut Graeci ἠμὲν δὲ ἠμείνοι δὲ ἠμὲν δὲ ἠμὲν, qui felices coniugio fuerunt, quem morem inoleuisse opinati sunt, quasi felicem, ut Thalassium, cui Sabina uirgo honestae formae in raptu contigit, sponsum futurum ominentur, dignamque esse quae Thalassio

Locrenses. Boeoti.
Graeci. Celibaris.
Flammeum.
Spartani.
Chelidonij.
Zona solutio.
Lusitani.
Cerimoniae diuinae ad uirum profecturae.
Graeci.
Chamepus. Rhodij.
Nocte inibant coniugia.
Confarratio. Diffarratio.
Graeci.
Nubes spergebantur.
Sponsae.
Thalassius.
In Menadijs, & apud Aristophanem in auibus repetitur.

lassio uero admodum fortunato nubat, his uocibus significari. Varronem tamen perhibet si gnum lanificij esse Thalassionem, quem ueteres quasillum seu calathum lanificijs aptum nuncuparunt. Noces uero spargunt, uel quia iactu tripudium excitant, uel quod gemino protectae operimento, foetus suos multipliciter muniunt, similia in foetibus nouae nuptiae augurati. Athenis uero inualuit usus, ut sponsi caput Caricis & palmarum fructibus, legumine & colybijs inspergat: Quod & seruis nouicijs, cum primum Domino aedes introissent, fieri usurpatum est. Sponsus uero illam domum operiens, in qua sedes erat coniugii futura, parati magno ianuiam lana cingit & coronat; multaque lauro exornat, postesque uittis laneis primum a noua nupta attingi & ornari, oleoque & adipe siliolo uel lupino inungi iubet; nequid perniciosae pestis in domum irrepat, quod Magorum commentum fuisse dicunt, ut felle nigri Canis suffitas domos, & genitale sub limine defossum habeant, contra mala medicamenta & amatoria maleficia maxime proficere arbitrati. In foribus uero uillarum, lupi rostrum, nequid deperiret, neue mala fascinatione in domum irreperet. Alij stellam marinam uulpino sanguine illitam, ne quid periculo foret, aut noxae, defixere. Ipsa autem cum uiro congressa primum, treis ferebat asces, ex quibus unum uiro dabat, uelut imaginaria emptione sibi sponsum precio quae fuerit. Alterum quem in pede haberet, in foco Larium ponebat, quem accensum, pluribus ornabant coronis. Tertium quem in Sacciperio, in compito uicinali paulo post resignabat. Dixere autem ueteres Sacciperium maiorem crumenam, & nummorum receptaculum. Ac epulis instructis, ut porcum mactarent sponsaliorum die deducto ex Hebruriam more. Utque sponso bulbi cum nucleis pineis, erucae succo, & pipere in nuptiali coena dentur obsonia, seruatum est. Plerique papaueris succum, lacte & melle dilutum exhibuere. Apud Persas, nisi adeso malo aut Cameli medulla, ingredi ad nouam nuptiam non licebat, neque alio uesci cibo illa die fas erat, Babylonij uir & uxor non miscentur nisi Thymiamate preguistato: Solo uero nisi malo Cydonio epulis adhibito, uiri thalamum sponsam ingredi uetuit. Repotia autem postridie nuptias, apud nouum maritum proprios affines latiore conuictu percolebant, qua die noua nupta in uiri domum libertatem auspicari, & dominam agere simul & rem diuinam facere assuerat, quo tempore clauem sponsae dari ad signandum partus facilitatem, in more fuit. In coenis uero nuptialibus Naucraticarum obseruatum est, ne quis ouum aut mellita inferret. Apud Carthaginenses ut Thynnorum concisis carnibus uescantur. Et in lepta Lybiae, ut postridie nuptias ollam sponsa ad sponsi matrem petitum mittat, quam illa asperius abneget, eo exemplo iurgiorum auspicium augurati. Apud Graecos ut postera die a nuptiis, Pater mittat sponsae nuptiale munus, quae ἐπαύλιον δῶρον uocitabant. Namque ingenuus puer, specie liberali, candida amictus toga, cum ardenti face praebet: Longo mox ordine succedebant, qui mundum muliebrem, deinde qui aurum & gemmas, deinde qui uasa & pelues, qui peccines & alabastrum, qui sandalia, & demum reliquam suppellectilem ferebant. Parcius tamen apud Athenienses: Nam Solon treis modo uestes, & quadam modici precij uasa non elaboratae artis, sponsam ad uirum ferre iussit. Praeter que fere re dona quae domestici conferebant & amici, cum primum sponsa reuelata facie uisendam se praebet, ἀνακαλυπτικὰ dicta, Romani obseruauerunt ut nuptialia munera soceri generis non mittant, quod erat lege uetitum: sed uas artis eximiae, quod Camillum dicunt, ubi mundus & iocalia uxoris erant, opertum in nuptiis ferat. Genialis praeterea lectus duabus culcitrinibus in Genij honorem parabatur eximie, ad quem nota nupta quinque facibus noctu admittebatur: quas ab Aedilibus accendi, & ex spina arbore fieri erat auspicatissimum, & fortunati euentus, cum ex hac arbore in raptu Sabinarum pastores faces accendisse ferant. Spartanis Lycurgi lege, sponsam raris crinibus in ueste uirili, pronuba, parte cubiculo constituit sola, cui sponsus exoluens zonam in tenebris primos congressus caput. Quas quidem faces pronuba, & quae unisemel nupsent, ante congressus conjugales nouae nuptiae deferebant. Graecis uero nubentium matribus, tenere faces in nuptiis negocium datur, quod παρθενικὸν dixere. Simulque carmina & Fescenninos uersus, atque sacrum hymnum, quem Epithalamium uocant, decantare, atque in his u Deos precari solebant, ut nouae nuptiae uolentes & propitij adessent, prolemque secunda

Thalassio.
Noces quare spergebantur.
Athenienses.
Ianuae sponsae ornatus.
Magorum commentum.
Cum uiro congressa.
Sacciperium.
Sponsi obsonia.
Persae.
Babylonij.
Solonis institutum.
Repotia.
Naucraticae.
Carthaginenses.
Epaulyon dōron.
Athenienses.
Frugales.
Romani.
Camillon.
Lectus Genialis.
Spartani.
Zona solutio.
Graeci.
Dij coniugij praesides.

darent, Iouem adultum, Iunonem adultam, Vencrem, Dianam, & Suadelam. Naq; hæc numina coniugijs præesse putabant; quas etiam pronubas nouam nuptam ad uirū comitari, & domum deducere nonnulli tradunt. Dixere autem Fescenninos à Fesceniō Campaniæ uel Sabinorum, ubi carmina nuptialia inuenta, & posteris memoriæ data sunt primū: ea quidem fuerunt procacia, & lasciuā licentiā coniugali, in nuptijs decantari solita per ludum iocumq; amores, gratias, & mistos leporibus lusus cōinentiā: quos Augustus in Pollionem scripsisse, eumq; mordaciter taxasse fertur; quib; quod non responderet, increpatus Pollio, se non facile dixit in eum scribere, qui posset proscribere. Græcis uerò Amœbæum carmen in nuptijs modulatis uocibus canere solene fuit; quod festo nuptiarum die Thetidis & Pelei Deos decanasse ferunt. Plato in Gorgia cantilenam in conuiujs decantari prodidit hoc tenore. Formosum esse & diuitem, ac bene ualere, summum extimari bonum. Athenis uerò inconditum carmen canebatur; Bonos amantimidos repellere; sciens timidorum paruā esse gratiam. Illud autē non præterierim, nuptias legitimas illas haberi, quæ inter Rhomanos ciues, aut cum eo cui Princeps Populū sue ciuitatem, aut connubia dedisset, contrahunt; quo iure nati liberi in familia & potestate sunt. Cum impare uerò, aut si Rhomanus cum peregrina, uel Latini nominis muliere, aut serua uel barbara iungeretur, nullum fuisse ius nuptiarum necessitudinisq; itaq; nati liberi sub Patris iure, aut familia non erant, sed Matrem sequebantur; Tamen si tradatur in Græcia & Apulia, & Carthagine, seruales sepe nuptias curari. Quod quidem connubium ut manaret ad Posterōs, socijs & bene meritis, ac finitimis, nonnunq; externis dare solitauerunt. Siquidem Cāpanis ut Rhomanas ducere liceret uxores; natiq; liberi ut iusti hæredes foret, fuit olim pro magno munere datum; sicut Alatinati, Verulano, & Ferentinati. Neq; enim cum Rhomano & peregrino connubium esse censuere. Namq; impares nuptiæ, aut sine testibus, ac Patre nō iubente, legitimæ nō sunt. Idq; Senatuscōsulto Rhomæ cautū fuit, ut si Rhomanis Latinas uxores ducere contigisset, aut Latinis Rhomanas, sui essent iuris & arbitrij, siue Rhomæ degere, uel in patriam redire uellent; atq; in nuptiæ puellæ ut Matrem sequantur. Quodq; uirgines publicis festis non dabatur nuptui; uiduas uerò nubere fas erat. Ac Mense Maio quo Læmuria, ut occisi Remi umbra placaretur, instituta sunt. Et dū feralia, seu parentalia fiunt, ac diebus impuris, & quibus Ancylia in tēplo Martis nondum condita sunt, uel festis diebus & Mense Junio, nisi post Idus, quæquam nuptijs copulari religiosum erat. Quinetiā animaduersum est, postera die à Nonis, Idibus, uel Calendis, uxorem sponsamue ducere Rhomanis non licere; sed eosdies uelut tristi omine infames & detestabiles censerī; quoniā hi dies atrī decreto Pōtīficum habentur; quibus Legiones educere, aut acies cum hostes cōmittere, uel quicq; publicæ rei agere, religio nō finit. Persis uerò nuptias cōtrahere, aut maritale coniugiū inire, initio Verni Aequinoctij tantūmodò permittit; reliquo anni tēpore nō licet.

Fescennini uer-
sus.

Augusti in Pol-
lionem fesceni-
ni uersus.
Pollionis apo-
phthegma.
Amœbæi car-
men.
Cantilena in
conuiujs.
Nuptia legi-
gitimæ.

Nuptijs quæ-
do copulari fas
erat.
Læmuria.

Dies atrī.

Persis.

Immane exemplū Tulliæ supra corpus Patris ambu-
lantis, & filij Eucratidis idem facinus
admittentis. Caput VI.

DE Tullia Seruij Tullij filia, nequissima fœmina, quæ Tarquinio Superbo nupta fuit, inhumanæ crudelitatis memorādum facinus, & post homines natos inauditū accepimus; Cum em̄ furijs eius Tarquini; aequè ferrox agitatus, Regni cupiditate impba, Seruiū Tullij socer, ut ipse Regno potiret, interficiendū curasset, præteruehens ipsa carpento infestis furijs agitata, & muliebri spiritu inflata, supra Patris defuncti corp; uulnerib; & plagis affecti & cruciatu, incedere nō dubitauit. Ob cuius inhumanū scelus & rei fœditatem, loco tanq; nefario & cōscelerato, Scelerati nomen factū. Sanè detestabile facinus nominis diritate execrātes. Fuerat em̄ Cypriō nomen uico, in quo hæc gesta sunt, postea Sceleratus dictus, Cypriusq; nūcupatus, quod cum locū Sabini in sedissent, boni omnis minis causa, Cyprium, hoc est, bonum appellarunt. Scelerata quoq; porta, quæ Carmē-
talīs

Sceleratus ui-
sus.

Scelerata por-
ta.

talīs olim fuit, subinde dicta est. Cum enim CCC & VI Fabij uno agmine inde egres-
si, contra Veientes ad Ceremeram acriter dimicantes, ad unū procubuissent, Portæ unde
egressi sunt, Sceleratæ nomen indidit: scilicet memoria detestandi facinoris, in-
dignitatem rei posteris relinquentes. Castra quoq; in quibus Claudij pater Drusus gra-
ui morbo afflicto, & tristi fato sublatus fuit, quia intempestiua morte præuictus, acer-
bo funere decessit, Scelerata etiam dixerunt: quæcum charitate milites prosequuti fue-
rint, turpi conuicio & infando nomine significātes. Fuit quoq; sceleratus Cāpus iux-
ta Collinā portā: in quo Vestales incesti damnatæ, uiuæ defodi cōsueuere. Sed quod
de Tullia est modò dictum, haud ab simile facinus in Eucratidem, qui Baetris imperi-
tauit, admissum accepimus; siquidem cum Demetrii ingentes copias parua manu su-
differet, Indiamq; exterminato hoste, magno consilio subegisset; dum Baetras peteret,
à filio impuro & flagitioso, quem sociū Regno ascuerat, ut solus potiretur Regno,
imprudens ex insidijs occupatur, turpiq; nece in uia trucidatur; qui Patris cæde non
contentus, pari scelere & audacia, per corpus uulneribus affecti currum agere, & san-
guine inspersus paterno, insepultum abijcere non dubitauit, ausus facinus quod in nul-
la unquam Scythia Tyrannus admisit. Tantis sceleribus mortales uesana Regni cupi-
do cœpit, ut effrenato furore cæci, ad cædem & cruorem agantur præcipites. Fuere
aut Baetrisiani iuxta Sogdianos & Hyrcanos, horridis ingenijs haud procul ab Scythia
rū gente; quippe Tanais ab Scythiis illos diuidebat, bellicosissimi & rapto uiuere assueti.

Scelerata ca-
stra.

Sceleratus
campus.
Eucratidis.

Baetrisiani.

Tria errata interpretis Epistolarum familiarium Ciceronis commo-
de explanantur. Caput VII.

TRIEVS erratis lapsū offendimus uirum sanè eruditum Epistolarū fa-
miliarium Ciceronis interpretem non infacundum, cuius scripta uulgò
innouere. Primò illa ad M. Cælium epistola, in qua uerba sunt Cicerō-
nis. Oppugnauit quinq; & uiginti diebus, aggeribus, uineis, turribus, op-
pidum Pindenissum munitissimum, tantis operibus ut mihi ad summā glo-
riam nihil desit nisi nomen oppidi. Quid sibi Cicero uellet his uerbis non satis assequi
uidebatur; cum nomen oppidi nihil censeret aliud q̄ ipsum oppidum, ac si diceret, ad
summam mihi gloriam nihil deest, nisi ut oppidū quod oppugnare adortus sum, deniq;
expugnem. Quod tamen longè abesse à uero intellectu apparet. Quid quæso nomen
oppidi cum ipso oppido cōmune habuit; aut quid tam insolens, aut à Ciceronis facin-
dia tantū abesse potuit, q̄ uerba planè exposita poetico sensu, & quasi figuris circūscri-
bere, aut coloribus infucare? Quod tamen aliter intelligi oportere ex cōtextu uerbo-
rum liquere arbitror. Cum em̄ ex oppidis ui expugnatis Imperatores plerūq; nomina
ferrent. Quippe cum ex Coriolis Martius Coriolan; & ex Fidenis Sergius Fidenas;
atq; ex Creta uicta Matellus Creticus dicti sint; quæ sibi cognomenta in testimoniū
maximæ & expertæ uirtutis, rerumq; gestarum gloriæ adoptarunt; sic Cicero cum
spē haud dubiā potitūdi haberet oppidi; nihil deesse ad summā gloriā nisi nomē oppi-
di; & cognomentū ex Pindenisso asseuerat; uidelicet sicut Africani, Numantini, &
Cretici, illi nomina tulere; sic ex Pindenisso ipse cognomentū ferat. Rursus alia ad eundē
Celiū epistola, his uti uerbis: Mea uerò officia ei nō defuisse tu es testis, quoniā, ut o-
pinor, Comicos accidit Phānia. Quod ille in Teretiano Phānia nō posse accommodari
aiebat; sed aliū quēdā fuisse Phāniā, de quō sentiret Cicero, qui in noticiā nomēq; nō ue-
nit. Quæ uerba si pēsitare quis uolet, atq; ingenij acie nō obtusa rimari, etiā ad Teren-
tiani Phāniā saluo sensu accommodabit. Cum em̄ Phānia ille Teretianus Chremetis fra-
ter fuerit, & Crito Andrius inopino aduentu oportune introducat aduenisse; quō si-
gnificāte de Phānia Chremetis fratre, & filia Glycerio in noticiā uenit. Ipsamq; filiam
sibi esse cōpertū habuit. Pariter Cicero per oportune Comicū Phāniā aduenisse dicit,
hoc est, aliqd secreti cōsiliij, quod nondū emerferat, prodijisse in lucē; quō sicut in Phā-
nia Teretiano Glycerium Chremetis filia, & Phāniæ neptis apparuit; sic ipsius operā
oportune sit intellectū, Cicerōis officia illi nō defuisse; & se de Appio bñmeritū signi-
ficari.

Ciceronis lo-
cus.

”

”

”

”

Alius locus Ci-
ceronis.

”

”

Ciceronis lo-
cus alius.

ficari. Tertio ad eundem Caelium Ciceronis uerba sunt. Vtor ætatis uicio, uelim ita sit: sed tamen Togam prætextam texi apio, puto te audisse. Quid uerba signarent haud perspicue capere uisus fuit. Dicebat enim his uerbis id notari, quasi meam togam mero re circumdedi, cum apium amarum esse constet, quod animo afflictio & iacenti esset. Id tamen aliter intelligi conuenire, qui sensum erueret uolet, haud dubie animaduertent. Cum enim Apium funeralis herba fuerit, ex quo apij corona defunctorum tumulos ornari, atque in ludis funebribus apio coronari Victores proditum sit, merito inquit, cum tot calamitatibus Respub. opprimatur, ob immodicas simultates & ingruentia bella, cum in atrocissimos fluctus Reipub. inciderim, ipsique cadenti nihil opis afferre ualeam: meam, inquit, togam prætextam, quæ magistratum decet, texi apio, hoc est, funere: quasi indignationis uenerit, ut cum ulterius labantem Rempub. ferre nequeat, de quo illius interitu crucietur & sollicitus sit, sibi iam in extremo uitæ curriculo mortem proposuerit: quam pro Respub. libenter subiturus fuit, quod est dicere, si Respub. morietur, se non uolere uiuere. Sicut Asinius Pollio ad Ciceronem. Nam nec Respub. deesse uolo, nec superesse, inquit. Ideo Togam prætextam, quæ Prætoris & consularis est, apio, hoc est, funere texuerit, quod etiam Græco est pro uerbis usurpatum, ut in mala ualitudine & rebus accisis, & deploratis, apio opus esse dicant. Quos intellectus, qui rem assequi uolet, ex uerborum contextu planè redundare perspiciet.

Apium fune-
ralis herba.

Paroemia.

¶ Quot Rhomæ Pontifices, quodue officium, & quæ fuerint insignia, quibusque legibus Maximus Pontifex astrictus erat, & quid apud ætates.

Caput VIII.

Pontificij col-
legij numerus
diuersus.

Pont. Max.
Pontificum mu-
nus.

Pontificis Max-
imi munus.

Album.

NON sordidum neque obscurum apud ueteres olim nomen Pontificum fuisse traditur. Nam cum inter sacerdotia à Numa instituta, ipse se Pontificem in primis: ut uerò alij, Martium M. filium ex Patribus legisset. Postea interiectis temporibus, collegium Pontificum ad IIII, mox à Tribuni plebis rogatione promulgata, ad VIIII auctum fuit, mansitque hic numerus longo æuo inuiolatus, donec Sylla ad XV collegium amplificauit. Inter quos Maximus Pontifex, genere & dignitate præcipuus erat, & aliorum longè Princeps. Horum igitur fuit, religiones & ceremonias publicas, priuatasque; sacra & res diuinas sanctissime tueri, & interpretari, illaque omnia exscripta signataque habere, ut quibus aris, quibus Dijs, quibusque hostijs, quibus diebus, & ad quæ templa sacra fierent, perspectum haberent, ne qui Rhomana sacra negligenter, peregrinosque ritus asciscerent, aut Deorum ceremonias turbarent. Ad quos tam de cœlestium Deorum sacrificijs, quam de funeribus, iustisque exhibendis, placandisque Manibus, ac supernis inferisque Dijs: de sepulchris & uotis ritè exoluendis, de ferijs, de religione, pietate, sanctitate, ceremonijs Deorum, deque fide, & iureiurando, sacrificijsque solèmbus, plebs quoties uidebatur, tanquam ad Antistitem Deorum immortalium, ceremoniarum & sacrorum consultum ibat. Ipseque Maximus Pontifex præcationes, supplicationesque Deorum, cum pontificali carmine præire, comitia habere, diesque feriatos indicare, quo quisque Deus ritu, quodue die colatur, quibusque precibus aduocetur, & quid quaque die operis fieri, uel non fieri publicis ferijs conueniret, edocebat. Eundemque Pontificem Maximum, singulorumque annorum, res gestas & memoratu dignas, diurnis actis mādare literis, illasque non solum monumentis tradere, sed in Albo proponere & referre, ut populo exscribendi potestas fieret solitum esse, traditum est. Quod Album non apud Pontifices modò, sed penes Senatores, Iudices, Prætores, Decuriones, ac Citharædos, & Centurias fuisse constat. Denique apud Cæsares & omnes Magistratus, qui coercionem habebant, Album fuisse apparet. In quo singula constituta decreta, & mādanda publicè ædita proponebantur. Quare Alexandrum Seuerum Imperatorem illorum quibus magistratus delegebant nomina, in Albo proponere accepimus, ut uirtutesque innotescerent: & quo quisque honore dignus foret, populi iudicio exploraret. Ac non solum Respub. sacra, ceremoniasque curare, sed de rebus quæ ad religionem pertinent iudicia ferre: contumaciaque minorum Magistratuum uindex esse, sacrifici-

cantes obseruare, piaculaque iræ Deum conquirere, ne secus quam præscriptum esset, facta fierent, neue incerta auspicia, aut turbatae religiones aduersus mores institutaque Maiorum obseruarentur. Vtique super impetranda uenia uenerandisque Dijs iusta solènia exhibeant, cauere debebat. Tum religionis arcana, & diuinas traditiones cognoscere, & siquid religioni minus uerè adscriptum esset religione liberare, aut iuribus obligare, de Vestalium capite decernere, & ferre sententiam, quæ sacra quæue profana essent diiudicare, neue quis praua religione Populum alligaret, Maximi Pontificis officium & munus erat. In quo fuit obseruatum, ut nunquam infausta die & ominosa, Collegium consulat, quod dirum foret, & auspicij mali. Quare Vitellio Principi, quod Pontificatum Maximum adeptus XV CALEND. Augusti, die cladibus insigni Collegium consuluerat, magno exitio fuit. Tum si pons sublicius collaberetur, illum reficere, unde illis nomen factum. Is enim ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus, quæ sacræ illi æstimantur. Ita ut in aliqua parte labantem, nisi cæsa uictima & sacrificio perfecto, reficere non liceret: diuque Rhomæ lignei pontes fuere, donec post interualla temporum ab Aemilio Quæstore lapideus constructus fuit. Vota etiam solènia, quibus uerbis concipi, quibusque pecunijs exolui deberent, Pontificum decretis cauebat, illorumque arbitrati, uel exoluebantur, aut non ritè emissa denuo concipiebant. Quod si quis sui iuris arrogandus foret, quæ causa adoptionis, quæ ratio generis, quæ dignitas, quæue essent sacra, apud Pontifices lege quærebatur, quæ lex curiata dicta est. Idque ideo cautum, ne qua calumnia, neque quis dolus compositus, in arrogando sui iuris homine adhiberetur. Ita ut adpriones contra ius Pontificum factæ, aut sine Collegij decreto, nullæ & pro irritis forent. Et quis proprium Sacerdotis esset, nec imperia, nec magistratus gerere, nec equo uehi, aut trinoctio ab Vrbe abesse: poterat tamen idem Censuræ esse & Pontifex, pariter religioni & Reipub. præesse, ab Vrbe trinoctio abesse, equo uehi uel pedibus ire. Crassus Licinius Pontificatum Maximum & Consulatum, mox Censuram Prætoriamque simul gessisse. Et Liuius Pontifex pro Prætoribus ordinibus præfuisse tradit. Ipsum tamen qui simul Censuræ foret & Pontifex, ne Reipub. aut sacrorum deserat cura, neue longius ablegaretur, extra Italiam sortiri prouinciã non decebat ex Senatus decreto, postquam idem Crassus Prætor & Pontifex, cui belli summa commissa erat, quod nunquam antea factum, sortitus Asiam ab Aristonico Attali fratre prælio uictus, occubuit. Donec post interualla temporum, extra Italiam sortiri prouincias cepere. In tantumque honoris culmen Pontificatus & eodè excellentiæ creuit, ut Cn. Cornelio Prætori, quod cum M. Aemilio Lepido Pontifice Maximo conuictum fecisset, multa dicta fuerit. Ipsumque regiam dignitati proximam crederet. Nam & Lictor apparebat, & curuli Regia sella, ac lectica insignis erat, quam ante uestibulum conspicuam habere assuerat: ad cuius fores pro splendore dignitatis uiridis Lauri affixa uidebatur. Cumque ceteri honoribus functi, rationem administrati muneris reddere cogentur, Pontifex tamè Maximus pro maiestate, gesti honoris rationem dare minime cogi poterat: ipsique pro imperio & potestate, quoque plus dignitatis ferret, cum galero esse & carpento, ut reliquis Sacerdotibus ingredi licebat. Quippe Pontifici proprium insigne, erat galerus, sicut lituus Auguribus, Paludamentum imperatoribus, Diadema regibus. Et cum in Capitolium nulli fas foret carpento uehi, solis Pontificibus, Sacerdotibusque Tarpeium ascendere carpento licuit. Adeumque siqui noxij confugissent, ea die à pœna immunes erant. Ideo non uulgares, neque obscuros, sed qui nobilitate generis & multo splendore illustres forent, quique auctoritate & opibus antea ceteris, ad Pontificatum admiserent. Diuque Rhomæ Pontifex, qui antea curuli sella non sedisset, nemo creatus fuit: donec lapsis temporibus, etiam qui nullos curules gesserant magistratus, ad Pontificatum admiserent. Primum enim T. Coruncanus ex plebe homo Pontificatum Maximum meruit, quo tempore M. Atilius Regulus, primo Punico bello graui supplicio excruciat, pœnas dedit. Et deinde M. Drusus, quod antea contigit nulli, Tribunus plebis simul & Pontifex creari meruit. Postea ex plebe & Patribus nullo delectu, aut discrimine admitti cepere. Cumque ad collegium Pontificum pertineret, in demortui locum alium cooptare, Cn. tamè Domitius Tr. pl. offensus Collegio, quod se in numero Pontificum non cooptasset, ius subrogandum

Pontifices unæ
de dicit.

Lex curiata.

Censuræ & Censuræ
for poterat et si
mul esse Pontifex.

Culmen hono-
ris pontificij.

Pontificis insi-
gne.

Qui pontifex
creatur in
tio.

dorum Pontificū Sacerdotūq; à Collegijs ad populū transtulisse fertur. Ipsēq; Pōtifez
 Maximus primus populi suffragio, alijsq; deinceps creari cōpere. Sunt uerō qui cre-
 dant Liciniū Crassum de cooptatione Collegiorū ad populū beneficiū transferendales
 gem tulisse primū. Inde comitia à populo Pontificibus creādis sēpe indicta fuere. Id
 tamē in admittendo Pontifice sedulo cauebat, ne quē eligerent, qui cuiq; ex Collegio
 inimic⁹ foret, hīq; per Collegiū admissi capi dicebant. Atq; licet uetus fuerit cōstitutū,
 in demortui Pōtificis locū aliū nominari; si tamē exacto anno, Pōtifez mortē obiisset,
 in eius locū alterius nominatio nō erat, licet alter suffici cooptariq; oporteret. Tūc em̄
 Pōtificis nominationē fieri necesse putarūt, cum nondū exacto anno, mortē obiisse cō-
 staret, postea uerō nō licebat. In locū enim T. Octaciliū Crassi Pōtificis Maximi, quia
 exacto anno mortuus fuerat, alterius nominatio nō fuit. Tametsi in locū uiuentis Pō-
 tificis alium substitutum legamus. Claudius uerō Cæsar tantū Sacerdotiū fecit, ut in
 cooptandis Sacerdotibus neminē nisi iuratus nominaret. Est tamē memoriā proditū,
 ut si quid ad religionē pertinēs inter Pōtifices discreparet, uariatis sententijs ubi aliud alijs
 sentiunt, id satis fuisse crederent, stabiliq; sententia esset ratum, quod tres Pōtifices cō-
 muni decreto statuissent. Et licet à collationibus multi ferant Sacerdotes immunes;
 sunt tamen exempla Pontifices & Sacerdotes, pecuniam per bellum conferri solitā in
 stipendium contulisse, illamq; Questores sēpe exegisse, frustraq; Pontifices Tribunos
 appellasse, cum se ob Sacerdotiū immunes dicerent. Sed præter hos qui Collegio
 cooptabantur fuere Pontifices minores. Nam scribæ Pontificum, qui fastos & com-
 mentarios habebant, fidelem custodiam rerum gestarum, qui annales maximi diceban-
 tur, quiq; illis ministri aderant, quod omnis æui gesta mandabant literis, minores Pon-
 tifices dicti sunt: à quib⁹ in Curia calabra Iunoni singulis C A L E N D . sacra fiunt, no-
 uamq; Lunam obseruare, & quot dies à C A L E N D . ad Nonas superessent referre
 solent, ut populo causas feriarum à Rege sacrorum recipiēdi facultas foret. Ad quo-
 rum Collegium etiā interpretadi iuris, & an posset lege agi, quæq; competeret actio-
 nisq; multa sæcula abditum, solis Pontificibus patebat. Ex his quoq; minoribus distin-
 ctio gradus fiebat. Nam qui primus Collegio ascitus erat, Maximus, qui uerō ultimus
 Minimus dicebatur Pontifex. Illud quoq; uerum est, solos Pontifices nouo more, cō-
 iugalem copulam sacro confarrationis iure inire solitos: quippe cum matrimonia
 apud Maiores tribus modis fierent, usu, coemptione, & confarratione. Confarrationē
 solis Pontificibus dederunt, cum alijs modis per ceteros contrahātur. Animaduersum
 quoq; est, Pontificis uxorem singularis exempli & magni documēti esse oportere, ut
 sicut ab omni noxa & libidine ipse mundus erat, ita uxor casta & innocens maneat.
 Quodq; Pontifici Maximo cadaver uidere nefas fuit, nequid triste aut lugubre ocu-
 lis acciperet, multo magis si hominem insepultum reliquisset. Sitamen in occursum ca-
 daveris imprudens incidisset, interposito uelamēto, ne uisum offenderet, saluis cerimo-
 nis prodire poterat, cui etiam per Liberos iurare non licebat, per Deos autem permis-
 sum fuit. Quodq; ex octo Pontificibus, Pontifex Maximus reliquis præest & propē
 dominatur, cui Rex sacrorum, Augures, & omnes Flamines, ac Vestales uirgines,
 parent, quibus multam indicere, & pœnam irrogare poterat, cuius arbitratu, publica et
 priuata sacra gerebantur, Vestalesq; uirgines ad sacri & æterni ignis custodiam, qui in
 penetralibus Vestæ colebat, eligebantur, ipsiusq; curæ custodiæq; mandabant. Atq; ex
 decreto Pontificū enunciata prodigia sēpius procurata fuere, licet Augurū propriū
 munus foret. Nāq; Augures auspicijs, Pōtifices uerō sacris præfuere. Cū em̄ C. Serui-
 lius Pōtifez Maximus L. Corneliū Dolabellam inaugurare uellet, nec se magistratu
 abdicaret, & propterea comitijs indictis, illū populi iussu cogeret, quia fœda tēpestare
 comitia turbata fuere, religio fuit ex illo Pontificibus inauguradi, indeq; inaugurare
 desiere. Neq; solum ab omni sanguine puras manus Pontificem seruare decuit, sed ne
 participem quidē, aut consciū alicuius necis fieri. Eundēq; duplici Sacerdotio functū
 sēpe animaduersum esse, siquidē Q. Fabius Maxim⁹, & Pōtificatū, & Auguratū unā
 gessit: alijsq; utriq; simul Sacerdotio præfuere. Ex Cæsarib⁹ uerō C. Cæsar auguratū
 simul

Curio in ad-
mittendo Pon-
tifice.

Pontificis no-
minatio quāto
fiebat.
Substitutus Pō-
tifez in locum
uiuentis.
Sacerdotij assi-
matio.

Decretum r. a-
rum Pontificū.
Pontifices &
Sacerdotes col-
lectiōibus pecu-
niarū contri-
buebant.
Pontifices mi-
nores.
Pontificum mi-
norum munus.

Pontifex mini-
mus.

Pōtificis uxor
casta & inno-
cens.

Que Pontifi-
ci uidere ne-
fas.

Pontificū iura-
mentum.
Pontif. Max.
quibus præerat

Per Pontificē
enunciata pro-
digia.

Pōtifez à san-
guine purus.

Pontifex &
augur simul.

simul & Pontificatum. Galba autem Sacerdotiū triplex gessisse dicitur, id quod à Re-
 gibus Spartanorum usurpatum fuit. Nam cum primū in eam assumpti sunt dignita-
 tem priuilegio honoris præcipui, Iouis cœlestis & Lacedæmonij Sacerdotio fungun-
 tur: quibus ex omni scrofatum fœtu porcus debebatur, ut si Dijs immolare uellent,
 nunq; uictima deesset. Est quoq; literis proditum, apud Græcos unum uirum aut fœ-
 minam nonnunq; sacris præfuisse: apud Opuntios duos, quorum alter Deorum, alter
 Dæmonum sacrificia curat. Indis uerō Solis sacerdotes numero diuersi sunt, & nunc
 plures, nunc pauciores cooptantur. Aegyptijs plures, qui easdem traditiones atq; au-
 ta & paterna Sacerdotia & imperia filijs tradunt, qui post Regem secūdi sunt. Apud
 alios autem Pontifices diuerso iure & nomine censentur. Nam Græci Pontificē sum-
 mum Archierosynem uocant, ad quem ius & moderatio sacrorum pertinet. Babylo-
 nij Chaldaum Isidis sacerdotem Grammatheam, alium Mithram, Sicioniū Charnium,
 quorum collegium Pastophorum nuncupant. Delphis v Pontifices per omnem ui-
 tam sacri erant, qui Osij dicti, quorum primus qui hostiam immolabat Ositer, qui ue-
 rō ædebat oraculum, Aphetor nuncupati sunt: qui unā cum Prophetis sacra obibāt,
 diuinasq; prædictiones & cerimonias, & quo cultu, quibusq; exemplis fierent sacra
 prædicebant. Apud Athenienses Daduchus maximus erat Sacerdos, Herculis Stepha-
 nophorus, Palladis Eteobutades, à Bute propagati, ex qua familia longo tempore Sa-
 cerdotio præfuere: sicut Buzigia familia à Buzige Heroe, qui Athenis diu Sacerdo-
 tiū tenuit. Et posterī ex Cirta & Myrta in Paphia Veneris templo sacris cerimo-
 nijs præfuere. Quod de Veientana Iunone proditur, quam nisi certi generis Sacer-
 dos atrectare nemo poterat. Clazomenijs Palladis sacerdos Isichias. Bacchi uerō
 Thias nomen habet. Poliei Iouis sacerdos, Buphonus in Troezene Hippolytus nunc-
 cupatur. Apud Cretenses Matris magnæ sacerdos Melissa, Ephesiae Dianæ Mega-
 lobizus qui eunehus erat. Alexandrinorum atq; Atheniensium Phæcasi, quibus can-
 dida solum ferre calciamenta licet: ex quibus Antistes sacrorum purpuram induit.
 Dodonei uerō oraculi Pontifices, pedibus semper illotis erant qui tanq; sacrosancti si-
 per nudam humum cubare coguntur: Isiaci linea stola amicti sunt, capite raso, calceis
 papyraceis, sistrum tenētes, aut rami absynthij marini, uel nuce pincas & Anubim
 supra caput deferentes. Sicut Indi irates tanq; religiosum, corallium ferebant. Et Cy-
 belis Sacerdotes flagrum, & Matrē Deūm colentes iuxta Sueuos, formas aprum, quo
 insigni ab hostibus tuti sunt. Panthei Sacerdotes omnium Duces fiunt, quibus causa-
 rum iudicia & publicarum rerum arbitria tribuuntur. Apud Hebræos Pontifex fe-
 stis diebus Mithram gestat, cum Nebride auro distincta, aut Tunicam talarem, & Co-
 thurnos cum tintinnabulis, quem Maiestate decorum tantū Alexander fecit, ut uene-
 rabundus ueniēti occurreret, & uelut sanctissimum numen adoraret. Fuitq; animadu-
 uersum Bellonæ Cybelis, & Isis Sacerdotes eadem sacra obire, isdem pro cerimo-
 nijs teneri. Sed Cybelis Sacerdos uarijs coloribus fucatus, & faciem pigmēto delictus
 oculoq; obunctus, cum Mitella & Crocoto, linteo calciamēto, ante simulacrum Deæ
 incedebat, cui erat propriū cū tintinnu cymbalorum, & sonitu tympanorum sacrum
 facere. Arabum uerō Pontifices lineas uestes induunt, Mitras gestant cum sandalio.
 Apud Pedasios Palladis sacerdos sacram barbam nutrire cogitur, neq; erasa incedere
 fas erat. Albanis cerimoniarum Antistes ea fulgebat dignitate, ut post Regem habe-
 retur secundus. In Aricia Artemisæ Dianæ sacerdos Rex uocatur. Idem in Cap-
 padocia Bellonæ sanum obtinuit: & in Comanis Ponticis tantæ dignationis erat, ut
 annis singulis bis Diadema gestaret. In Zela quoq; tantū Imperij fuit, ut suprema sul-
 geret dignitate. Traditumq; est in Meroe Iouis Sacerdotes ad cō superstitione im-
 plesse animos, ut nonnunq; misso nuncio, necem Regi Aethiopiæ demandarent, nullo
 detrectante, aut mandatum iussionē uel abnegante: donec ad Erganem Regem per-
 uentum est, qui omnes occidit, & Sacerdotiū substulit. Apud Germanos nulli uer-
 berare, aut uincire, uel animaduertere nisi Sacerdoti permillum. Narualis iuxta Sue-
 uos præsidet Pontifex, qui muliebri ornatu ingreditur semper. Fuitq; memoriā pro-
 ditum, Trallibus regiam Regibus destinatam, illi quoq; qui summum gerebat Sacer-
 dotium,

Sacerdotiū tri-
plex.
Porcus ex oī
scrofariū fœtu
Sacerdotibus de-
beatur.
Indi.
Aegyptij.
Pont. apud ex-
teros.
Archierosynes.
Gramatheas.
Mithras.
Charnius.
Osij.
Ositer.
Aphetor.
Daduchus.
Stephanopho-
rus.
Eteobutades.
Buzigia fami-
lia.
Iuno Veienta-
na.
Isichias.
Thias.
Buphonus.
Hippolytus.
Melissa.
Megalobizus.
Phæcasi.
Dodonei.
Isiaci.
Indi irates.
Cybelis Sacer-
dotes.
Panthei.
Pontifex apud
Hebræos.
Cyb. Sacerd.
ornatus.
Arabum Pon-
tifices.
Palladis sacer-
dos.
Sacerdotiū di-
gnitas.
Sacerdotes Io-
uis in Meroe.
Sacerd. apud
Germanos.
Pont. apud Na-
ruales.
Trallibus mos.
G 4 dotium,

Sacerd. Hercu-
lis in Tyro.
Aegypt. sacerd.

dotium, priuilegio honoris dari. Sicut in Tyro Herculis Sacerdos, qui cum insula & purpura incedit, post Regem proxima dignitate fungitur. Apud Aegyptios qui sacra ministrant Sacerdotes, capite rasi sunt, cum apud alios comati incedat, a quibus est usurpatum ex philosophis Sacerdotes, & ex Sacerdotibus probatissimum in Regem eligere. Vnde Mercurius trismegistus, id est, ter maximus nomen tulit, quod Philosophus maximus, Sacerdos & Rex maximus esset. Apud Phoenices Solis sacerdos, ueste auro & purpura uaria manuleata, ad imos pedes fluxa incedebat, & tanquam splendoris signum, & amplissimi honoris prerogatiuam coronam ex auro gemmisque ferebat.

Mercur. trismegistus unde Phoenices.

¶ Mira exempla a compluribus experta de umbrarum figuris & falsis imaginibus, & quae ipse didicit atque expertus fuit. Caput IX.

PROFECTO rem mirificam, & dictu aestimatumque admirabilem de umbrarum figuris & falsis imaginibus quae homines uaria specie & aspectu uano plerumque illudunt, familiaris meus quispiam modo mihi enarrauit, quod equidem fabulosum aut comentitium uideri posset, nisi grauioris esset ingenij & praestabilis homo doctrinae: ipsiusque uirtutis & non ambiguae fidei plerisque in rebus multa & magna documenta foret. Refert enim quod Rhomae quondam ipsius amicus diutino & graui morbo aegrotabat, cum quo coniunctissimè uixerat, & quia corpore inualido affectoque esset, ualitudineque minus prospera uteretur, uisum est ad illa apparatusissima balnea quae Cumis sunt, uegetandi corporis & animi leuandi causa proficisci: cum ferè constet homines ex ancipiti morbo, locorum mutatione, & sereniore caelo plerumque leuari. Hi ergo cum fidis aliquot comitibus Cumas cum iter intenderent, & aliquantulum uiae emensi forent, aeger cum esset & uita & spe tenui, uis morbi coalescente & labore uiae, in hospitium in quod forte diuertebant, suum obiit diem. Is ergo amicus qui unam accesserat, quantum prouideri hominis diligentia potuit, pro loco funere satis amplo illum efferrè, rem diuinam fieri, atque in honorato urbis loco sepulchro condidit curauit: ibique cum moestos aliquot habuisset dies, curatis rebus omnibus, ipse & comites Rhomam, unde digressi fuerat, reuerti coepere. Sed cum aliquantum uiae remensi essent, & nocte appetente in unum quod uiae proximum fuit hospitium diuertissent, ibi se animo & corpore fatigatum quieti dedisse. Cumque solus degeret, & adhuc uigilans foret, fert repente amici nuper defuncti imaginem summo pallore & macie, ac eo ferme habitu oris, quali illum cum aegrotaret dimiserat, ad se accessisse, quem cum fuisset intuitus, & praeter timore, nec animo, nec mente satis constaret, quis nam esset interrogauit. Ille autem cum nihil respondisset, exutis, ut uidebatur, uestibus, in eodem quo ipse iacebat lectulo, se collocauit, ac propè accessit, quasi eum amplexibus petiturus foret. Alter uerò cum propè iam metu exanimis uideretur, ad lectuli spondam secessit, illumque propè accedentem abegit: qui cum se abigi expellique uidisset, fert in eum toruo & minus familiari uultu inspexisse, resumptisque mox uestibus illum è lectulo surrexisse, cinctumque & calciatum inde abeuntem nunquam apparuisse. Quo timore familiaris ille percitus, subita uis morbi correptus, ac propè ad interitionem grauissima ualitudine oppressus fuit. Ferebat etiam dum in lectulo cum illo luctaretur, nudum illius pedem usque adeo gelidum ac rigentem attrectasse, ut nulla glacies illius frigori comparari potuerit. Equidem memorabile hoc, & cuius mirum uideri posset, nisi peruulgata res esset, Aedes quaedam Rhomae euidentissimis ostentis ita infames, ut nemo illas incolere ausus fuerit, quin uarijs umbrarum illusionibus, & retris imaginibus, noctibus ferè singulis inquietetur. Gordianus amicus meus spectatae fidei homo, mihi retulit cum Aretium ipse & familiaris suus iter unam intenderent, & a semita, ut fit, longè deuiassent, loco infami & deuiò ubi ne uestigium quidem apparebat humanum, per ardua & propè inuia diuersis tramitibus aberrare coepisse. Ibi cum nec oppida aut uicos, neque aliquid culti uiderent: sed nemora tantum saltusque inuios & inaccessos, omniaque uasta, muta, & deserta ab humano cultu peragrarent, in quibus ipsa solitudo terrebat animos: uergente iam ad occasum die, fessos labore ac

uia

uia confedisse. Cumque hominis uocem audire procul uisi fuissent, ad illam propius accessisse, homines obuios, quos de uia interrogaret, dari sibi arbitrati. Nec mora in proximo iugo trium hominum imagines immanes & formidabiles ultra humanum modum, nigris & demissis tunicis, in ueste lugubri funestaque, barba capilloque summissò, horribili facie conspexisse: qui cum uoce gestuque ad seipsum aduocarent, ac iam propè esset ut illuc accederent, illos interim ingenti mole corporis longè humana maiores apparuisse. Atque alium specie non ab simili nudum & nullo amictu uestitu, mirificos aedentem saltus gestuque indecoros conspexisse. Quo timore consternati, prope fugam caepere, uiamque arduam & praecipitem emensi, uix rustici cuiuspiam uile hospitium ubi reciperentur, inuenere. Sed quod ego certum habeo, & satis certa probatione tradiderim, profecto haud minus est. Cum Rhomae agra ualitudine oppressus forem, iace remque in lectulo, speciem mulieris elegantis forma mihi planè uigilanti obuersatam fuisse, quam cum inspicerem, diu cogitabundus & tacitus fui, reputans nunquid ego falsa imagine captus, aliter atque res esset, aspicerem? Cumque meos sensus uigere, & figuram illam nusquam à me dilabi uiderem, quae nam illa esset interrogauit: quae tum subridens, & ea quae acceperat uerba respondens, quasi me planè derideret, cum diu me fuisset intuita, discessit.

¶ Quae sint pedamenta apud Iureconsultos, cuiusque generis, & quid Buprestis, & Pityocampa. Caput X.

VM IN Legum commentarijs uersaremur, & rusticorum praediorum seruitutes scrutaremur, inuenimus Vlpianum ex Neracij sententia censuisse, rusticam seruitutem posse constitui, ut pedamenta ad uineam fulciendam, ex uicini praedio mihi sumere liceat. Quasi uero ego à Iureconsulto, qui omnia modestia, multa sibi ineptè arrogabat, quid pedamenta essent, quibus sumendis ex alieno, seruitus constitui poterat? Atque ille in re uulgari, cum diu cogitabundus haesitasset, haud multo post, nescio quae inuolucra uerborum, & falsarum opinionum ineptias, ambiguos magis quam ueros sensus denotantia profudit, quibus nihil ueri animaduerti cognoscique potuit. Et tamen pedamen munimen esse & palum quo uitis cadauca fulcitur, neminem fallit, unde pedatio dicta: tamen id triplicis generis fuisse animaduertimus. Nam & pedamen, & Ridicam, & Statumen eiusmodi fulcimenta nuncupari, Cato asseuerat, Graecè Charax: quare pedamento fulca uites Characatae dictae. Sed pedamen quodlibet fulcimen esse cui uitis inhaeret, Ridicam ex querna arbore, aut ex iunipero, olea, uel cupressu plerumque fieri: tamen nullo discrimine ex his quoque componi pedamen opinio fuerit, Statumen è palis & pertica: Quod uerò ex arundinibus pedamentum fit, arundinetum. Quod autem natiuum ex arboribus in arbores traductis uitibus, nonnulli traduces, quidam rumpfos, plerumque arbusta dixere, quas in transpadana Italia ex cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino, & quercu frequenter arbustari tradunt. Quare multi in eadem atque in Campano agro harum plantarum institunt: quae si recto ordine digesta fuerint per aqua interualla quae uersum, in quincuncem metata dicuntur. Interque uites simplici iugo porrectum ordinem, Cantherium, Transuersamque hastam inter pedamenta, qua uitis innititur, Cato & Varro, iugum. Quadruplex uerò iugum, à cauis aedium compluuium, unde compluuiaras uites dixere: Palmitem uerò pluribus annis duratum, & quasi emeritum, Draconem, qui in bifulco medius inter duo nascitur, Focaneum: qui uerò per tabulata scandit ad superiora, Emissarius dictus est: superior pars malleoli, sagitta: surculum autem qui nihil affert fructus appellant Spadonem, quasi sterilem. Ea uerò iuga in agro bene culto, plano, & minus uentoso altiora: in arido & gracili, ac uentis exposito, humiliora fieri oportere Plinius notauit. Tamen Cantherium equum dici, cui testes adempti sunt, neminem praeterit. Sicut uerres castrati Maiales fiunt, & galli capi. Ex quo licet intelligere, ut ex tuo fundo pedamenta ad uineam fulciendam mihi sumere liceat, posse constitui seruitutem. Censuitque Paulus Iureconsultus, quod tamen ex tuo

Pedatio.

Charax.
Pedamen.
Ridica.

Statumen.
Arundinetum.
Traduces.
Rumpfos.
Arbusta.

Cantherium.
Iugum.

Draco.
Focaneus.
Emissarius.
Sagitta.
Spado.
Cantherium.
Maiales.
Capi.

tuo

tuo fundo pedamenta sumere licere, in fructu sit, tamē hoc ius capiendi apud Legum peritos seruitutem, nō usum fructum putari. Rursus alium celebri fama iura Rhomæ profitentem, in auditorio professorum interrogavi, quid esset quod Vlpianus legem Corneliam de Sicarijs interpretatus scripsit, Pigmentarios si cui temerē dederint Pityocampas aut Buprestim, legis Cornelie de ueneficijs sanctione teneri. Quid essent Pityocampæ, & quid Buprestis, ut me doceret, quæsiui. Cuius ille portenta uerborū longē à fide deusa effudisset, quæ cum pudendi sint erroris, referre nō necesse habeo. Paulo post dicti pertæsus, se hoc ignorare ingenuē asseuerauit. Nos autem perscrutati uerbi significatum, animaduertimus Pityocampas erucas esse, seu teredines uirulentas, uiru exitiali, quæ in pini sæpe nascuntur arboribus, unde illis nomen factum. Nam πῖτος pinus est, κάμμη eruca, quippe erucas Græci κάμμη dicunt, ueneni præsentissimi. Buprestis uerò animal inuētu rarum in Italia, simillimum Scarabæo, qui inter herbas fallit sæpe boues, quo deuorato, ita concitantur rabie, ut actæ in furorē, terrorem afferant, pauloq; post rumpantur, ex quo perniciose uirtus confici dicitur, quod foedissimè uexat, contra cuius exitium præsentaneo remedio Græci succurri prodidere, & Plinius auctor est. Qui ergo tanti facinoris conscius, uel Buprestim, uel Pityocampas, aut monstrifici quid ueneni ad necem properandam dederit, eum iudicio capitali, & poena legis Cornelie teneri, iura & leges uoluerunt.

Pityocampæ.

Buprestis.

¶ Qui Rhomani Duces ex oppidis & prouincijs uel subactis cognomenta desumpserunt, & de Scipionum familia, & quid apud exteros. Caput XI.

Coriolanus.

CONSUEVISSE Rhomanos ex oppidis uel prouincijs captis aut uel subactis plerumq; cognomenta ferre, memoriæ datum est: Martium Coriolanum quod fortem strenuamq; operam Reipub. nauasset, capto Volscorum oppido Coriolis, Coriolani nomen sumpsisse fertur. Et Sergium Fidenatis, ex bello quod ad Fidenas gessit. Ex tribus uerò Metellis unum deuictio Iugurtha, & uel subacta Numidia, Numidici: alter, Q. Cæcilius, L. Metelli filius ex Macedonia Macedonici. Tertius ex Creta Cretici cognomenta sumpserunt. Fuit quoq; Metellus Balearicus ex deuictis Balearibus cognominatus. Sed Numidicus, L. Luculli auunculus fuit, Macedonici: Metellum Balearicum pleriq; filium, nonnulli fratrem dicunt. Creticum uerò, & alium Dalmaticum eiusdem Macedonici filios fuisse, nulla controuersia est. L. quoq; Mummius delecta Achaia & Corintho, Achaici cognomen tulit. Sed Corinthi superati prima laus Macedonici fuit. Is enim omnem Achaiam ita bello afflixit, ut rebus abscisis, Mummius superueniens, leui certamine expugnatam Corinthum uictoriae suae ascripserit. Messana quoq; in Sicilia & Isauria in Cylicia bello domita. M. Valerio & P. Seruilio, Messalæ & Isaurici cognomenta dedere. Is enim Seruilius uir acer fuit & strenuus, qui in Cyliciam cum Imperio profectus, illam collatis signis, uel atq; armis domuit: Lyciæq; urbes clarissimas iusto prælio uicit. Isauos primum bello aggressus, Imperio adegit, Victor deniq; triumphum ex hostibus, & Isaurici cognomen reportauit. Ex Allobrogibus quoq; Fabius Allobrox, & ex Caucis germanica gente Gabinus secundus Caucius, atq; ex Callecis Brutus cognomento Callecus, Et ex Getulis Cossus Getulici nomina sumpserunt. Callecii enim ulterioris Hispaniae populi sunt, duri & agrestes, qui extrema & montana inculta, ac difficiles saltus & impeditos ad Oceanum incolunt. Ideo bellacissimi & subacti difficillimi fuere. Fertur tamen. Q. Turnius, qui Garamantes ultra Aethiopes horridos & incultos bello uicit, ob modestiam & uitandae inuidiae causa Garamantici cognomento abstinuisset. Scipionem præterea Africani, qui Dux fatalis contra Hannibalem fuit, Africa superata & Carthaginensibus bello uictis, Africani cognomen tulisse: & alterum ex deuictio Antiocho, & Asia subacta, Asiaticum cognomen inuenimus. Sed hic Asiaticus frater Africani fuit, quorum alter. P. Scipio nomine à se uictæ gentis Africani: alter. L. Scipio frater Asiaticus dictus est, qui cōs. aduersus Antiochum primus Romanorum in Asia signa intulit: cum eoq; Consule Africani

Fidenas.

Numidicus.

Macedonicus.

Creticus.

Balearicus.

Achaicus.

Messala.

Isauricus.

Allobrox.

Caucius.

Callecus.

Getulicus.

Scipionum familia.

Africani.

Asiaticus.

Africanus frater Legatum se gerēs pariter profectus est: illiusq; ductu & auspicio pleraq; egregiè gesta in hostes fuere. Victo deinde Antiocho & pace Eumeni concessa, ob Asiam uictā Asiatici cognomen reportauit. His enim duobus fratribus Africano, scilicet & Asiatico, pater fuit. P. Scipio ex Corneliorum gente, cui quoque primum Hannibal Pœnus signa in Italia contulit: cuius fuit Cn. Scipio frater, summi ambo Imperatores, uiri ornatisimi, qui paucorum dierum interuallo in Hispania caesi occubuerunt. Sed ex Publio hi duo quos dixi Scipiones, Africanus scilicet & Asiaticus, filij extiterunt. Ex Cn. autem. P. Cornelius Nasica ortus fuit, qui unus uir optimus à Senatu iudicatus, Matrem Cybelem ex Pelsinunte suscepit, Tiberiumq; Gracchum seditiones in Vrbe molientem interemit. Fuit quoq; & alius Scipio cognomento Aemilianus, prioris Africani nepos adoptiuus, qui ob Africam & Numantiam bello domitas, minor Africanus & Numantinus appellatus est. Sed hic Aemilianus quem dico, minimè ex Corneliorum gente propagatur, sed adoptiuus in nomē & familiam uenit. Siquidem cum Scipio maior Africanus filium haberet natura admodum tenui & imbelli, unde & ualetudinaris uocatus, quod non ea uis animi foret uigorq; nulliosq; liberos substulisset, ne decederet sine liberis, hunc Aemilianum, L. Pauli filium, ut multi credunt, ex filia nepotē, in familiam nomenq; adoptauit. Fuerat enim Scipioni Africano uxor filia Pauli Aemilij, qui cōs. ad Cannas ne rætæ cladis superesset, in conflictu belli caesus occubuit, ex qua unicum filium tulit, filias uerò duas, quarum altera Scipioni Nasicae, altera Tiberio Graccho nuptæ fuere. Aemilio uerò Paulo IIII filij extiterunt. Duo in adoptionē alterius familiae dati, Scipio uidelicet, & Fabius, duo in potestate retenti, quos ex altera coniuge substulerat. Horum alter, v diebus ante triumphum, quem speciosissimum de Rege Perse, & omni Macedonia habuit: alter tertia post triumphum die, adhuc impubes mortem obiere immaturam. Hic ergo Aemilianus ex reliquis Pauli Aemilij filij iunior fuit, gloria militari illustris, qui Africani nepos adoptiuus, auitæ uirtutis memor, prouocatore Barbarum Tribunus adhuc militum occidit. Cum patre aduersus Persem acriter pugnans, egregia facinora gessit. In Africam deinde cum exercitu profectus, tertium Punicum bellum contempsit. Carthaginem & Numantiam funditus euertit, parta deinde uictoria, & rebus contempsit cognomentum Numantino & minori Africano inditum fuit. HORVM postea exēplo, sequuti Cæsares ex prouincijs quas uel & armis subegere, illustria cognomenta ob immortalem gloriam tulerunt: sæpe populi decreto, nonnunq; acclamatione Senatus. Siquidem Seuerus Imperator, & reliqui post eum Cæsares, ex Arabia, Adiabena, Parthia, Armenia, & Germania, alijsq; bello domitis Gentibus nationibusq; quas suo ductu & auspicio conquisiuerunt, Arabici, Adiabeni, Parthici, Armenici & Germanici, sicut Sarmatici, Africani, diuersis titulis cognomenta cepere. Fertur tamen Valeriano Cæsari, quod promptus ad arma & bellicosior esset, milites militari studio manu ad ferrum nomen indidisse: qui postea in Imperio delatum Carpici cognomentum refutauit. Alexander uerò Seuerus Imperator, licet Imperatoris patris Patriæ, & Magni cognomenta renuerit, asserens magnis rebus gestis ea sibi nomina parare oportere: Tamen ob deletos Azauenos Azauenci cognomen sumere non dubitauit. Traianus autem contra Parthos uictor, Parthici appellationem non accepit. Cui cum multi deferrentur honores, reliquis posthabitis, sola Optimi agnominatio gauisus fuit. Commodus uerò eò uacordiae processit, ut pro Comodo Hercules & Iouis filius dici maluerit, quod sibi postea in inuidiam perniciemq; cessit. APVD Græcos non ab oppidis & prouincijs, sed à rebus gestis magnificè, Soter & Callyneos dicti: à forma & specie corporis, Phystos & Cyrippus: ab excellentia crurū, Eucnemos: à uirtute, Euergetes & Philadelphus: à Fortune felicitate, Eudæmos: à multiplici uictoria, Nicanor: ab Urbium expugnatione, Polycrates: à fortitudine, Acherites, aut Aquilæ uel fulminis nomina fuere: quare Pyrrho ab Epirotis Aquilæ nomen inditum. à multiplici doctrina, Polyhistor, ab optimo consilio, Aristobulos dicti. Quibusdam Regibus liuor & uitium, nonnunq; ignauia, & nequitia cognomentum dedit: quippe Antiocho Regi Macedoniae, quod multa promitteret, parū efficeret, Doso. Ptolemæo Lamyro ob uitæ

Aemilianus.

Africanus minor & Numantinus.

Cæsares ex prouincijs à se subactis cognominati.

Carpici.

Azauenicus.

Optimus. Comodi uacordia.

Externa.

Græci.

Ab habitu, Fortuna & rebus gestis.

A uitij.

ob uitæ turpitudinem nomen fuit. Antigonus quoque à rapacitate Hierax, & à genitum magnitudine Gonatus. Alij à uerborum obscuritate, Scotini, & ab amentia Choalemi, atque ob fictos mores Laconistæ notam nominis tulere: sicut Xenarchus Rhodius à bibacitate, Metretes. Et Atheniensis Diotinus, Chone, hoc est, infundibulum, quod illo appposito affatim hauriret. Demochares uero ob procacem linguam, Parasyades: & Demosthenes ob morum feritatem, Arges serpentis nomine appellati sunt. Inter quos Varro Sophistæ à forma nasi Ciconiæ comparis, Pelargus nomen factum. Nonnullis uero ob claritudinem, Lychni dixere nomen, sicut Artaxerxi Mnemoni, quod memoria ualeret, Pericles summus orator ob dicendi elegantiā & sermonis magnitudinem, Olympius. Dion Chrysostomos. Phocion ob frugalitatem, Chrestus seu bonus, Cleomenes & Ptolemæus Benefactor nuncupati. Aristides ob morum sanctitatem, iusti, Calimachus propter studium miræ artis, Calotechnos, sicut alter ob artis calumniā Catechnos sumpsere nomen. Alcæus tamen Pittacum Sarapodam, quod latos haberet pedes, cognominauit. Antiochus uero Syriæ Rex elatus supra modum hominis, cum uanum titulum uendicaret, cognomento Deus dici uoluit: sicut apud Rhomanos Domitianus, & C. Princeps, qui Optimum Maximum, & Latialem Iouem se dici iussit. Proditus tamen est Mariccus quidam è plebe Boiorum, cum Dei nomē sibi arrogasset, & non spernendam manum perditissimorum asciuisset, quos ingentibus promissis corruerat, ita ut in Rhomanos ferret arma, postea captus & occisus, falsi inditi nominis grauissimas pœnas dedisse. Sicut Selurus ignotus homo, qui se Aetnæ filium mentitus erat, cum loca circa Aetnam cum perditissimis & facinorosis prædaretur, à Rhomanis captus, in ludo gladiatorio ictibus bestiarum occisus fuit. Cui haud absimile est quod de Euno Syro proditur, qui cum nuce iuglande in os inclusa ignem euomeret, simulans se Deæ Syriæ numine afflatum, apud seruos & infimam plebem diuinus habitus, primò 11 hominum millia in Sicilia spe rapinarum asciuit, mox effractis carceribus ad LX millia coegit. Manliumque & Lentulum prætores iusto prælio uicit & profligauit. Denique à Rhomanis coercitus, post multiplices clades suæ temeritatis meritas pœnas dedit.

¶ Quid sit triplex forum, de quo in Martiale fit mentio: quæue fora olim Rhomæ fuerint, quæue apud exteros præcipua. Caput XII.

Martialis locus à Domitio deprauatur.

DOMITIVM Calderinum uirum disertum & studiosum uisimus aliquando dum Rhomæ ageret, interpretabatur tunc Martialis epigrammata, in quibus hos uerius meminimus legisse.

Causas inquis agam Cicerone disertius ipso, Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Quos ille in scholis cum suis sectatoribus sic definiēbat, ut tria fora Rhomæ esse diceret, in quibus iudicia redderentur. Latium scilicet, Rhomanum, & Vetus: Quod in commentarijs à se æditis referre non dubitauit. Sed cum legissemus fora multiplicia Rhomæ, in quibus forensia negotia & iudicia actarentur, Rhomanumque forum, Latium quoque & Vetus dici, tenuit nos admiratio, quod uir ille ingenio alioqui exculto, strictim & inexplorate rem non prætereundam, pertransierit. Nam & Rhomanum forum in Comitio legitur inter Capitolium & Palatium, ubi Rostra, Aedes Saturni, Castoris & Pollucis templa fuere, quod Latium forum dictum est. In quo Rhomani magistratus, finito honoris tempore, Imperij insignia dimittere assuerant: ad quod Populus frequens conueniebat, sicut ad Comitium Senatores, ibique Pauli Basilica & ccccc talentis taxata, quæ mox Fuluiæ dicata fuit, licet aliam Opimam in qua Senaculum erat, quod in ea Seniores assidebant: & aliam Iuliam, cuius construendæ præfectus Vitruuius fuit: & aliam Portiam, quam Cato Censorius magna mole construxit, Basilicas fuisse legamus. Alterum uero Cæsaris forum dictum est, ubi Veneris templum ab eo extructum ferunt. Et Augusti forum, quod cum æde Martis Victoris Augustus sua impensa instruxit, ornauitque. Vetus quoque forum boarium legitur, in quo

Forum Rhomanum.

Comitium. Basilica opima Iulia, Porcia. Forum Cæsaris. Forum Augusti. Forum ueteris boarium.

in quo ædes Herculis rotunda, Matris Matutæ, & Pudicitæ patriciæ Sacella. Ibi etiam bos ex ære Aeginetico fabrefactus. Quintum fuit Olitorium, iuxta quod ædes Spei & Pietatis (quæ M. Acilius Glabrio Duuiur dedicauit). Iunonis Matutæ & Fauni temple fuere: ubi lactariam columnam fuisse Pompeius memorat; in qua infantes lacte alēdos deponebant. Forum quoque Cupedinis macellum appellari, quod cupeditarium dicitur, cuius generis in Thessalia & omni Græcia frequentia fuere. Præterque Piscarium & forum Neruæ, cui Transitorio nomen erat, Pistorium in Auentino, & Vipium, & Palladium. Sed Piscarium iunctum Boario dicunt fuisse, secundum Tyberim, iuxta Iani templum ad Ianiculum, quod quidam Iunonium uocant, sicut fora publica iuxta Veneris Fanum: & alia, ut Traiani, ubi columna integra mirabili structura hodie superest, iuxtaque forum Neruæ & forum Stuarium, à sequutis Principibus, præcipuis operibus ornata. De foro autem Veteri, quod in eo causæ actarentur, quum cōmēmini, nec reperitur quicquam, nec traditur, nisi unum idemque Rhomanum, Vetus, & Latium forum dicant fuisse. Sed quod nos sentimus, quodque probabilius putamus, de triplici foro, profecto sic est. Primum forum Rhomanum iuxta Comitium fuisse, in quo de iure controuerso responderi solebat, eumque Cato Censorius, ne populus litibus assuesceret, acutis lapidibus sternendum putauit: quem postea Marcellus Octauia Augusti sorore genitus, quod salubrius disceptantes operam forensi labori darent, uelis inumbrauit, costatque Iulium Cæsarem, cum ius quotidie seuerissime diceret. Alterum de manubijs unā cum æde Veneris genitricis magnifica impensa & profusis sumptibus construxisse, cuius Aream supra sextertium milles, & immenso constitisse auctor res tradunt: ipsumque suo nomine imposito, Cæsaris appellasse, in quo iudicia etiam reddebantur. Tertium Diuus Augustus inter publica opera præcipue forum cum æde Martis Victoris construxisse fertur, cum porticu duplici, ubi Apollo eboreus uidebatur, forisque extruendi causam fuisse, hominum iudiciorumque multitudinem quæ uidebatur (ut Tranquilli uerbis utar) non sufficientibus duobus foris tertio indigere, quod Augusti nuncupatur. Ex quibus sine controuersia liquet, triplex de quo quærimus forum, de Rhomano, deque Cæsaris, & Augusti foro, in quibus lites actitari, & iudicia reddi consueuerant, non de alijs intelligi oportere. Succurrit tamen in hac re notare, Spartæ forum Clarium uocari: Apud Iones Panium: Argis Gymnasium quod Cyllaraium dixerunt: Athenis aliud quod Ptolemæum, & apud Samios & Alexandrinos duo fora Larua nuncupari: Athenis quoque Diphilum & Ceramicum, atque Helieum, quod erat omnium maximum, & Delphinium, & Palladium pro foris fuisse, aliaque ignobiliora ut Parabiston maius, quasi absconditum, & Trigonum. Fuit quoque Parabiston maius, in quo XI confidebant iudices. Et aliud forum, ubi Olæ ara quam præcipue Athenienses colunt, & Batrachium, & aliud Punteum à coloribus: & in Thessalia Liberum: atque in Pyrao Hippodromia, & Capuæ Albanum. Celebratur inter cætera Argium forum sepulchro Donabi, qui insigni prudentiâ & astu, præcedentes Reges anteisse fertur: in quo lupus æreus cum tauro pugnant fatum Pyrrho Regi prædixere: Et Magnetum sepulchro Themistoclis; Sicut forum Antiochiæ Germanici funere insigni fuit: & Megarensium sepulchro Corcebi: in quo mirum proditur, ut Oleaster longo æuo suspensa, diu arma intra corticem admiserit, mox incisa, ocreas & galeas peperit. Et Celenarum, ubi Marsiæ pelis detracta ab Apolline, appensa uisebatur. Mirumque prodi de Ariciæ foro ingenti chasmate in profundum hausto, magno & exitiali portento calamitatis futuræ. Tradunt Thaletem in loco Milesei agri, uili & contempto sepeliri uoluisse, prædixit uinans animo, in illo Milesiorum forum celebre quandoque futurum. Apud Persas uero fora duplicia fuere, unum quod Liberum uocant, in quo honorati & præcipue nobilitatis uiri Principem locum tenebant, ubi Regia erat: Alterum in quo mercenarij & negotiatores, aliaque humilis turba diuertebant. Capuæ quoque fora distincta fuere, alia Plebeiorum, cum plebs à patribus dissentiret: alia nobilium. In quibus enim nobiles erant, ne essent in contubernio sordidissimorum, ad illa infimo ordini accedere non licebat.

Forum Olitorium. Colina lactaria. Forum Cupedinis. Piscarium. Pistorium. Vipium. Palladium.

Forum uetus. Quid per triplex forum apud Martilem intelligendum.

Fora apud exteros.

Oleæ ara.

Donabi sepulchrum. Themistoclis sepulchrum. Antiochi sepulchrum. Corcebi sepulchrum. Oleaster peperit. Thaletis sepulchrum. Fora duplicia apud Persas. Fora Capuæ.

Quae multae militares maiores, & quae minores militibus, & ob quae delicta inferri solebant. Caput XIII.

MULTAE militares nonnullae maiores, quae capitis supplicio habebantur, pleraeq; minores, prout grauer aut leuiter delictum esset, facinorosis & delinquentibus militibus, necessario ad rem militarem exemplo, a Ducibus inferri solitae sunt: quibus sancuerunt militaris Imperij disciplina, ut ignaui & contumax miles, prout segnis negligensq; aut affinis culpa fuisset, ita acri & seuro iudicio uel leniori poena notaretur. Nam desertores, seditiosos, & fugitios, aut si loco, statione, uel praesidio cessissent, tergaue dedissent, aut e castris effugissent, tanq; pessimo facinore astrictos, capitali poena plectere solebant. Nonnunq; ubi multitudo obnoxia foret, authores turbaru ad Palum deligare, aut securi percutere; reliquae uero multitudinis decimu quemq; sorte ductu ad suppliciu petere, peruulgata poena fuit. Caesar uero cum conueneret in caeteris, seditioforum & desertorum acerrimus inquisitor, & punitor dicitur fuisse maximus. Traeditur Alexander Macedo quendam castelli custodiae praepositum, ob desertam stationem necem multauisse, alterum descendentem sagitta confixisse. Appius tamen Claudius humanius agens, ex his quos loco celsisse nouerat, decimu quemq; in conspectu exercitus fuste percuti iussit. Iuba Rex asperior & durior, desertores qui loco amisso in castra aufugerant, cruce afflixit. Inter caeteros Auidius Cassius memoriae proditur, nouo exemplo multis desertoribus manus detruncasse & pedes, asserens maiori disciplinae fore, miserabiliter criminofum uiuere, quam occidere. Seuerus autem Imperator exactor alioqui grauis, Urbanas cohortes, quod neci Pertinacis consenserant, satis habuit, militaribus insignibus exutos, nudos destituere & dimittere. Antiqui tamen moris erat, ut qui aciem reliquissent, aut infrequentes ad signa conuenirent, fustuario plecterentur. Praesidio uero decessisse semper capitale fuit. Si quae uero cohortes signa foede amississent, nisi noxam cuius arguebantur purgassent, in eas more maiorum quadoq; capitali supplicio, plerunq; leuiori poena saeuitum est. Quare pro frumento ordem dare, uel extra uallum sine Tentorijs relinquere, nonnunquam milites in prima acie inducere, aut districtis gladijs discinctos destituere, uarijsq; ignominijs afficere solebant, ut his contumelijs coerciti, intentius mandata exequerentur, deincepsq; ad subeunda pericula paratiores forent. Eos uero qui pugnam detrectassent, aut secessionem fecissent, quicq; erant fugae & pauoris insimulati, quicq; segnes & contumidi arma cepissent, leuissima nota erat iureiurando adigere, non aliter quam stantes quoad stipendia facerent, cibum potumq; capturos, aut traditio pugillarum quos taciti statim legerent, quae leuior censebatur nota. Augustus tamen Decimam legionem contumacius parentem cum ignominia tata dimisit. Ob minora uero & leuioris noxae crimina, uel locum & ordinem in acie mutare, uel stipendium anni differre militibus, neq; his aera procedere, qui aere diruti dicebantur, aut in politia uel in frequentia notare, uel citra commoda stipendiorum exauthorare, uel locum in quo tenderent in castris adimere: illosq; sine pellibus tabernacula habere, ut humi & sub diuo accubarent, uel ne in oppidis hibernarent, inhibere solebant. In politia autem & in frequentia notabantur hi, qui rudibus & parum nitidis armis, uel strigosiore equo, & macie affecto utebantur, quicq; praedicto ad pugna die, occasionibus quaesitis, contumacius parent: quae mora excusabat, si funeris paterni uel sacrificij gentilis, auspiciue, aut morbi fontici, uel feriaru causa, ad constituta diem non adessent. Qui uero arma alienasset, aut illa amississet propter inertiae turpitudinem aequae ac desertor morte habebat. Apud Graecos uero, militari erat iure cautu, ut qui miles scutum in acie amississet, capite lueret: qui uero gladium, leuiori poena notaretur: quia maioris disciplinae se ab hoste tueri & praestare incolumem, q; cum sua pernicie hostem perdere, semper summi Duces putauerunt. Quod Scipionis Aemilianii uerbum fuit, malle se ciuem seruare, q; multos hostes perdere.

Quare

Quare Lacedaemouij Archilochum poetam Vrbe exegere, quod carmen scripserat, in quo suadere uisus fuit, satius esse arma q; uitam in acie amittere. Germanis quoq; qui scutum amississet in bello, a publico concilio & sacris arcebat. In transfugas uero uelut maiori crimine obnoxios, & patriae ac ciuiu proditores, capitali poena plerunq; saeuitum est. Hi enim semper uenia indigni fuere, sicut proditoris insimulati. Quamuis. Q. Fabius Maximus illorum qui contra religionem iurifurandi, ad hostes transfugerant, dexteram amputari mandauit: hoc animaduersionis metu sub disciplina & in officio fore arbitratus. A Publio tamen Scipione in perfugas & fugitios fuit acerbè consultum. Siquidem ex Rhomanis qui rupto Imperio, ad hostes transfugerant in crucem efferri: Nominis uero Latini securi percussu iussit. Posterior Aphricanus transfugas bestijs obiecit. Paulus Aemilius elephantis. Germani arboribus suspendunt. Ignauos & imbelles palude mergunt. Qui uero captiui in hostiu potestate sua desidia uenissent, his arma & ordo militandi mutatus fuit, ut equites in peditum, pedites in funditorum alas transcriberent, utq; locum extra castra assignatum uallo & fossa non communiarent. Quare Domitius Corbulo a Nerone in Armeniam missus, II alas, & III cohortes, quod hosti cesserant, extra uallum sine munimento tendere iussit. Artaxerxes Medum qui transfugerat, & rursus rebelarat, pro insigni ignominia iussit scortu capite circumferre nudum. Qui etiam summis Ducibus siquid deliquissent, ignominiae loco detractas uestes flagellari, & pro capite depilando Tiaram depilari iussit. Titus Vespasianus ta seuerae disciplinae fuit ut militem ab hostibus captum, qui solutis uinclis ad castra refugerat, ultra militare non siuerit, nec illi arma crediderit, quod uiuus ab hostibus capi permiserit. Sertorius uero ut disciplinam exemplis stabiliret, cohortem propter obscenitatem morum & immodicas rapinas ad unum interfecit. Daci cum male pugnassent, hac fure ignominia notati, ut cubantes capitalo pedum ponere, & ministeria uxoribus praebere cogentur. Xerxes quoq; ut Babylonios, quorum ductu defectiones ad hostes fiebant assidue, reprimeret, cauit edicto uti arma ne ferrent, sed cauponae indulgerent, tibijs psallerent, & scorta alerent. Sicut Leontini, ne res nouas moliretur, a Phalaride conuiuijs & uinolentiae relictus fuit. Cyrus quoq; Lydis superatis, cum essent infidi, & damnosi, imperasse fertur, ut dimissis armis, iocis & nequitiae uacarent, talaresq; tunicas ferrent. Ideo Lydius ornatus mollis & parum uirilil habitus: quod de Aristodemo Tyranno proditur, qui optimatum filios ne quid contra se moliri possent, calamistratos incedere, & tortis crinibus ornari, talares pictasq; tunicas induere iussit. Cato autem in Hispania contra cotinuas defectiones salubriter medio prouidit ne desciscerent, ut oppidorum moenia sub idem tempus dirui iuberet. Seuerius Rhomani: nam Legionem licentia corruptam, quod Rhegium in cuius praesidio erant, occupassent, Genutius COS. milia hominum IIII exauthorauit totam, & in foro percussit. Saepius uero exiliu, ut legati & capite minuti procul a Lare senescerent, & ita ignominiam finirent, ignaui & contumacibus datum comperimus. Marcellus autem, milites a quibus orta esset fuga, quicq; pauore signa reliquissent, sequenti pugna inter primas acies frequenter induxit, ut quod ignominiae acceperant, alijs praelijs periculo expiarent. Fuit illa etiam nota ignominiae non parua, quali Chalphurnius Piso, COS. & demum Octauius Augustus affecit milites, ut tunicatos discinctosq; per totum diem, cum decempedis plerunq; cespitem portantes, ante Praetorium stare, uel obsoleta toga, & tunica discincta, nudis pedibus ante principia adesse iuberent. Vel ut fossam fodere discincti cogentur, ut eo habitu & specie deformi in omnium conspectu praese ferrent insignem memoriae flagitij ignominiaeq; acceptae. Est autem decempeda lignum quo latifundia metiuntur, & in partes diuidunt, oblongum pedibus x. Tamei diuerso quisq; more agros metiri soleat: quippe in Aegypto aestuaria & fossas funibus metiuntur, aut passibus: In Hispania iugis: In Campania uersibus: Circa Persidem Schoenis: Alij Parafangis: alibi Pertica cui nomen Acana, Agricolae iugeribus: Nonnulli stadijs metiri solent agros camposq;. L. uero Galphurnius COS. haud absimili exemplo Praefectum equitu,

H z quod

Archilochus a Lacedaemouijs Germani.

Q. Fab. Maximus

P. Scipio.

Aphricanus posterior. Paul. Aemilius.

Do. Corbulo.

Artaxerxes.

T. Vespasianus.

Sertorius.

Daci.

Xerxes.

Phalaris.

Cyrus.

Lydius ornatus.

Cato.

Genutius COS. sul.

Marcellus.

Ignominia.

Decempeda.

Agrorum apud alios alia diuisio.

L. Calphurnius.

Capitalia crimina militum. Punitio ubi multitudo peccasset.

Caesar.

Alexander.

App. Claud.

Iuba.

Auidius Cassius.

Seuerus.

Antiqui moris punitioes.

Minorum criminu punitio. Aere diruti.

Notati in politia.

Graeci.

quod arma hosti tradidisset, Lacinijs abscissis, discincta tunica, & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiæ adesse iussit. Fertur Pescennius niger, ob subtractum Gallinaceum Commanipulones hac affecisse ignominia, ne focum facerent, neque ue cocti quid obsonij sumerent, sed pane & frigidis uescerentur. Tiberius uero nimis seuerè: nam Prætorianum militem ob subtractum Pauonem, capite puniuit. Militem uero militiæ gradu deijcere, aut exauthorare, uel equum illi adimere, ipsumque uitibus aut uirgis cædere, seu equo detrahare, uel hastas dare iubere, quæ censio hastaria dicta est, hæc & eiusmodi, non pro leui noxa, sed pro acri delicto, magnæ animaduersionis loco, à Ducibus inferri solita sunt. Hastas dare iubebantur milites, quibus propter probra ignauiæ & luxuriæ hasta adimebatur. Etenim sicut gloriæ causa fortes uiri donabantur hasta pura, hi qui primum uictores in prælio fuissent: ita ignaui & contumacibus adimebatur. Hoc notabat tanquam spes merendi stipendia illis adempta foret. Quinetiam militi obeso & præpingui, quod cutem nimis bene curasset, & nimia sagina grauis esset, aliquando equum Ducem adimere: id quod magnum Agesilaum fecisse legimus. Augustus tamē his qui maiores v & xl annis equum retinere nollent, reddendi equi gratiā fecit, illosque uelut emerita militiā dimisit. Apud Thuriōs lex erat militaris, ut contumax miles, desertor, uel transfuga muliebri ueste amictus ob ignominiam uinctus teneretur. Spartanis tā seuera militiæ disciplina fuit, ut miles qui in acie scutum amisisset, capite lueret. Idem probro milites, aut ignominia notabant, qui probro notabatur, eum nemo igne, nemo alloquio impartiuit. Ignominia notabatur, qui fugax esset, desertor, aut transfuga. Apud Aegyptios qui milites ordines reliquissent, aut dicto non parerent, uel iniussi in castra rediissent, de gradu deiectione ad inferiorem redibant statum. Si uero Ducis consilium hostibus palam fecissent, lingua multabatur. Fuitque moris apud Syracusanos, ut hipparchi, hoc est, equitum præfecti, militum nomina in tabulis scriberent, illorum qui in acie ordines deseruissent, ut post prælium poena notarentur. Quod & Xerxes fecisse dicitur, ut uirtutis & ignauiæ cuiusque testis & spectator esset. Cyrus autem quem militem extra ordinem inuenit, quicquid proditoris causa dedisset terga, capite puniuit. Nec præmittendus est Agesilaus, qui cum in bello Peloponessico quosdam Asiaticos in ueste munda & nitida, corpore uero desides uideret & ignauios, ea affecit ignominia, ut uestibus nudatos per castra incedere cogeret, illorumque amacula fortibus uiris, quorum in bello uirtus enituit, dono daret. Hoc quoque loco poenæ militaris uisus se traditur, Iubere ignominia causa militibus audacioribus, qui nec animi, nec consilij satis habarent, uenam solui, quæ non tam poena quam medicina fuit, ut superflua sanguinis parte defluxa, se magis intra gyrum rationis continerent. Illud quoque notandum, quod inter animaduersiones militares leuissima est admonitio, castigatio minor: deprensā maior, ignominia maxima. Ideo milites in quos lege militari castigatione, aut admonitione animaduersum est, non propterea ignominia notati erant. Quodque milites quamuis graui ignominia affecti essent, si tamen ad officium redeuntes, semel atque iterum bene nauatam Reipub. operam præstitissent, singulaque aut bina ex hostibus spolia retulissent, aut digno aliquo facinore flagitij labem aboleuissent, tunc demum uno atque altero felici prælio priori culpa correctæ, & oblitterata memoria dedecoris, noxa atque ignominia soluti, & in eo quo prius erant gradu restituti, pristinam dignitatem, & honoris gradum quibus antea functi erant, quandoque reciperent. Notatumque & illud est, perraro bis delictum Imperatores uenia dignum putasse, quia iuxta uerbum Lamachi summi Ducis, non est in bello bis errare, ubi si quid offenditur perperam temeritate uel inscitia, emendari non potest. Paruaque in bello offensa, magnarum sæpe rerum momenta facit.

¶ Quæ solennia in Herculis sacro ad Aram maximam seruabantur, & quæ apud exteros, quæue Aræ Herculis Rhomæ fuerint. Caput XIII.

POST

OST Urbem conditam Romulum Urbis authorem sacra Græco Herculi, Ara illi erecta quæ maxima dicta est (ut ab Euandro constituta erant) fecisse, eaque posteris mansisse, literis proditum est. Quæ ara ante Romulum religiosissima fuisse traditur, eamque ipsum Herculem Ioui Inuētori, si amissas boues repperisset, dedicasse fama uulgauit. Hoc enim sacrum Euander instituit primus post Marathonios, qui primus diuinos honores Herculi dedere: Poticijs & Pinarijs, qui ex clarissimis familijs ea loca incolabant, ad sacrum adhibitis. Traditumque memoriæ est, Poticios sacris præsto fuisse, & propitiato Deo, extis solennibus depastos: Pinarios uero extis adesis, ad reliquam dapem uenisse. Inde institutum mansisse, ne extis solennibus uescerentur in posterum: ipsique Poticij eorumque posterij ab Euandro edocti, multis post tempestatibus Antistites templi, sacris & ceremonijs præfuerunt: donec sublata Poticia gente, seruis publicis tradita sunt. Appius enim Claudius Censor, sublato Poticiorum genere, cui ad Aram maximam familiare id sacerdotium fuit, seruis quos docuerat, sacra delegauit. In quo id traditur mirum, ut xxx puberes, qui reliqui Potitiæ familiæ manserant, cum omni stirpe intra annum extincti fuerint. Ipseque Appius huius author facinoris, ob hoc admissum in extremum uitæ exitium penè lapsus sit: & siue casu, siue consilio Deorum immortalium, luminibus orbatus calamitosam uitam egerit. Fuit autem hæc Ara in Capitolij faucibus, iuxta Carmentalem portam, & forum Boarium. In qua proprium erat, ut iuuenus indomitus sua Herculi uictima mactaretur: cui & Fauno uiam profecturi sacrum facerent. In qua propria quædam huic Aræ debita solennia, præter aliorum instituta mansere, quæ præterire non erat fas. Siquidem in ea Prætor, aut Pontifex qui rem diuinam facit, sola lauro, nec alia coronatur fronde. Cunctique mulieribus adesse sacris & rem diuinam facere omnibus ferè liceat, Herculis tamen sacrificio adesse, uel exta tangere, aut uesci, Aræ ue admouere manus, aut solennia uidere, religio non sinebat. Et cum in sacrificijs Deorum, qui rem diuinam facit, capite aperto numina adire, adorantesque ueste ad caput obducta sacris interesse debeant: apud Aram Herculis maximam, dum sacra fiunt, dumque litatur, omnes capite aperto & inuelatos esse decet. In qua præter aliorum morem, nec lectisternium fieri, nec puluinar suscipi poterat: in quibus quoque sacris seruatum legitur, ut sedentes epulis uescantur solennibus, cum in cæteris stantes, & saltabundi uesci soleant. Cumque in omni precatione qui uota effundit sacerdos, Vestam & Ianum, aliosque Deos præscriptis uerbis, & composito carmine aduocare soleat: illos tamen qui ad Aram maximam sacrum faciunt, alium quæ Herculem Deum aduocare non decebat. Quippe cum in Herculis templum Deorum nemo admittatur, neque alterius Dei Aram effugiētur, sicut in cæteris fanis, uidere fas est, ita more tradito ut mane simul & uespere ad Aram maximam sacrum fiat, cum in cæteris matutinū tantummodo tempus hostijs immolandis dicatur sit. Fuitque obseruatum ut ab eiusmodi sacris ne dum serui & liberti, sed & canis arceatur, sicut ab arce Atheniensium, ubi Mineruæ, & à Delo ubi Dianæ templū fuit arcebatur, quod impurum & procax animal esset. Neque fas uisum, sacra Herculis qui Libertatē impartiuit, quicquid ex seruitute gentes exemit, nisi Liberos attrahere. Quod Plateensibus in usu erat, & dum Manibus illorum qui pro Græciæ libertate ceciderat, parentant, & supremū exhibent officium, mancipia procul arceat. Cuius exēplo Coi, rem diuinam Iunoni exhibentes, à solenni epulo seruos abegere. Traditō uero est Rhodi, Lindi incolas nouo ritu Herculi immolare: nā maledictis ludibrijsque uerborū Herculi litant, iunctis bobus. Si quid uero honesti probique in sacrificio prolatum dictumue fuisset, tanquam omninosum sprete religionis crimen erat. Idem in sacris Eleusinis, quæ magna dicta sunt, factitatum commiserimus, in quibus mulieres mutuis probris, conuictisque se incessere & maledictis solent conuiciari. Et in festo quod Lenæum Athenienses uocant, foeda conuicia, per risum & iocum inuicem poetæ iactitant, & contumelijs se lacesunt. Apud Coos autem Sacerdos muliebri ueste amictus & Mitra caput ornat, Herculi sacrum facit, & uictimam cædit: sicut in Attide, uiri ornatu muliebri, mulieres uirili Veneri rem diuinam

Ara maxima Herculis.

Iupiter inuentor. Marathonij Poticij. Pinarij.

App. Claudij facinus.

Ara Herculeæ locus. Sacrificium. Cerimonia solennes in ara max. Herculis obseruari solite.

De hoc ca. xix. huius lib.

Canis sacris eiectus. Plateenses in parenta ionibus mancipia arcebant. Coi.

Lindiorū sacra maledicta.

Sacra Eleusina & Lenæa maledicta.

Veneris sacra in Attide.

H 3 diuinam

diuinam faciūt. Cui perfimile est quod in Mutinini sacello mulieres togis prætextatis uelatae Romæ sacrificant: Nonnulli Coturnice ut Phœnices, pleriq; humana uicti- ma, ut Carthaginenses Herculi litant. In Pantheo quoq; statis diebus in sacris Herculis maclabatur homo, scdo facinore & pernicali exemplo. Fuitq; literis proditum ab ignauis uota Herculi & preces effusas non exaudiri, quod soli strenuo & peruigili prosperos successus faceret, & propitius foret: sed præter hanc Aram fuit alia Victoris Herculis in foro Boario, qui triumphalis dictus est; cuius statua ab Euandro sacra crata triumphæ die, habitu triumphali ornabatur. Alia ad circum maximum Cereris, & Herculis, qui custos cognominatur, à Sylla ex prædicto Sybillinorum carminū, ut multi autumant, erecta, & cōstructa. Templum quoq; Herculi iuxta Tyberim mirabili structura olim fuisse legimus, in quo ex decimis sacrum fit, ubi duæ Aræ, exq; earum altera mulieres degustare, ex altera uiros tantū uesci fas erat. Ad portā quoq; trigeminā Hercules Victoris cognomento fuit, atq; in eodem Boario foro ædes Herculi rotunda præcipuæ admirationis, ad quam nec canes, nec muscas ingredi opinio est, sicut Achillis ædem ante Boristhenem nulla ales ingreditur. Fuit præterea Hercules cognomento Oliuarius, & Hercules Cubans: Fuisseq; Herculi & Musis cōmunem Aram in circo Flaminiō à Fuluiō nobiliori ex Censoria pecuniā constructam, mox à Martiō Philippo Augusti tempore sacratam, fama uulgauit. Sed præter hæc Tempia quæ in summa religione & cultu maximo fuere, fuit Hercules Conopios apud Oetheos, Ab Erythræis Hippotonos, à Celtis Ogmyos, ab alijs Alexicas, quasi depulsor malorum cognominatus. Feruntq; templum Iolao nepoti ab Hercule constructum tantæ maiestatis incolis fuisse, ut si à solitis deficerent sacris, muti euaderent, rursum si sacra se perfecturos uouerent, in pristinā restitui sanitatem. Præcipuæ uerò admirationis apud Persas colitur Hercules in monte cui nomen Sambulos, qui per quietem Sacerdotes monere dicitur, ut equos uenatu sistant ornatos, qui cum per nemora & saltus diu uagati fuerint, nullo rectore, nocte redeunt ad stabula uacuis pharetris, mox omnes saltus feris confossis confratos reperiunt, ita ut multo uenatu incolæ ditentur. Apud Athenas uerò Cynosarges templū Herculis, Gymnasium, & Lucus maximi nominis erant, quæ Philippus impotenti ira deuastauit & incendit. Hoc etiam licet animaduertere, ab Iliensibus Herculi sacra celebrari uetatum, quod Ilium Hercules olim depopulatus esset, eum propterea odio prosequuti pernicali. Sicut apud Thraces, mulieres tanto flagrant odio, quod Orpheum discerptum à mulieribus dicerent, ut uiri uxoribus stigmata inurerent, in Orphei uisionem. Et Lemni cum Vulcanum colant quod apud eos enutritus foret, Venerem quod Marri se miscuisset uelut adulteram adeo contempserunt, ut nemo illi sacrum faceret: Tenedij quoq; Achillem, quod Tenedum deuastasset, ita insensum habere, ut supplicio afficeretur, si quis restituto templo, Achillem nominasset. Contra uerò Syracusanis Herculem promptum numen, & maximi cultus fuisse, quod ope Proserpinæ Cerberum ex inferis eduxisse dicerēt. Caucasij etiam produntur, Herculem summis percolere honoribus, quod Prometheus uinclis exoluisset: Ioui & Mineruæ infensi, pleni persuasionis, tanq; Prometheo satisfaciant, quod igniferis sagittis aquilas & illorum nidos incendant, foetusq; euastent & depopulentur. Ferunt Sibas circa Indum, adeo Herculem uelut gentis authorem coluisse, ut pellibus amicerentur, ut Hercules clauas gererent, illasq; bobus & equis inurerent. Sicut Tyrj & Gaditani Herculem, magni numinis instar habuere. Fuitq; memoriæ proditum Herculem non unum fuisse, sed plures. Nam præter Tyrinthium, etiam Argiūm, Thebanum, Lybicum, Cretensem & Aegyptium legimus. Deniq; Varro Hercules III & XL, ac Ioues CCC enumerat. Cicero VI fuisse dicit. Græci uerò Orpheos V fecere, & Veneres IIII. Sicut enim præstantissimos & summa prudētia uiros Iouis filios, ut Eacum & Minoa, & semideos qui à Ioue genus ducūt; ferocissimos Neptuni tanq; è mari genitos, ut Cyclopes & Lestrigones; Mōstrosos uerò & ignobiles è terra æditos uetustas nūcupauit, ut Titū & Antheū. Ita oēs qui uario & solerti ingenio, fortissimum aliquod facinus gessere, uel periculis subleuandis hominibus profue-

re: aut alicuius ingenue artis author uel Princeps foret, à maioribus Herculis nomina tulere. Sed quod de Lybico Hercule dictum est, meminisse oportet quod hic Lybicus Aegyptius nuncupatur, qui Nilo natus phrygiæ literas primus inuenisse & per manus posteris dedisse traditur.

¶ Quo tempore primū Prætores creati cœpere, & quod ius, quere illorum potestas fuerit. Caput XV.

RODITVM memoriæ est ab ortu Urbis ad annum fere trecentessimū & nonagesimum, Prætozem qui ius in Vrbe diceret, nullum Romæ extitisse. Fuerat enim hoc Consulibus munus, & illorū qui in summo erāt magistratu, super iure cōtrouerso respondere. Sed quia à iure dicēdo, ingruente bellorum tumultu, persæpe eos auocari oportebat, Prætozem ac proprio magistratu, qui ius in Vrbe diceret, opus esse uisum fuit. Igitur quo tempore Tribuni militum consulari potestate esse desiere: cum iam de Consulibus ex plebe creandis magnis contentionibus agitari ceptum esset: eaq; res inuisa Patribus infamisq; haberetur: neq; aliter sedari uideretur posse: tum primū leniendæ multitudinis causa, ut COS, etiam de plebe fieret à Patribus est impetratū, inuicemq; ipsa plebs ut Prætor unus ex Patribus crearetur, qui ius in Vrbe redderet haud dubiè assensit. Fuit enim is Sp. Furius, M. filius primū Prætor ex Patribus, eiq; ut aliquibus honoris insignijs conspicuus foret, curulem sellam ut Consuli Dictatoriq; & eadem auspicia esse uoluere. Nec diu apud Patricios honos iste mansit: Namq; haud diu post, Q. Publius Philo primus de plebe, auersante Senatu, Prætor factus est, communicata tam Prætura quàm Consulatus cum plebe fuit. Sed cum Prætores magis ex usu Reipub. uiderentur, ita breui illorum numerus auctus fertur, profectō ut mirum sit quā facile coaluerint. Quippe latius propagato & aucto imperio, quo tempore Attilius Calatinus primo Punico bello Dictator extra Italiam duxit exercitum, cum obire tantū munus solus non possēt, II Prætores creati, exq; his alter Urbanam, alter Peregrinam iurisdictionē sortiti fuere. Et quia plerunq; usu ueniebat, ut urgentib; hinc inde hostibus, & multiplici bello ingruente, ferro & armis decernendum foret, Prætores sicut COS, prouincias sortiri, hisq; & exercitibus cum imperio præesse cœpere: ibiq; nō solum ius dicendo, sed armis imperitando imperium exercuere. Ipsi enim licet ad ius dicendum creati, non tamen à belli cura uacatio dabat. Qui tamen in imperio essent, iura tamen prouinciæ sine decreto Senatus, aut populi iussu mutare non poterāt. Neque diu post, primo Punico exacto bello, cum Galli transalpini in Italiam irrumperēt, IIII Prætores creati lege Bebia fuere: quæ iubebat à ternis ad quaternos creati licere. Mansitq; hic numerus ad primum fere Macedonicum bellū, quibus & belli summa commissa fuit, illorumq; auspicijs ægregiè res gestæ plerunq; sunt. Tunc quoq; ad ditis prouincijs, & magno incremento rebus auctis, cum M. Cato Sardinia obtineret, Siciliaq; & Hispania imperio accreuissent, magisq; indies Prætores ex usu foret, illorum numerus auctus fertur, ut seni crearentur. Post temporum uerò curricula quib; Cor. Sylla rempub. in dominationē uertit, cum plures de Parricidjs, de Sicarijs, de falsis leges tulisset, ut essent qui eas tuerentur, IIII qui de criminibus inquirerent ueteri numero adiecere: ita ut X crearentur. Mox Iulius Cæsar numerum ampliavit, nam præter hos, annonæ & rei frumentariæ præfecit duos, ad inuehēdos com meatus, qui frumentarij seu Cereales dicti: quibus ut ne quid com meatus frumentiq; Urbis deesset, præuidere præcauereq; negocium erat. Et mox alios qui ærarij curam agerēt adiecit. Diuus deinde Augustus XVI expleuit numerum: tamen Præturæ candidatos XII ab Augusto æditos, Authores sunt: quem numerum non excessurum Tiberius iure iurando firmavit. Demum diuus Claudius alios constituit, qui deficientiū uoluntates tuerētur: & de fidei commissis ius dicerent, quos fidei commissarios uocauit: quo tempore ad X. & VIII Prætores, quod nunq; antea factum, excreuit numerus. Et cum pupillis tutores à COS, antea poscerentur, M. Antoninus Philosoph; omni-

Magistratus
tutelarior.

doctrina homo eruditus : cuius pleraque extant egregia facinora militaria , ut diligentis
disquisitione tutores pupillis darentur, proprio magistratu eam curam demandauit, qui
tutelarior dictus est. Denique nullo praefinito numero tot fuere, quot expedire Reipub.
uisi sunt : quod lege Praetoria cauebat : cuius uerba subiecti. Iuris disceptator qui pri
uata iudicet, iudicariue iubat, Praetor esto : Iuris ciuilis custos esto : Huic potestati pa
rento : quotcumque Senatus creuerit populisque iusserit, tot sunt : & infra. Quam lata aut
in iure dicundo Praetorum iurisdicatio fuerit, multis documentis ostenditur . Nam &
bonorum possessionem dare, & ad defuncti bona haereditatem admittere : Nonnunquam ius
constituere, & uetus abrogare poterat, Seruos manumittere, iudices delegare, Tuto
res pupillis minimè iuuuissimos constituere, Dolo uel metu lapsis, aut uideictis subuenia
re, de fide, deque iureiurando : Tutela : Mandati : pro socio : Fiducia : deque empto, uena
dito, locato, conducto ius dicere suae cognitionis erat : Laesos quoque immatura aetate
uel sexu, in integrum restituere : Edicta proponere : legem ad populum ferre : Neue
probitas aut innocentia fraudi cuique esset, cauere debebat. Quinetiam ferias conciperet
Iudis praesesse : quadrigis emittendis signum dare : Aquaeductum curam gerere : Aede
dedicare : de gestis cuiusque magistratus disquirere. Duumuiros & Decemuiros crea
re : bonis interdiceret : quaeque ad disciplinam publicam pertinent, curare & prospice
re : tum criminosos reos facere, officij Praetoris erat. Rei autem criminis fiebat, ut Ac
cusator criminosum in ius ducat, & apud Praetorem reum agat, his uerbis : Aio te provin
ciam depeculatum fuisse, aut crimen aliquod admisisse. Tunc si Reus tacuisset, tanquam in
conuictum lis dabatur : si uero esset inficiatus, inquirendo crimini praefixo die, a Prae
tore accusatio constituebatur, & tunc in Reum ut noxam cuius arguebatur dilueret, le
ge agebatur. Denique illud receptum est, absentibus C O S S . & in prouincia profectis,
habendi Senatus Praetori Romae ius fuisse, Comitijque praesidendi, de rebus quae ad
Rempub. pertinent, consulendi, Urbis praesidendi, atque idem serere iuris quod C O S S . ha
bere, nulla controuersia est. Nec me praeterit, memoriae datum esse, non modò super
priuatorum causis, sed inferiorum quoque magistratum, uidelicet Quaestorum & Aedi
lium Praetori, more prisco, ius dicere licere. Itaque tam plebeios & humiles, quam Aediles
& Quaestores, reliquosque magistratus, qui nec uocationem, nec prehensionem ha
bent, apud Praetorem in ius uocare cuius potestas est : quos in uinclam duci iubere pro
imperio & potestate, & legitimis poenis afficere poterat. Fertur quoque Octauius Au
gustus hoc munus Praetori urbano dedisse, ut popularium litigatorum appellationes con
gnosceret : Prouincialium uero cognitionem Consularibus uiris ipse delegaret . Sit ta
men ipsi Praetores praeuide quid deliquissent, ex consilio Senatus nonnunquam Praetura de
iecta fuere. Nam & P. Lentulus Praetor, & alij magnis criminibus circumuenti, abdicato
magistratu, de gradu exturbati, male administrati muneris poenas dedere . Moris
praeterea fuit, ut sicut Dictatores Magistrorum equitum, C O S S . sub se Legatos habebant,
qui eorum uices gerere, & quoties oporteret, munia obire possent : sic Praetores Quaestorum
ope niterentur : Itaque Praetores Quaestoribus parentis affectu, & coniunctissimis
morum loco esse uetusti iuris fuit. Tamen Praetores sicut C O S S . non modò Quaestorem
rem, sed Legatum unum pluresue in prouincia habuisse, ipsisque quoties abessent Le
gionum & exercitus curam demandasse, compertum sit. Illud quoque non ab re fuerit
meminisse, Praetorem urbanum plus X continuis diebus Roma abesse non licere : ipsi
sisque non XII sicut C O S S . sed ut inferior magistratus notaretur, VI tantummodo Li
ctores cum fascibus Romae : in prouincia uero sibi decreta pro maiestate imperij,
etiam cum securibus praere. Paulum tamen Aemilium cum Praetor in Hyberos duce
ret, cum XII Licioribus Praetura gessisse authores tradunt. Credo equidem, ut di
gnitas Consularis adiuncta Praetoriae uideretur, utque plus maiestatis inesset : ideo XII
Liciores praeter praescriptum, Aemilium in prouincia habere Senatui uoluisse. Fuitque
animaduersum Praetorio uiro, & qui fuisset Praetura functus, toga praetexta uti liceret
eundemque Aemilium non in purpura modò praetexta, sed trabea candida, & ministris
dealbatis, atque in equo albo Praetura gessisse. Neque praeterierim, nomen Praetoris &
munus non Romae tantum, sed apud Latinos populos & Siculos, atque in Sannio, &
Campanos,

Rei criminis
quomodo fiebat

Praetoris pote
stas absentibus
C O S S .

Praet. etiam mi
noribus magi
stratibus ius di
cebat.

Praet. de gra
du deiecti.

Ordo migrati
onum Rho.

Quaestores
praetorum uice
rij.

Praet. urba. pl⁹
x. diebus urbe
abesse non li
cebat.

Liciores praet
oris.

Toga praetexta
praetorum.

Praetoris dig
nitas apud ex
teras gentes,

Campanos, exterisque gentes praecipuum fuisse. Namque Aegyptijs loco Censoris erat,
cui portoria exigendi munus impendebat. Achais bini Praetores longo tempore im
peritarunt, mox unum acceperunt. Apud Macedones, Saguntinos & Syracusanos, domi fo
risque iura dabant, in quo magistratu cum esset Dionysius, gradum ad tyrannidem fecit.
Apud Thebanos summam imperij tenebant, sicut fuit Epaminondas, & nisi praesente
eo, Magistratus eligi nequibant. Sardinum Praetor de bellis consultabat, & foedera ini
bat. Aetolis, cum de bello aut quouis negotio Senatum consulisset, dicenda sententia
ius non habebat. Epirotis & Atheniensibus Praetor, Themothera, & belli Dux, singu
lis annis sortito creabantur. Is autem si quando bella mouenda, & armis decernendum
foret, militum delectus habere, Legionesque & Turmas conscribere solebat, quam Prae
turam Nicias cum Pericle aliquando gessisse fertur. Nonnunquam Athenienses X Praeto
res militiae praefecere, qui per uices Castris & Legionibus imperitarunt. In quo ma
gistratu cum esset Aristides Milciadi cessit, ne in pugna Marathonica aduersus Da
tym Darij praefectum, in dissidium ueniret, cum multitudine Praetorum, Patriae dis
crimen impenderet,

¶ Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non con
summata, ac si perfecta fuissent, puniri debeant. Caput XVI.

¶ V M Ciceronis orationem, quam pro Milone magna cura, & summo in
genio elaborata in Senatu dixit multo cum uerborum pondere & nitore
re, quandoque legeremus : in qua ad exaggerandam inuidiam, Clodij ser
uum in aede Castoris cum sica, ut Pompeium trucidaret deprehensum
dicit, in haec uerba ipsum loquutum offendimus . Nisi quia res perfecta
non est, ideo puniendi non fuit, quasi exitus rerum, non hominum consilia legibus uin
dicentur. Minus dolendum fuit re non perfecta : sed tamen puniendum certe nihilomi
nus. Hactenus Cicero. An semper inque omni negotio, praua hominum consilia, quae exi
tum sortita non sunt, perinde legibus uindicanda sint, ac si cogitatum facinus esset admis
sum, in congressu aequalium tunc me praesente quaerebatur. Ut si quis cum telo homi
nis occidendi causa deprehensus, ipsum non occiderit : uel qui uenenum parauit, ho
minem non necauerit : an tanquam necem intulerit, perinde multandus & coercendus poe
na sit ? Rursus, si extra cogitationis fines peccatum non excessit, ut quia mente conscie
lerata quis agit facinus, illudque adhuc opere non inceptauit, neque actu executus est :
an nihilominus pari supplicio afficiendus fuerit ? Et quantum intelligi ex ueterum mo
numentiis dabatur, distinguere oportere putant : ut si homo magnum aliquod scelus, aut
extremum facinus patrare inceptat, ut quia Deorum templa fumestis facibus incende
re, Fana depeculari, sacra profanare, Patriam, parentes, Lares, focosque hostibus prode
re, necem parenti aut Principi parat, aut eiusmodi damnata crimina, in quibus magna
calamitas, aut foedum exitium futurum est, proculdubio leges inceptum facinus, ac si
consummantum esset, puniri uoluerunt : nec solum authores sceleris, sed facinoris con
scios. Non enim secus censuere eum qui tam atrox dirumue facinus moliri ausus fuit,
quique ad tam exitiale scelus animum induxit, perinde affici oportere, ac si illud opere
consummasset. Idque exemplis patere, quod lex Iulia in moechos animaduertit, ac fures,
& proditores, aequè punit, qui adulterium furtumue patrarunt, quam qui id incepta
runt, & si crimen non perfecerunt. Ideo Graecis lege cauetur, ut Tyrannorum filij ue
lut facinoris conscij parentum crimina luan, & haud secus morte exilioque multentur.
foedaque in eos exempla irae inuidiaque exerceantur, tamen Romana lege caueatur se
cus. Quod in leuioris noxae criminibus, & ubi non est tanta sceleris magnitudo aliter
statutum est. Tunc enim delinquentes peccato nondum absoluto, non usque adeo crimi
nibus obnoxij fiunt, nec sceleri ita se obligant, ac si opere executum esset. Sed Praeto
ris arbitrato poena modò maiore, modò minore, pro noxa, & quoad usque ad facinor
gressum fuerit, puniri oportet : ut nec a poena immunes fiant, nec tam seuera legum di
sciplina, quam qui effecere, puniantur. Idque Ciceronem sentire nunc arbitrari, cum le
gibus

Gracianus lex.

gibus hominum consilia, non euenta rerum vindicari dicit. Vt quia immanissimo reatu obnoxius fuit, qui cum sic Pompeij trucidandi causa deprensus fuerat. In quo totius Reipub. salus & maiestas imperij periclitabatur, haud dubie poena detestabili dignus erat, tamen illud non consummasset, tanquam eo casu foret quo hominum consilia incepta ac si exitum sortita fuissent, poena coercentur. Non sic autem ubi cogitationis fines crimen non excessit. Tunc enim cogitato, necdum incepto facinore, quia intra cordis arcanum facinus retinetur, neque satis apparet nequitia, quo ad usque deducta est, etsi Deo obnoxius fiat, qui scelus, quanuis minimum, animo presumit; tamen crimen conceptum aut cogitatum facinus legibus poenam non meretur. Quippe uoluntates (ut Carus inquit) neque legibus, neque poenis fiunt obnoxiae. Huc pertinet illud Iuuenalis, Nam scelus intra se tacitus qui cogitat illum, Facti crimen habet; scilicet Deo obnoxium inuisumque fieri, qui laesa conscientia, infandum facinus animo agitauit.

Iuuenalis.

¶ Quod Theophrastus sensit quibusdam uiperarum moribus Tibicines mederi, probatum experimentum. Caput XVII.

THEOPHRASTVS Philosophus praestabili uir sapientia, Academiae post Aristoteli successor, in rebus Physicis & Mathematicis magna doctrina & aestimatione fuit, eum literis mandasse accepimus, quibusdam uiperarum moribus, cantus Tibiarum, aut fidicinum, atque alia organa artis Musicae modulatae adhibita, aptissime mederi, quod & Asclepiades medicus literis prodidit, qui Phreneticos mente imminuta & ualitudine animi affectos, nulla re magis quam symphonia & uocum concentu, ac modulis resipiscere, & sanitati restitui censuit. Fertur quoque Ilienas Thebanus plures Boeotiorum Ischiadicis, & coxendicum dolore laborantes intentione Tibiae bonae ualitudini restituisse. Tanta hominis naturae cum harmonia consentio est. Quod cum credi uix posset, nuper id nobis cum casu ad id incideremus, pro explorato & comperto fuit. Siquidem tarantula, id est, phalangio percussos, quos uulgo tarantatos dicunt, haud aliter ex ancipiti morbo conualescere uidimus, quam si Tibicen uel Titharista iuxta eos diuersos modulorum incinat, ut pro ueneni qualitate ita harmonia & audiendi illecebra capti, uenenum illud, uel ex intimo corpore dilapsum effundant, aut sensim per uenas diffusum dilabatur. Tarantula enim aranei genus est, durum animal, tactu pestilens, eam si casu spectes, futilem & sine noxa putabis, & sane reliquo anni tempore minimè perniciosam aut exitialis, uix aliquod neruorum, aut uirium ad nocendum habet. Cum uero aestu anni flagrantissimo, assiduo Sole, Apuliae campos, ubi peculiare hoc malum existit, torreri certum est, tum maxime, seu afflatu noxio, seu aestu accensa, morfu uirulento pestiferam perniciem affert; cui tanta malo uis est, ut quicumque morfu percusserit, nisi celeri remedio succurratur, aut stupor exitialis primo, deinde certa nex subsequatur necesse est, aut si qui forte uitae damnum euaserint, ueluti abalienati mente, & semiuui, continuo stupore & hebeti sensu oculorum auriumque affecti, uitam miserabilem aegerrime ducant. Huic pesti, & tam presenti malo, quantum prouideri humana diligentia ualuit, unum hoc salubri remedio esse compertum est, si protinus Tibicen aut Citharista uarios concinat modos: tunc enim morbo eiusmodi percussus, qui moribundus, & sermonis & oculorum sensus amiserat, quicum nec ingredi, nec fari, neque aliquo sensu frui ualuerat, mox ubi Tibiam, aut Citharam admotam propius audit, illo miti sono & concentu captus & demulsus, uelut è graui somno excitus, oculos attolit parumper, mox se in pedes erigit, ac sese recipiens, paulatim pro modulo & pulsu sonorum, seruata psallendi lege, ingreditur: tunc enim augefcente sono, quasi permulsis animis & confirmatis, exultabundus, maximo nisu, atque impetu, in saltus gestusque, nec indecoros, neque à pulsu Citharæ dissonos erumpit: ita ut etiam rudes & ignaui psallendi modos docti in ludo uideantur. Memoria repetito dumper loca illa diutino situ squalida, & ardore solis feruentia cum aliquot comitibus iter intenderem, undique oppida, & uico, alia tympanis, nonnulla fistulis, pleraque Tibicine circumsonantia adisse, cuius rei causam quaerentibus nobis relatum est, tarantulae morbo

Phrenetici uocum concentu resipiscunt.

Tarantati.

Tarantula.

morbo affectos undique per oppida curari. Cunctis eius rei gratia in pagum quendam diuenteremus, inuenimus adolefcentem morbo eiusmodi affectum, qui uelut repente furore ictus & mente abalienatus, corporis motu non indecoro & manuum pedumque gestibus ad tympanum psallebat, non incōcinniter, utque uehementius modos acciperet, quasi illo pulsu demulceri animus & leniri dolor uideretur, sensim & placide aures tympano admouere, mox caput, manus & pedes crebro motu cocutere, & demum in saltum se attollere uidebamus. Quae res cum ludo & risu prorsus digna uisa foret: interim is qui tympanum pulsabat, sonitu parumper intermissio, pauisam fecit. Atque illum morbo affectum, ubi praesentio illa quieuit, uelut attonitum, stupentis similem, repente animo linqui, & omni sensu destitui cernimus. Rursus resumpto tympano, ubi primum modulorum audiuit, pristinas illum uires resumere, & acrius in choreas insurgere spectabamus. Creditum est, quod à uero non abhorret, uim illam ueneni uirulento morfu & sanie conceptam, harmonia & uocum concentu, per totum corpus diffundi, atque inde facto nescio quo, dilabi, & exinaniri. Ideo illos qui morbo eiusmodi laborarunt, siquid reliquiarum residuum fuit, quod penitus curatum non sit, si quando sono extrinsecus uel concentu illorum aures affici contigerit, ueluti mente consternatos toto corpore & animo concuti, ac manibus pedibusque gestire compertum est, donec uis illa tabifica penitus extincta fuerit. Nos etiam quaedam araneorum genera & scorpionum, praecipue apud Albanos & Iberos gigni literis mandatum legimus, laetiferi morfus, quibus affectos homines tam dira inficiunt tabe, ut quosdam ridendo, nonnullos flendo, alios diuerso animorum habitu, mortem oppetere compellant. Illud tamen proditum memoriae est, in Arabia uiperas minus esse laetales, nec morfus laetiferi, quod odoratis depastae uirulentae non sunt. In Phoenicia uero & omni Aphricae tractu, truculentiores, & uel solo halitu afferre necem, & in Syria angues ne laceffitos quidem, Syros attingere: in peregrinos autem ictu perniciali iras acuerunt. Contra uero, in Altenio Cariae mote Scorpiones Aduenis innocuos esse: incolis uero perniciosos & infestos.

Aranea & Scorpiones apud Albanos et Iberos. Viperae in Arabia. In Phoenicia & Aphricae tractu. In Syria. In Altenio mote.

¶ Qui Vici, Viae, uel Cluii praecipui Rhomae fuerint, & unde nomina originis sumpserint. Caput XVIII.

ADVERTI saepe animi sicut Fora, ita & Vicos urbis praecipuos, peritum à Conditoribus, nonnunquam ex uariis euentis nomina sumpserunt: plerumque qui loca Urbis incoluerunt, ad posteros denominationes ex suis nominibus transmisere. Thuscum uicum ideo dictum ferunt, quod cum Porsenna Rex Urbis castra admouisset hostiliter, & repentinis incursionibus faceret, neque ut admitteretur efficere quisset, re infecta inde discedens, contra Aruacinos admouit copias, unoque praelio fusi Hetrusci, lassitudine & uulneribus faucibus Rhomam petiere, ubi maiore cura habitus, & culti in calamitate, amore Urbis, locum quem incolerent petiere, quibus in Urbe datus est, quem Thuscum uicum appellarunt. Sunt qui credant Caesium Iubenum Hetruscum bello egregium, cum expedita manu Romulo contra Latinos praesidio uenisse: cumque in monte Caesio loca aditiora tenuisset, post Caesii obitum, nequid moliri possent, in aqua deducti, infima Urbis coluisse, à quibus Thusco uico, ut ait Varro, nomen datum. Ea autem fuere inter Capitolium & Palatium loca iuxta Comitium stadiorum ferme IIII, prope Velabrum, quantum à foro ad circum maximum latitudinis est. Ex uico enim Thusco & Velabro per Boarium forum in Cluium publicum flectebatur, atque in aedem Iunonis Reginae, ibique eadem Vertuni fuisse auctores tradunt, qui Deus instar magni numinis apud Thuscum, & multo in honore fuit. In capite enim uici Thusci, inter circum maximum & Auentinum, Argiletum & se pulchrum Argi uisebatur. Patricij autem uici nomen dictum accepimus, quod regnante Seruio Tullio, cum timor incessisset Patres, nequid Rhomana nobilitas moliretur, locus in Urbe semotus, quem incolerent, datus fuit, quem Patricium, quod ea loca Patricij tenerent, uocatum ferunt. Praeter quem fuit Angiportus Patricius ad aedem Dianae: ad quam uiros ingredi religio non sinit. Cyprium uero dictum autumant: quod

Thuscus uicus.

Cluius publicus Aedes Iunonis & Vertuni. Argiletum. Vicus patricius. Angipertus patricius. Cyprius uicus.

GENIALIVM DIERV

De hoc cap. Vi. huius libri.

Vicus Vrbis. Vicus Aphricus.

Vic. Fregelle. Vic. iugari.

Vicus sobrius.

Longus vicus. Febris sanum Ara pudicitiae plebeae & patriciae.

Via lata. Clivus Capitolinus.

Clivus publicus.

Clivus vrbicus Fagutalis.

Vicus Cosconius.

Vicus sandaliarius.

Via Carinae.

Via Suburra.

Via Sacra.

Sacra curia.

Comitium.

Via sacra apud Athenienses, & Mylasas.

Via Melita.

Via Colonides Cloeliae statua.

Cluacinae Veneris templum Cluo.

Fabius fornix

quod cum Sabini locum insedissent, boni omnis causa Cyprium, hoc est, bonum nuncuparunt, cui postea propter Tulliae inhumanum scelus, quod infando facinore carpentum supra defuncti patris corpus egerat, Scelerati dixerunt nomē. Ex summo enim Cyprio uico eunti dextra in Vrbicum flectebatur; inde ad Exquilias iter erat. Sic uicus Aphricus, quod in eo ex Aphrica dixerunt hospites, quibus obsides dati erant, denominari coepit. Et Fregelle, quod ea loca Fregeae ciuitatis hospites incolerent. Iugarium uero dixerunt ab ara Iunonis iugae, quae praecipuo ibi honore colebatur. Iunonem enim iugam uocant, quod iungere matrimonia & nuptias praesse putarunt. Hunc iugarium in infimo Capitolini montis prope Aequimelium & templum Fortunae fuisse, iuxta aedes Matris magne, indubia argumenta sunt: quibus in locis etiam Opis & Mineruae aedes erant. Sobrium autem uicum, uel quod nulla ibi Caupona foret, aut uinaria officina; uel quia lacte non uino Mercurio litabatur nomen uendicasse Pompeius auctor est. Vicus uero longus, sicut uia lata a latitudine, sic a longitudine nomen fecit. In eo enim Febris sanum, & ara Pudicitiae plebeiae, quam Virginia Auli filia nupta plebeio, templo sacrauit, esse traduntur. Namque aliam patriciae Pudicitiae ad aedem Herculis rotundam in foro Boario fuisse uulgatissimum est. Cuius Pudicitiae signum praeterquam ab ea quae uni nupsisset, castissima matrona attingi, aut in aede litari nulli permittitur. In uia uero lata, lacus Ganymedis, Solis, & Spei, ac Fortunae templa in magno fuere cultu. Praeter quos erat Clivus Capitolinus, ex quo ad aequa Urbis ex Capitolio descensus patuit, iuxta quem Saturni & Concordiae templa, haud longe ab aede Iunonis monetae; & alter Publicus seu Publicius a Publiciis Aedilibus, qui locum statuerunt, uel quod publica impensa constratus foret, sicut uia publica, sita apparent. Perque hunc Clivum publicum ad Velabrum, & Boarium, ac Piscarium forum ex Capitolio, atque arce descensum paruisse, & inde in Exquilias iter esse tradunt. Nam Clivum Vrbicum iuxta, quem Seruius Tullius habitauit, & Publium uicum, ad quem lacus Fagutalis, Fagutalque Iouis sacellum, in quo fagus arbor sacra uisebatur, pariter in Exquiliis fuisse proditum est. Fuit quoque Clivus proximus non incelebris, ad quem florales ludi celebrati plerumque sunt, & uicus Cosconius & Hiltrius, qui, ut multi autumant, a Conditoribus nomen uendicarunt. In hoc uico Histrio secundo Punico bello, aquarum magna uim erupisse, T. Lilius memorat. Legimus quoque Sandaliarium uicum ab Apolline Sandaliario, cuius effigiem ornatam sandalio, quod est calceamenti genus, in quarta Urbis regione auctor res ponunt. Sicut in sexta regione malum punicum fuisse memorant, & ad Capita bubula, ad Pirum & Scapas anularias. Sed quod de Vicis, idem de Vijs dictum accepimus. Nam Carinas a Cerione dicitur Varro significat, iuxta quas templum Telluris & Pompei domus. Haec enim & Suburra celebres & primae uiarum habitae. Haec uero ab agro Succussano, uel quod sub muro Carinarum foret, denominari tradunt. Post quas uia sacra non minoris celebratae & famae adnominatur: siquidem per eam frequens in Capitolium iter erat, per quam triumphalis pompa, captiua praeda, et hostium spolia, subactis gentibus & nationibus domitis, solenni apparatu triumphis die procedebant; eamque sacram nuncupari, quod inter Romulum & Tatium ictum in ea foedus fuisse tradunt. Quamuis in Comitio inter Rhomanos & Sabinos percussu foedus, atque ideo a conuentu Comitium ueteres appellasse contendant. Nonnulli quod per eam sacra in arcem quotquot Mensibus deferri, indeque Augures captare auguria solerent, dici opinati sunt. Cuius cognomen etiam Athenis uiam fuisse legimus, quod Eleusina sacra in ea peragebant. Et alia Mylasae in Caria eiusdem nominis proditur, ab Urbe ad Iouis templum stans LX, per quam sacrorum pompa ferebatur. Inter uicos autem Athenis praecipue dignationis Melita, ubi Photionis Aedes erant, & Achaeis Colonides memorant. Haec quidem sacra Rhomae a Carinis oritur, & ab Streniae sacello, ubi statua Cloeliae uirginis infidens equo, ibique ad aedes Larium, & demum ad Scauri aedes procedebat, ubi templum Cluacinae Veneris situm memorant fuisse, quod inibi Sabinae mulieres infestas acies, & usque accensum praedium inter Rhomanos Sabinosque diremissent. Cluere enim antiqui pugnare dixerunt. In ea quoque Regia fuit, ubi Ancus Martius primo, & post aliquot tempestates, Iulius Caesar habitasse fertur. Ibi quoque Fabius fornix arcus marmo-

reus

reus a Fabio Censor extructus, qui quondam de uictis Allobrogibus triumphauit; & haud procul Calphurnius fornix, apud quem. C. Gracchus fragmento subsellij ictus occubuit. Praeter quas fuit uia fornicata in Campo, ubi flaminia & septa fuere. Exquiliam uero & Celimontanam, quod in Celium & Exquilinum montem ferrent, denominari ferre uulgatissimum est. Septa uero frequentia fuere in Martio campo loca, quibus olim ouilia nomen, tabularis cincta. Aetate mox succedente, sumptu magnifico & excellenti cultu marmorea facta, quae excelsas porticus & ingentes ambulationes accipere: in quibus populus ad Comitium frequens conuenire, & de dandis honoribus deque Reipublicae decernere solebat, ibique res celsu & extrimatione dignae, & quae magno parantur, uenales exponi. De noua autem uia, quod supra aedem Vestae, iuncta Rhomano foro, & Velabro fuerit, quodque ex Velabro ad eam iter esset, ibique ante aduentum Gallorum, Gallos primum aduentare auditum sit. Proptereaque Aij Dei aram, & Alloquutionis templum illic a Furio Camillo extructum diu mansisse a multis scriptum & memoratum est.

Calphurnius fornix. Via fornicata. Via Exquilina. Via Celimontana. Septa. Ouilia. Via noua. Aij ara. Alloquutionis templum.

In quibus membris in homine insit religio quaedam, propter quam illa sancte coli debeant & obseruari. Caput XIX.

VIBVS DAM membris in homine religionem inesse, eaque sancte obseruari & coli decere multi arbitrati sunt. Siquidem in capite hominis tanquam in arce ubi mens & sedes animae creditur esse, quae pars longe sanctissima homini est, quod inde originem sumunt sensus & rerum, religio, & quoddam numen inesse fertur. Ideo si quem reuerentur ueteres; aut honore dignum putabant, ad omnem occursum caput reuelare & assurgere, ac de uia decedere solebat, scilicet existimantes, nudo & aperto capite, in exhibendis honoribus esse oportere, ueluti omnia nostra patefaciamus: credo etiam ualitudinis causa, ut Varro significat, quod ad fidem proximè accedit: Detecta enim capita contra uim algoris, calorisue, haud dubie firmiora esse, & ad ualitudinem mire proficere multi cenent. Ideo Aegyptij, quod detecto sunt capite, habent firmiores. Persae uero quod cum mitra & pileo, debiliores, adeo ut leui ictu offendantur capita. Hinc Hannibal, Diuus Iulius, & alij summi Duces, detecto semper capite, seu sol, seu imber esset, uelut contra frigora tepestatesque obdurato, incessere. Masinissa quoque Numidiae rex, nullo frigore aut imbrum adduci potuit, ut caput teget. Quod de Hadriano & Seuero principe traditur; tantae firmitatis fuisse ut hyeme saeva & gelida per niues & frigora aperto capite incesserit semper. In quo quidem id longe praestantissimum fuit, suis nominibus quocumque uereri & salutare, salutantibusque reddere salutem. Ideo nomenclatores, qui nomina suggereret, iuxta ueteres habuere. Si autem nomen non succurreret, illum honoris causa, dominum appellabant. Graeci uero non proprio sed officij nomine, aut muneris quod gerebat, salutare, religiosius putarunt. Defunctis uero corpus exanime, aut urnam tangere, uenerationis signum erat. Si qui tamen praecipua dignitate & honoribus fulgerent, illos proprijs salutare nominibus, haud decorum uidebatur. Fertur tamen Alexander Macedo postquam prostrato Darao, Magnus est cognominatus, nulli nisi Antipatro & Phocioni literis dedisse salutem. Et Demetrius praeter se & Antigoni patrem, Regem, nec nominasse quocumque, nec salutasse. Nero quoque Caesar ne dum salute, sed ne resalutatione quidem aliquem impartit. Crassus contra; nam infimi ordinis singulos proprijs nominibus resalutauit. Reges Numidarum pro maiestate habent, nulli mortalium impartiri osculum, nec salutem. Pyrrhus uero in salutatione literarum adulterinas Lysimachi literas deprehendit: Nam cum Ptolemaeus Pyrrhus epistolae filium salutaret: in adulterinis quas Ptolemaei nomine Lysimachus destinerat, Regem nuncupauit, Tigranes autem quod a Lucullo non Rex regum salutaris, quasi coarguens imperitiam suam, ipsum pari modo relaxauit. Namque ad eum ut Imperatorem scribere cotumaci epistola recusauit. Cui haud absimile est quod Menecrates Iupiter cognominatus, cum literas ab Agesilao hoc tenore accepisset, Menecrates Rex Agesilao felicitate, quasi conuicio affectus foret, rescripsit, Menecrates Rex Agesilao sanitate. Darao quoque cum se Regem ascripsisset, neque idem nomine Alexandro impartisset,

Religio in capite. Capite reuelato assurgere & de uia decedere. Capite aperto esse salubre. suo nomine salutare. Nomenclator. Officij aut muneris nomine salutare. Defunctorum corpus aut urnam tangere. Salutationes: Alexander. Demetrius. Nero. Crassus. Reg. Numid. Pyrrhus. Tigranes. Menecrates. Daraus.

I

set, Alexander rescripsit, ut de cætero meminisset se non tantum Regi, sed & suo scribere. Cassander uero cum omnibus libellis, & epistolis Rex salutareretur, tantæ moderationis fuit, ut nunquam sibi Regium usurparit nomen; sicut Porus Indorum Rex ab Alexandro uictus, in posterum nunquam se Regem appellari sustinuit. Contra Perseus Philippi filius cum rebus deploratis, & euerso Regno supplex ad COS. scriberet, rãq; in altiore fastigio positus, se Regem ascribere non dubitauit. Inter cæteros proditur Hannibal eò insolentiã processisse post uictoriam ad Cannas, ut nulli ciuium suorum nisi per interpretem responsum, aut salutem dederit. Et Pallas Claudij libertus eius proteruig fuisse, ut non modò nulli ministrorum salutem impartiuerit, sed ne uocem quidẽ cum familiari communicarit. Fertur tamen Sapor Persarum rex cum ad Constantium scriberet Imperatorem, Solis & Lunę se fratrem dixisse. Et Artaxerxes cum minacibus literis, Urbium excidia, uastationes Agrorum, cedes & incendia Lacedæmonijs interminaret; Spartanos Laconico more unico uerbo respondisse, scilicet ut faceret; Cui haud absimile est, quod cum Lyfander post multiplicia bella ad Ephoros scripsisset, captæ sunt Athenæ. Ephori suo more paucissimis responderunt. Sat est capi. Philippo quoque Macedonum Regi, iniqua postulanti, Lacedæmonij rescriperunt, his tantum uerbis, *ωσι οὐκ ἔστιν ἔργασις, οὐκ*. de eo quod ad nos scripsisti, nõ. Sicut iterum cum Spartanos fines ingressus, quæsiuisset, utrum uellet amicum an hostem se uenire? ijdem rescriperunt, *οὐδ' ἔστιν ἔργον*, id est, neutrum. In qua quidẽ re Atheniensium moderatio ad notanda succurrit, qui cum Philippi hostis literas, quas ad Olympiadẽ scripserat, interceptisset, eas inuolatas reddiderunt, ne thori genialis & secreta coniugij panderent. Verum aliter cum Dijs immortalibus honores dabant, fieri seruatum est. Tunc enim capite operto & uelato sacra facere & numina adire mos erat: ut Deorum honores longè dispares ab his qui dantur hominibus, magnamque in eo uim diuinitatis ostenderent, cum semoto uisu, à rerum conspectu, religiosè & uenerabundi diuina peragerent. Ideo in sacris uelare caput, & ueste operiri antiqui moris fuit. Regum quoque capita insigni fascia ornari sicut Imperatorum aurea corona, uel lauro: quoniam ea pars corporis sanctior in homine est, propterea ibi insigne honorum & Diadema esse uoluerunt. Persarum mos erat, ut si pares essent, osculo impartirent quos honorabant: Inferiores uero salutando, potentiorum genas manu tangerent. Cognatos tamen reliquosque necessarios, ubi diutius abfuissent, aut longius essent abfuturi, se inuicem osculari frequens usus erat: quod à Romanis usurpatum inuenimus, ut cognatis obuia factis frontem suauiter. Apud Persas, Medos, & Indos, Reges adorari & in salutando homines toto corpore procidere, inuenimus. Quare Thebanus Ismenias iussus Artaxeren adorare, ne contra decus faceret, prolapsum annulum sustulisse, & ita adorantis speciem præbuisse dicitur. Id quod Romanis longè est habitum nefas, nisi quod C. Caligula cum Cæsares salutareretur prius, adorari se iussit capite uelato ut Deum. Mox Diocletianus secordia intolerabilis, contra instituta Maiorum, idẽ exequi ausus fuit. Apud exteros uero Cyro Persarum Regi adorandi cultum primum delatum cõperimus: cui proximum Dijs immortalibus honorem decreuere. Quod mox Indi & posterius Reges exequi magno studio curauerunt. Id quod Octauus Augustus & Alexander Seuerus præcipue detestati sunt. Nam si quis inter salutandum flexisset caput, aut assentaretur blandius, foras detrudere, atque exigi iussere. Frontem uero sacrã Genio nonnulli tradunt: Sicut enim Iunoni brachia, pectus Neptuno, cingulum Marti, renes Veneri, pedes Mercurio, digitos Mineruæ consecrauit antiquitas: ita frons Genio dicata fuit: quippe Deum uenerates frontem tangere, & indita ad frontem manu, numina adire solebat. Quare Pompeio magno frontis honorẽ, & os probum, uelut maximam naturæ munus, tribuerunt. Ipsa enim seueritatis & clementiæ index est. Ideo minorem frontem uenustum facere & mitem, remissum & quietum, multi cõsuerunt. Contra frons magna segnes: parua mobiles, rotunda iracundos, lata, mēte flexibiles designauit. Quod etiã carmine Homerus prosequutus fuit, ut singulos mēbris honestaret Deos. Namque Iunonem facit candidas ulnas habere: Aurorã roseos lacertos: Mineruã oculos glaucos: Thetidẽ argenteos pedes: Heberẽ uero talos pulcherrimos. In oculis quoque religio fuit, in quibus imago & natura hois, ac tacitus sermo mentis maximè exprimitur.

Cassander.
Porus.
Perseus.
Hannibal.
Pallas.
Sapor.
Læconum breui loquentia.
Honos in Deos.
Caput sanctior pars in homine.
Oscula impartiri.
Adorati Reges.
Oct. Aug. & Alex. Seuer. adoratione repudiauerunt.
Frons.
Frons minor.
Frons magna.
Frons parua.
Frons rotunda.
Osculorum religio.

tur, ut enim cauda Leonibus, aures equis animorum indicia prestant: sic oculis hominum mentis imago apparet: Nam cordis nuncij sunt. Ex his enim uirtutes uitiaque agnoscimus, iratum uel propitium animum, letum, aut affectum perpeditimus. Dignitatemque oris exhibere consueuerunt, uitamque à morte distinxerunt. Hos osculari & amplecti, ac præcipua charitate prosequi solemus. Refert uero Aristoteles caprinos oculos et modice conuidentes, aut paruos: morum prestare indicium optimorum, contra oblongos pessimos notare: candidos & protentos, impudentes: carnosos uersipelles: mobiles inconstantes. Nasum quoque morum facere indicium multi arbitrantur: Ideo Persæ adumco naso (quos Grypos uocant) præcipue honorant, quod talem fuisse Cyrum crederent: Simos uero mites facere & gratiosos. In eo enim irrisionis sedes est: quare nasuti & habere nasum irrisores dicti. In supercilijs autem notatur fastus, qua parte negamus uel animus. Ea quidẽ porrecta, molles significat, nimis deflexa austeros: inflexa derisores, demissa maleuolos: Nam si quẽ fastidimus, truci supercilio designamus. Ideo Romanæ mulieres supercilia Lucinæ consecrarunt, quia inde lux ad oculos fluit. In Genis autem est sedes pudoris. Has enim cum pudet, primum rubore suffundi uidemus, pudibundumque animum ex illis pensamus: Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pudore affici, probitatis signum est: in his enim pudor, integritas, & uirtus ostendit. In quo proditum memoriæ fuit, Populum Romanum tantum pudori tribuisse, ut Philippo Regi Macedoniae pluribus criminibus impetito, nihil æquè profuerit, quam Demetrii filij pudor in Senatu obiecta minime diluere ualentis. Domitiano uero Cæsari crebra oris confusio pro modestia putabatur, cum esset summa immanitas. Ideo qui pudore abiectere, perfricuisse faciem dicitur, contra in auriculis rubor: nam lætæ conscienciæ & admixtæ turpitudinis signum est. Magnas tamen auriculas stultum designare uoluerunt & loquacem: mediocres uero mores optimos præmonstrare. In auribus mulieres binos ternosque uniones, aut elenchos ferrè nobilitatis signum fuit. Sicut in Oriente uiris gestare aurum. Sylla tamẽ tunc maxime truculentus fuisse dicitur, & aspectu minaci, cum eius faciem rubor infestaret. Plato uero homines rubicundos dixit animosos, nigriores uiriles, Albos Deo deuotos, Mellei coloris & decoloris uultus nimium amatores. Tametsi cõmuni feratur adagio iracundissimos esse flauos rubentesque. In pectore autem sedem esse consilij, eapropter pretextatis bullam pectore pro pectore, quod ubi sedes erat consilij, ibi cordis insigne maneret, multi prodidere. Hominis præterea genibus quandã esse religionem & pietatem nouimus. Etenim supplicantes, & qui pie exorare aliquid uolunt, Deorum hominumque genua amplectunt, manus apprehendunt, ad genua procumbunt, illaque tanquam sacra suppliciter uenerant & colunt. In his numem & sedem miserationis esse arbitrat. Quamuis apud Græcos antiquissimos, in supplicando mentum attingi, & altera manu genua apprehendere, aut oleæ ramum uelamenta supplicum offerre, usurpatum sit. Et apud Molossos cum Regis prole ad Sacrarium confugisse, eumque sedentem erexisse: Spartanis cruda exta in manus obtulisse: Persis per Solis iubar obtestari, uel manu ignem excipere, & si uoto caderet, se in aquam inieciurum intermitari: Apud Scythas & Latinos populos supplicem in Lare sedere tacitum, abiurationis & maximam supplicandi genus notabat. Sicut Græcis humi inter cineres cõsidere ad ignem. Eratque Macedonum mos siquid suppliciter exposceret, seminudos, & interiori tantum amictos tunica, obtestari, quod à Romanis quoque usurpatum meminimus, ut nudo pectore et deiecta toga ab humeris, deprecantem genu nixi, nonnumquam humi deiecti, que infima obtestatio putabat. Siculorum uero & Græcorum inualuit mos, squalida ueste, capillo & barba promissa, illuue & squallore obsitos ad miserationem adducere: pedibus quoque obuolui, & humum uerrere crinibus, aut passis protensisque manibus obtestari, præcipuum supplicandi genus fuisse multi prodiderunt. Sicut manus in cœlum tendere, à Dijs opem exposci, uel puluerem crinibus spargere, intimum doloris signum notabat. Est quoque in dextris religio: eam porrigimus siquid data fide futurum pollicemur: In ipsa enim fide sacratam Numa Põpilius uoluit, sacrumque Fidei instituit, ad quod Flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta solenni popa uehi iussit, magno argumento illam in dextris sanctam sacratamque, & propterea minimè uiolandam ratum. Apud Persas quoque siquid firmum, illibatamque uolebant,

Physiognomia ex oculis.
Ex naso.
Ex supercilijs.
Ex genis.
Ex auriculis.
Platonis ex coloribus physiognomia.
Pectus sedes consilij.
Genua.
Supplicum gestus apud diuersos.
Mentum attingere.
Dextre religio.

Ad dextrā locari.
Dextræ auctoritas.

illud dextræ & fidei pignore fanciebant: itaq; nihil apud eos fide antiquius fuit. Ad dextram uerò locari, præcipuè apud Agyptios, magnus est honos habitus: in medio uerò maximus. Quod æquè apud Rhomanos seruatū est. Idem apud Aphros Numidasq;. Etiam in dextra magnam uero inesse auctoritatem, maiestatemq; hoc argumento notari, cum tumultuātem multitudinē dextra cōpescimus, aut indicere silentiū, pacēq; manu protēta afferre significamus. Inde nos principum statuas pedestres equestresq; ad hoc aui dextra porrecta inspicimus. Marius quoq; cum in Rhomanos maxima clade fœuiret, quos seruare uoluit, dextra porrecta, aut salute data, incolumes fecit. Refert tamen Xenophon Cyrū singulari prudentia uiros adhibitos conuiuas, quò honoratius exciperent, in sinistra locare solitum, eamq; partē uelut cordi affinem, digniorē duxisse. Legimus quoq; uictrices dextras Imperatorū, ob fortia facinora milites deo sculari, apud Rhomanos patrij moris fuisse: Pedes uerò nūq;, nisi quod de Maximino prodit, tantæ perfidiæ regnasse, ut in salutationib; sibi pedes osculari siverit. Tameñ Iulius Cæsar Pōpeio Pœno agēti gratias, pedē cum focculo aurato osculandū dedisse legatur. Fuitq; apud Lingones seruatū, ut dextræ effigies hospitij symbolū ferret, & incolumitatis tesseram. Sinistram uerò attigisse ominosum erat, & infortunij loco habitum. In ima uerò aure memoriæ sedes locabat: ideo si quem facti alicuius admonebāt, aut antestari in iudicio uolebant, imā aurē ueteres tangebant: propterea tinnitu ferūt aurium, absentium de nobis sermones presentiri. Quare Aegyptij qui per notas & figuras sensus effingunt, si quem memorē significabant, leporē aut uulpē auritis auribus, quòd summi essent auditus & insignis memoriæ, effingebāt: si uerò malum, crocodylum: si uelocem, accipitrē: si inuidū, anguillam, quòd cum piscibus esset insociabilis: si iustum, oculū: si liberalem, dextrā manū digitis pallis: si auarum, ipsdē cōpressis marmori insculpebant. Etiam cum ueniā sermonis à Dijs poscimus, proximo à minimo digito secus aurem locū Nemeseos tangere, & os obsignare solemus. In eo uenā quandam tenuissimā usq; ad ima cordis penetrantē peruagata opinione arbitrati. Ideo in spō salibus & solēni die nuptiarū, digitum minimo proximū annulo excolebāt, & uelut pignus amoris præcipuū ducebant, ut is in summo honore foret, quo duce mutuus amor usq; ad cordis ima penetraret. Sed meminisse par est, hunc annulū nuptialē, non ex auro, sed ferro Veteres cōiugibus dono dare consueisse: quē quidē prior ætas in sinistra ferebat, credunt, ne usu attereret: quod erat propriū nuptialis annuli: reliquos uerò, siue ex ferro, siue auro, quacuncq; manu deferre licuisse, eorū Veteres nō ornatus, sed signandi causa usos fuisse. Populumq; Rhomanū sinē hoc insigni longo tēpore stetit: Solitumq; primò Legatis ad exteras gentes profecturis annulum aureū uelut insigne munus dari. Hicq; foris aureo, domi ferreo utebant. Postea iudicib; & equestri ordini, hisq; quib; & auro paterno festertia cccc census fuisset, ferreos primū anulos, deinde aureos dari ceptum: quo insigni Equester ordo à Senatorio discret; noscebatur. Idemq; Lacedæmonijs in usu fuit, quibus ferrei annuli frequētes fuere. Morisq; fuit aureos annulos in luctu & funeribus, funestisq; casibus Reipub. deponi, & ferreos sumi. Scilicet arbitrati sinē auro in luctu esse oportere, in quibus Imperatorū & Principum, aliorumq; quos colebant & præcipuo honore prosequēbant, aut Maiorū imagines effictas excultasq; habebant. Primi em̄ saxi fragmentū ferro inclusum gēma loco gestasse ferunt. Superior Aphricanus Sardonycen, quòd sola gēmarū cerā non auferret, Polycratis annulo celebratam, Lētulus aui figurā, Aphricani fili; patris effigiē insculpsit annulo, Augustus Octauius Sphingis, mox imagine Magni Alexandri. Nōnulli Harpocrate & Aegyptijs Dijs usi sunt. Notaq; est Pyrrhi gēma, in qua Apollo & Musæ cum suis insignijs nō effictæ, sed natia specie uisēbant. Et Annulus Syllæ, in qua traditus Jugurtha inscalptus erat: Celebrat quoq; rana Mecænatiss, & ensifer Leo magni Pōperij in gēma, & Seleuci annulus fatalis, in quo ancora efficta uisēbatur, cuius imago in femore posteris familiæ natia apparuit: sicut Thebis habere lanceā, genitiuis notis Satorū nomini & familiæ datū erat. Inter quos ferē in brachio Dacorū, notā originis quarto quoquo partu regenerari. Et Augustus corpore maculoso in modum & ordinē cœlestis urfæ notas habuisse. Præ cæteris autem magnis effertur

Ad sinistram locabat Cyrus Ma. deosculatio. Pedum osculatio.

Memorie sedes in ima aure.

Digitus à minimo proximus.

Annulus nuptialis.

Annulos qui initio gestabāt

Gemmarum usus in annulis uide.

Notæ genitiue.

tur laudibus Nonij Senatoris annul; gēma xx millibus festertijs taxata, propèr quā ab Antonio proscrip̄tus fuit. Proditumq; memoriæ est Macriānorū familiam hoc habuisse propriū, ut Magni Alexandri imagines tam uiri quā fœminæ in annulis deferant, & reliqua supellectile effictas. Ipse tamen, deuictō Dario, quas destinabat in Asiam literas, Darij annulo imprimebat, quas uerò in Europam, suo. Quibusdam uerò Epicuri imagines non annulis modò, sed & poculis habere magnæ curæ fuit: hoc facti om̄nis generi & nomini suo esse arbitrati. Claudij uerò Cæsariss principatu comperitum est, non gemma signare, sed auro: quod uiolare signis gemmas nefas dicerent. Quomodo Commodus imperator signo Amazoniæ signasse dicitur: donec sequitis temporibus passim id insigne appeti cœpit: annulorumq; frequens usus fuit & promiscuus, ita ut Rhomani milites sinē delectu, & demum libertinæ cōditionis homines, quin etiam fœminæ & extrema mancipia, quod antea nō licuit, annulorum aureorum iure donarentur. Qui enim libertus eo munere donatus erat, uelut ingenuus censebatur uiuēs, ita ut haud secus quā quiuis liber, magistratus & honores gerere, & reliqua ingenuorum munia obire posset: morte autem obita, hæreditatis & honorū partem, ut quilibet libertus & seruitute exemptus, patrono dare cōgebatur. Eratq; cōstitutum, ut qui libertus annulo donaretur, exploso ueteri nomine, Equestre assumeret. Apud Persas uerò donari annulo à Rege, amicitia signum erat, eo argumento illos in intimam sodalitatē, & uinculum maximi fœderis admittere significantes. Atheniensibus autem etiam seruis nequissimis ferreo annulo signare permittitur. Sicut Babyloñijs, qui annulo signatorio utuntur om̄nes. Apud Catos licet fortissimis quistq; annulum ferret, ignominia hoc ducebat loco, tanquā uinculo nexus foret, nisi aliqua hostili cæde eo se exoluisset. Carthaginenses pro numero expeditionum milites donabāt annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminisse, Helioagalū singulis diebus novos uariasse annulos, eundemq; nunq; bis induisse. Atq; Apollonij Thyanæum annulos ab Iarcha dono datos instar numinis habuisse, ita ut singulis diebus per uices uariatis; maximorum secretorum particeps fieret. Sed quia de Harpocrate mentio facta est, non omittendum hunc Deum inter numina Aegyptiorum reputari, qui ex Isi & Osiride natus, quoniam præmaturo partu editus erat, tanq; mutus & elinguis præsul silentij & taciturnitatis habitus est: ideo digito obsignante ora effingebatur. Fuitq; animaduersum hunc Harpocratē Serapidem, & Isim, Pifone & Gabinio coss. cum reliquos in Capitolium admisissent Deos, eueris illorū aris Rhomanos exegisse: illosq; diuinis colli honoribus uetuisse: sæpeq; actum in Senatu fuisse, de Aegyptiorum & Iudeorū sacris, ceremonijsq; Vrbe pellendis, quòd turpiū religionum & nouarum superstitionum causa & seminarium forent. Athenienses uerò Serapidem à Ptolemæo acceptum, non solum in Urbem introduxere, sed magnis percoluere honoribus, cuius templa in Memphi uetustissima uisuntur, ad quæ nec peregrino, nec sacerdoti, priusquā Apim sepelissent, ingredi fas erat.

No. Senatoris annulus.

Epicuri imago in annulis.

Annulorū aureorū iure donatus liberti, habebatur in genibus, ac non men mutabat.

Apud persas à Rege donari annulo.

Helioagaliba annulorum usu, luxus. Harpocrates.

¶ Quibus finibus, quaq; mensura Iter, Actus, aut Via constet, & quid Pes: Cubitus, Palmus, Iugum, Dipletrum, Stadiumue sit. Caput x x.

RAE DIORVM rusticorum seruitutes apud iurē cōsultos qui iura Finium, Possessionū, Aquarum, Itinerūq; notauerūt, has esse nouim; Iter, Actū, Viā, & Aque ductum. Iter esse cōstitit ius eūdi per fundū alienū hominis tantū: Actū hominis & iumēti: Viā uerò hoīs, iumēti, & uehiculi. Sed qua mēsurā, quaq; finitione Iter, Actus, aut Via constet, nec exposite, nec satis apertē illorū documentis traditur. Cum tērō in nonnullorum auctorum lectione uersaremur, qui hæc compertius tradiderunt: inuenimus Legē xij Tabularum, Viā in porrecto VIII, in anfractu pedū xvi constitui: illiusq; dimidium, hoc est, pedes IIII Actui tribui debere: siquidem Actus latitudinis pedum IIII, longitudinis pedum xx supra c definitus est. Iter uerò dimidium quod Actus, hoc est, pedes II tantum latitudinis habet. Et enim cum Palmus ex IIII digitis

Iter. Actus. Via.

Via.

Actus. Iter.

Palmus.

I 3 digitis

digitis constet, prout Sidonius & alij metiri fuere, isq; quater multiplicatus pedem efficiat, ex IIII palmis, hoc est, digitis XVI, pedem constare nemo dubitavit. Nonnulli Licham IIII digitorum, Palmum uero (qui Spithama dicitur) XII effecerunt. Est autem Spithama mensura manus expansa a magno digito ad minimum, quantum protrahitur palma. Sed si pollicem tantum explices & indicem Lichas nuncupatur. Maior uero Spithama in XII partes diuisa II efficit pedes & quadrantem. Passum uero nonnulli V, alij VI pedum, siue IIII cubitorum descripsere. Pes autem cum dimidio Cubitum facit: Illum namq; ex VI palmis, hoc est, IIII & XX digitis confici. Aegyptiumq; Cubitum Samio parem esse consentiunt omnes. Regius uero Cubitus quam communis, IIII digitis habetur maior. Si autem ambas explices manus & in longum protrahas a pedore linea deducta, Vna dicitur. Rursus qui mēsuras & interualla scrutati sunt, II Actus quadratos Iugerum efficere uolunt. Iugerum enim dixerunt quod iugo bouum una die exarari posset: qui Iugeri modus in longitudinem XL & CC pedibus: in latitudine uero CXX definitur. Actus uero quadratus ita praefinitus est, ut ex quoquo latere pedes CXX efficiat. Hunc nonnulli Pletrum: nam II Pletra singulis Iugeribus tributa sunt. II Iugera dipletrum. Dipletrumq; Stadij tertiam partem esse. Atq; ex VI Iugeribus Stadium effici uoluerunt. Quod quidem Pletrum nonnulli longitudinis pedum C definire. Iugeriq; partem minimam, Scrupulum dici, qui X pedum longitudinis simul & latitudinis habet. Communi tamen dimensione, Stadium passibus CXXV. Diaulon uero M & CC pedibus longitudinis metiri solent. Graeci tamen curricula Stadiorum CC passibus in terris Graeciae communiter fecere. Sūt qui tradant Stadium quater multiplicatū, Hippicum: occies uero M passus efficere. Tamen si Hippicū mensurae genus esse multi contendunt: quippe cum omnis fere Attica siti culosa sit, & effossis utatur puteis, Solon lege sanxit, ut ex publico puteo, ne homines sitirent, ad Hippicum haurire liceret. In spacijs uero sicut IIII Hippicum, sic XIII stadia Dolichum efficere haud dubie liquet. Ex hoc igitur tanq; ex fonte siq; metiri uolet, & ulterius progredi continua spacia addendo, in infinitum usq; procedet. Siquidem ex Scrupulo ad Sextulam, & Sextula ad Siciliquū, & inde ad Semiunciam, & demum ad Vnciam, & ultra progredi posset. Etenim X pedes cum undiq; quadrat, Scrupulum efficiunt. Ex tribus uero Scrupulis, hoc est, pedibus XXX, Sextulam effici eam uero sextam partem opinantur Vnciae: est enim aeris minima pars. Sex autem scrupulos Siciliquū conficere, qui uncia quartam efficit partem: Drachmas scilicet duas, & ex duobus Siciliquis, id est, XII Scrupulis Semiunciam, nec non ex IIII & XX Scrupulis Vnciam effici uolunt. Sed praeter haec fuerunt Parafanga, & Stathm^o. Hanc Parafangam multi ex CCC conficiunt stadijs. Stathmum uero, IIII parafangas penē conficere, haud dubium esse, ita ut ex CXX stadijs stathmū effici dicerēt, & hunc XV milliariū spacij efficere. Persae uero Schoenos & Parafangas diuersis efficiunt modis: quippe Persicum Parafangam alij LX stadiorum, nonnulli ex CCCXL effecere, prout cuiq; commodum fuit, & pro uoluntate. Mensurarum uero alius Modus est, Nam IIII Choenices modum faciunt: Choenica semodium. Medim^o autem ex VI modijs constat: Atheniensis uero ex VII, qui duas Amphoras & XC sextarios parit: Modius II & XX sextertia: Modiolus quartam modi habet: Culeus XX Amphorarum capax est: Vrnarium XL. VIII autem congi Amphorā efficiunt. Sed tamen Amphorarum alia minoris mensurae, ut Italica: alia duplo maioris ut Antiochicae censentur. Italica enim urnarum II fuit. Attica III, quae Cadus & Metreta dicitur. Cadum tamen a Graecis pro Amphora saepe accipi legimus. Namq; Antiochicus Cadus Amphoram capiebat. Italica, Artabarum uero una medica est, altera Aegyptiaca, capiens modios III Italos, & tertiu alterius. Singuli tamē Congij VI sextarios habent, Heminas scilicet XII, quippe duae Heminae sextarium complent. Quadrantal autem VIII & XL sextarios capit, quod Amphorā Italica nonnulli dicunt esse, cuius dimidium Vrna dicitur, quae ex IIII & XX sextarijs sit. Italus uero Sextarius XX unciarum fuit, Cotylarum scilicet II: quippe X unciae Cotylam efficiant. Apud Arabes uero Sextarius medium continet unciae: est

est enim nomen ponderis, qui a Graecis Stater dicitur: is enim Latinis semiunciam facit. Scutula VII habet uncias, Cotula quadoq; VI: ea enim VI recipit Cyathos: siquidē Vncia & Cyathus eiusdem extimationis fuere. Cyathus uero Atticus X Drachmis appēdebat, cōmunis XII, qui efficit unciam & semissem, quae est Sextarij pars duodecima. Alij sextā partē sextarij Cyathum capere dixerunt. Chus uero, qui Graecè χος, Cotulas VIII habet. In ponderibus autem Drachma VI obolos facit. Obolus VI filiquas. Siliqua uero & Scrupulus idem aestimatur. Ea enim apud Romanos minimum habuit. Drachma ex IIII scrupulis, hoc est, X & VIII filiquis constat. Post Drachmam nummus erat argenteus, qui fit ex scrupulis IIII, hoc est, Drachma & scrupulo, qui etiam Denarius dicitur. Post hūc uncia ex VIII Drachmis uel VI denarijs prodijt. Et post Vnciam libra Italica, quae ex XII uncijs, hoc est, Denarijs II & LXX, siue Drachmis CXVI constare dicitur. Hemina uero ex LX Drachmis fieri uolueret: est enim dimidiū sextarij, habet enim Cyathos VI, sicut Cotula. Acetabuli autem mensura Heminae quartam efficit partem, hoc est, Drachmas XV. Cōmunis tamen habet opinio, Heminae dimidiū Sextarij esse, & Acetabulū ex VIII & X Drachmis constare. Sed tamen si mensurarum & ponderum pro gentibus & nationibus uaria dimensio sit, eaq; nec definiri, nec explicari satis ualeat: tamen Sextarium minoris mensurae fuisse argumento est, quod Hannibalem Italia pulsū, post acisas Carthaginensium res, tantae abstinentiae dicunt fuisse, un nunq; sextario uini indulserit. Parcissimo enim uini poculo contentus erat. Et quia singulas mensuras species exequi longum esset, ne pluribus morer, de his haecenus dixisse abunde fuerit. Illud tamen annotare succurrit, quod licet Schoenū ex II & XX stadijs, nonnulli ex XXX, uaria opinione, constare dicant: & Herodotus Schoenum LX Stadiorum scribat, & ex dimidio Parafangā: tamen ex stadijs XL, hoc est, passibus V millib^o Schoenum uerum confici, communi opinione, quae longē praestantior fuit, receptum est.

¶ Miraculum de homine qui plus in mari q̄ in terris degebat, maximaq; aequora uelocissimē tranabat. Caput XXI.

VI Siderum motus, statusq; & interualla ac certos constitutosq; cursus & recursus, illorumq; uires & qualitates, mensurasq; Solis ac Terrae animo metati sunt: inter quos apud Graecos Berofus, Eudoxus, Gnidius, Aristoteles, & Empedocles: Apud nostros, Aratus, Iulius Firmicus, M. Manilius, & alij clari sapientiae auctores, quos fama uulgauit, periti coelestium, qui diuinas praedictiones, decreta stellarum, ac uim fati, potestateq; subtili inquisitione collegere, hoc inter caetera adnorarūt: illos qui sub Delphini sidere in lucem aediti fuissent, Petaminarios esse, hoc est, praecipua pedum pernicitate ualere: prorsus ut admirabile uideatur, q̄ pernici cursu, & q̄ uolucris meatu magna spatia terrarum breui interuallo emēsi fuerint. Quauis pleriq; Physici rerum non ignari, quod his splen deficiat, propterea cursu ualere contendunt. Constat enim quanto minor in corporibus splen foret, tanto perniciores homines esse. Hinc Ladas ille cursor apud Auctores tantopere celebratus, memoria dignus fuit: qui longum itineris spacium cursu tam citatissimo emensus est, ut nulla pedum uestigia extarent, ita ut saepe uisum falleret. Quod uerum falsumue fuerit nonnullis ambiguum est. Philonides quoq; Alexandri magni cursor, qui *ἡμερόπομος* dicitur est, pernici cursu ualuisse fertur: cui adnumeratus est Lathenes Thebanus pernicitatis eximia, ita ut ab Choromo Thebas usq; cum equo cursore contenderit, & uictor fuerit. Inter quae mirum maiori miraculo uisum est, quod Plinius notauit, annos nouem genitum puerum, a medie ad uesperam V & LXX passuum millia praecipiti celeritate confecisse. Quod penē a fide deuium & dictu mirabile, quantum uix credi diciq; possit, pleriq; uisum est. Inter caeteros produntur Marsi populi, singulari sidere seu fato geniti, ut praecipua pedum leuitate caeteris praestent, ingentiaq; spacia uix credibili celeritate peragerent. Tradunt quoq; Troglodytas & extimos Aethiopes natia quadam pernicitate

Stater.
Scutula.
Cotula.
Vncia.
Cyathus.
Chus.
Pondera.
Drachma.
Obolus.
Siliqui.
Scrupulus.
Drachma.
Nūmus argenteus.
Denarius.
Vncia.
Libra.
Hemina.
Acetabulum.
Hemina.
Acetabulum.
Sextarius.
Schoenū.
Nati sub Delphino.
Ladas.
Philonides.
Lathenes.
Pueri ix annorum miraculosa celeritas.
Marsi.
Troglodyte.
Aethiopes.

Nati sub piscibus.

Ichthyophagi. Scillis sicyonius.

Colan uinctor.

nicitate tantū ualuisse, ut fugacissimas feras rapido cursu assequi non dubitarent. E OS quoq; qui sub Piscis astro, certo cursu stationibusq; sideribus constitutis, æditi essent, nando plurimum ualuisse, & præcipuos nataui nonnulli tradunt. In his quoq; lienis defectus multum profuisse credit. Nam quib? deesset lien, natatu plurimum ualere cō tendūt. Horum præcipui sunt Ichthyophagi Troglodytis proximi, ceu maris belluæ; immensos tractus natatu peragrantes. Inter quos Scillis quidam Sicyonius prodiit apud Græcos, omnium ea tempestate maximus urinator, qui ex Aphetis Artemisium usq; LXXX ferè stadia natatu breui spatio peregit. Nostra uerò atate nonnulli ex titerè memorandi & multi nominis, qui nando ingens maris interuallum & maxima æquora emensi fuere. Ex omnibus autem quos nostra uidit atas, recentiore memo ria, nouimus quempiam haud sanè ingenitæ nobilitatis, sed extremæ fortis hominem, qui nauticam operã exigua stipe locare solitus, sæpissime piscatu uictum quærabat, qui ab Enaria (quæ inter Pitheculas è conspectu Neapolis insula sita est) Prochytam usq; quod intermedij pelagi est stadiorum ferme L, naufrago nunnuq; & fluctuan te pelago, ac tēpore anni difficillimo, eadem die nando measse, & nonnuq; remeasse inuentus est. Quod cum uix credibile uideretur, eundem pluribus ad spectaculum effusis, quo res testator esset, promptissimum sui perculum fecisse, & cum in Enaria se præcipitem in mare dedisset, Lembum post sequentem longius ipsum nantem ob seruasse: donec terræ appulsus, ad Prochytā incolumis elapsus est. Sed super omnia quæ post hominum memoriã, unq; audita, quæq; ab authoribus prodita sunt, quod à Iouiano Pontano relatum audiuius, dictu mirabile, & supra omne miraculum fuit: siquidem patrum nostrorum memoriã, Catanæ homo fuisse traditur, cui nomen Co lan inditum ferunt, cognomento piscis, singulari fato seu fortuna genitus, qui plus in aquis degere q̄ in terris uictitare solebat, eumq; diebus singulis mare & aquas pete re necessum habuisse: Ibiq; naturæ uis & necessitate coactum diutius degere consue sse: alioqui dicebat fore, ut si ab Aquis abesset diu, quasi respirare, & ducere uitam ne quiret, idq; sui exitij mox causam fore asseueraret: Quod illi quo fato, aut sidere eue nerit, in ambiguo pleriq; omnes reliquere, eumq; tantum nando profecisse, ut haud secus q̄ marina bellua, maxima pelagi interualla, spaciãq; immensa ccccc & ultra stadiorum, fœda tempestate & reluctantis aquis, excellenti uis & uelocitate, na ratu peragraret. Notumq; & illud est, dictu mirabile, cum medio cursu naues plenis uelis per æquora ferrentur, uiolentissimis interdum tempestatibus, per uastū & aper tum mare, interq; agitationes fluctuum & turbines, huic natanti obuiã fuisse: ipsumq; nantem ab undis nautas suis nominibus aduocare solitū: Et quia omnibus notus erat, Nautas subitæ rei miraculo percitos, lætissimis animis illum in nauis excipientes, unde ueniret, quoue iter intenderet, & quantum pelagi nando emensus foret, quantasq; tē pestates tulerit, siscitari consueisse: ipsumq; Colan singulis omnia significasse: mox cum socijs in nauis pransum, aut potum, postq; acquieuisset, mandata ad suos, quid illis dici, referriq; uellent, & quid faciendum arbitrarerentur à singulis accepisse: nudumq; ut erat, è nauis medio iam cursum pelago tenente, se præcipitem in mare dedisse. Mox Caietam, modò in Salentina Brucia & Lucana litora, modò in Siculos fines, & natale solum, ad quod frequens uentitabat, incolumem nando peruenisse, mādata quæ à nauis acceperat, singulis necessarijs & affinibus significasse. Idq; non semel facere con sisse. Donec festo annuo solenniq; die in Siculo freto effusa multitudinè ad specta culum, in portu Messanæ, ut aiunt, experiri credo uolens, quantum præ cæteris uri nando ualeret: dum poteram auream, munus natantibus tunc à Rege in mare deie ctam ab imo eripere conatur, cum se in mare misisset, dum illius studio profun da exquirat uada, diu expectatus ab imo maris fundo, in quod se deiecerat, nunquam emerit, neq; postea inuentus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille sinus refertus est incidisse: ipsumq; in imas uoragines uorticibus rapidis semel delapsum, cum se recipere uellet, & ad superiora niti, reuerti nequisse: cunq; diutius reluctatus, respirare nequiret, inter occurstantes scopulos undiq; inun dantibus aquis oppressum, uitam interisse.

In quibus Deorum sacrificijs, uictimas aut hostias, antiquo more, cæ dere non licebat. Caput XXII.

Deorum sacrificijs seruatu est, ut non omnibus Dijs uictimas aut ho stias cæderent. Nam in quibusdam sacris cæde uictimarum abstinetur. Siquidem in Termini sacro nihil animatum sacrificari olim mos habuit, quia cum Deum ueluti pacis custodem, à cæde immunem esse uolueret. Primus enim Numa Pompilius Terminum & Fidem templo sacrauit, incruentumq; sacrum instituit, ac lege sanxit, ut qui Terminū exarasset, ipse & boues Deo sacri fierent. Libo ergo, & farina, ac fruge, & mola salsa, ut ferè omnia Numæ sa cra fuere, Termino apud Priscos litabatur sub diuo. Fuit enim Numæ institutu, ut si nè farina quæ horna esset, id est, huius anni, sacrum nullum fieret. Apud prius uerò sa culum, herbas aut fructus manu excerptos pro holocausto Dijs consecrabant: illarūq; exhalatione & fumo superis litabant. Quo exemplo Pythagoras nihil animatum Dijs immolandum censuit: sed usq; ad farinam & mel, terræq; fructus & flores offerendū. Quod etiam Lycurgum fecisse legimus, qui tenuissima & nullo paratu Lacedæmonijs sacrificia instituit, ex herbis, & his quæ parabilia in promptu sunt, ne quando difficul tate parandi omitteretur sacra. Nullaq; ficta apud eum uel picta imago fuit, quippe ho minum, aut animalium species Dijs tribuere uult. Templum uerò in quo colebatur, de super patens foramen habuit, quia nefas duxerunt, Terminum deum pacis & iusticiæ custodem, sub tecto conspici. Sic Ioui, Soli, Lunæ, & Diosididion in aperto mundo tem pla hypetra & sub diuo Veteres extruxere: Quod à Græcis sæpe factitatū nouim?, ut his Dijs hypetra templa constituent: sicut ædes Iouis Puluerij in Attica semper si nè tecto erigebatur. Græci uerò Mineræ in summa parte ædium sinè uictima sacri ficant, Aesculapio in montibus. Apud Persas nulla dicantur templa Dijs, quia cum Solem præcipuum numen & Deorum maximum colant, mundum uniuersum illi tem plum esse dixerunt. A Bithynis usurpatum legimus, ut adoraturi, montium cacumina conscendant, & sinè templis Iouem Pappam salutent, sicut Scythæ papeum, quæ etiam Diogenis opinio fuit, qui mundum sanum dei sanctissimum existimauit. Aegyptijs ue rò, licet Tēpla marmore & auro esset elaborata, luxu ingenti, & mira arte, tamē Deo rum imago erat deridicula. Nam Simia, Ibis, uel Crocodylus, aut aliæ id genus pestes Magorum & Aegyptiorum portenta, pro Dijs colebantur. Fuere autem Termini & Fidei tēpla iuxta ædem Iouis Optimi Maximi, in Capitolio primū à Numa con structa, cui sacrum festis Terminalibus in agris, VI ab Vrbe millario sub patenti cœ lo fieri solebat: cui festi nomen, in quibus ex lapide silice uel molarī, nonnuq; extrū cis oleagineis sacrificialibus Terminus erigebatur. Aegyptiorum quoq; erat iste mos, non pecudibus & sanguine uictimarum, sed precibus & thure placare Deos. Ideo Se rapin non cæde animalium, sed uerbenis, coronisq; & panificijs placabant. Quod Nu mam Pythagoræa præcepta sequentem, in suis sacris instituisse nō ab re fuit: quamuis procedente tempore agnam aut suem, intermisso more prisco, in sacris Terminali bus cædi seruatum sit. Palilibus quoq; intentiori cura custoditur, ne qua macretur ho stia: quod eum diem qui patriæ natalis erat, à cæde & sanguine decet esse purum. Fuit enim is dies xij. CALEND. Maij, quo fausto & felici omine Urbis fundamēta iacta sunt primū, quo die mos erat ouilia purgare, transilire flammam, sapa & milio sacru facere, Geniales dies agere, cœnas apparare, à litibus abstinere: quæ prosperos succes sus decernebat. Deum uerò, in cuius tutela Vrbs foret, nec nominare, nec quærere li cebat: eumq; nominasse, aut quæsiuisse, noxæ futurum erat. Ideo Valerius Soran? mor tis supplicio pœnas dedit, quod numinis nomen, in cuius præsidio Vrbs esset, efferre in publicum ausus fuisset: Idq; ideo cautum ne uocationes, quæ ab hostibus ad placā dos Deos qui Urbibus præsumt fieri solent, a Deos præfides Urbis Rhomæ fie rent. Festa tamen Palilia etiã ante Urbem cœnam, à pastoribus qui proxima Urbis incolēbāt, celebrari solita, inuenimus. Pales enim dea pabuli et pastorum est, quam ple riq; Vestam, alij Matrem deum nuncupant, cui pro partu & prouentu pecorum, lacte & libo

Sacra sinè cæ de

Termini sacru incruentum.

Numæ instituta.

Farina horna. Sacra ex her bis apud secu lum prius.

Lycurgi sacra frugalia.

Imagines à Ly curgo prohibita.

Termini tem plum apertum.

Templum Iouis puluerij.

Mineræ & Aescul sacra.

Apud Persas nulla templa. Bithyni.

Iupiter pappam. Diogenes.

Deorū imagines ridicule apud Aegyptios.

Festa Terminalia.

Aegyptiorum sacra incruenta.

Palilia.

Deum Urbis nominare ne fas.

Pales.

In

GENIALIVM DIERVN.

& libo sine uictima litabatur, eiq; Palilia dicauere, qua die Urbē à Romulo conditam fuisse tradūt: Nec solum Urbis natalem, sed singulorum dies natalicios, pulte, fritillo, mero, libis, floribus & thure, sacra Genio sine animali hostia, lati libentesq; concelebrarunt: quibus diebus effudisse cruorē aut animal mactasse, mali portenti erat, & fœdi auspicij. Nanq; erant hilaritatis & læticiæ pleni dies. Terræ quoq; sacrum fieri non uictima, sed frugibus, floribus, & lacte, pleriq; decere putant. Etiam solenne Fidei sacrum sine cæde & sanguine uictimarum idem Numa instituit, eiq; albo panno uelatos sacra facere, & ad id sacrū Flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta uehi iussit, solenni pompa, magno argumento, quo fidem tutandam, & in dextris sacratam sanctamq; ostenderent: Idq; propter ea asserunt, quod dextra iuncta, decem numerum qui sacratissimus est, efficiat. Suffimenta quoq; ex faba milioq; aspersa mulso Dijs offerri absq; uictima, quo tempore uua calente prelo premuntur, sepe notatum est. Et Carnæ Deæ, quæ uisceribus humanis præesse, & uitalia fouere credebatur, sacrum à Bruto institutum posterius seruauerunt, ut pulte fabacea, & lardo, absq; uictima sacrificet. Hic enim cum excors putaretur, latentem animum nimium diu reconditum suo tempore detexit. Quas quidem fabas, nisi post Iulias CALEND. adultæ forent, sacris adhibere non licebat: uires nanq; corporis his maximè augeri confirmariq; opinati. Quam Deam in monte Cælio sedem habere, illiq; CALEND. Iulij sacrū fieri uoluere. Saturno quoq; & Maniæ humanis uictimis, quod licuit antea, postea, admonitu Herculis, animali hostia sacrificari desitum est: Ideo ad aram Saturni accensis luminibus sacrū fieri cœpit, unde cereis missitandis in Saturnalibus mos inoleuit, qui apud Cyrenenses aliter seruabatur. Nam Saturno rem diuinam facturū, ficis ornant: placentasq; missitāt, quod mellis repertorem esse ducerēt. Maniæ uerò quæ mater Lariū fuit, in compitalib; à Bruto institutis, ut omnis antiquitas fabulata est, non humana uictima, ut olim, (Nam pro familiæ incolumitate antea pueros mactabant) sed aliorum & papauerum capitibus supplicari ceptum fuit: In quibus sacris serui interesse, & exequato omnium iure, sublato discrimine, liber an seruus esset, ut in Saturnalibus, unā cum liberis sacrificia in compitis facere, & commessari, ac largiore potu indulgere assuerant, ut hac comitate obstricti, in Dominorum obsequijs paratior es foret, odiāq; inuicem offensiuosq; dimitterent. Quippe festis Saturni diebus, seruos ingenuorum mysteria occupare, pileos sumere, & à liberis nullo discrimine differre, stipesq; inuicem dare, & munera missitare, seruatum est. Regna quoq; sortiri inter æquales, & tanq; Reges imperitare, Magistratus purpuram induere: reliquos in ueste candida diem concelebrare. Qui etiam mos cum Græcis & exteris communis fuit: Nanq; apud Babylonios, Sacra appellatur festa, quibus v dies serui dominis imperitabant: ex quibus unus, stola sumpta, dominabatur. Apud Thessalos Peloria, Cretenses Hermea, anniuersarios dies festos habent, quibus ex æquato iure, serui dominiq; socij & penè pares, cōmuni libertate fruuntur. Sicut Troezenis panagyra, in quibus serui cum dominis pari exemplo uiuunt. Thebanis uerò ludi musici Saturno dicati erant Saturnaliorum loco: Ideo in compitalibus manet constitutum, ne humano sanguine sacra polluerēt, utq; pilas, & effigies uiriles, & muliebres ex lana in compitis suspenderent. Laribusq; tot pilas quot essent seruorum capita, & tot effigies quot essent liberi, noctu pro uictimis darēt: ut si quod periculum familiæ immineret, aut triste fatum, hoc sacrificij genere expiarēt. Sicut Mense Maio, cum prius de ponte Sublicio in Tyberim homines mitterēt, quæ de causa Flaminicam tristem esse, & animo afflictō conuenit, quæ nec eo Mense lauat, nec aliquo cultu utitur: Postea ab Hercule admonitas, non homines, sed hominum effigies Vestales abijcere cepisse, quæ xxx numero fuere. Casta quoq; mola & sale uiso, & in ollam fictilem cum aqua immisso, eadem uirgines sine uictima sacrū facere solebant, cæteri farre & uino: In quibus sacris Afellum panibus coronatum adhibere. Lari quoq; familiari CALEND. Idibus, & Nonis, corona in foco indita, pro aris foscisq; proq; familia non sanguine uictima supplicatur: Quæ quidem sacra ex ordeacea pulte, libo, farre, uino, & thure cum sale & salino sunt fieri solita: cui etiā particulas cœnarum & singulorum fructuum primitias sacrarunt. Ignē enim familiarem fauilla

fauilla & cineribus excitatum sanctissimis cerimonijs taciti adorabant. Fuitq; antiquorum mos, ut profecturi uiam, simulacrum Dei, tanq; Larem familiarem & Fortune comitem secum ferant: cui festis diebus thure & melle uota effunderent & supplicarēt. Etiam in Quinquatrijs Mineruæ, prima dies sine uictima aut cæde fuit: quod illa in lucem primum æditam fuisse putāt: quinquatrumq; ideo dixere, quod diem quintū post Idus, festum haberēt, sicut Triatrum, Sexatrum, Septemmatrum, & Decemmatrum. Quidam quod cum v diebus operarentur sacris, & reliquis omnibus uictimas cæderent, atq; exercitis ensibus, pugnas committerent & digladiarentur: prima die uelut pacata & festa, à uictimarum cæde abstinerent. Ultima uerò Tubulustrium dicta, qua in atria Saturio tubæ lustrabantur agnæ. Iano quoq; libo & placenta, ac mola falsa, nonnunq; thure & mero. Cereri autem lacte, uino, & melle sine uictima sæpe litatum est. Hoc quoq; adnotare non pigebit, quod cum in reliquis sacris qui rem diuinam facit, ueteri instituto, capite uelato immolet, & adorantes uestem ad aures usq; attollāt, ut se humiliores exhibeant Dijs: uel nequid inter sacrificandum triste auribus aut oculis accipiant: Saturno tamen sacra facientes, uelut ueritatis cultori, capite aperto immolat & inuelato. Honori quoq; & Opi ex uetere instituto dum sacrum fit, semper aperto capite & sine uelamento sunt. Apud aram quoq; Herculis maximam, omnes aperto capite supplicare uetusto more seruatum est: uel quia ipsius Dei, qui capite operto est, habitum imitari non liceat, uel quod magis adducor ut credam, ut ante Aeneam, qui ritum uelandi capitis inuenit primus, aram maximam fuisse, uetustissimasq; illius cerimonias signarent.

¶ Nunquid quod lege Falcidia cautum est, de quarta bonorum hærediti debita, possit uoluntate Testatoris comminui uel tolli. Caput xxxiii.

ERBA legis Falcidie, quibus modus Legatorū præfinitus est, hæc fuerunt. Quicumq; ciuis Romanus post hanc legem rogatam, testamentū faceret: is quantam cuiq; cui Romanus pecuniam iure publico, dare, legare uolet, ius potestasq; esto. Dum ita detur legatum, ne minus quam quartam partem hæreditatis eo testamento hæredes capiant, eis quibus ita datum legatum erit, eam pecuniam sine fraude sua capere liceto: Isq; hæres qui eam pecuniam dare iussus, damnatus erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus est, & infra. Cum ea legis uerba in conuentu Iuris peritorum legerēt, præsentem me, quærebatur, nunquid quod hac lege sancitum est, ut nō minus quarta hæreditatis parte, testamēto hæres capiat, possit uoluntate Testantis ita comminui uel tolli, ut si omne patrimonium & totū assem legatis distribui iusserit, ita ut nihil aut minus quarta parte scriptus hæres ex bonis capiat, an id contra legem factum, ius, ratumq; foret: Cuiq; nōnulli egregiè patronorum censerent ex Scæuolæ sententiā, licere cuius non infano, præter legum solennitatem, ita ut uolet testari, si modò id uellet haberi legitime factum, palamq; id antea testatus esset, plurimumq; in eo momenti fore. Quippe cum ipsa decedentis uoluntas lex planè censeatur, & hoc Pomponium inreconsultum, hanc legem interpretatum censuisse, contenderent: decernentem Testatoris uoluntatē qualiscunq; foret, ad omnem successionis speciem extendi oportere: multiq; in eius sententiā irent, & uelut cūctis obuium id palam faterēt. Nos contra sentire uisi fuimus: Nam Papiniani responsa relegentes, hoc ipsum improbasse animaduertimus, atq; respondisse, in hæc uerba. Priuatorū pactionibus, legi refragari non decere: Itaq; trienti quæ per legem ex defuncti bonis debetur, neq; per Testatorem extimationem minui, neq; ius quod debetur, auferri posse: ne uidelicet Testator scriptos hæredes adiriōne ludificatus foret. Quæ sententiā cum diu nobis infedisset, tamen refutari & dilui potuit. Quippe cum in eandē lectionem, ut fit, incideremus, animaduertimus minus probabili, nec uero iudicio, sed falsa nos duci opinione, nouissimoq; iure multis post seculis ædito, contra Priscorum decreta, secus cautum fuisse: atq; abrogata Papiniani sententiā, ex placito Principum lege ædita sancitum esse, ut si Testator trientem dari hæredes

redi inhibeat, totumq; affem legatis absumi uolet, ut pro uoluntate de bonis disponere illaq; sicut libitum est, & quantam partem uolet, cuius legare ius potestasq; foret, liberum esset hæredi scripto, si nimum tenuiter sibi cõsultum esset, minusq; commodi tot legatis distribuendis, hæreditatem allaturã putaret, aditione abstinere, & ius succedendi abnuere. In quam sententiam, quæ notior & probabilior fuit, nouissimæ Iuricon- sultorum opiniones postea concessere.

¶ Loci ex Iuuenale parùm ab Interpretibus diligenter habitî, contra nonnullorum opinionem explanantur. Caput xxiiii.

DE FESSVS ego à forensium causarum contentione, & iudiciorum strepitu, aliquando uacuis cura & labore, ad hæc mitoria studia nostracia, uelut in aliquod oportunitum diuerforium, me recipiebam: & quoscũq; aut ueteres, aut nostri æui libellos nactus eram, in his legendis, perscrutandisq; aut uerborum & sententiarum uiribus pensitandis, exercebar.

Cunq; ut fit, in cuiuspiam non equidem indocti, nec spernendi authoris, commentarios super Iuuenalis Satyris, quos nuper ædiderat, & posteritati tradendos curauerat, forte incidissem, super his uersibus Septimæ, *Rara tamen merces quæ cognitione Tribuni, Non egeat: in hanc sententiã ipsium loquutum offendimus, ut diceret, apud Tribunos plebis agi necesse fore, & post impensos labores erudiendis pueris Ludii magistrũ in iudicio experiri oportere, ut mercedem laboris, & impensæ doctrinæ assequatur: idq; Iuuenalem in fine Satyræ apertius sentire, dum inquit, Et cum se uerterit annus, Accipe uictori populus quod postulat aurum. Tanq; post lites iudicio à Tribuno plebis diffinitas, tandem populus aurum quod petebatur, uictori magistro & mercedem tradi postulet: qui sensus etsi à multis mira persuasione receptus, quàm absonus sit, quantq; pudẽdo errore coarguat imperitiã Interpretis, nemo mediocris solertię uir ignorarit. Vbi enim queso apud Authores compertum fuit, Tribunum plebis iuris cognitionem, aut in ius uocationem apud suum tribunal Rhomæ habuisse, ita ut an stipẽdium magistro debeatur, suę cognitionis & arbitrij fuerit? Nõ enim ut de cõrouerso iure cognosceret, aut super eo dijudicaret: sed ut à maiorum magistratuum iniurta tenuem plebem defenderet, in re præsentî Tribuniciã potestatem inuentam ueteres uoluere. Prehendere enim licebat Tribuno, & in carcerem mittere: non autem super controuerso iure dijudicare, quod omnes annales & omnia monumẽta uetustatis percalluere. Præterea quid imperitiũ dici potuit, aut tam præposterũ, quàm ut in exactione uilis stipendiũ populus, tanq; si plebs aut plebiscitum aliquod rogaretur, interese debeat, ita ut rogatione promulgata, an stipẽdium magistro debeatur decernat? Sed quod est uerò propius, quodq; ab Authoris sensu non absonum putam, profectò sic est, ut Poeta non de Tribuno plebis, qui iuris non habet cognitionem, sed de Tribuno ærario, apud quem leuiorẽ expẽduntur causæ, intellexisse credatur. Etenim liquere arbitrator, leues & nummarios iudices, Tribunos fuisse ærarios, causarumq; cognitionẽ habuisse in minimis: quippe ab Aurelio Tribuno plebis rogatione promulgata, iudicia in tres ordines diuisa fuere, Senatores, Equestrem ordinem, & Tribunos ærarios, quorum cognitio in minoribus fuit causis: Idẽ in subsellijs, nõ pro Tribunali ius dicebant: Raram dicit ergo mercedem, quæ cognitione non egeat Tribuni, nõ plebis, apud quem nulla erat iuris cognitio, sed ærarij, qui de minoribus causis ius reddebat, intellexisse probabile est: quod & nos sentire salua fide possum. Rursus quod dicitur in fine Satyrę, *Accipe uictori populus quod postulat aurum. Neq; de rogatione populi aut scito plebis, quod illi asseuerant, intelligi arbitramur: sed uetustum potius morẽ præsignari, qui apud Rhomanos in sacris certaminibus inoleuit frequens. Fuit em̃ antiqui moris, ut qui in Theatro præstabant munera, multitudini effusẽ ad spectaculũ stipem spargerent: Victoresq; certaminum & multarum palmarũ. Gladiatores ære collato & stipe donarent: Quinẽriã non Ludiones modò, sed Elephantos, & eos qui in certaminibus fortiter quid aut dignum laude gessissent, à Populo collatione stipis, & affibus**

In locus infine Satyræ vij.

Trib. ærarius.

Versus postremus eiusdem Satyræ.

Stipis sparsio in populum. Populi in ludiones.

affibus donari legimus. Constatq; populum Rhomanum Sp. Posthumio, & Q. Martio COSS. primũ stipem in ludis spargere cæpisse. Nam Drachma grandinis in morem, atq; odorati imbres instar pluuiæ & alia missilia effusẽ spargebantur. Quod sequi Cæsares opulentiũs uberiusq; ad leniendam multitudinem factitarunt. Siquidem, C. Cæsar nummos non mediocris summæ effudit in Populum. Nero tesseras frumentarias, aurum, argentum, gemmas, margaritas, naues, insulas, agros, uestes, tabulas pictas, mancipia, & iumenta missilia dedit. Domitianus cum omne genus rerum in Theatro sparsisset, & pars maior intra popularia decidisset: ne indignati abirent Senatorius & Equester ordo, per singulos cuneos quinquagenas tesseras pronunciauit. Heliogabalus uerò aurea & argentea pocula, ac uestes magni census in plebem sparsit munuscula. Multi quotq; ex Theatro missas è sinu columbas fecere, quæ cum per caueam diu uolassent, reuertebantur ad dominos. Fertur tamen Scipio infamiã notam subisse, quod pecuniã in Populum ludis publicis iecisset, uelut istis muneribus auram popularem aucuparetur. Quæ quidem cum in diripientium manus mittebantur, non sine discrimine & rixa in concursatione & tumultu assequi poterant. Itaq; optimus quisq; cum primũ missilia induci uiderent, nequid discriminis in conflictu turbæ elisi pateant, è ludis excedebant, quæq; apud Authores monumentis testata clarissimis compta sunt. Post euersum ergo annum, & edocendis pueris labores impensos, Accipe, Poeta inquit, mercedẽ, qualem Victori in ludis Populus postulare solet: ac si dicat, uilem affem, & nimis tenuem mercedem, qualis est stipis exigua, quæ à Populo in ludis postulatur, cum ære collato Victor à plebe donat, consequeris. Quod nos quantum ingenij captu assequi possumus, lectioni magis conuenire, & uero sensui congruere putamus.

Cæsa. in pop. pecunias sparsa seruit.

Scipio infamia notatus.

¶ Variæ apud diuersas Gentes puerorum institutiones, & infantibus Rhomanis quæ documenta fuerint. Caput xxv.

QUAM uariè apud nationes exteras & gentes ultimas, pueri postquam in lucem æditi essent, educarẽtur, quæq; institutio fuerit, à nonnullis literis memoriã proditum est. Siquidem apud Thraces Trausosq; ac Cætas & Causianos, assuetum erat, ut puero in lucem ædito circumdati cognati, affinesq; puerum lamententur, & afflicti iaceant, ac recensentes calamitates & uitæ incommoda: cui tantum restet malorum, quæ mox ille passurus aduenit, pectora plangant. Idem in funere exultantes iubilant: scilicet cui defuncto omnibus incommodis & infortunijs quæ uita fert, ex hac luce, & imminentijs malis, atque omnis sæuicia Fortunæ tãdem excedere datum sit. Quod ab Indis quoq; seruari meo minimus. Nam Gymnosophistæ & Brachmanes, castè & piẽ uiuentibus mortis diem natalem uitæ ducebant. Spartanos Lycurgi legibus institutos, infantes primũ æditos, ut labore firmentur, rigidissima aqua fouere, nudosq; in patientia laboris enutrire, nihilq; somni causa sternere, proditum est. Necnon cibi potionisq; modo præfinito, cum æqualibus in sobrio conuictu, inq; eodem sodalicio & societate studiorum, humili cultu educare, duraq; & horrida disciplina seuerissimis moribus assuefacere, ne qua uita mentẽ adhuc rudẽ inficerent, neue moribus incompositi euaderent, illis magnæ curæ fuit. Quare prouerbio increbuit, solas Lacenas uiros parere. Quod à Cretenfibus & Germanis usurpatum fuit, ut pueri ab ineunte adolescentia calores & frigora pati assuescerent, utq; uilibus tecti amiculis, hyeme pariter atq; æstu eodẽ cultu incederẽt, & postq; fatis uiriũ assequi uidebant, ut militiẽ per etatẽ patietes foret, nõ in mūditijs, ne langueret aius, sed in laboriosis exercitationibus, currẽdo, algẽdo, æstuãdo, famẽ sitimq; tolerãdo, arduasq; & pdifficiles uias peragrãdo, exercerẽt: ac pugne simulacris, in qb' uerbera & plagas dare & accipere cogebãt. Quinẽtiã fuit Lacedæmoniorũ mōs solẽnis, ut agrestes quos Ilotas uocat q; maxime possẽt uino ingurgitẽt, ad potumq; & crapulam

Thraces. Trausi. Cætas. Causiani.

Indi. Spartani.

Prouerbiũ Cretenf. & Germani.

Lacedæmonij.

Ilotas.

crapulam appellant, illosq; uino madidos & distentos in cœtum adolescentium iuuenum introducunt, ut iuxta Anacharis & Platonis consilium, temulentia turpitudine inuuentes, quasi pertasi ignauiam, a uino & luxu promptius abstinerent: ac tam tetri aspectus, tantiq; dedecoris non solum pigeret, sed pueret. Tãtaq; disciplina fuit, ut iuuenum corpora ne lasciuerent, statis diebus apud Ephoros exhiberent, nudosq; inspicerent, ut siquid insolita pinguedinis contraxissent, parsimonia & uictus abstinentia emendarent. Ad aram uerò sic uerbere afficiebant, ut plerisq; sanguis manaret ad necem. Apud Gallos quoq; & Iberos. Zona mensuram habent magistratus, quam si capere non posset mulier succiplena, aut puer obesus, magno afficitur probro. Quibus amatores, imitatoresq; uirtutum & adolescentium bona indolis permitti suere, ut laudati & donati, facilius ad res magnas & magno uiro dignas se accingerent: qui etiam Cretensium fuit mos, quibus non fuisse amatos iuuenes est ignominia datum, ex quibus amantem φιλῆτορα dixeret, amatum uerò κληνόμε. Quorum exemplo Lucani, liberos a prima infantia sine ueste aut ministerio seruili, in duricie & parsimonia educabant in syluis, quibus præda uenatica erat cibus, potus uerò fontium liquor. Colchis, Aethiopia, & Troglodytis atq; Aegyptijs, Syris, & Phœnicibus, pudenda editorum infantium circuncidere in usu erat, hoc non mediocriter uitæ cõmodis conducere arbitrati, quo commento labes corporum, & eluisiones dilui putabant, seu, quod multi putant, ut diuersitate noti fierent, uel ut omne arcanum & pudendum facinus inuelatum fieri ostenderent. In Arabia gens est, Creophagos uocant, quibus ne dum uiri, sed mulieres Iudaicè excindi solebant: sicut de Andramite Lydorum rege, qui primus Eunuchas fecit mulieres, sermo proditus est: quo exemplo in Aegypto aliquando mulieres excindebantur. Arcades uerò pueri, tum Lacedæmonij, & Thraces, quanq; ferum genus, a teneris insuescunt inter prima rudimenta in modulis & cantibus uersari, Musicasq; artes, & uocum concentus ediscere ad annum trigessimum, uelut hoc amplissimum iuentuti munus darent: qui non didicisset, rudis & ignauus, atq; infamiae nota inustus putabatur. Græci uerò adolescentes, Musica & Poeticè, liberalibusq; potius uacabant disciplinis: in quibus excellere pulchrum putabant. In his enim tribus artibus, quas liberales uocant, literis, palestra, & musica, plus operæ & studij conterebant. Nec minore studio primæ adolescentiæ iuuenes imbuebant, ut præter literas & Gymnasticas disciplinas, iuxta Aristotelis præceptum, quod ad reliqua munia firmiores essent, etiã naturæ discerent. Et tamen canendi ad Tibiam ars libero homine indigna prius uisa foret, ad eamq; sola mancipia admitterentur: æuo mox succedente, tantum fuit honoris, ut ad illam nisi liber & ingenuus admitteretur nemo. Sicut pingendi ars primùm Sicyonæ, mox per omnem Græciam tanti fuit studij, ut pueros ingenuos picturam tanq; præcipuam liberalium artium imprimis edoceret magistri, perpetuò interdicto, ne ad illam mancipia admitterentur: indoctusq; & omnium postremus habebatur, qui quis huius artis nescius, aut expers foret. Platonis quoq; institutum erat, ut iuentus Musicæ disciplinis inter primas artes instruat, ut grauiora studia honesta uoluptate lenirent. Id quod Pythagoras censuit, qui repentinos motus animi, & mentis perturbaciones, nulla re magis, quam uocum concentu mulceri putauit. Cuius tanto studio Græci affecti fueret, ut etiam ad myrtum canerent, cantorq; cantorem, myrto tradito, inuitaret, quod postea prouerbio increbuit. In qua Timotheus Tibicen multum floruisse proditur, qui duplicem mercedem exigebat ab his, quos ab alijs magistris malè institutos acciperet: quod hi prius dedocendi quam erudiendi erant: a rudibus uerò & ignaris, simplicem. Pœnorum uerò mos patrius erat, æditorum infantium uenas capitis lana succida inurere, defluenteq; pituita hoc modo sistere, quod salutare experti aduersus morbos, hoc tanq; peculiari remedio se munuere. Aethiopes quoq; ab ipso natali die, æditos infantes in fronte inurunt, & stigmate notant, quod capitis & oculorum humor exicetur. Quinetia in Hybernia, quæ in penitissimo Oceano extra terras insula sita est, cultu indomito & fero, pueri ita alti, educatiq; sunt, ut inter arma & caedes uersent assidue, matresq; natura imites, ingenio barbaro, primos cibos edito infanti gladio adiuuere ferant. Tenet fama apud Baleares matres infantes pueros ab ipsis uitæ incunabilis his disciplinis

Galli.
Iberi.

Cretenses.
Lucani.

Colchi Aethiopiae, Troglodytae, Aegyptij, Syrii, Phœnicæ.

Arabes.
Andramis Lydorum rex castravit mulieres.
Arcades Lacedæmonij
Thraces.

Græci.
Artes liberales.

Gymnasticæ disciplinae.
Natura.
Canere ad Tibiam.
Pingendi ars.

Musica.

Ad myrtum canere.
Timotheus Tibicen.

Pœni.

Aethiopes.

Hyberni.

Baleares.

nis assuefacere, ut nisi oblatum cibum baculo, aut funda petierint prius, cibo uesci prohibeant. Quem usum uetustissimum apud Cadurcos, Acarnanes, atq; Aethiopes inualuisse legimus, ut saxa ingentia fundis intorquere, aut sagittas & iacula ingentis ponderis uibrare a teneris ediscat. Idoneos Authores habeo, Aegyptios impuberes filios apud se alitos & educatos, his disciplinis exercere, ut nisi CLXXX stadia prius confecerint cursu, uesci cibo nullo modo sinerent: quos a puericia & primis annis, nudis pedibus ingredi iubebant, ne delicatior cultus corpora emolliret, eneruaretq;. Indi & Brachmanes ædito infanti curatorem & uitæ magistrum custodemq; adhibent, ut sub legibus & magistratibus, bonis disciplinis formatus, salutaribus exemplis erudiatur. Apud quos infans in lucem æditus, post Menses 11, in medium producit, & cuius indolis & formæ sit, publico concilio decernitur, ut ex faciei & corporis specie, si pace uel bello bonus, & an uita sit uel morte dignus iudicet. Et si cuius indoles probaretur, bonis ille formabatur doctrinis: qui uerò minus, morte afficiebatur. Id quod apud Spartanos erat Lycurgi lege sancitum, ut speciosus puer & forma liberali publicè educari, mancus uerò & deformis, in loca uasta, & prærupta exponi, uel in ultimas terrarum oras ablegari deberet. Idem legibus Romuli a primo ortu Urbis constitutum ferunt: ut si mancum quid æditum, aut monstrificum fuisset, statim a partu in flumen, aut mare exponatur. Produunt Aethiopes æditos pueros cum paulum processere, super aues quas diuersi generis educant, sublimes imponere, eosq; cuius spei futuri sint, periculo internoscere. Nam si uolantes intrepidi manent, uelut generosos & se dignos magna educant cura. Si uerò consternantur animo, & trepidi pauent, tanq; degeneres in loca deserta exponunt & abiiciunt. Quod de Psyllis quoq; proditum est, qui partus obiciendo serpentibus, si illasi manent, an suæ originis sint experimento internoscunt. Nonnullæ Indorum gentes, pueris adolescentibus etiam si magnæ fortunæ & amplis opibus forent, pro seruis utebantur, ut eam sortem experti, quantum decus liberatis foret, agnoscerent. Quod cum Cretensibus & Laconibus commune asseuerant fuisse, ut ingenuos filios seruilia exhibere cogerent. Phrygibus uerò familiare fuit, proprios uendere filios in eximio ætatis flore, & seruilium in modum educare. Nabatheis quoque adolescentes ingenuos, seruilia præstare officia consanguineis assidua exēpla sunt. Persæ autem æditum infantem ante septennium in conspectu parentum non adducunt. Alij nisi post pubertatem filios a parentibus conspici sinunt: qui mos apud Heduos, plurimasq; Gallorum & Germanorum gentes frequens fuisse traditur. Quod ita institutum non ab re fuit: scilicet ut si quid grauius accidisset, aut si qua calamitas & auersus si casus puero euenturi forent: illos parentes qui ipsorum conspectu tam diu caruerunt, facilius ferant. Eisdemq; Persæ apud se educatos tam sanctis moribus imbuebant, ut illorum disciplinæ nihil addi uideretur posse. Siquidem per omnes ætatis gradus hæc illis rudimenta fuere, Iustitiam colere, & æquum ab iniquo dinoscere. Tum iaculari, æquitare, arcu & cursu contendere, & præcipuè uera loqui. Cibus uerò tam frugalis & modestus, aduersus famem & sitim tantummodo paratus, ut iuentus nasciturus, pane, aqua, & sale uelut exquisitis ualde obsonijs uesceretur. Tantiq; pudoris fuisse, ut pro lege seruarent, ne in publico, aut spuerent, aut nasum emungerent, nèue in conspectu parentum, nisi iussi, considerent. Et cum natalè diem festum singuli & præcipuum habeant: illis tamen etiam indulgentissimi parentes uino abstinere uelut immani scelere præcipiebant. Vtq; nullis errorum maculis notarentur, nudos cõspici uiros, nec fas, nec ius esse dicebat. Itaq; nudum conspiceret hominem, ac si immane scelus admissum foret, capite luebatur. Scythijs uerò a patribus traditur mos non improbandus, ut iuuenes Ephebos plurimos sibi amicos comparare, uelut firmissima uitæ præsidia, iuberent. Is enim habebatur affluens & beatus, qui pluribus familiaritatibus fultus foret, pro certo arbitrati in rebus deploratis & afflictis, nulli unq; satis fuisse amicorum. Romanis uerò præualuit usus, ut quæ uterum ferunt, antequam ædatur partus, Postueræ & Profæ, quibus due aræ dicatæ erant, ne partus peruersi fieret, nèue foetus præposterè exiret, immolarer. Egeriæq; Nymphæ, & Fluonia Junoni sacra faceret, quia putabant, illarum ope, conceptum egerere, & fluorè sanguinis cohibere. Cui rei causa apud Tibarenos

Cadurci.
Acarnanes.
Aethiopes.
Aegyptij.

Indi
Brachmanes.

Spartani.

Romulus.

Aethiopes.

Psylli.

Indi.

Cretenses.
Lacones.
Phyges.
Nabatheis.

Persæ.
Hedui.
Galli.
Germani.

Persæ.

Vini abstinentia.
Nudum uidisse hominem capitale.
Schyte.
Amici.

Romanis.
Postueræ.
Profæ.
Egeria.
Iuno Fluonia.

Tibarenorum
maritorum mos.

Tibarenos inoleuit mos, ut mariti post uxoris puerperium, capite obuoluto tanquam ipsi enixi fuissent, in lectulo decumbant, ea accubatione uxoris labores & ueneris profuua cohiberi arbitrati. Fuere autem Tibarenii iuxta Cappadoces, qui in risu & iocis, atque indulgentia Fortunae uersari solebant. Idem Thracibus & Scythis, Cantabris & Celtiberis proprium, ut puerperae uiris ipsarum uice decumbentibus ministrarent & famulentur. Apud Athenienses praecipuum edulium puerperae brassica dabatur, uelut parturienti commodissimum, mox stolis iniciatorum infantem obuoluere, ad ualitudinem mire proficere putantes. In Cyrno mulier puerpera aeditae prolis nullam curam gerit: sed uir domi abditus infantilis educationis curam atque onus fert. In Liguria quoque & Illyrico mulieres tam patientes laborum sunt, ut post puerperium minime decumbant: pregnantibus inter opus enixas pueros domum referre tradunt: quos non peperisse, sed inuenisse credas. Cumque infans aeditus primum lucem hausisset, Romanis erat in usu, ut ab obstetrice exceptus, humi sterneretur, quasi diuinationem futuri exitus inde auspiciati, lecto quoque Pilumno & Picuno in aedibus parato: ita augurabantur, ut his praesidibus Dijs, uitalis foret. Neue Sylvanus in domum irrepere ualeat, quem uexare pueros opinio erat, ad fores aedium tres uiros, qui peruigiles domum circuebant, aduocabant, quorum primus limen securi, alter pilo feriebat, tertius uero scopis eue rebat. Mox nomen & tempus aediorum filiorum apud Praefectos aerarum publicis actis testarentur & scriberent. Quae quidem in Saturni aede tanquam publica monumenta seruari proditum est. Deinde cum cibo & potu eum initiarent, Edusae & Potinae sacra facerent. Eodemque adolescentae Maia, quae fatua dicta est, ac Statano & Fabulino more patrio, immolarent. Fuitque receptus mos, ut in testudineis alueis, aut ex tergore marinarum testudinum factis, calda pueros abluerent, mox oleo & butyro perungerent. Spartani quandoque mero abluiebant: quod uino admoro, resoluti aegritudines putarent. Nonnulli sale & aqua, Galli praegelido amne, ut a teneris calores & frigora pati ediscerent: Idem Thracibus, Scythibus, Fertur tamen Cato Censorius tam accurate procurandis liberis studuisse, ut nisi se spectante nunquam infantem abluere, aut uelamentis obuolui si uerit: neue pueri recens aediti e cunis forte deciderent, & terra corpuscula affligerentur, culcitras iuxta cunas undique sternerent, ut inde excepti innoxii fierent. Maribus quoque nono die postquam aediti in lucem fuissent, foeminis uero octauo, nomina imponerent, nona nunquam septimo, qui dies lustricus nomen habet. Quod teste Aristotele ideo cautum, quod ante septimum pluribus infans casibus expositus manet. Ab Atheniensibus uero & omni fere Graecia decima a Natali die infanti nomen indere seruatum est. Apud Troglodytas fuit patrii moris, ut non hominum sed arietis, pecoris, aut ouis imponant infanti nomina, quod bruta, quorum ope uictitabant, suos genitores ducerent. Athlantes uero Aphricae populi, nulla infantibus indere nomina consueuerunt: sed uelut bruta anonomi fuere. Diuus autem Antoninus philosophus, natos liberos apud Praefectos aerarum profiteri, & tertio die a partu nomina ferre iussit. Nono uero die nomina infantibus indere antiqui moris fuisse, illud exemplo est, quod Nundina Dea apud Romanos magnae religionis erat. Ipsumque infantem aeditum in gremio & sinu Matris, ac ipsius lacte educari potius quam apud coemptas nutrices alii permitterent, cum ingenuitas a Matre sola, non Patre proficiscatur: aut si permisissent, magna cura praecipuas illi nutrices Laconicas, uelut educationis magistras, admouerent: cum propter lactis & educationis uitia saepe infantes degenerasse compertum sit. Quod aequum Germanis est habitum nefas, apud quos Mater filium suo lacte alit, nec nutrici educandum delegare licet. Graecorum uero inualuit mos, ut quinto die a partu, mulieres comites puerperarum, manus abluant, & puerum Laribus circunferant: Polyposque & Sepias munuscula a cognatis ferant: deinde cum puer paululum processisset, Praetexta illum donabant Romanis & Bulla: Ea enim erat aurea, insigne nobilitatis, figuram cordis habens, ut signarent eam aetatem alterius consilio regendam, qua primum a Prisco Tarquinio donatum eius filium tradunt, quem in Praetextae annis hostem dicunt occidisse. Hac Romanis pueri honeste geniti, & liberaliter educati Patricii, aut illorum qui equo meruissent filii, postea uis fuere. Lorum uero erat insigne libertorum, plebeiorum, & pauperum.

Proprius

Thracibus,
Scythibus,
Cantabris,
Celtiberis,
Atheniensibus,
Cyrnoi,
Ligures,
Illyrici.

Romanorum
mos & cerimonie
post aeditum
infantem.

Syluanus pueris
infestus.

Spartani,
Galli,
Thracibus,
Scythibus,
Cato Censorius.

Quoto die infanti
nomen dabit
Romanis,
Dies lustricus,
Atheniensibus.

Troglodytae,
Athlantes.

Nundina,
Matres ipsae
nutrices suorum
infantum.

Laconicae
nutrices,
Germani.

Graeci,
Romani pueros
Bulla donabant
& praetexta.
Bulla qualis
& quorum insigne.
Lorum quorum
insigne fuerit.

Proprius uero est, quod foedere facto cum Sabinis & Tacio, cautum fuit, ut bulla, praetextaque per eas tempestates Sabinorum ornatu, raptarum filii ueretur. Fuitque antiqui moris, ut parentes bonis exemplis artibusque honestissimis liberos educerent, plerumque apud patruos, ne nimia parentum indulgentia lasciuiret. Maximaque dabatur opera, ne quid insolens aut perniciosum, neue quicquam quod minus esset decorum, coram infante, pater faceret, aut diceret, neue uir mali exempli qui seruilibus uitis imbueret animos, in conuictu esset: magni enim interest quos quisque audiat domi, quibus cum loquatur puer. Quare Cato censor, tanti exempli fuit, ut Manlium Senatu mouerit, quod interdiu praesente filia, uxorem suauissimam: asserens nunquam nisi cum tonaret, a sua complexu. Et Hieron Epicharmum comicum multasse & poena affecisse dicitur, quod coram filia lasciuos adidisset uersus. Tum ut socii consiliorum, magistrisque & comites puero probatissimi darentur: qui acuerent iuuentutem ad studia & bonas artes. Nam prauis impulsoribus multos degenerasse compertum est. Quod etiam a Graecis summo studio seruatum meminimus, ut dum puerilis aetas prona esset ad uitia, magistros adhiberent probatissimos, magnae & expertae uirtutis, quorum conuictu domesticis disciplinis exemplisque formarerent. Sic Achilles Chirona & Phoenice, Agamemnon Nestore, Hector Polydamanta, Telemachus Menelaum, Alexander Aristotele, Antigonus Zenone: atque alii uitae magistros habuere non poenitendos: sicut Augustus Appollodorum Pergamenum, Tiberius Theodorum Gadareum, Homerus Prognopide, Virgilius Silone, Cicero Diodorum, qui illos egregijs artibus instructos, ad bonam frugem prouexere: quorum doctrina, integritate, & fide magni postea uiri euasere. Primus enim Carbilus prodit, qui iuuentuti Romae ludum aperuit: eius Carbilii libertus, qui uxorem repudiavit primus. Cato uero Censorius tam sancte filium edocuit, ut non alium quaesierit magistrum: sed seipsum, quia pater erat, filijs exhibuerit praceptor. Augustus quoque Octauius, Caium & Lucium, quos sibi filios ascuerat, non alterius, sed sua ipsius doctrina imbuit, itaque literas & natate illos scientissime docuit. Utque in ludum literarum non solum ingenui pueri, sed & Virgines nondum adultae, literis & bonis disciplinis formandae uentitarent. Eligebaturque aliqua matrona insignis, spectatae uirtutis toto generi propinqua, aut uir grauissimae disciplinae, cuius sanctitate & moribus, tota familia & infantilis cognatio, bonarum artium cupiens imbueret. Apud eumque in domo honestissima Hetruscas primum literas, mox Graecas, & haud multo post circumscriptas sententias, quas Chrias Graeci uocant, ediscebant: Deinde studia liberalia & animi cultum. A quibus siquid esset offensum, praetextati anguillarum tergore, pueri ferula, a parentibus uero leuioribus flagris uel plagis, aut puerili uerbere plectebant, quibus excitati disciplinis, ad uirtutem uegetabant animos corporaque. Quod apud Thuriis & omnem fere Graeciam lege cauebatur, ut pueris cum primum adulescerent, magistros studiorum, doctos aetate & usu, in primo tyrocinio publica impensa praeficerent. Utque plures unius curae & disciplinae mandarerent, qui magister esset & comes, sicut de Thuscis & Massiliensibus traditur: Idem apud Iberos Sertorius fecit, ut magistris scientissimis, qui artes docerent liberales, ingeniosque educarent, stipendium de publico daret. Alexander Macedo, multis millibus puerorum ex Perside Magistros dedit, qui Graeca instituta, mores, militaremque disciplinam praeciperent. Quod de Vespasiano proditum est, ut Graecis Latinisque Rhetoribus annua centena daret: & de Antonino Pio, qui Rhetoribus per omnes prouincias annua salaria constituit. Traianus quoque adulescentes ad u milia bonae indolis, ex omni imperio selectos, publice alii, & parentis effectu paribus disciplinis erudiri curauit, ex pracepto Lycurgi, qui ingenuis adulescentibus uirtu praesse uoluit peritum ac uigilantem, ex his qui summi eliguntur magistratus, quem Pae donomum nuncupauit. Persarum uero pueri non literas, quemadmodum consuetudo fert, sed iustum ab iniquo discernere, & qua poena improbus homo dignus, qui pace uel bello bonus, & quae sit turpis & honesti distinctio, in scholis ediscebant. Aegyptij Geometriam & Arithmeticam: puerum uero Regium Magicas artes edocebant imprimis, tanquam studia sanctiora. Ea enim erat diuinorum scientia, qua imbui Regum filios uoluerunt, quoniam ad magnae fortunae cultum ingenia excitaret. Qui mos Persarum regum frequens fuit,

Educatio.

Exempla parentum coram pueris.

Cato censor.

Hieron.

Magistri & consortia puero- rum.

Carbilus primus ludum magister Romae.

Cato Censorius filium in- fluxit.

Aug. Octauus filios astititios edocuit.

Virgines ludum literarum ad- ibant.

Ordo instituti di in litoris a- pud Roma- nos.

Quo instrumēto uapulauit negligentiores Stipendia pro- fessoribus con- suta.

Thuscis, Massi- liensibus, Iberi.

Sertorius - Alexander.

Vaspasianus. Anto Pius. Traianus.

Pae donomus. Perse.

Regum pueri. apud Aegy- ptios.

Magica ars. Reges persarum.

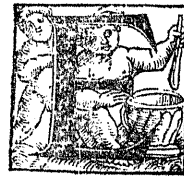
K 3 ut Magicis

Spartanae uirgines. ut Magicis attribus imbuerentur. Spartanæ uerò Virgines nondū adultæ, in Discorum iactu, cursibus, & palæstra exercentur omnes nudæ, quod studium à Laconibus, qui summi palæstritæ fuerunt, excolebatur imprimis: id quod Plato non improbauit, ceterum sicut ut non modò puellæ, sed & anus luctarentur cum uiris, ut patientes laborum, facile res arduas subirent, quorum studio in posterum adeo affecti sunt, ut Gymnasia & palæstras, quibus tota Græcia dedita erat, ita occupasse animos tradant, ut pro fortibus militibus se bonos palæstritas & Athletas dici potius exoptarent. Apud Pythagoreos, discipuli licet disciplinæ imbuantur bonis: illis tamen annis v. obstinato silentio tacendum erat. Quippe primum rudimentum erat tacere, & meditari. Cretenfium pueros cogebant magistri, imprimis leges, mox Deorum hymnos, atq; egregia Ducum facta modulatis uocibus mandare memoriæ. Apud Siginnos, qui Persicè uiuunt, quadrigas agitare, erat puellare studium. Nondum enim adulta uirgo, quadrigas flectere & circumagere magna facilitate callebat, quibus hoc erat priuilegio datum, ut quem uellet ex iuuentute in uirum deligere, liceret. Tanta porrò Rromanæ uerecundiæ obseruatio & morum exempla fuere, ut nec pater cum filio pubere, nec fover cum genero lauaret, nudosq; conspiciere parentes ducerent nefas. Hoc tamen ad memoriã insigne est, quod quamuis pueri tam castigatæ disciplinæ forent, ut omnis esset uita plena grauitatis: calculum tamē ediscere & computationibus dare operam, in usu fuit Rromæ non improbando, tanq̃ inde redūderet ingenij ratio exactissima. In quo id fuit animaduersum, solos Thraces ad IIII usq; numerare didicisse, Græcos & Barbaros ad X. Albani uerò ultra C computare non nouerunt. Mirumq; prodi Meletidem adeo ueracordem fuisse, ut uix toto ingenij captu ad V numerare disceret. Veteres uerò Rromanorum ultra C millia numerare nesciuisse, multi asseuerant. Tum salationis genera, & motus Ionicos Rromanam iuuentutem ediscere, quandoq; in usu fuisse. Siquidē Iones psallendi normam & molles saltus primi inuenisse tradunt. Itaq; ingenuos pueros, etiam Senatorum filios schola egressos ad ludum saltatorium frequentes commearre, & cum crotalis neruorumq; & Tibiarum cantibus ad numerum certo motu psallere antiquæ disciplinæ fuit. Quod apud Græcos, Persas, atq; Indos dignum laude & exquisitæ artis fuisse, Homero teste probatur, qui inter cætera ludrica liberalia, salationem ponit. Quippe saltare habent Persæ & equitare præcipuū. Lacedæmonij quoq; saltationem tanq̃ ad bella utilem, ut gressu composito incederent, inter quotidianas disciplinās habuere. Et ut concinna fieret motio in congregandis hostibus, pueri nudi saltare didicerunt. Quare Epaminundas, & saltasse, & tentasse dicitur probè: quas etiã per genera & modos distinxere: ut Podismus, & Siphismus modus, Comus, & Tetracomus in hostium congressu fierent. Ascoliasmus uerò Baccho dicatus erat, ubi in Theatro super utres obunctos uno pede saltat: Colabrismus, Phalicus, Bacchiasmus, Srobilus, Apocinus, & Aposisis, aliq; saltationum genera, diuerso quæq; gestu & modo erant in quotidiano magis usu frequentia. Ea tamen saltatio non ubiq; & passim, sed in tēpore festiui conuiuio deliciarum causa si quando præstabatur, laudi fuit. Quippe cantus & saltatio, Homero teste, conuiuij appendices sunt, modesta tamen non impudens, qualis fuit Hippoclidis, qui apud Clisthenem futurum socerum, dū in tempestiue saltat & gesticulatur, illum desaltasse matrimonium Clisthenes dixit: Appius quoq; Claudius uir Triumphalis, & Gabinus, M. Cæcilius, & Licinius Crassus optimè saltare gloriæ duxerunt: Sicut fidibus sonare. Discabant enim fidibus antiqui apud magistros & artifices. Nam Decius Sylla optimè cantasse dicitur, & Cato Censorius simpliciter cantare, non seruile duxit opus. In tantumq; honoris culmen apud Veteres Musica processit, ut illam sacris & publicis ceremonijs adhiberent. Cum in Deorū puluinaribus & epulis magistratum fides præcinerent. Et apud Græcos idem Musici uates & sapientes erant. Apud quos post cœnam circumferebatur Lyra, quam cum recusasset Themistocles, est indoctior habitus. Cimonq; & Epaminundas, quod fidibus scirent, antelati fuerunt. Canebant enim ueteres ad Tibiam clarorum uirorum laudes, & uirtutes. Tamen si principibus hoc fuerit probro datū, Quare uerbum Philippi fertur in Alexandrum, debere ipsum pudere, quod tam pulchrè caneret. Et Pyrrhus an Caphias uel Python melior

melior Musicus uideretur interrogatus, Polyperconta meliorem Ducem respondisse fertur. Scipio tamen Aemilianus Rromanæ iuuentuti, quod in ludum hostrionum ingenii pueri uenirent, & cum Sambuco & Psalterio canerent & psallerent: & Cicero Gabinio Consulari studium saltandi, ut probum obiectauit. Domitianus quoque in Censura ciuem Rromanū Senatu mouit, quod Choreis plus nimio indulgeret. Id quod Aegyptijs seuera fuit lege inhibuit, apud quos pueri nec palæstræ uacant, nec Musica. Quod de Alcibiade proditur, qui Musicam tanq̃ ingenuo indignam odio prosequutus fuit. Contrà Pythagoræi: nam tanti Musicam fecere, ut excitarentur ad lyram, & quietem capturi, sono inuitarentur. Inter puerilia uerò rudimenta, hastilia iacere, sudē torquere, equū agitare, arma tractare, Rromanæ iuuentutis peculiare fuit. Cur autem citius Fœminis, serius uerò masculis inderēt nomina, credo propterea uisum, quia fœminas citò pubertatem assequi compertum est. Ideo ueteri lege cauetur, ut mulieres duodecimo, mares uerò quartodecimo anno ætatis, pubertatem assequi censerentur: Eo enim tempore iura publica masculis pubertatem definire.

Musica laudata. Exercitantia puerorum. Fœminis cur citius quam masculis inderent nomina.

¶ An inter Auguria Sternutamenta sint & offensiones pedum, & quæ illorum prædictio fuerit. Caput XXVI.

SE inter Auguria sternutamenta & offensiones pedum, in naturali historia Plinius notauit, quæ Symbola dicta sunt. Pleriq; contrà: nam sternutamenta non facere auspiciū cēsent: sed cum captatis augurijs superueniunt, illa rata facere, siue boni prænuncia sint, siue mali. Qualiaq; prædicta, præuisaq; fuerant affirmare, & probare sermonis ueritatem, putauerunt: Homeri exemplo, qui Penelope malum Procis futurum ab Ulyssæ referente, Telemachum facit sternutasse. Et Xenophonte ad milites cōcionante, sub idem tempus sternutans quidam omem fecit felicissimum, ita ut totius Dux militiæ crearetur. Themistocle uerò ad aras sacrificante, à dextra sternutans homo, auguriū fecit, quod præcipui captiui immolarentur. Hippiciæ quoq; dum sternutat excussus dens, magnū auguriū fecit calamitatis futuræ. Inde apud Veteres incussa fuit religio, in sternutamenti bonum omem & salutem precari, quod Tiberium Cæsarem mirificè exegisse dicūt, ut siquid infandi diriq; imminet, ea precatione & salute auertatur. Aristoteles autem, quod è capite hominis tanq̃ ex arce ducunt originem, quæ pars diuina & sanctior homini est, propterea prodeuntem inde spiritum, tanq̃ signum augurale & diuinum numen, nos uenerari decere censuit. Ea quidem apud eos qui ista peruestigare adori sunt, miræ obseruationis fuere. Nam si essent matutina, nefanda ominari & rei inceptandæ irrisos conatus facere. Si uerò meridiana, firmissimi auspicij esse, præcipuè à dextris arbitrati sunt. Sæpe tamen symbolum ueritatis, & prognosticum liberationis facere ab insidiarū metu uoluerunt. Fuitq; animaduersum inter epulas medio acubitu, sternutamento reuocari ferculum. Si non postea gustetur aliquid, inter dira & certissimo exitio haberi. Sed tamen de sternutamento uariata opinio sit: offensiones tamen pedum infausti semper ominis fuisse ac portenti & prodigij mali, uulgò prodigium est. C. Gracchus qua die ciuili seditione oppressus fuit, domo egrediens, ita pede limen offendit, ut non parua uis sanguinis efflueret. Neroni quoq; in expeditione Alexandriam profecturo Lacinia surgenti adhæsit. Crassi etiam filius cōtra Parthos proditurus in aciem, ita pedem offendit, ut humi prostratus concideret: quos omnes uehementi discrimine, & immani strage oppressos, atq; indignissimam fortunam expertos satis constat. Patentq; abundè exempla, quæ singula exequi longum esset. Illud tamen annotare succurrit, adeo Rromanos olim, in magnis minimisq; rebus auspiciorū euentus, atq; omnia obseruare solitos, ut ab inceptandis prosequendisq; negocijs leui suspitione auguriorum uelut tristia portēderent, & magna infortunia facerent, auocarent. Nec modò auspicia, sed sacrificia, ludosq; solennes ita obseruarunt, ut ob minimas sepe causas illos instaurarēt & reficerēt. Sacrorū uerò ceremonias tā sanctè coluerūt, ut ex leui offensione idē sacrificiū trigiesies instauratū, & denuo ac sapius procuratū fuerit.

Salutem precari in sternutamento.

Obsersatio ominis ex sternutatione.

Omen ex pedum offensione.

Quæ potestas Proconsulis foret, quiue erant Proconsules, & an idem iuris quod Consules haberent. Caput XXVII.

VOTIES instatibus curis mihi animus laxatus fuit, sæpenumerò quæ suu quæ potestas Proconsulis foret, illorum quibus finito cõsulatu, prorogatum esset imperium. Et dum quæro, ab authoribus traditũ memo- ratumq; inueni, quòd ubi finito magistratu annuo, non expediret Con- sulem prouincia decedere: illi, ne sine honore esset, imperium sæpe pro rogari, ut eam prouinciam Proconsul, non ut Consul administraret. Continuabat pro rogabatq; illi Senatus imperium, nonnunq; Populus sine Senatu, ex autoritate Tribu- norum plebis. Nam si in decernenda prouincia Senatus auerfaretur, Tribunus ad po- pulum ferebat, Plesq; sciebat, & ex scitu Plebis & suffragatione Populi Proconsulatũ decernebat: Idq; quod à Populo scitum erat, ratũ firmumq; manebat. His ergo à Po- pulo uel Senatu prorogabatur sæpe imperium ad VI Menses, modò ad annum aut do- nec debellati hostes uel reuocati à Senatu forent, prout ex Repub. esse uidebatur. P. enim Philo COS. narratur primus, cui prorogatum imperium fuisset, & ex eo Pro- consulare officium cepit pro munere dari. Scipioni deinde Africano in Africam profecto, ne finito Consulatu, incommodo Reipub. prouincia decederet, Imperiũ con- sulare, donec debellatum esset, propagatum fuit. Nonnunq; stantibus COS. si qui in prouincia tumultus, aut motus orirent, pluresq; prouinciæ oporteret præesse: novos Proconsules Senatus, nunc ipsdem, nũc alijs decretis prouincijs creauit, ipsiq; plerũq; Legiones & exercitus commisit & mandauit, poteratq; non modò Consuli, sed Præ- tori proconsulare munus dari: sicut exemplis pluribus extat. Sempronio enim Grac- cho, & Q. Fabio Maximo COS. cum Hannibal Italiã omni clade belli peruastasset, Claudius Marcellus ex Prætor, Proconsul designatus, uires Hannibalis multis præ- lijs ita fregit & comminuit, ut facile uinci posse documentum daret. Quin & illud ani- maduersum est, easdem Legiones atq; exercitus, quibus antea COS. præfuissent, ip- sis Proconsulibus, prorogato imperio, demandari, uel novos comparari contra repenti- nos motus, quibus hostibus obuiam ire, & magnis opibus rem gerere possent. Habe- batq; Proconsul proconsulatus insignia eadem quæ & consulatus. Nam & lictores, fas- ces, secures, prætextam, curulemq; sellam in prouincia sibi decreta uelut, COS. reti- nebat, quibus insignijs pro imperij maiestate, proq; splendore dignitatis conspicuus e- rat. Nisi eam adiret prouinciam, in qua COS. præsens foret, aut è Prouincia decedẽs, Rhomam aduentaret. Tunc enim finito honore, sine imperio aut insignijs erat. Procon- suli enim portam Rhomæ ingresso, minuebatur honor, priuatusq; & sine imperio cẽ- sebatur. Neq; enim Proconsulem habere imperium, ubi unã esset Consul consentaneũ erat, nisi par illi imperium delegatum fuisset. Tunc enim & consularia ornamenta, & potestas utriq; erat par. Hoc tamen intererat, quòd Proconsules aut Propratores au- spicia non habebant: quippe inauspicati erant, cum COS. Prætoresq; auspicia habe- rent maxima. Si tamen COS. in prouinciam ueniret, in qua Proconsul degeret: ipse sine licitoribus & fascibus Consuli obuiã ire, & uelut priuatus equo descẽdere, & ob- sequium præbere debebat. Quod uerò æquatum imperium Proconsuli unã cum Con- sule fuerit, pluribus patet exemplis. Nam & cum T. Claudio COS. qui Africã pro- uinciam sortitus erat, P. Cornelij Scipionis, qui illam Proconsul administrabat, æquatũ imperium fuit. Et cum Vrbs ab Hãnibale admotis hostiliter legionibus premereur, metusq; de summa rerum esset. Q. Fuluium proconsulem Capua profectum, ne ei mi- nueretur imperium, quòd Urbem inisset, exæquato cum Consulibus imperio, Vrbi præfuisse legimus. In Urbem tamen reuersus Proconsul poterat, absentibus Consuli- bus, eorum uices gerere, Vrbi præesse, Senatũ habere, Comitã futuris Cõsulibus in- dicere, & si in prouincia sibi decreta quid triumpho dignum gesserat, etiam de uictis hostibus triumphare. P. Philo Proconsul, & cui prorogatum imperium sæpe fuit, Gre- cis in Cãpania debellatis, qui rupto imperio descuerãt de Paepolitã simul & Gre- cis triumphum egit. Et Seruilius Proconsul de Cilicibus & Hauris, quòd indomita in- genia

Proconsul.

Proconsulis in- signia.

Proconsul & Proprator au- spicia non habe- bant.

Æquatum im- perium Proco- suli cum Con- sule.

Proconsulum potestas in Vrbe Consuli- bus absentibus. Proconsulum triumphus.

genia debellasset, triumphasse fertur. Tametsi Proconsulem non gerere magistratum legitimum, & ideo triumphare minimè posse pleriq; asseuerent. Fuit tamẽ animadu- sum, Proconsulem sine prouincia nonnunq; ut milites in officio haberet & obsequen- tes imperio, à Senatu creatum exercitũ præfuisse. Qui etiam Legatum & Quæsto- rem, quorum cõsilio niti, quibusq; adiutoribus & ministris tam in administrãda Pro- uincia, quàm gerendo bello uti posset, sicut COS. habebat. Illud etiam non præterie- rim, Proconsuli VI tantummodò fascium insignia præire, apud nonnullos scriptis mã- datum fuisse. Licet alijs XII fasces, lictoresq; & eadem insignia honorum Proconsuli sicut Consuli apparere argumentis asseuerent. Quæ quidem insignia statim atq; Vr- bem egressus est, Proconsul accipit: contentiosam uerò iurisdictionem, nisi in decreta Prouincia non exercet: uoluntariam autem ubiq;. Quippe manumitti apud eos tam liberi quàm serui ubiq; possunt. Apud Legatum uerò Proconsulis, non possunt. Hoc tamen interest, quòd Proconsul in decreta statutãq; sibi Prouincia ius tantum dicit. COS. uerò etiam extra Prouinciam, & ubiq; dicit: quodq; ante successoris aduentũ, Legatum dimittere non decebat Proconsulem. Id enim lege Iulia repetundarum ue- tabatur. Fuitq; memoriæ proditum, non Cõsulibus modò prorogato imperio ultra tẽ- pus finiti honoris Proconsularem iurisdictionem fuisse: sed & Consulem designatũ, ante Consulatum proconsulare imperium gessisse. Siquidem Nero Cæsar & alijs desi- gnati COS. ante initum honorem sæpe proconsulare imperium gessere. Et Præto- res prætura functi, & Quæstores post Quæsturẽ munus ex Senatus decreto Prouin- ciæ præfuerunt ultra præscriptum, qui non Prætores, aut Quæstores, sed Propratores Proquæstoresq; dicti nominatq; sunt. Eundemq; Propratorem, & Consulis legatum fuisse simul. Quæstoremq; Consulis pro Prætorẽ prouinciæ præfuisse, ibiq; insignia Prætorã, aut Quæstorã habuisse, multiplici exemplo probatum est. Illud quoq; admo- nitu non inutile duxerim, quasdam Prouincias proconsulares fuisse, ad quas soli mit- tebantur Proconsules: quasdam Consulares, nonnullas Præsidiales, plerasq; Prætorias, quibus Consules, Præsides, Prætoresq; præfecti erant. Nam Carthago Proconsularis erat prouincia. Numidia, Lybia, & Asia citra Taurum, & Cyrenẽ, Consulares. Tripo- lis, & utraq; Mauritana, atq; Aegyptus sub Præsibus fuere. Cyprus, Iberia, Sardinia, Sicilia, Illyricus, Achaia, Creta, & Bithynia, Prætorã. Sardiniam & Corsicam, olim Prætorias, postea sub Præsibus fuisse comperimus. Solum uerò Massilienses & Ne- mausenses ab onere prouincialis prætorã feruntur immunes. Cũq; omnis Hispania in VI prouincias diuidatur, ex his Bæthica & Lusitania consulares fuerunt, reliquæ sub Præsibus. Ea uerò in IIII cõuentus diuisa fuit, in quibus dabatur iura, Gaditanum, Cordubensem, Actisatanum, & Hispalensem. Lusitania uerò in Emericensem, Pacen- sem, & Scalobitanum. Norici & Pannonij in IIII prouincias, Valerã, Suaurã, Dal- maticã & Mesiam. Cappadocia in X Præturas, postea in Satrapeas diuisa fuit. Arme- niã magna pars in XII gubernationes. Chatramotitã, qui iuxta sinum Arabicum in- colunt, in IIII nomades. Paphlagonia in Tetrarchias. Mysia in administrationes. Ae- gyptus in præfecturas & regiones. Syria in Toparchias. Thracia in Stratageas. Troas in IX principatus. Indi in VI quinterniones, singulas præfecturas diuisere. Nonnulli in Satrapeas sicut Laodiceam. Alij in Ethnarchias: multi in Tribus: pleriq; in Classes aut Centurias partiti fuere. Gallia, Aquitania, & Britannia prouinciæ X & VIII nu- merantur: ad quas Præsides mittebantur, quas Cæsar in Prouinciã formã redegit pri- mus. Macedonia VII Prouincias habuit, Totidẽ Illyricus, Thracia VI. Augustus Gal- liam & Aegyptum, Claudius Cappadociam, Cæsar, Archelao uita functo, maiorẽ Cap- padociam Romanorum prouincias fecit. Proditur tamen Ciaxares primus Asiã po- pulos in Prouincias distribuissẽ, & in suum quemq; ordinem distinxissẽ, Hastatos, Sa- gittarios, & Equites. Nero Cæsar pontum Polemoniã & Alpes Coctias, Polenio rege uita functo, prouincias fecit: & nationes Alpium maritimas in ius Latij trã- stulit. Fertur uerò de Cappadocia mirũ, quòd cũ liberi essent, libertatem à Rhoma- nis deprecati sunt: afferentes illam se ferre non posse, & sub Regibus esse maluerẽ. Vespasianus Achaia, Lyciam, Thraciam, Ciliciã, Comagenem, Rhodum, Bizan- tium;

Proconsul sine prouincia.

Fasces Proco- suli VI. tantũ.

Consul in que- d proconsule differat.

Propratores Proquæstores.

Prouinciæ pro- consulares, cõ- sulares, præsi- diales, & præ- toriæ.

Hispania pro- uincie.

Norici & Pã- nonij Cappadocia. Armenia Chatramotite Paphlagonia. Mysia. Syria. Troas. Indi. Gallia. Aquitania. Britannia. Macedonia. Illyrici. Thracia.

Cappadoces libertatem de- precati.

tium, & Samum, libertate adempta, prouincias fecit. Traianus Daciam, Mesopotamiam, Assyriam, Arabiam, & Armeniam. Fuitque hac dignitas apud Romanos in usu frequens, maximaque splendoris: donec temporis intervallo, post Hadrianum Imperatorem, & ordo, & honor Proconsularis desierit. Siquidem, M. Antoninus imperator, prouincias ex Proconsularibus, Consulares aut Praetorias pro belli necessitate fecit: ipse uero Augustus pacatas imperii prouincias & ab hostili tumultu ociosas, Populo Romano regendas dedit, sibique tumultuantes & operosas, aut hostium incursionibus inquietas desumpsit: ad quas modo Proconsules, Praesides, aut Praefectos cum imperio, modo praesidia & exercitus, non nunquam Legiones & auxilia destinauit. Tiberius quoque Achaiam & Macedoniam onera deprecantes, Proconsulari imperio exemit, sibique illas regendas assignauit.

Proconsulatus dignitas quando desijt.

¶ Licere uti Accusatio casu nonnunquam in uerbis localibus, contra regulas Grammaticorum. Caput XXVIII.

DHIBITVS sum in concilium, magis quam in Concilio, & in causam descendere potius quam in causa dici cum frequentius, tum ornatius saepe uideremus, fuitque hic sermo ueteribus, non frequens modo, sed concinnus & elegatus. T. Lilius de Macedonico bello, Si ex quo traiecimur in Graeciam, adhibitus essem in concilium, Idem, Si semel, inquit, in causam descendit, nihil integrum futurum sit: Et alibi, in euentum eius Urbis positum, sperni ab uniuersa gente Thessalorum aut timeri. Et rursus, in qua concilium dedi. Et de Macedonico octauo, in aedem Herculis signum ipsius Dei positum, & se iuges equi. Quae dicendi modum habuisse proprium & perpetuum ausim contendere. Quinetiam illud animaduertimus, uerbis localibus per Accusandi casum eundem frequenter usum: contraque Grammaticas regulas nouo exemplo multa usurpasse, ubi minime conuenire putaretur, quae oratio a regula Latinitatis procul abesse uisa est: sed tamen recte & probabiliter dici, in eaque magnum fuisse orationis ornatum cuius patere potest. Quippe de Macedonico bello L. Cornelius COS. inquit, relicto ad exercitum Claudio legato, Rhomam uenit. Idem, quae pro Chalcidensibus ad ruriipi fretum dicta erant. Caesar commentario quinto, Allobroges, inquit, crebro ad Rhodanum dispositis praesidijs. Cicero ad Catonem, Cum ad Cibistra quinque dies essem commoratus: & pleraque quae frequentu lectione obuia sunt: ex quibus satis exemplorum colligi potest. Cum in exercitu, in castris, in Cibistris Grammatici omnes dicendum consentiret. Quod tamen non ineleganter dici saepe uideremus. Nam praeter euphoniae sonum, qui aptior conuenientiorque fuit, cum praepositionem ad Accusandi casum adijcimus, eius eam uim uirtutemque animaduertimus, ut prope locum rem agi, certissima obseruatione designet, ut proximis modo authoritatibus ostensum est. Quod enim Caesar ad Rhodanum disposita praesidia habuit: aut Cicero ad Cibistra fuit commoratus, uel quod T. Lilius ad exercitum dicit legatum reliquisse: Id signat, iuxta Rhodanum, exercitum, uel Cibistra: uel per Solocisimodum dici Grammatici uolunt, & imprimis Diomedes, ut e caelo descendere in terris. Aut quandam magis intentionem, ac uim, & penitus atque altè fuisse penetratum in rem, de qua agimus, exprimere contendimus, & tunc in praepositio Accusatio appositae, expressius id significauit, ut superiore exordio, & primis probatorum authoritatibus percensuimus. Huius rei admonuit me liber obseruationum Grammatici cuiuspiam, quae in manus meas uenere, in quibus ita scriptum legimus, In marmore incisae sunt literae, in gemma, in lapide, in ligno: non in marmor, gemmam, lapidem, uel lignum. Contra uero, in aes incisae literas dicimus, non in aere. Cum longè secus contra istius Grammatici opinionem crebro apud Authores usurpatum inueniamus. Nam in lapide uel ligno, aut lapidem uel lignum, & in aere uel in aes incisae literas passim dici licere, plusculis exemplis apparet. Maioremque uim per Accusandi casum exprimi, & penitus atque altè fuisse penetratum demonstrari. Plinius Iunior ad Traianum, Quae uos, inquit, Patres conscripti, ne qua interciperet obliuio, & in publica acta mittenda,

Verba localia cum accusatio

Lau. Valla. taxatus lib. iij. cap. xvij.

mittenda, & incidenda in aere censuistis. Plinius item naturalis historiae quarto & trigesimo, Vfus, inquit, aeris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem translatus est, tabulis aeneis, in quibus publicae constitutiones incidantur. Cicero quoque actione sexta in Verrem. Id non modo tunc scripserunt, inquit, uerum etiam in aere incisum nobis reliquerunt. Ex quibus apparet per Accusandi & auferendi casum: in marmore, & in aes, ac in marmore & aere, incisae esse literas Latine dici licere. Sed cum Accusandi casum ponimus, uideri expressius atque altius rem fixam designari: cum uero Ablatiuo utimur, leuiter & in superficie, & non penetrari funditus significari.

¶ Equestris ordo quando primum ceptus fuit, quaque ipsius ordinis potestas, & officium, atque insignia fuerint. Caput XXIIX.

RECTE & condigne quidam extimauerunt, cum duo ordines, Plebis scilicet & Senatorius Romae a principio aediti fuissent: Equestris ordinem, qui medium teneret locum, postea adijci ceptum esse. Quibus purpurea, ut Patricijs & Senatorijs, uti non licebat: Ius tamen annulorum aureorum, quo insigni a plebe secernebantur, & medius ordo notabatur, publice tributum ferunt. Quod quidem ius, non Equitibus modo tanquam bellicae uirtutis insigne, sed & Senatoribus, & militiae primoribus datum fuit. Is tamen ordo etsi Senatorio minor, magnae tamen amplitudinis uigorisque habitus est. Quippe erat auctus amplissimis honoribus, & Senatorio penè par. Nam cum a principio originum, electo Tarquinio, & depulso metu Regio, in libertatem se Urbs uendicasset: Brutus primus ex Equestri ordine Senatum suppleuit, trecentosque delegit Senatores, quorum consilio & autoritate niterentur. Lapsis deinde temporibus, C. Gracchus Tiberij frater, & haud multo post Lilius Drusus Tribunus plebis, uberiori compendio eum aliquando ordinem cum Senatorio confundere decreuerunt. Utque plus dignitatis ferret, ut in Senatum uenire, & sententiam dicere liceret, lege sacra, deinde plebiscito sanxerunt. Quibus etiam Equitibus tributum est, ut tamen a Censoribus in Senatum allecti non essent: pro eo tamen quod magistratus & honores gesserant, in Senatum uenire, & suffragari, ac sententiae ius habere possent, qui sunt peditarij appellati. Quinetiam Equites supra Senatores extulerunt, & uelut longè principes plerumque antelati sunt. Neue iudicia quae penes Senatores erant, illius tantum ordinis forent, Idem, M. Lilius, ut aequa parte penes Senatum & Equestris ordinem diuideretur, legem promulgasse fertur: quae diu sancta & incorrupta mansit: quae res magnarum saepe dissentionum & diminutionis perniciosae causa, & seminarij fuit. Ipsaeque decuriae iudicum, quae ex ordine Equestri deligebantur, mox pluribus discretarum nominibus fuere. Quippe alij Tribuni aeris, alij selecti, nonnulli appellati sunt iudices, quibus postea nonnulli additi ab omnibus secreti: quibus scita suffragiorum in Comitibus custodire negotium erat, qui tamen etsi iudicum non Equitum nomina ferrent, tamen Equestris fuisse ordinis, & inter Equites adnumerari, haud dubium est. Namque & annulo, ut Equites, utebantur, & eadem habebant honoris insignia, ipsidemque fungebantur muneribus. Ad quas aliquem ex notis ciuibus, & cui haud multo tempore ciuitas data esset, admitti non decebat, quia nefas duxere ciuem nouitium inter Equites adnumerari. Tamen si Hannibalis tempore, quo Italiam omni clade belli peruastabat, ius annulorum aureorum fuisse promiscui usus Plinius asseueret. Hic etiam ordo quandoque diuisus in plures species fuit, nominibus uarijs, ex quibus qui ampliori praerogatiua illustres erant, petrae cognomentum tulere, plerique Fabiani, alijque alio nomine censi. Denique Nero Caesar ordinem Augustanorum Equitum instituit primus, reliquis per eum ordinibus offensis, & ferè destitutis: quoque plus dignitatis ferret, seruatum est, ne multae Prouinciae per solos Equites Romanos Praesidum loco regerentur. Nam & Cappadociae, & Aegypto, & alijs pluribus diu Equites Romani praesuerunt. Inter quas Aegyptus hoc proprium tulit & peculiare, ut ad eam nemo Senatorij, sed Equestris tantum ordinis Praeses accederet: quorum decreta Diuus Augustus perinde haberi iussit, ac si Romae magistratus, aut Reges, Consules,

Ius annulorum quibus initio concessum.

Amplius ordinis Equestris

Senatus ex Equestri ordine a Bruto suppletus.

Senatores peditarij, Equites antelati Senatoribus.

Decuriae iudicum uarijs modis nominatae.

Ius annulorum promiscuius Equestris ordo diuisus.

GENIALIVM DIERV M.

fules, Prætorësque, illa censuissent. Cuncti Imperatores ius populo dicerent, fuit constitutum ut Equites cum Senatoribus una dijudicandis causis consilio adessent, ita ut eorum arbitratu iura & controuersias diffinirent. Tantiq; splendoris fuisse, ut Prefecturam prætorij amplissimum munus continua serie ad Titum usq; ab ordine Equestri administratam legamus; quin etiam res Cæsarium & negotia procurare, iam diu Equestris nobilitas censebatur. Et cum defluxis moribus, Equites Rhomani magno abusu, Pantomimis aggregarent, illorumq; latera cingerent; Tiberius Cæsar Equestris splendorem illorum contagio pollui arbitratus, ne Equites Rhomani prodeuntes eorum latera tegerent, edicto uetuit. Tamen legamus Augusti tempore Equites Rhomanos ad Scenicæ operas prodijisse, & Neronem Equites ut operas harenæ promitterent, præmijs donisq; adegisse. Contra uero Caligulam. Nam Equestris ordinem, ut Scenæ deuotum assidue profudit, & conuitijs affecit. Cæpitq; mox in Senatus consultis populum Rhomanum Equester ordo adijci, ita ut Senatus populusq; Rhomanus, & Equester ordo publica decreta, edictaq; testarentur. Eoq; dignationis ordo processit, ut Mæcenæ Equestri gradu uelut amplissimo fastigio contentus, ad Senatorium transire non curarit. Cui postea sequi Cæsares laticlauum, distinctum tamen à Senatorio, uelut honoris ornamentum tradidere. Cautumq; fuit, ne quis huic ordini ascisceretur, neue ius annulorum aureorum daretur, nisi ipse ingenuus, pater & auus ingenui forent, cuiq; sestertia cccc, quod peculium Equestre habitum est, census fuisset, quod etiam Tiberij edicto cætebatur. Fuere qui crederent, auri ornamenta foeminis medium quancdoq; ordinem fecisse; stolæq; à plebeis diuisisse, ut sicut annulis Equitibus, ita auri cultus foeminis medium ordinem designaret. Apud Rhomanos uero flos ordinis Equestris Fabius Rutilianus inter ornatisimos fuisse proditur, qui Magister equitum cum Papyrio Curfore aduersus Samnites militauit. Quo tempore, perpetuo Senatus consulto cautum fuit, ne cui pater, auus, aut maritus, Eques Rhomanus fuisset, quæstus sui corporis faceret, aut indignis artibus se pollueret. Et tamen Publicani antea huic ordini asciti essent (siquidem principes Equestris ordinis olim Publicani fuere; flosq; Equitum Rhomanorum Publicanorum ordine continebatur) postea deprauatis moribus, paulatim Mancipes & Scribæ pro concione ab Imperatoribus, uelut præcipuo munere, aureis annulis donari cepere. Deinde libertinos hoc iure donari, & ordini aduocari ceptum. Fuere enim Mancipes qui prærogatiuam inter Publicanos habebant. Qui uero uectigalia redimebant, Publicani dicti. Demum uilissima mancipia, seruitute exempta, in hunc ordinem asciscere, & Equestri dignitate, ac prætorijs ornamentis honorificare, usus inualuit. In qua re seruatum est, ut sublati explosisq; ueteribus nominibus, quos ad Equestris splendorem aduocabant, ingenuorum ueterumq; Rhomanorum nominibus nuncuparent, ne quid nota nominis obsoleti, collato honori officeret. Apud Chalcidenses uero tanta ratio peculij habita est, ut qui essent locupletes, Equitum nomina ferrent. Cretenses quoq; Equitum ordinem, & uetustate, & dignitate longè præcipuum, & magno precio habuere. Achæis Equester honor, uelut præcipuo semper munere præcelluit. Sicut Germanis qui Bataui dicuntur. Et Capuæ Equitibus plerumq; est honos habitus, quibus ciuitas data est: quod bello Latino à Rhomanis non descuissent. Maxime uero celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuisse traditur. Siquidem uno censu cccc Gaditani bello egregij, huius ordinis censi traduntur. Qui etiam numerus in Equestri dignitate Parauij fuisse proditus est. Illud tamen præcipuum non negauerim, non cuiusq; militi annulos aureos passim deferre licuisse, quia nisi ex primis moribus militum, aut re magna & extimatione forent; aut Præfectus, Centurio, Decurio, aut Tribunus, exercitui præessent; uel à Principe, aut Prætoris aureo annulo donati fuissent, illis impunè uti non licebat. Ferreo enim militibus passim uti permittitur. Quem morem Persæ usurparunt, quibus neq; aurum Zonamue, aut monile, neq; annulum nisi Regis munere collatum deferre licet. Post temporum uero interualla non modò annuli aurei, sed diuersi generis munera uelut ampla præcia militibus dari ceperunt. Quippe Aurelianus Imperator Gregarijs militibus, ut per omne tæpus militiæ fibulas haberent aureas, priuilegium dedit. Seuerus ultra aureos annulos, etiam domesticas

Equites degenarunt.

Laticlaui.

Quadragesima sestertia peculium equestre. Foeminis auri ornamenta quod Equitibus annuli. Fab. Rutilianus. Publicani equestris ordinis.

Plura cap xix huius libri.

Mancipes. Publicani.

Nominis mutatio.

Chalcidenses.

Cretenses.

Achæi.

Germani.

Capuenses.

Gaditani.

Parauenses. Quibus militibus annulos aureos gestare concessum.

Persæ.

sticas concubinas largitus fuit, quibus delinimentis militum animos emolliuit, & enervauit. Apud Macedones Chlamys & Apex aureus munera regia fuere. Sertorius pietas Chlamydes militi dona impartiuit. Alexander Macedo usum Persicæ stolæ. Vestitudo tamen more in Rhomanis legionibus solis Tribunis aureas fibulas habere; Gregario uero, aut Manipulari, balteos aut phaleras argento decoras ferre permittitur. Ferturq; Iulius Cæsar, milites tam cultos habuisse, ut etiam auro & argento politis armis, ornaret. Tamen Brutus in Philippis Tribunis fibulas aureas ut probum obiecit. Non sic Spartacus, qui dum contra Rhomanos molitur arma, omnem auri argentiq; usum militi interdixit. Præ cæteris Fabritius Censor tantæ abstinentiæ, & tam castigatæ disciplinæ fuit, ut summos Duces plus q; pateram & salinum ex argento in castris habere edicto inuenerit; & Pescennius Niger tantæ seueritatis, ut summis omnino argento, in uasis ligneis milites uesci iusserit. Contra uero de Antiocho proditum est, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, ut præter frena & monilia, phaleras, & armillas, atq; ephippia, galeas, & arma, etiam clauos aureos crepidis subiectos, & argentea uasa ad spurcissimos usus, reliquamq; suppellectilem ex argento auroq; intertextam, militibus ferre permiserit.

Macedonum regum munera. Fibula aurea.

Iulij prodigalitatis. Bruti, Spartaci, Fabritij, Pescennij, frugalitas.

Antiochi luxuria.

¶ Quid sit charta Opisthographa apud Iureconsultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarum genera fuerint, & quid Cisiarius apud eundem Vlpianum. Caput xxx.

VIDAM inter Causidicos patronus disertissimus, & in literis non potestremi nominis adiuuit me, atq; alterum cum quo in foro deambulabam iuris peritum non parua extimationis uirum, natura tristi admodum & recondita, cuius nomen libens prætereo, ne quem uideam incescere; & petijt ab eo edoceri, quid sibi uellet Vlpianus de bonorum possessione secundum Tabulas, ubi inquit chartæ appellationem etiã ad nouam chartam referri, & ad delecticiam: proinde si in opisthographo quispiam testatus sit, posse hinc peti bonorum possessionem. Quid esset Opisthographum significari sibi postulabat. Cunctis respondere cunctaretur, & incertus animo fluctuaret, putare se nihilominus dixit, ex Interpretis autoritate, Opisthographam dici chartam, in qua descriptæ impensæ ad calculos referuntur, unã cum tributis & debitis; afferens quandam uerbi deriuationem dericulã, & alianugalia quæ cum sint perspicuæ falsitatis, referre non necesse habeo. Nec multo post, quæstione deposita, cum ad alios sermones diuertisset, quasi tacita confessione uictus, non sine pudore digressus est. Quo digresso, quid ego sentirem de Opisthographo petijt à me ille seridè explanari. Dixi ego satis liquere uerbi originem è Græco deductam, & quantum assequi poteram, Opisthographam dici chartam, quæ utraq; facie & diuerso latere scripturæ aduocabatur, hoc est, intus & à tergo: quæ plerumq; non specie libelli erat, sed uoluminis instar torquebatur, quo more præscipua scripta edidisset feruntur, deductum nomen ἀπό τῆς ὀπισθεν, quod post & retro significat; καὶ γραφή, quod est scriptura. Qui igitur tam à facie quam à tergo scripta exarabant, in Opisthographo scriptis se ferbantur. Plinius Iunior: electorum commentarios centum sexaginta mihi reliquit opisthographos, hoc est, etiam à tergo scriptos, unde morbum opisthotonicum dici uolunt illorum, qui ceruicem retro flexam habuere: sicut Opisthocomæ, qui comas retro ferre consueuerunt, qualis Hectoris comâ dicitur fuisse. Fuere enim apud ueteres chartarum diuersa genera. Nam & syngrapha & opisthographa edebantur scripta. Syngrapha enim uno, Opisthographa utroq; exarantur latere. Quod uero Testatoris manu scriptum erat, Holographum: quod priuatim, Chirographum: quod autem quisq; sua manu scripsit, Autographum. Præter quæ fuit Hieratica ex biblo in Aegypto frequens, sacris tantum uoluminibus dicata. Hæc fuere à principio ex cortice platani, fraxini, aceris, populi albæ. Itæ fagi & ulmi, aut (sicut Vlpianus censuit) ex tiliã, philyra, & papyro. Liber enim interior pars est corticis quæ ligno coheret, in qua ante usum chartarum exarabantur scripta, uel in palmarum.

Antiochi luxuria.

Interpretis autoritate.

Opisthographum.

Opisthocomæ.

Opisthocomæ.

Chartarum genera.

Syngrapha.

Holographum.

Chirographum.

Autographum.

Hieratica papyrus.

Liber.

marum folijs, ut Plinius notat. Fuitq; antiquissimi moris, publica monumēta plumbeis uoluminibus, priuata autem linteis describi; in quibus nonnunq; publica. In Papyro autem petrarō publica, frequentius priuata aedebantur. Is enim in palustribus Aegypti frequens erat, qui intextus farina glutinabatur. Erāt quoq; tabellae cera illitae, in quibus monumentaliter nonnunq; mandari legimus, aliquando duplices, plerunq; triplices, aut quincuplices colore diuersae. Nā & luteae erant, uirides, croceae, purpureae. In triplicibus epistolas; in quincuplicibus honores & magistrat; in duplicibus, siquid esset arcanum & subtrahendum, interior estq; animi notas magis adnotabant. Philyram uero corticem esse Tiliae Graeci asseuerant, in qua notas uerborum & sensa mandari literis saepe proditum est. Post quas chartae haedinæ (quas pergamenas uocant) fuere, Pergami urbe Troadis primū inuentae; ubi cum Attalus & Eumenes imperitarēt, nobilē illam omnium sermone celebratam bibliothecam, cōquisitis undiq; exēplaribus, haedinis chartis construxisse feruntur. Nam aliam Prolemus Philadelphus plus cō millium uoluminum in Alexandria disposuit. Quam M. Antonium Cleopatrae largitum fuisse; nonnulli ad primū durasse bellum cum Augusto, asseuerant; quae mox incēdio absumpta fuit. Rhomae autem Asinius Pollio uatum libris conseruandis bibliothecam dicauit primus; in qua. M. Varronis imaginem adhuc uiuētis pro cumulo magnae gloriae posuisse fertur; sicut Victorino ob doctrinae magnitudinem uiuenti statuam Posipulus in foro posuit. Apud Athenas Pysistratus illius exēplo bibliothecam fecit. Meminitq; Herodotus, prisca cōsuetudine, haedinas pelles biblos nūcupasse ueteres, quod aliquando biblorum inopia eiusmodi pelles scripturae admouerent. Brachmanes literas non ceris, nec libris, sed in sindonibus fullatis coloribus effinxere. Babylonij uero coctilibus laterculis mores, leges, atq; instituta tradidere. Quare Cleantes quod a Zezone audierat, in tegula osse adnotauit. Phoenices animalium figuras literarum loco inscalpebant lapidibus. Ab his em̄ profectus Cadmus literas Graeciae intulit, quae eadem mansere semper, & cum literis sermo, licet pelasgica lingua saepe mutata & abscissa fuerit. Sicut Assyrijs Rhadamātus; Aegyptijs Memnon & Anubis; Phrygijs Hercules; Latinis uero Carmēta & Pelasgi, aut ab Corinthio Demaratho profecti; uel (ut putant alij) Symonides & Berofus primos characteres adidere. Quamuis Aegyptios per animalium figuras primū sensus mentis effinxisse, & antiquissima monumenta mandasse literis, nonnulli ferant. Alij Assyrios qui notas literarum docuerint, arbitrantur primos. Nonnulli Ionum characteres a primis originibus aditos omnis uetustatis nuncios fuisse putant; sicut Pherecydem Syrum prosam orationem inuenisse. Proditumq; memoriae est Aegyptios literas habuisse usitatissimas, quas singuli discunt; quas uero dicunt sacras, interiores, & reconditas, soli Sacerdotes norunt a parentibus traditas, qui etiam ex omni aeternitate rerum gestarum sensa effinxere. Atq; Aethiopes perplexo scripturae genere usos; ut non ex lateribus digestis ordinibus, (ut mos communis habet) sed a summo ad imum literarū ductus exararent, quod Teapocon Graeci appellant, qui cum septem characteres habeāt, illorū singuli quatuor recipiunt significat. Atq; Aegyptios a dextra in sinistra, cōtra Graecorū morē, ductus disponere. Atq; Indos absq; usu literarum omnis aui res gestas & memoratu dignas, Pythagorico more, memoria tenuisse; illasq; a parentibus traditas per manus posteris dedisse; qui tamen haud multo post in sindonibus scribere inceperunt, totasq; paginas monumentis rerū gestarū impleuerunt. Fuitq; apud Carthaginenses uetus constitutū, nequis Graecas literas aut Idioma edisceret, cum arcana illorū consilia & abditos sensus linguae comertio & per occulta colloquia Dionysio prodita intelligerēt. Rhomanis quoq; per signa, ac paruas breuesq; notas, multarum literarum sensa colligere per notarios usus inualuit, aded ut quis citato sermone, aditas in foro orationes per notas facile actuarij exciperent, ac sensa & uerba intelligerēt. Quinetiā Rhomani principes lectores apud se habebāt, quos *δωκτωρας* dixere, cum ipsi occupati, lectioni uacare non ualerent; qui etiā usum Latini sermonis nonnullis Colonijs pro munere impartis uerūt. Quippe Cumanis a populo Rho. tributum fuit, ut publicē Latine loqui liceret, utq; praconibus Latinae uendendi, auctiōnandiq; facultas foret. Rursus quaesiuit sibi explanari,

Tabella ceræ
Philyra
Chartae haedinæ
Attali & Eumēnis bibliotheca
Ptole. bibliotheca
Asinij Pollionis bibliotheca
Pysistratus
Brachmanum scriptura Babylonum
Literarum inuentores
Aegyptij animalium figuris sensa exprimebant
Pherecydes prose inuentor
Aegyptijs duo genera literarum
Aethiopes
Indi
Carth. Graecas literas discere prohibuit
Lectores apud Rhomanos
Latini sermonis usus pro munere datus

explanari, qui esset Cisiarius, de quo apud Vlpianum & Legū peritos frequens mentio sit. Dixi ego Cisiariū dici qui uehiculum duceret, & quasi aurigaret. Cisium enim uehiculi genus esse aperte liquet. Cicero in Antonium secunda Philippica. Inde cisio celeriter ad Urbem uenit, capite inuoluto. Etenim uehiculorū curruumq; diuersa fuisse genera non una facie apud authores legimus. Nam & Essedum, & Petoritum, Cisiium, Carruca, Carpentum, Pilentum, Arcera, Plaustrum, Rheda, & Sarracum, Epiredium, quod barbarum est, Carri, Couinum & Arcirma. Licet diuersi generis, omnes tamen uehiculorum numero fuere. Petoritum enim gallicum fuit rotarum IIII, Pilentum ueneri coloris, quo matronae uectabantur castae, quas postea Basternas dixere. Couinum Britannorum, Esseda Belgarum, Thensa Deorum ex argento, Carruca Germanorum & Gallorum. Arcera infirmorum; Erat enim plaustrum tectū undiq;. Eas quidem Carrucas etiam in Italia frequentes fuisse comperimus. Quippe Nero Caesar, nunq; minus M carrucis iter fecisse proditur, longo semper agmine impedimentorum incedente. Censuitq; Iureconsultus titulo locati, quod si Cisiarius, dum praeterire contendit ceteros, Cisiium euerit, & seruum quassauit uel occidit, culpa non liberari; sed in eum ex locato ius dari & agi licere.

Cisiarius.
Vehiculorū genera diuersa.
Petoritum.
Pilentum.
Thensa.
Couinum.
Arcera.

¶ Solere magnos successus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunq; signis praemonstrari. Caput XXXI.

omnis antiquitas fabulosa est, his qui in magnis discrimibus positi, admirabiles exitus habuere, aut ex inopi calamitosaq; fortuna, Regium fastigium & imperia quaesiuere, quod res admirabilior uideretur, comēta miraculi non semel affinxit, ut qui ex grauibus periculis postea erepti forent, maiestate & cura Numinū, nō casu aut fortuna seruari uiderentur. Romulū & Remū ex Rhea Syluia, & Marte genitos cum exponi in profluentem Amulius iussisset, a Lupa distentis uberibus alitos, pleriq; omnes tradiderūt. Quod comēntū fabulae ab exteris nostri mutuati sunt. Nam Cyro Persarum Regi, cuius latē imperium ualuit, cum ab Astyage expositus & pulsus infans foret, canē ubera praebentem, illumq; a feris defendentem pastor gregis inuenisse traditur; quae res futuram ipsius magnitudinem haud dubiē portendere uisa est; Nec uana praedictio fuit; quippe qui rerum gestarū magnitudine paruo imperij spacio omnes Reges antecefferit. Hieronem Syracusanum, quod ex ancilla aditus fuerat, in syluis expositum apes congestio in os melle aliquandiu aluere; qui mox omnes asperitates superuadēs, tantū ingenio & uirtute ualuit, ut ob multa rei militaris facinora, regnum Syracusis, & omnia ornamenta uirtutum, paulopost assequutus sit. Hic est enim ille Hiero, qui praecipua & constanti fide rem Rhomanam iuuit; unōq; tenore amicus populū Rhomani & fidissimus cultor perpetuō māsit. Pari exemplo traditur Semiramis circa Syriam stagnum infans exposita, ab auibus diu alita & educata, magno praesagio futurae felicitatis, quae mox sublata a pastoribus, post uarios casus, Regia coniunx fieri, & latē imperitare meruit. Midae quoq; Regi Phrygiae cum obdormisceret, Formicae, quae tritici grana in os congestere, diuitias & opes immodicas illi futuras euidentissimis ostentis adnotarūt. Habis Tartesiorū Rex, magnis difficultatibus infans agitur, tandē inter feras a cerua alitus, & haud multo post laqueo captus, post subactas gentes & domitas, saeuientes fortunae minas experiri desijt; qui deinde regnum assequutus, docuimenta egregij Principis dedit; sūmoq; iustitiae temperamento illis gentibus praefuit. Quod comēntum de Telepho Herculis filio, qui aui iussu in syluis expositus fuerat, ueteres prodidere. Sicut Peliam ab equa, Paridē ab urfa, Aegistum a capra, enutritos fabulati sunt. Aded ex grauibus periculis ereptis, futurae signa felicitatis quandoq; fuere praenuncia. Rursus Sandrococto, qui haud multo post Indorum rex fuit, cum Alexandro inuisus infestusq; saeuiciam fugiens, per uastas solitudines curis & infomnijs fatigatus, languēte corpore iaceret afflictus, solusq; obdormisceret, Leo horribilis & pertimescendus sudorem dormiēti deterfit lingua; quod ostentū ex omni saeuicia fortunae

Fabulosa antiq; quorum historiae.
Romulus & Remus a lupa nutriti.
Cyrus a Canē.
Hiero ab apibus.
Semiramis ab auibus.
Midas.
Habis a cerua.
Telephus.
Pelias ab equa.
Paris ab urfa.
Aegistus a capra.
Sandrococtus.

L. fortuna

Gordius. fortunæ illum emeritum, & mox imperij præpotentem designauit. Sicut Gordium dum cōductis bobus agrum coleret, aues omnis generis circum uolantes, illum ex in-
Lysimachus. fima fortuna ad summum honoris culmen processurum ostenderunt. Mito Lysimachus & alios quos referre multum operæ esset, qui fauientes fortunæ minas & miserabiles casus, ac uim fati, potestatemq; mira uirtute superarunt. SED sicut post calamitates magnis prælagijs multi felices euentus fortiti fuerunt, ita ancipitem fortunam, & infandas strages ac præfens excidium ueluti magna sortis humanæ documenta, non uilis præmonstrare fata uoluerunt. Quo tempore Cræsus Lydorum rex à Cyro subactus, regno pulsus fuit. Semestris filius in crepudijs articulata loquutus fertur, magno ostento & pernicioso. Xerxe expeditionem in Græciam parante, equa leporem enixa, & mula quæ incertæ naturæ partum edidit, cruenta bella stregesq; & memorandū illud excidium, quæ postea præcipitantibus fati sequuta sunt, præmonstrarunt. Saguntii quoq; quo tempore Hannibalis excidium passa est, inter magna & assidua monstra, fati constat, infantem è matris utero penè editum, in ipsum matris aluum reuertisse. Quod prodigium, quasi diuinitus futuri esset, teterrimum bellum & fatale excidū, ac imminens fatum quo ad internationem funditus euerfa est, haud dubie ostēdit. Est quoque in exemplis, excisos panes Syllæ temporibus, manantis sanguinis guttas fuisse, canesq; & alia id genus animalia rugitu miserabili lugubres uoces dedisse, bellum ciuile & intestinas clades, tantumq; cadis, quantum postea effusum est denotasse. Inter quæ ancilla quæ serpentem enixa est, Marficum portendisse bellum dicitur. Multaq; eiusmodi in medium afferri possent, ut taceam Tarquinium, aliosq; innumerabiles, ac mille portēta, quibus maxima & cruenta bella, ac inuidenti fortunæ casus, euentusq; tristissimi uarijs prodigijs, prædictionibusq; præscita fuerunt. Ita profectō est, ut quæ futura quandoq; sunt, multis signis quasi multo antè præuisa, monitu impulsuq; Dei declarantur. Et quod fati debetur, siue anceps malum, & aliqua temporis atrocitas, siue certa spes & indubia salus futura sit, nobis portentis signisq; denūciatur; quibus fata imminētia & tempestates sedulo uitari possunt & caueri. Sed quod de Gordio legimus, cui aues circumuolantes auspitiū fecerunt; id nimirum Vitellio Principi exitio fuit. Nam Viennæ pro tribunali sedenti, supra caput & humeros residens gallinaceus, tantumq; fœdarum auium superuolasse, ut tenebras penè afferrent, præfens periculum & futuras calamitates quibus ad internationem Dijs hominibusq; in sensus redditus est, non cæca existimatione præmonstrauit.

¶ Par exemplum Tarquinij superbi & Trasylbuli Milesiorum Tyranni, ac Sexti Tarquinij & Zopyri Assyrij. Caput XXXII.

VO D de Tarquinio Superbo scriptum legimus aliquando, qui odio in-
 expiabili Dijs hominibusq; infensus, regno pulsus fuit, cum Gabios olim opprimere uellet dolis, quia nuncius filij dubiæ fidei uidebatur, ne secreta sui consilij panderet, in hortos quibus deambulabat illum adduxisse. Et cum nihil responderet, summa papauerū capita baculo decussisse, quo ænigmate quid uellet pater, filius intellexit. Idem de Trasylbulo Milesiorum Tyranno, non mitioris perfidiæ scriptū accipim; Cum enim à Periandro Corinthio nuncio cōsultus foret, quid sibi agendū putaret, ut omni suspitione procul & metu uacuis imperitaret, quasi elinguis foret, nihil aliud retulisse fert, præter q̄ quod nūcium Periandri haud exploratæ fidei uirū, in segetē messi maturā adduxit, summasq; frumētū aristas baculo decussit, nullo uerbo reddito, eodē nūcio anxie prosequēte, & quid uellet Periandro referri expectate. Quo facto intellexit sagacis uir ingenij, ut si ciuibus dñari & Tyrāide potiri cuperet, Principes ciuitatis & sūma capita rerū, quibuscunq; modis posset, è medio tolleret, tacitisq; ambagib; sublati potētioribus illū regno potiturū, depulso metu, affirmauit. Atq; hic Perāder fuit, q̄ Tyrānos si diuitib; dñari cuperent, amore poti; ciuū & charitate, quā armis stiparent monuit & iuravit. Nō em̄ parua dixit munimenta, beneficētia & studia hominum ad perpetuitatē. Sed in hoc stratagemate,

Imperium stabile.

mate, quod de sexto Tarquinio legitur, cuius fœda uitia, & fœdiores libidines fuerunt, quod odio, & dissidio patris simulato, ob suorum morum difficultatem superbūq; ac immodicum imperium, fugam fecisset, Gabiosq; infestam Tarquinio gētem petijisset, ab illisq; exercitui præfect; fuisset, uno atq; altero prælio prosperè rem egisset. Tunc demum creditā sibi uniuersam rem Gabinā, sublati de medio primoribus patrū, haud difficulter nec magno certamine in manus Tarquinij tradidisse. Haud absimile factū, sed pari exemplo eisdemq; confictis dolis, rem gestam apud Persas inuenimus. Namq; Assyrij cum à Daræo desciuissent, Babyloniamq; urbem præualidam occupassent, difficilisq; expugnatio foret; in magna rerum difficultate Zopyrus quidam ex optimatibus, homo callidus & ueterator, ex omni Barbarie ad omne facinus promptissimus, animo inuerecundo & astu Barbarico, truncis auribus & naso, lacero corpore, & facie deformata fœdum in modum, singulare genus fraudis commentus fuit. Quippe simulans se à Daræo tam fœdè cæsum, cum illo oris dehonestamento, conspicuus foret, Assyrios & Babyloniam petijt, asserens sibi nullum nisi apud Darij hostes receptum tutum putasse. Inde ab Assyrijs benignè exceptum, Turms equitum præfectum dicitur fuisse, uno atq; altero prælio cōtra Daræum prosperè rem gessisse, & cum ex composito uictor fuisset. Tunc postq; Dux totius militiæ constitutus fuit, uniuersum sibi creditum exercitum, ipsamq; Babyloniam ualido præsidio munitam, in Darij manus haud multo negotio dedisse. Pysistratus quoque memoratur callido astu & uastro ingenio, ut Athenarum dominio potiretur, lacero & deformato corpore, pluribus sibi illatis uulneribus & plagis, in forum prodijisse, & clamore querulo, magnisq; fletibus incensam multitudinē aduocasse, ea sibi uulnera ab inimicis illata palam uociferatus. Et cum custodes corporis, manus iuuenum audacissimorū accepisset, Tyrannidē Athenis magno scelere & perfidia inuasisse. Neq; absimili exēplo Dionysium, qui Syracusas flagitiosius occupauit, pari audacia & astu idem factitalle accepimus. Namq; dolosis consilijs se multorum insidijs appeti asseuerans, propè concionantis in modum per infimas obtestationes apud Populum, peruicit, ut c c c c c c circa latera armatos sumeret; quo agmine stipatus, graui & superbo dominatu patriam occupauit. Adeo perniciosis exemplis & uasana cupidine mouētur homines, ut quod uirtute nequeūt, callido astu & malo facinore assequātur. Proditur memoriæ iuuenis inter cæteros non ignauis spiritus, ex optimatibus quos Aristodemus Tyrannus extorres fecerat, hoc consilio usus, ut patriam ab impotentis seruitute liberaret. Nam corpore plagis afflictō, ut fides haberetur, ad Aristodemum uenit; & quos fidissimos habebat, ex ciuit, illosq; in saltus inuios & inaccessos ubi dispositæ erant insidiæ adduxit, quibus debellatis & Tyranno occiso, Cumas seruilis iugo liberauit. Sossius uerò Syracusanus, homo ueruti ingenij, nouandæ res occasionem nactus, cum similibus dolis sanguine fœdatus, & ueste lacera lamentabili uoce contra Dionem multitudinem exciret, consilio parum cæ lato, postquam dilicuit fraus, tanquam molitor nouarum rerum & uulgi turbator, Athenis iudicium subiit, & intestinae fraudis poenas luit.

Tarquinij iunioris rebus.

Zopyri facti.

Pysistrati dolus.

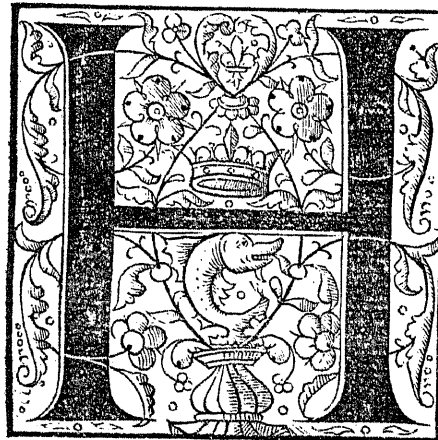
Dionysij in occupanda tyria nide ars.

Sossij.

GENIALIVM DIERVM LIB. II. BR I SECVNDI FINIS.

ALEXANDRI DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEA-
POLITANI GENIALIUM
DIERV LIBER
TERTIVS.

¶ Quid dicatur idem apud Philosophos : & quid idem à Iureconsultis, discussum cum Hermolao in Conuiuio familiari. Caput I.

HERMOLAVS Barbarus amicus me⁹ summus, per quā fuit literis homo ornatissimus, bonisq; disciplinis & ingenuis artibus excultus, ac prater ingenij amoenitatem, quę plurima in homine fuit, doctrina quoq; curiosa & eleganti. Ad eum quotidie, dum Rhomę ageret, complures uiri bene literati, atq; in studijs doctrinarum magistri, Sapietięq; doctores facundissimi, exercēdi animi causa frequentes uenitabant. Accipiebatq; singulos ille, aut noua lectio-
ne authoris non uulgaris, nonnunq; quęstionculis ex Philosophia minimē procacibus & petulātibus, sed placidis & ingeniosis, ac pro æstimatu cuiusq; festiua quadam argutia animum laceffentibus: ita ut

ipius consuetudine & sermone quotidiano semper quisq; doctior & lepidior fieret. Forte uerò cum festa solēniq; die ad cœnam ab eo inuitati, nōnulli ex nostratibus boni adolescentes studia humanitatis professi, & nos unā transactis negotijs conueniremus, excepit nos ille cœnula admodum lauta & frugi, nō prodigis epulis & parau magno, sed parco, breui, & parabili cibo, & ut tenui conuictu, ita summa uoluptate comitateq; mutuos ipse sermones mistos conuiuialibus iocis, in longum protraheret. Cūq; inter cœnandum, sicut solebat in conuiuio familiari, Iuuenis quispian lætę indolis, & haud illiteratus, Thesei res gestas nuper ē Plutarcho in latinum uersas scitē admodum & uenustē lectitaret, quoq; pacto in Cretam delatus, Labyrinthi errores & Minotauri monstra superarit, reuersoq; ut Athenienses ob res fortiter gestas, dies festos dedicarint : & alia permulta, ut ingenium facundiaq; eius fuit in extollendis uenditandisq; Græcorum rebus, plusq; satis est, profusi. Hoc quoq; legebat, nauim qua in Cretā Theseus delatus fuerat, ad Demetrii Phalerei tempora Athenis seruatam custodiri. Et quia longo æuo absumpta materia fuit, lignis antiquioribus detractis, nouisq; coopatis, diu mansisse. Ea q; cum eadem Thesei nauis diceretur, apud Philosophos, aliosq; Physicę studiosos, an eadem esset nauis, an uerò altera ancipitem quęstionem incidisse : Cūq; hæc & pleraq; ex Plutarcho in hanc sententiam ille legisset. Morosa (inquit Hermolaus) & quę nihil habeat cōtrouersię quęstio hæc inter Philosophos agitari cępta fuit. Cui enim non explicatum est, ubi materia non eadem subest quę prius erat, & si loco illius altera suffecta sit, minimē eandem rem dici oportere ? Constat enim nauim quę demptis tabulatis & tignis, ex noua materia cooptata est, non eadem esse. Si quidem cum quid idem esse dico, illud ita demum esse idem putandum est, si nihil ei additum detractumue sit : Nauis ergo quę ueteri dempta, & noua cooptata materia, facta est, quia non eadē materia nunc est quę olim fuit, eadē omnino dicenda non est : Cūq; me, qui una aderam, quid de istiusmodi re iudicij haberem potissimē interrogaret. Respondi meminisse me in complurium Iurisconsultorum libris secus lōgē atq; ipse cęferet scriptum legisse, quos omnes contrā sentire atq; isti opiniononi aduersari haud dubium fuit. Namq; Alphenus iuris ciuiliis & ueterum literarum impensē doctus, haud immeritō existimauit, ubi iudicium coram uno pluribūue agitari cęptum fuit : si illis

Idem.

Idem apud Iureconsultos.

fato perfunctis alij suffecti sint, idem iudicium censerī. Et populū eundem esse qui nūc est, & qui ab hinc centū annis fuit. Nauim quoq; quę mutata ueteri materia, noua suffecta est, non aliam, sed eandē decere existimari : Quod si aliter dicimus, utiq; foret, ut nos qui immutatur quotidie, idem nō essemus, qui ab hinc anno fuisset. Quin etiam, si longius euagari libet, inueniemus Vlpianum magna uirum autoritate, qui ob excellentem doctrinam, Aurelij Alexandri Imperatoris Sacri scriuinarum Magister fuit, & Pompeium pariter iuris scientem & peritum, literis prodidisse : Si grex mihi testamento legatus esset, isq; adeo immutatus est, ut ne ouis quidem quę scripti legati tempore fuit, hodie supersit : sed omnis ex sobole postea nata suffectus sit, eundē gregem dici, atq; ideo legatum testamento deberi, quia cum quid loco alterius sufficitur, idem existimari haud dubium est : Atq; hoc (inquam) apud Veteres Iurisperitos ita in cōfessio fuit ut exploratius nihil esse possit : Cūq; Hermolaus me fuisset intutus, ueluti fateretur quod assereram : Est (inquit) arbitror ut dicis, etsi mihi hæc sententiā omnino non probatur, cui prorsus non accedo : Et cum ista sit Veterum Iurisperitorum opinio, ut modò dixi, aliquid obniti nō auderē, si penitus uera foret : Nā quod asseueras Vlpianum & Iurecōsultos sentire, facilis est & expedita distinctio, id quod asserunt censerī in casibus per te modò explicatis, non tamē ut in omni re, omniq; negotio idem statuendum censeam. Nam si altius rem intueri uolumus, profectō referre arbitror, cum quid idem esse dicimus, an illud eiusdem substantię & formę, an uerò alterius dicamus. Formam uerò à substantia abesse non ignoras, quas à uestris Iurecōsultis materiam & speciem appellari audio, quam Aristoteles uidos nuncupat : Plato uideam : nonnulli materiam ; pleriq; causam & formam. Cū ergo aliquid idem esse dico, hoc apud Physicos ita receptum est, quod est uerò propius, tunc demum illud idem dici oportere, si eadem materia subest quę prius fuit, & forma seu species immutata non est : idq; posse internosci, quod mutatio formę uel substantię diuersam, non eandē rem facit. Nauis ergo quę tignis detractis ex alia materia cooptata est, & grex noua sobole suffectus, sic populus & alia hoc genus, quia materia seu ueris substantia non eadem est, quę olim fuit : quippe quia illa dempra, alia suffecta est : licet forma uel species nauis, gregis, populū eadem subit : eandē rem non esse haud dubiē efficit : cum diuersa materia uel forma dissimilem rem, nō eandem efficiat : alioqui dicēdum foret, eandem nunc Athenas esse quę quondam fuere, eandem Carthaginem, eandem deniq; Rhomam, Vrbes præualidas olim & populos prepotētes, nunc, ut uides, ita incendijs & ruinis deformatas, uastas, & infrequētes, ut illarum uix memoria aut uestigium extet. Vestri uerò Iurecōsulti rem aliter intuentes, licet materia rei mutata, si altera illius loco suffecta sit, dummo id eadem species maneat, eandem rem dici putant. Credo quia nihil officit aut repugnat : quare illud ex constitutione iuris, idem censerī nō debeat. Etenim si in demortui loco suffectus est iudex, uel si testamento quispian gregē legauit, seu quid aliud arbitrere, licet quod prius erat, mutatum sit, & aliud illius loco suffectum : quia non propterea mutata Testantis uoluntas probatur, ex qua iuris constitutio pendet, eandem rem cēseri procul dubio facit. Vbi enim ratio Legis inest, ibi idem esse iudicium bonum & æquū est. Quod apud Physicos, qui rē acutius intuentur, & magis hæc ad uitium reserant (cū sint rerum scientissimi & artium periti) nō ita receptū est. Leges enim quod probabile est, quātumq; equitas & ius suadet, sequuntur. Physici uerò, quantum ueritas & ratio necessariō conuincit, efficiunt. Et hoc igitur effici cogiq; potest, id de quo disceptabatur, Nauim quę mutata ueteri materia, ex altera cooptata est, quia non eadem substantia subest quę pridem fuit, licet uestri Iurisconsulti aliter sentiant, tamen secundum Physicas rationes, eandem non esse, nec censerī : quia mutata materia, uel substantia, diuersam (ut dixi) non eandē rem facit. Hęc Hermolaus admodum facundo, ut erat, ingenio, multaq; cum elegātia uerborum, apud complurimos qui aderam, dum cœnulam nobis daret, scitē subtiliterq; differebat.

Idem apud philosophos & physicos.

¶ Gentium diuersarum mores in condendis humādisq; corporibus defunctorum, & qui Rhomanorum usus fuerit, Caput II.

GENIALIVM DIERVM.

Rhomani in-
tio hini conde-
bant, nō crema-
bant corpora.

Cornelius Syl-
la primus cre-
matus Romæ

Thaletis mos
sepeliendi.
Heracliti.

Carthaginen-
sum.
Syrorum &
Aegyptiorum.
Conditæ corpo-
ra.
Succus cedri.
Teda.

Pythagoræorū
sepeliendi mos.
Lycurgis senten-
tia de sepul-
tura.
Albanorum.
Taxilorum.
Brachmanum.
Iberorum.
Barcheorum.
Parthorum.
Magorum.
Hircanorum.
Canes sepul-
chrales.

Persarum.
Assyriorum.
Essedonum.

Indorum.
Massagetarū.
Derbicum.
& Hybernorū

Hyperboreorū

Lex in Co-
de morte irro-
ganda senibus.

Cassiorum.

HOMANOS olim ab ortu Urbis, defuncta corpora humi condere, neq̄ cremare consueuisse illud, argumēto est, quod Numæ Pompiliū corpus in arca lapidea, post multa sæcula à Cn. Terentio in Ianiculo inuentum, uetustissimi authores tradunt. Postea cum longinquis bellis defunctos erui cognouissent, ut igni cremarentur decreto sanxerunt. Primus ex patricijs Cornelius Sylla tradit, qui decedēs igni se cremari uoluit, ueritustationem; Nam ipse corpus Marij & eruta ossa subuertit, & in Anienē misit. Inde mansit diu, defunctos cremandi consuetudo; à qua sequitis temporibus dum Antonini Cæsares imperitarent, desitum fuit. Tunc enim illo more abrogato, denuo corpora humi condere cœpere, ex instituto Thaletis, qui cum omnia ex aquis cōstare dicat, defunctos terræ mandari iussit, ut humore dissoluantur. Heraclitus uerò igni, tanq̄ ad originem suam reuertantur; quippe cum omnia ex igne constare diceret, Carthaginenses uerò cum prius terra obruerent fato defunctos, postea à Dario admoniti, mutato consilio, igni tradidere. Apud Syros & Aegyptios condendi & non cremandi corpora, medicataq̄ cadauera asseruandi in loculis, uetustum morem inualuisse accepimus. Condebant enim cadauera myrrha, aloë, cedro, melle, sale, cera, bitumine, & resina, odoribus & unguentis delibuta. Ex succo enim Cedri exanimum corpus seruari, sicut uiuentia corrumpi, haud dubiè perspectum est. Sudore quoq̄ ligni Teda concisæ & furnis adactæ, apud eosdem mortuos delibutos, seruari prodiderunt, ita lineamētis integris, ut uiui apparent; quod ab exteris Regibus usurpatum accepimus, ut eorum corpora non cremarent, sed differta odoribus tumulo inferrent, aut humi conderēt. Intantumq̄ odores ad defunctos pertinere creditum est, ut quamuis cremarent, unguēta tamen & odores flammæ inijcerent, Pythagoræi non unguentis, sed folijs populi, myrti, & aloes stipati, humi mandabantur, sicut. M. Cato condi & humari uoluit. Lycurgum legimus, nihil cum mortuo sepeliri mandasse, sed puniceo amictu uelatum, & oleæ fronde circumdatum, terræ mandari uoluisse. Albanis pecuniam cum mortuis sepelire in loculis mos erat. Taxilis, Brachmanis, & Iberis, uulturibus defuncta corpora obijcere. Barcheis quæ apud Colchos & Iberos gens est, agnatos morbo extinctos uelut ignauos & degeneres igni tradere, in bello autē absumptos tanq̄ fortes & strenuos obijcere uulturibus. Parthi & Magi procul à nostro orbe siti, honestissimam sepulturam uulgo auium aut canum lanatus putauere, nudaq̄ tantum ossa quæ supererant terræ mandare assuerant. Sicut apud Hircanos, quorum horrida & inculta uita est, aliasq̄ gentes indomitas, canes pro sepulchro fuere, qui sepulchrales dicti. Hos affluentibus cibis nutriebant, & suos quisq̄ canes parabat in uita, à quibus mortuus laceraretur, atq̄ hoc eximium & solenne purabatur funus, Persæ fato defunctos cera circumlitos, ut maxime diuturni essent, domi condebant. Assyrii in melle. Regum uerò in paludibus. Humi uerò tradere, aut igne cremare capitale fuit. Essedonum traditur mos, ut parentum funera cantibus prosequantur, mox cœtibus propinquorum aduocatis, quod dictu audiatq̄ fœdum est, ipsis cadaveribus, in mistis ouillis carnibus uescantur. Id quod ab Indis & Massagetis usurpatum ferunt, quorum prodigiosa immanisq̄ natura est. Nam senio confectos in frustra cedere, illorumq̄ carnibus immistis pecudibus uesci astreuerunt. Id quoq̄ apud Derbices Persicam gentem & cum Hybernis efferatis hominibus cōmune fuit, ut parentes & affines, qui succubere, comesse pietatis maximæq̄ honestatis munus putarent; quod Chrysippus philosophus probauit, & literis prodere non dubitauit. Fuitq̄ proditum eosdem Derbices in more habuisse, uiros certā progressos ætatem, more hostiarum immolare ad aras, mulieres uerò senescentes præfocare. Tradit Hyperboreos illos penitissimos, qui in extimo orbis tractu siti sunt, homines rigentis barbariæ, & omni humano generi infociales, eos qui longo æuo uixerunt, post epulas & familiare cōuiuium fertis redimitos, ex rupe abrupta in mare dare præcipites, quæ lex in Coe insula ad Hellepontum fuisse traditur, ut supra LX annos nati aconito uitam finire cogantur, ne ipsi desides & ignaui fortium uirorum cibaria assumerent, locumq̄ & partes aliorum occuparent. Quod de Caspijs quoq̄ memoriæ proditum est. Nam filij parētes septuagenarios domi clausos, aut in loca inculta & deserta, intimasq̄ solitudines

solitudines expositos, uel fame enectos, siti & inopia cōficere, celebre funus putarūt. In Scythia gens est, quæ parentum cadauera inter niues & glaciem trūcis affixa arboribus detineat, illa terræ mādare pro scelere proq̄ flagitio arbitrati. In Phrygia mortuos Sacerdotes non defodiunt, sed super lapidibus x cubitis erectos, sublimes constituant. Sicut Nasamones, qui sedentes mortuos statuebant. Thracæ quoq̄ fama est & Indos etate confectos, illos præcipue, quibus studiū sapientiæ fuit, incensis rogis mortem oppetere, & sine aliquo funerum apparatu, lætos se in flammis iniicere, non refugere, nec formidare. Alios inibi homines in alio tractu orbis intōsos, & incultos ultra Arabes, & Aethiopes, parentes & sibi cōiunctissimos in litoribus, ita ut fluctibus operiantur sepelire. Ipsosq̄ Aethiopes ad certos annos uitam producere, qua exacta, diuerso quisq̄ fungatur fato, exanimasq̄ corpora, uel in flumem deijcere, uel uitro operata, ita ut integra spectent, & posteris spectaculo sint asseruare. Pæones in stagnis, Ichthyophagi in mare defunctos abijciunt. Troglodytæ Paliuri uirgis mortui ceruicem cum pedibus alligantes efferūt; deinde cadaueri lapides aggerentes, cornu capræ inibi ridentes apponunt, hoc pro exequiali pompa, proq̄ funere existimantes. Quod à Gymnesiarum incolis usurpatum legimus, ut incisa & defecta cadauera in urnam imponant, desuperq̄ ingentia saxa accumulent. Arabum uerò mos proditus est, ut Regū & summorum Ducum elata cadauera, in loca tetra & inculta stercore obruant, ac cæno & fimo aggesto, terræ imponant. Panebij si quando Rex moritur, corpus quidem defodiunt, caput uerò auratum in templo augustissimo consecrant dicantq̄. Sicut Saitanis, Reges qui imperitarunt, intra septa templi sepelire assuetum erat, hoc sepulture genus optimum & pietatis ultimum æstimantes. Lotophagis nulla sepulchrorum habetur cura, sed defunctos in mare deijciunt, parum referre arbitrati, igni, terra, uel aqua dissoluantur. Apud Athenienses & omnem ferè Græciam corpora non cremare, sed terræ cōdere, & sepelire cum funebri ueste, Phrygijs uerò igni imponere, antiquissimus mos fuisse proditur. Sed in humanis corporibus Athenienses orientem uersus, Magarenses & Phœnices, ad occidentem uertere solebant. Aphri uerò ut Græci sepeliunt. Maxima autem sepeliendorum cadauerum cura Atheniensibus fuisse fertur, præcipue bello peremptorum, ita ut qui illos inhumatos relinquerent, quouis supplicio dignos putarēt. Idcirco summos Duces, quia cæcos nauali pugna in mare deiecerant, grauibus poenis & capitis supplicio affecere; quibus cum peremptorū corpora assequi nequirent, illorum ossa & dissecta membra passim strata exquirere, & humo tegere, defunctosq̄ in acie, tumulo publicè extructo, quotannis pro concione laudare, magnæ curæ fuit. Ad eodē ut Nicias cum exercitu iter faciens, ne duorum militum inhumata cadauera relinqueret, totum subsistere agmen, donec humaretur, iusserit. Et Cimon Milciadis filius, ut pater sepulchro conderetur, captiuum se præbere non dubitauit. Traditū q̄q̄ est Cares morte sublatos milites, armatos sepelire. Et Syndones tot pisces in sepulchris mittere, quot hostes confecisset qui humaretur. Sicut Iberi pro hostium interfectorum numero, tot obeliscos apponunt, hoc insigne testimonium uirtutis & expertissimum decus arbitrati. Condebant enim præsci corpora, uel arcis lapideis, aut fictilibus cum funebri tunica, quia nudum iacere cadauer pro flagitio erat. Reges uerò externos differtos odoribus in montibus sepeliunt, unde deductum, ut illorum sepulchris pyramides apponant, aut columnas. Romani uerò in domibus quas singuli incolebant dolijs aut uasculis, qua ex causa Lares, quos domesticos uocāt Deos, colere cœperunt. Postea lege XII Tabularum ne in Vrbe sepelirent, neue urerentur graui fuit documeto sancitum, cuius Verba sunt, In vrbe ne sepelito, neue urito. Cines tamen eius qui triumphasset, aut Imperatoris qui hostes bello domisset, uel armis Rempub. auxisset, in Vrbe ferre licebat, quibus hoc honoris causa, ut in foro cōderentur, tributū est. Licet apud Spartanos secus longè seruatū sit, Lycurgi lege, quibus & in Vrbe, & secus Deorum templa sepelire permissum. Non sic Athenis; nam in campo extra Vrbe tumulus erat, in quo columnæ extabant, in quibus defunctorū nomina per singulas Tribus, qui illic conditi erant, continebantur. Corinthi quoq̄ extra Vrbe maximorum uirorum monumenta fuere. Inter quæ Diogenis Synopen-
sis,

Scythia mos.
Phrygie.

Nasamonum.
Thracum.
Indorum.

Aliorum quorundam.
Aethiopum.

Pæonum.
Ichthyophagorum.

Troglodytarū.
Gymnesiarum incolarum mos Arabum.

Panebiorum.
Saitanorum.

Lotophagorū.

Atheniensium
Phrygiū.
Magarensiū.
Phœnicum.
Aphriorum.
Atheniensium in sepeliendis corporibus cura.

Nicias.

Cimon.
Carum mos.
Syndonum.
Iberorum.

Corpora quæ condebantur.

Romanorum

Lex de mortuis in vrbe nō sepeliendis.

Spartanorum.

Atheniensium.

Corinthiorū.
Diog Cynici sepulchrum.

his, quem canem Græci cognominarunt, sepulchrum uisebatur. Reliqui uerò in agris quisq; suis, aut in fundo suburbano, seu auito & patrio solo ex Senatusconsulto. Cn. Duilio COS. Rhomæ humari cōsueuere. In quibus sepeliendi licet toto generi & familiæ ius esset à principio, postea ut in familiam ius sepulchri non descenderet, recē tiorē cura prouisum fuit. Frequētius in Flaminia aut Latina uia, ac suburbij & anfra ctibus uiarum, Rhomanorum gentilitia sepulchra fuere. Ibiq; Calatini, Scipiones, Ser uilij, & Metelli, aliorumq; honestissimæ familiæ condebantur: ad quæ uasa figulini os peris, nonnunq; arma militaria, enseq; & libellos, aliaq; quæ defuncto cordi in uita fue rant, quorunq; efficaci studio tenebatur ferre: & eodem sepulchro tegere assuerant, ut ea quæ uiuū dilexerāt, unā conderentur. Memini dum Rhomæ agerem, in uetustis sepulchris, quæ in uia Appia plurima uisunt, inter ædificia hortosq; interq; coagmen ta lapidum, erutum cadaver fuisse, multo æuo uetustum, adoloscenulæ mulieris, facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis lineamentis prorsus integris & incorruptis: nisi quod uestigia liquaminum & unguentorum quibus delibutum fuerat, apparcbant: re centi specie, inscriptione nulla, qua nomen defunctæ innotesceret. Pomponius tamen uir, ut in ea ætate, ueterum literarum impensè doctus, Tulliolam, M. Tullij Ciceronis filiam, de cuius obitu ad Seruium Sulpitium sunt epistolæ, aut Priscillam Abascarij, de qua Sylua Papinij extat, fuisse augurabatur. Id quibus argumētis asseueraret, cum nul la inscriptionis uestigia extarent, prorsus nescimus.

Loca gentilitij sepulchrorum Rhomanorum

Tulliole corpus inuentum.

¶ Consularia comitia per quos fiebant, quæue potestas Consulis, quan tumq; ius & quæ dignitas foret. Caput III.

Comitia con sularia per quos fiebant.

COMITIA Consularia nouis COS. creandis, non modò per Consules haberi, sed per Interregem: nonnunq; absentibus COS. alterū Con sulem cuius erat fors ut Comitij præset, ex Prouincia euocari, aut si morbo uel necessitate impediti, commodo Reipub. auocari nō possent, Dictatorem dici, qui Comitij præset, sæpe rescriptū est. Dicebat em̄ Dictator Consulem ex patrum decreto, nonnunq; ex opinione sua, illum cui militares & ciuiles artes, ac Imperatoria consilia foret, quiq; è re publica magis esse uidebatur. Tamen si Dictatorē comitorum causa aliquando se Consulem creasse, & in magistras tu fuisse legamus, qui Comitij habitis, Dictatura se abdicabat. Eadē uerò Comitia con sularia, non solum cum utrunq; Cōsulem fieri, sed cum, altero defuncto, Collegā con ptari oporteret, sæpe iudici haud dubium est. Ipsiq; Comitij plebem interesse ac Cē turias & Tribus in campū aduocari frequenter inuenimus, quibus sine plebe per Patres clientesq; Patrum plerunq; habita legamus. In quibus etiam absentes non modò patri tios, sed plebeios COS. nominari licuit. Tamen si æuo succedente ex longo inter uallo nobilitas ad eodē Consulatum inuasit, ut soli Patricij, penes quos maximæ diuitiæ fue re, eiecta plebe, ad Consulatum assumerentur. Adeoq; plebs obnoxios summisit ani mos, ut nulli plebeio ad capescendos Consulatus, & intermissum honorem uendican dum animus fuerit, à qua impotentia nobilitatis post aliquot annos, urgente belli discri mine, Patricij desuere, tunc cum percussa nobilitate, C. Marius nouus homo bello Iu gurthino COS. factus, plebi Rhomanæ intermissum diu Consulatum restituit. Et tamen si nisi qui Quæsturam, Aedilitatem, & Præturam per gradus antea gessissent, ad Consulatum nulli admitterentur: plerunq; tamen eos qui nullos antea Curules gesse rant magistratus, quibusq; mandatus honor non fuisset, Cōsules creatos inuenimus. C. Claudius Cento, Comitiorum causa Dictator dictus, P. Seruilius Q. Filium Galbam, qui nullum antea honorem gesserat, Consulem creauit. Et Pōpeius Magnus ex S. Cō sulto legibus solutus, priusq; alicui magistratui præfuisset, COS. factus est. Quorum nomina, postq; Comitij relati erant COS. in fastis & annalibus (unde tēpora & an nos Rhomani designabant) imprimis annotare soliti sunt, ex quibus turpissimorū Cō sulum propter flagitia & dedecora sæpe nomina inducebantur: id quod actis testaba tur. Is uerò qui COS. dictus designatusq; fuerat, antè quàm magistratum iniret, Col legam

Cōsul se dicta torem creauit.

Nobilium cōsu latus ambitio atq; inuasio.

Consulatus ad plebem reuolu tio.

Consules sine magistratu a lio precedente creati.

Collega cōsu lis

legam sibi sæpe nominabat, quod è re publica uidebat, ut positis simultatibus, una men te consilio ac uirtute, nec fœdo certamine & per diffidium, quod praua ambitio solet, Respub. ageretur, utq; ex uoluntate sua COS. quem maximè appeteret, Collegā ha beret. Nonnunq; Senatus collegam dixit. Sæpius uerò ipsis Comitij duo fuere creati Consules communi studio uotoq;. Erāt ergo Rhomæ bini COS. potestate pari, si cut apud Iberos bini deliguntur Reges: alter qui iuradaret, alter qui populis præes set. & Carthaginensibus duo annui Reges præfuerunt, qui Suffetes dicti. Aliquādo iur dicū ordo præfuit, qui rerum & personarum ius habebāt. Et Lacedæmonij bini præ fecti, mox bini Reges nomie magisq; imperio, ex Procli & Heristenis familia primò, postea ex Eurithionis & Agidis: demum ex Heraclidarum genere, pari iure, & im perio non dissimili imperitarunt: tamen si Lycurgus Reipub. curam per ordines diui serit: quod apud Achæos simile accepimus, ut binos Prætores annuos sibi præfice rent: qui publicas res simul & iudicia curarent, aliquādo x quos *δυναστρούς* uocabāt. Atheniēsēs uero post eiectos xxx Tyrānos, q; plures quàm mcccc ciues in demnatos necauerunt, neq; sinebant cognatos funeribus adesse: x qui præessent, per Tasybulū accepere: mox ipsis à Pausania eiectis, Prytanes numero l præfuerunt, quæ pars decima Senatus erat, quorum numerus quingentorum fuit. In quo obseruatum est, ut nemo ex genere Athamantis natu maximus Prytanes fieret: qui etiā Rhodij summus erat magistratus. Apud Chaones autem annui magistratus ex primoribus ci uium deliguntur. Armeniorum Megistanes, Cretesium Cosmi dicti sunt. Sicut Per sarum Magi & Caramanges, qui loco Prætoris erant. Bœotij xi summæ rerū præ erant, qui pacis, belliq; temporibus ius dicebant. Qui quidem COS. etsi pari hono re essent, non tamen simul insignia Consulatus, aut imperium habebant. Nam postq; Iu nius Brutus, eiecto Tarquinio & Regibus exterminatis, cum Collatino COS. crea tus est, licet omnia iura & insignia quæ apud Reges erant, populus COS. concessa uoluerit: tamen ne duplicatus terror uideretur, si apud utrunq; COS. fasces uide re, cautum fuit, ut apud alterū, eum uidelicet qui imperiū haberet, fasces essent. Ideo alternis mensibus, modò ad unum, modò ad alterū COS. fasces trāsire uoluere. Idēq; sequitis temporibus, dum imperium & Respub. stetit, seruatum est. Sed tamē quo mēle fasces non habebat, Accensus apparebat Consuli, Liçtores uerò sequebantur, quod in termis diu, postea Cæsar reuocauit denuo. Et quis COS. antiquiori fasces da rentur prius, ueluti caniciem & annos uenerantes: postea lege Julia cautum fuit, ut ei qui plures liberos quàm Collega haberet, aut si numero pares essent, qui maritus foret præferretur, aut si omnia essent paria, antiq;ior fasces acciperet. Eos tamen qui secū dum gererent Consulatum, alteri nouum ineunti præferri haud dubium est. Erāt er go Consulatus insignia xii fasces, Liçtores totidem, Purpurea prætexta, curulisq; sella. Quinetiam eum qui antea COS. fuisset, iterum & sæpius Consulem creati: & qui Dictaturam gessisset, in Consulem assumi posse nemo dubitauit. Q. tamen Fabius Maximus legem tulit ad Populum, ne intra annos x eūdem Consulem refici liceret, quam legem consensu tacito abrogatam Sylla iterū promulgauit. Creatis ergo COS. Prouinciæ nominabantur, ut eas, uel ipsi inter se compararent, sortirētur: quos ire ad bellum, quos præesse exercitibus oporteret: uel si in deligendis Prouincijs nō con ueniret, extra sortem Senatus decerneret. Quod lege Curiatā cauebatur, ut Senatus contra legem Curiatā sine sorte Prouincijs designaret, aut si Senatus auersaretur, per Populum agi poterat: ut extra ordinem COS. prouincia daretur: tamen si utrunque COS. in eandem Prouinciā cum exercitu profectum quandoq; legamus. Optionem tamen diligendæ Prouinciæ extra ordinem Collegæ dari, aut suam sortem permutare cum Collega absque decreto Senatus antiquo more non licebat. Ad quas profecturi COS. si cæsis hostijs & sacrificio perfecto, non facile litarent, sæpe diffuso tempore ire superessum est. Inter quas fuere minores Prouinciæ, pauci momenti & ferè defa matissimæ, ut syluarum colliumq;, ne cōpingendis nauibus materia deesset, & frequens ad omne genus operum materia suppeteret. COS. uerò nominatos ab ipso initi magistratus Legiones cum Collega partiri, ac Iouis Opt. Max. templum adire, Sena tum

Cos. bini apud Rhomanos Reges bini apud Iberos & Carthag. Præfecti & Reges bini apud Lacedæmonios. Lycurg. per ordines. Achei. Athenienses.

Prytanes.

Chaones. Megistanes. Cosmi. Magi. Caramanges.

Fasces uicissim apud alterum duntaxat con sulum.

Vtri prius da rentur fasces.

Cōsulatus in signia.

Lex à Fab. la ta.

Prouinciarum sortitio inter Cos.

Lex curiatā.

Prouincia mi nores. Cos. statim à creatione qua agerent.

tum habere, eumq; de Prouincijs, deq; omni statu Reipub. cōsulere, Latinas ferias in dicitur, Iunoniq; Sospitæ, & Ioui Latiali solenne sacrum in Albano facere; in quo caranem Latinis populis diuidere mos erat, saepe perspectum est. Indeq; auspiciatō ad uocā nuncupanda in Capitolium ire. Votisq; nūcupatis, paludatos uel trabeatos in ueste Regia prosequentiū primoribus patrum; in Prouincias quicq; suas proficisci, & prius quā ad hostes ducerent Legiones, ad populum concionari de Prouincijs, de administratione belli, & quam spem de se polliceri possint, referre solitos inuenimus. Ex omnibus quoq; magistratibus solos C O S S. Dictatores, Praetoresq; consularibus auspicijs creatos, anteq; adeant magistratus, Lauini Vestæ, & Penatibus rem diuinam facere tradunt. Quibus in bellum profecturis, militaris supellex Consulari maiestate digna, Scribæ, Librarij, Praecones, Apparitores, muli, & tabernacula publicè dabantur. Quæ quidē paludamēta mox sequi Cæsares sibi desumpserunt. Diuus uerò Augustus Proconsulibus profecturis in Prouincias, pro mulis & tabernaculis, certam pecuniam subtaxari iussit. Alexāder uerò Seuer⁹ iuris Praesidibus in Prouincias, mulos, equos, uestes, & coquos publicè dabat; in quadruplum illa reddituris, deposita administratione, ubi malè se gessissent. Athenienses uerò Duces in bellum prodituri, sertū ex olea sacra sumere, & uas aquæ ferre iubebantur. Erat igitur C O S S. officium, domi forisq; ac belli pacisq; temporibus toti Reipub. consulere, inq; custodienda regendaq; Reipub. totis incumbere uiribus, omni deniq; studio, consilio, fide, grauitate, & robore animi, pro cōmodis Reipub. pugnare. Itaq; in exercitu si quæ obeundæ essent expeditiones, Legionibus praerant, & summi Imperatoris officio fungebantur. Et in Vrbe tam de Prouincijs quā de magistratibus, de fœdere, pactiōibus, gerendisq; bellis, militibus scribendis, comparandisq; deq; statu, dignitate, commodisq; Reipub. de communi salute ciuium, & spe honorum, deq; Legatorum postulatibus, Senatum consulere debebat; deq; omnibus his singulorum sententias rogare. Sed citra Senatus aut populi auctoritatem, soli decernere non licebat. Ipsorum tamen consilio, magistratu amouere poterat, & de gradu deijcere etiam Praetorem, Censoremq; uel aqua & igni interdiceret, aut exulem esse iubere, bella suscipere, supremum ius habere. Quod lege magistrati cauebatur in hæc uerba. C O S S. Regio praesunto imperio, hisq; praesunto iudicatio, cōsulendo, Praetores, Iudices apparito, militiæ summum ius habento, nemini parito, ius sa his populi suprema lex esto, eundemq; magistratum, ni interfuerint x anni, ne quis capito, ciuitatē annali lege seruanto, duella iusta iuste gerunto, socijs parento, se & seruos uos continento, Populiq; sui gloriam augento, domum cum laude redeunto, & infra Nonnunq; sine consulo Senatus C O S S. magistratu amouisse compertum est: si quidem Flaccus C O S S. Termum praetore, incōsulto Senatu, honore priuauit, & fascibus. Eundemq; ab omnibus magistratibus comitia tum & concionem habere, deq; consilio Senatus consultum facere, & ne fierent inhibere, atq; si è re publica uidebatur, Dictatorem dicere posse, nulla controuersia est: Cunctq; honorum finis sit, Consulatus totiusq; Imperij maiestatem gerat, legatis undecimq; in curiam admissis, solus ex auctoritate Senatus responsa dabat, legemq; ad Populum ferebat. Is tamen cum de capite ciuis agebatur, poenam, capitalē uel noxam inferendi ius non habebat, lege ædita qua cauebatur, ut à C O S S. (ne per omnia regiā potestatem sibi uēdicarent) impune prouocatio esset, neue in caput ciuis Rhomani, nisi populi iussu, animaduertere possent; Tūc enim qui noxæ capitis reus, sceleris coarguitur, ad Populum produci debebat, & dicta causa, ex populi iudicio de capite ciuis cognitio dabatur: Nam soli Dictatori & populo ius de nece ciuium datum est: Tametsi legamus Opimū C O S S. cōtra instituta maiorum, primū Dictatoriam sibi uim usurpasse. C. q; Gracchum & Fuluiū Flaccum aliosq; ciues absq; Populi iudicio necasse: Si tamen C O S S. Senatus permitteret (quod in summis Respub. casibus, & magna mole periculorum fiebat) ut caueretur ne quid Respub. detrimenti caperet, tunc de nece ciuium decernendi, illosq; omnibus modis coercendi, belli gerendi, domi forisq; summum Imperium habendi ius dari censebatur: Ipsi tamen C O S S. Rhomanum ciuem etiam Senatorem in carcerem duci iubere, &

Paludamentum
& trabea ues
tes consularis

Coss. Dictato
res & preto
res in bellum
profecturi.

Athenienses
duces in bellū
prodituri.
Consulis offi
cium.

Coss. potestas

Coss. de capi
te ciuis nullum
ius.

& multam irrogare facultas erat: Quod si quis parum iusto iudicio multā irrogatam, aut indigno iniuriam factam quærebatur, alterius C O S S. opem implorare, ad eumq; prouocare licebat, ipsiq; Collegæ intercedendi inhibēdiq; nequid secus fieret, ius erat atq; potestas. Quod si quæ causæ Praetoriam excederent cognitionem, de his quoq; apud Consulem iudicium esse perspicuū est: Et quis tanta potestas C O S S. foret, eoq; excellentiæ & felicitatis creuerit, ut totius Reipub. & Imperij summam gereret: si quid tamen impotenti animo contra Rempub. molitus fuisset, poterat ei ante tempus finiti honoris Consulatus abrogari, & de gradu deijci, sicut multis exēplis perspicuū extat. Q. Cincinnatus Dictator. L. Minutium Consulatu abire iussit, & Imperium illi abrogauit, quod eius ignauia castra hostes obsederant & penè expugnarant. Fuitq; literis memoriæ proditum, quod in Prouinciam profectus C O S S. cum exercitu, inde decedere, aut praesidium dimittere, uel in aliam prouinciam ducere iniussu Senatus minime poterat, idq; lege Iulia sub graui documento uetabatur, ne C O S S. sua sponte bella gerere, aut in regionem Prouinciamq; sibi non decretam sine auctoritate patrū & iussu populi accedere liceret. Quod tamen apud Spartanos Reges secus fuisse constat: Illis enim in quacūq; Prouinciam Regnumue, suo arbitratu bellum gerere, copiasq; deducere permittitur, etiam sine cōsulto Senatus. Hoc quoq; memoriæ datum est, post binos C O S S. quos ab initio exactis Regibus continua serie creatos nouimus, semel apud unum imperium consulare stetit, tunc cum, urgente dissidio, Pompeij & Cæsaris, Senatus nequid Respub. detrimenti caperet, unicūm C O S S. Cn. Pompeium dicere coactus fuit: Iterum Syllæ temporibus, Cinna interempto, solus Carbo gessit Cōsulatum. Quinetiam illud proditum est, C O S S. initio creatum, ne magistratum iniret, præterquā religione, etiam Senatus consulto uetari, & si inisset, ut atq; imperio se Cōsulatu abdicare, donec alter ritè suffectus esset, iubebatur: quodq; C O S S. abiturus magistratu, peracto honoris tempore, concionatus ad Populum, solennissimum iuramentum se in magistratu contra leges nihil egisse, & quātum ratione prouideri potuit, ex sui animi sententia nihil deliquisse, conceptis uerbis publicè præstabat: Quod quidem nequid præposterè dicatur, aliquo præeunte saepe exhibebat, Concioneq; dimissa, cum ingenti comitatu & gratulatione ciuium stipatus, patrum frequentia domum deducebatur: Illud quoq; non omittendum, quod licet imperium cōsulare annitium esset, nulliq; nisi exacto quadragesimo & tertio ætatis anno, consulatum capere antea licuerit: pluribus tamen citra eam ætatem, si quod dignum operæ precium Reipub. præstitissent, Consulatum gerere permissum fuit. Nam & Valerium Coruinum in tertio & uigesimo ætatis anno, ante legitimum tempus ad Consulatum promotum legimus. Et Mario Iuniori, Scipioni Africano, Pompeio Magno, & Octauio Augusto, alijsq; Ducib; ob singularem rei militaris disciplinam, & ob candorem ingenij ante tempus, Consulatus, aliosq; honores delatos comperimus. Neq; enim ætatis magnam habebant rationem Rhomani, quo minus suffragantibus meritis, Dictaturas & Cōsulatus, aliosq; honores meritis ciuib; demandarent. Quos enim amplissimis ornamentis dignos putarunt, satis annorum & ætatis habere duxerunt; Tametsi L. Iulius Tribunus plebis. Q. Fuluius Flacco & Manlius Acidinus C O S S. rogationem ad populum tulerit, qua declarauit, qui & quibus annis nati, quemq; magistratum peterent, caperentq;. Fuit præterea literis proditum, eos qui suo anno Consulatum peterent, per raro sine repulsa ad præscriptos honores admissos. Qui uerò serius quā per ætatem liceret, sine repulsa plerunq; ad Consulatum promotos, Consulibusq; in prouinciam profectis, & cum hostibus bella gerentibus etiam ultra annum & donec debellatum cum hostibus, aut à Senatu reuocati forent, imperium saepe prorogari, quos tamen non esse C O S S. sed uelut perfunctos magistratu, Procōsules nominari. Ipsosq; interim fasces & lictores habere, quoad sibi Proconsulare duraret imperium, satis compertum & cognitum est.

Coss. in ordine
redacti atq; de
gradu deieci.

Coss. iniussu
Senatus prou
cia discedere
non licebat.

Spartanorum
Reges.

Penes unum
Coss. imperium
consulare.

Iurandum
Coss. cum magi
stratu desunge
retur.

Actas Coss.

Notandum hoc.

Consulare im
perium prorog
atum.

¶ Quæ sint Sigillaria, uerbum saepius repetitum apud Scauolam Iureconsultum, tertio de legatis. Caput IIII;

M Verba

ERBA Scauolae iureconsulti libro iuris ciuiliſ responſorum tertio de legatis, haec fuere. Pater familias ita legauit, lances numero duas leues, quas de Sigillaribus emam, dari uolo. Is de Sigillaribus leues quidē non emerat: Lances autē emptas habebat, & dictauerat testamentum ante tri duum quam moreretur. Quasi tum est an haec lances quas emptas de Si gillaribus habuit, legato cederet, cum nullas alias de Sigillaribus emerit, nec legauerit. Respondi secundum ea quae proponerentur, deberi eas quas de Sigil laribus emisset, Haec tenus Scauola. Quasi uero ego a uiro docto, multi nois inter Causi dicos, quid esset dicere, lances quas & de Sigillaribus emam, dari uolo: isq; de Sigilla ribus, leues quidem non emerat, ac saepius repetitum nomen de Sigillaribus quid desi gnaret? Atq; ille cum Sigillaria uasa esse diceret ad usum nescio quē praeparata, infor mia & imposita, & quaedā nugalia ex autoritate Interpretis. Demum post multa de blacterata uerba, cum se quoq; in contextu uerborū, & eruēdo sensu obstruso dubita re diceret, haud multo post nactus nescio quā occasionē, & causatus sibi negociū esse, non aliter explicato dubio quod querebā, discessit atq; abiit. Cui⁹ illecebra admoneor ut pessimē cum his actum magnoperē cēseam, qui praetermissio Latinae linguae nitore & cultu uerborum, se protinus ad legū ininterpretamēta praecipites tradunt, magno er rōre nimis properae festinationis. Siquidem hoc primū docendū sunt, quonam modo uim ac sensu uerborum, & Iuriconsultorum mentē planē percipiant, ut siquid in cō trouerſiam uenit, non praeposteros sensus, sed proprios assequantur significatus. Sigil laria enim uicium esse Rhomae celebrem, ubi uenum res uenales exponebantur, ibiq; uasa praecipua, signaq; exquisitae artis ex aere argentoq; fabrefieri solebāt, unde nomē factum loco, notum ferē & peruulgatū est. Suetonius in Claudio. Effedum argēteum, inquit, sumptuosē fabrefactū, & uenale ad Sigillaria redimi, conciditq; coram impe raurit. Idem in Nerone. Sporū Rhomae circa Sigillaria comitatus est. Aulus Gellius Noctium Atticarum. Apud Sigillaria forte in libraria ego & L. Paulus cōsedebam⁹: & pleraq; eō pertinētia exēpla, ne exequar singula, quae omnīū sermonibus celebrata sunt. Huc pertinet quod dies Sigillariorū Saturnalibus adiectos legimus, quibus ima guncule & simulacra uenalia in Sigillaribus proponebant: quae pro suis capitibus in facellum Ditis Rhomani deferebant. Fuit ergo Scauolae opinio, Testatorem qui lan ces quas leues de Sigillaribus se empturum promiserat, legasset, & morte prauectus, nō emisset, sed emptas de Sigillaribus antea habuisset, licet leues se empturū promisi set. Tamen ne Testatoris uoluntas irrita fiat, illas quas de Sigillaribus prius emisset, qualescunq; forent, legato accedere uoluisse.

¶ Quae delictorum poenae maiorum criminū apud diuerſas Gētes, mo re & legibus fuerint constitutae, & quae minorum. Caput v.

LATO in Gorgia & Philosophi pleriq; non ignobiles, duplicē punien dis peccatis putant esse causam, unā cōmonitionis, alterā animaduersionis. Cōmonitio delinquentis causa fit, cum ei qui peccauit, uel pecunia, uel leui coertione multa dicta est, quod eō fit, ut deinceps qui deliquit, ad bene honesteq; uiuendum proptior & emendatior fiat. Ea poena per leges inferri solet, cum leuiter delictum fuit. Ut si iudici aliquid praecipienti contu macius paritum est, uel si Praetoris dicto quis audiens non fuit. Animaduersio uerō, non ipsius qui poena afficitur, sed reliquorum qui supersunt gratia adhibetur. Ut me tu poenae ne simili exemplo fiant, reliqui eadem noxa deterreantur. Nā delictum, quo impunitius, eo effrenatius fit: quia nisi fuerit uindicatum, innoxios proposita impuni tatis spes mortalium animos criminibus inuitat. Ea animaduersio infertur in uiros faci norosos, & magnis criminibus obnoxios, ut in reos Sacrilegij, Maieſtatis, Parricidij, Pecular⁹, aliosq; nefarios, & cōsceleratos, qui porpter aliqd' inauditū facius, poenas sce leris iure & lege p. soluūt. Hic est qd' pro excessu, poenae a legibus cōstitutae sunt: aliae bonorū, alię relegatiōis, nōnullę mēbroz, plerāq; capitales: ut p. criminis q̄litate, legū iudiciorumq;

Legū studiū relicta linguae latine nitore, inepti plerūq;

Sigillaria.

Dies Sigillario rum.

Duplex puniē dis peccatis causa. Cōmonitio.

Animaduersio.

Aliae atq; alie poenae pro faci noris magnitudi ne.

iudiciorumq; poenis coerceanē, aliquādo exquisitis tormētōrū supplicijs in aliquos pu blicē fauictum est. Erenim qui in Deū aut principem, parentes aut patriā delinquit: ut qui patrios Lares focosq; & Deos penates, quiq; Deorū delubra, sepulchra maiorum prodere, sana peculiarī, parētes occidere nō uerētur: nō uulgari poena, sed nouis exē plorum modis afficiēdos, iura diuina & humana uoluere, posteris documētō futurōs, ut qui ita affectos uiderint, ne ipsi pari crimine obnoxij fiāt, deterreantur. Indicat hoc Rhomanorū secures fascibus alligatae. Quippe qui leuiter peccantes flagris & fusti bus, qui uerō grauius deliquere, capitali poena plectere soleant. Haec em Rhomanis peruulgata poena fuit, ut leuiter delinquentes nudatos uirgis caderēt, aut in Latomias darent: qui locus erat custodiae destinatus, iuxta Tullianum, & forū Piscarium, a Tar quinio Superbo primū instituta. Vel si grauiorib⁹ criminibus obnoxij, capitalia aut si fuissent, tergo & capite luerent: uel de saxo & robore deicerent. Erat enim rupes uasta in Tarpeio foro supersta: aut si ita essent nefarij & cōscelerati, resoluti plum bo necarēt, uel unco tractos in scalas Gemonias darent praecipites, Exēplo Thesaloz quibus locus supplicio destinatus erat, cui nomen corui, ex quo noxij agebant in praes ceptis, unde frequens illud apud Aristophanem, ἐς κόρανας. Persis uerō carcer fuit no mine Lethes, & domiciliū cinerib⁹ refertum, ad quod nisi moritur⁹ accedat nemo. Sy raculis quoq; Latomig, opus ex solido saxo in mirandā altitudinē depressum, & omni aditu obsepto munitissimū. Apud Messenios carcer Thesaurus nomine, locus sub ter ra quadrato saxo, in quo Philopœmenes necatus fert, tā immanis fuit & saeuus, ut neq; uentum, neq; auram acciperet. Rhomae Barathrū dixerē noxiorū custodiae, Athenien ses saeuissimum carcerē Domū nūcuparūt, sicut tributorū exactionem ciuitatis regi men, mīti nomine indignitatē rei temperātes, quo exēplo Appius Decemuir, Carcerē quem cōstituit, domiciliū plebis nūcupauit: alij proptuariam cellā, nōnulli publicum hospiciū dixerūt. Sparta Decas erat locus in carcere ad poenā aedificatus, ubi dāna tos mortem oppetere cogebāt. Et spelūca quā Ceadas uocarūt, quasi pallorē & lachry mas terrae caliginis & diri aspectus, sicut apud Rhomanos Tullianū. Carthaginēsis uerō Ancon teterrimum fuit domiciliū, & apud Cyprios Ceramon: Sicut Aethiopi bus Macrobijs Heliotrapeza noxiorū locus erat: Fuere autē scalae Gemonie in Auē tino, iuxta tēplum Iunonis Reginae, quod Veis captis Camillus dedicauit. Vnde autē damnatos supplicijs afficiebāt, Sextriciū uocarūt, praeter quas Latomias, Albæ q; cus todiri noxios tanq̄ loco munitissimo sepe notatū est: Et quis a principio originū se uerissimum de Metio Suffecio sumptum suppliciū legamus, qui quadrigis distentus, in diuersa discerptus fuit, tamē illud, uelut immitē praeterq; legū humanitatē, in exēplum deductum nō est. Quinetiam multae pecuniariae certus fuit modus praefinitus, quē trās scedere minimē fas erat: Quippe de multarū aestimatione, tam a coss., quā Tribu nis plebis, saepe Senatuscōsulto, saepe populi rogatione cautū fuit, quibus maxima erat multa III millū & xx assium, quia plus xxx bobus & duabus ouibus quempiam multari nō decebat, aestimabaturq; bos cēuissibus, ouis uerō decussibus: minima uerō, oue taxabat una: Saepius uerō Rhomani Reges, homicidij cōscios, Arictis dāno mul tabant, quā in sacrificijs Deorū expedere cōsueuere. Siquidē prisca paupertas ex no xiorum bonis sacra Dijs exhibuisse fert: quare supplicia dicta, cautumq; fuit, ne quis multam indicēdo, bouē prius q̄ ouē noīaret, ut innotesceret, Rhomanis mītiōres semp placuisse poenas. Apud Atheniēses uerō seruatū inuenim⁹, ut multas in arā Iouis Ser uatoris dedicarēt: quā semel illatā remittere nō decebat, licet poenas iure debitas, pe cunia redimere fas foret, Platonis exēplo, qui singulis delictis denariā multā cōstituit: ut pro criminis excessu decuplū penē pēderet. Germanis q; homicidij certo pecorū numero luebat: leuiora uerō crimina pecoris, uel equi dāno. In metallū, uel ad insulas in perpetuū, uel praefinito relegare, aut aqua & igni interdicerē, seu ad bestias dānare, frequens etiā Rhomanis poena fuit. Illis em aqua & igni interdicebat, quibus cōmertiū societasq; hoīm, nequis eos urbe, mēsa, tecto, aut lare reciperet, uetabat. Ad bestias da mnabant neq;ssimi serui, aut hostes infestissimi, plerūq; homies perniciosi & immanes, qui ob multiplicia crimina defectionesq; indigni uenia fuerē: quibus in Theatro ut cū

Rhomanis.

Latomias.

Rupes in foro Tarpeio.

Coruus.

Lethes. Latomia.

Thesaurus.

Barathrum.

Domus.

Decas.

Ceades.

Tullianum.

Ancon.

Ceramon.

Heliotrapeza.

Scala gemonie.

Sextriciū.

Multa pecuniarie summa apud Rhomanos.

Homicidij multa.

Multa apud Athenienses.

Platonis de multa cōstitutū Germani.

Aqua & igni interdicerē quid. Bestijs obiecti.

M. 2. immanissimis

Ad aurifodinas & lapidinas condēnati.

immanissimis belluis depugnarēt, negociū datum est, qui bestiarū dicti: Nonnunq̄ ob crimen dānatos, auro effodiendo aut lapidicinis Veteres destinarūt, ut uincti opus facerent perpetuū, uel prae finito: illi uerō qui flagitijs uel tam efferis moribus cooperati fuere, quicq̄ eam capitale noxam ausi, ut his legū uulgaris poena non satis foret, uel ad bestias dānabant, uel exquisitis tormentorum supplicijs, & ultimis cruciatibus puniebātur: M. Maleolus, matre interempta, Rhomanorū primus parricidij damnatus, insutus culeo in mare precipitatus fuit. L. deinde Hostius post secundum Punicum bellum, parricidij insimulatus, pari supplicio necatus & con cruciatus, poenas dedit: Mā sitq̄ hęc poena in parricidas ad hęc tēpora: Culeo em̄ Gallus gallinace⁹, Simia, & Viperā cum homine insuit, & in flumen uel mare detruditur: ut in rixa infensorū animālium & foeda laceratione corporis, ob tāti sceleris immanitatē diro cruciatus uulnere interimat. Vtq̄ ab omni elemēto repudiātū cadaver, irrequieto labore, & ppetuis fluctibus agiteē. Aegyptij adeō parricidas insectati sunt, ut eos per singula mēbra acutis calamis impeterēt, mox minutissimis icibus cōsauciatos, super spinarū aceros cōburerēt. Si uerō pater filiū occidisset, ut cōtinuo triduo circa defuncti corpus, genitor asiduos filij spectator esset sanciuerūt: nulla iustiore poena q̄ facinoris consciētia ipsum puniri arbitrati. Lusitani parricidas finibus eie ctos saxis opprimunt. Persae patris occisorem noxū putāt. Iulius uerō Caesar praeter praescriptas legibus poenas, parricidas honorū omniū dāno multauit. Solon, & Romulus nullā in parricidas statuere poenā, quod neminē tam nefariū & cōsceleratum aestimarunt, qui tantū facinoris admitteret. Apud Gracos poena in Sacrilegos statuta fuit seuerissima, ut precipitati, uel immergi, aut cōbusti, poenas darent. Macedones uerō parricidas & maiestatis reos, qui in Principem aliqd̄ moliti essent, obruūt saxis: nec modō facinoris reos, sed oīm sunt deuota capita, qui illos quouis gradu cōtigissent. Quod si quis in Rēpub. hostilia molitus esset, uetus erat mos, ut furca ceruici inserta, nudū per cōpita & uicos ducerēt, uirgisque ad necē caderēt: mox de saxo precipitē agerēt, aut unco tractū in Gemonias deijcerent. APVD. exteros aut in animaduertēdis facinorib⁹ dispares mores ritusq̄ fuere. Nam quos Areopagitae capitis agebant, tacētes ipsi & nulla truci oratione aut efferati odio sentētijs afficiebant: Ipsiq̄ luciū cōtrouersias noctu & obscura luce, nunq̄ die iudicabant, ut procul ab omni affectu, qui animos in diuersum agit, tantūmodo facta cognoscerēt, personas nō uiderēt. Quare Thebani ut incorruptā iustitiā signarēt, nec uariari gratia, iudicium imagines sinē manibus, Principis uerō sinē oculis in foro propozuere: ut signis ostēderent, Iudices affectibus capi nō oportere. Causaq̄ definita, dānatos Vndecimuiris poenis afficiēdos tradebāt: quibus publica poena frequēs cicuta erat, aut uenenū. Is uerō Areopagus Athenis uicus cum tēplo Martis, in quo primum capitis iudiciū latū esse fuisse dicit: Apud quos fuit lege cautū, ut qui causam dicit, nec proemio utat, nec ad miseratiōē, aut inuidiā adducat: Quipe mouere affectus per Praeconē prohibebat Orator, ne cui plus in misericordia q̄ in causa spei esset. Bithynis ē cōspectu Solis tribunal erat, quod illū tanquā sacrosanctū, causae diiudicandae praesse dicerēt. Apud Babylonios ubi Reges iura dabāt, quatuor aures ē te cti culmine pēdere dicūt: quae Fortunae uarietate, & ne se supra hominē efferret, admonerēt. Cambises uerō in sede ubi Iudex per sordes iniuste iudicarat, ipsius detractū coriū in lora cōcidit, & tribunal ornauit. Ferē Dareus Sādocē Eolidis praefectū, quod pecunia corrupt⁹ iniuste iudicarat, cruce effecisse. Nero quoq̄ edicto cauit, ne patroni causarū mercede aut munerib⁹ patrocinij adessent. Tātiq̄ Areopagus fuit, ut Heroas & Semideos illuc in iudiciū aduocatos dicerēt, & Pylistrat⁹ in eo iudiciū subire non dubitauerit: Qui post aliquot aetates cū propter continuas clades & belli mala ferē destitutus esset, Cimon Atheniensis in pristinum illum splendorem lucemq̄ restituit. Lacedaemonij quoque, quos mortis supplicio dignos putarunt, noctu non die plectere consueuerunt. Causas uerō iudices oclusi, neminem uidentes, ex clamore concionis iudicabāt: Quod aequē apud Rhomanos ferē comperimus, quibus ante horam decimā de absente iudicare ius non erat, neq̄ intra xxx diem sortiri dicam, quod lege Rupilia uetabatur. Tamen noctu sumere supplicium de nocente non liceret: quia nota es-

Parricidij commissum. Rhomanorum.

Aegyptij.

Vbi pater filium occidisset. Lusitani. Persae.

In sacrilegos. Graeci. Macedones.

Qui in Rempub. hostilia moliti essent.

Extrema. Areopagita.

Iudicij et principis imago apud Thebanos.

Areopagus.

Bithyni. Babylonij.

Animaduersio in corruptos iudices.

Areopagi aemulatio.

Lacedaemonij noctu fontes plectebant. Rhoma, cōstitutum.

se supplicia

se supplicia ad aliorū emendationem publicē cēsuere. Macedonibus saxis opprimerel delinquentem antiqui moris erat. Apud Mēphitas homicidij reus ab oppidis, & cōmeritio hominum exterminabatur: donec à Gymnosophistis expiatus, in patrium solum, & Lares proprios restitui merebatur: In Meroc uerō si quid Rex deliquit, nulla afficitur poena, sed cunctis aier santibus, & quotidianū congressum negātibus, morore & tabe conficitur. Aegyptijs fuit in more: ut hi de quibus sumendum erat supplicium, ceruices fune innexas tenerent, & frenata ora, ut eo insigni poenas luituri notarent: pridieq̄ quam darent neci, manuscula & coenā ex Regis mēsa acciperēt: Quē usum Caesarū tēporibus inualuisse legimus, ut quos morte afficere uolebāt, illis exquisita obsonia & partē coenae mitterēt: Si uerō indicta causa supplicij sumendum foret, tradito libello, supplicij cādemq̄ demādarēt, ut hoc imperatae necis pretextus & signū foret. Aethiopū tradit mos, ut delinquentes aureis cathenis uinciant, & quos morti destinaissent, per Lictorē signum mortis illis Rex mitteret ipsiq̄ accepto signo, protinus mortem sibi consciscerent, eo genere leti quod quisq̄ delegerat: Quod apud Rhomanos quandoq̄ inoleuit, ut in capitis iudicio per θ, seu κ in urnam cōiectas literas, signū mortis & capitis supplicio afficiendum notarent: per τ & α absolutiois, per λ uerō & υ prolacionis & diē diffundi, cū parū sibi liquere de causa significarēt, quae amplexationis tabella dicta est. Z. quoq̄ in sortibus inauspicata fuit & mali euentus. Nonnulli in nomenclatura militū per τ superstitēs, per θ defunctos in acie Tribunos annotare prodiderūt. Alij calculo cretae absolutiois, carbone uerō condemnationis symbolum indicarūt: tamen si Iudices Rhomae per tabellas plerūq̄ ferre iudicia inueniamus, quae semel definita reuocare non licebat. Apud Gracos aut, alba faba in sortibus auspicata fuit & boni euentus, nigra uerō mali. Lusitani destinatos neci lapidibus obruunt, Nonnullae circa Caucasum gentes, etiā pro criminibus maximis, nullū morte afficiunt, sed exilio multāt, Vrbeq̄ & agro extermināt: quod in Seripho insula fieri adnotatum est. Apud Indos qui maximū criminis reus agit, hanc luit noxā, ut à Rege tōderi iubeat, qua poena nulla insignior fuit: Sicut Hebraeis uino abstinere, maxima cēsebatur multa: fuitq̄ Atheniensibus quandoq̄ lege sancitū, ut qui maximū criminis reus agit, si fateret admissum, impunitate donaret. Atq̄ Trallianis, ut qui Minyā aut Lelegē occidisset, si leguminis modium defuncti cognatis exoluisset, e cāde expiatus foret. Alij pro leui excessu mortis poenā inferebant: Quare occidisse Ciconiā in Thessalia aut Ibim, uel Accipitrem in Aegypto capitale fuit: In Cyrenaica lex erat, ut desertoris poena teneret, qui ingētē uim locustarū, aut earū fetus nō debellaret. Nā plerūq̄ illarum tāta exoritur uis, ut quicquid herbidū est, absumāt. Vaccas quoq̄ si quis uel minimum ex alterius agro eripuisset, capite luebat. Sicut Phrygibus rastrum, aut uomer subtrahere. Et Indis qui uectigal furatus esset, capite plectebat. Derbices quoq̄ Persarum gēs, in rebus diiudicandis adeō seuerissimi fuere, ut pro minimis saepe causis iugularent: apud quos foeda supplicia & inhumana delinquentibus sunt dari solita, praesertim supplicij genus quod disphendomena uocāt, ut proceris curuatis arboribus, & cū minoso in flexis cacuminibus alligato, illis repēte laxatis, laeterū corpus in diuersa distraheret: Aliudq̄ nō minus calamitosum & ultimū humanorū, ut duabus scaphis fabricatis, ibiq̄ homine occluso, ita ut manus & caput extarent, tetro odore, & immunda tabe, ac lōgo cruciatu hominē conficerent. Apud Gracos quoq̄ in noxios saepe foede sequitum est. Nā ignis & rota nouissima fuere exēpla, & frequēs supplicij noxior: leges etiam Draconis tam seuerae disciplinae fuere, ut pro leuissimis causis, mortis poenam inferrēt. Quare uerbū Demadis prodit, Draconem nō atramento scripsisse leges Lacedaemonijs, sed sanguine: qua seueritate tantum cōtraxit inuidiā, ut in Theatro apud Aeginam, populari tumultu omniū cōspiratione iniectu multae uestis, praefocaretur. Atheniēses quoq̄ olim dānabant reos, nō si totā simul legem, sed uel si unā syllabam transgressi fuissent. Neq̄ praetereūdum, quod quidam Aethiopū Rex fecisse proditur, ut delinquentiū crimina nō mortis poena, sed nasi mutilatione puniret, ut eā oris turpitudinem ueriti, circumspēctius à criminibus abstinerēt: Inter ceteros proditus est Persarum Rex quidam, qui cū civili tumultu, foedo esset conuicio iactatus, adeō

Macedones. Homicidij apud Memphis. In Meroc Rex.

Supplicio afficiendi apud Aegyptios.

Aethiopes.

Mortis, absolutiois, & amplexationis symbola per literas.

Per creta carbonem.

Graeci per fabam albam & nigram. Lusitani. Seripho. Indi. Hebraei. Athenienses. Tralliani.

Ob leui crimine capitis supplicium. Cyrenaei.

Vaccas. Phrygibus. Indi. Derbices.

Disphendomena.

Graeci.

Leges Draconis seuerissimae.

Athenienses.

M 5

exaruit

Druide & Cercetes. exarsit, ut totius populi nares rescinderet. Apud Druidas uero, & Cercetes Galliarum populos, sacrificio interdiceret grauiissima poena notabatur; Eos enim quibus ita interdictum erat, inter impios consceleratosque habebant. Ferturque in Elephantina Aethiopia sacri legos hac poena multari, ut ophiusam herbam bibere cogantur, qua pota, ita terroribus & falsis imaginibus afficiebantur, ut mortem sibi consciscerent. Et in Perfide ueneficos plecti, ut in amplo lapide caput impingerent, rursusque alio super inducto illud effringerent; Apud quos fama est delinquentes ante Regiam expectare iudicium, ibique pro criminis excessu supplicium pati. Neque pretermittendus Sabatus Aethiops, qui criminis reos non morte, sed uinctos compedibus operi delegando plectebat; Aut Mezentius, qui uiuum corpus putido cadaueri colligando, immanissimo cruciatu necabat homines. Apud praescos uero Rhomanorum, ubi quis noxium & exitiale crimine admisisset, nisi die ad populum dicta, & reo de crimine accusato & conuicto, dieque constituta causae dictionis, causaque populi iudicio probata legitime, supplicium capitis de Romano ciue sumere non licebat; Dicebatur enim dies ad Populum, a Magistratibus aut a Tribunis plebis, quibus ius dicendi diem data facultas fuit; nonnunquam a priuatis. Si quidem Lucullus cum nullum magistratum gessisset antea, Seruilio Auguri peculatus diem dixit; Et M. Cotta, uirili toga sumpta, Cn. Carbonem reum postulauit; Eoque producto ad populum, accusatoribus testibusque adductis, si noxae capitali & uero crimini locus erat, de reo supplicium sumebatur iudicio Populi. In qua re mos erat, ut tam ipse reus qui capitis accersitur, cum ad Populum producit ad iudicij diem, quam amici & necessarii, quique proximi aderant, prius quam in suffragijs Tribus irent, squalida obsoletaque ueste, flentes & sordidati, barbam capillumque summittant, & poenam deprecantur, ut eo squalore & habitu deformi, Populum ad miserationem pietatemque adducerent; Legimus in iudicio M. Manlij, cum causam ad Populum diceret, ne conuictos quidem sanguine in capitis dimicatione, & dubijs rebus uestem mutasse. Et inter clara nomina reorum, Appium Claudium, cum a Tribunis plebis dicta illi dies esset, non modo facie reorum non fuisse, sed tanto spiritu, & tam contumaci uultu causam egisse, ut manente ferocia animi, Tribunos perterrefaceret; Contra uero cum in exiliu Cicero ageret, praeter Senatum uniuersum, ultra xx millia hominum sordidas uestes & foedum corporis habitum induisse; ut ob illius calamitatem se quoque funestos & in ignauo dolore esse ostenderent. Fertur tamen Scipio Aemilianus, cum esset sibi dies dicta ad Populum a Claudio Asellio Tribuno pl. & reus causam diceret, in discrimine mortis praeter reorum morem, barbam rasituisse, & nitida ueste fuisse; Et Cato Censorius amplissimum innocentiae testimonium tulisse, quod ab inimicis quinquagies criminis postulatus, in foro causam dixit, & iudicium uotis absolutus semper. Sicut Aristophotes Athenis nonagies & quinquies causam dixit, & uictor fuit; Herodes uero cum apud Hircanum accusaretur, ad causam dicendam purpuratus, & armatorum septus praesidio in forum uenit, & iudicium euasit. Primumque Populi Rhomani iudicium post exactos Reges de Martio Coriolano fuisse traditur, & C. Galba, qui cum in collegio sacerdotum esset, iudicio Populi condemnatus fuit; inde ut iudicio Populi de capite Rhomani ciuis decerneretur, consuetudo mansit; Quinetiam non solum de ciuis Rhomani capite, sed nec de bonis, nisi ex decreto Senatû & Populi placito, aut eorum qui ius dicunt, omnibus sententijs statutum fuisse, decerni lege nihil poterat. Ipsi tamen qui reus agebatur, ne imparatus & insciens accederet ad causam, cuncta quae ab accusatore mouenda erant, per custodem debent innotescere, & significari; ut diluendi criminis & obiecta purgandi facultas foret; Accusatori uero subscriptores aderant, qui ea quae accusationi conferrent, summissius suggerebant & preibant. Reo quoque laudatio iudicialis seruabatur, ut si crimen obiectum dilueret, aut merita praualerent, amici ad miserationem Populum flecterent & circumagerent; Quod deinde Pompeius lege lata fieri uertit, laudationesque solitas pro reis usurpari prohibuit; Qui cum Numantiu Plancum in iudicio laudaturus postea accessisset, Cato, qui iudex aderat, aures manibus obserasse fertur, dicens laudationem quam lege a se lata fieri prohibuerat, lege auersante audire nolle, quod legum ipse lator & euerfor esset, Lacedaemonijs quoque Lycurgi

curgi lege cauetur, ut nisi in conuictum & Praetoris iudicio condemnatum, nulli poena noxae merita inferatur. Quam legem Agesilaus, cum de reo omnium nequissimo sumendum supplicium foret, quod in patriam coniurarat, abrogauit; ne diu negotium discutiendo, poenam iure debitam frustraretur; Fuitque constitutum ut aequalibus uotis super uindicando facinore, in diuersa trahentibus, pro reo iudicium stare, quod uidebatur aequissimum, id quod saepe ab Atheniensibus factitatum est; Nam cum de extinguendis Mitylenis suffragatores paribus uotis dissentirent, Diodoti sententia peruicit, quia lenior. Et quamuis ueteribus Romanorum mitissimas placuisse poenas legamus, lapsis postea temporibus, a Principibus quos nulla satietas poenarum cepit, multa irae atque inuidiae foeda exempla aedita inueniuntur, ultimisque cruciatibus & crudelibus supplicijs saepe in noxios uindicatum; Nam & tunica fomentis igneis illita, ad palum deligati adurebantur, uel grandi stipite a summo ad imum adigebant, ut igne accenso, crudeli cruciatu excarnificati interiret; praeterque equuleos, fisdiculas, ergastula, & cruces, circumdatosque corporibus ignes, lacerationes membrorum & incurfus bestiarum, aliosque enectos ueneno & fame, & dictu foediora exempla, quae exequi longum esset. Conspectius sumpsum fuisse supplicium de Regibus authores memorant; Namque Antigoni Iudaeorum Regem Antonius, indicta causa, quod ante id tempus nulli Regum contigit, securi percussit; Et Agrippa Bogum Maurusiorum regem, Antonij partes sequutum, supplicio affecit; Fuitque propterea, magistratus apud Cumaeos, quem Phylactum uocant, cuius erat munus, in frequentem Senatum uenire, Regesque manu apprehensos, de quorum iudicio agebatur, detinere; donec de illorum praemio aut poena Patrum decreto statueretur. Quod si is qui reus agitur, & capitis accersitur, praedita die in iudicium non uenit, uel domo abest, mos Romanus erat, ut ante fores aediti nomenclator tuba illum ad causam dicendam quatuor diffinitis in locis citaret, neque antefas erat in eum capitis iudicium dari; aut de noxio supplicium sumi, quam discussa causa, crimine probato, & reo conuicto, ne inauditi & indefensi periret. Iudices uero, qui pro excessu criminis litem daturi erant, conceptis uerbis se nihil habere, nihil precibus dare, solennissimum iusiurandum praestare cogebantur, quod mox deprauatis iudicij, fieri desitum est; Hoc quidem iusiurandum apud Aegyptios sanctius praestabatur, in haec uerba. Ut ne Regis quidem minae, aut iussa, a recto bonoque illos deducerent, aut transuersos agerent. Apud Athenienses iusiurandum iudices praestant, se secundum leges sententiam duros, & causam diffinituros. Iudicium uero de nocente sic fiebat, ut Praetor tribunal imprimis ascenderet, Noxio post terga ligarentur manus, Misso praconio silentium fieret, legitima deinde Praetoris proferrentur uerba; Classicum ad spectaculum postea caneret, suppliciumque de noxio sumeret, quod plerumque non statim sumebatur; quippe Senatusconsulto Tiberij tempore, & per alias constitutiones actum fuit, ut damnatorum poena in decimum semper differretur diem.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quae Regiae, quaeque Atria Rhomae fuerint. Caput VI.

in Gymnasium literarium, quod plerique eruditorum conueniant; nos quoque laxandi animi causa quandoque uenturamus; Doctor ibi quispiam Tullianae lectionis, ut ipse aiebat, professor, ingenio alioqui ex culto, sed suae laudis plus quam satis esset uendicator, multo auditore circumdatus, Ciceronis orationem quam pro Milone inscripsit, magno ingenio elaboratam, publice apud complures lectitabat, eiusque dispositionem & constitutionem, communesque locos, singulasque partes & colores, aliaque Oratoriae artis documenta, disciplinasque Rhetorum, per numeros, nouis & exquisitis modis, ex intimo artificio adnotabat; Cumque uerba ex ea lectione percereret, quibus Cicero, quantum potest maxime Clodium in inuidiam criminemque adducit, eumque infesta oratione insectatur, his uerbis: Haec sic longo intervallo conuersa rursus in me est; Nuper me quidem, ut scitis, ad Regiam penes confecit; Sic ipse explicabat, ut diceret, hanc Regiam fuisse in

Vbi adequari suffragia reus abolebatur. Thucydides in tertio. Romanorum supplicia crudelia.

Supplicium de Regibus sumpsum.

Phylactus.

Reus non comparens in iudicio.

Iudicium iuramentum solenne ante sententiam definitum.

Iudicium de nocente quo pacto fiebat.

colle Quirinali, ubi Numam Pompilium habitasse authores tradunt, quodq; in eo sedē habuerat. Ideo Regiam & Atrium Numae ibi fuisse, & de hac Ciceronem intelligere afferebat. Atq; haec & pleraque in hanc sententiā cum ille dixisset, tenuit nos admiratio istius Doctoris tam inconsideratē & perperam loquentis, id quod errore manifesto procul à uero esse liquidò constat: Siquidem non ubicunq; Rhomani Reges belli pacisq; tēporibus habitauerunt, illic Regias aut Atria construxerunt: Tullus Hostilius primò in Velia, mox in Exquilis aedes habuit: & Tarquinius Priscus supra Nouā uia: Seruius Tullius etiam Exquilias incoluit: & tamen nullas ipsē in locis Regias habuisse feruntur, VI enim aut ad summum VII Rhomae fuisse Regias compertum habemus: unam ad aedem Vestae iuxta forum, quam Numa incoluit, ibiq; Atrium Regiū fuit: eamq; Regiam longo tempore praecipuam fuisse, cum religione, tum antiquitate multi prodiderunt: quae postea incendio Neronis unā cum aede Vestae deflagrauit. Alteram in Caelio monte, ubi Tullus Hostilius, quò frequentius incoleretur, Regiam aedificauit. Tertiam in Sacra uia, in qua Ancus Martius sedem habuisse fertur: de qua Ciceronem nunc intelligere Asconius sentit: quippe inter seruos Hipsei & Milonis pugnam inibi commissam, & Ciceronem opera Clodij uitae periculum adisse tradunt: quamuis Acron perperam aliter sentire uisus sit. Aliamq; in Pompei Theatro, quod in campo fuit, fuisse memorant: iuxta Theatra enim Regias sitas per saepe inuenimus: sicut Marcelli Theatrum quod Regiam habuit, ad quam IIII columnas magnitudinis mirae ex Theatro Scauri translatae Plinius notauit: Et Pauli Regiam ad Curtium lacum: & aliam in Sacratio. Fuit enim Theatrum Marcelli ab Augusto, sed alieno nomine, conditum, quo tēpore à M. Agrippa plura & egregia Rhomae constructa fuerunt. Hic enim fuit ille Marcellus Augusti nepos, ex Octauiā sorore & Marcello genitus: cui filiam Augustus paucis ante diebus quam morte sublatus esset, desponsauit. Neq; assentior his qui Atrium in colle Quirinali unā cum Regia conditum fuisse dicunt: Siquidem omnes ab Asinio Pollione Atrium Libertatis imprimis constructum uolunt, quod in templo Libertatis cōspicuae magnitudinis erat: Postea interiecto tēpore, Gracchorū pater in Auentino ex multatitia pecunia illud amplius erexit: in quo bibliotheca Graeca Latinaq; uisebatur: quod inter cursu temporum penè collapsum Sex. Helius Patus, & C. Cornelius Censores restaurarunt. Ea quidem Atria aedificij genus fuere, continens mediam aream, in quam ex omni tecto pluuia recipitur, columnis quadrifariam per singulos angulos dispositis, & epistilijs. Fuit quoq; atrium publicum in Capitolio, & Atriū Scauri, in quo maximae columnae ex praeruptissimis saxis collocatae feruntur: & aliud Pōpeij, quae postea ipsius Curia facta est. Legimus quoq; Atrium Regiū iuxta forum piscarium: & duo Atria, Meuium & Titium: quae Portius Cato in Latonijs fecit. Et Atrium Vestae: & Saturium, in quo sacrorum turbae agna lastrabantur. In colle uero Quirinali quod Regia aut Atrium fuerit, nec traditur quicq; nec inuenitur. Neq; omittendum plures Regias uelut Regalis opulentiae monumenta, apud plerasq; gentes laudibus celebrari: Nam Circa & Utica Maissylionum Regum Regiae fuere: sicut Sybaris Colchorum: Libs Anthi: Iol Iuba & Zama: Pergami Eumenis: Cynaræ Byblus: Gnosos Minois: Diotari Blutium: Halicarnassus Cariae principum: Eleusa Archelai, Napatia Candacis Regiae fuere: Darij uero Regia fertur Sadracae in Assyria. Parthorum Susa, ubi hyemem agunt, Ecbatana & Persepolis, ubi aetatem: quam Alexander iniectis facibus, incendit: Indorum Regum Taxila: In Aegypto Abydus: Tigranis Artaxata olim Medorum, nunc Parthorum, Menonis Regia Susis, Attali Trallibus, & Sardis Croesi Regia uisebatur, quam Gerusiam fecere. Cyri autem Regia Babylon fuit, quam Susis, antefere statuerat. Tamen si Persarum mos foret, in motibus Regias facere, in quibus thesauros & antiquissimas gazas congerabant: ut illas uelut amplissimum uirtutum monumentum posteris relinquerent. Mithridatis autem erat Gabijs, & Oenotriorum Regum Pandosia: Macedonum Demetrias: Illion Priami: Scepsis Aeneae. Tolgus Pyrrhi. Alexandria uero tres habuit Regias, unam Lochian promontorium, alteram Timonium appellauit Antonius. Museum quoq; pars Regiarum erat. Etiam in Antiochia Assyriorum

Regiae vi.
aut vij.
Rhome.

Cicero expli-
catus.

Acronis error.

Atrium liber-
tatis.

Atria quod ge-
nus aedificiorū.

Atria diuersa
Rhome.

Regiae apud
exteris gentes.

Persarum Re-
gia in monti-
bus.

Assyriorum Regum Regia ferebatur: sicut Sogdianae gentis in Maracanda: Sami Polycratis. Alexander autem Macedo praecipue Arabiam, quam sedem imperio delegerat, totius imperij Regiam destinauit.

¶ Quo apparatu, quibusq; caerimonijs apud Veteres defuncta corpora igni tradebatur, qualisq; pompa exequiarum foret. Caput VII.

VO ritus, quibusq; caerimonijs defuncta corpora efferrī consueuissent, qualisq; funerum apparatus & exequiarum pompa fuerit, à multis saepe authoribus inter cetera perscriptum est. Imprimis obseruatum fuit, ut proximus sanguine, morientis corpus, dum trahit animā, amplexus, exhalantis spiritum osculo exciperet, flatumq; hauriret: mox decedentis oculos & ora clauderet, usq; ab Homeri temporibus usitatum: nefas existimantes à uiuentibus decedentium oculos spectari, tametsi lege Meuiā (ut Varro significat) ne filij parentibus oculos sigillarent, cautum fuerit. Nasamones uero praecipue curant, ut morituros, cum agere incipiunt animam, sedentes constituent, ne cubantes spiritum exhalent. Post quae defuncti corpus per interualla conclamatum, proprio affines calda abluerent, deinde unguentis ungere, candidoq; amictu induere, ac diebus VII seruari solebant, ara constituta, ubi odores incenderent, quae acerra dicta est. Graecis uero XVII diebus corpora anteq; cremarentur, totidemq; noctibus seruari mos erat. Qui quidem amictus nō ex lana, sed lino intexebatur, Aegyptiorum exemplo, apud quos lanae uestes, nec cum caduere sepeliuntur, neq; in aedes Deorum important. Id quoque à Graecis usurpatū fuit, ut ueste alba caduere, coronisq; ornarent, & Paxana canentes, sepulchro inferrent. Die uero octauo per Praeconem indicto funere, ne faudaretur solenni honore supremi dies, ut homines ad honestas exequias conueniret. His uerbis, OLLVS LETO DATVS EST, proclamabatur. Apud Spartanos erat constitutum, ut Rege defuncto, Equites obitum Regis enunciantes cursitent, foeminaeq; crinibus passis & libero conquestu, tinnitu ollas pulsent aeneas, quibus nec nocte, nec die quies. Tunc audito Regis obitu, in omnem formam luctus cōcedi permissum erat: Mulieresq; proxima affinitate, in ueste candida & capite aperto, ritu Romano, eulantes, funus celebrare. Filij uero tecto capite, in ueste pulla parentes efferre consueuerunt. Apud Graecos foeminae uiriq; in candida ueste, cum coronis amplissimi uiri exequias prosequuntur, & uelut in publico luctu complorant promiscue. Quod fuit in more Syracusanis, qui candido amictu uelati, & fronde coronati, Timoleonem extulere, cui perpetuos honores, atq; in foro sepulchrum decreuere: sicut Sycionij Aratum in ueste alba & coronis sepulchro intulere. Argiui quoq; in luctu albas uestes aqua ablutas induunt, & in candido amictu funus comitantur. Aegyptij atq; Assyrij funera obfiti squallore & sordibus, ac caeno obliti, capillum summittentes, & barba detonsa, Milesij uero, erasis capitibus, plangere consueuerunt: qui mos apud Barbaros inoleuit frequens, ut in funere & casibus auersis, iuuenes tonderent comam, barbam ipsi ponerent, & Vxorū capita deglabarent. Persae quoq; detonsis coniugibus & liberis, lacera ueste, lugubri ululatu, corpora efferebant: qui etiam in funere clarorū uirorum seipos, equos, & iumenta tondebant. Apud Graecos conuenit in luctu, uiros comas alere, barbam capillumq; summittere, mulieres uero tonsis crinibus esse: quem morem à Romanis usurpatum legimus, ut sorores, defunctis fratribus, & matres filijs orbatæ, in acerbo funeris luctu, cū flebili uociferatione, detonsos crines corpori imponerent, qui mos antiquissimus usq; ab Homero tradit: apud quem Patrocli caduere opertū amicorum capillis superiectis fuit. Et Achilles flauam comam in defuncti Patrocli funere, manibus secuit. Quippe ea lugenti aptissima putant, quae indecora, nec usitata sunt. Cuius rei causa, in Lycia affines & propinqui in funere muliebres uestes induunt, ut eam uestitus deformitatem pertæsi, citius à lachrymis abstineant. Macedonibus assuetum erat, ut crines tonsi defunctos lugeant. Nanq; Archelaus Macedoniae rex Euripidem Tragicum intimum familiarem crinem tonsis luxit. In quo facetissimum illud Bionis

Nasamones.

Graeci.

Spartanore ritus, Rege defuncto.

Filij parentes efferre consueuerunt. Alba uestis lūgubris apud quos.

Luctus indicia Comae detonsio & barbæ.

Graecorum & Romanorum mos.

Iliad N.

Lycij.

Macedones.

Bionis dictum. Bionis proditur, per inde lugentes capillum euellere, quasi caluicio mœror leuaretur, *Carthaginienses & Græci.* Carthaginienses in luctu comas & ora lacerant, & ubera plangunt. Idem Græcis in usu fuit, ut in luctu capillum manu discendant, & comam uellant, utq; defuncti uxor in fletu oculos corrumpat, quasi hoc munus morientis foret. Aegyptijs quoq; traditur mos, ut in obitu Regis singuli capita luto deturpent, & nudatis māmillis mulieres, uis riq; pectora plangant: atq; in deformi illuuiē, LXXII diēs cibis animantium, uino & omni paratu abstineāt: ac recēntes Regis uirtutes, crebris eiulatibus luctū renouēt. *Lacedæmonij.* Si uerò feles moriatur, in luctus & mœroris signum, sola supercilia eradāt. Apud Lacedæmonios obitu Regis enunciato, Sparciatæ serui & mulieres, ingēti coacta manu, laceratis crinibus, abscissa ueste, cum uocibus & ululatu frontes manu plangunt, & capite conuerberato, interitum miserantes eum fuisse optimum Regum, uoce significant: quem morte sublatum omni genere honorum uelut diuinum cumulari Lycurgus lege sanxit. Ideo præualuit mos, Regum & optimatum in funebri pompa, ubi dolore intestino premuntur, ut decoris immemores, cinere caput aspergant, faciem deturpēt, tunicam discendant, humi iaceant, comā uellant. Contra uero Thraces: nam defunctos cum cantu & luxu, lasciuāq; gestulatione, patriū carmen canentes, efferre soliti sunt. *Massilienses.* Massiliensids quoq; nullo dolori indulgentes, funera cum necessarijs adiecto conuiuio celebrant. *Cymbri & Celtiberi.* Cymbri & Celtiberi, si qui in acie mortem oppetunt, gaudio exultant: si autem morbo affecti decedunt, in squallore & luctu sunt. Pellibus quoq; uestiri Rhomani diebus luctus, & qui funus facerēt, cuiusq; cura & procuratio funeris erat prætextā pullam induere, apud multos inuenio. Solitos etiam illorum corpora qui magistratus & honores gesserant, in prætexta purpura, togaq; Consulari uel Senatoria, uirosq; triumphales in tunica Iouis, Plebeiorum uerò in toga plebeia, aut pallio efferre, & cum eisdem illa cremare sæpe compertum est. Lecto igitur constrato purpura, aut linteis splendentibus, & in eo defuncti corpore locato: post ultimam conclamationem, Tibicine præcedente qui nāniā funebrem, qua laudes defuncti & facta recensēbat, tum pudorem, integritatem, & fidem, non saltabundus, ut olim, sed stans Phrygio modulo caneret, funus procedebat. Is enim modus erat ad mœrorem accommodatior, quod ideo institutum ferunt, quasi in illas æternas amœnitates, ac in sedes & concilia piorum post funera recepti uideantur. Tametsi multi hoc funeris solēne, & oēm apparatus prætermitti iusserint. Quippe, M. Aemilius Lepidus princeps Senatus decedēs, præcepit filijs, ut sine linteis, sine purpura & Tibicine funus sibi facerēt. Et Atticus Pōponius, multiq; clari uiri sine pōpa funeris efferri uoluerē. Præficiasq; quæ luctui præessent, aduocare, uel p̄cio cōducere solebāt, quæ cātu & funebri carmine lamētarentur, uitāq; & præclara gesta, summasq; uirtutes non sine miseratione laudarent. Nonnunq; Mimos qui personas effingerent, ac facta dictaq; repræsentarent, adhibebant. Quas quidem nāniās Græcis in luctu sæpe decantari inuenimus, qui Apio coronati, defuncti laudes recensere carmine quod Ialemon uocant, & res memoratu dignas claro præconio celebrare assuerant. Senatoribus uerò & Patricijs, atq; summis Ducibus Tuba, minoribus & plebeis exequiali Tibia canebāt Siticines. Quam tibiam non in funeribus modò, sed in sacris, in ludis, & conuiujs adhibebant. Imperatoribus etiam pluribus Tubis mœstum clangentibus, quod à Caribus & Phœnicibus deductum autumnant, qui in funebri pompa breuibus Tibijs lugubrē canentibus, uti consueuerē. Deferendi uerò feretrū propinquiōribus uirilī sexus dabatur munus. Itaq; filij, parentes, & fratres, sorores elatos funere deferebant: nonnunq; serui libertate donati: Plerunq; Senatorij, Prætorij, & Consulares, quiq; amplissimis honoribus functi erant, Imperatorum & Consularium uirorū feretrum detulere. Quare Pauli Aemilij, qui de Macedonia triumphauit, legati Macedonum, & Syllæ Dictatoris feretrum Senatores & sacrae Virgines extulerunt. Et Metello filij tres Consulares, duo triumphales, unus Censorius, & alter Prætor lectum subiere. Dumq; effertur, insignia honorum quos gessisset, ut fasces, secures, lictores, armaq; & dona militaria, coronasq; omnis generis quas in uita meruisset, Vexilla, atq; Urbis dona, & Legionum, spoliāq; hostium, ac munera quæ quis daturus erat, expressosq; cera uultus, & decora maiorum, totiusq;

totiusq; familiæ longo ordine simulacra, & gentile stēma præferēbant ab ultima origine, quanto cum poterant apparatu. Quare. C. Cæsar in amitæ funere, Marij statuas pro decore familiæ detulisse fertur. Et Tiberius in Drusi funere originem Iuliae gētis, Aeneam, omnesq; Albanorum reges, Romulum & Appium Clausum, cæterasq; Appiorum effigies longo ordine produxit. Ferunt quoq; Iuniam, quæ Cassio nupta fuit, x x clarissimarum familiarum imagines, uelut indicium splendoris, & uetustatis familiæ, in funere præcessisset: inter quos Manlios, & Quintios, Cassiumq; & Brutū. Nonnunq; ut ampliore efferrentur funere, plures defuncto strauere lectos, qui instrati in pompa funeris anteibāt: sicut de Sylla, cui v i mille, & Marcello, cui c c c c c c prælatos legimus. Tum si qui ab eo serui manu missi & libertate donati fuerant: illi præcipuē, qui fide insignes à domino cogniti forent, herilem interitum miserantes, pleni lachrymarum, elatum corpus præcedebant pileati, aut alba lana capitibus uelatis qui quanto plures erant, tanto plus nominis laudisq; dedere, quod familiam totam decedēs Dominus, tātis muneribus cumulasset, ac libertatis precio affecisset. Nonnunquā illos qui raris capitibus triumphantis currum fuerant prosequuti, eiusdem defuncti corpus pileatos in pompa funeris præcessisse inuenimus. Q. Terentium Culleonem, quem Scipio Africanus seruitio exemerat, quiq; triumphantis currum capite raso fuerat prosequutus, eiusdem elatum corpus pileatum præisse memorant: post sequente proximorum affinium & amicorum turba, lugētis habitu, capillo demisso, in ueste pulla aut cerulea, ut Cato significat: Cū enim adolescentis funus facerent, ceruleum frequentes induebant. Apud exteros uerò phæus color sumebatur in luctu. Nanq; Antiochus, audito fratris obitu, purpura deposita, phæum induit, qui inter album & nigrum fuisse color traditur. Nonnunq; Senatu uniuerso & magistratibus cum Vexillis, interdum equitum Turmis, si quando Regum aut Imperatorum funus efferrent, comitibus. Funeris enim hæc lex erat, ut, præcedente pompa funebri, uiui sequantur, tanq; haud multo post morituri. Interim lectulo pleriq; flores & corollas iacere, nonnulli unguenta & odores, alij dona cumulare. Idq; noctu & obscura luce, ideo ardentes faces adhibebant. Nam die funus efferre uetusto more non licuit: quod Demetrius Rex cauit edicto, ut ante lucem uel post crepusculū efferantur corpora: die uerò non liceret. Sæpe tamē Imperatoris aut Ducis, qui occubuisset in acie, funus Milites quantum poterant militaribus studijs celebrarunt. Ea pōpa fuit, ut armatae instructaq; Legiones in Turmas & Centurias cum Vexillis militaribus inuersis, aut abiectis militie insignibus defunctum comitentur: phalerasq; equis detrahant, ensium mucrones & lancearum cuspidēs humi deiectos ferant, & rogam lustrant. Id quod apud Græcos etiam seruari meminimus. Rogo igitur extructo, & Pyra cupressō circumdata, propter grauem cremati corporis nidorem, ne tetro odore abigerentur proximantes, ac desuper defuncto corpore locato, illius oculos anteq; cremaretur patefacere, & cælo ostendere mos erat. Apud alios tridentem in os defuncti, tanq; nauulum imponere: quæ apud inferos dari pro portorio opinio fuit, & uana superstitione creditū: quod apud Hermionēses uetabatur, quia pronus inde ad inferos descensus erat, quasi nauulo non indigerent obituri: sicut circa exitum Syrtium fuit Lethes amnis, & in Epiro atq; Heraclea pontica Acherusius specus, quæ usq; ad inferna patere dixerunt, & contra Laodiceam os Plutonium, in quo omne animatum moritur, & in Tenaro Laconiae inferni hostia, & spelunca per quam Cerberum eductum & furiarum templū esse ferebatur. Gallis uerò mutuam in uicem pecuniam dare, quam apud inferos post obitum redderent, in usu erat. Præfica assistente, & lamentabili carmine populum Rogo circumdatum ad complorationes & lachrymas prouocante: Populo etiam largis fletibus, & pari comploratione respondente. In quo luctu quædam ad miserationem canebantur carmina, & uersus ad Tibiam cum laudibus & lachrymis pietatem, humanitatemq; & defuncti interitum miserantes. Eam uerò Pyram pro dignitate & honoribus, quibus in uita functus erat, & prout amplissimos magistratus & imperia gesserat, modò maiorē, modò minorem extruxere. Fuitq; lege x i i. Tabularum cauum, ne de lignis politis extrueretur: donec per funerum ministros, qui Pollinctores dicti sunt, corpus igne supposito

Lecti defuncti strati Liberti in funere herili.

Vestiu lugubri um color Apud exteros Phæus color.

Lex funeralis

Interdum non efferantur mortuum. Pōpa funebri Imperatoris aut Ducis qui in bello occubisset.

Cremandi corpora mos & cerimonia. Triens in os impositus.

Lethes. Acherusius.

Os Plutonii Inferni hostia. Galli.

Pyra extructa de ratio.

Pollinctores.

supposito, cremabatur. In qua extruenda id seruatum est, ut præter arida ligna, Papyrus quoque, quod facilius cremetur, nonnunquam crocum & uinum affatim apponant. Germanis struem Rogi, nec ueste, nec odoribus cumulare licet, sed sua cuiusque arma, & suis equis adijcitur Rogo: corpora uero clarissimorum uirorum, nisi ex lectissimis lignis certi generis, concremari sine ullo funeris solenni permittitur. Dumque igne accenso, corpus ardebat, pro dignitate, proque opibus, quibus quisque potens erat, ita amici & affines, quique coniunctissimi aderant, quæ chara habebant & præcipui cultus, cum gemitu & questu miserabili, in luctus & grauissimi doloris signum, ignibus faciebant. Itaque multi uestes triumphales, ensesque & Balteos: nonnulli arma militaria: Mulieres uero, ne studio uincerentur, ornamenta sua, Armillas, Zonas, mundumque muliebrem, uittasque uirginalis comæ: alij retortos cincinnos, & torques, ac bullas prætextasque liberorum flammæ indidere: Thuraque, unguenta, & odores omnium generum, quos lancibus ferebant. Quare multos copia odorum ad Pyram exanimatos, & præter infinita odoramenta, in funere Syllæ, statuam iustæ magnitudinis ex odoribus absumptam cõperimus. Quæque defuncto charissima, & cordi fuisse arbitrabantur in uita, quarumque rerum mirum & efficacis studium fuerat, ut scuta, gladios, & arma, canes, dilectos equos, Luscinias, auestesque ad eundem Rogum trucidatos, ut unâ cum defuncto cremarentur, igni tradebant: plerique uero seipfos. Vnde exemplis palam factum nouimus, multos accessis dominorum Rogis, doloris impatiētes, uel uioletas sibi manus intulisse, aut igni pariter absumptos esse. Quod etiam de canibus, qui charitate Dominorum in flammâ se iniecere memoriæ præditum est. Nam Hieronis & Lysimachi canes, accensis Rogis Dominorum, in flammâ se iniecerunt, & uno incendio arisse tradunt. Qui etiam erat Græcorum & Aethiopum præcipuus mos, ut comas ad Rogum dissecent, corporisque, & igni imponant boues & pecora, equosque & canes in ignem mittant, uinumque & oleum fundant. Vtque Rege morte sublato, familiares, & qui cum eo coniunctissime uixerant, charitate Principis uim uitæ sibi ad Rogum afferant, unaque morte intereant. Indorum peruulgata historia est, ut uiro defuncto, quæ charissima coniunx in uita fuerat, eodem igne absumatur, unaque concremetur. Thracibus & Getis erat iste mos, ut uiro defuncto, præcipue dilecta coniunx, maximo cultu ornata, ad tumulum Ducis, & à propinquiore mactari, eodemque tumulo humari debeat. Gallis uero, ut serui, clientesque cum dominis patronisue unâ cremantur uiuentes, eademque pyra intereant. Gerri Scythica gens, defuncto Rege, in tumulo ubi cadauer odoribus delibutum erat, præcipua concubinarum, pincernam, coquum, agalonem, ac ministrum, unâ tumulare, equosque, & Lex ministris ad Rogum præfocare assuerant. Græcis uero usurpatur, ut Imperatore aut Duce fato perfunctis, funus efferatur solenni pompa, & apparatu Regio: captiuique & milites circa Rogum digladiantur, ouesque & boues mactentur. Vtque in omnem formam luctus cedatur, equi uirique tondantur, propugnacula è moenibus diruantur, templa lapidentur, aræ subuertantur, Lares abijciantur, partus exponantur, cibo abstineant, ignis extinguitur, atque in pompa funeris, Magistratus, Sacerdotes, pueri, atque Iuuenes cum trophæis, coronisque, & armis miliaribus funus prosequantur. Cenas quoque feriales apparari & Crateres lacte, uino, & sanguine, necnon mella & crocum ad Rogum inferri solita inuenimus: ut unâ cum defuncto cremantur. Fuitque moris Galatarum, ut defuncti familiares, & affines inscriptas epistolas ad Rogum conijciant, uelut apud inferos mortui illas mox lecturi forent. Funebremque laudationem, optimates, & grandes nati, aut proximi necessarii in honore positi de laudibus defuncti habere, ac solenni laudatione illius facta dictaque, & totius uitæ cursum, maiorumque laudes recensere assuerant. Primus enim Valerius Publicola, mortuo Bruto, supremas ipsius laudes accurata oratione prosequutus fuit. Inde institutum, ut clarorum uirorum in funeribus, solennis laudatio esset. Nam & Appii decemuirii defuncti laudationem sequentibus temporibus plebs æquis auribus audiuit. Et Scipionem in funere supremo, ut hominem diuinum, Maximus commendauit. Fuitque in usu apud Aegyptios, Rege defuncto, antequam iusta dertur, per Sacerdotem qui proximam tenebat dignitatem, omnem uitæ seriem, & ipsius dicta factaque, & an fuerit fortissimè præliatus, an uero segnis & deses, ex alto suggestu in maxi-

in maximo omnium contentu perlegi & recenseri: & si uitia praualebant, honore funeris priuari, atque insensibilem cadauer abijci. Si uero uirtutes præcellerent, omni honore cumulari, unguentis deliniri, & laudibus celebrari. Reliquos uero cuiusque sortis homines, ita laudari, ut sine ulla opum fortunarum mentione, solam religionem, iustitiam, pietatemque comendant. Apud Indos uero, multa sæcula uiguit mos, ut cum moritur quispiam, pro foribus domus, magistratus, cui hoc munus impendebat, antequam uitam, moresque describat: ut uitia laudesque innotescant omnibus, & palam fiant. Ferturque Fabius Maximus præ cæteris unus, qui in funere filij intestino dolore affectus, oratione non infracta ad Populum ipsius laudes magno spiritu disseruit. Quod à Græcis simile quoddam accipimus, ut defuncti laudes solenni oratione, & longo petito proemio, prosequantur. Proditurque primus Pericles fuisse, qui carmine & laudibus eos qui in bello Peloponensiaco pro patria occubuerant, prosequutus fuit. Alij uero Solonem Græcis funebrem orationem primam inuenisse ferunt. Et quamuis à principio uirorum tantum gesta, nec mulieres laudare consueverunt: quia tamen Camilli tempore, collatum aurum, ut se populus Romanus à Gallis redimeret, dederunt: cautum fuit, ut in earum funeribus, sicut in uirorum, solennis laudatio esset. Nono uero die reliquias defuncti & cremati cineres, Mater, soror, & propinqui, affinesque nigra in ueste, & effusis comis, aut Pontifices & Sacerdotes, nonnunquam Primores patrum perfuncti honoribus, turricati & discincti, lotis manibus & nudis pedibus, ossa à cinere separare & colligere, eaque lacte & uino lauare, & Deos manes aduocare: Græci uino & unguento inspergere solebant, cunctaque odoribus effusi in lachrymas, in urna condere, & linteo uentilare. Fuitque seruatum apud Indos & Aegyptios, Regum funebres tunicas, quod cineres cremari à reliqua fauilla distincti iaceant, ex licio, quod igne non absumit, conficere, easque ad rogum defunctum corpus induere. Quippe in Carysto lapis nascebatur, qui uelut lana intextus, nullo igne adurebatur. Tunc postquam defuncto cõclamato, & nomine deplorato, satis lachrymarum, luctusque fuerat: ipsique ter aqua aspersi & lustrati erant: omni munere absoluto, supremum Salue & Vale, tanquam nunquam eos uisuri ultra, conclamabant: & à Præfata feralibus officiis iustisque perisolutis, post lamenta & conclamationes, ILICET dicebat, qua uoce missum Populum faciebat. Quicque funus prosequuti, quique comites fuerant, uelut supremo functi officio, ad proprios lares reuersi, aqua aspersi, ignem supergradiebantur, hoc se piaculo ex funere expiari arbitrati, quod expiationis genus suffitionem dixere: cuius rei causa ferias sæpe indixerunt, quæ Denicales dictæ. Græci uero aqua lustrantur pura, eademque expurgantur, in qua torrem ex altari extinxissent prius. Scythæ post funus, amicos excipientes, epulum præbebant cadauer comitantibus. Peracto igitur funere, ubi à luctu quieuit animus, uiscerationem & ludos funebres plerumque gladiatorios muneraque, Græcis gymnica certamina & equestria in defuncti memoriam Populo dari seruatum est: nonnunquam nauium cursus & naumachiam. In qua uisceratione fuit institutum, ut omnia carius uenirent: quare ad pollinctum emere sermo percrebuit. Ferturque Numæ edictum, ne pisces qui squamosi non essent, ad pollinctum emere fas foret: scilicet ne nimis magno in funeralibus cœnis mercarentur obsonia, quam cœnam pollincturam dixere: In qua, etsi nihil deesset, omniaque affatim suppeterent, letari tamen minimè decebat. Fuitque institutum, ut per uini cibique lenimè, defuncti desiderium leuaretur. Præter quam erat cœna exequialis, quæ senibus, & his qui multum ætate processerant, dabatur: in qua pransi, discēdentes post supremum officium, alter alteri tale dicebat: quam Silicernium uocant. Athenis per funeri præfectos epulum apud defuncti maximè necessarium dari consueuit. Argiuorum uero institutum fuit, ut defuncti affines, statim ab excessu Apollini sacrificent, & trigesimo post die Mercurio, Apollinisque sacerdoti ordeum dent, ignemque extinguant, & rursus accendant, carnesque uictimarum percoquant, quibus postea uescuntur. Eos quidem ludos apparatu magnifico, continuis IX diebus, in hisque gladiatorum paria, qui uenalem sanguinem habebant, Romani exhibere: ad quos intromitti matronas nefas habitum. Idque adeo usu & moribus interdictum fuit, ut P. Sempronius uxori, quod ludis funebribus interfuisset, repudium dederit.

N Domi

Indi.
Laudatio funebri apud Græcos.
Orationem funebrem quis primum habuerit apud Græcos Mulieres etiam in funere laudate.
Cineres colligendi mos.
Tunica funebres regum Indorum & Aegyptiorum. Licium.
Ilicet.
Lustratio post iusta funeris absoluta. Suffitio. Denicales feriae.
Viscerationes & ludi funebres.
Emere ad pollinctum.
Pollinctura.
Silicernium. Athenienses. Argui.
Ludorum funebrium apparatus.

Imagines & columnae in defuncti memoriam erectae.

Lacedaemonij.

Tempus luctus, & qua erat defuncti inde fletu erant, aut contra.

Qui non luxerunt filios uita defunctos.

Periclis luctus de filio.

Luctus tempore ornatus omnibus abijciatur.

Piceae & cupressi arbores ferales.

Græci Athenienses.

Lacedaemonij Thracæ.

Massilienses.

Luctus patrii minuendi causa.

Publici.

Notandum hoc.

Domus quoque, & in loco celebri defuncti imagines in memoriam posteritatis, plerumque cereas, aut marmoreas, uel æneas; columnas quoque cum trophæis & titulis, ac magnificentissimis decretis, publico concilio erigere, & res gestas monumentis insculpere, leuandæ desiderij causa, antiquo more seruatum est. Quas etiam iniuriæ cæsis ciuibus, sempiterno æuo duraturas publico decreto erexerunt, ut gratiâ benemeritis ferrent, apud Lacedæmonios, his qui in re militari facinora gesserant fortia, statuas & columnas pariter cum elogijs post obitum dedere. Rege uero defuncto, ipsius simulacrum, ita ut uiuus appareret; in toro, purpura, & auro instrato effinxere. Tempus uero luctus, ut erat à Numa cõstitutum, posterij seruauere; qui puerum trimo minorem, nec lugeri, nec plangi uoluit. Id quod in Thera una ex Cycladibus seruatum legimus: in qua pueri citra septennium, aut homines ultra quinquagesimum annum indefecti fuerunt; quod illi rapti immaturo funere, uix primum uitæ limen attigissent, isti autem satis diu uixissent. Neque ultra menses x, filios parentum, aut uxores uirorum mortem deflere statuit. Quod lugendi tempus, patri & filio, æque fratri & sorori commune esse uoluit, ultra uero non licuit, ne luctu indefesso & lachrymis nunquam desinentibus domus & familia funestarentur; itaque post annum parentes filiorum, & fratres sororum funera deflere uetuit; Ab eo enim tempore lamentis parcere iussum est. Tametsi nullum lugendi tempus uiris legitimũ fuisse nonnulli credant, annumque foeminis tantum præfixitum ad deplorandum; masculis non item, infra quem alteri nubere non licebat, & concepto necdum ædito partu, uetabantur. M. tamen Antoninus philosophus, ne ultra v dies lugerent Rhomani filium sibi morte sublatum, summæ spei adolescentem, edicto inhibuit. Q. uero Maximus filio consulari, & L. Paulus duobus paucis diebus amissis, & M. Cato, mortuo Prætoris designato filio; nõ luxerunt. M. quoque Bibulus. COS. cum toto consulatu domi delituisse, quo die de obitu duorum filiorum certior fuit, in Sanatum uenit, & munus consulare obiuit. Quod de Anaxagora et Xenophonte traditur, et Asinio Pollione, qui quo die filium amisit, in conuiuio luxit. Contra Pericles, cum animo infracto semper fuisset, amisso Paralio filio, magnitudine doloris uictus, lachrymas uberes dedit, et eiulatus nunquam desinens. Filios uero minores decennio tot mensibus quot annis uixissent, à parentibus lugeri statuit. Sed nec uxores à uiris, nec sponfas lugeri fas putauit. Tempore uero luctus, matronæ purpuram aurumque deponunt, atque uestes induunt, et in pellibus degunt; nec illa resumere, donec eluxerunt, licet. Viri autem Senatorij laticlauium et annulos aureos exuentes, pullas uestes sumunt; barbam capillumque summittunt. Piceas quoque & cupressos, ueluti ferales arbores, & Diti sacras, in lugubri domo patriciorum, amissis fratribus, liberis, & propinquis, apponere mos erat. Græcis uero funesti, & qui exequias duxissent, ut lapide lesbio extructas domos incolant, quod subtristi esset aspectu. Atheniensibus Solon flebiles lamentationes, & cætera dolorem testantia, uelut inania et nihil uitæ proficientia, substulit. Lycurgus uero Lacedæmonijs x dierum spacio luctum terminauit. Quod à Thracibus & Massiliensibus usurpatum legimus; qui quotidianas lachrymas & funesta omnia, ac fordes lugubres in funere inhibuere. Luctus autem et moeror patrius intra lugendi tempora ob plurimas minuitur causas; ut si liberi nascerentur; si pater aut filius, frater aut uir, ab hostibus capti reuertissent; aut cum proprius affinis, quæ qui lugeretur, domi natus foret; Vel si puella dabatur nuptui, Publicus uero, si lustrum fieret, aut uota soluerentur, uel sacra Cereris instarent. His enim casibus domum, aut familiam in squalore, & sordibus esse non decebat. Hoc quoque notare cõtentus sum, neque puerum minorem septennio, prius quam omnes geniti dentes forent; neque fulmine ictos, qui uita functi essent, Rogis imponere, aut corpora cremare; neque hominem uita sublatum, ferijs publicis efferre licuisse. Quodque quoties plura cadauera & aceruata corpora urerent, aut incendi curarent, solitos esse funerum ministros, denis uirorum corporibus singula muliebria adijcere, ut unius adiumento cætera facilius deflagrarent.

¶ Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ uarijs in locis tempestate nostra compertæ fuere.

Caput v III.

Tritonem

RITONEM & Nereidas hominesque mari genitos, quos marinos appellant, præterquam quod apud Plinium naturalis historiae nono legeramus, nostra quoque tempestate conspicuos fuisse multa documenta sunt. In memoria mihi est, cum adolescentulus ego, in porticu nostra Portanouensi Neapoli quadoque diuiterem, Draconettum Bonifacium Neapolitanum, Patriciae gentis & inclytæ familiae uirum, ut in homine militari, facundiae florentis, & multarum rerum cognitione clarum; tunc senecta uenerabilem, & debilitate pedum inualidum, in conuentu maximo, præsentem atque audientem me, referre solita uis, se dum in Hispania militaret, marinum hominem uultu & corpore profertus humano, absoluta similitudine puberentis; postremis uero in piscem desinentibus uisidisse, in melle ex ultima Mauritania & Oceani finibus ad Regulos, sub quibus striperidia faciebat, & honestum ordinem duxerat, pro monstro allatum. Fuisse autem facie hominis uetusti, capillo & barba hispido, atque hirtio, colore ceruleo, statura procerâ, et maiore humana. Alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus secabat, & membra na passim interlucente munitum. Et hanc rem, non sibi tantum, sed plerisque summæ nobilitatis uiris, notam & conspicuam fuisse, dicere. Sed nequis hoc uanum, aut commenticiũ fortasse putet. Theodorus Gaza uir Græca facundia clarus, & philosophiæ præceptis imbutus egregie, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequens uentitabat, & pluresque nostrates, sciens admodum & luculenter ratiocinabatur, se dum in Peloponneso ageret, & foeda maris tempestate oborra, durissimo tempore anni, nonnulla piscium monstra procellæ ad litus illisissent, inter cætera uidisse Nereidem in litore, fluctibus expositam, uiuentem iam & spirantem, uultu laud absimili humano, facie quoque decora, neque inuenusta specie, corpore squamis hirtio ad pubem usque, nisi quod cætera in locustæ caudam desinebant; ad quam properè uisendam cum frequens concursus fieret; ipseque & nonnulli è propinquis oppidis uicini affinesque, eò se contulissent, illa frequentiturbam circumdatam, moestam & animo consternatam, ut ex uultu coniectari erat, in litore iacentem, crebroque suspirio fatigatam conspexisse; mox cum à tam frequenti corona inspiceretur, seque in sicco destitutam uideret, præ dolore gemitus spirantes & lachrymas uberes dedisse; cuius misericordia motus ipse, ut erat mitis placidusque, cum turbam decedere de uia iussisset; ipsam interim brachijs & cauda, quo maxime modo poterat, humi reptantem paulatim ad aquas peruenisse. Cunctis se præcipitè magno nixu in mare dedisset, ingenti impetu fluctus secare cepisse, momentoque temporis elapsam ex oculis, nusquam apparuisse. Georgius quoque Trapezuntius uir multi nominis & magnæ eruditionis, aperta professione referebat amicis, se cum haud procul à litore in fonte quodam spaciaretur, puellam conspexisse elegantis forma undis extantem puberentis, & quasi lasciuiret, subinde emergentem summergentemque se, quoad usque se conspectam intelligens, haud amplius apparuit. Sed super omnia in nostro æuo haud absimile factum accipimus in Epiro, profectò exemplum inter pauca memorabile, quod nonnulli prodendum posteris putarunt & actis quoque publicis testatum est; ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum uentitabant, Tritonem seu marinum hominem è spelunca, quam forte ibi nactus fuerat, obseruare solitum, si quando solam ad aquas accedentem, aut per litus obambulantem mulierem uideret, ipsum ex undis & spelunca leni gressu, tacitisque uestigijs desilire, & à tergo accedere, ac uicini compressam mulierem ex insidijs adoriri, & ad mare concubitus causa arripere, arreptamque sub undis deferre consueuisse. Quod cum apud loci incolas percrebuisse, diligentius marinum monstrum obseruasse, & cum diutius laqueos illi intèdissent, haud multo post dolo captum, & laqueis uinctum capisse. Cunctis cibo abstineret, extra aquas diutius uiuere nequisset, squaloreque tandem & tædio ad extremam tabem uenisse. Tenet fama Venereos eos, & flagrantissimè mulierum amafios esse, propterea oppidi incolas edicto inhibuisse, ne qua deinceps ad fontem mulier, nisi uiris comitata, accederet. Hæc nos & eiusmodi ab his qui diuersa maria penetrant, & eadem monstra placidis aquis colludentia uidissent, & in occursum nautis, exertis capitibus ab undis occurrisse, et uoces audisse reterebant, plerumque accipimus.

Homo marinus.

Nereis à Theodoro Gaza uisa.

Georgius Trapezuntius.

Tritonem.

N. Qui

¶ Qui Xystici, quive Thymelici apud Iurecōsultos dicti sint, quōd ue officium, & quid nomina designarint. Item qui intelliguntur per aquæ asperores in sacris certaminibus apud Iuriscōsultum, & quid Pancratiastes & Pancratium. Caput IX.

Ioan. Platina.

VM Ioanne Platina uiro docto & antiquitatū studioso, pro familiari cōsuetudine sæpe deambulabamus, & omnes antiquitates, ueterumq; monumenta atq; ruinas Urbis explorabamus. Dumq; in ueteri sepulchro inter semiruta uestigia, in Quirinali literis mirandæ uetustatis, situ & senio obliteratis, Epitaphium legeremus inscriptū his uerbis. L. THE NODORVS XYSTICVS, PARIDI THYMELICO BENE MERENTI FECIT.

Xystici, Xysti.

Quærebat Platina, qui Xystici essent, quive Thymelici, nunquid artis nomina uel cognomen forent. Cuncq; meminisse me apud authores, qui Xystici dicerentur legisse, quodq; in Xystis uelut in Gymnasijs nudi exercebantur, Athletas Xysticos dicere spondissem: Xystos autem longas fuisse porticus, ampla latitudine, & Gymnasium ubi ambulationes essent, & arbores plerunq; digestæ: in quibus Athletæ hybernis sæpe temporibus luctabantur: quas Græci Hypæthras seu Paradromidas dicunt. Instar illorum quæ in Attica fuere Gymnasia: quæ tria uel maximè memorantur, Lycæum, Gymnosarges, & Academia. Qui autem Thymelici esset, mihi nō succurrere, neq; in mentem uenire asseuerarē. Tum Platina quasi admirans, ait, Nunquid nostro ciuili iure aliquam de Thymelicis mentionem fieri adnotassem. Nam de Xysticis satis sibi liquere, pugiles fuisse, uel ex eo quod in Xystis & longis porticibus exercebatur: uel quod hastis decernerent, à Græco uerbo *ευσός*, quod est hasta: quare Xysticos ludiones, quod hastis depugnarent uelut gladiatores, & Xystarchum qui Gymnasio præfesset, nuncuparunt. Thymelicos uerò eiusdem generis pugiones seu histriones fuisse se arbitrari. Si quidem Græci Histrionicam Thymeliam nuncupant: *θυμηλιαν* enim scenam dixerunt: *θυμηλικούς* scenicos & histriones: & nisi quid se fallat, de his apud Iurecōsultos in edictis Prætorum mentionem fieri aiebat. Fuere, inquit, Athletarum & Histrionum species multifariæ: Nam & gladiatores, & pugiles, & Thymelici, & Pæcratiastes, Xystici, Pantomimi, Palæstritæ, & Harenarij, sicut Thraces Milionones, Sequitores & Retiarj: omnes Athletarum, Histrionū, & Comœdorum numero habentur: licet Pantomimos à Domitiano sublato, mox à Nerua restitutos, demū à Traiano eiectos: Histrionesq; à Tiberio, & deinde Nerone, ob plurima flagitia Italia pullos legamus. Thymelicum uerò Choragium apparatus esse Scenarum & histrionum: quos omnes inter artifices adnumerari neminem fugit. Et pleraq; hoc genus memoriter & expedite, ut suus mos erat, ueterum testimonijs exemplisq; referebat. Cū uerò nos hac admonitione attentiores facti, in legum commentarijs uersaremur, deprehendimus, apud Vlpianum titulo de Infamibus, Thymelicorū, Xysticorum, & Athletarū, quod tunc nō commemoramus, mentionē haud dubiā fieri. Thymelicosq; & Xysticos inter Athletas, & eos qui in Theatrum prodirent, ad ædēdas in Scena operas adnumerari: id quod Platina fuerat præclare arbitratus: censuisseq; Iurecōsultos, quod pugnandi causa in harenam prodirent, & ludicrā facerēt, nō propterea infamiæ crimē aut notam incurrere. Cuius uerbis admoneor, ut uerū esse censeam, quod apud Ciceronem refert Aemilianus, artē ludicram & Scenas quandoq; Rhomanos probro duxisse, genusq; hoc hoīum tāq; scurras improbiſsimos Tribu amouere uoluisse. Quare sub Tiberio, in opera Scenæ prodisse famosa nota censebat. Qd' etiā Senatuscōsulto fuit ueritum, cautumq; seuerè, ne Equites Rhomani ludo & harena polluerent. Tætiſi ferat Augustus Athletis cōseruasse priuilegia & ampliassè: coercionemq; in Histriones magistratib; inhibuisse, ita ut in eos aīaduersionem non haberēt. Græcis uerò prodisse in Scena inter Athletas honorū fuit, nec pbro datū est: quippe cū Plato summus fuisset Athleta, post multiplices uictorias se philosophiæ dedit. Verba uerò Vlpiani ex responsis Sabini & Cassij hæc fuere: Athletas oīno artē ludicrā nō facere: Virtutis em̄ grā hoc facere, & utile uidei, ut neq; Thymelici, neq; Xystici, neq; agitatores, neq; q aquā equis

Hypæthrae. Paradromide. Gymnastria in Attica.

Thymelici.

Athletarū & Histrionum species uariæ.

Thymelicum choragium.

Ciceronis locus. Sceneci infames apud Romanos.

Scenarum honoris apud Græcos.

equis spargunt, ceteraq; eorum ministeria qui certaminibus præsumt sacris, aut deseruiunt ignominiosi. Ex quibus liquet Thymelicos & Xysticos à Iurecōsulto inter Athletas adnumerari. Sed quia de Pæcratiaste, & his qui in sacris certaminibus aquam equis spargunt, mētio fit, qui fuerint hi, & an inter ludiones recepti, adhuc ambigi dubitariq; potuit. Cū præsertim nullam de his qui aquā in certaminibus spargunt, mentionem fieri apud Veteres, quod meminerim, sciam, nisi eos dicamus fuisse, qui in stadio dispositi, equis sponte currentibus, quod uelocius metam contingerent, aquam per uices spargere: itaq; illos ad cursum impellere solerent. Pancratiasten uerò, eum dici uolunt, qui luctator simul & pugil foret: quippe cū alijs pugiles, alijs luctatores forent, is qui utroq; teneretur studio, pugna scilicet & lucta, Pæcratiasticus nuncupat, & ubi exercentur, Pancratium. Censuitq; Vlpianus ad legem Aquiliā, illum qui, dū exercetur in colluctatione uel Pancratio, aut pugilatu, aliquem oppressit uel occidit, Aquilia teneri. Verba uerò Vlpiani ex ea lege hæc sunt. Siquis in colluctatione, uel Pancratio, aut pugilatu, dum exercentur, alius alium occiderit, Aquilia tenetur.

Qui in sacris certaminibus aquam aspergerent.

Pancratiastes.

Pancratium.

Caput X.

¶ Locus ex Iuuenale de Trulla quid designet, ex Autoritate Iuriscōsultorum, & aliorum testimonio explanatur. Caput X.

TRULLAS pocula esse & uasa potoria cenferi haud immeritò plerique existimarunt. Idq; quod à Iuuenale dictum est de Trulla, de quo apud eruditos controuersia est: non id credi decere, quod uulgo putarunt: ut de uase in quo alui proluuiēs effunditur, intelligatur, cū id aliud sortitum nomen sit, & à doctissimis Scaphium & Laganum dicatur, ueròq;

Trulla.

Scaphium. Laganum.

authoris sensui non satis conueniat: sed de uase potui parato intelligi oportere constat. Illudq; quàm sincerissimè à Poeta dictum fuisse, Laudare paratus.

Si bene ructauit, si rectum minxit amicus, Si Trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo:

Locus Iuuenalis Satyra quinta.

In quo illum significari haud dubiè putamus, qui postq; calicē exhausit, in ipso fundo, ructu, aut sibilo crepitum facere, more detestabili nō fuit ueritus, ubi idem crimen his arguere Satyricæ dignitatis fuit. Vel de eo, qui postq; uini calicem hausit, id quod remansit, ita elisit in pavimento, ut resonaret. Quod insolentissimi animi, audacis, & petulantis, nimiaq; securitatis fuisse liquet: quem ab usum apud compotores & helluones impuros, qui scortis uinoq; madidi, & epulis distenti erant, Græcis inualuisse multū adnotarunt: ita ut ludus inde conuiuialis foret, quem Cotabisin appellarūt, cū res fiduum potus in aeneas phialas iactarent: qui si sonantior creperet, se ab amica redamari, & mutuo affectu teneri putabant. Quod esse probabile, & ab authoris sensu non alienum, ex contextu uerborum liquere putamus. Id uerò quod de Trulla diximus, inter pocula censeari, scitè admodum à Scaeuola libro tertio de legatis definitum est in hæc uerba. Seia dulcissimæ poculum aureū quod elegerit, fidei hæredū commissio ut darent: quæro cū in hæreditate nō sint nisi Trullæ, Scyphi, Modioli, Phialæ, an Seia de his speciebus eligere possit. Respondi, cū omnia potui parata pocula dicant, posse. Plinius septimo & trigésimo historiæ naturalis: Titus Petronius, inquit, uir consularis, inuidia Neronis, Myrtinam trullā ccc sestertijs emptam fregit, ut mensam eius exhæredaret. Cicero in Verrē, vi actione. Erat, inquit, uas uinariū ex una gēma prægradi, trulla excauata. Horatius q; in Satyris: Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus Trulla, uappamq; profestis.

Cotabisin.

Seia.

Trulla.

Scyphi.

Modioli.

Phialæ.

Seia.

Trulla.

Scyphi.

Modioli.

Phialæ.

Seia.

Trulla.

Ex quibus licet aestimare, Trullam inter pocula & uasa potui destinata cenferi: sicut Scyphus, Modiolus & Phiala: & quam Varro dixit Depestā. Tameſi scyphū Herculis, cantharum Liberi poculum legamus: quo Marius post Cymbricam uictoriam, potasse assidue dicitur. Fuit quoq; Heracleum Herculis poculum, sicut Nestorida, quo Nestor utebatur: & Grammaticum Homeri carmine celebratū: quæ in Dianæ templo

Depestā.

Heracleum.

Nestorida.

Grammaticum poculum.

templo affixa Capuæ uifebantur. Notatumq; fuit inter fcyphos, Bœotios palmam tu-
 lisse, qui Heracleotici dicti, & Alexandrinas cucurbitas cum exaruerint, ad usum uas-
 forum præcipuas fuisse. Ferè L. Crassus orator duos habuisse Cyathos Mëtoris ma-
 nu, c. festerijs emptos; quibus ob pudorem nūquam usus fuit. Et Cornelius Macrus
 in sacris propinare Electrīna patera, quæ in medio Alexandri uultum, in circuitu ue-
 rō breuib; signis omnem historiā & bella cōtinebat. Præter quæ uinaria uasa à Græ-
 cis celebrantur, Crossus, Bicus, Gaster, Gasterium, Bicarium, Cypellum, Amphicypel-
 lum, Cyphela, & quod hodie seruat nomen Baucalium dūterforum generum; & Cy-
 bium nauis instar; præterea Dactylotum ex proiecturis digitorum nuncupatū, Gya-
 la, Dynos, Cyborium, Coryle, Encotyle, Cadus, & Cadiscus, & Theryclia non incele-
 bres, quibus Dionysius libasse fertur. Id autem quod populari sermone de Trulla se-
 cus dictum est, ab eruditis haud immeritō perperam iudicari. Succurrit tamē in hac re
 notare, quod Pomponius iureconsultus de auro & argēto legato memoriæ prodidit,
 legatis uasis etiam Scutellas & Promulsidaria contineri. In quo animaduertimus, Pro-
 mulsidaria uasa quibus mulsū continetur, nuncupari. Et licet Græci, οἰνομέλι, & μελί-
 κροτον mulsū uocent, Vlpianus tamen de uino & oleo legato, uini appellatione, putat
 mulsū non contineri, οἰνομέλι uerō contineri.

Heracleotici
 fcyphi.
 Cucurbitæ A-
 lexandrinæ.

Promulsidaria
 uasa.
 οἰνομέλι,
 μελίκροτον.

¶ Exempla frugalitatis Priscorum, & quàm parco uictu contenti fue-
 rint, & quandō luxus primū Vrbem inuaserit. Caput XI.

Vini usus mu-
 lieribus inter-
 dictus.

Troglo-dyte.

Vxores neca-
 se ob uinum po-
 tum.

Ebrii exopt.

Aegyptiorum
 Rex.

R I S C A E frugalitatis & abstinentiæ, qua Veteres usi fuere, multa &
 magna nobis documēta sunt. Siquidem uini usus ad eō mulieribus inter-
 dictus fuit, ut uinū bibisse, perinde esset, ac si in adulterio, aut graui cri-
 mine deprehensa capitali iudicio plectenda foret. Inoleuitq; usus, ut co-
 gnati affinesq; mulieribus osculum ferrēt; scilicet an uinum bibissent ut
 ore explorarent. Idem Massiliensibus & Mylesijs pluribusq; Græcorum & Barba-
 rorum gentibus, apud quos hydropotæ fuere mulieres; nec mulieres modō, sed &
 uiri abstemiij. Apud Troglo-dytas licet Reges mulsū bibant, priuilegio honoris, uul-
 gū tamen abstemium est, & aquā potat cū paliuro; Quod & uiris æquē Rhomæ cri-
 minosum fuit, ad annum usq; trigessimū; Seruo uerō interdictum penit, nisi sacrōū
 causa solennibus festisq; diebus. Quem osculandi quotidianum usum, postea Tiberius
 Cæsar edicto inhibuit. Legimus Romulum Vrbis conditorem, quod in conuiuio uin-
 um non biberet, à cōiuiis increpitem. Et Q. Coponiū quod uini amphoram ei cuius
 suffragio magistratum petebat, dono dedisset, ambitus fuisse condemnatum. Proditurq;
 memoriæ Egnatius Metellus uxorem quod uinum biberat, fuste necasse. Et Cn. Do-
 mitius, mulierem, quæ uisa est plus uini bibisse q̄ ualitudinis causa deceret, dote multas-
 se. Et matrona magna natu, quod clauēs cellæ uinariæ resignasset, inedia mori coacta.
 L. quoq; Papyrius imperator aduersus Samnites dimicaturus, uictori Ioui pocillum
 mulli, pro re magna uotum fecisse dicitur. Bibabant enim Murinū aut Passum, Sapam,
 aut Defrutum, aliāq; eius generis potu dulcia. Adeoq; eos qui se uino ingurgitaret os-
 fos habebant, ut sequitis temporibus Censores tanquā indignos qui honores & publica
 munera gererent, Senatu amouerent, notaq; & ignominia perstringerent. Indignum
 enim uidebatur, illos qui ingenio temulento & marcido forent, quicq; libidinum macu-
 lis nocerentur, ad Rempub. accedere, aut de publicis cōsultare. Quod etiam Cretēses,
 Lacedæmonios, & Carthaginenses fecitasse nouimus, qui militibus, ne efferos militiā
 animos insolentiæ assuescerent, in omni militiā uini potum interdixere ex instituto
 Platonis, qui etiam magistratibus, donec in honore essent, uinum inhibuit. Id quod pe-
 nes Athenienses criminofum erat, quibus ebrius Princeps morte multabatur. Et Pitta-
 cus temulentos siquid deliquissent, duplici pœna puniri curauit, ut formidine suppli-
 cij, à uino promptius abstineret. Quinetiam Aegyptiorum lex erat, ut certa uini sub-
 taxata mensura Regi quotidianis ferculis daretur, ultra quam excedere nō licebat, ne
 sui impos per occasionem & licētiam turpitudini & sordibus uacaret. Sicut proditur
 de

de Mossynœcis ultra Carambim flumē, qui Regem quem delegerē, siquid prauē deli-
 quisset, totius diei inedia multabant. Apud Locrenses Zeleucus uinū usq; adeo auer-
 fatus fuit, ut etiam morbo affectis dari inhibuerit; cauitq; ut qui uinum biberet, capite
 lueret. Indi adeo abstemiij fuere, ut nisi sacrorum causa, uinum bibere nulli fas foret,
 quibus erat constitutum, ut si temulētum Regem mulier occidisset, hoc donaretur mi-
 nere, ut successorī nuberet. Persarum quoq; milites adeo abstemiij traduntur, ut pane
 & aqua sapius uictitarint, panis condimentum, & obsonium famem esse dicitantes;
 quibus tamen semel annis singulis inebriari permissum erat. Proditumq; est, Scythas
 cum inebriari gaudeant, & abstemiij sint; si quando ebrietatis dulcedine capi uellēt, ne
 contra constitutum facerent, in ignem coniectis herbis, & fumo hausto, haud aliter q̄
 uino epoto, madidos fieri. Quod de Thracibus traditur, qui epulantes, focos ambiūt,
 herbarum semine ignibus iniecto, cuius nidore capri, ebrios imitantur, & tanq̄ uino af-
 fecti temulenti iacent, sicut nepenthes succo delibutis, tristitiā discuti putarunt. Ba-
 bylonii quoq; incenso arborum fructu, & fumo hausto, ita ebrii redduntur, ut tripudijs
 & cantibus exultent. Indos ferunt ex fructu arundinū, quæ mel gignunt, aut uino ex
 dactylis, atq; Aegyptios potu ē frugibus inebriari. Quinetiam populū Rhomanū
 multa sæcula non pane, sed pulte uictitasse. Pistorēsq; per annos fere cccc ccc usq;
 ad Persicum bellum, nullos Rhomæ fuisse satis constat. Fiebat enim puls ex aqua fru-
 menti & fabarum, aut ordeī farina, quam in sacris & oblationibus Deorum pro uicti-
 ma adhibuere, qui quidem Pistorēs tostum panem lautioribus coquere solebant, reli-
 quæ multitudini far, ideo quod far pinsebāt, Pistorēs dicti. Quippe cū ueteribus mo-
 larum nullus usus foret, sed fruges igne tostas in pilas coniectas pinferent; unde & Pi-
 sones dictos uolunt; Id enim molarum instar erat. Fuitq; uetus mos, ut iidem essent
 coci & Pistorēs. Lapsis mox tēporibus haud longo interuallo panes facere opus fuit
 mulierum. Ante uerō fruges cognitas, gentibus plurimis glandes fuere frumenti lo-
 co; sicut Pira Argæis & Tiryntijs, Ficus Atheniensibus, quibus Cares adeo abun-
 dant, ut illis enutriant pecora, Milium Mæoticis & lotometra; ex cuius semine con-
 ficiūt panes. Medis amygdalæ. Ichthiophagis pisces. Aethiopibus locustæ & arun-
 dinum fructus. Getulis ferina caro & pabulum pro pulmentario cessere. Chelono-
 phagis testudines. Cardamum uerō Persis. Palmulæ autem Carmanis & Babylonijs,
 Aegyptij ex loto diu uictitarunt. Alani carnibus, non pane uescuntur. Nomades &
 Getarum pars, lacte. Indis autem Calistia semen cibarium fuit, quorum Reges oleri-
 bus & palmulis plerūq; uictum quæsiuerunt, ciborum affluentiam uelut inuitamenta
 ignauitæ auersati. Epicurus quoq; summus uoluptatis assertor, uictu frugali & mode-
 sto contentus, aqua & polenta, aut pane ordeaceo uictum quæsiuit, contraq; pauper-
 tem inuictum animū gessit, non quod uoluptates auersaretur, sed quod in tenui uictu,
 se plus uoluptatis experiri aiebat; cuius rei argumentū est, quod oleribus & pomis, ac
 uilibus cibis, quibus uiuendum censuit, libros refarsit. Inter quos proditur Philinus
 quidam tantæ abstinentiæ, ut nullo cibo, nisi lacte uictitarit, & Mofchus Antimolus so-
 phista solis Caricis uesci solitus. Pueris quoq; & Iuuenibus, ut uerecūdiore essent,
 in magistrorum & affinium conspectu foris cœnitare, uiris autē, ut frugalitatis & par-
 simoniæ documenta darent, propalām cibum capere consuetudo fuit; torusq; illis ex
 ulua palustris fiebat, aut stramento. Hyemeq; ad focum, æstate uerō in propatulo,
 & sub dīo, neq; ultra 1 x singulis lectis cœnabat, illosq; lautioribus uesci cibis nō si-
 nebant. Nam carnis aridæ, aut lardi pondo trīa, & fassamentorum libram quotidianis
 ferculis apponere criminofum erat. Siquis ultra apponeret, lege plectebatur. C. Fan-
 nij c o s. Lege ante tertium Punicum bellum introductum est, nequid uolucrū præ-
 ter unam gallinam, quæ altilis non esset, apponeretur. Vtq; modus cœnarum luxuria
 non diffunderet. Singulis diebus præterq; Saturnalibus, & Rhomanorum ludis, uel ple-
 beis, denos asses, qui domesticis cœnis impenderentur, præfinit; tantæq; frugalita-
 tis fuere, ut mensam quīs parcam omnino uacua tolli non sinerent. Sed ad cohibendū
 appetitum semper aliquid reliquiarum, quod postera die cœnā iuuaret, superesse uo-
 luerunt. Ouzq; & mel in initio conuiuij ministrari; In secundis uerō mēsis poma simul
 & mel

Mossynœcis.
 Zeleucus.
 Indorū consti-
 tutum.
 Persarum mili-
 tes abstemiij.
 Inebriandi ra-
 tio absq; potu
 apud Scythas,
 Thracēs, &
 Babylonios.
 Rhō. frugali-
 tas.
 Pistorēs.
 Pisones unde
 dicti.
 Panes mulierū
 Glandes.
 Argæi.
 Tiryntij
 Atheniensēs.
 Cares.
 Mæotici.
 Medī.
 Ichthiophagi.
 Aethiopes.
 Getuli.
 Chelono-phagi
 Persæ
 Carmani.
 Babylonij.
 Aegyptij.
 Alani.
 Nomades.
 Indi.
 Epicuri fruga-
 litas.
 Lex Fannia.
 Saturnalia.
 Ratio admini-
 strandæ men-
 sę

& mel dari consuetere. Quam uictus parsimoniam Athenis quoque seruari tradiderunt. Nam Dioscuris in Prytaneo prandium parabatur: in quo nisi oliuæ, caseus, & porrum dabatur obsonium. Et à Platone in lautissimis cœnis, sal, oliuæ, caseus, porrum, atque olera tantum ex agris iubentur apponi. Ac festis diebus pueri modesti cum uere cunda grauitate, maiorum laudes carmine decantare, grandioresque natu summo obsequio uereri: illosque à conuiujs domum reducere solebant, Militiæ & colendis agris adeo intenti, ut illustria inde cognometa ferret: Agrumque malè colere, aut minus arare quæ uertere, Cenforia nota putabatur. Cumque octo dies culturæ agrorum impenderent, nonum Urbanis rebus & nudiis destinarent: tamen si priori æuo, frequentiores Romanis nundinas, & tertio quoque die mercatu frequenti, nonnulli conuenisse dicant. Q. Cincinnatus ab aratro ad Dictaturam uocatus, postquam domitis hostibus, triumphans Urbem inijt, licet non ex imperij maiestate, aratrum tamen sumere, & agrum colere non dubitauit. Curius Dentatus cum à Saniatum legatis adiretur, rapa sibi parare obsonium inuentus est, cui duos Calones in castris fuisse asserunt, cum summam imperij gereret. M. uero Antonio consulari VI III seruos. Carboni V II. Et M. Catoni cum in Hispaniam Consul duceret, IIII solum ministrasse. Fertur quoque Aelius Catus, COS. cum in fictilibus cœnaret, legatos Aetolorum uasa aurea offerentes repulisse. Atque Epitius poeta, qui primus Latinorum heroica attigit, adeo uictu fuisse tenui, ut in Auentino domuncula & unius ancillæ ministerio contentus fuerit: nec tamen id sibi turpe quisquam aut dedecori putauit: siquidem paupertas tunc solida laus censebatur & uera uirtus. Quam rem æstimare licet, quod Aeliorum familiam & Tiberonum, cum decem & septem eiusdem cognominis foret, modicis ædibus cum uxoribus & liberis eisdem lares incoluisse, eundemque agrum Vientanum arasse, ex quo eius fructu uictitasse legimus. Modicumque agrorum ultra septem iugera excedere, aut denas argenti libras uiro triumphanti in suppellectili esse, perniciosum erat: Intra bina enim iugera possidere satis uisum. Ita ut X millia grauis æris, maximas putarent diuitias. Quinetiam adeo parci fuere & tenues, ut non minus crimini darent, indomitas cupiditates non refrenasse, aut paternam non seruasse paupertatem, quam ingentes maiorum facultates largitionibus abligurisse, multaque oleribus leguminibusque contenti, absque æsu carniū saepe uictitarint, documenta frugalitatis & abstinentiæ insignem memoriâ posteritati exhibentes. Quam etiam Græcis solidæ laudis & ueræ commendationis fuisse multi adnotarunt: Legimus Thebanum Epaminundam tot uictorijs clarum Imperatorem, adeo diuitiarum abstinentissimum, ut unica ueste contentus, si quando uetustate collapsam resarcire opus foret, domi clausum se teneret, quem Thebani publica impensa & ære collato, ob inopiam extulerunt. Aristides se magis gloriari paupertate publicè testabatur, quam reliquidiuitijs. Hippias quoque philosophus Elæus, ad id inopiæ deuenit, ut uestem, annulū, crepidas, & soccos, quæque cultui erant necessaria, ne quod temporis deperiret, suis manibus elaboraret. De Lamacho fertur, quoties ab Atheniensibus dux creabatur, pro pallio & crepidis mutuatam ab amicis pecuniam sumere, cum unde compararet non esset. Crates, Diogenes, & Antisthenes, alijque produntur philosophi, abiectis diuitijs, pera, & baculo contentos uixisse. Phocion, Pelopidas, Socrates, atque Ephialtes pauperrimi, & in cultu tenuissimo uiuere: omnium tamen optimi atque iustissimi. Adeoque luxuriam & molliorē cultum detestati fuere, ut Thebis colūna in templo statuta fuerit, in qua diræ execrationes in Regem Menin, qui molliorem uitæ cultum inuenit, continebatur. Postea paulatim frugales mores defluxere, paupertasque probro haberi cepit: luxuriæque peregrinæ inuictum malū ad effœminandos animos, ab exercitu Asiatico in Urbem primum intrata, mores infecerunt: sicut aurum Persicum, fugato Mardonio Atheniensium animos labefactauit, & dira tæbe infecit. Inde illecebræ libidinum, & rerum secundarum luxus, in omnem licentiam grassati. Primosque Ionas, unguenti coronarumque & secundæ mensæ, consuetudinem inuenere. Tum uestis Stragula, mæsaque citharæ eburneis pedibus insidentes, inæstimabili censu comparata: Epulæque lautiores & præter epulas, Psaltria, Ludiones, & alia conuiujs oblectamenta inuenta sunt. Hinc peregrina obsonia, remotorumque litorum pisces, & magno cœsu comparata dapes, ferculaque lecterium

Dioscuri.
Coene Platonicæ.

Agricultura apud ueteres.

Frugalitatis exempla apud Romanos.

Paterna paupertatis conferuatio.
Exempla frugalitatis apud Græcos.

Vnde corrupti mores primi.

etiam millies æstimata, & gulæ nouissima irritamenta, aliisque exquisitissima condimenta, & uentris prodigia inuenta sunt, ut nisi quis illa apponeret, sordidus & parum lautus haberetur. Adcoque luxus excreuit, & eo processit luxuria, affluentibus diuitiarum copijs, ut obsonia lautiora maioresque epularum sumptus, & magnas effusiones edictis coercere, & luxuriosos apparatus pluribus legibus inhibere necesse fuerit. Hinc Fanonia, Orchia, Dididia, Oppia, Cornelia, Ancia, & Iulia leges ad cohibendam luxuriam uictus, uestitusque, & cœnarum immodicos sumptus latae sunt. Hinc Censorum edictis, Vulua, Vertina, Abdomina, & Glires epulis & conuiujs inhibita. Quod & Lycurgum factitasse nouimus, qui conuiuiorum apparatus & mensas lautiores uelut cupiditatum inuitamenta sanctionibus inhibuit: saepiusque abrogatis legibus, nouæ postea editæ fuere. Et quauis Antiocho Rege uicto. P. Licinius Crassus, & Iulius Cæsar Censores, nequis unguenta exotica uederet, pœnis inhibuerint, exemplo Lacedæmoniorum, qui unguentarios Vrbe exegere. Et M. Antonius, & L. Flaccus, quod legem de coercendis epularum sumptibus antea latam, Duronius Tribunus plebis abrogasset, Senatu eum amouerint: tamen. Q. Aelius, Tubero prætura deiectus fuit, & despectui habitus, quod in funere Africani Populum Romanum publico epulo hædinis pelibus, & testis Samijs, ac lectis ligneis excepisset, quod incultam parsimoniam in rebus publicis non exhorruisset. Sicut de Cleomene fertur, qui Lacedæmonijs inuitus fuit & subiratus, quod hospites iure nigro, & pane igne durato Laconico more ad epulas admisisset. Licet Cato Senior, quod pellibus hædinis in publico epulo pro stragulis usus esset, non mediocrem laudem tulerit, quod frugales mores, & continentissimos exemplo iuuaret. Fertur tamen Tiberius Cæsar, cum de coercendo luxu legem ferre uellet, nec coerceri immodicos sumptus uideret posse: satius duxisse omittere quod assequi nequiret, quam tentare turpiter quod postea non efficeret. Sisti deinde res non potuit, quo minus tacito consensu destitutis moribus, sumptuariæ omnes leges abrogatæ fuerint, cum nullus esset sumptibus modus, luxusque, & ignauia nullis præscriptis finibus, in uoraginem & gurgitē uitiorum ad nefas omne, usque adeo processerint, ut diuina & humana prophanarint, populoque simul & plebi grauē perniciem attulerint.

Leges ad cohibendam luxuriam.

Vnguentarios Lacedæmonijs eieci.

Leges sumptuariæ paulatim abrogatæ.

¶ Quæ sint puræ & lectæ Hostiæ in Deorum sacrificijs, & quæ uictimæ quibus Dijs dicatæ fuerint. Caput. XII.

N sacrificijs Deorum fuit Pontificalis obseruatio, ut duobus hostiarum generibus Dijs sacra fiant: Vno, in quo cum litabatur, uoluntas Dei perexta exquirebatur: Altero, in quo sola anima Deo consecrabatur, quæ hostia animalis dicta. Hæ frequentes fuere, ouis, sus, capra, bos, gallina, & anser, quas cum immolabant, nisi puræ essent & lectæ, ad rem diuinam non proficere putabāt. Fuitque opinio potius ex hædis & agnis, quia mites sunt, quam ex gallinaceis, suibus, & tauris, quoniam animo abundant, Deos consuli & futura prænosci. Ideo ouilli pecoris hostiam non ab amplitudine, sed quia animi est placidioris, Pontifices maximam duxerunt. Lectæ autem dicuntur hostiæ, maiores & uberius depastæ, quæ claudæ, morbosæ, aut uitiosæ non sunt (quia pernosci, nisi ex sana uictima futura non possunt) quæ uel fixam aurem, uel caudam aculeatam, aut linguam nigram non habent. Numa Pompilius Deos fruge colit, & mola salsa supplicari instituit, quam molam ex farre, sale, & aqua composuit, sine qua nullum sacrificium ratum fieri cœsui. Atque id far nisi tostum esset, ad rem diuinam non esse purum statuit. Ideo Fornacalia & religiosos dies, ac ferias quibus far in fornacibus torrebāt, seruari iussit. Græci uero non far, sed ordeï primitias, libumque & placetas ex ordeo Dijs offerri, ordeumque sale impersum in primis aræ infundi satius duxere, sine quo, saluis carimonijs, nullum sacrum fieri poterat, illique qui primitias eiusmodi colligebat, crithologo dixere nomē. In quibus fornacalibus, qui non fuerant feriat, quique in sua tribu, ut erat constitutum sacrum, non fecisset, in Quirinalibus sacrificio expiare cogebatur. Idcirco Quirinalia stultorum ferias dixere. Atque omnibus ferè Dijs suæ uictimæ, & sua sacra constituta sunt, sacra.

Duo hostiarum genera.

Lectæ hostiæ.

Sacrificium a Numa constitutum.
Fornacalia Græci.

Crithologus.

Quirinalia. Sæpe cuiusque deorum uictimæ sunt, sacra.

sunt, quæ præterire & transgredi non erat fas. Næq; aliena hostia Diis non placantur, Quippe Ioui tauro, uerre, & ariete sacra facere non licet, quia soli Neptune, Apollini, & Marti taurus immolatur. Tameis: Flaminis uxor omnibus nundinis Ioui arietem mactet, & triumphidie Ioui Taurus hostia dicata sit. Et apud Homerum Vlysses immolauit Ioui arietem. Iuppiter uero Prodigious mola falsa & thure placatur. Neptuno plerumq; gens de nigro tauro: Troezeni de fructuum primicijs sacrificant. Græci de cruribus taurorum: Vlysses ariete, apro, & tauro litauit. Athenis autem licet octauo die Mæsis cuiusq; Neptune sacrum fiat, non tamen de tauro semper. Neq; Apollini semper Græci de tauro, sed multiplicis generis uictima sacrificant. Namq; Heroero teste, alius tauro, alter ariete, aliquis hircu sacrum fecit. Ex bobus uero, uitulis, & pecudibus laudatissima uitula ad Deorum placamenta habentur. Ideo Ioui à Flammine omnibus Idibus bos candidus, & ex agro Falisco, uel Meuania immolatur. Namq; illos ad uictimas faciunt, & Deorum seruant supplicia. Bos tamen iugo subactus, sacrificio non est purus, Fœtus uero bouis trigesimo die, Pecoris septimo, Suis uero nisi decimo à partu die puri habentur: ideo sacres dicti. Creditur q; est boue quinquenalem, insignem Ioui uictimam: & pecudes cum bimæ sunt, sacrificio maturas fieri. Lege autem Solonis de boue nulli Deo sacrificari licet, quia cum animal sit innocuum & agrorum cultui deditum, in sacris mactari uetuit: quippe Veteribus tantæ uenerationis erat, ut æquæ capitale esset bouem quàm ciuem necasse. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactant, Arabes pingues Camelos in ara ignoti Dei: sicut nupturæ uirginibus Camelis sacrificant, Heroibus uero, tauro, capro, & ariete litant. Fertur tamen Pythagoras præter à se instituta & præscripta, quandoq; boue Musis, Ioui autem Galum albis plumis immolasse. Solita utilia, nisi cæsis tribus hostijs, tauro, ariete, & uerre, pura non habentur: sed tamen ut hi omnes solidi, firmiq; sint: Nam uitulos ad aras humeris hominum allatos, & claudicantes, & cuius cauda ad articulum suffraginis non pertingit, non litare animaduersum est. Idem apud Aegyptios seruari tantis cærimonijs, ut linguam boui exerendo, & caudæ pilos explorando, si uel unum pilum nigrum repererint, hostiam tanq; impuram non admittant. Græcis autem tauri an puri sint, farina explorantur: caper ciceribus: capra frigidâ aqua. Ruminales quoq; hostias nisi bidentes fiant, non esse puras consentiunt omnes. Ambaruale uero sacrum, nisi de porca fœcunda & grauida, aut uitula fieri non consueuit. Est autem sacrum ambaruale, cum arua & segetes soleni uictima lustrantur: eam uictimam maturis frugibus ter circum arua ducere conuenit, omnesq; post eam clamantes sequi: ex quibus unus quæna ornatus fronde, cum solenni saltatu, composito carmine Cereri decantabat laudes: ac postq; lacte, uino, & fauo libassent, anteq; fruges meterent, porcã Cereri immolabant: quæ præcidanea dicta est. Fuitq; memoriæ proditum, à Suilli pecoris genere immolandi initium Rhomæ primùm factum: eo argumento quod sus fœderibus & sponsalibus adhibetur, & in inijs Cereri mactatur. Et quis in sacris Cereris uinum adhibere nefas sit, in hoc tamen sacro de uino libasse Pontificales libri non uetarunt: quã quidem immolari ab eo qui mortuo iusta fecisset, crimen admitti putabatur. Deorum quoq; Marti nullum sacrum nisi de porca fieri permissum. Et lustrari exercitum nisi sue, oue, & tauris qui puri essent, non erat fas: qui postq; ter circum instructas acies ducti erant, præcedente pompa & gressu composito, Marti immolabatur. In sacris deæ Phrygiæ, quæ Matuta & mater Deum dicta est, cui Galli execti membra secabant, cymbala pulsantes: porcã tanq; impuram hostiam Rhomani non admiserunt: apud cuius ædem supplicantes, filijs bona exoptare uerantur matres: Nepotibus non utiq; Bellonæ sacerdotes non animali hostia, nec uictima, sed suo cruore sacrificant: gladios enim distinctos utraq; manu tenentes, humeros sibi & lacertos tanq; fanatici dissecant: hoc sanguine litari & crimina expiari putantes: ita ut pro uulneribus stipes recipiant. Aegyptij Lunæ tantum & Libero suem: reliquis Dijs boues mares, uitulosq; & anseres immolant. Capram tamen aut hircum nullo modo. Contra uero Britanni, quibus leporem, gallinam, & anserem in cœnis apponere, aut Dijs offerre lege uetabatur. In Mysia Abretani Iouis templum est, in quo suem comesse, aut mactasse, scelus erat infandum

infandum & piaculare. Idem apud Phœnices, quibus per omne tempus suis abstinere præcipitur. Fertur uero in Thessalia Castniensis ueneris fanum fuisse, & aliud in Sida Pamphiliæ, & in Aspendo Argiuorum, & Argis, in festo quod Hysteria dicitur: in quibus præter instituta, moresq; aliorum, sues mactare licet, cum in cæteris nullo modo fas sit. Solum apud Tuffas in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, uacca Veneri immolabatur, & in Nitriotica præfectura, ouis. In Aesculapij sacris, nisi capræ & gallinæ immolantur: hæc ad rem diuinam luteo rostro & pedibus, puræ non sunt: nigrae uero & imparibus digitis, idoneæ. Astris & stellis uolucres dicatae fuerunt. Ipsi anser, gallus Nocti & Laribus, nonnunq; porcus: sicut equus Soli & Marti, Lunæ taurus, Iuioni agna, Veneri columba, & capra Pani & Mineruæ. Dianæ uero cerua. Quamq; Libero, uino, melle, & lacte: interdum capro & hircu sacrum fieri nouimus. Mineruæ uero nihil caprini generis, sed uaccã, aut boues iniuges: & Iuioni apud Lacedæmonios capram immolari. Græci uero Mineruæ iuuenam sæpe indomitam auratis cornibus mactarunt: quare ἀπράγος dicta. Pyrrhus tamen dum splene laborantibus medetur, albo semper gallo sacrificauit. Soli uero in Apollonia oue, Pani & Syluano porco, nonnunq; lacte litabatur: Fauno agna uel hædo, Priapo asino. Obseruatumq; à Massagetis est ut reliquis Dijs posthabitis, Soli equum immolent: sicut à Sauromatibus equas Dijs patrijs mactant. C. tamen Caligula eò uesaniæ processit, ut sibi tanq; numini sacro, fasilanos, phœnicopteros & pauones mactari iusserit. Athenienses tamen annua soleniã Mineruæ, non capra, nec boue, sed tauris & agnis exhibere solent. Persicæ uero Dianæ Boue lampadis caractere notata: Tempestatum autem pulla. Tradunt quoq; in parte Aphricæ Mineruæ sacrum fieri, ut sine uictima puellæ inuicem fustibus decernant. Persæ quoq; equum Marti, Carmani alinum, Lusitani hircum, Latini picum, Lacedæmonij equum, frequentius canem, Sabelli taurum immolabant, Rhomani equum dexteriorẽ bigæ, Galli Cisalpini uerrem, diuerso quisq; consilio, ritusq;. ita ut à Phaselitis, quæ in Pamphiliã gens est, piscibus salis Marti & Dijs immolet, & à Bœotijs copaide coronata, ab alijs thynno. Ad Opertanea uero sacra, nigrae gallinæ non uidentur puræ. Fuere autem sacra Opertanea, quæ seorsum ab hominum conspectu in operto fiunt Cereri, Apollini: & Baccho capris sacrum fieri decere nonnulli putant: sicut Veioi, quem Apollinem dicunt, ritu Rhomano capra immolatur. Herculi & Cereri X I I. C A L E N D. Ianuarias, sue, panibus, & mulso sacrum fit: si tamen sus prægnans sit, aliter non habetur pura. Et in Fordicidijs, nisi pregnante boue Pontifices litare non solent, qui etiã dies in fastis ordicalia dicuntur. Lares canum pellibus ideo ornantur, quia domus fidi custodes sunt, & alienis formidolosi, domesticis uero blandi, atq; ad nostrum strepitum solliciti, sicut canes, qui floribus & fertis, thure & fruge coluntur: quorum ædes in Campo Martio ab Aemylio Regillo prætoze dicata fuit: In quorum sacris id custoditur, ut libertini sacerdotes sint, qui Augustales dicti, nihilq; de sacrificio extra ædes mittatur foras, sed intra domesticos Lares omnia absumant: sicut cum sacrum Vulcano fit, quod Proteruiam dixerunt, nisi uictima & quodcumq; superest igni detur, sacrificium pollui putabatur. Domesticis uero Laribus rerum dabatur primitiæ, sæpe etiam porcus, tamen hostilibus Laribus quod ab his hostes arceretur, sæpe immolauit antiquitas. Gynæciæ Rhomani pro his qui domi nascuntur canem immolant: sicut Græci Proserpinæ, & Dianæ Sabæi. Est autem Gynæciã, quam Rhomani Bonam deam uocant, quæ ex corruptilibus generationes facit, cui cum res diuina fit, optant nemini bonum euenire, qui domi nascatur. In Lupercalibus canem immolari mense Februarii, quia lupo canis insensus est, & in expiationibus cane litari legimus, atq; ad placandum Caniculæ Sidus, frugibus, imicum etiam mactari canes: quas si ruffæ non sunt, puras non putant: quod sacrum canarium augurium nuncupant. Pro frugibus quoq; & pecoribus, ut rubigo auertatur, lactenti catulo sacrum fieri conuenit. Idem Rubigalibus per Quirinalẽ flaminem sacrum extra Urbem fieri, in quo super exta canis thus & merum infundere mos erat, quos etiam catulos recens æditos tam in adicialibus q; Deorum cœnis sæpe adhibere. Apud Lacedæmonios Marti immolabatur canis. Et Bœotijs, cane in duas partes dissecto

Iu. prodigialis. Sacra neptun. iii.

Vitule.

Bos iugalis. Victimæ tēpe fine.

Lex Solonis de boue nō sacrificando.

Heroibus quibus animalibus litabatur.

Hostiæ solidæ.

Ambaruale sacrum.

Porca præcidanea. Immolandi initium Rhomæ a genere iullo.

Cybeli porca immolabatur. Exercitus lustratu.

Galli.

Sacerd. Bellonæ.

Aegyptij. Britanni. Iupiter Abretanus.

Hysteria.

Aesculapio.

Animalia alijs Dijs dicata. Libero. Mineruæ.

Soli.

Pani.

Syluano.

Fauno.

Priapo.

Massagetæ.

Sauromatæ.

Athenienses.

Persicæ Dianæ.

Tempestatum.

Minerue.

Aphricæ Mineruæ.

Opertanea sacra.

Baccho.

Veioi.

Herculi.

Fordicidia.

Ordicalia.

Lares.

Sacra Larum.

Proteruia.

Domesticis Laribus.

Gynæciæ.

Lupercalia.

Caniculæ sideri.

Pro frugibus.

Marti. Bœotij.

Cares. secto per mediū, iræ expiatio fuit: idem & Caribus, ut exta canis Dijs offerre in usu haberent. Viuas etiā canes cruci affigi, atq; inter ædes Iuuentutis & Sumani, singulis annis anser infidēte, deferri vulgo proditum est: quæ crux nisi ex sambuco fieret, sacrum ritè fieri minimè putarunt. Isidi anser propria uictima dicata est: Plutoni taurus: Proserpinæ iuuenca, & bos fuluus Auerno. Vlysses uerò apud Homerū ariete & oue nigra Erebo sacrificauit. Sed nec semētem administrari, nec oues tondere, nisi catulitio prius fieret, ullo modo licuit. Vinū in sacris Cereris adhibere nefas est. Primitias uerò frugum Cereri, uinum uerò nouum Baccho dare cōuenit: quibus uesci priuſq; Sacerdotes illa libassent, minimè fas erat. In sacris deæ Ruminæ inferre uinum, expiatione dignum fuit. Quippe illi sacrum facientes, hostiæ lac, nō uinum inspargebant. Et in sacris Floræ, quam Bonam deam nuncupāt, cum uinū libant, lac suis se dicunt. Vestæ quoq; nō uino, sed de Numicio flumine libatur, quibus diebus mens se lunio molæ frumētariæ & asini, fertis & pane coronantur: ad cuius templum iuxta forū nisi nudo pede accedere nō cōuenit. Sicut in adē Dianæ apud Cretēses, quā Britomartem nominant. Proditumq; memoriæ est Romulum nunq; uino in sacris, sed lacte libasse. Athenienses quoq; Mnemosynæ, Auroræ, Soli, Lunæ & Vraniæ, non uino, sed aqua melle diluta sacrificant. Vbi uerò in sacris uina libare Dijs necessum erat, ex græca & imputata uite, seu fulmine tacta: aut quæ uulneratis pedibus calcata uel immunditie polluta fuerat: aut iuxta quā homo laqueo pependerat: quæq; circūcis uinaceis profluxerat, uina libare Dijs infaustum erat. Thasijs uerò, nisi uino libaneo odore thuris Dijs prolibabatur, & in Asopo in æde Eumenidum nisi mulso libare, & pro coronis floribus uti permissum. Victimæ maiores dum immolantur, auratis cornibus procedunt, minores coronatæ offeruntur. Est quoq; obseruatū, ut si cum uinum hostiæ fundendum foret, potius molam aut fruges in caput spargerent ordine præpostero: Aut si cum hostia ad aras ducitur, uehementius fuisset reluctata, ostendissetq; se inuitam altaribus admoueri, uel ab ara aufugisset, uel percussa mugitum dedisset, aut in aliam corporis partem q̄ oporteret, cecidisset, piaculare sacrum, & triste auspicium faceret: quasi inuitis Dijs offerri uideretur. In qua re animaduertere licet, apud Hermionenses boues præferoces facili ductu à ministra sacrorum peruestita muliere, sponte ad sacrificium duci & immolari. Iones tamen contra instituta moresq; sacrorum, tunc maximè hostiam litare, & Dijs gratam fieri putabant, cum inter immolandum taurus mugitus daret. Funestamq; familiam, aut hominem funere pollutum, nec ædes Deorum dedicare, nec publica sacra facere posse, liquet, nisi in Lemuralibus & Parentalibus: in quibus inferis Dijs dare inferias usus obtinuit: quo tempore ædes Deorum clausæ iacent. In Lemuralibus fabam noctu iacere usurpatū est. Lemures se ex domo eijcere clamantes, quam nigram esse conuenit: Ipsamq; lotis manibus, & pede nudo per ora uersare, & post terga reijcere, arisq; tinnitū facere, utq; Lemures fabis redempti, domo abirent, nouies orare. Idq; Maio mense tribus noctibus fieri, donec solutis religione animis, manes expiatos ducerent. In Parentalibus assuere fabas usus obtinuit, sicut in peruiugilijs Cicer. Ac feriales cœnas, lætesq; & offas ad sepulchra illorum ferre, quibus parentare ius erat: quæ etiā feralia à ferēdis epulis dicta sunt, quas in defunctorum sepulchris super nudam silicem apponebant. Notatūq; fuit in omnibus sacris, foeminini generis uictimas esse potiores. Itaq; si per marem litari non poterat, foemina succidanea dabatur, non e contrā. Nam si per foeminā hostiam minimè perlitatum foret, succidaneam adhiberi nō licebat. Apud Aegyptios secus, quibus foeminam hostiam immolare est habitū nefas. Barbaris quoq; circa montem Caucasum, & apud Derbices Persicam gentem, foemininum animal uictimam dare, aut eius carnibus uesci, sub graui documento uetabatur. Si tamē primis hostijs nō litassent, aut si primū negligentia, uel casu non rectè initum, aut curatum sacrum foret, illas denuo augeri & sæpius ad expianda numina permittitur, donec ritè perlitatum animaduertent. Illud quoq; non omittendum, consueuisse Rhomanos pro rebus quas cito expediri cuperent, ætate grandioribus hostijs: ubi uerò rē augere uellent & produci, iuniori uictima sacrificare. Vnamq; hostiam nunq; duobus Dijs, aut

Isidi
Plutoni
Proserpinæ
Auerno.
Erebo.
Sacra absq;
uino
Ruminæ
Floræ
Vestæ.
Qualia uina
libabatur Dijs.
Thasijs
Eumenides
Maiores &
minores uicti-
mæ.
Signa tristes,
auspicij.
Hermionenses.
Iones.
Lemuralia.
Parentalia.
Cœne feriales
Foeminini ge-
neris uictimæ
potiores.
Aegyptij.
Romanorum
mos.

incertis,

incertis, sed cerro Numini immolare, superisq; impares, inferis uerò pares. Quotiesq; aliquid inuentu rarum, aut difficile sacrificio adhiberi oporteret, illud cera uel pane effictum apponere satis, simulacraq; eiusmodi ficta & cōmentitia, ac si ipsa res repræsentaretur, eadem uim, uigoremq; habuisse, id quod à Græcis obseruatum cōperimus. Cum enim Cyziceni nigram bouem Palladi quotānis immolarent, & pressi obsidione, bouem comparare nequirent, ex frumēto illam effinxere, eoque pacto persoluto uoto, numen expiarunt. Atheniēses quoq; in festis Iouis militij, quæ Dialia uocant, extra Urbem sæpe nō ueras uictimas, sed commodè effictas obtulere. Utq; si pro infantibus immolandū foret, nō grandis, sed minor hostia mactetur. Notatumq; & illud est in Deorum Manium sacris, auersa & tristia auspicia, aut dira & nefanda, magis fausta & felicia esse: itaq; in his sacris potius est non litare quàm litare.

Victime ficta
tie.
Dijs manes

Quæ origo Censuræ, quæue potestas, & ex quâ paruis inijs in quâ tum magnitudinis deuenit. Caput. XIII.

Censuræ origo licet à paruis inijs orta, eò tamen creuit, ad tantūq; fastigium deuenit, ut morū disciplinæq; Rhomanæ, decoris dedecorisq; discrimen, uectigaliaq; & publicorum locorum priuatorumq; arbitriū sub illius cura & potestate foret: Totiusq; Reipub. circa morum disciplinam, supremū ius haberet. Fuere enim M. Gegano Macerio iterū, & T. Quintio Capitolino quintū c o s s. primi Cēsores suffragijs populū creati papyrus Semproniusq;. Tameñ Seruūm Tullium, à quo iura militiæ constituta sunt, primum Cēsores fuisse, nōnulli credant: quod populum Rhomanum primus cēsusisset. Qui magistratus est à principio quinquēnalis, postea à Mamerco Acmylio Dictatore cautum fuit, ut annua & semestris cēsuræ foret. Cuius rei causa ipse Acmylius, quod ueterem Censuræ statum citra præfinitū minuisse, à proximis Cēsores tribu motus & ærarius factus est. Ad quā licet à principio admitteretur patricij solum, postea P. Philone Dictatore alter Cēsores, deinde Q. Pōpeio, & Metello c o s s. uterq; ex plebe Censores creati. Demum eò dignationis uenit, ut nisi clari, illustresq; post triumphos & Consulatus illam expeterent. Hi ergo censendi populū, & iustri faciēdi causa, ab initio creati, eò processerunt, ut maximarum minimarūq; rerum præcipue circa morum disciplinam, cognitionem animaduersionemq; haberent. Nam de iuramento cognoscere, & in periueros animaduertere, epularum sumptus cohibere, Senatores legere & coaptare, summotis indignissimis, & honestissimis allectis, Principē Senatus constituere, immeritosq; propter turpitudinem sordescq; uitæ, Senatu uel tribu amouere, notisq; & ignominijs afficere, aut in Ceritum tabulas referre etiam Acuilē Quæstorem. Tum illos qui agrum malè colerent, aut incuriosè haberēt, perditosq; & profusos nepotes, parumq; honestis moribus uiuentes, aut uerbis inciuilibus loquentes, ærarios facere, Censoriæ potestatis erat. In quo id fuit seruatum, ut moris è Senatu notas ascriberent, & demerita notarent, quod lege Censoria cauebatur, cuius uerbâ ascripti. Cēsores populū soboles familiasq; cēsent, pecuniasq; Urbis, tēpla, uias, ærariū, uectigalia tuēto: Populūq; partes in tribus distribuunt, & pecunias in ciuitatis ordinibus partiūto, equitū peditūq; prolē distribuūt, cœlibes esse phibēto, mores Populū regunt, probrū in Senatu ne relinquūt: bini sunt, magistratū quinquēniū habēto, reliqui magistratus annui sunt, eaq; potestas semp esto, & infra. Referēbāt enim Cēsores in Ceritū tabulas illos, quos ignominia causa suffragijs priuabāt: qui quidē Censores ciues sic notabāt, ut qui Senator esset, ob crimē eijceret Senatu, q̄ eques, equū publicū uēderet: qui uerò plebeius, in Ceritū tabulas referret. Obseruatūq; ut quem Cēsores Senatu amouerēt, nota quoq; & ignominia perstringerent, eaq; quæ ad publicam disciplinam pertinerent, lege ædita stauerent. Deniq; eò dignationis uenire, ut omnium magistratuum principē locum teneret: ad eamq; nisi uiri Consulares & maximis functi honoribus admitterentur nulli. Quinetiā uitam singulorum, & mores inquirere. Exceptisq; c o s s. præfecto Urbis, Rege sacrorū, & Vestalibus uirginibus, cetera disciplinā morū in oēs magistratus censere & animaduertere poterant. Quæ Censura

Censores pri-
mi.
Censura initia
quinquēnalis,
postea annua.
Cēsores minis-
tri.
Censores in
quos magistrat-
us censēbantur.

Siculi. fura apud Siculos quoque magni nominis fuit: Nam cum omnes Siculi ex censu tributa conferant, omnis potestas estimationis faciendae Censori permittitur. Hanc etiam institutionem Carthaginensibus fuisse accepimus, ut illi praefectum morum & vitae magistrum habeant: quem ferunt in Amilcharem animaduertisse: congressumque cum Hasdrubale tunc in primo flore aetatis uetuisse: quia multi obloquebantur, quod parum integra fama essent. Apud Argos uero si quis in re quaerenda negligens foret, & remissus, aut si desidiosus & segnem uiderent, rationem unde uictum quaereret, apud Magistrum qui loco Censoris erat, reddere cogebatur. quod Areopagus Athenis saepe executi sunt, ut quid quisque Atheniensium ageret, & quo quaestu uiueret magna cura inquirerent. A Nabataeis seruatum legimus, ut negligens & remissus, qui opes paternas minuisset, poena multaretur: cui uero res esset auctior, daretur praemio. Id quod Draconis lege cauebatur, ut qui otij damnatus esset, capite lueret. Amasis quoque Aegyptij rex, inter caetera constituta, praecipua lege cauit, ut uitae rationem Praetor a quocumque exquirat, ut si quis turpi quaestu uiueret, uelut facinorosus noxam lueret: Quam legem Solon imitatus fert, praecipue cauendo, ut qui malis artibus degeret, cuique ocio periret dies, poena afficeretur. Cuius rei causa Massilienses, uates, sacrificulos, qui quaestus causa sacra circumferabant, suis oppidis exegere, ne religionis praetextu otium sectarentur & luxum. Quinetiam de paupertate, orbitate, & coelibatu quaerere, & contumaces plerumque, Censorum munus erat. Furius Camillus cum Censuram ageret, ut ex haustae ciuitati, propter assiduas bellorum clades, ciues suppetere, legem de maritandis ordinibus tulit, qua inter caetera poenis coercuit illos, qui uiduarum nuptias, quarum uiri bello ceciderant, deuotarunt. Eos uero qui ad senectutem coelibes peruenerant, a poena nomine ad aerarium ferre iussit. Quam legem Quetiam Metellus Numidicus iterum in Censura promulgauit. Aedes quoque sacras, uias, aquaeductus, & loca publica faciendae locare, aut aquarum fluxus dare & inhibere poterant. Siquidem Cato Censorius, aquam publicam quae in priuatas domos, & hortos deriuabatur, inhibuit, & porrecta in publicum aedificia demolitus fuit. Vectigalia quoque & portoria noua statuere, & uetera exigenda mandare, illaque Publicanis & Conductoribus locare non uetabantur. Ea tamen proscribere, nisi Rhomae & accito populo, eiusque placito & assensu, ac publico praecone consilio, & nisi CALEND. Martij, quibus uectigalia locantur, Censori facultas non erat: In quo fuit animaduersum, post Pauli Aemylj triumphum, quem de omni Macedonia habuit, Persa deuicta, usque ad Hircium & Pafam COS. populum Rhomanum uectigaliu collatione & tributo uacasse. Is enim tantum auri & argenti ex manubijs in aerarium tulit, ut tributorum collationem, & onera leuaret. Etiam de aere alieno cognoscere, Censoriae potestatis erat. Animaduersum tamen est, de nulla re Censores, qui de iureiurando seuerius iudicare consueuerunt, quodque posteriores priorum decretis plerumque non steterunt, saepiusque illa resciderunt & antiquarunt. Post aliquot uero aetates Rhomani nimiam potestatem esse rati, mucronem Censoriu multis remedijs retulerunt, & ne impune insolecerent, Censurae extenuatis uiribus, grauibus edictis coerciti sunt. Quare P. Clodius in Tribunatu plebiscito sanxit, ne quem Censores notarent, nisi antea legitime accusatus, & utriusque Censoris iudicio damnatus foret: in tantum ut Metello Censori, quod minus iuste poenam irrogasset, aquae & igni interdictum fuerit. Dirus uero Claudius, dum Censuram ageret, nullum nisi sua uoce & sine patrocinio uitae rationem reddere passus fuit. Clara quoque Censura fertur Appij Claudij, & Claudij Plancij, qui uiam Appiam a Rhoma Brundisium strauit, & aquam, quae Appia dicta est, inuehendam curauit. Tamen si C. Gracchum in tribunatu uias per purgasse, & iuenera impertina munuisse, singulisque miliaribus lapideas columellas statuisse, & Scaurum Aemylium usque Sabatios. M. Lepidum, & C. Flaminiu in consulatu Ariminum usque, & deinde in Aquileiam Flaminiam strauisse legamus. Iulius quoque Caesar comissa sibi Appiae cura, dum illius refectioni uacat, magnas opes effudisse fertur: quam postea collapsam Augustus sibi munera desumpsit, reliquis triumphalibus uiris delegatis, quas praecipuis opibus ornauit. M. uero Aemylus COS. pacatis Liguribus, uiam a Placentia ut Flaminiam committeret, Ariminum usque strauit: & Flaccus in Censura uiam per Formianum motem perduxit. Fuit quoque inter celebres

bres Latina & Valeria, altera usque Sinuessam, altera ad Marfos. Nam Salaria & Nomentana haud multae longitudinis per Sabinos constratae sunt. Indis fuit in usu ut per Consiliarios purgentur uiae, quibus per dena stadia singulos lapides locare, & diuertacula ac distantias adnotare negotium erat. Athenis uero uiarum curatores uniuersae ferere ciuitatis administrationem habebant. Magni quoque exempli Censura fuit Fabij Gurgitis, qui licet defamatissimus, postea aetate grauis, Censuram seuerissimis moribus egit: sicut L. Lentulus, qui repetundarum accusatus, haud multo post, Censor sanctissimus euasit. Praeter caeteris M. Catonis censura apud omnes ordines, plus nimio tristis & uehemens habita est: quare praecipua flagrauit inuidia, quod inuidio animo esset & inflexibilis. Illud quoque notatum est, solere Censores novos milites, & eos qui supra septimum & decimum annum equo merere debuissent, nec militassent, aetarios facere. Quare M. Artij Reguli, & P. Curij Philonis praecleara Censura numeratur, quod iuuenum Rhomanorum 11 millia, qui Hannibale Italia peruastate, quadriennio militiam detrectassent, inter aetarios retulerunt, suffragioque & comitijs priuarunt. Eis quoque qui parum idonee militarent, minus facerent, equum adimere, illisque arma & equum uedere aetarios aetate & uiribus habiles ad militiam cogere, & sacramento adigere, aut equum publicum dare, officij Censoris erat: quod a Solone olim constitutum ferunt, qui eadem poena afficiendum putauit eum qui militare nolle, & qui acie desereret, quiue in acie timidus & ignauus esset: Etiam equitatum recedere, alios qui legitima stipendia fecissent militiam missos facere, aut numeratis stipendijs cum laude missionem dare, uel equum de ferre illis qui militaria munera obuiissent: nonnunquam si crimen exposceret, reum capitis agere poterant: quippe M. Fabius Censor seuerior & durior, Fabium Buteonem filium furti insimulatum capitis reum egit, & ultimo affecit supplicio. Et quis qui Consulatus, Dictaturas, & alios gesserant magistratus, ad Censuram admitti solerent, plerumque tamen ex Aedilitate, qui nec Praetor, nec Consul fuisset, gradum ad Censuram fecisse comperimus: praecipue cum ante acta uita plena grauitatis foret. Crassus Licinius, qui nec Praetorem antea, nec Consulatum gesserat, ad Censuram honorem ex Aedilitate euectus fuit, quam unam cum Pontificatu gessit. Ac licet ex duobus COS. altero defuncto, collegae subrogando haberentur Comitia, alterque Consul in defuncti locum cooptaretur: tamen ex duobus Censoribus altero desito, alium subrogari non licebat. Quod C. Iulio Censore mortuo L. Papyrius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam sibi subrogarat, religio inuasit, & piaculare fuit, quia eo lustro a Gallis Vrbs capta est, ne in demortui locum Censor subrogaretur. Itaque Censore uita functo, collegam magistratu abire oportebat. Quamuis Appius Claudius Caecus, contra mores institutaque maiorum, collega se magistratu abdicare, solus Censuram gerere non dubitauit. Hoc quoque adnotasse non pigebit, quod licet omnibus magistratibus circa morum disciplinam Censura praemineat, tamen Tribunatum plebis & Aedilitatem illam quandoque cessisse constat. Ideo P. Furio, & M. Atilio Censoribus, ab Appio Metello Tribuno Plebis, quod quaestorem eum proximo anno tribu amouerant, & aerarium fecerant, diem dictam, ipsosque in uincula duci iussisse comperimus. Nec minus de P. Sempronio plebis Tribuno, qui Appium Claudium Censorem, nisi collega intercessisset, in uincula duci iusserat, compertum est: quod profecto non fecisset, si id sibi iure sacrosanctae potestatis facere non liceret. Quamuis postea consensu Senatus, res discussa fuerit, ne Tribunitio furori Censura obnoxia foret. Fertur tamen Domitius Nero, Neronis auus, dum Aedilitatem gereret, adeo procax & animi immodicus fuisse, ut L. Plancum Censorem uiam sibi cedere coegerit. Illud quoque non praeterierim, quod inter opera Censoria imprimitis cibaria anserum, qui per uigilem curam gerunt in Capitolio, quod olim fuere Urbis custodes & Imperij: Iouemque minandum. Ex uectigalibus uero lacus Lucrinus eruendus, boni ominis causa, locari consueuit: quibus Censoribus incubebat locationis leges dicere. Sicut Athenis Apodectae, qui collationibus & uectigalibus praerant, quorum iudicio quicquid controuersiae erat in publicis collationibus, decernebatur: Quodque cura Horologij inter opera Censoria non in postremis erat. Atque in delectu, censionem, primi Valerij, Silirini, & Statorij priuilegio honoris nominatur. Quodque hi qui Censura

Carthaginenses.

Argi.

Negligens multatus.

Sacrificuli a Massiliensibus electi.

Lex Camilli de maritandis ordinibus.

Coelibatus multatus.

Proscribere si Censori non licebat. Aemylj manubiis opime.

De aere alieno. De iureiurando.

Censorij potestas diminuita.

Censura clari.

Indi.

Athenienses.

Censuram minus potestas.

De hoc ite lib. ij. cap. xij.

Censores ante Consulatum.

Notandum loco.

Appius Claudius solus censuram egit. Tribunorum plebis & Aedilium in Censurae res potestas.

Neronis in Aedilitate procacitas.

Censuram munera praecipua.

Apodectae.

Censorem bis eundem creare non fas erat.

foria nota antea notati fuere, licet Censores possent creari, & quo minus crearentur, Censoria nota minus officiat: tamen hi qui Censuram gessissent, quis laudabiliter, iterum Censores creari, aut ad munus Censorium admitti, nullo modo poterat, Idem exemplo C. Getæ, qui à L. Metello, & Cn. Domitio Censoribus, Senatu motus & ignominia notatus, haud longo post intervallo, oblita memoria dedecoris & permulsis civium animis, ad Censuram euectus fuit. Illud quoque non ab re fuerit dixisse, Tiberij tempore magnis contentionibus actum in Senatu, ut non modò Censura, sed reliqui magistratus quinquennales forent, & nisi quinquennio singulo Comitìa magistratuū fierent, quæ res primùm dilata, mox perpetuo silentio oblitterata fuit.

¶ Quid sit apud Iurecōsultos cœnaculariam exercere, quid Catadromus, quid Cloaca, quid Sphæristerium, & quid Hypocausta. Caput. XIII.

Coenaculum.

Coenacularia exercere quid.

Coenacularia Sagaria.

Camelaria Camelarij Velaturam facere.

Catadromus.

Cloacæ Rhomæ.

N circulo iuris peritorum mutuò sermocinantium præsentem me, quasi tum est à notæ facundia viro, quid sit cœnaculariam exercere. Siquidem ab Vlpiano, titulo de his qui deiecerunt, dictum fuit. Siquis cœnaculariam exercens, modicum sibi hospitium retinuerit, residuum uero pluribus locauerit, si ex eo cœnaculo, deiectum effusumue quid fuerit, omnes teneri, cum ex mediatio cœnaculo, deiectum probaretur: Et tamen nonnulli diuersa sentirent, ancipiti contentione distracti, dixi ego quantum comminisci potui ex Varronis autoritate, Cœnaculum superiora ædium, ad quæ scalis ascendere tur, dici: quæ pars inquilinis, & his qui domos conducerent locabatur. Fuitque moris prisca, ut plerique ex ædibus modicum quid sibi reciperent: superiora uero domus inquilinis locarent. Fuisse enim Rhomæ ædificia frequentia, pluribus cœnaculis constructa, ædita in altum, quæ postea ab Augusto certa subtaxata mensura cohibita sunt, multis testimonijs probatur. Cœnaculariamque exercere eum dici, qui eiusmodi negotium ageret, locareque inquilinis domorum cœnacula consueffet. Græcis uero contra: nam superiora domus & altè penitralia sibi recipiebant, ad inferiora autem uestibula, & sub porticu, Homero teste, hospites diuertebant. Censuit ergo Vlpianus, si cœnaculariam exercens, hoc est, curam gerens eiusmodi cœnacula locandi, modicum quid ex hospitio sibi retinuerit, residuumque pluribus locauerit, si ex cuius cœnaculo deiectum quid esset, in noticiam non uenit, omnes qui incolerent una actione teneri, contraque singulos agere licere, dicitque cœnaculariam à cœnaculis, sicut sagariam à sagis, de qua Iureconsultus sexto & decimo digestorum libro mentionem fecit. Quando, scilicet, saga & id genus uestimenti mercatur quispiam, quò pluris distrahendo lucrum faciat. Sic Camelariam dixere Camelorum curationem, & Camelarios Camelorum curatores, quod munus personale est: de quibus apud Iurecōsultos de muneribus sit mentio frequens, & qui uecturis uictum quæritabant, uelaturam facere dixerunt. Rursus quærebatur quid signet illa Labeonis uerba de actionibus empti, dum inquit, Quòd si periculosam rem antea facere seruus consueerat, ut si per Catadromum curreret, uel in Cloacam se dimitteret, tuque uendito à te seruo id imperasti, quod sine periculo exequi nequibat, censuit Paulus teneri uenditorem ob necè dānumue, siquam in perniciem seruus incurrisset. Quid Catadromus, & quid esset Cloaca quærebatur. Respondi Catadromum decursionem dici, spaciūmue in quo agitarent præcipiti cursu, & τὸν δρόμον, per quē seruus currēdo, uel in Cloacam se dimittendo nimirum uitæ periculum adibat. Quippe curru uel equi impetu, dum incautus subit, obteri, uel in Cloacam mergi poterat. Fuisse enim Cloacas Rhomæ in ingentem altitudinem depressas, receptaculum omnium purgamentorum Urbis, à Prisco Tarquinio primùm, mox à Superbo, & demum interiecto tempore, à M. Agrippa profusis sumptibus, & magna mole constructas, authores tradunt: per quas 11 annes quasi sub Vrbe pensili solida structura raperet omnia & auferrent, ad quas non sine uitæ periculo descensus erat. Neque dubium quin seruus uix sine noxa per Catadromum currere, uel in Cloacas descendere poterat. Tertia fuit quæstio, quid signent illa Vlpiani uerba, titulo mandati, quibus Aurelium hospiti suo medico

medico mandasse dicit, ut in hortis suis Sphæristerium & Hypocausta, suæ ualitudinis causa, Rauennæ construat. Quid esset Sphæristerium, & quid Hypocausta ambigebatur. Cunctaque censerent ex Interpretis autoritate, locum amœnum dici Sphæristerium. Hypocausta uero subterraneum, & alia imperitissimè. Tandem cum certaretur sententia, ex Plinij & aliorum autoritatibus compertum est, Sphæristerium locum fuisse circumcularem, qui plures capiebat circulos, & spacia uarijs lusibus distincta, à Sphærica figura dictum demulcendi laxandique corporis, & animi remittendi causa, à summis uiris, & magnis honoribus functis intra ædes, nonnumquam in Thermis extructum. Erant enim loca deambulationi, quieti, & cursui, tum luctæ, iaculationi, & palæstræ accommodata. Sicut Trigonus locus triquetro similis, ubi pila exercebatur & ludo, Græcis frequens erat: In hoc enim ad ualitudinem tuendam Diuum Vespasianum remisso à negotijs animo, membra defricare solitum, Suetonius memorat: & Alexandrum Seuerum, teste Læpripidio, in Sphæristerio luctari & currere, ac molliter exerceri accepimus. Hypocausta uero cubiculum dici undique oclusum, in quod aer non admittitur, sed igne accenso, feruore atque æstu uaporat intus, nec foras diffunditur calor, dictum τὸ ὑποκαύσιον, quod est succedere, quasi uaporarium, quod caloris asseruandi causa sit: censuitque Vlpianus tertio de legatis. Quicquid comburendi causa, siue ad balnei calefactionem, siue ad diatarum hypocausta paratum foret, ligni appellatione contineri. His enim Hypocaustis propter frigora, quibus maxime obnoxij sunt, Germanos, & eos qui gelidissimam plagam incolunt, ac loca assiduo niuis casu inaccessa, uti frequenter inspicimus: in illisque uersari duro tempore anni, ibique epulari, ac serua & iocos agere. Hodieque eiusmodi Hypocausta in nostro orbe, Germanorum more, in difficultate Hyemis, ac gelida, & niuali die à multis incolæ uidemus.

¶ Solere futuras calamitates, multo antè signis præmonstrari, & miraculum quo uastitas Regni Neapolitani prædicta fuit. Caput. XV.

OLERE Deum immortalem, cum aliquid diri uel aduersi imminet, id portentis & prodigijs futurum ostendere, uenturasque calamitates signis minisque celestibus præmonstrare, & ipsi nouimus, & à non contentendis authoribus relatum accepimus: Quo tempore Tarquinij regno pulsus fuit, satis constat imminens exitium ceterum loquutum fuisse, serpenteque lairale: quo portento perniciem & exilium sibi mox futurum ostensum est. Cræso Lydorum Regi, quando id concidit regnum, natum filium semestrem articulatione loquutum, diro & prodigioso euentu, fatalem calamitatem quæ postea sequuta est, præsignasse dicitur. Gallis etiam Senonibus ad Urbem properantibus, in noua Via, ubi Alloquutionis postea templum fuit, uocem audita quæ Gallos aduenitare diceret, inter exempla relatum est. Sed ne infinitas species, & nimis uetera ab ultima origine percensere uidear, Patrum nostrorum memoria euidentissimis ostentis, antequam in ponto Bizantum ab immanissimis Turcis, terra, marisque oppugnaretur, quo excidio quanta calamitas quantumque uulnus Christianæ Reipub. illata fuerint, nemo ignorauit: compertum est, apud Comum citerioris Galliæ Urbem, uergente ad occasum die, ingentem canum multitudinem per aera ferri: Postque diuersorum pecorum armata, species peditum primò leuis armaturæ, deinde hastatos scutatosque subsequi, Equitesque in turmas diuisos ingenti instructa acie prosequutos, horis ferme tribus imaginem aduenantis exercitus præbuisse. Demum corpore procero immanè & formidabilè hominè supra quæ dici possit, ueluti exercitus Ductor em terribili equo insidentem processisse, aliaque ludibria oculorum per inanè apparuisse, ingentium malorum præntia: Donec nocte appetente, uisio omnis illa dilapsa est. Quæ ostenta futurum excidium, cædè, & calamitatè, quæ postea uertit fatis sequuta sunt, præsignasse nemo dubitauit. Sed quod nos recèti exemplo exprimit uidimus, pfectò haud minus est. Cum florète fortuna Ferdinandi primi Regis Aragonij, Vrbs Neapolitana & Regnum, nullis adhuc belli calamitatibus præmetur.

Visio belli Turcici.

S. Cataldus. retur, satis constat Cataldum sanctum uirum, qui abhinc annis mille Pontifex urbi Tarentinae praefuit, quentq; patronum Tarentini ciues uenerantur & colunt, nocte interpesta ministro sacrorum cuiusdam tunc sacris initiato, & in casta religione educato, semel atq; iterum in somnis apparuisse, ac monuisse ut libellum a se conscriptum, quem in abdito loco uiuens abdiderat, in quo diuina arcana scripta erant, effodere & protinus ad Regem deferri curaret: qui cum parum fidei somnio dedisset, eadem sibi per quietem sapientius obuersata specie, cum primo diluculo solus moraretur in templo. Ipsum Cataldum qualis erat olim dum in uita ageret, Pontificia ueste & insula amictum, eidem ministro plane uigilanti apparuisse, & praedixisse, ut postera luce cum primum posset, libellum a se conscriptum in abdito loco quem in somnis praedixerat, conditum effodere & Regi deferre ne cunctaretur, poenam nisi fieret grauiter comminatus. Postera luce solenni pompa ministrum cum populi comitatu ad latebram, in qua longissimo auro libellus latuerat, processisse: eumq; plumbeis tabellis obfirmatum, & clauis obseratum inuenisse satis constat. In eo certum est futurum Regni excidium, miseriae, calamitates, & luctuosa tempora, atq; instantia mala quae postea sequuta sunt, Regi praedixisse. Id quod experimento docti, magna mercede persolutum uidimus. Siquidem tanta uis diuinae praedictionis fuit, ut haud multo post, ipsum Ferdinandum seu Deum ira, seu fato insuperabili, quod uitari non potuit, in primo belli apparatu, e uita constet excessisse. Carolumq; Gallorum Regem ingenti coacta manu, innumeris copijs Neapolitanum omne regnum inuasisse: Alfonsoq; Ferdinandi primogenitum, post Patris obitum uix Regno assumptum, Regno orbatum turpi fuga, uelut in exilio diem suum obiisse. Mox ipsius filium Ferdinandum iuniorem, summam spei adolescentem, miri erga omnes studij & fauoris, cui rursus Regnum debebat, misero & fatali bello implicitum, in ipso aetatis florae immatura morte praeventum, occubuisse. Postea Gallos & Hispanos communicato imperio, & aequato Regni iure, fugato Federico altero prioris Ferdinandi filio, qui mox Regno successerat: admotis hostibus iter Legionibus & ampliore exercitu, denuo Regnum inuasisse, sacra profanataq; occupasse, bonorum direptiones fecisse: Vrbes, uillas, uicosq; omni belli clade peruastatos, multa foeda & indigna passos. Oppida quoq; & municipia caedibus & rapinis plena, prouinciasq; hostilem in modum conuassatas, & in extremum discrimen adductas, incendijs & stupris, ac siquid ultra malorum est, patuisse, eundemq; Regem nondum fatum fatalibus malis, post euerfam domum, & tot Urbium clades, cum coniuge & liberis Regno depulsum, domo & fortunis relictis, in inimicorum manus supplicem uenisse, ibiq; morbo & tunc confectum, e uita tandem excessisse. Donec ad haec tempora in quibus formidare non desinimus, & an satis piamenti & poenarum adhuc psum sit ignoramus, peruentum est.

¶ Qui Duumuiros, Triumuiros, Quartumuiros, Quinquemuiros, Septemuiros, Decemuiros, Quindecimuiros, & Centumuiros fuerint.

Caput. xvi.

Duumuiros.

DVVMVIROS sacris faciundis, qui carminum Sibyllae & fatorum populis Romani, placandaq; & auertenda Deum iram, antistites erant: quibus quoties prodigia nunciarentur, adiri solebant: a principio binos fuisse accipimus, a Tarquinio institutos: quorum alterum M. Attilium, quod arcana Sibyllae promulgare & palam facere ausus fuerat, uelut parricidam insutum culeo proiecit in mare. Lapsis deinde temporibus, a Sextio & Licinio Tribunis plebis cautum fuit, ut pro Duumuiris sacrorum, Decemuiros crearentur, quinque patrum, quosque plebis: manserunt hic numerus ad Cornelium ferre Syllam, quo tempore Quindecimuiros, qui sacris faciundis, supplicationibus, & lectisternijs praesent, quibus placamenta Deum & expiationes ediscerent, officiaq; caerimoniarum exequerentur, librorumq; & carminum Sibyllae curam agerent, primum creati sunt. Qui quidem libri a Tarquinio superbo aere magno coempti, ad Cornelium usque Syllam mansere incolumes: Tunc enim incenso Capitolio, cum omnia perflagraret, ipsi pariter absumpti fuere. Siti enim erant in

Decemuiros.

Quindecimuiros.

Sibyllae libri.

Capito

Capitolini Iouis templo, in arca lapidea, loco subterraneo, magna cura studioq; seruari. Taetii ad Augusti tempora super fuisse, eosq; sub Palatini Apollinis basi conditos stetitisse, Suetonis author sit, ubi una cum Martiorum carminibus, & Bagoes nymphae, quae Thuscis artem scripserat fulguritatum, seruabantur. Eam uero Sibyllam putant Erythraeam, cui nomen Herophila. Alij post Herophilam Erythraeam uixisse arbitrati sunt, quae mulierum prima cecinit oracula. Fuit enim Alexandri tempore. Nam Delphicam ante Troiana bella uaticinatam, & pleraq; Homerum operi suo carmina accommodasse ferunt. Alij Cumanam quae Amalthea dicta est, dicunt fuisse. Praeter quas fuere uaticinio insignes mulieres: una Athenais nomine: apud Hebraeos Sabba, apud Chaeones Phaennis, Dodoneis Pellae: licet Sibyllarum nomen non assequatur. Nam Sibyllarum IIII praecipue nomen uendicantur, Erythraea, Samia, Aegyptia: quibus postea adiecta, Iudaea Cumeaq; quae mente concita & numine afflata, euentorum consequentiam carminibus praedixere. Eratq; mos uaticinandi, ut ex primis literis cuiusq; uersus uaticinium contexerent: quod Plautum & Ennium in quibusdam uersibus fecisse memorat. Quibus postea libris Gabinius, M. Octacilius, & L. Valerius legati ex Consulato Senatus Erythras profecti, mille uersus eiusdem Erythraeae summa cura conquisitos, in eodem sacrario collocarunt: qui una religiose culti concelebratiq; sunt. Mox Augustus, incenso Capitolio, bello sociali, dato Sacerdotibus negotio, per omnem Samum, Ilium, & Erythras, Aphricam, Siciliam, & Italiam conquiri omnia Sibyllae carmina, & quantum humana ope fieri posset, uera discerni & interpretari iussit. Et demum cum de libro Sibyllae relatum ad Patres fuisset: quem Caninius Gallus recipi inter ceteros eiusdem uatis iusserat, summa ope Tiberio restitit, & ne reciperetur effecit. Et quis Decemuiris sacrorum alij superadditi sint, ita ut ad LX excreuisse dicantur: semper tamen Quindecimuiros dicti nominatiq; sunt. Creabat enim eos Senatus, uel quomodo oportere uidebatur COS. Quindecim ex scito plebis, Duumuiros populum creasse se, plerumq; compertum est: qui nisi patricij essent, in numero elegi nequibant, & nisi post obitum, alium mutari aut cooptari non decebat, ab omnibus urbano munere & bellici cura immunes erant. Hi ergo & sacras aedes dedicabant, & obsecrationes, expiationesq; ad placandas auertendasq; Deorum iras procurabant. Tum si tetra prodigia nunciarentur, aut monstra: in dubijs Reipublicae casibus, iussu Senatus ad libros tanquam adytum adibant, illorumq; iussu quae decreta erant, aut praescripta, uelut ex oraculo monita, fiebant. Etiam lectisternia curare, & ex praescripto librorum, ludis Apollinaribus, aut sacularibus praesent, templa dedicare, ludos celebrare, uota concipere, supplicationibus, sacrificijsq; solenibus praesent solebant. Praeter quos fuere Duumuiros, quibus hoc munus incumbere, ut sacras aedes dicarent, auctore Senatu, aut facerent, faciendae uel locarent, aut reficerent. Hos quoque ex scito plebis, nonnunquam a Consule, saepe a Praetore creatos comperimus: eoque absoluto negotio, ab iniuncti muneris cura quiescebant. Et duumuiros municipiorum, & alij nauales, quibus Naualiu populis Romani, quotiesq; instrui classem uel refici oportebat, utq; naualibus socijs impleteretur, commeatuq; & armamentis instruerentur, negotium dabatur: Nec non Aquaeductuum deriuadarumq; aquarum, Coloniaeq; deducenda qui curam agerent, quibus id muneris exequerentur, saepe Duumuiros fuisse comperimus. Et alios Capitales, qui perduellionis diem ad Populum dicerent: & in facinorosos animaduertent, a principio originu creatos. Diem uero perduellionis ad Populum dicere, erat aliquem capitales accusare, uel mortis poenareum agere. Hos quoque leuiori poena coercere, uel fustibus caedere posse: aut in carcerem duci iubere, nulla controuersia est. Praeter hos fuere Triumuiros etiam capitales, postquam Curius Dentatus de Samnitibus triumphauit, tunc primum Romae creati, qui de criminibus pariter cognoscerent, & in facinorosos siquid scelere & perfidia deliquissent, animaduertent: qui uigilias per Urbem disponere, & ne qui nocturni ceptus fierent, obseruare: neu qui molitores nouarum rerum hostilia auderent, prospicere dedebant: quae cura lapsis temporibus ad Praefectum uigilum traslata est. His quoque ut carceribus Latomiarum intentior cura ageretur, carcerisq; custodiam haberent: utq; neci destinatis mensa Lanonia, Machaera, & supplicij instrumenta praesto foret,

Athenais. Sabba. Phaennis. Dodoneis.

Duumuirorum munus.

Duumuiros electi. A Plebe. A Consule. A Praetore. Duumuiros municipiorum & Nauales.

Capitales duumuiros. Diem perduellionis dicere ad populum. Triumuiros capitales.

Praefectus uigiliae.

cura, procuratioq; impēdebat : ut cum in reos animaduerti oporteret, ipsorum interuentu fieret. Qui tamen facinorosos capitis agere & punire possent, uirgines tamen aut immaturas puellas licet maximorum criminum reas, & poenae capitali obnoxias, Triumuirali iudicio afficere nō poterant, quorum cura consilioq; non modò incendia, sed coniurationes clandestinae & intestina Urbis mala saepe depulsa sunt. Nec me praeterit, post Cannensem cladem, propter ingruentem aërii & militum inopiam, Triumuiros conquirendae pecuniae monetales seu mensarios creatos fuisse : aëris, argenti, atq; auriflores : quorum munus erat, numismata probi auri, & argenti, iustiq; ponderis examinare : & alios legendae iuuentutis, qui militiae idoneos per oppida conquisitos ascriberent : quod quidem ingruente bellorum tumultu, saepe fieri animaduertimus. Quo enim tempore ad Cannas magna clade pugnatum est, consternata Repub. Triumuiris datum negocium fuit, ut non ingenuos modò, sed seruos aëre coemptos, & mancipia ad quatuor & uinginti millia sacramento adigerent. Etiam sacris requirendis & aëdibus reficiendis, quandoq; Triumuiros praefuisse accipimus. Sicut Reipub. cōstituta & legedi Senatus : aliosq; recognoscendi turmas equitum cum fide curaq; ab Augusto institutos, plerunq; assignando agro in Coloniais & Municipiis, quiq; uigilias circuirent & incendijs occurrerent, qui nocturni appellati, quòd noctu per Urbem excubias agerent, Triumuiros creati animaduersum est. In quare proditum memoriae fuit. M. Militium, Cn. Lollium, & L. Sextium Triumuiros nocturnos, quòd in sacra uia ad extinguendum incendium praesto non fuissent, à Tribunis Pl. increpitos, multam exoluisse, qui etiam supplendi Senatorum numerum, immeritosq; amouendi plerunq; ius habuere. Etsi quando ius dicebant, non tribunali seila curuli, sicut C O S S. Praetoresue, sed in subsellis uelut Tribuni & Quaestores, iura dabant. Quotiesq; per Senatum populūq; ager dandus uel dijudicandus, aut Coloniae deducendae forent, Triumuiros qui Agrarij dicti sunt, plerunq; praefuisse compertum est, tamen agrum Pontini Quinqueuiros diuississe, & per Vigintiuiros ad Decemuiros agrū Capue & Samni diuisum, ac ueteranis praemia assignata legamus. Proditū tamen memoriae est, cum Tribuni pl. ferrent ad Populum, de Decemuiris cum imperio creandis, ut quicquid agrī publici per Italiam, Syriam, uel Asiam esset, plebi diuideretur, legemq; promulgare contenderent, Ciceronem summa ope restituisse, & uelut rem pestiferam rogationē antiquasse, eosq; magnifica oratione sic fregisse, ut uicti obmutescerēt. Quatuoruiros uerò creatos accipimus illos, quibus deducendarum Coloniaarū, aut siquid nouum nunciatum foret, ut curarent ne damno Respub. afficeretur, obq; uaria negotia munus mandatum erat. Praeter quos fuere Quinqueuiri agris diuidendis, muris, turribusq; reficiendis, Saepius ut plebem funebri pecunia eleuarent : utq; aë alienum pro his qui soluendo nō essent, de publico soluerēt : qui mensarij nuncupati : quae res quantum ad patrum plebisq; conciliandos animos profuerit, difficile dictū est. Quippe cum esset Plebs obruta foenore, pecunijs in foro positis, uim ingentem aëris alieni dissoluerunt. Post quos usu exigente, Quinqueuiri creati cis Tyberim & ultra Tyberim q; possent uespertinis horis uices magistratum gerere, cum magistratus ad id temporis in foro esse non deceret. Deniq; quoties aliquod munus factu difficile Reipub. impēdebat, in quo praecipua aliquorum opera, fidesq; exquirebatur : ubiq; multum studij curaq; opus erat : modò Duumuiros, nūc Triumuiros, aut Quatuoruiros, Quinqueuiros, Sexuiros, aut Decemuiros creati : quorum ope consilioq; iniuncta munera saepe exequi sunt. Ipsiq; negotio absoluto, pro quo dicti creatiq; erāt, ab iniuncto munere quiescebant. Fuitq; animaduersum, quod si Decemuiros locandis uectigalibus (quod plerunq; usu ueniebat) Rhomani praefecissent, his ubiq; uectigalia distrahendi potestas erat, cum aliter nisi Rhomae à Censoribus uectigalia locarentur. De Septemuiris Epulonum traditum accipimus, quod hi à principio Tresuiri fuere asciti inter Sacerdotes, quibus togae praetextae ius datum Pontificibus. Hi fuere. C. Licinius Lucullus, T. Romilius, & P. Portius Lecca, qui legem de creandis primū tulere, quos propter sacrorum multitudinem, ut ludorum epulare sacrificium conficerēt, Pontifices sacris praesse uoluerunt. Qui tempore procedente, septem creati fuere. Et quia sa-

Triumuiros conquirendae pecuniae causa creati.

Triumuiros legendae iuuentutis & militiae idoneos.

Triumuiros sacris requirendis & aedibus reficiendis.

Triumuiros recognoscendis turmis equitum.

Triumuiros nocturni.

Triumuiros ius supplendi Senatorum numerum habuere.

Iura in subsellis dabant.

Agrarij triumuiros.

Quatuoruiros.

Quinqueuiri cis Tyberim.

Quinqueuiri ultra.

Septemuiros epulonum.

Tresuiri inter sacerdotes asciti.

cris

cris epulis praerant, coenarumq; Pontificum, quae adiciales dictae sunt, curam agerent : Ipsiq; epulas Ioui principi Deorum, caeterisq; Dijs indicerēt, Epulones appellati : qui si qua iusta & solennia sacris deessent, ad Pontifices referebant : deq; illorum consilio sententiaq; sacra & omiffas caerimonias decernebant. Horum filiae, ne inuitae Vestae sacerdotes fiant, sicut Auguris & Pontificis Maximi, aut Quindecimuiros sacrorum, ueteri priuilegio immunes erant. Praeter hos fuere Decemuiros, sub titulo aequandarum legum à principio sine prouocatione creati, mox alij litibus dijudicandis, qui loco Praetorum in Vrbe ius dicebant. Quippe cum belli munia Praetoribus deferrentur, & ob id, urgente armorum tumultu, ab Vrbe auocarentur, ne iudicia Rhomae deessent, illis in expeditionem profectis, Decemuiros qui litibus dijudicandis, & noscendis singulorum postulatis praesto forent, praefecerunt Praetorum loco : cui magistratui Adrianus ante imperium praefuisse dicitur. Post quos fuit Vigintiuiratus causis dijudicandis : quod munus magnae indolis iuuenibus conferrī solebat : Illinc enim gradu ad reliquos honores auspicabantur uiri exculi ingenio & doctrina : Ad quod Tiberius Neronem Germanici filium promoturus, quòd quinquenio maturius peteret quam per leges liceret, illum Senatui comendauit, & ueniam petijt. Et Centumuiros amplissimum iudicium, qui iura populo aliquandiu dixere : à quibus nulla erat prouocatio : quorum iudicia Centumuiralia dicta. Ex singulis enim Tribubus terni iudices selecti, populo ius dicebant. Et quamuis ex quinque & triginta Tribubus supra centum, superessent quinque : usus obrinuit, ut ipsi Centumuiros, eorumq; iudicia Centumuiralia dicta sint : qui omnes cum iura daturi erant, hasta posita in unum coibant, illorumq; iudicia in duas hastas diuisa erant. Ideo Centumuiralis hasta sermonibus celebratur : qui de haereditatis, testamentis, usucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluisionibus, nexis, mancipijs, & stititicijs quam maxime ius dicebat. Qui cum propter turbulentam confusionem in longissimum lites traherent, perraroq; causas deciderent, Diuus Vespasianus ex tot iudicijs selegit quosdam, qui breui curriculo, nec longo circuitu causas definirent. Domitianus quoq; Centumuiralia decreta & constituta uelut ambitiose edita, rescidisse fertur. Tantiq; exempli fuere, ut Rhomani adolescētes primae indolis experimenta à causis Centumuiralibus auspicarent. Et cum antea ne nobilissimis quidem pateret aditus, nisi à Consulari uiro magno fauore producerentur in foro uiri praecleari, magnaeq; eruditionis : postea deprauato usu, obtentum est, ut ad declamandum transirent pueri extremae sortis, nullo discrimine, aut delectu, in quibus nec facundia esset, nec eruditio. Praeterq; hastam Centumuiralem, mos erat militaris, ut si qua ciuitas uel subacta, hostili incurfu diripienda foret, à Duce exercitus aedito in loco hasta poneretur, qua significatione illam non deditioe & pacto, sed tanq; uel captam diripi licere, & in bona & personas grassari designabat, quae hasta crueta nuncupatur. Nam captas non deditas Vrbes diripi ueteres uoluerunt. Tum si quando bona proscripitorum hostium manubiq; aut praeda uenales forent, uectigaliaue locarentur, usus obrinuit, ut hasta posita uenirent, quae publica dicta est : sicut bello capti, quòd coronati & serui aëre coparati, quòd ex aedito lapide enunciabantur uenales, sub corona & de lapide empti dicebantur : & qui turmatim ueneunt in catasta. Fuitq; moris uetusti, ut his qui trans mare aduecti uenales forent, quòd à reliquis mancipijs dinoscerentur, alba creta pedes illinerent. Obseruatumq; ut de seruis sub pileo uenditis, emptori uenditor nihil praestaret, neq; euictionis iure teneretur, tanq; insignia forent mancipia & probatissima. Utq; Praeones & qui bona proscribunt, bona Regis Porfennae uenalia singulis auctionibus proclamant, ex eo deductum, quòd discedens ab Vrbe Porfenna, castra comitatibus referta populo diripienda dedisset. Praeter quas fuit hasta salutis, ubi in summa inopia ad leuandam famē, hasta posita, publicè frumentum uenit. Graecis uerò ubi uenalia producuntur mancipia, Cycli, ubi uerò conscendunt, ut essent conspicua omnibus, Trapezae dictae sunt. Ac licet à principio Quaestura functi Centumuiros aduocare, & ad iudicia cogere consueffent, Augustus tamen censuit, ut post positis Quaestorijs uiris, Decemuiros designarentur, qui illos in unum cogerent, & ius dicere iuberēt. Illud ego non praeterierim, apud Carthaginenses Centumuiros de numero Senatorum fuisse as-

Adiciales coenae. Epulones unde dicti.

Quindecimuiros epulonum filie.

Decemuiros. Decemuiros litibus dijudicandis loco praetorum.

Vigintiuiratus.

Centumuiros.

Centumuiralia iudicia.

Centumuirorum iudicia.

Centumuiralis hasta.

Iuuentus in causis Centumuiralibus primum se exercebat.

Hastacruenta. Sub Hasta publica uendere.

Sub corona de lapide empti.

Trans mare aduecti illimiti. Sub pileo uenditi.

Hasta salutis. Kivado. praesens. Quae iura sunt.

Centumuiros apud Carthaginenses.

scitos,

Triginta iudices Aegyptijs

Quindecimviri.

Arnophagon.

Decemviri apud Athenien.

Decaduchus.

Astynomi.

Nouemviri.

Archontes.

Athenienses ab archontibus.

Rhomani a Consulibus.

Lacedaemonij a Tribunis.

merabatur nos.

et temporibus.

Basilius.

Polymachus.

Basilius.

Polemarchus apud Aetolos.

scitos, qui rerum gestarum & bellicae administrationis rationem a Ducibus exigeret. Et ab Aegyptijs xxx iudices ex praecipuis civitatibus eligi solere, ex quibus optimus eligebar, qui totius Collegij caput & princeps foret. Et in Algido in templo Dianae Quindecimvros, tam diuinis mysterijs & sacrificijs solenibus, quam responsis daedis praesse. Et Athenis Arnophagon religiosissimum & summum iudicium haberi: in quo Senatus & Populus una coibant, quo tempore a xxx Tyrannis penes in extremum discrimen adducta sunt. Deinde exactis Tyrannis, Decemviri Rempub. administrarunt, quorum cuiusque Decaduchus nomen erat. Post hos Astynomi praefuere numero x, v in Pyraeo, totidem in Vrbe: quibus cura Psaltriarum imminerebat & Tibicinum. Mox Nouemvirorum magistratum praecipuum fecere, qui sortitio creabantur annis singulis, quos Archontes nuncupabant: inter quos primus Archon, primarius Archontium & longè princeps erat: a quo Athenienses, sicut Romani a Consulibus, & Lacedaemonij a Tribunis, annos & tempora dinumerabant: Eum honorem qui summus erat magistratus, Hadrianus Caesar dum Athenis ageret, & mox Galenus gefisse fertur. Secundus a Regia dignatione βασιλεύς, Tertius a belli ductu πολέμαρχος: Reliqui a legum latione νομοθέται dicti sunt aetate & usu docti, qui domi iura dabant: quarelas accusationes cognoscebant: deque controuersijs aequo examine decernebant. Aetolis uero Polemarchus claudendarum portarum & Urbis curam gerebat, clausasque noctu detinebat: inter diu autem custodijs portarum assidebat.

¶ Quoties contra ambitum illorum qui appetunt Magistratus pluribus legibus a Rhomanis obuiam itum sit. Caput xvii.

OST Vrbe conditam longo tempore nullam de ambitu legem fuisse latam, multo uero literis proditum est: Scilicet quia in dandis magistratibus & conferendis honoribus, praesens Romani, non largitione & ambitu, sed uera uirtute nitentur: propterque res egregie gestas domi militiaeque, meritis ciues Praetura, Aedilitate, & Consulatu, amplissimisque honoribus honestabant. Prima lex contra ambitum illorum qui Magistratus appetent, per Tribunos plebis lata fuit, quo tempore post Decemuiros Tribuni militum consulari potestate Reipub. praefuere, qua necui album in uestimentum petitionis causa quae adire liceret, cauebatur: C. deinde Petilius Tribunus ple. legem tulit ad populum, qua largitiones illorum qui honores pecunia mercarentur, graui dano & poena multauit: fuitque seuerissima disciplina & sub graui censura lex seruata, qua ambitioni & cupiditati obuiam saepe itum est: ita ut inter exempla relatum sit, Q. Coponium, quod uini amphoram ei cuius suffragio magistratum petebat, dono dederat, ambitus condempnatum poenas luisse. Cintiud deinde legem tulit muneralem, qua grauissimis poenis affecit eos, qui a quouis candidato munus suffragij causa donum acciperent: Inde cautum, ut in petendis honoribus candidati sine toga ad comitia descenderent: ne pecunijs in sinu reconditis, Tribuum suffragia mercarentur: Sed cum quotidie hoc malum serpere uideretur magis, & ambitus petentium coerceri oporteret: Paulus Aemilius cos. legem tulit ad populum, qua ne cui suffragij causa munus dare liceret, multiplici poena interdixit. Postea lege Calpurnia his qui mercede corrupti, aut munere delinuti, candidatis obuiam essent, quique precio illos sectarentur, aut si praedium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitum foret, praeter poenas legibus constitutas, etiam pecuniaria multa dicta fuit: Id quod Fabia lege cauebatur, qua praefinitur numerus sectatorum, prosequentium in Comitibus candidatos, poena adiecta, si quis plures aduocaret: quam legem Marius etiam in suo Tribunatu contra illos qui Tribuum suffragia ambirent, seuerissime tulit: Intantumque ambitus honorum inhibitus fuit, ut Licinia lex & Ebutia non modo illi qui de nouo creando magistratu ad populum ferret: sed nec ipsius Collegae & affini curatorem potestatem demandari, graui documento sancirent. Demum Marius in consulatu denuo ita ambitum osum habuit, ut aduersus Cottam collegam, & Metellum Tribunum, pl. legem promulgauit, ne quis largitione

Prima Rhomae lex contra ambitum.

C. Petilij lex.

Cintiij lex muneralis.

Alia lex.

Paul. Aemylj lex.

Lex Calpurnia.

Lex Fabia.

Lex Marij.

Lex Licinia & Ebutia.

Marij lex alia

one aut donis magistratum honoresue assequeretur. Mox Pompeius Magnus cum unicus esset Consul, aliam pertulit, qua pernicax illorum cupido, qui magistratus appetere, graui censura multauit. Mansitque diu Romae haec uitae integritas & obseruata disciplina, ut procul ambitione officium & uirtus plura quam census aestimaretur: Adde ut post longa tempora, Catonem ambitus diem dixisse, illis qui largitiones fecerant, pro miraculo fuerit: Qui ut obuiam effrenatis cupiditatibus iret, se quibuscumque qui honores mercarentur, pecuniisque aut sollicitationibus ambiret, diem ad Populum dicturum iure iurando firmavit. Postea usque adeo mores degenerarunt, itaque ambitio hominum mentes peruasit, ut sine discrimine nullo pudore aut modestia in assequendis honoribus propalam largitiones fierent: neque Praeturas, Consulatus, aut potestates mercari turpe ducerent, palamque Candidati cum ad Comitibus descenderent, diuisores haberent, & magistratos Curiarum, proque assequendis honoribus, numos in Tribus pronuntiare & pecunias deponere, ac per sequestrem spargere in turbas non formidarent. Et ne quid turpitudinis deesset, manus & operas clientum, & comitum audacissimorum ad uim & seditionem paratas haberent, ita ut seditionissimo cuique, temeritateque & audacia praecipuus locus foret, cum Populus mercede corruptus, atque alij potentia amicorum fultus, per caedes & dimicationem, perque omnem licentiam & audaciam, falces, imperia, sacerdotia, & triumphos darent: & non iusto suffragio, sed armis lapidibusque pro largitore certarent. Tantaque exarsit ambitio, ut ex hac turbulenta confusione, octo fere mensibus Urbem inter populares procellas patrum & plebis certamina, cum seditionibus uacant, sine lege, sine imperio, sine honoribus diu caruisse magistratibus legamus: quae quidem res non mediocri damno dedecorisque fuit, qui morbus Athenas quoque peruasit: Nam cum antea incorrupti mores fuissent, primus Anytus Anchemeonis filius largitionibus immodicis pecunias erogasse & suffragia mercatus fuisse dicitur, perniciosa exemplo magna turpitudinis & dedecoris inde subsequi. Deinde Lycurgus ambitiosae largitionis maius testimonium fecit: Nam donato singulis magistratibus talento, Rex Spartae creatus fuit, donec M. Tullius, & mox Diuus Iulius, deinde Augustus, ne qua occasio fraudis pateret, inter caeteros quas tulerunt Leges, seuera correctione ambitum illorum qui largitionibus suffragia captabant inhibuere. Et deinde a Lurcone Tribuno pl. ut qui numos in Tribus pronuntiauerat & dedisset: quoad uiueret annua Sextertia poenae nomine singulis Tribubus pedere cogeretur, salutari edicto cautum fuit. Sed cum effrenata cupiditati nondum obuiam irent, corruptionesque suffragiorum nihilominus immodicae fierent, Senatus consulto prouisum est, ut Candidati ante inita suffragia, nec conuenerent, nec munera mittant, neque pecunias deponant. Quibus edictis, legibus, & Senatus consultis, uix tandem ambitum illorum qui honores peterent, postquam diu peruasati sunt, compressere.

Pomp. Magni lex.

Morum degeneratio.

Urbis sine magistratibus ob seditiones.

Athenienses.

Senatus consultum in Candidatos.

¶ Idus cuiusque Mensis apud Veteres Rhomanorum maxime festas & feriatas fuisse, & quid apud Exteros. Caput xviii.

INTER festos celebratosque dies, quos in honore Deorum uetus religio sanxit, Idus praecipue solennes semper fuisse accepimus: Nam praeterquam quod omnes Idus Ioui feriatas, & a Flamine diali bouem immolari singulis Idibus perspectum sit: Tamen praecipuae quaedam erant feriae Idibus dicatae, quas Veteres coli obseruarique iusserunt, ut illas praetermittere & insolennes relinquere, ducerent nefas: Namque idibus Ianuarijs Tibicines festum diem agere multa licentia & lasciuia, muliebrique habitu per Urbem uadere solebant. Causa uero traditur, quod cum honoribus amplissimis essent honestati, his postea exuti, uno agmine Tybur concessere, quibus reuocandis Libertus operam dedit, qui apparatus epulis, quasi rem diuinam factururus, illos muliebri ornatu, ita ut coepti paratique erant, uino & epulis madidos carpento Romam reportauit, mansitque ad posteros festa dies annua, ut eo habitu triduo uagantes per Urbem, perque forum cum cantu & Tibia incederent: Qua die, ob Augusti uictoria, quodque Augusti cognomen Octa-

Idus solennes.

Feriae Idibus dicatae.

Idibus Ianuarij.

uio

Idibus Februarij. Idibus Februarij in Tyberis insula, ubi Fauni aedes erat, Rhomani rem diuinam & sacrum annuum fecerunt. Idus uero Martias ad Annam Perennam, quod commodè annare & perannare liceret, festas Genialesque obseruarunt, largioribus poculis indulgentes; Ea enim nympa soror Didonis credita, in Aricino seu Laurente sedem habuisse fertur, quam à perpetuitate Perennam nuncuparunt: Quae Idus infausae & ominosae postea fuere; placuitque illas parricidium uocari, quod illis Diuus Caesar coniuratorum manibus caesus occubuit. **Idibus Aprilis.** Idibus Aprilis uictori Ioui, Q. Fabius eodem quam bello Sabino uouerat cum quibus crueto Marte & intestinis saepe cladibus dimicatum fuerat, dedicauit: Eaque dies festa in posterum haberi coepit. Haec enim aedes in Palatio fuit magno sumptu & mole constructa. **Idibus Maij.** Idibus uero Idibus mercatorum festus agebatur dies, quod ea Mercurio, qui mercimonij praestit, natalis foret; quodque Appio Claudio, & P. Seruilio Coss. aedes illi dicata fuerat, qui Mensis mercimonij sacer in posterum semper habitus. Quippe eo Mense mercatores Maiam Mercurioque sacrum facere, & suam pregnantem immolare, seque & merces ex Mercurij fonte ad Capenam lustrare assuerant, ita magnos & uberes quecunque facere opinati: Hanc aedem ad Circum maximum constructam dicunt fuisse, pro opus opere, & magno impendio; quo etiam die scirpeas effigies de ponte Sublicio Vestales in Tyberim deijcere produntur, cum prius homines coluissent. **Idibus Iunij.** Idibus Iunij alter Tibicinum dies anniuersarius agebat festus: qua die Tibicines qui sacris praecipiunt, per Urbem uadere feriatos, & ad aedem Mineruae conuenire solenne fuit: ipsaque minuscule quinquatrus, quod diem quintum post Idus feriatum haberent, appellarunt: sicut triatrus, sexatrus, septemmarus, & decemmatrus: quo etiam tempore inuicti Iouis aedes dicata fuit. Idus autem Iulias equitum turmae festa fronde & olea ornate in campo Martio instructae, tanquam qui congregi acie parat, trabeati celebrant magnis ceremonijs, ut fuit à Fabio institutum. Nam Praetoriae cohortes instructae tanquam in hostes tenderent, & Eques compositus per turmas, in armis stabant: in qua pompa Germanici imagine praecedente, Equitum turmae sequebantur instructae, cum militaribus donis, quibus in testimonium uirtutis ob fortia facinora donati fuerant: eademque dies, quod populus Rhomanus ducens contra Latinos mira felicitate potitus fuerat, Castori & Polluci sacra fuit & celebris: ferturque origo antiquissima, quod tunc Castoris aedem uotam Latino bello, L. Aemilio & Caesone Coss. in foro, ubi uisi fuerant, Senatus dedicauit: Et ex illo traditum ut solenni apparatu, pompa à templo Matris Deum extra Urbem, ad forum usque procederet. Inde trabeati, & olea coronati Equites ab aede Honoris ad Capitolium irent. Quem trasuectionis morem diu intermissum Octauius reuocauit, cauere nequis in trasuehendo (quod antea licuerat) ab accusatore detraheretur: Qui Mensis Atheniensibus quoque festus erat: quippe Nonis Iulij oschophoria celebrat: in quibus oleae ramum, pane fici, Cotyla melis, & fructuum primitiis onustum per ingenuos pueros foribus apperduunt ciuitatis: Et Mensis munychionis undeuigesimo die, Equester ordo pariter Ioui solenni more procedebat cum pompa. Idus uero Augusti, serui & mancipia, atque omnis famulatus festas obseruarunt: quod Seruius Tullius ancilla gemitus in lucem tunc aditus fuisset: quo tempore uxoribus caput lauare felix faustumque putabatur (sicut apud Indos cum Rex capillos abluat, festum celebrant diem) donaque inuicem mittant, & diuitias ostentant. qua die serui & seruae aequo iure, & nullo discrimine liber an seruus esset, cum dominis colludere, & festos dies Rhomae agere solebant: qui dies etiam pro natali magni Alexandri apud plerosque esse censebatur, propterea religiosus & sacer Dianae habitus: Nam facibus accensis, in nemus Aricinum, ubi erat Dianae templum, ab Urbe discurrebant: Quo etiam Mense res celebrata sermonibus proditur, ut matronae uiriliter mensebri figuram diuinis percolerent honoribus, quam extra portam Collinam ad eadem Veneris cum pompa sacrorum deferebant, Aegyptiorum more: mox à castissima & spectata pudicitiae matrona, praeter matronale decus, in sinu Veneris locaret. Idus quoque Octobres festas fuisse tradunt, quo tempore in Martio campo equum qui October diceretur, immolari seruatum est: Cuius caput, ut ex eo sanguis manaret, protinus in Regiam

De hoc lib. ij. cap. xxij.

Minuscule quinquatrus.

Idibus Iulij.

Athenienses. oschophoria. Nonis Iulij. nouuχίον.

Idibus Augusti. Indi.

Membrum uirile a matronis honoratum.

Idibus Octobris.

giam deferre, mox cauda defecta, illius cruore aram spargere, & in Reginorum locum deportare, illudque panibus redimere assuerant: de quo inter Suburranos & Sacranenses magnis contentionibus non sine discrimine certabatur. Ab Atheniensibus uero seruatum est, ut mense Octobri magnorum mysteriorum XIII. CALEND. Nouembri solennis agatur dies. Et Liber pater in Eleusinam ex Urbe transmitatur: Nouembri uero parua, Iunio autem rursus magna celebrentur mysteria, quae Caereris sacra erant, parua Proserpinae: in quibus maxime cognitum est, ut quam quis induit uestem initiatus, eam ne amplius exueret, donec lacera & prita foret. In alijs mysterijs traditur mos, ut uestem in qua quispiam initiatur, templis & numinibus dicaretur. Quae quidem mysteria cum alieno tempore intueri nefas esset, Demetrius Rex, ut illorum particeps fieret, non suo tempore, Ianuarium & Iunium menses Nouembrem appellauit, Idus uero Decembres solennes fuisse nonnulli tradunt, quod in cursu equorum uictorem dexteris bigae sacrum Marti immolarent. Nonis Faunalia & Fauni festa per uigili anniuersario colebantur Rhomae. Athenis uero decima & octauia ipsius Mensis die, Aesculapij erant sacra & festa. Quod autem dictum est Idus Ioui, CALEND. Iulionis sacras esse, scire licet certis authoribus traditum esse, Epicuros singulis Mensibus statas dies habere feriatas, quas Ictadas nominant, hoc est, inmensam cuiusque Mensis lunam, quod ea natus Epicurus foret, quem tam sancte habuerit, ut illius imaginem non modo annulis, sed poculis ferrent insculptam. Et ab Atheniensibus octaua cuiusque mensis Neptuno festam, coli & feruari. A Graecis uero singulis CALEND. Deos uenerari. Sequentem post CALEND. diem, Semideis & Heroibus tribuere: qui etiam statas dies Mensium certis numinibus consecrarent: Siquidem Neomenia quae apud nos CALEND. sunt, & septima Mensis Phoebus, quarta Mercurio, octaua Theleo dicatae fuere. Apud Lacedaemonios autem singulis CALEND. totius anni uini quartarii, & farinae Medimnus, ac singula pecora Regibus uelut ministris sacrorum, Apollini mox immolanda dabant.

Magnorum & paruorum mysteriorum solennis dies apud Athenienses. Calend. Nouembri.

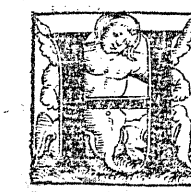
Idibus decembris. Nonis. Aesculapij sacra.

Epicurus. Epicureorum.

Athe. Neptuno.

Lacedaemonij.

Defensio Vlpiani definientis Instratum quid esset, & quid differre uerberare, contra Grammaticum, illum falso accusantem. Caput.

HESTERNO die familiaris meus in dicendo promptus & audaculus, arguebat Vlpianum iureconsultum ex autoritate doctoris Grammatici, cuius libelli uulgo innotuere, quod male definiisset instratum quid esset, cum omne uestimentum esse diceret quod iniicitur, quod Vlpianus ex autoritate Labeonis affirmat. Non enim uestimentum esse instratum dixit ille, neque stragulam uestem, pro hominis uestimento, sed pro lecti operimento tantum apud Authores inueniri: & plerumque in hac sententia adduxerat: cuius dicta cum percupidè legeremus, mirum in modum authoris incuriam admirati fuimus, qui licet abundè multa differuisset non inceptè, in nonnullis tamen perlicetur profatus est, quippe cum stragulam non modo pro lecti operimento accipi, sed pro hominis uestimento apud Authores saepe legi inspiciamus, Vlpianumque signatè & uerè loquutum, quod instratum omne uestimentum quod iniicitur definiuit. Traquilus in Nerone. Funerat' est, inquit, Nero impèsa CC millium, stragulis albis auro intextis, quibus usus CALEND. Ianuarijs fuerat. Pompeius Festus grammatiorum logè eruditissimus, qui uerborum proprietates uiresque admodum pensitauit, Vestis, inquit, generaliter dicitur, ut stragula, ut pallium, tunica, uel penula. T. Lilius tertio de Macedonico bello: Et cum tibi uiro liceat purpura in ueste uti stragula. Paulus quoque iureconsultus ex pellibus uestes confici dicit, cum & tunica, & stragula pellicea nonnulli habeant. Ex quibus, stragulam uestem hominis designare, indubitata exempla sunt. Rursus eundem Vlpianum taxauit, quod ex autoritate Offlij iureconsulti censeuit, pulsare & uerberare eodifferre, quia uerberat quis cum dolore, pulsat uero sine dolore: propterea Vlpiani definitionem inuidiosè criminat, tanquam possit aliquis cum dolore pulsari, & sine dolore uerberari, additque uerberare esse uerberare cadere, quod est instrumentum longum & exile, quae illis est uirga, & plerumque eod pertinetia. Sed cum istius authoris uenia dixerim, Vlpiani mens alio spectat: quippe si mentem ipsius pensitamus, proculdubio intelligemus illam

Vallan uerba Eleganti li. vii. cap. xlvii.

Instratum.

In eodem Valli proximo capitulo.

P. Iam

Verbero.
Pulso.

lum uerberari dici propriè, qui animale corpus uerbere affligit, ipsumq; signatè & ap-
positè loqui, qui hominem uel pecus uerberatum dixit, non pulsarū. Cū uerò ad rem
sensu carentem ictus inferuntur, tunc pulsare dicimur, non uerberare: ut pulso ostiū,
lanam, aut uestem: uerbero hominem uel pecus. Neq; illi assentior qui dixit uerberas-
re esse uerbere cadere, hoc est, fuste lōgo affligere: Nam & pugnis & lapide uerbe-
ratum quēpiam Latine dicimus, sicut fuste uel baculo: Idēq; Terentij testimonio uel
maximè apparere: Leno enim in Adelphis cū se uerberatū dixisset, mox designa-
uit, quo uerbere esset afflictus, usq; adeò, inq; mihi pugnis os fregit. Aul. Gellius nos-
trum Atticarum, pro delectamento, inquit, habuit manu sua uerberare. Tamen si uer-
berari rem anima & sensu carentem apud authores plerūq; usurpatum legamus,
Plinius XIII historię naturalis. Cāpaniā uina, inquit, exposita in cadis sub diuo uer-
berari, Sole, Luna, imbre, ac uentis aptissimum, & alibi, Carthago in Africa exerce-
tur halitu maris, & uerberatur imbrī. Et pulsari rem animatā, & sensu participē quā-
doq; comperimus. Suetonius in Galba, ut inter conuentum matronarum correctā iura-
gio, inquit, & manu pulsata sit. Quod non propriè & signatè, sed quasi per Metapho-
ram accersitum creditur. Si tamen certis uerbis & uera finitione signatis eloqui uo-
lumus, pulsatum illud uerbum, quod sensu carēs crebro ictu percutitur, siue ostiū,
aut pallium, siue quicquid dixeris: Verberatum uerò hominem aut animal quod uer-
bere afficitur dici uenture, prout Vlpianus præclarè censuit, apud authores probas-
tissimos certum atq; confessum est.

Quibus legibus Rhomano ciui data immunitas fuerit, ne
uapularer: & quæ iura competāt dominis in seruos, & pa-
troni in liberos. Item in exilium mittendi ratio apud
Caput xx.

Seruilij lex.

Lex Catonis
pro tergo ci-
uium.

Lex Sempro-
nia & porcia.
Lex xij. Ta-
bularum.

Triplex genus
exilio plecten-
di.

Cor. Sylla legi
Rho. uerfor.

Exilij lex apud
Athenienses.

ὄσπαινοσ.

SECVLIVS COS. traditur primus, qui legem tulit, ne quis ciuē Rho-
manum uinctum clausumq; teneret, quo minus adēdi nominis ei pote-
stas foret. Et cū primò in ciues Rhomanos uerberibus animaduerte-
rent, sapiusq; innocentes ob factionem & gratiam proprius inuidiæ fo-
rent, & pœnas luerent immeritas, Portius Cato pro tergo ciuū, ne cui
impunè insultare liceret, legem tulisse fertur: qua si quis uerberasset necassetue Rho-
manum ciuem, graui iudicio mortis cruciatus, bonorumq; & exilij pœnis multari san-
xit: quam legē Sempronius COS. alijs latis, nouisq; additis pœnis, confirmauit, quæ
Portia & Semproniana dictæ: quibus legibus de ciue Rhomano si quis capitis anquire-
retur, Populi iudicium erat, quod fuerat XII Tabularum lege sancitum, ut de capite
ciuis nisi Centuriatis comitijs decerni nihil posset: sed nec tolli de ciuitate, uel à solo
patrio relegari, aut in exiliū agi, nisi dicta causa, & Centuriatis comitijs poterat: quod
quidem triplicis generis erat, authore Martiano: aut enim omnium locorū interdici-
batur accessus, præter unum: uel in Insulam deportabatur: aut sicut Claudius Cæsar
quosdam multasse dicitur, ut ultra tertium lapidem ab Vrbe egredi uetaret: qui etiam
sanxit, ut hi quibus Prouincia interdictum esset, Vrbe quoq; summouerentur. Cūq;
apud exteras gentes solum uertere, & in exilium agi, pro supplicio minimè dari sole-
ret, quia non pœna exilium erat, sed supplicij diffugium, ne pœnas iure debitas luerēt:
solis Rhomanis pro maleficio exilij pœna fuit: quas postea leges Cor. Sylla oppressa
Repub. quam in dominationē uertit, abrogauit: Quippe inter grauiā & acerba pluri-
ma primus Rhomanorū sinē Populi iudicio ciues morte multauit. Atheniensibus ue-
rò Clisthenes exilij legem tulit primus, qui haud multo post sua lege damnatus, pœnas
nas luit. Deinde exilio quindecimnali, aut decemnali nouarum rerum molitores mul-
re, inualuit mos, quod genus Ostracismō dixerunt, ab Ostraco siue testula, per quam
suffragia ferebant: qui mortalis erat, ut in testulis nomen audacis & perniciosi ciuis,
cuius potentiam formidabant, comitijs inscriberent: & cuius plures erant testæ
in urnam coiectæ, is de concilij sententia ab aris focusq; proiectus, ut à ciuū
arceretur

arceretur aspectu XV, aut X annorum exilio solum uertebat. Fuitq; constitutum ut
ita damnati Argiuam exulatum irēt, ubi bos erat æneus magnitudine uisenda: quare
qui illic exulabant, seruare bouem dicebantur. Quæ comitia nisi supra VI millia ci-
uium concilio ad iudicij diē conuenirent, nulla atq; irrita erant. Ea quidem ostraca, non
plebeiorum atq; ignobilium causa, sed ad retundendam nobilissimorum potentiam cō-
mentū fuere, ut extorres lare & patria, quasi in exilio consenescerēt. Quare Atheniē-
ses egregios ciues & benemeritos sapius ob uirtutem, nequis amplius emineret, te-
stula ablegarūt: Siquidem præter Theseum, quem in Scyrum exegerunt, Solon lato-
legum, Aristides quo nemo iustior, & Themistocles, alijsq; ob illorum magnitudinem,
in exilium acti sunt: Milciadem uerò mori coegerunt: Id enim optimo cuiq; Athe-
nis usu ueniebat, ut in exilium ob eminentiam uirtutis pellerentur. Syracusanis uerò
Petalismus exilij genus fuit, quo offerentis se ciuis audaciam uirtutemq; cōprimerent:
Hi enim non testula, sed in oleæ frondibus suspecti ciuis nomen inscribebāt, & cuius
folia plura existerent, illius conspicuam magnitudinem quinquennali exilio multabāt.
Fuitq; finis Ostracismi in Hyperbole ignobili, & minimæ sortis tiro, qui ultimus hoc
exilij genere exterminatus fuit. Postea C. Gracchus incolumitati ciuū cōsulens, ne
quid in eos grauius consuleretur, alia sacra lege sancitū, ut qui in magistratu & ho-
nore positus, ciuem absq; populi iudicio necasset, in eum populi animaduersio foret:
quam legem sequi Principes sempiterna constitutione sanxerunt: Insuper statuerūt,
ut citra Senatus auctoritatem, de nece Rhomani ciuis decernendi nulli facultas foret.
In eos uerò qui Rhomani non sunt, ne impunè insultare liceret, pluribus legibus san-
ctionibusq; obuiam itum est: ut lege Iulia de ui, Cornelia de Sicarijs, & Aquilio ple-
biscito, pœnis multatam constitutis, quibus singulorum indēnitatibus salubriter cō-
sultum fuit. SUPER seruis quoq; ne in eos grauius æquo domini animaduertent,
pœnæ sunt constitutæ: Siquidem nequam & contumax seruus, ut plaustrum hominum cui
affigitur Temo, quæ furca dicta est, in collo ferat, & eo quasi iugo subactus, manibus
post terga reuinctus, per ora omnium circumferatur, à singulisq; surciferi aspectu ue-
lut uincti pedes & manus incedant: nonnunquā Paulicape, qua ori manus aduocere
prohibētur, opus faciant: aut candenti lamina, uel literis frontem & ora inurantur, &
uultus inscribatur: utq; seruo & compedibus coerceanē, hac deformi nota, uel ut infir-
gni animaduersione affici solebant, ut ea ignominia affecti, maior illis uerecundia esset
ad facinus. Pistrino quoq; detrudi seruos, & damnari mancipia infida: uel notis barba-
ricis inuri, ut ob improbitatem insignes forent, Tum post uerbera & cruciatus, uinctu-
lis, nuditate, fame, siti, & compedibus, numellisq; catenis, neruis, pedicis, bois, & si
crimē exposceret, cruce, & lamina seruilē in modū affici uetus peruulgata pœna fuit.
Apud Persas uerò consuetum erat, ut si seruus ære cōpessus aufugisset à domino, uin-
ctus compedibus opus faceret: Si autem sponte reuertisset, & fateretur admissum, fla-
gellis caderetur: Iplis enim nimis fuisse seruitutem authores produnt: quippe cū
nulli manumittantur apud Parthos, nullaq; mancipia, dempro seruitutis iugo, libera fi-
ant. Cōtrā apud Indos & Taprobanae incolas, quibus nulla fuit seruitus: omnesq; una
ingenuitate tenentur. Babylonij facinorosi serui & contumaces, per crimes trahebantur,
ut facinoris admissi pœnas darent. Germanis uerbere seruum afficere, aut uinctis
coercere habetur nefas: apud quos laxior seruitus erat, & libertinis penè par: qui-
pe sibi acquirunt serui & peculium habent. Proditum tamen est, Helotas à Spartanis
bello subactos, cū rebellassent, ab Agide perpetua seruitute damnatos, ut dominis
illos manumitteret, aut extra Spartanos fines uenūdare nō liceret. Diogenes uerò Cy-
nicus Manen seruū cū aufugisset, nō modò uerbere nō affecit, sed liberū ire iussit, ac
dimisit: turpe existimās Manen sinē Diogene uiuere posse, nō aut Diogenē sinē Ma-
nes. Cōtrā Lycurgus apud Spartanos seruorū petulantia tam seuerè cohibuit, ut facin-
rosos seruos Dñis interficiēdi ius daret. Deinde tam Diu Piusq; sequi Principes sup-
Dñorū potestate in seruos, salubriter cōsuluerunt, ne Dñis pl' æq; sequere liceret, neue
in iusta imperia Dñorū noxæ foret, neue Domini seruos quotidianis uerberibus affi-
cerent, sed loris caderent: Quibus cōstitutionibus cauet, ut in eū qui suum occidisset

Seruare bouem

Ostraca ad qd
excogitata.

Atheniensiu in
benemeritos
condemnatios
nes.

Syracusanis
metaduo

Finis ostracis-
mi.

C. Gracchi
lex.

Alia lex.

Lex de ijs qui
Rh. ciues non
essent.

Domitium in
seruos potestas
& animadu-
er.

fo.

Furca.

Surcifer.

Paulicape.

Notasrami
inuste.

Pistrinum.

Persarum serij

Indis & Ta-
probanis nulli
serui.

Babylonij.

Germani.

Agis in He-
lotis.

Lycurgus.

Diuis Etia.

Hadrianus. seruum, haud secus poena diceretur quam qui alienum necasset. Diuus quoque Hadrianus seruos à Dominis occidi uetuit, sed si quid deliquissent, Praetoris iudicio poena affici precepit, ita ut Vmbritiam matronam, quod in ancillas supra modum sequeretur, in quin quennium relegasse ferant: quod magis è re publica duceretur, permulcendo tractandoque seruorum animos proficere quam uerbere. Et tam ab his qui mancipio addicti aut aere coempti sunt, quam his qui manu emissi libertatem meruerunt, debita iura dominis patronisque assertoribus constituit: Nam iura patronatus post libertatem impensam seruo, Dominis incolumia esse uoluit, quae ex certis causis patronus dominusque amittebat: Si quidem si libertum seruumue optime meritum, dum famis periculum adiret, patronus non aluit, aut si inuitus libertatem dedit, lex Esficientia & Diuus Pius. ius patronatus Patrono, & dominum Domino ademit. Quod & Claudius Caesar sanxit, ut agra & affecta mancipia si exponerentur, ab omni famulatu & seruitio immunita forent: Item, si ad iusiurandum libertum patronus adegit, ne nubat, neue uxorem ducat, eum ad ius patronatus lex pariter non admisit: Tamen si lege Iulia de maritandis ordinibus, haec iuramenta postea inducra & remissa fuerint, ferè propterea Cato Senior male audisse, tanquam asperior & durior, quod agra & affecta mancipia uelut bruta animalia senio debilitata domo exigeret, & uictum negaret. Contra uero aduersus male meritos, impuros, & flagitiosos libertos, aut si delatorem summisissent, uel patroni nomen detulissent, seu manifesti criminis reiforent, patrono ius reuocandae libertatis, & uniuersa promerita abrogandi lege donabatur. Quod ab Atheniensibus decretis edictisque cautum erat, ut contra tumax ingratusque Libertus sub mancipio esse, & seruire cogere, quonia liber esse nescisset, quod Apostasium nuncuparunt. Seruos uero libertate donatos Lacedaemonij Aphetas & Adespotas, atque Eritheras dixerunt. Massiliensibus libertus ter doli admitti reus aduersus patronum, uelut mancipium seruire cogebatur, per singulas uices libertate rescissa. Si uero offensam quartum admisisset, domino imputabatur, & inultus ibat, quod toties de rebus patronus, quartum se ei credidisset. Claudius uero Caesar libertinos qui se pro ciuibus agerent, publicauit: Illos uero qui ingrati notarentur, reuocauit in seruitutem: qui etiam libertum, quod patrono delatorem summisserat, ut de statu faceret quaestionem, seruituti addixit: Quod Nerone quoque imperante seruatum est, & frequenter Senatus obtentum, de manumissis propter ingratitudinem in seruitutem reuocandis. Nerua Caesar seruos à quibus dominos accusatos repperit, uelut ingratos iussit occidi. Quod in seruo Artetij proscripti, populus Rhomanus fecisse prodicit, quae uelut ingratum in seruitutem reddidit denuo, quod proscripto domino, bona & liberos occupauit: sicut Sylla de saxo deiecit seruum Sulpitij domini proditorum, ut sibi gratificaret. Diuus autem Severus cautum edicto, ne serui delatores dominorum audiant, sed poena multentur seueriori. Si uero leuiter offendissent aut contumeliam conuictumque fecissent, uel dicto minus audientes forent, ultra uiginti lapidem, in terram oramue Campaniae relegandi, domini arbitrium erat: uel ut ferrum traderent: tum ut amplexus hominum uitaret, & à foribus domini arcerentur: fuitque aliquando in usu, ut de seruis in domos, nec quaestio haberi, nec iudicium dari possit, quod Tacitus Caesar cautum edicto, ut ne Maiestatis quidem causa contra dominorum capita serui admitterentur, aut per eos ingrerent magistratus: Nec solum serui in dominos, sed nec patroni in clientum testimonium ualuit, quod à Romulo primo edita lege cautum: propterea Tiberius ut contra Libonem per seruorum quaestiones inquiret, fauere legi fecisse dicit, quod illos emancipari, & deinde per tormenta inquiri iussit, donec post temporum curricula, C. Imperator seruis siquid quaerent de dominis, passim accusandi, & contra eos lege agendi facultatem dedit. Est tamen obseruatum, ut si quem ex seruis dominus de Ergastulo aut uinculis relaxaret, carenas à manibus pedibusque, quibus uinctus fuerat, quandoque incideret, ut uinculorum pars in corpore maneret, quo argumento signabatur seruum minus iuste uinctum fuisse, neque iustam seruitutem seruasse, nisi ius patroni domino competisset, illumque pristinae libertati, ac si nunquam uinctus fuisset, restitutum. Et tamen si seruos profugos leges suscipi uetarent inuitis dominis, tamen qui capti bello ad Imperatorum Regumque stantibus confugerent uelut ad Asylum, nexu soluebantur & immunes erant, in eos enim manus inieccio non erat. Nam Ephe

si templum Dianae id iuris habuit, ut ad illud confugientes mancipio soluerentur: quod Alexander ad stadium produxit: postea ab Augusto sublatum, ne proposita impunitatis spes facinoribus causam daret. Primum enim Cadmus dum Thebas conderet, Asylum aperuisse fertur, ad quod fugientes sine discrimine serui aut liberi, ab omni poena tuti erant. Nonnulli à prognatis Herculis Asylum Athenis primo institutum ferunt, ad quod à Patribus oppressis confugere fas erat. Post quod in Rheto litore fuit Aiacis Asylum, & in Sigaeo Achillis: quorum exemplo Romulus & alij Asylum aperuere, quod accedentes, impunitate donabantur. Apud Molossos, Samothraes, Crotonias & Messenios, ac plerisque ad Deorum aras confugisse pro Asylo habitum est, uelut Ithacensibus Iouis Seruatoris ara: Delictis enim non uoluntariis refugium esse aras putauere: Atheniensibus Thesei sepulchrum id iuris habuit, ut serui ad illud confugientes nexu soluerentur. Et Sparta Chalcioecum Mineruae templum, ad quod Pausanias fugiens, obstruso aditu, morte multatus fuit, & aliud Calchicon ad quod Agis confugit. Et in Tenaro Neptuni fanum, ad quod Cleonbrotus, & in Calauria insula in Aegaeo: etiam Neptuni templum, ad quod Demosthenes cum aufugisset, ab omni uolenta incuriosne Archiae mansit illaesus: Atque in Thracia Dianae templum inter Clitorium & Cyneatham, Et in Aspendo Panphiliae Tiberij statuam pro Asylo fuere: sicut Dianae Leiracophriae oppressis per fugium inuiolabile fuit. Palladis quoque templum uelut Asylum Lacedaemonij uenerantur, in quo nocentes etiam capitis damnati incolumes fiunt. Et in Aphrodisio & Papho Veneris, apud Stratonicensis Iouis & Triuiae templa: Siculis Palyci ara, id Peloponneso Hermionae fanum sacrum Cereri & Proserpinæ: in Ephefo Artemisium, Pergami aedes Aesculapij, in Graecia Calydoniae Palladis templum, tanta dignationis fuisse, ut capitalem fraudem ausi, aut pecunia iudicati, qui ad illa confugissent, noxa pecuniaeque exoluerentur. Apud Scythas qui ad Riphaeos confugissent, tanquam sanctos sui iuris & arbitrij erant: sicut in Aegypto in Osiridis Asylo iuxta Saym: & in Conopo Herculis templo, ad quod serui confugiētes si inuitati forent, opprimi aut ui cogi non poterat: Traditumque memoriae est, in Lybia oppidum fuisse, ad quod si quis seruus lapidem importasset, liber & sui potens erat, & Dulopolim, in eadem id iuris habuisse, ut qui seruus ad eam aufugisset, omni nexu solueretur. Cum uero ciuili manente bello, cum per Praconem edixisset, ut serui ad eum confugientes, uelut ad Asylum liberi forent, illosque ad pileum uocasset, magnas seruorum & perditissimorum manus coegisse fertur. Sed cum propter Asylosum impunitates, multa facinora admitterentur magna licentia, Tiberius Caesar, ne impunita essent crimina, immunitates Asylosum abrogauit, & exoletum morem antiquauit: qui tamen Samiae Iunoni & Aesculapij delubro ius ueteris immunitatis ob religionem restituit. Neque omitendum seruis apud Romanos Statij, Dionysij, nec non Strichi & Heræ frequens nomen fuisse: sicut Athenis Dauus & Geta, cum animi Daci antea Daui dicerentur, ad Istri fontes bello subacti, Atheniensibus serui erant, inde seruire nomen Dauus & Getae posteris reliquerunt, apud Syros Dama: in Paphlagonia Tybius, apud Phryges Manes & Mida seruire nomen fuit. Lacedaemoniorum serui peculiari nomine, Helotae, Argiuorum Gymnetae, Cretensium Epharmiotae, Clarotae, & Mnotae dicuntur: Thessalorum Peneitae, Syracusanorum Eustatoni, Mariandynorum serui Deriphori, Sicyoniorum Corynephori appellati sunt: Pelotae uero & Thetes liberorum quidem nomina fuere illorum, qui coacti inopia seruis praestabant, sicuti Callicyri in Creta, & Syracusanis Arotae, & Callyrij: Praeter ceteris autem Iones praecipui inter seruos habiti, & uelut insignia mancipia nobilitati sunt. Quare Callicratidis Lacedaemoniorum uerbum fuit, qui interrogatus cuiusmodi sibi uiderentur Iones, facetissime respondit, frangi seruos, Liberos utique malos. Quod Agesilaus de Asiaticis iudicauit, & uulgo de Caligula proditum est, nec seruum meliorem, nec deteriorum dominum fuisse: Atheniensis uero Harmodij & Aristogitonis, qui Hippia inter fecerunt, uelut deuota nomina libertati, tanti fecerunt, ut lege sanxerint, ne illa seruis indere liceret. Quo exemplo Domitianus Metium Pomposianum, quod nomina Magonis & Hannibal seruis indidisset, supplicio affecit: tanquam clarissimorum uirorum nomina seruis coram

Dianae ephe
sue templum
Asylum.
Iouis Seruatoris ara
Thesei sepulchrum.
Citha.
Immunitas Asylosum per Tiberium abrogata.
Seruorum nomina.
Iones serui praecipui.
Callicratidis faceta responsio.

Rhomanicus non relegati.

gio pollisset; præter quæ constans observatio Rhomanis fuit nimium diu servata, ne cuius Romanus quovis crimine obnoxius, relegaretur, donec haud magno intervallo id servare desiere: Primus enim L. Lamia Romanus civis à Gabinio COS. relegatus fertur, & post eum plures Legum Iudiciorumq; poenis affecti: fuitq; animadvertum civilibus bellis captos, velut hostes in prædam ueri, & uenum ire non licuisse, semperq; leuius seruitium apud Romanos deditis quam captis fuisse, Græcosq; perararò seruitutem seruisse: quare illorù nullus mercatoribus dabatur locus: sicut Persarum, qui nunq; Romæ seruire, nisi sub Alexandro Severo Imperatore, licet mox, adhibito precio, ad suos rediit sint. Ponticosq; & Lydios seruos, aut Phrygios gregatim Romæ uenire. Thracibusq; peculiare esse, sale coempta mancipia habere, sicut Lemnijs uino mercari.

Leuius seruitiū deditis quam captis.

Sale & uino empta mancipia.

¶ Qui Ludi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exeros, quæue sint nuces ocellaræ apud Tranquillum. Caput XXI.

Latronum ludus.

V D V S Calculorum ueribus præcipuus fuisse tradit, qui & Latrones dicti: Hi enim in duas diuisi turmas erant, colore diuersi, quorum alij milites, alij hostes: horum lusus erat, ut turmis instructis uelut qui congregi acie parant, hinc inde sub hostium imagine procederent: ac præscripto fine, quoad quisq; progredi debeat, ita cauere oportebat, ut dum hostem quisq; inuadere nititur, alterius non pateat incurfibus: qui etiam ex gemma fuere, uiris & mulieribus frequēs, à melioribus & summis honoribus uel maximè cultus & celebratus, quem Palamedes inuenisse proditur, ad comprimendas otiosi exercitius seditiones. Post quos fuere Tali eburnei VI angulorù æquali latitudine: Tesseræ uerò IIII, namq; erant figuræ ex omni latere, quadratæ, quas Græci κυβες uocant: Sed tamen in iactu, Tesseris utebant tribus, Talis uerò quatuor: in quibus figuræ effictæ uicem numeri habebant, sed quinarij numerus non erat in talis sicut in Tesseris: Tali autem Astragali Græcè dicti, & Astragalizontes talis ludentes: Geminum uerò quadratum, hoc est, VIII laterù dixere Asphalum, Taxillorù ludus ex VIII pūctis uel figuris constabat: inter quos unus Stefichorius nomine, hoc est, octonarius, præcipuus erat: Qui quidem turricula, seu quæ dicebat orca, uel fritillus, super patenti tabella punctis distincta iactabantur, ne lusoris manus iactum falleret, & non casu, sed fraude consisterent. Talorum uerò Canis damnosus, Senio medi⁹ & anceps: Siquidē modò lucra, nonnunq; damnum afferebat: is uerò quaternarij numerū facit: Chius uerò ternarium: Venus autem quæ summum cōtinet numerum, multum lucri affert, semperq; felici exitu ludum terminauit: Hæc enim Cani opposita Colias dicebatur, tricenarij absolvebat numerum, Euripides uerò quadragenarij: In talis quoq; legimus Vulturium & Hercule basilicū, quæ an signa fuerint, uel numeri, dubitatur adhuc: In Tesseris Midas fortunatissimus erat: In Taxillorum iactu, ter sex summam Græcis afferunt uictoriam, tria uerò summum damnum. Quæ quidē alea Portius Casus lusse fertur animi laxandi causa, & Augustus effuse, Domitianus, & Claudius, qui etiam lusorium conscripsit opus: Inter reliquos Theodoricus Gothorum Rex, cum in alea uinceret, fertur indulgentissimus fuisse, eaq; momenta domesticos promerēdis gratijs captare solitos, sicut cum Vespasianus in balneum transiret: Quibus quidem Tesseris aptissima fuisse ligustra Plini⁹ notauit. Fuit quoq; apud Veteres ludus pilæ, & folliculi præcipuæ commendationis & magni studiij, quo & Iulius Cæsar, & Octauius, & alij clari uiri illustresq; exercēdi corporis & animi uegetandi causa, studiosissimè lusere: Quo etiam Scæuola Iureconsultus, remisso à negotijs animo, lusse proditur, nonnunq; Tesseris aut Calculis: Quod de Dionysio Tyranno traditur, ut pila & folliculo assiduè luderet: Reliqui uerò clarissimi Duces, aut Sapientie professores non improbandi, animum diuersis studijs iocisq; remiserunt: Quippe Socrates dū animo uacaret, cum pueris minutis & facie liberali, iocari assuerat: Et Scipio Africanus cōchas mari legēdo sæpe remisit curas: Et Cato Cælori⁹ cū uerna & famulatu aīm relaxauit, qui

Tali. Tesseræ uicem.

Astragali.

Asphalum. Taxillorù ludus Stefichorius.

Canis. Senio. Chius. Venus. Colias. Euripides. Vulturium. Hercules.

Midas. Ludi illustriū & doctorū uirorū post serua negotia.

Pila ludus.

qui etiā qua die tulit repulsā, in cōiuiuo lusit: quod de Archia Tarētino prodit, ut cū pueris & seruitijs lusus ageret: Heraclitus q; Ephesus cū à negotijs quiesceret, Astragalis lusse fertur: Et Attalus Asiæ Rex hortum pro delitijs coluit, nonnunq; fundendis status otium occupauit: Memoratur Alexander Seuerus Imperator per dies festos perdicum & catulorū pugna se oblectasse. Et Amasis Aegypti Rex post feria morionem egisse: Et Magnus ille Agesilaus cum infante filio arundinem ascensisse: Neq; prætereundum quod de Demetrio proditū est Polyorchete, qui post negotia, bellicas machinas, & de Europo Macedonia Rege, qui in otio lucernas fabricauit: Porthorum quoq; Reges cū otij superaret, cuspides acuisse feruntur: Et Dionysius iunior cura belli solutus, plaustrum, mensas, & sedes mira arte compinxit: Attalus uerò Philomator pro oblectamento habuit, Elleborum, Aconitum, & Cicutā, uenenosascq; herbas plantare, ut fructum inde legeret. Sed tamē pila Iuuenū lusus erat, frequens in Martio campo fieri solitus, exq; his altera Paganica, Trigonalis altera, in qua sinistra usus præcipuus traditur: Namq; illius impulsu magis q; dextræ ludus agebatur, cuius erat usus uel maximè in corporis motu & agilitate, ut sciret aprè pilam iacere, atq; excipere, modò incurrere, modò recurrere. Armis quoq; & equis, tum hasta, claua, & pila, iusta, uenatione, & cursu exerceri Romanam iuuentutem uetus cōsuetudo fuit, pariter sudem torquere, equum agitare, arma tractare, sicut iactu disci, cursu, saltu, iaculatione, uel castu: quos ludos perathlum dixere, & ludiones perathlos seu quinq; uersiones. Eratq; Senatus consulto cautum, ut nisi his ludis pecuniam ludere liceret. Græcis uerò octo fuere ludi quibus iuuentus exercebatur impunè, Stadium, Diatulum, Dolichum, Hopliten, Pygmen, Pancratium, Palen, & Halma, hoc est, saltus: Præter quos fuit Harpastum quod uolubili rotunditate in solo iactatur: qui ludus, Poluce ariphore, fiebat, ut Iuuenes in geminas diuisi turmas, intra lineas ceu metas cōsisterent, Harpastosq; posito in medio, quisq; contenderet, ut in ara gyrum alterius lineæ immitteretur: quod si contingeret, uictores erant: & Discus: Fuit enim instar pilæ æneæ, quæ brachiorum uiribus excepta, & in altū missa, exercebat corpora animosq; ita ut quantum quisq; uiribus præstaret, maximè eniteret. Namq; is fortior & præcipuo robore habebatur, qui illum ultra signatum iecisset scopū: sicut Halteres: erant enim circuli figura non spherica, sed dimidia longiore, in quibus digiti inferi possent, quos facilibus brachijs rotabant: Et nunc iactando, nunc rotando ludus cōmittebatur. Fuit quoq; Petaurici ludus admiratiōis præcipuæ, cum per circulos quispiā ueloci cursu transuolat, corpore ita librato, ut circulū non offendant: unde Petauristæ ludiones dicti. Follis autem ludus remissior & ignauior habitus: eo enim Senes imbelli ætate ludere solebant: Horum authores Lydos fuisse ferunt, qui ut famem, qua premebantur, facilius ferrent, in miserijs hoc solatiū inuenere, ut ludo tēpora transigerēt. Apud Græcos frequens ludus erat Sphæra, qua qui uicisset, Rex dicebatur & imperabat, uictus uerò Asinus, & uictoris mandata exequiebatur: cui Sphæromachia nomen, quo in Gymnasio iuuentus exerciti consuevit. Spartanis palæstra, Atheniensibus præter palæstram quam primi inuenere, erat Equester ludus, quem dixere Apobate, quo Phocionis filius sapissime lusit & uictor fuit. Proditurq; Germanorum mos peculiaris, ut cū omnia lussent, nihilq; pecuniarum superesset, in lusu extremo de libertate contenderent: Victusq; in alea, seruitium pati, & addici uictori uelut mancipium patiebatur: Apud quos frequēs ludus erat, ut nudī iuuenes inter gladios & infestas fraz meas se inuicem iactitent, illasq; saltu trāsiliant illæsi. Græcis quoq; iocus erat, cui nomen Encotyle, quo uicti uincetium genua manibus excipientes, sublimes deferunt, & alius Cindalimus apud plebem frequens, quem clauis exercebant. Nucibus uerò, & par impar, uel coturnicum & gallinaceorum certamine, quo ludo Antonius & Octauius lusse, & melioribus omnibus uictor abiisse fertur, aut turbine, uel micatibus digitis, nonnunquam ocellatis nucibus Romæ Ephebi pueri ludere solitari. Numis quoq; in sublime iactatis, caput uel nauim petere, ut quod tūc forte eueniret, & petitis responderet, id uictoriam daret: aut dormientibus oculos & ora pingere, frequēs erat puerorum lusus: Quæ quidem nuces loco aleæ fuerunt pueris nondum adultis,

Pila iuuenum ludus.

Exercitia Romanorum iuuentutis.

Discus.

Ludi quibus pecunia ludere licebat. Græcæ iuuentutis ludi.

Harpastum. Discus.

Halteres.

Petaurici ludus. Petauristæ Follis ludus.

Sphæra ludus.

Sphæromachia.

Apobate.

Germanorum mos.

Germanorum ludus.

Encotyle. Cindalimus. Nucibus. Par impar.

Epheborum puerorum ludus.

Nuces in Sa-
turnalibus
Parthorū pue-
rorum.
Nuces ocella-
tæ.
Tranquilli locus

quibus in Saturnalibus ludere permissum, sicut iuuenibus alea reliquo anni tempore uetabat: Parthorū uerò pueris ludus erat aurei tali, quibus certo anni tempore indulgere licebat: Sed quod modò est de ocellatis nucibus dictū, memini doctos uiros super nucibus ocellatis eiusmodi quæ essent, ancipitem diu cogitationē duxisse: uariāq; in opinione uersari, & alios nucis auellanas, alios amygdalas putare, neq; satis certam ferre sententiam super Tranquilli uerbis, quibus Augustum laxandi animi causa cum pueris facie liberali ocellatis nucibus lusisse dicit: quod uerò nos sentimus & probabilius putamus, id est eiusmodi, ut nucis ocellatas, nucleos quos in Persicis pomis sitos inspicimus, dicamus esse, quibus persæpe ludere nostrates pueros hodie uidemus, dictosq; ocellatas propter ocellos & foramina quibus muniuntur undiq;. Neq; de amygdala & auellana, uel oscilla sicut error habet, sed de Persicorum ossibus, quibus tunc ludabatur, & nunc frequens puerorum lusus est, intelligi conuenire, credimus exploratæ & non ambiguae sententiæ fore.

¶ Quæ uota olim solennia fuere apud Romanos, & quæ apud externos, quæ uota concipere, & quomodo soliti sint. Caput. XXI.

De belli euen-
tu

Ludi, dijs, aut
statue.
Is erat L. Pa-
pyrius de quo
supra ca. xi.
Velato capite.
Ludi ab Impa-
woti.
Cærimonia de
nariæ, centena-
ria, &c.
Cœnæ cetera
ria.
Porticus cen-
tenariæ.
Vota pro qui-
bus concipie-
bantur.
Pro principe.

Vota quæ Di-
ctator, Cōsul,
aut Prætor sus-
cipiebat
Ex incerta pe-
cunia.

Vota ex autho-
ritate collegij
pontificum.

VI mos uetustus in uotis nūcupandis olim, quæq; solēnitas concipiendō rum fuisset, multi uariè executi sunt: In primis obseruatum legitur, ut simulac Consuli aut Imperatori, cui belli summa commissa erat, de euen- tu belli incerta spe fluctuanti, uotum uouere collibitum esset, si id incō- sulto Senatu, aut citra populi auctoritatem faceret, de manubijs uel ho- stiu spolij, aut si non sufficerent, sua impensa exoluere teneretur: Vouebantur enim sæpius templa ædētie Deorum: Ludiq; Dijs aut statuar, quibus numina placari, aut ex- piari crimina putabāt: Nonnunq; nulli pocillum pro magno munere Dijs uotum inue- nimus: In quo fuit seruatum, ut uelato capite, & ueste caput opertus Imperator, Præ- tor, aut C O S. uotum effundat, illudq; cōceptis uerbis suscipiat. Quos quidem Ludos plerunq; Imperatores uouerunt ex anno imperij computatos, ut scilicet totidem die- rum Ludi fierent, quot illi annis imperio præfuisent. Ideo Galenus Cæsar deuictis Syris in Asia, Decennalia uota celebrauit: Theodosius Vicennalia & Tricennalia: sicut Denariæ cærimoniæ & Tricenariæ: quarum sacra adituris x aut xxx diebus obseruantia præcipitur. Et Centenariæ cœnæ à centenis festertijs: & uasa milliaria, aprosq; milliarios à pōderibus dictos cōperimus: Porticus quoq; centenarias & mil- liarias dicimus, à passuum longitudine dimensas: Vestes etiam coronasq; ex auro & gemmis plerunq; Numinibus uotas & uoto persoluto dicatas inuenimus: Quæ qui- dem uota pro Imperij æternitate, nōnunq; pro salute ciuium uerbis solennibus concipi solebant: In quo id seruatum est, ut nisi tertio die post CALEND. Ianuarias, pro sa- lute Principis uotum concipiatur, utq; solenne iusurandum nūcupationibus uotorum præstetur: Etiam pro itu & reditu, proq; incolumitate Principis, iacere stipem ad la- cum Curtij, aut ludorum celebritas, apud Romanos uotum fuisse cōpertū est: Quo- tiesq; pro Principis incolumitate concipiebatur uotum, Tiberio imperante id serua- tum est, ut in uotorum nūcupatione, Neronem Drusumq; Dijs cōmendarēt: Quæ ue- rō Dictator, C O S. aut Prætor uota suscipiebat, non aliter nisi uerbis conceptis, præ- eunte Pontifice Maximo, nequid præposterè dicatur, concipi poterant. Ex incerta quoq; pecunia, & quæ non extaret, uotum concipi posse plerūq; animaduersum est: si tamen semel uotum emissum foret, illud denuo irritū facere non licebat: Quod si in- certa pecunia fuisset, pro qua uotum conciperetur, eaq; bello usui non esset, illam repō- ni, nec cum alia misceri oportebat, quod nisi factum esset, uotum non ritè emissum, nec religione uouentem exolui putarunt: Quod si Ver sacrum in magnis Reipu. casibus uotum uouēdum foret, illa infixa religio animis fuit, ut nisi ex auctoritate collegij Pō- fificum uotum fieret, non uotum, sed inconsulta pollicitatio cēseretur. Hoc enim amēq; emitteretur, Patribus renunciari, & Populi iussu ac consulto Senatus, arbitratuq; Pon- tificum fieri debebat, aliter ritè factum conceptūue esse minus censuere. Illudq; à Prætorē

Prætorē, uel Cōsulē, aut Pontifice Maximo, emitti perperā: In hoc enim uoto, quic- quid ex suis, ouibus, & agnis inter CALEND. Martias & Idus Maias apud quēq; natum æditūue fuisset, uoto contineri dixerunt, pueros quoq; & puellas qui inter hæc tempora æditi fuissent, haud dubiè uoto comprehendit: Sed quia immolare eos tur- pe ducerent, hoc piaculari sacro expiarunt, ut adultos uelaret, uelatosq; extra fines exi- gerent, qui Vernæ dicti sunt, quo piaculo liberi religione putabantur: Cuius instar Metapontinos uotum uouisse ferunt: Nam uoti compotes auream æstatem Apollini deuouerunt, quod esse arbitramur, uberrimū & quæstuosissimū annum Deo. & numi- nibus consecrari. Fuit animaduersum Ver sacrum antea uotū, & post temporū inter- ualla persolutum, religione uouentem, & populum exoluisse, ritēq; exolutum uideri: Præter quæ, Hecatombas uouere Græcis & Romanis antiqui moris fuit olim, cum pestilenti contagio, & graui morbo laborarent: quod à Laconibus primū inuētum fuisse dicunt. Cuius uoti obseruatio talis erat, ut C aræ uno in loco aggesto cespite, fierent: in eisq; C boues, C oues, centumq; sues, uno tempore immolarent: Si uerò Imperatorū uotum esset, C leones, centūq; Aquilæ unā mactarentur: Fuitq; consue- ritum ut cum Hecatombæ uel publica uota soluebatur, populi luctus & mœror de- fineret. Nāq; in luctu uouere, est mali auspicij & detestabilis. Est quoq; memoriæ pro- ditum, non Dijs tantū, sed & Ventis uelut sancto numini uota persoluta: Quippe Au- gustus Circio, ne Galliam rapidè infestaret, uotum exoluit, & sacrum fecit, cuius tanta plerūq; uis erat, ut tecta auferret. Calabri Iapigi, Apuli uento Apulo, Athenæ Sciro- ni, Pamphilij Gagneo, ne Incolas tabe afficerent, neue arua depopularētur: Præcipuè Thurij magno affecti beneficio, Boreæ uti Deo uota persoluerūt, quod Dionysij clas- sem, quā ad eorum excidium parauerat, uehementior coortus, funditus euertisset: si- cut Xerxe in Græciam innumerabiles copias ducente, Deiphicum respondisse Græ- cis oraculum ferunt, ut Ventos precarentur sibi auxilio adesse: qui ara Vētis extru- cta, illos propitios habuerunt, tota ferè hostium classe demersa. In agro quoq; Sicyo- nio uentis extructam aram legitur: cui quotannis noctem unam uota effundunt: ut lenita uis Venti desineret, cum turbine Ventorū, uillæ, arbuta, fruges, passim deua- starentur. Et apud Methonem Palladi Anemotidi templum dicatum est, ne uiolētio- res perflantes loca deuastarent. Ponti uerò & Persarum Regum uouēdi modus erat, ut in excelsis iugis, & summo uertice montium Pyram construant, alteramq; desuper breuiorem: Ipsiq; ad Pyram ligna Rex inferat primus, Iouiq; Militari lac & mel in- spergat: & postq; uinum, mel, & odores infuderit, uelut propiciato Deo, uota enūciet pulmentoq; præparato, quod astantibus datur, Pyra ignem inferat, quo incēdio æstua- te aere, uix illuc accedere permittitur. Græcis uerò frequens usus erat, ut statuas lon- go æuo duraturas Dijs uouerent: quippe Nicanore ægotante, Aristoteles uota fe- cit pro incolumitate, Statuas se, Ioui Seruatori unā, alteram Iunoni Sospitæ dicaturū: qui loti, & pura ueste amicti, in superiore domus thalamo plerunq; uota effundūt, & Dijs supplicat. Athenienses uerò, cum in aureis & argenteis uasibus Dijs propi- nassent, & Pæana cecinissent, tunc demum sanctissimis cærimonijs cœlum suspicientes uota nūcupabant. Ea autem ex primigenijs agnis, nōnunq; ex bobus qui iugum non subiissent, frequentia fuere: In quo fuit seruatum, ut ramus ex sacra olea alba lana co- ronatus, in emissione uotorū adhiberetur: sicut Parthorū Reges & Magi, qui Nyctē- gretum quæ Nyctilopa dicitur, herbā coloris hyfginei ut spina folia, adhibebāt, ma- gnis sæpe laudibus celebratam, qua non adhibita, nullum uotum ritè concipi arbitrati sunt: qui cum Deos euocabāt, Marmaridē herbā, quæ in desertis petris & faxis præ- ruptissimis nascitur, admiscebant. Apud Aegyptios uerò, pro pueris morbo affectis uota concipiebant, ut si Deus uoto adesset, defectum capillum Dijs dedicarent. My- sis nisi immolato prius equo & litato, extisq; depastis, uota concipere non licuit. Inter solēnia autem uota fuisse traditur, quoties exercitus Duces de spolijs hostium Vulca- no uotum fecissent: id enim soluebatur, ut suis fugatisq; hostibus, scuta, gladios, & ar- ma, spoliāq; nōnunq; bellorum machinas, currusq; & inuitiles naues, uno in loco agges- rant, Pyraq; extructa, circūstante populo, & frequentissimo exercitu, uelut disposita acie,

Vernæ.
Metapontinæ.

Hecatombas
uouerent, &
quādo, & quod
genus sacrificij

Vento uota pe-
soluta.

Forte Ataba-
lo legendū pro
Apulo.
Thurij.

Ara uentis ex-
tructæ.

Pallas æuacō-
is.
Regū ponti-
& Persarum
uouēdi modus.

Græcorū mo-
uouendi.

Atheniēsum
uota.

Sacra ex qui-
bus in uotis cō-
cipiendis.
Parthorum re-
ges & magi.

Aegypti.
Myi.
Solēnia uotæ.

acie, Dux more patrio discinctus, Vulcano, Marti, & Palladi incendat: Ipseque Dux indutus purpuram, primus ardentem facem fumere, ambasque manus in caelum tendere, deinde in Pyram summittere debeat, toto circum exercitu exultante, & percussis armis plaudente, Pyraeque & armis exultis, sacra & rem diuinam faciat, tametsi arma militariana non exuri, sed belli more cremari solita legamus: Apud Hermunduros, inter solennia uota, belli Duces sacra diuersam acie, illamque Marti & Mercurio deuouere consueuerunt: quo uoto, equi, uiri, spolia, & machinae, & cuncta bello quaesita, occisioni dantur. Artaxerxes pro uxoris salute, Terrae uotum faciens, se illam attackta humo solenni prece adoraturum promisit: Et Berenices, ut Deo uota solueret, nudo pede & abrafo capillo Hierosolymis ante tribunal supplicauit: Nonnunquam freques apud Veteres uotum fuit, ut decima praedae, & spoliorum quicquid ex hostibus captum fuisset, Ioui & Dijs deuouerent: Quare Iupiter Praedator nuncupatus: sicut Camillus, captis Veijs, uotum uouisse dicitur: Id enim soluebatur, ut praedae parte diuendita, donum Dijs & Numinibus dicarent. Qui mos Gallorum fuit, ut belli iure quaesita, plerumque uerò partem Marti deuouerent, in quo id erat constitutum, ut diuina ope implorata, is plus spei ferret, & propitios facilius haberet Deos, qui maiorem praedae partem Dijs deuouisset: Quae tempestate Crotoniatae aduersus Locrenses, graues testatasque inimicitias habebant, bello dimicaturi, cum decimam praedae Apollini uouissent, Locrenses, ut uoto uincerent, nonam deuouere: Et cum Galli Aristonico Duce contra Rhomanos militarent, deque hostium praeda aureum torquem Marti promississent: Flaminius ut uoto uinceret, de torquibus Gallorum Marti trophaeum posuit. Aratus uerò Sicyonius cum ccccc hominum capita, ne ab aduersarijs uoto uinceretur, se Deo immolaturum uouisset, non compos, exoluere uotum Thessalico dolo recusauit: Fuitque uouentium mos, ut qui compotes uoti fuissent, quo potiora sumerent, ueteribus persolutis, nouis se obligarent uotis. Vtque pater qui solus authorandi potestatem habet, uotum filij nomine concipere, ipsumque Numinibus obligare possit. Decimam quoque fructuum Herculi passim uoueri, uotumque effundi solere Rhomae, in usu cooperimus, quod auspiciatissimum duxerunt, & fortunatissimum: Quae de causa Lucillum peritum Rhomani moris & iuris, quod decimam Herculi uouisset, uotumque persoluisset, maximis auctum opibus fortunisque aestimarunt: Illud utique uerum est, c o s s. designatos ipso die initi magistratus, in bellum profectui os, concionem ad populum habere, Capitolium adire, ibique sacrificio perfecto, uota effundere solere, tunc suscepto emissoque uoto, cum se Numinibus obligaret, rei uoti appellati, cum autem uoti compotes, promissa exoluissent, damnati uoti dicti sunt. Quoties graui, & acerba, ac misera, & intoleranda quispiam pateretur indignè, uoti & imprecationis genus maximum erat, ut positus humi genibus, ambas palmas crebris ictibus solo incuteret, aut torrens ignitum ianuae apponeret, illique obuianti delibatis sacris, madete lachrymis sinu, Deos superos atque inferos, caelum noctemque contestans, necem, exilium, dirasque calamitates, furiali carmine imprece, & saeva quaedam Numina aduocans, illum cum omni stirpe & gente, caput, domum, fortunas deuouere, & praetereuntem execrari debeat: quae imprecatio dici non potest, quam miri & efficacis studij sit ad uim diuinitatis commouendam: Quibus diris Aeternum Tribunal pl. execratum M. Crassum ad bellum Parthicum prodeuntem, magno post exitio consequto. Cretensibus uerò acerbissima censetur imprecatio, omnibus uotis expetere, ut hi quos deuouemus, mala consuetudine delectentur: quae imprecatione, nulla est efficacior ad excidium properandum. Tanquam qui in abusum semel lapsus fuisset, amplius emendare facinus & ad frugales mores reuerti negret: Ideo Carondas graues poenas sanxisse fertur, ac omni supplicio dignos putasse illos, qui cum malis assuescerent. Apud Spartanos inter saeuissimas execrationes fuit *improph*, quam caballationem recentiores uocant, id est, equorum enutritio, eod quod magno staret impendio, & homines suauiter capti ad perniciem duceret. Nam morbus alendi equos, non pauperes ut aiunt, sed arua frumentifera sectatur. Exiitque in ueteribus monumentis, quod qui Opi deae, quae terra dicta est, uotum concipiunt, sedentes uotum effundere, atque concipiendo terram tangere debeant: Vtque pro bouum incolumitate Agricola Syluano

Hermunduri.

Artaxerxes. Berenice. Decima praedae parte Dijs uouebant. Iupiter praedator. Galli.

Decima fructuum Herculi.

Consul post initium magistratus uota in Capitolio. Rei uoti & damnati. Calamitosorum & iniuria asectorum uota & imprecationes.

Cretensium imprecationes.

Carondas.

Spartanorum impropia.

Opi uoti concipiendatio. Agricola.

Syluano uota persoluant, farris, adorea, lardi, ac pulpae, & uini. Pro equis Hipponae, Castori & Polluci nauatae, & qui naufragium timeant: Qui uerò laboribus anguntur Tutano: Fures Lauernae: Iuuenes Horae: sicut Pastores Pani deo pro pecoribus: & qui uiam profecturi sunt, Herculi supplicant: Syluano quoque in singula bouum capita, adorea, lardo, & uini sextario, subtaxata mensura, uotum fit: ferunt pastoricos Aphros inter uota, & primitiarum loco, aurem pecudis praecidere, illamque ceruice aduersa supradomum abicere: pro noctibus uerò ferta, unguenta, & coronas Veneri aut Cupidini dona ferre. Cunctis Dijs Manibus & Diti concipitur uotum, quae deuotio potius dicta est, Oribus tribus atris Telluri Iouique sacrum fit: In quorum precatone qui rem diuinam facit, cum Tellurem inuocat, manibus terram tangit: cum uerò Iouem, sublatis in caelum manibus precatone peragit: Cum autem uotum effunditur, manus pectori admouere praecipitur, aliter uotum non rite concipi, sed pollui sacra in expiabili religione putarunt. Animaduersum tamen est, Pontificum decreto caueri, ut si ab exercitus Duce, Dijs Manibus quispiam deuotus & consecratus foret, neque is in acie cecidisset, ut Diti satisfiat, signum uel pedes altum in terram defodi oportere, ubique signum effossum fuisset, illic hostias immolari non licere: Et tametsi res Deo deuotas nemo sibi ascisseret, Hominem tamen Deo deuotum, aut Dijs consecratum occidere permitti impune, eamque caedem capitali noxae non haberi, tanquam illius anima non ad nos, sed ad Deos pertineat: Illud quoque inter authores conuenit, fuisse apud Gallos inter consceleratas preces & nefaria uota, quae nec more, nec iure concipiuntur, frequentem in usum, ut in magnis discriminibus & extremis casibus, homines se Dijs immolatos, Rhomanis ferro se digladiatos, aut pro alterius salute se & caput suum deuoturos, nonnunquam in scenam se prodituros, & Histrionicam salturos: Apud Graecos decimum quentem Apollini Delphico daturus: Locrensibus uirgines se prostitutos: Apud alios defectum crinem Dijs oblaturus: & apud Persas uiuos homines defosuros uouerent: Quare Ametris Xerxis uxor, ut gratiam Dijs referret, quod in uita diu processerat, XIII illustrium Persarum liberos, sub terram uiuos defodisse, & uotum persoluisse dicitur, tanquam his uotis & diris imprecationibus Dijs immortales & caelestia numina placentur: Ipsi enim defodere uiuètes uulgato in usu fuit. Idomeneus uerò Cretensium Rex cum naufragus ex uoto conscelerato filium sibi obuiam factum immolare Dijs uellet, illumque perditum iret, à Cretensibus pulsus & patria eiecus fuit: Pausanias autem Lacedaemoniorum Dux ad Plataeas uictor contra Mardonium, cum de manubijs tripodem auream Delphis uotum soluisset, suumque nomen inscriberet, Lacedaemonij pertaxi insolentiam, epigramma induxerunt, & ciuitatum nomina inscripserunt. Neque praeterierim responsum Haemonis Atheniensibus datum, Ioui magis cordi esse, uota Lacedaemoniorum tenuia, & modicas oblatioes, pias & castas: quam immodica & opulentia Atheniensium: atque opimis hostijs & uictimis illorum foedari aras. Id quod Pythagoras censuit, thure & libis magis gaudere & placatiores esse Deos, quam hecatombis & multo sanguine assidue aras cumulari.

Equites. Nauae. Qui laboribus anguntur. Fures. Iuuenes. Pastores. Veneri. Pastores Aethraeum. Dijs manibus & Diti.

Cerimonia in uotis concipiendis.

Deuotus a Duce exercitus.

Hominem deuotum occidere impune licebat Gallo.

Graeci. Locrenses.

Ametridis uotum.

Idomeneus.

Haemonis responsum de Lacedaemoniorum frugalibus sacris.

¶ Consueuisse Rhomanos illorum bona quos maximis criminibus damnarant, publicare, & quae Porticus Rhomae insignes fuerint. Caput. XXXIII.

ADVERTI saepe animu consueuisse Rhomanos, quos pro criminibus oppido grauibus supplicio affecerant, illorum bona, propter criminis deestandum facinus, publicare: illaque destinare publicis usibus, ita ut Domini supplicium bonorum publicatio sequeretur: Sic Tarquinio Rege eieceto, ager qui Tarquiniorum quondam fuerat, Marti dicatus, campus Martius dictus est: Sic C. Cassij domus, cui ob affectati Regni crimen, dies perduellionis dicta fuit, euerfa & demolita, Area ante Telluris aedem facta est: Domus praeterea M. Manlij Capitolini, quae quondam in arce fuerat, qui suspicionem Regni poenas dedit, de saxo deiecus, aedes atque officina monetae fuit: in qua aede lintei libri, in quibus erant fata Rhomanorum, seruabantur. Nam Sibyllinos & Marianos, ad quos

Bona supplicio affectorum publicata.

Tarquinius.

C. Cassius.

M. Manlius Capitolinus.

Decemuirii

Decemviri quoties Dii consulendi sunt adire solent, in Capitolini Iouis & Apollinis templo in Palatio seruari certum est: Inde Senatus decreto iussuq; Populi, nequis arcem incoleret, neue Manliæ gentis homo, Marci prænomen ferret, cautum fuit: ut æternam memoria dedecoris generi & nomini suo iniusta foret. Et cum Macellus quidam nequam & criminosus, qui in ganeo & lustris uitã egerat, propter latrocinia sordescq; uitæ, capitali supplicio pœnas dedisset, bonis publicatis, in ipsius domo ab Aemylio & Fulvio Censoribus macellum, ubi obsonia uenderentur, locum extructum ferunt: Tametsi forum Oltorium Rhomæ antiquum macellum fuisse tradat. Sp. quoq; Melij domus, quod turpiter Regnum appetere conatus esset, postq; capitis accersitus, pœnas dedit, patrimonio publicato Aequimelum dicta est: Meminimus quoq; Vitrubij Vaccii, cuius in palatio domus, ob illius facinoris pœnam, publicata & euersa, Vaccii pratalo loco nomen dedit. Nec minus M. Flacci turbulenti ciuis, qui cum C. Graccho seditionem molitus fuit, cuius domum, Q. Catulus de manubijs Cymbricis porticum fecit, quæ Catuli appellatur: ut tantorum criminum facinora nomen denotaret, supplicijq; insignis memoria foret sempiterna: Quibus exemplis Sylla Dictator, & mox C. Cæsaris de bonis proscriptorum publicandis perniciosas leges tulere, quæ Iulia & Cornelia dictæ, unde tot sectiones & omnis generis sectores emerferunt: In quam porticum Ciceronis domus indigno facinore euersa, iussu Clodij mutata fertur. Sed meminisse oportet, præter hanc Q. Catuli, plures Rhomæ porticus insigni nomine fuisse: Nam Pompeij porticus ante ipsius curiam fuit: & altera Octauiae iuxta ædem Junonis, in qua signa militaria olim à Dalmatis Domitio adempta, mox ab Augusto restituta diu mansere: & Philippj porticus Herculis imagine, & Helena Zeusidis manu celebrata: Porticum quoq; duplicem ad Circum Flamineum, ab opere Corinthiam, à Cn. Octaui Metelli, & Metelli iuxta ædem Statoris Iouis, per quas Maronæ uectari & spaciari solebant: Fuit præterea porticus Quirini, antiquo opere uisenda, & Lucij & Caij: atq; alia Liuiæ & Octauiae ab Augusto quondam, sed alienis nominibus constructæ: In qua ampla Prætoria fuisse memorant, quibus ab Augusto demolitis, porticus sub nomine Liuiæ non minoris cultus maiestatisq; suffecta est: Et porticus Claudiae, ubi ambulationes subdiales mirò ingenio elaboratæ fuerunt: Celebratur quoq; porticus Augusti in palatio cum bibliotheca Græca Latinaq; Numidico marmore per suam symmetriam extructa: In qua Belidum imagines L, quæ maritos necauerunt, sistæ erant: & Vipsana, & septorum marmore, & imaginibus, tum lauretis, & magnificis operibus excultæ. Athenis uerò porticus Pœcile: & altera Varia, ubi Mercurius æneus erat, celebratissimæ picturæ uarietate, miris laudibus feruntur, ubi pugna Marathonia depicta: & alia Pysianactia: & Pœcile in Elide, quam echum uocabant: ferturq; de Olympiæ porticu, quam heptaphonon uocitant, diuersa structuræ facie, mirum: ut uox conclamata per septem orbis ruptis spatijs, eandem multiplicato sono referat: sicut in Cyzico turres septem, acceptas uoces numero per percussu multiplicat: Inter quas Angiportus patricia non in postremis fuit, iuxta ædem Dianæ, ad quam ingredi uiros religio non sinit: Extra quoq; portam Trigeminam, unam porticum, & alteram ad portam Fontinalem iuxta Martis aram ab Aedilibus Curulibus ex multatitia pecunia constructas: & Seueri porticum postea additam fuisse, à multis prodita memoria est. Sed quia de Pœcile porticu loquor, sciendum est, in hac Stoicos philosophari, sicut Peripateticos in Lycio: quare Zeno, quod in porticu docebat, quæ Græcè σοὰ dicitur, author Stoicæ sectæ perhibetur. Epicurus uerò scholam & conuentus in hortis habuit, ubi philosophabatur.

Macellus.

Macellum nouum.

Macellum antiquum.

Sp. Melius.

Aequimelum.

Vitrubius Vaccius.

Vaccii pratalo.

M. Flaccus.

Porticus Catuli.

Lex de bonis proscriptorum publicandis.

Porticus complures Rhomæ.

Pompeij.

Octauiae.

Philippj.

Porticus duplex ad circum flamini.

Cn. Octaui Metelli.

Quirini.

Lucij.

Caij.

Liuiæ.

Octauiae.

Claudiae.

Augusti.

Vipsanae porticus.

Atheniæ porticus.

Pœcile.

Pysianactia.

Pœcile in Elide.

Heptaphonon.

Angiportus patricia.

Extra portam trigeminam.

Ad portam fontinalem.

Seueri porticus.

Lycium.

Quam multiplex annus apud diuersas Gentes fuerit, & qui annus Romanis, quodue principium anni sit. Caput. XXIIII.

De

MULTIPLICI anno apud plerasq; Gentes animaduertimus disparas differentias, & multiformes species fuisse: aliosq; alia obseruatione annum metiri, ita ut suo quicq; ingenio, & prout cuiq; commodum fuit, annum dimensos inueniamus. Persis non obscura, nec incelebri ratione CCLXV annus præfinitur. Ex Græcis pleriq; singulis IIII Mensibus annum stattere: nonnulli ad Solis cursum terminarunt, quare Lycabas dicebatur. Quidam ex Barbaris III Mensium effecerunt. Arcades interdum uno, nonnunq; III Mensibus annum metiri sunt: ita ut quadripartitis temporibus, diuiso Solis cursu per singula tempora annum efficerent. Alij æstate unum, alterum Hyeme comenti fuere: plures à tribus temporibus, æstate, hyeme, & uere, IIII Mensium annum statuere. Aegyptij non una facie, sed multiplici sorte uariarunt, ut quandoq; III, sæpius IIII Mensium annum efficerent: plerunq; Mensis spatium ad cursum Lunæ metiebantur. Fuere qui crederent Cares & Acarnanes, aliquando VI mensium, frequentius menstruum annum fecisse. Indos quoq; diligenti dimensione plena annorum spatia seruasse: Menses uerò in quinos denos dies, præter alios, definisse. Sed post omnes, uariatis temporibus, Aegyptios uerum annum repperisse, atq; obseruata ratione astrorum, ad Solis cursum diuisisse satis constat, XII mensibus anno assignatis, quos CCC dierum numero singulos terminarunt: quem propter motus conuergentes & uicissitudines, ante inuentas literas, ita effinxere, ut Draco curuus in se flexus, suam causam morderet: quæ descriptio, quod uolubili orbe circumagitur annum designauit. Dixereq; annum Lunarem dierum XXX: alij CCLIIII effecere, annuq; Iouis, Menses uerò Iunoni dicarunt. Fertur Solon ita metitus fuisse annum, ut ad Lunæ cursum modò antecedentis Solem, modò subsequenter dimensio anni fieret: quod Indos facere inuenimus, ut ad Lunæ meatus, cum se in cornua curuabat, tempora notaret. Solarem uerò, qui ex XII mensibus constat, CCLX dierum effecere. Thebani uerò Sacerdotes ex Solis cursu annum dimetientes duodecim tricenorum dierum, quibus nos adiecere, qui uertentem annum efficerent. Sunt qui tradant Thaletem Milesium in CCLXV dies annum diuisisse, primumq; ueram dimensionem commentum fuisse. Omnibus autem Sideribus in suum recurrentibus orbem, ita ut post omnium Siderum contorsionem, ad eundem locum, unde digressa fuerunt, regressio fieret: cum multa annorum intercesserint millia, magnum annum tradiderunt: quem quidem post XII millium & nonigentorum LIIII annorum spatia fieri, Mathematici uolunt: Idq; Arabes in primis opinati sunt. Nonnulli nisi post XV annorum millia contorsionem maioris anni fieri iudicarunt: Alij XXXVI annorum millibus: Pleriq; ex singulis tribus millibus. Multi mille, quadringentorum, & sexaginta annorum circuitu terminari dixerunt. Cum Luna & Sol aliq; Sidera, post multa sæcula & ætates, suis locis & originibus restituta forent, quem mundanum annum nuntupant: Galli autem, post trigessimum annum sæculum fieri putant. In Italia apud Lauinios XIII Mensium spatium, hoc est, CCLXIIII diebus annus claudebatur. Romulus X mensium curriculo definuit annum, Martiumq; principium fecit, quintumq; ab eo Quintilem, & reliquos deinceps nuntupauit: Numa uerò Pompilius aliquanto morosius utrigans, primus ad Solis cursum, post Aegyptios in XII menses annum dimensus fuit, Ianuario & Februario adiectis: Ianuarioq; initium dedit, tunc uerè anni principium esse arbitratus, cum post hybernum tropicum, Sol quò ulterius progredietur non habens, perfecto cursu Zodiaci, per singulas stationes celeri meatu ad nos reuerti inciperet. Quem quia tricenis diebus per singulos menses Luna non perficit, ita dispensauit ut intercalandos dies, ut uigesimo anno ad metam eadem Solis, unde orsi essent, plenis annorum spatijs dies congruerent: quod erat apud Græcos aliter institutum: nam ita intercalabant, ut tertio quoq; anno Mensem intercalarem adijcerent. Aegyptij uerò tricenis diebus, quibus annus claudebatur, quibus dies singulis annis pro intercalari adiecere: sæpiusq; in describendo intercalari uariatum fuit, donec Diuus Augustus intercalario mense sublato, ita annum designauit, ut quarto quoquo anno abfoluto, non autem incipiente, ut Cæsar diiudicaret, unus intercalaretur dies, ut

Persæ.

Græci.

Alij.

Arcades.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Alij.

Q

ad

Anni princi-
pium.

ad Soliscursum dimensio anni congrueret. Hebraei ab Aequinoctio uerno, Graeci à solstitio, Aegyptij ab Autumno initium fecere anni; quibus September erat princi-
pium, cui Hermen dixere nomen: ex quibus alij primum mensem totius anni Thei-
nuncupant: Alij, ut Achæi & pleriq;, circa ortum Vergiliarū, uelut anni principio,
magistratus & honores ineunt. Aetoli post autūnale Aequinoctium Comititia faciunt.
Druides à sexta quaq; Luna augurantur anni initium. Eratq; annus naturalis, qui XII
spatio Mensium claudabatur, & ciuilibus uariarum gētium opinione definitus: Nam &
Trieteris duorum spatio annorum cōstabat, tertio incipiente: Olympias ex quatuor,
quinto redeūte. Eudoxi annus, VIIII ex nostris continet. Is enim ad ueram anni co-
gnitionem proximè accessit, deinde Hipparchus, postea Ptolemæus, demum Cæsar.
Chaldaicus XII, Merthonicus undeuiginti, Saturni XXX annorū fuit, Iouis XII,
Martis II: Alij septimum quemq; obseruarunt annum, propterea quod ætatis ho-

Anni per æta-
tes distincti.

minis signum imprimeret. Nonnulli per ætates annos distinxerunt: ita ut singulis
ætatibus XXX annorum spatium darent: itaq; pro Gentium arbitrio, proq; uolunta-
te, nonnunquam iudicio imperitæ multitudinis, ciuilibus annus terminabatur, quem ma-
gnum pleriq; dicunt. Sed quis anni principium Ianuarius fecerit, tamen sequitis tem-
poribus, quoad comitia & ineūdos magistratus, diuersa Rhomanis anni principia fue-
re: Nam P. Ebutio & Q. Seruilio C O S S. CALEND. Sextilibus principium anni age-
batur: in eisdemq;, C O S S. Prætores, & reliqui magistratus, honores inibant: Quo au-
tem tempore Decemuiri Reipub. præfuere, non Sextiles CALEND. sed Idus Martiæ
solennes, ineūdis magistratibus fuere: donec Tribunis militum Consulari potestate
creatis, cum Veientes diutino & graui bello premerentur, ad Idus Decembres anni
principium haberi cæptum fuit, in quibus Magistratus inibant & honores dabant. Mā
fit hæc descriptio anni ad secundum Punicum bellum, quo Rhomani exitiali bello cō-
flictiati sunt, ex quo tempore Idus Martiæ anni principium fecere: Sæpiusq; super
anni principio Rhomani uariarunt, ut modò CALEND. Quintilibus, modò Octobri-
bus CALEND. prout res tempusq; postulabant, anni principium facerent: donec
ad Augusti tempora uentum est, in quibus rursus CALEND. Ianuarijs, suscipiēdis ho-
noribus anni principium fecere. Fuit tamē memoriæ proditum Nerone imperate,
censuisse Senatū, ut Decembri mense, quo in lucem æditus erat, anni principium fie-
ret: sicut Augusto regnate, officiosæ in eum Vrbes, quo die ad se primū uenisset,
anni initium fecerūt. Est quoq; illa obseruatio solēnis nimium diu seruata, quæ quis
principio anni Mensibus uariato, tamen sicut initio seruari cæpta, ita ad postremū mā-
sit, ut in aris Vestalibus nouum ignem CALEND. Martijs accenderēt, laureas uirides
tam in Cōsularibus fascibus q̄ ædibus Regis sacrorum Flaminum, Vestalium, atq; Cur-
riæ, ueteribus mutarēt, mercedem magistris soluerēt, ut cū galialocarent, matronæ ser-
uis cœnas apponerent, & festum diem agerēt: quare Matronalia dicta, muneratq; ui-
ri mulieribus mitterent, ut in Saturnalibus uiris mulieres, comitia auspicarētur: Sed
quod de Martio loquimur, à primo Urbis ortu anni principium fecisse: animaduertē-
dum prioribus sæculis apud uarias Gētes miræ obseruationis fuisse: Siquidē Num-
primus, mox Albani, Aricini, & Tusculani, Martium totius anni tertium fecerūt, Sa-
bini & Peligni quartum, Laurētes & Phalisci quintum, Hernici sextum, Equiculi de-
cimū locum in anni constitutione Martium habere uoluerunt. Atheniensibus uerò
Martius Anasterion dicitur, ab alijs Munychio. Aprilis Chronius, & Anthesterio,
ab Aegyptijs Pamenothus. Maius Meragetnion, qui apud Syracusanos Carnius, ab
Oscis Mæsius nūcupatur. Iunius Boedromium, Panemius Iulius. Augustus Thias-
tis. Gorpas Septēber q̄ ab Aegyptijs Tot, ad eisdē Choe & Thybis. Decēber Possi-
rēt. Targelinus autē Februarius. Eratq; uet^o cōstitutū apud Pōtiffices, ut sua Numina
mētib⁹ præficerēt, mēsesq; singulis numinib⁹ dicarēt. Quippe Ianuarius Iunoni erat
sacer, Neptuno Februarius, Martius Mineruæ, Aprilis Veneri, Maius Apollini,
Iunius Mercurio, Ioui Iulius, Augustus Cereri, Vulcano September, Marti Octo-
ber, Nouember Dianæ, & Vestæ December. Ab Atheniensibus uerò, ut Ianuarius
qui

Diuersa anni
principia Rho-
mani Comitij
& ineūdis ma-
gistratibus.

Initio anni que
semper obserua-
ri solita.

Matronalia.
Martij mēse
obseruatio.

Mensū diuer-
sorum diuersa
nomina apud
diuersas.

Sui cuiq; mēsi
numen.

Athe institutiū

qui erat anni principium, utq; prima & ultima dies cuiusq; mensis Demetrii nomine
appellaretur, aliquando lege cautum fuit, cum Demetrio plus nimio indulgeret, & fa-
mularentur. Cuius exemplo nonnulli ex Cæsaribus, perpetua felicitate insolētes, Men-
sibus sua nomina indiderunt, fauore imperitæ multitudinis ducti: Nam September &
Iunius Germanici nomine appellati sunt, October Domitianus, Aprilis Neroneus,
Maius Claudius: sicut Augusti & Iulij nomina uelut sanctiora Diuo Cæsari & Octa-
uio, uulgi opinio & consensus consecrauit: Tiberius uerò Cæsar, ne September suo
nomine, neue October linus uocaretur, apud populum intercessit & periclit. Cōmo
autē Antonino pro Augusto Cōmodū, pro Septēbri Herculem, pro Octobri inui-
ctū, pro Nouēbri exuperatorium, pro Decēbri Amazonium, assentatores nomina in-
diderunt: à Tacito uerò Cæsare September Tacitus dictus est.

Cæsares memo-
sibus à se nomi-
na imposuerūt

¶ Qui Topiarj apud Iureconsultos dicti sint, & legato fundo instruo
tio an ueniant Topiarj, & quæ seruorum species apud eosdem;
Caput. XXXV.

VM æstate anni in Vaticano ego & Franciscus Helius, & nonnulli stu-
dijs & honestis artibus dediti, Sole iam occiduo deambularem, & de
opere Topiario mentio fieret: quidā doctrinā & fama celebris, & tūc
in numero patronorum allectus, homo maledicus & conuiciator, quæ-
stuit à me, credo explorandi causā, qui essent Topiarj, quōdūc Topia-
rium opus foret? Cūq; ego à Iureconsultis quos profitebatur de opere Topiario &
Topiarjs multimodam mentionē non ambiguo significato fieri, respondiſsem potuiſ-
se uel ab illis didicisse: Ipse uerò id pernegabat, & paulo cōmotior, haud usq; de To-
piarijs apud Iureconsultos mentionem fieri petulanti dicto asserbat: Sed cū libri
tunc copia non esset, ne uiderer tumultuosius agere, & cōtentionibus magis q̄ iure cō-
tendere, in aliud tempus dilatis sermonibus, quæ tūc mihi in mentem uenerunt, dixi
Topiarios inter prædiorum rusticorum operarios censerī, dictosq; à Græcis qui ar-
busculos uirgultaq; ductilia facili flexu in uarias formas figuratq;, modò humi, modò
per ruris spatia uario & solerti ingenio effingerent & cōcinnarēt: fuisseq; moris pri-
sci, buxo, myrto, aut alio uirgulto uarias hominum effigies nauiumq; formas, aut tur-
rium, ædium, uel cubiculorum species, in hortis per huiusmodi operis magistros qui
Topiarj dicti sunt, effingi & cōcinnari, ἀπὸ τῶν τόπων, hoc est, à locis, quæ uirgultis eius
modi effinguntur, quæ quidem ars in hortis colendis frequens fuit, nec fastidienda se-
dilitas: quo opere hortos nostrates myrto, rosis, hædera, alijsq; uirgultis p̄ istiusmo-
di operarios excultos uidemus. quibus ille cū uix acquiescisset, haud multo post dis-
gressus est. Ego quoq; cū me domum recepissem, leui defunctus opera, non modò
ab Vlpiano, sed alijs quoq; Iureconsultis de Topiarjs & opere Topiario, quod ille
pernegabat, mentionem multimodam abundē fieri animaduerti, atq; respondiſse Vlpia-
num inter ceteros fundo instructo legato non modò instrumenta fundi, sed si uiridaria
sint, etiā Topiarios accedere legato. Verba ex Vlpiani respōsis de instructo fun-
do hæc sunt: Quibusdam regionibus accedūt, si uilla cultior est, ueluti Atrientes sco-
parj, si etiam uiridaria, Topiarj, si fundus, saltus, pastionesq; habeat, greges pecorum
pastoresq; saltuarij. Sed cū de scoparijs mentio fiat, non omittendum seruorum spe-
cies à Iurecōsultis ab opera & ministerio multiplices censerī: inter quos fuere Atria-
rij, Focarij, qui & Mediasini dicti sunt, Arcarij & Hercitæ, qui uersantur in agris:
Caparij enim Paulus norauit, qui uestimenta in balneis seruanda suscipiunt: Vlpia-
nus uerò qui libros deferunt, Caparij appellauit: Saccularios autem qui ueritas ex-
ercent artes, quiq; in sacculos ablata reponūt: & Apolidas, qui nullo iure ciuitatis fun-
guntur, in opusq; publicum deportati, seu ad insulas relegati sunt, qui & Insularij ap-
pellati, Orcinos dici libertos arbitrantur quidā, quos testator post obitum liberos ius-
sit, ita ut heres patronatus ius haberet. nō dominus: præter quos numerantur Origi-
narij & Adscriptij, q̄ ascripti fundo quē colūt, ita sunt, ut nisi cū fundo alienari queat:

Topiarj.

55
55
55
Atriarj
Focarij
Mediasini
Arcarij
Hercitæ
Caparij
Saccularij
Apolidæ
Insularij
Orcini.
Originarij.
Adscriptij.

Q 2 Orig-

Fornicarij.
Vicarius.
Amanuenses.
Dispensatores.
Receptitius.

Originarij uerò qui ex Adscriptitijs in ipso solo quem incolunt, nati educatq; sunt: Vicarium seruum Vlpianus cēfuit, qui ordinario subest, & illi paret; & Fornicariū, q; fornaci chalcariæ, seu ferrariæ seruit & inuigilat; post quos futere Amanuēses & Dispensatores; alteri quorum opera uelut scribarum Dominus utitur; alteri qui æra dispensant, impendiaq; & expensa rationibus notant, & inferunt; Receptitius uerò dicitur qui ob uitium redhibetur.

¶ Trium summorum uirorum somnia pares exitus habuisse; quare somnia qualia uiderant, uera fuisse experti sunt. Caput. XXVI.

D. Claudij somnium.

Hippiæ somnium

¶ VOD olim Diuo Cæsari, anteq̃ in citeriorem Galliam mouisset, & in fta in Urbem ferret arma, in somnis oblatum est, cum sibi per quietem uisum fuit, matris stuprum intulisse; quo somnio ad spem amplissimam Coniectores illum excitarunt, Dominium orbis sibi dari interpretati. Idem somnium Hippiæ Pisistrati filio, qui Tyranni successor, patriam crudelius occupauit, dum priuatus adhuc Regium affectat fastigium, haud dispari euentu, oblatum fuisse memorant: Siquidem nocturna species matris, cum qua coire uidebatur, sibi per quietem oblata fertur; qua de re Imperium latè sibi portēdi, Coniectores responderunt. Ipseq; somnio monitus, & spei plenus, Athenarum dominio haud multo post potitus fuit. Hic est enim ille Hippias, qui Tyrannidem non sine immani scelere aggressus, patre impotētor effrenatorq; cum exul solum uertisset, impia contra patriam arma molitus fuit: deniq; cum Darjo cōspirans, in pugna Marathonica cæsus, pœnas patriæ & Penatibus dedit. Alter uerò eiusdē Pisistrati filius Hipparchus, qui multorum Tyrannorum scœuitiam antecessit, cum patriam & ciues impotentē dominatu opprimeret, coniuratione in caput Tyranni facta, ab Harmodio & Aristogitone fortissimis Iuuenibus non sine omnium salute cæsus fuit: quorum nomina deuota libertati, nequando seruis indere liceret, Athenienses publica detestatione sanxerunt: Rursus quod Aftyagi Assyriorum Regi in somnis oblata species tulit, qui ex naturalibus filia uitem enatā, cuius palmite omnis Asia obumbraret, uidisse uisus erat: Quare consulti Arioli, nepotem futurum, qui toti Asiæ imperitaret, & Regni sibi responderunt portendē euerfionem: Hoc nimirum Cyro Assyriorum Regi relatum insomnium fuit: Nam maximum filiorum Hystaspis qui Darjus erat, duabus alis, altera Asiam, altera Europam obumbrante, per quietem sibi intimum familiarē rem uidisse insomnium ferunt: cuius rei imagine nulla fuit controuersia, quin post eum Darjus regno potiretur: Id quod uerissimo euentu consequutum est: Quippe Cyro uita functo, Darjus ex coniuratis unus, interfectis Magis qui Regiam occuparant, solus Assyriorum regno potitus fertur: cui mīro ingenio præfuit, tantumq; uirtute effecit, ut illud maius auctiusq; relinqueret. Cui insomnio compar est Xerxis uisio, qui cum in Græciam duceret, olea cuius ramis omnis terra obumbraretur, coronari uisus erat, mox illa cum somnio etanescente, Huic simile accēpimus, quod mater Octauij uterū ferens, sua intestina per omnem terræ ambitū explicari imaginata fuit, uerissimo præfagio, quo latè ipsius imperiū protendi euentus docuit. Rursus quod idē Diuo Iulio uisio per quietē oblata portēdit, cum supra nubē uolitare, & cœlū uertice cōtingere uidebatur, parē exitū habuit, cū somnio Cabisis, quo Smerdis fratris, Regio solio sedentis, & cœlum uertice contingentis, ostendere species uisa est: Quod tamen utiq; exitū tulisse necemq; & cladem portēdisse constat: Siquidē alter à Bruto & Cassio cædis authoribus oppressus fuit: alter uerò cum in suspiciōnē affectati Regni uenisset, occisus, nō cogitati forsan facinoris pœnas dedit: Quod compar fuit cum insomnio Iulij Cæsaris, qui pridie q̃ periret, se iuxta solum Iouis consistere, & è cœlo præcipitatum somniauit. Sed animaduertendum, inter insomnia quæ alis quando uisa dormienti apparent, qualia in somnijs animo præuiderant, talia in luce expertos fuisse nonnullos memorari: inter quos, ne nimirum multa complectar, Persicius nauis Gubernator memoriæ proditus est, exempli memorabilis inter pauca, qui

Aftyagi somnium.

Cyri insomnium

Xerxis uisio

Octauij matris somnium.

D. Iulij uisio

Cabisis somnium.

Herodotus

Smerdem uocat: Iustinus uero Magidē.

Iulij insomnium.

qui cum in portu ad Larissam staret, Pompeium ad se squalidum morientemq; ueste obsoleta & sordida uenire uisus erat: quod insomnium cum sequenti luce socijs enarraret, haud multo post, ipsum pugna Pharsalica terribili strage profligatum, qualem in somnis præfagisset, ad se citato gradu properantem conspexit, ex maximo fastigio ad extrema deiectum: Spectator quoq; ludorum qui stas in subfello, à Mirmillone, qualem adesse uidebat, se confici insomnis cōtemplatus erat, haud minori memoria dignus est: Nam sicut confessoribus somniū uidisse enarravit, ita ab illo fuscina occisus, euentu miserabili uerum insomnium periculo docuit. Illud utiq; non est ab re dixisse, anti qui moris fuisse oracula & futurorum præscientiam, quibusdam exhibitis sacris, per insomnia dari, qui mos talis erat, ut uictimas cæderet, mox sacrificio perfecto, sub pelibus cæsarum ouium incubantes, somnia captarent, eaq; lymphatica insomnia uerissimos exitus sortiri. Possentq; pleraq; felicitatis, miseriarumq; exēpla referri, illorum qui quales species in somnis uiderant, tales postea exitus experti didicere, quæ exequi non oportuū reor. Hoc utiq; inter Coniectores somniorum receptū est, ut quæ post uina & cibos, quæue repetito somno eueniunt insomnia, quæue fiunt cum folia ex arboribus decidunt, ea plerumq; uana æstimari: Quotiesq; alicui mente cōfusa stupentiq; ex abrupto somnus aufugit, uelut dirum, in magnam somniantis perniciem recisurum. Illud quoq; haud abnuerim apud Coniectores obseruatum fuisse, somnia & nocturnas uisiones contrarios euentus sortiti, flereq; uapulare, & iugulari, obuersati in somnis, p̃speros euentus facere. Cōtrā uerò ridere, dulcibus uesci, & re Venerea frui, damna & languores. Timere autē à somno, mali & futuræ ægritudinis signū est.

Oracula per insomnia.

Quæ somnia uana.

Somnia contrarios euentus sortiri.

¶ Qui Rex Sacrificulus olim apud Romanos foret, quodre illi nomen, & quæ Sacra obiret. Caput. XXVII.

¶ VM à principio Urbis multa & magna sacra Reges obirent, ad quos de religione, deq; sacrificijs & cærimonijs Deorum, Sacerdotes sæpe cōsultum ibant: qui etiam rem diuinam facientibus adērāt, ne bonis auspicijs captum cōfirmatumq; Regium nomen, post exterminatos Reges aboleretur penitus, neue derelictis sacris, Regium nomen expeterent, longè antiquissimum rati, Sacra quæ penes Reges erant, alicui demandare: Regem Sacrificulum crearūt, qui sacrorum Rex dictus, sine Regio imperio, solo nomine Rex, sacra quæ penes Reges erāt, obiret, ac cærimonijs præesset: quem creatum aut in locum decedentis successum, sicut reliquos Sacerdotes, inaugurari oportebat: Bratq; nō annuum, sed perpetuū Sacerdotium, immune ab omni belli tumultu: Neq; enim Rex sacrorum militare, stipendiaue facere, aut castris & legionibus præesse poterat, propter suspectum inuisumq; Regium nomen, neq; magistratum gerere, aut cōcionem habere, uel cum populo agere: Namq; eius potestas sola religione, & templis tenebatur: Primus enim Manius Papyrius ex patricijs, Bruto cōs. Rex creatus fuit: cui ius sacrificandi, & de sacris decernendi reliquerunt, eumq; Pontifici Maximo subiecerunt: Ideo in sacris epulis, post Maximum Pontificem, supra Flaminem Dialectem, Martialem, & Quirinalem, accumbebat: Atq; licet à principio à populo crearetur ex patricijs, & multis honoribus functis: post aliquot ætates à minore parte populi, selectis calatisq; Comitijs (quibus fiunt Sacerdotes) ex plebe creati cœperunt: Tunc cum Maximus Curio plebeius homo, Rex sacrorum fuit: Cuius uxor Regina sacrorum hoc habet proprium, ut quoties sacra facit, ex malo purifico uirgulam, quæ inarculū dicitur, pro infula deferat: quæ omnibus CALEND. Iunoni sacra facere, eiq; porcū uel agnū mactare debet in Regia. Ad quæ Vestales uirgines die cōstitutæ, annis singulis uētitare, & ne sacra negligētur, quæ suæ fidei tutelæq; credita erāt, præmonere solebāt. Erat ergo Regis sacrorū munus, quinto Id. Ianuarias, Ianō arietem immolare, diesq; fastos prædicere, & nefastos, Sacra procurare, & quæ sacrificio usui essent ministrare. Ideo sacra facturi, lanā, farra, & fruges, lauros, & uerbenas, quæq; sacrificio oportuna sūt, Regē petūt: ad eūq; tā itra q̃ extra pomeriū, populi ciuesq; q̃q;

Rex sacrorum & eius munus.

Manius Papyrius primus rex sacrorum.

Regina sacrorum.

Regis sacrorum munus.

in agris agunt, imperiti morum civilium, atque una agricolae, de sacris festisque diebus esse solum uadunt & sacra postulant: Ipsaeque feriarum causas, & quid quoque Mense faciendum, a quibusque cauendum esset, praedicebat, praemonebatque, cui hoc proprium dicitur fuisse, ut sacrificium in Comitio peragar, quo perfecto, nulla cunctatione uel mora se ex foro proripiat: quando uero diuinis rebus perfectis, in Comitium uenit, in Fastis notabatur: Vtque CALEND. Martij fores Regis sacrorum, Flamini, & Pontificis Maximi noua exornentur lauro, sicut palatinae aedes & Augustae quercus uirides, nunquam lauros habuere: cuius filiae ad sacerdotium Vestae inuitae eligi nequeunt: Nam priuilegio honoris ab hoc onere immunes erant: uolentes uero non uentantur: Quae autem eiusmodi sacra fuerint solis Regibus credita, quodue piaculari sacro expiantur, licet priscis monumentis perscriptum fuerit, apud nostros tamen, quia nimis antiqua & obsoleta sunt, memoria obscurata, nec traditur certum, nec nobis interpretari facile est.

Quid proprium Regi sacrorum.

Filiae Regis sacrorum.

Thusci unde duxerint originem, quae uero duodecim urbes fuerint, quarum consilio bella gerebantur, Caput, XXXVII.

Thusci terra & mari bellissimi.

Thuscorum origo.

Lucumones.

Amphictyonum conuentus. Pyloras.

Lyciatum conuentus.

Achaicum conuentus.

Tetrapolis conuentus. Duodecim Thusciorum ciuitates excellentiores.

THUSCORVM gens olim celebris fuisse traditur, praepotens armis uirisque: Siquidem plurimum illi terra, multum mari ualuerunt, totamque Italiae longitudinem, ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis sui impleuerunt, tantum in re militari processere, ut Thusciorum armis & multitudine hominum, & quia finitimi Urbes erant, nulla apud Italos terribiliora fuerint. Illorum origo a Lydijs fluxisse dicitur: Nam cum Maonia quondam agrorum sterilitate premeretur, neque alimentis sufficeret, eaque uictus caritas foret, ut patrias sedes relinquere cogentur: Lydorum Rex, superante multitudine, dimidia populi partem sedibus excitam, ad nouas sedes quaerendas Tyrrheno filio tradere coactus fuit: cui prodigium factum est, ut ab ineunte pueritia incanuisse tradatur: Qui nauibus mare ingressi, pulsus Umbris, armata iuuentute loca tenuere, ubi nunc Tyrrena dicta est: Eos etiam Thuscios a Thusco Rege, qui ex pignatis Herculis fuit, seu a cultu Deorum, & ritu sacrificio, cuius cultores Thyoscios graeci uocant, dictos plerique autumant. Hi ergo profecti domo, & maria emensi, ad ea loca nauibus delati, & bonitate agrorum, & disciplina militari magna sobole aucti, mirum est quod facile coaluerint: Quippe circa Apeninum XII magnis Urbibus praesidentes, mare inferum Tyrrhenum uocitarunt: quantumque a Tyberi ad Macram tractus est, fines propagarunt: Trans Apeninum uero totidem Colonias deductis, ab Adria ipsorum Colonia Adriaticum mare dixerunt: atque in principatus diuisi XII, Lucumones uocabulo gentis dictos, id est, magistratus, qui XII potentissimis Urbibus imperitarent, praefecere: indeque communitu Amphictyonum, a singulis Urbibus Pylagoras mittebatur, Autumni & Veris tempore: Vnde Rhomani fasces, lictorem, Trabeam, praetextam, curulemque sellam, togam pictam, & palmatam tunicam, tubas, & socrorum ritus, atque alia Imperij ornamenta sumpsere: Cuius exemplo in Pamphilia & Lycia, Lyciacus conuentus erat, ex tribus & uiginti Urbibus maximi nominis: quorum suffragijs Lyciae praefectus magistratusque creabantur: quarum maxima tria fert suffragia: media duo, reliquiae singula, idque erat ratum, quod plurimum assensu niteretur: Et alter Achaicus ex X, haec fuerunt, Patræ, Dymæ, Phara, Tritæa, Lenotia, Aegira, Pellena, Ceraunia, & Carinia: quorum suffragijs Quæstor unus, & Dux unus eligebatur: Cui similem accepimus conuentum Tetrapolim apud Rhodios, Cabiræ, Bubonis, Balburæ, & Oenoandri, quarum singulae singulis suffragijs ualent, Cabira uero duobus: Sed quae istae XII urbes Thusciorum, quae alijs praecellebant, quaeque nomina fuerint, haud facile compertum tradiderim: quantum uero coniectari, & ex authorum monumentis assequi licuit, fuere in primis Mantua, quae principatum Hetruriae & praefecturas habuit: deinde Tarquinij, a Tarconte praefecto Urbis: & Vetulonia quae Consularia ornamenta Urbis dedit: Perusia ubi Iuno Hetrusciorum numen colebatur eximie, oppidum armis uirisque potens,

gens, & nulli inferius claritate: Corytus & Aretium, quae ferme Hetruriae fuerunt capita: Item Cere quondam Agillina: Veij Urbs natura situque in primis nobilis: Fidenæ & Vulturnum Hetrusciorum opulentissimum, quas ualidissimas olim Hetruriae Urbes, & inclytæ fertilitatis fuisse, celebris fama est. Clusium, cui Carma soli dixere nomen: Item Volaterræ inter Hetruriae Urbes longè maximæ: Hi ergo communiter Rege creato, hostili imminente tumultu, si qua arma suscipienda aut detrectanda forent, unanimi conspiratione & concordii consilio conferebant, quod conciliium ad Voltunæ fanum Hetruscæ deæ in totius Hetruriae medio, habebatur: Fuit enim fanum Voltunæ propè Vulturnum, ut uulgo iactitant, haud procul a Ciminijs iugis: quippe in agro Vulturniensi, quod facilius esset aditus, conuentus toti Hetruriae, si quid consulto opus foret, indicebatur. quod quidem nono quoque die indici solebat, & ob id crebra concilia, & Nonas multiplices apud Hetruscios inueniri tradunt: Lydi autem sunt qui quondam Maones dicti, inter Phrygiam & Cariam seu Lyciam iuxta Maandrum, Hermus & Pactolus uisendi fontes, qui harenas emittunt aureas, ex Timoli rupe, & monte Iro defluentes, uberrima loca inundant, frumenti & pecoris, atque agrorum ubertate florentia, quibus in tota fere Asia, nec fortior, nec magis strenua gens ulla habita est: in qua urbes insignes, Lepra, Ephesus, Colophon, Clazomene, Phoca & Sardis Lydorum caput: habitantque uicis pluribus: Is uero Hermus Mysiae initium facit, & (ut ferunt) ex nomine Didymæne lapsus, campos uberes perlabitur: In quibus Dianæ templum Colœne, ubi diebus solennibus Simiae saltare dicuntur: inde cum Pactolo in Phocaicum labitur mare. Flumina autem auriferis harenis celebrata traduntur, Padus Italiae, Pactolus Lydiae, Tagus in Iberia, Ganges in India, atque Hebrus in Thracia. Gemas uero mittunt, Aofis, Mater, & Ganges.

Lydi.

Flu. aureis harenis.

Flu. Gemis celebres.

G E N I A L I V M D I E R V M
LIBRI TERTII
FINIS.

Q+

ALEXANDRI DE ALE-

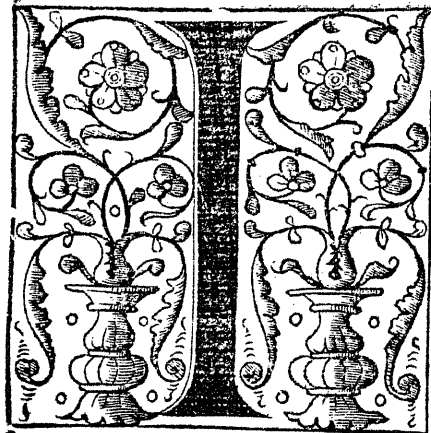
XANDRO IVRISPERITI NEA-

POLITANI GENIALIVM

DIERVMLIBER

QVARTVS.

¶ Locus ex Martiale cum Ioanne Veneto discussus, dum caloris incommoda sub umbra fraxini propulsarent. Caput. I.

IN SVBVRBANVM suum, prædiolo meo proxima, in agro Vaticano. Ioanes Venetus, uir ætate nostra multi nominis, & Græcarum literarum facundia clarus, nos & cõplusclos honestissimos uiros, æstate anni, cum omnes æstiuatum cõcederent, ad se aduocabat: in quo quidem rure præter mitissimũ cœlum, quo præcipuè nitebat, & amœna diuerticula, uisu iucunda, frondosum nemus manu consitum, & umbrosa conuallis, per quam aquila per uarias herbulas leni murmure uagabatur, non nihil amœnitatis decorisq; addebat, parabatq; nobis interdũ ipse cœnulam ex olusculis, & à se lectis herbis, faceretq; nos

sæpe conuiuio excipiebat: Nonnunq; ficus biferas, & poma persica, cum acidis malis, & immaturis, asperrimi gustus, quibus mirificè oblectabatur, bellaria exhibebat: Interim dum cœna apparabatur, sub fraxino parulis ramis, unde prospectus ad Urbem erat, in letissimo gramine consedebamus, inibiq; remittentes animum, festiuissimis quæ stiunculis, luculentisq; & uario sermone, nonnunq; lectione Authoris non inuenisti, caloris incõmoda & flagrantem æstum propulsabamus: uelut fuit una die cum nos unã cum nonnullis earũdem disciplinarum sectatoribus honestis adolescentibus ad umbram, ut fit, in salubri aura uniuersi assideremus: Iuuenis quispiam Martialis Epigrammata, quæ forte secum detulerat, admodũ uenustè lectitabat: Cunctq; ipsius authoris satis festiua carmina pleriq; non sinè multo lepore percurrisset, tale inter cætera Epigramma legebatur.

Martialis locus.

- Quod nubis Proculina Concubino,
- Et Mœchum modò, nunc facis maritum,
- Ne lex Iulia te notare possit:
- Non nubis Proculina, sed fateris.

Quo perlecto, conuersus Ioanes ad Corelium uirum doctum & sapientem, qui unã aderat, & Neapoli Rhomam recens aduenerat: Quid tu, inquit, Coreli censes hunc Authorem sentire uoluisse, cum hanc mulierem, quæ ueteris consuetudinis pertæsa, concubinum legitimũ uirum duxit, non nubere sed fateri adulteriũ dixit? Neq; enim satis perspicere queo, in quo se adulteram fateatur, cum legibus inhibitam consuetudinem reliquerit, & legitimo potius coniugio copulari uoluerit: Quinimo ubi prius mœchando deliquisset, nunc uenia digna foret, quæ explosa pessima uitæ consuetudine, ad legitimũ matrimonium cõuolauit: Cunctq; ille se reputare dixisset, quod ea mulier quæ in crimen suspicionemq; uenit cum aliquo mœchari, neq; id exploratum satis, aut palam factum est: si eiusmodi suspitione flagrans, concubinũ uirum duxit, suspitione procul sublata: rem palam aperta professione efficere, & reatum suum confiteri, quippe quæ ortam adulteriũ suspitionem nuptiis confirmarit: Et hoc Poetam intellegere se arbitrari respondisset: Quid si, inquit Ioannes, mulier hæc non in suspitionem uenit, neq; concubinatum diffitetur: Siquidem non dissimulanter, sed perdito pudore, palam mœchata est. Et nunc pertæsa ueteris consuetudinis, cum cõcubino coniugali

coniuiali nexu legitimè copulatur: quibus de causis ipsam profiteri reatum dicere possimus, non equidem uideo. propterea, inquit, aut Author hic loquetur perperam, aut inuenustè: qui hos uersus ad unicum dũtaxat modum perstrinxerit: Neq; ego Poetam hunc tam inconsideratè loquutum arbitror, ut lepidum hoc Epigramma unica tantũ specie, abstruso & recondito significatu concluderet, ut de ea solũ loqui censeatur, quæ adulteriũ suspitione flagrauit, non quæ palam adulterata fuit: cum præsertim Author hic habeat hoc propriũ, ut nulla circũlocutione usus simplicissimis uerbis iocosis suos admodũ uenustè prosequaretur. Et ad me conuersus petijt, ut siquid aliter censerem, in medium afferrem: Tum ego, memini inquam, nisi fallor, lege Iulia de adulterijs cautum fuisse, ut si qua mulier cum aliquo mœcharetur, eumq; postea cõiugali copula uirum duxisset, siue ueteris consuetudinis inhonestæ, siue criminis pertæsa: Non propterea adulteriũ crimen, aut si quid esset offensum, dilui uel extingui, siue palam, siue clam mœchata fuisset, imo tanq; in confessam, adulteriũ pœna, lege exercetur, & hoc Iureconsulti censerunt, legem Iuliam interpretati: Nam cõmissum antea adulteriũ, cum quo se mulier postea matrimonio deuinxit, uelamento matrimonij non extingui dixerunt, idq; Poetam nunc sentire me arbitrari respondi: ut si mulier hæc se ueritatem legis Iuliæ uerita, ne pœna notaretur, cõcubinum Virum duxisset, hoc modo adulteriũ crimen eludere posse arbitrata, non dilui pœnam Poeta inquit, sed plus negotij habere: quippe cum crimen illam confiteri certum sit: siquidem Lex Iulia perinde ream afficit, & supplicio dignam censet, ac si reatum suum, & se adulteram fatetur, quod uel hoc ipso confiteri uisa est, cum fraudem admittere, & pœnam legis eludere conata sit: Etenim multa fuisse capita legis Iuliæ apertè liquet: Neq; enim temeratores solũ nuptiarũ capitũ lex Iulia accersuit, sed & eos, qui neq; modo, neq; iure legibus tradito, ab uxore diuertunt, graui pœna prosequitur: Quinetiam qui doctale prædium, inuita uxore, alienat: aut qui turpibus libidinibus, uel impudico uitio se immiscet, pœnam legis Iuliæ non euadit: Fuere enim multiplices leges Iuliæ, nõ unis lare temporibus, ut de maritandis ordinibus, lex Iulia muneralis, qua modus impensarum Conuiujs præfinitur: Iulia peculatus: Iulia ambitus, Repetendarumq; pecuniarum, quas à prouincialibus quispiam nequiter extorsit, quam L. Piso frugi de pecunijs repetundis primus tulit in eos, qui ærarium uel prouinciarum pecunias, aut dona depeculati sunt: de annonæ, de residuis, de ui publica, de ueneficijs: ut siquis noxiõ poculo, aut impuris medicaminibus aliquè fuerit infectatus: & maiestatis, quæ quidem lex in eos, qui contra Principem, aut Rempub. hostile quippiam moliti fuerint, graui ter animaduertit. Lege quoq; Iulia, quid in prouinciam eunti magistratui, aut Præsidi à socijs tribui daritq; oporteat, præfinitur: Nam præter fœnum, tectũ, & ligna, aliud gratis nihil deberi putauit. Eademq; lege, cui ex Consulibus prius fasces sumendi potestas sit, haud perplexè definitur: præterq; ista hominum uitæ proficietia eadem lege, multa acri & perpenso iudicio animaduersa fuere: Sed inter reliqua legis Iuliæ constituta, nulla, ut uerum eloquamur, seueriori animaduersione coercita sunt, quam adulteriũ crimina & Maiestatis: His enim criminibus obnoxios ita lex punit & prosequitur, ut leui suspitione astrictos, tanquam reos deputet & conuincat. Quam quidem post Argiuũ Hiectum, qui primus in adulteros legem sanxit, Diuus Iulius, mox Augustus, aliquãto enixus pertulere, grauiq; coercionem & multiplici pœna adulteria coercere: & Tiberius pœnam grauiorem adulteris sanxit, quod amicitia fœdus ab his corrumpi putaret, aded ut etiam propinquis adulteræ ultra ducentissimum lapidem exilium indixerit. Domitianus quoq; & post illum multi Cæsares, Iuliam legem, nouis æditionibus innouarunt: ita ut Diuus Sæterus non solũ pœna teneri illum, qui in nuptam adulteriũ admisit, edicto cauerit, sed qui in spõsam: quia nec quæ lemũq; speciè matrimonij uiolare fas est: Sicut incestum admittere lex putauit illum, qui supra uirginum matronarumq; attentasset, etiam sinè stupro: Apud Indos uerò Æthiopes, Massageras, Barbarasq; nationes, impunita adulteria fuere: Lacedæmonij adulteria non nouerunt: ideo Lycurgi lege in adulteros nullã pœna fuit: Solon uerò, ut ab adulterijs cohiberetur Iuuentus, coemptas meretriculas, Athenis prostituit primus.

Martialis apertus ac minimè inuolutus. Lex Iulia de adulterijs.

Multa capita legis Iulie.

Multiplices leges Iulie non eodẽ tempore late.

Criminis adulteriũ & maiestatis punitio.

In spõsam adulterium. Incestus. Stuprum. Quæ gentes adulteriũ non puniebant.

Solon meretri- ces remedium adulteriij pro- scriuit. Troglodyte Nomades. Scythae. Thraces. Tenedij. Athenienses. In Attide Cumei Germani. Leprei. Gortyni. Pisidae Aegyptij. Rhomani

Parthi. Lex Solonis

Arabes.

Magi.

Arbusculus in phasi aduer- sus adulteriū.

primus, obuiasq; in Venerem esse uoluit, ne matronarum cōtagio polluerentur. Tro- glodytarum lex erat, ut qui Tyranni uxorem corrumpere, uel multaretur: Nomades communes habent uxores & filios: apud Scythas, praeter enses & Cyatum, uxo- res & liberi in communi sunt: Thracibus in usu est, non asseruare uirgines, sed cum quibus libitū est, cōmisceri licet: in nuptas uerò siquid esset offensum, grauissimae ani- maduersionis poena cōstituta: In Tenedo lege erat sancitū, ut adulteri mas & foemi- na capite multarētur: Apud Athenas mugile plectebatur, aut sedes expilabatur, cui supplicio paratissimos nomen: in Iudaea lapidibus obruuntur: In Attide qui alterius ui- tiasset uxorem, raphanis per obscena afficitur, ut ea ignominia notatus, à cōtagio alie- nae uxoris abstineret: Cumei in adulterio deprehensam, omnibus exhibent subigen- dam: Apud Germanos adulteram excisis crinibus, maritus expellit domo, & per oem pagum nudam uerbere afficit: Sicut Lepraei qui deprensos moechari, per triduum uin- ctos ducunt per compita: Gortynis deprensus adulter, lana coronatur, in reliquū uitae ignominiosus. Apud Pisidas insidens Asino, circumducitur: Apud Aegyptios naso plectitur: illi uerò q; liberā uiolasset, uirilia execant: Quod à Rhomanis quocq; usur- patum legimus: Nam Bibienus Carbonem deprensus, scedum in modum castrasse di- citur: Et apud Graecos Didymos Tibicen testiculis suspensus, ex nomine multam tulit: Zeleucus Locrensis utroq; oculo multauit adulterum: Et Sempromius Musca C. Gallum flagellis caecidit, & uerbere affecit: Parthi nullum delictum adulterio gra- uius uindicant: lege autem Solonis deprensus moechū interimere licebat, quod Pla- tonis lege cauebatur: Inter ceteros Opilius Macrinus adulteros tam perniciosi odio prosequutus fuit, ut deprētos ignibus cremaret: Apud Arabes aliasq; nationes adulte- ris semper capitis poena fuit: quod pleriq; Philosophi prodidere, qui adulterium per- iurio grauius crimen censuerunt, & ideo seueriori poena uindicandum: Neq; enim satis constans aut probabilis illorum mihi opinio uisa est, qui in constituendo oprimo Reipub. statu, cōmunes statuere uxores, quae Platonis, Zenonis, Chryssippi, & Dio- genis opinio fuit, cum inde intestina odia offensionesq; gignant: Tradit uerò Magos nulla lege, sed nouo cōmēto adulteria uindicare, ut surculus p. ranæ uiscera, ad os trans- fixus, in menstruis uxoribus defigatur à marito: Tunc enim uxorem fastidire adulteria, & illorum tædio affici, pro certo opinati sunt: Cui haud absimile est quod Aristoteles prodit, in Phasi flumine arbusculum nasci, cuius ramus excerptus à uiro, & in uxoris thalamum immissus, efficit, ne uxor alium uirum appetat: Mirumq; prodi, apud He- braeos, ut aqua epota, in qua sacra uerba diluta erant, adulteriij conscia Hydropsi cor- ripiatur: Veteri tamen scito apud Rhomanos cauebatur, ut maritus uxorem in adul- terio deprensam, impunè necaret: illa tamen si uir adulteraret, iudicio agere nō posset Hac ergo de causa, quantum mihi datur cernere, inquam, existimo Poetam hanc ream criminis deputare uoluisse, quae ut poenam legis euaderet, illum cum quo moecha- batur, in uirum duxit, eamq; ueluti ream adulteriij, sicut lege Iulia diffinitur, coerceri decere: neq; uelamēto matrimonij crimen dilui uel extingui: His nos quaestiuiculis & alijs festiuis sermonibus dum cœnulam nobis daret, cum Ioanne Veneto calor is in- commodā & æstus iniuriam propulsabamus.

¶ Quae apud Rhomanos fuerint militaria signa, quae apud exte- ros, quōue pacto educi consueuerint, & quid Tesserā, quid Vex- illum sit. Caput II.

Manipulares unde. Signa quinq; militaria ex arario.

IGNA militaria quae exercitum praere consueuerant, cum acies educē- dae, & manus cum hostibus conferendae forent, à principio foeni mani- pulos fuisse accēpimus, quos hastis alligatos Signiferi deferre, & illis praeeuntibus decernere solebant: unde & Manipulares dicti: Aucto- mox imperio propagatisq; finibus, quinq; signa ex arario depremi, & militum acies ac Legiones praere assuerant: Haec fuerunt, Aquilae, Lupi, Minorau- ri, Equi, & Apri simulacra, quibus praeeuntibus, Legiones educere, & ferro decernere

mo

mos erat: inter quae Apri effigiem quintū tenuisse locū accēpimus: Sed tamen cum dimicandum foret, sola Aquila quae ordines praeret, è castris educēbatur, & sub eo Vexillo pugnabatur: Reliqua uerò in castris ante Praetorium fixa locabantur: Hoc enim insigni Iouem aduersus Titanas usum ferunt, inde ad Cretenses, à Cretēsisibus ad Troianos, demum in Latium ab Aenea translatum defluxisse: quo postea Rhomani uelut praecipuo Vexillo in bellis usi sunt. Proprius uerò est, quod Ioue dimicāte cō- tra Saturnū, Aquilae augurio tanq; felici & fortunato, Regni uictor euasit: quo exē- plo Rhomani Aquilam uelut auspiciatissimum signum habuere: quam unam habuisse non satis fuit: ideo plures educere institutum erat, ita ut singulas Legiones Aquilae anteirent: Obseruatumq; ut Rhomanae Legiones nisi ubi Aquilarum iugum foret in castris, nunq; ferè hybernarent: Seuerissimaq; disciplina Cohortes, quarum desidio si- gna amissa foret, plectebatur. C. deinde Marius bello Cimbrico, reliquis depositis mi- litariis signis, solam Aquilam tenuisse fertur: eamq; argenteam magis q; auream ha- buisse, quod fulgentior ex argento atq; cōspectior foret: quam tanta religione colue- re, ut festis illam diebus, unguētis haberent delibutam: miraq; obseruationis erat, ut Rhomana signa, quae in castris ante praetorium figebantur, non ante euellerētur, cum acie dimicandum foret, q; captatis auspicijs, Legiones in praelium prodirent: praelia enim maiores nostri nunq; gerebant nisi auspiciatō: Quae si, cum foras educi deberēt, facili ductu euellerentur, & leuia translata forent, prosperrimi augurij, & indubitā- tae erat uictoriae signum: cōtra uerò, si in eximendo, magno impulsu opus foret, tunc cladem & excidium futurum haud dubiè praemonstrabāt: Cumq; in conflictu bello- rum manus conferebant, ipsa militaria signa in media locabatur acie, ut pro signis Ante- signani, post signa alia pugnaret acies: nōnunquam in prima frōte multiplici subsidio firmata, praebāt ordines. Persis quoq; aurea Aquila supra oblongam hastam patenti- bus alis militare signum fuit: Nōnunq; Solus simulacrum, facerq; & aeternus ignis: Atheniensibus Noctua, Thebanis Sphingis affigies, Aegae insulae marina Turtur: Cimbris aeneus Taurus: Eumeni Ceres & Alexander: Cratero & Neoptolemo Mi- nerua, militaria signum in bello notabatur: Cyrus aureum gallum affixum lanceae, mi- liti in acie pro Vexillo dedit. Fertur Osiris canē gestasse pro insigni armorum: Et Porus Indorum Rex Herculis simulacrum, quod deseruisse, militare flagitium habe- batur: Indis autē Regibus saepius nulla imago aut effigies, sed Tintinnabula & Tym- panum praecedunt: Aegyptij quoq; animalia quae colunt, effictis tabellis, pro bellico insigni habuere: Germani effigies lucis detractas praere iubent: Insubres si quando praecipua bella sumpturi erāt, aurea signa quae immobilia uocāt, è tēplo Mineruae effe- rētes, praefert Phalāgi. Cōsueuisse etiā singulas Turmas, Manipulos, & Cohortes ac Legiones, ppriū Vexillū & militare signū habere, uulgo pditū est: ut cuius esset Legiois qstq; miles, & sub quo Duce militaret, facile dinosceret, ne sine signis, sine ipe- rio inordinati & incōpositi ducerent, sed conspicua oibus signa forent: In qbus no- men Imperatoris, aut Consulis, nōnunq; Draconis efficti imago, quare Draconarij di- cti milites, quod Vexillum purpureum erat, aliq; insignia perscripta erant: Namq; Diuus Iulius, Vexillo quintae Legionis, quod contra Iubam Elephantorum uictrix fuerat, Elephantum inscripsit: Alioq; insigni Legionarij milites, alio Praetoriani, disti- miliq; Auxiliares utebantur. Postea ut Imperatorum imagines per Imaginiferos de- ferrentur in acie, pro signis uulgo seruatum est: Nōnunq; labans quadratum hastae ap- pēsū, quod Labarū dixere, pro Vexillo fuit. Signa uerò educendi exercitus, & cer- taminis conferendi, in Rhomanis Legionibus, contentus Tubarum & Cornuum: & si quando silentio educendae forent, Tesseram fuisse accēpimus: Eam uerò Tubam Tyrrhenus Pisaeus inuenit primus aeneam, cum antea ex cornu bubulo fieret. Tamē Buccina in Praetorijs castris semel, in Consularibus uerò bis dabatur signum: qua Tu- ba pedites, equites uerò Lituo ad pugnam aduocari saepe notatum est: Eratq; mos mi- litaris, ut quoties mouenda erant signa castrae, & ad reliqua belli munia, soli Cornici- nes signum darent: Excubias uerò somniq; & uigiliarum tempora, Buccina designa- rent: Si autem Legiones ducendae in hostes, & acie decernendum foret, aut receptus

Vnde Aquilae signum apud Rhomanos.

C. Marius a- quile signo so- lum usus. Aquila religio- ne culta. Auspicia ca- pta ante praeliū.

Locus signorū in ipso cōstitū.

Persarū signa. Atheniensium Thebanorum Aegae insule Cimbrorum Eumenis Crateri Neoptolemi Cyri Osiris Iori Indorum Aegyptiorum Germanorum Insubrium Vexilla diuer- sa.

Draconarij milites.

Imperatorum imagines.

Signa alia atq; alia per tubā, cornū, aut buc- cinam. Tesserā.

canendum

canendum: & Cornua & Tubæ eodem concentu canerent: Si conciones aduocarent, aut silētium indicerent, per Tibicinem indicebatur. Persis uerò proficiscendi hora significatur cornu: Aegyptijs Sistro. Alexander Macedo, cum Tubæ sonitus, tumultuante exercitu, nō exaudiretur: iussit perticam ex qua signum eminebat, quæ omnibus conspicua foret, supra tabernaculum figi, quo uiso, quisq; miles paratus in hostem iret: Quæ quidem Tubæ non in singulis modò Legionibus, sed Cohortibus & Turmis, prælij signum dare, nec non diei noctisq; horas uigiliasq; diuidere solebant. Lacedæmonij & Phryges non Cornuum Tubarumq; signis, sed Tibiarum miti sono & modulo leni temperari consueuerunt. Lycurgus enim militibus Tibiam pro classico dedit: Ea enim Tibia quæ Phrygia dicitur, à dextra unū, à sinistra duo foramina habuit, cuius modulos nō unos accæpimus: quippe pro modulo sonorum, ita animos mulcere aut accendere solebant: Siquidem Acolius modus simplex fuit, Afius uariis, Lydius querulus, Phrygius religiosus, Dorius bellicosus, Gygius autem hilaris & letus, Ionicus floridus. Græci autem in rebus serijs sæpe Dorium adhibuerunt: Apud quos fuit in bello modulus ad Tibiam Hormius, & Orthius: In commestationibus Parænius. Lacedæmonijs Enyaterius. Atheniensibus Cyclius: Hunc Orthium tam rapidè audientium animos accendere ferunt, ut cum illum Alexandro Timotheus concineret, uelut furēs, & efferatus in rabiē, protinus ad arma exiluerit: Præter quod Castorium, melos Laconicum, ad excitandos militū animos multum ualuisse fertur: Quin etiam in prosequendis hostibus effusè fugientibus, aut si receptui canendum esset, diuersi traduntur moduli, ad militum excitandos animos, aut sedandos. Qui quidem Lacedæmonij prælium inituri, pluribus concinentibus Tibijs, acies ineunt, ut his modulis capti, maturè incederent, ferociamq; & immodicos animos cohiberēt, neue, id quod in concursu magnorum præliorum usu uenit, hostem cupidè insequuti, sæuè & atrociter contra uictos insultarent, ita ut longius effusi, acies confunderent & perturbarent. Rhomanæ uerò Tibiæ primo quaternis foraminibus, postea tot pertusis excultæ fuerunt, ut haud multum abessent à Tuba, quarum diuersa traduntur genera: Nam Prætoriaræ erant & Vastæ, quibus in sacris præcinebant: & Puelloriaræ sono clariore: ac Gingrinæ & Miluinæ, quæ in acutos exeunt sonos, sicut à locis Lydiæ, Corinthiæ, & Aegyptiæ sonis diuersis & nominibus uarijs. Cretenses autem Cithara, fidibus, & Tibijs utuntur in prælijs, quibus instructas acies accendunt. Parthis Cornua, sæpius insignis Tympanum cum ferreis Tintinnabulis, pugnae acuebant animos: quod quidem lance concaua, corio undiq; protento, & clauis æneis affixum erat, quod simul ac diuerberabant, ignoto & horribili sonitu tonitrus instat intonabat: Lydi autem cum fistula & Fidicine: Indi cum Cymbalorum & Tympanorū pulsū in hostes ducūt: Id enim erat Tubarum loco. Non enim Tibias habebant Indi, nisi in Regia, cum Rex dormitum uadit: Sicut Reges Siculi ad Citharæ & auium cantus dormiebant: Galatis uerò Barbara tuba horribili sono bellicum occinuit: contra apud Busiritas & Lycopolitas in Aegypto, quibus Tubis canere uetabatur, quod sonum Asinum redderent: ipsi enim Asinos exitiali odio prosequuntur, propter Typhonem asini colorem præferentem. Cimbrī protentas uehiculorum pelles tantis pulsabant ictibus, ut ingentem fragorem redderent. Apud Pœnos, & in castris Hannibalis rubrā uestem tabernaculo Ducis protensam, plerūq; Tubæ sonitum: Illyrijs linteum protentum, aut rubicundā tunnicam Sarissæ appositam: Alijs protentam purpuram, indicium certaminis fuisse proditum est: quo uiso, quisq; miles præuideret præcaueretq; & se ad pugnam accingeret: quod in Rhomanis castris obseruatum legimus, ut rubra ueste tabernaculo Ducis protenta, diem prælij præsignaret. Darso super tabernaculum imago Solis crystallo inclusa, signi loco fulgebat in castris. Apud Spartanos in usu erat, ut quoties fortiter & magnis utriusq; uiribus decernendum foret, milites capita comerent, capillum barbæ depecterent: quo argumento periculū se animæ adire, & hostiles spiritus generere signabant: Erant enim Spartani milites comati omnes, sicut Milesij, Thuri, & Tarentini, ac cæteri, quibus Laconica instituta placuerunt: Ideo cum Persarū Duces, milites Leonidæ comatos, & multo pectine comptos uidissent, ferunt illos despectui habuisse.

habuisse, uelut desides & ignauros. Cum uerò animi uigorem & fortitudinem fuissent in acie experti, animorū præstantiam admiratos obstupuisse: In Nauali autem prælio Vexillo ex Prætoria nauī in sublimi elato, pugnae signum militi dabatur: Nonnunq; concussu ueli aut Chlamydis, aduentus demonstrabatur, excussu uerò discessus: Sicut in nocte lumen & in die fumus insidias aduentusq; hostium, & occulta consilia plerūq; indicarūt: Apud Athenienses puniceo paludamento è nauī Prætoria, contra Lacedæmoniorum classem, pugnae signū sæpe datum est: Lysander æreo clypeo è nauī elato, irruptionis signum dedit: Brutū uerò nauis Prætoria, quod ab alijs dinoscetur. O. signū habuisse fertur: Tamestī singulæ naues Deorum imagines ferrent, sub quorū essent tutela. Nāq; aliæ Neptunū: Nonnullæ Pistricis, Centauri, Equi, uel Draconis insignia habuere. Græcis uerò nauibus ex Insularū nominibus plerūq; nomina fuisse: quippe Gnidurgis ex Gnido nauis dicta, Samena quod ex Samo rotundæ figuræ, Parona quod ex Paro, & Corcyron ex Corcyra. Cerculiam autē quasi caudatam appellarūt, sicut Afractam Rhodiorum, contra tempestates imbellē, Dyerotā Mityleneorū: Legimus quoq; in Libya fuisse nauigiā, quæ Hirci & Capri tulere nomina: Barbarūq; nauigiū frequens habuisse arctis lateribus, quod Cameram dixere, lata aluo in modum tecti oclusa, pari utriusq; prora, quod sine noxa mutari, & uolui ex omni latere posset: Supparum uerò Alexandrinæ nauis propriū insigne fuit: Nam solis Alexandrinis suppara uelorum licebat intendere: sicut Corbes onerarijs nauibus pro signo suspensū debatur. M. uerò Antonius successu rerum insolens, purpureum uelum Prætoriaræ nauis apud Actium pro insigni dedit, quo abiecto, uictus, fugientem uxorē fuit prosequutus. Id quod Alcibiades fecisse dicitur, ut Prætoriam nauim cum uelo purpureo haberet: Alexander quoq; cum Indum nauigaret, uersicolori uelo totius classis insignia uariarūt: Fuitq; obseruatum, lumē in Prætoria nauī quod cætera classis prosequitur, spectatissimum insigne noctū fuisse: Quare Scipio in Africam transmitturus, uelis in altum datis, singula rostratæ nauis, bina onerariæ, Prætoriaræ trina luminaria dedit. Et in nauali pugna deponere signum, aut uelum, ad alterius præscriptum se imperata facere, & mandatis obsequi significari: Abiectis uerò armis plausum facere, aut nauim uelatam insulis occurrere, supplicandi genus esse, probatum est. Sed quod modò de Tessera dictum fuit, animaduertimus Tesseram Symbolum fuisse bellicum, & signum quo socij milites dinoscantur ab hostibus, ut pro quibus, & contra quos arma sumerent, facile dinoscantur: Eā fuisse in castris Diui Cæsaris, Venerem genitricē: in Pōpei Magni, Hercule inuictum: in Pompei Iuuenis, Pietatē: in Antonij exercitū Lardeus fuit: in Syllæ autem Apollo: Neronem uerò Optimā matrem militibus Tesseram dedisse tradunt: Ipsaq; Diuus Cæsar quandoq; Felicitatē, nonnunq; Victoriā militibus Tessera proposuit. Brutus in Philippis Apollinē: Cyri autem Tessera fuit, Iupiter belli socius, & dux. Diuus uerò Antonin⁹ Aequanimitatis: C. Caligula Priapum & Venerem, Cassio tanq; molli & effœminato signum dedit: adeo Seuerus Septimius, laboremus: Pertinax uerò militemus. Claudius Cæsar Græcanico uersit definiuit Tessera, in hæc uerba: Virū ulcisci decet, quādo quispiā prior inuitiatur, si ue molestus est: Demetrius Iouē & Victoriā militibus edixit Tessera: Fertur Antiochus cognomēto Soter aduersus Galatas ducturus, signū proposuisse, Bene Valeare: Et Meccenas quoties in castris Ducis fungebatur officio, discincti Tessera dedisse: Quā qdē siue quē incolumē reuertī, siue castra metari, aut corpora curare, & prædere milites: seu qua uigilia educi Legiones cōueniret, uel qd aliud silētio agi oporteret, pro militari signo dare soliti sunt: Qua data, satis cōstabat, nō errore, sed cōsilio & imperio Ducis, ea quæ iubebantur, fieri: Fuitq; probatum experimētis, Tessera accepta, milites ordines seruare frequētes: ea uerò sublata, aciem dissipari. Alij Tessera mēsurā fuisse, qua frumētū militibus metiebatur, nō ineptè arbitrati sunt. Erat præterea Vexillū cerulei ruffiq; coloris, quo educto, inq; arce proposito, satis cōstabat milites, si qd subitū ingrueret, in re præcipiti nō iusto delectū, sed tumultuaria manu arma expedire, & Iusticio indicto, noia dare, etiā sine uacatiōis priuilegio, Sagā sumi & inter se cōiurare, Legiōes cōscribi, delectū festināter haberi, arma apparari oportere: R quæ

Signa in prælio nauali.

Athenienses.

Deorū imaginibus naues insignite. Nauiū nomina Græcorum naues ex insulis nominatæ.

Barbarum nauigium.

Alexandrinis.

Lumē in prætoria nauī.

Tessera militaris.

Tessera aliā significatio.

Tumultuaria manus & subitaneae legiones. Tēpus apparatus expeditionis Indicia quaedam militaria.

quae quidem tumultuaria manus, & subitaneae Legiones dicebantur: cum ad subitos hostium incurfus, in praecipiti celeritate, non satis laxamenti iusto delectui Ducibus datur: iusti autē fuere dies xxx, intra quos expeditioni milites apparari necesse erat. Illud autem satis constat, concussu & crepitu armorū uictoriā significari, exhortationes fieri, apud Graecos *ἡ μάχη*; apud Aphros, *ἡ νίκη*, *ἡ νίκη* seditionis signū fuit. Pileūq; in hasta propositum, ad Libertatem proclamari: Manus expedire, atq; alie illas efferre, consentio militaris erat: Manus uerō Imperatori protentare milites, initium armorum, & flagrante seditione, tumultū suscitari: Ad arma conclamari, Hostes adesse significari. Defectionis, Athenionem uocare: Is enim Athenio Siculus fuit, qui Drepanetis deficientibus, cum capita factionis assumeret, interempto Domino, & ex Ergastulis coacta seruorū manu, & comitibus uolūtarijs, Regnū sibi asciiuit: Fuisse enim factiones partiū in Sicilia, quēadmodū in Graecia satis constat: In omni ferē Graecia fuerūt partes, Doricae & Ionicae: inter Dores erāt Lacedaemonij: inter Iones Athenienses: Athenas quoq; in factiones tres diuisas legimus, in Diachreos, Pedios, & Parralios. aliquādo in duas, Thucydidis unā, Periclis alterā: aut in plebeiorū, cui Polyporcon, & optimatum cui Cassander praerat. Nonnunq; in plures, scilicet Ephialtis, Myronidis, Thomidæ, Cimonis, & Leocratis: Thessaliā uerō in Egefaretos & Peatreios. Et in Argo, Aristippi & Aristæi. Et apud Milesios, una Plutis, altera Chero macha factio fuit: Sicut apud Carthaginēses Barcina & Hānonis: Alibi similtas plebeiorū & paucorū: quippe Pericles plebē, Cimon optimates fouebat. Gallia uerō cum in factiōes duas diuisa foret, alterius Hedui, alterius Sequani capita fuere. Lycurgus Spartam in duas factiōes diuisit, quas phylas & obas nūcupauit: etiam Pelopōnesus uarijs nitebatur factionibus: Nāq; Argiui, Elij, Mantinēses, alijq; finitimi Lacedaemonijs diuersarū factionū fuere: In Chio autem fuere factiones duae, & cum alterius princeps Onomadeus, uictoria contra alterā potitus esset, alterius factionis uiros ab Vrbe minimē exigēdos curauit, ne inimicorum metu uacuus (quod usu plerūq; uenit) dissidiū cum amicis sereret. Cōsueuissē quoq; Rhomanos milites, itaq; militari disciplina traditū ferūt, ut stipendij pecuniam, aut aliūde paratā, quae unicuiq; superesset pugnae tēpore, apud signa in sarcinulis deponerent, eāq; Imperatores iuxta signa seruari mandarent: Quod ideo constitutū ferunt, ut nō modō patriae & Lariū, sed fortunarū suarum, milites defensores paratiores, proptereaq; fortiores forent: Et licet dimidia pars stipendij apud signa sequestrari prius soleret: tamen Domitianus, ne ultra mille nūmos deponerentur a singulis, edicto prohibuit: Quod ab Asiaticis Rhomanos sumpsisse crediderim: quibus fuit in more, ut militiā sequi, quae preciosa haberent, & magni celsus, secū in expeditionē ferrēt: ut tuēdi necessitate, quae illis erant charissima, plurima & maxima praelia obirēt, proptiusq; dimicarent. Persae uerō non pecuniā & gazas, sed pellices uelut charissima pignora, quae stimulis agerēt, apud signa deponerēt, ut pro his quae erāt exoptatissima, & quas maximē diligerēt, uelut coniugū & patriae memores, forti & presenti animo mortem oppetere non dubitarent. Illud quoq; proditū memoriae est, quoties duo simul *COSS.* ipsē creati auspicijs, contra eosdē hostes ducerēt Legiones, tam itineris q̄ inuendi certaminis signum ab antiquiore, & Cōsulari, aut pluribus honoribus functo dari consueffe: Quodq; si quando Patricios & Senatum aduocare *COSS.* uellent, per Praeconē singulis nominatis, aut buccina: plebeios uerō Tribunus plebis per ministros non singulos expressis nominibus, sed uniuersos cornu aduocabat.

¶ Quae fuerint Rhomanis Comititia centuriata, quae curiata, quae tributa, & quae calata. Caput III.

Centuriata comitia.

¶ *COSS.* Tribuni militares, Praetores & reliqui magistratus, qui maiora auspicia habebāt, crearentur, nemini dubiū fuit: Cum enim IIII essent Comitiorū genera, Aedilitia, Praetoria, Tribunitia, & Cōsularia, quibus postea addita Censoria & Quae storia. Cēturiata fuere, quae nisi auspiciatō fieri poterāt: uocatis Centurijs, partibus distributis

distributis centuriatim aut tributim: descriptis ordinibus, classibus, aetatibus, auiditis authoribus, & re promulgata & cognita. Vocabantur enim Cēturiā in Martium campum, quō conuenire facilius possent, ubi libera erat suffragandi potestas, ibiq; cōriorum die ex censu & aetate illorum, qui ex qualibet Tribu in Cēturijs selecti erant & in Classes (Nam populus in cētum turmas diuidebatur) non autem mixtum ex coluione omnium, per pontem suffragia ferebant: Quae tamen comitia si quando populus coire nollet, per patres clientesq; patrum fieri poterant: positōq; Vexillo in arce, exercitus praesidij causa imperabatur: Idq; propterea cautum, quōd intra Urbem comitia habere, aut legere militem non decebat: quippe armatis Legionibus Urbem ingredi fas non erat, ne grassatoribus obnoxia foret. Candidatorum uerō mos fuit, cum comitia fiunt, & in suffragium ciues uadunt: in candida ueste sine toga in campum descendere: cum clientibus gentilibusq; singulasq; Tribus prehensare & circuire: Hominesq; etiam tenuissimos & ignotos, quorum suffragijs nituntur, rogare, atq; illos per se, & communes amicos appellare, obsecrare, & obtestari: quorum nomina memoriter referenda erant, quod si qui facere nequirent, adhibito Nomenclatore, faciebant: Tametsi cautum postea fuerit, ne candidatis Nomenclatores adessent, suaq; merita & facinora domi forisq; commemorare, demissisq; & humilibus uerbis supplicare, nihil deniq; fraudis aut lenocinij omittere, prehendere amicos, ambire patronos, domos stationesq; circuire, admonere beneficij, perlicere donis iuuenes, & ingentia polliceri, nihil reliqui facere, ut sibi in consequendis honoribus socij & adiutores sint, atq; in petitione suffragentur: In qua re elaborandum erat, ut adolescentes nobiles & summo loco natos studiosos haberent, qui omni studio & comitate rogandi persuadendiq; erant, ut se amicos suffragatores, duces, atq; assertores exhiberent, competitoribusq; inuidiam, sibiq; studia hominum, fauoremq; conciliarent: Nam multos potentia & multitudine amicorum fultos, potestates & imperia peruicisse inuenimus: Cum enim populus tam Romuli quam Tulli legibus comitiorum princeps foret, ita ut quos creare magistratus uellet, illi potestas esset: his artibus delini mētes, singulorumq; animos captare oportebat: Quod licet esset in usu frequens, nonnulli tamē hoc supplicandi genus uelut sordidum & parum libero homine dignum deuitarunt, siquidem L. Crassus nunquam adduci potuit, ut praesente Q. Scæuola more Candidatorum populo supplicaret: Phocioni quoq; cum nunquam supplicare populo sustinisset, & ideo Comitijs interesse nollet, absentis & inuito honores delati sunt: Qui etiam candidati, ut plus authoritatis ferrent, utq; iusta suffragatione digni haberentur, cognomenta saepe clarissimarum familiarum desumpserunt: eaq; propria & peculiaris licentia Cādidatorum fuit, ut bonum nomen ferrent, & ex optimatibus iudicarentur: Nec minore studio his quos rogabant, agere gratias: Nam mirum & efficacē studium in agendis gratijs habebatur. Singulos deniq; prehensare, obuiasq; manus dare, salutare & omnibus arridere debebant: Qui, ut conspicui essent, utq; a populo spectarentur, nundinarum tempore & mercatu frequenti, quo opifices & agrestes ad Urbem commeabant (cum nona quaq; die fora constituerentur) in aedito colle spectandos se praebant, ut popularem gratiam fauoremq; aucuparentur: Idq; post aliquod saecula lapsis iam & defluxis moribus fieri seruatum est. Antea enim sine ambitu suffragiorum, aut his lenocinij praesente Senatu, summo silentio ipsi per se Candidati in comitijs uitam suam belli domiq; decora, atq; officia in Rempub. & quid singulis uersisq; praestitissent, tū maiorū fortiter facta, longa & accurata oratione explicabant, qua cura, qua diligentia, qua animi magnitudine, honores gessissent, testesq; & laudatores dabant, qui omnes æquissimis animis audiebant: Quae rerum gestarum comemoratio non ficta, longē plus poterat q̄ preces, & ambita suffragia, quae postea Urbē inuadere: Quibus quidē comitijs plerūq; Dictator, *COSS.* aut Praetor maioresq; magistratus praerant: Ante cuius Curulē sellam Cādidati suffragia excipiebant: Scitā uerō suffragiorū nongēti, qui ex ordine Iudicū erāt selecti, custodiebant: & ne quid fraudis dolue admitti possēt, neue quis Tesserulas in loculum conijceret, sollicitē curabant.

Pop. in cētum turmas.

Candidatorū mos.

Nomenclatores Candidatorū.

Romuli & Tulli lege populus comitiorū princeps.

Comitijs centuriatis qui praerant. Scita suffragiorum qui custodiebant.

Ouilia.
Suffragiorum
ratio.

Veturia tribus

Suffragia per
puncta.

Lex tabellaria

Alta ratio suf-
fragiorum.

Candidatus ad
magistratū ali-
quē designatus

Vbi primis suf-
fragijs non suc-
cessisset candida-
tus.

Primis comi-
tibus repudiati,
secundis saepe
admissi.

curabant: Quippe singulis Tribubus comitorum die, non solum custodes, sed rogatores & distributores praeerant: Describentur nomina Tribuum, uel Centuriarum, quae intra cancellos, quibus Ouilia nomen erat, ut quaeque uocata fuerat, ex urna ut fors ferebat introducta, suffragabatur: Demum Tribuum sortitione facta, in cistellam posita, quam situlam dixerunt, renuntiabant Praecons uoce, quem quaeque Tribus Candidatum elegisset. Fuitque prisci moris, ut Veturia, cuius erat praerogatiua suffragiorum, pro suo Candidato prius in suffragium iret: Nam ex Centurijs militaribus facta iterum delectu, tam ex iunioribus quam ueteranis praestantiores in proprias seligebant Centurias, quarum erat praerogatiua suffragiorum per uices, quibus Veturiae nomen datum. Nonnunquam alia seruata est suffragiorum ratio: siquidem L. Cassius Loginus Tribunus plebis C. Mario & Flacco coss. ut populus per tabellas punctis distinctas suffragia ferret, legem tulit tabellariam, quae diu sancta & incorrupta mansit: Ea enim lege, ne qua inuidia oriretur, & quo magis animo libero uota impartirent, cautum fuit, ut non uoce, sed punctis suffragarentur: Puncto enim in tabula appposito, per singulas Tribus, pro quo Candidato suffragia conferreret, dinosci poterat: Quibus tabellis nihil aliquando melius uisum, cum illis ambitus & concionum licentia palam adempta fuerit. postea animaduertentes, quia auctoritas optimatum, & illorum qui honoribus praestant, plus uoce quam puncto haud dubie poterat, postpositis tabellis, ad aperta suffragia, & primum ordinem comitorum redire: Nonnunquam discoloribus ceris ligna suffragiorum & sententiarum notabantur, quod in iudicijs quoque fieri animaduertimus. Per saepe uero uniuersus populus effuso studio, & fauore accensus, aliquem insignem Candidatum ob excellentem uirtutem militarem, cuius summa dignitas, maximaeque res gestae fuere, cunctis suffragijs Consulem aut Praetorem, Aedilem aut Censorem declarauit, & comitijs renunciauit: Quibus in suffragium missis, coss. qui praesidebat, eum qui ad honores promotus fuerat, primus uoce renuntiabat, mox Praecons uoce populo palam fiebat: in quo proditum memoriae est, Domitianum morte affecisse Flauium Sabinum, quod Consularium comitorum die, Praeco illum non Consulem, sed per errorem ad populum Imperatorem declarauit. Qui uero Candidatus renunciatus, designatusque fuerat, antequam iniret magistratum, solene carmen precationis praefatus, sicut mos est, celebri oratione populo uniuerso agere gratias, eumque honorificentissimis uerbis alloqui, & de se bonam spem polliceri debebat, quod Paulus Aemilius cum aduersus Perseum totis comitijs coss. foret renunciatus, facere recusauit: Nam palam professus est, nullas se gratias populo debiturum, quin si meliorem nacti essent, liberam se eligendi potestatem populo daturum dixit: inde e campo qui designatus declaratusque fuerat, in Capitolium, mox ab uniuerso populo, in domum suam deducebatur. Quod si primis suffragijs minus ualere poterant, parumque uirum in promouendo Candidato fuisset: quippe cum bina domo de eisdem Candidatis saepe comitia fierent, quod facilius in comitijs concordia populi firmaretur: plerumque prolatis comitijs, fracto animo, squalore, & lacrymis demissi, & supplices Candidati, singulos etiam de plebe homines, atque humilimum quemque prehensare, populoque uniuerso supplicare solebant: ita ut quod prius assequi non poterant pietate motus populus, traderet: Id enim in comitijs plerumque eueniebat, ut dies intermissus, rumoresque temere dissipati, aut fabula ficta, uel minima offensa siuncula, paruaque rerum momenta, totam saepe rationem comitorum perturbarent, & magnos motus excirent. Fiebat enim saepe tum miseratione, tum splendore uitae, nonnunquam gratia, aut meritis antea exhibitis, ut magni casus intercederent, fieretque repentina mutatio: ut qui modo erant repudiati, honestissima suffragatione haberentur digni, praesertim a populo, qui uelut mare sempiterna agitatione mouetur. Nonnunquam in conferendis honoribus populum bis censuisse, & suffragia dedisse compertum est. Centuriatisque & Decuriatis comitijs diuersa suffragia contulisse, quod ideo fit, ut cuiuslibet libera facultas foret postremis comitijs mutare suffragium, si quem primae suffragationis poeniteret: Fertur tamen C. Caesar comitia ita cum populo partiti, ut pro parte dimidia Candidatorum quos populus uellet, exceptis Consulatus petitoribus, pro altera dimidia, quos ipse dedisset, pronunciaret. Per saepe uero in comitijs

Consularibus

Consularibus, quia Imperatores deligebantur, praeter populum uniuersum, etiam militaris ordo, & Equites frequentissimo concilio aduocati intererant: Quippe suffragatione militari summi plerumque Duces delecti sunt: Scipioni enim Africano iustus populus inire suffragium, omnis militaris ordo, omnesque Centuriae & Tribus ad unum, Imperium in Hispaniam detulere. Quoties dissimilia suffragia diuersis comitijs darentur, illa praualere certum est, quae iustis comitijs fierent: Praerogatiua enim suffragiorum semper iustorum comitorum fuit: Quod autem dempta toga, Candidatos in campum prodire obseruatum est: propterea constitutum ferunt, ne per occultos sinus pecunijs absconsis, largitione & ambitu suffragia mercarentur: aut saltem ut cicatrices & uulnera, quae pro patria, proque ciuibus pugnando passi sunt, conspicua forent, proditumque memoriae est, Africani superioris filium, cum Praeturae candidatus in campum descenderet, candidam quam induerat togam, turpitudinis maculis obsolescentem ostendisse, magnoque dedecore, totius populi suffragio repulsam tulisse. Quae quidem Centuriata comitia per Cornicinem indici: Curia uero per Licetorem calari solebant: Fuere autem Curia Comitia, in quibus non de magistratibus conferendis: sed de exercitu, de legibus, de legatis, de Ducibus deligendis, & legionibus inter coss. paratiendis, de prouincijs, de genere belli, deque his quae ad rem pertinent militarem, & contra hostes arma sumere expediret, decernebatur: ut si rogationem probaret populus, bellum fieret: si uero antiquaret, cessaretur ab armis: in quibus suffragia non ex censu & aetate, sicut in Centuriatis, sed ex generibus omnium aetatum & ordinum promiscua multitudine ferri assuerant. Cum enim uirum Tribules dabant suffragia, & ubi accedebat singulorum totiusque uulgi opinio & consensus, ea comitia curiata: cum uero per singulas Centurias unus ferebatur calculus, Centuriata dicta sunt: Ideo in Curia omnis potestas suffragiorum & comitorum euentus, penes populum stetit: Nam singularis popularibus, etiam despectissimo cuique uirum suffragandi, proque suo Candidato decertandi potestas erat: in Centuriatis uero cum non singuli censerent, sed per Centurias suffragia ferrent: in quibus copia aliquorum plus poterat, pro eo quod ex omni Tribu praecipui opibus & dignitate, in Centurias selecti, suffragabantur, diuitem suffragationem praualuisse certum est: Interdum uero Curia comitijs, Tribunos plerumque Tribunosque militares, & alios magistratus extra ordinem creatos inuenimus: Tunc maxime, cum hi magistratus primum inuenti, constituti que sunt: Erat enim consentaneum, in nouis magistratibus creandis, non aliquorum, sed totius populi suffragia postulari: Quod nisi comitijs Curia fieri posse, nemo dubitauit: Fuit quoque animaduersum, leges quae ad populum pertinerent, quandoque Centuriatis comitijs latis: siquidem L. Valerius Publicola Comitijs Centuriatis legem tulit, nequis magistratus ciuem prouocantem uerberaret, nec areret. Praeter quae fuere Calata comitia, quae Curia & Centuriata continent: Haec enim sunt Pontificis Maximi, & Sacerdotum: in quibus non omnes, sed descripti selectique conuenire & suffragia ferre poterant: Nam cum uniuersum populum Sacerdotia mandare, uel quenquam sacris praeficere, propter religionem non deceret, Cn. Domitio Tribuno pl. legem ferente, cautum est, ut minor pars populi selectique uocarentur, & ab ea parte qui dignus Collegio foret, in Sacerdotium assumptus, cooptaretur: ideo non plures quam decem & septem Tribus, in Pontificis aut Sacerdotum comitijs unquam interfuisse compertum est: Quae non comitia, sed populi concilium dicebatur: quippe qui non populum uniuersum, sed tantum partem concilio aduocarent: Cuius Sacerdotium maximae esset auctoritatis, propter religionem, decuit Sacerdotes comitia habere propria, in quibus ad Sacerdotium assumerentur: His quoque comitijs Calatis, quae arbitris Pontificibus sunt, arrogationes illorum, qui cum iuris sint, in alterius transeunt potestatem, fieri compertum est: Haec enim comitia illa sunt Calata, quae pro Collegio Pontificum, aut Regis sacrorum, Augurisue, aut Flaminis inaugurandorum causa fiunt: siquidem ut hi crearentur, & in Collegium admitterentur, sacrisue praeficerent, & inaugurarentur, Calatis comitijs decernebatur. Calatis quoque Comitijs, & sacrorum detestationem, & testamenta fieri animaduersum est: Tria enim ueteribus fuere testamentorum genera: unum quod Calatis comitijs

Militaris ordo
in comitijs calari
suffragia aduocatus.

Cum diuersa
suffragia darentur.

Curia comitia.

Centuriata.

Diuitem suffragia.

Calata.

Concilium populi.

Sacerdotum comitia propria.

Testamentorum
tria genera.

R 3 fiebat:

bat : alterum quod per æs & libram, libripende adhibito, & emptore familiæ: tertium quod procinctum uocabatur, cum milites ituri in prælium, nulla legum solemnitate, tribus aut quatuor adhibitis, raptim apud commilitones testabantur: qui mos talis erat, ut milites cum decernere parant, ante quam togam circumcingerent, aut clypeos arriperent, tribus aut quatuor audientibus, hæredem sibi nuncuparent, si quid in acie secus eueniret: postremò fuere comitia Tributa, quæ tunc fieri cognitum est, cum non ex generibus hominum, neque ex censu & ætate, sed per Regiones Urbis tributim uicatinq; suffragabantur: in quibus interesse Tribus & suffragari per Regiones & cõpita assuerant. Post aliquot uerò sæcula, P. Scipio Aphricanus & L. Mummius Censor suffragia mutasse feruntur, ut regionatim suffragarentur, pro generibus hominum causisq; & quæstibus, Tribus describendo. Quibus comitijs, ut Tribuni plebis minoresq; magistratus fierent, à Volerone primùm, deinde à Lectorio Tribuno plebis rogatione promulgata cauebatur, ne patricij quos uellent Tribunos per clientum suffragia crearent, non populus: Quibus etiã tributis comitijs, Tribuni militares sæpe creati fuere, qui Comitiatu dicti: in quibus si deessent Senatorij ordinis candidati, Augustus Octauius illos ex Equestri ordine suffecit, ita ut finito honore, in utro uellent ordine, permanerent: Et licet Centuriata Comitia, nisi decreto Senatus & auspiciò, ac sacrificio perfecto, & litato, fieri minimè solerent: tamẽ Tributa comitia, quia minimorum magistratum sunt, nec Senatus Consulto, nec auguratò, nullisq; præcedentibus sacrificijs facta, & eadem die absoluta, rata erãt: Tameñ lege Elia & Susia, ne quis per eos dies quibus cum populo agitur, nisi de cœlo prius seruasset, agere liceret cautum fuerit: Eratq; mos auspiciandorum comitiorum, ut cum præfatione Deorum Dearumq; bonis faustisq; nominibus, ac Dijs bene iuantibus, concilia inirent. Apud Argiuos uerò indictis comitijs, cum Prætor in præfationis carmine, Iouem, Apollinẽ, atq; Herculem præfari soleret, ut successus darent prosperos: postea Philippi nomẽ adiecerunt præfationi, assentationis genus. Illud tamen non præterierim, neq; comitijs libus diebus, more maiorum, Senatam haberi: neq; nundinarum tempore, comitia fieri licere: ne à legibus accipiendis, quæ trinundino dabantur, plebem auocari cõtingeret, neue interpellarentur nundinatores, utq; rusticis qui in Urbem ueniunt, componendilites, & transigendi facultas foret: Quodq; die imbris aut turbine procelloso, aut si fœda tempestas cum grandine, uel si tonitrua aut uenti fierent, uel si in frequenti multitudine quispiam morbo concideret comitiorum die, & nisi seruatum de cœlo esset prius, quoad Centuriata comitia, cum populo agi nõ licebat, habitaq; in his & promotam, tanq; fœda tempestate facta, dirimi oportebat, Augurum responso, qui quid uitij intercessisset, renunciabãt, idq; lege Elia & Susia: in quo id fuit memoriẽ proditum, cum Appius pulcher ad populum causam diceret, quod nauali prælio uictus, per contemptum religionis, classem amisisset, omnesq; Tribus in eius noxam suffragia ferrẽt, beneficio tempestatu adiutum, pœnam effugisse: Nam subito imbrĩ & turbine coorto, sublati Comitijs, iudicium euasit. Ante uerò Comitia habita, quid uitij intercessisset, renunciare Auguri non licebat, quia diuinare uidebatur. Quodq; cum fœminis comitiorum nulla fuit comunio: ideo mulieres nec comitijs interesse, nec suffragia ferre, neq; foro, aut cõcionibus immisceri, & propterea nec arrogari poterãt: quod erat apud Athenienses constitutum, ut nulla fœminarum concilijs publicis aduocetur, uel ferre suffragium, aut concionibus uirorum interesse ualeat: fuitq; moris apud eos, quo frequentius comitijs assuescerent, ut singuli suffragatores numos acciperent, quod à Calistrato primùm inuentum ferunt: Nam cum propter assiduas bellorum expeditiones, Athenienses à rebus Urbanis distracti, uix foro assuescerent, & per infrequentiam comitia cogi nequirent: quippe cum ex omni populo, in quouis arduo negotio, ultra quinq; millia non conuenirent, ut post habitis negotijs, ad Remptib. accederẽt, & de publicis consularent, aliquo inuitamento cohortandi fuere. Neque ab his quorum imminutum Imperium fuit, apud Rhomanos comitia haberi, tanq; infausti prodigij & infandĩ ominis foret: neq; illorum qui rei agerentur, nomina, ad petendos honores admitti, nisi crimine inducto & absoluto: neque absentium rationem habendam, licet nonnulli

Tributa comitia.

Comitatu Tribuni.

Mos auspiciandorum comitiorum.

Senatam & comitia quando haberi non licebat.

Fœmine comitijs non intererant.

Athenienses. Numi in suffragatores distributi.

Qui comitijs excludebantur.

Absentium nulla ratio.

nonnulli legibus soluti, contra Comitiorũ morẽ, absentes suffragia pertulerint. Quod à Locris, Amphissæis, qui haud procul Delphis incolunt, factũ meminimus: apud quos nullius absentis habetur ratio, sed cum concio aduocatur, non solum Pylagoræ & Saceratores, sed omnis multitudo illorum qui sacra faciunt, conueniunt, & suffragia ferunt. Quotiesq; non iustus comitiorum rogator fuisset, comitia inde habita iniuriõ legitima censerit: Et licet eum qui comitia haberet, aut illis præesset, ad honores assumi non deceret, plerũq; tamen qui comitijs præsuere, licet pessimo exemplo, aliorum ministerio & opera illos assequi meruere. Estq; memoriã datum, sexagenarios maiores, & homines grandæuæ ætatis, quod ciuilibus uacarent muneribus, ad comitia suffragij causa de scedere cogi nequire: quare deiecti de ponte & depontani senes dicti sunt. Nãq; iuuenes olim Senes de ponte deturbasse dicuntur, cum illis nõ idem maneret uigor, & animi sensus esset obtusus: Quodq; comitia magistratũ nõ solum per Dictatorem, Cõsulem, & Prætorem, sed per Interregẽ, Aedilem, Quæstorem, Tribunum, Pl. Præfectum Urbis, Tribunũq; scelerum, aut Pontificem Maximum, de Senatus sententia plebisq; scito, nonnunq; per populum indici cõpertum est: ipse tamen Prætor Consularibus comitijs author esse non potest, quod maius uerfaretur Imperium in c o s s. creandis, q̃ ut per Prætorem explicaretur: Cumq; Cæsarum tẽporibus, arbitrio Principis, nonnunq; Tribuum suffragio comitia fierent, Tiberius Cæsar inter cætera cõstituta, è campo ad patres illa transferri uoluit: quorum concilio & suffragio etiam sine populo Candidati ad honores & imperia proeecti fuere: ex duobus tamen Consulibus, ei qui minor nati foret, comitiorum habẽdorum munus dari cõsueuit: sine autẽ Cõsulis, Prætoris, uel Tribuni, aut alterius magistratus decreto, populo & plebi conuenire, aut clandestinos cõtus, cõtiones, uel conciliabula habere (nequis malo exẽplo populum seuocaret, uel secretas consultationes faceret) non licebat.

Comitia illegitima.

Senes depontani.

Comitia quorũ autoritate inuadiebantur.

Clandestina cõtiones neq; titæ.

¶ Quando primùm Aedilitas cõeperit, & quot fuerint Aediles, & qui Curules, & qui Plebei. Caput IIII.

¶ VO tempore exactis Regibus, & Consulibus creatis, plebs contentione maxima cum Patribus certauit, & tandẽ ut alter ex Consulibus plebeius foret, obtinuit: Patres pro cõmunicato plebi Consulatu, Aedilitatem simul, & Præturam uendicarunt: Igitur, curuli Aedilitate creati, illam Cn. Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni ex Patribus dederunt: postea alternis annis, modò ex plebe, nunc ex patribus Aediles creati cõcepti, munusq; promiscuum fuit: donec curulis Aedilitas ad libertini generis homines delata est: tunc cum Cn. Flauio Appij scriba, libertino patre natus, cum Q. Anitio Prenestino, haud multò antè hoste populi Rhomani, Aedilis curulis, Ius ciuile in pœnetralibus Pontificum diuulgauit, diesq; fastos in albo proposuit, ac ædem Cõcordiæ cum non mediocri inuidia nobilium dedicauit: Demum dissideere plebe à Patribus, ut duo essent plebis Aediles, sicut duo patricij antea fuerant, plebi est à Patribus concessum. Lapsis inde temporibus, cum Iulius Cæsar rerũ potiretur, tunc primũ u i Aediles creati, duo Patricij qui Cereales dicti, qui curam gererent annonæ forensis, cõpiãq; cibariõrum: reliqui ex plebe, quorum præcipuũ munus erat, Urbis, ædium sacrarum priuatarumq; curam agere, ad eosq; absentibus uel impeditis. c o s s. summa rerum, & maestas Consularis Imperij sæpe delata est: Hi præcipuẽ curãbant ut ædificia publica priuataq; fierẽt, utq; Tẽpla, Theatra, Stadia, Fora, Porticus, Curia, & Basilica, atq; Mœnia, magnificis operibus reficerentur & ornarentur: quod lege ueteri sancitũ erat, in hæc uerba, Suntq; Aediles curatores Urbis, annonæ, ludõrumq; solẽnium, ollisq; ad honoris amplioris gradum, prius accessus esto, & infra: Quibus sacrarum rerum procuratio & totius Urbis tutela sæpe commissã est: Ad quos etiam Senatus consulta & scita plebis, ut in æde sacra conderentur, deferbantur: Præparando conuehendõq; frumento, & oleo, ne Urbis penuria annonæ, neue caritate laboraret, utq; commeatus, quæq; bello usui forent, in castra deferrẽtur, Aedilium muneris

Alter ex consulibus, plebeius.

Aediles alternis annis modo ex plebe, modo ex patribus.

Duo plebis aediles.

Sex aediles, Cereales.

Lex de aedibus plebei.

C E N I A L I V M D I E R V M

erat: Ideo Manius Martius & Trebius Aediles plebis, quod in summa caritate frumentum populo in modios assibus dedere, comestusque inuexere, statuas in Capitolio & palatio cum titulis honorum meruere: Et M. Seruilius T. filius Aedilis Curulis, quod olei denas libras singulis assibus praestitit, celebri memoria dignus fuit: Etiam in eos qui plusquam lege definitum erat, agri possiderent, diem dicere, matronas probri accusare, Foeneratores coercere, popinas & ganeata obsonia inhibere, in facta dictaque in ciuilia atque improba, animaduertere, atque in exiliu agere, Aedilitiae potestatis erat: Nero tamen dum munere Aedilitio fungitur, ne quid cocti in popinis ueniret, praeter legumina & olera, interdixisse fertur: Quinetiam nimiam Aedilium potestatem cohibuit: statuitque quantum Curules, quantum Plebei pignoris caperent, quantumque poenae irrogarent: Circa religionem, ne qui nisi Romani Dij patrio more colerentur, neue a uetustis caerimonijs decederent, Aedilibus praecipua cura fuit: quorum edictis cautum est, ut Iudaeorum Aegyptiorumque sacra, ritus, & caerimoniae ex Vrbe pellerentur, & exigerentur: Senatus consulta excipere, super emendis uendendisque seruis, aut iumentis si ex fide bona uenirent, deque illorum uitio, & morbo cognitionem animaduersionemque habere. Thermarum curam agere, illasque ne essent immunda, neue nimis aestuarent, curare, Aedilitiae cognitionis erat: De mensuris quoque & uerrendis Vrs, deque alea cognoscere, de superque edicta proponere, quae Aedilitia dicta sunt, multaque non parenti irrogare, aut nota turpitudinis afficere poterat. Horum exemplo Ephori Lacedaemonijs fuisse: & in Thessalia Aediles, quibus uirgas lixae praeferebant, quorum munus erat annonam & foru cupedinis curare: apud Graecos & Aetolos Agoranomi, quorum edictis uendentium & ementiu rabies coerebatur: qui hoc etiam sibi arrogarunt de uenditarum emptatumque rerum usu & commercio, deque contentionibus & pactis cognoscere: in tantumque honoris culme Aedilitas prouecta fuit, ut Vrbe peste laborante, maiestatem Consularis Imperij ad Aediles decidisse, T. Linius author sit: ac iam bonis temporibus, ab optimis quibusque splendor Aedilitatis quaesitus fuerit: Nam & duo Crassi, & Q. Mutius, & Pub. Lentulus, & Scaurus summis honoribus functi, Aedilitatem magnificentissime gessere, illamque magni muneris loco exequuti fuere. Paulus quoque Amylius, cum duodecim magnis competitoribus in petitione Aedilitatis praelatus fuerit, pro summo honore duxit. Sunt tamen exempla illorum qui repulsam in petitione Aedilitatis perpassi, mox Consulatus, Praeturas, & summos honores meruere, inter quos C. Marius, qui in duabus Aedilitatis petitionibus, Curulis scilicet & Plebeiae, una die bis repulsam tulit, septies deinde C O S. fieri meruit. Scipio uero Amylianus, cum candidatus Aedilitatis in campum descenderet, ab uniuerso populo fructum uberrimum cepit: Nam pro Aedili omnium suffragatione C O S. factus est. L. Lucullus cum ante adultam fratris aetatem, magistratus petere nollet, tantum gratia & favore ualuit, ut absens una cum fratre Aedilis relatus fuerit: Vespasianus uero candidatus Aedilitatis, quinque repulsam passus, demum ad Imperium fuit euectus. Et quis Aedilitas per se proprium munus foret, saepe tamen magistratos Equitum & Tribunos plebis simul cum magistratio & Tribunatu Aedilitate gessisse comperimus: Cn. Flauium Appij Caeci scribam, cum Tribunatu plebis Aedilitatem, & T. Sempronium, magistratu Equitum una cum Aedilitate habuisse constat: Tamen si duos magistratus praesertim Curules simul gerere, antea interdictum fuerit. Munera etiam magnificentissima, & ludos apparatusque, ad conciliandum Populi favorem, per Aediles Plebis, aut Curules, nunc Romanos, nunc Plebeios, nonnumquam Scenicos, publica uel priuata impensa, aut ex multatitia pecunia curari & instaurari plerumque adnotauimus: in quibus uenationes belluarum, quaeque mira spectatu & insolita sunt, nonnumquam gladiatorum paria qui digladiarentur, spectaculis exhibere: quae munera cum magnificentissime per Aediles aedita fuissent, gradus ad amplissimos honores magistratusque fecere. Illud memoriae datum est, eos qui scriptum faceret, ad Aedilitatem admitti nequaesitum, propterea Flauius scriba, quia scriptum fecerat, nisi iurasset se scriptum non facturum, ad Aedilitatem admissus non fuisset. Quodque Aediles, sicut Tribuni plebis, sacrosancti aliquando habitus sunt: Quod licet ueteri constet exemplo, lexque a Valerio

Nero aedilis.
Aedilium potestatis nimis, cohibita.

Aedilitis aedilium in Iudaeorum & Aegyptiorum sacra.

Ephori apud Lacedaemonios Agoranomi.

Honos aedilitis muneris.

Aedilitatis repulsam passis ad alios tamen magistratus statim euecti.

Aedilitatis munus cum alio munere coniunctum.

Ludi per aediles aedili.

Scribe ad aedilitatem non admissi.
Aediles sacrosancti.

C O S. post Decemuiros lata, tam Tribunosque Aediles, Iudices, atque Decemuiros inuolatos sanxisset: tamen quia Aediles Curules, neque prehensionem, nec uocationem habere, nec Licetore uti, eosque a priuato ad maius tribunal, prehendi ducique a magistratibus nouimus, propterea Aedilem non esse sacrosanctum opinati sunt: quod Domitianus Caesar factus declarauit, qui Tribuno pl. author fuit, Aedilem repetundarum accusandi, Iudicesque in eum a Senatu petendi. Qui quidem Aediles non Romam tantum, sed in oppidis & uicis ignobilibus saepe fuere magistratus, qui de mensuris & rebus minimis iura dabant: Hoc quoque notatum est, posse Aediles, exhausto atque inopi aerariorio, nouum uectigal constituit, quod Reipub. oneribus consulatur: Quodque sicut Tribunos plebis ad Tribunatum, ita Aediles siue Curules seu Plebeios, qui patrem haberent superstitem, ad Aedilitatem minimè admitti posse, exemplis maxime probatum est.

Vestigalia aediles constituta.

¶ Iudicium ignaui Iudicis super controuerso Iure, perperam iudicantis, haustum aquae per fundum alienum non deberi. Caput v.

VPER controuerso Iure in foro Romano, me praesente, apud ignauium Iudicem qui praesidebat, dum quotidiana patrocinia praestarem, aspera & uehemens quaestio agitari caepit: Petebatur enim a Testatoris filio, cui haustus aquae in fundo quem alteri legauerat testamento, exceptus fuerat, isque fons immodicis caloribus postea exaruerat, deinde de tribus post annis denuo emerferat, ex Testatoris uoluntate se ad illius haustum per fundum legatum admitti: Cui contra stabat fundi Dominus, & desita aqua, seruitutem se nullam debere aiebat: Quippe cum aqua, cuius haustus testamento exceptus fuerat, fonte arefacto, esse desierit, cessare etiam seruitutem: quae propterea debebatur, dicendum erat: Et ubi haustus aquae ex nouo fonte illi forsitan deberetur: ius tamen eundem per fundum suum, se inuito, illi non esse: pluraque in hanc sententiam adduxerat: quibus non dissimulante quaestioni responderi uidebatur: Contra uero Testatoris filius, relicta a patre seruitute, & haustu aquae sibi legato, etiam aditum ad aquam, qui nullibi nisi per fundum patere poterat, relictu dicebat: cum nullus aquae usus foret, nisi haurire liceret: neque posse hauriri, nisi per fundum aditus esset. Quod si fieret secus, profecto cum sibi aliunde haurire non daretur, ipse legato praeter Testatoris uoluntate, frustra foret: quod est pudendum dicere. Rursum tamen si aqua desita fuisset, si aestu uehementi, seu quouis modo arefacta, ea postea renata ius pristinum sibi deberi assererat: Nam quoadiu è fonte manaret, ius hauriendi sibi integrum esse, dicendum erat: Cumque immodicis iurgijs desuper obstreperent, & turpibus uocibus inuicem conflictarentur: Iudex qui assidebat seuerus & uehemens, amborum audito postulatu, pauca interfatus, quaesiuit an aqua ex fonte arefacto penitus fluere desisset: & cum triennio aqua ex fonte manare desisset, (quippe cum tenuis non perennis foret) illamque denuo scaruisse, tabulis & testibus planum fecissent, deque hoc nulla controuersia foret: hoc asseuerato, partim per subdubitare uisus, paulo post eò inclinauit sententia, ut eundem per fundum alienum, & aquam desitam rursus hauriendi, Testatoris filio ius non esse, sibi liquere iniquissimo decreto pronunciaret. Qua iniuria decreti cum uehementer ille offensus reclamasset, & propterea me adiuisset, petere ut sibi in causa adessem, utque suas partes propugnationemque mea cura patrociniisque susciperem: Quaesiuero ego a Iudice, ut bona cum uenia diceret mihi, quo iure, qua lege, aut exemplo, isti cui seruitus testamento relicta fuerat, ius non esse hauriendi ex fonte renato declarasset: Siquidem si haustus aquae testamento legatus erat, iter quoque ad haustum ex aequo & bono relictu uideri debet, cum nisi haurire liceret, nihil praestaret commodi legatum, nihil opis: Idcirco tam Paulum & Marcellum, quam Neratium & Ulpianum de seruitutibus sentire asseueravi. Quinetiam de sumptibus funerum idem Ulpianus censuit: Si in fundo a me uendito sepulchrum mihi excepero, iter quoque ad sepulchrum exceptum uideri, cum subsequens antecedens supponat: Neque repugnat, quod arefcente fonte, desita seruitus uidebatur, quia satis habet rationis explicatae, quod mox fonte renato, ius idem

mihī deberi quivis potest intelligere, idēq; Iabolenum & Paulum de feruitutibus etiam censuisse. Quinetiam Atilicinus consultissimus uir, super hac controuersia, Cæsare Statilio Seuero in hanc sententiā rescriptisse dicit: idēq; cum lege & iure affirmare cōtenderem, peteremq; ut more institutoq; maiorum, siquid iudicando deliquisset, caueret ne magno saltē afficeretur incōmodo, is qui in meam fidē clientelamq; uenerat. Iudex ad me conuersus, grauitē credo ferens se frequenti auditorio interpellatum, sto machabundus & uultu ferē minaci, semel inquit desita aqua, postq; fons exaruit, ius illā hauriendī pariter desitum uideri: Quippe cū aqua nulla sit quæ debeat, feruitutem extinctam amplius non reuocari respondit: Cūq; ego contradicerem, horum auctoritatibus nixus, plurāq; in meam sententiā adducerem, præsertim cū nemo tam indoctus ignarusq; rerum foret, uel qui primis, ut aiunt, labris iura degustarit, qui restituta re, in statum priorem, idem ius quod antea fuerat, re integra, incolume esse negaret: ipse autem egregius nebulo cū in eandem sententiā iret, illamq; nullo argumento, nec iudiciali disceptatione, ut modesti Iudices solent, dilueret uel firmeret, siquid probandum aut refellendum esset, sed prope ad extremam insaniam uacors excandesceret: Ego qui probē noram spiritum eius, ne insecratione & conuitijs agerem, dicēdi pauisam feci, satiusq; duxi Cliētī salutarī concilio prodesse, q̄ rationibus nō proficiētib; cum homine illiberali & clamoso nequicq; disceptare, Clientiq; ut ad maius tribu-
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Quanta seueritate à Romanis contra licentiam Magistratum, & quoties occursum sit. Caput VI.

P. Valerij lex.

VANTA disciplina cauerint Romani, ne qui Magistratus gererent, nimia licentia abuterentur, illud documēto est, quod pluribus legibus, plebiscitis, & Senatus consultis præscripti fines magistratum & potestas coartata fuit, præcipuē cauendo, ne imperiosa illorum licentia, extra gyrum rationis excederet: P. Valerius, is qui cum L. Bruto post Reges exactos COS. factus est, ad terrorem incrementis audaciæ legem promulgauit, qua cauebatur, ut à quocunq; magistratu ad Populum prouocandi cuius potestas foret: scilicet existimans maioris Imperij aduocatione, nimiam magistratum licentiam coartari: Tametsi Regum temporibus, prouocationem à Regibus fuisse ad Populum, idēq; Pontificalibus libris caueri, multi contendunt: quam legem à Murena COS. quo tēpore Sora & Alba Coloniae deductæ sunt, iterum latā comperio: postea exactio Decemuirorum Imperio, populus Romanus ut licentiæ temeritatēq; obuiam iret, præter auxilium Tribunitium, nouam sanciendo legem, cōstituit, ne quis ullum magistratum sublata intercessione, crearet, eum qui creasset, ius fasq; esset occidi: Quod mox Duilius COS. alia cōstitutione innouauit, ut qui magistratū, sublata prouocatione, creasset, tergo & capite lueret. Lapsis inde temporibus cū opes plurimorum præualescerent, humilioresq; à ditioribus assiduē premerentur, hisq; superbē auarēq; imperitarēt, iterum Valeria lex, tanq; unicum præsidium libertatis, ante primum Punicum bellum lata fuit: qua inter cætera eum qui prouocasset à quouis magistratu, uirgis cædi & se curi percuti uetuit: pœnam tamen si secus fecisset, non adiecit, nisi improbē factum uideri: Cūq; adhuc non satis innocentia cōsultum foret, & plebis libertas opprimeretur magis, sapiusq; hoc malum increbesceret, inita tādē ratio est, qua salubriter tenuioribus cōsultum foret. Siquidem Martius Valerius COS. legem de prouocatione ad Populum, ab eadem familia sapius latam tanq; patronam & uindicem libertatis tertio promulgauit, grauissimisq; pœnis affecit eū, qui, spreto more patrio, ad maius tribunal prouocare inuideret, in tantum ut etiam de ui & maiestate dānatis, ius prouocandi

Duilli constitutio.

Valeria lex.

M. Valerij lex de prouocatione ad populum

uocandi ad populum dederit: Tametsi post decursa sæcula, Caligula, ne lōgo circuitu ducerentur lites, nimias prouocationes inuideret: Sed quis tot legibus aduocatio maioris potestatis, quæ ab iniuria tenuiores uēdicaret, permissa foret: nondum tamē satis petulantia & effrenata licentiæ prouisum erat, nisi caueretur, ne sapius eadem imperia gerendo, nimis aliquorum potentia insolescerent: Ideo Q. Marcius Censor legem tulit ad populum, ne quis eūdem honorem bis ambiret: Et deinde Fabius Maximus aliam recitari iussit, quod etiam plebiscito cauebatur, ne intra annos decem eandem potestatem gerere liceret. L. deinde Sylla, aliquem prius Prætorem q̄ Quæstorem fieri, aut Consulē q̄ Prætorem, ædita lege uetuit: eundemq; nisi decurso decēnii spatio, bis unī magistratū præesse, graui pœna interdixit: arbitratus frequētes honorum uicissitudines, nimia potestatis esse, & potentia nō ferendæ. Quod haud multo post noua cōstitutione innouatum fuit: cautumq; ne cui intra uigesimalium annorum muneris publici administratio daretur. Et cū licentia Præsidiū in ædendis spectaculis, multo prouincialibus damno & incōmodo foret, quotidieq; nouis collationibus exhaurerentur, Nero uetuit ne gladiatorum munus, aut ferarum spectaculum Præsides in prouincijs æderent: Quo etiam tempore statutū est, ut qui perperam ad Principē uel Senatū prouocasset, pecuniā pœnæ nomine in ærariū ferre, & multā exolueret cogeretur: Pluraq; extāt plebiscita, quibus ne duos magistratus præsertim Curules uno anno habere, neue plebeium magistratum patritio gerere liceret, cauebatur. Quinetiam pro magistratu aliquid gerere inuideret, nisi prius sacramento adactus fuisset: quod ideo cautum ferunt, ne spe & cupiditate improba, imperia & honores assumerent: iurabant enim apud Consulē uel Senatū solenne iusiurandum per Deos: postea ut in acta Principum iuraret, Cæsarem temporibus seruatum est: neq; enim plus quinq; dies, nisi qui iurasset in legem, Imperium gerere licebat. Siqui tamē in magistratu auarē, superbē, & insolētē se gessisset: ipsos ante tempus finiti honoris imperio desistere, & de gradu deijci iubebāt: Primusq; cui abrogatum Imperium fuerit, Tarquinius superbus proditus est, qui propter insolētiā Regno pulsus fuit. Postea exactis Regibus, Sergium & Virginium Tribunos Consulares, quod malē ad Veios pugnantem: & Cn. Malliū, & Seruiliū Cepionem Procōsules, quod ipsorum temeritate clades ingens accepta fuisset, & à Cimbris cæsi, & castris exui essent: aliosq; ignauia insimulatos, abrogato Imperio, ante tempus finiti honoris, Senatus magistratu abire, & insignia Imperij dimittere coegit. Quod & C. Gracchus alio plebiscito confirmauit, cauens, ut sicui ante tempus propter indignitatem, Imperium esset abrogatum, is alterius ad eundē honoris facultatem non haberet: neue maxima Imperia diuturna essent, quod unum officere libertati cognitum est. Magistratus & honores geri ultra annum, annaria lege prohibetur: Iulius uerō Cæsar lege sanxit, ne Prætoris prouinciæ ultra annum, neue Consulares plus biennio obtinerentur. Tiberius colatos semel honores non facile ademit: cū saturos & opulentos Præsides minus noxios Prouincialibus duceret: Neue finito magistratu, is qui Prouinciæ præfuisset, impunē insulasse gauderet, xxx diebus lege Cornelia successorem expectare, & ex Prouinciā reuersus, rationē administrati muneris lege Iulia reddere cogebatur. Ideo plures COS. Prætoresq; functos honoribus, quod mente improba, auarē, & crudeliter in Prouinciā se gessisset, damnatos & ærarios factos inuenim⁹. Apud Græcos uerō lege cauebatur, ut qui gesti muneris rationē nō redderet, Alogij teneretur. Apud Athenienses quisquis ad Rempub. accessisset, rationibus ita obnoxius erat, ut etiam Sacerdotes obnoxios lex iuberet, apud quos computator publicē eligi cōsueuit, qui redditus ciuitatis per singulos magistratus populo resignaret, neminēq; coronari licebat, qui rationibus reddendis obnoxius foret: Carthaginensibus ne insolescerent magistratus, toto Imperij tempore uinum interdicebatur, ita abstemios moderatiores fore arbitrat. Thebanis lex data est, ut ad munera publica nemo accederet, nisi qui annis decem à mercimonijs destitisset. Bithynis, ut minor annis xxx ad honores admitti nequiret: quod tamen Augustus ita præfinit, ut ab annis duobus & uiginti admittenti ueri Iuuenes ad munera iuberet. Quod si forte finito magistratu, quisq; Prouinciā successorī

Prouocationes inuideret.

Q. Martij lex Fab. Max. lex.

L. Syllæ lex.

Aetas muneris pub. obedi.

Neronis statutum.

Multa iniquæ prouocationis. Plebiscita di. uersa.

Magistratu & imperio des. iecti.

C. Gracchi plebiscitum.

Annaria lex.

Ratio admini. strati muneris

Græci. Alogij rei. Athenienses.

Magistratu fungētes apud Carth. uino abstinebant.

Aetas fungēdi magistratus apud Theb. & Bithynos.

Qui finito magistratu, prou. uincia abire nollet.

Thebani.

successori tradere negaret, uel ultra iustum tempus fasces retineret, is uelut Maieſtatis reus in Principem & Rempub. agebatur: Cui simile apud Thebanos accepimus: nam qui ultra præscriptum honores gesserat, conſpirationis reus, capite luebat: fertur tamen Epaminūdas Thebanus, dum patriæ conſultum uult, Præturæ quam gerebat, ultra præſinitum tempus præſuiſſe, nec ſucceſſori exercitum tradidiſſe, quo tēpore Lacedæmonios graui bello & inſtinis cladibus affecti, ne ſi honore decederet, Thebani tanto progreſſu rerum fruſtrarētur: cuius rei cauſa capitis anquiſitus, omniū uocatis abſolutus fuit. Carthagenſibus quoq; tam ſeuera uiguit diſciplina, ut ſiquis Imperator aut Dux, prauo conſilio, licet felici euentu, pugnaſſet, ſædo ſupplicio in crucem elatus, morte poenas dabat. Rhomani uerò Duces, qui temeritate uel inſcitia exercitus amiſiſſent, aut fugæ & pauoris inſimulati eſſent, pecunia & exilio ſæpe multati ſunt: lege quoq; à Valerio Publicola primū lata cautum fuit, ut qui Imperium magiſtratumue à populo non accepſſet, capite plecteretur: quod ab Athenenſibus ſeruatū eſt, quibus nulli erant magiſtratus, niſi ſortitione publica, & ſuffragijs populi creati: Tanta uidelicet cura tantaq; ſollicitudine Maiores noſtri contra inſolentiam Magiſtratum, præſidia legum inuenere.

Carth. ſeuera diſciplina. Rhomani Duces multati ob exercitū temere amiſſum. Valerij publicole lex.

¶ Qui ordo in diſponendis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim ſeruari ſolita fuerit, & quæ apud externos. Caput VII.

Species militū.

MILITVM ordines in Romanis caſtris plures fuiſſe, exq; diuerſis formis inſtrui acies conſueſſe, & firmari ſubſidijs, ſæpe notatum eſt: Species uerò militū à principio ita diſtinctæ fuere, ut aut inter Haſtatos & leuis armaturæ milites, aut in principibus, uel inter Triarios eſſent. Et licet de inſtruedis diſponendisq; aciebus certa lex tradi nequiret, quia ex monte, flumine, uel locorum ſitu facili, uel impedito, aut ex ſubiecta planicie, & natura regionis perluſtrata oculis, prouidens diligensq; Dux, exploratō & præſidio acies dirigere, & copias admouere debet: & nūc directæ, nunc cuneata, uel trigona, aut hemicycla, modo latè fuſa, & protenta acie, nūc quadrato agmine, quod frequēs apud Perſas & Siculos fuit, in hoſtes tradere, aut hoſtium uim excipere: nunc frōtem uel cuneum, nunc ſubſidia, Orbem, Globum, Forſices, Serras, Turres, atq; alas facere: ita ut terrarū ſitū ſeſe accōmodet, & qualitati inſinuet: tamen ubi locus tempuſq; patitur. Hæc acierū forma & turmarū deſcriptio magnas ſæpe acies fudit: Nam primi erant Haſtati, qui haſta tantūm geſaq;, & Pilaſi, qui pilo primos cōgreſſus excipiebāt: Fuit autē pilum ligneo haſtili, & ferro quadrato, oblongo, & præacuto: Hi ergo xv manipuli erant expediti & delecti pedites: Inter quos iaculatores & leuis armaturæ milites, qui in prima fronte ſiti, dato ſigno, in hoſtes incurrere, ac pilis miſſilibuſq; hoſtem ferire, deinde gladijs cominus cōgredi ſolebant: in quibus Tyrones qui nuper militiæ aſciti erant, militabant, ab hiſq; primi erant cōgreſſus, & hoſtes laceſſiri aſſueſcant. Mos ergo Romanus erat, inſtructo paratoq; exercitu, cūm cōgredi acie parant, Deos primū in conſulere, mox auſpicatō & litatō, ne incertis auſpicijs, & turbatis religionibus, acies cōmitterēt, Solem uenerari, & in hoſtes ducere, ſicut in Syria mos erat: cūmq; Claſſico ſigno dato, pugnam ineunt, primo occurſu, ad ardorem excitandū, ardentiffimo clamore concurrere, & ſigna inferre: qui ſi conſona uoce æditus, neq; impar, uariuſ, uel diſſonus foret, haud dubiè ſatis animorum ad certamen eſſe, & futuram uictoriā ſpondebant: namq; is erat index uoluntatis & animi cuiuſq;: Si uerò excitator crebriorq; ab hoſte ſublatus eſſet, quò euentus prælij caſurus foret, indicium haud dubiūm præbebāt: in qua quidem re, ad ardorem animi excitandū, non ſolum acies, ſed ipſa quoq; ſigna militaria inferbant. Neq; enim parui momenti fuit, illa prima uis & cōgreſſio militaris, cūm alacres & fiducia pleni, ardētī clamore ſimul in hoſtes ibant & ſigna inferbant, intolerabili clamore, animorum uno impetu conſentiente, ac uirtute, quæ res magnorum uictoriarū plerūq; cauſam dedit. Quare à Julio Cæſare Pompeius haud inmeritō imperitiæ arguitur, quòd in pugna Phariſalica milites certaminis

Prudēs dux ex occasione oblata acies dirigit.

Acierū & turmarum forma. Pilum.

Tyronum congreſſus. Mos Romanus aggreſſendi conſuetus.

Clamor conſonus.

Pompeius a Tulio Cæſare imperitiæ accuſatus.

certaminis auidos, impetum accipere, non inferre iuſſit. Quod quidē Cyri conſilium fuit, ut ſi hoſtes tumultuoſius irruerent, taciti milites impetum exciperēt: ſi autem taciturni eſſent, clamore & ſtrepitu acies inuaderēt. Galli & Germani, quibus incōſulta ira, & furor eſt, ſi quādo cum hoſte cōgredi parant, diſſono & truci cantu, quē Barritum uocant, cum ululatu & tripudijs ſcuta quatientes, prælia inibant, ex quo futuræ pugnæ fortunam augurabantur: aut patrio more, nudis corporibus horrendoq; uocis ſono: Nōnunq; ut auſpicium pugnæ ſumerent, captiuum cum ſuo milite cōmittebant, unde belli omen augurati, in hoſtes ibant: Quibus Germanis hoc etiam in uſu erat, nō antè acies cōmittere, quā p matreſfamilias, quas plurimas educebant in caſtris. (ſicut Dionyſius, qui armatas Thyriſis mulieres habuit) an decernēdū eſſet, ſortibus & uaticinio prædictum foret. Ambrones nō curſu furioſo, ſed in ceſſu tardo arma pulſantes, Rhythmis cum greſſu & pulſu armorum cōſonantibus, ſuū nomen exprimētēs, in hoſtes ducunt. Vbi & Treuiri uirorum cantu & foeminarū ululatu, terrorem faciūt, & uoce obtundunt. Aethiopes, cūm cecinūt bellicum, clamoribus diſſonis tumultuantur, & ſui moris tripudijs exultant. Syri autem in primo cōgreſſu Solem uenerati, immodicis uocibus exultantes, curſu quā citatiſſimo acies ſubeunt, & in hoſtes irruunt, ita uano metu deturbari, & ludificari hoſtē opinati. Athenienſes & Lacedæmoniꝝ Pæana canētēs, & hymnos Ioui, cōgredi ſolēt: quod frequēs apud Græcos fuiſſe notatū eſt: fuitq; Spartanorum mos, ut ante hoſtium cōgreſſum, Amori ſacra faciāt, utq; Reges Laconici anteq; ſigna inferant, Muſis immolēt, Clementiæq; & Amicitia, nō Marti: ſatius ducentes, pactione hoſtium animos, & pace incruenta conciliare, q̄ prælij ſubire aleam, & multa hoſtium cæde uictoria potiri. Cyrus autē, ne hoſtium efferis clamoribus milites perculſi trepidarent, hymnū Polluci & Caſtori canere iuſſit, quo concenſu effecit, ne improuiſa formidine caperentur. POST Haſtatos ſequebantur Principes, qui uiribus & ætate fortiores, in xv pariter diſtincti manipulos, ſcuto & inſignibus armis, ſub ipſis ſignis militabāt: qui non continenter iuncti erant, ſed modicis ſpatijs diſcreti, quaſi in ſubſidijs poſiti: Vt ſi Haſtati commiſſo prælio, ab hoſtibus deturbati retro cederent, ad Principes & grauioris militiæ uiros receptus tutus foret: Hiq; cūm ad hoſtium ſubitos conatus preſto eſſent, obnixi urgeteſq; integris uiribus feſſos adorirētur, & impreſſionem facerēt. Post Principes uerò Triariꝝ pluribus Vexillis ordines ducebant: Erant enim ueterani milites, magnæ & expertæ uirtutis, qui ſtabili genere pugnæ aſſueti, ſcuta & haſtas tenentes humi fixas, genu dextro innixi, prælij euentum, & Imperatoris nutum expectabant ad inuadēdum, qui modico etiam interuallo ſeiuncti à Principibus, conſidebant: Iiſq; ordinibus, cūm prociñctæ acies ſtarent, ſi à Principibus haud feliciter pugnatum eſſet, nec ad arcendam uim ſatis roboris aut uirium foret, ut uicti, perculſi, & conſternati cederent, p̄ditis propè rebus, & deſperata ſalute, ſe ad Triarios per interualla ordinum ſenſim referebant. At tunc exurgentes Triariꝝ, in quibus omnis belli moles, quodq; uirium erat, eſſe putabatur (namq; hiſ uincere aut mori decretum erat) conſerti pluribus ordinibus, firmata acie, tāquam uallo muniti, ſtriſtis mucronibus, ita ut uir uiro, armis arma coniuncta forent, uias clauderent, ita magno præſidio firmati, in hoſtes ibant, ut dirumpi ea acies non poſſet: Neq; enim longum certamen, & increſcens uis diutius durare poſſet, niſi ſecunda acies prima, & integri feſſis ſuccederent. Cyrus quoq; haud abſimili exemplo, ita aciem inſtruxit, ut qui primi in prælio, quicq; primarum Centuriarum milites eſſent, in ſecundis pugnarent ultimi: deinde ultimi ſuccederent ad primos, ita acie inſtructa, ut ſeruatō ordine progredi ad pugnam, & cūm opus foret, pedem retro ferre poſſent. Germani uerò per familias & propinquitates cuneis acies inſtruebant. Sarmatæ per turmas, quibus inſuperabiles erant: pedestri uerò pugna nihil ignauius. Scythæ, Thracæ, & Macedones, cuneo, qui mediam urgeret aciem, frequenter uſi ſunt. Perſæ & Siculi quadrato agmine. Celtiberi tantūm cuneo ualebant, ut quacūq; parte decurrerent, irruptionem facerent. Galli bifronti acie pugnant, cuius uſus talis erat, ut nullam militibus terga dandi ſpem oſtenderet. Lacedæmoniꝝ cūm in cornu incedunt, turma in poſtremis ſequitur, quæ ſe ad frontem & in latus flectere queat, &

Cyri conſilium. Galli & Germani. Barritus. Belli omen. Germanorum mos. Ambrones. Vbi & Treuiri. Aethiopes. Syri. Athenienſes & Lacedæmoniꝝ. Cyrus. Principes. Triariꝝ. Cyri aciei inſtructio. Germa. acies. Sarmatæ. Scythæ. Thracæ. Macedones. Perſæ. Sicili. Celtiberi. Galli. Lacedæmoniꝝ. S cūm

Agessilus. cum opus foret, uerterent se singuli ordines, & depugnarent. Agessilus quoque quadrato agmine exercitum saepe duxit, ita ut dimidium ante, dimidium uero post exercitum haberet. *Thessali.* *Rhomani.* *Triballi.* Thessali Rhobi figuram primi inuenere, quod facile circumagitur, cuius operae adiuti, hostibus praualuere. Ferunt Triballos populos omnem aciem in IIII phalanges, & quicquid est copiarum diuidere: Primam ex imbelibus: Secundam ex optimis, qui robore praestabant, & uiribus: Tertiam ex Equitibus: Quartam ex mulieribus, quae in fugam conuersos conuictis inceserent. Latini uero populi cum antea phalanges similes Macedonicis facerent, postea disciplina Rhomana edocti, manipulatim acies instruebant. apud Spartanos in expeditionibus obeundis Reges erant primi cum cohortibus suis: in recessu uero postremi. Atheniensibus lege cautum erat, ut Polemarchus, cum acie decernitur, dextrum semper latere teneat, indeque in hostes irruat. Thebani cum ad Leuctram sinistro cornu Lacedaemonios fugassent, & uictoria potiti essent, omnibus praelijs obseruarunt, ut sinistro cornu principatum darent. Eratque inter Lacedaemonios & Athenienses conuentum, ut si arma contra eosdem hostes ferrent, Athenienses sinistram, Lacedaemonij dextram in acie tenerent locum: Tamen si in pugna aduersus Mardonium, Athenienses dextrum cornu contra Persas, Lacedaemonij sinistram contra Boeotios & Thessalos tenere: Cumque aduersus Mardonium & Medos Athenienses & Tegeates super instruendis aciebus dissiderent, dextrum cornu usurpantibus Atheniensibus, Aristidis autoritate effectum est, ne intempestiue concederent, quaecumque partem in acie dedissent, se uiriliter operam nauaturum professus: Cui non absimile est, quod cum Themistocles cum Euribiade Lacedaemoniorum Duce contra Xerxem classem ducerent, & de Ducatu orta contentio esset, facile cessit, afferens intempestiuam contentione sua Repub. non esse, sed eum uideri Principem, qui meliorem operam nauasset. Apud Lacedaemonios uero milites ex Scyro insula, cum sinistram sibi locum delegissent in acie, semper obseruarunt, ut deinceps sinistram cornu tenerent. Ferturque Psametychus Aegypti Rex, cum pugnaturus contra Assyrios, ignominiae loco, Aegyptios in sinistra, mercenarios uero & externos in dextra phalange locauisset, exercitus alienationem & dissidium passus fuisse. More tamen Rhomano antiquiori Duci, dextrum cornu dari consueuit: sinistram uero, quia minus cura & solitudinis habet, Juniori & minus assueto. Quamuis sinistro nonnunquam summos Duces attributos inueniamus. Tullus enim Hostilius aduersus Fidenates pugnat, cum sibi sinistram tuendum sumeret, Mazeo dextrum assignauit. Si tamen inter Duces de loco non conueniret, plerumque de ordine agminis quem tenerent, inuicem sortiebantur. Cumque signa militaria in media locarentur acie, ita ut pro signis Antesignani, post signa alia pugnaret acies, quoties hostium impetu Antesignani uicti cederent, ne nudaretur pugnantibus signa, collato statim gradu, ex secunda prima fiebat acies: ita ut a suo quisque Manipulo uel Cohorte pugnant non recederet: qui omnes ita docti instructique erant, ut ad nutum monentis intenti, ad illius Imperium se in Turmas colligere, rursus diuidere possent, obsistere, circuire, mutare pugnam, modo a fronte, nunc a cornibus occurrere, sequi signa, ordines seruare, consistere, & locum non deserere, tam facile scirent, ut signo dato, expediti & dicto uelocius, mandatis parerent: Erant enim ita instructae acies, ut faciles partienti, faciles iungenti forent, talisque disciplina, ut etiam in conspectu belli, & dum praeliatur, miles in sua Legione, Cohorte, uel Manipulo, maneret, ab eaque pugnant non recederet. Hoc quoque proditum est, quod quoties grauis armatura hostem fugasset, ne Turmae Equitum cursu & fuga insequendo dissiparentur, signaque & ordines relinquerent, leuem armaturam, funditores, sagittariosque, qui hostes longius agerent, & trepidantes opprimerent, emittebant. Quod longum secus apud Lacedaemonios fuisse tradunt: quippe in pugna acerrimi existunt, diuque & fortiter praeliantur, dum hostem in fugam uertant, quibus fugatis, effusos insequi nesciunt. Cum enim hostem dare terga coegissent, continuo redibant in ordines: Neque enim uidebatur decorum satis, in fugientem hostem & agmen consternatum inferre signa, & in terga dantes, ius uictoris exercere. Quotiesque ad ultimum laboris & periculi

periculi uentum erat, ut solutis ordinibus uage dissipati milites, forent in summa desperatione & diffidentia, rem in asperis praelijs saepe tentatam, felici euentu multi magno studio exequi sunt, ut dissipati milites ad suos mox ordines redirent. Deinde coactio agmine, omnes uno impetu impressionem facerent, & ulro in hostes irruerent, magnoque ardore animorum pugnam repararent: id quod apud Germanos frequens fuit, ut cedere loco, & rursus instare pro consilio haberent, uel ut Equites, dimissis equis, ad proximos euaderent, immiscentes se peditibus, dum fluctuatur acies, hosti obuiam irent: ideo ut spe fugae erepta, aequato omnium periculo, pedestri praelio acrius insisterent: uel ut in hostes acrius incurrerent, detractis frenis, cum effusum cursum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impressione facta, ui uiam faceret, sparsosque & incompósitos adorirentur. Nonnunquam ut Vexillo signiferis adempto, & in hostium agmine, aut intra uallum iniecto, quod acrius subiret, instando atque urgendo, ne illo potiretur hostis, maiori impressione dimicantes, ita irruerent, ut lapsam plerumque aciem repararent. Apud Cimbrum in more fuit, ne fuga signa & ordines dissiparent, Turmas & robora legionum longis catenis inuicem connectere, & per balteos milites colligare, ut ita nexi firmiter propugnarent: In quo traditur operae praetium, quod cum Lacedaemonij contra Tegeates dimicarent, & de uictoria confisi, uincula secum fererent, quibus illos uinctos ducerent: Postea uicti & fugati a Tegeatibus, eisdem uinculis nexi & captiui ducti sunt. Rhomanis frequens usus erat, cuneum facere & phalangem, ut inuicem scutis annexis, & supra capita elatis, densa latitudine succederent, unaque conspiratione & consensu in orbem se colligerent & impressionem facerent. Illud quoque salutare creditum est, transfugas detractis armis, nequid insidiarum simulata transitio ne moliri possint, in postremam aciem inducere: namque illis credere non facile licet: Profuit quoque salubre consilium, quod in magna consternatione, abscissis rebus, & desperata salute, a Rhomanis saepe factitatum nouimus: ut dispositis Equitum Turmis ante munimenta, fugientes temere ex praelio ad castra, milites pauidos & consternatos pro hoste haberent: illosque strictis gladijs inuaderent, ut non minus a tergo quam a fronte infestas acies uiderent. Haec enim ultima desperatio nonnunquam militum animos ita incescit, ut inclinatas, & turpi fuga profligatas acies plerumque repararint, tantoque ardore pugnant legantur restitutam, ut milites ancipiti coacti metu, uictoriam ex hostium manibus saepe eriperint. Fuit hoc quoque notatum, dum acies praeliantur, & armis decernunt, petere ut defuncta corpora liceat sepelire, uel post praelium abire concessum, de uictoria uideri: Eos enim qui uicerunt, precario aliquid ab hoste petere non decebat: Sicut confessio cedentis, & detrectatis certamen, ubi hostes ad pugnam elici nequeunt, pro uictoria fuit. Apud Gallos & Hispanos brachia & manus inermes tenere: apud Rhomanos capita scutis subdere, & arma tradere, deditiois signum erat: Quare Pompeiani, in pugna Pharsalica passis palmis salutem petiere. Armis quoque dimissis, salutationem more militari facere, magno saepe praesidio extitit militibus: Iuictis uelatisque manibus supplicare, aut cum infulis & uelamentis prodire. Apud Graecos manus inermes dare: Indis cum pateris occurrere, & uina libare: aut ex Solis ara accensis facibus, obuiam prodire, in fidem uenire & potestatem, signum fuit: Neque enim decebat illos qui passis palmis in deditioem uenissent, morte afficere, aut in eos uelut hostes insultare. Dextris autem exertis, & sublatiis manibus incedere, apud Graecos & Persas pacis signum erat: sicut Assyrijs & Massiliensibus cum infulis: Graecis cum oleae ramis aut lauro accedere: & Barbaris flores capiti corollas gestare: Aegyptiorum mos traditur, ut supplice ueste sumpta, & praetatis omnibus sacris, pacem deprecantur: Gallorum, occurrere magistratus cum pueris & foeminis: apud Persas, terram & aquam offerre, deditiois signum erat. Quare Darij Legati cum ab Atheniensibus magnificis uerbis terram & aquam peterent: ab eisdem alij in Barathrum, nonnulli in puteos praecipites acti sunt: apud Lacedaemonios scutis positus, manus excutere, in singulari pugna uox herbandi, se uictum fateri significat: sicut olim bello capti, cum salutem peterent, in discrimine extremo, saltem dicere ceperunt. Athletarum mos erat, ut cum in certamine uicti, digitum aut

Germani.

Cimbrum.

Rhomanorum cuneus & phalange.

Transfuga.

Fugientes ex praelio.

Petio ut defuncti sepeliretur.

Deditiois signum apud diuersas gentes.

Dedentes se interficere nefas.

Pacis signum.

Athleta.

Br. fide sententia.

Equites duos equos habebat. Pedites, & Eques que ferret fecim. In nauali praelio.

manū exerendo, pacem peti ostenderent. Fuitq; sententia Brasidæ Peloponnesium Ducis, cum acies decernere parant, instructo exercitu, lancearum frequentem motum & galearum, a qua parte futura sit fuga, demonstrare. Esse quoq; Romanæ militiæ comperimus, ut Equites in praelio duplici utatur equo, ut uni fatigato, alter recēs expeditusq; succedat: Quodq; sicut miles pedestris militiæ arma & uallum, & quoties opus foret, plus dimidiati Mensis cibaria: ita Equites præter arma & gladium, foliis culis frumentum deferebant. In nauali autem praelio constitutum est, ut milites nō militari solū fungantur munere, sed uelut Classiarij remigent, & per tabulata nauarum ministeria exequantur, hostiumq; tela excipiant, & scutis auertant. Hanc disciplinam militarem Lycurgus non omnibus significandam censuit. Ideo lege cauit ne contra eosdem sapius mouerent arma, ne iterum repugnando, diutino bello afflictere, & Iōga militiā hostes disciplinis erudiri contingeret: ideoq; bellicosiores effrenatōres forent. Accusaturq; Agesilaus, quod cōtinuis bellis quibus Bœotiam infestauit, Thebanos ociosos & bellorum rudes ita erudiuit disciplina & usu armorum, ut sæpe ipse ab eisdem in extremum uite discrimen, cum toto exercitu lapsus fuerit.

¶ An Sapiēti uxor ducenda sit, & quæ ad propagandam sobolem indulta cōmoda à Romanis fuerint.
Caput VIII.

ETVS quæstio fuit, & à prudentibus in utranq; partem agitata, & adhuc in quæstione est, an Sapiēti uxorem ducere expediat. Compater amicus meus, homo perfacetus multaq; uenustatis, & multi salis, cui in omni sermone mirafuit urbanitas, semperq; uenuste dicta, semperq; oportunos iocos habebat: si quem in nostra Parthenope uxorem ducere audisset, eum grauib; conuicijs, perinde ac si in aliquod crimen prolapsus foret, incessanter solebat, quod homo liber & sui potens, in seruitutem micipari, & sub imperio uxoris seruilem in modum excruciarī non curasset: habens semper illud in ore Thaletis Milesij, qui Iuuenis cur uxorem non duceret interrogatus, quia intempestiuum erat, respondit: Iterum Senex cum ad coniugium urgeretur, rursus intempestiuum dixit: hac ambage uerborum, Sapiēti nunq; uxorem ducendam fore demonstrans: Verūm qui hæc per penso iudicio explorare uult, profectō in coniugijs multa inueniet cōmoda usui uitæ necessaria, sine quibus uix homini sapiēti cælibem uitam ducere expediet: Siquidem non parua adijmēta ex hac societate homini uel inquieto & fatigato, ad requiem forensium exercitationum, uel in secunda fortuna ad ampliorem fructum lætitiæ, cum habeat cum qua congaudeat, parantur: præfertim si quis moratam, & nō quotidiani damni, ac cœdis, & pudendis uitijs nequissimam fœminam nactus fuerit: Nec minus cum studio & labore foris bona quæsiuerit, superesse domi qui ea diligentissime tueatur, haud mediocri præsidium uitæ putauerunt. Illud quoq; non parū refert, habere in miserijs solatium, in periculis adiumentum, sociamq; uitæ etiā in calamitate, quæ te perinde ac se foueat & amplectatur. Adde mutua pignora tori genialis, sobolisq; quam sibi quisq; post futuram, & honorum participam cernit: ingenitamq; charitatem in filios, animosq; consociatos: quæ ad ciuitatis & Reipub. præsidium, nec minus ad propagationem nominis ualent sempiternam. Quibus delinimētis aductus Socrates, nec Xantippe quamuis morosa & iurgiosa: nec Pythagoras, Crates, & Aristoteles, aliq; sapientissimi uiri coniugio carere uoluerunt. Quod legibus Lycurgus mandasse fertur: Nam si qui in orbitate & solitudine cælibes uixissent, ea afficiebantur ignominia, ut à ludis arcerentur, per hyemem uerō forum nudī circuire cogentur. Spartæ enim tam cælebi q̄ fero & malo marito legibus indicta pœna fuit: quæ iudicia Cacogamia & Obligamia dicta: Cretenses uerō felici instituto usurparunt, ut è grege Iuuenum deligerent forma conspicuos, quos ad uxores ducendas, propagandamq; sobolem uel lege compellerent. Thuriorum lex erat, ut Iuuenes primo ætatis flore, ad ducendas uxores muneribus honoribusq; inuitarent. qui uerō

Thaletis dictū de ducēda uxore.

Coniugij cōmoda.

Lycurgi lex in cælibes.

Spartæ.

Cretenses.

Thurij.

uerō ea defuncta, alteram superduxisset, is inuisus & execrabilis Dijs hominibusq; ab omni honoris aditu, & magistratu arcebatur. Platonis uerō legibus cauetur, ut qui ad quintum & trigessimū annum mansisset cælebs, nullo dignus honore & omnium postremus haberetur: cuius rei causa, Romanos magistratus ad coniugium & prolem excitandam, non solū pœnis coercere repugnātes: sed & præmijs inuitare Iuuentutem sæpenumerō uidemus. Furius Camillus & Posthumius cum Censuram agerent, his qui ad senectutem cælibes peruenissent: aut uiduarum nuptias, quarum uiri bello ceciderant, detrectarent: multam pœnæ nomine in ararium ferre iusserunt. Q. Metellus Humidicus Censor, & postea Diuus Iulius, deinde Augustus, liberorum gignēdorū & sobolis causa, legem de maritandis ordinibus tulere: eos ad progeniem propagandā præmijs & immunitatibus inuitantes: Siquidem cui tres erant liberi, uacatio muneris, cui plures, libertas donabatur: quod à Lacedæmonijs cōstitutū ferūt, ut triū liberorū parens, à custodia & excubijs, quatuor uerō, ab omni onere immunis foret. Quinetiam Præturas, Quæsturas, & Consulatus, honoresq; & magistratus, Romanū ueteres, nisi parentibus plurium liberorum, comitijs dedere. Quare exemplis pælam factum nouimus, plures Candidatos cum ad comitia & campum descenderent, fictis adoptionibus, liberos sibi pessimo more ementitos fuisse. Quod postea Senatus consulto sublato fuit, ne simulata filiorum adoptio, ueris patribus fraudi esset: semperq; mariti & plurium liberorum parentes, in omni negotio, pauciores liberos habentibus, aut sine uxore degentibus, antelati fuere: Persarum more, qui ingentia munera his qui plures genuerant filios, proponere soliti sunt: quorum Reges si quando Persi dē adirent, singulis mulieribus ad sobolis inuitamenta singulos aureos dare cōsueuere, prægnatibus uerō duplices. Quod Rex Ochus, cum esset fordida avaritiæ, ne quid elargiretur, adire recusauit. Mulieribusq; quæ trium liberorum matres forent, etiam uitio patre testari, & sine curatore de bonis disponere, negotiaq; alia gerere pmissum erat: Viroq; decedente sine liberis, omnium honorū hæres lege Romulī uxor erat: Si uerō cum liberis, æqualem honorum partem cum liberis ferebat. Utq; non seuera & tristis, sed læta atq; hilaris illorum pudicitia foret, uxoribus nec molere, nec coquere, aut alio seruilī munere fungi permisere: Nuptiasq; pecuniarum & fortunarum uiri sacrorumq; socias esse, iussere. Illosq; qui in uxorem aut liberos uiolētas manus intulissent, uelut sanctissima Deorum templa uiolassent, impios consceleratosq; duxerūt. Veteres enim, mulieres, propter infirmitatem consilij, sub parentum tutela cognatorumq; esse uoluere: donec uiro desponsatæ, coniugali copula iungerentur: tunc enim à tutela liberæ, in uirorū manu, nō in seruitio erāt: Ideo & mariti mores pro lege habere, atq; his se accommodare cōuenit. Cōtrā decet uirū curare, ad cultū uictūq; ei ne quid desit: Nāq; uxori malæ tractationis contra uirum actio datur: Cauendūq; ne uxoris imperio maritus agatur: Nā illū famosum despectumq; paulo momento præcipitem ageret: Quare uerbū Catonis talia exprobratis in Romanos sæpe emanauit: Illos omnibusq; armis imperitare, ipsis uerō uxores. Fuitq; ideo proditū in Assyria, Lunæ templū apud Carras fuisse, in quo qui Lunæ supplicaret, uxoris imperio subigi: q̄ uerō Luno deo sacrum faceret, uxori dominari ferebatur: Quibus etiā mos à Semiramide traditus, perditū māsit, ut uiris uxores dominantur. Sauromasas etiā ferunt hoc habere præcipuū, ut uiri sub Imperio uxorio & famulatu sint. Apud Aegyptios, ut uiro mulier præficiatur lege cauebatur, testatibus uxoribus inter solēnia spōsaliorū, imprimis uirum suo arbitrio parere oportere. Spartanæ mulieres minimē muliebris animi uiris imperant, domesticisq; negotijs solæ præsumt, curaq; omnis & procuratio ad ipsas pertinet. In quo fertur lepide dictū Gorgonis uxoris Leonidæ, quæ cum ab hospite argueretur, quod solæ Spartanæ uiris imperitarent, haud immeritō inquit: Nā solæ uiros parturiūt. Semper tamē bonū maritū agere, q̄ in Reipub. magnū uirū esse, pluris Veteres censuerunt. Ipsiq; ad coniugij & sobolis inuitamēta, inter muliebrīa iura, abundantī auro, mundoq; muliebrī, aureisq; segmentis, & purpura, omnibusq; delinimentis uti permisere. Quare in maximis bellis sæpe matronas auro collato, in ops ararium subleuasse, & magna Reipubli. adiumenta dedisse, perspectum est.

Platonis leges

Cælibes inuitati.

Lex de maritandis ordinibus.

Qui plures haberent liberos, alijs prælati. Perse.

Romuli lex.

Uxores seruilīa munera nō obibant.

Qui in uxore aut liberos uiolētas manus intulissent.

Mulieres ante matrimonium sub tutela. Uxor erga maritū cōtrā.

Viri sub uxoris imperio apud quos.

Semiramis. Sauromasas. Aegyptij.

Spartani.

Leonidæ dictū

Matronarū auro, inops ararii subleuatum

Legimus secundo Punico bello, cum Respub. infestis hostibus afflictaretur, scirentq; matronæ ærariū populi Rhōmani bello exhauriri, ipsas cœtibus factis, sponte aurum & ornamenta sua in ærarium contulisse, cuius rei causa, ut festis profectisq; diebus, dū ad sacra & ludos irent, Carpēto ueherentur, à Senatu datum est. Camilli quoq; tēpore, cum à Gallis populū Rhōmanū redimere oporteret, in angustia ærarij, quicquid auri & ornamentorum erat, matronas publicè contulisse, eoq; se populum redemisse accepimus: Propterea ut earum sicut uirorum, in funere solēnis laudatio esset, Senatus consulto cautum fuit: primaq; Popilia à Crasso filio laudata fertur in funere. Postea Iulius Cæsar defunctā primus laudauit uxore: Et Nero Poppeæ formam, & alia fortunæ munera pro rostris magnificè extulit: Alij deinceps defunctorum laudes ad populum solēni oratione profecti sunt. Vtq; perpetuū hoc coniugale fœdus & sinè dissidio foret, uxori uirum relinquere, & cum alio copulari nequaquā licebat: Viro autem nisi uxor in adulterio, aut ueneficio, seu clauium adulteratione deprehensa foret, aut si uinum biberet, leges à Romulo latæ diuertere nulli sinebant: qui aliter dissidiū fecisset, bona uiri ad uxorem deuoluī uoluerē: Quare. L. Antonius à Cæsaribus notatus, & Senatu motus fertur, quod nullo consilio aut modo, quam in matrimonium duxerat, repudiasset: & Tiberius Cæsar Quæstorem gradu deiecit, quod quam coniugem duxerat, tertia post die dimisit: Tamen si ex leuibus causis repudium intercessisse plerunq; inueniamus: Siquidem, Q. Antistius uxorem, quod cum libertina fabulari uiderat, repudiavit: Et, C. Sulpitius, quod inuelato capite foras prodisset: quippe ueste à capite deducta, matronas incedere, minimè fas erat. P. quoq; Sempronius, quod ludos se inscio spectasset, uxori repudium remisit: Taxaturq; Mecœnas inconstantia, quod cum ab uxore semel diuertisset, illamq; recōcliata gratia, paulo post reduxisset, iterum ac tertio cum ea similitate exorta, repudiū fecit, & mox in gratiam uenit. Quare millies eum duxisse uxorem ferebatur, cum unā haberet: Paulus uerò Aemylius cum argueretur, quod post longum tempus uxorem Papyriam fœcundam, & formosam dimisisset, dixisse ferunt, neminem scire, in qua parte calceus, licet speciosus foret, suos premeret digitos. Domitianus tamē Augustus Equitem Rhōmanū ob reductā uxorem, cum qua Martius ob adulterij crimē dissidium fecerat, Iudicium albo erasit, & nota affecit: & M. Lepidus, quod Apuleiæ uxoris desiderij post diuortij ferre nequiret, morbo extabuit: sicut Antistia repudiata à Pompeio, ipsius mater indignitatē ferre non ualens, necem sibi manu consciuit. Solon uerò lege constituit, ut qui uxore exturbasset, dotem illi restitueret, alioqui interusurij sexquidrachmale ob morā soluere cogeretur. Primus enim, P. Caruilius Ruga post annū quingentesimū trigésimum tertium, uel undeuigesimum ab Vrbe cōdita, cum uxorem duxisset, ex qua uitio corporis, liberos suscipere nequisset, sterilitatis causa diuortium fecit, quod apud diuersas gentes fiebat conditionibus uarijs: Nam Thurijs hac lege permittitur, ut neutri cum iuniorē sponsa, aut uiro coniugium postea inire liceret, ne libidine, aut illecebra uoluptatū magis, q̄ causa diuertisse uideantur. Apud alios his uerbis cōcipitur diuortium, ut pari uoto uir & uxor inuicem dicerēt, tuas res tibi habeto: In sponsalibus uerò dirimendis, hæc fuere uerba: conditione tua non utar. Atheniensibus libello repudij porrecto à uiro uel uxore, an concedi debeat, magistratus decernit. Apud Germanos semel cum nupta transigitur, cum qua senescendū erat, neq; à uiro diuertere, neq; post obitum alteri nubere permittitur. Id tamen memoriæ proditum est, uxori, concepto necdum ædito partu, post diuortium, alteri nubere nō licere: Damnaturq; Augustus Octauus, quod Liuiam Drusillam ex altero uiro abduxit grauidam, quam probauit unicè. Neq; in ius uocanti matronam eius corpus tāgere, aut à magistratibus summo ueri permittitur, ut à tactu alienæ manus inuolata maneat: Sed matronæ in semitis uiros de uia decedere iussum est: quod & Senatusconsulto cauebatur: Neq; dotale prædium, quodue dotis causa exhibitū esset, uiro, inuita uxore, alienare (quod lege Julia uetatur) ne uxor indotata maneat. Expedi enim Reipublicæ dotatas esse uxores, licet prisca sæculis dos apud Rhōmanos æs graue fuerit: mox decem millia æris dotes non excessere: postea corruptis moribus ad XL millia supergressæ sunt, in tantū, ut Megulia,

Matrone cur
carpēto uectæ,
& in funere
solēniter lau-
data.

Diuortij cause

Repudium ob
leues causas.

Solonis lex.

Quis primus
repudiavit uxore
Rhōmæ.

Thurijs.

Verba diuortij
conciipiendi
& sponsaliorū
dirimendorum.
Libellus repudij.
Germani.

Dos uxoria.

Megulia, quod quingenta ærum millia dotem dederat, dotata nomē tulerit. Fuit tamen lege cautum, ut si mulier uiro in manū conueniret, omnia quæ mulieris fuissent, uiro accederent dotis nomine: Proditumq; est, populū Rhōmanū. C. Fabricij, & Cn. Scipionis, ac Manij Curij filias, quod ob tenuē rem familiarem pro natalibus nubere non possent, de publico dotasse: sicut Athenienses Aristidis filias ob modicas facultates, ære collato, connubio locarunt. Solon uerò & Lycurgus salubriter consulentes, ne sponsæ magnò coniugia inirent, uiris dotes dare legibus uetere. Germanorū fuit uetus constitutum, ut uiri uxoribus dotes dare cogantur, qua non exhibita, nihil consoctatum, aut fœderatum, sponsalia haberent. Idem Cantabris, ut nisi à uiro sponsæ dos fuisset soluta, nullum esset matrimonij fœdus. Apud Indos pari boum sponsas mercari permittitur, qui cum in plures diuidantur ordines, unius Tribus uiro, alterius sumere non licet. Massiliensibus ultra aureos cētum, dotem dare nulli permittitur. Cretensis dimidia pars bonorū, quæ fratri cōtingit, sorori dotis nomine accedit. Apud Gallos quantam pecuniam uir ab uxore accipit dotis nomine, tantam de suo conferre tenetur, ut quod inde redundaret, cum fructibus superstiti accederet. Aegyptij uerò adeo dotes aucti sunt, ut qui uiri dotes acciperent, uelut mancipia, uxori addicerentur. Carthaginenses non dotibus, sed nuptiarum impensis, quas immodicas faciunt, modum statuere: Fuitq; constitutum apud Spartanos, ut qui rei quærendæ causa locupletum affinitates quærent, pœna multaretur. Quare Lacedæmonij qui Lyfandro superstiti, illius filias se ducturos uxores promiserant, & eo morte sublato, ducere recusat, optimo iure, Ephoris Iudicibus, pœnas dedere: quod spe præmiorum locupletum affinitatem affectassent. Siquid uerò ab uxore delictum esset, aut si quæ simultates offensionē forent, si quidem leuia & per ignorantiam admissa, clementi animaduersione & mollissimis pœnis emendabant: Siquid uerò grauius, de eo uir non in Iudicio & foro, sed remisso Iudiciorum munere, ne litibus obstreperent, cum propinquis tanquam domesticis Iudicibus, cognoscebant, quicquid dissidij foret in sacello deæ Viriplacæ, illarumq; contumaciam pœnis seuerioribus, aut mollioribus cohibebant. Quod etiam Tiberius Cæsar statuit, ut propinqui & necessarij matronas prostrata pudicitia, quibus accusator deesset, communi sententiā coercerent: Nonnunquam uxoris offensa mariti iudicio permittitur: Nam Pomponia Grecina capitis & famæ postulata, Iudicio mariti insons renunciata est. Athenis uerò erat magistratus, qui dissidentes cum uiris uxores, quæ non syncera fide in gratiam redissent, sinè iurgio, & sinè offensa conciliaret: In quo Crates Diogenis sectator fuit, qui litium omnium & iurgiorum moderator & arbiter inter propinquos præcipuè habitus est. Sicut apud Spartanos Harmosyni erant magistratus, qui mulierū petulantia in modestiamq; cohibebant. Apud alios fuere cōciliatrices, quæ uiris uxores & uxoribus uiros conciliarent. Adeoq; more maiorū muliebri pudori, salubri temperamento cōsultum fuit, ut ne priuatam quidē rem agere fœminas, nisi auctore parente, fratre, uirōq; permiserint. Illud certè non est ab re dixisse, quod quæ uno uiro cōtentæ erāt, quæq; matronale decus seruassent incoiūme, haud aliter q̄ pudicæ corona donabantur. Quæ uerò post uiri obitum coniugium inisset, nisi post decimum mensem nupisset, leuis, & impudica, atq; infamiæ inusta putabatur. Ideo pregnātem, bouem Numæ legibus immolare, & ita facinus expiare cogebatur: Neq; omittendum, quondam uxores uiris, & matres filijs, tunicas togasq; facere, easq; acu, & licio, ac telis intexere cōsueffe: summosq; Imperatores & Duces à necessarijs sæpe uestes cōtextas induisse. Quare Alexander Macedo & Augustus Octauus, domesticis tunicis ab uxore, matre, & sorore, aut nepte confectis, usi sunt, quas ueteri more in atrio domus cum clientibus Rhōmani intexebant. Græci uerò in Oeco & Procæco: Quippe apud matronas quondā lanificium magnæ laudis fuit, lanamq; fecisse mulierē, pudicitia & probitatis signū erat: quod à Phrygijs institutum ad Rhōmanos fluxisse putarim, quibus Attalus Rex, primus aurum uestibus intexere instituit. Vnde Phrygiones dicti, qui pictas uestes intexebant. Quo enim tempore inter Rhōmanos & Sabinos fœdus ictum est, cum Romulo & Tatio conuenit, ut Sabinæ ab omni opere, præterq̄ lanificio, immunes forent:

Megulia dotata.

Solonis & Lycurgi lex.
Germanorum uetus cōstitutum.
Cantabri.
Indi.
Massilienses.
Cretenses.

Calli.
Aegyptij.

Carthaginenses
Spartanorum cōstitutum.

Vbi uxores deliquissent in maritos.

Viriplacæ deæ Sacellum.

Magistratus Athenis ad cōciliandū dissidentes cum uiris uxores.

Post uiri obitū matrimonium inuentes.

Lanificij mātronarum.

Phrygiones.

scribitq; Varro lanam cum colo & fuso Tanaquilis & sandalia in templo Anci Mar-
tij, ad sua tempora durasse incolumen, factamq; ab ea togam Regiam uirgulatam, qua
Seruius Tullius usus fuit. Erat tamen Pagana lege sancitū, ne mulieres in uia torque-
rent fusos, aut illos detectos ferrent: quoniam frugum prouentibus auersari putaba-
tur. Vtq; lanificium ueteribus cordi fuisse adnotarent, Sponsam nuptiarum die colū
comptam, & fufum cum stamine, ad uirum deferre iussere: quem morem apud multos
etiam nunc coli obseruariq; uidemus, præcipue Iberos, quibus quicquid texunt mulie-
res, in cōmune conferunt, & uirorum iudicio quæ plurimum texuit, honoribus cumu-
latur & precio. Pheacenses quoq;, Homero teste, sicut rei naualis uiri, ita mulieres
pena trahendi & acu uestes intexendi periti sunt. Non sic Aegyptijs: nam uiris do-
mi pena curare, foeminis uerò in foro uacare usus erat, Apud Persas autem matronas
lanæ admouere manus, aut calatū & pena tractare, probro & turpitudinī dabatur.

Pagana lex.

Pheacenses.
Aegyptij.

Persæ.

¶ Ingens miraculum rerum quæ in Germania, & Britannia, tam ex ui-
tibus quàm fluctu maris proueniunt. Caput IX.

ROFECTO rem mirificam & ostento similē, & quæ dici creditq; uix
possit, amicus meus summus nuper enarrauit mihi, quàm ego his cōmē-
taciunculis meis adijcere dubitarem, ita uidetur esse rara dictū, & super
omnem impudentiam, prorsusq; ridicula uanitas, nisi hoc pro comper-
to & explorato, multorum testimonio comprobasset, qui se non audisse
uel legisse, sed oculis uidisse, & manibus attrectasse asserant. In citeriori Germania
intra Danubium loca esse, in quibus, nisi contra frigora & gelu, ac feram sæuamq; hye-
mē, uites maxima parte anni, sub niuibus humo contactæ iaceant: cum nulla his cōtra
immodica frigora tempestatesq; firmitas sit (utpote in tractu gelidissimo) prorsus al-
gore intereant, Eas demum liquatis niuibus, æstate anni ingruente, & calore cœli, mi-
rificè germinare, & frondes geniculatas emittere, sed uini parū effundere: Interq;
eas nonnullas, nescio qua cœli temperie, seu occulta & cæca origine, uites existere, pe-
culiari miraculo, & admirationis præcipuæ: quæ clauiculos & plerūq; candicantia fo-
lia ex puro auro germinēt, & simul coalescāt, illosq; uidisse & manibus attrectasse, Re-
gibusq;, & summis Ducibus unā cū palmite uitis, rimoso cortice, dono datos, ingēti mi-
raculo fuisse: neq; id ubiq; & passim, sed alijs atq; alijs in locis, & modò hic, modò ali-
bi fortuito euentu, & prout naturæ libitum fuit, euenire: idq; apud incolas pro ostenta
to minimè haberi: sed quia in locis pluribus id accidere soleat, quasi inter quotidiana
& frequentia reputari: Cuius rei causam quærentibus nobis, & plerosq; eruditos cō-
sulentibus Physicæ non ignaros, qui naturalium rerum momenta & causas didicere,
nemo eorum quisquam satis exploratam ferre sententiam, aut quæstioni satisfacere ui-
sus fuit: adeò difficiles causas explicatusq; habebat, nisi quod ex contagio terræ & gle-
bæ, ubi hæc prouenire, cum ibi aurifodinas esse certū sit, subtus in radicibus coalesce-
re aurum, & unā ingenitum & condensatum occulta ui & origine, dū germina emit-
tunt, mirabili naturæ constituto, aut decreto stellarum, aurum simul erūpere, & ita ger-
mina concipere, frondesq; aureas emittere crediderunt: sicut in Scythia authores tra-
dunt, in montibus ubi minium effoditur, ex terræ contagione & cœli moderamine ex-
tare rubras niues. Iunius Dentatus Parthenopeus, ingenio ornatissimo, uir apprime
nobilis, & eruditus, quo cum mihi à primo ætatis gradu uetus & magna amicitia fuit,
referre solebat, pleraq; prodigiosa & admirabilia, inter quæ, miraculum ingens in pe-
nitissimis oris Britannia & sinu intimo, ubi æstus effusi Oceani, secundi & reciproci
ad Lunæ augmenta & damna, ac frequētes fluxus maris & refluxus haud secus quàm
tempestas stans uicibus litora infestant, ab authoribus memorati existunt, sæpe malos
& nauium carinas uetustate rabescentes, ad litora expositos, & diutina aqua madefa-
ctos, quosdam ueluti fungos breui pediculo, iuxta aquas gignere, paulatimq; adolesce-
re inter fluctus, lapsisq; diebus etiā moueri, sed tamē à trunco minimè diuelli. Inter-
iecto deinde tēpore, uelut ad iustam magnitudinem peruenerint, mirum dictū tradit,
quod

Vites in Ger-
mania.

Clauiculi &
folia uitium ex
auro.

Causa.

Niues rubre
in Scythia.

Fungi in cario-
sis nauibus na-
ti, qui deinde
uiuunt.

quod oēm superat fidem, fungos eiusmodi ita genitos, à trunco sponte euelli, mox alis
emissis, & penniculis enatis euolare, & marinas aues existere, uesciq; pisciculis litora-
libus, perq; maria passim enatare, pariterq; apud incolas mirum non haberi. Sed quia
passim id euenire soleat, quotidiano usu miraculum esse desinere: Hæc inquam miris-
fica uiderentur, nisi monstrifica esse ubiq; solertis prouidentisq; naturæ opera experi-
mento uideremus. Ita enim parens natura comparauit, & opus fabricata est, ut sub or-
be diuersissimo, pleraq; dictu admirabilia, excedentia fidem inexplicabili difficultate
gignantur. Nā quis crederet quod Aristoteles, Cicero, & Plinius tradunt, in Ponto
Buxino apud Hypanim fluuium tenues mēbranas acinorum modo innasci arboribus,
ex quibus mox uolucris quadrupes, quæ ultra diem uitalis non sit, erumpere conspic-
ciatur? Aut quod idem scribit Aristoteles πρὸ θαυμασιωτάτων ζωομάτων; in Cypro genus
quoddam gigni æris, auro non absimilis, quod in frustra minutissima concisum Agri-
colæ ferant, mox ad pluuiam exoriri & coalescere, & postq; adoleuerit ad iustam ma-
turitatem, colligi & recondi: Vel quod idem compertum in Iberia dicit, Pastores
quandocq; Syluam incendisse, mox Tellure conscissa, multum argēti deliquati effudis-
se, iudicatumq; esse, glebam refertam uenulis, orichalcum argētumq; educere: Aliaq;
quæ arduæ sunt explicationis & difficultatis immensæ: Atq;, ut reliqua omittantur,
nōnne usu quotidiano assiduoq; experimēto didicimus, ex minimis paruisq; semini-
bus leui calore fotis, animari uermiculo mirabili cōstituto, qui frōde cōtecti & educa-
ti, paulopost cum adoleuerint, Sericum, unde nobis preciosarum uestiū usus est, ex se
emittant, & demū cum adulti fuerint, gignāt ex se cucullos & follicula: in quibus re-
conditi immoriātur, indeq; enascantur papiliones candiduli, qui inuicem nexi, pariunt
semina, ex quibus denuo nasci queant. Ista quidē frequentī apud nos spectaculo quasi
quotidiana uilure: quæ si alijs referatur, quibus hæc incomperta sunt, prorsus incre-
dibilia, & fide caritura, ac fictis sermonibus similia haud dubiè uiderentur: In qua qui-
dem re mirari succurrit, quod Procopius Græcus author literis & monumentis recē-
tium historiarum prodidit: Iustiniani temporibus cōmentum hoc Serici, solerti inge-
nio quæsitum, primū in Italiā allatum fuisse, cum antea incompertum foret & in-
cognitū: Cuius dicto licet coniectari, Sericeas uestes ex uermiculis, quales hodie ui-
suntur, apud prius sæculum & ueteres Romanorum non fuisse, licet Byssus & Pur-
pura ac uestes Sericæ, dissimili uidelicet licio contextæ, omnium sermonibus celebratæ
sint, quod ex frondium canicie depectūt Seres. Byssumq; apud Indos frequētem gi-
gni tradunt, ex arbore populo haud dissimili, folijs uerò salici, quæ in Græcia etiā nasci
Pausanias pdit: Apud eosq; lanigeras arbores florē emittere cum nucleo, quo detra-
cto, reliquū, ut lana carminetur: Atq; in Persicis insulis, arbores, instar cotonei mali,
cucurbitas emittere, quæ mox ruptæ, lanuginis pilas ostēdant, ex quibus cōficiuntur uestes.
Et in Atlante arbores nasci, quarum comæ lanugine uestiuntur, quæ Sericis uelle-
ribus non cedant. Quod nobis quoq; satis probabile, nec à fide deuium uideretur: ni-
si apud Indos & Aegyptios Bombycem Coam intexere uermes, qui aranearum mo-
re fila deducant, multiplici lectione uideremus.

Apud Hypa-
nim fluuium.

Aes seminatū
in Cypro.

Vermiculi serici
cum ex se mita-
tentes.

Papiliones.

Sericæ uestes
quando primū
emerferint.

Byssus.

Lanigerae ar-
bores.

Arbores in
Persicis insu-
lis.
In Atlante.

¶ Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud Veteres libertatis
genus fuerit, qualiterq; ciuitas amittebatur uel dabatur. Caput X.

Iuuenalis Satyra quinta, qua in eos inuehitur: qui potētiorum secta-
tores fiunt, hos uersus postremos meminimus legisse:
Omnia ferre
Si potes & debes, pulsandum uertice raso
Præbebis quandoq; caput, nec dura timebis
Flagra pati, his epulis, & tali dignus amico.
Quos pleriq; parum docti Grammatici uerborū inuolucro interpretati, ita studiosos
demorantur, ut non sit facile æstimare, quæ tādē Authoris mens, & qui uerborū sen-
sus existat: qui tamen si explorato iudicio exponantur, profectō manifesti apertiq;
fiēt.

ffent. Et licet aliud alij autument eruditiores: huic ego opinioni accederē, quæ magis ex cōtextu uerborū redūdat: Quod cum antea multis criminationibus illos qui mēsas potentiorū se stantur, & aliena quadra studēt uiuere, Poëta fuerit insectatus: post multa quæ sub alieno Imperio digna atq; indigna pati necesse est, ut tandem se in libertatē uendicent, & iugum quem, imperiosi domini ferendo seruitiū, sponte subierant, demū è collo discutiant, suadendo concludat: Quodq; pulsandum caput uertice raso, probè arbitratur: scilicet modū quo liber quispiam à Prætorē fit, designauit. Fuit enim antiqui moris, ut qui ex seruitute in libertatem uocabatur, raso capite ad Prætorē itaret, apud quem bis terq; caput percussus, uel per Licitorē percuti iussus, uirgula quæ Vindicta dicta est, aut Festuca, in eū iacta, cum eum uertisset dominus, Prætoris iussu seruitute eximeretur, quicq; libertatem eo modo nactus fuerat, manumissus Vindicta dicebatur, quo genere manumissionis, libertatem unā & ciuitatem Rhomanam assequabatur: scilicet à Vindictio Vitelliorū seu Aquiliorum seruo, cuius indicio detecta cōiuratione, de opprimendis Consulibus, authore T. Lūcio, primus libertate & ciuitate donatus est. Cautumq; fuit, ut qui ita libertatem assequuti essent, Vindicta manumissi dicerentur. Raso enim capite, tam illi qui liberi fiebant, quasi tempestatem effugissent, quàm qui bello capti, seruitute exempti fuerāt, incedere & triumphantis currū prosequi consueuere. Obseruatumq; fuit, ut in templo Feroniæ libertorū deæ, tam serui quàm addicti ex compedibus & Ergastulo, libertorū munia acciperent. Nō ergo inscitè, debere eos qui potentioribus tam seruiliter famulantur, caput raso uertice Prætori pulsandum præbere, seq; in libertatem uendicare, nec dura Virronis flagra patienda esse, Poëta censuit: Scilicet alludens ad eos, qui ex seruitute à Prætorē manumissi, & libertate donati sunt. Apud Lacedæmonios uerò, qui serui mancipio eximuntur, fronde coronati incedunt, & templa circueunt: apud quos hi qui à Tyrannis liberati erant, Adscripti uocabantur. Sed notandū apud Rhomanos libertatum triplices fuisse species: Nam pleriq; manumissi, liberi simul & ciues Rhomani erant, quæ maior libertas, & ex Vindicta appellatur: Alij testamēto, uel in æde sacra, aut ante Cōsulem, ut inquit Caius: Nonnulli censu fiebant liberi, quo genere manumissionis, etiā ciuitatem Rhomanā assequabantur: Cū enim soli ciues censerentur, si quis seruus, iubente domino, in censum relatus esset, & liber, & ciuis erat: qui tamen census non ius ciuitatis confirmabat, sed indicabat eum qui census fuisset, pro ciue se gessisse: Quā quidē ciuitatem & libertatem, nisi aut proscriptioe solum uertendo, aut si aqua & igni interdicitū foret, ex decreto Senatus, iussuq; populū, nemo inuitus amittebat: Neq; em̄ ciuem Rhomanum sine autoritate Senatus, ciuem esse desinere fas erat, nisi capti ab hostibus fuissent: tunc enim quoad captiui erant, ius ciuium, & ciuitatem amittebant: qui si in Urbē postea redirent, iura ciuitatis & libertatis postliminio recipiunt: Itaq; liberi & ciues Rhomani fiunt. Fuitq; memoriæ proditum, ut quem pater aut populus uendidisset, uel pater patrus hostibus dedisset, si ab hostibus receptus susceptusq; fuisset, cum eo nullum postliminium foret. Quod si is quē pater patrus deuouerat, receptus non sit, cum eo postliminium esse, consentiunt omnes: cū nec deditio, nec donatio sine acceptione intelligi possit. Ciuitatem Rhomanam amitti, si Rhomanus ciuis Urbis alterius iura asciuerit, multi censuere: cū duarum ciuitatum iure ciuili, nemo censeatur ciuis. Animaduersumq; est, eū qui ab Imperatore ciuitate donatus esset, nunquam ob crimen, populū Iudicio fuisse condemnatum: siqui tamen rei capitis agerentur, & ob id solum uerterent, non prius ciuitatē amisisse censebantur, quā essent recepti in eam, quod uertendi soli causa uenerat: Idq; non ademptione ciuitatis, sed aquæ & ignis interdictione fieri. Hanc uerò ciuitatē à principio parcissimè populus Rhodabat: quippe Crasso, & Scæuola Coss., ne ius ciuitatis in colluione, & quasi p̄miscuū foret, cautū fuit, ne hi qui ciues Rhomani non essent, pro ciuibus fierēt: Quare Punico ardente bello, Murrina Syracusanus, ob plurima in Rēpub. merita, & quod in Sicilia cum equitatu trāsferat ad nostros, ex autoritate Senatus & rogatione populū, ciuitate donatus fuit, loco magni muneris. Mox lege Gelia & Cornelia, ut nisi quibus, Cn. Pompeius ciuitatem dedisset, nemo ciuis fieret, decretum est: Quo tempore Theophanem

Manumissio quibus cerimonis fieret.

Feroniæ templum.

Lacedæmonij.

Adscripti. Apud Rhomanos triplices libertatis species

Postliminij ius

Qui ab imperatore ciuitate donatus esset. Ciuitatē parcissime initio dabat Rhomani.

Theophanem Mitylencum ciuitate donauit, pro cōiione. Antea uerò lege Apuleia, quam Saturninus, Cōsule C. Mario, tulisse dicitur, ut in singulas Latinas colonias terminos ciues facere liceret, cautum erat. Deinde lege Pompeia, quam Pompeius Strabo tulit, ueteribus incolis trāspadanis idem iuris quod Latinis colonijs, tributum est, quos postea ciuitate donauit. C. quoq; Gracchus Italos & Rhomanos eodem iure censuit, quo tempore Italicis populis pluribus ciuitas tributa fuit: Primusq; Fuluius Flaccus Coss. Italos ut in ciuitatem assumerentur, excitasse dicitur: deinde Tyrreni, Lucani, & Sannites iure ciuitatis donati fuere. Demum Sylla illorū seruos, qui ciuili bello ceciderant partium suarū, in libertatem uendicauit, & ciues esse uoluit: qui tametsi ius ciuitatis haberent, non tamen cum ueteribus Tribubus suffragia ferebant. Sed ex illis uelut nouis incolis, alias effecit Tribus, in quibus ultimi suffragabantur, ita fiebat ut ad illos per rarō suffragij ius ueniret. Quæ omnia post ciuile bellum, cū rerū Sylla potiretur, & summā Imperij teneret, sublata & inducta in melius emēdauit. Nā magna sibi curæ fuit, nō in colluione omnium, neq; apud exteros nomē Rhomanū passim uulgari: Ideo populi iussu, comitijs Centuriatis, singulis municipijs ius ciuitatis, quod antea acceperant, ademit. Quod & Licinia lege & Mutia cauebatur: Quippe cū Italiae populi magna pars se pro ciuibus gererent, Licinius Crassus orator, & Mutius Scæuola Pont. Max. ut in suum quisq; ius rediret, legem de regendis ciuitatibus tulerunt, cū summa cupiditate ciuitatis Rhomanæ, Italicis populi tenerentur: qua lege ita alienati animi sunt, ut principium belli Italicis fuerit: Itaq; ius ciuitatis, quod cū infimis antea promiscuum erat, apud paucos redundans optabilius fuit. Diuus postea Cæsar medicinam professos, & liberalium artū doctores, præcipui muneris loco, ciuitate donauit, qui cū Nouocomensibus ius ciuitatis dedisset, Marcellus Coss. id irritū fecit, arreptumq; Decurionem Nouocomensem uirgis in foro pulsaui, præfatus ea dedisse uerba, ne se Rhomanum ciuem aliquando censeret. Maius quoq; legem tulit, ut nisi ex decreto populū, nemini in Regione esse liceret. Mox Syllæ exēplo, mille homines Camertes, ppter nauatā insigniter operā in bello, ciuitate donauit: Eratq; constitutum, ut qui in numero ciuium Rhomanorū adsciti, quicq; ciuitatem Rhomanā populi iussu assequuti fuerant (ne quid discriminis cum ueris ciuibus foret) pudendas artes, & homine Rhomano indignas, non pertractarent, ac mutatis explosisq; ueteribus nominibus. P. Cornelij, Metellorumq; & Claudiorum, aliorumq; nobiliū Rhomanorum prisca nomina tanq; ueri ciues & cultu Rhomano educati, usurparēt: Demum Augustus Cæsar uindex Maiestatis Rhomanæ, ne unq; tortus aut uinctus ullo libertatis genere, ciuitatē nancisceretur, ædita lege statuit: Ipsamq; parcissimè & uelut magnum operæ precium largitus fuit. Quod & Claudius Cæsar prohibuit: Nam peregrinæ conditionis homines, gentilia Rhomanorum nomina assumere uetuit, ciuitatemq; Rhomanam usurpantes, securi percussit. Sed animaduertendum, nom omnes qui in ciuitatem adsciti erāt, protinus suffragij ius in Tribus habuisse, uel ad magistratus & honores admissos esse: Quia nisi ius suffragij à populo his impartiretur, atq; in Tribus admissi descriptiq; fuissent, ad dandos honores promouēdosq; magistratus, ius suffragij non habebant: Siquidem multis dabatur ciuitas sine suffragio, pleriq; ius Quiritium, nonnullis libertas, aliquibus ius municipij & fœderis. pluribus ius Latij: alij tanq; Coloni, aut stipendiarij, & uectigales habitj, nonnulli sponsione in amicitiam recepti fuere: Quam quidē suffragij lationem, sine consulo Senatus, solus populus ut beneficium tradebat. Ius uerò Quiritiū primū Archagatho medico cū taberna, in compito Acilio datum fuisse legimus. Municipij uerò illis, qui ex alienis ciuitatibus adsciti, munerum Rhomanæ ciuitatis participes erāt, nisi quod ad suffragia ferenda, & magistratus admitti non poterāt: sicut Fundanis, Formianis, Cumanis, Acerranis, Lanuinijs, & Tusculanis, qui haud multo post, in ciuitatē admissi fuere: His naq; & Campanis equitibus ciuitas sine suffragio data fuit: quibus postea & Arpinatibus ius suffragij, quod antea negabatur, concessum ferunt. Anagninis quoq; ciuitas sine suffragij latione collata est, conciliatq; & connubia adempta, magistratibusq; interdicitum: præterq; in curadis sacris. Et cū Puteoli Salernum & Buxentum, pro eo quod adscripti coloni

Pompeij Strabonis lex.

C. Gracchi lex.

Ciuitate donati raro suffragabantur.

Licinia & Mutia lex.

Lex de regendis ciuitatibus.

Docti ciuitate donati.

Marij lex.

Ciuitate donati à pudendis artibus abstinere uolunt, & nomina mutabant.

Aug. Cæsaris lex.

Ciuitate donati sine suffragio.

Ius Quiritium cui primo datum.

Municipij ius.

coloni, nomina dedissent, se pro ciuibus gererent, Senatus iudicauit non esse ciues. Nonnunquam qui ex municipijs suo iure & legibus utentes, muneris tantum cum populo Romano participes erant, nullis necessitatibus, aut alia lege uel foedere astricti, municipes dicti sunt: sicut M. Cato senex. T. Cornelianus. C. Marius. M. Tullius, & alij. Tertio qui ad ciuitatem Romanam ita uenerunt, uti municipia essent suae cuiusque ciuitatis & coloniae, ut Tiburtes, Prenestini, Pisani, Urbinate, Nolani, Bobutineses, Placentini, Napesini, Sutrii, Lucenses: Fuitque obseruatum, ut ita recepti, peregrinorum loco non haberentur, sed ciuium. Et tamen si ius coloniae, quam municipij semper maius & auctius fuerit, quod coloni iura institutaque populi Romani, nihil sui arbitrij habent: municipes uero suis utuntur moribus & institutis, sicut Imperio Romano: tamen in coloniam semel auspiciato deductam, illa incolumi, noua colonia deduci nequit, licet illa existente, noui coloni deduci ualeant: Differt tamen colonia a municipio, quia ex ciuitate colonia aliud traducitur, Municipis uero aliunde in ciuitatem ueniunt: In quo animaduertendum, plura fuisse coloniarum genera: Namque aliae Latinae, aliae ciuium Romanorum dictae sunt, aliae ex utrisque, nonnullae ex pedibus uel equitibus, cum in agrum bello captum stirpis augendae causa mittebantur: Siquidem Bononia colonia Latina fuit: Mutina, & Parma ciuium Romanorum: Placentia equites solos habuit Latinos, licet Cicero Placentiam municipium, non coloniam dicat esse. Eratque constitutum, ut singulae coloniae, annua pensionem populo Romano pederent: tamen si L. Iulius Drusus Tri. pl. XII colonias sine onere pensionis deduxisse legatur. Fertur tamen populus Romanus Illensibus ob generis uetustatem, & quia authores Romanae stirpis fuerant, plenissimam immunitatem dedisse, ut tutelae curaque excusationem haberent: Tyrijs uero libertatem, sicut Atheniensibus, & Thessalonicis, quibus etiam Diuus Seuerus ob egregiam fidem Italicum ius dedit, Cyzicenis uero, cum Mithridatico bello, ob insignem operam libertatem meruissent, postea Tiberius Caesar, quod insolenter in ciues Romanos se gessissent, libertatem ademit, & stipendiarios fecit. Nero quoque uniuersae Aethiopiae libertatem dedit, Graeciamque liberam dimisit, & nationes Alpium maritimas in ius Latij transtulit. Ex insulis uero, Cephallenia Iacynthus, Aegina, liberae fuere. In Africa, Carthago, Leptis, Adruma, Ruspinum, Tapsus: quae etiam a Diuo Seuero, & Antonino iuris Italici factae sunt. Otho Lingonibus uniuersis ciuitatem dedit. Ex finitimis, Ostia, Antium, Minturnae, Tarracina, & aliae plures, militiae aliorumque munerum uacatione fungebantur. In Sicilia, quia prima omnium prouincia facta est, Mamertina ciuitas & Taurominiana foederatae: Liberae uero & immunes Centuripinum, Alexina, Segestana, Aletiensis, & Panormitana: Inter quas, Centuripinum, & Segestanae Latinitatis iura obtinebant. Eratque uetus mos, ut qui ius Latij haberent, alios sumere magistratus aut praesides non tenerentur, nisi Romanos ciues. Ne mausenses enim cum ius Latij obtinerent, ad Aedilitatem & Quaesturam aliosque honores, nullos nisi Romanos ciues admiserunt. POSTEA liberalitate populi Romani, ex omni genere, omni que natione terrarum, benemeritos de nomine Romano, quorum uirtus enituit, in ciuitate adsciscere, & fide, ac societate iungere, usus inualuit. Estque inter exempla, non stipendiarios modo, sed hostes populi Romani, qui ad nostros Imperatores profugissent, aut magno usui Reip. fuissent, quin etiam seruos bene de Republica meritos, ciuitate donatos esse. Itaque Tusculanos, Equos, Volscos, Hernicos bello uictos, post uictoriam, ciuium numero Romano adsciuerunt, suaeque tutelae duxerunt, & ueluti patroni clientes, in fidem accipere, cognationemque & hospitio iuxerunt. Sic Iulius Alba, Cornelianos Camerino, Portios Tusculo oriundos, in Senatum acciuerunt. Lapsis deinde temporibus, latius hoc ius propagatum fuit, ita ut in Hispania oppida Latii antiquitus donata, unde xxx numerentur, libertate VI, foedere III, stipendiaria CXX. In ceteriori uero, oppida ciuium Romanorum XIII, Latinorum ueterum XVIII fuerunt, foederatum unum. Stipendiaria CXXXV. Inter quas Pacenses, & Emeracenses in Lusitania iuris Italici fuere. in Africa ciuium Romanorum XV: Denique Respublica uarijs casibus agitata, Vespasianus uniuersae Hispaniae ius Latij tribuit. Otho Lingonibus uniuersis ciuitatem dedit. Claudius uero Caesar, omnes Graecos, Gallos, Hispanos,

Coloniae a municipio differre.

Coloniarum genera.

Libertas.

Ius Latij.

Privilegium eorum qui ius Latij habent.

Liberalitas deinde ciuitatem dabant Romanis.

Ius ciuitatis latius propagatum.

Hispanos, Britanos, Sauramatas, ciuitate donare, & togatos uidere statuit. Quinetiam non modo in iura ciuium, sed in Imperium saepe externos Romani adsciuerunt. Prius enim Traianus externus, & deinceps alij ad Imperium promoti feruntur. Solon uero Atheniensibus, praeter eos, qui sacra, & genus, aut stirpem antiquissimam haberent, ius ciuitatis nulli peregrino dari mandauit, nisi ei qui aut perpetuo exilio patria pulsus esset, aut alicuius artis causa cum Penatibus & domo Athenas comigrasset. Postea Pericles legem tulit, ut hi soli Athenienses fierent, qui utroque parente Atheniensi ciue nati forent: In tantum, ut Euagoras uix propter multiplicia beneficia, ciuitate donari meruerit. Quinetiam author fuit, ut ex non legitimo matrimonio aditi, ciuium non censerentur numero: Licet contra legem a se aditam, illegitimum filium sibi superstitem, ciuis loco haberi uoluerit. Deinde inquilini, & aduentitij passim in ciuitatem adsciti fuere, coacti, tributi nomine, drachmas XII quotannis pendere: foeminae uero VI. Lacedaemonij uero Lycurgi legibus & Thebani, nouos incolas & peregrinam stirpem non admiserunt: sed ius ciuitatis & urbis usum peregrinis interdixere, uictosque armis pro alienis arcuere. Finitimos tamen, quos Helotas nuncupant, pari iure uixisse, & a Procli & Euristhenis Heraclidibus descendentes, in ciuitatem adscitos fuisse comperimus. Quinetiam peregrinis Spartam adire, omni tempore non licuit, quod illorum comertia uitarent: quare Derinoxeni, quasi fallentes hospitem, dicti sunt. Nec solum Spartae peregrinos & conuenas non admiserunt: sed si quis ciuis Spartae discedens, apud externos moraretur, capite luebat: quibus nec peregrinari licitum erat, ne uersutias & dolos a peregrinis hauriret: Neque aliud Lacedaemonijs & Atheniensibus fuisse fertur exitio (quod multum armis ualere) nisi quod uictos bello osos haberent, nullosque comertij iure dignos ducerent. Qua de re Photion Atheniensibus subiratus fuit, quod filium Spartam ad peregrina noscenda instituta dimisissent. Tirceum tamen poeram Lacedaemonij ciuitate donarunt, contra instituta maiorum: quod ideo factum Pausanias ait, nequasdo illis obijci posset, quod peregrino Duce usi fuissent. Atheniensibus quandoque lege cautum fuit, nequis Atheniensem Megaram pedem inferret, multa capitis indicta: quod odio eos prosequerentur perniciali, poenis, si quis uel tempestatibus, aut hostium impetu, ad eorum litora applicuisset, intra quintum diem, abire cogebatur. Carthaginienses quoque adeo peregrinos osos habebant, ut qui in Sardiniam aut Herculis columnas ad nauigabant, mari demergerent: quod de Scythijs quoque proditum est, qui adeo peregrinos inlectati fuerunt, ut eos omni uitae comertio prohiberent, Anacharsim, quod sacra Graeco more faceret, occiderint. Idem de Scythotauris, qui pro hostijs aduenas immolabant, proditum est. Inter caeteros feruntur Gamphantes in intimis Libyae oris, adeo hominum comertia fugere, ut nulli se peregrino misceri sinant. & Seres, qui coetus & congressus fugiunt hominum, ita ut rerum precia oculis aestimantes, sua tradant, aliena non emant: scilicet arbitrati, iura ciuium cum peregrinis comunicari non oportere. Apud Indos quoque, nisi triduo, hospitem diuertere licebat, ne ciues longo usu dissimiles mores imbuerent, & in alienas leges ritusque transirent. In Aegypto quoque apud Busirim & Cynopolim, hospites non diuertebant, neque admittebantur alieni, qui omnibus ferre Barbarijs mos exoletus erat, ut hospites finibus pellerent. Claudius quoque Caesar, peregrinos ferre gentilia Romanorum nomina uetuit edicto. Proditumque est de Epidaurijs mirum, quod cum Illyricos mores osos haberent, nec illorum comertia uitare possent, ut se a contagione accolarum seruauerunt immunes, ita cauisse, ut unum seligerent aetate grauem, qui solus ad illos penetraret, cum quo comertium haberent, quem Poletem dixerunt. Contra uero Germanis ius hospitij sanctissimum erat, hospitijque ita enixae indulgebant, ut quenque hospitium cum quo mensa fuisset communis & sacrificia, arcere tecto, aut auersari, nefas ducerent. Idem apud Lucanos, quibus lege cauebatur, ut si quis Sole occaso, diuertentes hospites, notos ignotosque domo exigeret, κακογενεως teneretur, multamque eo nomine pendere cogeretur. Calabri quoque hospites comi hospitio benignè inuitant, pira illis affatim apponendo. Traditum tamen memoriae est, cum inter Megareses & Corinthios de Imperio certaretur, captiuos in bello tam leniter habuisse, ut illos uelut hospites inuicem tractarent,

In imperium adlecti. Athenienses.

Pericles lex.

Lacedaemonij.

Helotae.

Inhospitalitas. Derinoxeni.

Quid Lacedaemonijs & Atheniensibus fuerit exitio. Tirceus poeta.

Atheniensium lex.

Carthaginienses.

Scythae.

Scythotauri. Gamphantes.

Seres.

Indi.

Aegyptij.

Claudij edictum.

Epidaurij.

Poletes. Ius hospitij apud Germanos Lucani.

κακογενεως.

Calabri.

T tractarent.

Arnarion. cōmune conciliū Arnarion uocantur: qui de rebus publicis consultari, in Iouis Iuco
 Demurgi. Aenarion coibāt, cui decē præsiderent, quos Demurgos uocatos ferunt. Sicut Bithyni
 Bithyni. & Galatæ conciliū trecētorū, in locum Dryminetum aduocabant. Apud Argiuos
 Galatæ. octoginta uiri: idem apud Mantinēses. In Elide autē LX Senatus uice fungebatur.
 Argiui. Cretenfes x habuere præsfectos, qui de rebus maximis decernebant. Apud Bithy-
 Mantinēses. nos minorē annis xxx, in Senatū adsciscere nō licet: Aetolorū conciliū multiplex
 Elienēses. fuit, quod Apocletū nuncupāt. Maximū uerō Crotoniatarum conciliū erat, nec faci-
 Cretenēses. le explicatu, & turbulentæ cōfusionis, in quo siquid consultō statuendū erat, mille dele-
 Aetoli. ctos cōsulebant uiros, ubi prætumultu minus decerni quicquid lege poterat. Sicut apud
 Apocletum. Crotoniata. Seres, maximus ordo ex quinq; millibus Cōsiliarijs fiebat, q̄ in apparatu belli Elephā-
 Seres. tem singuli præsistere tenebantur. Q. Hortensius Tribunus pl. deinde Philo Dictator
 Hortensij & Philonis lex. legem tulere, ut plebiscita omnes Quirites tenerent, utq; leges à populo latae, ritē pro-
 Senatus autho- ritas. mulgatae nō essent, nisi post initum populi suffragiū, Patres authores fierent. A primo
 uerō urbis ortu, post exactos Reges, de nulla re populus diiudicasse, aut suffragia tu-
 lisse traditur, nisi ex consulto Senatus. Prius enim iubebat populus, deinde cōfirmabat
 Senatus, quod auro subsequente fieri desitum est: Nam de his quæ plebs sciuit, nō Sen-
 natus, ut prius diiudicabat: sed de prauato usu, de his quæ Senat⁹ cognouerat, populus
 iudex erat: quod à Lacedæmonijs seruari meminimus, ut sententiā, quā Senatores Re-
 gesq; cēserant, populo decernendū corrigēdiq; facultas foret, iubēte Lycurgo, qui co-
 optandi Senatus, & legendi quos uellet magistratus, ius populo dedit. Contrā Athe-
 niēses, iubente Alcibiade: nā omne regimen & summā imperij à populo ad Senatū
 transtulere. Sylla quoq; dū rerum potiretur, trecentos legit Senatores, sanxitq; ut nisi
 ex consulto Senatus, nihil ad populum ferretur. Erat igitur Senatoris officium, tā de
 promouendis magistratibus, prouincijsq; administrandis, q̄ de bellis, triumphis, suppli-
 cationibusq; decernēdis, deq; præsidijs in prouincias, & auxilijs summittēdis, de lege,
 de foedere, & pactionibus, ac tota gerenda Rep. liberē sentire, ac fortē cōstantēq; sen-
 tentiam dicere. Neq; enim in administranda Rep. gerendoq; imperio, quicquid bello uel
 pace decerni poterat, nisi Patrum autoritate & decreto Senatus. Quippe Senatui de
 rebus omnibus decernēdi libera facultas erat, nisi in magistratibus creandis, & legibus
 faciendis, aut si in hostes arma mouenda, uel à bello recedendū, pacesq; & foedera in-
 eunda forent: tunc enim sine populi iussu, Senatū nihil sentire, uel decernere posse
 liquet. Prouinciarum tamen decernēdarum, Imperatorisq; deligēdi iudiciū, atq; ararij
 dispēfandi munus, ad Senatū sine populo semper spectasse, nemo dubitauit: Tamen
 populū Rhomanū cōtra Senatus decreta, prouincias nōnunq; demādassem legamus,
 pacta quoq; sponfionesq; iniussu populi facta, & si per Senatū postulata, aut Con-
 sules, populū non tenere, nulliusq; roboris esse haud dubium est. Senatores quoq; uel
 à Dictatore, legendi Senatus causa, uel à Cēsoribus, seu Triuuiris, qui ius legendi Se-
 natus habebant, & eos ex gente patricia, Rhomanos primū ciues, summa dignitate &
 amplis honorib⁹ functos, legi & cooptari solitos inuenimus: deinde, ex ordine Eque-
 stri: postremo plebeios, & ultimæ sortis, per gratiā & libidinem, census habita ratio-
 ne, non morum: Nōnunq; libertinorum filios. Appius enim Claudius Cæcus, dū Cē-
 suram ageret, filijs libertinorum in Senatū adscitis, ordinem inquinasse dicitur pri-
 mus. Nec longo post interuallo, exteræ gentes & trāsalpinae nationes, Senatorum iu-
 ra in urbe adipisci, & in Senatū admitti meruere. Primūq; Hedui, qui iura fraternita-
 tis cum Rhomanis habebant: deinde alij illorum exēplo admissi in Senatū, & ius suf-
 fragij habuisse feruntur. Nero uerō quis præceps & furibundus, libertinorum filios
 diu in Curiam nō adsciuit, admissosq; gradu deiecit. Augustus Octauius tantū Senato-
 res fecit, ut singulos nominatim sedētes in Curia saluaret, & discedēs, nullo se mouē-
 te, uale diceret. Vespasianus quoq; nō oportere maledici Senatori, remaledici autem
 ius esse respōdit. Alexāder Seuerus Imperator nullū in Senatū admisit, neq; Laticla-
 uum ademit, aut poena affici passus fuit, nisi de cōsilio Senatus. Quod Diuus Nerua
 & Hadrianus iurauerat, se nunq; Senatorem, nisi ex consulto Senatus, puniturum,
 qui cū libertum suum inter duos Senatores mediū ambulantem uidisset; misit
 qui

qui illum colapho cæderet, indignū arbitratus, præripere illis hōnorem, quorum po-
 terat esse seruus: Tantæq; dignationis habitus sunt, ut Tiberius Cæsar illis quadoq; as-
 surgeret, & de uia decederet. Claudius quoq; tanti Senatores fecit, ut de maiore ne-
 gotio acturus in Senatū, medijs inter Consulū sellas Tribunitio subfello sederet.
 Contrā, Heliogabalus uniuersum Senatū adeo flocci fecit, ut Senatores omnes urbe
 expulerit: illosq; seruos togatos esse dixerit. Qui tamen non statim, ut in Senatū le-
 cti erant, ius suffragij habebant: Siquidē qui in postremis scripti fuerant, neq; suffra-
 gari, neq; per se censere aliquid poterant: sed in sententiā quā princeps in Senatū
 dixisset, ire oportebat. Siqui tamen Præturam Censuramq; aut alios magistratus, non
 Senatores gessissent, ius propterea suffragandi, aut in Curiam eundi nō habebant. Non
 enim quia Prætor aut Quæstor fuerat, ideo in Senatū admitti, aut publici concilij
 particeps fieri poterat: neq; is Senator cui abrogatum Imperitum fuisset. Siquidem
 L. Cassius Tri. Pl. C. Mario & L. Flacco. C O S S I. legem tulit, ut quem populus da-
 mnaisset, is de gradu deiectus, ius in Senatū ueniendi, aut suffragandi non haberet. Se-
 natores quoq; qui honoribus functi essent, quicq; Curules gesserant magistratus, Curuli
 sella in Senatū & Curiam uehi, & cum sceptris, si Duces aut uiri Consulares fuissent
 qui uerō non gessissent, pedibus ire in Curiam, & quod uidebatur è re publica cense-
 re, & ideo pedarios nūcupari perspectū est: qui tamen si in Senatū deesse non solet, et
 cū de triumphis aut supplicationibus agitur: tamen si cū Senatus cogendus foret,
 ad Consulū edictum nō cōuenirent, aut cōtumacius paterēt, pignorb⁹ & multa ple-
 rebatur: Siqui tamen Senatores quintum & sexagesimū annū ætatis excessissent, eos
 cogi inuitos aut contumaces, pignore uel pecuniā plecti non decebat: Senatori enim
 sexagenario ad eā ætatē, in Senatū non uenisse, nulli fraudi fuit: semper tamen in Se-
 natū frequentē uenisse, & fortē sententiā dixisse, boni Senatoris est habitū. Fertur
 uerō Cato Iunior, tametsi ams grauior esset, cū in eo uigeret uis ingenij cōsilijsq; nul-
 la re, nulloq; negotio adduci potuisse, ut in frequentē Senatū uenire moraretur: Sicut
 de Nicia ferebatur, qui assiduus semp in Atheniēsi Senatū erat. Tamen si Senato-
 res plerūq; in Senaculo stationē habere, & inde citato gradu, nō expectatō edicto, in
 Curiam ire solitos legamus. Sed animaduertendū, non cuiuscunq; conuocandi Senatus uel
 Consultū faciendi ius potestatemq; fuisse: quia solis magistratibus, qui uocationē pre-
 hensionēq; habebant, ut Dictatori, Consulī, & Prætori, aut Tribuno: Pl. Tribunoq; mi-
 litari, uel Urbis præfecto, aut Interregi, conuocandi Senatus, ius potestatemq; fuit: Pri-
 uatis enim hominibus aduocandi Senatū facultas nō dabatur. Neq; in loco profano Se-
 natores cōuenire ad consultandū: sed in loco Augusto & sacro, & ubi Deorum tem-
 pla essent: Neq; ante lucē uel post occasum diei factum Senatus cōsultū, ualere, aut ra-
 tum esse liquet. Debereq; prius auspicari, & ab ingressu hostias immolari apud aram
 illius Dei, in cuius templo conuenirent: quorum extra Tribunis ararijs uenire mos
 erat: uel, sicut Augustus cēserat, thure & mero supplicare, ut ritē Senatus consultum
 fiat, exemplo Atheniēsiū, qui omnibus publicis concilijs Mantes sacerdotes, qui sa-
 cra facerent, adhibebāt: & Lacedæmoniorum, qui Senatū semper Augurem adesse
 uoluerent. Senatusq; consultum uel per singulorum sententijs exquisitas, & per calcu-
 los coniectos in urnas, cū de quoquo negotio quid quisq; sentit consultitur, & suo lo-
 co rogatus sententiā dicit: aut cū uerbo assentitur, fieri adnotatum est. Et in pet-
 rogandis sententijs, post relationem Consulū, debere à Consulari gradu incipi, & prin-
 cipē in Senatū, aut Consulē designatū prius, deinde ordine reliquos rogari. Nōnunq;
 obseruatum est, ut ex Consularibus auro maximi rogarētur primi: deinde inferiores
 Iuuenes uerō uix rogari, quasi pudor esset, Iuuenem Senes sapiētiorē uideri. Et si
 certaretur sententijs, nec satis liqueret, tunc uel differri consultationem, uel si dū Se-
 natū distinerēt sententiā, cū aliud alij cēseant, id quod Senatus maxima pars decer-
 neret, id ratū fieri: aut si non probaretur, sententiā diuidi: hoc erat, ut si plures cau-
 sa in disquisitionem uenirēt, ut de singulis referatur, postulare, & quod in parte placē-
 ret, id sequi: Vel per discessionē, tūc cū unius exquisito uoto, ceteri qui in suffragi-
 um ituri erāt, in illius sententiā pedibus irent, uel si manū porrigerēt, aut cū de scripto
 sententiā

Senatorum cō-
 temptus.
 Senatores ele-
 cti non statim
 suffragabatur,
 sed in sententiā
 ibant.

L. Cassij lex.

Pedarij senatū
 res.

Senator sexa-
 genarijs ene-
 re Reip. xem-
 ptus.
 Cato iunior;

Nicias.
 Senaculum.
 Qui senatum
 conuocabant.

Ubi senatus ha-
 beretur, & quā-
 do.

Auspiciatō.

Atheniēses.
 Lacedæmonij
 Senatus cōsultū.

Ubi sententijs
 certaretur.

Discedere sen-
 tentiam.
 Per discessionē

sententiam dicerent . In quo id fuit traditum, ut de diuinis rebus prius, & de Repub. infinitè, aut singulis rebus finitè, ad Senatū referatur, siq̄ publici priuatiq̄ negotij foret statuendum . Nōnunq̄ licuit Senatori priusq̄ ordinè sententiæ rogarentur, postulare, ut extra ordinem de Rep. dicere liceret : Apud Athenienses uerò in frequenti Senatu pro cuiusq̄ ætate sententiæ rogabantur . Regibus autē Lacedæmoniorum binos calculos ponendi, cum sententiam dicunt in Senatu, facultas erat : tertium uerò si quid pro se decerni uellent . Græcis & plerisq̄ gentibus fabis suffragia dabantur . Syracusanis nemo sententiam dicit rogatus, sed ut quisq̄ ætate & honore anteit, ita sua sponte quid sui consilij sit, in medium affert, non rogatus : aut si tacent omnes, sorte dicere coguntur : quibus in usu erat, ut in concionem prodituri, per literarū elementa sorte edicerentur . Quare Dionysius proditurus, cum M. sortitus fuisset, futuram sibi monarchiam cauillatus est . Lycurgus uerò, cum essent adolescentes loquaciores, & in concilijs obstreperent, cauit edicto, ut nemo in foro, nec in publico consensu diceret, nisi rogatus . apud Heduos fuit constitutum, ut qui in Senatu sententiam dicit, ex eadem familia rogare neminē possit, quid esset sententiæ & opinionis suæ : proditumq̄ memoriæ est, Germanos concilio coacto, siquid quod minus placeret propositum esset, murmure & fremitu dissentire, & sententiam aspernari : Siquid uerò complacitum fuisset frameas & tela concutere, sonosq̄ armorum & tripudij approbare . Macedonū quoq̄ fuit mos, ut in publica cōsultatione siquid improbarent, hastis scuta quatientes obstreperent, & auersarentur . Lacedæmonij summis clamoribus agunt, nec calculis sententiam dicunt, nec admurmuratione suffragia ferunt : Aut si cuius partis clamor contentior esset, ut nō facile dinoscerēt, in duas partes suffragatores transire iubent, ut quæ pars maior esset, animaduertent : Apud quos usu receptum erat, ut singuli in concionibus baculum ferrent . Belgæ uerò contrā : nam siquid publico concilio statuendum erat, miro silentio decernunt : Siquis autem fremeret, aliquo concionate, parte ut stis multabatur . Gallis & Germanis, ut in publicis consultationibus armati conueniant, & quid facto opus sit decernant, in more fuit : & si tumultuarentur, silentium Sacerdotes indicebant . Apud Tyrios secus, apud quos siquis cum telo concioni interesset, capite luebat . Id tamen Atheniēsi bus fato datum erat, ut abusi ingenio, siquid publico concilio decernendum foret, in deteriorem partem plerūq̄ statuunt, semperq̄ quod in discrimen adducit, consilium sequantur : Quare uerbum Anacharsis fuit : Sapientes in concionibus sententiā dicere apud Græcos, stultos uerò diiudicare . Persarum uerò mos fertur, inter epulas, postq̄ uino incaluerant, haud secus quam reliqui in cōcionibus, cōcilium habere, & de rebus maximis decernere . Sed tamē nō idem semper ordo rogandi Senatus fuit : Siquidem modò primus rogabatur, qui Princeps lectus erat in Senatu à Censoribus . Is autem legi debebat princeps Senatus, qui ex Censorijs uiris, qui Censuram antea gessissent, antiquior superuueret : nōnunquam C O S S . designati, aut uiri Consulares æuo maximi, summis honoribus functi : sæpe aliqui extra ordinē à Consulibus studio & necessitudine ductis, rogabantur primi . Obseruatumq̄ fuit, ne quem citra consularem locum extra ordinem primū C O S . rogaret . Quem tamen ordinem rogandi sententias, C A L E N D . Ianuarijs seruare ceperat, is toto anno perpetim seruabatur . Diuum tamen Augustum sententijs de maiore negotio, non ordine nec more, sed prout libuisset, rogasse ferunt . Germani uerò pro ætate & nobilitate in concionibus audiuntur primi, siqua consultatio foret : Rogabant ergo sententiam C O S S . & C O S S . quicq̄ Senatui præerant Patres, qui concilio aderant, ipsosq̄ dum de re quapiam consultant, dumq̄ disserendo altercandoq̄ sententiam dicunt, quicquid è fide sua dicerent, stantes esse oportere : post uerò sententiam assidere : In quo fuit prohibitum, ne poplites alternis genibus imponerēt : quod eos esse otiosos, & non præparatis animis designaret . quod Athenis quoq̄ seruatum meminimus, ut Præcone pronunciantē in Theatro uel Curia, stantes singuli decernant, quid suæ opinionis foret . Ius tamē Senatori erat, ut rogatus sententiam, perpetua oratione, & q̄ uoluit diu, dicendo diem absumeret : adeo ut nōnullos horis V I I . plerosq̄ dies totas, concionem in Senatu habuisse tradant . In foro autem lege cauebant, ut V I horæ Accusatori, Reo uerò da-

rentur I X ., ne paucioribus Clepsydris tempore præscripto præcipitent causas . Ex quibus nōnulli, ne orationes præmeditatas memoriæ mādarent, nimiumq̄ in eo tēpus absumerent, descriptas conciones è libello lectitarūt . Postea Cn. Pompeius, quasi frenos eloquentiæ dedit, ex quo tempore intra paucissimas, neq̄ ultra tres horas, perorare cogebantur . Nam duæ horæ Accusatori, tres Reo dabatur, unaq̄ die & ab Accusatore, & Reo perorari iussum : quia multi data opera, in serum rem trahebant, tempusq̄ diffundebant, rebus non definitis . Si tamen aliquorum opinioni assentiri uellet, poterant etiam sedentes, illi opinioni cui uisum erat, studio & uoluntate accedere : Ius tamen fuit Senatori, à sententiā quam semel dixerat, si probabile quid contrā afferretur, deduci : aut si ambigua foret, nec facilis explicatu, illam interpretari . Id tamē notatum est, parū fuisse in Senatu, breuiter censere & rectè sentire, nisi facundè sententiam tueretur, & agumentis firmaret . Post omnes uerò rogari, & nouissimum dicere sententiā, ignominia loco est habitum . In qua re succurrit annotare, quod literis proditum est, M. Perpennam & L. Volusium Saturninum, omnibus quos in Senatu sententiā rogauerant, superstites fuisse . Cumq̄ antea Senatus consulta pro uoluntate Consulū supprimerentur, uel enūciarētur : postea à L. Valerio & M. Horatio C O S S . statutum fuit, ut amplissimi ordinis decreta ad ædem Cereris ab Aedilibus deferrerentur : demū ut in ærarium deponerentur . Quod etiam Augustus cauit, ne Senatus acta publicarentur, neue magistratus, deposito honore, statim in prouincias mitterentur . Ex his tamen quædam fuere tacita Senatus consulta, quæ palam enūciare non licebat, quæ in sanctiore Senatu & concilio arcano, tanq̄ in recessu semoto seruabantur, quibus decernēdis, neq̄ Scribæ, neq̄ serui publici intererāt, ne cōmunicatio consilij foret, cauebaturq̄, ne quis enūciaret . Apud Carthaginēses uerò x x x Senatorum principes, sanctiori concilio & arcanis negotijs præpositi erant, quæ tanq̄ cœleste arcanum, dici non potest, q̄ alto silentio obtegerentur . Qui etiam sanctior Senatus Athenis fuisse proditur, sine cuius cōcilio aliquid grauius decerni, aut ferri ad populum, Solonis lege uetabatur . Syracusani autem sanctiorem Senatum nō habebāt : sed siquid arduū & perdifficile imminebat, solius Thimeleonis summi Ducis uelut sancto arcanoq̄ concilio, iudicio decernebant : Aetolis Apocleti, sanctissimum & arcanarum rerum fuere concilium : quorum consultatione, si quod instaret periculum, decerni oportebat . Cæsarum uerò temporibus, decreta Senatus, quæ ad Principem pertinerent, nō arcano Senatu, sed libris Elephantinis mandabatur : qui summa cura in Vlpia bibliotheca, ut essent perpetuo monumento, seruabantur . Quæ quidem arcana Patrum cōcilia, quanto silentio obtegerentur, illud argumēto est, quod Q. Fabius Maximus, cum de tercio Punico bello, quod in arcano cōcilio decretū erat, Crasso in itinere obnūciasset, à Senatu grauius increpitus & conuiuijs affectus fuit . Alia uerò consulta, quæ tacita nō erant, postq̄ maturè statuta fuerāt, de cōcilio sententia, in cōcione, quæ pro uestibulo Curia obuerfabatur, recitari & publicè ædi poterant . Erant igitur Senatoris insignia, Tunica, & Purpura, Laticlauius : Ius spectandi in orchestra, & epulandi publicè, ram in epulo Iouis, in Capitolio, quam ludorum causa : Qui quidem Laticlauius propria uestis Senatoriserat, qua Senatus dignitas & amplissimus ordo notabatur . Nōnunq̄ Senatoribus uti penulis, quanq̄ tenuissimo cultu foret, indultum fuit : Quippe Alexander Seuerus Imperator, ut Senatores ingrauescēt ætate, frigoris causa, penulis uti possent, priuilegio indulsit : sæpiusq̄ alijs insignijs uti licere, datū est : Nam C. Duilio, qui nauali prælio Carthaginēsiū classem fudit, præter Curulem sellam, ut quoties à cœna rediret, funale præferretur, & Tibicen præcineret, cōcessum fuit . Et M. Valerio Volesi filio, quod Sabinos fudit fugauitq̄, & castris exiit, locum in Circo ad spectandum cum sella Curuli sibi posterisq̄ permissum nouimus . L. quoq̄ Metello qui oculis orbam senectutem egit, ut quoties in Senatum iret, curru ueheretur, fuit, pro munere datum : Nōnunq̄ antiquior sententiæ dicendæ locus, Toga prætexta, sella Curulis, ius imaginis, in memoriam posteritatis, & in ueste purpurea spectandi, pro magnis officijs in Remp. Senatoribus munera data sunt : Tantæq̄ dignatōis fuere sequitis temporibus, ut in oppidis per loca & conuentus, umbraculis uterentur, indultum sit . Mox sequiti

Conciones è libello legere .
 Dux horæ Accusatori, Tres Reo cōcessæ .
 Sedentes aliorum opinionem assentiebantur Senatoris ius .
 Nouissimū sententiā dicere .
 Senatus consulta in ærarium deposita .
 Tacita senatus consulta .
 Sanctius concilium .
 Sanctior senatus .
 Solonis lex .
 Apocleti .
 Decreta Senatus ad principem pertinentia .
 Senatus consulta non tacita .
 Insignia senatoris et uestes .
 Laticlauius .
 Penula .
 Insignia alia atq̄ alia cōcessa bene de Re pub. meritis .
 Umbraculis Senatorum .

Athenienses .
 Reges Lacedæmonij .
 Calculis .
 Fabis .
 Mores rogandi sententiæ apud diuersas .
 Lycurgi editum .
 Hedui .
 Germani .
 Macedones .
 Lacedæmonij .
 Belgæ .
 Calli & Germani .
 Tyrij .
 Atheniēsiū fatum .
 Anacharsis dictum .
 Persæ .
 Diuersus ordo rogandi Senatus .
 Princeps senatus .
 Germani .
 C O S S . & C O S S .
 Patres quomodo sententiā rogabant .
 Sex horæ Accusatri, Reo aut nouem cōcessæ .

Argentate Rheda & Carruce.
Ordo Patricius.
Mulieres Senatum adire uetabantur.
Senaculum mulierum.
Mesa sedit in Senatu.
Artemisia.
Agrippina.
Lacedæmonij & Germani foeminas consilijs admittunt.
Trogodyte.
Germani.
Celta & Galli.
Gallice mulieres iudices.
Pueri in Senatu.
Responsum Latine dabatur Legatis.
Atrebat. Bellouaci.
Græcus sermo Romanis inuisus.
Census Senatorum.
Antonini philosophi lex.

Cæsares, eum ordinem amplissimis honoribus honestarunt, præcipue Alexander Seuerus, ut dignitas conspectior fieret, argentatis rhedis carrucisque Senatori uti permisit: utque sanctior reuerentiorque ordo putaretur, ex Senatoribus illos, qui principali dignitate insignes forent, in ordinem Patriciatu, quæ maior ampliorque dignitas habetur, multos adsciuit, & prouexit: Sed hoc post multas ætates nouissimo inueto. Fuitque lege sancitum, ne mulieres cuiusvis negotij causa, Senatū aut Curiam adirent, nisi quod Heliogabalus Senaculum mulierum in colle Quirinali constituit primus: qui præter mores institutaque maiorū, ut in ordine Senatorio mater admitteret à Senatu, peruicit: Sicut de Mesa Varia eiusdem Heliogabali auia proditum est: cui tributum ferunt, ut foemina in Senatu sederet, Patres consulere, & sententiam diceret, ceteraque Senatoris munia obiret. Quod de Xerxe authores tradunt, qui in arcano concilio, cum delectos Persarum proceres cōsulere, Artemisiam sæpe ad consultandum accersiuit, cuius sententiam sequutus fuit. Antea uero, Claudij & Neronis tempore, cum non pro dignitate uideretur, Agrippinam Patrum consultationibus admitti, decreuere Patres, ut à tergo abditis foribus stare, uel discretæ, quod uisum arceret, aditū admitteret. Lacedæmonij uero mulieres adhibere publicis concilijs, illasque frequenter Curia in exequendis negotijs socias assumere, usus erat: apud quos foeminarū arbitrio decernuntur multa. Idem apud Germanos, ut ubi plurimum negotij sit, foeminarum consilijs regantur: quarum plerasque ut deas colunt. Neque omittendum, quod de Trogodytis traditur, quibus tanti exempli fuisse mulieres, ut in conflictu bellorum, matronarum intereussu infestacies dirimant, aded ut ipsis intercedentibus, præliari ducerent nefas. Quod etiam apud Germanos frequens fuit, ut illarum foemina, quas plurimas in castris habebant, labentem saepe aciem restituant, aut infestissimos animos concilient. Celta uero & Galli, non solum mulieres consilijs admittunt: sed quicquid est contentionis, foeminarum iudicio decernunt: Ita ut infestina sæpe odia illarum interuentu sedasse ferantur: Proditumque memoria est, in caedere cum Hannibale & Gallis isto, cauere, ut societas stare eo iure: quod si Carthaginensis aliquod admissum pateretur à Gallis, eius rei iudiciū penes Gallicas mulieres foret: si uero Gallus à Carthaginensi, penes magistratum Carthaginensem cognitio esset. Utque pueri prætextati cum paribus Senatoribus, boni exempli causa, in Senatum uentitarent: quod post Papyrium prætextatum, ne quis in Senatu gesta enūciaret, longo exinde tempore fieri desitum est. Neque illud prætereundum, memoria datum fuisse, Legatis exterisque gentibus in Senatum admissis, Romanos COS, nisi Latine responsa dare consueisse: Quibus admissis, more tradito à Patribus, potestatem, siquid uellet, Senatus faciebat. Græci uero concilio indicto per Pracones, siquis quid peteret, enūciabant: Sicut Atrebat & Bellouaci, tubarum cantu consiliū aduocabant. Siquid uero proprio sermone loqui uellent, his in Senatum admissis, Interpretes dabatur: per quos quæ opus erant proponebant, per eosdemque consulta Senatus, & responsa accipiebant. Et tamen Molo Rhetor in Senatu Græcè declamasse dicatur primus: Tiberius tamen aded Græcum sermonem osium habuit, ut in Senatu nescio quid Græcè prolaturus, ueniam petierit. Et Claudius Cæsar, Græcæ prouinciae principem, quod Latine nesciret, albo iudicium erasit, & peregrinatum misit, Inualuitque mos, ut Mense Februario usque ad CALEND. Martias per COS, designatos, Senatus Legatorum audiendis postulatis, & sociorum quarimonij quotidie datur: ne tædio aut longa expectatione, & mora frustraretur: quæ quidem decreta Senatus, in prouincias quisque suas, cum singulis actis referebant. Illud quoque satis constat, censum Senatorium ad nummos octingenta millium olim fuisse: quem Cæsar Augustus & sequi principes ad duodecies centies festertium auerunt: & ne quis eorum inops aut egens foret, illos largo uatico & magnis muneribus prosequuti sunt. Tiberius uero, præterquam quod censum Senatorium iuuit, & honestam paupertatem innocentium subleuauit: prodigos tamen & egentissimos, uel Senatu mouit, aut loco cedere coegit. Fertur tamen Claudius laudasse illos, quod rei familiaris angustiam, Senatorio ordini sponte cessissent. Et Nero Senatoribus qui tenui re familiari essent, annua salaria statuisset: & M. Antoninus Philosophus, ut Senatores peregrini, quartam bonorum & fortunarum, saltem

saltem in Italia possiderent, lege sanxisset: Quotiesque ambo COS, adessent, Senatum unius iussu conuocari non licuisse: quodque Comitibus diebus ex lege Pupia, aut teris & nefastis, seu cum tonuisset, aut uentorum procella, tempestatæ uel fuissent, Senatum haberi non decebat: His tamen comitialibus qui Quirinalia sequuntur, Senatum non impediri nonnulli putant: id quod Athenis quoque & Syracusis præcipue obseruatum fuit. Nam terræ motu facto, aut tempestate ingruente, concilium differri oportebat. Fuitque adnotatum, post horam decimam, nouam cognitionem causæ in Senatu haberi non licere. Neque Patrum decreta in Aerariū ante lucem deferri posse, quod Senatusconsulto, Tiberio postulante, uetabatur, quo tempore comitia è campo ad Patres translata fuere, cum ad eam diem, etsi arbitrio Principis niterentur, plura tamen suffragijs Tribuum fierent: Augustus tamen Octauius, ut bis in mense legitimus Senatus haberetur, CALEND. scilicet & Idibus, edicto cauit. Ac nisi exacto IIII & XX ætatis anno, in Senatum quempiam admitti non licere, præter admodum paucos, quibus ob egregiam uirtutis indolem, hoc à Senatu indultum fuit. Tamen Augustus, quod celerius liberi Senatorum Senatu assuescerent: Iuuenibus post uirile togam, protinus Latitium dedisse, & Curia admisisse feratur. Fuitque uetus constitutum, ut adolescentes Senatorum filij, primo flore ætatis, parentes & necessarios in uestibulo Curia operiant, illosque Senatu egressos, domū reducant, & comitentur. Senatoribusque ad plebem transire, & iura Patrum amittere, & plebeia subire licuisse. Quod præter M. Manlium, qui primus à Patribus ad plebem defecit, alijs pluribus datum & permissum fuit.

Quæ origo fuerit sacrorum Lupercalium, & quo modo celebrari, quadoque colerent, & quæ uariæ Deorum effigies fuerint. Ca. XII.

ORIGINE Lupercalium diuersa ab Authoribus prodita sunt: quippe à Romulo & Remo, postquam Numitore auo occiso, Amulio regnum restitutum est, ipsique condendæ Urbis locū in Regionibus, in quibus geniti educatique erant, nacti sunt, sacra eiusmodi instituta ferunt, cum capti epulis & uino, incincti pellibus hostiarum, per luxum & lasciuiam currebant: quæ Inuum uocauerunt. Multi ab Arcadibus, qui cum Euandro in hæc loca uenerant, hoc solenne ludicrum in honorem Lycæi Panos allatum fuisse autumant. Sunt qui putent, Romulum & Remum, cum Fauno sacra facerent, clamore pastorum excitos, quorum oues abactæ erant, in latrones præda onustos incurrisse nudos, prædamque detraxisse: qua postquam potiti sunt, sacra instituisse, ut nudi iuuenes, incincti pellibus, per ludum & lasciuiam currebant: ex quibus alij Fauiani, nonnulli Quintiliani, dicti. Quod sacrum expiationis causa inuentum, ad inferos pertinere, argumeto est: quod mense Februario, hoc est, XV. CALEND. Martias, quo populus purgatur, & inferorum placantur Manes, hoc sacrum celebrari tradant: quodque Iunoni februariae tunc sacra fiant, cuius feriae Lupercalia sunt: in quo licet antea adolescentes passim current, postea Augustus Octauius, dum pudori consultum uoluit, ne imberbes cursitarerent, decreto sancit. In eo quoque caprae immolantur candidæ, quæ solennis uictima in Lupercalibus habetur: quibus immolatis, uiri honesto loco nati, quos Lupercos dicunt, duo ibi sisterent, quorum frontes & ora cultro sanguine hostiarum infuso, inuicem intingerent: mox lana lacte madida sanguinem detergerent, quibus de more in risum effusis, dum cachinnant, tergora in lora inciderent, nudique & uncti, amicti caprina pelle, in orbem discurrerent, uultu hilari usque ad ineptias, obuiamque turbam eisdem loris impeterent: quare Crepi dicti: obseruatumque, ut à ficu Ruminali, ubi Romulus & Remus expositi fuerant, cursum inceptaret, concitoque gradu per Urbem uaderent: quibus mulieres occurrere, & palmas feriendas præbere assuerant, foecunditatem & partus facilitatem propterea sibi dari arbitratæ. Quad sacrum in Palatino mote, ubi Panos templum fuit, colebatur: cuius simulacrum Caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore sideribus radiante, infima sui parte hispida, & caprino pede fuit: altera manu fistulam tenens,

Quando Senatum habere non decebat lege pupia.
Edictum Augusti.
Senatores domum reducti per filios & cognatos.
Lupercalia.
Lupercalia ad inferos pertinent.
Cerimonia Lupercalium.
Luperci.
Crepi Luperci.
Panis simulacrum.

Numidæ. Numidæ uerò leuissimæ fidei ingenia. Chij petulantissimi : Nam cum tribunal Epho-
 rorum fœdassent, ob petulantiam, qua naturæ uitio laborant, ab Ephoris impu-
 ne tulere. Galatæ minaces. Syri cupidi & auari, præter modum rerum appeten-
 tes, gens inquieta auidaq; in nouas res. Alexandrini derisores & dicaces. Indi & Persæ
 otiosi; neq; enim ab re proditū est, otiiū fratrem esse libertatis : quod de Aetolis quoq;
 tradit, qui nullius imperio paruerūt : Hi enim cum perpetuo liberi sint, in otio degunt,
 Contrà uerò Lydos & Phryges cum Regibus seruiant, negotijs intentos esse & labo-
 riosos. Emporitani imbelles & barbari. Aetoli & Locrenses fœdifragi. Druidæ reli-
 giosi & malefici, supra quàm dici potest : Nam dedita superstitionibus gens, in sacris
 hominem immolant, & cruore captiuorū adolent aras : Viscumq; & alia dictu nefan-
 da pro Numinibus colunt : fuere enim Druidæ gens Gallica in Belgis, apud Gallos
 præ omnibus sacri : sicut enim apud Persas Magi, in Græcia philosophi, in Babylonia
 Chaldæi, apud Indos Brachmanes, in Aethiopia Gymnosophistæ, apud Seythas Agrip-
 pei, Abij, & Calui : in Aegypto Heliopolitani, apud Hyperborcos Arymphæi, atq; in
 Hispania Turdetani, sacri habentur : sic apud Gallos Druidæ magno in præcio sunt,
 & diuinis prope laudibus celebrati. Emporitani autem in ora minoris Syrtis, iuxta
 Aphros Numidasq; degunt, agrī uberis & fertilis soli. Germani uerò & Cimbri du-
 ri & laboriosi : Latrocinij tamen & rapinis, quarum nullam infamiam putant, à pue-
 ritia dediti : quare Cymbros Germani prædones uocant; quorum vires ad impetū ua-
 lidæ sunt, sed momēto tēporis dilabūtur. Corfi diri & immanes, horridis ingenijs : quip-
 pe qui ipsas belluas crudelitate uincant, truci ore ingenitam immanitatem præferētes.
 Scythæ quoq; rapidi & feroces, & dira feritate grassantes, suis tamen rebus contenti,
 nihil alienū appetētes, apud quos nihil est furto graui. Asiani, Iones, Abydeni, Medi,
 Arabes, Tarētini & Galatæ molles & effœminati, eneruatis animis, ad inertiam nequi-
 tiamq; parati, omnibus imbuti delinimentis, in Gymnasijs & turpibus amoribus exer-
 citi : Illicebræ enim luxuriæ ad extinguēdum uigorem animi apud eos sunt : Adde-
 bat etiam Siculos uafro & monstrifico ingenio, & astos supra Byzantium dolosos ma-
 ximè. Contrà uerò Cumanos in Aeolia hebetes & insillos : quippe qui pluriæ tem-
 pore, nisi admoneantur uoce præconis, porticus non subeant. Sicut Bœotios & The-
 banos, qui plus habere uirium quàm ingenij feruntur. Et Syracusanos uariæ multipli-
 cisq; naturæ : aut enim excellentissimos esse & omni uirtutum genere præditos, aut
 improbissimos & omnibus uitij deprauios : quod de Atheniēsis quoq; proditur.
 Atq; Heduos iracundos & temerarios, turbulentū & concitati animi. Et Ligures du-
 ros, agrestes, & fallaces suo pte natura, & ex sterili agro & aspero quem incolunt, nihil
 ferendo nisi magno labore partum : Sed cum Ligurum quidam Firmates, non nulli
 Apuanī, pleriq; Montani, alij Hyluaces, alij Fruinates dicantur, hoc non cōuenire
 nisi transmontanis Liguribus assererat : His enim cum longè ab hominū cōmercio &
 cultu distent, & in arido solo luctētur, facile euenire, ut agrestes, duri, & inmanes fiāt.
 Hoc modo Lucius noster apud nos fermocinatus, peracri iudicio locorum mores exa-
 minabat, uitiaq; & uirtutes rimabatur. Sed quia mentio locorum & morum distinctio
 facta est, hoc dicere ausim longa obseruatione probatum, eas Regiones quæ cœli cle-
 mentia & affluentia copia gaudent, sensu hebetes & obtusa mente plerunq; homines
 gignere : quæ uerò difficiles & agrestes sunt, singulari ingenio uiros educere : Ita
 enim parēs natura, siue ille effector mundi Deus comparuit, ut ubi rerum ubertas &
 copia sit, ibi bonarum artium studia sæpe & ingenia desint. Sensit tamen Aristoteles,
 eos qui Scythiam uersus loca deserta incolunt, animo quidem abundare, ingenij non sa-
 tis habere : qui uerò mitiorē plagam, ingenio & arte præstare. Neq; omiserim quod
 Maximus Tyrius græcus author cum primis prodidit, Crotoniatas palæstra & gymn-
 co certamine ualere, Lacedæmonios pedestri, Athenienses nauali, Venatu Crentes,
 Sybarites luxu, Thebanos uerò Tibijs, Iones autem Choro & cantu : Qui etiam adno-
 tauit uulgarī adagio ferri, Medicam molliciem, Sardanapeli luxum, Delicias Ionicas,
 Siculas mensas, Saltationes Sybariticas, Corinthias meretrices. Artium quoq; discipli-
 nas Menander dixit, natia consuetudine distingui nationibus uarijs : Namq; Mityle-

Regio fertilis
 hebetiores, con-
 tra difficultis
 ingeniosiores
 producit.

Max. Tyrius
 de diuersarum
 gentiū peritia
 peculiari.
 Adagia à ciui-
 ratum moribus
 sumpta.

næi Cithara delectantur, Thebani Tibia, Alexandrini Geometria ualent, Athenienses
 statuaria & pictura, Crotoniatæ medicina, Aeginetæ Athletarū pugna. Quod proxi-
 mē accedit ad id quod Eustathius memoriæ prodidit, forsā mutuatus ab illis, Bœotios
 circa palæstram, reliquasq; artes Gymnicas ualde probari, Athenienses in naualibus,
 Thessalos in equestri (quippe cum ex equo primū pugnare docuerint) Lacedæ-
 monios legibus ualere, Cyrenæos in Ephectica sciētia. Quod autē de, Thessalo equi-
 tate dictum est, qui conferto prælio insuperabilis erant, non prætereūdum, Philippum
 Macedonē, qui totius Græciæ cōmunis hostis & prædo habitus est, ut Thessalos equi-
 tes uelut firmissimum robur & longè optimos bello, suæ phalangi adiungeret, Thessa-
 liam propterea inuasisse, illamq; incendijs & ruinis deformasse.

Eustathius.
 Thessalos equi-
 tatis.

¶ An sit idem Deprecari quod Recusare, contra quorundam Grammatico-
 rum opinionem, Ca. xiiii

VID in mentem uenerit nonnullis Grammaticis, qui non temperantes
 maledictis, multa, nec perpenso iudicio, nec examinato modo digesta,
 præcipere non uerentur, non satis conijcio. Nuper cum in comentario
 los obseruationum Grammatici cuiuspiam, quos de latina dicendi norma
 uiuens adiderat, forte incidissem, in quibus graui cœsura antiquissimum
 quenc; author em taxat, ita ipsum loquutum offendimus, ut diceret Aulum Gellium ma-
 le sensisse, quod deprecari, abominari uel detestari esse dixit : censuitq; deprecari nihil
 esse aliud, q̄ dicto uel factō recusare, quasi multum discriminis foret, inter abominari
 & recusare : Idq; Ouidij autoritate probare nixus fuit, de ponto :
 Sæpe precor mortem, mortem quoc; deprecor idem;

Lau. Vallis
 taxatus li. vii
 cap. iij.

Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum;
 In quibus uersibus deprecari pro recusare intelligit, quod uerbis pluribus affirma-
 re contendit, quæ consultō præterimus : Sed libet interrogare, num proprio signifi-
 catu Latine dixerim : Scipio fœdus cum Hannibale inire deprecatur, quia pacisci cum
 Hannibale recusat : aut Rhomani cum Pyrrho pacem deprecatur, quia pacem abne-
 garunt : Contraq; hanc uerbi significationem, secus ab Authoribus dictum, & uer-
 bum deprecari in alio sensu accipi uidemus. T. Lilius sexto ab Vrbe condita, Non
 præripiam (inquit) gratiam publici officij deprecandi. Cicero prima actione in Ver-
 rem, Si liberè quæ sentio de Repub. dixero, primū deprecor ne irascatur. Sueton-
 ius in Cæsare, Senatū literis deprecatus est : & ueterum autoritatibus pluribus,
 in quibus si deprecari recusare dixeris, profectō absurdè & barbarè loqueris : Hic
 enim deprecari idem est, quod ualdè precari. De enim præpositio adiecta uerbo,
 plerunq; auget, ut demirari, defraudare, deierare. Rursus quod ille autoritate Oui-
 dij motus, uoluit deprecari idem esse quod recusare : Idem Lilius exploratius osten-
 dit tertio de Macedonico bello, At Hercule non ius, sed iniuriam deprecantur. Suet-
 tonius in Tiberio, Claudium (inquit) aded uiolentum & cōtumacem, ut ne capitis qui-
 dem reus deprecari sustinuerit. Cicero in legem Agrariam. Siquid deliquero, nullæ
 sunt imagines, quæ me à uobis deprecantur : Quibus in locis non signatè, nec proprie
 loquetur, qui deprecari recusare dixerit. Sed uetus probabilisq; sensus est, tam in Oui-
 dij q̄ proximis autoribus, id esse deprecari quod suppliciter petere, & precibus ex-
 postulare, ne quid fiat, quod tu uitare cupis, & contendis ne eueniat : Mortē ergo Oui-
 dius deprecatur, non simpliciter recusans mortem, sed suppliciter exposcens, ne mors
 contingat inter tot truces immanesq; homines. Et ille iniuriam uel supplicium depre-
 catur, uidelicet rogat ne inferatur iniuria, neue conuitium fiat. Multum longèq;
 distat deprecari à recusare : quippe deprecari est precibus rogare, & summissè obte-
 starī ne quid fiat : Recusare uerò, iure & manu contendere, & quadam mētis uecor-
 dia minaciter magis quàm precibus exposcere. Cæsar commentario quinto, Hedui
 nec deprecandi, uec recusandi causa, Legatos ad Cæsarem mittere uolebant. Cice-
 ro Tusculanarum quæstionum secūdo, de Anaxarcho inquit, Democritoq; cogitur;

17
 22
 23

De præpositio
 adiecta uerbo.

Deprecare a
 recusare multū
 distare.

quicum in manus Cyri Nicochreontis incidisset, nullum genus supplicij deprecatus est, neq; recusavit. Pluribusq; patet exemplis, sicut illa persequi libeat: ex quibus, sine controversia liquet, deprecari id esse quod precari, sed dupliciter, uno modo, vehementi studio & enixe precari ut quid fiat, & tunc de præpositio auget, ut primis autoritatibus, quas supra memoravi, ostensum est: altero, precibus eniti & rogare, ne quid fiat seu eueniat tale quod tu nolles euenire, & futurum detestaris, sicut est proximè dictum. Et tunc de præpositio non augendi, sed uim potius minuendi habet. De enim adiecta uerbo, duplicem significatum, licet diuersum, capit, ut plerumq; solet: plurimumq; interesse, in utro accipias significatu. Quonam modo & utro magis conueniat, sensu ex ipsa lectione & contextu uerborum, prout obuia sunt, cuius uel mediocriter erudito, facile est dinoscere.

¶ Triplex quæsitum super nonnullis uerbis Iurisperitorum suboscuro, quis sit illorum significatus, quæue pecuniæ olim fuerint. Ca. x v.

VM Rhomæ Palatini fori iudicia operiremur, quidam non ex plebe, homo pollens eruditione & doctrina, ad me adiit, & pconatus est, quid sibi uellet Vlpianus de officio Proconsulis, æstimantis eum, qui prouinciæ præesset, dissimulare non debere, si quos casuarum concinnatores, aut litium redemptores deprehendisset. Quis esset litium concinnator, & quis redemptor quærebatur? Et quia facilis explicatu quæstio erat, leui functus opera, respondi, concinnatorem litium eum dici, qui nouas lites, simulatis captiõibus & cauillis improbis, in longum ducere molitur, cum sibi iure agere non liceret. Concinnare enim esse, rem effectis mendacijs, omnibus lenocinijs perpolire, sicut is qui unguentis delibutus, madenti coma, & capillo composito, conspicitur, quos M. Cato Viriligatores nuncupat. Græcè autem κατήρ δίκων, quasi selector litium, Redemptoremq; casuarum eum dici, qui lites quotidianas pecunia mercari, illasq; pactiõibus muneribusq; pellicere conaretur, haud secus quam qui domos edificiumq; faciendum utendumue precio cõducit: qui etiam quadruplator & interceptor alienæ litis dictus est, quos homines tanquam inciuiles & malarum artium artifices, Iurecõsulti iure incessere. Iterum quæsiuit ex me quid esset quod Alphenus legem Aquiliam interpretatus, inquit. Quod si Tabernarius à prætereunte, flagello, in quo dolor esset, fuisset cæsus, si illi repugnando oculum eruisset gladio, propter id admissum, Aquilia non teneri: quod diceretur flagellum in quo dolor esset, quærebatur? Cunctis nonnulli falsa opinione persuasi, flagellum quod dolorem afferat, ideo dolorem in eo esse asserent. Dixi ego mendum in hac dictione fuisse, ingenuè me arbitrari, neq; Iurecõsultum tam incite loquutum, ut in flagello dolorem esse dicat, pro eo quod flagris inflictis dolorem afferat: cum Iurecõsulti non per Metaphoras, nec circuitu longo, sed mundè admodum & circumsisè loquantur: sed pro eo quod dolor esset, scriptum fuit, Dolon esset, dicendum fuisse: neq; aliter à Iurecõsulto scriptum ueris patere argumentis. Dolonem enim lignum uel fustem signare, in quo ferrum acuta cuspide lateret, quod haud secus quam gladius uulnera ingerat, ut Varronis testimonio probatur: In eo enim latens pugio ita situs erat, ut foris minus appareret: Idq; coarguitur facili argumento, quod non erat consentaneum, ut si à prætereunte leui flagello Tabernarius ictus foret, illi repugnando ferro decernere, & oculum eruere liceret, prout in quæstione est. Quippe inculcata tutela non esset, cum non pari, sed maiore impetu armorum iniuriam propulsaret, quod est lege uetitum: Dicendum ergo fuit, aliquid occulti teli flagello latuisse, quo percussus Tabernarius, impune prætereuntem gladio repercutere, & illi oculum eruere ualuit. Hoc Dolone Tiberium Gracchum, ne oportunos iniuriæ foret, accinctum processisse in forum, Authores tradunt, quod honestius & dissimulato telo, in Curiam iret. Et Claudium Casarem à duobus Equestris ordinis, cum Dolone & uenatorio cultro præstolantibus, penè oppressum, Suetonius refert. Tertio consuluit me, quod esset iudicium Eremocidii, de quo

Vlpiani locus.

Concinnator litium.

Concinnare.

Viriligatores.

Redemptor casuarum.

Quadruplator Interceptor alienæ litis.

Alpheni locus.

Dolo.

de quo apud Iustinianum fit mentio frequens, contra quod restitutionem dari leges uoluerunt. Cunctis aliquorum discrepare sententia, peruici tandem, Eremocidii dicitur iudicium, cum quid Reo absente, in disquisitione uenit, superq; iure cõtrouerso mota lite, solus Actor nullo se opponente exercuit, contraq; Reum, indicta causa, lites data fuit: hoc est, solitudine, eod quod solus Actor nullibi Reo comparente, nec signis collaris (ut aiunt) obtinuit, contra quod rescissionem plerumq; dari leges uoluerunt. Demum cum sermo incidisset, quid emptio, quid permutatio esset, quæsitum fuit, quo in loco Homerus meminuit Achiuos non pecunia, nec ære signato, sed rudi massa æris uel ferri uinum mercari, & cum mancipijs permutare cõstuisse: cuius autoritate Vlpianus de contrahenda emptione, etiam sine pecunia fieri emptionem, asseuerat: Dixi id de quo consulebamur mihi impromptu non succurrere: sed tamen meminisse me, tam apud exteros, quam Rhomanos æris signati argentiq; & pecuniarum longo tempore nullum usum fuisse, mercesq; non pecuniæ interuentu, nec signato ære, sed rebus commutare consuevit: Siquidem Armeni, Scythæ, Seres & Sarmatæ, non intercessu pecuniæ res emere, sed rerum commercio permutare assueuerunt. Deserta enim & uacua cultoribus loca, hominibusq; infrequenta, magis quam Urbes incolebant. Indi quoq; illi penitissimi, & Esseni idè factitarunt: Nam fusio ære utebantur, aut Aurichalco (quippe cum ueteres Aurichalcum præciosius auro ducerent) percussio uero minimè. Lusitani graui sarcina æris, uel frusto argenti sæpius numi loco usi fuere, Lacedæmonij Lycurgi legibus omnè auri argentiq; uelum amouentes, ferrum & rudè massam uasti poderis pro pecunia habuere. Sicut Byzantijs ferri massam pro numo appendebant. Massyli uero in Africâ populi, pecora & mapalia, pecuniæ loco habuisse ferunt: cum quibus merces sæpe mercatores commutabant. In Britannia gens inhospita iuxta Scyllirâ insulam, permutando dare necessaria & accipere cõsueuerunt. Reliqui ære aut annulis ferreis ad certum pondus delibratis. Quod apud Baleares fuit in more, ut omnè auri aut argenti materiã exæcrati, nullius generis numos ad se afferri sinerent. Idè de Carmanis & Bamyacijs, qui in Tigri sunt, memoriae proditum est, ut omnia metalli generacoementes, illa in profunda terrarum, & abditas solitudines suffodiant, ne pecuniæ commercio eneruaretur animi indoles, ingenijq;. Quod de Indis & Aethiopijs traditum accepimus, qui auri materiam tam uili æstimarunt, ut catenas noxiorum tantum ex illo conflarent. Omnes deniq; gentes nationesq; apud prius sæculum mercibus res inuicè commutare, uel corijs bouum numorum loco, aut bobus pecudibusq;, ac ferreis uirgis usos cõperimus, Homeri testimonio, qui res censu & æstimatione dignas, non pecunia, sed bouum, & pecudum numero taxauit, cum nihil tunc impenso precio ueniret. Primi igitur Lydi aureum & argenteum numum, cum tunc nullus foret, inuenisse traduntur: Tamen Aeginæ argenteum primò signatum nonnulli credant: Alij apud Eleos pondera & ex argento numos à Phedone inuentos putant. Apud Persas uero Darius ex auro monetam percussit primus: In Latio Saturnius æreum numum repperisse traditur. Rhomanis quoq; auri argentiq; signati longo tempore nullus usus fuit: Pecudibus enim & iumentis bouibusq; res permutare, fontesq; plectere solebant, æstimabaturq; bos cētusibus, ouis uerò decussibus. Corijs uero bouum numos percussos à primis originibus iudicare licet: quod Numa Pompilius Scorteos asses, congrarium populo dedisse fertur. Post quos Dionysius ex Strano conflauit numos. Interiectio deinde tempore, ære graui Rhomanos usos comperimus, quo appenso, non numerato, debita exoluebant, quo tempore Seruius Tullius Rex primus, nota pecudum æs signasse proditur, unde & pecunia dicta: Cuius rei causa, in uetustissimis numis, bouis pecudis, aut suis signum incussum apparet. Sed quis à Seruio Tullio pecunia percussa, non propterea à graui ære præcino mite, quod inter licentem ementemq; conuenit exoluendo desitum est: Quippe post Decemuiros, etiam ære graui Rhomanos usos fuisse, debitaq; exoluisse, Authores tradunt, quod æs graue, massa æris fuit, non percussa aut signata, appendi non numerari solita. Sequitis mox temporibus, Seruio Cepione & Cn. Sempronio coss. post Attilium Regulum, argenteo numo primùm figurato, Rhomæ altera parte Ianus bifrons, altera nauis proa incussa fuit: Tamen, quinq; annis ante primum

Iudicium Eremocidii apud Iustinianum.

Apud ueteres diu pecuniarum usum, argenti uel auri non fuisse.

Aurei & argentei numi inuentores.

Numi ex corijs bouum.

Pecunia unguis.

Numorum apud Rhomæ signata.

Punicum bellum argenteum numum Rhomæ signatum, non nulli credant: demū post annos 11 & LX, aurei apud Rhomanos eadem nota incussi fuere. Deinde bigæ, & quadrigæ, ac uictoria: quare uictoriati, bigati, & quadrigati dicti. Ferrur tamē Lūius Drusus in Tribnattu tertiam æris partem argento miscuisse, & signo Victoriæ pariter numū percussisse, cui Victoriatonomē. In triente autem & quadrāte Rhomani rates incussere. Persæ Stateres Daracos numismata habere dicuntur: Græci & Athenienses Tetracinam, & Cistophoros, ac Philippeos numos, qui bouis imaginem longo tempore habuere incussam, tunc primum à Theseo inuentos, ut ab armis ad agrorū cultum ciues auocaret: Cuius formæ Eleis numisma fuit, in quo bouis imago designabatur: Præter quos fuere Oscenses & Stateres Dardci, Philippei, & Alexandrei, qui ex auro cudebantur, in quibus mulæ cum curru uidebatur effictæ. Postea Noctua cū Mineruæ facie Athenis incudi cepit: unde illud proditum est, Gilippi seruū Ephoris detulisse, multas sub tectis cubare noctuas, quod Lysandri pecuniā, quā Gilippus fuerat depeculatus, sub tecto condiderat. Træzeni cū Neptunum præcipuum colant, Tridentem numo effictum habuere. Persicus uerò numus Sagittarium incussum habuit, qui Dardcus etiā dictus, Germani Serrā, qui Serrati. Dardani duos insculpere Gallos: Rhegini leporē & currū: Cephalenes equū: Thasij Persen: Argiui Murē, Mitylenæi Sapphus imaginē: Tarētini numi Taran Neptunū filium, qui Delphino uetabatur. Aspendij palæstras: Locri autē & Ozolæ Hesperū stellam effinxere. Apud Chios ænea moneta fuit, cui nomē Homerus. Peloponessiorū numisma testudinis figuram habuit, cui Cheloni dixerunt nomen: Cyzizeni altera parte Cybelem, altera Leonē: Tenedij securim, & facies duas eadē ceruice prominentes: Corinthiaci, qui Poli dicebantur, Pegasum: Gergithij autem, qui in Phrygia minore sunt, Sybillæ imaginē, quod inde esset oriunda: hoc sempiternæ laudi fore arbitrati. Postea uerò nouitio inuento, ut imagines Cæsarum cum inscriptione & titulis, numis ascriberentur, obseruatum est: Quare Nero Cæsar in habitu Citharædis se numo insculpsit: & Seuerus Imperator habitu Alexandri numos figurauit: Galenus post occisos Satrapas Persarū, monetam, qua Persas captos ducebat, percussit: Augustus Octauij nota sideris Capricorni, sub quo in lucē editus erat, argenteū numū percussisse dicitur. Deniq; cū apud prius sæculum nullus numorū usus foret, iudicare licet Homeri tēporibus, non pecunia, nec ære signato, sed mercibus inuicē Achiuos uinū, æs, & ferrū, armis & mancipijs emere consueisse. Cū uerò hac admonitione attentior factus, εν τῆ. κ. τῆς ἑλλάδος ὁ μίσις παρὰ τῶν ἑλλήνων uersarar, eos uersus haud multo negotio comperi: qui tales sunt:

Persarum stateres.
Græci Athenienses.
Elei.
Noctua in numismate atheniensi.
Træzeni.
Persæ.
Germani.
Dardani.
Rhegini.
Cephalenes.
Thasij.
Argiui.
Mitylenæi.
Tarentini.
Aspendij.
Locri.
Chij.
Peloponessij.
Cyzizeni.
Tenedij.
Corinthiaci.
Gergithij.
Numi cū Cæsarum inscriptione.

In s. li. viij. Iliados.
Ἐν δὲ μὲν ἀρ. οὐκ ἔστιν ἄλλοι, ἄλλοι μὲν χαλκῶ, ἄλλοι δ' αἰθωνί σιδήρω, ἄλλοι δ' ἰβνοῖς, ἄλλοι δ' ἀντοῖσι βόεσσιν, ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν, τίδεντο δ' εἴτα δάλαρον.
Vnde reportabant crinīti uina Pelasgi,
Aeris quidam, aliq̄ fulgentis munere ferri:
Ar scutis aliq̄, pars bobus mancipiisue
Mutabant passim, & conuiuia læta parabant.

¶ Quæ portæ Urbis Rhomæ præcipuæ fuerint, & unde nomina sumpserint, & ex quibus causis cognomenta. Ca. xvi.

Tres portæ.
Carmenalis.
Pandana.
Mugonia.

URBIS Rhomæ sicut sæpissime pomœrium prolatum fuit, ita multiplices portas pro murorum ambitu extructas fuisse, facile est coniectari: Nam cū à primâ origine fundamenta Urbis in Palatino monte fuerint, cuius radicibus antiquissimum pomœrium terminabatur, tribus portis tunc Urbs contenta erat: hæ fuerunt, Carmentalis quæ Scelerata, Pandana quæ Libera dicta est, & Mugonia quam Trigoniam à tribus angulis uocatam ferunt: id autem pomœrium quod Romulus posuit à foro Boario procedens

procedens ad magnā Herculis arā: inde per ima mōtis Palatini ad aram Confulij, mox ad Curias ueteres, & demū ad facellū Lariū, protendebatur. Et cū esset tūc Rhoma quadrata, ad forum Rhomanū procedebat. Varro autē à Sylua quæ erat in arca Apollinis in palatio, usq; ad superciliū scalarū Caci, in Auētino, occidentē uersus. Et ad Turguriū Faustulī, ubi casa Romuli fuit, prima Urbis fundamēta protendi asseuerat. Ad recto deinde Capitolino colle à T. Tatīo, quem Arcades Saturniū uocant, satis constat portam illic excitati castelli, Saturniā nūcupasse, quæ Pandana, eò quod semper pareret, dicta est. Cūq; infima Capitolini, montis Carmentæ habitaculū fuerint, inde Carmentali portæ nomen datum, quæ & Scelerata, eò quod CCC & VI Fabij inde prodeuntēs, in fausto prælio ad Cremerā omnes à Veientibus oppressi, & miserāda nece cæsi fuere: iuxta quā ædes Matris, Matutæ, & Bellonæ, & Columna, ex qua dabatur nas Carmentæ nymphæ (quæ mater Euandri fuit) annuas hostias immolare, & sacrum facere produnt. Sed cū Tarquinius priscus, quadrato saxo primus, & deinde Seruius Tullius pomœriū protulissent, duosq; Urbis colles adieciissent, ita ut septē colliū Urbis fieret, q̄ ultimus Urbis ambitū auxiliisse fertur, ac reliqui Reges Urbem parū mœnibus ualidam, aggere & fossis muniuissent, portarū quoq; numerū augeri consentaneū fuit: eorū magnitudinis Urbis, pcessit, sapi⁹ aucto dilatoq; pomœrio, ut IIII & XXX portæ per omnē ambitū Rhomæ fuisse legamus: Ipsumq; pomœriū, Aurelianū Cæsarē tandem definisse, ut ad millia passuū XXX mœnia protēderet. Tametsi Nero Hostiā tenuis mœnia promouere, atq; inde fossa mare ueteri Urbis statuisset inducere: Ex quibus linam ergo, Viminalem, Quirinalem portas, & Cœlimontanam, à collibus Urbis, ubi sita erāt, uetusto nomine denominarūt: quibus qd̄ Quirini sacello foret proxima, Quirinalem dictā nonnulli ferāt, iuxta quā Veneris Erycinæ templū. Quæ quidē Viminalis aliquādo Numētana, dicta est: sicut Exquilinam, Taurinam à capite Tauri insculpto, uocatam ferunt. Capenā uerò, constat affluentiu aquarū multiplices habuisse decursum, Illinc enim ad Martis ædem semita fuit, quadrato saxo, ubi & Manalis lapis qui in Urbem delatus, pluuias excitare dicebatur: Sicut aqua in Lycæi Iouis fonte, si quādo siccitate leboraret, sacerdotis manu querno ramo agitata, cogebat nubes, largosq; effundebat imbres. Et Athenis Terræ fuisse simulacrum Pausanias prodit, suppliciter à Ioue aquā expetentis uero eūtu, cuius ara in monte Hymetto uisebatur, quē Ἰμπεριος, quasi pluuīū Iouem dixere. Et apud Indos in arce quā Magi incolunt, dolium uidisse Apollinius tradit, quo aperto, in defectu aquarum nebulæ emittuntur, quæ totā Indiam imbribus humectāt: Quod etiā documētum Democriti fuit, ut ad imbres excitandos, caput & collum Chameleontis ligno roboris uti præceperit. Ad eandemq; Capenā, aqua Mercurij erat magnis studijs celebrata: qua mercatores Idibus Maijs se inspargebant, & sua uberes quæstus propterea facere arbitrati. Et Alcmō aquæ riuius, cuius aqua Sacerdotes furore uesano inter se digladiantes, Cybelis simulacrum ex Pessinunte aduectum, quorannis abluebant. Iuxta quam M. Marcellus secūdo Punico bello, ædē Virtutis antea uotā dedicauit. Mutionis uerò à Mutione, q̄ illi aliquādo præfuit, & Minutia, quia Minutiū sacello erat proxima, quē pro Deo uetustas coluit. Et Salutaris ab æde Salutis. Et Rhautumena ab auriga Rhautumeno, qui Veijs cursu uicerat, quo è curru effuso, equi citatissimi cū palma in Capitoliū cōtenderūt: portæ dictæ denominatæq; sunt. Catulariā uerò dixerunt, quod iuxta eam ad placandū Caniculæ sius frugibus inimicū, immolarētur ruffæ canes. Et Piacularē, propter ostēta & piacula quæ illic fiebāt assidue, dicit Pompeius memorat. Collina quoq; quæ Agonenfis dicta est, ppter anfractus multiplices, quod partim ædita, partim decliua essent loca, nomen sortita dicit: extra quā Veneris Erycinæ, & Quæritis Tēpla fuere, & iuxta capus cui Scelerati nomē fuit: in quo incesti dānatas, uinas defodere Vestales assueuerunt. Rhomanulam uerò, & Collatinā: alteram quod ex Sabinis Rhomā patens uia foret: alterā quod illinc Collatiā expeditū iter esset, denominarūt. Sicut Ferētina, quod Ferentinū ferret, & Gabiufam, quod Gabios. Hanc uerò Collatinam aliquādo Pincianam dictam nonnulli uolunt, quod nomen adhuc manet, à proximo palatio deductum, unde de-

Fortis Conf.
Saturnia.
Pandana uide Carmenalis Scelerata.
Urbis septem collium.
Porte xxij. Rhomane uelis.
Exquilina.
Viminalis.
Quirinialis.
Cœlimontana.
Numētana.
Taurina.
Capena.
Pluuie excitanda modus.
Iupiter pluuuus.
Aqua mercurij.
Alcmō.
Mutionis.
Minutia.
Salutaris.
Rhautumena.
Catularia.
Piacularis.
Collina seu Agonenfis.
Campus celebratus, in quo Vestales deso diebantur.
Rhomanula.
Gabiufa.
Collatina seu Pinciana.
Ferentina.

Rhomula siue Rhomula. molita marmora Theodoricus Rex Rauennam deportauit. Fuit quoque Rhomula porta qua Sabini Rhomanula uocauerunt, quod per eam proxima Rhomana aditus esset, quae gradus ad noualia & Voluptatis facellum habuit. Et Querculana, quod quercum proximam haberet. Et Radasculana, quod aere munita foret: Siquidem a ueteribus aes Randus dicebatur: In qua caput Aenei longo tempore stetit memorat, postquam Genutius Typus Praetor oraculo monitus ne Regno potiret, illinc ingredi noluit, accessumque denegauit. Sicut Ianualis a Iani signo ibidem affixo, nomen uedicauit: quae sub colle Viminali fuisse traditur, per quam uim aquarum ingentem magnis procellis contra Sabinos fluxisse, illosque uolentissimis tempestatibus oppressisse memorat. Quam Rhomulam, Ianuale, & Mutionis non in Pomcerio, sed intra Urbis ambitum sitas, nonnulli uolunt. Nam de Trigemina & Lauernali satis constat, altera propter Trigeminarum pugnam, cum regnate Tullo, inter Romanos & Albanos a Trigemina pugna commissa fuit: Altera quod ad laeum cum Lauernae facili inde uia foret, nomina tulisse. Fuit enim Lauerna furum Dea, in cuius loco ut impunita essent furta, praedam fures sortiri, & rapacissimum quoniam immolare tradiderunt. Est tamen literis proditum, Latinos populos annis singulis ad Trigemina, Euandro ueluti Deo sacrum facere: Sicut matronae apud Carmetalem, Carmetae. Saquaalis proxima adibus Ancii Regis porta fuit non incelebris. Et altera Libitinentis, per quam fato defuncti efferebantur, & Mugonia a bouium mugitu, qui illic frequentes erant, denominata: iuxta quam Tarquinius Priscus habitasse fertur, quae & Trigillia dicta est. praeter quas fuere Neuia, Lauicana, Metia, & Flumentana, iuxta quam fluxisse Tyberim uolunt. Ex hac enim ad Petellinum lucum modica uia erat. Et Triumphalis, per quam triumphum curru, captiua praeda, & populi triumphum praecedebat. Aurelia, Vaticana, & Portuensis, quae Septimiana uocatur denominatione, ac Fontanilis trans Tyberim, quae haud procul inde fontium sacra, fontibus & puteis coronatis, fieret, dicta nominataque sunt. Sed praeter caeteras, unam legimus fuisse, cui Fenestrae dedere nomen, uel quod humilis & angusta foret: siue quod Tarquinio Prisco regnate, cum a pastoribus oppressus fuisset ex insidijs, Tanaquil inde populum alloquuta, ipsius interitum tam diu dissimulauit, donec Seruilius Tullius regni successorem fecit. Est quoque illud animaduertendum, quod cum moenia ciuitatum sancta sint, proptereaque illa transgredi sine piaculo fas non sit, certis praefinitis spatijs, pomcerio inaugurato, fuerint consecrata: ita ut quicquid circa ea soli esset, neque habitari, neque arari liceret: Portas tamen sanctas haberi minime decebat: quippe cum ingredi & exire, & defuncta corpora illinc efferre, aliaque profana facere cuius permillum fuerit. APUD EXTEROS uero portae praecipua denominatione istae feruntur, Scaea apud Troiam, in cuius superliminio Laomedontis cadaver sepulchro conditum erat: sicut murus & amnia eiusdem nominis fuere. Alexandria Canopica, Athenis Pyraica, & Sacra, & Charoniam, per quam danati ferebantur ad supplicium: & Dipylus omnibus patetior, atque aliae Nymphaeades nomine. Megaris fuit Triasia, quae Diplon dicta. Corinthi Teneatica, Thebarum portae Homoloidae nuncupatae sunt: apud Syconios quoque Sacra fuit, ubi Epopei uisebant monumentum. In Argo Diampares: apud Leontinos Iracea: in Zichico Thracia: apud Tybur Rarana: Capuae Iouis, ubi platea Selapsia, in qua unguentarii negotiatur: Cremonae Brixiana: Taranti Temenitida: Syraculis Meniditae, Trogillorum, & Agradianae: extra quas frequentia sepulchra uisebantur. Babyloniae uero licet plures celebrentur, tamen praecipue Semiramidis, Ninorum, Chaldaeorum, Belides, & Cissiae.

Sanqualis. Libitinentis. Mugonia seu Trigillia. Neuia. Lauicana. Metia. Flumentana. Triumphalis. Aurelia. Vaticana. Portuensis.

Moenia ciuitatum sancta.

Apud Exteros portae.

Quo ritu, quibusque caerimonijs Hostia apud Priscos Dijs immolabatur, & quo modo fiebant sacra, & quid apud Exteros. Ca. xvii.

Singulis Dijs sua sacra. VI MOS sacrorum fuerit, quoque ritu, aut quibus exemplis hostia caederetur, & res diuina fieret, ueteribus monumentis intercisae per scriptum est. Et tamen, singulis ferè Dijs sua sacra instituta forent, quae transgredi aut praeterire ducerent nefas: neque Deos omnes eisdem sacris semper, sed alios alijs ritibus caerimonijsque placari deberet: tamen in omni sacrificio, statas caerimonias, & solita solènia conuenit obseruari: quas si praeter eam, haud dubie,

biè, piaculum fieri, & sacra pollui putabatur: Siquidem in omnibus sacris, Sacerdos cum Dijs immolat, & rem diuinam facit, prius corporis ablutione purgat, & a Venere abstinet, ut laurus purusque accedat: Quippe Ieiunij & castimoniae sacra adituris miram obseruationem fuisse, Authores tradunt. Legimus Numam Popilium, cum per frugibus faceret, esu carniū & Venere abstinuisset. Et Iulianum Caesarem oleribus leguminibusque contentum saepe coenasse, ob religionem: atque eos qui Isidis sacris initiandi erant, dies x parcere carniū & uino: & Aegyptios festis quibusdam diebus Ieiunia seruare. Aquae uero asperzione corporis labem tolli, & castimoniam praestari putabatur: praeterquam Myfos & Essenos, aliosque qui ob religionem animabus abstinent, caelestemque uitam agunt, qui Abij & Anymphi dicuntur: constat Sacerdotes matris Deum Samiam testa sibi uirilia amputare: atque illos qui maxima sacra obibant, ut in casta religione manerent, & procul a mulierum contagio uitam agerent, haeribus quibusdam emasculari, & uiriliter amittere. Vtque nulla nisi sacrorum maneret cura, nudique & uacui religioni intenderent, cunctarum rerum dominio se abdicare. Quod iure Pontificio cauebatur, cuius uerba sunt: Ad Diuos aduentu castè, pietatem adhibento, opes amouento, qui secus faxit, Deus ipse uindex erit. Quam castimoniam apud exteros quoque seruari meminimus: quippe in Thesmophorijs, matronae Athenienses, ut Veneris ictus cohiberent, folijs Vitulium cubilia substernebant: nonnulli garo ex piscibus, quibusquam non habent, quod incendia libidinum reprimere, & irritos conatus faceret, in sacris usi sunt: quod Agesilaus purabat, Deos non minus religiosis operibus, quam sacrificijs castis delectari: Legimus quoque Hierophantas Atheniensem, postquam in Pontificatum euectus erat, ut castissime sanctissimeque Sacrum faceret, cicutae sorbitione castrari: & Aegyptios Sacerdotes, negotijs omittis, mulieribus nunquam indulgere, carniibusque & uino abstinerere: atque Gymnosophistas adeo abstinentiae studiosos, ut pomis solum, oriza, & farina alantur: in Creta quoque Euripides testatur, quos uocant Iouis Prophetas, non modo carniibus, sed ne coctis quidem uesci: Et Indorum Magos, qui ad Solis Sacerdotium euecti erant, carniibus abstinerere, & nunquam sub recto esse, sed lineis uelari, & sub dio uitam agere. Quinetiam obseruatum inuenimus, ut qui rem diuinam facturum erat, ad suam leuandam culpam, se in primis reum dicere debeat, & noxae poenitere, ac fateri admissum, uultumque summittere, & ad omnem modestiam fingere: deinde ipse, aut publicus Praeco praecedens sacra, HOC AGE clamitet, uocetque excitet populum, ac uirga turbam summoueat, quae Cometaeaculum dicta est: si lentumque indicat, ne mala uox obstrepet, neue quid triste auribus accipiat, & sacris fauere, & intentos esse iubeat: Namque in Deorum sacrificijs taciturnitate in primis, & intectis animis opus erat: quia si opus facientem Sacerdos inter sacra uidisset, temerari & polli putabantur, religione inexplabili: Ideo custos dabatur, qui sacra inspiceret, & alter qui linguis fauere iuberet. Graecis autem, ad sacrificium accessurus, hoc praefatur primum, τὴν τῆς θεῆς, hoc est, quis hic? qui uero intersunt sacris referunt, ἡ μοι, καὶ γὰρ, μοι, quod est dicere, multi, & boni: Nam polluti homicidio, aut sanguine infecti humano, hominesque turpissimarum fordium, sacris arcebantur: neue aras contingerent, aut sacrificio interessent, lege uetabantur. Et quia a quibusdam sacris mulieres inuictas, aut seruitio pressos, uel aere coemptos, abesse oportebat: ideo in sacrorum apparatu, Licetor praefabatur, Hostis uictus, mulier uirgo exesto. In Chaeonea uero Sacerdos Iouis tenens, pro adibus Maturae clamitat, non seruum ingredi, non seruum, non Aetolum, non Aetolam: cum his sacrificio adesse non liceret. Apud Magos, qui lentigines habent, tanquam inuisi Dijs immortalibus, ab aris procul fiunt: & hi qui elati reuixerunt, quibusque uiuentibus exequiae factae sunt, uelut profani, a sacris arcebantur: sicut a Sacerdotio bis nupti. Apud Germanos, qui scutum amisissent in acie, sacris interesse non poterat: Et apud Aegyptios subulcis uniuersis Tempora interdicta fuere: & Hebraeis menstruatibus, & his qui impetiginem habent: Scythijs quoque qui nullum hostem interfecisset in acie, in solènis libare non poterat: reliqui initiati, adesse non uerantur: Romanis uero siquae sacrificio mulieres intersunt, capita uelant. Cumque adorat qui rem diuinam facit, uelato capite, ne auersus animus a sacris fiat, dexteram ad osculum ferre, & se in orbem circumagere, prout Numa instituit, necessum habet. Quodque Tibicines

Sacerdos Iouis & castus. Ieiunium. Aegyptij. Aquae aspersio. Abij. Anymphi. Cybeles sacerdotis. Antidota ad uersus Venerem. Agesilai sententia. Hierophantae Atheniensium. Iouis prophetae. Indorum magi. Rem diuinam facturus. Cometaeaculum. Taciturnitas in Deorum sacris. Quibus, sacris adesse non licebat. Cheroneense. Magi. Germani. Aegyptij. Hebraei. Scythiae. Mulieres in sacris, & re diuinam facturus, capite uelato.

Tibiarū uariae species.

Aegyptijs pro Tibijs cantus in sacris adhibitus.

Iudaei. Suae cuiq; deorum hostiae. Quae hostia dijs non placabatur Suae cuiq; aere

Indorum sacra

Odyss. xiiij. Arabes.

Verbena fauile in sacris. Aere frōdibus dijs sacratis ornata.

Laurus ad arā maximā Herculis.

Thracēs.

Iudaei.

Cappadoces.

Aegyptij.

Druidae.

Isiaci.

Hermionēses.

Parthi.

Thebani & Athenienses.

Herba infauile in sacris.

Persae.

Indi.

& Citharædi, qui liras septicordes tenderent, in Deorum sacrificijs cum cantu & iōgis Tibijs praeinant, & nequid aliud agatur exaudiaturq; moneāt: illudq; ius in aede Vescendi habeāt, prisca est religione seruatum: quae quidem Tibia sacrorum ex buxo: quae uerò ludis praecinebant, ex osse Asinino, aut argento fiebant: quod illa miti sono ad rem diuinam, ista stridenti & acuto ad praelium accenderet. Fuere enim Tibiarum species plurimae, ad usus uarios: Nam Libyēs Plagialon uocant, quae ex Loto fit: Elymos ex buxo & lauro. Celtæ ex calamis utuntur fistula. Aegyptij ex stipula ordeacea. Scythæ & Arimaspi ex aquilarum & uulturum ossibus, ex quibus aliquæ erant Serranae, quae æquales habent cauernas: aut Phrygiæ, quae impares & inæquales. Post aliquot uerò tempora, ne Tibia praecineret in sacris, fuit lege cautum: Aegyptijs in usu erat, non Tibias, sed cantus adhibere in sacris, quibus septem uocales Deos modulata uoce collaudare, Tibiarum & Citharæ loco fuit. Iudæi in sacris non modò Tibia sed Tympanis cōcinunt. Vtq; suæ hostiæ Dijs dicatae sint, & Superis alibæ, Inferis uerò nigrae immolentur, neq; duobus Dijs unam hostiam maectari, quia utri Deo res diuina fieret, facile non dinosceret, in omni sacrificio uulgo seruatum est: Nāq; aliena hostia, uel debili & manca, quæq; reluctatur, & se admoueri altaribus non sinit, Dijs non placantur, fugientemq; hostiam, quæq; altaria detrectaret, ubicumq; nascerentur, maectari oportebat, ne piaculum fieret. Et sicut suæ hostiæ numinibus dicatae sunt, ita & aræ fuerunt: Superis enim à terra exaltatis aris, Terrestribus in terra, Inferis uerò sub effossa terra, sacra facere conuenit: quod apud Indos fuit diu seruatum, ut terrestribus Dijs in cauernis, Soli uerò in sublimi sacrum faciant. Nōnunq; sine ara, in nudo solo & pauimento, sacra peregrisse Græcos, cōpertum est. Eumæus apud Homerum super Escharam, uictimā fecit. Arabes arulam super aram constituunt, in illaq; Soli immolare, & thus adolere solent: Hæ enim ad normam quadratæ fuerunt: superq; eis sacra facturi, cespitem ex gramine, seu uerbenas apponunt: Istæ enim faustæ in omnibus sacris habitæ, quas ex sacro loco decerpere conuenit. Ipsaq; aras suorum numinū fronde ornare, ut Ioui esculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Baccho hedera, Pani uerò pino, Diti autem cupressu: Quam ad arā maximā Herculi sacra facturi, sola lauro, neq; alia coronentur fronde. Thracēs & Iudæi pro lege habent, in cōmibus sacris hedera coronari: Cappadoces ambrosia. Apud Aegyptios, hedera uitibus praefertur. Druidæ nullum sacrum sine roboris fronde cōficiunt. Ptolemæus heliochryso coronauit Deos: Thracēs uerò nō solum coronati, sed scuta & gladios hedera ornati, in solēnibus libant. Isiaci absinthij marini ramū uirgultis cæteris praeferrunt. Aegyptij in Iouis pompa, & Magi myrica. Hermionēses hyacintho coronantur in sacris. Parthi ex diuerso gramine coronata agna, odores incedunt. Ferūt Aegyptios agrosti hærbæ manibus decerpta, adorasse, & papyri flore coronasse Deos. Vespasianus uerò coronas ex Cinnamomo interrasili auro saepe Tēplis dicauit. Apud alios autē fagi cortex religiosus fuit. Non sic Thebis & Athenis: nāq; in Palladis templo haud facile quisq; hederam inuenit. Ea uerò hedera quæ fert racemos Labruscæ modo, quā Smilacem rōmīnant, & arborea quæ nec feruntur, nec fructū ferunt, infauile omnibus habentur sacris, & damnatae religionis. apud Persas non modò qui sacrificat, sed hostia, & qui sacris intersunt, festa ornantur fronde. In dis cōtrā: nāq; ex his coronatus sacrificat nemo: Persæ tamen, nec Deorum imagines habent, nec Tēpla erigunt: Erāt enim ædium sacrarum, & simulacrorum eueriores, sed in loco mundo & excelso, cum precatōne Dijs uictimas immolat: quod à plerisq; usurpatum inuenimus: Nam Carmeli, Deus colebatur, cui nec Tēplum erat, nec simulacrum, sed ara tantum & diuinus cultus. Iudæi mente sola unum numen colunt: ideo nulla apud eos simulacra, non modò Tēplis, sed nec urbibus insunt: Germani quoq; nullam humani oris speciem Dijs, præ eorum magnitudine, dederunt: nec Tēpla dicantur: sed lucos & nemora Deorum nominibus appellant, illa uelut sacra Tēpla uenerati. Sacerdos autem, & qui uictimā facit, pura in ueste & cādida (nam color albus Deo gratus in primis) in textili tela, nec maioris operæ quā menstruæ, nōnunq; in purpura & auro. Triumphales uiri, & qui amplios honores gesserant, in triumphali

ornatu,

ornatu, aut in prætexta, lotis manibus & frōde coronati, sacri & uenerabiles, nudis pedibus, & tonsa coma, ad rem diuinam accedebant: Idq; à Pythagora traditum Lacedæmonij obseruarunt, qui nudis pedibus adorandum sacrificandumq; cēsuerunt. Pura autem & religiosa dicebatur uestis, qua rem diuinam facturi, festa utuntur die, ea quidem erat soluta omni uinculo, nullis maculis, nec squalore obsita, nec funesta aut fulgurata. Quod si quis nece aliqua pollutus fuisset, bis septē uicibus iundationibusq; uestes abluebat aqua, his piamentis ab immūdiā emaculati arbitrari. Aegyptij uerò laneas uestes non inferunt in Deorum Tēpla, nec cum his cadauera sepeliunt. Hostia si maior erat, auratis cornibus, si minor coronata illius Dei fronde, cui sacra fiūt, incedebat: Infulaq; lanea, & candida uitta circūdata, ante aras nullo uinculo ligata sistebatur: neq; enim in sacris uinctum quid esse poterat. Contrā uerò apud Senones: nam lucū sacrum uenerantur, quem nisi uinculo ligatus, ingredi nemo poterat: qui si forte prolapsus corruisset, attolli minimè licebat, sed per humū reptare necessum erat. In Scythia quoq; Marti sacrum fit, in quo uictima primis pedibus ligata, ad aram sistitur, cui laqueum in collo iniiciunt, ac baculo circumducto strangulant, sine precatōne & uotis. Quam quidem aquā de fonte Iuturnæ, qui circa Numicium labitur, quæq; in omnibus sacris adhibetur, in primis inspergebant: eam uerò aquam super terram posuisse, piaculū & triste omen erat: Ideo uas lato ore, & fundo angusto, in quo hauriretur, ne stare posset, in sacris adhibebant: cui Cadum, alij Scyphum dixere nomen: Illudq; manibus tenere oportebat: Quod quidem Flaminicæ uirgines sacrorum ministræ, aut Vestalium famulæ, nōnunq; pueri Flaminum ministri, quos Camillos appellant, patrimi & matrimi omnes coronati tenebāt manibus: Ex hac aqua ægros curari, & bonæ ualitudini restitui putabant. Apud Athenienses uerò aqua erat ex Calliroe fonte, magnæ religionis, in maximis sacris, & spōsalitijs carimonijs, in quibus aliam adhibere nefas habebatur. Fertur in Delij Apollinis tēplo, præcipua aqua fuisse, sacrificantium usui accommodata, quam ad alios usus hausisse, magni criminis instar erat. Græci in sacrificijs & expiationibus, Eleutheri aquā frequētes adhibent: Træzeni ex Hippocrene: Persici Reges ex Choaspide, quā peregre profecturi, secum ferunt: Arabū Reges ex Euleo, qui ortus à Medis, præcipuo nitore fluit, præ cæteris uerò Aegyptij, tanti Nili aquā fecere, ut cum Hydria ad Templum hūmeris ferebatur, omnes procumberent, & sublati manibus Dijs gratias agerent. Ferūtq; Babylonios Reges ex Nilo & Istro aquas inter gazas condere assueuisse, uelut hoc argumentum suæ magnitudinis ostenderent, cum per tot spatia terrarum, totq; inuias regiones aduectæ fuerint. Ipse uerò Sacerdos lanea Infula uelatus, & fronde coronatus, aram manibus tenens, ad Orientē uersus (quippe maturinū tempus sacrificijs idoneum æstimarūt: cum Deos tunc assidere Tēplis, & maturinis salurationibus adesse opinio foret: Magorū & Persarum exemplo, quibus in more fuit, primo semp diluculo canere Dijs, hymnosq; & laudes dare, orientemq; Solem uenerari) meditato & solēni precatōnis carmine, uerbis prisca ex annalium uetustate erutis, Numina & Deos precatus, uota effundebat: quam precatōnem plerūq; ter geminabat. Indi uerò & Gymnosophistæ in meridie, & ubi multum diei processerat, immolare Dijs usurparunt: Quod Mercurius in Asclepio existimauit, ut adorantes medio die cōuertantur in austrum, occiduo in occasum: si uerò primū oriatur Sol, in ortum. Fuitq; Apollonij Tyanei opinio, summo diluculo cum Dijs uersari, procedente mox die, de Dijs loqui oportere. Moses autem & Hebræi occidentē spectari censuerunt. Ea uerò Infula ex lana alba & cocco fuit, instar fasciæ, plerūq; lata, nōnunq; tortilis & rotunda, ex qua uittæ hinc inde defluebant. Principiumq; precatōnis à Iano & Vesta, quæ in omnibus sacris præcipua Numina sunt, quæq; in uotis nūcupandis, præfatōne perpetuā meruere, fieri oportebat: ut per eos ad reliquos Deos aditus pateat, quibus thus & merum offerebat in primis: In qua precatōne obseruatur, ut Iupiter pater Optimus Maximus, Vulcanus, Apollo, Mercurius, omnes deniq; Dijs sacro carmine patres aduocentur. Quod in omni sacro constitutum fuit, ut cuius Deo sacrificetur, necesse foret, post ipsum reliquos aduocari, ut hi uolentes & propitij, uotis & precatōnibus adsint. Antoninus uerò Imperator Deum Heliogabakum

Lacedæmonij. Pura & religiosa uestis.

Homicidij expiatio. Aegyptij. Hostiæ ornatus.

Senones.

Scythæ.

Aque sacris adhibita apud diuersos.

Camilli.

Sacerd. sacrificantis carimonia. Tempus sacrificijs idoneum. Magi & Persæ.

Indi & Gymnosophistæ.

Hebræi.

Infula sacerdotis. Precatio.

Constitutū in omni sacra.

balum, quem magni Numinis loco habuit, in præfatione sacrorum reliquis Dijs præponi uoluit: & Domitianus Palladē uelut genitricem, & se Palladis filium per Sacrificulos in primis iussit aduocari. In Peloponēso autē Melissa nympha, quæ usum mellis gentibus dedit, in omni præfatione sacrorū, principium precatōnis fecit: Quam quidem precatōnem plerūq; ter repetebant, sicut libationē. Dijs deinde & uotis ritē nūcupatis, eundē Ianū in fine precatōnis denuo aduocare necessum erat, ut is Deus precatōnis caput & finem faceret: Sinē precatōne autem uictimas cedere, aut Deos ritē consuli, fas non putarūt: Itaq; sua carmina suarūq; precatōnes singulis Dijs instituta sunt, quas plerūq; ne quid præposterē dicatur, aliquis ex scripto præire, & ad uerbum referre solebat. Fertur tamen Pyrrhus Epirōta ubi immolabat, nullas effundere precatōnes solitus, nisi quod sanitatem & bene ualere precabatur a Dijs: Apud Indos hi qui Pedalij uocantur, inter uota precesq; solam iustitiam petere in usu habent, quasi hoc munere Deū amplissimū esset mortalibus datū: Socrates in Phædro, ut pulcher intus fiat, utq; bona animi & corporis bene haberent, & ut dentur optima, precari docuit. Apollonius Tyaneus a Dijs poscebat, ut bonos cognosceret, malos uitaret. Interdum pauca habere, & nullius indigere precatō fuit: quā quidem precatōne nunc sacra præcedere, nunc subsequi, plerūq; finem claudere, nonnulli uolūt. Manibusq; precantem aram tenere oportebat: quia nisi tenetur ara, solas preces non litare per se est: Pelle tamen Numæ legibus aram tangere uetabatur, quā si tetigisset, agnū solutis crinibus cedere cogebatur. Precibusq; peractis, & ritē deprecato Numine, quæ rem diuinam facit, se ad dextram uoluere, & circūuerrere, manūq; priore digito in erectum pollicem residente, ori admouere, deinde sedere, uetusto more debet, uelut Dijs ratas preces habentibus. Galli uerō se ad læuam uertere religiosus putarunt. Græci post effusas preces, manus osculantur: Id quod Rhomani factitarunt, qui prætercūtes sanum aliquod, manum labris admouent, tanq; Deos uenerarentur & timerent, ratasq; preces significarent. Frugesq; in caput uictimæ, aut molam ex farre molito & sale, deinde nouum uinum aut costum, & mascula thura inter cornua fundebat, mastrā esse hostiam uoce significans: quod quidem ad uictimarum probationem proficere credebant, ut si non obstupuisissent, sacrificio probarentur idoneæ. Græci autem nō fruges, sed ordeum sale conspersum, aris inspergebant. Ad Terei sepulchrum Megaris, dum sacrum fit, calculis pro ordeo utuntur. Dianæ uerō Propyleæ mulieres Eleusinæ, nullam nisi ex ordeo ibi nato, molam conficere possunt: proditumq; memoriæ est, Iliacis temporibus, ueteres, non thure, nec costo, sed cedri & citri fumo Deos adoleuisse, atq; Sabæos cum omnia odorū genera Dijs accumularent: de myrrha tamē nihil impartiri, quasi Numinibus subiratos, quod solam myrrhā ex omnibus odoribus apud se gigni non fuisse sent. Sinē mola enim salsa, nullum Dijs sacrificium ratum fieri putabant: In ea efficaciorē uim placandis Numinibus & comouendæ diuinatis esse opinati. Vinum uerō anteq; funderet Sacerdos, propinabat prius Scipulo aut Simpulo ligneo, uel fictili admodum paruo, quod in sacrificali apparatu erat Cyathus haud dissimile, illudq; secundum libationem astantibus circumferebat, ut pariter libarent. Tum setas inter cornua uictimæ manu exertas, tanquam prima libamina, in ignem mittere, obliquumq; cultrum a fronte ad caudam uictimæ ducere, & se ad orientem uertere debebat, quod in sacrificio habebatur primum: Si quidem prima sacrificij pars erat, libare Dijs, secunda immolare, tertia reddere, quarta litare: facibusq; adhibitis ex Tedæ ligno, ut in quocunq; sacro fieri mos erat, quas nisi mares ferre alius nemo poterat, & igne accenso super aras (neq; enim sinē igne ullum sacrificium fieri licebat, cum etiam Sabbatis lucernas accendere Dijs prisco more seruatū sit) accinctos ministros, qui sacrificiū præsto aderant, uictimā immolare iubebat, qui Victimarij seu Cultrarij, a nonnullis Popæ, & Agones dicti sunt: Qui illam supra uerticem, plerūq; infra iugulum feriebant. Indi uerō uictimam non iugulare, sed præcluso spiritu necare assueverant, nequid deperiret, neue quid mancum Deo offerretur. Græcis autē moris erat, si Cœlestibus Dijs uictimam faceret, sic hostiæ caput statuere, ut cœlum spectaret: si uerō Inferis, ut terram despiceret. Quibus quidem ministris, nisi iussi essent, mastræ non licebat: Ideo succincti

Melissa nympha.

Sua cuiq; deorum carmina & precatōnes. Quid precandum a dijs.

Precantes aram tenebant.

Precibus peractis.

Nullū sacrum absq; mola salsa. Propinatio in sacris. Cerimonie in uictimis litandis. Sacrificij partes quatuor.

Nullum sacrum absq; igne. Victimarij. Cultrarij. Popæ. Agones. Indi nō iugulabant uictimam Græci.

succincti nutum imperiumq; expectantes, Agon dicebant: Interim cæsa uictima, alij uasa ut cruorem exciperent, cadenti hostiæ supponebant, alij decorabāt: Mox Aruspex, Flamē, aut Sacerdos cuitro ferreo uiscera & iecinora rimabatur, in illisq; Deos consulebat, & an per litatū foret, explorabat attentē. Apud Galatas uerō nō Aruspex, sed Philosophus aderat, sinē quo sacrum Dijs nullum exhiberi poterat. Is autem cultro ferreus erat, & oblongus, manubrio Eburno, clauis æneis, ære Cyprio, & capulo argenteo ornatus: Namq; manu uiscera tangere non decebat, ne qua offensa, pollutis sacris, contraheretur. Apud Delphos fuit usurpatum, ut cultro quo Dijs immolabant de nocentibus supplicium sumerent. Persæ & Cappadoces nō gladio, sed stipite mastrabant hostias. Rhomani etiam malleo: apud Homerum querno trunco. Quibus inspectis, ex omni uiscere, & membro primitias, partesq; defectas farina farris inuolueret, & in Calatis sacrificanti offerre debebat. Tunc hostia profecta dicebatur, quas Sacerdos aris imponens, foculo accenso comburebat. Hoc enim in omni sacrificio seruatum in uatū est, ut de singulis oblatiis, aut Deo immolatis, particulas tanq; libamina, ut holocaustum fiat, in ignem mitterēt. Aegyptij Sacerdotes, immolata uictima, caput abscindūt: illudq; diris carminibus execratū, in flumen deiciunt, cum precatōne solēni, ut siquid aduersi casurum foret, in caput illud redundaret. Apud Græcos ex cæsa uictima, non nunq; capite & uentre excepto, cætera dabatur Dijs: linguæ uerō præconibus. Hūc uerō ignem ex olea, lauro, uel quercu crassioris corticis, aut cuius caudex cauis fungosusq; foret, accendere, uel Numinibus adolere nefas erat. Hæc enim ligna tanq; dira maliq; ominis, detestati sunt: quem ignem subdita face accendebant, eumq; partim ex fumo, quas uertigines faceret, quantumq; se attoleret, partim ex flamma, si lucidior aut obtusior, & qua specie foret, multi obseruauit, qui Capnomantes dicti. Si autē mortuo carbone sacrificetur, signum neglectæ religionis fore, & perniciosum, nemo dubitauit. Persis ligna arida, dempto cortice, sacrificio apponere, de superq; oleum fundere, & aruinam pinguem, ignemq; appositum, nō flatu sed uentulo excitare, in usu fuit: Soliq; uelut Deorū maximo, cum uirgultorum fascies apponūt, & incendium suscitāt, his uerbis proloqui, * ede ignis Domine. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta Pertrēsium stagnū, dum factū sit, sarmentorū fascies super aras sua sponte ignē cōcipere, & nullo flante halitu, incendiū fieri fabulantur: sicut de Seleuco traditur, qui cū Ioui in Pella uictimā faceret, ligna aris imposita ultro arserunt. Et de Egnatia Nympha in Appulis, in cuius ara lignis extractis, ignē sua sponte excitari opinio erat. Tradunt Magos apud Persas, dum sacrum fit, carnes super myrto & lauro appositas subtilibus uirgis adurere. Atq; Eretrienfes mulieres in Cerealiibus obseruare, ut cæsa uictima, carnibus non igne coctis, sed Sole torridis uescantur. Et apud Scythas sacrum fieri Marti, ubi uictimarū carnes ipsarum ossibus adurunt. Lusitani uerō ignitis lapidibus, sacrificales carnes coquunt. Iosides licet ex omni ligno incendat aras, spinas tamē Asparagi, aut stramina in sacrificijs cremare, nefas habent. Mox farra uisceribus spargēs, probata libataq; exta lancibus imposita aræ, superponebat, uisceraq; detractis, flammis, & foculo, mittebat de super thus & costum. Ea quidem uiscera licet nunq; abluta, elixa per se fiebāt: uinūq; aris postea fundebat, & tunc porrici hostia dicebatur. Persæ uerō ex immolata uictima nihil Dijs adolent, sola anima Deos contentos esse rati. Lusitani quoq; ex hostia immolata nihil concidunt, sed exta perspiciūt, & diuināt. Thisetæ in Asia & Argini ossa uictimæ tantum in ignē mittunt, & deflagrant: ipsi autem uescuntur carnibus. Apud Aegyptios inualuit mos, ut immolata uictima, dum sacrificium ardet, omnes se diuerberent, & flagris afficiant: Quare uerbum Xenophanis Phisici proditur nō inuenistū, qui cū Aegyptios sese cōuerberantes, & iugētes in sacris uidisset, admonuit, ut si Deos esse crederent, quibus sacra ministrabant, ne lugerent: si uerō homines, ne sacrificarent. Quod ferē a Lacedæmonijs usurpatū fuit, ut in adolescentes Ephebos circa aras flagris defauiant. Ex reliquis uerō hostiæ membris, cœnam apparabāt, quibus qui sacris interfuere, uesci licebat. Græci uerō satis habent femora hostiæ in duo frustra concisa, igni subicere, ut ex his holocaustum fieret, uisceribusq; super prunas assis, pro ientaculo, mox carnib; ueru decoctis, discubentes uesci.

Galatæ. Cultro sacrificij.

Delphi. Persæ. Cappadoces. Rhomani.

Seruatum in omni sacrificio Aegyptij.

Græci. Ignis sacrificio uel ex quo stratus.

Capnomantes

Persæ.

* Ecce. Siculi.

Egnatia nympha.

Magi. Eretrienfes.

Scythæ. Lusitani.

Iosides.

Porricere hostiam.

Persæ. Lusitani.

Thisetæ & Argini.

Aegyptij. Xenophanis dictum.

Adolescentes in sacris Lacedæmoniorum flagellari.

Græci.

uesci. Quibus ex legis praescripto portuicula ad domesticos afferre, & amicis partes uictimarum impartire licebat; extraneos autem ad sacra adhibere, fas non erat. Apud Lacedaemonios autem in publica uisceratione primi Reges erant, quibus duplū q̄ ceteris dabatur, priuilegioq; honoris, praeter libamina, immolatorum quoq; animalium coria debebantur; Ordeaceasq; pulles libaq; & farra, ac fructuum primitias non auro uel argento, sed fictili urna & Catino, aut Simpulo, uel ligneo Scypho, q̄ ne carie absumeretur, pice oblitus erat, aut gutto fagino, sicut Marius Curius, Dijs prolibare soliti sunt, uetustissimā religionem, qua in Deorum sacrificijs fictilibus utebantur, designantes, qui pietate, religione, & iustis precibus, nō censu, Deos placari putabāt. Quippe tunc maximē Dī propitiū esse crediti sunt, cum fictiles erant. Hostiaq; immolata & mysterijs peractis, qui sacris intererant, uisco & farrē appesito, cum rotundis paniceis, quas in honore Deorum adhibebant, stantes uescebantur. Siquidē in aedibus Deorum, & epulari simul, & sacrum fieri seruatum est: Nam mensae in sacris aedibus aras uicem praebant. Quibus quidem extis & carnibus sacrificalibus, nisi ritē sacrificio perfecto, uesci non licebat. Delphis uerō assuetum est, ut immolantes uictimā, exclusis ceteris, uescantur; ad quam extraneos admittere, nefas erat. Cōtrā in sacris Hecatae, in quibus qui sacrum fecit, de sacrificio uesci non permittitur. Quae quidem exta uerū assa apponebātur semper, cum Heroicis temporibus non uescerentur elixis: Arietistamen non uerū cocta, sed elixa in olla apponunt; aliter ritu praepostero sacrum fieret. Interq; uescendum laudes Dijs canere assuerant, his quibus sacrum fieret, pedibusq; circum aras psallere ad numerum, carminaq; & hymnos canere, ac cymbala pulsantes, Choros agitare. Fuitq; obseruatum, ut sacrificantes aras circumcurrerent, cursum auspiciati à laeva dextrorsum, quod religiosius putarunt, mox à dextra laeuorsum; Cunctq; hymnorum plures species forent, quibus psallebant Dijs; hi tamen fuere in usu frequentes: Hypingos Dianae; Apollini Pæan, & Profodia; Dionysio Dithyrabus; Cereri Iulus; Veneri Eroticus, id est, amatorius; praeter quos fuere, Profodion, Hyporchema, & Stasimon. Quod ideo inuentum est, ne qua pars corporis religione uacaret, quasi penitus sacro Numine afflata, quodam furore capti forent. Memphitæ uerō in Osiridis templo dum sacrificant, praeter aliorum motum, nec canere Tibias, nec psallere soliti sunt. Et Graecorum pleriq; cum nulla Numinis afflatoe sacrificia perficiunt, sed animo remisso absq; Tibia uel cantu. Cōtrā apud Indos, quibus nulla fuit Numinis cōsalutatio, uel sacrificium, nisi adhibita psaltatio foret. In Delo quoq; absq; psaltatione, uel musica sacrum nullum fiebat. Fertur Antoninus Caesar cum deo Helio Gabalo sacrum faceret, mulieres Phænissas, quae in orbem cursitaret, Cymbalaq; & organa musica circum aras psallerent, adhibuisse. Et Cybelis sacerdos cum tinnitu Cymbalorum, & sonitu Tympanorum sacrum facere. Apud Curetas quoq; nullum fit sacrum, sine strepitu & fragore, Tympanis unā Tubisq; pulsantibus. Re igitur diuina & caerimonijs concelebratis, Sacerdos tunc, ILICET succlamabat, qua uoce illos q̄ interfuerant, missos faciebat; apud Graecos uerō functus mysterio Sacerdos, sic renunciat, λαοῖς ἀφιστε, quasi populum missum faceret. Siqua tamen mysteria in sacris instauranda forent, initiati manebant, profanos autem foras exigebant; Namq; hoc erat usu frequens, ut omnia mysteria secreta sint, summatq; in his silentij fides habeatur, sicut in Samothracijs & Eleusinis. Illud utiq; in sacrificijs seruatum nequaquam praeterierim, ut mola salsa & farre non modò frons uictimae, sed foci cultriq; aspergatur unā: Quodq; immolata uictima, si non litassent, hostias denuo augeri iterum ac saepius, & maioribus hostijs sacrum instaurari debebant, donec inuenta pace Deum, & propitiato Numine, ritē perlitatum aestimarent.

¶ Quae militibus operam in bello nauantibus
militaria dona ab Imperatoribus
olim dari solita fuerint.

Ca. XVIII.

RISICIS temporibus militaria dona, quae militibus fortem operam nauantibus in bello à Ducibus dabantur, Heminæ uel quartarij farris uere (unde Adorea laus bellica dicta) binaq; iugera, aut tantum agri quantum uno die circumarassent, amplissima dona putauere. Precia enim militiae haec habita sunt maxima, ut post exhaustos labores; milites emeritis stipendijs, sanguine & sudore partis agris donarentur; Hos enim latissimos fructus, uelut opimam praedam, laborum periculorumq; accipiebant (Quippe perniciosum ciuem putabant, cui bina aut septem iugera non essent satis) Praeter quae, ut ad decora militiae magis incenderent animos, quoq; honoratior testatorq; eorū uirtus foret, mercede proposita, Obsidionalem, Ciuicam, Muralem, Naualem, Castrensem & aureas Coronas, amplissimaq; alia honoris genera inuenerunt, quibus donabant, qui Urbes, Castra, aut Exercitus obsidione liberassent, Ciuem uel seruassent, uel primi obsessae Urbis muros subissent. Primus enim A. Posthumius Dictator ad lacum Regillū castris expugnatis, magni muneris loco auream Coronam dedisse fertur; Mox sequuti Duces militibus, ut essent re & fortuna auctiores, alias largiti fuere, quas quidem frequentij praetorio egregijs laudibus cumulatis, cum praefatione uirtutum militibus tradebant. Apud Graecos, Duces in unum coeuntes, in concilio agitant, & sententijs decernunt, quem primum, quem secundum, qui depulsas hostiū copias longius egerit, & quo praemio aut honore dignus sit, diiudicant; Idq; apud Deorum aras in Isthmo, in Ilyto Neptuni templo, sumpto ab ara suffragio, & ut erant sententiae, sic agro & uacatione donare, ac pro merito praemia largiri solebant. Apud Indos uerō nullo militari dono aut hostili praeda donabatur miles, nisi qui hostis caput retulisset in castra. SED praeter coronam Ciuicam maximi fuit ornatus, cui cedunt Aureae, Murales, Castrenses, atq; Rostratae: eratq; propriū ius Ciuicæ, ut illa donatus perpetuò eam gestare liceret, & ludos ineunti, à populo & Senatu uniuerso assurgeretur, ius spectandi inter Senatores; munerum uacatio sibi, patriq; & auto paterno. Praecipua uerò Obsidionalis, tanq; uirtutis praeferebat spectatissimū insigne, aestimatione immensa, longè praecelere credita est; Haec enim ex illo fiebat gramine, ubi ciues obsidione essent liberati; qua nulla nobilior publica militari lege diffinitur; quippe ceteras, Imperatores, aut Duces singulis militibus tradunt; Graminea uerò, uelut multò maximum decus praeferebat, nisi ab uniuerso exercitu seruatori suo concedi minimè poterat. Ciuica ex querna fronde fit; Muralis in pinnorum similitudinē; Naualis instar nauium rostris; quae uerò Castrensis, uelut effictio uallo figurabat. Hac Obsidionalis, Q. Cincinnatus à Minutio, & toto exercitu, quod illius opera obsidione liberati fuerat, primus donatus fertur; Et deinde, M. Valerius COS. contra Sānites. P. Decium Tribunū militū, quod eius consilio & ministerio exercitus ex saltu angusto & arctissimis faucibus euaserat, praeter Gramineam, qua ab uniuerso exercitu, & suo praesidio donatus fuit, etiam Aurea corona, & centum bobus, eximioq; uno albo opimo auratis cornibus, donauit. Eademq; Obsidionalis Fabio Maximo Imperatori, quod cunctādo Rempub. & ciues seruasset, à toto exercitu, Senatuq; & populo, cōmuni conspiratione & consensu tributa est. Et bello Cimbrico: Cn. Teio Atinati, quod cunctantē Primipilū interfecerat, ipseq; arrepto Vexillo, per castra hostium eruperat, exercitumq; incolumē eduxerat, praeter Gramineam, ut praetextatus ad Tibicinem immolarer, foculo accenso, cōcessum fuit. Cōtigiq; idem honos semel L. Sicinio Dentato, & M. Calphurnio Tribuno, quod M. Attilium Regulū, primo Punico bello in Sicilia cum exercitu, hostiū excidio liberasset. Deinde Scipio Aemilianus bello Africano; Mox Sylla bello Marfico; Demū Iulius Caesar in expugnatione Mitylenarū; & Augustus, Obsidionali & Ciuica donati fuere; Ea enim Ciuica singularis salutis signum erat; Obsidionalis uerò uniuersorum; Rostratam uerò accepit primus M. Varro bello Piratico, donante Cn. Pompeio, & deinde Agrippa bello Siculo ab Augusto, quod in consuetu naualis pugnae, in naues hostium insilissent primi. Corniculasq; & aureas coronas, phalerasq; argenteas, & aureos torques, tum armillas, adde uexilla cerulea, honoris causa ob nauatam insigniter in bello operam, & ob multa rei militaris facinora, militibus quam sepius

Militaria dona.
Adorea.

Perniciosus ciuis.

Coronae militibus dari solite.

A. Posthumius primus coronam dedit.

Graeci.

Indi.

Ciuica corona cui dabatur.

Obsidionalis.

Ciuica ex querna.
Muralis.
Naualis.
Castrensis.
Obsidionalis.
quis primo adeptus.

Rostrata q̄ primū accepit.

Alia dona militaria.

ab Imperatoribus dari adnotatū est . Sed auxiliares & externi, aureis : Rhomani argē-
 reis torquibus donabantur . Contrā uerò armillas non externis, sed ciuibus tradebāt ;
 Augustus tamen Octauius facilius phaleras & torques, & quicquid auro constaret,
 quam Murales, Castrēses, aut Ciuicas coronas munera dedit . C, aute Caligula noui ge-
 neris coronas Solis, & Lunæ, ac Siderum specie cōmentus fuit . Scipio uerò Aemyli-
 nus Regum & sociorum munera oblata pro Tribunali recipiens, in publicas tabulas
 per Quæstorem referri iussa, postmodū fortibus uiris, pro meritis tradebat . Præ-
 terq̄ aureos torques, etiam duplicē annonam, interdum militiæ uacationem, & immu-
 nitatem ob uirtutis præmium, nōnunq̄ duplex stipendium Imperatores largiti sunt ;
 Aerq̄ multiplicia sagax & tunica singulis militibus, qui rebus fortiter gestis inter-
 fuere, plerūq̄ ius ciuitatis ex lege Calphurnia ; uel Senatoria fungi dignitate, inter Pa-
 tres, aut diebus solennibus coronatum incedere, uelut præmia uictoriæ haudquaq̄ sper-
 nenda munera fuere . Neq̄ dubium, illos quorum opera insignis in bello steterit, per-
 ditæq̄ & afflictæ res restitutæ essent, pluries donis muneribusq̄ honestati . C. Sici-
 nius Dentatus clarus uir ingenio factisq̄, ob egregia facinora militaria, præter octo aureas
 coronas, Obsidionali una, Muralibus tribus, Ciuicis quatuor, Torquib⁹ tribus & octo-
 ginta, Hastis puris duodeuiginti, Armillis plus centum sexaginta donatus fuit . Habe-
 turq̄ inter exempla, hūc Siciuiū, militaribus donis, omnium honores & uirtutum præ-
 mia anteisse . Hæc quidem hastæ, quod nullo ferro munitæ forent, puræ dictæ sunt, qui-
 bus donabatur plerūq̄ milites, qui tunc primū militare facinus in bello admisissent . Cui
 proximus fuit Manlius Capitolinus, qui uix decimo & septimo ætatis aho, bina ex ho-
 stibus spolia tulit, primusq̄ Murali corona donatus, Ciuicas sex, militaria dona sex &
 uiginti meruit ob uirtutem . Probus quoq̄, qui postea in imperio assumptus fuit, cum
 bello Sarmatico iā Tribunus multa fortiter fecisset, hastis puris quatuor, coronis Val-
 laribus duab⁹, corona Ciuica una, Vexillis puris quatuor, armillis aureis duab⁹, torque
 uno, & patera sacrificali aurea quinq̄ libris, unā pro concione donatus fuisse memora-
 tur . Quinetiam, illud perspectum est, in annonæ caritate, & rebus angustissimis, milia-
 tem ob rei militaris singularem scientiam, collato frumento & pecore donari . Mani-
 pulumq̄ hastatorum ob insignē operam corniculis armillisq̄ argenteis . Sp. q̄ Nautiū
 à Papyrio . cos . bello contra Sānites, etiam coronis aureis donatum . Præterq̄ au-
 reas pateras, sellasq̄ Curules eburneas, & Scipionem eburneum, hastæ quoq̄, Tunica
 palmaræ & pictæ, atq̄ in bello nauali uexilla cerulea, nōnunq̄ altioris dignitatis gradus
 aut militaris ordinis prærogatiua, militibus qui strenuam operam nauarunt, munerā tri-
 buta fuere . S V M M I S uerò Ducibus Triūphalis statua, aut Consularia ornamenta : In
 quo animaduersum est, populum Atheniensem perrarō uirtutis præmiū aliquibus sta-
 tuas dedisse, in quibus illorum nomina inscriberent, ut populi hoc uideretur benefi-
 cium, non illorum qui id meruissent . Nemoq̄ qui præclarum aliquod gesserat faci-
 nus, prout cuiusq̄ meritum uirtusq̄ fuit, militaribus donis in donatus abijisse fertur,
 adeo ut Quintius Prætor, deuictis Hispanis, equites nouo genere honoris, catellis &
 fistulis donarit . Proditum tamen est, Fuluius nobiliori à Catone obiectum, quod le-
 uissimis de causis, utpote, quod puteum strenuè effoderant, aut uallum curarant, coro-
 nis milites donasset . Cæsari quoq̄ Augusto multiplicia hæc munera largienti, obiectum
 à militibus fuit, puerilia hæc deliramēta esse : Namq̄ exercitui pecunia & agris,
 non his honoribus opus erat . Legibus uerò Solonis apud Athenienses cauebatur, ut
 præter ea dona quæ militibus Duces impartiti fuerāt, illorum filij qui bello occubuis-
 sent, publicè alerentur, & bonis disciplinis instruerentur . Quod Pisistratus cauisse di-
 citur, ut filij parentum, quorum uirtus insignis in bello fuerat, dona acciperent . Fre-
 quens tamen illis munus erat, Corona ex auro, nonnunquam tænijs & uittis caput or-
 nare, aut publica sepultura in Ceramico : Namq̄ intra mœnia sepelire, non licebat, ni-
 si qui ob singularem excellentiam, præcipuum hoc donum meruissent . Legimus Sy-
 racusanum Dionem, parta uictoria, militibus aurea, & Themistoclem, quod Græciam
 liberasset, à Lacedæmonijs corona oleagina, & curru eximio donatos laudatosq̄
 magnificè : ac Milciadem ob pugnam Marathoniam, in qua ultra centum millia
 Persarum

Novi generis
 coronæ à Cali-
 gula excogita-
 te.
 Alia dona.

C. Siciuius De-
 ntatus opime
 donatus.

Hastæ puræ
 que dicebatur.

Murali corona
 quis primū do-
 natus.

Alia dona.

Dona summorū
 Ducum.
 Athenienses.

Nemo beneme-
 ritus de Rep.
 in Rho. exerci-
 tu in dotatus.

Solonis lex de
 filijs quorū pa-
 rentes in bello
 perierant.

Ceramicus .

Oleagina.

Persarum una acie uicit, ab Atheniensibus consequutū, ut in Pœcile portu sua imago Pœcile.
 in Prætorum numero exculperetur inter primores . Agamēnon uerò, Homeri testi- Iliados. viij.
 monio, Aiacem, quod cum Hectorē pugnasset, bouis immolati tergore & cornibus : Iliad. xix.
 Achillem uerò præter septē Tripodes, & uiginti Lebetes, decemq̄ auri talēta, equo-
 rum duodecim, & septem Lesbidiū fœminarū munere donauit . Plataensibus ob na- Scythæ.
 uatam insigniter operam in bello Persico, munus octoginta talenta largitus fuit * Scy-
 this uerò mos erat, his qui hostem superassent, semel anis singulis Cratere Regio uinū
 bibere, quod uictoribus circūferebat : qui uerò pluribus cæsis uictor fuisset, duobus
 Calicibus potare . Rhomanis uerò traditur usus, ut quorum parentes Reipub. causa
 occubuisissent, liberi præmia ferrent, quæ illis deberentur . Si tamen Regibus fœdera-
 ris, aut socijs mittēda dona foret, Scipio eburneus, Toga picta, & palmata Tunica cum
 sella Curuli, frequētia fuere, Erat autem Ceramicus extra Athenas locus, in quo Deo-
 rum hominumq̄ excellentiū simulacra & statuas, publico decreto erigere, atq̄ eos qui
 pro patria occubuisissent sepelire, illisq̄ erectis tumulis, inscriptiones & Elogia, decre-
 taq̄ ac titulos apponere assuerant, inter quas Chryssippi imago porrecta manu uiseba-
 tur, aliorumq̄ philosophorum, diuerso gestu & modo : Singulis enim sepulchris sin-
 gula colūna affigebantur, cum inscriptionibus & titulis, quos ob egregia quisq̄ faci-
 nora meruisset, ibiq̄ uelut monumentis & Trophæis, celebrata illorum memoria fuit.
 Alter uerò Ceramicus intra Urbē locus erat Athenis, diuersorium scortorū, cui no-
 men Casaluio : sicut Græcis Celosta, & Rhomæ Sūmenium, ubi prostabant meretri-
 culæ, quæ pluribus notatæ nominibus fuere : Nā & Sphinctæ, Casaluades, Lecastræ,
 Casorides, & Casorita dictæ : apud Latinos Lupæ . Postea sequuti Cæsares, Centurio-
 nes, Legatosq̄ legionum pro magnis officijs in Rempub. Consularibus ornamentis,
 aut equo publico, nonnunq̄ triumphali statua donauere . Quod à Macedonibus antea
 fuit usurpatū : Namq̄ Alexander Macedo centum uiginti Equites, qui in cāpis Adra-
 stræis ceciderant, propter multa belli decora, Equestribus statujs donauit : illorumq̄ fi-
 lios patrū stipēdia ferre iussit . Illud tamē haud indignū est quod annotetur, quod uiri
 Triūphales, q̄ Triūphalia ornāmēta meruissent, præcipuo honoris priuilegio, eadē ipsi
 dona alijs fortiter dimicantibus lege militari impartiri poterāt : quodq̄ uigente hoste,
 & nisi debellato, dona militaria Duces largiri non solebant . Et licet milites in castris
 perexiguo ad uescendum argento uterentur, militariq̄ disciplina horridus miles, non
 cælus auro & argento, sed ferro & animis deberet esse munitus : tamen eiusmodi do-
 na, quibus uirtutis gratia miles donabatur, ueluti inuitamenta uirtutum, permulcendis
 militum animis tantū fuere, itaq̄ animos ad res magnas acuebant, ut his honoribus aucti
 & confirmati, quisq̄ suum decus faceret, destinarentq̄ animis uincere aut mori, mor-
 temq̄ potius quam ignominiosam seruitutem præoptaret : uitam deniq̄, & quacūq̄
 pericula nihili penderent.

Rhomanorum
 usus de his quo-
 rum parentes cæ-
 cidissent bello.
 Dona confede-
 ratorum.
 Ceramicus ex-
 tra Athenas.

Ceramicus al-
 ter in urbe.
 Casaluio.
 Celosta.
 Sūmenium.
 Sphinctæ.
 Casaluades.
 Lecastræ.
 Casorides.
 Casoritæ.
 Lupæ.
 Alia dona mili-
 taria.

Ornāmēta uir-
 tutis militaris
 ferebant in ca-
 stris.

¶ Delusiones Dæmonum malorum à multis expertas fuisse, qui diuer-
 sis imaginibus homines delusere. Caput XIX.

NON est profectō fabulosum, quod apud Sanctos uiros auctorēs memo-
 rant, ut cum tetrīs spiritibus, quos Dæmones uocāt, congressum habue-
 rint, illosq̄ diuersis imaginibus, ac multiplici specie pp̄e deluserint : Si-
 quidem nostra quoq̄ memoria id euenisse cōpertū est : Nuper amicus
 meus summus, ingenio & fide singulari, rē dictū admirabilē hæc prodē-
 tibus nobis, tibi euenisse enarrauit, quod cum credi uix posset, illam multorum testimo-
 nio comprobauit : se cum apud conuētissimū & sibi familiarē Neapoli diuiteret, &
 noctis silentio clamantis de uia, & opem implorantis uocem hominis audisset, cum aca-
 censo lumine accurrisset, ut quid rei esset inquireret, ibi Dæmonem & dirum quod-
 dam numen, tetra & horribili specie conspexisse, qui Iuuenē quempiam clamātem, &
 reluctātem, in uia infestis manibus inuadere quærebat, quo conspecto, cum miser ille
 ad ipsum quem propē uidebat accurrisset, & ne apprehenderetur, quanto poterat

nixu ipsius uestem & manum apprehendisset, se diuino sapius aduocato numine, cum multum diuq; frustra fuisset reluctatus, uix tandem Dæmonem abegisse, quo demum abacto, cum Iuuenem animo consternatum in domum recepisset, nunq; quod se dimitteret, aut pallium relaxaret, efficere quisse: tantaq; eum torpedo inuasit, ut mente euicta, sui compos non esset, cum sibi prorsus repræsentari & ante oculos obuersari illa species uideretur. Tandem ad se redditus, rem quo pacto se habuerat, enarrauit. Cōstabat enim prauis illum moribus & inciuilibus cum Dei contemptu diuixisse, in parentesq; tunc iurgatum, contumelias & intoleranda probra dixisse, deuotionibus execrationibusq; diris ab his agiturum abiisse. Sed ne cui hæc uana uel ficta sermonibus uideantur, Author est Thomas monachus, homo minimè malus, cuius ego fidem probita temq; pluribus in rebus expertus didici, qui seridè mihi retulit, quod cum in monasterio & sacris ædibus, quæ in Lucanis montibus sunt, cum pluribus iurgatus foret, & post immodica cōiuitia & rixas, animo perturbato inde se proriperet: cum per nemo ra iter solus intenderet: speciè hominis uultu tetro, nigra barba, promissis tunicis, uultu aspectuq; deformi & sæuo, obuiam habuisse, quem cum compellarer, quid ille solus per deuia errabundus incederet? dixit equum quo uectabatur amisisse, atq; in proximos campos illum euasisse crederet: cumq; per sinus inuios equū unā quæsitum pergerent, ad profluentem, in cuius alueo gurgites magni & formidabiles redundabant, deuenisse: Et cum monachus, ut aquam traiceret, calceos sibi eximere appareret, illum magnopere coegisse, & tandem peruicisse, ut super spatulas suas ascenderet, postiusq; à se qui corpore maior erat, uectaretur: qui acquiescēs, cum super illi spatulas, ut succollaretur monachus ascenderent, illeq; iam aquam ingredi appareret, dum uada exquirat, illius pedes, non humana, sed tetra & deformi specie conspexit, quo animaduerso, horribili terrore percitus: Deum ut sibi præsto adesset, acclamauit: Mox Dæmonem & diram illam speciè, diuino auditu uerbo, stridore quærulo, & uī maxima quanta dici potest, ita è conspectu abiisse dicit, ut imminentē quercum ingenti impetu colliserit, ac per fractis ramis, funditus euerterit: Ipseq; cōsternatus, atq; exanimis diu iacuerit. Credebat enim, quod à uerò non abhorret, nisi præuidisset, illum in rapidissimi uortices, & uoragines fluminis præaltas, se fuisse necaturum. Sed præ omnibus quæ audiuerim, aut uiderim, res est admiratione digna, quam recēti memoria, euenisse comperimus Rhomæ. Quippe nota res est, cum apud Gabios quidam infimæ fortis & obscuris natalibus adolescens uesanus & furiosus, cuius prauis mores & uita facinorosa fuerat, in parentem grauibus iurgiis conuiciatus foret, post iurgia immodica, cum furis agiturus, aduocato Dæmone, cui se deuouerat homo ille improbus & impurus, furore cæcus & amens discessisset, & Rhomam petere cepisset, eo cōsilio ut aliquod dirum facinus in patrem moliretur, dum iter faceret, Dæmonem facie hominis truculenta, fordida barba & capillo, uesteq; obsoleta & squalida obuiam habuisse, quod cum simul pergerent, illum interrogasse Iuuenem, quem animo anxio & sollicito uidebat, quid tam tristis incederet? atq; ille, cum quid sibi iurgij cum patre fuisset, quodq; aliquid scelesti facinoris patrare cuperet, respondisset, Dæmonem illum se quoq; simili casu percitum fuisse dicere, proinde pergerent, & suas iniurias ultum irēt: Cumq; nocte appetēte, ad Urbē applicuissent, in proximo hospitio diuertisse, atq; in cubiculum quod à Caupone utriq; exhibitū fuit, haud multo post cubitū inisse: Cumq; unā cubarent, pestē illā immanē, cum illum somno oppressum uideret, infestis manibus iugulum hominis apprehendisse, ut elisis faucibus necaret, quem iam oppressisset, ni expergestus ille, Dei opem & auxiliū aduocasset: quo audito, furiam illā terribilē stridore & tumultu maximo, tantoq; impetu cubiculum, unde euasit, dicit collisisse, ut tigna & tectum euerterit, tegulasq; penitus perfrigerit: quo strepitu cum magister hospitij excitatus surgeret, & quid ruinae & strepitus esset inclamarer: allato mox lumine, resicuti erat, adolescens ille quem solum & seminecem inuenerat, enarrauit: tectūq; collisum & perfractum, unde Dæmon è cōspectu abiit, demonstrauit: quo malo perterritus, cum suæ turpitudinis, & antè actæ uitæ nō solum pigeret, sed puderet, diuino afflatus spiritu, prorsus scelera, boni exēpli & procul à populari tumultu, uitam egit.

Multas

Multas quoq; malorū Dæmonū illusiones persæpe apud sanctos uiros fuisse legitis, quas nostra non semel uidit ætas: Quibus salutaribus exemplis admonemur, ut præmuniti aduersus illorum insidias simus, qui nobis inimici infestiq; sunt, & tanq; in specula in insidijs stant, neue desides & ignaui concepta opinione populari, illorū qui ista minimè credunt, in aliquod discrimen dilabamur.

¶ Quando dies tam apud Rhomanos q̄ exterarū gentes incipiat: & qui dies atri, quiue fausti sint. Caput xx.

ERVVLGATVM ferè est, Aegyptios & Athenienses diem à Solis occasu facere, & ad alterum occidentem terminare: ita ut quod spatij inter duplicem occasum fuit, integrum diem putarent. Persæ & Babylonij contra: nam diem ab ortu Solis incipere, & ad alterum terminari dixerunt. Umbri & Hetrusci à sexta hora ad alterius sextā. Rhomani à media nocte ad mediam sequentem, ita quod inter duas dimidiatas noctes temporis fuit, integrum diem facerent. Vulgus omne ab oriēte luce ad tenebras. Galli & Germani ita sunt metiti diem, ut temporum spatia, non dierum numero, sed per noctū uicissitudines computarent, noctesq; diebus anteferrent. Ipsi enim noctes ante diem fuisse arbitrati sunt. Fertur Solon Atheniēsis fuisse, ut non ad Solis, sed Lunæ metitum dies & tempora dinumerarēt. Thebæi uerò contra: nam dies non ad Lunæ, sed Solis cursum metiti sunt. Fuitq; tam Græcorum quàm Siculorum mos, in primis curare, ut sui dies mensesq; cum Solis & Lunæ ratione congruerent: & siquid discreparet, tunc unum diem aut biduum ex singulo mense adijcere, uel adimere. Dierum uerò, quidam fausti, & agendis rebus felices: quidam atri & tristi omine infames habiti: quibus aliquid moliri, aut nouæ rei inceptare, euentus exitialis erat. In his, exercitum conscribere, Legiones educere, manus cum hoste conferere, sponsalia inire, peregre proficisci, aut quicq; publicæ uel priuatae rei moliri, inceptu foedum & exitiale aestimant: Obseruatumq; fuit, ut qui hostes bello tentare, uel acies eo tempore cōmittere curarent, rem in non mediocre periculum discrimenq; adducerent, magno postea exitio consequto. Fuisse autē atros duxere dies, post Idus Quintiles ad xv, CALEND. Sextiles duplici clade insignes, quo ad Cremeram Fabij cæsi, & quo ad Alliam foedè Rhomani à Gallis fusi fugatiq; fuere: quibus grauius afflicta, & in extremum discrimen adducta Rhomana res fuit. Quare Vitellio Pōrificatum Maximū adeptō, quod diem ad xv, CALEND. Sextiles cærimonijs publicis sacram concilio edixisset, dirum omen fuit: qua calamitate doctus populus Rhomanus, illum diem, nullius publicæ, uel priuatae rei insignem & notabilem fecit. Cuius exemplo etiam postredie CALEND. Nonas, & Idus, mensis cuiusq; religiosos & ominales, ac infaustos putauerunt: propterea quod maximis cladibus, & infandis contumelijs populum Rhomanū tunc affectum fuisse liquet. Dies quoq; Manibus sacros, cum mundus patere dicitur, quibus ocula Deorum Manium sacra apparent, pleriq; omnes ueluti atros, & ominosos obseruarunt: Illosq; uelut foedi exitus, & ancipitis fortunæ detestati sunt: Hi fuere dies postredie Vulcanalia, & antè tertio nonas Octobris, & antè sexto Idus Nouembrijs. Etiam mense Maio, dies quibus Remuria celebrantur, ut occisi Remi umbra placetur: & Nonis Iulij, quæ Caprotinæ dictæ sunt, qua die Romulus apparere desijt. Et dum Feralia seu Parentalia Dijs Manibus fiūt, ac impuris diebus, quibus ancylia nō dū condita in templo Martis erant, tam nuptijs quàm itineri ominosos, exitiales, & euitabiles duxerūt. Et qua antè quarto Nonas Sextiles populus Rhomanus ardēte Punico bello, ad Cānas insignē cladē passus fuit, etiā antè quarto Nonas, CALEND. & Idus cuiusq; mensis, ueluti tristi euentu infelices, pari superstitione deuitarunt. Ferijs quoq; Latinis statis, uel cōmunibus, aut Saturnalibus, ac diebus Festis & sacris, ludisq; publicis, licet fausti felicesq; forent, tamen præliū cōmitti, uel rei militaris delectum haberi, aut quoq; peregre proficisci, tanq; piaculari die, ominosum erat, dirum, atq; pestiferū. Præter hos fuere dies Profesti, Fasti, Intercisi, & Præliares: quæ ferijs publicis quibusdam

Aegyptij & Athenienses.

Persæ.

Babylonij.

Umbri.

Hetrusci.

Rhomani.

Vulgus.

Galli.

Germani.

Solon.

Thebæi.

Græci & Siculi.

Dies fausti & infausti.

Dies atri.

Dies Manibus sacri.

Remuria.

Dies profesti, fasti, intercesi, & præliares.

quibusdam, hostem laceffere uetabatur. Quippe diuifa tempora uoluptatis, & laboris remissionum, & curarū, Rhomani ueteres habuere. Profestis enim diebus, quasi procul à religione, Rempub. & priuatam gerere licet, quia comitiales, comperendinos, & praeliar es continent. Comitiales fuere, quibus cum populo agi licebat, concilio coacto, nisi si quæ ferix conceptæ essent, quibus non liceret. Comperendini, quibus uadimonium dicere, & uadare permissum: fuitq; animaduersum, in profestis etiam fastos contineri, quibus fari ius erat: Festi uero dies Dijs dicati fuere, in quibus forensibus negotijs omiſſis, sacrificia, ferias, ludos, epulasq; solennes celebrare, ac inter uota & sacra, faustaq; omnia uersari, uerbisq; profanis abstinere conuenit. Intercisi autem dicti, in quibus Deorum simul atq; hominum res agere licet: Nam mane & uespere fari inhihetur, medio tempore inter caſam hostiam & porrectam fari permittitur. Fasti etiã dies, in quibus ius fatur, id est dicitur: Nefasti in quibus non redditur ius, nec fari licet. Profestos etiam dies, qui erant ante fastos, nonnulli dictos uolunt. Idus quoq; Martias, quod illis C. Cæsar coniuuratorum manibus caesus occubuit, placuit parricidium uocari, ideo inter atros & ominosos receptæ. Quotiesq; incurrere anno, dies coepit, qui adiectus nundinis foret, totū annum luctuosus casibus, & diro euentu infelicem incurrere opinati sunt. Proditum tamen memoriae est, statas dies anni, infelices, aut fortunatas apud uarias gentes pro multiplici euentu non una ratione obseruari: Siquidem Chalcedonij cuiusq; mensis uigesimam primam diem, funestam & portentosam habuere, quod illa Darij praefectus, ipsorum pueros castrauit, & in Persidem misit. Parthi diem qua Arfaces Seleucum uicit, tanq; initium libertatis, faustum felicemq; obseruarunt. Cyrus diem qua Scythas & Sacas clade affixit, adeo felicem habuit, ut eam Sacam appellarit: Sicut Assuni festam diem Mutiam nuncuparunt, quod Q. Mutius Asiam singulariter rexerat. Athenienses quartam Hecatomaëonis, qui mensis erat Soli facer, duplici uictoria insignem, uelut fortunatam, obseruandam praecerunt, qua ad Leuctram & Geræstum feliciter pugnatum est. Iidem quartamdecimam Boedromionis, aut secundum Bœotios, sextam & uigesimam Panemi mensis, quod Arrabazum & Persas è Græcia fugarunt, felices habuere: qua die Liberatori Ioui uictimas caedunt, & sacrum faciunt. Persæ uero, tertiam & sextam mensis Voedromionis tanq; lugubres & defamatisſimas deuitarunt: Quibus diebus in pugna Marathonica, & ad Plataeas, & ad Mycalen, à Græcis conflictati, & magnas clades perpessi sunt. Qui etiam diem qua Magi qui Regnum occuparāt, interempti sunt, tam solennem habuerunt, ut illam Magophoniam, hoc est, Magorum occisionem, appellaret, qua die nulli Magorum extra limen prodire fas est. Mens quoq; Thargelion plerisq; manifestum infortunium fecit: in quo Alexander Macedo apud Granicum Duces Regis Thargelionis, & Dareum clade affixit: & Carthaginenses à Timoleonte in Sicilia uicti, fusi fugatiq; fuere. Contra uero sextus Thargelionis dies multis auspiciatissimus erat: In eo enim Socratis natalis dies proditur fuisse, & Alexandri Macedonis, qui qua die in lucem æditus, eadē uita functus fertur: Sicut de Magno Pompeio, qui altera post natalem suam diem, & Attalo, qui ipso natali die morte sublatus fuere, proditum est. Quam diem Philippus Macedo, ut lætam, & fortunatam mirifice obseruauit, quod triplici gaudio delibutus fuit: Nam quadrigas suas eadē die Olympica uicisse accepit: & Parmenionem Ducem hostes fuisse: natumq; sibi Alexandrum filium fuisse: Qua nocte deflagrasse templum Dianæ Ephesiae authores memorāt, ab Herostrato incensum, ut famam nominis scelere propagaret. Qua etiam die iterum Persæ ad Plataeas ingenti clade superati traduntur: atq; ideo ex uoto Milciadis capras trecetas Athenienses quotannis immolare. Ipsi quoq; Carthaginenses noniū diē mensis Metagitonis pluribus calamitatibus inuisum & detestabilem habuere, qua magnis infelicitatibus, & infortunijs oppressi sunt. Contra uero Syracusani, quartam supra uigesimam mensis Maij, quem illi Carnium uocant: quod Athenienses cum toto exercitu ad Asinaram flumen, memorabili clade profligarant, praecipue felicem habuerunt. In qua re proditum memoriae est, Timoleontem Syracusanorum Ducem praecipuas uictorias semper Syracusanis natali suo dedisse, adeo ut ipsius natalis diem omnes Siculi

Siculi uelut multiplicis uictoriae authorem, festu agerent: sicut de Julio Cæsare proditur, qui Idus Iulij natalem suam fortunatas semper habuit & felices. Xerxes uero diem qua Rex dictus fuit, tanq; Imperij natalem, singulis annis insignē celebrauit, qua Diademate ornatus, gaudio delibutus, cenam Proceribus dabat, cui Titan dixere nomen: fuitq; adnotatum, diem qua Alcibiades Athenas ab exilio remeauit, certissimum illi praesignasse exitium, quod funesta tunc coleretur sacra, qua templi ornamenta deponere, pauimenta tegere, & Iusticio indicto, à negotijs quiescere, mos erat. Sicut quinta decima Iulij moestissima fuit, qua mulieres Athenis ieiuniū seruāt, & cum sacra Adonia celebrant, & apud Rhomanos VI CALEND. Aprilis, quo die cultores Matris deum plangere, & lamentari incipiunt. Augustus uero mirum in modum obseruauit, ne post ridie nundinarū quoq; proficisceret, aut nonis quicq; rei serix inchoaret, quod illas infortunatas multis fuerat expertus exemplis. Apud Cretenſes obseruatum est, ut albis lapillis lætos dies, lugubres nigris calculis adnotaret: Idē apud Thraces. Rhomani quoq; quid quaq; die lucri damniue fecissent, literis designabant, quæ Ephemerides dictæ: Nam uetusti moris erat, unumquemq; domesticam rationem totius uitæ suæ, per dies singulos adnotare: Cæsar autem in consulatu diurna acta Senatus & populi, publicari madauit, testatia siue lætum quid, siue triste cecidisset. Fuitq; ex dignitate populi Rhomani, res illustres semper annalibus, quotidiana uero diurnis actis madaere literis. Sed tamen à rebus arduis ominosa dies deterreat, nonnulli tamē, omnem hanc religionem ludificati sunt: prosperoq; euentu contra uulgi opinionem minimè obseruadam censuerunt. C. Cæsar cum admoneretur, ne ante Brumæ copias in Aphricam transmitteret, nulla religionis cura feliciter transmisit. L. etiam Lucullus cum contra Tigranē duceret legiones, nulla fati religione motus, quin pridie non. Octobris (quæ dies atra forte inciderat) cōtra innumerabiles Parthorum copias praelio decerneret, asserens se ex atro & lugubri felicissimum illum diem facturum, nec euentus defuit: nam praelium ingressus, parua manu ingentes hostium copias incredibili felicitate superauit, militesq; imperiū auspiciūq; sequi suum, memorabili uictoria Tigranis, Regia, & Regno pariter potiti sunt. Dion quoq; Syracusanus cum contra Dionysium moturus, Luna Eclipsim pateretur, & tota delitesceret, nullo prodigio aut ostento moratus fuit, quin eiecto Tyranno, crudeli dominatu Syracusas liberaret. Quod de Pelopida dum contra Alexandrum Pheræum ducit, & alijs memoriae proditū est. Romulo quoq; licet felici augurio nato, in ortu tamen & obitu Solem defecisse dicunt, Alexander uero Macedo, cum ducturus cōtra Darium, Luna Eclipsim pateret & ob id milites trepidarent, Aegyptios adsciuit Vates, causasq; defectionis expromere iussit: qui dum contra Persas dimicaturus, Iunio mense exercitum duceret, quod apud Macedones luctuosum erat, contempta religione feliciter dimicauit, asserens mensē Iunium, secundum Maium appellari iussisse. Sunt tamen exempla Rhomanis, eandem diem luctuosam, & mox felicem intercedentibus annis euenisse. Nam qua die Crassus magno dedecore profligatus à Parthis, caesus fuit, eadem licet aliquot decursis annis, Ventidius Pacorum, & Parthos singulari uictoria magnis cladibus interfecit: Et die qua à Cimbris profligato exercitu, Rhomani caesi fuere ingenti clade, eadem postea Lucullus contra Tigranē & Armenios, quos magna caede debellauit, & castris exiit, gloriam tulit insignem. Augusto quoq; Octauio, idem dies suscepti imperij primus, & uita supremus fuisse traditur. Quero Fuluius contigit, ut qua die priorē anno ex Praetura triumpharat, eadem postea de Liguribus bello uictis, triumphans Urbem iniret. Græci quoq; qua die ad Plataeas cōtra Mardonium feliciter dimicarūt, eadem, licet intercedentibus annis, ad Mycalen uicerunt. Sed sciendum populum Rhomanum quoties hostium uim propulsarent, aut illatam iniuriam laceſſiti depellerent, quō minus arma sumerent, & hostibus obuiam irēt, nulla religione teneri, atrosq; & euitabiles dies nullos censere: Illosq; tantū obseruare, cum inferenda in hostes arma, nō propulsanda forent. Feriatis enim diebus, uim cuiq; inferre piaculare est, propulsare non utiq;: Illud etiam succurrit ad VIII CALEND. Aprilis, Rhomanos læticiae diem colore, quem Hilaria nuncupant: quo tempore Sol Zodiaci peragrato spatio, per omnes signorum

Iulij.
Xerxis.

Quintadeci-
ma Iulij.

Post ridie nundinarum, aut Nonis.
Cretenſes,
Thraces.
Rhomani.
Ephemerides.

Annales.
Acta diurna.
Dierum obseruatio à quibus contempta.
C. Cæsar.
L. Lucullus.

Dion.

Pelopidas.

Alexander.

Qui eundem diē luctuosum, & paulo post felicem habuerunt.

Rho quando atris diebus à re quapiam auſpicanda abhorrent, & contra.

Hilaria.

Poluxides.

*Niger color al
bo prelatas a
pud Inlos.
Domi us quan
do migrarent
Rhomani.
Diebus infau
stis etiã sacris
abstinebatur.
Hordales dies.
Dierum ratio
apud Rhoma
nos.*

Noctis partes

Diei partes.

*Hora balnei.
Umbrae.
Clepsydre.
Hore dupli
ces.*

*Meridies.
Media nox.*

Horologia

*Quando bal
nea ingredi li
cebat.*

*Quo tempore
meretricibus p
stare permis
sum.
Balnea uiroru
& feminaru
distincta.*

*Nundinis toti
solummodo la
uabant initio.
Thermæ a Cæ
saribus stru
ctæ.*

*Agripp. clxx.
balnea struxit
Rhomani.*

gnorum stationes ad nos reuertēs, longiores noctibus efficit dies, quibus festa solēnia, & ludos publicos, ac dies hilares concelebrant; quo mense mulieres Veneri sacrum facere, & myrto coronatas lauare tradunt. Athenis, Lunæ Hebdomadibus festos agere dies, & Iuuenes conuiuari solenne fuit. Apud Indos erat patrius mos, ut cum dies primū augeri incipiūt, Rex cum Regio comitatu ad flumen lauaturus accedat, equosq; & nigros tauros Dijs immolet, ueluti felices & fortunatos. Ipsi enim nigrū albo prætulērunt, & sanctius duxerūt. Quodq; Sextilibus CALEND. ex ueteribus domibus migrare, & nouas incolere Rhomani consueuerant: Illasq; ueluti boni euentus & fortunatas obseruauerunt. Neq; præterierim, diebus atris & infaustis, Pontificum iussu, nō modò à bellis gerendis & Reipub. cura, sed à rebus diuinis & sacrificijs Deorum superfederi iussum: quippe diebus inauspicatis & ominosis nullum sacrificiū ritè fieri Pontifices putarunt, nisi Hordæ, hoc est, prægnantes immolarentur boues, quæ Hordales dies nuncupati. Rhomaniq; à primis originibus ad primū Punicum bellum, ortus tantum & occasus dierum: postea meridiem, Accenso pronuntiante, notate cōsueuisse, Aeuo postea subsequente, diem in horas, noctemq; in uigilias diuisisse, ita ut maximam diem in XII, minimam uerò in X horas partirentur: Noctem uerò ita metiti sunt, ut modò in horas XII, nunc in IIII uigilias etiã longissimas noctes facili diuisione distingerent: Vesper, Conticinium, aliã Imtempstatem, Gallicinium, & Luciferum: sicut in ternas horas singulas uigilias pensitarent: Diem uerò in Luciferū, Mane, Ortum, Meridiē, & Occalum: Tametsi diem simul & noctē, nonnunq; in horas XXI III dimētas, ueteres obseruasse legamus. Horamq; balnei, hyeme nonã, æstate uerò octauã fuisse: Ipsamq; umbris postea & Clepsydri notare cōsueisse, ita ut trib⁹ Clepsydri, aut paulo plus, hora finiretur. Horarū quoq; duo genera fuere: nãq; ex his quædã Aequi noctiales, Isomerinæ dictæ, quæ pro qualitate temporum licet uniformes essent, diem à nocte dissimili numero uariarūt: Aliæ temporales seu uulgares, quæ à Græcis Cæricæ, quibus singuli dies æstu pariter atq; Hyeme, duodenis horis continentur: Solaria enim antiqui eo libramento habuere distincta, ut sexta diei hora, meridies, noctis quoq; sexta hora, media nox designaret. Cum enim lege naturæ, radij Solares, alij hyberni, alij æstiuū sint, ita umbræ aliæ æquinoctiales, aliæ æstiuæ, aliæ hybernæ fuere. Erant enim horologia figurata, & ea finitione descripta, uti æquinoctialis, brumalis, & solstitialis dies, in partes XII assidue diuisus foret, horasq; pro qualitate temporum & dierum, modò maiores, nunc minores, nonnunq; crescentes, aliquando breuiores ostenderent, quod cōmentum Anaximenes Milestus excogitasse dicitur primus, quas quidam enunciare Rhomanis puerorum munus erat. Sed quia de balneis mētio facta est, non omittendum, balnea apud maiores nocte, aut ante auroram nulli patuisse, utq; sine metu cuiq; lauare liceret, à primis tenebris ad auroram sequentem clausa fuisse: Siquis dem noctu lauare ueteribus interdictum erat. Hadrianus uerò Cæsar ante octauã, nisi ualitudine laboraret, publicis balneis neminem admisit: Tempusq; lauandi à meridiē ad uesperam destinauit (quo tēpore prostrare meretricibus permissum,) lauacraq; pro sexibus separauit, Alexander postea Seuerus, nequid populo in cōmodaretur, nocturna cōcessit balnea, oleo pro luminibus præbito: Quæ cum antea pmiscua essent uiris æquē & mulieribus, ipse post Antoninum philosophū, lauacra mista summouit, sæpeq; cum populo in Thermis unã lauit: quod de T. Vespasiano legit, ut plerūq; in Thermis, admissa plebe, lauaret. Et licet à primis originibus, cum pauca essent balnea, & nullius cultus, Rhomani rarò lauaret, brachiaq; & drura labore fatigati tantum abluerent, & toti nisi in nundinis lauarent: tamē post aliquot ætates, balnea & Thermæ publicis usibus multimodæ fuerunt, magna mole & sumptu constructæ Alexandrino & Numidico marmore, laris specularibus, mira cælatura & artē. Nam præter Agrippinas, Heronianas, Vespasiani, & Titi: celebratur Domitianæ, Alexandrinæ, Gordianæ, Seuerianæ, Aurelianæ, & Constantinianæ: solidissima structura, & sumptu profuso. Cōstatq; M. Agrippam, ut populo placeret, CLXX balnea, seu lacus in prouincia rum formam, Rhomæ gratuita præbuisse: in quibus & si calda prius ablaerēt, postea ut à balneis corpora multa frigida stringerent, cōstitutum ferunt: nec prius ungi, nisi lauisent:

lauisent: cumq; pro singulis olim daretur quadrans, Diuis Antoninus, ob popularem gratiam, balneum sine mercede exhibuit. Commodus uerò Imperator, tanto studio balnea profecutus fuit, ut septies atq; octies diebus singulis lauaret. Quod de Gordiano & Galeno proditū est, qui æstate quinquies, Hyeme uerò bis in die lauere: Illud certe satis cōstat, Carthaginensibus distincta fuisse balnea, Patriciorum & Plebeiorū: moremq; præualuisse, ut in quibus Patricij lauabant, ad illa Plebei non accederēt. Græcis uerò contrā: nulla enim distinctio ordinis fuit, aut personarum: Diuites namq; cum pauperibus lauare, & Patricios cum Plebeis nullo discrimine licebat: In quibus tanta plerumq; hominū cuiusq; ordinis concurrebat turba, ut Balneatores, si uulgi maior uis ingrueret, pertasi frequentia, Aeræ granum, quod uertigines facit, carbonibus iniicerent, ut tadio odor is diffugerent, Germani uerò nō in balneis, sed fluminibus lauabant: Ideo nandi periti, & summi urinatores habiti: Si quādo tamen leuarent balneis, calda abluebantur, lautiq; uescebantur. Dardanis & Illyrijs ter solum lauare permittit, primò scilicet natali die: secundò in nuptijs: tertio in obitu cuiusq;. Lusitanis frigida tantum lauare licet: Sicut Spartanis, quibus calda corpus abluere uetitum est, quos cum Apollonius Tyaneus molles & unguento delibutos uideret, aduocatis Ephoris, balnea interdixit, senectam hominum calida approbans balnea. Cunctq; Ephesij balneis Præpositum lapidibus appetere, quod illa non calefecisset, summopere restitit, cum frigida lauare satius duceret. Aethiopes Macrobij fonte abluuntur, in quo loti, perinde ac oleo uncti, membris agiles fiūt, & uiolam olēt. Scythæ nullo fonte lauāt, sed uxoribus aquam fundentibus, corpora scabro lapide conterunt, cupresso, cedro, & thuris ligno confricantes. Assyrijs licet lauare diebus singulis peculiare sit, tamē à coitu & in morte præcipuum. Apud Celtiberos uerò obseruatum est, ut in balneis non aqua, sed lotio diu seruato lauent, dentesq; & gingiuas pumicent: quod & Cantabri factitant, hanc optimam curationem, & exhaustis uiribus mirè proficere arbitrati.

*Balneum sine mercede ab Antonino exhibitum.
Imperatores balneis dediti.
Patriciorū & plebeiorum distincta balnea apud Carth. Græci promiscue lauabant.
Germani.
Dardani.
Illyrij.
Lusitani.
Apollo. Tyaneus in Spartanis dictum.
Aethiopes macrobij.
Scythæ.
Assyrij.
Celtiberi.
Cantabri.*

¶ Locus Martialis in distichis elucidatur, in quo pleriq; interpretes Grammatici lapsi sunt. Ca. XXI.

NICOLAUS Perottus Sipuntinus Præsul, homo fuit accurato ingenio, & lectione multa exercitus: eum Domitius Calderinus uir, ut in ea tempestate, doctus, & æmulatione doctrinæ, & morum dissimilitudine osum habebat: iurgijsq; & conuitijs apud suos sectatores plerumq; incessabat: sæpiusq; apud studiosos in inuidiã illum crimentq; uocabat, & ut sunt ferè ingenia, in explicandis authoribus siquid in cōtrouersiam ueniret, uterq; potius, quo pacto diuersus ab altero dissentiret, quàm quid ueræ lectionis esset, rimabatur. Cum autem in Scholis Rhomæ eodem tempore Martialis apophoreta publicè lectitarent: cuius hoc distichon fuit: In pretio scopas testatur palma fuisse: Otia sed scopis nunc Analecta dabunt.

Nicolai Perotti & Domitij Calderini balucinato.

Ita istos uersus uterq; interpretatus est, ut post multa deblacterata uerba, uix aliquem sensum illorum dictis elicere queas, cum modò mēdum in uersu postremo fuisse alter asseueret, & pro otia pretiū poni oportere, modò Asarota non ab a primitiua, sed intentiua dicta esse affirmet: Alter ita pleracq; nugalia iurgijs & maledictis plena effundat, ut equidem singula enarrare & referre pigeat. Qui uersus si pensitati rectè fuerint, absq; multo uerborum uolumine, plani expeditiq; fient: Cum enim Analecta reliquias esse ciborum, qui è mensa cadunt in pauimentum, nemo dubitet, ipsaq; purgamenta cœnæ, quæq; euerri solent, in pauimentis, ueluti ibi relicta essent, è paruulis minutisq; testulis per calculos colore distinctos, opere Lithostrato ita effingi, ut uera uideantur, Plinius author sit: atq; ideo Asarota quasi inuerribilia, dicta: quippe cum ὄραρον, græcè scopa dicatur: non ab re, ipsa nunc Analecta seu purgamenta, otia scopis dare author affirmat: Cum eà in pauimēto è paruulis testulis efficta, talia foret, ut scopis euerri nullo modo ualeant, & ideo otia scopis dare necesse sit, cum his euerredis nullus scoparum

Perottus in Cornscopia sensus interpretatur q; hic accusatur.

Analecta.

Asarota.

parum usus foret. Ipsi uero pertinaci odio dissidentes, non quæ effingi solebāt purgamenta cœnæ cogitarunt; sed de ueris Analectis, & reliquijs cœnarū disceptantes, quæ cadunt è mensa, in assequendo Authoris sensu multipliciter laborarunt. Depicta ergo purgamēta cœnæ, ita solo hærere dixit, ut otia scopis dare necesse foret, quem sensum ita expositum, apertè liquere, neminem fallit.

¶ **Exempla legis Iulæ & Papiæ, quibus quæ lege Iulia indulta erant, lege Papiæ fuere prohibita, Ca. XXII.**

Lex Iulia de maritandis ordinibus.

Sexagenarijs & supra eam ætatem uxore ducere prohibebatur.

V O D lege Iulia de maritandis ordinibus apud Veteres cautum fuit, ut hi quibus uigor Iuuenilis foret, primo flore ætatis ad uxores ducēdas, liberosq; educandos propagandumq; sobolem non solum præmijs inuitati, sed pœna deterriti cogētur: id lege Papiæ & Pompeia certo ætatis gradu interdictum erat: quippe Sexagenarijs, & supra eam ætatem ducere uxores, fuit hac lege uetitum: Turpe enim uisum est, & foedissima res senectuti, ut quibus ad eam ætatē fors liberos dedisset, aut cælibes uixissent, his quasi emeritis, ætate affecta, aliunde liberos quærere libido foret. Hanc postea legem Claudius Cæsar abrogauit: Nam sexagenarios & ultra, liberos gignere, & prolis causa ad coniugiū admitti, decere arbitratus est. Rufus quod eadem lex Iulia cauit, quod si liberta quæ Patrono nupsit, eo inuito, ab eo diuertisset, nō modò post diuortium alij nubere, inuito Patrono, prohibetur: sed Patroni coniugium ita lex tutata est, & ratum habuit, ut eo etiam uolente, alterius coniugij facultatem eripuerit: Id etiam lege Papiæ inhibatum fuit: siquidem Senatorē eiusq; liberos libertinas duxere uxores, perpetua constitutione prohibuit, ita ut intra uirum Senatorium & libertam, aut libertini status mulierem, nullam matrimonium cœsuerit esse, Senatorium uidelicet sanguinem, libertino admistum, quasi contagio pollui arbitrata. Eademq; lege Papiæ, certa delatoribus præmia constituta sunt: Nam cum facinorosi & perditii homines clandestina facinora admitterent, quæ ad aliorum perniciem & cōmune tendebant exitium, utileq; uideretur, plures delatores esse, qui offensas specularentur in Principem, ne quid impune perditissimi homines moliri possent, delatoribus certa præmia constituit, eaq; cum dimidium illatæ multæ antea fuissent, Nero Princeps delatorum licentiam uolens comprimere, eadem præmia ad quartas reuocauit: quare Quadruplatores dicti, quod quartam partem de Proscriptorum bonis, quos detulerant, consequerētur. Tiberius uero Cæsar, causa præcipui quæstus, tantum delatoribus tribuit, ut nemini fidem abrogaret, siue quid ueri, siue uani referrent: Nam ebriorū sermo excipiebatur, simplicitas iocantiū, & quodcumq; dictum capite & fortunis luebatur, adeo ut capitale esset, circa Augusti simulacrum seruum cæcidisse, uestem mutasse, effigiemq; impressam nummo, uel anulo latrinæ aut lupanari intulisse, dictum factumq; eius aliqua æstimatione læsisse, ita ut primores Senatus, & magna hominum uis, infimas delationes exercerent. Cumq; Senatus de præmijs accusatorum abrogandis aliquando agendū putaret, Tiberius dictitans iura subuerti, si custodes legum amouerentur, tantum licentiæ delatoribus dedit, ut pleriq; criminis postulati, ante iudicium supplicium præuenerint. Vitellius quoq; delatos Mathematicos, inauditos capite puniuit. Domitianus dum rapinis intendit animum, ita aures delatoribus patefecit, ut nihil cuiq; tutum esset, delatorq; delatorē timeret, & Causidici causarum actionibus posthabitis, ad delationes se conferrent. Quod de Constantino traditur, ut delatores omni tempore admitteret, eosq; ingenti studio foueret. Non sic Vespasianus & Titus, qui adeo illos infectati fuerunt, & odio prosequi, uelut publico exitio destinatos, ut flagellis cæfos per Amphitheatri harenam spectandos traducerent, ut pœnis coerciti, à noxijs deferendis abstinerent. Pius uero Antoninus delatores si non probarent, capitali pœna affecti: si probarent, oblato præmio, dimisit infames: Idem factum memoratur de Opilio Macrino Imperatore, ut delatores minimè admitteret, sed undiq; conquisitos, pœnis & damno multaret. Fuitq; ueteri sanctione constitutum, ut neq; mulieri, neq; damnato criminis, neq; militi, aut ueteranis,

Delatoribus præmia lege Papiæ constituta.

Quadruplatores unde dicti.

Imperatores q delatoribus auferant.

Qui Imperatores uel delatores auerfati.

neq;

neq; uiris clarissimis ob dignitatem criminofum deferendi licitum esset. Fertur Dionysius Tyrannus, cum in ciues nullo placatiore animo esset, Sagogidas dispositos habuisse, qui singulorum dicta factaq; referrent. C I R C A patroni quoq; ad bona liberti admissionē, & patronatus iura eadem lex satis commodè prouidit: Nam si Libertus, cui centum millium sestertiorum census fuisset, duos unumue Liberos post obitū reliquisset, ad uirilem bonorum partem Patronum admitterebat: Si uero tres aut ultra haberet filios supstitēs, nihil ex bonis Libertis hac lege Patrono debebatur. Fuere quoq; & alia legis Papiæ salubriter constituta, inter quæ ut x x Vestales uirgines, quæ sacri & æterni ignis perennem curam agerent, Pontificis Maximi scitu ad Sacerdotium eligerētur, & cooptarētur. Utq; nemo ad honores magistratusue admitteretur, nisi ciuis effici aut ciuitate donari antea meruisset. Propterea M. Perpennæ probrum obiectum fuit, falsoq; C O S . fuisse creditus est, quod contra legem Papiam, priusq; admitteretur ad ciuitatem, C O S . factus fuit. Procedente mox tempore, cum ius ciuitatis passim, & sine delectu etiam infimæ sortis hominibus daretur: Idq; foedū, neq; ex Imperij maiestate uisum foret, lege Papiæ cautū est, ut pegrini Vrbe Rhomana uti prohiberentur, ad eamq; alienigeni non admitterētur. Sed quamuis lex Iulia Libertinarū coniugia priori cōstitutione admiserit, lapsis postea temporibus eadem lex, libertinas, & ludicram, aut scenam exercentes, Senatorio uiro admisceri graui pœna interdixit, uidelicet ne Senatorius ordo contagio libertinarū pollueretur. Verba ex ea lege hæc sunt. Qui Senator est, quiue filius neposue ex filio, proneposue ex filia natus, cuius eorum est, eritue, ne quis eorum spōsam uxorem nesciēs dolo malo habeto Libertinā, aut eam quæ ipsa ciuisue pater materue, artem ludicram facit, feceritue, sponsa nuptaue sciens dolo malo esto. Neue quis eorum dolo malo sciens, sponsam uxoremue habeto. Hactenus lex Iulia. Post aliquot uero ætates, Aurelianus Cæsar constitutiones legis Papiæ uelut uanissimas induxit, & abrogauit. Claudius uero Cæsar adeo libera rum mulierum, quæ seruis nubunt, coniugium odio prosequutus fuit, ut præter legē ingenuitatis, præterq; instituta maiorum, filios inde æditos, non ingenuæ cōditionis, sed Libertinos eē, iurāq; Libertorū nasci, & ingenuitatis amittere lege sanciuerit. Ipsaq; si maritus ignorasset, serua esset: si uero conscius fuisset, liberta. Diuus uero Vespasianus statuit edicto, ut Libera quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur: Cōtra uero alia constitutione cauit, ut si serua mulier hac lege ueniret, ne prostituereetur: Si cōtra legem uenditionis prostituta foret, ut esset libera, prostituensq; ius patronatus non haberet. Aegyptijs autem nullus ex serua genitus haberetur seruus, aut illegitimus, quia solum patrem ingenuitatem & genus præstare, matrem uero natalibus nihil conferre putabant. Pericles autem Athenis author fuit, ut qui ex serua, aut non legitimo coniugio nati essent, uel turpi nota affecti foret, ciuiū nō haberētur numero, sed extrinorū.

Lex papiæ ab aureliano abrogata. Claud. lex in liberas seruis nubentes. Vespasiani edictum.

Aegyptij quos seruos æstimatorint. Pericles.

¶ **Quod ius, quæue potestas Dictatoris Rhomæ & Exteris fuerit, & à quibus dici, & quanto tempore debuerit. Ca. XXIII.**

V I D E creando Dictatore exploratum ius habuere, hoc quoq; adnotarunt, Dictatorem dici qui apud ueteres magister populū uocabatur, idq; libris Auguralibus extare, magno argumēto, quod ab eo magister Equitum dicitur: In eo enim ius Maiestatis & totius Imperij fuit, cuius ductu & auspicio sæpe Respub. & imperium stetit, quem magistratum ex Albanis deductum autumat, pleriq; à Græcis, quos illi ἀρχων, aut à Lacedæmonijs quos ἀρχοσάς, Thessali Archos dixere, qui parem Regiæ dignitatē potestatem habēt. Hædū Vergobretum, summum magistratum, qui uitæ necisq; Imperiū tenet: Iberi Ibem uocant: Pœni Sufecem: Aegyptij Diocetem, qui post Regem totius Regiæ curationē habet: sicut apud Persas Megistanes & Chiliarchus: Hi uero Aesymnetæ ueluti Tyranni quandoq; imperitarunt, qualem Mitylenæi Pittacum elegere: & Hipparchi apud eosdem: & Trallianis Asiarchæ: apud Magnetes Magnetarches: ab Achæis Diorigijs & Demiurgis: à Thebanis Archin, ab Oscis Medix, summi magistratus

Dictator quibus. Aioyavātas. ἀρχοσάς. Vergobretus. Ibi. Sufes. Diocetes. Megistanes. Chiliarchus. Hipparchi. Asiarchæ. Magnetarchæ. Diorigijs. Demiurgis. Archinus. Medix.

Mediatuticus. **g**istratus appellati : apud Carthaginēses Dionysiarhus : Capuæ Mediatuticus : Nea-
 Demarchus. poli Demarchus : Tarenti Democrates : In Cappadocia Satrapes : In Paphlagonia
 Democrates. Dynastes : Apud Longobardos Exarchus : Cretensibus Cosmi fuere, qui uice Regū
 Satrapes. imperitarunt : quibus in usu erat, ut nunq̄ caput rasarent, sed barbā capillumq̄ sum-
 Dynastes. mitterent : Sicut Plataensium princeps, ferrum tangere, aut aliam uestem quam candi-
 Exarchus. dam induere, perpetua lege uetabatur. Persis unus Rex summæ potestatis, perpetuo
 Cosmi. præerat, & nunq̄ nisi morte mutabatur. Argis licet unus foret, tamē annis singulis amo-
 Plataensium. ueri seruatum est. Athenienses cum Regali antea regerentur imperio, postea Regio
 princeps. Perfarum rex per uitam re-
 gnabat. gnat. Argi. Atheniensium
 democratia. Lacedæmones.
 Paphl. **A**theniensium
 Atheniensis. Iones.
 Milesij. Marcomanni.
 Quadi.
 Regini.
 Perse.
 Siculi.
 Corinthi.
 Parthi.
 In Meroe.
 Gordij.
 Medi.
 Libyes.
 Cathei.
 Aethiopes.
 Sidonij.
 Sabæi.
 Taprobani.
 Germani.
 Perse.
 Sitones.
 Regium n. me-
 dium.
 Socij.
 Amici.
 Anuonarij.

gistratus appellati : apud Carthaginēses Dionysiarhus : Capuæ Mediatuticus : Nea-
 poli Demarchus : Tarenti Democrates : In Cappadocia Satrapes : In Paphlagonia
 Dynastes : Apud Longobardos Exarchus : Cretensibus Cosmi fuere, qui uice Regū
 imperitarunt : quibus in usu erat, ut nunq̄ caput rasarent, sed barbā capillumq̄ sum-
 mitterent : Sicut Plataensium princeps, ferrum tangere, aut aliam uestem quam candi-
 dam induere, perpetua lege uetabatur. Persis unus Rex summæ potestatis, perpetuo
 præerat, & nunq̄ nisi morte mutabatur. Argis licet unus foret, tamē annis singulis amo-
 ueri seruatum est. Athenienses cum Regali antea regerentur imperio, postea Regio
 dominatu abrogato, libertatem tuentes, popularē statum delegere. Apud Lacedæmo-
 nios uerò, qui summum gerebat imperium, aliquando Rex fuit, qui ex Heraclidarum
 genere eligebatur, ex quo nouissimi Spartæ regnarunt, Imperio illibato, aut ex Eury-
 cionitidis & Agidis familia, sæpius duo ex stirpe Procli & Euristhenis prognatis
 Herculis, ex quarum altera in alteram transire non licebat, qui tamen non ut Reges
 summum ius habebant, quia iuris omnis publici potestas penes Senatum erat. Sic in Pa-
 pho ex Ciniraforum gente : & Athenis ex Erichthei stirpe magistratus ad sacra Ce-
 reris fiebant : In Ionia quoq̄ nisi ex Codri progenie fieri Rex nemo poterat : &
 apud Milesios nisi ex Scamandri Hectoris filij, & Afcanti Aeneæ. Idem apud Mar-
 comannos, & Quados, ex Marobudui & Tudri genere, exemplo Rheginorū, quis
 princeps ex Messeniorum stirpe fit. Persici quoq̄ Reges ex Achemenidarum
 familia soli fiunt. Et apud Siculos ex Teline prognati, inferiorum deorū longo tempo-
 re sacrificuli erant, qui à duobus Quæstoribus regi solebant summæ potestatis, uno
 Lilybitano, altero Syracusano : etiā Corinthi Bacchiadum familia annis ducentis im-
 peritauit, quos Cypselus Tyrannus postea exegit, cuius factionis Demaratus & Tar-
 quinius domo eiekti, regnum Rhomæ tenuerunt. Nonnunq̄ Seniores & nobilissimi
 populariū Lacedæmonij amplissimum gessere magistratum. Parthi quādoq̄ ex duo-
 bus collegijs, cognatorum scilicet & Magorum, binos Reges creauerunt. In Meroe ne-
 mo summū gerebat Imperium, nisi qui præualido corpore cæteris antestaret : Gor-
 dij Regem, quā obesum & prepinguem esse uolueret, quò ex corporis mole animi
 indolem diiudicaret. Apud Medos, nisi qui uiribus excelleret, præcipuoq̄ robore
 cæteris emineret, iure gentis nemo Rex eligitur, & in Libya solum qui citissimo cur-
 su ualeret, pro Rege imperitauit : Sicut apud Catheos Indicam gentem, qui insi-
 gni corporis forma cæteris anteiret : in quo traditur mirum, ex tot militibus armato-
 rum, quos Xerxes in Græciam duxit, neminem sibi corporis magnitudine aut specie
 præstitisse : Aethiopes quoq̄ si quādo Regiæ stirpis uir deesset maximarum uirium,
 quicq̄ opibus & robore præcelleret, Regem eligebant. Sidonij contra : nam nisi Re-
 gia stirpe ortus foret, neminem dominari sinunt, Sabæis post cōstitutum Regem, pri-
 mus ex nobilioribus iure gentis, ad successionem aspirat Regni, cui hoc propriū est,
 ut extra septa prodire non audeat, quò uenerationis plus inesset : quod si extra Re-
 giam conspicitur, lapidibus impetitur. Fuitq̄ obseruatum in Taprobane, ut qui libe-
 ros haberet, in Regem assumi non posset, ne Regnum hæreditario iure sibi uendica-
 ret : & apud Germanos, ut ex generis nobilitate Rex fieret, Dux uerò ex uirtute :
 Apud Persas uerò, ut Rex fiat nemo, nisi qui Magorū disciplinis imbutus esset, quis
 nefas erat, illegitimū tenere Regnum, si legitimus superuideret. Utq̄ in Regem
 assumptus, in principio dominatus, quodcunq̄ optaret à populo, donum ferat : Prodi-
 tumq̄ memoriæ est, Sitonum gentibus iuxta Sueuos & Germanos, uetusto more no-
 uum, sed fœminam dominari : Regiumq̄ nomen, tam Græcis quā Rhomanis lon-
 go tempore inuisum fuisse, à nullisq̄ in Græcia usurpatum, nisi à Philippo & Alexan-
 dri posteris. Atq̄ ex Alexandri Ducibus, Eumene uiuente, neminem Regium nomē
 sibi uendicasse : sed Præfectos appellari solitos : donec Eumene defuncto, Atheniensis
 Antigono & Demetrio inmodicè obsequentes, inter plurimos honores, Regium
 illis nomen, uelut altius fastigium, detulere : licet Sicyonijs primum Aegialæum Re-
 gnum in Græcia tenuisse multū afferent : Rhomani quoq̄ socium atq̄ amicum, nisi
 benemeritos, & magnis officijs deuinctos, nullos appellauerunt. Et tamen si Democratia,
 hoc est,

hoc est, popularem potentiam, aliqui præcipuè commendarint : & alij Aristocratiam, ^{Apison gessit}
 id est, optimatum regimen : tamen unius imperium pietate & religione inclūt, sub
 quo non grauis Dominatus, sed iustum & legitimum imperium esset, omnium consen- ^{Imperij unius}
 su præferretur cæteris. Eum ergo Dictatorē primò, uel ab uno ex ^{laudatum.} **C O S S.** authorita- ^{Dictatorē qui}
 te patrum, etiam sinè populo, uel ex Senatus consilio, aut ex scitu plebis à populo, uel ^{dicerent.}
 à **C O S S.** iussu populi, & si inter **C O S S.** nō conuenit, fortiri eū qui dicat, uel à Trib.
 militum Consulari potestate, non ni. * Pratore dici licebat. Quotiesq̄ alte- ^{Dictatorē q̄}
 ri ex **C O S S.** dicendi Dictatorem potestas fuit, semper illi qui fasces haberet, & nisi ^{dicebat, & quo}
 uirum Consulari, & in foro Romano, oriente nocte, & silentio dicere licuit. Tamen ^{loco.}
 si Consulare siue Collegam dixisse, & Pratores ante Consulaum sæpe dictos fuisse
 compertum sit. Poteratq̄ secundò, tertio, & deinde idem Dictator dici. Inde quasi *

posset non creatus, nec comitijs, *

magistratus, Dictatores dici uolunt : qui non apud Rhomanos tantum, sed Carthagi- ^{Dictatorū sum-}
 nenses, Fidenates, Lauinenses, Albanos, Tusculanos, Samnites, & omne ferè La- ^{ma apud diuer-}
 tium multæ erat potestatis, & summi imperij. Is autem Dictator simulatq̄ dictus erat ^{sas gētes pote-}
 magistratum uelut Imperij socium nominabat, cui summa rei bellicæ dabatur. Tamen si ^{stas.}
 Dictatorē & magistrum Equitū, * uel populo unā plerūq̄ dictos inueniamus. T. ^{Magister equi-}
 Largum cum bellorum in uehementi terrore esset Senatus, Dictatorem, & unā cum ^{tum und cū Di-}
 illo Q. Munitium magistrum Equitum dixit, qui uelut magister consiliorum Dicta- ^{ctatore dictus.}
 tori aderat, at p̄ ad ipsius præscriptum parere oportebat, ita ut si quando abesse contin- ^{Dictator a po-}
 geret, eius uices gerere & munia obire posset. Et licet ante Q. Fabium Maximum, ^{pulo sine patri-}
 neminem nisi à Senatu uel **C O S S.** dictum inueniamus : tamen secūdo Punico bello cū ^{bis dictus.}
 acerrimo prælio & maximo Respub. afflictaretur, nouo exemplo populus sinè Patri- ^{Dictator a po-}
 bus (quod nunquam factum antea) eundem Fabium Dictatorem, & Q. Minutium ^{pulo sine patri-}
 Magistrum Equitum dixit. Cūq̄ à principio Patricij tantum, & Consules diceren- ^{bis dictus.}
 tur, haud longis post temporibus, Plebeios dictos comperimus. Cū enim omne no- ^{Plebei dictato-}
 men Hetruscum Tarquiniensibus & Faliscis ducibus, infesto exercitu in Rhoma- ^{res.}
 nas copias aduenerent, aduersus tantam belli molem, primus de plebe Dictator dictus ^{Cor. Sylla Di-}
 C. Marius Rutilius fuit, qui Magistrum Equitum C. Plautium de plebe hominem si- ^{ctatorē seipsū}
 bi cooptauit : & exinde ius arbitriumq̄ Dictatoris creandi, Senatui Populoq̄ tribu- ^{dixit.}
 tum est : donec procedente tempore, Cor. Sylla, qui uictam armis Respub. in domi- ^{Dictatoris su-}
 nationem uertit, contra mores institutaq̄ Maiorum, Dictatorem seipsum dixit, illiusq̄ ^{mū imperij &}
 Imperium in annos **C** sibi propagauit. Quo exemplo C. Cæsar perpetuæ Dictaturæ ^{potestas.}
 munus sibi uendicauit. Erat igitur summum Dictatoris Imperium : Nam & capite ^{potestas.}
 multare, & Consulatu deicere, honoresq̄ alijs abrogare, alijs conferre poterat. Qui ^{potestas.}
 tantæ potestatis erat, ut liceret ei sinè Senatus aut Populi consilio, Rhomanos ciues ^{potestas.}
 in uincla conicere, atq̄ indemna: os morte afficere : Nam salus ciuium uniuersorum,
 ius de tergo uitæq̄, leges, iudicis libertas, aræ, foci, & Dij penates, insuper bona con-
 iugis, & liberorum pudor, pudicitia, eius tutelæ, potestati, fideiq̄ credebatur : cogna-
 tiones quoq̄, capita rerum habere, in exilium agere, bonis interdiceret, capite multare,
 bellum, pacem, fœdera, societatesq̄, etiam iniussu populi, facere & dirimere, sui arbi-
 trij, & iuriserit : Nam siquid collibisset, siue delectum habere, siue ad hostes duce-
 re, aut aliquos auxilio iuuare, ipsius dicto parere oportebat, cuius erat arbitrium pro-
 numine, nulliq̄ prouocare licebat : Neq̄ enim ut in **C O S S.** qui parī sunt potestate,
 & iisdem auspicijs creati, alterius auxilium sperare licebat. Deniq̄ Dictatore creato,
 omnium iuris dictio cessat, & conuiuet, **C O S S.** Pratores, Aedilesq̄, & magistra-
 tus sub illius Imperio conticescunt, præter Tribunos pleb. Illis enim **xv** fasces, ut
C O S S. sed **xxiiii** Lictores cum securibus & fascibus *

ut si quando Consulis prouinciam *

Y bus, aut

bus, aut aliquo insigni honorum, Consul ueritus Maieftatem uiri, solus procedebat, priuatusq; ubi Dictator erat, & sine magistratu cēbatur. Et quia maximum Dictatoris Imperium, potestasq; imperiosa erat, pactiones, uel fœdera iniussu suo inita nullarum uirium fuisse liquet: Illatq; suo iussu abrogari poterant & induci. Sed quāuis eō excellentiæ creuerit Dictator, ut summum teneret Imperium, præcipuāq; maieftate polleret, ipsi tamen equo uehi minimè ius erat. Id enim ueteri lege exceptum fuerat: scilicet, ut inhibita nimia potestate, tantus honor aliquo finē præscriptus, populi suffragio indigeret. Ideo si quando in expeditionem Eques ire uellet, ut equum sibi ascendere liceret, ad populum ferebat, exq; permissu populi equo uehi poterat. Quod tamen Cato Junior, licet in summo esset magistratu, minimè curauit: Nam maxima itinera, & longas uias, pedibus semper, nō nunq; cantherio sarcinis adoperto, obiuit expeditus, sicut de Agefilao proditur. Cūq; ad VI menses Dictaturæ munus antea præfinitum foret, multos debellaris & domitis hostibus, & munere absoluto, citra mensem Dictatura excessisse comperimus: nonnullis etiam ultra annum, per denos uicenosq; dies, prorogata fuisse: Alios oblatum Dictaturæ munus renunciaffe, sicut de Terentio Varrone, qui ad Cannas insigni strage profligatus fuit, proditum est. Alios cum Dictatura simul Cōsulatum gessisse, quod de Sylla & Cæsare legimus. Quotiesq; se abdicare, & munere absolui uolebat, prius magistrum Equitum abire magistratu necessum erat, ne Dictatore desito, Equitum magister, qui proximum gerebat Imperium, in summo solus honore aliquid moliretur: Neq; antè Dictatura abdicare illum sinebant, quam iussu Patrum prius COSS. creatis, qui Reipub. præessent, Imperium dimitteret, quo dimisso, postq; honore abiit, pauca & modicè loquutus, à populo & primoribus Patrum frequenti amicorum officio stipatus, cum gratulatione & gaudio domum deducebatur, quod ferè omnibus magistratibus commune fuit, nisi quod Cicero discessurus Consulatu, de rebus à se gestis, à Q. Marcello prohibitus est concionari. Proditum tamen memoriæ est, quosdam deposita Dictatura, se COSS. dixisse (q; uis pessimo exemplo) & cum Collega Cōsulatum gessisse. Quod malum ne serperet latius, tam consulto Senatus, quàm tacito consensu sublaturum fuit. Illud certè conuenit inter omnes, Dictatorem sine magistro Equitum creari non licere. Sicut enim à prima antiquitate Tribunus Celerum Regi aderat, cuius ope Rex nitebatur, & Legatus Consuli, ac Prætori Quæstor auxilio & adiumento erant: sic Dictatori magister Equitum, & Imperatori Præfectus Prætorio. Quibus absentibus, hi quasi suffecti, honori, præsidioq; erant: ut si quando abesse, aut grauiore morbo laborare contingeret, ipsorum uicem gererent, & munia obirent, ac quædam inter eos societas & coniunctio Imperij, uirtutis & ignauitiæ cuiusq; testes forent. Apud Lacedæmonios à Lycurgo institutum ferunt, ut octo & uiginti Seniores Regi adessent, ac duo propinquo res, & cuntubernales, quos ipse elegerat, qui Phyrj appellantur, ut siquid casurum foret, animaduertent, ipsiusq; munia & officium obirent. Non nunquam Ephori in expeditionem profecto Regi custodem & Imperij socium dedere. Tamen si Augur perpetuus Regum assessor foret. In Meroe Rex quadraginta Rectores accipit. Getæ Cogeonum qui Regi adesset fecere, qui tantæ dignationis erat, ut diuina mente præditus haberetur. Apud Abateos qui intimus Regi præsto aderat, frater dicebatur, qui prudentia anteibat cæteris. Sed quod est de Præfecto Prætorio dictum, animaduertendum, temporis cursu procedente, ex longo interuallo, à Cæsaribus fuisse institutum, ut qui Senator esset, ad Præfecturam prætorij uehi non posset: qui cum per Senatum antea eligeretur, Augustus Cæsar habitu suffragiorum suspecto, statuit ut Præfectus Prætorio, de numero Prætorum sorte eligeretur, cui dum assumitur Princeps, gladium præcingit pro imperio & potestate. In quo fertur egregium Traiani uerbum, dum Præfecto Prætorio ensem cingeret, ut si iuste imperaret, pro se, sin iniuste, contra se illum fumeret admonentis. Cūq; antea unus foret, Commodus Imperator, uelut nimie potentia, duos esse uoluit, eam potestatem uelut in partes diuisam, tutiorem arbitratus: quo etiam

Dictatori equo uehere nō licebat.

Dictaturæ tempus præscriptū

Tribunus celerum adest regi. Legatus Consuli aderat. Quæstor Prætori. Magister equitum Dictatori. Præfectus Imperatori.

Octo & xx. Seniores Regi Lacedæmoniorum aderant. Augur regum assessor. In Meroe. Getæ. Præfectus prætorius. Cæsarem institutum.

Traiani dictū

quo etiam tempore III Præfecti Prætorio fuere, donec Seuerus Alexander Imperator, ne non Senator de Senatore iudicaret, præfectos Prætorio Senatores iussit esse: ad eos enim Senatorum cognitio, & iudicium, iustq; & animaduersio spectauit. Helio gabalus uerò, adeo Præfecturam inquinauit, ut saltatorem, & histrionicam professum, Præfectum Prætorij faceret.

¶ Quid Mina, quid Drachma, quid Assis, Denarius, Sesterium, & Talentum apud Gentes diuersas ualuerit. Ca. x x i i i i.

ἢ εὐαὐρὸν τιμωροῦ μὴν Terentij Comici, Chremes Menedemo consilium dās, ut amari filio, quàm minimo dispēdio cōsulat, ipsum his uerbis affat: Et tibi perdere

Talentum hoc pacto fatiurs est, quàm illo Minam. Purabant nonnulli studiosi Minam modicæ summæ monetam fuisse, ita ut trix Denarij pondus æquaret, quod ferè ex sensu uerborum cōstare uidebatur: sed cum in plerāq; non ignobilium Authorum lectiōne uersaremur, inuenimus Minarum diuersa genera qualitatesq; multiplices, ita ut numerum inexplicabiles species perscrutari, in magnis uersaremur angustijs, cum summa esset dissentio, nihilq; explorati animaduerti diffiniriq; posset: Nam Minarum quosdā ex Drachmis L x x v constare legimus, quosdam Atticas, quarum L x paruum Talentum efficiunt: Aliquam pondoris maioris, quæ ex C ferè & x x Denarijs fit: Aliā apud Athenienses L x x i i i Drachmarum numero taxari: Nonnullas Euboicas, quarum L x x Babylonij efficiunt Talentum. Ex quo iudicare licet, non tam modici ualoris Minam apud Priscos fuisse. Ea enim uicè dicitur Græcè, quæ tū numi, tum libræ nomē habet: apud quos Siclis L x cūmuni æstimatione appendebat, qui Obolos M c c pariunt: Nam x x Obolos Sicli efficiere haud dubiū est. Drachmarū quoq; multiplicia fuere genera: ex quibus aliquæ denos efficiunt Asses, aliquarū duæ & dimidiata integrū Sestertiū: Cōstititq; Drachmam Atticā & argenteū Denariū Rromanum paris æstimationis fuisse: Nummūq; Drachmā, & Denariū idē ualuisse: quāuis alij cōtrā, qui duas Drachmas & dimidiatam, decē nūmos nostrates efficiere cōtendunt. Dion uerò, Drachmas pro Assibus accipit: ceterūq; Drachmas, centū Denarijs argenteis æquari censuit, qui librā efficiunt, qd Plutarchus & alij testati sunt: Communi tamen æstimatione, Drachma VI Obolis, aut Aereis signatis appendebat, qui singuli quaternis Quadrantibus ualebāt. Obolus uerò VI Siliquas, Siliquamq; & Scrupulum idem esse opinati sunt. Drachmamq; in pondoribus partem Vnciæ octauam fecisse, continere enim Scrupulos III, Siliquas uerò x viii: Nam singulos Scrupulos VI Siliquas habere cōstitit. Drachma tamē Aegienarium maior Attica, x Obolis permutabatur. Denariorū quoq; diuersa fuere genera: Nam & denos Asses singulos pondo Denarios efficiere legimus, quod Aes grate dicebatur, unde ex x Aereis Denarius: duosq; Cistophoros Denarij pondus pederet. Nonnulli Denariū ex Siliquis x x i i i cōfecere, alij ex x v i i i, Drachmamq; & Denarium idem esse, sexq; millia Denariorum integrum Solidum efficiere, & hoc esse Talentum Achaicum, arbitrati sunt. Primo tamen Punico bello, populus Rromanus cum Aerariū laboraret, Asses unciales fecit, placuitq; æreum Denariū x v i Assibus permutari, quinarium octonis. Sestertiū uerò quaternis Assibus ualere, ita ut Sestertius nūmus Drachmas quaternas faceret. Notatq; Denariorū Bigæ & Quadrigæ fuere: quare bigati & quadrigati dicti. Postea uerò lege à Papyrio lata, Asses semiunciales facti. In militari uerò stipēdio, Denarius pro Assibus x, militibus dabatur. Antea uerò libralis Assis, & Dipōdius æquē appendebat. Quo autē tēpore Decēuiri legū ferendarū causa imperitarūt, Rromani libralijs Assibus usi fuere: tætsi Q. Fabius Maximus Asses triunciales fecisse dicat. Cūq; secūdo Punico bello, libralij Asses fierēt, ut populus ære alieno non magno incōmodo leuaretur, debitaq; exoluerent, ex singulis Assibus libralijs, senos percussere, ita ut ex libralijs Sextarij fierēt, qui dēptis tribus Vncijs, tantundem ualere. Plerūq; tamen compertū est, denos Asses pondo singulas

Præfecti prætorio.

Mine diuersæ

Sicli. Drachmarum diuersa genera.

Obolus. Siliqua. Scrupulus. Drach. Aegienarium.

Solidus integer. Talent. Achaicum. Asses unciales.

Asses semiunciales. Libralis assis. Dipondius.

Asses triunciales.

Assis minor moneta. Obolus. Stipes. Chalcus. Semiobolus. Diobolus. Triobolus. Quadrantes. Dichalca. Oboli unde dicitur. Sestertiorum genera. Minor sestertius. Minimus sestertius. Vide Tragiculum in vita Iulij circa finem. Maior sestertius. Rhomani. Talentum Atticum. Aureus. Chrysius. Stateres. Talentum multiplex. Atticum. Alexandrinum. Neapolitanum. Syracusanum. Euboicum. Achaicum. Ptolemaicum. Syrium. Antiochenum. Babylonium. Talentum paruum et magnum ex Prisciano. Sestertium Rhomanum. Pondo. Talenta non ex pecunia percussa.

libras efficere. Sed tamen Assis minor esse monetam, & haud multo aestimari, argumento est, quod in multa a Praetore irroganda, bos Centussibus aestimabatur, ouis uero Decussibus. Hos tamen Asses Graeci Obolos, alij Stipes dixere, quos exigui ualoris fuisse haud dubie constat: Nam singuli quaternis Assibus ualebant, & octo Chalcis: tamen Plinius x Chalcis Obolum aestimari dixerit. Tres enim Obolus frequens continet Siliquas, nonnunquam vi: ea enim quadragesima supra centesima parte Vnciae facit. Eratque Semiobolus, Diobolus, Triobolus, qui etiam Quadrates, Dichalca, & Frichalcadicti. Obolique nomen tulit, quod uetus Atheniensium numus obeliscum incussum habuit. Sestertiorum uero quidam maiores, alij minores fuere: qui ex quaternis Assibus constabant. Erat enim is Sestertius quarta Denarii pars, quo tempore Decussis ualebat: ex quibus apparet, ex xvi quoque Assibus Denarium constare: duasque Drachmas & dimidiam Sestertium constare. Alij ex duobus Assibus & tertio Semisse Sestertium efficiunt, quem minimum appellant, quia non duos Asses tantum, sed Semissem quoque tertij Assis continebat. Fuit enim illius multiplex uariarum natura. Eiusmodi Sestertios fuisse opinamur, quos Iulius Caesar nouissimo testamento suo uirum, CCC populo legauit, cum amplioris summae, neque erogari potuissent, & ad exhibendum singulis tantam pecuniam uix ullius sufficerent facultates. Maior uero ex centum Drachmis Achaicis, seu Denarijs constabat. Rhomani uero ex argenti libra, aut paulo infra, tria efficiunt Sestertia, ita ut centum Sestertia libris xxx argenti appenderent. Alij Sestertium ex Dipondio & Semisse conficiunt, qui duas libras & dimidiam facit. Quare xxxiii Sestertia Talentum Atticum efficere relatum est, quod (teste Varone) Lx argenti libris taxabatur, quod fit ut eiusmodi Sestertius numus duas libras & dimidiam contineat. Sunt qui putent ex auri libra xl millia Aerium signari, quod & Plinius arbitratus est. Mille quoque Sestertijs unum Aureum computari nouissimis Caesarum temporibus, a Iuriconsultis legem Papiam interpretantibus relatum accepimus: is autem aureus Chrysius dicebatur, quorum Lxxv in singulas expendebant libras. Praeter quos fuere Stateres aurei, qui Minapermutabantur, alij argentei, quorum x Chrysiu efficiunt. Talentum quoque ueteribus multiplex fuisse inuenimus, nec unius generis, sed aliud Atticum vi millium Denariorum, aliud Alexandrinum xii, Neapolitanum vi, Syracusanum iii summam non excessit, Euboicum uero iii millium Rhomanae monetae, Achaicum etiam vi millium fuisse asserunt: praeter quod fuit Ptolemaicum, Syrium, & Antiochenum, & Babylonium, quod ii Minis Atticis taxabatur. Erantque Talentorum species multimodae, ita ut sicut Libra & Pondo non aequa omnibus, ita dissimilia Talenta fuerint. Est tamen proditum memoriae, ex mille Sestertijs Talenta Attica paulo minus xl effici, ex qua adnumeratione fit, ex xxxv Sestertijs Talentum Atticum constare: communi tamen aestimatione, Talentum decuplo maius Mina taxabatur. Auctor item est Priscianus, Talentum paruum Minarum Lx: Magnum uero Lxxxiii, & Vnciarum iiiii: Atticum uero magnum Talentum, Lxxx libris Rhomanis ponderibus pendere: Paruum uero Lx Minis Atticis taxari. Procedente mox tempore, Talentum Atticum xxxiii Sestertijs Rhomanis aestimatum fuit: ea summa est xxxiiii numerorum millium: Siquidem mille numi, Rhomanorum quoque Sestertium efficiunt. Quinetiam Atticum Talentum quandoque xvi Sestertius taxari Varro significat. Aegyptiumque Lxxx ponderibus pendere. In tributorum uero taxatione adhibitum Rhomanis Talentum, haud minus pondo Lxxx Rhomanis ponderibus pendebat. Cuius generis Talenta cum leges pacis Antiocho datae sunt, Rhomanis aequis pensionibus exhibita fuere. Idemque in uectigalibus & portorij seruari coperimus: In qua quidem re fuit memoriae proditum, Rhomanos uictis gentibus nationibusque, tributum nomine, argentum, non aurum, indixisse. Sunt tamen exempla c Talenta non nunquam xii pondo Rhomanis ponderibus, effecisse: Pondo autem idem esse quod Libra, oes consentiunt. Quod quidem Talentum plerumque non ex pecunia percussa, sed ex massa argenti auriue, aut eboris, ferri quoque, & aluminis, aut Ebeni, quod tributum loco ab Aethiopiis & Persarum Regibus appedebatur, constare uolunt: Legimus singula millia Talentum thuris annua Arabes Regibus Persarum pensitasse: ipsosque Aethiopes uicenos dentes Elephantorum

Elephantorum eisdem pendere consueisse: Rhomanosque a Coris centum millia pondo cerae tributum nomine exegisse: Cappadoces Persis quingentos equos, & mulorum duo millia annua dedisse. Plerumque ex pecunia percussa, quod frequens fuit: Nam ex tribus aureis etiam Talentum constare Poillux auctor est, quod aureis tribus Atticis ualebat. Aureus autem duabus Drachmis Atticis taxabatur. Argentum uero Minis Atticis Lx: Babylonicum uero saepe ii millia & septingentas Minas Atticas effecisse uolunt. Ipsum tamen Rhomanum Talentum quam sapientissime Lxx Librarum fuit. Apud alios uero minima summa, & parua aestimabat. Homero teste, qui in ludis funebribus Patrocli, cum primus uictor bouem accepisset donum, ultimus duo Talenta praemium tulit. Hoc quoque ex Authoribus constat, quod a condita Urbe ad Pyrrhum Regem populus Rhomanus argento signato minime usus fuit: Rudi enim aere appenso, non numerato utebantur. postquam percussam monetam, placuit Denarium pro x Libris aereis: Quinarium pro quinque, Sestertium pro Dipondio & Semisse computari. Fuisseque in ueteri numo aereo altera parte Ianum bifrontem, altera proram nauis exculptam, & in antiqua moneta bouis ouisque imagines, quae res Rhomanos gregibus olim & pecudibus ualuisse argumento fuit: quare pecunia dicta est. Iani autem bifrontis nota, & nauis prora ideo insculpta feruntur, ut priscos Latinos tunc efferum genus, cum pastoricia uitam agerent, e fera agrestique uita, legibus & omni rerum affluentia, quae illuc terra marique importabantur, a Iano qui cultioris uitae modum inuenit, excultos denotaret. Neque omittendum quod Plinius naturalis Historiae libro retulit, Seruiliorum familiam Trientem sacrum coluisse, illique statis diebus noua religione sacrum fecisse, qui cum uaria specie, & forma dissimili uideretur, modo accessionem & fortunae incrementa, nonnunquam dana familiae praesignabat. Illud quoque admonitu non inutile dixerim, Lugduni Rhomanos Imperatores argentum aurumque, & monetae omne genus signare consueisse: siue quod prompta ibi ad cudendum metalli copia foret: seu quod munitissimus locus, & accessu difficilis ad confluentes, quod ibi Rhodano Arar commiscetur, esse censebatur.

Ex pecunia percussa. Aureus. Argentus. Talentum Rhomanorum. Iliados xxij. A condita urbe ad Pyrrhum nulla moneta fuerunt. Nota est imago gregum numero apud ueteres Rhomanos. Seruiliorum familia trientem coluit. Lugduni omne monetae genus a Rhodano cudebatur.

Quae Theatra Romae fuerint, & qui Circi, quorumque extant uestigia, & quae penitus conciderint. Ca. xxxv.

CONVENTU eruditorum, presente me, sermo haberi ceptus est de Theatris, quae multa in Urbe fuere, cur paucorum uestigia extant, cum plurima legamus fuisse: Rhomanosque bellis confectis, adeo Spectaculis deditos, ut illa apparatusissime exhibentes, quouis magistratu, aut honore dignos ducerent. Cumque ex his quidam, populum Rhomanum pedibus stantem sine Scena diu spectasse assererent, mox sub Tabernaculis ligneis, aut arundine fultis, quod Senatus Consulto intra Urbem, propriusue mille passus Theatra habere, aut ludos nisi stantem spectare non liceret: Ideo rara fuisse, illorumque substructiones & diruta uestigia nunc extare. Plures tamen fuere, qui plurimorum, quae sequitis temporibus extructa sunt, non species modo, sed ne ruinas quidem apparere dicant. Licet enim post secundum Punicum bellum, P. Cornelius Nasica, cum a Censoribus locatum spectandis ludis Theatrum extrueretur, uelut publicis moribus nociturum demoliri fecerit, populusque stans aliquandiu spectauerit: & Augusti tempore tria Theatra solum, & Amphitheatrum Romae fuerint: tamen subsequente aeuo, quin Theatra, Circi, & Porticus ingentis operis, plura, & celebra Romae fuerint, nemo dubitauit. Tunc maxime cum Urbs Roma eod excellentiae & felicitatis creuit, ut edificiorum magnitudine ad summam maiestatis fastigium deueniret. Constat enim ueterum monumentis, Marcellum Theatrum operis sumptuosissimi, ad infimum Argileti, iuxta templum Pietatis conditum fuisse, quod Augustus Marcelli nomine inscripsit. Octauia uero mater, Augusti soror, eius memoriae bibliotheca addidit, praecipui sumptus. Hic est enim ille Marcellus, cui cum filia Augustus desponsasset, haud multo post, egregius adolescens acerbo funere sublatus fuit. Et Theatrum Scauri, quod in Aedilitate fecerat, triplici Scena CCC Lx columnarum, signisque aeneis tribus millibus conspicuum, cui cauea (ut auctor Plinius est) supra hominum

P. Cor. Nasica Theatrum demoliri fecit. Marcelli theatrum. Bibliotheca Octauiae. Scauri theatrum.

Curionis thea-
trum.
Theatra topo-
ranea.
Theatru apud
Fidenas lapsu.
Pompei thea-
trum.

hominum Lxx milliu capax erat. Aut Curionis, qui post homines natos Theatru
uersatile, & temporaneum mirabili comento construxit, operum longe maximum &
cospiciendu. Primus enim L. Mumius, exacto Achaico triumpho, Theatru tempora-
neum, & Scenam lignea copage posuisse fertur. Cunctq; apud Fidenas Theatru memo-
rabili casu cum magna hominu pernicie, & ingenti strage corruisset, Senatus consul-
to cautu fuit, ne quis in posteru Theatra, nisi solida firmitatis extrueret. Antea enim
Pompeius Magnus perpetuo masurum solida materia edificauit primus, in cuius de-
dicatione ludos dedit in Circo, & Elephantoru pugnam, quod illi fuit uitio & crimini
datu, cum antea ligneis gradibus Scena fieret: quod a Pompeio magna ex parte ceptu
Caligulam perfecisse, Neronemq; in aduentu Tyridatis Armenioru Regis inaurasse
legimus. Iuxta quod Iouis statua uisenda magnitudine, cui arcus marmoreus a Clau-
dio Casare Tiberio dicatus proximus erat: Cuius exeplo Iulius Casar molem Am-
phitheatru ingentem, in capo Martio substructionibus maximis erexit: quam postea
Augustus Maufolum edificaturus (teste Tranquillo) demolitus fuit. Et Cornelij Ba-
bi Theatrum, cui IIII colunae ex Ophite lapide pro miraculo fuere, quorum nulla
prorsus uestigia cernimus. Et Pompei Amphitheatrum ampla magnitudiue & mole:
quippe tam profusi sumptus fuit, ut hominu quadraginta millia comode sedibus acci-
peret. Nec no Amphitheatru Tauri summa impensa extructum; nec minus Castrise,
quod in Exquilis fuit: & Neronis, cuius ne imago quidem extat. Caesaris uero Thea-
trum iuxta Capitolium, cuius tantum semiruta uestigia uidemus, tanti splendoris fuit,
ut Urbem, atq; Imperium honestaret. Quantae autem admirationis fuisse Amphithea-
trum Urbe media credimus, mirificum opus a Vespasiano fundatum, cum ipsius fere
demoliti nunc ruinas solidissima structura demiremur: In quo extruedo omnes Impe-
ratores Regesq; magnificentia antecessit, quibus monumētis illud decus maiestatis, &
Imperij, quo Urbs Rhomana floruit, facile est coniectari, quid de Theatro lapideo, iux-
ta quod aedem equestris Fortunae fuisse memorant, cuius ne uestigium quidem reli-
ctum est. Circum uero maximum celebratissimum IIII stadiorum longitudine, a Tar-
quinio Prisco locu spectaculis designatu, ubi Iunonis & Dianae templa erexit, & mox
a Casare Dictatore mirifico opere instauratum uidemus: illiusq; adhuc uestigia ex-
tare: ubi Veneris aedes quam Fabius ex multatitia pecunia faciendae curauit, Liber-
tisq; & Liberae, Iuuentutis & Cereis: quas Aul. Posthumius Dictator uouerat, atq;
Herculis sanum, Solisq; & Mercurij, Bellonae & Florae aedes fuere: ibiq; Lupercal,
& Circum Flaminium uidimus aliquando, quorum uix semiruta uestigia licet inspec-
re. Atq; hic Circus Flaminius est, quondam prata Flaminia, iuxta quae Apollinis aedes
inter ipsum & Olitoriu foru, in qua Senatus haberi cosuerat, ac Iouis Statoris templum,
licet alteru in Porticu Metelli, & tertium in radice Palati fuisse legamus, quod a Ro-
mulo in pugna cum Tatio & Sabinis uotum esse dicitur. Fuit quoq; Neronis Circus
in Vaticano. Et Circus Florae iuxta ipsius Templu: & Intimus, quae iuxta Urbis mu-
rum fuisse Varro significat, cuius licet inter mortua memoria sit, tamen figulos ibi pro-
ximos, & Myrtetu, a quo sacellum Veneris Myrtae, quae Murtia dicta est, & illius
aram sub Auertino antiquissima legimus. Hoc quoq; non in postremis fuerit, prioribus
saeculis non modo spectaculis & ludis publicis ueteres Theatra habuisse frequetia, sed
cum conciones, aut populi conciliu haberi, uel toti plebi aliquid exhiberi uellent, id in
Theatro, ubi concionante exaudire, & quod conuenire frequetius possent, ex alto sug-
gestu sedentibus & silentibus cunctis, facere cosuisse: idq; Graecis praecipuo in more
fuisse, licet Athenis Theatrum locus legitima concionis non esset: quo malo uetus illa
Graecia concidit: in quoru Theatris concilio populi indicto, ubi rudes & ignaui promi-
scae concionis, bella suscipiebant, ciues proscribent, Praetores eligebant, praemiaq;
bene meritis ciuibus, interdum poenas, circumductis urnulis, inferebant.

Amphitheatru
a Iul. Cas. ex-
tructum.
Cor. Balbi the-
atrum.
Pomp. ampli-
theatrum.
Tauri ampli-
theatrum.
Castrise.
Neronis.
Caesaris.
Vespasiani.

Theat. lapideu
iuxta aede Ve-
neris.
Circus maxi-
mus Tarquinij.

Circus Neronis
Circus Florae.

Venus murtia.

Theatra non
modo ludis &
spectaculis ser-
uabant.
Graecorum the-
atra.

¶ Qui fuerit medius unguis & infamis digitus, quibusq; digitis quae fue-
rint qualitates & nomina.

Ca. xxvi.

Persuasum

ERSVASVM habent pleriq; in uersu Iuuenalis Decimae, dum inquit: ^{iuuenalis locus}
Cum Fortunae ipse minaci ^{Satyr. x.}
Mandaret laqueum, mediumq; ostenderet unguem. [»]
Per haec uerba id notari quod uulgo omnes contumelios conciti faciunt, [»]
ubi interiecto pollice inter medios proximos digitos, obscenu in mo- [»]
dum, probrum obijciunt, quo argumento illu fastidire, & despiciere ostendunt: quod [»]
tamen longe secus in ueteri usu fuisse apparet: quippe infamis digiti obiectu, qui me- <sup>Medius digi-
tus infamis.</sup>
dius est, ipsum in quem obijcitur, infame notari duxerunt: Fuit enim prisci moris, ut [»]
si quos floccipenderent, aut insigni contumelia, uel deformi conuitio afficerent, id ob- [»]
iectu medij digiti proteti, non autem compressi, denotarent: quod est a Graecis usur- [»]
patum, ut contractis reliquis digitis, medium ignominiae causa protenderent, quod [»]
^{συναλισσαι} dixere. ^{συναλισσαι} enim praetentare est digito, an gallinae oua conceperint: ^{συναλισσαι}
sicut ^{αδριανου} ubi quempiam floccifacere ostendunt. Quare ab Atheniensibus medius Ca- [»]
tapygos, quasi Cinædus & scortum, adnominatur, quod infamiam incuteret, & conui- [»]
tium faceret. Apud Graecos Sycophanta, aut Hodidocos, quasi obsessor uiarum & la- [»]
tro, uel propudium, conuittium censebatur maximu: Sicut Persis muliere uirum igna- [»]
uiorem appellare, nulla insignior contumelia fuit. Apud Aegyptios, Asini nome ob- [»]
iectare, magnum est ingerere probrum, quod Typhonis hostis Osiridis colorem fer- [»]
ret. Quare cum Persarum Regem Ochum summi dedecoris loco Aegyptij Asinum [»]
appellarent, intantum exarsit, ut diceret, faciam ut hic Asinus uestrum bouem depasce- [»]
tur, qui haud multo post, ingenti coacta manu, occupata Aegypto, Apim immolauit. In [»]
quo annotare succurrit, quod tradit Horodotus, quod cum Scytharum equitatus, quo [»]
praecipue ualent, in Aegyptios irrueret, rugitu Asinorum & Muloru insolito (quippe [»]
cum apud Scythas nulli sint, Aegyptijs uero frequentes) adeo equos Scytharum [»]
fuisse consternatos, ut protinus fugam fecerint: Aegyptijsq; insignem uictoria dede- [»]
rint. ID QVOQVE a Martiale non inscite ostentum est. [»]
Rideto multum qui te Sextile Cinædum [»]

Dixerit, & digitum porrigito medium.

Velut eo argumento uirum improbilissimae nequitiae designaret. Ex quinque enim digi-
tis, quos sacros Mineruae religio sanxit, cuius suum nomen inditu fuit & qualitas, neq;
ab re nominati sunt. Pollex enim primus, quia alijs maior & longe princeps est, quodq;
reliquis antestat, & propere dominatur, dicitur: quippe cuius adiumento reliqui regun-
tur, itaq; non immerito is apud Graecos ^{αυλαειρ}, quasi altera dicebatur manus, cum in
unaquaq; re socius & adiutor sit: Hunc premere antiqui iubent, cum alicui bene pre-
cantur & propitij sunt, bonum omen & efficaces preces futuras interpretati: utrunq;
uero pollicem iungere, uehementius laudare est: Vertere autem pollicem, male pre-
cari. Cumq; pollex monocondylus sit, reliqui fuere Dicondylj, id est, duplicis com-
missurae: ubi uero in digito non erat flexus, phalanx dicebatur. In pedibus autem, pol-
lici scandenti proximu, a saliendo Halluci dixere nome. Reliqui in pedibus digiti, mo-
nocampi, hoc est, unius flexus fuere. In qua quidem re, memoriae proditum est, Pyrrhi
pollicem dextri pedis diuinam uim habuisse, ut splene laborantibus praesentissimo
remedio succurreret, qui etiam in Pyra cum reliquo corpore absumi nequiuit: sicut
de Lamisco proditur, qui apud Lucanos regnauit, cui tertio digitus pedis lupinus erat.
Et de Artoxerxe, qui manu altera longior Macrochir, nomen tulit. Proximus uero a
pollice Indicis nomen habet, qui etiam Salutaris uocabatur, quo ori admoto, silentium in-
dicimus: scilicet nisi sanctius ad salutem, oris silentio aestimantes: Ideo sacellum An-
geronae, quae Dea praesul silentij, ob signato ore effingitur, ac inter antiquissimas reli-
giones Rhomae colebatur. Hoc digito salutari Martium Septimum, qui ex fabro fer-
rario Imperium tenuit, tantum ualuisse dicunt, ut currus ex aduerso nitentes repulerit,
& fortissimu quocq; colliserit. Tiberius quoq; articulis ita firmis fuisse fertur, ut reces
malum salutari digito terebraret: Quod de Claudio secundo Casare traditur, qui di-
gitis ita ualidis fuit, ut ictu digitorum, aut pugno, saepe equi dentes excusserit. Contra
uero Augustus illo per saepe laborauit, ita ut uix cornei circuli supplemento, scripturae

iuuenalis locus
Satyr. x.

Medius digi-
tus infamis.

συναλισσαι
αδριανου
καταπυγος.

Voces ignomi-
niose apud di-
uos.

»

»

Pollex.

αυλαειρ.
Pollicem pre-
mere.
Pollicem utruq;
iungere.
Pollicem uertere
Pedum digiti.
Hallucus.

Pyrrhi pollex
pedis.

Lamisci tertio
digitus pedis
lupinus.
Artoxerxes
macrochir.
Index.
Angeronae.
Qui digiti
ualuerunt.

Digitus infamis seu uerpus admittet: Hoc etiam indicamus, quare Indicis nomē tulit, exprobamus & minas inferimus. Tertius qui medius & reliquis maior est, famosus habetur, petulans, & libidinofus, cuius obiectus (ut modò significauit) probrum obiectamus, alteriusq; famā laedimus, & detestamur: Et quia deses & ignarus in medio situs, nulli rei adiumento est, idcirco despectissimus habitus: Qui etiam Verpus dicebatur: Namq; Iudæis usq; eodē euiluit, ut interanea exulcerata & putrescentia uiscera, illo recondent & fouerent. Fuitq; adnotatum apud ueteres Græcorū, ut q̄ medio digito tanq̄ per Indicē aliquem ostenderent, arguerentur insanīæ: Quare uerbū Diogenis proditur, multos per digitum insanire, quod medio digito se philosophātes peregrinis demonstrarent. Cūq; reliquos auro gemmisq; insignirent, hunc prisci Rhomani nudum & honore destitutum reliquere, ueluti infamī contumeliā notaretur. Galli uerò & Britanni medio tantum annulos adijciunt, illum præcipuo honore excolentes. Proditumq; est, annulum è sinistra in longissimū dextræ transferri, sæpe singultus & grauedines leuare. Græcis uerò medius non famosi nomen habet, sed medici. Digitus enim apud illos hæc indita nomina fuere, Ἀναχέης, δ'ἰνδικός, ἰατρός, δ'ακτυλιώτης, ὠλίτης, ac si dicas, Pollex, Index, Medicus, Annularis, Auricularis. Apud Pollucē hæc fuere nomina, Micros, hoc est, paruus, deinde Paramesos qui sequitur, postea Lichanos, demum Antichir, aut Megas. Rhomani uerò proximum minimo annularem seu medicum nuncupant. Illo enim, cum ueniam poscimus à Dijs, locum Nemeseos, (quæ Dea uulturni malorum fuit, faultrix uerò bonorum) post aurē dextrā obsignamus: Ipsa enim Rhamnusia dicta, ibi locum uenerationis habet: Rhamnes enim à Marathone haud plus LX stadijs abest, ubi Nemesis sanum memoratur præcipuum ab Adrafco ædificatum, cuius simulacrum altera manu fraxineum ramum, altera phialam gestat, quem locum qui eam uenerantur attingunt, cum in ipsa aure memoriæ locus foret. Eundemq; minimo proximum in sponsalibus annulo exornamus, quia tenuissimam uenam inde ad cordis ima penetrare arbitrantur: Hunc Aegyptij tanq̄ sacrum multis odoribus delibutum habere assuerant: Habuisseq; hoc proprium ferunt, ut complicatus, senarium, qui perfectissimus est, numerum designaret. Minimum uerò, quia omnibus minor, minus officij habet, quodq; eius ope minus indigemus, propterea dici autumant: cui etiā auriculari nomen est, quod illius ope aurium sordes, quæq; in his incommoda sunt, adimimus & leuamus: tarditatēq; aurium, aut siquid in eis putidi fuerit, uel purulenti, succurrimus. Fuitq; literis proditum, crebro scabere aurem dextram minimo, furoris signum esse: eiusq; tinnitum crebriorem, morbum corpori adactum præmonstrare. Si quē tamen dimicationi uel pugnae Veteres laceffebant, minimo prouocante, inuitabant. Est quoq; animaduertere, quod qui minimo gestatur annulus, Achates dicit: quo uerò Index ornatur, Coriannos. Latini autem leuis materiæ annulū, qui minimo gestatur, æstium nuncupant. In auctionibus & locationibus attollere digitum, se emptorem & conductorem: in certamine & pugna, deditioem: manum uerò protendere, pacem peti, significabāt: quibus in usū erat, ritu prisco, ut qui forensia stipendia auspicabatur, brachiū extra togā exere re nō au deret.

GENIALIVM DIERVM
LIBRI QVARTI
FINIS.

Digitus infamis seu uerpus

Diogenis dictū

Medicus

Annularis

Nemesis

Nemeseos simulacrum

Minimum seu auricularis

Minimo aurē dextræ scabere

Minimo prouocare

Achates, Coriannos

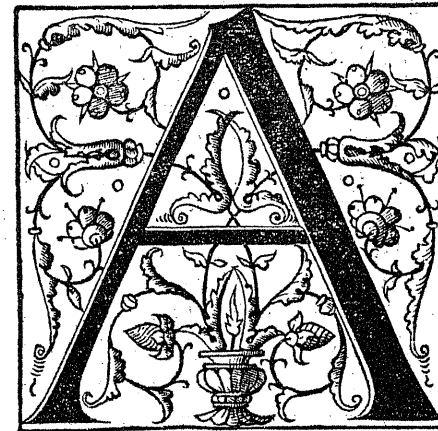
Annulus æstium

Digitū tollere

Manū protendere

ALEXANDRI DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI GENIALIVM DIERVM LIBER QVINTVS.

¶ Locus ex Martiale, apud Gabrielem Atilium in conuiuio familiarī inuicem discussus. Caput I.

D GABRIELEM Atilium, uirum modestissimū, doctissimūq; cum quo mihi à prima adolescētia intima familiaritas fuit, quod is tunc ad Pontificatū euectus fuerat, nos & aliquot bonarū artium studiosi Iuuenes summo loco nati, Neapoli cōgratularum ueneramus: ad quem ut uenimus, excepti ab eo comiter & benignè fuimus. Cumq; complexi hominem in primis ædibus, post mutuā salutationem, lætis precationibus ei gratulareremur, eūq; honorem sibi à Dijs fortunari, & quod nobis diu optatis fuerat, id nunc magnē uoluptati esse, ac bene locatum in homine morum honestate, & omni doctrina cōspicuo, sperareq; illud sibi, & Vrbi nostræ ornamēto cessurum, profiteremur. Post mutuos inter nos mira suauitate æditos sermones, ad multam diem, cum iam aduerseraceret, & cœnæ tempus appeteret, indeq; nos digredi uolentes uniuersi assurgeremus, impensè rogauit, inuitauitq; nos diu recusantes, atq; excepit ipse admodum placidus & mitis, non grandi conuiuio, sed cœnula non iniocunda, minimeq; sumptuosa & petulanti, uerū admodum eleganti & frugī: Olerum scilicet ferculo Thyrsis uiridibus minusculis, cauliculis teneris tūc in flore erumpentibus, leuiter igni admotis, & pisciculis multo pipere & nuce conditis, cum præcoci uua, & primis pomis ex Lucano suo, quæ ad se delata, secundas nobis mēsas ipse præpararat. Cumq; miti castoq; inter nos procedente sermone, uariato lusu, ad finem cœnulæ uentum foret, quempiam, qui ibi assistebat, raræ indolis puerum, forma & specie liberali, literulis satis aspersum, ad se aduocauit, ac unum quenc; nostrum per uices dicere iussit, quod quisq; uellet sibi ab illo cani Epigramma. Cūq; nonnullis enūciatis uersibus, quos miris modulis & concentu admodum suauī, perq; festiuiter ad Liram ille decantarat, à quodam nostrate in eo cœtu, seruata eius uice, hoc Epigramma prolatum fuit.

Quod non argentum, quod non tibi misimus aurum,
Hoc facimus causa Stella diserte tua;
Quisquis magna dedit, uoluit sibi magna remitti;
Fictilibus nostris exoneratus eris.

Quos uersus cum admodum cōcinniter suauiterq; ille fuisset modulatus: Quid est Atilius inq; quod hic Author dicit, quod qui multas opes liberaliter largitus est, expectat ipse tantūdem sibi reddi ab eo, quem munere affecit, equidem ignoro: cum satis cōstet, quod is qui ingenuè liberalis est, non id appetit, ut beneficium pro beneficio sceneretur: Siquidem munificentia & liberalitas, quæ magni animi est, auaritiæ & appetentiæ, quæ semper pusilli fuit, dispar longè & diuersa existit: Qui ergo munificus & liberalis est, & sponte largitur, is profectò ita liberalis est, ut quod dedit beneficium nō meretur, & quanto quisq; magno & erecto animo est, ut ingentia largiatur, ita magni putat fuisse, multo plura & maiora si posset largiri, neq; beneficij collati unquam pœnitere. Alioqui qui opis emolumentū ue causa largitur, uirtutis nomen amittit, ingentiāq; cum

Martialis locus enucleatus

Liberalis hominis natura

Auari natura. eum animi bona foedare necesse est. Neque enim (ut Cicero inquit) si ob turam causam cuius commodos, beneficium id putandum est, sed foeneratio. Contra uero auari & cupidi est, si quod forte munus erogauit, tantumdem, aut multo plura postulare, & uelut datæ mercis præcium ferre: quæ si, ut uideris, repugnata sunt, quo hunc modo in unum coeant, & in eodem subiecto sint, non sanè intelligo: Cum ergo Author hic dicat, quod qui magna dedit, quod officium magni & liberalis est, magna sibi postulet remitti, quod esse cupidi & auari satis constat, equidem eundem, liberalis dantis, & auari reposcens, animum in unum ponere uidetur: quod esse minimè potest, nec decet. Cumque uir quispiam haud sanè ineruditus, qui sermoni aderat, se maxime putare diceret, Poetam non ingenui & liberalis, sed cupidi & turpis animi uim naturamque hoc Epigramate designasse, quod usu compertum esset, alieni appetentem eius ingenij esse, ut siquid benigna manu dedit, præpostero more, & turbato genium iure, maiora sibi reddi postulet: & ideo contra officium facit, qui ita beneficium dando foeneratur: istumque quicumque est, qui tam stolidè largitur, auari potius quam liberalis officium ferre. Nunquam (inquit Altilius) tam rustica musa Martialem fuisse certè scio, ut cum liberalem exprimere ostendat, cupidum potius, & appetentè designasse credatur, cum præsertim indefinito utatur uerbo, absonumque, & ab omni prorsus candore alienum uideri poterat, turpis animi potius quam uerè ingenui uim exprimere uoluisse. Et ad me conuersus, quid censerem in hac re potissimè interrogauit: Tum ego me arbitrari dixi, quod is qui munificus & liberalis est, licet ingenuè largiatur, & libenter officium faciat, tamen natura ita esse comparatum, ut qui beneficium accipit, eo consilio & animo sit, ut illi à quo accepit, ad tantumdem sponte obligatus maneat, eumque pari obsequio deuinciat, ut similem, si occasio detur, gratiam referat, qui de se benemeritus fuit, idque sit, non animi appetentia aut lucri spe suadente: sed quod ita homini natura præscripsit, ut ampla præcia beneficijs demus: Si quidem ad promerendum nulla efficacior uis, quam officium manet. Atque ita hoc perspicuum est, fixum homini ingeniumque fuisse, ut sicut se à ui & iniuria tutari, & illatam contumeliam ulcisci, ac rationem reddere, iubente natura, impellimur, ita collatum nobis officium alio officio pensare, & conferre cogamur. Nec tantum eadem mensura, sed multo maiore, si potest, beneficium remunerari, & bene cumulatam gratiam referre decet, nec uocare ad calculos expensorum & acceptorum. Ideo non immeritò Gratias, unam auersam, duasque non aspicientes Veteres effinxere, quia geminata gratia, & cumulator ad nos redire debet: Quarum nomina Pasithea, Aglaia, & Euphrosyne. Apud Lacedæmonios traditur duæ, ab Homero una uxor Vulcani: illarumque ædes in foro medio Veteres posuere, ut gratia meriti, cuius in promptu foret, atque ad promerendum quisque esset facilis & expeditus. Quod quidem ius naturæ est, nullo iure ciuili aut plebescito: Itaque si quis eum, qui de se benemeritus fuit, illiberali animo, alio officio non demeretur, neque illud gratè acceptum fert: quippe qui nihil adiumenti, nihil opis confert, is profectò tanquam uiolator humani iuris, ita de officio decedit, ut omni humana ope indignus, ingrati, criminosi, & mali hominis suspicionem non euadat, simulque famæ iacturam facere certum sit. Quod apud Athenienses & Macedones lege cauebatur, ut haud secus aduersus malè meritos ingrati actio detur, ius iudiciumque dicatur, ac si ære alieno, aut graui crimine nexi forent: Nam beneficij memoriam (authore Demosthene) qui recipit, habere debet: qui uero dedit, statim obliuisci. Persæ quoque illum qui accepto beneficio, gratiam, cum possit, non refert, graui poena prosequuntur, in eumque lege agere re licet, tanquam magno esset scelere pollutus. Germani contra: nam collati beneficij meritò nihil sibi deberi putant, neque acceptis obligantur. Cum ergo Author hic dicat, eum, qui magna dedit, magna sibi uelle remitti, non cupidi animum pensare uoluisse putandum est, sed liberalis potius & ingenui, quodque natura iubete, cogimur, ut eum qui beneficia in nos contulit, alio officio deuincamus, certa stabilitaque sententia multo maiora & quam maxima largiri, quæ obligatio ad *τὸν δῶρον*, dicta est: beneficium enim cui collatum est, ad promerendum naturæ lex obligat & deuincit. Est, inquit Altilius, ita ut dicis, possetque ueritas carminis & mens Authoris ex tuo sensu facile iudicari, præsertim & expedita defensio foret, nisi aliud ex contextu uerborum liqueret. Sed in hoc ego anceps

Qui beneficium accipit.

Gratitudo naturaliter homini insita.

Gratias tres.

Gratiarum ædes.

Lex Athe. & Macedonum ingratos. Demosth. dictum.

Persæ.

Germani.

anceps adhuc, & dubius sum, quod Poeta istud non naturæ tribuit, sicut tu asseueras, ut ea cogente, qui beneficium accipit, alio officio obstrictus maneat, sed hoc tribuit uoluntati dantis, illo scilicet qui sponte largitur, quicque beneficium contulit, id postulante. Namque his utitur uerbis.

Si quis magna dedit, uoluit sibi magna remitti. Quod uerbum cupidi & expetentis est, & propterea auari. Couincimur ergo auctorem potius benemerentis uoluntatem, quam uim naturæ pensare uoluisse. Et cum is qui largitur, eo animo sit, ut ob gratiam meriti tantumdem repetat, profectò appetentem & turpem animum, non autem ingenuum & liberalem, præferre uidetur. Ergo auari potius, non autem promptè liberalis animum Poeta expendere uoluit. Tum ego, est inquam, quod dubitetur: sed tamen si uera & salubri ratione rem pensare uolumus, qui mihi naturæ imperio ad dandum faciendumue deuinctus manet, eundem mihi uelle obnoxium manere, qui à me officium accipit, profectò non negauerim, ut dare facereque teneatur quod natura imperat, quodque iura diuina & humana uolunt, ne subeat ingrati culpam, licet ego libenter dem & ingenuè liberalis sim. Neque propterea animum uideor deturpare, quod in quem beneficium contuli, eundem obnoxium mihi esse uolo. Igitur cum lege naturæ, qui beneficium accipit, debitor maneat, proculdubio, me uelle, quod mihi naturæ imperio debetur, non negauerim, neque propterea liberalis officium imminuo, aut deturpo. Nam gratiæ debitio ita homini ingenua est, ut diuili nullo modo queat, quam dantem appetere uelut promeritum, non est contra officium, nisi sit fortasse quod tu secus arbitrare: Tum Altilius miti, ut erat, ingenio, aut hoc, inquit, uerum est, quod modò dixti, aut profectò sua tempora, in quibus qui multa dabat, multa repetere uolebant, festiuiter (ut solet) Poeta hic criminatur.

¶ Quot plebis Tribuni à primordio Urbis fuerint, quæque potestas, & qui Consulari potestate, & qui Tribuni Aerarij. Caput II.

TRIBUNI plebis, qui post secessionem ad sacrum montem, ut essent præsidio aduersus potentiam magistratuum, creati sunt, bini à principio fuerunt. C. scilicet Licinius, & P. Albinus è plebe homines Comitij curiatis creati, qui tres Collegas sibi desumpserunt, ita ut quinque essent qui plebis Tribunatum gererent, singuli ex singulis classibus: cautumque fuit, ne cui Patricio cum gerere honorem liceret. Cumque propter crebras Patrum & Plebis contentiones, seditio glisceret magis in dies, Tribunorumque numerum augeri oporteret, qui munimentum essent libertatis, à L. Trebonio rogatione promulgata, trigesimo post exacto anno, cautum fuit, ut decem numero potestas finiretur, binique ex singulis classibus fierent, qui iterum ac tertio refici, & in sequentes annos à seipsis creati poterant. Tætisi, ne eosdem Tribunos populus uideret, neue Collegam cooptare ius foret, præcipua lege exceptum fuerit, qua lege cauebatur, ut essent sacrosancti in hæc uerba: Plebs quos pro se contra uim, auxilij ergo, decem creauerit, Tribuni eius sunt, quodque hi prohibuissent, quodque hi plebem rogassent, ratum esto: sanctique sunt, neue plebem orbam Tribunis relinquunt, & infra. Qui etiam eò potestatis uenere, ut comitia Consulium Prætorumque, & aliorum magistratuum habere, & ne quid fieret, inhibere, Senatui dissoluere, reliquis Tribunis, & quibuscumque magistratibus diem dicere, Aerarij curam gerere, Patricios cogere, multam irrogare, atque Senatus decreta approbare & improbare poterant, eoque quod Tribuni plebis sanxissent, lege ab Hortensio lata cautum fuit, ut omnes tenerentur. Hinc quæ à Tribunis plebis ædita sunt, plebiscita dicuntur. Fuitque præcipuo quodam iure excelsa & insolens Tribunitia potestas: adeo ut M. Veetium in capitis dimicationem uenisse, & ultimum affectum supplicio fuisse, quod transeunti Tribuno non decederet de uia, scriptum inueniamus: donec Sylla rerum potens, cum Reipub. imperitaret, Tribunitiam

Tribuni plebis bini, cum tribus Collegis.

Tribuni decem.

Tribunorum plebis potestas.

Plebiscita uero de dicta. Potestas Tribunitia insolens. Hanc committit Sylla.

ciam potestatem ita fregit & comminuit, ut legem ferret, ne cui qui Tribunatum gessisset, ad alios honores pateret aditus, uelut indignus honore publico semper futurus. Intercessionem tamen liberam Tribuno nihilominus reliquit, quam postea Tiberius Gracchus in Tribunatu Collegis abrogauit: Quæ quidem intercessio etiam Prætoribus competebat: quippe intercedere etiam Prætor Prætori poterat. Qui licet tantæ potestatis foret, ut etiã C O S S. in carcerẽ ducere, Dictatoriq; cõminari, & multã irrogare posset, siquid tamen sceleris consilio contra commoda plebis gessisset, aut exorta offensione, apud Collegas minus iustè intercessisset: poterat ei à reliquis Tribunis dies ad populũ dici, iussuq; populi aut Tribunorum in carcerem duci, eiq; Tribunatus abrogari, & in exilium agi, & Senatu amoueri. Cn. enim Tremelio Tribuno. Pl. in crimen adducto, quod M. Aemilio Lepido Pontifici Maximo conuicium fecisset, contumeliãq; & probris affecisset, à populo multa dicta fuit. Et L. Cottam Tribunũ Plebis, cum æs alienum abnegaret, eò quod in ius uocari, & magistratus Imperio cogi non posset, Collegæ illum coegere, comminatq; sunt, nisi æs solueret alienum, se creditoribus illum dedituros si postulassent: alijq; Tribuni suffragio populi sæpe coerciti fuere, penes quem coertio Tribunorũ fuit. Sed tamen Tribunatus, plebis foret magistratus, sequitur inde temporibus, à plebe ad Senatum translatus fertur: ita ut Senatores & Patricij Tribunatum gerere amplissimum munus putarent, quod post Syllæ tempora obseruatum inuenimus, in tantum, ut extra Urbem Tribuno prouincias demandari, illisq; cum Imperio præfuisse, exercitus ductasse, fascesq; & lictores habuisse legamus. Primusq; Cotta legem tulit, ut Tribunus gerere honores, & prouincijs præesse, ac magistratus extra Urbem sortiri posset: A principio enim extra Urbem ultra mille passus Tribuno nulla erat potestas, aut Imperium. Demum Cæsares Tribunitiã potestatem tam cupidè appetuerunt, ut magni muneris loco, proq; Regali potestate illis delata sit: quippe Augustus, ne Regis aut Dictatoris nomẽ assumeret, Tribunitiã potestatem uelut sublimè fastigium, & summa potentia subnixus foret, per septem & triginta annos perpetuam gessit: Quam etiam Tiberius in quinquennium accepit: Ipsamq; Druso conferri à populo pro summo decore habuit. Et deinceps Otho, & sequenti Cæsares amplissimi Imperij loco appetuere: licet serò Vespasianus illam fuerit assequutus. Adeoq; processit Tribunitiã potestas, ut actum aliquando fuerit in Senatu, ut non à C O S S. sed ab his qui Tribunitiam gererent potestatem, annos & tempora dinumerarent. Postea uerò à Nerone illi ordini infenso, Tribunorum facultas maximis edictis coercita fuit, cautumq; seuerè, ne Tribuni, ius Prætorũ, aut C O S S. præriperent, neue quempiam ex Italia euocarẽt, cum quo lege agi posset, neue quid intra domum pro potestate agerent, neue illatam multam à Tribunis Quæstores Aerarij infra menses IIII in publicas tabulas referrent. Sed præter hos plebis Tribunos, fuerit alij Consulari potestate, anno C C C X III ab Urbe condita, iisdem auspicijs quibus C O S S. creati, tam ex plebe quàm Patribus: Nam cum Canuleius legem ad populum ferre contenderet, ut ex plebe C O S S. facere liceret, Patresq; ne Consulatus cum plebe promiscuus foret, uehementer obsisterent, eò res ducta est, ut Tribuni militum Consulari potestate fierẽt, tam ex plebe quàm Patribus, idemq; iuris quod C O S S. haberent. Nam & sella Curuli & consulari Prætexta, Licioribus, & fascibus Consularibus, insignes erant, ac primò III Patricij creati, mox cum defectiones populorum & tot simul orientia bella III obire non ualerent, illorum numerus auctus fertur, ut modò IIII, modò V, interdum VI, nõnunquam VIII crearentur, tunc cum à Rromanis Veij diutino & graui bello premebantur: Ad tantam enim belli molem Tribunorum auxerunt numerum, quot nunquam antea facti, per quod tempus tribus annis, sine C O S S. Rhomana res fuit, sicut Decemuiris legum ferendarum causa creatis, biennio defuere: donec desito Tribunorum militum magistratu, & per ingentia certamina uicto Senatu, ut C O S S. etiam de plebe fierent, agrè nobilitas passa est. In qua re admirari succurrit, quod Pomponius Iureconsultus de origine iuris literis prodidit, Tribunos militares Cõsulari potestate ad XX numerũ auctos Rhomæ fuisse, quod nõq; fando auditũ, & apud Authores tacitũ & prætermissum est, cum tot

Intercessio tribunis relicta.

Tribunus plebis puniebatur a reliquis Trib. & populo.

Cn. Tremelius.

L. Cotta.

Tribunus plebis magistratus est ad Senatores & Patricios.

Tribunorũ potestas aucta. Lex C. Cotta.

Augustus Tribunus septem & triginta annis.

Anni & tempora an à Tribunis an Consulibus numerarentur discrepat.

Tribuni Cõsulari potestate.

Tribuni militum dicti.

Rhomani sine C O S S. sine Decemuiris. Cõsules de plebe itã creati. Tribu militares. XX.

cum tot Tribunorum Imperia ambiguis decretis certissimo exitio Reipub. fuissent. Præter hos fuere Aerarij Tribuni, ex tertio Iudicũ genere, quorum cognitio in pecuniarijs & minorib; causis plerũq; fuit: Quippe cum soli antea Senatores iudicarent, ob eãq; rem inuisi plebi fierent, C. Gracchus rogatione promulgata, CCC ex Equestri ordine adiecit iudices, parẽm Senatoribus numerum, ut metu cõmunicati Imperij iudicia æqua lance pensitarent, iudicarentq; aliquãdiu iudicia integrè & incorruptè. Victor deinde Sylla, sublati Equestris ordinis iudicijs, solos Senatores, iuris cognitio nem habere, & iudicia ferre iussit: qui annis X licenter iudicia exercere per turpitudinem & sordes: donec ab Aurelio Prætorẽ, alia rogatione iterum communicata iudicia fuere Senatui, Equitibus, & Tribunis Aerarijs: quæ lex iudiciaria dicta est: Quo tempore Verres peculatus criminis causam dixit, quibus uetitum lege Gabinia fuit, ne ex Syngrapha ius dicere liceret. Quos postea Diuus Iulius noua constitutio ne abrogauit: Nam iudicia ad duo tantum genera redegit, Equestris scilicet ordinis, & Senatorij. Tribunos uerò Aerarios quod erat tertium, substulit: quos deinde restitutos & iura sicut prius dixisse facile crediderim: Siquidem Augustus Cæsar ad has iudicium decurias, quartam adiecit, quæ Ducenariorum dicta est, quæ de minimis iudicaret. M. deinde Plautius, nobilitate suffragante, tulisse ad populum dicitur, & peruicisse, ut singulæ Tribus quindenos crearent iudices, qui numerus C C C C C X X V, expleuit: inter quos erant Senatores, & plebei Tribuni Aerarij dicti. Quod compar fuit cum eo quod Athenis statutum comperimus, ut à M. C C C C, furti, aut ambitus, & iniuriarum quandoq; iudicatum sit. post quos C. Caligula quintam adiecit decuriam: Galba sextam adijcere recusauit: quæ quidem diuersis erant discretæ nominibus: Namq; alij Tribuni æris, alij Selecti, nonnulli Iudices, pleriq; Nongenti nũcupati: quorũ sortitio fiebat, quoties iura dicturi erant, ne qd doli astusue admitterẽt, neue iudicatis suspitio, iudicij fidẽ eleuaret: Illorũ em̃ noia in sculpra tabellis, & in urnã coniecta sorte educebantur. Mansitq; constitutum, nequis ex nouis ciuibus Collegio adnumeratus inter Decurias, iudicaret: utq; in Portia Basilica, quã Cato erexit, nõ è tribunali ius dicerent, sicut Prætores, sed è subsellijs, quod nõ summi honoris, sed minores essent magistratus, quibus etiam hoc curæ fuit, ut publicam pecuniam signaret, illiusq; curam agerent, Sontiuq; uincula seruarent: Verba legis fuere, Tribuni sunt, Domi pecuniam publicam custodiunt, Vincula fontium seruanto, Aes, argentum, aurum publicè signanto. Hoc quoq; meminisse non pigebit, quod tamen aduersus reliquos magistratus iure sacrosanctæ potestatis, Tribunis plebis intercedere liceat, ita tit uno intercedente, nihil reliqui decernere ualeant: tamen aduersus Dictatoriam uim, aut Vestales uirgines, quæ uelut sacrosanctæ ab hominis tactu illæfæ manent, nulli Tribunorum intercedere, uetare, aut prohibere, facultas est.

Tribuni Aerarij.

CCC ex Equestri ordine adiecti Senatoribus.

Aurelius Prætor Senatui Equites Tribunos, aerarios cõiunxit iudicij exercendis.

D. Iul. iudicia ad duo genera redegit.

Quarta Iudicium cum decuria.

Ducenarij adiecti.

M. Plautij lex Quinta decuria.

Tribunorũ sortitio in iure dicta.

Novi ciues inter decurias nõ iudicabant.

In portia basilica ius dicebat Tribuni.

Horũ officij.

¶ Quomammodo per Feciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur, & quid ab Exteris seruatum est. Caput III.

FE CIALES, quos fœderibus sanciendo, & rebus repetendis, ac bellis indicendis Rhomanos habuisse constat, à Tullo Hostilio, seu Anco Martio, ut uerò alij, à Numa Põpilio creatos fuisse liquet, qui ab antiqua gente Equiculis iura & uerba solennia, quibus res repetuntur, & bella indicuntur, accepere. Horum Collegium à principio uiginti fuere, quibus, & Patri Patrato, ut nunq; lineo amictu uterentur propriũ fuit: qui tamen fœderibus sanctiendis, & bellis indicendis, aut rebus repetendis, quæ præter ius, præterq; fas ademptæ sunt, adhiberentur: tamen siqui Legati Po. Rhomani, qui iure gentium sancti sunt, à quouis Populo aut natione uiolati forent, ut hi dederentur qui iura gentium temere uiolassent, per Feciales cauebatur: Erat enim ueteribus ius Legatorum sanctum & inuolabile, cum hominum præsidio munitũ, tum diutino iure defensum, quod etiam inter bella & hostium tela incolyme seruabatur. Fuit ergo propriũ Collegij

Feciales. XXI. Fecialium munera.

Legatorũ ius sanctum.

Z Fecialium,

Fecialiū tam de bellis iustisq; foederibus, pactionibusq; & conditionibus populorum, Regum, Terrarū, & Nationum, quā de illatis iniurijs, socijs, foederatisq; gentibus, cognoscere, raptaq; & hostili modo deuastata belli iure repetere: Tū si hostes aqua postulent, aut si prāter legem foederis, se aliquid perpeffos quærantur, si sua spē aut læsi, & laceffiti arma sumpserint, si infida pax seruanda, si induciæ aut bella iuste indi- cta & pacta sint, si petita ex foedere danda, si authores defectionis deponendi, si cōtra fidem conuentionis & ius gentiū uenire liceat, animaduertere: belli pacisq; iura exe- qui, & perpenso iudicio æstimare. Quæ uerba iuris Fecialis sic habent: Belli, pacis, foederum, induciarum, oratorum, Feciales iudices sunt, & infra. Sed tamen ea foede- ra pactionesq; quæ cum socijs inire decet, Feciales sancire, aut pacta concipere, haud aliter poterant, quā si Cōsulis, aut Prætoris autoritate intercedente, Senatuscōsul- to iussuq; populi permissum foret: Iniussu enim populi, aut citra Senatus autoritatē, nihil sanciri posse quod populum teneat, haud dubium est. Fiebat enim Senatus con- sultum in hæc uerba, ut priuas Verbenas priuosq; lapides Prætozem poscerent: qui Verbenam ex arce & Sagmina (hærbæ enim genus est) ac lapidem Silicem ex tēplo Iouis Feretrii daret, Fecialesq; ea secum ferrent, ac porca adhibita, uetere præfatione priscis carminibus, ad præstitutam diem, in foro, seu ubi conuenerat, enunciatis, Fecia- lis sceptrum manu tenens, pro Iouis simulacro, tanq; is foederi adhiberetur, filo lanæ ca- pite uelatus, & uerbena coronatus, Iouē, Martē, ceterosq; obtestati Deos, & dira ob-secratione precari debebat, ut si quis eorum foedera uiolasset, aut illa sciens falleret, ita illum Iupiter feriret, quemadmodum ipse porcam percuteret: Quibus obtestationi- bus quā sanctissimè prolaūtis, secundum rem diuinam precationemq; lapide Silice por- cam percutiebat, mox aqua & igne in sacris adhibitis, illam immolabant, qua cæsa, iura pacis, & foedera conuenta, icta esse ritè putauere, hæc fidē socialē & sanctissimū foedus esse arbitrati, quō nihil sanctius firmiusq; fuit: Idq; ante meridiem & primo diluculo: Nam post meridiē eas preces facere, aut foedus percutere non licebat. A princi- pio tamen conditæ Urbis, in foederibus pacis, pactionibusq; pro uerbena myrtus su- mebatur: Apud Græcos nisi Præconibus adhibitis, Legatos minimè hostium fines in- gredi decebat, neq; Legationis munere fungi quenq; ni prius infusa aqua, ab eis dē ma- nus abluissent, Iouisq; coronatis poculis propinassent. Hi tamen Legati qui cū patrijs sacris Olympum, aut Pythiam missi erant, sacri: qui uerò foedera percutiebant, quasi pacis arbitri & interpretes, ἀπονοσφοροι dicti. Q V A E foedera pactionesq; postq; cū ex- teris & ultimis gentibus inita erant, Rhomani in templo Capitolini Iouis, colūna aut æneis tabulis insculpta, ut perpetua monumēta extarēt, nonūq; in fastos & annales refe- rebant, aut in æde Iouis Piscij in Clypeo ligneo, corio bouis immolati inscripta. Græci in Iouis Olympij templo: & in arce Athenis, tanq; in abdito quodam: plerūq; tabulis ex antiquo ære, ut essent testata monumētis, sancta & sacrata habuere: nonūq; in Isthmo, aut ludis Pythijs, foedera icta & leges dictas, pactionesq; erectis titulis per- petuo tempore duraturis publicabant. Athenienses plerūq; intra Urbem, Lacedæ- monij in Amycleo societatum & foederū tabulas fidei custodia seruabāt. Eratq; Rho- manis constitutum, ut nunq; cum hoste armato conditionem foederis acciperent, neq; ci- tra Senatus aut populi iussum societates & foedera inirent, neq; cum aliquibus pacato imperio uti, ni prius omnia diuina & humana tradidissent, & præsidij accepissent, aut deniq; societate & foedere astricti essent. Feruntq; Athenienses nunq; nisi in ueste pul- la, & malis uictos, pacem & foedera inisse: Quare significabant, suorum clade admoni- tos, & ultima ductos necessitate, post innumeras cædes uiribus extenuatis pacem pete- re. Carthaginenses & Siculi foedera & inducias non per Feciales, sed per Tubicinem sæpe inuenerunt. Apud Græcos uerò exterasq; nationes foederum percutiendorum multimodæ species erant: Nam porco, ariete, & tauro immolatis, pacis foedus inire, & res repetere solebāt, qui belli tēpore Caduceatores dicti, in pace uerò Legati. Ex- quibus feriebāt pleriq; foedera, uel pane pefso, & inuicē gustato, aut uini poculo epoto. Nonnulli agnū marē cadidi uelleris, agnā uerò pullā adhibebant, utq; ex utriusq; uertis- ce pilis dissectis, & uicissim distributis, manibusq; aqua infusa, & uino pateris, mox Soli &

Feciales nihil poterant nisi prætoris aucto- ritate, aut Senatuscōsul- to in- tercedente. Foederis percu- tiendi carimo- nie.

Tēpus foederis percutiendi.

Græcorum cæ- rimonia in su- scipiendis lega- tis hostium.

ἄπονοσφοροι. Post foedera inita.

Græci. Athenienses.

Lacedæmonij. Rho. constituti.

Athe. quando foedera inibāt. Carthe. Siculi per tubicinem. Foederis percu- tiendi mos apud exteros. Caduceatores, legati.

cum tot Tribunorum Imperia ambiguis decretis certissimo exitio Reipub. fuissent. Præter hos fuere Aerarij Tri- uni, ex tertio Iudicū genere, quorum cognitio in pe- cuniarijs & minorib; causis plerūq; fuit: Quippe cum soli antea Senatores iudicārēt, ob eāq; rem inuisi plebi fierent, C. Gracchus rogatione promulgata, CCC ex Eque- stri ordine adiecit iudices, parem Senatoribus numerum, ut metu cōmunicati Imperij iudicia æqua lance pensitarent, Iudicantq; aliquādiu iudicia integrè & incorruptè. Victor deinde Sylla, sublatis Equestris ordinis iudicijs, solos Senatores, iuris cognitio- nem habere, & iudicia ferre iussit: qui annis x licenter iudicia exercere per turpi- tudinem & sordes: donec ab Aurelio Prætoze, alia rogatione iterum cōmunicata iudicia fuere Senatui, Equitibus, & Tribunis Aerarijs: quæ lex iudiciaria dicta est. Quo tempore Verres peculatus criminis causam dixit, quibus uetitum lege Gabinia fuit, ne ex Syngrapha ius dicere liceret. Quos postea Diuus Iulius noua constitutio- ne abrogauit: Nam iudicia ad duo tantum genera rededit, Equestris scilicet ordinis, & Senatorij. Tribunos uerò Aerarios quod erat tertium, substituit: quos deinde resti- tutos & iura sicut prius dixisse facile crediderim: Si quidem Augustus Cæsar ad has Iudicum decurias, quartam adiecit, quæ Ducenariorum dicta est, quæ de minimis iudi- caret. M. deinde Plautius, nobilitate suffragante, tulisse ad populum dicitur, & perui- disse, ut singulæ Tribus quindenos crearent iudices, qui numerus CCCCCCXXV, expleuit: inter quos erāt Senatores, & plebei Tribuni Aerarij dicti. Quod compar- fuit cum eo quod Athenis statutum comperimus, ut à M. CCCC, furti, aut ambi- tus, & iniuriarum quandoq; iudicatum sit. post quos C. Caligula quintam adiecit decu- riam: Galba sextam adijcere recusauit: quæ quidem diuersis erant discretæ nomini- bus: Namq; alij Tribuni æris, alij Selecti, nonnulli Iudices, pleriq; Nongenti nūcupati: quorū sortitio fiebat, quoties iura dicturi erāt, ne qd deli astusue admitteret, neue iudi- catis suspitio, iudicij fidē eleuaret: Illorū eñ noia insculpta tabellis, & in urnā conie- cta sorte educebantur. Mansitq; constitutum, nequis ex nouis ciuibus Collegio adnu- meratus inter Decurias, iudicaret: utq; in Portia Basilica, quā Gato erexit, nō è tribu- nali ius dicerent, sicut Prætores, sed è subsellijs, quod nō summi honoris, sed minores essent magistratus, quibus etiā hoc curæ fuit, ut publicam pecuniam signarēt, illiusq; curam agerent, Sontiuq; uincula seruarent: Verba legis fuere, Tribuni sunt, Do- mi pecuniam publicam custodimto, Vincula sontium seruanto, Aes, argentum, aurum publicè signanto. Hoc quoq; meminisse non pigebit, quod tamen si aduersus reliquos magistratus iure sacrosanctæ potestatis, Tribunis plebis intercedere liceat, ita ut uno intercedente, nihil reliqui decernere ualeant: tamen aduersus Dictatoriam uim, aut Vestales uirgines, quæ uelut sacrosanctæ ab hominis tactu illæ sæ manent, nulli Tribu- norum intercedere, uetare, aut prohibere, facultas est.

Tribuni Aerarij. CCC ex Equestri ordi- ne adiecit Sena- toribus.

Aurelius Præ- tor Senatui Equites Tribu- nos aerarios cō- iunxit iudicij exercendis. D. Tul. iudicia ad duo genera rededit. Quarta Iudi- cum decuria. Ducenarij ad- iuncti. M. Plautij lex

Quinta decua- ria.

Tribunorū sor- titio in iure di- cundo. Noui ciues in- ter decurias nō iudicabant. In portia basi- lica ius dicebāt Tribuni. Horū officij

¶ Quonammodo per Feciales inirentur foedera, aut bella indicerentur, & quid ab Exteris seruatum est. Caput III.

FECIALES, quos foederibus sancendis, & rebus repetendis, ac bellis indicendis Rhomanos habuisse constat, à Tullo Hostilio, seu Anco Mar- tio, ut uerò alij, à Numa Pōpilio creatos fuisse liquet, qui ab antiquagē- te Equiculis iura & uerba solennia, quibus res repetuntur, & bella indi- cuntur, accepere. Horum Collegium à principio uiginti fuere, quibus, & Patri Patrato, ut nunq; lineo amictu uterentur propriū fuit: qui tamen si foederibus sanctiendis, & bellis indicendis, aut rebus repetendis, quæ præter ius, præterq; fas ad- emptæ sunt, adhiberentur: tamen si qui Legati Po. Rhomani, qui iure gentium sancti sunt, à quouis Populo aut natione uiolati forent, ut hi dederentur qui iura gentium temere uiolassent, per Feciales cauebatur: Erat enim ueteribus ius Legatorum san- ctum & inuolabile, cum hominum præsidio munitū, tum diuino iure defensum, quod etiam inter bella & hostium tela incolume seruabatur. Fuit ergo proprium Collegij Fecialium,

Feciales xx. Fecialium ma- nera.

Legatorū ius sanctum.

Fecialiū tam de bellis iustisq; foederibus, pactionibusq; & conditionibus populorum, Regum, Terrarū, & Nationum, quā de illatis iniurijs, socijs, foederatisq; gentibus, cognoscere, raptaq; & hostili modo deuastata belli iure repetere: Tū si hostes æqua postulent, aut si præter legem foederis, se aliquid perpeffos quærantur, si sua spē aut læsi, & laceffiti arma sumperint, si infida pax feruanda, si induciæ aut bella iuste indi- cta & pacta sint, si petita ex foedere danda, si autores defectionis deposcendi, si cōtra fidem conuentionis & ius gentiū uenire liceat, animaduertere: belli pacisq; iura exe- qui, & perpenfo iudicio æstimare. Quæ uerba iuris Fecialis sic habent: Belli, pacis, foederum, induciarum, oratorum, Feciales iudices sunt, & infra. Sed tamen ea foede- ra pactionesq; quæ cum socijs inire decet, Feciales sancire, aut pacta concipere, haud aliter poterant, quā si Cōsulis, aut Prætoris autoritate intercedente, Senatuscōsul- to iussuq; populi permissum foret: Iniuissu enim populi, aut citra Senatus autoritatē, nihil sanciri posse quod populum teneat, haud dubium est. Fiebat enim Senatus con- sultum in hæc uerba, ut prius Verbenas priuosq; lapides Prætorē poscerent: qui Verbenam ex arce & Sagmina (hærbæ enim genus est) ac lapidem Silicem ex tēplo Iouis Feretrii daret, Fecialesq; ea secum ferrent, ac porca adhibita, ueterē præfatione priscis carminibus, ad præstituram diem, in foro, seu ubi conuenerat, enunciatis, Fecia- lis sceptrum manu tenens, pro Iouis simulacro, tanq; is foederi adhiberetur, filo lanæ ca- pite uelatus, & uerbena coronatus, Iouē, Martē, cæterosq; obtestati Deos, & dira ob- secratione precari debebat, ut si quis eorum foedera uiolasset, aut illa sciens falleret, ita illum Iupiter feriret, quemadmodum ipse porcam percuteret: Quibus obtestationi- bus quā sanctissimè prolatis, secundum rem diuinam precationemq;, lapide Silice por- cam percutiebat, mox aqua & igne in sacris adhibitis, illam immolabant, qua cæsa, iura pacis, & foedera conuenta, icta esse ritè putauere, hæc fidē socialē & sanctissimū foedus esse arbitrati, quo nihil sanctius firmissq; fuit: Idq; ante meridiem & primo diluculo: Nam post meridiē eas precationes facere, aut foedus percutere non licebat. A princi- pio tamen conditæ Urbis, in foederibus pacis, pactionibusq;, pro uerbena myrtus sur- mebatur: Apud Græcos nisi Præconibus adhibitis, Legatos minimè hostium fines in- gredi decebat, neq; Legationis munere fungi quenq;, ni prius infusa aqua, ab eisde ma- nus abluissent, Iouiq; coronatis poculis propinassent. Hi tamen Legati qui cū patrijs sacris Olympum, aut Pythiam missi erant, sacri: qui uerò foedera percutiebant, quasi pacis arbitri & interpretes, *αγορευόμενοι* dicti. QVÆ foedera pactionesq;, postq; cū ex- teris & ultimis gentibus inita erant, Rhomani in templo Capitolini Iouis, colūna aut æneis tabulis inculpta, ut perpetua monumēta extarēt, nōnūq; in fastos & annales refe- rebant, aut in æde Iouis Piscij in Clypeo ligneo, corio bouis immolati inscripta. Græci in Iouis Olympij templo: & in arce Athenis, tanq; in abdito quodam: plerūq; tabulis ex antiquo ære, ut essent testata monumētis, sancta & sacrata habuere: nōnūq; in Isthmo, aut ludis Pythijs, foedera icta & leges dictas, pactionesq; erectis titulis per- petuo tempore duraturis publicabant. Athenienses plerūq; intra Urbem, Lacedæ- monij in Amycleo societatum & foederū tabulas fidei custodia seruabāt. Eratq; Rho- manis constitutum, ut nunq; cum hoste armato conditionem foederis acciperent, neq; ci- tra Senatus aut populi iussum societates & foedera inirent, neq; cum aliquibus pacato imperio uti, ni prius omnia diuina & humana tradidissent, & præfidiū accepissent, aut deniq; societate & foedere astricti essent. Feruntq; Atheniēses nunq; nisi in ueste pul- la, & malis uictos, pacem & foedera inisse: Quare significabant, suorum clade admoni- tos, & ultima ductos necessitate, post innumeras cædes uiribus extenuatis pacem pete- re. Carthaginenses & Siculi foedera & inducias non per Feciales, sed per Tubicinem sæpe inuierunt. Apud Græcos uerò exterasq; nationes foederum percutiendorum multimodæ species erant: Nam porco, ariete, & tauro immolatis, pacis foedus inire, & res repetere solebāt, qui belli tēpore Caduceatores dicti, in pace uerò Legati. Ex- qbus feriebāt pleriq; foedera, uel pane p̄ciso, & inuicē gustato, aut uini poculo epoto. Nōnulli agnū marē cādidi uelleris, agnā uerò pullā adhibebant, utq; ex utriusq; uertice pilis dissectis, & uicissim distributis, manibusq; aqua ifusa, & uino pateris, mox Soli

& Telluri illis immolatis, leges pacis & foedera inibāt, quibus qui contrā iret, turpissi- mo facinore, & inexpressibili scelere tenebatur. Fertur Aristides, ut iustum foedus cum omni Græcia firmaret, post diras execrationes, accensos ferreos ordes, in mare deie- cisse, adiurans ut ita extinguerētur, cum omni stirpe & gente, qui contra foedus irent, uelut ignitum illud ferrū, aqua. Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per ui- ces elicium cruore lingendo, quod Medis Lydisq; sanctissimū foederis uinculum, & iusiurandū esse putabatur, quasi mutuo cruore sacratum: Id quod Carmani frequētes factitarunt, ut in epulis percussa faciei uena, profluentē cruorem uino miscerent, inui- cemq; propinar ent, summū foedus amicitia, mutuū sanguinē gustasse, rati. Nasamoni- bus fidei dandæ hæc lex erat, ut porrectum uini poculum de manu alterius alter sur- mat, inuicemq; hauriat: aut si poculum deesset, terræ cinerem lingerent. Indis socie- tas erat maxima de Tantalī aqua potare, de qua si qui unā bibissent, ea obtestatione tene- bantur, ut eiusedē fati & fortunæ foedus inisse censerentur. Apud Arabes assuetū erat, ut acuta Silice, digitos manus expungerent: uestisq; utriusq; laneos floccos sanguine, qui inde fluxerat, delibutos, septem lapidibus delinrent, dirōq; carmine in execratio- nem capitis illius, qui contrā iret ædito, paribus uotis foedera percuterēt. Scythijs grā- dem calicem mero plenum, mutui sanguinis fuso cruore miscere, & postq; gladiū, & sa- gitas eō perfuderant, illud inuicem epotare maximū erat concordia uinculum, quo epoto, diuini humaniq; iuris foedus æquis legibus iustum erat. Galli cum quibus fide- & iure iurando iunguntur, omnes collaris militaribus signis, adesse iubent. Britanni in- dictis cœtibus & sacrificijs, conspirationem fidemq; sanctiebant, atq; ita cōmuni consi- lio & una mente, pia & æterna pax inita cēsebatur. Neq; omiserim Persas, apud quos inter uinum & epulas frequenti conuiuio, in quo uxores & filios cæterosq; quos cha- ros habent, tanq; fidei pignora adhibebant, ibiq; inter sacra mensæ, uelut apud hospita- les Deos foedera & pacta inibant, eam fidem socialem rati & mansuræ pacis pignus in- uiolabile. Qui etiam mos Germanorum fuit, ut de pace & bello, deq; foederibus, so- cietatibus, amicitijs, sponsalijs, & pactis, in conuiujs inter pocula decernant. Macroni, quæ gens Persica est, cum hastam more ipsorum barbaricam tradunt, aliamq; more gē- tis cum qua foedere iunguntur, accipiunt, se maxima & firmissima pactione teneri, & pari uinculo astringi putabant. Ferunt nōnulli Clearchum Lacedæmoniorum Ducē, cum barbaris quibusdam foedus sanxisse, ut cæso Ioui tauro, lupo, apro, & ariete, Græ- ci gladios, barbari lanceas in sanguine uictimarum intingerent. Thraces quoq; & Ae- gyptij ē cornibus boum uina libare alterna uice, conciliati amoris, & māsura fidei cer- tissima pignora censuere: Quippe ueteribus cornua boum poculorū præstabant uicē. Apud Armenios & Iberos præualuit mos, ut pollices manus, inuicem conitantes ne- cterent, mox arctissimo nodo perstrictis, collectum sanguinem leui ictu percuterent, manantemq; inde cruorem lamberent: In quā quidē re, proditur Rhadamistus Re- gis Iberiæ filius dum simulat cum Mithridate Armeniæ Rege foedus inire, & ob id colligandi pollices forent, lorum ad terram callido astu decidere simulasse, quo Mithri- datis pedes uinculo inuasit, ipsumq; cum uxore & liberis captiuos duxit & nece affe- cit: Aetoli quia feroces & immanes: Parthi qui libertatem tuentes, nēminē seruire præ- tiebātur, aut uinculo fidei astringi, nullā foederis legē pacisci assuerāt: Si qd tamē uel- lēt cōfoederatū, licet ægrè & difficulter, apud altaria cōplexi dextras, tanq; Dijs testib⁹ & arbitris, postq; sacra libassent, pacta polliceri solebant, ita se eq;ssimo iure cōsociatos & arcanū foedus inire putātes. Idē ab Hircanis Medisq; factitatū, ut dextras dextræ iūgentes, cōuentiones & pacta sancirēt. Fuitq; literis proditū, ut si qui scelesti facinō- ris conscij, magni criminis admittendi coniurationē iniret, quō magis cōsociato facinō- ri nexi forent, post diras imprecationes execrationesq;, ij qui clandestino scelere ob- stringebātur, poculū humani sanguinis admixto mero circūferret, omnesq; ad facinus adiurati, de poculo libarent, aut iugulato homine, post exhaustū sanguinē, diris impreca- tionibus, & furiali carmine exta tangerēt. Quod quidē maximū uinculū cōmuni sce- lere pollutis, & dira execratio habebat. Manetq; cōstitutū apud Scythas, ut qui opis egeret, insigni calamitate pressus, immolato boue, & carnibus decoctis, supra tergus

Medi & Lydi. Carmani. Nasamones. Indi. Arabes. Scythæ. Galli. Britanni. Persæ. Germani. Macroni. Clearchus. Thraces Aegyptij. Armenij Iberi. Aetoli. & Parthi. Hircani & Medi. Confœderatio ad scelus ali- quod patrādū. Calamitate pressi apud Scythas

Feciales nihil poterant nisi prætoris aucto- ritate, aut Senatuscōsul- to intercedente. Foederis percu- tiendi cerimo- niæ.

Tēpus foederis percutiendi.

Græcorum ceri- monia in sus- cipiendis lega- tis hostium.

αγορευόμενοι. Post foedera inita.

Græci. Athenienses.

Lacedæmonij. Rho. cōstitutū

Athe. quando foedera inibāt. Carthe. Siculi per tubicinem. Foederis percu- tiendi mos apud exteros. Caduceatores. Legati.

Belli indicendi mos apud Rhom.

uictimæ stratus humi expectet, donec quispiã opem laturus adueniat, carne delibata, dextro pede tergori apposito, quo prodeunte, eo abstringebatur foedere, quo nihil sanctius dici aut æstimari poterat. Quod si cui bellum indicendū foret, aut pia & iusta arma mouenda, mos Rhomanus erat, prius res repeti, mox bellū denūciari: quippe cum nullum putarent iustum bellum, nisi quod rebus petitis geratur, aut antea denūciatum foret, & solēni more indictum. Fecialibus enim prohibentibus, aut non probantibus, neq; Consuli, neq; Senatui, aut populo arma in hostes sumere licebat. Sed tamē cum res repetuntur, obseruatum est, ut populi iussu ad fines illorum IIII Feciales, quos Oratores nūcupant, Verbenam coronati, res petita irent, ac Deos foederum ultores testes facerent. Ex quibus Verbenarius gramē cum terra euulsam ferebat ex arce, Legatusq; filo lanæ capite uelato, res sibi dari clara uoce posceret, quæ Clarigatio dicta, his uerbis. Iouem ego testē facio, si ego impiē iniusteq; illas res dedierim populo Rhomani. hinc ex posco, tum patriæ compotē nūq; finas esse: quæ si præstituta die non darentur, post dies tres & triginta (tot enim solēnes fuere) Pater Patratus, qui Fecialium princeps erat, pariter coronatus bellum indiceret: non enim cuiuscūq; ex Fecialibus, sed soli Patri Patrato indicendi belli facultas erat: quem Fecialis Verbenam caput & frontem cingens, indicendi belli, aut percutiendi foederis principem faciebat. Ibat enim Pater Patratus ad hostium fines, & uerba solēnia præfatus, bellum à populo Rhomano contra præscriptos hostes, ob legitimas quas censuerat causas, clara uoce indicebat: postquam Clarigationē mos erat, ut de Senatū cōcilio, & populi iussu, Fecialis hastā ferratam, aut sanguineam præustam, ad fines illorum iaceret: & non minus tribus puberibus præsentibus bellum indiceret, & ita denunciari & indici iustū piumq; bellum putare. Post quæ quasi classico personato, sublatis cōmercijs, militi arma capere, & copias cogere licebat, ad hostes ducere, excursiones facere, prædas agere, fines populari, eosq; ferro igniq; uastare, frumenta succidere, ædificia incendere, atq; omnia hostiliter agere. Apud Carthaginenses hastam mittere uel caduceum, belli pacisq; signum fuit. Gallorum mos habuit, ut Druidis iubentibus, cum bellum indicendum foret, armatum concilium indicerent, penes quos arbitrium bellorum & pacis erat: & qui nouissimus accederet, nouis exemplorū modis afficeretur: tunc enim principium bellorum esse, & arma legitimē indicta putarunt. Græcis uerò in usu fuit, ut Fecialis, post res repetitas, si ad constitutā diem non darentur, arietem hostium agros statim immitteret, eo modo bellum indictum, & armis uti licere arbitrati. Corinthijs & plerisque gentibus, per Caduceatorem bellum indicebatur, qui in pacis argumentū Caduceum, circūdata effigie anguū, inuicē connexorū, deferebat, quem tamen non admisisse, aut finibus excedere iussisse: nulli fraudi fuit. Indis uerò Anchora erat pro Caduceo: Carthaginensibus Tessera. Apud Syros signū dextræ, quod apud Lingones erat hospitij symbolū: Persæ Lactacem hærbam uelut Caduceum & pacis symbolum ferebant. Athenienses Erethionem cum indumento pro caduceo habebant. à Lacedæmonijs per Præcones læpe bellum indictum est, apud quos mittere Legatos cum lana, comminatio censebatur, nisi paritum fuisset, se mandata exequenturos. Præualuitq; Græcorum mos, ut quoties procinctæ acies congregari parant, ante prima signa staret Vates laureos ferrens ramos & corollas, cui Pyrophoro dixere nomen, quoniam lampada præferret, quem uiolare, summū habebatur nefas, quod Legati munere fungeretur: utq; in foedere percutiendo Hiceteria, hoc est, oleæ ramum cum uitta lanea Legati ferant, quo prætenso, ab omni sæuitia hostili, & uiolenta incurfione tuti erant. De Sagminibus uerò etiam apud Martianum Iureconsultum de diuisione rerum, testatum inuenimus, cuius uerba sunt. Sagmina sunt hærbæ, quas Legati populi Rhomani ferre solent, ne quis eos uiolaret, sicut Legati Græcorum ferunt quæ uocantur Hiceteria: Tametsi Cerycium dici oportere nonnulli putent: καρυκιστον enim Legatorum ornatus erat: καρυκιστον supplicare dicitur. In qua quidem re scitu dignum est, olim Darso contra Scythas pugnaturus, ab illis Caduceatorem missum, cum aue, mure, & rana, ac sagittis quinq; tacitis ambagibus nullas opes contra Scythas præualere significantes. Illud quoq; in iure Fecialium quæsitum est, utrum Regibus contra quos

Verbenarius Clarigatio.

Pater patratus.

Hastæ proiecchio.

Carthaginenses Galli.

Græci.

Corinthijs.

Indi.

Syri.

Lingones.

Persæ.

Athenienses.

Lacedæmonijs.

Græci ubi congregandi cū hoste.

Pyrophorus.

Sagmina.

Martia. Iurisconsultus.

Cerycium.

Aliud ius fecialium.

sumuntur arma, an uerò in Regni finibus, aut aliquo eius præsidio, bellū indici oporteret: Et an si contra socios foederatosq; arma sumenda essent, amicitia prius renūciari necesse foret. Et placuit, siue corā, siue in præsidio, siue sodalitati, & foederibus renūciatum fuisset, siue non, quodcumq; eorum factum esset, ritē id factum uideri. Est tamen obseruatum, ut si qua cōtentio inter amicos intercederet, sodalitati prius & hospitio renunciari: Nam & Germanicus Pisoni prius amicitia: & Crispinus Badio hospitium remisit: Amasis quoq; animo præsumens Polycratis ruinam ex successu cōtinuæ felicitatis, ut minus doleret, misit qui soliditati & amicitia renūciaret. Eratq; moris præsci, quoties dirimerent amicitias, aut sodalitates, etiā domo interdiceret, istq; finis gratia foret. Neq; omiserim Tybarenos aded iustos, ut non prius cum hoste congregiatur, quam diem, locū, & deceradi horā, ex fide per Feciales hosti renūciaret. Quodq; nonnulli prodiderunt, id quod mihi non probatur, & pro certo affirmare nō ausim, Legatū populi Rhomani, si mandata minus uera attulisset, aut parū integra fide foedus percussisset, uelut si Populus mandata dedisset, perinde teneri, & foedere coerceri.

Soliditati & hospitio renūciare.

Tybarenorum erga hostes iustitia.

¶ Pleraq; Veterū prænomina unde deducta fuerint, & denominata, & de Nonis Caprotinis, quæ tradantur. Caput IIII.

V A E R I à plurib; audio, unde Veterū illa prænomina. Sp. Sex. C. Cn. T. & pleraq; à Veteribus usurpata, deducta fuerint: quæq; uis prænominum foret? Et dum præscos ritus, Veterumq; exēpla cura cogitatione neq; admitto, dumq; antiquitatis monumēta colligo, inuenimus Rhomanos antiquissima prænomina uelut notissima, non integris dictionibus, sed succisis & simplicibus literis notare, ut T. pro Tito. L. pro Lucio. Q. pro Quinto: modò duplici, ut Cn. Sp. pro Cneo Spurio: nonnūq; triplici, ut Sex. pro Sexto. Et Cneos quidē à generando, Titos à tuendo denominari: alteros tanq; sobolis procreandæ auspicia sortiti: alteros quasi tuendæ patriæ omen assequuti foret, unde & Titulos, quod patriam tuerentur, uel quod insignia capitis ea ornōmēta ferret, quibus Titulos dixere nomen, dictos autumant: sicut Spurius sine patre genitos denominari. Fuit enim præsci moris, ut cum sine patre certo aliquem notarent, illum non exarata dictione, sed per simplices diuisasq; literas, scilicet p. S. & P. sine patre significaret. Lucios quoq; & Manios ferunt: alteros quasi oriēte luce: alteros quasi manē aditos: & Posthumos, quod post patris obitū aditi essent, nūcupari. Sexti uerò, Quinti, & Decimi, tū Noni, Septimij, & Octacilij, à nūero genituræ indita nomina fuere. Pleriq; à Tullio Hostilio Quintios, sicut Seruilius, Tullius, Geganius, Curiatius, & Cloelius, ex Albanis Rhomam aduocatos ferunt. Eratq; proprium Quintiorum familia, ut uiri æquē ac foemina, nullo tempore utantur auro. Mamercos (quod nomen Oscum est) à Marte genitos dicunt: sicut Martios, quod Amyliorum prænomen fuit proprium. Caius uerò & Caia æquē uiris ac foemina prænomina frequentia fuere, maximē in solennibus nuptiarum usurpata, uidelicet Caiæ Ceciliae, quæ Tanaquil dicta est, felix faustumq; coniugium fortunatq; augurati. Quod etiam frequēns prænomen Tarentinis ferunt, quo brutū, terrenū, & colonū hominē designabant: Siquidem γῆ terra est, unde γῆ & γαί, deductos uolunt. Et tametsi in ueteribus monumētis. C. litera Caium denotaret, ea tamē in uersa hac figura, C. Caiā designauit. Illud tamen admonitū nō inutile duxerim, neminem Rhomanorum sine prænomine appellari: Idq; ex eo institutum, quod cum inter Romulum & Tatium societas & communicatio imperij inita esset, ut una consentio, unus populus, una mens, atq; idem corpus, sublato discrimine, notaretur, ut Rhomani Sabinorum, Sabini Rhomanorum nomina suis nominibus præponerent, æquato Regni iure, & confociato imperio, cautū fuit: Quare prænomina Veterum fuisse ex Sabinis nominibus deducta, multorū opinio fuit. Quinetiā excellētes uiros & principali dignitate insignes, solis prænominibus nominasse magnificētius honestiusq; duxere, tanq; ob illorū aplitudinē uulgo noti & cōspicui foret. Cūq; mācipijs & seruis nullū cognomētū aut prænomē Veteres impartirēt, soloq; appellaretur noie:

Prænomina integræ literæ Cnei. Titi. Tituli.

Spurij.

Lucij.

Manij.

Posthumij.

Sexti.

Quinti.

Decimi.

Nonij.

Septimij.

Octacilij.

Seruiliij.

Tullij.

Geganiij.

Curiatij.

Cloelij.

Mamercij.

Mariij.

Caius. Caia.

D. Caia.

Quare prænomina instituta.

Prænomina ex Sabinis noibus.

Serui & mūcipia.

Z ; Siquando

Manumissi. Si quando tamē manu emissi, libertatem meruissent, ut inter seruile personam & liberā, discrimē nominis foret, cū illis ordo, honos, & locus accesserit, prænomena Patronorū, ac si disciplina, & cultus Romano essent educati, sapissime sibi arrogarūt; quare Marcipores, Lucipores, Publipores; à Macro, Lucio, & Publio, multū seruitute exēpti, nuncupati sunt. Nec modò libertorum hoc fuit propriū, sed adoptiuū filij & arrogati, adoptantiū saepe nomina & prænomena, atq; cognomēta desumpserunt. Inter quos erāt Addicti, qui tametsi nomē, prænomenē, ac tribū in præsenti habeāt; illos tamen seruise, & sub alterius mācipio fuisse liquet. Fuere autē Addicti, qui cū nō essent soluēdo, creditoribus addicebantur, mox precio persoluto, seu quauis causa, etiā citra dñi uolūtatē seruitute exempti, & libertate donati sunt. Præter hos erāt Abscissi & Lenones. **Abscissi.** æqua ferē conditione ac serui, nullo cognomēto aut ordine infames: Namq; Senatus cōsulto prohibitū erat, ne Abscissi, quibusq; uirilia exēcta forent, utpote semiuiri, aut Lenones, quærendi iuris, aut postulandi causa, tribunalia adirent: Ideo Vectilius Leno in causa testamentaria à Q. Metello deiectus fuit, & à subsellio prohibitus, quia Leno erat, quem pro libero propterea habēdū nō cēsuere. Est tamē literis proditū, ut nisi inter ingenuos, aut ex ingenuis oriundos, nullū gētilitatis cognomē foret; nā seruorū, libertorūq; nulla cognatio, nec gētilitas erat. Apud Atheniēses uerò cōstitutū est, ut nemo ex foemina genitus, maternū sibi nomē adscisseret; Nā foeminis indere familiæ cognomēta lege uetabatur: Id quod æquē à Romanis factitatū cōperimus; tū nequis illas Athenias uocaret, edicto cautū fuit: Ediuerso apud Lycios; nā ex matribus, nō patribus gētilitia fuere nomina, filiasq; nō filios suos habuere hæredes: plusq; honoris foeminis quā uiris tributum est. Neq; omittendū, Nonis Iulij, quibus è uita cōcessit Romulus, quas Caprotinas & uulgi fugā appellat, Romanos Vrbe excedentes, ad Capræ paludē sacra facere: dumq; ad rē diuinā uadunt, Veterū prænomena, ut Caium, Lucium, Martiū, aliāq; prisca nomina inclamare: Sicut in Oschophorijs Atheniēses ob Aegēi mortē, dolentiū uoces imitātur. Ancillasq; cultu decoras, in matronali habitu cum occurrētib; prælij imaginē effingere, quod olim cum Latinis Romano gessere: unde celebratōis causa & origo est. Tectasq; umbra Caprifici, epulas & alia lætitiæ inuitamenta celebrare: In quibus sacris hoc seruari meminimus, ut inter solēnia de Caprifici lacte apponatur. Illud præterea notatum est, Romanas mulieres sinē cognomēto, solis prænominib; adiecto nomine, denominari. Quodq; Marci prænomenē, uelut perniciosum & infame, pleriq; magnopere deuitarunt, postq; M. Manlio crimine affectati Regni, turpi iudicio cōuicti, ne cui gētili nomē M. Manlio foret, Senatuscōsulto cautū fuit: quod generi & nomini suo inuictā dedecoris notam attulisset: Sicut Claudia gēs, propter gentiliū flagitia, cū Luciorū alter cædis, alter latrocinij dānatus foret, ad diluendam memoriā dedecoris, Lucij prænomenē deuitauit. Quodq; Domitia gēs, cæteris prætermisissis, Cn. & Lucij prænomen, peculiare sibi desumpsit. Siquidem ex Aenobarbis (authore Tranquillo) continua serie tres Lucij; reliqui uerò Cnei prænomena eadem serie uendicarunt.

Gentilitatis cognomen ingenuorum.
Foemine non indēbat familiæ cognomēta.
Lycij; foemine magno in honore.
Nonæ Caprotinae.

Oschophoria

Rho. mulieres solo prænominē denominabantur.
Marci prænomenē uitatum.
Lucij prænomenē uitatū a Claudia gente.
Cn. & Lucij prænomena in honore apud Domitiā gēte.

¶ Quid sit apud Iurecōsultos Heliocaminus, quid Zeta, & unde deductum nomen, & denominatum, Caput v.

Heliocaminus. IN Circo Flamini, dum post immedicos calores Sole occiduo deambularem, adijt ad nos cōtubernalis meus quispiā proficiēs in iure ciuili, sed nimis ineptē gloriosus, & percūctatus est, quid esset quod Vipianus de Seruitutibus urbanorum dixit? Quod si arbor à te compacta Heliocamino meo Solē adimeret, eò quod umbrā facit in loco Heliocamini, id cōtra seruitutē tibi facere nō licere. Quid esset Heliocaminus percūctabat? Cūq; de uerbi significatu ambigeretur, dixi Heliocaminū uaporariū quoddam solare, & apri cum locum dici, ad quem Sol hybernus accedēs, ipsum euaporat & calefacit, deductū nomē ἀπὸ τοῦ ἠλίου, καὶ καμίνος, id est, Solis uaporario, seu æstuario: Fuisseq; moris prisca, ut iuxta Zetam Heliocaminus construatur; Zeta enim locus erat unius cubiculi ca-

Zeta.

pax,

pax, solem hybernum prospiciens, ita constructa, ut per Heliocaminū uaporem acciperet: Erat enim cubiculū hybernū frigori accommodatum, quod nunc Sole, nunc igne æstuarēt. Quare Heliogabalum Indicos odores ad uaporandas Zetas accendere consueuisse, Authores tradūt. Fuit ergo opinio Vipiani, quod si Heliocamino meo & uaporatio eiusmodi, ad quē Sol admitti debet, arbor p te cōpacta officiat, ita qd ad eum admitti nequeat, id uelut cōtra seruitutem factum, nō ritē factum uideri.

Quando primū Interregnū ceptum fuerit, & quibus de causis Interreges Romæ creati consueuerint. Ca. VI.

Interreges quādo primū creati.
VO tempore Romulus ad Capræ paludem humanitatem exuisse fertur, satis cōstat Patres Cōscriptos de Regni successore sollicitos, decem Decurijs factis, singulisq; in singulas Decurias creatis, ut decē imperitarent, unusq; cum insignijs Imperij, & Licitoribus esset, Interreges creati uisse, quod Imperiū per orbem ire & quinq; dierū spatio terminari iussurunt. Alij per ternos quaternosq; dies, Interregni spatum per singulos iuisse, atq; anno uno Senatores, qui centum numero erant, Imperium tenuisse ferūt. Pleriq; asserunt cū CC Senatores essent, à Patribus fuisse constitutum, ut per quinos dies singuli, qui fasces & Imperij insignia habebant, imperitarent, functusq; Imperio primus, secundo, & reliquis deinceps Regni curam munusq; traderet. Nonnulli putant, quod cū C & L Patres essent, singuli cum fascibus prodeūtes, VI noctis horas & VI diei Quirino imperitarunt, & sacrum fecerunt, tantundem Tatio, qui Regni consors erat, annuūq; interuallū fuisse: donec Numa Pompilio Rege creato, Romulo regni successor datus est. Mansitq; mos post exactos Reges, ut si qua fortuna, aut casu COS creati nequirēt, uel uitio creati forent, aut si qua turbulētia confusio & necessitas premeret, donec de cōsultatu decerneretur, aut Dictator Reipu. daretur, Interreges præsentes, qui populo uice Consulū iura darent. Quinetiam si contentio inter Patres & plebem foret, de magistratibus creandis, aut absentibus Consulibus cōmitia haberi non possent, uel uitio creatis magistratibus auspicia renouari oporteret: uel Consulibus morte sublati, de comitijs & creandis Consulibus cōtentio esset, Interreges creati compertum est, ut essent qui comitia haberēt, magistratuumq; munia obirent. Qui quidem Interreges sinē populi suffragio, ad concilium plebe non admissa, à Patribus tantūm auspiciatō creabantur. Quotiesq; per Interregem comitia fiebant, in Patrū potestate euentum comitorum fuisse liquet: Quippe nemo Interrex, qui author comitorum foret, nisi ex Patribus erat. Dicebat uerò Consulē plerūq; Interrex ex Patrum decreto, quem ipsi uoluissent, quod officij prodendū Interregē Oratoris fuisse autumant: Poteratq; non modò Prætor, sed COS, aut Dictator Interrex fieri. Et si quādo proditus Interrex, munus pro quo dicebatur, exequi nequiret, exacto dierum quinq; spatio, alius succedebat qui uices susciperet, donec per singulos in orbem irēt, ut modò tertius, nunc quintus, aut quartus, nonnunq; quartusdecimus, plerūq; uigesimus proditus Interrex COS, magistratusue faceret, aut comitia haberet. Quos quidem Interreges, dum honori præerant, Consulū uicem gerere, idēq; iuris & potestatis habere, haud dubium est: donec absoluto Reipub. munere, Interregum potestas finiretur: In quo id plerūq; euenisse cōperimus, ut proditus Interrex, comitijs, quæ ipse habuisset, Consul crearetur: sicut de L. Posthumio Metello traditur, qui his comitijs quibus Interrex præerat, cū Iunio Bubulco COS, factus est. Qui etiā tantæ potestatis erant, ut legem ferre possent, Senatū consulere, & Consulibus munia obire. Hoc quoq; dicere haud piget, sinē causa Interregem dicere haud licere: Sed cū turbulētæ confusiones, aut tumultus comitia impediret, & nisi ad IIII CALEND. Februarias creati nō licuisset. Et si quādo comitorū causa Interrex proditus esset, qd plerūq; usu ueniebat, nunq; ab eo qui primus proderetur, sed qui secundo aut tertio, ac deinceps in orbem issent, uel comitia haberi, uel Dictatorem dici, aut Consulē, uel Tribunum creati. Fertur uerò Sylla cū summæ esset potentia, Consulibus morbo

Interreges quādo primū creati.

CL Patres.

Interreges quādo & qua de causa creantur.

Patres interregem creabantur.

Qui interreges creantur.

Interregū munus.

Interregū potestatis.

Interregē temere dicere nō licebat.

Z 4 sublati,

sublatis, per Senatum Interregem creati mandasse: scilicet qui non Consulatum comitia exemplo ueteri indiceret, sed ut se Dictatorem ad imaginem antiquitatis indicere comitijs crearet: Neque negauerim Caesarum temporibus nullum Interregnum fuisse, cum unius Imperio occupata Repub. Senatus esset negligens & remissus, & uix ullo foret libertatis imago, nisi post Aurelianum, cum de Principe deligendo Senatus opinione uaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus non consentiret, per VI menses deligendo Principi Interregnum fuisse: donec Tacitus in Imperio assumptus fuit, qui summi Principis spem ostendit. Tamen si morte sublatis Caesaribus, quoties de Principe deligendo ambigebatur, ad Senatum Rhomanam rem pertinuisse, multiplex exemplo probatum sit: quod Traianus facere destinarat, ut si quid ei euenisset humanitus, Principem Reipub. Senatus daret.

Caesarum temporibus nullum interregnum fuit.

Caesa. morte sublatis ad, Senatus res Rhogentinebat.

¶ Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quae erant feriae, quae uel populi ad sacrum conuenirent.

Ca. VII.

RHOMANOS COSS. comitijs creatos, sortitis prouincijs, aut extra sortem datis, Latinas ferias indicere consueuisse planè perspicuum est: Id uelut Latiali in monte Albano sacrum facere, quod Latiar dixere, ubi carnem Latinis populis dare mos erat, quae uisceratio dicta: Est enim mons Albanus inter Albam & Urbem Rhomam tractu ferè pari disiectus, ubi Templum à Tarquinio superbo Ioui Latiali constructum ferunt, sacrumque institutum, ad quod Latini populi numero VII & LX, stato tempore, nonnunquam noctu ad lumina frequentes conuenirent, ibique nundinas haberent: utque alij agnos, alij caseos, nonnulli lac, plerique molam ad comune epulum afferrent, & una Taurum immolarèt, còcordi suffragio statutum erat: Tauroque immolato, & caesa uictima, riteque sacrificio pfecto, ut quisque populus qui ad sacrum accesserat, & quaeque ciuitas carnem posceret, de Tauroque partem acciperet, prisca moris erat. Principatus uero sacri & publici concilij caput, haud dubie penes Rhomanos fuit, quas quidem ferias conceptiuas non statuas esse, multi putarunt. Cum enim feriarum IIII essent genera, Statuae, Conceptiuae, Imperatiuae, aut Nundinae. Statuae fuerunt, quae statis diebus ac mensibus seruantur, ut Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Conceptiuae, quae in diem certam à Pontifice uel magistratu concipiuntur, ut Latinae, Semestinae, Pagonalia, uel Compitalia, Imperatiuae, quas Consul Praetorque, aut Pontifex Maximus pro arbitrio indixit: Nundinae uero semper Paganorum habitae sunt feriae, quas Hortensius nefastas esse sanxit, ut rusticis qui nundinandae causa in Urbem uenerant, lites componere, & leges accipere facultas foret. Quod quidem sacrum uelut anniuersarium sine piaculo, nec praetermitti, nec suppressi poterat. Ideo si dilatum aut omissum foret, piaculum admitti putabatur: Namque illud iterari, aut intermitteri, uel non suo tempore celebrari prodigium erat. Propterea C. Flaminio, quod secundo Punico bello COS. Latinas non indixisset, neque sacrum in Albano fecisset, sed laxa modo sine more, sine auspicijs ad exercitum profectus esset, dirum fuit, & haud multo post, publica clade expiatum: Siquidem ad Trasimenum cum incòsulta audacia in hostes irruisset, depulsis & dissipatis copijs, totoque exercitu profligato, & nefanda caede afflictò, praetermissi sacri poenas dedit. Quod si in eo sacro non omnes Latini carnem accepissent, sed aliquid dilati praeteritiue fuissent, aut neglectae caerimoniae, intermissumue solenne esset, tanquam non rite exhibitum foret, denuo instaurari oportebat: Ea uero quae non anniuersaria, sed Calendaria dicuntur sacra, si quo casu aut fortuna dilata, uel suo tempore omissa forent, & deferri, & nouari, & repeti posse sine piaculo Veteres credidere. Has ergo Latinas Tarquinius à principio in unam diem indixit: Post Reges uero exactos, altera populi iussu adijci cepta fuit. Demum restituta plebe, quae ad sacrum montem secesserat, in III aut IIII dies indictas à Consule uel Praefecto Latinarum fuisse. Interiecto deinde tempore, in decem dilatas seruatasque inuenimus. Ultra quos, duo etiam post Latinas religiosi dies habiti, quo tempore, solenne ludicrum in Capitolio fieri, quadragesque concito cursu decertare, uictoribus certaminis in palmam

Visceratio. Albanus mos. Templum Ioui Latialis.

Feriarum quatuor genera. Statuae. Conceptiuae. Imperatiuae. Nundinae.

Cerimonie Latinarum.

Calendaria sacra.

Dies duo religiosi post Latinas.

palmam uictoriae, Absinthium bibere solebat, quibus diebus, si cum Latinis & populo Rhomano bellum inter eos aut dimicatio foret, induciae dabatur: Namque in dictis ferijs Latinos populos inuicem arma sumere, aut acie decernere, uel agros hostili modo uastare sine graui prodigio non dicebat: tunc enim odia offensionesque quiescebant. Cumque post pugnam cum Veientibus ad Vesuntium foedus actum fuerit cum Laurentibus, deinceps singulis annis post decimum Latinarum denuo innouari seruatum est. Sed si hoc sacrum in Albano, sic Veneris templum Lauini celebre Latinis populis erat, ad quod conuenire, & annua sacra stato facere assuerant: quorum Ardeates (qui antea stites templi erant) praecipuam gessere curam. Mansitque in posterum, ut si quod nominis Latino impenderet bellum, uitadae iniuriae causa, in Albano, aut ad Lucum Ferentinam, quid factum opus foret, communi concilio decernerent. Anagnini autem concilium Hernicis populis in Circo quem maritimum uocant, indicebant. Graecis uero conuentum Amphictyonum ab Amphictyone Heleni filio inuentum, quod fuit sanctissimum Graeciae concilium, huius instar sacri tenuisse dicunt, ad quem XII florentes Graeciae Urbes initio ueris & autumni conuenire, & Cereri sacrum facere, deque maximis rebus communi decreto decernere solebant: quod ad Thermopylas indicebatur, & Pylaeum uocant: fuere autem populi qui exciti sedibus illuc confluebant, Iones, Dorij, Perraeij, Boeotij, Magnetes, Achaei, Phthij, Melienses, Dolopes, Aenianes, Delphi, & Phocenses. Praeter quos Homoloctos populos huius sacri imaginem praetulisse tradunt: Dissecto enim in minimas partes boue immolato, foedus iungunt, & sacrum faciunt: Nec desunt qui Dianae templum, quod est in Laconiae finibus, huius figuram obtinere dicant. Illi enim Lacones & Messenij statuto sacrificio, quod in diem certam quotannis faciunt, crebra concilia indicunt, & aduersus maximos conatus de summa rerum consulunt. Lugduni quoque ubi Arar Rhodano commiscetur, communis Ara finitimos conciuit populos numero LX, ad quod sacrum singuli uocati, ingenti coacta manu, aduentabant, deque rebus magnis, indicto concilio, decernebant. Concilium quoque Aetolorum, quod Panatolium uocant, magni nominis fuit, in quo nisi in Panatolico & Pyrrhiaco concilio de bello uel pace decerni nihil poterat. In Palladis Ioniae templo Pambocotia sacra, concurrere Boeotia tota, & concilia populorum magno concursu, ad omnes hostium motus frequentia sunt. Et Panegyres Athenis quinto quoque anno, atque in Neptuni templo Heliconij ab uniuersis Ionibus conuentus & sacrum fit, quod uocant Panionia. Fuitque alter conuentus Amphictyonum in Troezena templo Neptuni in Ilyto, quod ex VII ciuitatibus populi ad comune sacrum pari usu & commercio coibant. Haec fuere, Athenae, Praesitum, Epidaurus, Aegina, Nauplia, Orchomenus, & Mynius. Apud Cares autem Chrysaorei Iouis templum omnibus Caribus communis concilij locus erat. Et Sybaritis Omarij Iouis delubrum, in quo Sybaritae, Caulonitae, & Crodematae conueniunt. Et Dorij in Epirotio Apolline, ad quem conuenientes cum uxoribus & liberis sacrificant, ibique ex omnibus oppidis & uicibus, si qua consultatio fieret, ciues & incolae concilio adesse assuebant. Praeter ceteris uero Senonum conuentus fertur immanissimus, quo omnes eiusdem sanguinis, statuto tempore in syluam religione sacram conueniunt, caesoque publice homine, barbara feritate uictimam faciunt, & de bellis consultant. Praeter quos fuit conuentus in Olympiā Dianae Alpheoniae iuxta Alpheum: sicut Elaphiae, & Daphniae, ac Laurentae, qui annis singulis stato die celebrantur. Vni Soli feruntur Britanni, qui cum uarijs factionibus laborent, ad propulsandum commune periculum, nullos aut paucissimos conuentus habent, ita fit, ut cum uires confociatas non teneant, dum singuli oppugnantur, uniuersi succumbant. IN ALBANO autem, qui populi conuenirent & carnem poscerent, hi ferme traduntur, Albenses, Albani, Esolani, Acciensis, Abolani, Nubetani, Bolancij, Coretij, Ortenses, Latinienses, Longani, Manates, Macrales, Munienses, Olliculani, Oculani, Pedani, Pelleraurini, Querculani, Sicani, Sisolenses, Tolerenenses, Corniculani, Ficulei, Veruscamerij, Amerioli, Tutienenses, Venatulani, Vicellenses: Praeter hos fuere Ardeates, Violanenses, Bubetani, Corni, Varietani, Gabini, Lauinenses, Lauinatiae, Lauicani, Nomertani, Bouillani, Prenestini, Atriciani, Scaptemij, adde etiam Laurentenses, cum quibus & Rhomanis post decimum Latinarum, singulis annis foedus renouatur

Veneris templum apud Latinos.

Concilium Latinorum in Albano aut Lucum Ferentino. Anagninorum Graecorum. Amphictyones.

Lugduni ara.

Aetolorum concilium.

Boeotorum.

Atheniensium. Ionum conuentus.

Amphictyonum conuentus in Troezena.

Carum. Sybaritarum.

Senonum.

Conuentus in Olympiā.

Britannorum.

Qui populi in Albano conuenirent ad sacra Latinarum.

ut percensuimus.

Qui ludj Olympici, qui Pythij, qui Isthmij, & qui Nemei, olim apud Gracos, & qui Circenses Rhomae fuerint. Ca. VIII.

Olympici lu- di.

Olympicos lu- dos quis insti- tuerit.

Agrigentini & Aethnaei equi.

Hirci pecudi- bus admisi a- pud Argiuos. Atheae equoru studium.

Qui Olympia uicerint.

Olyf. vij.

Ludi Olympi- ci, uarij. Graeci per O-lympiades nu-merabat. Praefecti decem olympiorum.

Panathenea.

Mulieres ad spectacula o-lympicam ad- mittebantur. Chersoniae. Elei cer. olym- pice praefuere.

V AE uictoribus praemia in ludis Olympicis fuerint, quibusue coronis donarentur, a nonnullis quaesitum est. Olympicos enim ludos propter Olympij Iouis delubrum, quod in Achaia fuit celebratissimum, dictos accepimus, qui iuxta Pisam & Elidem, in campo cui Olympia nomen, magno conuentu totius Graeciae, certamine gymnico & equestri celebrari consueverant: quod delubrum in agro Pisano ab Elide cccc ferestadijs aberat: Pisae autem pars erat Olympia. Quos ab Hercule institutos, in Pelopis honore, anno Mundi quadricentesimo supra quatuor millia fama distulit: In quibus primus Corcebus, qui Olympia uinceret, fuisse traditur. Ipsumque Hercule stadium illic metatum, quod maius quam reliqua fuisse memorant. Qui quidem Hercules non is fuit, qui ex Ioue & Alcmena natus fertur: sed qui in Creta genitus, inter Idaeos Dactylos adnominatus est, certantibus ibidem Hercule, Paeone, Epimede, Iasio, & Ida fratribus Idaeis. Nonnulli ab Iphito eius filio, & Lycurgo Olympicos inuentos primum autumant. Plerique Oenomaum ludos & equorum cursus apud Elidem addidisse uolunt, quorum praefecturam Elei longo tempore habuere, in quibus Agrigentini equi, atque Aethnaei semper praeceleres habiti, & ex Epiro primas in Olympicis meruere, atque ex Venetia, in sacris certaminibus saepe nobilitati sunt: praecipui uero Nysaei, quibus Persarum Reges utebantur, & apud Eleos educati, quibus non segnibus equorum cura fuit: quippe qui equas finibus educatas iniri faciant, quod esset experimento cognitum, mirae felicitatis prolem inde prouenire: Sicut apud Argiuos ad lucum Agenoris hircos pecudibus admittunt, ut fecundissimos habeant foetus, uberes, & quatuorosos. laudaturque Atheas Rex Scytharum, quod tanto equorum studio flagrarit, ut equum ipse pecceret, & manibus suis ornaret, qui cum a legatis Philippi conspiceretur, an ipse idem faceret interrogauit? Fertur tamen Alcibiades VII quadrigas mirae pernicitatis ad Olympia deduxisse, & uictor fuisse. & Hecratides Thessalus equa pregnante Olympia uicisse. Atque Archidami Spartanorum Regis filia, inter foeminas uictricem palmam tulisse. Ab Homero autem celebratur Clytoneus Phaeacum uelocissimus, in palaestra Euryalus, in saltu Anchialus, in pugillatu Laodamas, in disco Elatreus. Praeter ceteris proditur Theogenes cursu, lucta, & pugillatu, ita celebris fama, ut mille & ducenas coronas tulerit. Et Glaucus Demyli filius, qui cum ipsum arantem pugno excussum uomerem aratro indidisse conspiceret, pater admirans illum, produxit in Olympia, & cum arte aduersarij eluderetur, Pater clamauit, *πῶς ἄν ἐξόρῃς*, id est, uulnus ab aratro, ut tam fortiter percuteret, sicut olim pugno uomerem aratro indiderat, quod ille audiens, & tunc uicit, & sepe alias. Hostis ludos qui uarij & multiplices erant (nam palaestra, pugnis, cursu, & lucta certabatur) quinto quoquo anno celebrari, quod tempus Olympiadem dixere, unde Graeci annorum curricula & tempora dinumerant. Atque in his decem Praefectos sorte ductos dicunt dicare celebris fama est, uictoresque quorum uirtus praecipua fuit, Oleastro coronari, uel Calistephano (oleae enim genus erat) uelut grande uirtutis praetium ferret, & praeter coronam, uictori statuam Olympiae dicari: Tamen si Olympiae uictore, coronis aureis, aut aeneis uulgo donari quandoque proditum. Antea enim in sacris certaminibus arboris ramus pro corona fuit: sic Athenis Panathenea, quibus peplum Mineruae ferebatur, singulis iustris sunt fieri solita: in quibus solenni carmine per Tubicinam & Praeconem ludicrum indicebatur, nudosque ad certandum ingredi Athletas, neque congressurum quempiam cum quo certaretur eligere, sed cum primo prodeunte congregandum esse. Neque ad spectandum mulieres admitti, praeter unam Pherenicem, quae mater, filia, & soror Olympionicarum fuit, & Cereris sacerdotes mulieres: neque barbaris pugnare licere, lege cauebatur. Sicut Milciadi certamen equestre & Gymnicum Chersoniae fecerunt: in quo nulli Lampfaceno pugnare permittitur. proditumque memoriae fuit, a prima Olympiade usque uigesimam sextam Eleos Olympiaco semper certamini praefuisse:

fuisse: in quo licet prius Athletae subligacula ferrent, postea Lacedaemonij decertantium corpora nudari, mox oleo perfundi edocuere. Primus enim qui nudare corpora in Olympijs aggressus fuerit, Hacatus Lacedaemonius fuisse traditur: Antea enim pudori ducebant, nudatis corporibus apparere in ludis. In his quoque institutum, ut qui largitione corruptis aduersarijs, pugnarent, quique Athletae ad praescriptum tempus non uenirent, multa peccerentur: utque nefario scelere conuicti, aut crimine danati, nec in certamine uenirent, neque ante commissionem Spectaculi, ad immolandum accederent: Quippe Athletarum parentes, & omnem stirpem citra labem esse uoluerunt: Sorte quoque duci ad pugnandum paria Athletarum, & de loco inter se pugiles decernere, exemplis saepe probatum est: Quae sortitio fiebat, ut calculis in urnam coniectis, binae compares literae inscriberentur, quique eductis sortibus pares sortiti erant, inuicem committerentur. Horum imaginem ludorum Cato Rhomam transtulisse dicitur, cum in Theatro spectacula addidisset, uictoribusque non ex auro, sicut olim, sed ex oleastro, sicut in Olympicis, coronas proposuisset: cuius exemplo Augustus, post pugnam Acciacam Olympicorum imaginem, & ludos illis amulos apud Accium in sinu Ambracio Appollini consecrauit, illorumque curam multis propositis coronis Lacedaemonijs demandauit. Praeter quos in agro Leontino, Olympicos ludos Herculi Palaestrae institutos Diodorus memorat, qui si intermitteretur, Sacerdotes muti fierent, & si sacra repeteret, liberaretur morbo, Ferturque Sylla Olympiade quinta & septuagesima supra ceteras, Athletas, & reliqua ex Olympijs certamina Rhomam traduxisse, & solum stadij cursum illis reliquisse: Nero uero contra: Namque agona musicum Olympijs addidit, & primus praeter assuetum celebrauit: in quibus aurigauit & coronam meruit. Fuitque literis proditum (si libet credere) ab immolato tauro, Deo quem Myiodem uocant, dum Olympiorum celebritas manet, muscas ad unum cateruatim Pisas concedere, rursusque ludis absolutis, eodem reuerti: Sicut in Leucade apud Accium Apollinis, ubi Panegyri celebritas futura erat, muscas, boue immolato illius distentas cruore protinus euolare, ALTERI ludj, a Pythone interempto Pythij dicti, in Apollinis honorem celebres fuere, a Diomede primum instituti, magna religione sacri, in quibus uictores lauro coronati triumpharunt: qui apud Delphos in Phocide, ubi templum Apollinis erat, magnopere culti concelebrati sunt, in quibus Comediae & Tragediae, & alia fabularum argumenta Spectatoribus exhiberi, atque ad spectandum Tibia & cantu inuitari solebant. TERTII Isthmij in Isthmo Achaiae, iuxta Corinthum in Megaresium sinu delubro Neptuni inclyto, inter Ionium & Aegaeum a conuentu totius Achaiae profusis sumptibus fiebant, qui in honore Melicertae, seu Palemonis, aut Portunus Marini dei mansere, quos quidem noctu a principio, mox die celebrari institutum est. Hos enim a Thefeo aemulatione Herculis, qui Olympia instituit, primum inuentos memorant, qui & quinquenales erant, tanta religione sacri, ut cum eos Cypselus Tyrannus Corinthius intermisso more, reliquisset, illorumque prope intermortua memoria esset, ne tanta celebritas praetermitteretur, Corinthij aliquando enixius ex omni saeculorum memoria solennes celebrarunt, quos tanto deinceps studio coluere, ut ne deleta quidem Achaia a L. Mummio, & tota Corintho maximo bello conuulsa, ab eorum spectaculis desuerint. Cumque deserta Corintho, celebrandis ludis ciues superesse nequirent, Sicyonijs proximis incolis, ne celebritas intermitteretur, cultum curaque demandarunt. In quibus praecipuus honor spectaculi Atheniensibus datus: Siquidem tantum spatij, quantum uelum nauis occuparet, ut ceteris praerentur, subselliaque praecipua haberent, cum Corinthijs conuenisse dicitur. Et quis in Isthmo uictores apud coronam praemium ferrent, postea pinea coronari, demum a Solone, ut qui Isthmia uicisset, centum Drachmas, qui uero Olympia, quingentas ferret, cautum fuit. Praeter quae munera, hoc etiam uictori tributum est, ut uictor statua donetur, illique publice decernantur alimenta. Si autem ter Olympia uicisset, Statuae, quas Iconas uocant, similitudine membrorum expressa dicerentur. Nonnumquam, ut cum quadrigis triumphatum more ueretur in patriam, aut pro ampliori munere, coronis uittisque exornentur, reuersurisque disiecta parte muri Urbes ineant, statuamque in foro, & perpetua immunitate fruuntur: adeo ut Graecis Olympionicem

Quis primus nudauerit corpus i olympijs. Instituta in olympicis.

Sorte educetur athleta.

Imago olympiorum Rhomam a Catone tras lata.

Olympici ludj in agro leontino. Sylla athletas ex olympijs Rhomam traduxit. Nero in olympijs. Myiodes.

Pythij ludj. Praemij uictoriae.

Isthmij ludj.

Thefeo Isthmiorum inuentor. Isthmiorum religio obseruatio.

Praemia uictorum.

Qui ter olympia uicisset.

Olympionicem.

nicem esse maius censeretur munus q̄ Rhomæ de hostibus triumphus. Quod Rhomæ
 nis etiam in usu fuit, ut Athletas, qui sacris certaminibus coronam meruissent, uacatio-
 ne munerum, curæ, tutelæq; & perpetua immunitate donarent. **Q V A R T O S** autem
 Nemeos à Nemea Sylua in Archemori honorem institutos ferunt: Hic enim Lycur-
 gi filius Opheltes dictus cui à serpente interempto in patris solatiū ludi mansere, quos
 dicunt Nemeos, quorū non minor apparatus, & celebritas erat. Tamen si à Molorcho,
 qui Hercule suscepit hospicio, cuius filius à Leone interēptus fuerat, eo enecato pri-
 mum institutos dicant: in quibus maiorum imagines, sicut in funebri pompa, longo or-
 dine representari, atq; equorum cursu, simul Disco, Cestu, & Palæstra dimicari, uictor-
 resq; apio coronari solebant: ideo quod super hanc hærbam reptantem puerū à Dra-
 cone interemptū ferāt: Inde fuit Græcis apij corona funeralis, maiorumq; sepulchris
 ex apio coronas apponi, illoq; ornari & tegi seruatum est, quæ sepulchrales dictæ: In
 quibus Nemeis memoratur Arion equus pernicitatis eximia, excusso rectore Poly-
 nice, palmā tulisse. Præter quos fuit Delphis Citharædorū certamen, quod & Pythia
 dixere, ad quod Citharædi, Tibicines, & Fidicines concurrebāt: & in Delo certamē
 à Theseo institutū, in quo nouo exemplo palmæ uictoribus dabantur: Rhomæ uerò
 P. Cornelio Aruina, & C. Mariō Rutilio. **C O S S .** palmæ primū uictoribus dari ce-
 præ. Alexāder uerò Macedo è Persa arbore coronas proposuit primus: Pergami au-
 tem & Athenis fuit pugna Gallinaceorum & Coturnicum, tantū decoris, ut ad illud
 tanq̄ gladiatorum munus effusissimo studio omnes conuenirent. Et certamen picturæ
 Corinthi & Delphis, Et Aeginæ sacra certamina ab Eaco inuenta: & Thebis Hera-
 clea, & Iolacea; Megaris uerò Dioclea. Et ob Taurum à Theseo interfectū, Maratho-
 nea, in quibus phialam argenteam uictor accipiebat. In Deliciis autem bouem: sicut
 in certamine Dithyramborum poetis dabatur bos, uel tripos cum inscripto Epigrāma-
 te, & Spartæ in certamine poetarum, præmium ex farina & melle, quod Syrmeam di-
 xere. In Panathanæis uerò olei Ceramum uelut amplum præciū uictor accipiebat. Ea
 quidem duplicia fuere: nam & magna quinto quoq; anno, & minora singulis fiebant.
 Apud Pellenen erat Apollinis Agon, ubi ex argento proposita præmia certantibus
 fuere, quæ Theoxenion uocabant. Et apud Plataas certamen Gymnicum, in quo co-
 ronæ dabantur ex auro. Et ludi Eleutherij, quod illic Græcorum copiæ Mardonium
 cum **C C C** millibus Persarum deieuerunt: & apud Rhodios ludi, qui uocantur Halia:
 atq; ceatamē Hirundinum & Cornicū. Erantq; festa Iouis Diasia & Pandia: sicut Iu-
 nonis Herea: Musarum Musea: Cereris Demetria: Mercurij Hermea: In quibus
 Chlænæ uestes pellicæ dabantur, quæ sæpe in Agonibus fuere præmia. Gymnica
 quoq; in honorem Androgei Minos statuisse fertur: in quibus præmium uictori pue-
 ros proposuit: apud Nemeam uerò obscura quadam ambage Hippofelinū dabatur do-
 num, quibus muneribus cum præfatione uirtutum Victores donabatur: Præter quæ
 fuerunt Promethea, ut currētes in Palæstra tedam ardentem gestarent, eamq; defatiga-
 tus proximo, istq; postea defessus alteri, & deinceps alius alij traderet, donec metā per-
 tingerent: ea quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad Urbem cum accensa
 sis eiusmodi facibus cursus erat. Estq; animaduersum Olympicum stadium in Hereis
 ludis, sexta parte dempta, mulieribus patere: currebāt enim collecta tunica, solutis cor-
 mis, dextro exerto humero: in quibus uictrici olæ corona erat præmiū, & bouis por-
 tio Iunoni immolata. **E X H I S** ergo ludis cum Olympiaci & Isthmij quinquennales
 forent, & Nemei singula triateride fierent, solennes reliqui annui mansere, quorū fre-
 quens iusus erat, iaculatio, iactus Disci, Stadij cursus, Palæstra, & saltus, quæ Pentath-
 lum Græci uocant, Latini quinquertium: Ipsosq; Athletas, quinquertiones. Cumq; uis-
 toribus dabatur corona, uetus erat mos, ut non illos qui uincerent, sed illorum Patriā
 per Præconem coronari magna uoce pronunciarent, mox ipsi Præconi alter Præco
 ante ludorum missionem coronam daret. Athenis uerò lex iubebat, ut si quis corona-
 retur à Senatu, in Senatu præconium fieret: si à populo, in concione. Proditum quoq;
 memoriæ est apud Nasamones, à uirginibus ædi certamē quotannis ad Tritonidis pa-
 ludem, quæ non cursu, sed pugnis, & fustibus certabant, ex quibus si qua ictu concidisset,
 set,

Ludi Nemei.

Cerimonia et certaminū genera. Præmium uictoriae.

Arion equus.

Citharædorū certamen.

Certamen in Delo.

Gallinaceorum & coturnicū pugna.

Picturæ certamen.

Aeginea.

Heraclea.

Iolacea.

Dioclea.

Marathonea.

Deliaca.

Dithyrambica.

Certamē poetarum.

Panathanæica duplicia.

Agon.

Theoxenion.

Gymnicum.

Eleutherij ludi.

Halia.

Diasia.

Pandia.

Herea.

Musea.

Demetria.

Hermea.

Mulierū in Hereis ludis cursus.

Pentathlon.

Quinquertium.

Quinquertiones.

Uirginibus apud Nasamones adobatur certamen.

fuisse: in quo licet prius Athletæ subligacula ferrent, postea Lacedæmonij decertan-
 tium corpora nudari, mox oleo perfundi edocuerunt. Primus enim qui nudare corpora
 in Olympijs aggressus fuerit, Hæcātus Lacedæmonius fuisse traditur: Antea enim pu-
 dori ducebant, nudatis corporibus apparere in ludis. In his quoq; institutum, ut qui lar-
 gitione corruptis aduersarijs, pugnarent, quicq; Athletæ ad præscriptum tempus non
 uenirent, multa plecterentur: utq; nefario scelere conuicti, aut crimine dānati, nec in
 certamē uenirent, neq; ante cōmissionem Spectaculi, ad immolandū accederent: Quip-
 pe Aahletarum parentes, & omnem stirpem citra labem esse uoluerunt: Sorte quoq;
 duci ad pugnandum paria Athletarum, & de loco inter se pugiles decernere, exem-
 plis sæpe probatum est: Quæ sortitio fiebat, ut calculis in urnam coniectis, binæ
 compares literæ inscriberentur, quicq; euctis fortibus pares fortiti erant, inuis-
 cem committerentur. Horum imaginem ludorum Cato Rhomam transtulisse dici-
 tur, cum in Theatro Spectacula ædidisset, uictoribusq; non ex auro, sicut olim, sed ex
 oleastro, sicut in Olympicis, coronas proposuisset: cuius exēplo Augustus, post pugna
 Acciacam Olympicorum imaginem, & ludos illis æmulos apud Accium in sinu Am-
 bracio Appollini cōsecrauit, illorumq; curam multis propositis coronis Lacedæmo-
 nijs demandauit. Præter quos in agro Leontino, Olympicos ludos Herculi Palæstræ
 institutos Diodorus memorat, qui si intermitterentur, Sacerdotes muti fierent, & si sa-
 cra repeteret, liberaretur morbo, Ferturq; Sylla Olympiade quinta & septuagesima
 supra ceteras, Athletas, & reliqua ex Olympijs certamina Rhomam traduxisse, &
 solum stadij cursum illis reliquisse: Nero uerò cōtra: Namq; agona musicum Olym-
 pijs addidit, & primus præter assuetū celebrauit: in quibus aurigauit & coronam me-
 ruit. Fuitq; literis proditum (si libet credere) ab immolato tauro, Deo quē Myiodem
 uocant, dum Olympicorum celebritas manet, muscas ad unum cateruatim Pisas conce-
 dere, rursusq; ludis absolutis, eodem reuertit: Sicut in Leucade apud Accium Apollis-
 nis, ubi Panegyri celebritas futura erat, muscas, boue immolato illius distentas cruore
 protinus euolare, **A L T E R I** ludi, à Pythone interempto Pythij dicti, in Apollinis ho-
 norem celebres fuere, à Diomede primū instituti, magna religiōe sacri, in quibus ui-
 ctōres lauro coronati triumpharunt: qui apud Delphos in Phocide, ubi templū Apol-
 linis erat, magnopere culti concelebratiq; sunt, in quibus Comœdiæ & Tragœdiæ, &
 alia fabularum argumenta Spectatoribus exhiberi, atq; ad spectandum Tibia & cantu
 inuitari solebant. **T E R T I I** Isthmij in Isthmo Achaia, iuxta Corinthū in Megaren-
 sium sinu delubro Neptuni inlyto, inter Ionij & Aegæū à cōuentu totius Achaia
 profusis sumptibus fiebant, qui in honorē Melicertæ, seu Palemonis, aut Portūni Ma-
 rini dei mansere, quos quidem noctu à principio, mox die celebrari institutū est. Hos
 enim à Theseo æmulatione Herculis, qui Olympia instituit, primū inuentos memo-
 rant, qui & quinquennales erant, tanta religione sacri, ut cum eos Cypselus Tyrannus
 Corinthius intermissio more, reliquisset, illorumq; prope intermorta memoria esset,
 ne tanta celebritas prætermitteretur, Corinthij aliquando enixius ex omni sæculorū
 memoria solennes celebrarunt, quos tātō deinceps studio coluere, ut ne deleta quidem
 Achaia à L. Mummio, & tota Corintho maximo bello conuulsa, ab eorum Spectacu-
 lis desuerint. Cumq; desertā Corintho, celebrandis ludis ciues superesse nequirent,
 Sicyonijs proximis incolis, ne celebritas intermitteretur, cultum curaq; demandarūt.
 In quibus præcipuus honor Spectaculi Atheniensibus datus: Siquidem tantū spatij,
 quantū uelum nauis occuparet, ut cæteris præferrentur, subselliq; præcipua haberēt,
 cum Corinthijs cōuenisse dicitur. Et quis in Isthmo uictores apij coronā præmiū fer-
 rent, postea pinea coronari, demum à Solone, ut qui Isthmia uicisset, centū Drachmas,
 qui uerò Olympia, quingentas ferret, cautū fuit. Præter quæ munera, hoc etiā uictori
 tributum est, ut uictor statua donetur, illiq; publicè decernantur alimenta. Si autem ter
 Olympia uicisset, Statuæ, quas Iconas uocant, similitudine membrorum expressa dica-
 rentur. Nonnunq; ut cum quadrigis triumphatium more uectetur in patriam, aut pro
 ampliori munere, coronis uittisq; exornetur, reuersurūq; disiecta parte muri Vrbes
 ineant, statuæq; in foro, & perpetua immunitate fruuntur: adeo ut Græcis Olympicis
 nicem

Quis primus nudauerit corpus Olympijs. Instituta in olympicis.

Sorte educetur athleta.

Imago olympiorum Rhomam à Catone traslata.

Olympici ludi in agro leontino. Sylla athletas ex Olympijs Rhomam traduxit. Nero in olympijs Myiodes.

Pythij ludi. Præmiū uictoriae.

Isthmij ludi.

Theseus Isthmiorum inuentor. Isthmiorum religiosa obseruatio.

Præmia uictorum.

Qui ter olympia uicisset.

Olympionices.

nicem esse maius censeretur munus q̄ Rhomæ de hostibus triumphus. Quod Rhomæ
 nis etiam in usu fuit, ut Athletas, qui sacris certaminibus coronam meruissent, uacatio-
 ne munerum, curæ, tutelæq̄, & perpetua immunitate donarent. Q V A R T O S autem
 Nemeos à Nemea Sylua in Archemori honorem institutos ferunt: Hic enim Lycur-
 gi filius Opheltes dictus cui à serpente interempto in patris solatiū ludi mansere, quos
 dicunt Nemeos, quorū non minor apparatus, & celebritas erat. Tamen si à Molorcho,
 qui Hercule suscepit hospicio, cuius filius à Leone interēptus fuerat, eo enecato pri-
 mū institutos dicant: in quibus maiorum imagines, sicut in funebri pompa, longo or-
 dine repræsentari, atq̄ equorum cursu, simul Disco, Cestu, & Palæstra dimicari, uictor-
 resq̄ apio coronari solebant: ideo quod super hanc hærbam reptantem puerū à Dra-
 cone interemptū ferat: Inde fuit Græcis apij corona funeralis, maiorumq̄ sepulchris
 ex apio coronas apponi, illoq̄ ornari & tegi feruatum est, quæ sepulchrales dictæ: In
 quibus Nemeis memoratur Arion equus pernicitatis eximia, excusso rectore Poly-
 nice, palmā tulisse. Præter quos fuit Delphis Citharædorū certamen, quod & Pythia
 dixere, ad quod Citharædi, Tibicines, & Fidicines concurrebāt: & in Delo certamē
 à Theseo institutū, in quo nouo exemplo palmæ uictoribus dabantur: Rhomæ uerò
 P. Cornelio Aruina, & C. Mario Rutilio, C O S S . palmæ primū uictoribus dari ce-
 ptæ. Alexāder uerò Macedo è Persa arbore coronas proposuit primus: Pergami au-
 tem & Athenis fuit pugna Gallinæorum & Coturnicum, tanti decoris, ut ad illud
 tanq̄ gladiatorum munus effusissimo studio omnes conuenirent. Et certamen picturæ
 Corinthi & Delphis, Et Aeginæ sacra certamina ab Eaco inuenta: & Thebis Hera-
 clea, & Iolacea: Megaris uerò Dioclea, Et ob Taurum à Theseo interfectū, Maratho-
 nea, in quibus phialam argenteam uictor accipiebat. In Deliciacis autem bouem: sicut
 in certamine Dithyramborum poetis dabatur bos, uel tripos cum inscripto Epigrāma-
 te, & Spartæ in certamine poetarum, præmiū ex farina & melle, quod Syrmeam di-
 xere, In Panathanæis uerò olei Ceramum uelut amplum præciū uictor accipiebat. Ea
 quidem duplicia fuere: nam & magna quinto quoq̄ anno, & minora singulis fiebant.
 Apud Pellenen erat Apollinis Agon, ubi ex argento proposita præmia certantibus
 fuere, quæ Theoxenion uocabant. Et apud Plataeas certamen Gymnicum, in quo co-
 ronæ dabantur ex auro. Et ludi Eleutherij, quod illic Græcorum copiarū Mardonium
 cum C C C millibus Persarum deleuissent: & apud Rhodios ludi, qui uocantur Halia
 atq̄ ceatamē Hirundinum & Cornicū. Erantq̄ festa Iouis Diasia & Pandia: sicut Iu-
 nonis Herea: Musarum Musea: Cereris Demetria: Mercurij Hermea: In quibus
 Chlænæ uestes pelliceæ dabantur, quæ sæpe in Agonibus fuere præmia. Gymnica
 quoq̄ in honorem Androgei Minos statuiffe fertur: in quibus præmiū uictori pue-
 ros proposuit: apud Nemeam uerò obscura quadam ambage Hippofelinū dabatur do-
 num, quibus muneribus cum præfatione uirtutum Victores donabatur: Præter quæ
 fuerunt Promethea, ut currētes in Palæstra tedam ardentem gestarent, eamq̄ defatiga-
 tus proximo, isq̄ postea defessus alteri, & deinceps alius alij traderet, donec metā per-
 tingerent: ea quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad Urbem cum accen-
 sis eiusmodi facibus cursus erat. Estq̄ animaduersum Olympicum stadium in Hereis
 ludis, sexta parte dempta, mulieribus patere: currebāt enim collecta tunica, solutis co-
 mis, dextro exerto humero: in quibus uictrici olæ corona erat præmiū, & bouis por-
 tio Iunoni immolata. E X H I S ergo ludis cum Olympiaci & Isthmij quinquennales
 forent, & Nemei singula triateride fierent, solennes reliqui anni mansere, quorū fre-
 quens lusus erat, iaculatio, iactus Disci, Stadij cursus, Palæstra, & saltus, quæ Pentath-
 lum Græci uocant, Latini quinquertium: Ipsosq̄ Athletas, quinquertiones. Cumq̄ uic-
 toribus dabatur corona, uetus erat mos, ut non illos qui uincerent, sed illorum Patriā
 per Præconem coronari magna uoce pronunciarent, mox ipsi Præconi alter Præco
 ante ludorum missionem coronam daret. Athenis uerò lex iubebat, ut si quis coronæ
 retur à Senatu, in Senatu præconium fieret: si à populo, in concione. Proditum quoq̄
 memoriæ est apud Nasamones, à uirginibus ædi certamē quotannis ad Tritonidis pa-
 ludem, quæ non cursu, sed pugnis, & fustibus certabant, ex quibus si qua ictu concidif-
 set,

Ludi Nemei.

Cerimonie et certaminū genera. Præmiū uictoriae.

Arion equus.

Citharædorū certamen. Certamen in Delo. Gallinæorum & coturnicū pugna. Picturæ certamen.

Aeginea. Heraclea. Iolacea. Dioclea.

Marathonea.

Deliciacæ.

Dithyrambica.

Certamē poetarum.

Panathanæica duplicia.

Agon.

Theoxenion.

Gymnicum.

Eleutherij ludi.

Halia.

Diasia.

Pandia.

Herea.

Musea.

Demetria.

Hermea.

Mulierū in Hereis ludis cursus.

Pentathlon.

Quinquertium.

Quinquertiones.

Virgibus apud Nasamones adhibebatur certamen.

set, falsa censebatur uirgo, uictrix uerò armata uectabatur curru. S E D quod Græcis
 Olympici fuere, hoc nimirum Rhomæ (quantum opinione auguror) Circen-
 ses fuisse crediderim: quippe Agonici Circenses apud Elidem in honorem Iouis
 Olympici pariter inuenti institutiq̄ sunt. Inde Rhomam aduocaros putarim: in Eli-
 de enim iuxta fluminis ripam angusto tramite, altero latere urgente flumine, alte-
 ro positis gladijs, ut utriusq̄ præsens exitum esset, bigarum cursu certabatur, dimica-
 tione perniciofa, aded ut intra præscriptum illas coercere necesse foret: unde Cir-
 censes dicti. Plerumq̄ unius equi curru, qui Celes, aliquando simplici biga, quæ
 Sinoris dicta est, pugna committebatur. Quibus postea accessere Calpæ & Ape-
 næ. Calpæ currus trahebatur equa, Apenæ mulas iugabat. Nero uerò in Olym-
 pijs non bigis, sed decem iugi curru aurigasse, & uictor fuisse proditur. Milciades
 uerò quadrigario curriculo Olympicam palmam reportauit. Traditumq̄ memo-
 riæ est Rhomæ quadrigas ex Asinis immenso constituisse, aded ut unæ quadrigæ
 quadrigenti millibus uenirent. Ibi quoq̄ formæ certamen haberi, uictorq̄ armis
 donari, & ad templa uittatus deduci, myrtoq̄ coronari solebat: Sicut in Cereris
 Eleusinae festo prope Alpheum, speciei certamen erat: in quo animaduersum, Te-
 nedias mulieres omnium quot sunt in Asia uenustatis palmam tulisse, tamen si Hy-
 pæpas tanquam uenustatis præcipuæ alij celebrarint: & Homerus formosissi-
 mas in Hellade, asseueret. Rhomam deinde Circenses translati, positis metis, non
 autem gladijs, eximiè culti celebratiq̄ sunt, in quibus V I I fuere curricula solen-
 nia (nam septeno circuitu currebant aurigæ) & X X V missus, quæ Domitianus
 ad quina spatia corripuit: missus uerò ad centenos propagauit, uterq̄ singulos
 quinos missus, sæpe Rhomani Principes uenationem dedere, aut Troiæ decursio-
 nem: ultimus uerò quod ex collatione populi fiebat, ærarius dictus. Equis enim
 mira uelocitate currentibus insidentes, leuissimos currus ingenui pueri, cursu quam
 citatissimo agitabant, qui præcipua arte satis gnari doctiq̄ erant examissim seruare
 normam, ne ipsi aut quadrigæ agitatae, aliquo temporis puncto metas contingerent,
 utq̄ per singulos missus, idem curru per quina spatia sinè offensione circuitet.
 Quæ quidem metæ cum antea lignæ fuissent, Claudius auratas instituit. Fuitq̄
 moris, ut ante commissionem Circensium ministri cum equis desultorijs missus exi-
 tiuros nunciarent: In his quoq̄ I I I I factiones pro anni temporibus, uidelicet Ve-
 neta quæ cerulea, Præsinæ quæ uiridis dicta est, Alba & Rosea, miro fauentium
 studio colli, celebratiq̄ solitæ sunt. Viridis enim color Veri dicatus erat, Aesta-
 ti roseus, Hyemi Venetus, Albus Autumno. Nonnulli uerò per elementa colo-
 res diuisere: quippe Hiacynthus aeri dabatur, Coccus ætheri, Bissus terræ, Pur-
 pura mari. Pannosq̄ uersicolore per singulas factiones certabatur, in quibus spe-
 ctantium fauor, & aura popularis, gratiaq̄ & studium ad uictoriam multum loci
 dedit: Nam tanto fauentium studio hincinde certabatur, cum siros quisq̄ clamore
 & plausu foueret, ut magis studio, & colore panni, ac fauore quo affecti erant, quam
 uera uirtute niterentur, isq̄ popularis fauor & gratia non dubiam plerunq̄ uictor-
 riam dedit: aded ut non populus modò, sed & Principes ingenti studio & gratia fa-
 ctionum contenderent: Siquidem Vitellius Venetæ factioni ira addictus erat, ut
 eos per æqua & iniua amplo fauore prosequeretur, aded ut quosdam qui clarè ma-
 ledixerant, occidi iuberet. Sicut Præsinæ deditus erat Caligula & Nero Cæsar: Ca-
 ligula enim Sestertium uicies agitatori Cythico contulit. Nero uerò cum quæreretur
 tractum Præsinum agitatore, & ob id iurgaretur à magistro, de Hectore se loqui
 mentitus est. Fertur autem Verus Antoninus à Venetæ factionis hominibus, quam
 odio execrabili prosequeretur, intoleranda probra & contumelias tulisse, quod contra
 eos Præsinæ studeret, illosq̄ studio & commodis prosequeretur. Caracalla uerò cum
 in aurigam, cui studebat, Populus cauillatus esset, exercitum immisit, & poenas exegit.
 Ad has I I I I factiones alias aurati purpureiq̄ panni Domitianum addidisse, Sueto-
 nius memorat. Erantq̄ Circensium duo genera, Participij qui per Patres, Plebei qui
 per Plebem agebantur stato die, mense Nouembri, quos Claudius Imperator læ-

Ludi Circen- ses.

Circenses unæ de dicti.

Calpæ. Apenæ.

Formæ certamen.

Certamen in festo Cereris de speciei ue- nustate.

Circenses Rhō man translati.

Ritus Circen- sum ludorum.

Metæ in Cir- censibus.

Factiones qua- tuor Circen- sium.

Factionibus qua- tuor due ad- ditæ.

Circensium duo genera.

Imagines in
Circensibus
late.

pe commisit & celebrauit. In quibus præter spectacula etiam Deorum simulacra, non
nunq̄ Imperatorum & Ducum imagines habitu triumphali ob studium fauoremq̄
popularem erga Principes equestres, aut pedestres, aliquando uictorias cum pal-
mis, ferculâq̄ & tenâ, currusq̄ Elephantorum produci, & prælata pompa efferi so-
lebant. Quare Germanici Equestrem statuam ex Ebore Circensi pompa prælatam
comperimus. Et Antoninus defunctæ Faustinae imaginem cunctis Circensibus præ-
ferri uoluit, quæ quidem imagines nonnunq̄ aureæ uel argenteæ, plerumq̄ erant
gypseæ, aut ex Ebore, in quo illud adnotatum fuit, ut loca per quæ pompa & Deorū
simulacra uectabantur, ne recondita sacra è coenaculis despicerentur, oraculo moniti,
uelis cooperirent. Præualuitq̄ mos, ut Prætor aliū sue magistratus, qui ludis præerat,
mappam Aurigis mitteret, & cursus signum daret, quod erat futurorum Circensium
initium, id quod à Nerone certo euentu ceptum (ut Cassiodorus ait) fluxit ad poste-
ros. Post quos adnumerantur Circenses, Cereales, & Sæculares, atq̄ alij Nauales, ubi
in Circo maximo immisso Euripo, naues metis appositis, ne illas contingerent, curs-
su præcipiti concurrebant. Illud utiq̄ non in postremis fuerit, quod tam in Circens-
ibus q̄ sacris certaminibus magna cura seruatum est, ut qui intempestiue surgunt, aut
qui ante alios exeunt, colaphis cædantur: Quodq̄ qui coronam meruisset, tanq̄ ad
supremum fastigium uentum foret, nihil ultra de uirium aut artis incremento spera-
ret: Vtq̄ non minus bonos fortesq̄ uiros, qui ad certamen prouocarēt, neq̄ cum quo
certaretur inuenirent, cum nemo luctari, aut congregi audeat, q̄ eos qui fortiter pu-
gnassent & uicissent, merita palma, aut posito constitutoq̄ præmio donarēt: neq̄ enim
minus coronari pugiles, qui absq̄ sudore in certaminibus, q̄ qui pugnando palmam
assecuti sunt, cauebatur: Licet adnotatum quandoq̄ exemplis legamus, ut si Athleta
eò fortitudinis procefferit, ut non inueniret par em, plures uni obijcerentur, cum quis
bus periculum faceret & decertaret: Nam ut uictor quis declaratur & uictoriæ insi-
gne ferat, æmulo opus esse dixerunt. Neq̄ prætereundum, Gymnica certamina Eleis
præcipua fuisse, Thymelica Corinthijs, Scenica Atheniensibus.

Munera illius
qui Circensi-
bus præerat.

Cereales.
Circenses.
Sæculares.
Nauales.
Observationes
aliquot in Cir-
censibus.
Cum quo nul-
lus in certame
prodire uellet.

Vnus duobus
commissus.

¶ Mira exempla quæ in mōribus & lapidibus hodie uisuntur, unde ori-
ginem & causas duxerint. Ca. IX.

Philosophorum
opinionēs de
rerum princi-
pijs.

INGENS cupido animos stimulauit illorum, qui rerū naturæ originem
& causas diligenti æstimatione scrutati sunt, quod orbis huius quæ inco-
linus immensi & inexplicabilis, totiusq̄ naturæ rerum, cuius æternam
uertiginem & irrequietum ambitum uidemus, principium & origo sit:
quod equidem immensæ quæstionis fuit. Thales illæ Milesius inter se-
ptem præcipue celebratus, cum quo sacerdotes Aegyptij & uates Pindarus ex humo-
re omnia constare dixerunt, Anaximenes ex aere, Heraclitus Ephesius, Stoici, & Par-
menides ignem, Anaximander Milesius infinitatem, Pythagoras numeros, Empedo-
cles Agrigentinus quatuor elementa, Plato Deum & Hylem, unde elementa deriuantur,
Xenophanes aquā simul & terram, rerum originem principiumq̄ duxerunt, Epi-
curus autem, Leucippus, & Democritus Abderites, ex Atomis, siue ex paruis mi-
nutisq̄ corporibus temere concurrentibus, in unum confusis & condensatis, om-
nium elementorum uim atq̄ substantiam, rerumq̄ formas & figuras oriri dicunt.
Indi & Brachmanes præter quatuor elementa, quintam naturam, ex qua Cœlum
& Sidera constarent, effinxerant: hancq̄ rerum machinam, & hunc terræ glo-
bum, quem incolimus, quandoq̄ indigestum & confusum, nullo rerum discrimi-
ne aut ordine olim unum Chaos extitisse: Postea diuino consilio & delectu, siue
ex paruis huiusmodi corporibus, & sempiterna illa incurssione Atomorum, siue
quia grauiora in profundum, leuia uero cœlesti labefactata motu, & ancipiti con-
tensione distracta, natura uolente, in altum euolauere, hanc rerum faciem, & hunc
quem haurimus aerem, istamq̄ quam incolimus terram, mutuo licet contrario ful-
tam nexu, ex illa illuione & turbulenta confusione emeruisse, & prout plus mi-
nusue

Quinta essen-
tia.

Chaos.

Elementorum
commissio.

nusue illius densatæ materiæ, uel humoris fuere participes, ita montes & ædita, nunc
conualles & depressa, modò maria & flumina, fontesq̄ & lacus, camposq̄ ac diuer-
sas rerum facies, & tanta naturæ miracula, summum illum artificem & rectorem
Deum, omnium conditorem tantæq̄ molis fabricatorem, diuino magisterio exami-
nato modo effecisse. Humoremq̄ in undas, leuiatq̄ in aera & ignes, quodq̄ minus
defecatum erat, in terras diuina sorte distincta recessisse: Donec ad certam istam so-
lidamq̄ peruenit speciem, aeremq̄ quo fruimur, quemq̄ incolimus & haurimus.
In hisq̄ forte euenisse, ut pleracq̄ alterius speciei & formæ, in tantæ machinæ mo-
litione cum terra simul coaluerint. Huiusq̄ rei argumentum esse, quod terram mo-
bilem, & solubilem paulatim confusam, longissimo æuo, in lapides durefcere, diuer-
sarumq̄ rerum species intra lapidum uiscera unum corpus effici. Illatq̄ simul in omni
æternitate condensari, ac diuersas facies quotidie artificem naturam moliri uidemus.
Quare diuersi coloris marmora, in quibus misturas inexplicabiles in uno nunc cor-
pore concretas inspicimus, quandoq̄ disiuncta & separata, multiplicium corpo-
rum fuisse facile crediderim, quæ quidem res illius primæ originis & coaceruatio-
nis indubia argumenta præbet: Siue quod nonnulli tradunt, diuersis cardinibus in-
ductis aquis, uel mari sedibus suis excito, seu nimbis effusis, diluio quondam in-
undasset mundus. Postea cum fluctibus & mari omnia miscerentur, desitis tempe-
statibus, & terræ situ defecato, post tot aquarum moles & agitationes fluctuum, so-
lidas apparuisse terras, propterea in montibus quauis longè à mari, ea quæ in littora-
libus uadis cernuntur, nunc inueniri, & quamuis mediterranea, specie tamen littora-
li apparere. In memoria mihi est, lapidem durum marmoris non unius coloris uidisse
in montibus Calabris, longo à mari recessu, in quo multiplices conchas maris con-
gestas, & simul concretas cum ipso marmore in uuum corpus coaluisse uideres, quas
quidem osseas & non lapideas esse, & quales in littoralibus uadis inspicimus, facile
erat cernere: Quod si marmor in frustra dissectum resecales, etiam multiplices con-
chas singulis frustis quasi natiuas cōsidere, & cum lapide una discindi uideres. Quod
profecto multum præstat argumenti, dissimilia corpora disiuncta prius, postea col-
luuione rerum mista & longo æuo coaceruata coaluisse. Quod genus marmoris in
quo conchylia uideantur plurima, in Thessalia & Hæmonia præcipue apparere Au-
thores memorant: Atq̄ in Aegypto falsudinem esudare Herodotus tradit, ita ut
in collibus æditioribus, ea quæ mari incito expuuntur, facile conspiciantur. Apud
Megarense quoq̄ & omnem Macedoniam ex rupium præruptissimis saxis lapi-
des excuari nonnulli testati sunt, in quibus pleracq̄ specie appareant littorali, mul-
taq̄ ædificia & magnas moles ex illis construi. Iouianus Pontanus ad hoc æui uir
haud dubie clarus ingenio factisq̄, cum plerisq̄ nobilibus, præsentem me, sermocina-
batur, se in promotorio Pausilypi iuxta Neapolim ui tempestatis ingenti lapsu pro-
ruto monte, uidisse in medio abscissi collis trabem ligneam, undiq̄ latere montis du-
ro lapide cinctam, cum montis dorso concreuisse, & in unum corpus coaluisse: &
hanc rem mirificam quæ non minore miraculo fuit, quàm conchylia in montibus,
non uni tantum spectaculo fuisse. Sed ne quis hoc fictum commentum arbitretur,
peruulgata res est, paucis antè nos sæculis, dum Neapoli marmora ædificij causa di-
scinderentur, adamantem mirè splendidum, non natua uena, aut rudi & informi,
sed absoluta artificis manu confectum & perpolitum, mira calatura & arte, in me-
dio marmoris concretum fabros inuenisse, eumq̄ pro miraculo Regi dono datum
inter cubiculi arcana conspicuum fuisse, hodieq̄ inter illustria adnumerari. Præ-
ter quæ, mira profectò sunt, quæ à plerisq̄ digna memoratu produntur: Pala-
medes amicus meus calcaris fornacis precipuus artifex, ingenio gnauo & indu-
strio, author alioqui grauis, sæpe mihi retulit, se dum marmora discinderet, in me-
dio silicis, quæ nisi ui malleorum dirumpi haud facile poterat, oleum quasi in uase
cōclusum inuenisse, odoris immensi, & aspectu iucundo, cui medica uis fuisse diceba-
tur, quo effuso, manus sibi diu miro odore fragrarunt. Quod ego quo pacto, stan-
te semper solida illa materia, illic coagulari aut occludi potuerit, non equidem scio.

Lapidum di-
uerse species
unde productæ.

Conche in mō-
tibus.

Sal in monti-
bus.

Trabs cum la-
pide concreta.

Adamas cœla-
tus in marmo-
re reperiens.

Oleum in silicis
conclusum
reperitum.

Nos etiam apud Authores legimus, si uera tradunt, in Chiorum lapidicinis diffisso saxo, caput effictum Panisci apparuisse: & ad Bettim Hispaniae lapides nasci, quibus scissis, ex puro auro frusta & lapillos conspiciant: & ab Europo usq; Elm quicquid orae maritimae mari abluatur, in saxa mutari: aut quod de puluere Puteolano traditur, qui marinis aquis tactis, durefcit in saxum: & in mari rubro syluas uiuere, oleamq; & laurum, in quibus fungi enascantur, qui mox Sole tacti, conuertantur in pumicem. Atq; in Lucania, Cappadocia, & Hierapoli Mysiae, nonnullas esse aquas, quibus uirgulta & ligna coniecta, breui post lapidescunt. Quod si aquis hoc datum est, siue lege fatorum, siue consilio Dei, qui reliqua mundi opera aeterna constitutione molitur, ut arenas & glaream, aliasq; hoc genus species consolidet & indurescat: quanto probabilius est, parentem rerum naturam, longissimo aeuo ea quae disiecta fuerant, physica ui & ratione consolidare potuisse, cum praesertim montes lapidesq; adolescere in dies, exhaustaq; effossionibus loca sua uti rursus repleti, aliq; attenuari & imminui: ac maria quae sempiterna agitatione mouentur, alia recedere, pleraq; inundare, ac locorum facies mutari quotide spectemus.

¶ Quam uarium & multiplex iusiurandum apud diuersas gentes fuerit, & per quos Deos iurare consueuerunt. Ca. x.

Graeci ueteres.

Aliud.

Aliud.

Iliados ij.

Aliud.

Athenienses.

Aliud.

Thebei.

Scythae.

Epidauri.

Thracae.

Massagetae.

Capadoces.

Persae.

Aegyptij.

Zeno.

Iones.

Lampon.

Socrates.

Sophocles.

Aethiopes.

Lacones.

Armenij.

Alij.

Syracusani.

Graeci pleriq;

Pythagoraei.

Aphri.

Poeni.

Orpheus.

VAM uarium & multiplex iusiurandum apud gentes fuerit, a nonnullis proditum memoriae est. Per terram, per amnes, per fontes, per undas fluentes, immanissimum sanctissimumq; iusiurandum fuisse Graecorum ueteres credidere. Apud eosdemq; qui sanctam & inuiolabilem praestant fidem, in Thesmophorae, hoc est, legiserae Cereris templum descendere, & quibusdam exhibitis sacris, Deae purpuram induere, incensisque facibus, uelut praesentibus numinibus, per quicquid est Deorum deierare solebat: aut per Regium Sceptrum: in quo iura dabant, teste Homero, quod praepotens iusiurandum Regibus uisum, ita ut maxima obstricti fide tenerentur. Nonnunquam uerre apprehenso, & stricto in iugulum gladio, coelum, terras, Solem, & uultrices furias aduocare, & testes facere, mox uerre immolato, & in mare deiecto, iusiurandum praebere, quo praestito, nihil praeterea quaerendum homini erat. Atheniensibus ex solis Graecis per Isidem iurare licuit. Nonnunquam Deorum aras tangere sanctissimum iusiurandum putabatur. Apud Thebaeos per Osiridem: Scythis per solium Regis, aut per uentum & Acylacem, solenne iuramentum fuit. Apud Epidaurios per Semelem: Apud Thracas per Mercurium: Massagetis per Thanaim & Maotidem paludem. Capadocibus per Montem, quem pro Deo colunt. Persarum mos erat, per Mitram, hoc est, Solem iurare. Aegyptij allium, porrum, & cepas uelut sanctissima numina uenerati sunt, quae fallere, aut illorum periurio astringi sine graui piaculo non licebat. Fertur Zeno per Capparim: Iones per Crambem: Lampon per anferem: Socrates per canem & platanum, ne per Deos iuraret, aliquando per quercum & hircum: Sophocles per Laperfas, hoc est, Castorem & Poluxem, deierare consueuisse. Aethiopes per defunctos, quos colebant in uita, quorum corpora uitro seruabant, deierarunt. Lacones per Spartanos & Argiuos deos. Armenij iusiurandum de rebus magnis in templo Anaetidis Deae, quam maximi numinis instar habebant, ab ipsisq; religiosè colebatur, praestare consueuerunt. Apud nonnullos per obscenos & foetidos cibos: ab alijs per caput alterius, aut per mensam & fruges: nonnunquam super defectis carnibus, aut militaribus armis. Apud Syracusanos, tactis cereis ignitis, iurabatur. Graecorum pleriq; per Rhadamantum. Pythagoraei per quaternionem: siquidem huc numerum ad animae integritatem spectare dicunt, in his fuere, mens, scientia, opinio, & sensus. Aphri per uiros insignes qui uirtutibus enituerent. Poeni per patrios Deos, fidem iureiurando sacrarunt. Orpheus autem, si quis diuinam iustitiam attestari uellet, per numina octo iurare permisit,

misit, ignem, aquam, terram, coelum, Lunam, Solem, Phanem, & Noctem. Philosophi per Socratem, tanq; numen sanctissimum, Indi per aquam Sandaracinam, quae apud Magos e fonte manabat, maximum iusiurandum aestimarunt, ita ut deierantes graui nexu & certissimo exitio tenerentur. Neq; omiserim Priensium spectatissimum iuramentum, qui cum ad interuentionem ad locum qui dicitur Quercus, cum Mileijs graui bello decertassent, in eoq; liberos & chara pignora amisissent, siquid sanctiore federe firmare uellent, per tenebras quae apud Quercum, deierabant. Sicut Augilis circa Cyrenem sunt: & Nasamonibus, nisi per manes defunctorum, quos ueluti Deos colebant, iurare fas erat, illorum sepulchra contingentes: quod Aegyptijs quoq; in more fuit, ut per defunctos quos in fictilibus circa templa condiderant, maximum putarent iusiurandum, contra cuius religionem uenire non licebat. Poenorum mos traditur, ut aram & sacra tangentes, uel agnum laua, dextra silicem tenentes, Deos hominesq; contestentur, ut si illos sciens falleret, ita se Iupiter feriret, quemadmodum ipse agnum percuteret. Quin etiam uetus Rhomanis inoleuit mos, ut iuraturi per Iouem, modò ad Deorum aras sacrificio perfecto, ignem, aram, atq; exta tangerent: modò super caesis hostijs iurarent: nonnunquam lapidem silicem tenentes, haec ad uerbum proferrant. Si scies fallo, me Iuppiter, salua Vrbe arceq; bonis eijciat, uti ego lapidem hunc eijcio: quibus enunciatis, lapidem manu emittebat: ideo per Iouem lapidem solennissimum sanctissimumq; iusiurandum Veteribus fuisse proditum est: illudq; inuentiori cura seruari oportebat. Quod quidem in foederibus publicis solennius praestabatur, ut Fecialis, sumpto manibus lapide, pactis conuentis stare promitteret, in haec uerba: Si rectè ac sine dolo malo hoc foedus, atq; hoc iusiurandum facio, Dij mihi cuncta felicia prestent: Sin aliter, aut facio, aut cogito, caeteris omnibus saluis, solus ego peream, uti lapis hic e manibus meis decidet: post quam precationem, manu lapidem eijciebat, cui iuramento nullis opibus, nulloq; negotio contra ire fas erat. Praeter quae frequens Rhomanis fuit iusiurandum per Deos & Deorum numina, perq; terram, mare, & sidera: Sicut per Deum Fidium, qui Sabinorum Deus est, cuius aedes in Quirinali fuit. per Parentes uerò praestari iusiurandum, illosq; iuramentis aduocare, illiberalis sermo est habitus. Prae caeteris autem, ex omni memoria sanctissimum iusiurandum apud Rhomanos uisum est, ut iurans terram tenens, coelum, Deosq; contestans, conceptis uerbis se & caput suum, ac stirpem & familiam, bona & fortunas, quibusdam additis precationibus, deuoueret. Post aliquod uerò tempestates, per salutem & genium Principis deierare, longè praestantissimum iusiurandum haberi ceptum, cui nulla ui, nulloq; imperio contra ire fas erat. Quod Tiberius Caesar de se praestari ueruit: Nam ne in acta sua iurarent, neue nomen suum testarentur, aut genium, obstinatissime restitit. Quod etiam de Nerone proditur, ut cum antea in acta Principum iurarent magistratus, Collegam suum Antistium in sua acta iurare inhiibuerit. C. Caligula maximum iuramentum, nec pro concione, nec ad milites, nisi per nomen Drusillae praestitit, cui plus nimio addictus erat. Claudius uerò per Augustum. Est quoq; omnium sermone celebratum, & magnis euentis periculisq; expiandum, quod in ara Palicorum, lacu seu cratere religioso, breui & profundo, semperq; lurido, apud Siculos iuramentum praestabatur, ad quem multiplici scaturigine ebullientem, iurantes sponcione facta, religiosè accedebant: & qui castè & sine labe criminis iurasset, illaesus & ualidus abibat: qui uerò contra religionem, iurandi fidem abiurasset, reus criminis, in lacu demersus, laesa conscientiae, & peccati numinis morte poenas dabat: in quorum templo fama fert Crateres quosdam incerta & caeca origine igneos globos perpetim euomere, & feruentem aquam terti odoris inde aestuare. Quod Aristoteles de fonte Acadino memoriae prodidit, qui iuxta Palicos in Sicilia manat, in quo tabellas inscripto iuramento, si rectè iuratum foret, supernatare, neq; liquore perfundi asseuerat, si perperam, protinus in profundum rapi, neq; apparere ultra. Idem in Sardinia quasdam aquarum scaturigines facere: Nam ubi periurium erat, quicumq; in eis immersus, caecitate admissum facinus luebat: qui uerò integer ad iusiurandum accedebat, incolumi fama clariùs cernebat.

Philosophi.

Indi.

Priensens.

Augili.

Nasamonis.

Aegyptij.

Poeni.

Rhomanis.

Per Iouem.

lapidem.

Fecialis iuramentum.

Per deum fidium.

Per parentes.

Sanctissimum iusiurandum apud Rhomanos.

Per salutem & genium principis.

C. Caligulae iuramentum.

Claudij.

Apud siculos in ara palicorum.

Acadino fons.

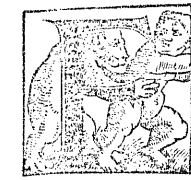
In Sardinia.

Fons iuxta Tyana.
 Fons in Bithynia.
 Styx in Arcadia.
 In specu Palemonis apud Corinthos.
 Iuramenta per quæstores, prætores, iudices & belli duces, aliosq; confirmata.
 Sannites.
 Arcades.
 Graeci.
 Viri per Herculem, foemine uero per Castorem iurabant.
 Cerimonie.
 Ponti, Maximi.
 Fla. Dialis non iurabat.
 Phryges non iurabant.
 Gallis & poenis nulla religio iurandi.
 Venerii iurandam.
 Spartani perfidie taxati.
 Thessali.
 Thessala fides.
 Parthi.
 Aphri.
 Syri.
 Arabes.
 Perse.
 Zenocratis fides.

Iuxta Tyanam quoque fons Ioui sacer, frigidus ebullire traditur, qui cum cæteris foret innoxius, periuris solum pustulas liuentes, & uomicas facit calamitosas. Atque in Bithynia iuxta Brieti templum fons cærimonijs sacer manare feruentis naturæ, ubi periuri uelut urente flamma necantur, ita ut magno malo periurium lueretur. Teneat opinio in Arcadia apud aquam Stygem (quæ est petra manabat præsentissimi ueneni) ad Hionacrim, idem iusiurandum præstari, sub insigni documento spectæ religionis: Namque in fraude & perfidia deierantium, extremi discriminis erat. Sicut subterraneus specus ad Corinthum, qui Palemonis dicitur, à nemine adiri fertur sine periurij poena memorabili. Fuitque in usu apud Athenienses, ut iusiurandum quod publice in foederibus præstatur, postquam per Senatum exhibitum erat, quod sanctius foret, Quæstores, apud Argos uero Prætores confirmant, apud Mantineam Vates & belli Duces, in Elide autem opifices, & legum periti, nequid repentinò motu imperitæ multitudinis mutari, aut secus fieri dicitur posset. Præ cæteris uero maximum uinculum iuramenti apud Sannites uetusta religione fuisse traditum est, ut ara in medio constituta, ac cæsis uictimis, omnium aditu persepito, iurans introducatur, & furiali carmine inter stragem uictimarum dira execratione astringatur: qui etiam Arcadibus mos erat, inter cædes uictimarum solennem fidem & iusiurandum dare. Græcis uero libantes Dijs in ædibus sacris iurare, magnum uinculum iuramenti existimatum est. Illud utique profuerit admonuisse, diu seruatum apud Romanos, ut neque uiri per Castorem, neque mulieres per Herculem, iusiurandum darent, per Pollucem uero utriusque iurare non uentantur. Sæpius tamen masculi per Deos, mulieres per Deas iurare usurparunt: licet Socrates apud Platonem per Iunonem iurasse legatur. Quodque qui Herculem aut Dionysium, uel deum Phidiu iuraturi sunt, sub diuo iurare cogantur: sub tecto autem non decebat, quia cum obuiam eundem periculis, laboribus maximis fuerint exerciti, in umbra & sub tecto, tanquam sub ignaui otio, illos appellare turpe arat. Fuit quoque literis proditum, Pontifici Maximo per Deos iurare licuisse, per liberos uero non licuisse. Solum tamen Flamen Dialis iuramentum præstare perpetua lege uetabatur: ideo si quando in magistratu assumptus, per leges iurare tenebatur, alium qui uicem illius ageret, sufficere, & ita in leges iurare cogebatur. Subit tamen reputatio idem apud Phryges seruari, qui non modo nullo iuramento adiguntur, sed nec alios ad deierandum cogunt. Ferunt uero Gallos & Pœnos nulla religione iurandi moueri, quin ubi uisum fuerit, defauiant, nullo rapinis modo aut saeuicia præfinito. Sicut Aphrodysium iuramentum pro uano haberi Veteres uoluerunt: namque ueteri adagio amatibus uerum ludificare permissum est. Fertur uero Dionysij Tyranni uerbum, sicut pueros talis, ita iuramentis homines frustrari oportere. Illud quoque notatum est, Euripidem & Aristophanem taxasse Spartanos uelut infidos damnososque, quibus nec ara, nec fides, nec iusiurandum foret. Idque uero testimonio probari, quod corrupto muneribus Rege Aristocrate, bello contra Messenios, laesa fide iurandi, primi Martiam uirtutem uenalem fecere. Quod de Thessalis quoque poetæ tradunt, quibus ex fortuna pendet fides, cum bello Peloponnesiaco foedera & Deos obliti, in ipsa acie ab Atheniensibus ad Lacedæmonios, mutatis ordinibus transgresserint. Quare Thessala fides, uelut uana & fluxa, in prouerbium uenit. Parthis, quoque fides nulla, nisi quantum expedit, quibus utilitas semper est fide sanctior: idem Aphris Syrisque. Soli tamen Arabes Persæque fidem seruare didicere: tanti enim fidem fecere, ut humanam societatem cum fide tolli crederent, contraque utilitatem fides illis semper antiquior fuit. Vno tamem exemplo proditur Amasis Persarum Rex labefactasse fidem, qui cum Barcais super occultam fossam foedus feriret, id ratum fore iurauit, quoad hucusque illa firma solidaque maneret: Mox re detecta fouea, foedus soluit, & iusiurandum rupit. Præ cæteris traditur Zenocrati tanta fides habita, ut cum nullius iniurati testimonium admitteretur, soli Athenienses sine iuramenti religione assensere, eumque iniuratum, quod inueterata fidei esset, in fidem atque officium admiscere.

¶ Quid sit Exedra, quid Menianum, de quibus apud Iureconsultos mentio frequens, & quid Embamma. Caput XI.

FVIT

VIT in perpetua quaestione apud Iurisperitos, qui inter patronos causa rum longè præstantissimi habiti sunt, quid Exedra, & quid Menianum esset: de quibus ab Ulpiano de his qui deiecerunt, mentio fit. Et cum homo quispiam insigniter impudens, assereret fenestram genus fuisse Exedram, qualem in nostris ædibus hodie cospicimus, idque improbitate contenderet. Alij aliter sentientes, sedem esse putarunt, qua uiri maturo ingenio, studio & bonis artibus dediti, uti solitauerent, idque Ciceronis autoritate significari de natura Deorum primo, ubi se in Exedra sedentem differere assererat. Cumque hic uerbi significatus longè ab Ulpiani mente diffideret, animaduerti tandem, non sedem ab Ulpiano, sed cubiculum designari colunæ fultum, & epistilijs pluribus, excisis spatijs, quibus prospectus in uiam erat, aliquando sub diuo, nonnunquam sub tecto. Menianum uero dici proiectionem protentumque spatium ultra aedes tignis porrectis, nullo munimento fultum ab imo, ambulandi prospiciendique causa, à C. Menio Crassi Collega, unde nomen mutauit, inuentum. Cum enim C. Menius, Catone & Flacco Coss., domum uideret, ut ibi Basilica extrueretur, ius unius columnæ supra quam tectum proijceret, & tigna immitteret, sibi excepit, quod superiora latius paterent, & posterius prospectarent, cuius generis ædificia inde Meniana dicta, hodieque id nomen obtinuit, idque à Labeone de priuatis ædificijs aptissime notari, cuius uerba fuere, Proiecta sunt ea, quæ ita prouehuntur, ut nunquam conuiescant, eiusmodi sunt Meniana, & subgrundia. Iterum quaerebatur, quid esset Embamma: de quo ab Ulpiano de uino & oleo legato, an aceto deceat an numerari, eleganter quaeritur. Cumque in uerbi significato solliciti essent, neque id asserere uiderentur posse, nos Embamma censuimus contritos saporis dici, acido uino infusos, asperrimi gustus, ad acuedum excitandumque stomachum, à uerbo ἐμβάμμα, quod est intingo, seu (ut putant alij) acetum coagulatum, quod uino dilutum aut aqua, acetum saporem facit: Est igitur Ulpiani opinio, aceto legato Embamma perinde legato accedere, sicut acetum, quoniam eiusdem saporis & naturæ sunt. Verba uero Ulpiani de uino legato hæc fuere. Si acetum quis legauerit, non continebitur legato acetum, quod uini numero fuit: Embamma uero continebitur, quia acetum numero fuit.

¶ Quot uirgines Vestales, quæue illarum disciplina & institutio fuerit, quæue afficiatur poena incesti damnata. Caput XII.

VI de Vestalibus uirginibus memoriam reliquere, illas à Numa Popilio primùm lectas fuisse autumant, quod sacerdotium cum Albæ oriundum esset, idem Numa inde translato sacro, Romanam aduocauit: utque Vestæ antistites assidue forent, præcipua uirginitate & alijs cærimonijs sanctas fecit. Cuius instar sacri in Poliadijs Mineruæ templo multa religione inclyto, in Attica fuisse legimus, in quo uirgines assidue degere, & lychnum extincti luminis, ac Palladium existerent multorum opinio fuit. Lychnum quoque in arce Athenis Mineruæ consecratum ferunt, quem semel oleo repletum, assidue luminis alimenta sufficere ad insequentis anni eundem diem, prodiderunt. Ignem quoque per uigilem apud Delphos custodiri à mulieribus, quæ matrimonio solutæ erant, inuenimus: ubi si quando extinguebatur, ex Solis flamma peregrinum elici oportebat. Persæ quoque ignem habent per uigilem, sicut Chaldæi, Medi, & Assyrii, ut Deorum maximum, illique uelut sacro numini hostias mactare, & sacra facere, atque ex illo euenta rerum interpretari assuerant: Apud quos Dianæ Echaranæ templum fuit, quam Anatum uocant, cuius Sacerdotes procul à uirili contagio in perpetua uirginitate degunt. In Britannia quoque Mineruæ numen colitur, in cuius templo perpetui ignes nunquam canescere in fauillas, sed in faxeos globos uerti ferebantur. Hæc autem uirgines in templo Vestæ, quod forma circulari fuit, inter Capitolium & Palatium morabantur assidue, ad quod ingredi interdum uetabatur nemo: sub noctem uero adire, præ pudore, masculo non licebat: foeminae uero fas erat, in quo nulla Vestæ effigies aut simulacrum Deæ cui immolarent uasebatur, quia Vestam nihil aliud quam animam & diuinum putarunt ignem.

Aa 4 quæ

In Parcarū Cereris, & Proserpine a dibus nulla simulacra.

In Vestæ templo Senatū cogi nō licebat.

Quatuor primū Vestales, deinde sex, tandem viginti.

Etiā imitæ ad hoc sacerdotiū cogebantur.

Amate nomē Vestalibus impositum.

Munus vestalium.

Honos vestaliū

Theratiæ vestali ius ferendi testimonij.

Alia vestalium munera.

Triginta annorum castitas vestalibus præscripta.

Honos vestalibus exhibitus.

quæ diuina mens animo concipitur, oculis non uidetur. Sicut Corinthi ædes Parcarū, Cereris, & Proserpinæ nulla habere simulacra dicuntur. Tametsi Vestā uirginis ore Tympanum gestantis, quod uentos contineat, nonnulli effinxere: cuius adytum ex fonte Camænarum Vestæ consecrato, ex Numæ legibus, Vestales spargere assuerant. Quod quidem minimè inauguratum fuit, ne quando in eo Senatus cogereetur, ideo nō esse Templum aliqui existimarunt: Licet in atrio Vestæ quod à Templo seiunctum erat, quandoq; haberi Senatū uideamus: Quibus uirginibus, ne sacra intermitteret, stipendium de publico statuit. Eas enim IIII à principio fuisse tradunt, quarum nomina Gegamia & Beremia, deinde Camilia & Tarpeia, primum à Numa iniiciatæ, & post Numam à Regibus ad Sacerdotium additæ. Lapsis inde temporibus, cum populus in VI partes diuisus foret, ut pro eo sua quisq; parte ministram haberet sacrorum, duas additas fuisse ferunt, donec aucto & propagato imperio, Collegium Vestaliū ad XX numerum constitutum fuit, quibus quæ præsidebat, dicebatur maxima. Has ergo arbitrio decretoq; Pontificis Max. ingenuas & libero patre genitas, etiam nolentes & ab inuitis ad Sacerdotium cogi compertū est, eas præcipuè quibus summa integritas, pudor, & uirtus foret, nisi Flamini, Pontificis, Auguris, aut Quindecemuiri sacris faciundis, Tubicinisue sacrorum, uel Septemuiri epulonum, aut Salij filia foret: Horū enim filias, inuitas & detrectantes ad Sacerdotium cogi nō posse, neq; cuius pater tres aut supra filios nō haberet, neq; illam cuius soror Vestalis fuisset capta, Pontificum decreto cauebatur, neq; illas quarum mater cum uiro dissidium fecisset, neq; in eodem cōiugio maneret. Quarum siqua mortem oppeteret, in demortuæ locum aliā capi oportebat: sed nec minor sex, neq; decem annis maior capi poterat, quæ uel parua & matrima non esset, neq; ea quæ aliquo oris aut sensus uitio laboraret. Quæ dum capitur à Pontifice Max. non suo nomine, sed Amata appellatur, omen ueteris denominationis sequi: siquidem quæ prima Vestalis capta fuit, hoc nomine fertur nūcupata. Quibus quidem ad sacerdotium admittis, assidua insidens cura inerat ignis sacri & æterni, qui in penetralibus Vestæ in fictilibus uasculis seruabatur, quasi cœlestis arcani custodia, & curam fidelem per uices agere, ignemq; seruare: Quibus propter sanctitatē & continuam uirginitatem, tātus est honos habitus, ut uelut sacrosanctæ, ab omni uiro rum contagio intactæ forent, aduersusq; eas, aut decreta iussusq; earum, nulli magistratui intercedendi facultas erat. Quibus hoc etiam tributum est, ut licet essent sub patris iure, postq; ad Sacerdotium ascitæ sunt, sui iuris effectis, testandi manumittendiq; etiā sine curatore libera facultas foret. Ipsæ tamen intestati hæreditatem adire, aut bonis succedere, uel ipsi intestatis hæredes aliqui esse nequibant, quod ueteri scito apud Laeonem cauebatur. Cumq; soli Theratiæ Vestali, priuilegio honoris, ius testimonij dicendi à populo datum esset, hinc effici cogiq; potest, reliquas testimonij ferendi ius non habere, eas tamē cum testimonij dicebāt, iudicio & foro adesse oportebat. Tum si qua dissidia & simultates, uel aliquæ exortæ offensiones fuissent, aut seditio intestina coorta inter ciues, ut Vestalibus intercedētibus & deprecatricibus, & quasi internūcijs, pacis fœdera inirentur, illarum curæ mandabatur: Hisq; medijs & procurantibus, offensarum culparumq; uenia impetrabatur: Testamenta quoq; & quæ secretioris consilij erant, quæ uel quis celari, & in abdito esse, & suo tempore in lucem promi uolebat, apud illas deponerentur, ut in fidei custodia essent. Quibus, postq; in Sacerdotium ascitæ fuerunt, XXX annorum castitas præscripta fuit: Primo enim decennio quæ ad cultum & arcanas carimonias, ritusq; sacrorum spectaret, quæ uel ueritissimis carminibus & monumentis prodita erant, ediscebant, Secundo uerò, quæ didicere, opere complere, & efficere: Tertio autem decennio, sacra & instituta, ritusq; & carimonias quas didicissent, alias edocere oportebat. Tunc demum exacto circulo annorum XXX, uelut emeritis stipendijs, liberum erat, uel Sacerdotio solui & aliam uitam nascisci, uel si uolet alij nubere, & filios educere, aut sacrorum curam gerere, & eodē cultu ornatumq; esse non uetabantur. Tantæq; dignationis fuere, ut si extra atrium Vestæ prodire uellet, nisi præcedentibus fascibus, ob honorem Sacerdotij, foras exire non liceret. Tum si uel morbi aut necessitate, tēplo excedebāt, quò uenerationis plus inesset, matronas

matronas & grandes natu matres insignes morū uerecūdia & probitate, quæ eas comitantur & custodirent, adhibebāt: cui ad omnē occursum, etiam COSS. Prætoresq; de uia decedebāt. Quod si dum foras uadunt, ad capitale quisq; supplicium traheretur, si obuiam fieret, ipsum tunc mortem oppetere, aut nouissimo exemplo affici non decebat: Tantoq; cultu & honore ob sanctitatem Sacerdotij habitæ sunt, ut seruitia fugitiua nondum Urbem egressa, in loco precationis retinerent, & seruitute eximerent. Ad se quoq; fugientes ab iniuria prohibere, atq; à cuiusq; magistratus imperio intercedere poterant: ab eisq; cum sacrosanctæ foret, aut decreto iussusq; earum, nulli magistratui, nec Tribunoplebis, qui pariter sacrosanctus est, prouocare permissum, tantūq; illarum iussui uirium & roboris fuit, ut Claudia Vestalis patrem iniussu populi triumphatam, ne cui Tribuno intercedere liceret, ascenso simul curru, in Capitolium sequuta fuerit. Quod si quando Vestæ ignis (cuius præcipuam ducebant curam) extinctus foret, id inter non minima prodigia habitum, magna semper mercede expiatū fuit: quippe ex eo formido, & non mediocris terror religioq; Senatui, populoq; incussa erat: illisq; non procuratis, aut dijs non propiciatis, à rebus agendis gratibusq; negotijs haud secus abstinebant, q̄ si dira & tetra prodigia, aut portenta calamitosa prædicta forent. Ea uerò Vestalis cuius custodia fuerat, ob secordiam, sicut ob alia crimina, à Pontifice Maximo, qui eas fidei custodia seruabat, flagro plectebatur: In abdito enim conclauis & penitus obstruso loco, eam obtento linteo flagris plectebat. Ignem uerò extinctum ita suscitabat, ut uas æneum pellucidum, trium angulorum, ad Solis iubar obijceret, ita ut undiq; accensus in orbem coiret: illudq; usq; adeo diuerberaret, donec conceptum ignem arida materia Clibano in ædem ferret. Quem quidem nouum accendere CALEND. Martijs, quibus principū anni agebatur, quotannis solitæ sunt. Fuitq; is ignis perpetuus, in penetralibus sacris, & penū Vestæ, uelut sanctiore recessu, conditus: in quo Palladium & Dijs Penates Troia aduecti fatale pignus Imperij colebatur, ad quod nulli hominum, nisi Vestalibus & Pontificibus adire fas erat: Qui quidem Dijs fuere duo iuuenes ueteris artis & operæ paruis imagunculis sedentes, & militari more pilatenentes. Tametsi Palladium ab Aenea aduectum, nonnulli Apollinem & Neptunū ferant: alij Troianam Palladem Romæ, & Lauini, Luceria, & Siritidæ, demonstrari tradunt: qui ab Aenea in Italiam allati, Lauini mansere primū, mox ab Iulo in Albā à se conditam translatos, pristinam Lauini sedem sua sponte reperisse dicunt. Quod si quando Vestales sacra Dijs libarent, aut Vestæ rem diuinam facerēt, eo cultu ornatumq; erant, ut licet uittatæ incederent, album tunc uestimentum, quod suffibulum uocāt, oblongum prætextum quadrangulū in capite sumerent, illudq; fibula subnecterent: Castaq; mola & sale tuso, ac in ollam fictilē misso, & mox in aquam iniecto, sacra facerent, calicibusq; fictilibus, qui Cululi dicti sunt, Vestæ & Dijs libarent: Scirpeasq; effigies XXX numero, quas Argeos uocant, ex uirgulto statis diebus in Tyberim deijcerent, arasq; Deorum, numinibus accenso foculo, dicarent: quibus hoc proprium ferunt, ut defectum capillum tanq; sacrosanctum uulgo atteri nō sinerent: sed in Loto arbore cōspiciuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, apponerent, cui ob id capillatæ nomē. Tū si quando sacramento adigebatur, nisi per suam Vestā iurare licebat. Eratq; Vestalium opus, annis singulis stata die Regem Sacrorum adire, utq; uigilaret, ne uel diuina intermitteret, præmonere præcaueretq;. Tantæq; dignationis & pudoris habitæ sunt, ut his præsentibus tanq; arbitris numinibus, non factis modò, sed & uerbis obsecrationis, & prætextatis abstinerent: easq; uelut augusta & sancta templa, atq; unicum castitatis exēplar, religiosè obseruarent. Et tametsi tātū exēpli & disciplinæ forent, illas tamen Athletarum spectaculis, & Theatro interfuisse quādoq; legimus, scilicet remisso officij munere, de concilij sententia. Siqua uerò detestabili scelere polluta, omnium sententijs Pontificum incesti conuicta & damnata foret, in eā manus aut uim inferre nulli licuit: sed postq; familiam in potestate habere, & sacris abstineri iussa fuerat, stata die sub effosa humo ad portam Collinam, in loco cui Scelerati nomē, uitam defodiebant: uirginis uerò stupratorem in Comitio caedebāt ad necē. In ea enim subterranea erat fouea, ad quā gradibus descensus, & in imo lectulus, lucerna ardens, panis simul & lac,

Vestæ ignis extinctus prodigiū loco habitū.

Vestalis cuius incuria ignis extinctus, flagris caesa à Pontifice.

Ignis uestæ resuscitandi ratio.

Palladium & Dijs penates in uestalium custodia.

Vestaliū ornatus in sacrificiis.

Suffibulum. Sacrificij modus.

Scirpeæ effigies in Tyberim deieciæ.

Loto capillata.

Vestaliū ius iurandum. Munus aliud uestalium. Honos.

Spectaculis admisse.

Vestalis incesti conuicta poenā.

Stupratoris poenā.

item

Item aqua & in Gutto oleum : Virginem uerò damnatam demptis uittis, è uertice fea retro impositam, cultu miserabili, maximo omnium horrore, eò deducebant, quò ubi deducta fuerat, uinculis solutam, Pontifex Maximus solene præfatus carmen, capite uelato ad ostium soueæ cõstituebat, & postq̃ ingressa fuerat, illo auerso, & scalis sub latis, desuperq̃ aggesta humo, defodiebant uiram, ita ut ab omni hominis tactu illa ex tingueretur. Qua die tanq̃ lugubri & ominosa, cõsternata Vrbe, uelut si repentinum incommodum accidisset, iustitio indicto, nihil publicæ magnæq̃ rei agere licebat. Tanta uidelicet cura, tantaq̃ sollicitudine præsci cauebant, ne qua in Sacerdotes & Deo dicatas uirgines uis fieret. Fuere autē Vestales incesti damnatæ inter alias, Popilia, Aemylia, Oppia, Fabia, Minutia, Sextilia, Opimia, & Fleronia, inter quas Caparronia suspensio supplicium præuenit. Fabia uerò incesti causam dixit, cum ei Catilina obijceretur, & quia soror Terentiæ Ciceronis erat, inducto crimine, absoluta fuit. Cornelia Maximilla absens & inaudita à Domitiano incesti rea, cum esset absoluta, non admissi forsan criminis, prauo iudicio pœnas dedit. Cumq̃ Urbina falsi criminis, uirgis cæsa & uiua defossa fuisset, religio Urbem peruasit, immeritâ pœnâ luisse, quod pestilenti contagio matronæ mortuos ædebant partus, ipsaq̃ una interibant, ob id admissum plecti & merita noxa puniri. Posthumia uerò ob mundio rem cultum, criminis insimulata, causam dixit, mox sine noxa & innocens comperta, de Collegij sententia, omnium uotis absoluta fuit.

Vestales incesti damnatæ.

Que absolute

Innocentes condemnatæ.

¶ Ex quibus Veteres captare auspicia solerent, & auspiciorū quæ prospera, quæue piacularia sint. Caput XIII.

Auspiciorū quinq̃ genera.

AUSPICIOS Rhomanorum aded auspicijs deditos fuisse constat, ut post Urbem conditam, falsa illa superstitione, & praua religione ducti, nihil bello uel pace, domi militiæq̃ agerent, nisi auspiciatō. Sed inter auspicia de quibus antiquitas fabulata est, quæ prospera, quæue piacularia sint, sæpe quaesitum est: In primis receptum est, auspiciorū quinq̃ genera obseruari ab augurandi peritis, primū ex cœlo, secundum ex aurbus, tertium ex tripudijs tum ex quadrupedibus, ultimū ex diris: ex his quædam oblatiua sunt, quæ non postulantur: quædam impetratiua, quæ optata ueniunt. Oblatiua non semper auspiciū faciunt: Siquidem in potestate uidetis sunt, an illa ad se pertinere uelint: in Augurū enim disciplina hoc traditur primū, nulla auspicia, siue boni, siue mali prænuncia, ad eum qui illa obseruare negauit, pertinere: Nam temere iacta, & sine ratione uaga, diuinationē non recipiunt. Ex impetratiuis autem auspicia uera sumi sæpe notatū est. Quotiesq̃ Augures ex arce auguriū petunt, Lituū tenent sine nodo aducum, quo cœli regiones & certa spatia, quibus uidenda adpertinere uolebant, quæ Tēpla dicta sunt: Sedebat enim Augur uelato capite, & Lituū cœli regiōes notabat. Ex cœlo fit augurium, ut si læuū intonauisset, quod prosperi euentus putarunt esse: idem si fulgur à sinistra in dextrā emicuisset, Hetrusca disciplina, quia quæ nobis læua sunt, à Dijs dextra ex parte demitti putant. Ideo fulmen in rebus omnibus lætum auspiciū facit, boniq̃ euentus est, si sinistra ex parte uenit: In auspicijs em̃ quæ sinistra sunt, bene euentura putantur: tametsi Græci dextra ex parte ueniens auguriū auspiciatius putēt. Ex his tamē dira habentur fulmina, quæ per Septētrionem in occasum uergūt: quæ uerò ex ortu ducūt originem, & in eandem partem cœli circumactu redeunt, summā portendunt felicitatem, quale ostentum Syllæ Dictatori oblatum memorant, aut cum fulmen è cœlo decidit, rursusq̃ in sublimi crebris ignibus micat, quod fortunatum fuisse nemo dubitauit. Ipsum tamen fulmē quacumq̃ ex parte uenit, comitia impedit: Ioue enim tonante, nihil cum populo agi posse liquet: Si tamen tonet in comitijs, uitiū oblatum creandis magistratibus, atq̃ ideo obnunciari oportere: Si uerò grandinet simul & fulminet, calamitatem præsignari uolunt. Propterea cum omnes Dij manubias albas, nigrasq̃ habeant, solius Iouis rubras esse uolunt. Et quis Hetrusci uates IX Dijs fulminum iactus potestatesq̃ tribuant, quorū XI fuere genera: Rhomani tamē diurna Iouis, nocturna Sumano

Cerimonie dū ex arce auguriū petebatur.

Templa Ex cœlo.

Græci. Fulmina dira, & contra.

Fulmē comitia impedit. Manubias Iouis cur rubras. Fulmina diurna Iouis, nocturna Plutoni tributa.

Sumano (quem Plutonem dicunt) tradiderunt. Fuitq̃ memoriæ proditum, ea fulmina quæ solus Iupiter excutit, læta esse, quæ uerò cõsilio Deorum aduocato, auersa reputari. Ideo fulgetras adorare, & poppyfmatibus obstreperere, consensum esse gentium, Plinius notauit. Est autem poppyfma sibilus tenuis ore emissus. Græci uerò, ut uim tonitrus & speciem fulminantis cœli auerterēt, pateris uina effundebant. Thraces dū fulminat aut tonat, in cœlum sagittas intendūt, rati Tonantem hostem esse Dei, quē ipsi colerent. Paulo tamen Aemylio apud Amphipolim sacrificante, fulmen è cœlo emissum, cum sacra cõbussisset, Regni mutationem portendit, quod mox consequutum est. Fuitq̃ opinio Haruspicum, fulmina magnopere fieri in pollutis Lucis: ideo reliquias fulminis cum sacrificio sepelire, dispersosq̃ ignes in unū cogere, & quadam tacita prece, terræ condere solebant, quem locum Bidental dixerunt. Nonnulli impares tonitrus boni ominis esse, & felicia portendere uolunt: pares autem, diros euentus & calamitates: Alij matutinos uentū: Imbrē uerò meridianos prædicere: Serena tamen tempestate tonuisse, hominesq̃ aut ædes sacras de cœlo tactas esse, tristis euentus fuisse, & auspicij mali, sæpe notatum est. Contrā uerò Homerus Iouē sereno intonuisse post effusas preces, felix omen & ratum auspiciū fecit. M. Crasso castra quæ trans Euphratē metatus fuerat, his fulmine ic̃ta, triste prodigiū & infandas cædes attulere. Alij ex fulguribus quædam publica adnotarunt, alia priuata: publica non ultra trigessimū portēdere annum, nisi in deditione oppidi: priuata non ultra decimū augurium facere, nisi in sponsalibus & natali die auspiciata, ex quibus quædam postularia, alia pestifera, pleraq̃ consiliaria dicta sunt: aut monitoria, uel auxiliaria, hospitalia, uel regalia, nonnulla peremptalia, quæ superuenientium fulgurum significationem perimunt: Ea enim tantam uim habent, ut quicquid alia portēderent, illorum interuentu tollatur. Quod uerò interuentu fulminis portētum est, alterius significatione tolli nequit: pestifera mortem, postularia sacrificiorum emendationem admonent. Pars multo maxima tria fulminū genera fecit: Consiliarium, quod post cogitatum negotium superuenit: Authoritatis, cum post rem perfectam, bonum aut malum quod futurū sit, prædicat: Status, ubi nec opinantibus nobis fulmen interuenit. Quæ uerò fortuita sunt, & in casu posita, nulla ratione subnixā, diuinationē nō recipiūt. EX AVIBVS uerò, Augures quasdā obscines, quasdā præpetes notarunt: obscines cantu, præpetes uolatu augurium facere & futura prædicere: Semper enim cantus obscinis cum sinister est, secundissimus fuit. Ex præpetibus autem, Aquila, Vulture, & Buteone, Sanquali, & Immusylo, lætantur, easq̃ felicitis euentus esse, cum ingentibus alis patulæ & porrectæ uolant. quasdā dixerunt funebres, quæ omine auerso aliquid fieri uerant: nonnullas superuaganeas, quæ ex summo acumine emittunt uocē: alia caduca auspicia, cum in tēplo per Augures mēstato aliquid excidit: pleraq̃ Cliuia, quæ difficulter eueniūt. Aquila si dextra ex parte uenit, felix omen facit, & magnarum rerum auspicia, quas quidem uolatu augurium facere, præcipuē si stridentibus alis euolare uideant, omen futuri maximi boni, ac læta, & magna portendere dixerunt. Vultures quoq̃ Rhomulo in condenda Vrbe præsens auspiciū fecere: Sed tamen Vultures Aquilarum foetus implumes occidisse, nidusq̃ eueruisse, ipsosq̃ à pastu pedibus & rostro abegisse, Tarquinio Superbo exiliū, & Regni amissionem, quæ mox sequuta sunt, portenderunt. Aquilam Tarquinio Prisco pileum detraxisse in sublimi, deinde capiti reposuisse, Regnum ominatam ferunt: Sicut Aristander Aquilæ augurio uictorem Alexandrum prædiuinauit: Rurfus corruptum iaculum è manu Satellitum abstulisse, & in profundū deiecisse, uelut prodigiosum ostentum, Dionysio exiliū, & Regnum sibi abrogari, funestasq̃ calamitates præmonstrauit. Fuitq̃ diu quaestionis, an Sanqualis & Immusylos inter Aquilas censendi forent: quorū uolatus licet æuo priore incognitus, secundissimos habere euentus censebatur. Cumq̃ ex aurbus omnia multi obseruarint, præcipui fuere Cares, quibus Rex Caras, ex aurbus auspiciū dedit primus. Postea Arabes, Phryges, Cilices, Piscides, Paphili, & Galli, auium cantus & uolatus religiosē obseruarunt: ex quibus uera auspicia ominati sunt, quibus obseruatis, haud secus q̃ ex oraculis euenta rerum & negotiorum præsumpserunt. Sæpe tamen Vulturem in ædem Iouis, aut Deorū uolasse, prodigiū loco

Poppyfma. Fulminis auerſa tendi ratio.

Ful. in pollutis lucis.

Bidental. Tonitrus impares, pares, matutinus, meridianus, sereno tēpore emissi.

Fulgura publica, priuata.

Fulgura postularia, pestifera, consiliaria, monitoria, auxiliaria, hospitalia, regalia, peremptalia.

Triū fulminū genera apud plurimos.

Auguria. Aues obscines.

Aues præpetes.

Aues sinebres Superuaganeas Auspicia caduca.

Cliuia. Auspicia ex aquila & uulture uolatu.

Quo getes auguria potissimū obseruarint.

Sinistrū omen ex Vulturibus.

loco receptum est: ideo uelut portentum malitiae auspicii, protractatum fuit: Si tamen Vultures, Corui, & Aquilae in unum coirent, eadem haud dubiam. & si Grues uolantes a recto flecterent cursu, & retrocederent, infandam nauis tempestatem, & mare proceliosum, mox turbines, & fluctus praenunciarent. Ciconiam non ut Grues prodigiū facere dicunt: sed in augurijs non dubiam ferre concordiae significationem. Proxima est Accipitrum natura, praecipuum uero genus, quod Circum appellatur, altero pede claudū, quod fortunatum nuptijs, & pecuariae rei opinati sunt. Contra Miluus dirum malitiae omnibus, semperque infortunia praemonstrare creditus. Triorchon uero, cui principatum dedere Augures, & Falconem felicitis euentus, futurique maximi boni spem habere, augurio expertissimo comperit. Est autem Triorchon quem Buteonem antiquitas dixit, qui quod tres testes habeat, Trioches dictus. Falconis uero auguriū tam auspiciatissimum Thucis fuit, ut uiso augurio, Capua in solo felicissimo condiderint. Daro Accipitrum uisio duo Vulturū paria uellitantium, omen fuit, quod est coniuratis sumpto supplicio, haud multo post Persarū regno potiretur. Picus uero Martius & Luscinia efficacis auspicio habentur, prosperaque semper & felicitate decreuerunt, inter quae Ardeolas, quas Leucos uocant, cum ad austrum uolant uel septentrionem, magna semper portendere uoluerunt: Soluti enim pericula & metus exinaniri eorum aspectu, multorum opinio fuit. Luscinia quae in ore Stesichoris infantis cecinit, talem illum futurum designauit, quantus postea fuit. Contra Hirundines infausti ominis esse, & ancipitem asserere fortunam, multi prodiderunt: Nam Cyro Regi, dum contra Scythas bellum parat, Hirundinum uisio infaustam fecit expeditionem, Eadem quoque Pyrrhi tabernaculo, & in nauis Antonij insidentes, suscepti belli infelicitatem & funestas clades portenderunt. Picus quoque Martius in capite Praetoris iura reddentis deprensus, & occisus, futurum excidium auguratus fuit: in Vexillis uero Sabinorum insidens, felix auguriū fecit. Columba si comitata est, prosperos successus auguratur, caeteris autem nullius auspicii credita est: sicut Cynus nauis, & his qui fretum agi uolunt, prosperos cursus denunciat, reliquis uero inauspicatus. Circum tamen de genere Aquilarum, columbam discerpentem unguibus, felix nuncium attulisse Homerus uoluit. Praeposteros aut uespertinos Gallorum cantus, optimi euentus multi notauerunt. Themistocli pridie quae in Xerxe duceret, auditus Gallorum cantus, uictoriae mox futurae praenunciū fecit: idque ideo, quod uictus nequaquam canit: uictor uero obstrepit & murmurat. Contra uero Gallinarum: nam dirum aliquid imminere, aut futurum incommodum illarum cantus designauit. Inter reliquas uero inauspicatissima feruntur Incediaria, & Picularis, propter quam Urbs saepe lustrata fuit, quae autem haec fuerit, maximae quaestionis est. Coruus quoque inter aues inauspicata est garrulitatis: pessimam uero Coruorum significationem maximam cum glutiant uocem uelut strangulati, Plinius notauit: Si uero ab ortu clara uoce occinuerint, praesentem felicitatem: contra uero ob occasu exitium apportant: Coruos tamen pullos deuorasse, reliquiasque in nidum detulisse, dissidium inter Syllam & Marium, quo plurimum sanguine pugnatum est, designauit: Coruos quoque aurum corrosisse, uelut dirum malitiae portenti procuratum fuit. Eadem quoque aues inuolantes obstrepentesque, Alexandro Babylonia ingressuro, & Ciceroni imminens periculum extremasque aerunas praemonstrarunt: A dextra tamen Coruus, & a sinistra Cornix uel Picus, spem non ambigam & ratum auspiciū fecere. Maximam uero abominatus est Bubo, tristis & dirus auis, uoce funesta & gemitu, qui formidolosa, dirasque necessitates, & magnas moles instare portendit: Ipsum tamen cantu & stridore querulo, dirum facere auspiciū putant, tacens non semper malus fuit: quippe Bubonis aspectus Agrippae captiuo Iudaeorum regnum portendisse fertur. Noctua quoque non semper infortunia facit: namque uolans insignem de hoste uictoriam quandoque apportauit: Apud Athenienses enim Noctuae uolatus uictoriae semper fecit auspiciū: Si tamen sereno canit, tempestatem: tempestate uero si occinuerit, serenū nunciare fertur. Eadem uero in hasta Regis Pyrrhi insidens contra Argos euntis, fatum illi & discrimen extremum praedixit. Apes quoque suo examine dira ostenta saepe & triste auspiciū fecere, sicut ante pugnam Pharsalicam in ara insidentes, & in nauibus conspectae, dum per aquora ferrentur, Dionis & Pompeio

Pompeio Magno cladem perniciosam, & calamitosos casus praenotarunt: Et cum in castris Bruti examen conspiceretur, mutari castra Haruspices iusserunt, nequid diri portenderent: Nonnumquam felici euentu, sicut cum in castris Drusi uia dependente insedere, quo tempore ad Arbalonem prosperrime pugnatum fuit: Ipsas uero apicem arboris insedisse, oppugnationis futurae, & terribili belli asserere signa, multi adnotarunt: quae uero apes in ora infantis Platonis aduolarunt, haud dubiam spem eius magnitudinis attulerunt. Aliter Vesparum examen: nam calamitosum auspiciū facere probatum est. Aues autem omnium generum circūuolasse, felicitatem magnae fortunae, diademataque Regum mox futurum Gordio ostenderunt: Ferunt in Alexandriae descriptione, cum ob gypsi inopiam moenia farina frumenti designarentur, aues omnis generis illam depascentes, omen fecisse, horreum uicinis gentibus quandoque futuram. Ex tripudij uero esse auguria, Veteres fabulati sunt: ut si pulli non addixissent, uel si uitulus sacrificantium manibus proripisset, aut hostia profugisset, uel percussa mugitum dedisset, uel si inter sacrificandum aliquid triste oculis aut auribus occurrisset, seu in extis caput iocineris defuisset, quae omnia foedi euentus esse, nemo dubitauit. Flaminio sacrificanti, uitulus qui multos cruore inspexit, omen magni terroris fecit. Vel cum pulli e caeua addicerent & pascerentur, ita quod tripudium facerent solistimum, quae secundissima traduntur auspicia: Nam pascentes aues uidere, felicitatem portendere multi censuerunt: Lydi, Persae, Iberi, & Thraeces, non ex aibus, sed maxima auguria ex uino obseruauerunt: Nam uinum effundere, aut uestes uino inquinare, felicitis haud dubiae fortunae signa esse, augurati sunt: idque attestat Homero, qui Ulyssae descendente, & bona uerba precante, Alcinoi uxorem humi facit uinum fundere, uelut preces ratas Dijs habituris. Germani ex hincitu & fremitu equorum, monitus futurorum praedici putant, quos nullo opere contactos candidi coloris plurimos educebant. In Cappadocia ex Myrrhacinis uirgis: In Scythia ex Salignis humi constratis: alij ex uibrata salitione oculi, quod augurium palmicum: In Lycia ex piscibus quos Ichthyomantes uocant: Atque Enaries Androgeni ex Tiliae fronde uaticinantur: Nasamones uero ex somnijs ad sepulchra defunctorum: Fuitque apud Byzantios receptus mos, ut Scombrorum Regem uidere, qui inter Conchylia est miri aspectus, aut iunctum lumentum stercus emittere, fortunatissimos euentus faciat: quae singula Augurum disciplinis latius tradita & praecipua sunt. EX QVADRVPE DIBVS autem fuere quae pedestria dicuntur auguria: ut quae a lupo, serpente, equo, uulpe, caeterisque reptilibus fiunt. Lupum si ad dextram commearit pleno ore, magnae & prosperae rei augurium facere. & nullum praestantius esse opinantur: contra lupos in Capitolio uisos, prodigij loco est habitum, cuius causa lustratum Capitolium quandoque uidemus: Lupum quoque castra introisse, & laceratis obuijs intactum abiisse, exitium & cladem portendisse euentus docuit, toto postea exercitu ingenti clade affecto: Rursus cum cerua a Lupo fugata, inter duas acies euasisset illaesa, insignem uictoriam Romanis dedit: Lupos quoque in foro uisos, incolumes euasisse, armis opprimi patriam, & magna rerum momenta designauit: Cum in Libyam Colonia duceretur, Lupos metas, quibus agger designabatur, moribus dissipasse, uelut diri euentus effecit, quod minus deduceretur: Non sic Sannitibus deducuntibus Coloniam, quo Duce, auspiciam deduxere, quare Hirpini dicti. Fuitque animaduersum Lupum subnigrum obuiam factum, grande discrimen asserere. Iuuenca si annicula, aut mula si gemellos peperit, ostentum dirum pestemque denunciat. Sicut Leonis aspectus famosus fuit & inglorius, itineraque infesta facere creditus: Namque hostium pugnam saepe portenderunt: Caprae uero salutaris: Haec enim Carano eximiae felicitatis duces fuere. Asinum Leonem occidisse, omen magni terroris fecisse, necemque Alexandro portendisse, literis mandatum est. Serpentem per impluuium decidisse, aut iter comitantium interrupisse illaesus, uel foetam uulpem obuiam habuisse, aut canem alienas aedes introisse, formidolosos casus & insignem calamitatem facere, periti adnotarunt. Serpentem quoque extis solennibus depastum, diri omnis & extremi exitij loco est habitum. Contra Syllae inter sacrificandum serpens uisus & elapsus, felicem uictoriam dedit. Suburbana uero colubris plena, equosque

Ex u. sp. Ex omni generis auium cum uolatu. Auguria ex tripudij. De hoc plurim. li. pri. ca. xxxix. Ex uino. Odiss. xij. Ex hincitu & fremitu equorum. Ex uirgulis. Ex oculis. Ex piscibus. Ex tiliæ fronde. Ex somnijs. Byzantij. Ex quadrupedibus. Ex lupo. Ex interea anniculae aut mule partu. Ex leonis aspectu. Ex capra. Ex asino leone occidente. Ex serpente, uulpe, canis.

illis depastos, Cræso Lydorum Regi ab externis Regnum subigi portenderunt, Mures cum candidi sunt, lætum auspiciū faciunt, licet illorum occentu dirimi auspiciā dicantur: Namq; occentus Soricis auditus, Fabio Maximo Dictaturam, & C. Flaminiō magisterium Equitum, deponendi causam dedit. Mures quoq; in Argillæ fundamentis apparuisse pugnantēs, ciues præferoces & militares, haud dubio argumento præsignauit: Ea enim urbs ad Strymonem bonis auspicijs cōdita à muribus dicta est. Sicut Coronæ ciuitas in Pelopōneso ad Pamisi flumē, quod Cornix ænea in fundamentis apparuit, felix * nomē tulit: Si quid tamē Mures arrosent, tristitia semper & dira portenderunt. Carboni Imperatori corrosis fascijs, quibus in calciatu utebatur, exitium prædixerunt: Aurumq; & clypeos corrosisse, Marficum portendere bellum. Lepus quoq; occurrens in uia, infortunatum iter præsignat, & ominosum: idem uulpes foeta, & canis prægnans. Mustela quoq; sicut Picus à sinistra ueniens, infausti ominis est. Feruntq; Arietem insolito colore natum, miram felicitatem prænotasse. **EX DIRIS** sunt offensiones pedum, uoces exaudita, res oblata oculis, & alia id genus, ex quibus certa captantur auspiciā: lumen offendisse, laciniam adhæsisse, uel prolapsum occidisse, obscœnum ostentum esse, uulgo receptum est: C. Flaminius quo tempore ad Trasimenum oppressus interiit, cum in equum insilisset, equo prolapsus, repente corruit, diro & foedo euentu, quo ad internecionem crudelem in modum casus, occubuit: Neroni Cæsari Alexandriam profecturo lacinia adhæsit: Diuus uerò Augustus læuum sibi calceum præposterè indutum animaduertit, qua die seditione militari prope afflictus est. Et Pompeio Magno pullum amiculum qua die ad Pharsaliam profligatus fuit, diras uastitates præmonstrauit. Voces quoq; exceptæ in utramq; partē magnopere augurium fecerunt: Iccirco in rerum principijs, quod bonum, felix, faustumq; foret, præfabantur Veteres. Cum maximas clades Vrbs perpeffa fuisset, & accipiti contentione agerent Patres, an relicto patrio solo, Veios migrarent, uox Centurionis audita, **HEIC MANEBIMVS OPTIME**, Urbis sedem stabilisse fertur. Aliiter Crasso in bellum profecturo, qui Caueas ficus uenales clamabat, illud omen fecit, quo spoliatus fama & fortunis omnibus, memorabili clade profligatus interiit: Neroni rursus paucis ante ipsius cædem diebus, de Mausoleo uox exaudita fertur, nomine eum ciens: Augusti quoq; Cæsaris supremo digressu ab Vrbe uox temere emissa augurium fecit, non amplius Rhomæ eum futurum: sicut Scipioni in Africam profecturo, promontorium pulchri incolumem spem ostendit. Contrà Hannibali cum ex Italia Africam peteret, sepulchrum diruptum, auspiciū ferale, Bruto etiam & Cassio proditoris in aciem obuius Aethiops calamitates præsignauit. Quare foedissimè & cruento bello, atq; intestina clade ita conflictati sunt, ut ambo uno prælio conciderent. Fertur quoq; Hadrianus Cæsar ex Mauri occurso futurā mortem imaginatus. Non sic Octauio Augusto: namq; Asinus cui Nicontæ nomen, & Asinariū cui Euthyco, obuiam facti, omen certæ uictoriæ attulere. Ac ne nimis uidear, nèue diutius studiosos fatigemus, de his hæcenus dixisse, abundè fuerit. Illud quoq; haud dubium, Sues comesse foetus, inter prodigia minimè reputari: Siquidem id frequens, neq; propterea ominosum fuisse assiduis exemplis probatum est.

Ex muribus.
* omen
Ex lepore.
Ex mustela.
Ex ariete.
Dira.

Ex uocibus ex ceptis.

Ex Aethiops occurso.

¶ Quid senserit Hieronymus Porcarius de iniquo Iudice, quibusq; modis litigantes frustretur & deludat.
Caput XIII.

Quatuor modis iudicia eludi.

HIERONYMVS Porcarius, diuini humaniq; Iuris sciens, homo liberi animi & acris ingenij fuit: præterq; uberem facundiam, mira in eo eruditio, & in maledicendo libertas admisto sale: erat enim acri iudicio, & ad irridendum contentiosus & audax, non infacetus, ita ut iocis urbanis unumquenq; carperet, & ad uiuum usq; lacefferet: is in confessu nobiliū, dum apud eum pro familiarī consuetudine diuenterem, dicere solebat, quatuor modis iudicia eludi, ueterum scitis traditū esse, odio, gratia, pretio, aut timore: præter quæ

quæ nihil esse quod iudicium animos flectat à uero, literis mandatum dicebat: Sed tamen, si quis improbum aut perniciosum Iudicem nactus fuerit, qui iudicio & legibus abuti uelit, innumeris ferè modis iudicia eludi & prauaricari solere, cōtra ius fastq;. Quibus uerò modis id fieret, memoriter ipse & expedite diserebat: Neq; enim solum iniquus Iudex (inquit) qui alteri parti pronior est, longis interuallis differendo iudiciū, Clientem pro quo ius stare uidet, frustratur & decipit, ita ut longa mora fatigatus, iudiciū relinquere cogatur, aut donec alius instructior fiat, expectet, ut alter interim dolo uictus occumbat: sed etiam cum non ex fide bona acta proponit & refert, cum quæ unius partis causam agunt, diuigenter enunciat: quæ uerò contrā, supprimit & tacet, bonum ius partis eludi atq; obtecti dicebat. Quinetiam multos uideisse assererat, qui illum cum quo lis est, cui plus nimio fauet, quo pacto aduersarij telis se opponat, instruere non uerentur, cum quid in re quæq; consilij capiendum sit, alteri parti enuncient, ita ut ille paratior factus, bonum alterius ius euerat, & conuincat. Cum alterius, neq; uoces animis, nec querelas auribus admittant. Et cum miser ille timidus imprudensq; rerum, Iudicis fidem implorando, frustra ipsius aures fatigauerit: Iudex interim seuerus & uehemens loquēti obstrepat, eumq; uel difficulter admittat, aut impotenti ore obiurget, uel si admittit ægrè & perinuitus, dissimulato sermone uultuq;, cum rædio admittere cogatur, quorum quidem nequitia & animi ad fallendum destinati, nulla maior (inquit) argumenta sunt, cum reconditus ille sensus, & obstrusus animus, quam labem misero illi afferat, non facile dinoscatur. Quinetiam persæpe euenire dicebat, ut malus Iudex, ut illum improuidum ad insidias ducat, & uana spe ludificetur, se dubitare in quo nihil uerendum sit, asseueret. Si quod autem in causæ disceptatione anceps dubium fiat, illud dissimulante omittat, ut cum maxime uicisse te credas, tunc tibi præcipue subeundum periculum sit. Nonnunquam euenire, ut cum diutius litigantem frustrari nequeat, precibus seu querelis fatigatus, causam in iudicio se producturum prædicat, aliorumq; iudicium exploret uota, nō ut causam æquo iudicio terminet, sed ut quo pacto inuadat, ius alterius solerter inquiret, illorumq; uotis in illius miseri perniciem exploratis, sine religione & fide ipsum perditum eat. Si uerò non dubiam spem uictoriæ uiderit, iudiciorum & litium mora ita rem producat, ut cum finire nutu omnem disceptationem ualeat, neutro inclinatis sententijs, suspensa omnia insectaq; relinquat, Desimq; ille contestans & hominum fidem, si quidem, quem appellet, quem obtestetur, quem imploret, nullum habet, diuturna expectatione & ampliore sumptu uexatus, de suo iure tandem decedere cogatur, quo foedius dici æstimariq; nihil potuit. Atq; utinam non his artibus foedissimè uexatos, nec quotidianis damnis tenore uno opprimi miseros uideremus. Postremò morem pessimo exemplo inualuisse dicebat, ut Iudices non iure, nec iudicio, sed per factionem & gratiam, aut libidinem, perq; inuidiam iudiciorū uota conferant, illic præsertim ubi in orbem super iure controuerso sententiæ explorantur: In qua quidem re, tanto certamine hinc inde exardescunt studia, ut maledictis inter se & contritijs, & plerunq; manibus uix temperent, tantaq; iudiciorum turpitudine fiat, ut nec iudicio, nec disceptatione, sed libidine, perq; omnes cupiditates suffragentur, studiumq; & gratiam aliquorum potiusq; uera iudicia inquirent: ac mille modos referebat, quibus iniquus Iudex, non iudicis, sed impuri latronis modo, uelut officina nequitia: per auaritiam & sordes bonum alterius ius inuadat, uanaq; iudicia pretio aut gratia nūdinetur, qui quidem non Legum periti, sed euersores potius humani iuris dicendi sunt. Rectè igitur Isocrates nunq; effici existimauit posse, ut hi qui malè instituti, aut moribus prauis & inciuilibus sunt, iustitiā assequantur. Deniq;, nihil malo iudice peius, aduersus quem, nec imperia magistratuuum, nec leges ualent: neq; facile esse inuenire hominem, quem nec flectant preces, nec dona transuersum agant: Inualuitq; uetus Adagiū apud causarū Patronos, omni dimicatione, cōtentione, atq; cura enitendum, ut Iudicē quē quis nactus fuerit, partim gratia, partim pretio, aut pactione, dando & pollicendo, propensior rem sibi quoquomodo parent, quo incolumi amico, nihil amplius quærendum illi sit: Isto enim maxime effici modo, ut eum ad uoluntatem suam ille, nutumq; conuertat,

Improbi iudicis technæ.

Vbi sententiæ in orbem explorantur.

Isocrates dictum.

Adagiū seculorū apud patronos causarū.

& qui gratia plus possunt, causa plus ualuisse uideantur, illiq; uel nunquam causa ca-

¶ Quæ in sermonibus quotidianis uulgata proueria apud R Romanos in usu fuerint, & quæ apud Exteros frequentia. Caput x v.

V LGATA apud maiores proueria, quæ magis fuerint obuia, de quibus meminisse potuimus, præ multis & ferè innumeris, hæc planè accepimus, eaq; licet breuib; conclusa sententijs, in sermone quotidiano usurpata, aliud dicere uideantur, ut aliud sonent uerba, aliud sentias; tamen sub alieno intellectu obliquis orationibus, quin magna plerunq; sensa & rerum documenta appareant, nulli dubium fuit: Horum exemplorum plena uetustas est: Nam si quos mutuo studio teneri, & consociatos sibi inuicem operas dare designabant, Mutuum mulos scabere dicebant: Quod scilicet ita opibus se ituarent, & alter alteri præsidio esset, quemadmodum muli inuicem se confricantes scabiunt. Contra uerò cum aliquis nihil proficit, & frustra operando fatigatur, ingenti periculo, fructu nullo, Oleum simul & operam perdere aiebant. Sicut Græcum adagium fuit, ὄνσ ποικίλσ ζήτησ, hoc est, Asini uellera quæris, quasi ad id operam daret, ubi laborando nihil proficeret, cui affine est, ἀλάκρομ τίλλασ, hoc est, caluum uellis. Et cum quis iacessit ad pugnam, mox linquitur animo, ut cominus cõgredi non audeat, Cantherium in fossa dixere: Sunt enim Cantherij equi testiculis defectis, & extinctis genitalibus, qui cum semine careat, lægüidiores & degeneres sunt: Quare Scythijs & Sarmatis peculiare est, equos præferoces eunuchos facere, quod molliis animis, mitiores fiant. Græco quoq; prouerbio increbuit, ut cum aliqua ita essent dissociata, ut non facile conuentura putarentur: Nihil esse cum fidibus Graculo, uel cum amaracino Sui, dicerent. Fuisse enim Amaracinum fragrantissimi odoris unguentum, ex Amaraco dilutum, Authores memorant. Ad hunc sensum, In lente unguentum: cui proximè accedit, ὄνσ πρὸσ ἀνδρσ, hoc est, Asinus ad Tibiam, & ὄνσ λυγρσ. Et cum quis diuersus agitur, & ita dubius animi fluctuatur, ut nec abnuere, nec polliceri audeat, & in quamuis partem declinet, præsens damnum aut exitium uideat, Se inter sacrum & saxum positum, uulgò iactitant: Deductum ab eo qui in fœdere ineundo, porcam saxo ferit: sicut Græcū est adagium, Διὸμῆδ' εἰσά δυνάγκη, quod scilicet ita astrictus maneat, uelut apud Diomedem hospites, quorum uisceribus equas depauisse dicitur. In eum uerò, quem diuersæ trahunt curæ, & incertus nutat, ut nunc in unam, nunc in alteram inclinet sententiam, ἐνμετασβόλωτ' ὄνσ κοδόνης, id est, mutabilior Cothurno, sermo percrebuit. Cothurnū enim calciamenti genus esse quatuor angulorum fabrefactum, ita ut utriq; pedi, & uiris, ac mulieribus aptetur commodè, perspicuè constat. Rursus siquid certum & destinatum esset, nec uana expectatione ferrentur, hoc re ad Sagram gesta certius esse. Contra uerò cum irrita caderent promissa, & uana spe ducerentur, se auribus Lupū tenere dicebant. Huc pertinet quod quotidiano fertur adagio, Inter os & offam multa incidere: cum aliquid discriminis in re certa, & ferè explorata futurum timemus. Sicut græco fuit adagio usurpatum, πολλὰ μετὰ πῆλα κνλκ' ἢ χεῖλε' ἄκρσ, id est, Multa cadunt inter calicem, suprematq; labra. Quod autem est de Sagra dictum, inde fluxit adagium, quod cum decem Locrorum millia, ad Sagram insperata uictoria potiti essent, aduersus Crotoniatarum centum & uiginti millia, idq; uix credibile uideretur, postea certis Authoribus re comperta, in prouerbium cessit, ut cum quid certo certius significarent, re ad Sagram gesta nihil certius dicerent. Cumq; ingenti animi sollicitudine premitur quispiam, resq; ita in angusto sunt, ut trepidum diffidentemq; animum gerat, omnisq; moles negotiorum, uno in loco inclinatura uideat, Hic mihi aqua hæret dicere solemus:

Mutuum muli scabunt. Olei & operam perdere. Asini uellera querere. Caluum uellere. Cantherium in fossa. Nihil cum fidibus graculo uel amaracino sui. In lente unguentum. Asinus ad tibiam. Asinus ad lyram. Inter sacrum & saxum stare. Diomedea necessitas. Mutabilior cothurno. Re ad Sagram gesta certius. Auribus lupum tenere. Inter os & offam. Multa cadunt inter calicem. Locri ad Sagram cæsi. Aqua hæret.

solemus: Tractum ab eo qui naufragium facit, qui aqua ori admota, penè submergitur. Et cum ex re quapiam totum pedit negotium, ubiq; tota moles periculi imminet, Hic mihi prora & puppis est, uulgatus sermo fuit. Contra uerò cum exoneratū animum curis, discussa sollicitudine gerimus, ut bona spe impleamur, Securos in utramq; aurem dormire pollicemur. Sicut rem saluam dicimus, Saltante sene, tractum ab eo, quod cum Circenses Rhomæ fierent, & turbatis ludis aduentu Hânibalis, in omen tragni terroris receptum esset, postea reuersi, cum saltantem in circo Senem inuenissent, rem saluam dixerunt. Clitellas quoq; boui admotas, cum minus uirō inertī collatū uiderent. Quisq; de rebus quarum nescius est, diiudicat, Sutores supra crepidas iudicare dicunt. Nouo quoq; genere prouerbij in usu uenit, ut qui tam ad imperandum, q̄ parandum iuxta paratus foret, quisq; nõ segniter madata exequitur, Mulus Marianus diceretur: Namq; Marius quæcumq; militibus mandauit, onera ipse inter infimos obiuit in primis. Quauis furculas quibus sarcinas Viatores gerunt, quas Marius primus comentus fuit, muros Marianos alij dictos uelint. Quotiesq; uictoria sine labore quæ sita foret alicui, ἀκονητι uicisse. Contra uerò, ubi multo negotio uictoria potiretur quispiam, κονητι uicisse dicimus. Cum enim puluere aspersus Athleta esset, κονητι uicisse dicebatur: Solere enim Athletas & multarum palmarum pugiles ad uires refouendas puluere luctatorio inspergi, quod fortius dimicent, ferè peruulgatum est, quem ex Nilo præcipuum fuisse uolunt. Pari exemplo cum parū comodi afferret uictoria, & haud magno discrimine a uictore uictus abest, Cadmæa uictoria dicitur. Apud Græcos uerò ἄδακρυς πόλεμ' ὄ, hoc est, bellum sine lachrymis: Latinis aut Lauroleia in mustaceis. Bullam quoq; dicebant, siquid haud multo post desitutum carnes habent: Est enim in aquis spuma tumens, quæ ex crebra agitatione nascitur, punctoq; teporis dissoluitur. Quare sermo Diogenis in eos qui ob coronas Olympicas lasciuirēt gaudio, percrebuit, ut Bullas accepisse diceret: & Calcaria spote currētī addita, si quæ sua sponte ad audendum agendumq; horramur. Oleum uerò in ore gestare dixerunt, cui loqui inhibitum est, cuiq; uerbum facere non licet. Contra ubi quis lingua immo dicus infinitæ licentiæ & audaciæ est, qui moderari linguam nesciat, Byzena temeritas dicebatur: Fuit enim Byzenus Neptūni filius procax nimium & intolens. Et qui ingenio timido & diffidenti scrupulum facit, ubi faciendus minimè foret, Nodum in scirpo quærere dicebant. Si quem uerò probum uirum designabant, qui nihil contra honestum moliretur, tutoq; eius fidei crederentur omnia, Dignum esse cum quo in tenebris micent, afferebant. Qui uerò ingenio perspicaci nulli occasione fraudis patet, τέρων πῆδκ' ὄνσ ἀλίσκεται, hoc est, Senex Simia non capitur, prouerbium fecit. Contra, siquis improbus ad nocendum paratus uenit, Fœnum habere in cornu dictus est: Erat enim prisca moris, bobus qui cornu peterent, fœni manipulos apponere, quod ad præcauendum homines paratiores forent: quare uerbum Siciñj scurræ fuit in Crasum, ideo conuictis parcere, quod fœnum habere in cornu uideret: Dicit quoq; ius ad affem, cum etiam minima librato examine moderata fuissent, uoluerit: & qui se uictū fatebatur, hærbando prouerbio iactabatur: quippe supplices & qui pacem petūt oleæ ramos uelamenta supplicum, aut gramen cum terra euulsū uictori offerebāt, uel Barbarico more, ferris coronati occurrebant, quasi illos quibus porrigerent, ducerent meliores. Mittere autē noctuas Athenas, γλαύκασ' εἰσ Ἀθῆνας uerus adagium fuit, cum ea quæ illi supersunt, alicui damus: Cum enim Athenis noctuæ affatim exuberent, qui illuc noctuas mitteret, nimirum ad ea loca merces ferret, ubi illæ redundarent. Et cum quis nescire, simulat quæ percallet, Cretes nescire pelagus uulgo dicitur: ex illo traditum, quod nemo Cretensis nauiculariam, & pelagi cõmercia nesciret. Quinetiam ex locis plura fluxere proueria. Nam siqui opibus claros & præpotentes flocci faciunt, illis ne decimam quidem Syracusanorū esse: & cum loca & salubrem aerē celebrant, Crotone salubriora dicitur: scilicet quod Syracusas ditissimas, sicut Orchomenō in Bœotia, & Crotonē, composita aeris tēperie saluberrimā ferūt. Etiā a personis plura Adagia fluxerunt: Nā & Zenone continētior, & Catone constantior, & Aristide iustior, crebro usurpatū est. Eò pertinet, non esse hominis cuiusq; Corinthum petere, quod

Prora & puppis. In utraq; aure dormire. Saltant senes. Clitellas boui. Sutor supra crepidas. Mulus Marianus. ἀκονητι κονησι. Cadmæa uictoria. Lauroleia in mustaceis. Bulla. Calcaria curæ uenti addere. Oleū in ore gestare. Byzena temeritas. Nodus in scirpo quærere. Dignum eū quo in tenebris micent. Fœnum habere in cornu. Dicere ius ad affem. Hærbam dare. Noctuas Athenas. Cretes nescire pelagus. Ne decima quidem Syracusanorum pars. Crotonē salubrior. Zenone continētior. Catone constantior. Aristide iustior. Nō est cuiusq; adire Corinthū.

De ponte deij-
cere.
Ad Triarios
rem uenisse.

Sero sapiunt
phryges.

Nequicq̄ sape-
re.
Corycaeus.

Risus Sardo-
nicus.

Equus Seianus
Aurū Tholosā-
num.

Vt Cæcias nu-
bes.
Grauiora Si-
bico.
Opprobriū ui-
ctis.
Iucundi acti la-
bores.
Lupus in fabu-
la.

Malū cōsiliū
cōsultori pesti-
mum.

Pollicē preme-
re.
In sinū despu-
ere.
Vbi quis male
audisset, aut
uerbo offensus
fuisse.

præceps in luxuriam ciuitas, ibiq̄ illecebræ libidinum forent, quæ magno parabantur. Tum si quem affectum & negotijs inutilem ducebāt, in quo nihil adiumenti, nihil con- silij foret, eum de ponte deijci oportere monebant: si quidē grandæuos ætate ad sus- fragia, quæ comitijs dabantur, non admittēbant. Cū uerō uehementer laboratur, for- tunæq̄ in extremo sunt, ita ut nulla daretur spes melior, Rem ad Triarios uenisse, in prouerbiū uenit: Cū enim Triarij in ultimo essent præsidio, ultra quos nihil opis sperabatur, cū abscissa omni spe, ad ultimum uentum esset, rem ad Triarios uenisse dicebant. Si quid autem tardè cogitatum, aut salubre consilium serò expen- sum fuisset, Serò Phryges sapere sermo fuit, quòd à Græcis fluxisse autumant: Nam cū decimo exacto anno, post magnas clades Troiani Helenā simul & iure belli quæ- sita, Græcis restituenda censerent, serò Phryges sapere, prouerbiū deductum est. Et qui in re quapiam parū sapere uisus, damnum patitur, qui sibi sapiens prodesse nequit, Nequicquam sapere dicitur, ad quam sententiā accedit Euripidis uersus, *μηδὲ σοφώμ, οὐδὲ οὐκ αὐτῷ σοφός*, hoc est, odi sapientem, qui sibi sapiens non est. Et qui astu & dolis nimium ualeat, Corycaeus nuncupatur, ex eo deductum, quòd ex Coryco latro- nes prædæ assueti, audacis ingenij & summæ solertiæ forent. In eos quoq̄ qui præfe- runt lætitiā, cū intus angantur curis, quiq̄ blanditijs uelant odium, Risus Sardo- nius dicitur, quòd in Sardinia apiastro similis hæbra nascatur, cuius æsus deducto ore uelut ridentes homines mortem oppetere cogit. Si quis uerò obrutus malis, cum for- tuna fluctuatur, ut nihil sibi prospere cedat, illum Equū habere Seianum, aut Au- rum Tholosanum asseuerant, quòd scilicet ita excidio & continuis cladibus præmi- tur, ut qui aurum Tholosanum habuere, aut Seiani equum: Sicut de segmentis He- lenæ, & Eriphyles aut Hermionæ monili Authores tradunt, quorū participes æru- mmarum continua mole oppressi, in extremum uenere discrimen: Sicut de Agæe, Iocasta, Semele, Argia, & Eriphyle apparet, quod & Græcis quoq̄ uice prouerbij fuit, *καὶ ἐφ' αὐτὸν ἔλκωμ, ὡς κελκίαις νῆφθ*, Mala ad se trahens, ut Cæcias nubes. Id eti- am apud Eleos in prouerbiū cessit, ut in eum qui continuis premitur malis, Grauiora Sambico pati dicerent. Cū uerò quispiam iniqua contentione uictus, ulterius dā- no premitur, Opprobriū uictis, adagium erat, quod à Brenno cū se Rhomani aus- ro redimerent, sumptum memorant. Tritum quoq̄ prouerbiū fuit, Iucundi acti la- bores, cū bene nauatam à nobis operam suauī memoria repetimus. Et cū inter lo- quendum medio affatu is superuenit, de quo sermo fit, Lupum in fabula, qui minime nos loqui sinat, esse dixerunt: Nam ferè constat, quem prior Lupus uiderit, pro lo- qui nequisse. Cūq̄ fraus animo agitata, à bono honestoq̄ in prauum transit, atq̄ in Authoris redit perniciem, Malum consilium consultori pessimum, in adagium uenit. Ac mille modis euulgata prouerbia fuere quotidiano sermone usurpata, quæ recense- re superuacua disputationis forent, quare ne exequar singula, cū non sit animus ea consuetari quæ ab alijs uerius explicata sunt & latius, de his hæcenus dixisse satis ha- beam. Illud utiq̄ antiqui moris erat, quòd cū alicui precabantur bene, ut quicquid fuisset cupitum eueniret, ne quid diri aut infausti successum læderet, pollicem pre- mēre iuebant. Quotiesq̄ in propinqua spe futuri boni, ueniam à Dijs petimus, in sinum despuere solemus, uelut ratas preces Dijs habituris. Cūq̄ in sermone quoti- diano quispiam male audisset, aut uerbo uocēue offensus foret, dicto ueniam postulare: in aueris uerò enunciatis, meliora ominari, atq̄ inuidiam uerbo abesse iuebant. In mentione defunctorum, illorum memoriā non sollicitari: in sordidis & obscœnis dictis, honorem auribus seruare, & præfari honestatem, ueteres consueffe, memoriæ & literis proditum est.

¶ Qui primus legem Theatralem Rhomæ tulerit,
& quot leges plebem ab Optimatibus
postea distinxerint.

Caput XVI.

INTER.

INTER eos qui à prima origine Spectacula Rhomæ ædiderunt, Tar-
quinij Pri-
scini Priscus opulentiū instructiūq̄ q̄ aliquis Regum ludos fecit
se dicitur: Is enim in ludorum apparatu, cultu, & magnificentia omnes
antecessit: ab ipso enim Circus maximus Spectaculis designatus locus
fuit, qui postea ædificiorū magnitudine, & aulico apparatu præcipuus
semper exhibendis ludis est habitus, in quo munera ingenti apparatu mox exhibita
fuere, diuisis locis plebi per singulas Curias. Cūq̄ intercedentibus annis, Patribus
Equitibusq̄, ac plebi Rhomanæ confusa loca fuissent, ubi spectarent, Cor. Scipione, &
T. Sæpronio c o s s. ludis Rhomanis per Aediles Curules discreta loca Senatoria
à populo fuere, utq̄ suus cuiq̄ honos seruaretur, lege cautū fuit, ut Optimatibus sub-
sellia proxima darentur: Quo tēpore præcipua loca Orchestra Senatoribus data sunt,
ubi in Scena saltabatur, & Chorus inducebatur: Podium Imperatori, & c o s s. Pro-
scenia & pulpita Optimatibus, nonnunq̄ Principi: siquidē Nero è Proscenio sæpe
spectauit, aliquando è Puluinari, quod in prima fronte Theatri Spectaculorum locus
erat. Fertur tamen Augustus Cæsar, Legatos sociarum foederatarumq̄ gentiū, in Or-
chestra considere uetuisse, cū quosdam Libertini generis illic spectare deprehen-
disset. Post aliquot uerò ætates, ut Imperator unā cum Sacerdotibus in sella Imperato-
ria ludis præsideret, cōsuetudo inualuit. Quæ quidem Scena in fronte Theatri ab uno
cornu ad alterum porrigebatur uersatilis, plerūq̄ ductilis, multis columnis & epistilijs
fulta, quæ primò parietem non habuit, sed frondibus obumbrabatur: Postea tabulis pi-
ctis in parietis morem componi cępta, quæ Spectaculorum sedes præcipua inde habi-
ta: Ea enim triplicis generis erat: Namq̄ Tragica columnis & Deorum signis ex-
ornabatur, quibus & tabulis pictis, partim ab amicis, partim è Græcia commodatis, ut e-
bantur: Comica ædificiorum figuram præfert: Satyrica uerò montibus inumbratur
& Syluis: In ea enim Histriionum sedes erant, qui ad ædendas in Scena operas loca-
batur: In Orchestra autem Chori: reliqua uerò loca popularia fuere, in quibus omnis
sexus & ætas, atq̄ infimus ordo sine discrimine spectabat: qui uerò à sedibus exclusi
fuerāt, excuneati dicti, G R A E C I uerò præter hæc Buleuticū construxere in Thea-
tro, ubi Seniores, sicut Ephebicū, ubi iuuenes spectarēt. ANTE hanc uerò legem, per
annos C C C C L X à condita Vrbe populus unā cum Patribus promiscua iniquitate
spectauit: Postea uerò P. Aphricanus superior cū c o s s. esset, cum T. Longo, ludis
Rhomanis plurima Senatorum subsellia à populari confessu separari iussit. Et cū eo
discrimine aliorum studium, aliorum indignatio esset, præbuisse eius rei nouitas non
mediocrē plebi sermonem dicitur, adeò ut ipsum Aphricanum, quòd eius rei author
fuisse, poenituisse ferant: gratiamq̄ ingentem apud ordinem Senatorium Aediles pe-
pererunt, qui sanxerunt ut gradus dignitatisq̄ cuiusq̄ & fortunæ discrimē foret, man-
sitq̄ aliquādiu lex seruata, usq̄ didicere, multo præstabilius esse, seruato gradu cuius-
q̄, quàm in colluione omnium Spectaculis interesse. Proditum tamen memoriæ est,
tempore quo promiscuus Spectaculorum usus erat, nunq̄ plebeium præ modestia &
uerecundia ante uirum Senatorium aut Consularem spectare sustinuisse. Cūq̄ post
aliquot tempora, plebs cum Patribus confusis ordinibus nihilominus spectaret, Sex.
Aelius Pætus & L. Cornelius Cethegus Cēsores, ne turba Patribus misceretur, cū
tantum hominum conflueret in Theatrum, alio edicto statuere, quod nō sine indigna-
tione plebis factum memorant, quæ se despectui haberi, & contemptam esse arbitrata
est: tamen Aelium Pætum in Censura collegam prioris Scipionis fuisse nonnulli tra-
dant: Rursus cū haud longo post interuallo, constitutione abrogata, Senatus & po-
pulus solutissimo more spectarent, Attilius Serranus, & L. Scribonius Libo Aediles
curules, Scenicis ludis & Rhomanis, ut diuisa loca plebeiorum à Patribus essent, popu-
lusq̄ discretus à Senatoribus spectaret, quarta promulgata lege, statuere. spectauerēq̄
aliquādiu, donec lege Iulia Theatrali & Roscia, ut in x i i i i ordinibus & subse-
llijs proximioribus Senatores atq̄ Equites spectarent, femota plebe, Optimatibus data
facultas fuit. Quorum numerum à Diuo Iulio adeò excretum fuisse constat, ut x i i i i
ordines, & proxima subsellia, solis Senatoribus non sufficerent: adeò ut Liberius mi-
mus.

Tarquinij Pri-
scini Priscus
Spectaculis su-
dium.
Circus maxi-
mus.

Loca in specta-
culis prius con-
fusa, discreta.

Senatorum lo-
cus.
Imperatoria
Optimatum.

Qui ludis præ-
siderant.
Scena ludorū.

Tragica scena.

Comica.
Satyrica.
Histriionum lo-
cus.
Chori.
Populi.
Excuneati.
Græci.
Seniorum.
Iuuenum.
Senatorū sub-
sellia à popula-
ribus seuncta.

Aedilium san-
ctio de dignita-
tis cuiusq̄, et
gradus discrimi-
ne.

Aelij Pæti &
L. Cornelij
dictum.

Attilij Serran-
ni & L. Scri-
bonij lex.

Senatoribus ec-
Equitibus xiiij.
subsellia in spe-
aculis.

mus inter Equites sedere iussus, præ angustia recipi uix potuerit. Quod & Syllæ temporibus iterum confusum fuisse crediderim: Nam Gladiatorum munus dedit, uiris æquè & mulieribus, locis promiscuis & indistinctis, in magna licentia spectandi, & sine ullo discrimine honorū. Cautum deinde lege Othonis fuit, quā Tribunus tulit, ut magis fortunarū & pecuniæ, quā generis aut honorum ratio haberetur: & non modo Patricijs aut Equestris ordinis, & Senatorijs uiris, sed summis honoribus functis, quibus CCC Sestertiorum ipsi, patri, auoq; census non fuisset, spectandi in XIII subsellijs ius non esset, eaq; loca honoris causa diuitibus solum constituta fuere. Quippe tenues & sordidæ inopiæ uiros, quamuis claros illustresq; quibus L Sestertia non esset census, mixtum cum ditioribus in XIII sedere, minimè decere arbitratus est. Tātāq; diuitiarū ratio fuit, ut duo primi ordines Tribunicijs & plebeis ditioribus exclusis, patricijs uacaret: Idq; non sine graui offensione nobilitatis. Quæ quidem subsellia ita compta habuere, ut crocum & uinum per singulos Cuneos spargeret, illosq; præcipuis odoribus diluerent, ac picturis exornarent, nonnunq; minio & Cysocolla harenam Circi sternerent, ita ut Hadrianus balsama & crocū per gradus Theatri strauisse feratur: Primusq; Clodius pulcher fuisse traditur, qui Scenam uarijs picturis signisq; & tabulis ornauit: Trebonius auro, alij argento, pleriq; ebore: Q. Catullus uelis carbalinis Theatrū textit, Lentulus Spinter byssino uelo: Nero Cæsar auri ramenta pro harena strauit, & uela stellata colore cœli posuit, totūq; Pompei Theatrū in unū diem auro operuit: C. Nerō Antonius & Murena Scenam fecere argenteam: Caius etiam princeps pegma ex argento duxit. Nonnunq; qui ludos dabant, ne populo sol officeret, aulæ suspendebant, plerunq; supparo usi sunt, quod posterior ætas pro aulæis accepit, quæ non modò in Theatro, sed in cubiculis ferè singulis habuere, ut si qd pulueris caderet, exciperetur: proditūq; memoriæ est. Cn. Pomp. ne populo æstus officeret, etiam aquæ decursum per subsellia duxisse: Mox Diuum Cæsarem in Aedilitate omni Scenæ apparatu argenteo usum esse, qui etiam in munere gladiatorio, forū Rhomanum & Viam sacram in clium usq; Capitolinum, linteis contexit. Apud Laomedæmonios uerò in omni commissione ludorū, Regum erant loca præcipua, quibus ut inter spectandum cuiq; liceret inniti, priuilegium datum est. Athenis si peregrinus publicis ludis in Theatro saltaret, mille drachmis pœna multabatur. Qua etiam Othonis lege decoctorib; qui fortunæ naufragio, nō suo uitio decoxissent, certus in Theatro locus constitutus erat, sicut uiatoribus Tribunicijs, ut eorū quoq; uera & salubris ratio haberetur. His quoq; qui artem ludicam exercuissent, ne in XIII sederent, eadem lege cauebatur. Qui uerò quæstum sui corporis fecissent, quicq; uilitate, & gula, aut luxuria se authorassent, uel ære obligassent, à Theatro arcebantur penitus. Quod Athenis quoq; statutum ferunt, ut qui multis flagitijs dedecoratus, aut nota turpitudinis nefariæ insignis foret, à suggestis & ludis arceretur: Idq; aded procaciter seruatum est, ut præfecti subselliorum per Cuneos dispositi, è subsellijs, in quibus immeriti sedebant, quibus Equester non fuisset census, ui spectatores deicerent. C. tamen Gracchum accepimus, cum animaduertisset contra instituta maiorum, passim Patricijs & plebeis loca Spectaculorum mercede locari nullo delectu, accitis operarijs & fabris, illa fuisse demolitum. Solitosq; Rhomanos principes, ob multa in Rempub. merita, Massiliensibus, exterarumq; gentium Legatis ab ultimis oris, locū inter Senatores spectandi pro insigni munere largiri: in quo proditur memoriæ de Germanis Lepidæ factum, qui cum alios de Rhomanis benemeritos in Senatorum subsellijs spectassent, ne inferiores officio uiderentur, ipsos non admissos sua sponte subsellia adisse, & unā consediisse. Contra uerò. L. Flaminium, Q. fratrem, cum Senatu motus, in cōmissione ludorum humilis & despectus extrema in parte federet, Populus uniuersus ob fratris egregia facinora, reuocauit, & inter Consularia subsellia admisit: Idem tamen Massilienses tam seueræ disciplinæ fuere, ut nullum aditum iuuentuti in Scenam uel Theatrū darent, quod essent morum corruptela, ne per obscœnos motus iuuenes impudicitia lasciuiet. Augustus uerò Cæsar milites atq; Equites ita discreuit à populo, ut eos qui bellis ciuilibus attrito patrimonio, Equestrē cēsum non haberent, si ta-

Othonis lex.

Subselliorū or
matia.

Peregrino A-
thenis saltare
in theatro non
licebat.

A theatri sic
fit.

Rho. exteris
locum in spe-
taculis dabat.

Massilienses iu-
uenes in scenā
uel theatrū nō
admisere.
Augusti statu-
ta in Spectacu-
lis.

men

men ipsis, aut parentibus antea fuisset, in XIII spectare permetteret, edicto legis nō obstante, qui etiā Cuneū suum Prætextatis & Pædagogis assignauit: foeminas quoq; quæ promiscuè antea assuerant, nisi ex superiore loco, spectare iussit, adeo ut summa Theatri deinceps solis matronis paterent: licet ab Athletarum Spectaculis noua constitutione omnem muliebrem sexum postea abdicaret. Virginibus uerò Vestalibus contra Prætoris tribunal locum dedit. Utq; Senatoribus quoties quid spectandum publice æderetur, primus subselliorū ordo uacaret, cavit edicto. Mox Tiberius spectantium immodestiam exilio multauit: Et cum confusis nihilominus ordinibus, & sine discrimine personarum spectarent, Claudius Cæsar Senatoribus loca restituit. Nero uerò Equitum subsellia sedibus plebeiorum, & inconditæ turbæ præposuit, ne Equester ordo à plebe uulgari & sordidis hominibus indistinctus foret. Quod & Domitianus sequitis temporibus, renouata lege Theatrali penè obliterata, iterū fecisse dicitur. Alexander autem Macedo militibus qui secum militiam meruissent, post emerita stipendia, priores sedes in Theatro, utq; coronati spectarent, pro munere largitus fuit. Eratq; constitutum Cæsarem temporibus, ut statio Cohortis ludis assideret, ut Theatralē licentiam cohiberent, & siquid turbarum aut maioris tumultus ingrueret, præstare forent: Quam Nero Cæsar dimouit, quod maior species libertatis foret, & plebs modestiæ experimentum sua sponte daret. Illud sine controversia conuenit, adeo post temporum curricula degenerasse Rhomanos & census æstimatione ferri solitos, ut non solum ad implendas Equitis facultates, non minus millibus CCC, opus esse ducerent sed ad Decurionatum, nullos nisi quibus centum millium nummū census fuisset, promouendos curarent. Qui quidem Decurionatus & domi, & foris magistratus præcipuus fuit. Namq; erat Decurio cubiculariorum & municipalis, tum ille qui x Equitum turmis præfectus militabat, Decurio dictus est. Fuitq; Pomponij opinio, eos etiā qui in Senatum & cōsiliū publicum asciti fuerāt, cum Coloniae deducebantur, quasi principes Coloniae, quæ pars decima Colonorum erat, Decurionum numero ceteri;

Matro. ab Ath-
letarum specta-
culis reiectæ
Vestales.

Nero.

Domitianus.

Alexander.

Cæsarem con-
stitutum.

Rho. de gene-
raruit.

Decurio.

Quid apud Scæuolam Iureconsultum sit Hierosiarachus, & quid sit Calix Diatretus. Ca. XVII.

ESTERNO die inter duos Iurisperitos, uesanos an furiosos uerò magis nomine censendos, nescio: clamosa disceptatio, & animosa contentio fuit, quid sibi uellet Scæuola de legatis annuis, qui censuit, quod si testator ex redditu cœnaculi & horrei Hierosiarcho & Libertis qui in templo illo erunt, x annua reliquisset, non ipsis modò, sed & successoribus legatum uideri. Quid esset Hierosiarachus ab altero exquirebatur: Cumq; nugator ille uultu & uoce immodesta Sacellum esse diceret, uel locum diuino cultui destinatum, & plerāq; nugalia ex autoritate interpretis effunderet: alter qui nō minus insipiens & delirus erat, quo nam modo successor Sacello dari posset, edoceri postulabat, cum Iureconsultus hominem signare uideatur, non locum: Ille autem cum insolentius & audacius eodem se uolueret, & iam non disceptatione, sed petulantissimis uerbis uociferarentur tanto tumultu, ut uix manibus temperarent, tandem cum multum fuissent inuicem debacchati, sedato clamore, & contentione deposita, me qui ad hos tumultus forte incideram, uelut cōmunem arbitrum appellarūt. Dixi ego falsa illos duci opinione, qui Hierosiarachum locum dicerent aut sacellum: sed eum dici cōuenire, qui præpositus rebus sacris fuisset, quasi princeps sacrorum, ἱερός, quod est sacrum, ἱερός, quod princeps, quasi rerum & Sacerdotij caput, quod Pontificis Maximi proprium esse conuenit, ἱερεύς enim sacerdos uocatur, cuius diuinarum rerum cura & procuratio est. Eum Græci ἱερέας dicunt, quod idem planè significat. Quippe qui sacris præsumt cærimonijs, prædictionibusq; Deorum multiplici nomine censentur: Namq; Hierophantas aliquos, alios Hierodidascalos, nō nullos Hieronomos, plerosq; Hierophylaces, aut Nomophylaces, qui frequentes erant, appellarunt, aut Stephephoros, qui Flaminū, uel Oronopolos qui Augurum loco fuere. Etiam quæsiuere ex me, quis esset Calix

Hierosiarachus.

Calix diatre- Calix Diatretus ut explicarem, de quo Vlpianum legem Aquiliam interpretatū, mentionem facere aiebant. Dixi ego quātū cōmīnīsci potui, Diatretum Calicem dici (ut Suidas interpretatur) uas torno politum & detornatū, cuius generis frequentia apud Veteres fuere : Tametsi Diarectum nonnulli dici putent, quod (auctore Festo) per Antiphrasim malum diem significat, qui sensus haud dubiè absonus foret, atq; impertinens. Censuit uerò Vlpianus, quod si Calicem Diatretum, hoc est, torno expoliū, artificii reficiendum aut aptandum dederim, si imperitia effractus foret, dāni iniuria teneri qui suscepit : Si uerò, quod rimas habebat uitiosas, fuerit excusatus, artificem non teneri Aquilia, nisi periculo suo se facturū conuenisset : tūc enim ex locato agi oportere, Aquilia agi non posse.

¶ In quo discretus ordo Plebeius à Patricio fuerit, & in quo Patricius à Senatorio, quòdue discrimē in uestibus apud diuersas Gentes. Ca. XVIII.

Rho. in duos ordines diuisi.

OMVLVM Urbis auctorē in duos ordines populum diuisisse, Plebeis scilicet & Senatorium, illorumq; progeniem Patricios seu Optimates, exemplo Atheniensium, quos ἀριστοὶς uocat humiliores uerò & inopem uulgum, Plebeios nuncupasse. Hisq; ingenuas artes reliquisse, uidelicet Patricijs militiam & magistratus gerere, sacra facere, ius dicere,

Patriciorū artes.

Plebeiorum.

publica & urbana negotia administrare. Plebeis autem militiam & agrorū curā, pecoristq; depascendi reliquasq; ingenuas artes demādas, satis constat, mercaturam, sordidas pudēdasq; artes, ut popinariam, & quæ manuales sunt, ad usum mortalitatis, Aduenarum.

Aduenarum.

Questus Rho manū contempus.

nis & his qui recens aduenerant, delegasse, Rhomanos uerò seruire ministeriū & laboriosa negotia exercere noluisse, quibus omnē quæstū sordidum interdixit : Nam quæstus omnis Patribus indecorus uisus. Quod Theseū in Athenarum institutione,

Theseus, Hippodamus.

& Hippodamum Milesium in constituendo optimo Reipub. statu, aliosq; Urbium conditores fecisse, ut secreti ciuū ordines, & ingenua officia à seruilibus distincta forent, pleriq; literis adnotarunt : Hi enim Rempub. in triplicis status, qualitatisue homines diuisere. Ion uerò Athenas in IIII distinxit ordines : Nam ex ciuibus quosdā

Athenienses.

Thespenses.

Agricolas, alios Opifices designauit, nonnullos sacris, reliquos Urbis præfecit. Thespenses autem in duo diuisi sunt genera, Opifices, & Nobilitatem, qui ad eò sordidas artes, & omnem quæstum auersati fuere, ut ministerium aliquod didicisse, uel aruo studiisse, polluere nobilitatem crederent : itaq; illorum paupertas maximè insignis fuit. Deniq; Aegyptij, Græci, Scythæ, Persæ, & Lydi, omnes qui artificio incumberent, pro ignobilibus ducebant, qui uerò militiæ, generosos. Scythis quoq; & Thracibus, qui in otio degunt, honestissimi habentur, qui prudentia & auctoritate anteibant cæteris. Arabes autem illorum politiam trifariam diuisere, ex quibus Sacerdotes primi sunt, his addunt Artifices, secundum Agricola, tertium Milites tenent locum. Quam institutionem ab Aegyptijs oriundam, multi in formadis urbibus & moribus instituendis sectati fuere. Quibus uerò rebus Patricij à plebe secernebantur, pluribus exemplis perspectum est : Siquidem Patricij & qui nobilitate præstant, quisq; honeste geniti & liberaliter educati erāt, Bullam in pectore, Lunulas in pedibus habebāt : Erāt enim sibulæ Eburneæ corniculatæ instar Lunæ : Quod à Numa institutum ferunt, ut Senatores eorumq; posterij nigris calceis Lunas annecterent. Ab Arcadibus deductū, ut se profelenos designarent, uelut amplissimum testimonium nobilitatis ferrent : quippe in calceis Senatorum Lunam adscripsisse, c numerum designauit, quo tunc Senatores continebātur. Ea enim Bulla aurea fuisse traditur, figuram cordis habens, quam etiam obsignasse dicuntur Veteres : cum plebei & Libertini scorteo loro muniretur : quam quidem pueri ingenui, & illorū qui equo meruissent filij, ad pubertatem usq; unā cum Prætexta induebant : illamq; exacta pueritia, solenni festo Laribus suspendebant : Sicut Romanae puellæ puellare rudimentum, pupas Veneri Argiuxæ : & maruræ uiro compositum capillum Palladi : Troezenæ uerò puellæ Hippolyto crinem cōsecrabant. In Syconia quoq; ἱγυσιος, hoc est, sanitatis simulacrum fuit, cui uirgines crines refecare,

Nobiles qui.

Scythæ.

Arabes.

Patriciorum à plebeis distinctio.

Arcades profeleni.

Bulla.

Bullæ Laribus suspendebant.

Puelle pupas ueneri & palladi crinem offerebant.

Sanitatis simulacrum.

Artes. Plebeiorum. Aduenarum. Questus Rho manū contempus. Theseus, Hippodamus. Athenienses. Thespenses. Nobiles qui. Scythæ. Arabes. Patriciorum à plebeis distinctio. Arcades profeleni. Bulla. Bullæ Laribus suspendebant. Puelle pupas ueneri & palladi crinem offerebant. Sanitatis simulacrum.

nes refecare, & capillos dicare solebant. Athenienses cum ex ephēbis excessissent, primitias crinium Delphos defererebant : Et cum antiquiores comā circa tempora, aut posteriorē crinem Apollini & fluminibus tonderent, æuo succedente, Theseus anteriorem capillum Delphis dedicauit, unde Theseis tonsura prodita est, cuius exemplo Iuuenes cum primū ex ephēbis excessissent, anteriorem comam Phœbo, & Aesculapio aut Libero obtulere primitias : Postea Rhomani adolecētes magnæ indolis, primæ lanuginis barbam Dijs consecrare usurparunt. Et cum primò Rhomani ciues sine tunicis sola toga amicti forent, postea substrictas breuesq; tunicas citra humerum desinentes habuere. Talares uerò & manicatas (quas Græci Chirodōtas uocant) aut distinctas induere, pro flagitio fuit, quod erat Barbaris proprium talares ferre & manicatas tunicas : Ideo Aemilianus Pauli filius. P. Sulpitio Gallo, quod tunicis manus totas operientibus uteretur. Et Cicero Verri, quod cum talari tunica, & pallio purpureo incederet, ut probrū obiectauit. Quæ quidē tunica toga tegebatur, sapius Prætexta. Cato uerò Senior cum tunica sine manicis per hyemem incescit : & Iunior nudis pedibus ueste fusca, & sine tunica sola toga accinctus, ius in foro dixit, idq; ex uetere instituto usurparunt, quod Romuli statuae & Camilli in Capitolio & Rostris togatæ sine tunicis erant. Aurelianus tamen Cæsar manicatas & albas tunicas, ex prouincijs diuersis, congiarium populo dedisse fertur. Fuitq; is corporis habitus non mundicijs cultus, sed uirilīs, in quo personæ decor, & multa maiestas inerat : intra tunicam uerò Interula, quam Subuculam dixere, carni proxima æquē à uiris & mulieribus nullo discrimine sumebatur : Nam postq; binas tunicas Rhomani habere ceperunt, Varro ait interiorem instituisse uocare Subuculam, & Inclusiam : Prætextam uerò supra tunicam quiscq; honoratus & nobilis habebat, quam quidem pueri patricij aliquando purpuream induebant : Inde enim prima cōmendatio inuentis ætatis, & specimen uirtutis haberi captum : Libertinis autē & peregrinis, cum quibus nulla esset necessitudo aut cōiunctio sanguinis, Prætexta uti olim nō licebat, post aliquot uerò tēpora, ut Libertinorū filij illa uterentur, usus obtinuit. Quæ quidem purpuram magno honori Patricijs fuisse accepimus : Erat enim pro maiestate in pueritia, maximeq; Patricium ordinem à plebe diuidebat : Namq; patricijs Tyriæ Muricis purpura dabatur, cum Equester ordo & plebeius purpuram non induerent, cuius usum antiquissimū Plinius norauit. Sequētis inde temporibus, ad tantū fastigiū deuenit, ut Catoni Vricensi ludos in ueste purpurea spectadi facultas à Senatu, pro summo honoris gradu tributa sit. Tribuno enim plebis, uel plebeio homini purpuram induere, nulli erat fas : Hi enim penulis breui uillo, præcipuè pluuio tempore, aut Lacerna utebantur : Quippe uestis Tribuni plebis plebeiorumq; Penula plerumq; fuit, sicut Sagi, Endromis, & Cuculli : Erant enim frigoris apti, quibus Imperatores uti non decebat. Tametsi legamus Caligulam de pietas Penulas sæpe induisse. Et plebeiam purpuram distinctam à patricia in usu fuisse : Erat enim fusca & obsoleta, non Murice & Cocco, sed hærbarum succis infecta. Eadē uerò Penula Senatores plerūq; usos foris inuenimus, intra Urbem uerò non licuit : donec Alexander Imperator, dum ætati consultum uoluit, ut Senatores ingratæ ætate intra Urbem Penulis ueterentur, legem promulgasse dicitur, quas supra tunicam induebant, quò essent uilli grossioris : sicut Endromis longiori uillo pinguis & crassa, in frigoribus à diuitibus usurpata. Quæ quidem prætextā ad uirilem ætatē pueros deferre licuit : post pubertatē uerò in septimo & decimo ætatis anno, dimissa Prætexta, Togā induebāt, aliquando purā niuei candoris, quæ uirilīs dicta est. Eā tamē in quarto & uigesimo à multis sumptā cōperimus, sæpi⁹ in decimo qnto, & sexto, ac decimo Quippe Augustus Octauius annorū xvi. Et C. Cæsar in undeuigesimo. Nero autē uix pubescens, Togā uirilē sumpsit, ante tempus quo maturus Imperio uideretur. Diuus quoq; Antoninus Philosophus, & ex Cæsaribus complures in quintodecimo uirilem desumpserunt Togam : tunc cum præceps & lubrica Iuuenū ætas uidebatur. Quæ supra Prætextam nonnunq; Patricij sumebāt, cum plebei sine Prætexta, simplici Toga amicerentur : quippe Toga erat plebeiorum & infimi ordinis, Prætexta honestorum & nobilium, quod etiam circa mulieres seruabatur : Nam toga prisca sæculis, in usu promiscuo

Atheniensium adolecentes.

Barba prima Dijs oblata.

Vestis barbatorum.

Romuli & Camilli statuae tunicate.

Interula.

Subucula. In. lusia. Prætexta.

Purpura.

Tribunorū & plebeiorum uestes.

Purpura plebeia.

Endromis.

Toga qua ætate sumebatur.

Toga uirili promiscua ad utrumq; sexū.

promiscuo tam uirorum q̄ mulierum, nocturnumq; ac diurnum indumentum fuit, sicut palliolum & penula. Postea uerò illam distinxere. Quā festa solēniq; die, amplissimo cultu & apparatu magnifico, probi adolefcētes sumere solebant, præcipuè Bacchanalibus festis, mēse Martio, quibus diebus sumere uirilem Togam in religione fuit, qua signabatur liberioris uitæ pueris facultatem dari. Potentiores & insignes nobilitate & honoribus, etiam purpuream cum frequenti comitatu apud delubra Deorum inducebant, indeq; in forum excepti, solenni officio deducebantur: Tenuiores etiam arcuā induxere Togam: Nam pro opibus ueteres magnas & paruas habuerunt. Claudius tamen Cæsar toga uirili, die sinè apparatu, aut solenni officio in Capitolium deduci uoluit. Supra tunicam uerò uela pro Togis induisse, animi fuit imbellis & eneruari. Ea quidem Toga cui purpura prætextabatur, illis tantum dari assuerat, quorū patres magistratus Curules, & insignes gesserant honores: Namq; hic primus Iuuentæ & bonæ indolis habitus est honos, omentq; futuræ uirtutis & magni nominis æstimabatur. Germani uerò in primis experimentis, framea & scuto adolēcentes exornabant: illinc enim cōmendationem ineuntis adolēcentiæ auspicabantur. Cretenfibus militaris stola, his & patera: Bithynis & Ponticis focci, & pallium. Argiuis pueris deferre clypeum, insigne munus, & primū decus adolēcentiæ censebatur. Eam uerò Togam extrinsecus induebāt Rhomani, sæpius rasam, nōnunq; pexam & uillosam: nāq; erat Rhomana grauitate digna, quā propriam habuere, sicut Græci pallium. Ideo qui Rhomani ciues esse desierant, aut ciuitatis iura amiserat, quicq; relegati, quibusq; aqua & igni interdictum foret, Togam induere nō poterant: Hi enim Toga dimissa, pallium sumebāt, quod Græcum fuisse satis constat. Togam uerò rasam phrygianā primū Augusti temporibus usurpatam, Plinius assueuerat: supra quam multi Lacernas induxere: sæpe ludis festis in Theatro, quæ Amphitheatrales dictæ, & militares erant: Aliæ Coccinæ, Baticæ uerò albæ. Quam Togam pleriq; laxiorem, nonnulli breuiorem usurparunt: Legimus Catonem seniore præcurta Toga, & candida usum, & nunquam centum drachmis maiore sumptu. Cæsarem Laticlaui fimbriato laxiore cinctura. Augustum quaternis tunicis togisq; nec restrictis, nec fuscis, cum Thorace laneo femoralibusq; & tibialibus incessisse. Mecænatem molliori ueste distinctum, quare Malacinus dictus. M. Antoniu Tunica ad coxam cincta, & uillosa chlamyde. Et Sex. Pompeium Magni filiū, post naualem uictoriam, cœruleam semper desumpsisse: Hortensium cultiore habitu & elaborato. Neronemq; nullam uestem bis induisse, sæpiusq; in ornatu Tragico cū Cothurnis prodijisse. Et Caligulam cum Deorum insignijs, aurea barba & fulmine, aut cum fuscina & caduceo, plerumq; Veneris habitus, aut gemmatum, manuleatum, & cycladatum, semperq; triumphalia ornamenta gestasse: Vespasianumq; ueste & habitu neglecto, & uix à gregario milite differente: Sicut de Alexandro Macedone proditū est, cultu habituq; paulum à priuato abhorretere fuisse: & Hierone Syracusano, qui Regi uix decoro habitu, incessit: Sic Diuus Seuerus uili amiculo & exigua ueste adopertus, & à plebe uulgari nihil excellens. Et Tacitus simili cultu cum æqualibus: nam in Toga qua priuatus utebatur, in Imperio sæpe uisus fuit. Contrà, Heliogabalus nimis sumptuosa & magni census: Is enim primus Holosericam uestem induit: Galenus quoq; cū Chlamyde purpurea gemmatis fibulis, sæpius tunica aurata prodijt: Fertur tamē Octauius Cæsar, liberis Senatorum, in quibus esset uirtutis specimen, quod frequentius Senatui assuescerent, sumpta uirili toga, Laticlauium protinus dedisse: Togam uerò prætextam, Aediles, Quæstores, & qui magistratus & honores gerunt, ueluti honores ornamentum insigne educere soliti sunt: quæ ex purpura fuisse traditur, nonnunq; bis tincta, quod acrius coloratur, Dibapha dicta, quam Lentulus Spinter in Aedilitate primus induisse fertur, cuius ualor denarijs mille in libras taxabat. SED quod discriminis inter Patricios & Plebeios purpura faciebat, ut distinctum utrūq; ordinem notaret, hoc nimirum inter Patricios & Senatores Laticlauius, & tunica latiore purpura efficiebat: Is enim Laticlauius & latior tunica insignia ordinis Senatorij fuere, quæ ordinem Senatorium à Patricio discernebant, quibus amplissimus ordo notabatur. Cū reliquis Patricijs, qui ad Senatum admissi nō erant,

erant, illis uti non liceret. Quāuis post aliquot ætates, etiam Equestri ordini Laticlauium distinctum à Senatorio tributum inueniamus, cuius usus postea à Cæsaribus pro insigni decoro impetrari consueuit: In eo enim aureus clauus affigebatur, quem quia frequens & promiscuus arat, Tacitus Cæsar interdixit, auroq; clauatis uestibus uti prohibuit. Erat præterea Toga prætexta, Consularis, & Prætoria, quam hi qui Consulatum, Præturamue gerebant, ferre solitauerunt, quam etiam in Colonijs & Municipijs cuiuscumq; magistratui deferre ius erat. Ipsa enim & Laticlauius inter antiquissima censentur Urbis ornamenta: quippe à Tullo Hostilio, nonnulli à Balcaribus inuentas primū autumant, quæ in omne æuum postea mansere: Sicut uestem papæ ueratam antiquissimam habere originem uolunt. Etiam tunica palmata, & palmata Toga, Triumphalis, & Toga picta, quas COSS. & hi qui de uictis hostibus triumphauerunt, ueluti augustas, atq; illustri, & excelso honori debitas accipiunt, præcipui cultus ornatusq; fuere: in quibus decus totius Imperij ingentisq; uirtutis specimen noscebatur. Etenim palmata uestis in pace Consulibus, uictoria uerò parta, triumphantis indumentum erat: quæ quidem purpureæ, auro intextæ erant, & nisi triumphalibus uiris, atq; ex Capitolio & Palatio, haud aliter dari solitæ: eò quod essent Iouis tunicæ perquam similes: tamen Scutulatam, Phrygiatam, Surculatam quoq; Vngulatam, & Clauatam inter triumphales aliqui annotarint: Quam Scutulatam Galli primū intexerunt, sicut Phrygiatam Phryges. Fertur tamen Gordianus Tunicam, & Togam pictam primus ex Cæsaribus dum priuatus ageret, propriam induisse: neq; ex Capitolio, ut moris erat, publicam desumpsisse. Abolla autem externorum Regum fertur, sicut Rhomanorum Trabea: magni tamē splendoris, qua rarenter Rhomanos usos inuenimus: Nam soli Reges aut COSS. Trabeati incessere: Tamen militarem, nonnulli Senatorium amictum, Abollam fuisse dicant: Quam pleriq; philosophi desumpsere, licet Græcos milites & Philosophos palliatos, nonnunquam chlamydatos legamus. Primus enim Romulus Trabea usus fuit, quæ triplicis generis erat: Namq; unum Dijs consecratum, sola purpura intexebatur: Aliud Regum ex purpura, immixto albo, quam Reges, COSS. ue induebant: Tertia Auguralis fuit, quæ ex Purpura fiebat & Cocco: quo genere Augures uti assuerant, dum auguria captant. Sæpius tamen sub tegmine puniceo, alterno textu purpura distinguebatur: Neq; sum ignarus, Maurorum Numidarumq; Regum amictum esse purpureum Sagum: quare Iuba Rex Sagulo usus purpureo dicitur. Assyriorum tunica partim purpurea fuit, partim alba. Medis autem, Persis, & Armenis Regibus, ac Lydis, amictus purpureus quadrangulati figura, & Cidaris, quāuis Persici Reges triplici Anaxyride, & cultu XII millium Talentorum quandoq; usi sint. Phoenicibus uerò, Syris, & Cilicibus Regibus Chlamys cū crepidibus: Rhomanis quoq; Læna quæ χλαμύς dicta Regales cultus ornatusq; fuere: Taprobanae Rex Syrmate uestitur: Cyrus stola modica: Nabatarum Reges sola purpura. Cleomenes sæpius breui tunica amictus apparuit: Antigonus & Aristippus agresti, & Regi uix decoro habitu. Contrà Demetrius non modò Diademate, sed ueste ex auro & purpura cōspicua erat. Sexticula uerò non Regia, sed Imperatoria uestis fuisse traditur. Athenienses autem Reges sæpe Creticum induebant: Apud quos ex Prouincijs uestes nomina sumpsere: Nam præter Tarētīdam fuit Sardonica, Sicula, Therea, Phrygia, & Cassica militibus propria, ac Deutoruga, Diphthera pastoricia, & Byssacena, ac aliæ multiplicis generis. SED quod discriminis inter uiros Senatores, & Cōsules, ac Triumphales, purpura & palmata uestis faciebat, ut cæteris præstarent: Idē discriminis cultus uestitusq; in mulieribus fuit. Etenim Matronæ & spectatæ pudicitia mulieres nisi nigro capillo, & longè lateq; fusa Toga ad talos demissa, stolaq; & flameo, ac uittis, & reticulo, quo capita uelaret, utebantur: cū Meretrices flauū capillum haberent, & Togam subductiorē absq; flameo & uitta: quā Togā uirilem quæ adulterij crimine dānata erat, dimissa stola, sumere cogebatur: Nāq; Meretrices prostabant cū Toga & stola pullis, quib; etiā Ianthino & Cocco uti inhibitu est. Fuitq; aliquādo mulieribus uentū, ne uersicolori ueste uterentur, lege Oppia, quod etiā à Nerone factū memorat, qui

Bacchanalibus
toga uirilis sumebatur.

Toga arcuā.

Vela pro togis.
Toga cum purpura.

Germani.

Cretenfes.
Bithyni.
Pontici.
Argiui.
Pallium.

Toga rasa.
Lacerna.
Toga amphitheatrales.
Coccinæ.
Baticæ.

Mecænas malacinus appellatus.

Holoserica uestis.

Prætexta qui induebantur.

Dibapha.

Distinctio uestitus inter patricios & Senatores.

Toga prætexta, consularis & prætoria.

Vestis papæ uerata.

Palmata uestis.

Vestes triumphales.

Abolla.
Trabea.

Philosophorum uestis.

Trabea triplicis generis.

Sagum.
Assyrii.
Medi.
Armeni.
Persæ.
Lydi.

Phoenices.
Syri.
Cilices.

Rhomani.
Thaprobani.
Nabatei.
Sexticula.

Vestes ex prouincijs nominatæ.

Discrimen uestitus in mulieribus.

Matrone.

Meretrices.

Stola. mulieribus Amethystini & Tyrj usum interdixit. Quæ quidem Stola plebeis quamuis honestis non dabatur: Siquidem patriciæ & grandes natu matres illam honoris causa deferebant: Erat enim ad imos pedes fluxa, quam Instita contexta ambibat. Rectam uerò tunicam & puram togam, noua nupta induebat: quam etiam Tyronibus, dum militiæ ascribuntur, tributam inuenimus. Cyclas quoq; Palla, & Ricinus cum Crocoto honestarum uestes fuere uirginum & matronarum, licet Citharædis quandoq; Palla in usu fuit, quæ Syrma dicta est: Erat enim Tragædorum: Cyclas uerò rotunda, quam Alexander Rhomanus Imperator matronis Regijs dedit, quæ plus VI uncijs auri non haberet cum reticulo, & Pallium auro aspersum cum inauribus & monili bacato. Crocoton quoq; rotunda & fimbriata, sed tantum locupletibus concessa. Vittasq; & Supparum, ac Togam prætextam solæ uirgines deferebant, quæ nuptis non dabantur. Erant enim insignia pudoris & uerecundiæ, quibus mos erat, capillos, aut humeris defluentes, aut reticulo collectos ferre: licet uittarum duo genera inueniamus: Virginalem unam; alteram nuptialem, qua nubentes uelabantur: Strophium uerò pectoralem fasciam, uel capitis ornatum: nonnulli cingulum fuisse autumant, & soleas purpureas puellarum calceos. Sed tamen Strophium, mitras, & purpureas fasceolas ancillarum fuisse amictus, multi testati sunt: Idq; à Cicerone Clodio obiectum, quod in Strophio, mitra, & purpurea fasceola, se ancillam mentitus, sacra Bonæ Deæ polluisset. Fasceolas uerò crurules, crurum pedumq; uelamenta, æquæ uiris ac mulieribus communes aliqui uolunt, quæ sæpe purpureæ, nonnunquam conchylitæ erant. Fasciæ uerò pectorales dabantur pueris, quæ uirides fuere. Sicyonia & focci, calcei muliebres delicatioris cultus, & amatorij. Erant enim ueteribus calcei specie uariâ: Nam & Gallicæ, & Soleæ, & Cothurni: tum Mullei albi, Hæredaci cerei, & lintei, calceorum species sunt, qui cum antea communes uiris æquæ ac mulieribus forent, sequi Cæsares, inter quos Aurelianus, illos uiris ademere, & foeminarum calceis addidere, quas etiam ferunt compedes habuisse ex argento, cum ex auro uerarentur. Qui Mullei, sicut ueteribus monumentis extat, olim fuere calcei Albanorum Regum, deinde Patriciorum facti: demum Patricijs adempti, & mulieribus traditi: sicut Crepidas antea Senatores, mox Equites, demum milites habuere proprias. Soleas autem calciamenta dixere, quibus plantarum calces in fine teguntur, habenis iuncta, cæteris propè nudis: Apud Achæos autem calcei foeminarum fuere, albi & tenues. Atheniensibus elaboratæ artis, Iphicratides dicti: Græcis Nymphides, & Arpides multiplici futura, sicut Scythicæ, Laconicæ, Persicæ, Amyclaide, & Alcibiadæ. Persæ enim calceo utuntur alto, & duplo, ut magni appareant: Assyrij paruo: Aegyptij papyraceo: Babylonij soleis Thebanis simillimo: Cretenses militari: Nabatæi Sandalio: Indi ex arborum corticibus nonnunquam soleas pedibus addebant. Phocion uerò nudo pede incessit, & Cato Uticensis mira patientia, ita ut uix crudahyeme calciarent: quod de Socrate, & Aristodemole legimus: Lycurgus quoq; pueris Spartæ pro calciamento, pedum nuditatem dedit, quod facilius accliuia ascenderent, & decliuia peragrarent. Empedocles ferreo calceo incedebat: Hispani è Sparto: Ligures Cantabrico: Galli agrestes Perone. Demetrius uerò Antigoni eo uanitatatis processit, ut aureo calceo calciaret. Augustus aliu sculo usus fuit, ut procerior uideretur: Caligula Socco muliebri. Diocletianus & Heliogabalus gemmato: Carinus gemmatis fibulis. Apud Aegyptios autem innuptas puellas calceis uti non licet, ut euagandi licentia cohiberetur, cum nudo pede extra septa prodire nefas foret. Cupezia uerò non muliebres sed Tibicinū calcei erant: Palla uerò picta cum amiculo purpureo. Apud Persas stola medica cum armillis & torque, Aegyptijs sacra Isidis uestis, Reginarū amictus ornatusq; fuere, quibus insignis uelut uerissimis notis, à uulgo fecernebantur. Quæ quidē Pallam pueris puellisq; quandoq; traditā legimus. Apud Græcos uerò, Arabes, Lydos, Phryges, & Assyrios longa stola, mitris & mitellis Matronas & Viros ornari traditum est: Virorū apud eosdem frequens uestis stola quadrata fuit. Thessalis demissa Chlamys erat omni tempore accomodatior. Galatica autē Rhomanis, capitis fuit ornatus, nō uestis. Lycurgus iuuenibus

iuuenibus una tantum ueste, eaq; obsoleta, & nullo discrimine à cæteris uti toto anno permisit. Zeno quoq; nullum discrimen uestis esse inter ciues, sed eosdem amictus uiros ac mulieres ferre præcipiebat. Solon plus tribus uestibus quemquam uti, lege prohibuit. Apud reliquas uerò gentes uestitus habitusq; dissimiles fuere: Nam Gallis nobilioribus tinctas gestare uestes, aut saga hirsuta uirgata: Hyeme crassiora, æstate subtiliora longis uillis, & Brachas longis femoralibus auro pictas, intonsas, & uarij coloris, quas Anaxyrides Græci uocant: tum collo torques & monilia, frequens mos fuisse traditur. Quas quidem Brachas, non apud Gallos modò, sed Medos & Scythas aliosq; Barbaros in usu comperimus. Tum Endromides & Cuculli frigoris apti, Gallorum propria commenta sunt: Apud Vectones & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo circundare, & à fronte protensum umbraculum, quod attrahant cum uelint, & retrahant: Alias protentas comas in altum erigere, illasq; baculo obuoluere: nonnullas sinciput expilare, magni decoris putabatur. Gnidanorum uxoribus, qui iuxta Lotophagos sunt, multi æstimabatur fimbrias pelliceas ferre plurimas, quas munera adulterij sumebant, illasq; præcipuæ dignationis erat, quæ pluribus fimbrijs muniretur: Sicut Curetibus, qui Aetoliam incolunt, longas stolas puellares induere. Et Andrimachidarum uxoribus utroq; crure æneam armillam innectere: Arabibus Nabatæisq; tunicas cum subligaculis ferre. Indorum fuit ornatus in ueste candida, & carbasis miræ tenuitatis auro purpuraq; distinctis: Medorum oculis pictis incedere, colorato capillo, coma protensa, circa collum monili, & armillis circa manus, capite uelato, ueste pellucida & fluida. Contrà uerò Persarum: nam crassiore utebantur, laxa & fluxa cinctura, nonnunquam stola Semiramidis. Quare Alexander Macedo utrorumq; inspecto habitu, Persicam induit uestem, Medorum admittere recusauit. Sic Gratianus Cæsar, deuictis Germanis, Romanum neglexit cultum, amictu Alano atq; equo pariter usus. Assyriorum mos erat duplici amiculo uestiri, altero lineo ad pedes demisso, altero laneo quod superinduebant. Maurijs crassam uestem, aut laceram quam induebant, pro tempore uariare utebatur. Persæ amictum habent æstate purpureum, hyeme uarium. Troglodytæ Serpentum & Piscium coria. Massagetæ ex arborum corticibus amictus intexebant, Scythicis ferè similes. Mardorum genti proprium fuit, crassior uestem & non ultra genua induere, proq; capitis ornatu fundam fronti annexere. Indi quoq; dissimiles habitus corporis mira specie uariarunt. Namq; alij nudi agunt, nonnulli piscium, ferarum, aut aurum pelibus amicti sunt, pleriq; lino, multi lana uestiuntur: alij in cultu corporis ita accurati, ut faciem coloribus pingant, candidam uestem induant, aurum gestent, lapillis ornentur. Mauri Leonum, Pardorum & Ursorum tergoribus, alij Serpentum & Piscium corijs uelantur. Scythiæ magna pars tergo Vulpium, & Murium operi incedunt. Sicut Gelonij hostium cutibus: Britanni reliqua nudi, uentrem & ceruicem ferro cingunt. Hispani primum breue sagulum, mox stolas & togas Rhomano more accipere, quare stolati dicti & togati. Gymnesiarum incolæ iunceo ornantur amictu: Belgæ hirsuto sagulo Germani sago cum fibula, aut si desit fabula, spina conferta: Locupletes uerò stricta ueste singulos artus exprimente: Quin etiam apud Veteres sapientiæ professores diuersi cultus corporis ornatusq; fuere: Namq; Diogenes corpore seminudo fuit, ueste humili & sordida, qui cum Rhodios ueste conspicuos cerneret, illos dixit nimium insolentes. Rursus cum Lacedæmonijs in ueste sordida & inhonesta, occurrisset, etiam hos insolentes nuncupauit. Pythagoras alba amictus ueste, neq; ex mortuo animalis quippiam ferens, auream coronam gestabat: nonnunq; purpuratus. Crates manticam & sordidum palliolum. Aristippus Socraticus Milesiam Chlamydem, aliquando amictu uiliorem induebat, cætera nudus. Aristoteles uerò decorus habitu, & nitido uestitu fuit, tōsa coma, digitis redimitis auro. Hippas cultu uisendus suis ntanib; elaborato: sicut Apollonius Tyaneus linteis, & Gorgias purpura cōspicui erāt. Heraclides molliori ueste: Zeno tenui pallio: Empedocles Agrigētinus pter purpurā, etiā calciamentis æreis incedebat: Demosthenes molli tunica & nimis accurata: Aristides trita lacerna

Vna tantum ueste uti toto anno permisit.

Galli nobilioribus.

Anaxyrides Græci.

Endromides & Cuculli.

Vectones & Cantabros.

Gnidanorum.

Curetibus.

Arabibus Nabatæisq;.

Indorum.

Medorum.

Assyriorum.

Maurijs.

Persæ.

Indi.

Mauri Leonum, Pardorum & Ursorum.

Scythiæ.

Gelonij.

Britanni.

Hispani.

Gymnesiarum.

Belgæ.

Germani.

Philosophorum.

Pythagoras.

lacerna: Socrates utilissima stola: Xenophon cum thorace & clypeo. Fuitq; Homeri opinio, antiquissimos Græcorum, pelles Leonum Pardorumq; Oviū & Caprarū, Luporum à principio induisse: Postea impotentia muliebri eò uesania processum fuit, ut maximos induerit cultus, purpuratq; & auro, ac gemmis redimitæ procederent: armillas anulosq; in digitis aureos, colloq; monilia, & catenas circa latera margaritis inserta: in auribus uerò uniones & cylindros ad ostentationem luxus Rhomanæ mulieres ferrent, ipsaq; auro fulgentes iuncto uehiculo & carpentis, festis profestisq; diebus per Vrbe, perq; oppida uehi proditum sit: Quod non modò Rhomanis, sed & sociorum Latini nominis uxoribus decoris causa tributum ferunt: quibus quidem uehiculis nisi castæ & spectatæ probitatis fuissent, aliàs uti non decebat, à quibus uiri unà sedentes, descendere minimè cogi poterant, quasi in tuto essent præsidio, priuilegio uxoris. Quare Domitianus Cæsar, nouo statuit edicto, ut probrosis foeminis lecticæ usus adimeretur. Fuitq; apud Athenienses seruatū, ut Atticæ foeminæ Doridam uestem, quam prius induebant, simillimam Corinthiæ, ne fibulis necerentur, in lineam commutarent: & à Syracusanis lege sancitū, ne uiri aut mulieres, maiori sumptu ornarentur, ni prius se constupratis, & omni nequitia impudicas docerēt. Quod prope cum Ephesijs compar fuit, qui cum uitijs inquinatissimi essent, neminem frugi uiuere passi sunt: Hermodorumq; quod uir probatissimus esset, Vrbe exegere, qui Rhomæ postea leges Decemuirales interpretatus, statura in Comitio à populo donatus fuit. Hoc quoq; inter cætera notatum est. C O S S. Paludatos, nonnunq; Trabeatos, paludatis licioribus ad bella ducere solitos: Namq; erat Paludamentum uestis Imperatorum, quasummi Duces persæpe utebantur: ornatus tamen militaris quæ Chlamydem appellarunt. Militesq; sagatos militiae domiq; incedere consueisse: Saga enim, Chlamys, & Lacerna militū uestes fuere: Adde etiam Lanam quam supremā induebant, licet subsequitis temporibus Antoninus philosophus Augustus, milites sub se stipendiarios togatos esse iusserit, nec unq; sagatos incedere passus sit, Māsūq; diu Rhomæ constitutum, ut serui ingenuorum ueste non uterentur. Quippe qui nec colubia, nec calceos habebant, quæ liberis dabantur. Crepidis quoq; aut mulleis uti seruos, aut plebeios, erat lege uetitum: Syracusani uerò, ut discrimen ingenuæ & seruilis personæ notaretur, seruis equi characterem inusserūt: Samij quoq; captiuos Athenienses, noctuæ figura: Athenienses uerò Samios bello captos, Sameæ nauis signo de formarunt: nonnunq; seruis literas inusserunt, qui literati dicti. Apud Lacedæmonios quoq; ingenui alebant comam: namq; omnes comati erant, cum seruos crines habere nō deceret: Idem in omni ferè Græcia, ubi seruis nutrire comam nefas erat, qui etiā ab ingenuis distinguebantur tunica: Namq; Amphimachalos liberis, Heteromachalos seruitijs dabat. Apud Rhomanos uerò ab Vrbe cōdita ad annū C C C C L I I I, Iuuenes pariter ac Senes intonsos fuisse liquet, Sed postquam, P. Ticinius è Sicilia tonsores adduxit Rhomam, inde ut Iuuenes rasitarant barbam, capillumq; tonderēt, ad annum X L institutum mansit: post eum uerò nō licebat. Primus enim qui barbam quotidie rasitaret, Africanus traditur: deinde Augustus, quod seruis uilioribus erat inhibitum, qui intonsa barba & capillo hirtio fuere. Fuitq; animaduersum ante Hadrianum Cæsarem, Imperatores barbam sæpe rasitauisse. Ipse enim ex Cæsaribus primus promissā barba incessit, & capillo. Commodus Imperator cum nulli tonsores foret, sicut Alexander Pheræus, & Dionysius sibi ipse candente carbone iuglandium putaminibus barbam adurebat, qui etiam fucato capillo cum ramentis aureis incessit: quod de. L. Verro & Galeno Imperatoribus traditum est, qui auri scobem crinibus asperere. Arabes, Abantes, & Mysij, ne in conflictu belli hostibus præda forent, anteriorem capillum rasitarunt, qui etiam puellarem capillum in rotundum tondebant, tempora subradentes. Ferunt Curetas & Aetolos pariter, cum à fronte essent capillati, & crinibus ab hostibus raperentur, frontem abrasisse, & ab occipite cæsariem nutrisse. Quod de Alexandro Macedone proditum est, qui barbam militibus radi iussit, ne hostili præde antefam daret. Ferunt quoq; Machlyes natiua consuetudine occiput crinitum gestare:

stare: Sicut Aufes anteriorem capitis partem. Contrà Lycurgus Spartanos milites promisso capillo & comatos esse uoluit, licet more Laconico barbam ad cutem rasitarant: Illos propterea, aut uenustiores, aut uisu terribiliores esse arbitratus: apud eos enim populares à cæsariē noscitantur. Quod Mauris & Britanis in more fuit, ut cincinnis ornati essent rutulis comis, & tam composito capillo, ut in incessu uix se contingi paterentur, omni corporis parte abrasa, præter caput & labrum. Lycij comati tantum fecerunt, ut ne crines tonderent, æra poenæ nomine Mausolo Regi Cariae sol uere non dubitarent. Argiui cum antea criniti essent, uicti à Lacedæmonijs, amissis Tyrijs, deplorandæ calamitatis causa, capillos tonderunt, uouentes se non resumpturos, nisi Tyrias recepissent: Sicut Sybari à Crotoniatis direpta, uniuersi Milesij capita deraferunt, & ingentem luctum ædiderunt. Maxies uerò dextram capitis partem comatam gerunt, sinistram radunt. Lusitani autem comas tondere nefas ducunt, itaq; illas diffundunt ut foeminæ: Idem & Galli comati, quibus plurimus capillus erat, æquè maribus & foeminis inde nomine imposito. Indi capillum peccunt sæpius q̄ tondent, barba semper intonsa, Agathyrsi cœrulo fucatur capillo. Arabes quoq; intonsi fuere, barba solum abrasa. Authores habeo Scythas & Parthos, quod maiorem terrorem incutiant, quoq; subita & improuisa formidine hostes magis afficiant, hirsutis crinibus fuisse. Idem apud Germanos Catosq; quibus ruffus erat crinis coactus in nodum, qui etiam duxere nefas barbam capillumq; tondere, aut alio cultu esse, nisi hostis caput ex acie retulissent. Quauis tradatur Parthorū esse, capillum effundere: Germanorum iungere: Scytharum spargere. Aegyptijs uerò flaua coma despectui erat, & lege cautum, ne quis eam ferret, quod ea Typhonus fuisse dicebatur: Sicut Agrigentini cœruleū colorem interdixerūt, quod eo Phalaridis satellites usi sunt: Apud Sueuos usurpatum est, horrentem capillum ligare in summo, ut hostibus terrori sint, uel retro flectere, Dacæ cum caput radant rotum, in summo uertice cirrum crescere sinunt. Contrà Riphæi: nam mulieres pariter & uiri detonso sunt uertice, & capillo derafo, aded ut glabri uideantur: Sicut Myconij omnes caluicio laborant, æquè ut in Cauno omnes Lyenosi: Non sic in Aegypto ubi raro caluicium fuit. Prodit Authores Atheniensium uetustissimos capillis colligendis cicadas aureas annexere, ut eo argumento Autochthones, hoc est, primos & sine origine se probarent. C. uerò Cæsar comatos tanto despectui habuit, ut quoties occurrerent, occipitio raso, deturparet. Capillum uerò aut barbam inficere coloribus, imbellis fuisse & eneruati, exempli sunt: In primis Philippi Macedonis, qui cum ex amicis Antipatri arbitrum deligisset, quem aduertisset barbam & capillum inficere, protinus gradu deiecit, & iudicare uetuit, uelut mendacem. Quod compar fuit, cum eo qui Spartæ concionabatur, quem cum Archidamus Rex fucato capillo uidisset, profari uetuit, & in medio affatu exigi iussit. Cui non inconuenit, quod de Gorgia Leontino proditum est, qui cum in Olympijs de cōmuni Græcorum concordia insigniter peroraret, Melanthus eum ludibrio habuit, quod de totius Græciæ concordia agitaret, qui se, uxorem, & ancillam concordies habere nesciret: quæ ob Zelotypiam irata, quotidie dissidium peteret: In quo fuit experimentis cognitum, quod his qui è Sybari biberent, fucarentur capilli nigri: qui uerò è Crathi, flauis & fluxis: sicut de Clitino proditur in Meuania: Legimus tamen Hannibalem ducentem in Italiam, crinibus sæpe mutatis, se à Gallorum perfidia uindicasse: & Pyrrhum coma coloribus fucata incessisse, Rhomansq; matronas rutilare capillos consueisse. Mansitq; Rhomæ obseruatum, in Saturnalibus Synthesibus uti, quibus diebus dimissa toga, Synthesim sumebant. Quamuis Nero Cæsar citra dies Saturnalicios, Synthesim inducit discinctus & discalciatus. Diebus autem natalijs quibus natalem quisq; suum annum celebrabat, & C A L E N D. Ianuarijs, nonnunquam ludis Rhomanis, albas Lacernas prætextasq; indutos incedere, & ludos spectare. Nam in ueste pulla ludis interesse Augustus inhibuit, neue quis pullatorum media cauea sederet, edicto cauit. In ludis uerò funebribus penulati spectatores erant: penulas enim tunc populus sumebat, cum in cæteris togati conuenirent, nisi in gladiatorio munere, ad quod frequentes penulati conuenere, quod Con-

Antiquorū uestitus ex animalium pellibus.

Cultus Rhomatarum.

Uxoribus nomine priuilegium.

Athenienses.

Syracusani.

Ephesij, Hermodorus.

Paludamentum.

Chlamys.

Saga.

Lacerna.

Lana.

Serui ab ingenuis distinctio.

Nota frontis seruorum & captiuorum.

Literati serui.

Comam qui nutriebat.

Amphimachalos.

Heteromachalos.

Radende barba consuetudo quando introducta.

Ramenta aurea in capillis.

Qui caput tondebant.

Comæ curia apud quos.

Flaua coma apud Aegyptios contempta.

Riphæi, Myconij.

Atheniensium cicade in comis.

Barbam aut capillum inficere imbellem.

Capillorum illius.

Synthesis.

Liberiae albae quando sumebantur. In ueste pulla ludis interesse non licebat.

modus Imperator feruari iussit. Ferunt primos Lacedaemonios ne populus in ludis algeret, penulas sumpisse; Antoninus uero Bassianus nouo uestis genere populū donauit, quare Caracallae nomen tulit. Augusti uero tempore Toga rasa & Phrygiana dari cepta. Illud etiam admonendum existimo, quoties insigni calamitate, uel clade, aut alijs belli casibus populus affectus esset, in magna consternatione, Iustitium indici, claudi ararium, & tabernae, ac iudicia tolli solere. Et quod per magnas calamitates fiebat, in moestitia publica, Romanos dimissis togis, positisque Laticlavis, & aureis anulis, saga sumere, uelut in luctu & summa sollicitudine se esse denotarēt. Si tamē Cōsulares uiri forent, licet ob calamitatem populus in sagis esset, ipsi tamen in togis erant, ne deformi tetroque habitu tantam dignitatem foedarent. Sed nec saga, donec laetiore fortuna, aut illustri uictoria clades emendata foret, dimittebant. Qua uictoria potiti, uel cum fufis fugatisque hostibus, foedissimum bellum finitum foret, exuto iustitio, in communis signum laetitiae, populus uniuersus praetextas; reliqui uero, magistratus insignia & ornamenta sua, ac pristinum ornatum cultumque sumebant. Illud quoque discrimen ordinum personarumque est notatu dignum, quod apud Tapyras, Bastetanos, & Iberos, incultasque nationes circa Hyrcaniam feruari meminimus, ut uiri atras uestes induant, crinesque longiores gerant; Foeminae uero albis tunicis, ac breuibus tonsisque comis incedere cogantur. Apud Parthos autem Persasque equo uehi, uel pedes ire, nobilitatem a uulgo distinguebat: nullus enim honeste genitus, pedibus incedebat: quod compositum par ferē cum Romanis fuit, quibus plebeiae pedibus incedunt, matronae nobiles lecticis uectabantur: eisdemque Parthis qui principem locum habent, Anaxyridem tripulam induunt, & manicatam tunicam: plebs uero erat in tunicis sine manicis: Apud Indos byssum induere nisi nobilis, nemo poterat. Thracibus punctos esse in facie, nobiliores demonstrauit: non punctos, ignobiles & obscuros. Idem Britannis, Gelonis & Agathyrsis, apud quos qui caeruleo pinguntur, honoribus praestant: minus autem pingi, humilitatis signum erat. Indis quoque, Atheniensibus, & Persis, in auribus ferre aurum, nobilitatem designauit. Ex Germanis uiri clari illustresque stricta nec fluitante utuntur ueste, caeteri sagis cum fibula. Apud Sueuos ingenui obliquant crinem, & nodo substringunt, cum serui fluxa coma & crinibus incedant: In Libya primores sagis uelantur, uulgi uero bestiarum pellibus amicti sunt: In Aegypto uiri binis utuntur uestibus, foeminae singulis, uniuersis nisi lineas ferre uestes non licebat. Neque referre alienum fuerit, quod Circumpadanis populis usu uenisse tradit, ut lugubres uestes longo tempore induerent, intestino moerore affecti propter Phaetontis casum, quod de caelo praecipitatus, fulmine ictus, & in Eridanum deiectus foret. Sicut in Daunia Aristoteles refert, mares & foeminas lugubria uestire, quod post Troiae euerfionem, cum illuc delati sedes occupassent, ut orbatos se patria & fortunae indicarent, in posterum candidis abstinuissent, & pullas uestes desumpsisse.

In calamitate publica luctus indicia.

Apud Tapyras, bastetanos & Iberos diuinitate ordinu.

Parthi. Perse.

Indi. Thracis. Britanni. Geloni.

Agathyrsi. Aurum in auribus. Germanorum uestes.

Sueuorum. Libyei. Aegyptij. Circumpadanorum luctus ob Phaetontis casum.

¶ Qui numerus Augurum, quaeue potestas aut ius quondam fuerit, & quomodo Auguria captarentur. Ca. XIX.

VESTIONI diu res fuit, qui numerus Augurum olim apud Romanos fuerit, quod Sacerdotium magnae religionis fuisse constat. Et tamen si a principio, ut in tribus Centurijs, Ramnensi, Titieni, & Luceri, singuli essent Augures, constitutum foret, quorum numerum imparem esse decere arbitrati sunt: Tamen sequitis temporibus, quin ad quatuor, mox quinque numerum aucti fuerint, nulla controuersia est: donec ut non ultra IX Collegium excederet, Senatus consulto cautum fuit: Idque ante primum Punicum bellum, quo tempore Sora & Alba coloniae deductae fuere. Demum a Sylla Dictatore collegium propagatum fuerunt, ut ultra nouem, quindecim crearentur, ita ut quatuor & uiginti essent. Hi ergo uelut interpretes internuntijque Deorum, tantae dignationis habitum sunt, ut eum qui Aruspiciam fecerat, in Senatum adscribi, & inter Patres legi fas esse duceretur, Regibus quoque sicut iura dare & sapere, ita diuinare, Regium munus erat. Itaque a primo ortu Urbis

Augurum numerus impar. Augures quatuor.

Quinque. Nouem.

Viginti quatuor.

Augurum dignitas.

Urbis, iidem Reges & Augures erant, qui futura praedicerent & iura darēt. Denique Romulus hoc Sacerdotio praeditus, optimus Augur fuisse traditur. Proditumque est, Romanorum optimatum filios VI, Hetruriae populis, ut augurandi arte ediscerēt, ex decreto Senatus in disciplinam tradi solitos, ut Romanorum augurandi scientia & ars innotesceret. Quae quidem incredibilis & penē diuina Fesulis pollebat, ubi domicilium Augurum esse ferebatur, quod & ueteri lege sancitum erat in haec uerba: Prodigia & portenta ad Hetruscos Aruspices, si Senatus iusserit, deferunt, Hetruriaeque principes disciplinam discunt: Quibus Diuis decreuerint, procurant, ipsi de fulgura & ostenta praesentia, Auspicia feruunt, Auguri parento: & infra. Singulis quoque tribubus olim singuli Augures praeficiebantur, qui sacris caerimonijs praedictionibusque Deorum praesentibus, publica priuataque Auspicia curarent, sicut a Romulo constitutum fuit. Postea uero comitijs Curiatjs, quae Pontificis Maximi dicuntur, non a populo uniuerso, sed a minore parte & selectis, quibus Sacerdotia mandare curae erat, de concilij sententia eligebantur: Namque ipsi nominabant, quos dignissimos iudicant. Nonnumquam siquis Augur decessisset, a duobus unus nominari, & a toto deinde collegio expeti & coopari poterat. Qui postquam ad Sacerdotium admissi fuerant, mox inaugurati, ut mos erat, captatisque augurijs in collegium admittebantur. Et tamen praesentes admitterentur soli, saepius tamen absentium habitam rationem comperimus, quod lege Julia cauebatur. Cumque sacerdotia semel collata, ob plurimas causas adimi solerent, solus Auguratus perpetuus fuit, ideo semel collatus, quoad uita suppetit, etiam magnis intercedentibus causis, uiuente non adimitur. Quare Fabius Maximus proditur duobus & sexaginta annis summa cum laude Auguratum gessisse ad ultimam senectam, siquis tamen Augur ulcus patere, licet in Sacerdotio foret, augurandi tamen ius non habebat. Ex ulceritis quoque uulnibus Auguria captari non licere (siquidem morbosae aues auspicia nulla faciunt) saepe relatum est. In Augurum enim collegio illud praecipue seruatur, ut sicut quisque aetate praecedat, ita maxime primatum teneat. Quippe inter Augures maiores nati, etiam hi qui cum Imperio sunt, praeferrunt: Horum ergo proprium fuit, ex auiibus uaticinia obseruare, signaque rerum futurarum, & a Dijs monita contemplari: si oportune euolassent, aut sedes idoneas accepissent, obnunciare: de prodigijs, somnijs, augurijs, atque oraculis, portentis, extisque responsa dare. Tum obseruationes Auspicio, procuratio, expiationesque, uatum libros, portentorum explanationes, & monita Deorum edicere, siquid ingruente fato casurum foret, & quod saluis auspicijs fieret. Quod uero augurium laetum, quod uero piaculare esset, quod minas caelestes, ingruentesque calamitates, aut fatale exitium afferret, praemonere & uaticinari, quae lege augurali latius decreta & perscripta sunt, cuius uerba adscripsi: Interpretes Iouis Opt. Max. publici Augures, signis & Auspicijs postea uideto, Disciplinam teneto, Sacerdotesque, uineta, iurgeta & salicta publica augurato, quique agent re duelli, quique populare, auspiciu praemoneto, olitque obtemperanto, Diuorumque iras prouidento, hisque parento, Coelisque fulgura regionibus ratis denotanto, Urbemque, & templa, & agros liberata & effata habento: quaeque Augures iniusta, nefasta, uitiosa, dira dixerint, irrita infectaque sunt, quique non paruerit, capitale esto, & infra. Ipsique Augurijs auspiciisque captandis inter esse debent, eaque notare, ac inspicere, & referre, & an egregie esset litatum, declarare: Quibusque hostijs, & quibus sacris, ac supplicationibus, & ad quae puluinarum, tetra prodigia procurantur aut expiantur, enunciare. Sed tamen soli Auguri sine Collegio auspicia interpretari non licuit: totum enim Collegium censere, & sententiam ferre decebat, siquid exquisitius interpretari uellent, si durior forte casus ambigua foret interpretationis, qui in dubium controuersiamque ueniret: ad quos etiam de singulis prodigijs & portentis, quae eorum praedictio foret, & an foedo, uel felici exitu euentura essent, omnes tanquam ad adytum aliquem consultum ibant: Tum siqui magistratus uitio creati forent, eorum responso, uel admittebantur, uel magistratu abire cogebantur: itaque Dictatores, Coss. Praetores, & reliqui magistratus uitio creati, nequid diuini obstaret, ex responso Aruspicum, magistratu abire saepe coacti sunt. Poterantque Augures propter tetra prodigia, aut siquid officeret, comitia creandis magistratibus, uel impedire, uel uitare.

Reges & augures idem. Romulus augur. Rho. sex optimatum filij Hetrurij traditi. Augurum domicilium fessulis. Singulis tribubus singuli augures praefecti Augurum creatio.

Auguratus munus non adimitur.

Augur qui ulcus habebat. Aues exulceratae.

Aetatis ratio in augurum collegio.

Augurum munus.

Lex auguralis.

Non augur unus, sed totum collegium auspicia interpretabatur.

Augurii cū ex arce peteretur. Lituus auguris Templi.

Quotiesq; ex arce Augurium petebant, Lituum sine nodo, hoc est, baculum à summo inflexum, in parte qua robustior est, quod insigne Augurale fuit, tenebāt: quo cœli regiones & certa spatia, quibus uidentia ad se pertinere uolebant, quæ Templi dicta sunt præfinitent, & certa finitione signaret, ut quod dextrum, quodue sinistrum esset, oculis & animo metiri possent: Nam manu cœli spatia notare, saluis auspicijs, non licebat. Quo quidem Lituus Augur prospectu in Urbem atq; agros captato, regiones ab oriente ad occasum terminabat, limite decumano, & cardine ex transfuerso, signo metato, quod oculi ferrent quā longissimè. Qui quidem Lituus etiam Regium fuit insigne, in quo potestas dirimendarum litium esse noscebatur. Proditumq; memoriæ est, Romuli Lituū ambas cuspides ab imo & à summo inflexas habuisse, præter formam litui Auguralis. Ex notatis uerò regionibus, prima antica, posterior postica, tum dextra, & sinistra dictæ. Quāuis Hetrusci uates cœlestium prodigiorum periti, cœlū in XII partes diuiserint, anticamq; ad occidentum, quoniam omnis illuc inclinatus motus: & Posticam ad orientem: dextras ad septentrionem: sinistras uerò ad meridiem proclinare uoluerunt. Sedebat enim Augur uelato capite, & duplici toga Augurali, quæ lana dicta est, uel trabea amictus ex purpura & cocco, cum captabat auspicia, & Lituus cœli regiones notabat: Ipsaq; cæsa uictima, obseruatis notatisq; signis, longum carmen præfatus, preces effundebat, quas si forte non ritè didicisset, nequid præposterè diceretur, aliquo præeunte, emittebat. Græcis uerò Augur nō Trabea amictus, sed Toga candida uelatus, poscit Auguria. Macedonibus quoq; Vates in amictu candido auream gerens coronam, captat auguria & uaticinatur. Post effusas uerò preces, oculis in cœlū fixis, sedere conuenit, momentis omnibus paratum intentumq; toto animo affixum, facto ubiq; silentio, ne quid uideretur audireturue, quod auspiciū dirimeret, quoad de cœlo seruasset, captataq; auguria & signa missa foret, quibus missis, ex auiibus, quæ oscines, quæ præpetes, uel inferæ, & an tacitæ, uel strepentes aduolarent, & si dextra, uel sinistra, quæue admissiua essent, & quæ arcuæ, quæue cliuia, aut inebræ, quæ uetarent, Tum si motus pronus uel obliquus, supinus an reclusus, aut in latera referebat, conueniebatq; extemplò Augurem adire & Augurium firmari: Namq; unū uidisse auspiciū non erat satis. Adnotatumq; exemplis est, non ubiq; & passim auguri captare auspicia licere, quia nisi in præscriptis destinatisq; locis, quibus Tesqua nomen, aut in Arce, uel ad ueteres Curias, Augures: Pōtiffices uerò nisi in postmurio auspicia captare fas erat. Sed sciendum, non omnibus Auguribus, sed soli magistro Augurum de cœlo auspiciari licuisse, qui huic muneri præfectus, magister à collegio eligebatur. Obseruatumq; ut si extra Urbem, aut in pomœrio, uel domo conducta, seu quouis tabernaculo, quod cęperat, Augur auspicietur, & inter augurandum nondum firmis signis, Urbem aut pomœrium inauspicatò transgressus foret, ut ritè captentur auspicia, primum omitti tabernaculum, & alterum sumi necesse fore, denuoq; auspiciari oportere, ex quo nouus auspiciorum instauratur aspectus. Et cum certa dies auspicijs dicata esset, post mediam noctem ad mediam futuram diem auspiciari licere: Septima autem aut sexta diei hora ondecabat: Namq; incipiente aut crescente die, non autem desinente iusta auspicia fuere. Post Sextilem quoq; mensem, quo tempore aues, aut imbecillæ, aut morbosæ sunt, uel pulli earum imperfecti, auspiciari non licuit: Eo enim tempore à Pontifice Maximo de cœlo seruare uetebatur: In quo id fuit constitutum, ut non modò morbosis auiibus, sed cuiuscumq; funeri Augur aduocare manus, & feralia atrectare uetaretur. Si autem post augurium susceptum, ad aquam uenire contingeret, ne eius interuentu augurium frustraretur, quod aquæ intercessu interrumpi certum est, fuis precibus, aquam haurire, & uota promittere oportebat. Poteratq; idem & Pontifex & Augur esse, duobusq; simul Sacerdotijs præponi, cui etiam licitor preibat sicut Pontifici Maximo. Et tamen post susceptos honores, Auguratus conferri soleret, tamen Fabius Maximus admodum adolescens, priusq; ullum gereret magistratum, Auguratum gessisse dicitur. Quotiesq; pro diuersis captarentur, illius præualere auspicia, qui in summo esset magistratu, certum est: ideo Consulis auspicia, si cum Prætoris confundatur, præponi haud dubium esse. Fuitq; exemplis cognitum, apud Augures optimis auspicijs

Lituus regium insigne.

Regiones in cœlo ab auguribus notatæ.

Vestitus auguris & ceremonie in augurijs captandis uide item cap. xij.

Græci. Macedones.

Loca in quibus auguria obseruabantur.

Magister augurum munus.

Notandum.

Auspicij tempora.

Augur feralia nō atrectabat.

Post augurium obseruata.

Pontifex & augur simul.

Maiores magistratus augurium minori præferebatur.

Auspicia pro repub. optima.

auspicijs egeri, quæ pro Reipub. salute susciperentur, quæ contra, inauspicata esse, & monstrifica. Illud quoq; dixisse non ab re fuerit, occentu Soricis dirimi auspicia, sicut aquæ interuentu irrita fiunt: Vtq; luminaria domus Auguralis semper aperta sint, nullòq; operculo claudantur: Quodq; cum Auspicia captant, cœlo non turbido, nec procelloso aut pluuio: sed aura silenti & placida, ubi omnia pura & tranquilla sunt, auspiciantur: ne uenti flatus, aut tempestas auium gressus à suo cursu diuertat. Estq; obseruatum ut minora auspicia semper maioribus cedant, licet priora sint. Siquidem Cornicis, aut Columbarum auspicia, Aquila superueniente, irrita fiunt: Aquilarum uerò augurium, Fulmine adueniente, nullum est.

Soricis occentu auspicia dirimpta. Domus auguris aperta. Aura silenti & placida auguria captanda. Minora auspicia maioribus cedebant.

¶ Qui essent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio. Caput xx.

ANCEPS qua stio fuit apud Grammaticos, ambiguo sensu in utranq; partem agitata, qui essent equi funales, qui in solenni triumpho apparatu, iuxta triumphantis currum incedebāt. Nuper in cœtu patriciorum, in controuersiam certamenq; uenit, quonam modo accipi cōueniat, quod est in Tranquillo dictum, Tiberium Acciaco triumpho Augusti currū fuisse comitatum, sinistiore funali equo, cum Germanicus dextiore ueheretur, qui essent funales equi quærebatur: Cumq; uaria & ferè populari opinione ferrentur, nobisq; cum minimè probaretur, uisum tandem est, funales dici equos, qui funibus alligati, currum triumphantis traherent, quibus præeuntibus summi Imperatores uectabantur triumpho die: in quibus ingenui pueri sedere ueteri more solebant. Prætextatos enim filios in equis triumphantium uehi, & Cicero meminit, & multi prodidere. Quare Paulus Aemilius, deuicta Macedonia, filios duos impuberes: & Germanicus currum quinque liberis onustum in triumpho duxit. M. quoq; Antoninus philosophus, & Verus, triumpho die mille Puellas uirgines in equis triumphalibus uehere: Vel quod in his insiderent qui funalia præferebant & faces, propterea funales dictos ueterum auctoritate probari: Nam peruulgatum ferè est, faces & lumina tam in apparatu triumpho, q̄ iuxta triumphantem deferri solere. Diuus enim Cæsar ad lumina cccc in Capitolium triumphans ascendit, Elephantis lychnos dextra sinistraq; gestantibus. Quod eò constitutum ferunt, tum ut spectatior triumpho apparatus & conspectior foret, tum ut lumina, si forte tenebris obortis, Pompæ triumphali non sufficeret dies, ad arcendas tenebras præsto foret: ipseq; triumphans luminibus circa adhibitis, conspectior fieret. Propterea haud ab re uisum, sicut in Cæsar's triumpho Elephantos lychnos gestasse legimus, compari modo funalia & faces equos iuxta triumphantem ferre, dici probabiliter posse. Vnde funales equos à funalibus, quæ in equis triumphalibus præferebant, probè dici argumentamur. Ex quibus licuit nobis æstimare, uel quod funibus currum traherent, uel quod faces iuxta triumphantem deferrent, sicut ueteri exemplo probatum est, Funales equos dici & æstimari.

Funales equi apud Suetonium

Prætextati filij in equis triumphantium.

Vnde funales dicti.

¶ Qui fuerit apud Veteres cœnandi usus, quæue hora prandij & cœnæ, quotiq; singulis lectis cœnitabant, & quid apud Exteros. Caput xxi.

ANTIQUIS torum ex palustri ulua, & ex stramento, uel ex cespite fuisse, & longo tempore ex pulte; non pane Romanos uictasse, perspicuum: exemplis & probatum est: Postea cum annis intercederibus ex illo agresti cultu desitum esset, mensas, in quibus epularentur ex acere, aut fraxino quadratas, deinde orbicularas fecisse, in quibus pranderent & cœnarent, satis constat. Quem morem à Laconibus Romanos sumpsisse crediderim, quibus nullæ fuere mensæ nisi ex robore: Romanis enim antea lecti erant Archiaci & Bœotici humiles & breues. Labentibus deinde moribus, tantæ luxuriæ factæ sunt, ut ærati primum lecti, Abaci,

Torum & cibus primi seculi.

Mense.

Abaci, Triclinia, & Monopodia, quæ Cn. Mælius Asia deuicta, primum uexit in tri-
umpho, deinde Citreæ mensæ, quæ elephantinis pedibus sustinebantur orbiculatæ, ma-
gno sumptu fierent, quarum precium auro appendebant, aut ex ebore uel testudine, se-
ptis putaminibus in laminas: Quod Carbilius Pollio instituit primus, aded ut non mo-
do mensas, sed lectos & repositoria testudinum putamine uestirēt. In cœnaculis enim
domorum aut Triclinijs stratis tribus lectis prisci illi sedentes cœnitabant, in quibus
tres fuisse mensas Varro significat, ex quibus una uinaria orbiculata Cylibatum dicta,
à poculis quas κλυμας Græci uocant: Altera lapidea oblonga columella suffulta, cui
Cartibulum: Tertia quadrata, quæ uasa detinebat, cui Vrnarium dixere nomen. Per-
sæ uerò cum antea in uimineis toris discumberent, postea lectos auro fulgentes, & gē-
mis magnificè construxere, in quibus uasa non minoris census adæquarunt, quos tan-
to censu excultos ac Regium apparatus in castris: Pausanias cum deuicto Marconio
ad Platæas, uidisset, illo neglecto, modica mensa Laconicam cœnam fecisse dicitur. Græ-
ci in Symposio Græciensi frequenter cœnitarunt. Apud Rhomanos uerò Heliogas-
balus argenteas primas mensas habuisse dicitur: quibus in solenni epulo duæ tantum
mensæ adhibebantur, una carneum, altera pomorum: Namq; ueteribus cibus mundus
erat & simplex, neq; operosis condituris, aut appetentia exquisitus, sed sinè apparatu &
sinè impensa. Prandium enim & cœna in propatulo fiebat, quia palam cœnitare dede-
cus non erat, secretò uerò cœnitasse probro & ignominia fuit: Id quod Lacedæmo-
nijs Lycurgi lege cauebatur: quod ideo constitutum ferunt, ne quis splendidius altero
uesceretur. Hyemeq; ad focum æstiuo anni tempore in aprico cœnitabant. Ouum ue-
rò & mel initium cœnæ fecere: In secundis mensis poma & mel, sicut ad principia cœ-
næ & multifor mes nuces dari assueuerē: Apud maiores autem semen candidi papa-
ueris cum melle & lactuca plerunq; mensas secundas fecit, deinde ut uua, ficus, pirū &
alia pomorum genera darentur bellaria, in usu fuit. Iberis autem ut in Symposio glan-
dem in secundis mensis tribuant, magni putabatur. Græcis oua cum turdis & leporinis
carnibus, ac mellitis placentis secundæ mensæ frequentius data sunt, quibus erat iste
mos, ut in fine cœnæ linguas igne torridas post sermones degustandas darent. Præci-
pua tamen bellaria traduntur fuisse Attica, lauta atq; eximia. Platonis uerò bellaria fuē-
re ficus, cicer, faba, Myrti bacca, & ex fago glās prunis tosta. Fertur Heliogabalus
proluxus affluentia Parasitos in secundis mensis nouo genere edulij saginasse: Nā ce-
reas dapes, aut lignea edulia, uel eburnea, sæpe fictilia, aut marmorea exhibuit, cum per
singulos missus tantum biberent, uelut uescerentur, & manus abluerent. Panem uerò
paniceasq; mensas non argenteis uasculis, sed uimineis canistris Rhomani inferebant:
Græci uerò per Promas: quos ex multiplici genere uariarunt: Nā & Plebeius erat,
& Siligineus, qui candore præstabat & tritico, præcipuè Capano, quod (authore Var-
rone) cæteris præstaret. Sicut in Falerno uinum, in Casinati oleum, in Tusculano ficū,
in Tarentino mel præferebatur cæteris. Erat & Secundarius panis, & Ostrearius, Ar-
tolaganus, Speusticius, Subcinericius, & Artoptecius, inter quæ Pisanam uelut salu-
berrimam magnopere comendarunt, quæ à Græcis sumpta origine, ad Rhomanos flu-
xit. Postquam Alicam Rhomani inuenēre, cuius Græci inexpertes sunt. Græcis
quoq; multiplicia panum genera comperimus: Nam & Zymitas, hoc est, fermentatos,
& Obelias, & Cribanitas, & Canchrydias & Apiritas, Pityrias, & Pyrinos, panes le-
gimus. Placentarum quoq; genera uaria, Tarentinas, Crassianas, Siculas, Clustras, Pli-
cias, Guttatas, Montianas, Mustaceas, & Spiras, quæ fiunt ex caseo. Proditumq; me-
moriam est, antiquissimos Rhomanorum, cœnæ tantum panem adhibuisse, prandio uerò
carnibus uesci, non elixis, sed assis & ueru decoctis, aut frictis: quibus Parthi abstine-
bant, & nisi uenatu quæsitis, nulli uesci permissum. Et cum paucissimi conuiuæ erant,
non minores tribus: cum plurimi, non ultra nouem in eadem mensa eisdemq; lectis cœ-
nitabant: tamen uetus feratur adagium, Septem conuiuim, nouem conuuium facere,
quod scilicet obstrepente multitudinē, tumultuantur potius q̄ in sobrio conuiciu sint.
Græcis quatuor, aut quinque conuictores unis mensis adhibere satis erat. Carmanis ue-
rò separatæ singulis conuiujs sedes sunt, & sua cuiq; in accubitu mēsa. Fertur tamen

L. Verus

L. Verus Imperator præter exempla maiorum, cum duodecim solenni conuiuio pri-
mus accubuisse. Homerus usq; ad decem probauit. in Symposio autem Platonis octo
continent & uiginti. In quibus mensis Rhomani liberos cum pueris puellisq; adhi-
bebant, qui ad fulcra lectorum, serui ad pedes. In ipsis autem lectis cum uiris cubanti-
bus fœminæ sedentes cœnitabant: à principio enim maiores nostri sedentes epulabā-
tur Laconum more, adhibitis etiam Principum liberis apud summos uiros, cum cæteris
id ætatis pueris nobilibus, qui propria & parciore mensa, in conspectu affinium uesce-
bantur. Apud Græcos uerò fœminas in uirili conuiuio accumbere nisi propinquo-
rum non licebat: quibus consuetudo mansit, ut in primis epulis breuioribus poculis transi-
gerent, in fine uerò laxiora adhiberent: quare Græco more bibere, est capaciore
poculis haurire, quibus lex data, ut in Symposijs, aut biberent, aut abirent. Sicut apud
Scythas Scytiffare, erat intemperatius bibere. Nonnulli Græco more bibere dicunt es-
se, quoties Deos, aut amicos inter pocula appellaret singulos nominatim, toties haurire
& largè merum bibere: utq; cum magistratus & honores dabant, uina pateris circūfer-
rent: Cumq; alicui propinassent, nominatim designare cui poculum darent, & primò
Deos, deinde amicos appellare, totiesq; haurire assatim, & bona à Dijs precari. Et tam-
etsi uino uim sapientiæ adhiberi putarent, si quando tamen uinum aqua admiscerent, il-
lud tepidius niuib; diluebant, nonnunq; marinam uino adhibebant, quò incorruptius
foret. Rhomanis etiam corollas poculis accipere, festisq; diebus coronatos & fertis re-
dimitos epulari mos erat, cum Lemniscis: Erant enim fasciæ coloratæ, quæ coronis ad-
debantur, cautumq; fuit, ut Hetruscis corollis Lemnisci tantum aurei darentur, sumpta
ab Ionibus consuetudine, qui in lautioribus culinjs primi corollas inuenēre: quod ab
Indis usurpatur, ut ad familiare conuiuium coronati accedant. Quinetiam uetusti mo-
ris erat, fercula exquisita & lautiora à ministris coronatis cū cantu & Tibicine in cœ-
nis solēnibus afferri, poculisq; coronatis bibere, summamq; cœnarum lauticiam tripati-
na distinguere, unā Murenarum, altera Luporum, tertia Myxionis piscis, & ne in tepe-
scent cum obsonijs, focos quoq; transferri institutū. Singulisq; poculis singulos De-
os aut Heroas, nonnunq; amicos aduocare, adfate Cantorum turba, ac toto seruitio & fa-
mulatu, quorum alter reliquias colligit, quæ è mensa cadunt, alter murmur compescit,
alius sputa è pauimento, & siquid immundi est uerit, eoq; processere delicia, declina-
tis corruptisq; moribus, ut totos apros una mensa apponerent, quem primus Rhoma-
norum Seruilius Rullus apposuisse fertur: Deinde, multam uenationem & condimē-
torū uarietatē apponi usurpatū. Quinetiam uersatilia cœnationū laquearia Nero comē-
tatis fuit, ut cum fercula admittebant, alia faciēs cubiculi desineret alia succederet. Aegy-
ptiorum mos traditur, ut in familiaribus cœnis Brassicam præsumant in primis, eo edu-
lij genere ebrietatem discuti arbitrati, quam Cato oleribus præposuit cunctis, ita ut ma-
ne illam esse oporteret ieiunium. Nonnulli nuces, Lupinos, Citrum & Apium, quod ue-
nenis prodesse, uelut antidotum, præcepere. Græci uino madentes, oleo perungunt
& sale, qui etiam ante reliquas dapes, sal uelut amicitia symbolū hospitibus apponunt:
sicut Rhomani lactucas, quod ebrietatem discuterēt. Quinetiam Aegyptiorum usus
erat, ut in solenni epulo propinquo-
& affinium, qui decessere, aromatibus referta
corpora ipsdem lineamentis & specie recentissima, ac si uiui essent, introducāt, hisq; præ-
sentibus & quasi conuiujs adhibitis, epulentur: Et si quādo Regum conuiujs aduoca-
rentur, uasa haberent, in quibus uentrem leuarent, aut uomerent. Cretensibus accubanti-
bus uesci instar magni criminis erat, itaq; stantes epulabantur: contra Lusitanis: nam se-
dentes cœnitabant, quod Alexander Macedo fecit, qui sedens uescebat. Græci quoq;
in toris ex boum tergoribus assidentes, ordine ludunt & uescuntur. Galli, dum cœ-
nant, in stramentis assident: Galatæ in pellibus luporum, aut canum. Cato iunior post
ciuile bellum, non accumbens ut prius, sed sedens cibo parciore usus fuit. Contra
de Terentio Varrone & Hannibale legitur, ut post afflictas res, stantes cœnarent.
Apud Indos solus Rex in lecto ex stramentis facto accubat, cæteri sedentes epulantur.
Spartanis cōmunia erant conuiuia, pauperes cum ditioribus eodem uescuntur obsonio,
festisq; diebus, quos Phiditia nuncupant, nigrum ius & panē igni duratum apponunt,
utq;

L. Verus nume-
rum conuuaris
auxit.

Fœmine apud
Græcos nō ac-
cubāt cū ui-
ris
Græcorum bi-
bendi mos.
Scytiffare.

Propinatio.

Vini dilutio
apud Græcos.

Coronæ in con-
uiujs.
Lemnisci.

Ferculorum in
cœnis solēnibus
afferendi ratio.

Potandi ratio.
Famulorū mu-
nera in conui-
uijs solēnibus.
Deliciae corru-
ptis moribus.

Versatilia la-
quearia cœna-
tionum.
Aegyptij.

Alij.

Græci.

Sal.

Rhomanis.

Aegyptij.

Cretenses.

Lusitani.

Græci.

Galli.

Galatæ.

Indi.

Spartani.

Phiditia.

Tres lecti in
cœnaculis &
triclinijs.

Perse.

Pausania fru-
galitas.

Græci.

Rhomanis.

Mēse argenteæ

Prandium &
cœna in propa-
tulo.

Cœnæ initium
Secundæ mēse

Iberi.

Græci.

Attica bellaria
Platonis bella-
ria.

Panes & pani-
cæ mēse.

Panis species.

Placentarum ge-
nera.

Cœnæ ueterū
Rhomanorum.

Conuuarum
numerus.

Adagium.

Græci.

Carmani.

utq; Regi duplum obsoniorum q̄ ceteris detur, lege sancitum erat, non societatis gra-
 tia, sed ut posset obsonio quem uellet honorare. Qui etiam assuerant, excellentium uir-
 rorum laudes, ignauorum foedascelera in epulis canere ad Lyra, quae dicit Scolia. Idē
 apud Athenienses: Nam in celebri epulo quod Syssitiam uocant, tenuiores cum ditio-
 ribus unā conueniunt, & aequalem obsoniorum partem ferunt. Cretenses eiusmodi
 comestiones Andria dicunt, Persae Titthenidia, Graeci *πελαγία*, Syri Gramatias. Fuere
 quoq; Spartanis coenae Copides, in quibus capra immolabatur, & alia Aeclon. Apud
 Indos ara mensae in modum constituta, pluribus accubantibus circum: in eaq; carnibus
 appositis, quilibet conuiuia e sua sede ad mensam uadit, & quam uult partem capit, atq;
 in sedem reuersus, canibus & pane uescitur, qui etiam comestiones in propaulo, La-
 conico more, faciebāt. Neq; alienum fuerit, quod apud Gymnosophistas traditur, ut
 paratis instructisq; mensis, anteq̄ dapes apponantur, adolecentes singuli qui ad epulum
 conueniunt, quid generi humano lucri fecerint: quodue sapienter dictum factumue fu-
 erit illa luce: coram Senioribus exprimere cogantur. Et qui deses aut remissus, nihil
 frugi in medium affert, impransus manet, & foras extruditur, quibus disciplinis illos ad
 uirtutem acuebāt. Persarum mos erat, inter pocula de rebus serijs consultare, & post
 comestiones, siquid sanctiore foedere concludi uellent, concubinas aduocare, & circū
 ferre, tanq̄ ea adhiberet foederi, quae apud eos sancta & chara sunt. Idem Baetrianis, ut
 inter pocula de bellis cōsultent, & siquid complacitum est, merum largius infundāt: &
 Graecis, quibus uetustissimo iure usurpatur, ut postq̄ magnifice epulati fuerant, quasi
 refoto animo, de bellis decernāt largioribus poculis, quae si quando circūferebāt, a dex-
 tris incipiebant. Thraces post intemperatissimas perpotationes, primō in uino & alea
 uersari, mox ad illicitos concubitus accedere solebant. Siqui uerō ea uecordia fuere,
 ut post epulas nudas mulieres introducāt, Dionysij prioris exēplo, aut alia q̄ cibi obso-
 nia conuiujs ministrant, fuit pro flagitio habitum, uelut scelus & nequitia singularis.
 Interq; epulas & pocula primū libare Dijs dapes, & bene precari conuiujs, & secūdu
 precationem dapibus cum modestia uesci, prisci moris erat, haud aliter q̄ si sacrum epu-
 lum esset: Siquidem apud Maiores, inter res sacras mensa habebatur: Nam Pisida coe-
 nantes, parentum Manibus primitias reddunt. Rhomanī & Graeci, in conuiuio fami-
 liari ciborum particulis, & uino in ignem coniectis, libamina Dijs dabant, & primitias
 coenarum Laribus, quibus sal cum pane & casco pro pulmentario cessit. Utq; primus
 calix Ioui olympio misceatur: secundus Heroibus: tertius Seruatori Ioui. Et cum ui-
 num purum dabatur, obseruatum est, ut Iouem Sospitem aduocarēt, ne temulentos fa-
 ceret. Cum uerō aqua dilutum, Iouem appellare Seruatorem. Persarum Reges ante
 cibum, de modestia disputāt, ante sacrificium de Iustitia, ante bellum de fortitudine. Et
 post trinam potationem, cum modestia epulati, bona a Dijs precabantur. Nonnulli inter
 bellaria honores Dijs, ac magnis Heroibus dabant. Cum uerō apparatu magnifico ex-
 quisitissimae epulae dabantur, trinīs ferculis, sequitis mox temporibus etiam senis Rho-
 mani coenam exhibuere: idq; luxuria erat: quo modo Augustus conuiuia inisse fertur,
 quibus non amplius trinīs ferculis, aut cum abundantissimē, senis conuiuabatur. Iulius
 uerō Caesar in Aegypto conuiuia multiplici ferculo protraxit cum Cleopatra, ad pri-
 mam lucem. Nero quoq; effusus in luxum & epulas, a medio die ad medias noctes, in-
 ter uina & scorta accubasse fertur. Domitianus non ultra Solis occasum. Et Helioga-
 balus tam perditae nequitiae & luxuriae fuisse, ut x x i i fercula ingentium obsoniorū
 una coena admiserit, nunq̄ lotis lintheaminibus usus, sed nouis & recentibus semper, si-
 cut Galenus, qui aureis lintheaminibus strauit. Caligula una die centies sestertio coena-
 uit, qui etiam ex auro panes & obsonia apposuit. Vitellius quoq; inter apparatusissimas
 epulas largissimo sumptu discubuit, qui una coena a fratre exceptus fuit, in qua duo mil-
 lia lectissimorum piscium, & septem auium, apposita traduntur. Titus conuiuia insti-
 tuit iocunda magis q̄ profusa: Geta maxima prandia per singulas literas iubebat, ut
 pullum, perdicem, pauonem, porcellum, piscem, & perna unis epulis apponeret, & sic
 per singula elementa apparatus diuideret. Heliogabalus aestiua conuiuia coloribus di-
 stinxit, sicut Lucullus per Deos, Author est Spartianus, Aelium Verū Imperatorem,
 omnium

omnium primū excogitasse pentapharmacum praecipui saporis, ex fumine, phasiano, Aelij pentad
 crustulo, aprugna, siue perna, & pauone instar Vitellianae patinae, quae immenso con-
 stitit, quae clypeum Mineruae appellauit. Cui proxima fuit Aesopi patina, C C C C C Aesopi patina
 sestertijs taxata, in qua aues uocales & canoras apposuit numis vi singulas coemptas.
 Pertinax uerō Imperator cotra, qui dimidiatas lactucas & carduos in priuata coena ap-
 posuisse fertur. Diuus quoq; Caesar, & Octauus Augustus in quotidianis coenis cibi
 minimi fuere, & uulgaris. Tiberi diebus solēnibus pridiana saepe obscena & femasa
 apposuit. Theodosius modico & castrensi cibo contentus fuit. Traianus etiam in ue-
 scendo frugalissimus fertur: Laudaturq; Iulianus Imperator, quod statarium prandiu
 caperet, castrensi cibo & ministro obuiō contentus, qui per triduum, porcellum & le-
 pore diuisit. Regibus uerō Aegypti in coenarum magnificentia & Regali luxu, ni-
 hil praeter uitulum & anserem apponere licuit: Regibus Persarū nisi pane, pulce, car-
 damo, & sale uesci. Antigonus etiam parco & uulgari cibo contentus fuit: Aristip-
 pus, licet tyrannidem occupasset, cibo tamen uili refous, & exclusis stipatoribus, coena
 uit: sicut Agathocles nunq̄ sine fictilibus, memor paternae obscuritatis, quod figulo pa-
 tre genitus foret, adeo quod inter uasa aurea figulina semper admiserit, inter ceteros
 autem helluones Annarus Babyloniae Rex tanti luxus fuisse proditur, & tam profun-
 da gula, ut stola muliebris amictus, mero & unguento madens, centum & quinquagin-
 ta palatris simul accubantibus, uelut officina nequitiae, magnis effusionibus coenaret.
 V I N V M uerō Graecum semel tantum etiam in lautissimis conuiujs apponere solebant:
 Namq; ueteribus fuere conuiuia iucunda magis q̄ profusa: primusq; Diuus Caesar triū
 phalibus coenis, quattuor uini genera, propter instituta maiorum, dicitur apposuisse, Fa-
 lernum, Chium, Lesbium, & Mamertinum, Antiquissimi (ut Varro ait) primo Vtres,
 deinde Tinas, demū uini Amphoras & Cupas apposuisse. Quod (teste Homero) He-
 roicis temporibus fuit usurpatum, ut uina utribus inferrent. Sylla praeter omnis gene-
 ris condimenta, uinum supra quadragenarium, epulo publicē praebito, populo dedit. Ara-
 bes cum longiore potu indulgerent, nemini supra duodena pocula bibere fas erat. Ger-
 manis si induleris ebrietatem, quantum concupiscunt, licet. Augustus Octauus senos
 sextantes non excessit. Hannibal nunq̄ plus sestatio uini indulsit. Caesar quoq; uini par-
 cissimus fuit, & bene diluti. Alexander Macedo, ad unumquēq; calicem, multo collo-
 quio sermonem protraheret, qui tamen aliquando triduo incaluit. Fertur Vticensis
 quandoq; ad auroram cum amicis perpotando uigilasse, non ut mergeret, sed ut repri-
 meret curas: quod Plato non improbauit, cum largiori uino aliquāto refici animos pu-
 taret. Democritus uerō quaternos Cyatos sestarios minimē censuit excedere oportē-
 re: Siquidem, iuxta Anacharsim, primum craterem ad sitim pertinere dixit, secundum
 ad hilaritatem, tertium ad uoluptatem, quartū ad insaniam. Vel, ut Ebulus poeta Cyprius,
 qui bene sentientibus tria tantum propinari pocula putauit: Sanitati primum, Amori
 alterum, tertium Somno, quartum non utiq; nostrum sed iniuriae, ultimum uerō *επιθυμια*
 appellari uoluit: nā postremo Graeci Mercurio litabant, uelut somni largitori, & bo-
 no Dæmoni, cui gratias agebāt *καθ' οὐρανὸν δαίμονος*. Persae uerō tribus libationibus
 factis, a Dijs immortalibus bona precati, conuiuium dissoluebāt. Tiberius uerō biduū
 & duas noctes potu coniuuasse fertur, & Traianus capatioribus scyphis, sed citra ebrī-
 etatem bibisse. Bonosus autem bibit, quantum nemo alius. Proditumq; memoriae est
 Commodus Caesarem in aestuationibus ingens uini poculū haurire cunctis acclamanti-
 bus, Viue Caesar. Inter ceteros proditur Zenocrates philosophus, inuitate Dionysio
 uini Choā habuisse, & praemiū tulisse: atq; Ennius nimio hausto mero, articulare mor-
 bū contraxisse, quo extinctus fuit. Apud Nabataeos uerō plura duodenis esiccasse po-
 cula, erat ignominiosum. Ipse uerō Dionysius iunior usq; adeo uino marcidus fuit, ut
 ad nonaginta dies mero incaluerit. Socrates tamen fertur nunq̄ uino hilarior fuisse, sed
 eodem statu semper: Accusaturq; Mithridates tantae bibacitatis, ut praemia plus hauri-
 entibus proponeret. Neq; subtrahendum, quod Leonides aduersus Byzantios uinolē-
 tissimos fecisse dicitur, qui cum obsidione premeretur, neq; ciues pro mœnibus cōti-
 nēre posset, quod passim ad cauponas cursitarent, ut illos in officio haberet, ad mœnia
 D d cauponas

Scolia.
 Encomia ad Ly-
 ram.
 Syssitia.
 Andria.
 Titthenidia.
 Grammatias.
 Copides.
 Indi.
 Gymnosophi-
 starum mos in-
 terrogandi ado-
 lescentes ante
 prandium uel
 coenam.
 Cōsultationes
 inter pocula.
 Persae.
 Baetrianis.
 Graeci.
 Thraces.
 Libatio epula-
 rum & poculo-
 rum.
 Persarum ve-
 ges.
 Post epulas.
 Quot fercula
 & apparatus ma-
 gnifico.
 Augusti conui-
 uia.
 Iulij.
 Neronis.
 Domitiani.
 Heliogabali.
 Galeni.
 Caligulae.
 Vitellij.
 Titi.
 Getae.
 Aestiuā conui-
 uia.
 Heliogabalus.
 Lucullus.

Aelij pentad
 pharmacum.
 Aesopi patina
 Pertinacis.
 Caesaris.
 Octauij.
 Tiberij.
 Theodosij.
 Traiani.
 Iuliani.
 Regum Aegy-
 ptiorum.
 Regum Persa-
 rum.
 Antigoni.
 Aristippi.
 Agathocles.
 Annari baby-
 regis.
 Potus in conui-
 uijs.
 Vinum graeci
 Di. Caesar.
 Vasa quibus ui-
 na in conuiuia
 inferebantur.
 Sylla.
 Arabes.
 Germani.
 Augustus.
 Hannibal.
 Caesar.
 Alexander.
 Cato Vticensis.
 Plato.
 Democritus.
 Anacharsis
 dicitur.
 Ebuli dicitur.
 Persae.
 Tiberius.
 Traianus.
 Bonosus.
 Commodus.
 Zenocrates.
 Dionysius.
 Ennius.
 Nabataei.
 Dionysius
 iunior.
 Socrates.
 Mithridates.
 Leonides.

Phigalei. cauponas & uinarias officinas disposuit, id quod apud Phigaleos bibacissimos pariter
 Promacis. fecit. Inter omnes autem uinolentissimos Promacus Macedo memoratur: quatuor in
 gurgitans citharos, & ob id ab Alexandro corona donatus, qui triduo superuixit postea.
 Et Nouellius Tricongius raræ gloriæ inter bibacissimos. PRANDIA uerò pri
 sci antelucana habere, meridianum cibum cœnam dicere solebant. Quod & Græcis
 uetustissimo in usu fuit: Namq; Eumæum scribit Homerus matutina hora prandium
 fecisse: Postea illo more desito, seruatū est, ut prandia in usu non essent, sed qua hora cœ
 na apparabatur, ea prandium fieret, quod tempus nona esse cōsueuit, sæpe octaua; ante
 te mediam uerò diem pransum fuisse, uel antelucanam cœnam fecisse, crimini dabatur.
 Idq; erat dissoluti & helluonis: Siquidem post forētia negotia transacta, apud Priscos
 fiebat prandium: cœnas uerò, quod nocte plerunq; fierent, uespernas dixere. Sed tam
 en prandium leue & modicum, cœna autem fuit copiosior: Tametsi Aristoteles lar
 gè prandendum & parcè cœnandum putarit. Et licet Romanorum antiquissimos no
 ctu cœnasse nonnulli opinati fuerint: constat tamen post multas ætates usum inualuisse,
 ut post meridianis horis uescerentur. Persis quoq; in meridie semel tantum uesci
 consuetudo fuit: qui erat Æthiopum mos, ut unico cibo contenti essent diebus singu
 lis, ut alerent corpus, non saginarent: tametsi abusus postea Persis inualuerit, ut à mane
 ad uesperam quicquid est temporis, unico prandio concluderent. Fertur Alexander
 Macedo appetente nocte cœnasse, & primo diluculo prandio accubuisse, plerunq; ad
 multam noctem cœnam protraxisse. Galba ante lucem uescabatur: Cicero ante occas
 um Solis perrarò discubuit. Præ cæteris uerò Tarentini usurparunt matutinis se po
 culis ingurgitare, adeò ut temulenti in forum conueniant. Indi horam prandij aut cœ
 næ non nouerunt, sed ut cuiq; libitum, comessabantur: qui etiam Persarum & Numi
 darum mos, ut quacunq; hora uescerentur. Diogenes quoq; nullam temporis horam
 prandio definiuit. SENIORIBVS QVE uelut ætate uenerabilibus, aut his qui pru
 dentia & autoritate anteirent, primi discubitus & honoratior locus dari, ipsiq; sublata
 mensa primi assurgere consueuerunt. Erat autem Romanis locus honoratior, qui sum
 mus in mensa fuit: nonnulli in medio discubuisse honoratius putarunt. In imo uerò cō
 uuij dominus cœnabat. Apud Græcos non modò loci dignitate uiros fama præcellē
 tes in concilio uel mensa, sed poculis maioribus, & carne opimiore honestabant: Indis
 ut cuiq; in mentem uenit, in quacunq; parte lecti discumbere licet: Non enim hono
 rum personæ ue ratio in mensa habetur. Apud Persas magna ratio mensæ, præsertim
 Regiæ fuit, in qua præter matrem & Regis coniugem, nemini interisse permittitur, tã
 etsi matronas quandoq; adhibitas legamus. Aegyptijs autem siquis ad cœnam Regis
 non uocatus accederet, capitis luit pœnam. POST epulas, uerò, eruditas confabula
 tiones, deinde fides & tibias, ac symphonias, & cantus, illorum qui maiorum laudes car
 mine decantabant, adhibere antiqui moris erat. Abydeni in hospitali mensa & festis
 epulis postq; opiparè epulati fuerat, infantes admittunt garrulos & festiuos, ut his obstre
 pētibus garrībibusq; cōuiuæ alacriores fiāt. Romani etiã moriones, ut oris deformi
 tate & stultitia oblectarēt: nonnūq; petulantes & improbos scurras, qui lasciuia licētia, &
 impudētissimis iocis, derisui essent. Neq; omittēdū, quod de Sybaritis pditū est, apud
 quos omnū libidinū illecebræ fuere, ut ad festū conuiuū, & solēne epulū non Psaltrias
 modò & Histriones, sed equos cōposito saltatu ad Symphonix cantū psallētes introdu
 cant. Apud Galatas & Celtas ad mensam, postq; uino incaluerant, ex prouocatione di
 micatur ad uulnera: Sicut apud Sannites inter epulas erat mos digladiari, quod mox
 Campani odio in Sannites detractis armis, uendicarunt, ut pro cœnarum magnificen
 tia, paria pugnantium destinarēt. Idem factum memoratur ab Indis, qui cum post epu
 las, aureos Crateres circuntulissent, strenuitatis & fortium factorum periculum face
 rent. Octauius uerò postq; fuerat discubitus, picturas inuersas conuiujs uenditabat,
 ut aut expleret desiderium, aut frustraretur, nonnunquam Histriones, aut Aretalogos
 admittebat. Vespasianus dicacitati super cœnam & iocis scurrilibus, usq; ad ineptias
 uocabat. Tiberius ex lectione quotidiana quæstiones frequentī conuiuio propone
 bat. Nero Cæsar Citharædos aduocabat primi nominis. Cato Vticēnsis à cœna
 deambulabat

Novellius Tri
 congius
 Prandij & cœ
 nae tempus.
 Odys. xliij.
 Vespernae.
 Persæ.
 Alexander.
 Galba.
 Cicero.
 Tarentini.
 Indi.
 Persæ.
 Numidæ.
 Diogenes.
 Loci ratio in
 conuiujs.
 Græci.
 Indi.
 Persæ.
 Aegyptij.
 Post epulas.
 Abydeni.
 Moriones.
 Romani.
 Sybaritæ.
 Galatæ.
 Celtae.
 Sannites.
 Indi.
 Octauius.
 Vespasianus.
 Tiberius.
 Nero.
 Cato Vticēnsis.

deambulabat. Pomponius Atticus libellos lectitabat: Quod Alexander Severus fe
 cit, ut in mensa familiari sæpe librum legeret: solitus uel legētes audire, uel alijs legen
 tibus, uesci. Hadrianus Comœdias, Lectores, & Poetas admittebat. Heliogabalus for
 tes conuiales post cœnam proponebat, ut alius haberet decem Camelos, alius Muscas,
 uel auri libras, aut decem ouas, urfos, glires, & lactucas decem. Sylla quis ferox & im
 potens, in comestationib; comis erat & facilis. Fertur quoq; idem Severus Alexan
 der, post epulas, catulos cum porcellis & perdices ad pugna sæpe cōmittere. & Cleo
 mēnes, sublatis mēsis, uinum Crateris cit cūferre. A Græcis uerò Aenigma & Gry
 phos post conuialia lusus proponebatur, cuius captiones soluenti præmiū carnis por
 tio, non soluenti pœna erat, ut falsum hauriret poculum. Parthis admittere concubi
 nas post epulas non imbrobatur, uxores autem domi abditas in uirorum conspectū nō
 adducunt. Babylonijs autem in cōuiujs à principio foeminarum modestus est habitus,
 paulatim deinde pudore profanato, summa uelamenta exuunt, & post epulas ultimis ami
 culis reuelatis, pudibunda ostendunt, in omnemq; licentiam iocorum & lacuiarum, pu
 dorem abijciunt. Fuitq; ueteri more seruatū, quod bibente aliquo ex conuiujs, mē
 sam tolli non sinerent: namq; auspicij mali & detestabilis putabatur. Quod si inter cœ
 nandum ferculum à mensa reuocatum foret, nisi cœna continueretur, nisiq; appositis
 epulis uescerentur, inter dira fuisse. Quinetiam per mensas deflare, aut prolapsū ci
 bum è manu non reddi, ominusum erat: tametsi quorundam opinio fuerit, quæ è mensa
 decidunt in communi conuictu, nec tollere, nec gustare, illa Heroum esse opinati.
 quodq; apud honoratos & doctos uiros nunq; ferè sine lectione cœna fuit. Et cum cō
 uictus frequens in cœnâ, & prandium diuisus foret, pleriq; tanto temperamento & te
 nu conuictu fuere, ut sola cœna contenti, nunquam ante Solis occasum, & nisi post de
 cimam accumberent, inter quos memoratur Asinius Pollio, qui cum esset tota die ne
 gotiosus, ita post decimam animum relaxauit, ut ne legendis minimis literulis uacaret.
 Quidam noctu, alij media die, negotijs pausam fecere. Nonnulli autem tanta ingluuie,
 & uetre ramoraci fuere, ut uelut impuri helluones, effusas perpotationes, & exquisi
 sita obsonia quadrifariâ diuiderent, in ientacula, prandia, cœnas, & comestationes, sem
 per instructis paratisq; mensis tanto apparatu, donec uino madidi & crapula distenti fi
 erent. Quod quidem obscuris sauiens moribus, à nonnullis pessimo exemplo fa
 ctitatum est. Antea uerò non licuit, ne ingētia animi bona ingluuie corporis foedarēt.
 Apud Siculos autem usus erat bis in die epulis saginari, & saturum fieri, quibus tem
 plum Saturitati dicatum erat: quare Siculæ mensæ & Syracusanæ delitiæ tanq; laurissi
 mæ in prouerbiū uenere. Sicut apud Græcos Pharsali & Boeotij uoracissimi habiti.
 Quare ab Atheniensibus, fatui, rudes, & pingues dicti sunt, propter ad uoracitatem: quippe
 cum à conuiujs crudi discederent, distenti rursus ingurgitabant. Quod & Plato im
 probauit, & Romani duxere nefas, ut bis in die saturum fieri uocordis esse ducerent.
 Hoc quoq; apud conuiuas seruatū legimus, ut in familiari conuictu, aut epulis lau
 tioribus aliquem attractum, aut pulla in ueste discumbere, ducerent nefas: Nam de
 pulso languore animi, non in tristitia conuiuio interesse decet: propterea Vatinio,
 quod in epulo Q. Arrij atra in ueste accubuerat, à Cicerone obiectum, & crimini da
 tum est: quippe bellos conuiuas & conuictores faciles, in candida, non pulla ueste ac
 cumberè decet. Tametsi Cœnatoria & Triclinaria conuiujs dari, antiqui moris
 fuerit. Ferturq; Hadrianus Cæsar semper, aut toga summissa, aut pallio tectus, ac
 cubuisse. Et Saloninus Imperator, milites epulari cum sagis iussisse, hycme gra
 uibus, æstate tenuibus, quo tempore seruatū est, ut milites cum Imperatore cin
 cti discumberent. Tum frequens hæc fuit obseruatio, quod siquis ad cœnam be
 nignè inuitatus iret, alios pari affectu aut sanguine conuictos eisdē aduocare epu
 lis non uetabatur, ueluti comites secum & umbras duceret. Sua autem sponte con
 uuiuo alijs parato, se intromittere non decebat. Siqui uerò non accersiti & ab
 uocati irent, in imam lecti spondam deduci iubebant. Tum si forsan minus tempesti
 uè, neq; ad horam constitutam, conuiuia accederet, illum nisi Triclinio circuito, admitti
 non sinebant, & tunc epulari iussus, discumbebat. Reges tamen Spartani serò
 prodeuntes

Pomp. Attic
 Alex. Severus
 Hadrianus.
 Heliogabalus.
 Sylla.
 Alex. Severus
 Cleomēnes.
 Græci.
 Parthi.
 Babylonij.
 Auspicia &
 omina, in cœna
 uis.
 Lectio in cœna.
 Terepitiæ ex
 empla.
 Ingluuiers.
 Sicut.
 Saturitatis tem
 plum.
 Siculæ mensæ.
 Syracusanæ de
 litie.
 Pharsali.
 Boeotij.
 Pulla ueste cō
 uuijs inter esse
 no decebat.
 Cœnatoria &
 triclinia con
 uuijs data.
 Hadrianus.
 Saloninus.
 Umbras addu
 cere ad cōuiu
 leges aliquot
 conuiales.
 abro
 uocati

prodeuntes, coenae parte mutantur : quippe ad coenam non entibus binæ Chœnices farinae, & uini singulae Corylae mittuntur, dupla uero praesentibus. Ideo Ephori Agidi Regi Lacedaemoniorum cum ad Phiditia non accederet, coenae partem petenti abnegarunt. Tum si quando inter epulas incedium quisquam nominaret, ne quid ea res diri portenderet, aquam sub mensam inspergebant, à quibus obseruatum est, ut aliquo ex conuiuatarum numero è Triclinio prodeunte, uerri solum nullo modo sinerent, hoc infandum omen, & perniciosum portentum augurati : Si tamen ad lumina coenarent, aut illa in Triclinio essent, ueteris instituti fuit, ut lumen in lychno non extinguerent, sed illud sua sponte emori sinerent. Quodque mensam prisci nunquam uacuum tolli iuebant, semperque prandij partes superesse uoluerunt : siue antiqui uictus parsimoniam, siue morem, quo aliquid reliquiarum in mensa superesse felix omen erat, ueteri instituto adnotantes. Legimus tamen, coena peracta, reliquias & semela obsonia ministris astatibus diuidi & circumferri, antiqui moris & exempli fuisse.

¶ Quae ipse dictu admirabilia de umbrarum figuris notatibus ferè singulis Romae expertus fui.
Caput XXIII.

NO T A & uulgata res est, aedes quaedam Romae, quas ego incolui, euidentissimis ostentis ita infames, ut nemo illas incolere ausus fuerit, quin assiduus umbrarum illusionibus, & tetræ imaginibus, noctibus ferè singulis inquietetur : In quibus praeter nocturnos tumultus, quos medio ferè noctis silentio audiebamus, & horrendos fremitus cum eiulatu striduloque uocis sono, quibus lachrymari & tremere uidebatur, speciem hominis squalida facie, uultu minaci, nigro corpore, & aspectu formidabili, nomen suum exprimentem, & opem implorantem, cernebamus. Sed nequis hoc fabulosum aut comentitium putet, Author est Nicolaus Tuba uir multae & expertae fidei, qui cum rei explorandae gratia, cum nonnullis doctis iuuenibus prima face ad nos aduentassent, cupido incessit animo, haec quae à me promebantur uero testimonio experiri, & an uera essent intueri. Et nequid inexpertum relinquerent, noctem peruigile egere mecum, rem notam exploratamque haberent, neque eos opinio sefellit : Nam cum accessis luminibus, peruigiles starent, haud procul species haec dira tetrabilis facie, & uultu tetra representata est, quam ipsi tumultuari, & diris nos uocibus agitare uidebant : Cumque omnia clamore & tumultu streperent, post multa oculorum ludibria, tantum formidinis pauorisque intulit, ut terri & trepidi uix mente incolumi satis constarent. Et cum tota aedes gemitu funesto miserentur, singulisque cubiculis pestis illa importuna obuersaretur, dum propius accederemus, illam retro cedere, & querula uoce lumen effugere cernebamus. Demum cum multum diuque tumultuata fuisset, haud multo post ubi multum noctis processit, uisio omnis illa dilapsa est. Sed praeter caeteris quae ibi expertus sum, non omittam miraculum ingens, quod mihi plane uigilanti maiore aliquanto trepidatione haud multo post obuenerit : Nam cum tenebris obortis, cubiculi fores obserassem firma sera, iaceremque in lectulo, nulla adhuc quiete composita, lumine accenso, horribilem illam speciem foris iam tumultuari & cubiculi forem manibus pulsare sentiebam. Nec multo post, simulacrum illud, operis additisque foribus (uix credibile dictu) per commissuras & rimas in cubiculum se intromisit, quod sub lectulo meo iacens, cum Marcus alumnus & cliens meus, utpote qui è conspectu cubabat, tetra & dira facie aspiceret, pauore subito consternatus, luctu & gemitu omnia opplebat, ipsamque intromissam non sine formidine clamabat : Idem mihi cum clausum cubiculi ostium aspicerem, uix credibile uideretur : Interim dirum illud simulacrum quod sub lectulo iacebat meo, manum & brachium protendere, lumenque quod iuxta aderat, extinguere uidimus, quo extincto, libellos meos, & quicquid rerum erat, querula uoce miscere, ac omnia euertere non destitit. Mox cum ad tumultum excitati socij eò se contulissent, lumenque intromissuri obuersaretur uestibulo. Interim ipsam operitum cubiculi ostium manu aperire, &

& foras effugere uidimus. Erat enim ipsius species, ut plane perspeximus, simulacro hominis nigerrimo non absimilis : Illud utique mirum fuerit dignumque memoratu, figuram illam, dum nobiscum sic luctaretur, cum fores cubiculi referasset, ab his qui lumen intromisere, minime conspectam : Sed cum primum cubiculi fores exiuit, elapsam ex oculis, ilico discessisse, & in auras euanuisse.

¶ Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in postibus, & arma in atrijs & uestibus haberent, & quid de Exteris.
Caput XXIII.

VI B V S pristini decoris memoria relicta fuit, hoc etiam literis adnotasse accepimus, amplas domos in primis gressibus uestibula habuisse, quae spatia licet pars aedium forent, tamen illa pro aedibus fuisse nemo ignorauit : Erat enim locus uacuum, per quem de uia ad fores patebat aditus, in quo praestolari qui salutarum uenerant, aut si contento opus foret, tempus operiri solebant : quod quidem prima aut altera diei hora esse consueuit. Fuit enim apud maiores non modica laus illis, qui ex claris familijs erant, quae plurimos clientes, non modò cateruas Togaorum, sed & tenuiores amicos habere, à quibus obseruarentur quotidie & colerentur, cumque his ad forum deducerentur frequentem comitatu : Namque maximi decoris erat, amplos uiros illustresque etiam ab infima plebe quotidie salutari, appeti, deduci, reduci, & consuli, eisque decedi, & assurgi. Fiebat enim salutatio more prisco dextram iungendo dextrae : quippe cum referat Varro, omnem antiquorum honorem, dextrarum constituisse uirtute, nonnumquam osculo, plerumque assurgendo, caputque denudando, quod apud nostrates frequentem in usu est : mansitque obseruatum salutarum Imperatorem, antequam admitterentur, interiores Aulici scrutarentur, sinumque praetentarent, nequis cum telo esset. Nonnumquam ut ualentissimi serui catenis religati, pro ostio aedium custodirent, ne non uocati admitterentur. Laudaturque Vespasianus, M. Antoninus, & Alexander Seuerus Imperatores, quod salutarum patente cubiculo, ministris admissionalibus remotis. Apud Parthos uero Regem adire uel salutare sine munere, nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos sectabantur, frequens Sportula dabatur, quae prius centum quadrantes fuit : deinde rectam dari institutum : quare Vocatores Principis dicti, qui ad coenam conuiuas admitterebant : quorum nonnulli mercede accepta, aliquos subdititios Principum saepe coenis aduocarunt. Quam Nero ad Sportulas reuocauit, qui etiam plebi congiarium quadragenos numos uiritim dedit : Siquidem Imperatoris munus, quod populo dabatur, congiarium dictum est : quod uero militibus, donatum. Mox Domitianus Sportulas ad coenas reduxit : in qua frequens obsonium, panis, oleum, & porcina caro dari solita, absque uino. Diuus uero Iulius ad conciliandum populi fauorem, frumentum uiritim dedit ternos modios, & totidem olei libras, trecentos quoque numos singulis, & centenos pro mora. Augustus Octavius frumentum plebi gratuitum & menstruum : Nero quadragenos numos uiritim congiarium largitus fuit : Caius uero Caesar trecentos sestertios, & foras uiris & pueris, ac foeminis fasces purpureae, & conchylj, nonnumquam pro Sportulis panaria cum obsonio. Domitianus etiam congiarium numerum CCC : Senatui & Equestri ordini panaria : Plebi uero Sportulas cum obsonio. Cato Iunior nouo more tribuit Sportulas, Graecis ex tritico, raphano, blitro, & apio. Romanis autem uini amphoras, carnes porcinas, ficus, & lignorum fasces. Quauis apud antiquissimos Sestarij lactis darerentur, uini nunquam, nisi quod à Cornelio Cethego in consulatu multum rutatum populo datum est. Ancus uero Martius Rex, salis modia VI milia congiarium populo erogasse fertur, ex quo tantum quicquid ferebat, quantum in singulorum capita descriptum erat, ab undecimo aetatis anno. Augustus etiam tricenos, & quadragenos, nonnumquam singulis quinquagenos & ducentenos numos largitus fuit, ac ne minores quidem pueros praeterijt : Sicut Traianus infantes quoque ad Sportulas admisit. Tiberius trecentenos uiritim dedit, & prandium mille mensis, Galba dedit populo congiarium, & epulum Senatui & Equestri

Vestibula domorum.

Salutatio mos apud ueteres.

Imperatorem salutarum. Ostiarum serui.

Sportula clientibus salutaribus data. Vocatores.

Congiarium. Donatum.

Congiarium diuersis imperatoribus populo data.

ordini, ac præter epulas forensia uiris, foeminis ac pueris fascias purpuræ & conchylij, quibus ueteres pro caligis utebantur. Et mox Nero, Domitianus, Hadrianus, & reliqui qui Cæsares munera populo sæpe largiti sunt. Sed Hadrianus nouo more, aromata, balsama, & crocum: Nonnunquam duplex congiarium, ternis per singulos aureis diuisis. Commodus singulis denarios septingenos, uicenos, quinos. Aurelianus uero ad Parthicum proditurus bellum, cum bilibres coronas singulis promississet, & aureas populus expectaret, siligineas dedit nouo genere panis, quo deinceps usi fuere: qui tamen populo uniuerso panem, oleum, & suillam carnem postea diuisit, uinumque dare statuerat, nisi morte præuentus fuisset. Fuitque obseruatum, ut Principes assumpto Imperio, ad conciliandum fauorem, congiarium darent populo, quod annuum plerumque homines clarissimi, & summis honoribus functi, pro officio & clientela uelut stipendium capiebant. Erant ergo hi quos isti se stabantur, illorum patroni & defensores, suique officij ducebant, in fidem illos & clientelam habere, tutelamque suam ducere & ope iuuare. Quinetiam non foris tantum, sed intra domesticos Lares, libertos seruosque salutatores comperimus, quibus in die frequentes aderat, ut mane saluere, uesperis ualere, Domino aut patrono dicerent. Nec non populis & nationibus, ac bonis & fidelibus socijs, patronos publice uisasse Rhomæ homines honestissimos summo loco natos, qui fortunarum propugnatores erant, & ciuitatum defensores non poenitendi, quorum studio & fide, singula negotia in Senatu facerent, & promouerent: Siquidem Syracusani in clientela Marcellorum fuere; Lacedæmonij in Claudiorum; Puteolani Brutorum; Neapolitani Liciniorum; Bononienses Antoniorum; Allobroges patrono Fabio Sanga usi sunt: Marius Herennius; Cæsar quoque Græcorum patrocinio plerumque affuit; Plebs denique ipsa sub Patriciorum Equitumque Romanorum tutela per clientelas diuisa erat. Quod à Romulo à primis originibus institutum ferunt, ut plebei singulos patronos ex Patribus legerent, quorum consilio & autoritate niterentur. **P R A E T E R Q U E** uestibula fuere caua ædium & peristylia, ad quæ quisque suo iure non uocatus admittebatur. In foribus uero & atrijs domorum, ara, focus, & Lar familiaris erant: Namque focus erat ara Deorum Penatium, quem instar numinis habebant: In quibus non Deorum modò simulacra, quos singulis ædibus in Larario colebant, sed imagines ac expressos uultus illorum qui familiaris decus fuere & ornamentum, ac Principum & Patronorum quos quisque colebat, habere assuerant. Quare L. Vitellius Vitellij pater, Narcissi & Pallantis imagines in ter Lares coluisse fertur. Cereæ enim imagines in atrijs domorum singulis disponebantur armarijs, quos ita celebrabant colebantque, ac si illi quorum uultus exprimebantur uiuerent: Quas festis diebus, & in summa gratulatione, & lætitia, laureis sertis & floribus ornare, illorumque natales dies, festa luce celebrare solebant. In luctu uero & gemitu familiaris tanquam consocij doloris essent, & tacita mœstitia funestarentur, deformare: tantoque honore dignos putabant, ut illas, cum singulis imaginum titulis, illorum præcipue, quorum dignitas maximamque res gestæ fuere, in exequiali pompa & apparatu funeris, extra ædes producerent, & longa serie uelut familiaris decora repræsentarent. Illaque defunctorum exequias, & unâ funus comitarentur. Ita tradito more, ut Domino, aut aliquo ex familia uita functo, illi imago tam circa limina domus, quam per foribus locaretur, ut defuncti desiderium repræsentata illa species leniret, posterosque ad præclara facinora domi forisque obeunda inuitaret. **I N** eisdem quoque atrijs & foribus, ac circa domorum limina, hostium spolia, quos quisque uicisset, quorumque uictor extitisset, etiam enses & clypei, galeæque & currus, ac deuictarum nauium rostra, ueluti uitæ gloriæ, & fortium factorum ornamenta affigi assueuerunt, quæ quanto uetustiora erant, tanto plus decoris & maiestatis habebant: Ideo nec uetustate consumpta reficiebantur, nec effracta resarciebantur: Hæc enim omnium ad se uertebant oculos, quod intuentium animos cogitatio subiret, ut pari ipsi exemplo ad magna facinora, magnasque res inuitarentur. Nec solum priuatas domos, sed porticus & Deorum templa hostilibus spolijs tanquam Trophæis exornare, uetusti moris erat, tantumque exempli fuere, ut illa posteris non mediocris stimulatio fuerit, ne degeneres ipsi, neue ignaui tam claros triumphos turpibus factis dictisque foedarent: Adeoque hæc propria familiaris ornamenta sunt

habita, ut quauis alienatis ædibus, nouo Domino spolia & imagines refingere non liceret. Hæc statuas, quibus splendor & uetustas familiaris notabatur, amouere, est habitum nefas. Belgarum uero fuit mos Barbaricus, caesorum hostium capita postibus tanquam spolia affigere: qui etiam Galatarum, qui ultra Rhenum incolunt, usus traditur, ut spolia hostium sanguine perfusa, & trunca capita foribus affigant. Gelonorum hostium cutes, ut eæ omnibus spectaculo sint, ac fortium factorum insigne documentum, & hostibus pertimescendum foret. In Aegypto autem in uestibulis domorum, alas Vulturum proponere, indicium nobilitatis & uetustatis familiaris censebatur. Apud Phryges Pardalis pro foribus affixa (Homero teste) signum immunitatis erat, ne hostium incursum pateret: Alexander uero captis Thebis, ut Pindari domui parceret, illam inscribi iussit. In eisdem quoque atrijs, Pinacothecæ non mediocri paratu dispositæ erant: in quibus tabulæ pictæ, cælarum argenti, stragula uestis, signa, & ornamenta reponebantur. Sicut Græcis fuerunt Cheli & Cistæ, Phascoli & Rhiscus, in quibus egregia supellex, & muliebris mundus seruabantur. Quæ atria plerumque inaugurata fuere: namque haud aliter in illis Senatus cogi poterat, quam si inaugurata templa fuissent: Non tamen omnes, sed solas Palatinas ædes inaugurari seruatum est, ut habita in his Senatus decreta, rata forent. Eas quidem ædes ueluti augustissimas, uestibula Regalia habere, cognitum est, atriaque potentiora, peristylia amplissima, & Conclauia insigni pauimento: Tricliniaque, & ampla Prætoria, ac Cœnationes mira cælatura & arte. Nonnunquam Xysta, Colles, Nemora, Hortos, Piscinas, Euripos, Amnes, & aquarum ductus, Porticusque pauimentatas, cultu & laxitate conspicuas, Sylvasque & ambulationes: Siquidem in his publica concilia & iudicia, arbitriaque & conuentus frequentes fieri consueuerunt: Inque earum Palatarum ædium uestibulo, & pro foribus Regiæ laurus semper, & Ciuica ex quercu, præcipuum insigne clementiæ Cæsarium affixæ uidebantur. Quæ quidem atria in primo aditu domus, & proxima ianuis extruebantur, in quibus matres familias degere & lanæ operam dare assuerant: quod aliter à Græcis seruatum meminimus: quibus Andronitis in primis ædibus erat, Gynæcium uero ubi mulieres operabantur, in conclauis & recessu intimo, præ pudore & modestia locabantur: Ideo non extra, sed ab intus fores pulsabantur, ne imparatos offenderent: quod etiam à Parthis usurpatur, ut Gynæconitum in secreto domus à uiris semotam haberent: quippe cum non modò uxoribus, sed pellicum pudicitiam ita suspectam habeant, ut nisi capite operto, & uelato uehiculo, illas in publicum prodire sinant, neminique propius accedere liceat. Apud quos Reges quoque in penetralibus Regiæ oclusi, sub specie Maiestatis delitescunt. **S E D** tamē triumphales domos hoc amplum habuisse ferunt, ut fores de uia aperiantur, non intus, sicut de Publicolæ familia proditum est. Præter quæ, potentiorum domos Basilicas habere ante uestibulum magno ornamento duxere, in quibus esset tribunal, tanquam plus inesset auctoritatis, quod iudicia publica ante ædes darentur: nonnunquam scholasticæ exercitationes & declamationes in his fierent: quippe cum frequens ibi esset auditorij locus: licet Basilicas foro coniunctas plerumque legamus, in quibus conueniret negotiatores, & mercatores exponerent. Cœnæ tamen Thalami descriptio sic erat, ut primo poneretur loco septum, ubi ianua, mox aula, inde porticus peristylos soli exposita, postea prodromus, ultimo domus, & in posticis ædium hortus. Cœnaculum uero supra ædes erat, scalis ferentibus in publicum, nonnunquam in ædes uersis. A principio uero Urbis tam simplex uitæ cultus fuit, ut rudis cæmento constructas domos, & scandulis robustis, aut stramenteis contextam Urbem per annos cccc, usque ad Pyrrhi bellum legamus, qui modicus cultus, Hispanis, Aquitanis & Lusitanis, atque Aegyptijs fuit, quibus in modicis diuersorij degere, sepulchra uero magnificentissima extruere patrij moris erat. Non sic Agrigentini & Megareses: nam iuxta Platonis uerbum, ædificabant ut semper uicturi, epulabantur ut morituri. Indi quoque in cultu corporis accuratissimi erant: in sepulchris uero extruendis, parci & modici. Gallis domicilia pluteis & cratibus intextere mos erat: Britannis & Sueuis in Tugurijs unâ cum armentis stabulari: Ligurijs montanis speluncas & uastissimos specus incolere, aut cubilia modica & sublocura. Germani non coherentibus ædificijs habitant, sed suam quisque domum spatio circumdant.

Duplex congiarium.

Congiarij sumptu imperio.

Patroni. Clientes. Domesticorum salutationes.

Populorum & nationum patroni.

Plebs per clientelas diuisa.

Caua ædium & peristylia. In foribus & atrijs.

Cereæ imagines in armarijs.

Imagines familiaris in exequialibus pompis e ductæ.

Hostium spolia in atrijs.

Deorum templa spolijs ornata.

Belgarum mos. Galatarum.

Gelonorum.

Aegyptiorum. Pardalis immunitatis signum. Pindari domui ab Alexandro paratum. Pinacothecæ.

Atria inaugurata. Senatus in atrijs cogebatur.

Matres familias in atrijs. Græci. Andronitis. Gynæcium.

Parthorum Rege. Reges oclusi apud Parthos.

Basilicæ ante potentiorum domos. Scholasticæ exercitationes & declamationes.

Thalami descriptio.

Cultus simplex à principio Urbis.

Platonis dictum. Indi. Galli. Britannii. Sueni. Ligures. Germani.

Medi. et undat. Medi diuersoria habent magnis recessibus circūdata, & nemoribus manu con-
 Lateritia do- sitis, alij lateritias fecere domos, quas Euryalus & Hyperpius inuenere primi. Scythæ
 mus. & Nomades, quia fusi per agros sunt, carris quocūq; fors tulit, pro tecto & lare utun-
 tur. Hyperboreis nemora, uel luci, ac sparsa tuguria domus sunt: Nam præaltas syl-
 Hyperborei. uas & rupes inuas incolunt. Dardani foueas sub fimo, & sordidas ædes habent: Phry-
 Dardani. ges olim, & Troglodytæ sub effossis tumulis: Baleares in saxi cōcauis, cuniculis ad
 Phryges. corporis magnitudinem dimensis. Alij ex ulua palustri latibula intexerunt. Mardo-
 Troglodytæ. rum gens specus infodiunt montibus, in quos se, cōiuges, & liberos receptat. Actio-
 Baleares. pes & Indorum magna pars subterraneas domos habent: Massilienses ex paleis: in
 Alij. Meroc ex palma: Cathromotitæ ex ligno. Indi quoq; Aegyptij, & Britanni, ex arun-
 Mardi. dinibus. Ichthyophagi ex ostreis marinis, aut ex piscium ossibus tecta cōtignant. Che-
 Aethiopes. lonophagi partim ex alga, partim ex testudinum testis, gens circa Nasamones & Tro-
 Indi. glodytas. & Chaldæi profugij ex sale. Spitamæi ex ouorū putaminibus & pennis. Cō-
 Massilienses. trā uerò Arabes & Sabæi: nam limina, postes, cellas, fulcimenta, parietes, & domorū
 In Meroc. tecta habent augustissima, ex ebore, auro, & argento, atq; sumptuoso lapide, & smar-
 Cathromoti- ragdo, luxu ingenti, laquearia uerò citro & ebore extructa, qualem Alcinoi domum
 te. Homerus tradit, auro, argento, electro, atq; ebore fulgentem. Persæ quoq; magnas gas-
 Ichthyophagi. zas, & quicquid est auri in domibus ponunt: Regum Indorum Regia argenteis ima-
 Cheloniophagi. ginibus tota distinguitur, eamq; ex auro uites percurrunt, fultæ aureis colūnis. Fuitq;
 Chaldæi. institutum Lycurgi apud Spartanos, ut domorū culmina securi, ianuas uerò ferra dis-
 Spitamæi. scindant, ne quis insignius altero ædificaret. Quare Agesilai domus ab inopi & pri-
 Arabes. uata haud dissimilis fuit. Sicut Pompei domus usq; ad tertium triumphum. Athenien-
 Sabæi. ses cum antea specus & abditos saltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cæmē-
 Odyss. vii. tis construxere: Postea uerò in tātū magnitudinis urbis ædificia processere, ut tota
 Perse. institutum Lycurgi apud Spartanos, ut domorū culmina securi, ianuas uerò ferra dis-
 Indorum re- scindant, ne quis insignius altero ædificaret. Quare Agesilai domus ab inopi & pri-
 gia. uata haud dissimilis fuit. Sicut Pompei domus usq; ad tertium triumphum. Athenien-
 Lycurgi consti- ses cum antea specus & abditos saltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cæmē-
 tutum. tis construxere: Postea uerò in tātū magnitudinis urbis ædificia processere, ut tota
 Athenienses. institutum Lycurgi apud Spartanos, ut domorū culmina securi, ianuas uerò ferra dis-
 Augusti ædi- scindant, ne quis insignius altero ædificaret. Quare Agesilai domus ab inopi & pri-
 ficium. uata haud dissimilis fuit. Sicut Pompei domus usq; ad tertium triumphum. Athenien-
 Tyrj. ses cum antea specus & abditos saltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cæmē-
 Instrumēta do- scindant, ne quis insignius altero ædificaret. Quare Agesilai domus ab inopi & pri-
 mus. uata haud dissimilis fuit. Sicut Pompei domus usq; ad tertium triumphum. Athenien-
 Centones. ses cum antea specus & abditos saltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cæmē-
 Siphones. scindant, ne quis insignius altero ædificaret. Quare Agesilai domus ab inopi & pri-
 Harpagones. uata haud dissimilis fuit. Sicut Pompei domus usq; ad tertium triumphum. Athenien-
 Pegmata. ses cum antea specus & abditos saltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cæmē-
 Prothyrum. scindant, ne quis insignius altero ædificaret. Quare Agesilai domus ab inopi & pri-
 Hypothyra. uata haud dissimilis fuit. Sicut Pompei domus usq; ad tertium triumphum. Athenien-
 thyra

thyra eiusmodi si pro ædibus sint affixa, ædiū partem esse, tametsi facile demi possint.
 & reponi: sicut ligneam structuram, quæ ætate tolli, hyeme reponi solet, ædiū esse
 Labeo putauit, quoniam perpetua causā parata forent, itaq; alienata domo, Prothyra
 eiusmodi unā cum domo ad emptorem transire uoluit. Verba uerò Pomponij Iure-
 consulti de uerborum significatione, hæc sunt. Idem Labeo ait Prothyrum, quod in
 ædibus fieri solet, ædium est.

¶ In extis inspiciedis quæ prospera quæue dira sint, & quæ boni, quæ-
 ue mali prænuincia. Ca. x x v.

v i Augurum disciplinam obseruarunt, quicq; illorum præscita perscru-
 tati sunt in fibris extisq; inspiciedis, inter ea quæ dira aut secūda essent,
 multum inter fuisse uolunt: licet alij alio modo illa interpretari, & eorum
 euenta prædicere soleat. Et tametsi in extis contineri Cor, Cerebrum,
 Pulmonem, Stomachū, Lyenem, Hepar, seu Iecur, cōmuni opinione re-
 ceptum fuit, quas Græci σπενδς dicunt, incredibili fabrica coniuncta, quorum ex habi-
 tu & colore, salubritatis & pestilentia signa ostenduntur: tamen nullum discrimē ue-
 hementius fuit, quā si caput Iocinoris, uel ipsum iecur in extis defuisset, quod caput
 extorum dicitur, tunc omen exitij malorumq; fuisse, funestumq; & magni terroris, nisi
 in sollicitudine & metu, quia curas tunc perimere putarunt. Cumq; Hepar ex non pu-
 ro sanguine sit, quia sanguis purus, cogitur circa Cor: tamen in Hepate sedem uas-
 ticitij esse, & prælagium futurorū periti Haruspices opinati sunt. Quo mense Clau-
 dius Cæsar ueneno interceptus fuit, sacrificanti iocinoris caput defuisse constat, quod
 & Caio principi euenisse memorant, quæ exta pestifera dicta fuere. Si uerò in ieco-
 re extremum, quod fibra dicitur, ita locaretur, ut ab ima fibra, iocinora intrinsecus re-
 plicata essent, aut si geminum iecur foret, per hæc lata & magna portēdi, argumētāq;
 felicitatis esse, nemo dubitauit. auctum iecoris caput, aut duplicatum, nimis lætum au-
 spicium facere, sicut exta duplicata magnas facere accessiones, prolationemq; finitū &
 triumphum portēdi uoluerūt. Et tametsi circa Briletum & Thernem in Thracia, &
 in Chersoneso iuxta Propontidē tradat Plinius, bina iocinora Leporibus inesse, & si
 aliō transferantur, alterum interire: tamē id non esse prodigium, omnium opinione re-
 ceptum est. Syllæ immolanti iecur extrema sui parte speciem laureæ coronæ præ se
 tulit, mirabili ostento felicitatis futuræ. Si uerò liuidum esset, aut uitiosum, uel si in co-
 quendo distabuit, aut sanies purulenta efflueret, caputue fibrarum pustulas haberet,
 piaculare esse, & magna facere infortunia, cōstans opinio fuit. Idcirco denuo augebā-
 tur uictimæ, donec iterum cæsis hostijs litatum foret. Ex Corde quoq; unde sangui-
 nis origo manat, licet à principio auspicia sumere minimē soterēt, postea quā in ex-
 tis corda rimari ceperunt, quo tempore Pyrrhus post multiplices clades, Italia pulsus
 fuit, hoc obseruarūt Haruspices, ut si Cor silens iaceret, neq; palpitaret, aut in extis de-
 fuisset, calamitates portēdi, & magnas fortunæ minas crederēt. Diuo Cæsari, dum re-
 rum potiretur, immolanti Cor defuisse dicitur, tristissimo euentu: Namq; haud multo
 post conspiratione coniunctissimorum cæsus, occubuit. Quod de Pertinace proditū
 est, ut qua die morte sublatus fuit, sacrificanti non modò Cor uictimæ, sed Hepar de-
 esset. Si autē in summo Corde pinguedo foret, aut solito maius, raptumue ab Aquila,
 aut a uibus fuisset, nimium propicios Deos ostenderunt. Dum Hermocrates Dijs sacra
 faceret, raptum Cor uictimæ, & à Coruo elatum in sublime, felix auspiciū fecit, quo
 Cardiam urbem ad Corinthum auspiciatissimē condidit. Sicut auo Galbæ fulgur pro-
 curanti, cum Aquila exta rapuisset, & in sublimem quercum detulisset, Imperium por-
 tendit. Fuitq; animaduersum, Cor quibus prægande esset, pauidos facere: quibus exi-
 guū, aspectu formidabili & audaces: quare Hermogenis summi rhetoris, & qui præ-
 cocissimi ingenij fuit, mortui dissecto corpore hispidum cor inuentum est. Tametsi
 tradatur apud eruditos, eos qui hebeti essent sensu, corde duro & spisso, qui uerò inge-
 nio ualerent, molli fuisse: id quod Plinius de Aristomene Messenis, & alij de Lyfari-
 dro,

Capite iocino-
 ris non inuen-
 to inter exta.

Sedes uaticiniij
 in hepate.

Extā pestife-
 ra.
 Omen felicitatis
 ex inspecto
 iocinore.

Infelicitatis.

Ex corde.

Corde præ-
 grandi uel exi-
 guo indicium.
 Hermogenis
 & Aristomenis
 corda hispida.

Ex felle dro, cuius defuncti Cor pilosum inuentum esse, meminere. FEL quoque in extis atque guriūm facere proditum est, quod sub hepate angusto ore, & fundo ampliore appareret, ut purum illud clarumque reddat. Si tamen geminum reperitur, licet prodigium sit, tamen magnæ spei fortunam portendit. Quo enim tempore Augustus apud Accium, profligato Antonio, uictor fuit, eo ipso uictoriæ die, geminū fel in extis inuenisse traditur. Arato quoque sacrificanti, cum geminum fel Haruspex inspexisset, quæ capitali odio dissiderent, mox sincera fide conciliari, societateque & fœdera iungi prædixit, quod uerissimè euentū postea consequutum est. Fuitque disciplina augurali traditū, ut fel Neptuno perpetuò dicatum sit, uelut humoris authori. Quod si in extis prægræde fel inueniretur, prodigij loco est habitū. Sed quauis prodigiosum, magna semper & felicia portendit. Fert tamen Aristoteles in Naxo prægrande fel pecoribus innasci: Circa Chalcidē Eubœæ, & in Ponto pecori nullum esse: Ceruo quoque & Damæ, Equo, Mulo, & Asino, Camelo, atque Apro usque defuisse. Sicut Perdices in Paphlagonia bina corda habere, & in Byfalcia lepores bina iecora. Et in agro Cretensi pecora circa Gnoson splenem habere tradunt: circa Cortynam non habere. Vel quod idē tradit, in Seriphio insula, & in Acantho Macedoniae, & apud Cyrenem ranas non coaxare. Et in Aematia Macedoniae sues unguilos nasci: atque in Cappadocia mulas foetus parere, & in Eleo agro Mulos non educi, neque propterea ominosum aut prodigiū uideri. PVLMO uerò sub corde est spirandi officina, is incisus & geminus, tempus dirimere, & diem differre traditur. Si uerò simplex esset & solidus, continuare temporū curricula, nullasque cunctationes & moras afferre, opinati sunt. Si uerò Pulmonis fibra lateret, aut cum corde & iecore coniunctus foret, uel si paruo distinguitur interuallo, miseros casus portendere uoluerunt. LYEN aduersus iecur, sinistra in parte est: Siquidem uentriculo annectitur in intestino, ut iecur purum reddat. Quod si in dextram uergeret, ferale auspicium, & prædicere quæ magno malo luuntur, haud dubium esse, qui tamen abundans homines decolores facit: Quare in terra Caria Caunos, quod sub graui celo degunt, mirum in modum lyenosos dicunt esse: Vnde uerbum Stratonici Citharædi, illic ambulare mortuos, quod omnes mirificè pallerent, facie tabifica. In Fordicidijs sacræ, quibus hostias, quæ uterum ferūt, immolare præcipitur, si foetus biceps aut mæcus in utero esset, uel interaneis exulceratis appareret, exta eiusmodi imminentiū malorum nuncia esse, creditum est. Dracones in extis apparuisse, lætum fecere auspicium: Contra Graccho sacrificanti, ad exta irrepsisse adæso iocinere, necem futuram & imminens fatum portenderunt, quæ mox subsequuta sunt. Extæ quoque de sacrificantis manu, ab Aquila fuisse rapta, tam efficaci auspicio fuere, ut nullum præsentius aut felicius fuerit. Si tamen è manu decidissent, uel uiscera cruore infecta essent, aut liuida, nigrisque distincta maculis, uel si omentum & membrana uiscera continens, hians foret, aut sanguine suffusa, indubiam necem, & fatale exitū portenderunt: quale Crasso euenit, cum contra Parthos ducturus, lustraret exercitum, documento futuræ magnæ calamitatis. Præcisæ uerò hostiarum capita, suum sanguinem aut exta lambere, Pyrrho sacrificanti, obitum luctuosum, & fœdos euentus designarunt. Idem Cimoni formicarum cateruas sanguinem uictimæ corripuisse, adnotarunt. Ferunt tamen diuinandi periti, sanguinem uictimæ crassiorem & calidiorem, efficaciorē uim portendere: qui uerò tenuior esset & frigidior, maiorem habere intelligentiam. Estque inter exempla, præcisum caput uictimæ fluctu maris absorptum, atque extra non comparuisse, Callicratidi Lacedæmonio interitum uitæ attulisse. Subit tamen illa reputatio, ueteribus tradi monumentis, Galinaceorum fibras maximè Dijs gratas uideri, sicut Talparum Magi uerissimè dicunt, illisque haud secus quam solenni uictima pulcherrimè litari. Hæc enim sunt exta argutissima, in quibus diuina mens inesse creditur. Fuisseque Cypriorum inuentum, ex suis illis extis fieri diuinationē, quodque nisi ex sana uictima, neque litari, nec futura prænosci poterant. Ea uerò exta quæ nihil habent diuinationis, quæque exstanti non litant, tanquam sine nutu, nulloque afflatu diuino, muta dicuntur, quibus non esse litatū notabatur. Quæ autem multum felicitatis & fortunæ pollicentur, Regalia dicta sunt. Apud Magos uerò, Talparum exta & Rauarum euentus fortunatos, nonnumquam magnos casus prædicere crediderunt.

Fel Neptuno dicatum.

Ex pulmone.

Ex lyene.

Fordicidia sacræ.

Dracones in extis apparuisse.

Extæ ab Aquila rapta.

Capita hostiarum præcisæ sui sanguinem lambentia.

Crassi aut tenuis sanguinis in uictimis indicia.

Ex gallinaceorum fibræ.

Ex talparum.

Ex suis illis extis.

Sanam uictimam esse oportebat.

Extæ muta.

Regalia.

re crediderunt. Cumque cætera uiscera, detractis extis, postquam litatum erat, aræ imposita, igni darentur: ipsa tamen exta nunquam elixa, sed uerū decocta apponebantur, sola tamen arietis exta aqua elixa sacræ epulis apponuntur. Neptuno uerò & fluctibus cum sacra faciunt, mare ingressuri, aliquando ipsam hostiam, nonnumquam cruda exta in mare proiciunt, & uina infundunt. Illud utique non ab re fuerit meminisse, quod periti rerum literis adnotarunt, singulis uisceribus hominum suam uim & affectus innatos fuisse: iccirco homines splene ridere, felle irasci, iecore amare, corde sapere & timere.

Extæ quæ apponentur in uictimis. Neptuno & fluctibus sacrificandi ratio. Suis quibusque uisceribus uis.

Consualia, Equitia, & ludi Apollinares, quando à Rhomanis fierent, quouero modo Diti sacra fiant, & quo tempore. Ca. XXVI.

ROMULVM Urbis conditorem pace cum finitimis parta, Neptuno Equestri solennes fecisse ludos, Consualiaque appellasse, in quibus Sabinas rapuit, Authores memorant. Fuit enim Confus consilij Deus, cuius ara in Circo maximo, undique aggesta humo, abdita erat, quod arcanum esse consilium putarunt: quam aram cum ludos celebrant, omnibus adire fas est, reliquo anni tempore non est licitum: in qua Rhomani sacrificijs igneis aliisque solennibus festos agere dies assuerant: quæ feriæ publicæ dictæ sunt, in quibus sacræ uictima erat Mulus, quoniam id genus quadrupedum primum uehiculo iunctum fuisse credunt, eod quod Lunæ uehiculum traherent, equosque & asinos coronis fertisque exornare, & ferari, neque illos labori admittere mos erat, quod instituta nauigatione, cum otium maium generum merces nauibus aduehantur, otium quodammodo iumentis & remisio data sit: uel quod equos primum Neptunus domuerat, & equitandi artem inuenerat, quare Hippus dicebatur. Huic Sextili mense die octaua post decimam Equestres ludos, Romulum instituisse ferunt, quarto ab Vrbe condita anno, qua die raptas Sabinas uolunt: tamen si mense Martio primum Consualia instituta, eoque tempore raptas Sabinas nonnulli testati sint. Plerique Dijs Laribus, dum Rhomani ludos celebrant, Romulum Sabinas rapuisse dicunt. Erat ergo is ludus, ut equi & muli iuncti, & soluti in Circo maximo, magno spectantium studio currerent. Qui uerò fuerit raptarum numerus, inter Authores discrepat: quidam non ultra triginta fuisse tradunt, quæ Curijs nomina dedere: nonnulli quingentas: plerique septem & uiginti, ut Valerius Ancias: alij sexcentas & tres supra octuaginta. Præterque ludos Consuales, Marti quoque in Martio campo idem Romulus ludos instituit, quos ab equorum cursu, Equitia nuncupauit, qui si quando alluione Tyberis inundasset campum, in Cælio monte, ubi Martialis campus erat, colebantur: sicut uel fluminis inundato Circo maximo, extra portam Collinam ad ædem Veneris Erycinæ Apollinares celebrarunt. Erant enim ludi Apollinares ex prædicto Martianorum carminum, quibus Cannensis clades scripta fuit, bello Punico secundo, uictoriæ causa, instituti. Alij à Cor. Sylla Præatore Urbis ex responso Martianorum fratrum, à quibus fata Rhomanorum præscripta erant, inuentos dicunt fuisse. In quibus Decemuiri Apollini boue aurata & duabus capris auratis, Latonæque boue aurata, sacra Græco ritu facere assuerant, quos Prætor præsidente, populum laureatum spectasse, Apollini pro cuiusque copijs stipende data, T. Lilius author est. Cumque antea incerto die fierent, P. Licinius Varus Prætor urbis legem tulit, ut dies ante tertio Non. Quintiles his ludis status foret, isque in perpetuum sacer haberi captus est: In quorum celebritate, matronas spectatæ pudicitia in propatulo epulari, omnique carimoniarum genere festum die agere produnt, puerosque manibus amplexos psallere & hymnos Apollini canere, sicut Dianæ uirgines. Quæ quidem Equitia singulis annis XII CALEND. Maias in Circo maximo celebrarunt, qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus post equos, uulpes stipulis alligatæ, accensa flamma, cursitabant. Præterque aram Consi, quæ in Circo fuit ab accessu hominum femota, etiam ara Ditis & Proserpinæ in loco abdito in Martio campo ad Tarentum colebatur, locum denominatum, quod ibi Tyberis ripas tereret, qui Rumon propterea dictus & ferra, ad quam rarus erat accessus hominum: Dijs enim inferis

Consualia. Confus, atque eius templum.

Victima in Consualibus.

Neptunus equorum domitor. Consualia quando celebrata. Sabinæ raptæ. Ludi forma in Consualibus. Sabinarum raptarum numerus.

Equitia.

Apollinares ludi.

Apollinares quo die celebrantur.

Equitia quando celebrabantur.

Ara Ditis & Proserpinæ.

Deorum inferorum arae sub terra. Sacra & ludi ad aram diti & Proserpinæ. Plutonis templum. Eumenidū templum. Quibus uictimis diti sacrificabatur, & qua carimonia.

inferis aram non à terra sublimem, sed sub effossa humo statui decere putabāt : ad quā ex præcepto Sybillini carminis, altero & quinquagesimo anno ab Vrbe cōdita, sacra & ludos institutos memorant, ad eamq; ter annis singulis accessum placandis Manibus patere : uidelicet postridie Vulcanalia, & ante sexto Idus Nouembris, & ante tertio Non. Octobris. Apud Eleos uerò Plutonis templum semel tantum patefit, & quis patens, nulli introire licitum est. Sicyonij quoq; semel annis singulis Eumenidum prope Asopum diem agunt, & sacrum faciunt. Cumq; humanis capitibus prius Ditem placarent, postea ab Hercule admoniti, hominum simulacra uictimas dederūt. Obseruatūq; fuit, ut sterilibus pecudibus & iuuenis, ac uino, melle, lacte, & sanguine Diti sacra fiat. Quāquam Numi legibus Inferis. Dīs uina libare uetaretur, his uerbis : VINO ROGŪ ne respergito : Eas quidem aras, quæ plerunq; geminæ fuerunt & pares, dum sacra faciunt, sicut reliquas Inferorum, nigris uittis aut cœruleis ornant, & Cupresso : Cumq; pecudes immolant, spirantem cruorem in effossam terrā mittūt : Vinumq; lac, & mel unā infundunt, uisceraq; cœlæ uictimæ ter circum aras ducunt, igne accenso, hoc piaculari sacro Inferos euocari arbitrati. Inualuitq; mos, ut Infernis Dīs facturi sacra, pares uictimas easq; sinistra immolent : & cum Manes expiandi sunt, pocula libent, Rogumq; uino, aut sepulchrum cōuersa manu inspergant, in quibus litasse piaculum erat : nigrasq; hostias immolent, uinaq; effundant, uasaq; in ignem mittant, uisceraq; igni apposita oleo inspergant : quippe Diti sacra exhibentes, cui omnia perdere propriū est : lignaq; sterilia è sepulchris eruta, atro igni apponant, neq; oriente luce, ut Superis, sed noctu, uel meridie, aut decrescente die, hostiam immolare conuenit, capite ita constituto, ut terram non cœlum spectet. Cumq; in Deorū sacris qui rem diuinam facit, corporis prius ablutione purgetur : Inferis, qui funebria exhibiturus est, omīssa ablutione, leui tantum spargitur ramo. Est tamen Fabij Seruiliani Pontificis Max. disciplina traditum, ut atro die Manibus parentare non liceret, ne infesti Manes fierēt : quia cum in his sacris Ianum & Iouem præfari necesse sit, quem atro die aduocare piaculari est, eo die solenni precatōne uti, & Inferis sacrum facere uetabatur. Hi tamen ludi ad Tarentum sæculares dicti, qui non stato die, sed à prima origine, singulis centum annis, ex præcepto Sybillinorū carminum fiebāt, quorum author Valerius Publicola fuit, qui primus cæsis atris bobus, Diti marib; Proserpinæ fœminis, trinoctio ludos ad Tarentum fecit. Proditur tamen decretum inter Pontifices, ut si defuncto cadaueri iusta quispiam exhibere uult, & an humatum esset in dubium ueniret, satis haberent, si quibusdam sacris precatōnibusq; exhibitis, glebam absentis cadaueri, aut terram inijcerēt, terq; iniecto puluere, à labe erroris cadauer, Manesq; expiatis ducerēt : Atq; si opto humo cadauere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum uideri. Est quoq; notatum, in æde Libitinæ ea quæ humanis corporibus usui sunt, Romanos uenditare, qui nisi Mese exacto, & uesperis, ac Februario mense, mortuis dare inferias solebant. Delphi uerò apud aram Epitymbiæ Veneris Manes euocabant, & defunctis parentabant. Græci autem paucis à morte diebus, feralia litabāt defunctis obsequia : obseruatūq; ut reliquo corpore combusto, plerunq; digitum membrumue, aut crines seponerent, quibus tamq; cadaueri iusta persoluerent & parentarent, EXTERIS uerò gentibus diuersa parentatio fuit : Namq; apud Plataenses Manibus peremptorim ciuium dabantur inferiæ, ut præcedente Tibicine, uehîcula multa lauro & myrto fusca, cum coronis sequatur, mox lactis, uini, & olei libationes succedant, deinde purpuram indutus princeps, cuius ductu res geruntur, exclusis feruis, mactato ante pyram tauro, ubi Iouem & Mercurium adorasset, Manes illorum qui pro patria ceciderant, ad cœnam aduocet : Postea Cratere merū libans, se defunctorum Manibus propinare asseueret : Hoc modo illos uelut claro præconio excitos, expiari opinati. Achillis uerò Manes in Sigeo, nisi nudos & unguentis delibutos circa sepulchrum decurrētes, nudos expiare compertum est. Apud Albanos, Manibus defunctorum parentare, aut iusta persolueri, nulli permittit, quod defunctos humana ope putabāt non egere. Effedones purgatum defuncti caput inaurant, illiq; quorannis hostias mactant, & iusta persolunt, Augilæ, qui ultra Cyrenem sunt, nullos Deos, præter defunctorū Manes, parentabant :

Manibus atro die parentare nefas.

Ludi sæculares.

Cadaveribus inhumatis iusta exhibita.

Rhomani.

Delphi. Græci.

Exteri.

Albani.

Effedones.

Augilæ.

rabant, ab illis ubi tumulis incubere, per somnia responsa accipere opinati. Aegyptij dum Manibus defunctorum parentant, post preces oppleti lachrymis, tumulum amplexantur & coronant, quibus mos erat, in insula quæ Abalos dicitur, ut si quo merso in flumine, cadauer non appareret, centum annis illi funus facerent, & ita Manes expiarēt. Delphi cum Pyrrhi tumulum nullo honore antea coluissent, postea cum didicissent, illum cōtra Gallos pro Delphis adfuisse, Pyrrhi Manibus in posterum parentarunt. Delij uerò pueri & puellæ, Hyperboreis uirginibus uita functis, tonsis criminibus parentasse dicuntur, quos fufis inuolutos, supra illarum monumentū puellæ deponunt, pueri uerò in sepulchris. Getarum lex erat, Manes uiri defuncti, non aliter nisi morte uxoris expiari : Ad Therei sepulchrum siqui parentant, aut immolant, ordeo loco calculis utuntur. Rhomani uerò floribus ornare sepulchrum, & sacrificio atq; epulo defunctis parentare solent, nonnunquam thure & mero supplicare sine Tibicine, quibus in acie cæsis, fuit tam ara, quàm annua parentatio cōstituta. Et tametsi mense Februario mortuis dare inferias consueffent, Decius tamen & Brutus, contra maiorum instituta, Decembri mense parentabant : Proditurq; memoriæ Traianus Imperator, in ea domo qua Alexander Macedo morte sublatus fuit, eius Manibus parentasse, & sacrum fecisse : Maxima uerò Manium euocatio (Homeri testimonio) apud Auernum traditur fuisse, in quo cæsis uictimis, & carmine effuso, Manes defunctorum ab inferis per diras execrationes eliciunt : mox tenuissima effigie, & hominis simulacro sub noctem apparente, responso excepto, super quo consulti uenerant, è conspectu imago in auras puncto temporis dilabitur : Notatumq; & illud, in Deorum Manium sacris, & feralibus cœnis, præter lentes & offas, Apium apponi, quibus qui sacris intererāt, uescebantur : Neq; solùm spectacula & ludos, sed Deorum sacrificia, & Manium parentationes, si quando minus ritè exhibita, aut si non omnia iusta & solennia seruata essent, ex leuibus omiffis causis, aut plus iusto seruatis, secūdō, & tertio, ac sæpius, Veteres instaurare, & reficere consueffent.

Aegyptij.

Delphi.

Delij.

Getæ.

Parentatio ad Therei sepulchrum.

Rhomani. Inferiæ mense Decembri.

Manium euocatio apud Auernum.

Apium in manum sacris & feralibus cœnis.

Quæ sacra expiationis causa à Romanis seruabantur, & quibus ex causis fierent, quæ apud Exteros. Ca. xxv.

INTER plurima sacra quæ uetus religio habuit, quædam solennia & stata fuerunt, quæ eodem stylo modoq; indici semper & seruari solita sunt, quorum ritus & carimonia transgredi aut omittere nulli fas erat : Siquidem si lapidibus pluisset, Nouemdiali semper sacro expiatum fuit : Hoc enim sacrum nouem dies colebatur, quod uel Prætor urbanus, uel Pontifex Maximus ex Senatus decreto indicebat : Idq; uel cœlesti uoce in Albano missa, uel Hauruspicum monitu. Si uerò cœlestes minæ terrorē, aut terra enunciantur prodigia, formidinesq; uel si terribilis species, aut quid nouū & inopinatum oblatum esset, ut cum duo uisi Soles, facēsue de cœlo colluxissent, aut crinita sidera insigni nouitate, uel igneus turbo, atq; insolita mundi facies fulsisset : strepitusue armorum de cœlo auditus, & ingentibus procellis effusus imber foret, uel misto sanguine Tyberis fluxisset, teatq; publica ædēsue Deorum de cœlo tacta essent, aut alia terribilia monstra & prodigia cœlestia ostentantia minas apparerent, his avertendis terroribus, piacularibus sacrificijs factis, ad placandas iras, uel feræ indicebatur, aut lectisternia tribus stratis lectis, Ioui, Vulcano, & Mineruæ (siquidem hi iactus fulminum possidebant) nonnunquam ludorum celebritate, decreto Pontificum procurabantur. Fiebant enim supplicationes cum solenni precatōne Vrbe tota, circa omnia delubra fanatq; & puluinaria, in quibus honos Dīs dabatur : Senatoresq; & Patricij cum coniugibus & liberis, plerunq; coronati, nonnunq; omnes Tribus & ordines, præeunte Pontifice Maximo, aliquando Duumuiris, præcedentibus pueris ingenuis, & libertinis, ac uirginibus patrimis & matrimis coronatis, uel laureā tenentibus manu, uoce modulata pronūciantibus carmen, prælata pompa, frequētes supplicare, & Pacē Deū exposcere solebant. Græci uerò si quādo territi malis supplicabāt, uetustū Græci. E e carmen

Sacra solennia & stata.

Expiatio ubi lapidibus pluisset.

Vbi ex cœlo ostenta apparuissent.

Supplicationes quibus carimonia fierent.

Græci.

carmen inter uota precesq; cani iubebant, hoc tenore : Beatorum antiquissima sanitas in omnitempore tecum sum. Quæ quidem puluinaria apparatus lecticæ Diuorum erant, in quibus numina pro maiestate iuxta aras sublimia extabant, quibus fasciculi ex Verbenis (struppi uocati) pro capitibus locabantur. Hæ quoq; supplicationes, si quod iustum bellum in exteris nationes indictum, aut si pro aris focusq; & Deorum templis, ac solo patrio pugnandum foret, ut ea res populo Rhomano focusq; ac nomini Latino bene & feliciter eueniret, utq; bonis auspicijs ac Dijs bene iuuantibus arma sumerent. Ac uictoribus bello uiris, ob res feliciter ductu eorum gestas, in quibus grates Dijs agebāt, mulieresq; eximios cultus, uiri prætextas atq; amplissima ornamenta sumebant à Senatu, maximi muneris loco, sæpe tributæ sunt, modò plurius dierum, modò paucorum, prout magnificè gesta, & prosperi successus postulabant. Diuo Iulio in expeditione Gallica, contra quos multiplici clade dimicatum est, ob claras pugnas quindecim dierum supplicatio decreta fuit. Et Decius Brutus ob profligatum Antonium bello Mutinensi (quod antea contigit nulli) quinquaginta dierum supplicationes meruit. Cicero quoq; in Senatu, C. Octauio, ob res feliciter gestas, per omnia templa fanaq; pariter quinquaginta dierum supplicationes decreuit : In quibus grandes natu matres manibus amplexæ, & uiri semotim coronati procedere, & cum bonis precatationibus, & faustis omnibus ad templa conuenire, & Dijs gratias agere solebant. In his quoq; præcipuè ciues lætari, quod uitulari dixere, delubra patere, aras sacrificijs fumare, honoresq; ac donis cumulari, nonnunq; uinum & thus publicè dari legimus. Fuitq; supplicatio aliquando prærogatiua triumphii : Nam quibus ob res bene gestas supplicationes decretæ sunt, haud multo post feliciter confectis bellis, à Senatu speciosos triumphos datos comperimus, obseruatumq; ut quoties obsecrationes supplicationesq; aut lectisternia indicebantur, à iurgijs & litibus temperarent ; uinctisq; uincula demerent : & tametsi ob rei militaris facinora, aut partam uictoriam supplicatio decerni soleret Duci absentis, uni tamen Ciceroni togato & præsentis, quod Rempub. è coniuratorum manibus eriperat, & ciues conseruaret, supplicatio decreta fuit. Estq; animaduersum plerumq; à matronis quibus uiri essent, Iunoni supplicatum primùm in Capitolio, deinde in mari proximo, unde hausta aqua templum & simulacrum inspergebant. Post aliquot uerò ætates, de fluxis moribus, & collapsa disciplina militari, ob leuissimas sæpe causas, & quæ ad Rempub. uix pertinerent, supplicationes decretas inuenimus : quippe Neroni ob recitationem carminum in Theatro, uel ob fugas ciuium infandas, & ob publicas clades, quod sæuitum esset in noxiorum bona, & leuibus de causis sæpe decreuit supplicationem Senatus : Nam quoties fugas, aut cædes iussisset Nero, toties Dijs grates habitas, Authores referunt. Fuitq; ista uaga & popularis supplicatio. Græcis autem ob prosperos successus, partam de hostibus uictoriam, rarerent supplicatio, sæpius epulum per singulas tribus publicè dari, & ludii indici solebant : Si cui tamen supplicatio pro insignibus factis dabatur, Apud Athenienses seruatum est, ut uasa aurea & argentea in Pompis efferrent, & sacra decernerent, quasi hoc magnificum laudationis munus foret : Si uerò semimares, aut insoliti animalium partus, & alia monstra informia ædita essent, iusso foetu exportari, & in mare uel flumen deijci, à ter nouenis uirginibus, carmen per Urbem canebatur, donum deinde Iunoni ferebatur. Quod si Bubo uel Lupus cellam Iouis, aut Capitolium intrasset, propter id prodigium, tedæ, aut uictimæ, nonnunquam sulphuris & aquæ lustratione Urbem aut Capitolium expiarunt & lustrarunt, quæ uictima amburbialis dicta. Licet singulo perfecto quinquennio, per Censores urbem lustrari sue, oue & tauro : aut uerre, tauro, & ariete, qui circumducebantur, quæ Solitauralia uocantur, inueniamus : In quo fuit constitutum, ut mense Februario quo tempore urbs lustratur, Februo (qui lustrationi præest) in primis litarent & sacrum facerent : Mox censor in magna ordinum frequentia Deos imperij præsidēs solenni precatatione aduocaret, ut rem Rhomanam, urbes, templa, fines, aquas perpetuò seruariet incolumes, & prosperos successus darent, dubijsq; conatibus adessent : malaq; auerrucarent, uotaq; in sequentem lustrum

Puluinaria in lectisternijs

Alia supplicationum causa.

Supplicatio Di. Iulio decreta. Decio Bruto.

C. Octauio.

Vitulari.

Supplicatio triumphii prærogatiua.

Ciceroni.

Iunoni. Supplicationes ob leuissimas causas.

Neroni.

Græci.

Athenienses.

Vbi monstra ædita essent.

Ob bubonem aut lupum cellam Iouis. aut Capitolium ingressum. Amburbialis uictima. Solitauralia & eorundem carmonie.

tem lustrum promitteret, Circumq; urbis Pomœrium sereno cœlo, Pontifices, Flamines, & omnes Augures, Sacrificuli, & Vates, Vestales uirgines, Galli sacerdotes, Septem uiri epulorum, Quindecim uiri sacrorum, & Salij, sequentibus Patribus, & omni plebe Gabino ritu cum solenni precatatione procederent. Cumq; in precatationis carmine, cum lustrum conderent, antea rogaretur, ut Dijs immortales rem Rhomanam uolentes propitijs propagarent, & ampliorem facerent : postea aucto propagatoq; latè imperio, ad summum culmen, Scipio Aemilianus Censor, in condendo lustrum, non ut ampliorem facerent, sed tantum ut rem Rhomanam seruariet incolumè rogari iussit : tanq; ad ultimam amplitudinis prouecta esset. Mansitq; diu mos, ut in omni precatatione cum pro populo facerent, pro Senatu quoq; & Quiribus precarentur : Neq; fas esset in solenni prece sine altero alterum nominare. Sicut Athenienses (ut refert Theopompus) cum uota Dijs effunderent, Chijs & sibi prospera precabantur. Et in Panegyris, quæ singulis quinquennijs fiebant, per Præconem sibi & Platænsibus bona precari usurparunt. Deinde Philippo subirati, propter continuas clades & belli mala decreto sanxerunt, ut quoties Sacerdotes prospera Atheniensi populo focusq;, & exercitui precabantur, toties Philippum, liberos, terrestres naualesq; copias, atq; omnem Macedoniam, exitiali carmine, & diris imprecationibus derestarentur. Nero tamen dum Isthmi opus auspiciatur, in præfationis carmine sibi tantum & populo Rhomano bona precatus fuit, dissimulata Senatus mentione. Utq; cum lustrum fieret, publicus luctus populo minueretur, quia in publica lætitia, illius & luctu foedari non decebat. Sulphur quoq; lustrationibus adhiberi pleriq; uolunt : Fuit enim religiosum, maximeq; ualuit procurandis religionibus, ad expiandas suffitu domos, quæ lustratio in rebus pluribus fiebat ob incolumitatem : Nam uitula præcedente, aut agna coronata, messis, ager, fundus, terra, grex, uel pecus ter circumlustrabatur, prosequente agrestium turba cum fistula, solenniq; psaltratu & clamoribus, Deum Deamq; cui sacra fiunt, inuocante, uti morbos, uastitudinem, calamitates, & intemperies prohiberent, frumentaq; grandire, & bene uenire sinerent, pastores pecoraq; seruariet. Quod quidem ambaruale sacrum etiam tutandis Imperij finibus fiebat : Primus enim Imperij finis, festi locus, ad quintum sextumue lapidem ab Vrbe notabatur : Mox Lauini, ubi Dijs patrijs Rhomani Reges pro salute Urbis sacrum facere assuerant : Postea Anco regnante usq; ad mare Imperium prolatum, ostiaq; in ora Tyberis condita. Tempore deinde procedente, longè dilato auctoq; Imperio, post magnos progressus alijs in locis, ubi fines Rhomani Imperij erant, Pontifices uno simul tempore uelut in patrio solo sacrum concelebrarunt, & ambarualem uictimam fecerunt : donec Rhomani Imperij terminus à Gadibus ad mare rubrum & Oceanum, & Oriente ad Euphratem, quò Lucullus processit, & Oluros, quo ductu Pompeij Magni Rhomana signa illata sunt, Imperij terminus propagatus fuit : à meridiano uerò ad tractum Libyæ, & ad Septentrionem ad Rhenum & Istrum, qui quidem latius processerunt, q̄ Cyri Imperium fuisse traditur, cuius regnum terminos habuit, ab oriente mare rubrum, ad septentrionem positum Euxinum, ad occidentem Cyprum & Aegyptum : ad meridiem uerò Aethiopiã. Si tamen ager lustrandus foret, ita lustrabatur, ut Iunoni & Iano uino libarent prius, mox Martem patrem, ut sciens uolensq; propitijs adesset sibi & familiæ, aduocarent, agruq; perfecto sacrificio lustraret. Apud Græcos Vrbs exëplo Epimenidis lustrabatur, ut binas oues nigri & candidi uelleris ex Vrbe pagoue quò ire uellent, liberas dimitteret, subsequitis custodibus, qui illas ubicuq; accubissent, beneficii Deo immolarent. Gallis uerò lustrandi Urbem usus erat, ut hominem purioribus cibis anno saginarent, ac festo die Vrbe tota circumductum extra pomœriũ educerent, eumq; mox lapidibus obrueret. Si autem oues lustraretur, obseruatum est, ut pastor summo diluculo aqua illas inspergeret & sulphure, hærbatq; Sapina & Lauro igne succesis circum ouis lilia suffumigaret : cuq; sacro carmine, milio & libo, cū lacte & sapa Pali sacra faceret, quo suffitu, pecora expiari, & morbos depelli, ac diras tabes exterminari putarunt. Quòd si exercitus lustrandus esset, is instructus, præcedente sue aut hirco, oue & tauro,

Quid in lustris cœnensis precabatur à dijs.

Athenienses.

Nero. In lustris publicis luctus minutus. Sulphur lustrationibus adhibetur.

Ambaruale sacrum ad tutandum imperium.

Agri lustrandi ratio.

Græci.

Galli.

Ouium lustrandi ratio.

Exercitus.

in campo Martio lustrabatur, armatosq; milites, pedites, equitesq; lauro coronatos re diuinam & lustrale sacrificium facere oportebat sub diuo, aut fuit a Seruio institutum, qui hoc lustrationis genus inuenit primus, quem diem Armilustrum nuncupant, in quo id magnopere seruatur, ut qui hostias ducunt, eligantur bonis nominibus, inde certa omnia & felices successus toto exercitui captantes. Mansitq; constitutum, ut cum exercitus & castra lustrabantur, triticum militibus pro cuiusq; contubernio daretur, & singulis drachmae, muneratq;, & donatiuum, uotaq; in proximum lustrum excluenda Duces promitterent. Macedonibus uero inter diuisam hostiam, priorem ad dextram, posteriorem ad laeuam uiae, aut discissae canis uiscera, armatas copias, & exercitum traducere, instructo paratoq; milite praecedere, & simulacrum pugnae adere. Cumq; cohorte Regia, & omni belli apparatu, arma ab ultima origine Regum proferre, & sacrum piaculare facere, lustrandi mos fuit. Xerxes autem milite detrectante militiam, in duas partes dissecto, exercitum traduxit, & hac uictima execrabili milites lustrauit, & crimina expiauit. Si uero classes naualesq; copiae lustrarentur, disposita classe in litore, aram quae mari abluetur construere conuenit: in qua Sacerdotes uictimas caederent, mox circumstante exercitu, caesam uictimam, atq; exta per classem in litore dispositam nauiculis circumferrent, cum solenni carmine & precatione. Ducibus una insidentibus in scaphis, diuisaq; hostiae partem in mare cum uisceribus porricerent, partem uero flammis adolerent, eo modo classem lustrari & calamitates depelli opinati. Rogus quoq; militari more lustrabatur, ut instructae armatae acies ter circum incensam Pyram, ubi defunctos in acie cremabant, arma quatientes cum luctu & lamentabili carmine, nunc frena & balteos, nunc galeas & cristas, saepius enses & arma spoliataq; in ignem mitterent, & cum tripudijs decurrerent, hostijsq; ad Rogum immolatis, inferias occisorum Manibus darent, flammaq; extincta, occisorum cineres multo harenae aggere cumularent, cum tot urnae singulis non sufficerent. Curias quoq; & populum purgari accipimus, ut excerptum uitulum ex forde bouis immolatae utero (sicut in Fordicidij mos est) per Vestalem natu grandiolem igni comburerent, exq; illius cinere, & equi sanguine, adustisq; fabarum stipulis suffimen fieret, quo populus & curiae Palilibus purgantur, quod quidem in templo Vestae praecipua cura ad dubios casus & incerta Fortunae seruabatur, hoc modo ab infortunijs populum uniuersum expiari putantes. Praeter quae, Tubulustria ueteres celebrarunt, diebus quibus Martio mense Tubae sacrorum in atrio Saturio lustrabantur. Somnia quoq; meticulosa & curas, fluminis absolute purgari, & fascinationes salua ieiuna repelli, ueteri superstitione creditum est. Apud Athenienses & Lydos sacrum piaculare fit, ut Conciones, Theatra, & populum minutis porcellis lustrant per Peristiarchos, & ita calamitates auerterent & auerruncarent: Sed quod est de Sulphure dictum, idem de Lauro & Verbenaca coeptum est: siquidem Verbena & Laurus, suffitionibus frequens fuit, propter religionem animo incussam, quod qui aliquo essent piaculo polluti, saepius sulphure, nonnunquam aqua, ouo, igni, Verbena, & Lauro expiantur: Tres enim istae species Veteribus fuisse usu frequentes: aut enim teda & sulphure purgari, uel aqua ablui, uel aere uentilari solebant, quod Homeri testimonio a Graecis seruatum legimus: apud quem Ulysses caedem Procorum igne & sulphure expiari iussit: & Orestes aqua, quae septem fluminibus confundebatur, ablutus, dimisit furorem, quam marinam esse conuenit, cum propter uim igneam magnopere purgationibus consentanea putetur: namq; mari saepe expiantur quae uiolata sunt. Troezeni quoq; ut a materna caede Orestem expiantur, ex Hippocrene aquam adhibuerunt. Inter reliquas uero expiationes, proditur rarum expiandi genus, ut qui Deos sibi iratos, & nunquam propitios cernebat, lintea uis lucernam & laurum manu tenens, genibus obrepere debeat, & uocibus acclamare, numinaq; sibi irata palam profiteri: Ipsam uero Laurum, cum suffitionibus & magicae adhibetur accendere & igni admouere conuenit, quae si admota sonantius crepit, haud dubie propitia numina designauit: Si uero nullo murmure tacet, infelicitatem: aliter in pphanis usibus Olea aut Laurum comburere, infandi auspicij erat: praeterq; Laurum etiam Myrtum

Armilustrum.

Macedones.

Xerxes.

Classium: nauulum copia- rum lustrandi mos.

Rogi lustratio.

Curiarum ac populi lustratio.

Tubulustria. Somniorum, curarum, & fascinationum.

Athenienses.

Peristiarchi. Sulphur in sacris.

Verbena.

Laurus.

Tres purgandi species.

Odyss. xxi. circa finem.

Expurgandi genus, dijs perpetuo alicui iratis.

Myrtum suffitionibus addiderunt. Oleumq; & bitumen marina inspersum aqua, ad misto sulphure, atq; aes, in lustrationibus expiationibusq; adhiberi compertum est. maximaq; dabatur opera, ne quibus diebus Vrbs populustae excidium aut calamitate insignem passi fuissent, lustrum quoquo modo fieret, quia foedo exitu, & graui strage omnia casura putabantur. Quod si bouem aliudue animal loquutum, aut hoc genus portenta nunciata forent, ueteris instituti erat, sub diuo Senatum & Patrum conciliu haberi, quod expiationis genus putarunt. Fiebat enim Senatus non in Rostris, neq; in Curia, ubi habetur frequens: sed in loco aprico & parenti caelo, ab Auguribus tamen in augurato, ne irritum Senatus consultum fieret. Si uero terra ingenti concussa motu, aut Vrbs agrue contremiscerent, quod raro euenire & magna portendere dixerunt: saepius supplicationem in triduum decreuere, Duumuiris praeventibus, nonnunquam ut ex una familia omnes coronati supplicarent, uel ferias Praetor Urbanus agris leuandis mentibus indiceret, concione aduocata. Nomen uero Dei cui sacrum fieret, supprimebat, utq; iurgijs & litibus temperarent, admonebat. Fuitq; animaduersum nunquam urbem Rhomam tremuisse, quin alicuius futuri mali praenuncium esset: utq; semel motu terrae enunciato, pro quo feriae indicuntur, conceptae erant, alium terremotum eadem die nemo enunciaret, quod foedum & magni discriminis foret. Cur autem Dei nomen cui sacrum fieret, supprimebant, illud causae traditur, quod cum Telluris motorem certum Deum, qui eam uim haberet, Veteres non dignoscerent, illum qui huic rei praesens, nuncupare Pontificales uetarunt libri, & ne ancipiti aestimatione ferrentur, aliumq; pro alio Deum colerent, aut non offensum numen placarent, satius duxere, Dei nomen cui sacra fierent, supprimere, q; illum frustra aut perperam nominare: Illud uero non est ab re dixisse, quod apud Athenienses seruatum legimus, ut si qua enunciareretur mostra, quae expiatione egeret, Agyis, id est, uestibularijs Dijs, in semitis uiarum sacra exhiberet: quare Agyieus Apollo colebatur eximie, ut si id bene & feliciter casurum esset, prosperos successus daret, & promissa firmarent atq; admitterent: Si uero moles aliqua instaret mali, aditu inhibito, & obsepto, auerterent & auerruncarent.

Myrtus. Oleum, bitumen, & aes cum sulphure lustrationibus adhiberi solitum. Portentorum expiatio.

In terremotu.

Nomen dei subicebatur in terremotus expiatione.

Atheniensium expiatio in mostris enunciata.

Quae affinitas cum Sex. Tarquinio Superbi filio, & quae Collatino cum Bruto, & Lucretiae cum utroq; fuerit. Ca. XXVII.

UPER Ouidij Nasonis uersu de Fastis secundo, ubi Lucretia Sex. Tarquinium superbi filium singulari scelere & audacia domi excepit, hostem pro hospite, cum illius stuprae mala cum libido cepisset, dum inquit. Comiter excipitur, sanguine iunctus erat.

Ouidij locus in epistolis.

Quo iure cognationis Lucretia Sex. Tarquinio iungeretur, & quid Iunio Bruto, qui Tarquinium Regno eiecit, affinitatis: cum Lucretia fuerit, apud studiosos, animo tunc orioso & remisso inter circulares locos, quarebatur, superuacua tunc forsan disputatione. Cunctis nonnullis, ob incertam cognationem Tarquinij, Collatini, & Egerij, ancipiti aestimatione ferrentur: nos in re obscura ob uetustate dum cognationis gradum per omnia exempla colligimus, inuenimus Iunium Brutum Tarquinia sorore Superbi Regis natum, utpote ex sorore genitum, Superbo nepotem fuisse. Collatinus uero, cui Lucretia nupta fuit, cum Egerij filius foret, siue (ut nonnulli tradunt) nepos: ipseq; Egerius cum Tarquinij Prisci frater fuerit, nihil ambigitur, quod si Tarquinus Priscus Superbo auus extitit, quin Collatinus nepos Egerij, frater patruelis Superbo, & Sexto autunculus fiat. Quod si Egerium Collatino patrem dicamus fuisse (propterea frequens opinio est) haud dubie Collatinus Superbo non frater, sed uelut ex fratre aut natu, maior autunculus foret, inuicemq; Sex. Tarquinij Collatino pronepos fieret. Lucretia uero eo gradu quo Sex. Tarquinij Collatino sanguine iunctus erat, eodem affinitatis iure Sextum attingeret. Quod si Collatinus & Brutus ex duabus Tarquinij sororibus aditi sint, putari censent, nulla controversia est, quin Collatinus & Brutus arctissimo gradu coniuncti fiant: ipseq; Sextus Lucretiae nepos sit. Si autem Tarquinus Priscus Superbo non auus, sed patruus fuit

Iunius Brutus Tarquinij Superbi nepos.

Collatini cum Superbo cognatio.

Collatini & Bruti cognatio.

ALEXANDRI DE ALEXANDRO IVRISPERITINEA POLITANI GENIALIVM DIERV M LIBER SEXTVS.

¶ Locus ex tertio Ciceronis de officijs, quid uenditor emptori præstare teneatur, cum Sigismundo in suburbano discussus. Caput I.

VM SIGISMUNDO FVLGINATE VIRO docto, & multarum rerum cognitione claro, uetus mihi à prima adolefcētia cōsuetudo fuit : Is quanq̄ multis rerū actionibus, pluribusq̄ muneribus apud Pōtifices magno usui foret, si quando tamen negotijs pausa fieret (quod uix illi contingere poterat, ut in tāta mole rerum ab immodico labore cōquiesceret,) id quod otij dabatur, lectioni clarorū uiroꝝ, aut suorum temporum scribēdis annalibus, rebusq̄, uel pace, uel bello gestis, perlibenter exhibebat. Nōnunq̄ in suo prædiolo in monte Ianiculo, miro prospectu & collibus amœno, ubi ædiculas habebat, cum amicis se recipiebat, ibiq̄ lepidis iucundisq̄ sermonibus, id quod erat laxamenti, unā familiarissimē conferbat. Præstabat nōnunq̄ nobis ipse cœnulam, ut non nimis insolentem, sic profectō sobriam & modestam, ac temporibus consentaneam : & ut erat ipse comis facilisq̄ natura, ita facilem nobis uictum, non exquisitis ualde obsonijs apparabat : Siquidem asparagos artiles acidō uino & pipere conditos cum iusculo tepidulo, ac fer culum cucurbitæ, cum immaturā uua ibidem expressa & decocta largo succu, quibus perlibenter uestebatur, obsonia nobis exhibebat: addebat etiam pīrum pomūq̄ persicum miro odore fragrantia. Post cœnulam uerō, si quando otium erat à negotijs, ut animo uacaret, illius sermonibus & congressu spectata uirtutis ac pacis, artibus & ingenio clari uiri diutius perfruebar. Forte autem cūm æstiuo anni tempore post meridianis horis, eius rogatu accersitūq̄ ad eum uentitarem, eundem ad aquulam perspicuo liquore & frigore manātem, per roseta, arbusculasq̄ undiq̄ topiario opere dispositas, perq̄ hortensia ablaqueata, & lætissima uireta nacti sumus : aderant ibi complures honesti adolēscētes, latinæ grecæq̄ eloquentiæ professores, cum quibus de literarum studijs perq̄ libenter sermocinabatur, quos ipse minutis quæstiunculis uariæ eruditionis diuersimodē exercebat: Inter quos adolēscens quispiam indolis bonæ, libellum Ciceronis de officijs tertium lectitabat : præterq̄ multa ad edictum Aedilium pertinentia, quæ ex fide bona emptorem uenditori præstare oportere censuit, hæc legebantur. Si pestilentes ædes quis uēdat, quæ salubres habeantur, aut in quibus serpentes sint, tēneri uenditorem ex edicto Aediliū, id quod dolo uendiderat recipere, emptorūq̄ precium reddere. Idem, si in annonæ caritate frumentum aliq̄ aduexerim, solusq̄ ego sciam multos illuc frumenta aduecturos, ita ut illorum aduentu inopiam paulo post leuaturi sint, illa me etiā nota facere, neq̄ subtrahendum ut taciturnitate mea capiuntur, plurisq̄ q̄ æquum sit frumentum ego uēdā, omnia deniq̄ quæ uēditor sciat, ne emptor ignoret, in distrahendis rebus ex bona fide præstari oportere, & pleraq̄ hoc genus periocundē lectitabat. Cumq̄ hæc, & multa in hanc sententiam ille legisset. Quonam (inquit Sigismundus) istud accidat modo ut uenditor ea quæ diuersa & longē aliena sunt, in distrahendis mercibus præstare teneatur, equidem ignoro : Nam ut in re quam distrahere quispiam uult, quid morbi uitijq̄ sit, emptori uenditor palam facere debeat, puto ad edictum Aediliū pertinere.

E e 4 ut si

ter fuit, ut multi exequuti sunt, Collatinus Egerij filius, & Superbus, uelut ex duobus germanis prognati, fratres patruales erunt, Lucretiaq̄ Collatini uxor, nulla dubitatio foret, quin Sexto auuncula censeatur : Interq̄ Sextū & Lucretiā iura summæ necessitudinis forēt. Hic est enim ille Brutus omnium sermone celebrat⁹, qui legū & libertatis summus autor & uindex, cūm furere se simulasset, latentem animum nimium diu recōditum suo tempore detexit, magnificaq̄ oratione non uecordis & dementis auunculo Imperium abrogauit : Populusq̄ Rhomanus auspiciū Imperiūq̄ sequuti suū, ex graui seruitio & dominatu Regio se in libertatem uēdicauit. Sed quod de Iunio Bruto, qui Tarquinium Regno eiecit, idem de Decio Bruto, qui conspirans cū Cassio necem C. Cæsari intulere, Ducesq̄ & assertores Rhomanæ Maiestatis fuere, factum comperimus : Siquidē hic propiore affinitate Cæsari q̄ Iunius Brutus Tarquinio iunctus fuit : nō enim nepos, ut ille, sed filius esse creditus est : Nam cūm Seruilia soror Vticēsis materq̄ Bruti fuerit, cum qua adolēscens Cæsar consuetudinem non sinē probro habuisse fertur, cumq̄ eo tempore Brutus ex Seruilia natus foret, haud dubiē Cæsaris filius uulgō habitus est : Quod ipsum Cæsarem die cædis suæ cūm undiq̄ infestis mucronibus appeteretur, dixisse ferunt. Iunia uerō tertia soror Bruti Cassio nupta fuit. Portia autem Catonis filia, mulier non muliebris spiritus, cūm Bruto nupsisset, eum miris modis, & super omnium amorum ardores amasse fertur, ex qua Bibulū tulit. Quæ cūm post afflictas fortunas Bruti necem audisset, cūm mori animo destinasset, idq̄ fixum statutumq̄ haberet, & ne uim sibi afferret, uetita arma fuissent, ea præsentia animi fuit, ut clauso cubiculi ostio, ne cuius interuentus facinus moraretur, incēso carbone, & sibi in fauces indito, memor generis & Rhomani nominis, necem sibi ipsa cōsciuit, tantus uigor animi ingeniq̄ fuit, tantiq̄ spiritus mulier admonitu patris, qui pariter manus sibi mortifero uulnere intulerat, fuisse credita est. In qua quidē re subitæ cordatio, ueteribus literis & annalium monumentis extare, quod tamen si apud uarias gentes uim sibi afferre & necem sua sponte consciscere, dignum laude & magni fuerit habitum : apud Thebanos tamen qui mortem sibi cōsciuit, nulla fuit laude dignus, quin potius id crimini dabatur & probro, eoq̄ facinore pudendam incōscitiam & imperitiam coarguebat suam, uelut sui carnifex immanisq̄ naturæ foret. Atheniēses uerō cūm necē quisq̄ sibi manu cōsciuisset, defuncto cadaueri manū tanq̄ facinorosam abscindūt : illamq̄ diuisam à corpore, inhumatā relinquūt, reliquū uerō cadauer humo tegūt. Quod Platonis documentū fuit, qui celsiuit, optimū quemq̄ infracto animo uim fortunæ, & incurtus calamitatū potius ferre, & nisi cūm dies pmissus aduenerit, neminē in iussu Dei mortē sibi consciscere, aut ante tēpus fato fungi oportere : idq̄ magnificētius præclarusq̄ uideri.

GENIALIVM DIERV M LIBRI QVINTI FINIS.

Iunia Bruti soror. Portia Catonis filia.

Mortem sibi consciscere apud quos laudi, & apud quos contra probro datur.

Platonis sententia de morte sibi non consciscenda.

Sigismundo Fulginate.

Ciceronis lectio.

ut si seruus fur erroré sit, aut equus calce, uel bós cornu petere soleat, aut quod nūc Ciceró dixit, ædes pestilentes sint, habeaturq; salubres, uel quid occulti uitij lateatq; morbi sit, illud enunciarí debere facile inquit assenserim, quæ uerò extrinsecus manet in casu posita, illa per uenditorem prædici, ad eaq; edictum Aedilium, legesue ullas extendi, nequaquã (inquit) mihi quisq; persuadet. Ideo se mirari Ciceronem, qui tanq; aliquid morbi uitijq; inesset in re uendita, perinde id quod postea euenturum, & in casu, & fortuna situm esset, per uenditorem prænunciari uoluerit. Cumq; ex his qui assistebant; quidam ætate grauis & in literis satis proficiens, se arbitrari respondisset, quod sicut quædam ad morbum uitiumq; rei uenditæ uix pertinent, sed tamen quouis modo profutura sunt, nosse, Aediles ne emptores capiantur, à uenditoribus enunciarí & palã fieri mandauerunt, ita hoc quoq; iussisse: Sicut (inquit) uetus edictum Aedilium fuit, ne ueteranus seruus pro nouitio uaneat, etiam si nullo morbo uitioq; affectus sit: utq; si mulus castratus sit, tamen si æquè bonus, emptorẽ nõ larere uoluerunt: Ita si sciam alia quos in summa frumenti inopia, paulo post annonæ caritatem leuatuos, illa à me prænosci debere, ne fraudis occasio detur, pariter censuerunt, atq; ex æquo & bono iusserunt, ut quod proscribentis liquet, etiam si forte euenturum sit, enunciarí debeat, ne quod uenditor sciat, emptor ignoret. Nunq; (inquit Sigismundus) id mihi in mentem uenire posset, neq; quisq; mihi argumentis defenderet, ut edictum Aedilium, hoc cõprehendere censeam, ut euenta negotiorum, quæ temere & fortuito futura sunt, per uenditorem prædici debeant, quæ si reticeantur redibitioni propterea locus sit, cum istud asserere, summæ mihi uideatur improbitatis & inscitiae. Cumq; ex me quid mihi probaretur exquireret, respõdi magni referre, in re de qua agitur, quid morbi uitijq; esset enũciare, an quæ casu futura sint, prædicere & diuinare. Quæ enim insunt in re quæ distrahitur, & ad ipsius pertinent notionẽ, quam uenditor ante præsensit, ut si quo morbo uitioq; laboret, uel labe afficiatur, ex edicto Aedilium, nota facere iubemur emptori, quæ uerò pendent à casu & fortuna, & diuersa sunt, nullis nos legibus aut edictis cogi enunciaré. Quid enim interest mea, si nauis ex Asia ueniens, huc merces allatura, & paulo post arctissimã annonam leuatura sit, dummodo in re de qua agitur, nihil dolo malo factum sit. Alioqui dicendum foret, an frumenti, olei, & uini, quod distrahere quispiam uolet, annonæ uel caritatis eo anno futura sit, uel si Cancris sidere, aut uastitate, seu alia frugum peste, aut ira Deum, lata interitura, uel hostium strage, uel chasmate, ea res deperitura sit: quod (ut uidetis) non est in re de qua agitur, sed in casu positum, & illa prædicere, profectò ridiculum foret: Nam quod edicto Aedictum cautum est, ut præstetur à uẽditore, nequid in re proscrip̃ta uitij lateat, neue quid ueri reticeatur, aut fictum quid accersitumue aliquid sit aliunde, & quod stetur pacti & conuenti formulae, satis esse lege prospectum, ne quid uitij lateat suppressatur, quod ipse sciat, emptor ignoret. Alioqui ipsum redibitorio iudicio teneri certum est, idq; non adeò seuerè & restrictè iure ciuilitraditum esse, sed parcè & molliter: quippe siquid uenditor dixit, comendandæ suæ mercis causa, illud præstari Aediles non coegere, ut si seruũ frugis, dicto audientem esse, uenditor dixerit, quæ enim comendandæ mercis causa in uenditionibus dicuntur, uenditorem non obligant: Neq; enim constituta auctione ita quis proscribit, fundum sterile, aut domũ pestilentem uendo. At si dicat seruum literatum, artificem, Nomẽclatorem, Arithmeticum, fabrum, aut textorem, quo pluris ueneat, id præstare proculdubio cogitur. Præterea in re modica decipi emptorem posse, etiam iureconsulti uolũere: Non enim redibitorio iudicio teneri dixerunt eum, qui pluris aliquanto rem distraxit, q̃ quanti æstimata sit: Siquidem res bona fide uendita, propter minimã rem inepta fieri nõ debet: Sed ubi ita immenso mercatur quispiam, ut magnã pati facturam necesse habeat, tunc redibitioni locum fore, edicto Aedilium cautũ fuisse. Quod si ita est, huic sententiæ conuenit, hocq; argumento conuincimur, ut neq; eũ qui nauem huc frumentum aduecturam, cuius aduentus annonæ caritatem & arctos comatus leuaturus sit: neq; eũ qui frumenta diripi, agros uastari, uel annum aduersum frugibus, longè ante præenserit, & minimè enunciarit, redibitorio iudicio teneri arbitrer: Cum hæc non insint in re quæ proscribitur, sed in euentu fortunæ: Et quod nũc Cicero

Edictũ uetus Aedilium.

Alexandri enarratio loci Ciceronis.

Emptorẽ in re modica decipi posse.

Cicero inquit, eum qui rem distrahit, debere etiam quæ aliunde futura sunt enunciaré, ut si nauem huc frumentum aduecturam sciat, quo uilitas annonæ consecutura, aut uenditæ merces uiliores futuræ sint, emptori prædicere, profectò eò pertinere crediderim, ut præcipi intelligamus ab eo qui ex intimo artificio uirum bonũ instituit, & ita instituit, ut ne minima quidẽ in re quouis prætextu contra iura legesq; contraq; humani generis societatem aliquid admissurus sit: non eum qui de ciuilibus actionibus quantumq; moribus legibusq; permissum sit, inquirat. Quæstioni diu res fuit, quid uirũ bonum, quid ciuilem & politicum deceat? Viro enim bono hoc datur, ut ubiq; sanctus, ubiq; castus, honesti cultor, pius, & integer sit, cuius ne erratum quidẽ minimũ fuerit, ne dicam uitium, qui nullo malo perterritus, nulla calamitate uictus, fortunæ cedat, nihil expetat, nihil dicat, nihil faciat in uita, nisi summa cum laude & dignitate, in nulla re delinquat, nullius rei poeniteat. Seruetq; fœdera humani generis ita inuiolata, in magnis minimisq; rebus, ut ne minima quidẽ conscientiæ labe detineatur. Ciuilem uerò dixere, hominem qui legum iudiciorumq; metuens, quantum moribus legibusq; tributum est, id tanto temperamento agit, ut quoad fieri possit, nihil perperam aut inconsulte admissurus sit, qui sua prouidentia, religione, fide, quantumq; ratione prouideri potuit, Reipub. & ciuim salutis consulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrenet libidines, & indomitas cupiditates, uerecundiam seruet, atq; etiam si in aliquo delinqt, id tamẽ agit, ut ciuilia officia, humaniq; generis fœdera, q̃ minimũ legat: quippe cum nos optimum dicimus, cui pauciora desunt. Quæ cum ita sint, non fuit ab re, ut sanctus iste homo tam defecato animo & tã integer, quẽ nos magis fingimus quam inuenimus, non modò siquid esset in re uitij, sed & siquid aliunde futurum putaret, ut nullam officij partem deserat (quis minimum) prædicere teneatur. Hæc nos cum Sigismundo Fulginate, ingenij magni & spectatæ uirtutis uiro, flagrate diei æstu, incredibili suauitate diserebamus.

Vir bonus.

Ciuilis.

Quæ maxima fuerint oracula, quæ ue Tempia celebria apud plerasq; gentes, in magna religione & cultu. Caput II.

INTER oracula quæ apud Græcos Aphrosq; præcipuo cultu fuerunt, ad quæ homines uentitabant, Delphicum in terris clarissimũ fuisse cultu, & religione longè excellens, uno omnium testimonio traditum est: Fuit enim Delphos totius orbis umbilicus, comune humani generis oraculum, in mote Parnaso excelso & præruptè alto sita ciuitas, nullis moribus, sed tantum abruptis rupibus saxisque munita, arduo & difficili ascensu, in quo Nyssa ciuitas Libero consecrata, Cirrha uerò ad montis radices iuxta mare: Erat autẽ Parnasus Phocidis mons in Bœotia in duos diuisus colles, Thitoræa & Hyampæum, quorum alter Libero, Apollini alter dicati fuere. Helicon uerò Musis. In Cythæronis autem uertice Sparticarum nympharum antrum colebatur, qui mons iuxta Olympum situs erat, supra quẽ Olympi editissim⁹ uertex decẽ ferè stadijs attollebatur: Qui eiusdem nominis mons, & in Macedonia, & in Thessalia, Mysia, Cilicia, Elide, & Arcadia excelsus quidẽ attollitur, Templum uerò intra Urbis ambitũ fuit, quod pariter nõ manu extructa, sed natia præcipitia muniuere aditu difficili & angusto: quippe quem ex quinque lapidibus tantum, uelut mole obiecta, obstructum ferant: In medio autẽ exiguua planities, & in ea hiatus, ex quo uentus, & acer spiritus manans, mentes Vatum in uerocordiam uertit. Eoq; spiritu ex infimo specu ædito, quasi diuino afflatu Phœbas in Tripode stans, mente furibunda statis diebus, quibus fari licet, consulentibus responsa canit: Licet ferant Apollinem sex mensibus apud Lycios, sex apud Delum uaticinari, reliqua uerò oracula aliquando Idibus, nonnunq; CALEND. nunc die oriente, nũc de sinente, responsa dabant: quæ à mulieribus tantum, quæ erant templi Vates, uaticinantis in modum ferebantur: in quod id præcipuum fuit, ut qui oraculum consulit, breui admodum oratione quid uelit exposcat, utq; nullum Latine ædatur oraculum, neq; ædi priusq; ab imo, dum sacrificant, tota uictima contremiscat: Nec capitis commotionem fatig

Delphicum oraculum.

Delphos.

Parnasus bis collis.

Cythæron. Sparticarum nympharũ antrum.

Templi Apollinis locus apud Delphos.

Cerimonie & ritus Delphici oraculi consulendi.

fatis esse, sed omnibus illam partibus quati oportere: In quo proditur memoria, cum infasto die Pythiam reluctantem, & inuitam Alexander cogeret, illam ui coactam, quod esset inuictus, respondisse: quod pro omine acceptum ueridico praesagio futurae magni dinis praenuncium fecit: in eo quidem Templo Apollinis simulacrum fuit humana effigie: in Delo Draconis: in Lycia uero Lupi. Quam urbem Python ob interfectum Pythonem dicta comperimus: Nam & Pythius Apollo, & Pythia festa, & Ludi Pythij, & ipsa Vates Pythia dicta, & Pytheum oraculi locus. Sparta quoque Pythios nuncupant qui Delphos ad consulendum oraculum mittebantur, qui publice cum Regibus cibaria habent & uescuntur una. Huc ex omni orbe praua religione incussa, qua se hominum uanitas confundebar, uiri principali dignitate insignes, frequentes consultum ibant, eaque ex omnibus uera & longè clarissima oracula habita sunt. Quare Regum populorumque amplissimis donis, muneribusque & multarum Urbium thesauris refertum templum fuit: Inter quos Agillinorum & Spinenfium non in postremis gazae fuere: Quod quidem cuncta oracula antiquitate excellebat. Proximè huic fertur Dodonaei Iouis oraculum: Dodona enim ampla in Epiro ciuitas, & satis florens habita. Epirus autem Molossorum Regnū erat: Templum uero iuxta nemus Ioui sacrum, in quo arbores responsa dare dicebantur, omnibus circa populis sanctum, à Pelasgis constructum & paludibus circumfusum, quercusque uocales illic fuisse fama uulgauit, ad quas ut in dubijs casibus responsa acciperent, capti superstitione homines religiose accedebant. Fuitque proditum memoriae, quercui Dodonaeae famulantes diuinandi facultatem accipere: solique Boeotij, si quando consulto opus foret, uiros responsa dare: primamque fagum & columbam Dodonaeae uaticinatam: quotiesque oraculum aedebatur, lebetes aeneos ad numerum, siue casu, siue consulto, tinnitus aedere canoros: In quo Deucalion & Pyrrha desinentibus aquis, post diluuium confectae, & numen consuluisse perhibentur. Subinde Alexander Epiri Rex eodem oraculo monitus, ut urbem Pandosiam, & annè Acherusium, tanquam fatalia loca uitaret, in responsis habuit. Oraculi sortem de his quae in Theoprotis essent, intelligere arbitratus: qui cum infestissimas gentes in Brutij armis petit, & belli iure uastat, apud eiusdem nominis loca, infanda strage uictus, oraculi fidem ueram impleuit. Quod quidem templum Philippus Macedo (uelut immanis praedo) sic ut plerumque, omni rapinarum genere uastauit, & incendit: uasque & quae preciosa erant, immisso exercitu diripuit. In eo quoque fons sacer uisebatur, qui cum faces accensas extingueret, ad motas procul accendit. Tertium uero Didymaei Apollinis oraculum antiquissimum, & multi nominis habetur, quod Branchidarum nuncupant: Branchus enim Thessalus fuit Apollini dilectus, & filius habitus, quem interfectum dolens, Templo & diuinitate sacrauit: Is autem Apollo Milesius dicitur: Est autem Milesus totius Ioniae caput. Templum uero ad decem & octo stadia ab Urbe, à litore autem uiginti aberat, maxima mole, & profusis sumpibus extructum, auctumque amplissimis donis. Quod Xerxes Deorum hominumque contemptor, dum innumerabilibus copijs Graeciae bellum parat, nulla religione, aut Deum uerecundia, sicut multa, incendijs & ruinis deformauit, Templumque & aras euertit. Annis deinde intercedentibus, Milesij oraculo moniti, uberiori impensa illud omnium maximè & dignum tanto numine restaurarunt, ita ut ob magnitudinem fastigio extruendo nullae contignationes suffecerint. Quartum in Urbe Brutii Latonae oraculum inlytum diuinitis memorant. Urbs autem Brutii in Aegypto contra Nilii ostium, quod Sebeniticum dicitur, Templum uero media in Urbe situm omnibus circa populis sanctum, & caerimonijs sacrum erat, porticum habens decem passibus altam, in quo oraculum Cambisi redditum est, in Ecbatanis illum decessurum, ambiguo nomine decepto, cum altera apud Syros, altera in Medis essent. Delij quoque sortes & oracula indubia semper habita sunt: Fuit autem Delos una ex Cycladibus, cui nomen Ortygia: Aedes uero mari imminabat, à qua proximus in Euboeam traiectus erat: quinque enim passuum millibus ab Tanacra aberat: Tanacra autem in Euboea uetus traditur ciuitas: In quo quidem templo ipsum Apollinem natum, & alitum fabulatur, tanta religionis, ut ne Persae quidem cum innumerabilibus copijs bellum parant, & omnia belli iure uastant, uiolentas aut sacrilegas ad mouere manus ausi fuerint, in cuius ara

ara nullum immolari animal proditum est: quare morbo & pestilenti contagione coacti Delij, id decreto sanxerunt, ne homines defunctos ibi cremarent, neue sepelirent, neque in Delo canes alerent, scilicet ut ab omni caede insula immunis foret. Cumque oraculo moniti Athenienses, Delum expiarent, hoc expiationis genus inuenire, ut cadauera se pulchris condita inde eruerent, atque edixere, nequis in Delo moreretur, neue quis homo nasceretur: sed morituri & pariturae mulieres in Rhenam insulam Delo proximam transmigrarent: Cuius arae hoc proditur mirum & monstrificum, ut ex dextris cornibus animalium mira arte compactis erecta fuerit: Sicut Thebis arae Apollinis Spodij ex sacrificiorum cineribus constructam ferunt, unde cognomen tulit, quam nonnulli inter orbis miracula adnumerant, ad quam cum accessisset Pythagoras, ipsum ob religionem adorasse fertur: & ne aram sanguine foedaret, hostiam immolare noluit, sed frumento, ordeo, & placenta sine igne sacrum fecit. Quae insula tanta sanctitudinis habita est, ut ad eam quotannis Athenienses tacti religione, uarijs mercibus onustam nauim mitterent, quo tempore quenquam uinciri, aut supplicio affici, religioni fuit, donec rediret nauis. Cumque caetera responsa Apollinis sub nubilo uerborum & sensu ambiguo redderentur, sola Delij oracula nullo tegmento exposita atque aperta fuere. Etiam in Attica ara Iouis supremi exemplo haud dissimili traditur, ad quam nihil conuenit animatum immolari: sed uarijs libamentis, & bellarijs absque uino sacrificatur. In Paphiae quoque ueneris ara, licet ex caelis hostijs captentur auspicia, illic tamen sanguinem effundere non decebat: igne enim puro & precibus tantum altaria adolentur, in cuius sacris certissima edorum fibris fides habita semper. In Patara quoque Lyciae, oraculum Apollinis, & delubrum magnae felicitatis fertur, in quo sex anni mensibus responsa dantur, quae Lyciae sortes dictae. Eo enim excellentiae creuit, ut opibus de fide Delphico haud absimile fuerit. Praeter quae, Amphiarai & Trophonij oracula Graecis inlyte religionis fuerent: Ea enim uetustate & fide praecipua habita sunt. Fuit enim Amphiarus diuinus uates, cui Oropij diuinos honores decreuere, aedemque illi candido marmore dedere, quem tanto cultu studioque Graecia honorauit, ut inter Deos illum reciperet: in eoque solo ac sede ubi humatus sepultusque est, certissima responsa daret, quae quidem in somnis aedebantur: Nam post purgationem & sacrificia Dijs, quorum nomina in ara insculpta erant, mactato ariete, pellem substernebant, in qua incubantes, somnia captabant, illorum significatus, & euenta mox interpretati. Eratque publica constitutione sancitum, ut in Amphiarai templo nullus Thebanus obdormisceret, aut uaticinaretur. Fons quoque in eo uisebatur, ad quem qui accepto oraculo morbo leuabantur, argentum & aurum signatum mittere tenebantur. Apud Canopum quoque in templo Serapis: & in fano Pasiphaes: & in Pergamo Aesculapij, atque in Narbaca apud Hyrcanes oracula pariter ex somnijs aedebantur. & apud Troezenos Ardali ara, in qua Somno & Musis immolabatur, quibus responsa accipiunt, integrum diem à cibo, à uino autem tridui abstinere conuenit, à quibus aedita sors olim Mardonio fuit, qua contra Spartanos in acie pugnas occubuit. Quibus quidem oraculis populi omnes caeca opinione ducti, tantum fidei dedere, ut eorum responsis moniti saeuientes tempestates, & praelia uitalis credantur. Quod quidem Amphiarai Templum in Attica: Trophonij uero apud Thebas Boeotiae fuit, à Cadmo (ut dicitur) conditas, Bacchi & Herculis patriam, quas Alexander Macedo diruit, cuius bus sub corona uenundatis, quae ἐπιπυλαι dictae sunt, quae ciuitas iuxta Magnesium & Thessaliam haud longè à mari sita est, ubi Trophonij oraculum multi nominis, qui cum à Boeotijs, de Thebano bello consulere tur, ibique res diuina fieret, Gallos gallinaceos perpetim cecinisse ferunt, quo concentu Thebanis insignis uictoria praedicta fuit. Aliae uero Thebae in Aegypto fuere in regione Thebaida ἐκατόμυλαι, quas nonnulli Heliopolim, plerique Thebas dixere, quae ciuitas à Busiri condita stadiorum CXL ambitu ferebat. Aliae in Thessalia iuxta Amphifum annè, quae Pthioticae dictae. Et in Lycia aliae Thebae patria Andromedes. Aliae iuxta Miletum: in Ionia quoque, in Syria, in Attica, Cataonia, & in Italia apud Lucanos Thebae fuisse tradunt. Praeter quae fuit Trophonij Iouis oraculum in Lebadia Boeotiae, in hiatu subterraneo, tetro & horrido, imo & angusto recessu, ad quem scalis descensus erat, quo consulentes magnis difficultatibus descendere nudos, aut

Alex. Pythiam coegit uaticinari. Python. Pythia festa. Pythij ludi. Pythia. Pytheum. Pythij spartanorum.

Agillinorum & Spinenfium ga. & in templo Apollinis delphici. Dodonaeum oraculum. Epirus.

Oracula Apollinis ambigua.

Templum Apollinis delphici à Philippo uastatum. Fons in templo. Oraculum Apollinis didymaei. Branchus.

Oraculum Latonae. Brutii urbs.

Delij sortes. Tanacra. Templum Apollinis in Delo honos.

In Delo nemo uel nascebatur uel moriebatur.

Ara apollinis Spodij.

Rhene insula sanctitudo.

Delij oracula aperta. Ara Iouis in Attica.

Ara Paphiae ueneris.

In Patara.

Lyciae sortes. Amphiarai & Trophonij oracula.

Fons in Amphiarai templo.

Ara Ardali.

Trophonij & Amphiarai templum. Thebae diuersae.

Trophonij Iouis oraculum.

aut in ueste alba & lineo, uel purpureo amiculo, placētāsq; Lemuribus offerre oportebat, ne quo periculo foret, aut noxā, haustoq; oraculo, per alium terrā hiatum ad superiora niti. In quo illud proditur mirum, eum qui post consultū oraculū inde digressus foret, animo semper afflicto & iacenti, nunq̄ ridere solitum esse; iuxta quod duo fontes uisebantur, alter Lethæ, cuius aquam descensuri si haurirent, omnium daretur obliuio; alter Memoriam, ex cuius haustu, omnium quæ unq̄ uidisset, recordatio subiret. Sicut Thasijs duo uini genera nasci produntur, alterum quod somnū conciliaret, alterū quod fugaret. Ipsius uerò statua non in templo, sed in tumulo nimis edito uisebatur, quæ ferreis obeliscis obsepta erat. Fuit quoq; ultra Cyrenem in extimo sinu apud Garantes Iouis Ammonis augustissimum & antiquissimum oraculum in uastis solitudinibus & campis torridis, siccitate sterili, ac nudo solo, ad quod sole exurente, æstu flagrantissimo, per immēsas harenarum moles uastamq; planiciem calore & siti infestam, uix iter cuiq̄ tolerabile fuit; Si quidem uentus eas sicut fluctus nunc huc, nunc illuc agit, & campos uelut maria infestare solet; nubes enim pulueris uehit & cœda tempestate uexat. Post quæ, nemus frequentī sylua oleāq; & proceris arboribus fontibusq; passim manantibus amœnum, in medijs harenis, & situ arido haud plus quadraginta stadiorum oraculi septa claudebat; ultra uerò latē deferta regio, uestigio humano inaccessa. Circā uerò Ammonij passim loca incolunt. Ipse uerò Ammon hircino capite & pelle amictus, multis cærimonijs colebatur; Hunc sacerdotes, cum responsa petunt, aurato nauigio uectare, & patriū carmē canere, eōq; propiciato, petentibus responsa dare solebant, quæ non uerbis, sed nutu signisq; subobscuris ab Ammone edebantur. Quod quidem ad tantæ maiestatis fastigium uenit, ut illuc post Cambisem, Alexandrum Macedonem per ingentes æstus, omni tractu sitiēte, penetrasse, pro miraculo fuerit. In Aegypto quoq; Apis oraculum omnium sermone celebratur; Erat enim bos, qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota insignis, duplicibus pilis in cauda, & lingua cantharo notatus, quem certos uitæ annos excedere non licebat. Hunc in lacum demersum Aegyptij, indicto iustitio, ueste abscissa, & laceratis cribribus defunctum plangebant, inuento uerò mirificè lætabantur. Responsa autem dare non ut reliqua oracula solitus, sed si manu oblatum pabulum sumpsisset à cōsulentibus, secundos euentus, atq; omnia prospera decernebat; Si uerò abnueret, indubio malo, & memorandis cladibus casura diuinabat. Ideo cum à Germanico pabulum oblatū renuisset, funestum omen & indubiam necem, quæ paulo post sequuta est, prænuiciat. A Tenedijs uerò seruatū est, prægnantem uaccam enutrirī, cui ueluti puerperæ famulantur. Apud Aethiopes gens est (Nubas uocant) & in Aphrica Ptoembari, quibus Regis uice Canis dominatur, quem mirificè obseruant, ex illius motu & nutu imperia, & quæ sint placita augurantes. Persis quoq; (ut auctor est Aristophanes) aliquando Gallus Regis uice præfuit, & imperitauit. Sed præter hæc oracula, quæ augustissima & sancta habita sunt, templa quoq; diuinitijs & sanctitate inlyta præcipua celebrantur; In Græcia Olympij; in Arabia Triphili; in Cydonia Dictæi; in Alexandria Iouis Sinopitæ; in Libya & Andro Dionysij; in Epidaurō Aesculapij; in Isthmo & Tenaro, Sumio Eubœæ, atq; Attica, & Calabria, Neptuni; in Acarnania Accij; in Claro, Actio, & Leucade, Lycia, & Selenuntia, Apollinis; in Cappadocia Bellonæ; in eademq; & Ionia, atq; Epheso, Dianæ; in Halicarnasso Mineruæ; in Papho Veneris; in Bosphoro Apaturiæ; in Cypro Acreæ Veneris; in Locris Proserpinæ; in Achaia & Catina, Cereris; in Samo, Argis, Metapoto, & in Lucania, Iunonis. Sed quod est de Olympio dictum, hoc templum in agro Pisano fuit, haud procul ab Elide, ante quod lucus agresti olea consitus, & stadium omnium maximum, iuxta quod Alpheus præterfluens ex Arcadia, mare ingreditur. In fano autem Iouis Triphili columna ex solido auro multo æuo uetusta, cum titulis rerum gestarū sacrata uisebatur, quæ ipsū Iouem statuisse ferunt. Acreæ uerò Veneris templum mulieribus, nec uidere, nec adire fas est. Sicut Eunosti sanum in Tanagra adeo mulieribus interdictum fuit, ut si quo infortunio aut uestitate Tanagræi opprimerentur, diligenter inquirerent, ne qua mulier consulto, aut casu templo appropinquasset. Castabalis Persicæ Dianæ sanum tantæ fuit

fuit religionis, ut illic dicatæ uirgines (quod uix credi potest) super prunas nudis pedibus ambulent innoxia; Sicut in templo Feroniæ super ignem afflati numine incedebant; & ad montem Soractæ familiæ, quas Hirpias uocant, super incensam struem insultabant impune, quibus perpetuo Senatusconsulto uacatio munerum data est. In Achaia autem Cereris templo fons manat cærimonijs sacer, in quem grauiore morbo impliciti intraspicientes, speculo in fontem demisso, euenta ualitudinis internoscant; Sicut Trallibus in antro Charonio; & apud Aegyptios in Isis, & in Melopida Semideæ templo in Bubasto, ab ægrotis ualitudinis remedia in somnijs præsciuntur. Fuitq; mos ut hi qui morbis leuari meruissent, remedia & qua curatione leuarentur, in æde Aesculapij uelut in albo proponerent, ut essent sempiterno monumento, & cæteros exemplo iuuarent. Contrariæ uerò religionis Catinensis Cereris quam Achaia sacrarium fuit; ad istud enim uiris accedere non licet; sacra uerò per mulieres ministrari, & uirgines perfici solebant, cuius simulacrum non modò tangere, sed ne uidere quidem homini fas est. Samiæ autem Iunonis dignum sua amplitudine templum inter septem orbis miracula adnumeratur, quod ab Vrbe haud plus xx stadijs aberat; In Laciniæ Iunonis ara miracula affingunt, ut cineres in ara perflantibus uentis, immobiles manent, sicut ara Veneris Paphiæ sub palustri cœlo nullis pluuijs humectatur. Metapontinæ Iunonis templum hoc pro miraculo habuit, ut uirginis columnis fulciretur. In Libya Liberi patris templum, & oppidum ab uno eodemq; bis inueniri negant. Ephesiæ autem Dianæ supra omnium sæculorum memoriam celebratissima & augustissima ædes fuit, magnis effusionibus & profusissima impensa à tota Asia constructa, septem stadijs ab Vrbe, nudo & palustri solo; in cuius festo annuo ite uenes primo flore ætatis, & uirgines cultu excellenti procedere ad templum prælatā pompa, & festum diem agere sponsaliaq; inuicem intrè cōsuerant. Delubrum uerò Neptuni in Achaia Erechtheū cognominatum, hoc memorabile habuit, ut aqua in puteo flate austro, fluctuaret, cæteris uerò perflantibus uentis, faceret immota; cui cōpar Aristoteles tradit de Pythopoli urbe ad Ascaniam paludem, cuius putei hyeme esiccantur, æstate uerò ad superficiem redundant; & apud Gades in Herculis templo, puteum inundante Oceano esiccari. Quod uerò de Clario dicimus, est animaduertendum, in Claro Iouem, Neptunum, & Plutonem mundum fuisse sortitos, qui mox nugis innumeris orbē impleuere; Et Colophonæ in Apollinis delubro uates multa aqua epota, ex subiecta lacuna, spiritu diuino tactos responsa dare; Sicut apud Ligiræos in Thracia, ex intimo adyto Libero consecrato, plurimo mero exhausto, ueluti numine afflato uaticinari. Fuitq; animaduertum in Clario Apollinis, non fœminam, ut Delphis, sed certis è familijs sacerdotes, aut ex Mileto accitos, plerūq; literarum ignaros; hausta fontis aqua, uaticinia referre. Et in Andro, in templo Liberi patris manare fontem, qui Nonis Ianuarij uini saporem habeat, quod si è conspectu templi auferatur, rursus in aquā trāseat. Nec defuere qui crederent apud Helebs in Bacchi festo, quod δνϝϝ uocant, tres lebetes in templo sua sponte repleri uinō. Et in Bisaltia templum Dionysij esse, in quo cum sacra persoluuntur, si grata Deo sunt, mira lux effunditur, cōtrā uerò miræ tenebræ; Atq; in Aegira nisi sanguine tauri epoto, Sacerdotem non uaticinari. Cui compar miraculum fertur Hierapolis antrum esse, quod cum mortiferum exhalet, in eo intereunt omnia nisi execta, & quæ uirilitatem amiserunt. Et apud Potias Bœotia manare fontem, ex quo equæ indigenæ haurientes, cōcitantur in rabiem. Mirum quoq; quod circa Halicarnassum Antistiti Mineruæ euenire traditur, ut quoties Amphictyensibus, qui ea loca incolunt, aliquid aduersi casurum foret, grandis illi nascatur barba, quasi eo portento futuras illis calamitates desponderet; Sicut in terra Caria, mulieribus templo dicatis pilos in genis aut mento innasci, futuræ diuinationis signum erat.

¶ Qui fuerint Legati Consulū uel Prætorum, quæue iuridictio aut illorum potestas sit:

Caput III.

F f Consules

Ex Trophoni
antro reuerse
semper tristes.
Lethæ fons.
Memoria fons
Thastorū uini
Troponij sta
tua.
Iouis Ammonij
oraculum.

Cærimoniae Ioui
Ammonio
exhibita, atq;
eius imago.

Apis oraculū
atq; eius forma.

Responsa Apis

Tenedij.
Aethiopes.
Ptoembari.

Persæ.
Templa diuinitijs
& sanctitate inlyta.

Templū in Olympio.
Colūna in templo Iouis triphili.
Templū Acreæ Veneris & Eunosti mulieribus adire nefas.
Persicæ Dianæ sanum.

Fons in Achaia Cereris templo.

Catinensis Cereris sacrarium.

Samiæ Iunonis templum.

Laciniæ Iunonis ara.

Paphiæ Veneris ara.

Metapontinæ Iunonis templum Liberi patris.

Ephesiæ dianæ.

Neptuni.

Putei apud Pythopolim.

Colophonij uates.

Ligiræi.

Vates Apollinis in Clario.

Fons Liberi in Andro.

Sacra Dionysij in Bisaltia.

Aegireses.

Hierapolis antrum.

Fons apud Potias.

Singuli cōsules
legatū sibi ad
scisciebant.

ONSULES designatos cū primū Prouincias fortiti essent, Legatos sibi nominare, uelut comites expeditionis, & adiutores negotiorū, quorum ope consilioq; niterentur, quicq; ipsorum uices gererēt, quoties abesse contingeret, uulgò notatum est: Qui sicut duo erant **C O S S.** ipsi duo pariter fuere, quos uel praesentes legebat Senatus, magna prudentia uiros, summis honoribus functos, uel absentes nominabat, quibus post **C O S S.** totius Prouinciae legionumq; atq; exercitus curatio mandata est. Tamen nonnullos à Consulibus nominatos, ut pari uoto & una mente **Rempub.** administrarent, ex decreto Senatus saepissime legationis munere functos legamus. Vnusquisq; ergo **C O S.** suum Legatum habebat, quo praecipuo consultore ac ministro consiliorum, in rebus gerendis delectuq; habendo, totaq; administranda Prouincia utebatur, quorum consilio & auctoritate, uel praemia suscipiebant, uel bello abstinabant, qui etiam decreta Consulū, & arcana consilia saepissime exquebantur cum fide & cura, Consulibusq; functis cōsulatu, & finito magistratu, Legatos uelut legationis munere functos, honore abire oportebat: qui quidem plerūq; ex plebe aut Patribus, nonnunq; Praetorij aut Consulares fuere. Etiam Praetores urbis, quicq; antea cōsulatum gessissent, & magnos bello uiros functos honoribus & triumphis homines fidos acceptosq; legationis munere fungi comperimus: Illorumq; procurazione & cura Prouincias ab hostili incurso defensas, & saepe in officio retentas fuisse: quorum etiam auctoritas tam in administranda Prouincia q̄ ducendo exercitu acieq; instruenda, & quando essent admoturi copias, tanti fuit, ut absentibus, uel impeditis Cōsulibus, summam imperij tenerent. Consiliorum & fortium factorum, ac merita uirtutis & ignauiae cuiusq; qua cura, qua fide, & diligentia, quaq; disciplina militari, Duces exercitui & castris praefuissent, siquid fictū uanumq; aut parum integrā ueritate afferrent, luculentissimi testes erant: soli deniq; gesta Consulū diligenti aetimatione perpendere, & pensitare debebant. Tum Consulibus laborantibus, aut morbo implicitis, uel fato perfunctis, ipsi superesse, & munia obire poterant: Namq; ipsorum erat officium, fiduciarium **Reipubli.** operam dare, post **C O S.** Praetoremue, non tamen idem iuris & potestatis habere, ne imperatorias sibi partes uendicarent: Siquidem Legati munus est, omnia ad praescriptum imperiumq; Consulū agere: Imperatoris uerò summā rei consulere, & liberum tenere Imperium, eo consultore & ministro. **M. Claudius** Legatus contra literas **L. Cornelij C O S.** de pugna aduersus Boios ad Senatum magnificè scriptas, priuatim de Consulū negligentia pluribus per literas significauit, quae illi mox exitio criminisq; fuerunt: Namq; illum criminando, effecit, quo minus. **L. Cornelius** de Boijs triumpharet: Ipsiusq; denegati triumphij testimonium Legati, praecipua causa fuit: Quamquam **Cn. Manlius**, contradicentibus decem Legatis, in crimen adductus, acta per se causa in Senatu, crimine absolutus, de Gallograecis magnificè triumpharit. Quinetiam siquid per Legatos in Prouincia absentibus **C O S S.** & dum eorum uicem gerunt, fortiter ac dignum laude, & triumpho gestum foret, poterat sine Consulē solus Legatus suo iure & merito triumphare. De Parthis & Pacoro **Vētidius M. Antonij** Legatus sine Antonio, licet nouo exemplo, triumphauit. **Caius** etiam **Marius** Legatus **Metelli** Consulū, ipsum criminando, effecit, ut posthabito **Metello**, de Iugurtha triumpharit, ante cuius currum, cum duobus filijs ductus est in triumpho. Quinetiam patrem filio Legatum fuisse, & fratrem fratri, saepissime compertū est: **Q. Fabiū Maximū Q.** filio Consulū Legatum aduersus Sannites ad **Suessulam** obuiam prodixisse & cum experiri uellet an sciret Consulē agere, iussū ab eo obsequium praestitisse, & equo descēdisse, Authores memorant. **P. q; Scipionē**, cui **Aphricano** fuit cognomē, **Scipioni** fratri aduersus **Antiochum** Consulū destinato, Legatum uenisse, tantūq; auctoritate effecisse, ut uicto **Antiocho**, & pace **Eumeni** concessa, frater cuius Legatus uenerat, de **Antiocho** & omni Asia triumpharit, ob Asiāq; à se uictā Asiaticū cognomē reportarit. Illud quoq; notatum est, quoties Cōsulū prorogatum fuisset Imperiū, etiā Legati munus ad id tēpus diffundi saepe & prorogari. Animaduersumq; & illud, à primis originib; Legatū Procōsulū sine equo ingredi cōsueisse: Postea uerò à **Seuero** institutū, ut in

Legati consuli
à consulibus cō
stituit.

Quales legati
consulū elige
bantur.

Legatorū con
sulū officia &
auctoritas.

Legati munus
Imperatoris
munus.

Legatorū triū
phus.

Legati munus
prorogatum.
Legatus pro
sulū.

ut in uehiculis sederent, & siue morte obita, siue casu Legatus in Prouincia esse desisset, Legationis munus solum Consulē sine Senatu dedisse: ipsūq; Consulē aut Senatū unum pluresue Legatos Imperatori impedito, qui uicem suam gererent, & rebus gerendis sufficerēt, saepius creauisse, comitesq; expeditionis dedisse. **C. Caesari** Imperatori, cuius in re militari praecipua uirtus fuit, dum cōtra efferas gentes bellum parat, decem Legatos cōsiliij socios decreuit Senatus, quibus adiutoribus & ministris magnas res gessisse fertur. **Pompeius** quoq; bello Piratico, contra tot praedones & cōmunes hostes omni genere rapinarum grassantes, cū solus superesse nequiret, quinq; & uiginti Legatos accepit, tamen aliquando solus ipse Legati munus obiret. **Q.** etiā **Fuluius** Consulū graui uulnere affecto, cū exercitui & castris praesse nequiret aduersus **Hannibalē**, ex Patrum decreto tres Legati additi fuere. Quinetiam in expeditionē iturū Consulē, plures & ultra sex Legatos comites duxisse cōpertū est, quibus Lictores cum fascibus pro muneris dignitate publicè dabantur, qui illis uelut publico magistratui praecedebant. Subsequentis postea temporibus, in tantū Legatorum munus processit, & ad id fastigij deuenit, ut quoties laborantibus Prouincijs subsidia mittēda foret, aut si qd publici priuatiq; negotij maneret, ubi plurimū laboris & periculi impēderet, ea frequens Senatus per Legatos decerneret, illisq; Prouinciae administrandae munus curamq; delegaret, quae libera dicta legatio est: Nam soli sine Cōsule aut Praetore, Legati munere fungebantur. Quae etiam legatio à Senatu uel populo saepissime dabatur his, qui honestam proficiscendū causam, aut praetextū fugae per speciem honoris quaerent, quò honoratius exciperētur. Quin & scriptum legimus obseruatumq; fuisse, Legatos legionum non in Senatu modò, sed à Ducibus exercituum plerūq; creati, qui singulis pluribusq; legionibus praepositi, illarum administrationē curamq; gererent: qui si quid per occasionem & licētiā dignum animaduersione admisissent, poterat eis Legationis munus abrogari, & de gradu deijci: quotiesq; **Quaestor** cum Legato Cōsulū cōcurrit in eisdem actionibus & pari causa, **Quaestor**, tanq; plus ferat honoris, praeponi solet: Nec modò **C O S.** sed & Praetorem legatos in Prouincia unum pluresue habere, quorum cōsilio niterentur, nisi Praetores urbane forent, quibus nihil opus esse legatis censuerunt. Illud quoq; proditum est, Legatum qui in **Aphricam** accederet, si quid operae precium, aut dignum laude in Prouincia admisisset, haud multo post, inculpatae uitae testimonio illam Proconsulem administrasse. Tum si quando in acie uel castris, urgentibus hostibus, consulto opus foret, per Legatum qui summā rerū praerarat, & primas tenebat post **C O S.** rem ad Conciliū deferri, ubi Legati legionum, primo res Centurionum, **Quaestores**, **Tribunij** & Praefecti castrorum cōsultates, capita cōferebant, & quicquid opus erat factò, cōmuni animo concilioq; decernebant, & demū ut erant sententiae, Legati iudicio imperioq; fanciebant. Ab exteris uerò **Agessilaus** proditur tanti Legati munus fecisse, ut quamuis Imperator maximus, Legatorum tamen officia obire non dubitaret.

Legati Impera
torum.

Legatorum liti
tores.

Libera legatio

Legati legionū
ubi creatur.

Legati in ordi
nem redacti.

Quaestor le
gato praestatus.

Legatus in A
phricā missus.

Agessilaus lega
tus.

¶ Qui magni Dij, qui communes, aut indigetes dicti, quare Deorum cognomena, & Iunonis Rhomae templa fuerint. Caput IIII.

DEORVM QVOS Prisci coluere nomina potestatesq; multiplices olim ueteres statuissent, haud ambiguum est: Nam quidam ex his Magni, quos Graeci θεοι μεγάλοι uocant, pleriq; Cōmunes dicti sunt inferioris notae. Magni fuere, **Iuppiter**, **Minerua**, **Mercurius**, quos è **Samo** **Thracia** in **Italiam** **Aeneas** attulit: Alij maiorum gentium Deos duodecim statuere: Hi fuere **Iuno**, **Vesta**, **Minerua**, **Ceres**, **Diana**, **Venus**: uirorum autem, **Iuppiter**, **Mars**, **Mercurius**, **Neptunus**, **Vulcanus**, **Apollo**: qui etiam **Dij Penates** ab **Aenea** appellati: Magniq; dicti, uel quò reliquos genere famatq; praecellerēt, uel quò infinitae potestatis forent. **M. Varro** **Caelum** & **Terrā** principes Deorum: **Aegyptij** **Serapim** & **Isim**: In **Latio** **Saturnū** & **Opim**: pleriq; Deos **Penates** Magnos opinati sunt. Dixere autem **Penates**, per quos spiramus, & corporis, & animi uires

Magni dij.

Dij duodecim
maioriū gētium

Dij Penates.
Magni unde.

Penates qui

mi vires possidemus, Hos dicunt esse Iouem in medio Aethere, Iunonē in imo, in summo uerò Minervā, Alij Apollinem & Neptunum. Martē uerò, Bellonam, & Victoriā, cōmunes, & usitiores Deos nuncupari, ea (ut dicunt) causa, quod omnibus praesto sunt, & modò ab uno, nunc ab alio beneficia conferri, & passim homines iuari putant. Nonnulli Matrem Deūm, Solem, Lunam, Plutonem, & Martem, cōmunes dixere Deos, quod hi ferme ab omnibus frequenti cultu, curaq; obseruantur: Nā Persae Ignē Deum colunt: Scythae praecipuum deorum Martem, cui equos immolant. Massagetae & Poeni Solem & Lunam: alij Plutonem, uelut praecipua numina uenerantur: Licet Solem Persarum, Lunam Graecorum praesidem nonnulli credant. Varro autē, qui magna haec inquisitione collegit, ex omni Deorum turba, quos supra triginta millia fuisse autumat, quosdam seclusit, quos selectos nūcupauit, Hi fuere, Ianus, Iupiter, Saturnus, Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus, Liber, Orcus, Iuno, Tellus, Ceres, Luna, Diana, Venus, & Vesta. Illosq; selectos uelut usitiora numina appellauit. Geniales uerò Deos multi putant, Aquam, Terram, Ignem, & Aerem, his addunt Solem & Lunā, ex quibus seminibus gignuntur omnia, quibus natali die quisq; sacrum facit, quod gignendarum rerum uim haberent, qui Genius Deorum filius, & parens hominum habetur. Tamen si binos Genios ab ipso natali die cuiq; mortali Deorū munere datos, bonum scilicet & malum, Empedocles reputarit, Menander unū. Alij Iunonem & Genium suum singulis dederunt, quasi praesides & oppugnatores. Lares quoq; inter Deos receptos fuisse, multorum testimonio probatur, quos antiqui inferiores dixere Deos, qui priuatarum aedium, triuitorum, uiarumq; atq; urbis curam agunt: ideo Praestites nuncupati. Hos Aegyptij IIII fuisse putant, quos simul atq; in lucem aeditus fuisset homo, illius peruigilem curam agere opinantur, quorū nomina Dymon, Tychis, Heros, & Anachis. Fuitq; Platonis opinio, homines qui summa integritate uixissent, post fata effici Lares: si uerò improbi detestabilesq; fuissent, Lemures: Ipse enim trinas fecit Deorum species, ex quibus unus est summus, primus, & solus Deus: Alteri medijs, quos Coelicolas uocat: Tertij, qui Dijs sunt minores, Coelicolis maiores, Dæmones uerò ministros Deorum, custodes autem hominum putauit. Dijs nempe ruris & agriculturalium, quos uita agrestis homines & rustici coluerunt, hi feruntur, Iupiter, Tellus, Sol & Luna, Ceres & Liber, Rubigus & Flora, Minerva & Venus, Lympha, & Bonus euentus, qui morbos, uastitudinem, calamitatem, intempériesq; depellunt. Praeter hos fuere Dijs indigetes, qui ex hominibus in Deorum numerum asciti, propter eximias belli pacisq; artes, quod de genere humano bene meriti essent, post mortem numinibus aequati, celebrem posteris memoriā reliquerunt, ut Heracles & Aeneas, quem uocant indigetem, Castor & Pollux, Aesculapius & Romulus, atq; alij, qui dum uixere, sancti laboribus, ob fortia facinora generi humano exhibita, tanto honore habitū cultiq; sunt, ut ex hominibus in Deorum cœtum asciti, pro Dijs celebrarentur & colerentur, quos uelut ascriptitios, & novos incolas, post fata in cœlum receptos putauere. Fuit enim haec consentiens obseruatio, praecipue apud Lacones, ut eximios praclarosq; uiros, qui obuiam eundo periculis, Rempub. auxissent, ob egregia facinora ciuibus & patriæ exhibita, ut gratiam meriti redderent, in Deorum sedes receptos consecrarent, & in cœlum tollerent: illisq; diuinos honores & humano fastigio ampliora decernerent: Templaq; Flamines, puluinar, & aras, ac sedes immortalitatis exhiberent. Graeci uerò propter beneficia uiuentes etiam cœlo consecrare, & immortalitate donare consueuerunt, quam Apotheosin dixere. Sicut de Platone & Agesilao legimus, atq; alijs, qui in cœtu caelestium recepti, in uita diuinos honores meruere, illisq; certamina, ludos, & sacra anniuersaria dicarūt, tanq; numinibus, aut Heroibus: illis praesertim qui Tyrannos exegerunt, aut uindictas libertatis fuerunt. Hi tanq; mortale fastigium egressi, omnium consensu in consilio caelestium asciti, pro Dijs haberi & colcepti sunt. Hinc etiam Rhomani Caesares, quorum opera & uirtute res Rhomana creuit, & Imperij fines latè propagati sunt, post funera immortalī memoria cōsecrarunt, & in Deos receperunt, qui ob aeternā gloriā, Dijs indigetes dicti, nominib; plurib; mutatis, & nouis cooptatis: Siquidem Romulus Quirinus, Ino Matuta, Leucothea

thea Alburnea, Melicerta Palemon & Portunus, Laeda Nemesis, Circe Marica, Neris, Hora, Rheha Deorum mater, Idæa Dindymena, Philena Pessimuncia, & Cybeles, ac Berecynthia, dictae sunt. Indi uerò Iouem pluuialem, & Gangem flumē, uelut indigetes Deos, carmine incondito uenerantur: Meroita Herculem, Pana, & Isim: Germani Tuitionem Deum terra aeditum, & Mānū filium: Astymphalissi Achillem: Persae Amanum & Anandatum: Veneti Diomedem instar numinis habent, cui etiam candidum immolabant equum. Sicut Aegyptij Isidem: Mauri Iubam: Poeni Vranum: Macedones Gabyrum: Latini Faunum: Siculi Adranum: Libyci Psaphonem, ne omnes percēseā Deos: Is enim Psaphon cum despectissimus esset, & ultimae notae, uocales aues edocuit haec uerba eloqui, MAGNVS DEVS PSAPHON, quibus dimissis in lucos, audita uoce, apud rudes populos est pro Deo habitus: Thracēs Zamolxin: Syri Astartem, Adad, & Agartin: Arabes Dyafarem: Horici Tibilineum & Aphri Coelestum. Aegiolenes Maceranas, Deas: & gens iuxta Naucratim Aegypti Theutum, uelut praesentissima numina coluerunt, qui omnes ex hominibus post funera diuinitate donati, Dijsq; indigetes post consecrationem habitū sunt. Quam quidem sic fieri nouimus, ut Imperatore qui referendus in Deos & consecrandus erat, uita functo, Pyram in tabernaculi formā construerent, quod auro & ebore, signisq; & tabulis pictis exornatum mirifice, alio desuper breuiori, usq; ad tertiam contignationem erigebant, aquila cum omnium odorum aggestu in summo culmine locata: Lectiq; cōstrato purpurea & auro, in quo defuncti effigies iacebat: Senatus, Equester ordo, ac uiri triumphales, quicq; amplissimos honores gesserant procedentes lectum deferēbāt in Pyram, cum carmine & hymnis, omnibusq; humanis diuinisq; aggestis honoribus. Demū incensa Pyra, cum uapore & fumo aquila agitata, è summo culmine tabernaculi aera petisset, religio incussa fuit: ipsius animam per inane cœlum petisse, ipsumq; defecato quod mortale erat & caducum, in numero caelestium, & concilio Deorum recipi & haberi. Quam consecrationem Apotheosin Graeci nuncuparunt, qui deinceps inter Diuos relatus pro Deo colebatur. Fuitq; Senatus consulto cautum, ne quis ex Caesaribus, nisi ex decreto Patrum, inter Deos referretur. Mirum tamē de Diocletiano proditur, qui sponte deposito Imperio, nonum post annum, primus sine Imperio, populi iussu, Patribus authoribus, caelestes honores, & Apotheosin meruit. Et de Constantino Maximo, qui diuersarum religionum assensu, ab Ethnicis inter Diuos relatus fuit, & à Christianis inter sanctos. Feruntq; magnum illum Agesilao, cum à Thasijs apotheosi honoratus, & inter Diuos relatus fuisset uiuens, illos interrogasse, ut si Deos faciendi potestatem haberent, prius seipsum consecrarent, postea se deificarent. Contra Empedocles: nam tanto studio captus fuit, ut pro numine coleretur, ut in medium Aemae incensum uiuēs se deijceret. Inter ceteros proditur Eutimus poeta Locris oriundus, oraculi iussu, uiuēs consecratus, & inter Diuos relatus. Patrios uerò dixere Deos, qui singulis urbibus praesunt, illarūq; praesides & propugnatores sunt, ut Apollo & Minerva Athenis, Iliensibus, & Gnosijs, qui inde illā oriundā ferunt, licet Alalcomenij suam dicant: Thebis, Boeotijs, Liber & Hercules: Iuno Carthagini, quam hūano cruore placabant, eademq; Samo, Spartae, & Mycenis, atq; Argis, ubi nata fertur: Venus Cypro & Papho: Apollo Rhodijs: Lemno Vulcanus: Naxus Libero: Idēq; Apollo Delphis: Thenarus Neptuno: Cizicenis Pallas, quod ea urbs pro dote illi fuerat: Tenedijs Tenens Deus: Alabadenibus Alabandus: Cretensibus Diana, quam Britomartē uocant: Thepsiensibus & Parianis Cupido: Rhomanis uerò Mars: qui praecipuo honore insignes à suis ciuibus colebantur eximie: quauis numen quod urbi praeset, palam facere nefas putarent, ne euocationes quae ad auertenda numina quae urbibus praesunt fieri ab hostibus solent, ipsis aliquando innotescerent. Erat enim uetus mos, ut in urbium obsidione, ubi ad ultimam dimicationem uentum esset, tutelares Deos, sub quorum praesidio urbs foret, certo carmine & uerbis conceptis, in nouas sedes euocarent, templaq; ampliora, & solennes aras illis promitterēt, nefas opinati Deos urbium praesides, urbe hostiliter direpta, uelut mancipia captiuos habere. Persis uerò & Aegyptijs nullos patrios habere Deos in usu fuit, quod euocationibus illos migrare ex oppi-

Indorum dijs indigetes.
Meroitarum.
Germanorum.
Persarum.
Venetorum.
Aegyptiorum.
Maurorum.
Poenorum.
Macedonum.
Latinorum.
Sicilorum.
Libycorum.
Psaphon.

Carimonie uerēdi aliquē inter deos.

Senatus consultū
Diocletianus.

Constantinus.

Agesilai dictū.

Empedoclis ambitio.

Eutimus.

Dijs patrijs.

Dei nomē occultū, in cuius tutela erat urbs
Vrbē expugna-
turi, dijs tutela-
ribus alia loca
promittebant.

Persae.
Aegyptijs.

dis, & sine tutela deserti timerent. Alij uincta & Catenas annehebant Dijs. Nonnulli sponsores à Dijs petebant, ne euocarentur & abiret: Tyrj enim obsidione pressi, Hercules simulacrum, quod magna religione colit, ne urbem desereret, aurea catena deuinxere: Neq; solum insignes urbes conspicuae magnitudinis, sed oppida penè deformata, & modici uici, ne hostili uastarentur incurfu, patrios Deos coluisse feruntur: Siqui dem Crustumini Deluentinū peculiarē habuere, Narniēses Viridianum, Afulani Ancariam, Volturniēses Nurciam, Otriculari Valentiam, Sutrinū quoq; Norciam. Sed tametsi peculiaris Iuno Carthaginū fuerit & præcipuum numē, Rhomæ tamē non minoris obseruantia cultusq; habita est: Quippe q̄ cordi Rromanis, & quā regali magnificentiā culta celebrataq; sit, illud argumento fuerit, quod post initum consulum C. O. S. S. Iunoni Sospitæ sacrum faciunt: quodq; singulorum mensium CALEND. præcipue Martias suo numini dicarunt, & sanctas habuerunt, quare matronalia dicta, quod matronæ illas celebrant pro coniugijs, & sacrum faciunt, quodq; ea die Iunonis ædes coli cepta fuit: sicut Aprilī mēse Veneri matronæ myrto coronatæ lauāt. Eius uariæ potestates & nomina fuere: Nam & Curetis, Lucina, Matrona, Regina, & Opigena, quod parturiētibus opē fert, Hera, Isterduca, Cinxia, Hippia: à Thulcis Cipra: à Laurētibus Calendaris: à Corinthijs Anetistos dicta est, quā & Matrem Deūm nūcupant, alijs Pelasgā: Sicut Venus, Cypris, Adonis, Verticorda, Aphrodite: ab Assyrijs Melita, ab Arabib⁹ Alitta: à Græcis Pitho: ab Eleis Vrania: à Scythijs Arginipasa, à Cyprijs Barbata, etiā Calua, Armata, Pandemus, Apostropha, & Callipygos: à Thebanis præpotens: à Persis quoq; Mitra arpellata est: Nec minus Apollinem nominibus uarijs uocatum ferunt: quippe apud Athamenas Titan: apud Aegyptios Osiris: à Persis, ubi in antro colitur, Mitra nuncupatur: à Lydijs Lymios: ab alijs Eleus. In Taurominio Archigetes: à Syracusanis Themites: à Græcis Tyreos, cui sacrum ante fores faciunt: apud Pachyni incolas Libyssinus: à Scythijs Oetofcyros: à Lesbijs Myricæus, qd̄ myrices, hoc est, uirgas teneret: apud Spartanos Carnius dictus est: ab Atheniensibus Patrous & Alexicacos: à Milesijs & Delijs Vlios & Pæonicus: in Arcadia Epicurus: apud Eleos Opsophagus: ab alijs Lycius, Phœbus, Phaneus, Ismenus, & Orius dicebatur. Obseruatumq; apud Thraces, Lacedæmonios, & Bœotios fuit, Apollinem & Liberum patrem eadem sacra habere, isdemq; honoribus coli. Baccho uerò Siculi Morychum dixere nomen: Arabes, Oracal, & Adoneum: Alij Lyæum, Erebinthū, Sabaziū: Lacedæmonij Scythitē & Milichitū uocitarunt, cuius faciem musto intingere & focis ornare uetus mos erat. Tradit quoq; Mineruas diuersis cognominari nominibus: Nam & Trigemina, Glaucepis, & Sais ab Aegyptijs appellatur: à Milesijs Asisia, apud quos mirificum fuit templū: à Græcis Arthemis: à Cretēsisibus Dictynna, Phœbe, & Diana: à Siculis Lya, quia parturientium soluit dolores. Prima enim fertur Iouis filia: Secunda Nilo orta, quam Aegyptij Saleten dixerūt: Tertia quā Arcades Chorion nomināt: Quarta Pallatis, quæ patrem interemit, ipsam uitiare conantē, cui pinnarū Talaria affinxerunt. Mercurium quoq; multiplici ferunt uocatum nomine: Nā Galli Theutatē: Aegyptij Their appellarūt, quos quinq; numerari pleriq; autumāt, sicut Vulcanos plures, Cybelem quoq; alijs Rheā dixere, alijs Berecynthiā, pleriq; Bonā deam. Isidem uerò Phryges Pessimūtiā matrem Deūm uocāt: Attici Cecropiā Mineruā: Cyprijs Paphiā Venerem: Cretes Dictynnā Dianā: Siculi Stygiā Proserpinā: Eleusini uetustam Cererem: alijs Iunonem: nonnulli Bellonam: pleriq; Hecaten. Prima uerò Iunonis ædes à Camillo dicata est in Auentino, quæ cæteris longè multumq; præstitit, ad quā simulacrum Iunonis Veientanæ allatum memorāt, quam Regiā nominatā uolunt: Altera in Capitolio iuxta quam sacri anseres pascebantur, quæ & Regina dicta est. Tertia in Arce cognomento Moneræ, in area, in qua M. Mālī Capitolini domus fuit, quam à L. Furio Dictatore uotā nonnulli memorāt: Nā cū nouo motu tota urbs contremisceret, & quibus piamentis, cuiue Deo sacrum fieret, nō dignoscerent, ex arce uocē auditam, ferunt monentē, ut sue plena sacrum Iunoni, & procuratio fieret: Inde Moneræ nomē datum: Nouimus quoq; in uico Iugario arā Iunonis Iugæ cōspici, quæ cōiugijs præesse

Patrij dij & tutelares.

Matronalia.

Iunonis uariæ potestates.

Veneris diuersa nomina apud diuersos.

Apollinis.

Apollo & Liber eidem sacra culti. Bacchi cognomina diuersa. Mineruæ diuersa cognomina.

Mercurij uaria nomina.

Cybelis nomina.

Iunonis ædes & aræ diuersæ Rhomæ.

esse dicebatur, sicut Cinxia & Gamelia Iuno, à nubētibus sanctè colebatur, cui sacrificantes obseruant, ut bilem à uisceribus hostiæ dimoueant, illamq; iuxta aram defodiāt, loco abdito & operto, ut signaret sine bili matrimonia esse oportere: In Exqlijs quoq; Lacinia Iunonis templum fuit, & in foro Olitorio ara Iunonis Matutæ. Aedem in Palatio etiam Iunonis Sospitæ summo honore cultam inuenimus, iuxta templum Cybelis, cuius aram Numæ legibus pellex tangere uetabatur: Nam in colle Viminali & in porticu Octauia, Iunonis templum & aram fuisse uulgò prodiū memoriæ est: Neq; omittendum noua religione & barbara cærimonia apud diuersas gentes Iunoni sacrum fieri: Nam Latini templum Iunonis erat, & iuxta specus, unde prodiēs Draco uirginis manu pascebatur. In Syria in fano antiquissimo Sacerdotes dum Iunoni sacrificant, inuicem digladiantur, sicut Corybantes in sacris Magnæ Deæ, & in tēplo Dianæ apud Ariciam, apud Cronem Sacerdos breui scuto superstans sacrum facit, & uictimam Iunoni cedit. In Samo nisi habitu nubentis & nuptiarum solennibus feruatis, Iunoni sacrum facere non licet. In Stymphalo Arcadiæ Iunoni triplex sacrum ex tribus cognominibus fit unum, uel ut puellæ, alterum ut Ioui nuptæ, tertium uelut uiduæ. Sami quoq; ut dicata Iunoni templa Lyfandria uocētur, Senatus cōsulto cautum fuit: & Argis in ara Iunonis, nulli externo aut peregrino sacrum facere permittit.

Sacra Iunonis diuersa.

Lyfandria.

Ex quibus oppidis, quibusq; regionibus, aut terrarum oris ingenio ciari & præcipua doctrina uiri plures euasere. Ca. v.

EX MULTIS magnis animis amplissimisque ingenijs, quæ unq̄ uidimus aut legimus, illorum qui studio disciplinarum exterarum nationes conquassuere, in primis Homerus fuit, Orpheus, Eudoxus, Democritus, Pythagoras, Archita, & Plato, clari sapientia, qui ad Gymnosophistas spectandosq; siderum motus, disciplinasq; ediscendas tanq̄ ad mercaturam bonarum artium profecti sunt. Is uerò Eudoxus summus perhibetur astrologus, quæ tempestate, Galli Senones urbem peruastarunt. Pythagoras Tarquinij Superbi tempore uiguit. Platonem uerò post quadragesimum urbis annum ad Dionysium uenisse fama uulgauit. Archita autem dum discendi studio flagrat, multas per oras peregrinatus, captus à Piratis, & uenundatus est: Sic Thales ille Milesius, cuius sunt multa & miranda inuēta, deinde Solon & Lycurgus, ut legum sanctorumq; quas tulere, causas rationesq; curiosius pensarent, alijsq; illustres uiri, nullum uitæ cultum aut paratum requirentes, partim Aegyptios & Aethiopes, partim Syros, Arabas, Persas, Parthos, Hyrcanos, & Indos, omnes deniq; terrarum fibras, ac diuersi orbis ultimas oras rimando, nihil in expertum reliquere, dum studia bonarum artium, & ueri cognitionē undiq; emendicarent, ita ut ex omnibus sapientissimis uiris, quos ulla unq̄ tulit ætas, in patrio solo paucissimos fumeratos inuenias. Quibus ex culti doctrinis, tantum processere, ut multa ingeniorum doctrinarumq; monumenta posteris reliquerint: suasq; non urbes modò & oppida, sed regiones & gentes magnis nominibus nobilitarint. Præcipue uerò Miletus Ionis, multiplici doctrina præditis uiris excelluisse fert: Nam & Thales astrologi, qui inter sapientes ad nominatur, Anaximenis philosophi mathematicorum nobilissimi, qui horologium ostendit primus: Timothei musici, & Anaximandri physici, Hecatei historici, atq; Aelchynis oratoris, q̄ magno in precio fuere, alijsq; scientissimis uiris floruisse fertur. Ingenia quoq; Asiatica sua laude fraudanda nō sunt. Ex hac enim poeta Anacreō, Mynnermus, & Antimachus, claro præconio celebrati: deinde Hipponax, & Sapho, atq; Alcaeus poetæ, qui lyricos inuenit. Præter hos, Xanthus, Hecateus, Herodotus, Ephorus, & Theopopos historici, alijsq; præcipua doctrina uiri, illam sempiternæ laudi memoriæq; commedarunt. Fuit præterea Cartheia seu Iulis, parua circa Delon insula, clara ingenijs uirisq;: ex ea enim Simonides Poeta, qui scripsit multa præclare, & Bacchylides, deinde Erasistratus medendi arte clarus, cuius plura documenta sunt; atq; Aristō Bionis æmulus ex Peripatetica disciplina, diuere originem. Nec minus ex Bithynia & Cyrenis, non dispari laudi cēfendi. Ex illa enim

Eudoxus.

Pythagoras.

Plato.

Archita.

Thales.

Solon.

Lycurgus.

Ex Mileto.

Ionis.

Ex Asia uiri docti.

Ex Cartheia seu Iulide.

Ex Bithynia.

enim Zenocrates philosophus, & Dionysius Dialecticus, Hipparchus & Theodosius. Item Theophanes orator, in causis forensibus uersatus egregie, & Asclepiades medicus; Ex Cyrenis uero Callimachus, qui elegos scripsit primus, quo tempore Lilius Poeta Rhomae fabulam dedit, & Aristippus Socraticus, floruisse dicitur, cuius filia Areta tantum ingenio ualuit, ut post Aristippum scholas cum laude rexit, & disciplinas doceret. Praeter quas urbes, Tharsus, Alabanda, Tyrus, Gnidus, Rhodus, uarijs eruditionibus & doctrinis excellere, praecipuosque & summo ingenio uiros eduxere. Sed quod est de Simonide dictum, magni exempli illius casus fuere, bis monitu Diuum, partim ruina, partim naufragio erepti. Asclepiades uero publico fertur praconio, quod phreneticos & mente imminuta laborantes, cōcentu sonorum, mirabili experimento ad sanitatem reuocari. De Anacreonte inter mira exempla fatum memoratur, & memorabilis illa mors, acino uuae passae strangulati, quae res infirmitatis humanae nos comonefacit, fortunaeque uarietatis, atque imminentium calamitatum, uitaque uarijs casibus expositae, magna nobis documenta dari.

Ex Cyrenis.

Aliae urbes doctis uiris clare

Simonides. Asclepiades.

Anacreontis in heritus.

¶ Quo apparatu, & qua pompa, quantoque omnium studio olim Rhomani Triumphos agerent, quis ordo seruari, & quae in Triumpho ferri consueuerant.

Ca. VI.

Triumphus petenti quae prius faciendae & obseruanda erat.

VAE triumphantium pompa & quis ordo fuerit, quantoque omnium studio & apparatu Ducibus exercituum, post res feliciter gestas, triumphus deferri consueuerat, inter cetera ueterum monumentis traditum est: In primis fuit obseruatum, ut qui Imperatores rebus bene gestis, post multa facinora militaria, domitis hostibus, triumphum poscerent, pacatam Prouinciam Successori in primis traderent, exercitumque uictorem & opimum praeda, testemque uirtutis & ignauiae cuiusque, meritique & immeriti, Rhomam reducerent. Inque aedem Bellonae extra urbem Senatu euocato (Neque enim triumphum petenti, urbem inire fas erat) de rebus a se gestis magnifice, quae oppida, quasque Prouincias bello uicissent, aut quibus cum hostibus signis collatis conflixissent, quaque egregia ipsi fecissent, quotque hostium millia cecidissent, omnia denique belli decora, ordine differebant, ubi Legatos, Tribunos militum, Centuriones, milites denique exercitus, quod notior testatorque eorum uirtus foret, adesse oportebat, ut merita illius uirtutis, cui tantus honor debebatur, si quid ueri uanisque referreretur, testes forent. Augustus uero Octauius in templo Martis Ultoris, quod in foro suo posuit, Senatum de bellis, deque triumphis consuli, utque Prouincias cum Imperio petitori inde deducerentur, in eoque reuersi ex Prouincia triumphorum insignia deponerent, decreto sanciuit. Tamen in Martio campo, & in pratis Flaminij, non semel de triumpho actum inueniamus: Apud Argiuos ex militia reuersi Duces cum militum agmine totoque exercitu, in Charadro extra urbem concilium aduocabant: ibique de militaribus donis, quae cuique deberentur, Optimatum consensu decernebant. Saepius tamen absentem Ducem, cum de rebus gestis egregie, maxime cognitum esset, a Senatu decretus triumphus fuit. Cumque res bello gestae triumpho dignae uiderentur, prout erant sententiae, populi iussu, Patribus auctoribus, triumphum decernebant: aut si Senatus auerfaretur, per Tribunos ad populum ferri posse, populumque contra Senatus auctoritatem, triumphos saepe decreuisse, comperit. Valerius & Horatio coss., uictis Sabinis & Volscis, cum triumphus negaretur, L. Icilius Tribunus plebis de illorum triumpho ad populum tulit, qui primus ex scito plebis, nullo decernente Senatu, triumphauit. Et M. Rutilio Dictatori de plebe homini, deditis & uictis hostibus, sine Patrum auctoritate, solo iussu populi triumphare licuit. Tamen plures, cum Rhomae aduersante Senatu honos negaretur, in Albano honestos triumphos egisse legamus, Primusque M. Papyrius Masso cum Rhomae negaretur, in Albano, & alij illius exemplo triumphauerunt. M. uero Antonio, magnae inuidiae fuit, quod cum deberet Rhomae, Alexandriae de Parthis triumphauit. Et Domitio Aenobarbo, quod uictis Arueris, nullo decernente Senatu, Elephanto uictus, uelut

Argiu.

Absentibus decretis triumphis.

Triumphus a populo decreti sine Senatus auctoritate.

uelut triumphans, totam Italiam peruagarit. Mansitque diu mos Rhomae de domitis nationibus, & hostibus bello uictis triumphandi, ad Probum usque Imperatorem: Is enim ultimus Caesarum triumphasse traditur: Post quem oblitterata uirtute militari, cum uigor ille animi defuisset, & Imperium deflexisset, nulli Caesarum triumphasse legitur: Quauis alij Bellisarius, qui sub Iustiniano meruit coronam, postremum omnium triumphasse contendeant. Fuitque maxime cognitum, a condita orbe ad Vespasianum & Titum, uictis debellatisque nationibus ab ultimo orbe, Rhomanos per tota saecula uiginti supra trecentos triumphos egisse. Exque Sannitibus solum hostibus praualentibus, multiplici tandem clade affectis, & debellatis, quatuor supra triginta triumphos inisse. Pluriesque de Gallis quae de reliquo orbe terrarum, Duces Rhomanos triumphasse, Et tamen si Rhomanis tantum ciuibus olim triumphus decerneretur: uni tamen Cornelio Balbo externo & Gaditano, ob uictos Garamantes, tributum legitur. Mirumque prodi de Ventidio Baso, qui ductus in triumpho, & mulio, eodem processit, ut Rhomanorum primus felicitate mira de Parthis triumphauit. Fuluius postea Tusculanus cum & ciuis, & coss. Tusculi fuisset, & ad Rhomanos transisset, tam feliciter egit, ut Tusculum extra sortem uelut Prouinciam assequutus, triumphum Rhomae de sua patria egerit, eo ipso anno ciuitate donatus, & coss. factus. M. quoque Perpenna Graecus homo, postea coss. de Aristonico iustissimum Rhomae duxit triumphum. Proditus tamen est Fuluius Flaccus tantae moderationis fuisse, ut decretum sibi triumphi honorem ob mortem destitit recusari. Et M. Fabius, quia fratrem bello amiserat, triumpho cessasse. Tiberius quoque Caesar de Illyrijs parta uictoria, triumphare noluit, consternata tunc ciuitate, propter Varianam cladem: sicut Marius, uictis Theutonibus, triumphum distulit, conspicatus patriam aduentantibus Cimbris laborare. Septimius quoque Seuerus, uictis Parthis, cum pedum ualitudine laboraret, triumphum recusauit. Igitur decreto triumpho, Rhomani magistratus & omnes Tribus obuiae, Flaminesque purpura, & Sacerdotes ac Pontifices Apiculis uelati, laudantes gratantesque, atque uiri triumphales Consularesque, cunctaque nobilitas, & Senatus in Praetexta & Laticlauis, tum omnis sexus & aetas frequentes cum coniugibus & liberis in Iactitia publica, omnibus denique ordinibus effusis, cum gaudio ad excipiendum uisendumque prodibant. Apud Athenienses uero, si quando summi Duces rebus feliciter gestis, Urbem inirent, non modo a magistratibus & omnibus ordinibus frequenter obuiam itum est: sed Deorum quoque imagines producere obuiam, & diem uictoriae consecrare mos erat. Ingressi deinde, longo ordine, montium, fluminum, oppidorum, & urbium species, quas bello peruicerat, & uic expugnat, praecedebant. Urbes enim, montes, & flumina, regionesque, quas Imperatores bello domuissent, in triumpho duci ueluti moris erat: quare T. Quintus Dictator, Preneste in deditioem accepto, signum Preneste duxit triumphans, & M. Marcellus Syracusas, & Scipio Asiaticus coss. oppidorum simulacra uno triumpho detulit, & C. Caesar Massiliam, Nilum, Rhenum, Rhodanumque ex auro, & fatum ex ebore. Saepius etiam praeter multitudinem oppidorum effictas turres pro expugnatibus, captarum ciuitatum simulacra ferentes, in triumpho detulere. Fertur Sylla cum omnes Asiae & Graeciae urbes bello domitas in triumpho duxisset, nulla Rhomanorum oppida, aut ciuium imagines ducere uoluisse: Non sic Caesar: nam imagines Scipionis, Petrei, & Catonis inter Pōpae fercula representauit. Inter quae tabellas gradibus literis inscriptas, cum titulis, in quibus naues captae, urbes tributo affectae, seruae, aut uectigales, in fidem acceptae, oppidaque expugnata, gentes perdomitae, & Reges bello uicti continebantur. Tum pegmata in tertium quartumque nidum, uelut exertis ramis, surgentia, & simulacra bellorum artificum manu elaborata, praeferebant: ubi captarum urbium praetiorumque effictae species erant: ubi acies uictas & fugatas, perculos consternatosque hostes, castellorum excidia, exercitusque intra fusos, urbes populari, ferro ignique uastari, aedificia incendi, moenia disturbari, claustra reuelli, totasque imagines praetiorum effictas, facile erat cernere: His succedebant spolia hostium, & captiuarum, tum currus spolijs onusti, militariaque signa & domitis gentibus non erecta, sed inuersa. Post haec Catapultae, Balistae, & tormentorum omne genus uic expugnatum, ac bellis

Probus ultimus Caesarum triumphauit.

Bellisarius.

Rho. de gallis saepe triumphauit.

Qui triumphare uoluit.

Triumphus caeteri Romani.

Athenienses.

Quae ante triumphantem ferrebantur.

Tabellae in triumpho praeferebantur.

belli apparatus, machinæq; ad urbium excidia, rostratq; nauium uel captarum, nauesq; rostrata bello uictæ, proferebatur: quare Lucullus longas & rostratas decem ultra centum in triumpho duxit: Præterea falcati currus, clypeiq; insignes, & scuta, quibus L. Papyrius Dictator de Sannitibus triumphans forum ornauit, iu lecticæ aureæ, æneæq; uel argentea signa, ex deuictis gentibus, quorum supra ducenta octuaginta, & marmorea ferè totidem, M. Fuluius in triumpho quem de Aetolis & Cephalenia habuit, Carpentis uexit. Currusq; aurei uel argentei: uasq; aurea & argentea omnis generis. Spoliatq; ciuitatum uel captarum, tum coronæ aureæ, & urbium dona, & populorum, quibus à socijs & foedere iuctis pro uirtute Dux donatus fuerat, suo ordine sequebatur, quarum nonnullos supra octingentas, & duo millia detulisse comperimus. Quodq; auri uel argenti facti signatq; ex manubijs & urbium spolijs, partim rudibus massis quæ situm foret, id omne deferri in triumpho, & per scriptum in tabulis, in ærarium est cōdi solitum. Legimus Scipionem, cui Africano fuit cognomen, bello Carthaginensi, ex præda argenti cælati pondo numero cccc & uasorum aureorum pondo ducenta millia: Paulumq; Aemylum, deuicta Macedonia, uasorum aureorum, aurisq; & argenti signati tantum detulisse, ut ex illo populus Rhomanus tributum pendere desierit. Quinetiam Herculis signum ante triumphantem non rarè in pompa uehi solere. Tum siquid uisendum & memorabile, atq; æuo priore incognitum in deuicta Provincia fuisset, uelut rem spectatissimam nouo inuento unà afferri compertum est. Vespasianus Judæa capta, Balsamum nunq; aliàs uisam arborem, & Pompeius, uicto Mithridate, Eburnum, primi ostenderunt. Eundemq; Pompeium tertio triumpho, què de Asia & Ponto habuit, inter solennia, Alueum cum tesseris lusorium è gemmis duas, magnitudinis miræ, nulla gemmarum ad eam accedente, detulisse: & Aurelianum Cæsarem, præter alia spectatissima, Tigrides, Alces, & Camelopardales in triumphali pompa ostendisse, Authores memorant. Præter quæ, Elefantos, aut Equos in bello captos, simul & obsides qui à foederatis gentibus & socijs dati erant, tanq; pacis pignora deduci notatum est. Qui mos Syracusanis frequens erat, ut captiuos equos tonsis crinibus, uictores autem lauro coronatos ducerent in triumpho. Elefantos autem Curius Dentatus post Italia uictum fugatumq; Pyrrhum, quatuor captiuos detulit primus, L. quoq; Cæcilius Metellus, rebus aduersus Pœnos foeliciter gestis, primo Punico bello centum & uiginti. Et P. Cornelius Nasica triumpho Gallico, præter multa memoranda, equorum gregem bello captorum. Et Scipio Asiaticus, deuicto Antiocho, ultra mille & ducentos Eburneos dentes. Et Cn. Manlius, deuicta Asia, Monopodia & Abacos, ac Triclinia ærata, uestemq; stragulam, detulere. POST hos Tubicines multiplici sono classicum canentes incedebant, quos longo ordine candidi boues, taurisq; auratis cornibusq; infulis & uittis ornati, & auro, mox immolandi sequebatur. Hos comitabantur succincti adulescentes, aureas argenteasq; patinas tenentes. Quibus succedebant Tribuni militum, Centuriones, Præfecti, Equitesq; insignes, ac pedites, uictoris exercitus, qui ob egregia facinora, & nauatam in bello operam, dona militaria meruissent: Nec non milites, quorum spectatissima uirtus in bello fuit, quicq; ab Imperatore, Ciuicis, Muralibus, Castrensibusue coronis, torquibusq; aureis, phaleris, aut armillis donati erant, insignes militaribus donis, spolijs armisq; fulgentes præibant, sequentibus mox Legatis & Tribunis legionum in equis. Tum Reges & captiui nobiles, & siqui bello capti insignes forent, præcipuè hostium Duces, contra quos indictum fuisset bellum, ex tanto fastigio deiectione, in uelut in ferculis, cæteri uerò cæteruatim uincti catenis in seruitij notam, præcedebant. Quare Pompeius Magnus Regum filios & obsides numero quatuor & triginta supra trecentos, prætulisse fertur, inter quos Tigranem, Aristobolum, & Mithridatis filios quinque, filias uerò duas. C. quoq; Cæsar Africano triumpho, Iubæ Regis filium infantem, qui mox clarus ingenio euasit, ante currum duxit. Et cum Catonis, Scipionis, & Petrei, aliorumq; imagines uarijs calibus affectos detulisset, Pompei simulacrum deferri passus non fuit. Quod si morte obita, minimè duci ualuisse, illorum imagines & simulacra persæpe delata sunt: Cum enim Scipio, deuicta Carthagine, Hasdrubalem: & Paulus Aemylus Perseum, & filios:

Herculis signum ante triumphantem prælatum.

Syracusani.

Captiui in triumphum ducti.

Imagines ducti hostium mortuorum in triumphum ductæ.

& filios: Mariusq; Iugurtham regno deturbatos contra decus Regium, duxissent captiuos in triumpho. Augustus post bellum Acciacum Alexandrino triumpho, cum Cleopatram ducere nequiret, ipsius imaginem quæ manu sibi mortem consciuerat, exanguem detulit. In quo omnes gazas Ptolemæorum congestas, tantumq; auri & pecuniarum inuexit, ut præcia possessionum uenaliu exinde duplicia statuerentur. Proditumq; memoriæ est, Lucullum triumpho Mithridatico aureum Mithridatis simulacrum sex pedum, & Clypeum ex preciosis gemmis præter alia insignia detulisse: & Pompeium Magnum Pharnacis statuam argenteam, suam uerò ex margaritis, & signa aurea tria, & alia myrrhina, coronasq; ex gemmis & margaritis tres & triginta adduxisse: Captiuosq; belli iure uinctos duci noluisse, sed patrio more succinctos ire iussit, quos exacta pompa, regali munificentia liberos donatosq; remisit. Scipio uerò Aemilianus, expugnata Numantia, nec spolia, nec prædã, nec captiuos tulit: quippe cum quicquid esset auri, uel argenti, & spoliolorum, ac preciosissima rerum, & demum seipsum, Numantini cæde & incendio absumperint, nullaq; re nisi uictoria ipse potitus fuerit. Id tamen in triumphali pompa seruatum meminimus, ut cum de foro in Capitolium flecteret triumphans, Hostium captiuos insignes, qui femina discordiarum & belli authores fuissent, in custodiam detrudi iuberet, ut exacta pompa, neci dareretur: quare cum Adiatorix Tetrarcha Galatarum, quod in triumpho Acciaco ductus, seruato more, iugulatus fuisset cum filio, insciente Augusto, nimium indoluisse Augustus, & lachrymas effudisse fertur. Hadrianus quoq; triumphum, qui Traiano debebatur, cum morte obita triumphare nequisset, illi defuncto exhibuit: quippe triumphali apparatu præcedente, & omni præda, Traiani imaginem tanquam uictoris insignis uictoriae, cuius ipse Dux & author fuit, in triumphali curru uexit. Et quia Romulum Patrum memoria, captis Veijs, Veientium Ducem senio affectum in triumpho captiuum duxit, inde ut inter solennia decrepitus senex, exoletus, & excors, qui æmula facie illum mentiretur, puerili bulla ornatus, ante currum duceret, aliquãdiu mansit, Præcone SARDIANVM SENEM proclamante: Nam Veios Sardoniu fuisse coloniam Veteres tradidere. Imperatoriq; triumphantiq; oleagineis fertis ornati, aureas coronas præferabant ministri, quæ his qui triumphum meritum procurassent, dari assuerant. Vniuerso mox Senatu in albis prætextis iuxta currum longè maximum triumphali spectaculum exhibente. Tum Citharædorum & Tibicinum solertissimi artifices, quos Lydios uocant, canentes psallentesq; ibant coronati: In quorum medio quispiam penè delirus, qui inconditis iocis ineptire uidebatur, in talaribus ueste, simbrijs aureis, & armillis ornatus, lasciuia, gestulatione usq; ad ineptias, risus comouebat. Inter quos Ciceriæ effigiem argutam & Manduci, magnis malis, ore hiantis cum crepitu dentium, aut Petreia, quæ ebriam anum effingebat, nonnunq; adhibuere. Tantaq; erat apparatus magnificentia, ut cum dies exponendis rebus suffectura non uideretur, plerumq; triduum, nonnunquam dies integros, & noctes totas in apparatu pompæ tributos legamus: Siquidem Aemilius Paulus de Rege Persa, & Q. Flaminius de Macedonia triduo triumpharunt: Iulius Cæsar quater eodem mense: & Diuus Augustus tres egit triumphos continuo triduo. Ipse uerò triumphans, cui tantus honos dabatur, curru aurato sublimis, atq; ornatu humano augustior, quatuor insignibus equis cæteris altior, & magnificentior uehebatur, præcedentibus licitoribus, coronatus in purpura, cum insignis Imperatorij & magistratus, quem gerebat: qui ut conspectior uideretur, minio illini solebat, exemplo Assyriorum & Medorum, apud quos inungi oculos, & faciem pingi ex Cyri instituto assuetum est. Persarum Reges Heliæthe cum adipe Leonino: & Aethiopum proceres minio colorantur, quò facie non inuenusta, sed pro Imperatorij maiestate, forma conspicui fiant. Scire tamen licet Romulum cum de Veientibus triumphauit, sine curru egisse triumphum. Primumq; Tarquinium Priscum, ut uerò plures certioresq; tradunt, Valerium Publicolam, quod Thuscus bello uicerat, quadrjugo curru triumphasse: Gestamenq; triumphantium apud prius sæculum Bullam fuisse, remedijs inditis in ea, quæ contra inuidiam proficerent: Postea Camillum, quod antea licuit nulli, in triumpho albetibus equis Urbem inisse tradunt: Procedente mox tempore, Pompeius Magnus

Hostium captiuorum insignes res, in custodiam tradebantur.

Traianus mortuus triumphauit.

Veientiu ducis imago representata per senem decrepitum inter solennia, Coronæ triuphantibus prælate.

Citharædi & Tibicines. Delirus.

Ciceriæ & Manduci effigies. Apparatus magnificentia.

Triumphantis ornatus.

Romulus sine curru triumphauit. Quis primus in curru triumphauit.

gnus triumpho Africano, & Divus Cæsar Gallico elephātis, & M. Antonius Leō-
nibus ad currum, præter aliorum instituta, triumpharunt. Nèro autem Cæsar mon-
strifico inuento Hermaphroditas equas portenti loco ad currum duxit. Helio gaba-
lus maiore insania, quaternis cantibus, mox Tigribus uectatus fuit. Aurelianus etiam
ceruis ad currū triumphauit. Inter cæteros præditur Sesostris Aegypti Rex regno
impotentī insolens, eò ferocitæ processisse, ut forte ductos Reges, annis singulis ad
currum iungeret, ut ea pompa per omnium ora uectaretur triumphans. Quod nō ab-
simile à Tigranis insolentia uidetur, cui tanta fuit secordia, ut Reges & Dynastæ ser-
uilia præberent. Alexander tamen Seuerus Imperator, cum de Persis triūpharet, non
curru triumphali, sed pedibus sequente curru IIII Elephantorum, palatium ascēdit.
Tarquinius uerò Priscus aurea tunica processit ornatus. Pompeius Chlamyde Ma-
gni Alexandri. Ipsos uerò triumphantes Myrto prius (authore Masurio) mox Lau-
ro plexo, & ex Laureto, quod à Liuia Augusta pactum erat, postq̄ Cæsares imperita-
runt, deinde aurea coronari institutum ferunt. Ex Lauro autem ideo, uel quod specta-
tissima in monte Parnaso, uel quod fulmine afflari nunquam comperit sit. Quā qui-
dem coronam, non ipsos triumphantes gestare, sed seruū in curru eodem, qui supra
illius uerticem ipsam teneret, post se habere tradunt. Suspiciari licet, uel quod oneri fe-
rendo triumphantem fatigari minimè uolebant, uel ut humanæ fragilitatis memor fo-
ret, cum iuxta assidere seruū in eodem uideret curru, ne per insolentiam nimis sibi
placere, & triumphatu superbiret. Quam quidem exacto triumpho, in gremio Capis-
tolini Iouis locare, uel templis dicare solebant, quod beneficio Deorum immortalium
de hostibus triumphare contigisset. Sunt tamen Authores, in altera triumphantis ma-
nu Laurū, in altera teneri Sceptū, dum triumphali uehitur curru. In equis uerò triū-
phantium, ingenui pueri, aut uirgines nondum adultæ, proxima cognatione iunctæ,
ad habenas cognati, & affines in ueste candida, iuxta latera scribæ & ministri, qui Du-
cem sequi comites expeditionis fuerant, comitabantur. Interim per uias effusi, omnis
sexus & ætas in cōmuni gaudio, flores iacere, & passim Dijs libare, alijs uictimas cæde-
re undiq̄ thuris & odorum copia exhalante. POST currum uerò captiui, seruitute
exempti, & libertate donati, sequebantur, omnes capitibus rasis & pileati, quasi effugis-
se seruitij tempestatem uiderentur. Quare T. Flaminiū currum, qui de Macedonia
& Nabide triumphauit, Romanorum supra duo millia captiuorum, qui bello capti ab
Hannibale diuenditi fuerant, quos per uniuersam Græciam conquisitos redemerat,
liberi postliminio capitibus rasis sequi sunt. Et Cn. Cornelio, qui de Insubribus & Ce-
nomanis triumphauit, turba Cremonensium, Placentinorumq̄ colonorum, ab eo obsi-
dione & seruitute exempti, pileati post currum incessere. Proditum tamen memoriæ
est. L. Furio, qui in Prætura de Gallis triūphauit, nec captiuos præcessisse, nec spolia
prælati, nec milites sequutos. M. q̄ Aciliū de Antiocho & Aetolis sine militibus triū-
phasse, & sine exercitu. Fuere tamen qui traderent Tribunos Præfectosq̄ legionum,
Centuriones, & Legatos equis, aut Carpentis insidentes, interdum pedibus, in Pom-
pa triumphali currum prosequutos: Nam Tiberium triumphantem Legati legionum
cum triumphalibus ornamentis sequi fuere. Et Messalina post Claudij Cæsaris cur-
rum, Carpentis uecta fuit. Et Aurelianus Cæsar Zenobiam uinctā aureis catenis Car-
pento duxit. Post hæc uictrices legiones, militesq̄ uictoris exercitus armati ac diuisi
in Turmas, pleni fortunarum gloriaq̄ cum iocorum lasciuia, & carmine triumphali,
ludibundi & spolijs ornati, uerba & incōditos uersus in triumphantem militari more
iactantes, sequebantur: Quare Camillus Romulus, & parens patriæ, ac conditor ur-
bis: sicut Marius Cymbrico triumpho, tertius conditor appellatus est. Et Cæsar inter
militares iocos, à Nicomede subactus, & Mœchus Gallus: Lapsana quoq̄ se uixisse
apud Dyrhachiū, milites in Cæsare inter iocos cauillati fuere. M. uerò Manlium in
triumpho quem de Gallogræcis habuit, milites inter iocos uelut nimis indulgentem
& ambitiosum taxauerunt. Dumq̄ per urbem pompa & rātus ordo procedit, per uias
perq̄ omnes aditus, & Deorum templa patentia passim Triclinijs stratis, omnium ge-
nerum, ætatum, & ordinum, effusa multitudo inter uota precesq̄ ad aras Dijs libabāt,
hostias

Sesostris in-
solentia.

Tigranis inso-
lentia.

Ex quibus co-
ronæ triump-
halis cocinaban-
tur.

Seruus in cur-
ru triumphali.

Coronæ post
triumphum lo-
ci Capitolij te-
plis dicare.
Equis triūphā-
tium insidentes.

Florū spersio,
Qui currū se-
quebantur.

Ioci liberi &
acclamationes
in triumphan-
tem.

hostias mactabāt, grates Dijs agebant, conceptamq̄ lætitiā cantu, & carmine, ac lætis
acclamationibus significabant: Donec cum omni apparatu, cumq̄ his militaribus io-
cis per mediam Urbem, & Velabrū, perq̄ Sacram uiam læti & orantes in Capitoliū
ascenderent, ubi Tauros in pompa ductos in Iouis Optimi Maximi templo immola-
bat, quos priusq̄ de nece hostiū Ducis certissimis constaret argumentis, triumphatē
minimè immolare debere, multi arbitrati sunt. Epulum post hæc magnificentissimum,
& lautum omni apparatus genere, uberrimis amplissimisque obsonijs, ac sumptu magni-
fico publicè dabatur, in quo turdos & murenas inter obsonia apparari, & uinā præci-
pua, atq̄ unguenta minio delibuta exhiberi consueuerant. Quare Divus Cæsar meritò ce-
lebratur, qui Africano triumpho, præter obsonia apparatusissima, uno die in duobus
& uiginti millibus Tricliniorum instructis, paratisq̄ mensis epulum Regi magni-
ficentia, ac uini falerni amphoras c, & Chij Cados c populo dedisse fertur, ubi vi-
murenarum millia una cœna exhibuit. Tiberius quoq̄ M mensis prandium parauit.
Ad illud etiam c o s s. inuitari, mox ne uenirent rogari solebant, scilicet ne quis ma-
ior triumphante honorem, qui illi debebatur, præriperet, utq̄ locus honestissimus
triumphanti, cui tantus honos habitus est, daretur, ut illum à cœna omnis ordo & ætas
officij causa, domum sine offensione reduceret, quæ presentibus c o s s. alteri tribui
non decebat. Interdum uerò notatum est, epulas, extructasq̄ mensas, ante domos in
promiscuo usu, rerum omnium uicticibus Legionibus, quo agmine triumphantem se-
quebantur, exhibitas fuisse. Et post triumphum, ut gratia esset cumulatio, aurum co-
ronarium ex uictis bello gentibus, ob concessam uitam, Imperatori dari, quod quidem
nisi triumpho recepto, præstari non dicebat, pro eo quod pro corona triumphali à so-
cijs & bello uictis gentibus, quasi uectigal dabatur, quod Hadrianus primò Italiae remi-
sit, & in Prouincijs minuuit. Deinde uerò Alexander Seuerus unā cum negotiatorio,
populo illud dono dedit. Togas quoq̄ & sagula, æraq̄ & dona multiplicia, singulis mi-
litibus pro meritis ab Imperatore elargiri. In quo id seruatum est, ut quod Pediti, du-
plex Centurioni, triplex Equiti daretur, unā cum stipendio militari & frumēto dupli-
ci: Tribuno uerò multo magis. Animaduertumq̄ & illud est, Imperatorem, cui bel-
li summa cōmissa fuit, decreto iam triūpho, anteq̄ Urbem iniret, sæpe Tribunos, Præ-
fectos, Equites, Centurionesq̄ obfortia facinora, militaribus donis in primis ornasse,
& benemeritis præmia largitū esse: ipsosq̄ cū donis & insignijs militaribus in pom-
pa triumphali præcedere triumphantem: nonnunq̄ sequi consueuisse. Præterq̄ assuetos
honores, uel locū in Circo ad spectandum cū laurea & sella Curuli inter uiros Triū-
phales Consularesq̄ sibi & posteris, uel ut in ueste Triūphali ludos spectaret, arcumq̄
marmoreum, nonnunq̄ statuam in foro pedestrem, aut equestrem, ampliore sumptu cū
decretis & titulis honorum, in Comitio, in Rostris, in Foro, in Palatio, in Capitolio,
aut in Cella Iouis (qui rarissimus honor contigit) Senatū & Populū triumphanti,
aliq̄ insignia uirtutum dona honores dedisse.

Sacrificia in
Capitolio.

Epulum trium-
phale.

D. Cæsaris ep-
ulum.

Tiberij.

Epule legioni-
bus uicticibus
ante fores ex-
hibitæ.

Coronariū au-
rum Impera-
tori datū post
triumphum.

Munera data
militibus.
Notandum.

Dona trium-
phanti à Sena-
tu & populo
data.

Responsum Raphaeli Volaterrano, quare legum & causarum stu-
dio intermisso, in his mitioribus studijs oblectaremur. Ca. VII.

VEREBAT aliquando ex me, dum Rhomæ agerem, Raphael Volate-
ranus, uir insignis doctrinæ & uirtutis, cui ad mores emendatissimos,
grauitas libero homine digna non modicam accessionem faciebat, quid
causæ foret, quod cum causarum patrocinij & foro usq̄ à pueritia
essem addictus, illis post habitis, & quasi forensibus negotijs præter-
missis, in his studijs mitioribus ita me oblectarer, ut causarum patro-
cinijs bellum indixisse uiderer: Cui hoc causæ referebam, quod leges quæ ad com-
munem utilitatem æditæ, studio & labore maximo quæsita, & meditata nobis fo-
rent, neq̄ ab his qui iura darent coli, neq̄ perinde ut oporteret, præcipi uiderem,
doloremq̄ iuridicundo illos plerunq̄ præsidere, qui eas uel turpiter ignorarent, uel
per gratiam & sordes facile corrumpi sinerent: & quibus seruandarum legum præci-
pua

Gg pua

puia imminet cura, hi maximè legum scita contemneret: quibus rebus effici, ut tot scita & decreta ueterum monumentis nobis tradita, maximisq; ingenijs elaborata, & tam pensiculate expensa, unus homunculus nequissimus audacissimusq; ignarus legum, iudiciorum, & fori, qui magistratui præesset, non salubri temperamento, nec disceptatione ac iudicio, sed ausu temerario & omni iure neglecto, ad suam libidinem per scelus & nequitiam euerteret: Horum non minima exempla dicebam fore, ea quæ dudum experti uidimus. Nuper cum Rhomæ custodias cognoscerem, operæ precium fuit uidere, quæ rerum miracula monstris & portentis similia, ac dictu fastidicenda, quæ ueritudo ad aliquorum libidinē admitterentur contra ius fastq;: Siquidem Sacerdotem quempiam in his nacti sumus, grauem & sanctum uirum, uita & moribus ornatissimum, hominem profecto honestæ & magnæ laudis, diu tenebris & carcere maceratum, indignissimam fortunam subire coactum, pro eo quod pecuniam sibi traditam ab eo qui illam furto subtraxerat, ut uero Domino restitueretur, illius iustu mandatoq; restituerat, suppresso authore, ipsumq; quæstionibus subdi uidimus, & tormētis uexari, ut illum qui conscientia culpæ & spe ueniæ adductus, abstulisse cōfessus fuerat, palam faceret, delinquentemq; delicta, quæ ille pœnitens culpæ dixerat, enūciaret, quo discrimine adactus pauper senior, confitentis peccatum & delinquentem enūciare coactus fuit. Quod quidem scripto iure uetitum, sanctionibusq; & decretis interdictum esse constat. Rursus alium immani scelere coopertum, hominem impurissimum turpissimumq; qui maximorum criminum reus, testibus, tabulis, testimonijs, & certissimis documentis conuictus fuerat, quæ nec ipse gloriabundus diffitebatur, sola Præsidentis temeritate, nullo negotio dimitti & liberari, aliasq; audacias & turpitudines, ne dicam scelera indigna auditu, profatuq; quæ uix credenti non modò enūciata, sed uisa & comperta fuere. Iason Matassalanus & Ludouicus Matha cum sacerdotibus quibus fungebantur muneribus cedere nollent, quæsitis occasionibus ad inimicorum libidinē tetro carcere usq; eodē tenti fuere, donec illorum arbitrio singulis ornamentis, fama, & fortunis omnibus exturbati, quoad illis liberet, excruciatī sunt, non uero iudicio, sed Præsidentis sola temeritate & libidine, ne prosequar uiros uitæ inculpatissimæ, summa integritate & fide, falsis criminibus circūuentos, ab impotentibus inimicis miseros & laborantes, in quos grauiter crudeliterq; consultum uidimus, uel ut afflictas fortunas inuaderent, ipsosq; de possessione, & antiquissimis sedibus deturbarent, uel ut inuidorum libidini obtemperarent, aliasq; in miseros ædita exempla, nulla pietate in supplices & calamitosos, eosq; innoxios turpibus iudicijs conflictari, & usq; premi ab his qui gratia & opibus plus possunt pollentq;: alios uero anthores manifesti facinoris, ne appellari quidem. Quæ cum uiderem, Patronisq; contra uim potentiorum, aut gratiam nihil præsidij esse, nihil opis, frustra nos in legum controuersijs & ediscendis tot casuum uarietatibus tam pensiculate æditis, tantum laboris & uigiliarum suscipere, tantoq; nos studio fatigari dicebam, cum ad ignauissimi impurissimiq; cuiusq; temeritatem, qui iuridicūdo præsideret, quæ leges uirum bonum esse uolunt, non æquo iure, sed ad gratiam & libidinē iudicia ferri, decretaq; legum tanto consilio ædita, conuelli & lebefactari uiderem.

¶ Quæ sit Bona Dea, & quæ à Veteribus illi sacra fieret, quidue Rubigalia, Floralia, & Vinalia forent.

Ca. VIII.

INTER eos quibus ista indagare curæ fuit, sæpe quæsitū est, quæ sit Bona Dea, cui⁹ numē tātopere colī à Rhomanis legim⁹: qđ sacrū à principio originū inchoatū, dū Imperiū stetit, incredibilem cærimoniam colebat. Multi putauere Florā Bonā Deam esse, quæ Flauij seu Fauni quondam uxor, uino madēs myrteis flagris à uiro cæsa, postea cum facti pœniteret, & ipsius desiderio tabesceret, diuinis honoribus colī cæpta fuit: in cuius ædem licet florum omne genus importent, myrtum tamen inferre non decebat, in memoriā ueteris

Varie sententia que esset Bona Dea.

ueteris multæ, sicut in Tenedo Tibicinem adire Tenes templū, aut Achillis mentionē facere, ob ueteris ignominia memoriā, uetabatur. Et apud Rhodios præconē accedere ad Occidionis templum, interdictū erat. Quidam Græcorū ex Liberi matribus illā effinxere: alij Medeam: pleriq; Semelē: multi Proserpinā putāt: Rhomani Dryada Fauni uxore, cuius ne nomē quidem uiros intelligere fas erat. Qui uerò Bonam Deā dicunt Fauni uxorem, illam tam illibata castitatis fuisse opinati sunt, ut extra Gynæciū nunq; egressa, nec uirū uiderit unq; nec à uiro conspecta, nomenq; fando nullibi auditū sit. Quæ quidē sacra cum Maio mense pro salute populi fierent, quicquid esset masculinum, domo exigebatur, ita ut nō modò extra cōspectū summoueretur uiri, sed masculinæ quoq; picturæ tegerentur, quod cōpar Myfiæ Cereris sacrū obtinere dicunt, in quo cum septē operentur dies, tertiā à templo exactis uiris, pulsīs etiā canibus maribus, mulieres celebrabāt. Cumq; in sacris Bonæ Deæ uino liberetur, illud nō suo nomine nuncupant, sed lac dicunt esse, uini tamē amphoram in sacris obuolutā apponunt, quam dixerent Mellariam. ad quod sacrum nisi castas, quæq; à uiris abstinuissent, nullas accedere licebat, templumq; Deæ, neq; uirū ingredi, nec interesse permittitur: cuius limina purpureis uittis uelabantur: quæ non ubiq; & passim, sed in Maximi Pontificis domo, in recessu intimo, nocte, nō autē die fiebāt. Et licet nocturna sacra prisco ritu mulieribus interdicta fuerint: in hoc tamen sacro, cum pro populo facerent, mulieres noctu interesse non uentantur: quod quidem tantæ religionis est habitū, ut illud Vestales uirgines obirent, & per illas sacrum fieret: Cuius ædes alteræ in Auentino, alteræ iuxta Idis templum fuere, ad nouā Viā. Alij dixerent Bonam Deam, quā Græci Gynæciam nuncupant, cuius festis diebus palmite tabernacula mulieres intexunt, interq; solennia Draconē apponūt, quod sacrū nō in Pontificis domo, sed in ædibus quisq; suis celebrare assueat, aut illis quæ essent in Imperio Consulari uel Prætoria dignitate. Dumq; sacrum fit, cunctos mares domo exigunt, ne polluerentur & piaculum fieret, cum ritu sacrorum, neq; Deam cōspici, neq; Sacerdotes palam fieri liceat. Vxor enim exornata, domo maribus exactis, nouē continuas noctes operata furiali incessu, cū æris crepitu, & fanatico discursu, sacra peragit: alijs simili temulentia ad id sacrum accitis mulieribus, unde occasio frequens mœchandi, & facultas adulteris data est: In cuius sacrificijs canes immolātur, quicq; huic supplicant, maledictis & probris Deam incessunt, neminemq; optant bonum inuenire, qui domi nascatur: quippe eam dixerent Bonam Deam, quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam Gynæciam quasi rerū genitricem, uocant. Quod sacrum Damium à more præpostero, ipsaq; Damia, Sacerdosq; Damiatrix dicta. Cuius instar apud Siculos dicunt fuisse, apud quos sacrum Cereri x diebus, uerbis turpibus & obscœnis celebrari produnt, magna uerborum licentia, scilicet arbitrata, ex obscœnitate uerborum & iocorum lasciuia, Cereris luxū mœmoremq; leuari, quem ex raptu filia conceperat. Nonnulli Opem dixerent Bonā Deā, quæ & Maia dicta est, quam nominibus uarijs, Faunā, & Fatuam, & Matrem Deūm, & Ideam, Pessimuntiam, Cybelem, Rheam, & Phrygiam nūcupant, quia hominibus fauet, & opem liberis præstat: Fatuamq; dictā, quod infantes in lucē æditos, fandi modos & uerba edoceat: cui qui uota concipiunt, manu terram tangentes, uelut parienti & genitrici supplicant. Cumq; in omnibus sacris, qui rem diuinam facit, uelare caput solet, huic aperto capite, & inuelato sacrificat. Quam Deam Aegyptijs celebrē numen fuisse asseuerant: cuius simulacrum sinistra Scyphum tenet, dextra Sistrum: hoc est, æneum crepitaculum, quod non spiritu, sed motu concussum personat, ab illisq; Isis dicta, cui per uigilia excubiæq; nocturnæ à puellis peraguntur: Cuius Sacerdotes linea amicti stola, per urbem lugentes uagabantur, mox lati sacra perficiūt: in cuius festo qui ex collegio sunt Sacerdotes, diuersas facies induunt ornatu uario: Nam alius incinctus balteo militem agit, alius uenabulo uenator incedit, alius longa stola fœminam mentitur, nonnulli cum fascibus procedunt uelut magistratus. Post quæ mulieres candidis amiculis ferta ferentes, cum speculis & pectine ante simulacrum Deæ famulantur, ipsamq; comentes cum lucernis & lampade sequuntur. Et quia Saturni & Vulcani uxor dicit, ideo Flamen Vulcanalis

Cærimonie in sacris Bonæ Deæ.

Mellaria.

Sacra Bonæ Deæ quo in loco fiebant.

Religio. Aedes Bonæ Deæ. Gynæcia. Cærimonie.

Mœchandi occasio in sacris. Bonæ Deæ.

Damiam. Cereris sacrū.

Ops.

Opis uaria nomina. Fatua.

Cærimonie. Opes simulacrum.

Cærimonie in sacris Isis.

Festorum quorundam nomina. illi rem diuinam facit, & pręgnantem suam maetat Maia & Mercurio, cuius ferias Saturnalibus incurrere notatum est, festosq; illi dies Opalia fuisse, quę tertio die post Saturnalia aguntur: sicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Agonalia, Carmentalia, Agonalia, & Vertunalia. Pręter quę fuerunt sacra popularia, non certis familijs tributa, ut Fornacalia, Palilia, Laralia. Fuit autę aedes Opis in Capitolio una, altera in uico Jugario, Opis & Saturni. Notatumq; his qui Ope indigerent, ad Asylum Cere-
Sacra popularia. ris panem dari, quibus nunquam templum clauderetur, sicut aedem Hortę reclusam esse uoluerunt, cum sit hortari ad res magnas adducere. Isidis uerò aedes una Patri-
Opis aedes. Aedes hortę semp reclusa. Isidis aedes. cia, altera uerò Antenodora dicta est, cuius templum in regione Martij campi fuit, proximum Tyberis, iuxta septa & ouile. Sed quia de Agonalibus loquor, sciendum Agonalia statuas ferias fuisse, quibus Iano quinto Idus Ianuarias maectatus aries, di-
Agonalia. citiq; Agonales dies, quoddã principe ciuitatis interrogatur (quippe antiqui Agon ma-
Agonales dies Agon. ctare dixerunt) quod uerbum in solennibus frequens usurpatur. propterea princeps gregis immolabatur, quorũ authorem Numam pompilium ferunt. Carmentalia uerò
Carmentalia. à matribus familias annis singulis fiunt. **XVIII. CALEND. Februarias,** in quibus ali-
Robigalia. quid scortuũ, aut sua morte peremptum attulisse, magnũ crimẽ erat. Robigalia à Numa
Floralia. quoq; instituta sunt, ne rubigo segetes, neue uredo aut grando inuaderet: Ideo **VI CALEND. Maij** agebantur, quo die Robigo Deo sacruũ fieri docuit. Floralia à Flora
Cerimonie in floralibus. sumpserunt nomen, cui ut arbores affatim efflorescerent, ad iustamq; magnitudinẽ fru-
Flora. ctus accederent, **III CALEND. Maij** oraculo, moniti sacra cõstituerunt: Nãq; hæc tempora frugibus metuenda sunt: In cuius festis diebus foeminas, quę uulgato cor-
Antisteria. pore quæstũ faciunt denudari, & pudẽdis obscenisq; inuelatis, per luxum & lasciuiam
Vertunalia. currere, & impudicos iocos agere seruatuũ est, quibus etiã Aediles cicer, fabas, & mis-
Vinalia. filia plebi spargere assuerat, leporesq; & capreas aliãq; mitia animalia ludis admittere, quos in uico Patricio, aut proximo celebrabãt, noctuq; accẽsis facibus, cum multa obs-
Meditrinae sacra. cõcenitate uerborũ p Vrbẽ uadere, & ad Tubę sonitũ cõuenire. Fuit enim Flora no-
Rustica uinalia. bile scortum huius author argumẽti, quę cum prępotẽs esset, & diuitijs afflueret, po-
Lex apud Tusculanos. Laurętum lex Græcorum. pulum Rhomanũ morte obita, hæredem fecit, pecuniamq; annuam ludis exhiberi uo-
Rhomani. luit, quorum instar ludorum Antisteria apud Athenienses simili licẽtia fuere. Vertũ-
Pithœgia. nalia uerò dies festos Vertuno dicatos habuere Octobri mẽse, cuius Sacellum in uico Turario erat uertentibus se ad dexteram sub Basilicę angulo, qui deus mercaturę
 & uertendarum rerum habitus. Vinalia autem erant duplicia, altera uinis degustandis **XII CALEND. Martias,** cum uina pura sunt, quo die Ioui nouum uinũ libare mos est, quod ex dolio haustum Calpare eximebant. Altera quibus Flamen Dialis uindẽ-
 miam auspicatus maturis uuis, uinum legere, & uindẽmiam fieri iubet, quibus diebus agnam Ioui immolant, interq; cęsa & porrecta, uinum legit, quo tẽpore ex fano Ve-
 neris uinum affatim effundebant. Fuitq; ueteri lege sancitũ, ut Flamen Martialis dice-
 ret diem ueteri uino libando medicaminis causa: Inde usurpatum uerbum, **NOVVM VETVS VINVM BIBO, NOVO VETERI VINO MORBO MEDEOR.** Vnde
 Meditrinę nomẽ Deę, cuius sacra Meditrinalia, & dies Meditrinalis. Sicut ad primiz-
 tias pomorum noua esse dicebant uetera, & alia exoptabãt noua, ominis causa. Pręter
 quę fuerunt Rustica uinalia, quod Veneri aedes tũc dicata foret, eiusq; tutelę olitores
 addiceretur, quibus diebus erãt feriat, quę dies tẽpestatibus leniẽdis solennis habeba-
 tur, qua nouũ uinũ in Vrbẽ ferre, & in cellis uinarijs condere assuerant. Apud Tuscu-
 lanos lege cautũ erat, ne qs nouũ uinũ, anteq; Vinalia calẽtur, in Vrbẽ inueheret: Lau-
 rētib; neqs pomũ ex alieno legeret inarimũ, qd̄ humeris uectare; Gręcis ante uer-
 nũ Aequinoctiũ, neqs uitẽ incideret, neq; uinũ ante Aequinoctiũ Autũnale gustaret:
 Rhomanis uino & nouis frugib; anteq; Sacerdos primitias libasset, uesci nõ licuit; Gre-
 cis quoq; in usu erat in festo, cui Pithœgia nomẽ, quo dolia relinunt, uinũ affatim hat-
 rire, ad cui; potũ nõ seruos modò, sed mercenarios, cliẽtes, & rusticã turbã, aduocabãt.

¶ Tantũ & quantũ comparatiuo nonnunq; cõiungit, adẽm; pro do-
 mo sæpe apud Authores inueniri. **Ca. IX.**

VM à tumultuarijs negotijs, ingenij uegetãdi causa, animum ad mäsue-
 tiores Musas quãdoq; diuerterem, incidimus forte ad id temporis, cum hæc cõmentaremur, in libellũ Elegantiarũ (quẽ sic inscripserat) Grãma-
 tici cuiuspiam docti hominis & cõfidentis, qui plerãq; exquisitẽ & non
 indifertẽ ex Authoribus adnotasse uidebatur: In quibus ita scriptum le-
 gimus: Tãtũ & quãtũ uerbo & positiuo, tantò & quantò cõparatiuo iungi oportet
 re, ut quantò es doctior, tãtò es melior, quãtũ potes, tantũ elabora. Arguitq; Laciã
 tũ uelut parũ difertẽ loquũ, quãtò frequenter impellitur, tantò firmiter roboratur. **¶**
 Sed cum nos longẽ secus à probatissimis hæc obseruata legissemus, profectò id non
 usq; quãq; uerũ putamus, ipsumq; qui inter Grãmaticos principẽ locum facile tenuit,
 quod citra calumniã dictũ sit, incuriosẽ processisse. Esto enim quòd sic fuerit ab Au-
 thoribus sæpe usurpatũ, quin secus dici scribitq; possit citra reprehensionẽ, nõ negaue-
 rim: Siquidẽ & tãtũ cũ quãtò, & cũ positiuo, aut cõparatiuo iungi nõ indifertẽ ple-
 rũq; uidemus. Fuitq; hæc oratio nõ erudita solũ, sed suis numeris omnibus absoluta,
 T. Liuius tertio ab Vrbe cõdita: Quãtũ iuniores Patrũ plebi se magis insinubãt,
 eò acrius cõtrã Tribuni tendebãt. L. Florus Epitomatũ secũdo: Numãtia (inqt) quã-
 tũ Carthaginis, Capuę, Corinthi opibus inferior, ita uirtutis nomine & honore par-
 omnibus. Idẽ de Cassiano bello: Sed quantò est efficacior fortuna q̄ uirtus, tãtũ esse
 uirtutẽ. Plinius Nepos epistolarũ ultimo: Quãtũ ab huiusmodi cupiditatibus remo-
 tior eius animus esset, tãtò impẽsius, &c. Tacitus historiarũ quinto: Tiberius (inqt)
 quãtò intẽtus olim publicas ad curas, tãtò occultior in lufus. Plinius quoq; historię natu-
 ralis xxx multũ superlatiuo iunxit: Domus (inqt) multũ pulcherrima cõsensu
 omniũ ætate: ea in colle Quirinali, C. Aquilij fuit. Quinetiã dixit Grãmaticus noster
 proximẽ accedere ad uim cõparatiuorũ antẽ & post, ut tantò ego antẽ ueni, nõ tãtũ.
 Cõtra quod autoritas Plinij & aliorũ obuia est, Naturalis historię xvij. Quãtũ
 igitur uniuersas terras ager Campanus antecedit, tantũ ipsum pars eius quę Labo-
 riã dicitur. Cæsar cõmentario vi. Omni (inqt) nobilitate Heduarũ interfecta, tãtũ
 potentia antecesserunt. & alijs passim Authoribus probatissimis, in quibus liquet, tan-
 tũ cũ quãtò, & cõparatiuo & positiuo, nõ absq; cultu Latini sermonis iungi licere.
 In eodem quoq; libello scriptum fuit. Aedem singulari pro templo, plurali numero
 pro domo accipi oportere, nisi sacras adieceris, quod tamen secus dictum definitum
 q; plerũq; est. Q. Curtius libro quinto: Stabãt (inqt) ad fores ædis eius, in qua Rex
 uescebatur, & alibi: Excubabãt seruatis noctium uicibus, proximi foribus ædis. Cice-
 ro pro Cluẽtio: Atq; illo tempore (inqt) in æde T. Annij hominis honestissimi Sca-
 lenus accersitus, ab Oppianico uenit. Rursus ædes plurali pro templo T. Liuius non
 semel ponit. Duũuiri (inqt) creati fuere ædibus dedicandis. Suetonius in Clau-
 dio: Spectacula (inqt) edidit, cum prius ad superiores ædes supplicasset. Neq; abnue-
 rim, quin frequens habeat usus, ut ædes plurali numero pro domo, pro templo ue-
 rò singulari dici conueniat: Sed tamen quin altero etiã modo Latine dici possit, isq;
 sermo citra reprehensionem probabilis sit, licet parcius circumspectiusq; antiqua di-
 cta & ueterum autoritas facit.

¶ Quę lege xij. Tabularum utiliter & cõmodẽ, quęue parũ cõsultẽ,
 & nimis seuerẽ scripta uidebantur. **Ca. X.**

CONDITA Vrbe, ad annũ ferẽ trecentesimũ populũ Rhomanũ anci-
 piti bello distractũ, sine legibus certis, suis tãtũ moribus uixisse, neq;
 externas leges cõquisisse, satis cõstat. Trecentesimo demũ exacto anno,
 post finitimos superatos bello, quietis rebus, cum Res pub. legibus for-
 manda uideretur, Decẽuiros legũ ferendarũ causa crearũt, qui Athenas
 protecti ad iura statuenda, ut peregrina instituta, scita, moresq; noscerent, diuino cõ-
 silio Leges xij Tabulis in æs incisas, in foro proposuere, excerptas à Solonis legi-
 bus, quę axibus ligneis continebantur, quibus boni æquũq; iussa, prauis delictorumq;
 depulsio, **Gg 3**

Pop. Rho. ccc. annos sine legibus uixit. Decẽuir: quãdo primũ creati. Leges xij. Tabularum Athenis Rhomanam tradidit.

depulsio, tum Iudiciorum ordo, & bene uiuendi norma, poenarūq; ac præmia constituta sunt, à quibus postea omnis diuini humaniq; nostri iuris sanctio manauit. Quæ quidem leges, cum longi temporis abusu antiquatae essent, & uetustate consensissent, nouis postea æditis, quæ eadem illa continerent, licet mutatis uerbis, eadem tamen scita, & constituta mansere. Primi enim qui leges scriptas præposuere, æquandæ libertatis causa, Zephyrii fuere Locri in Brutijs, à Zephyrio promontorio dicti, Aiæcis Oilei focij: licet alij in Bœotia Locri Opuntij prodantur, Patrocli patria: alij Epicnemidij in eadem Bœotia: alij Ozolæ à malo odore nuncupati in Libya. His ergo Zephyrijs Zeleucus, Spartanorum & Cretensium placita imitatus, qui à Minoe uetustas leges accæperant, acerbiores leges cōscripsit, poenarūq; iure debitas, iuris atq; iniuriæ regulas scripto præfiniuit, ut metu iudiciorum & poenarū, à criminibus abstinerent. Antea enim omnis animaduersio criminis, non scripto iure sed iudicis arbitrio ædabatur. Postea Athenienses à Dracone & Solone scriptas Leges in Prytæno ab eo fixas, & propositas, iurāq; & iudicia accæperunt. Demum Rhomani moderando iura summis infimisq; æquando, illorum exemplo scriptas promulgarunt. Et sicut Cretensibus Minos, sic Zoroastes Bactrianis & Persis leges dedit, Charonda Carthaginensibus, Zamosis Scythis, Plato Magnesijs & Siculis, Aegyptijs uerò Minas, Trismegistus, & Bocorus, Thebanis Philolaus, Andronodorus Chalcidensibus, qui in Thracia sunt. Prothagoras autem Thurijs, quibus postea abrogatis & inductis, Metellus deuicta Creta, illas cum Rhomanis commutauit. Lacedæmonij uerò non iure scripto, sed moribus tantum usū annorū comprobatis pro lege usi sunt: Ideo Lycurgus leges scriptas Spartanis nullas dedit: sed omnium consensu mores, tanq; si lex ædita fuisset, experiendo obseruauerunt. Indi quoq; literas non nouere, sed æquissimos mores, legis uice habuerunt: Hijs aded tenaces fuere, ut omni scripto iuri anteirent. Sed quæ priscis institutis, per conditores Rhomani iuris eisdem Tabulis ad uerbum scripta fuerint, parum comperta sunt, cum ad manum non sint, nulliq; annales extant, nullaq; monumenta uetustatis: nisi quod pauca quæ ad morum disciplinam & iudicia spectant, inter ceteros Authores produnt, Extantq; (ut multi asserunt) Hermodori Ephesij legum Decem uirialium primi interpretis scripta relata, cuius statua ob id fuit in Comitio erecta. Ex quibus pleraq; exploratè & satis utiliter, quædam duriter & inhumanè, nonnulla remissè & leniter uidentur constituta, quorum aliqua probanda, multa uelut immitia & agrestia refellenda sunt, nisi forte, multo æuo intercisos & reconditos illius sensus non tenemus. Ex his non alienum fuerit aliqua, licet nimis peruetusta & obsoleta, adnotasse: Nam faciem carpere, & genas radere unguibus, mulieres per commodè uetabant: Neq; Magicis artibus segetem ex alieno traducere, neq; defunctorum corpora in Vrbe uri, aut sepeliri utiliter sancuerunt. Eiulatusq; & flebiles quæstus quotidianasq; lachrymas, & cantus lugubres in funeribus inhibuere: sicut à Solone constitutum fuerat. Verba ex ea lege hæc sunt: Faciem ne carpito, neue alienam segetem pellexeris, mulieres genas ne radunto, neue lessum funeris ergo habento, in Vrbe ne urito, neue sepelito. Tum si quis in suo arborem panxit, à uicini fundo quinq; saltem pedes abesse uoluit, in hæc uerba: Si quid in agro plantaueris, quinq; pedes à uicino abesto: Si ficum aut oleam, pedes nouem abesto. Quod autem alienam segetem pellicere ueneficijs lex uetuit, ideo cautum est, quod carmine euocari fruges & aliò transferri Veteres credidere: quod ne liceret, ad alterius iniuriam condere, etiam lege sanxerunt. Insuper filijs sub patris iure esse, illosq; uictus necessitate causa patrio iure uendere, & precium quæstui esse, usq; ad tertiam auctiōnem, neue id fraudi ignominia ue esset, neq; filijs quicquam in bonis esse, patribus uiuentibus, uoluere, nisi patrio iure emancipatione solutus foret, aut se iubente, sponsam filius duxisset, quod antea à Numa Pompilio cautum fuerat, quem etiam pater occidere poterat. Sed cum à prisca illa seueritate postea desuisissent, sequi Interpretes ius naturæ sequi, cauerunt, ut liberi parentes alant, aut uinciantur. Quam emancipationem, seu cuius rei alienationem, secundum formulas antiqui iuris, ita fieri iubebat, ut non minus quinq; testibus Rhomanis ciuibus, & libripende, qui libræ

Leges scriptæ à quibus primū propositæ.

Zealeucus.

Legumlatorum res diuersarum gentium.

Lacedæmonij iure scripto non utebatur.

Indi. Que olim in xij tabulis scripta, parum cōpertum.

Hermodorus.

Quædam ex xij tabulis relata.

Carmine e uocatur fruges.

Sanctio de patribus et filijs, contra.

Modus uendendi pueros aut mancipia.

æneam

æneam tenebat, is qui mancipium accipit æs tenens, ita dicat. HVNC EGO HOMINEM EX IURE QVIRITVM, MEVM ESSE AIO: post quæ uerba, ære percutit libram, atq; illi æs dat, à quo mancipium accipit, quasi per imaginariam uenditionem precij loco, in ius suum & ditionem uendicaret de alterius manu. Quæcunq; igitur alienatio XII Tabulis haud aliter nisi hac solennitate fieri iure poterat, aut cessione, quæ fieret apud magistratum populi Rhomani. Ut cui res iure ceditur, rem tenens, ita uendicet. HVNC EGO HOMINEM EX IURE QVIRITVM, MEVM ESSE AIO: mox Prætor interroget eum qui cedit, an cōtrā uē dicet? quo negante, aut tacete, ei qui uendicaret, rē addicit, idq; legis actio dicitur, quia traditione pura cessio rei mancipi non explicabatur. Quare usurpatur, ut in emptione rerum quæ mancipi sunt, libra interponeretur, & libripēdes. Si tamen filius e muliere, quæ uulgo corpore quæstum fecit, & non iustis nuptijs æditus, aut à patre nullis foret artibus instructus, lege Solonis patrem alere minimè cogi poterat. Glandem quoq; suam in alienum fundum procidentē, ut liceat tollere in alieno, quicq; iniuria alterius arbores cecidisset, in singulas Siclos æris x xv poenam soluere cogebat. Tū inter iura stillicidiorum & parietum, ne quis ædibus tignum iniunctū eximere cogatur, sed duplum pro eo præstari, neue quadrupes pauperiæ alteri faxit, sed dari animal pro noxa, aut eius offerri æstimationem lege cauebatur. Quod à Solone statutum erat, ut si canis morsu affecisset quippiam, IIII pedum capistro nexus dederetur, quod de omni quoq; pecore sancitum est. Iisdemq; legibus quoties de alicuius statu agitur, ut liber an seruus sit in dubium ueniat, dari Vindicias secundum libertatem, aut seruitutem cauebatur. Utq; ad agrum meum per tuum eunti uia mihi pateat, quæ in porrecto VIII, in anfractu XVI pedum foret. Dari autem Vindicias secundum libertatem tunc dicebatur, cum Prætor super assertione liberi capitis, aut seruilis personæ, quem assertor seruum, aut liberum dicit, de quo ambigitur, datis inducijs decernit edicto, ne interim asserto uis inferti ualeat per Assertorē, sed in libertate qua fungitur, maneat. Cum uerò Prætor assertū in seruitute pro seruo teneri apud Assertorem interim iubet, Vindicias secundum seruitutem dicitur dari. Furta quoq; eadem lex usq; aded auersata est, & tam seuera correctione plectit, ut furem manifestum in seruitutē tradat illi, cui furto quid subtractum foret. Furem uerò nocte deprehensum quoquo modo, die uerò si telo defenderet, & demū cum clamore occidi permiserit, in hæc uerba: Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisit, iure cæsus esto. Furta quoq; per lancem & lycium cōcepta, uelut manifesta seueriori poena puniuit. E diuerso Lycurgus Spartanis furta impunita esse uoluit, quod magis acuerentur ingenia, animoq; essent uegeto & solerti, exemplo Germanorum & Aegyptiorum, qui furta legibus inuicta reliquere. Si tamen Sacerdoti exhibita fuissent, furi ablatae rei pars lucro accedebat. Apud Persas fuere Cardaces, quibus nullus erat rapinis modus: Nam per occasionem & licentiam rapto uiuere permittitur. Fertur tamē Dionysius Senior, cum sceleris conuictos grauius puniret, illos qui testes furabantur, impune abire iussisse. Contra uerò apud Scythas, quibus nihil erat furto grauius, seuerissima enim plectebantur poena, qui turbato gentium iure, de possessione Dominos euerterent. Indi quoq; à rapinis uelut contra hominum societatem, contraq; diuinum humanumq; ius magnopere abstinuere, aded ut si quis uectigal furatus esset, capite lueret. Tamen Herodorus author sit, Tauroscythas furandi licentia sibi uictum quaritare: Id quod Solon apud Athenas sanctionibus magnopere uetuit, cauens ut si quis quod non posuisset tolleret, tanq; improbus poenas daret. Præ cæteris Draco legulator, ut ab alieno omnes manum abstinerent, furta tam morosissimè pensitauit, ut eum qui stercoreandi causa, stercus bubulum abstulisset, aut olera, capitis supplicio afficeret: Censuitq; furto teneri etiam qui iumentum aliorum, q; quod utendum acceperat, deduceret. In Lycia ferunt constitutum, ut si liber homo quidpiam furatur, libertate amissa, seruus cogatur esse, & mancipium. Alexander quoq; Seuerus aded uindex furtorum fuit, ut præter seuerissimas poenas, nullum raptorem, aut furem salutationi admiserit: Illosq; uelut nequissimos è conspectu summouerit. Dixere autem furta per lancem & lycium, quod fures qui in alienas penetra-

Legis actio.

Filius meretricis aut artibus non instructus patrem alere non cogebatur. De stillicidijs & parietibus.

Vindicias secundum libertatem.

Vindicias secundum seruitutem. Lex de furtibus.

Furta per lancem & lycium cōcepta. Spartanis furta impunita.

Cardaces.

Scythæ. Indi.

Tauroscythæ. Solonis sanctio.

Draconis lex.

Lycij.

Alexander Seuerus.

Furta per lancem & lycium.

netrabant ædes,plerumq; (ut est sagax furum solertia) lycium ferebant, quo furta alii
 garent, & lancem præ oculis, ne innotescerent. Eadem quoq; lex cœtus nocturnos &
 coitiones in Vrbe, nocte fieri uetuit, quod lapsu mox temporis oblitterauit, postea Ga-
 binia lege innouatum fuit. Noctemq; ita lex definiuit, ut post Solis occasum noctem
 esse decerneret. Verba legis hæc sunt: Ante meridiem causam conijcito, cum peror-
 rat ambo præsentis: post meridiem præsentis litem addicito: Si ambo præsentis, Sol-
 occasus suprema tempestas esto. Venditæq; rei & traditæ, nisi persoluto precio uel
 satisfacto, haud aliter rem ad emptorem transferri uoluit. Furtiæq; rei usucaptionem
 & dominiū inhibuit: Quo etiam iure cauebatur, in rebus uendendis ea præstari oport-
 tere, quæ essent nuncupata, ita ut pacti & conuenti stetur formulæ, quæ qui inficiatus
 foret, duplicem subiret pœnam. Quod mox à Iureconsultis, qui formulas de dolo ma-
 lo inuenerunt, cautius statutum est: Nam in re uendita, siquid esset uitij, quod emptor
 ignoret, uenditor sciat, reticentiam quoq; multati iusserunt. Erat tamen lege constituta
 tum, ut si quis peteret quod inficiaretur dubia argumetorū fide, ambo, petitor & reus
 æreos quingentos apud Pontificem deponerent, quod iuramentum dicebatur: & de-
 mū re discussa, uictor pro quo iudicium staret, numos reciperet: uicti uerò ad arariū
 ferebatur. Et tametsi lege XII Tabularum, usucapione biennali, fundi dominium
 transiret ad emptorem, nihilq; de urbanis caueretur prædijs, Iureconsulti postea legem
 interpretati, idem placitum iuris æquitate ad urbana transtulere: qua etiam lege cautū
 fuit, ut uestibulum sepulchri, sicut sepulchrum, usu capere non liceret. Frugem quoq;
 alterius aratro quæ sitam nocte pauisse, uel infame carmen proposuisse puberi, XII
 Tabulis capitale fuit: impuberi uerò, Prætoris arbitrato fustis pœna. Eumq; qui hostē
 concitasset, aut opem tulisset, capite puniuit. Furti quoq; noxalis actio, lege XII Ta-
 bularum constituta erat, ut si seruus quadrupæ sue furtum damnū uel admisit, uel fraude,
 aut perfidia quid parauit, dedendo seruum aut quadrupedē, liberetur Dominus. Quod
 si seruus equusue meus in stadio coronā meruisset, Domino deberi cauebatur, his uer-
 bis: Qui coronā parit ipse pecuniā uel eius uirtutis ergo arguitur, quā seru⁹ equiue
 meruissent. Et hæc omnia sapientia prope singulari eisdem Tabulis sancita & sacra-
 fuere. Nec tantum circa corrigendos plectendosq; mores, sed circa ultimas uoluntates
 & bonorum successiones testamento debitas, & ad parentum bona admissionem, eisdē
 Tabulis iura perscripta sunt: Nā masculos æquē ac fœminas ad bona parentum pari-
 ter uocauit, eosq; siue testamento ualido, siue nullo, nec solum natos, sed posthumos, in-
 uitos & necessarios, hæredes esse iussit, proq; hæreditarijs portionibus legata distribu-
 uoluit. Quod olim Ephialtes Ephorus Lacedæmonijs lege prohibuit: Nam rogatio-
 nem tulit nimis insolentem, ut liceret patri, filijs ommissis, extraneos scribere successo-
 res, hoc agens, ut filium quem odio prosequeretur, exhæredaret. Solon uerò nisi ex-
 tarēt filij, quos Testator uoluit, scribi hæredes iussit pro uoluntate. Apud Arabes le-
 ge cauetur, ut fratres gentiliū hæreditatum successores antecedant filios, quia natu-
 grandiores sunt. Lycij populi filias non filios hæredes nūcupant, & à matribus cogno-
 menta ferunt: qui etiam apud Cantabros uetus erat mos, ut maribus ommissis, filias ex-
 asse instituunt. Germanis uerò de bonis testari non licebat: sed si liberi extarent, ad in-
 testati patris hæreditatem admittebantur, si minus, proximiores propinqui. Apud Ae-
 thiopes, ad Regni successionem, non Regis, sed fratrum filij uocabantur. Proditum
 tamen memoriæ est, Metelli filios Rhomæ à patre hæreditate excussos, testamētum
 tamen irritum non fecisse, satis arbitrati, bonorum extorres fieri, q̄ qualem cūq; patris
 uoluntatem non tueri. Non sic Hortensius orator & Fuluius Flaccus: Nam scelestis-
 simos filios, & parricidij cōuictos, quibus bonis se abdicaturos iurassent, hæredes tamen
 bonorū reliquere. Attilia uerò Variola cum à patre octogenario hæreditate excussa
 esset, Centumuirali tamen iudicio ad patris bona admissa fuit, pro eo quod undecimo
 post die nouercam ei superduxerat, uelut decrepitus pater ætate desiperet. Liberto-
 rum quoq; hæreditatem & tutelam filiorum, si intestati decessissent, ad Patrum per-
 tinere. Quibusq; Tutor datus nō esset, proximos agnatos, uelut fide & cōstātia singu-
 lari, ad tutelam & curam aduocauit. Fuitq; apud Thurios lege cautum, ut bonorū &
 fortunarum

Noctis defi-
 nitio secūda
 legem.

De rerū uē-
 ditionibus.

Reticentia in
 uenditione mul-
 tanda.
 Iuramentum
 per pecuniā
 depositam.

Furti actio.

Leges xij tabu-
 larum circa ul-
 timas uolunta-
 tes.

Ephialtis roga-
 tio.

Solon.

Arabes.

Lycij.

Cantabri.
 Germani.

Aethiopiū Re-
 gni hæreditas.

Libertorū bona

Tutores.
 Thuriorum lex

fortunarum pupilli, agnati proximi curam agerent, ipsus uerò educatio & morum insti-
 tutio, maternis affinis daretur: Solonis tamen lege cautum fuit, ne is Tutor esset, ad
 quem post obitum, pupilli bona redundarent, ne qua fraus, neu quis delus compositus
 pupillo exitio forent, quæ tutela fiduciaria dicta, quippe fiduciam is habere dicitur, cui
 res aliqua mōcipatur & creditur, ut haud multo post, illam mōcipanti reddat: Eos La-
 cedæmonij *προδικες* nuncupant, qui alterius tutelam curamq; suscipiunt. Apud Indos
 lege cauetur, ut patre defuncto, filijs Tutores duo, qui illorum curam agerent, peregrini,
 non ciues dentur. Atq; si nemo suus hæres patri existeret decedenti, proximos agna-
 tos hæredes iussit esse, his uerbis, AGNATVS PROXIMVS FAMILIAM
 HABETO. Si tamen capite minuti essent, illos ad bona decedentis lex non admitte-
 bat. Patronumq; ad bona Liberti, tunc demū peculiumq; admisit, si nemo suus hæres
 foret. Suspectumq; Tutorem à pupilli tutela amoueri, Furiososq; & prodigos, q̄q;
 patrimonium profusis sumptibus debacchantur, in agnatorum tutela & cura esse uo-
 luit, quibus etiam honorum administratio lege interdicta fuit. Viro quoq; ab uxore di-
 uertere, aut res suas sibi habere, nisi causa legitimè cognita, eisdem Tabulis uetabatur:
 quo diuortio nulla uxoris culpa subsequito, dos integra repetebatur. Si uerò culpa in-
 esset, usq; ad dimidium dotis in singulos liberos, sexta à marito retinebatur. Interdum
 si diuortium fieret, quod melius æquius esset, apud uirum manere: quod uerò
 non esset melius æquius, id uxor post diuortium uendicare iubebatur. Quod si in con-
 fessum aut iudicatum lis data foret, xxx dies exoluendo debito præfixi fuere: Ver-
 ba legis sunt, Acris confessi, rebusq; iudicatis, xxx dies iusti sunt. Post deinde ma-
 nus iniectio esto. Quod si Clientum aut eum qui in fidem patrociniūq; uenit, quisq;
 nequam & improbus fraude aut dolo frustraretur, eum lex haud secus puniuit, ac si ca-
 pitālī iudicio esset affectus, in hæc uerba: Patronus si Clienti fraudē fecerit, sacer esto:
 Neq; enim leui animaduersione dignum censuit eum, qui fidem labefactasset, quicq; fru-
 straretur, illum, qui in suam fidem & Clientelam uenit, seq; illi commisit & credidit:
 Nam cliētem qui tutelæ Patroni se cōmisit, chariorem haberi q̄ propinquos affinesq;
 Veteres uoluerunt: Id quod Persis & Indis magni criminis instar erat, quorum lege ca-
 uetur, ut qui Clientem decepisset, quicq; ter mendacio abusus fuisset, illi per omnem ui-
 tam silentium indiceretur, nulloq; magistratu aut honore dignus haberetur. Artoxe-
 res quoq; mirificè mendacium auersatus fuit, adeo ut mendacis hominis linguam tri-
 plici clauo affici iussit. Fertur Epaminūdas tam seuerus ueritatis cultor fuisse, ut ne
 ioco quidem quandoq; mentitus sit. E diuerso Aegyptijs nullus mentiendi modus, sum-
 maq; mentiendi impunitas erat. Eademq; lex, ut ex duabus pluribusue sententijs decre-
 tise, quoties ancipiti res contentione distrahitur, semper ut antiquo abroget nouum,
 utq; postremum quod populus iussisset, id ratum foret, sancitum uoluit, & pleraq; no-
 tati & scitu digna, quæ omnia perpenso iudicio, & librata moderamine, à præcis legū
 conditoribus, commodè constituta sunt: quorum argumento conijcimus, q̄ examinato
 modo præci iuris Interpretes scita legum promulgarunt. Contrā uerò multa incurio
 se & subrusticè, partim insolenter & inhumanè, non probabili, nec recto iudicio eadem
 lege decreta uidentur & constituta, quæ forsitan aut signiter præuisa, aut negligēter ani-
 maduersa fuere: Nam de qua re in iudicio disceptabatur, in re præsentī, & apud Præ-
 torem exhibita ex lege XII Tabularum correptio manus fiebat, quod ex iure manu
 cōsertum dicitur: Atq; de ea nisi coram exhibita, minimè decerni, aut iure agi lege po-
 terat. Quodq; si homo in iudicium citatur, & morbo aut senio affectus, ad ingredien-
 dum inualidus foret, iumentum aut plaustrum lex dari iubebat, quo æger ille forte spi-
 ritum exhalans supremis annis sifteretur: uidelicet nondum per Patronos, & Asser-
 tores, aut Sponsores agendi forma constituta, cuius uerba adscripti. Si in ius uocat, si
 morbus cuiusue uitium extitit, qui in ius uocabit, iumentum dato, si nolet, Arcerā ne
 sternito: Id quod lege Elia postea fuit sublatum, cautumq; ut locuples in iudicio Clie-
 ti adesset, in hæc uerba: Assiduo uindex Assiduus esto: Dixere autem Assiduum, qui
 pluribus assibus & fortunis locuples foret. Nec minus seuerè q̄ duriter: quod si quis
 consulto aut casu, alterius membrum rupit, aut secuit, è pacto talio pœna erat. Tum,
 quod

Solonis lex.

Tutela fiducia-
 ria.

Indos.
 Tutores duo
 filiorum apud
 Indos.

Capite mi-
 nuti ad here-
 ditatem nō ad-
 missi.

Diuortium.

Solutio de-
 biti.

De patronis er-
 ga clientem.

Persarum &
 Indorum lex.

Mendacij de-
 testatio, & cō-
 tra.

Nouū antiquo
 abrogat.

Quaedam inci-
 uiliter & incu-
 riosè decreta.

Ex iure manu
 cōsertum.

Assiduum.

Capitolia itē in alijs locis. Byssa. Larissa. Acrocorinthus Munychia. Cecropia. Pelasgicum. Memnonium. Cyathis. Amastris. Bibracte. Acradina. Ichome. Cadmea. Memphis. Ptera. Mesade. Ephesum. Palatinus mons unde dicitur.

præuentus : Demum Domitianus in Imperio restitutum cōsecrauit : Sed præter hoc fuit aliud Capitolium Capuæ arx munitissima, aliud Beneuenti : sicut apud Carthagi nenses Byssa opus inuictum latè prospectans, Aesculapio (ut ferunt) dicatum, quod erat Carthagini instar Capitolij : Et apud Argos arces duæ, ex qbus Larissa ægregiè munita : Et Corinthi Acrocorinthus munitissimus uertex, qui Vrbi imminet : atq; Athenis Munychia & Cecropia, cui πόλις nomen, locus natura magis q̄ opere septus : Nam Pelasgicum (quæ Athenarum pars æditior erat) incolere oraculo moniti uetabatur : Suis autem Memnoniū : in Samo Cyathis : & Amastris iuxta Paphlagoniam Sesamis pro arce fuit & munitio : Apud Heduos Bibracte Brutiorum Triuertex : Syracusis Acradina : Messenæ autem Ithome. Quam Acrocorinthū Philippus si haberet, utroq; cornubouem tenere Demetrius dicitur, sicut Græciæ compedes Corinthum, Chalcidem, & Demetriadem idem Philippus appellauit : Arx uerò Thebana Cadmea dicebatur : Aegypti Regum Memphis : Babylonij Ptera : Hierosolymis Mesade : Massiliensibus Ephesum. PALATINVS uerò mons Capitolio proximus, quin Arcades habeat authores, nemo dubitat, quem à Palantia urbe Arcadiæ dictum autumant, ipsūq; Aborigines, & Reate profectos tenuisse : aut à balatu pecorū seu Pale pastorum Dea, uel à Palatia Latini uxore, siue ab Hyperborea Pallantis filia, uel quod ibi Pallas defunctus sit, nomen sortitum uolunt : Constatq; prima fundamenta Urbis ibi iacta, Rhomanq; quadratam Romulum fundasse, Palatinumq; ne oportu nus, iniuriæ foret, munitisse. Postea ædem Victoriæ, & templum Apollinis, & Musarum, quod magna mole cōstruxit, cum Bibliotheca græca latinaq; Augustum addidisse : Ibiq; Sacellum deæ Virioplacæ, ad quod uir & uxor dissidentes cōuenire, & in gratiam æquissimis animis redire assuerant, ac Febris fanum, ædemq; Matris Magnæ, quæ Berecynthia dicta est, ac templum Lunæ Noctilucæ, delubrūq; Iunonis Sospitæ, haud longè post extructa fuisse. Etiam lucus Vestæ à Palatij radice, ad nouam usq; Viam de uexus fuit : & Lupercal, ubi Romulus & Remus alti feruntur & educati : Regio nemq; Palatij ad capita bubula multos inibi nominasse, ubi postea Sacrarū fuit. Huicq; regioni Germalia, ac Sacri portū, & domū Scauri spectare, quam Clodius mercatus fuerat, & ad Sacram usq; uiam portendi Varro significat. Ibi quoq; præclara domus, Cn. Octauij, qui ex ea familia COS. fuit primus : Crassiq; Oratoris, Q. Catuli, atq; C. Aquilij, & Lepidi. Templum quoq; Iouis Statoris in Palatij radice constructum à Romulo, quo tempore inter Rhomanos & Sabinos pugnatum est, multi asseuerant. Ibiq; Ciceronis domus, quæ iussu Clodij demolita, in porticum Libertatis translata fuit, fuisse fertur : cui postea & Valerio Max. ædes impensa publica ædificatas ferunt. Ac Vitrubij Vacci, qui author defectiois fuerat, quas dirutas unā cū bonis * Semoni Sango consecratis, T. Liuus author est. DE AVENTINO autem, quod ibi Rex Albanorum seu Aboriginum Auentinus prælio fufus & sepultus, monti nomen dedit : uel ab aduentu, quod commune omnium Latinorum Dianæ templum ibi erat, ad quod finitimi frequentes uentitabant : siue ab aduectu, quod olim paludibus disclusus mons erat, ratibusq; aduecti illuc cōmeabant : an ab Auentē amne Sabinorum, qui loca tenere (ut Varro significat) dictus sit, incerta opinio est. Qui quidem collis modicè altus XII ferè stadiorum ambitu esse ferebatur. In quo præter Dianæ templum, ubi boum cornua suspendebant, Lauretum atq; Iunonis Reginae, & Mineruæ templa fuere. Ibiq; ædes Bonæ Deæ, & Libertatis, quæ ex multatitia pecunia Gracchus faciendam locauit. Forumq; pistorium, & scalæ Gemoniæ, ex quibus damnati dabantur præcipites : atq; Ioui Elicio, ad eliciendos fulgurū monitus, à Tullo Hostilio dicata : ac ædes Lunæ, Remoniumq; quem locum Remus ad inaugurandum templa cepit, & Ar milustrum, ubi Tatius Romulo confors regni, sepultus erat : atq; ara Veneris Myrteæ, quam Murciam uocant, fuisse traduntur. Illud planè constat, primos Latinos, capta Vrbe Politorio ab Anco Martio, Auentinum incoluisse, Procedente mox tempore, cautum fuisse, ut in Saturnalibus ad illum frequentes Rhomani cōmearent, Quodq; ex VII Urbis collibus, cum ceteri intra pomerium sint, solus ab Vrbe disclusus, intra mœnia longo tempore admiffus non fuit : siue quod plebs eò secessisset, siue quod Remo

Remo auspicante, illic aures non addixissent, uelut ominosum, extra pomerium fuisse. COELIUS uerò à Coelio * Iubeno Hetrusco, qui cum nō parua manu Romulo cōtra Latinos ducenti suppetias tulit, quod ibi locum & sedem habuere, dictus cognominatusq; est, cui quondam Querculano nomen, quod multiplici quercu septus, munitetur. Cum uerò Tullius Hostilius, Alba diruta, Albanos Rhomam traduxisset, Coeliū urbi addidit, quoq; frequentius incoleretur, ibi sumpsit Regiam, ex quo ad plana Urbis leni cliuo, & prope æquus descensus erat. In eo enim tēplum Diui Claudij à Nerone demolitum, postea à Vespasiano instauratum magna mole constructum erat : ibiq; Mamurræ domus, & Terricorum ædes, Fauni, Veneris, & Cupidinis templa fuere, & Carnæ deæ sacellum, quæ uitalia fouere dicebatur. Campusq; Martialis, in quo si quando Tyberis superfusus campum Martium inundaret, Equitia fiebant : In eo quoq; duo Aquæductus, alter Claudij in Palatiū : Caracallæ alter in Capitolium hodie uisuntur. Constat enim Rhomæ aquarum multiplices ductus fuisse temporibus uarijs : Nam præter Appiam, Cœruleam, & Curtiam, fuit Anio uetus, Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Alstetina quæ Augusta, Claudia, & Anio nouus, quæ in Urbem influunt, inter quas Martia præcipuo nitore fluit, ex Fucino lacu defluens, quæ P. & Quintius Martij Rhomæ primi deduxere. Cœrulea uerò & Curtia à C. Cæsare, & Claudio magno impendio, & substructionibus maximis, à quadragesimo lapide ad Urbem ductæ fuere. Inter quas Claudia ex Coelio monte in Auentinum per cni manabat fonte : cuius Aquæductus duos Caligula innouauit, q̄ ex fontibus Cœruleo & Curtio deducti, pro eo quod illos Claudius nouo lapideo opere absoluisset, Claudia dictæ sunt aquæ. Alter uerò Anio nouus, in plurimos & uberes lacus diuisus fuit : Reliquæ à cōditioribus, aut à locis denominantur, quarum hodie ductus sumptuosissimi operis licet inspicere, partim extantes, partim collapsos & deformatos. HUNC montē (authore Trāquillo) cum multæ insulæ in eo deflagrassent, Tiberius Cæsar, precio exhibitio, restituit, quem propterea Augustum ex suo nomine nuncupauit. EXQUILIAS autem Seruius Tullius auxit : & ut loco dignitas foret, regiam ibi sumpsit : quas quod exultæ ab eo potissimè fuerint, Exquillas nuncupauit : Tametsi ab excubijs regijs dictas nonnulli credant : antea enim quod sexticeps erat, Cespium nomē tulit : Hic ex Urbis collibus solus duplici iugo & aggere munitur, cum reliqui singuli cōtenti sint : ex quibus alter Cespium nūcupatur, alter Oppius : qui & lacū Fagulatē, hortos Mecœnatis, & Larium, & Querculanum, Sacellumq; & lucum Martis unā complexus est. Malæ quoq; Fortunæ & Iunonis Lucinæ templa, cuius festa dies CALEND. Mar. colebatur à Matronis, quod parturiētibus opem ferret, & lucem daret. Extra uerò Exquillas locus fuit, cui Puticolæ nomen, ubi puteos, in quos defunctorū publicè cadaverā in subiectam foueam mittebatur, fuisse proditū est, exemplo Themistoclis, qui Melitæ tēplum iuxta domū constituit, in quo damnatorum corpora cū uestibus & laqueis condebantur. QUIRINALIS quoq; & Viminalis, quin inter VII numerentur, nulla cōtrouersia est : sed Quirinalis à Quirini fano, qui ibi colebatur, siue quod à Curibus profecti loca tenuerūt, nūcupatur, qui Agonius, & porta quæ illuc ferebat, Agonensis, quæ etiam Collina dicta : Cūq; in Quirinali diuersi aggeres forent, singuli sua nomina sortiti fuere : Nāq; ex his unū Triceps ad ædem Quirini, contra quam Sacellū Semonis * Sangi uisebatur : alteri Salutari ob Salutis ædem : tertio Mutiali ad ædem Dei Diffidij, nomen erat, ut Varro inquit. In eo quoq; Numa Pompilius domum habuit, quæ ad Augusti tempora mansit incolumis, ubi & Primogeniæ Fortunæ templum, quæ publica dicta est, ac Fidiij Sabini Dei, Salutis, & Floræ, templa fuere. Habuitq; Circum multa memoria dignum, & uallem Quirinalem, ubi Pomponij Attici domus, cui Tamphilianæ nomen, aliasq; domos clarissimas. VIMINALIS uerò, uel ab ara Iouis Viminei, uel quod ibi uiminū sylua esset, denominatus fertur : ubi campus Viminalis, lucus Petelinus, & tēplū Iunonis Lucinæ. Qui quidē colles à Sesonio Tullio, post censum perfectum, Urbis additi sunt. Hic enim, adiecto Exquilino & Viminali, quod intermedij spatij est, stadiorum sex, è Collina porta ad Exquilinā, turribus muniuit & muro sepit, ne quando excursions illinc fieret, & hostiū præsidium

Coelius collis unde dicitur. * Vibeno. Querculani.

Tēpla domus & sacella in Coelio.

Aquæ ductus, Rhomæ diues.

Claudiæ aquæ

Exquillæ.

Exquillarū alio aggeres.

Quirinalis, collis unde dicitur.

Quirinalis aggeres, & nois

* Iani.

Viminalis collis unde.

Hic foret :

Porta uiminalis.
Sallustiani hor-
ti.

foret: in cuius medio porta Viminalis nomen habet. Habuitq; hortos Sallustianos, qui præter amœnitatem, profusissimi sumptus erant. Post aliquot uerò tempora ædibus pulcherrimis magnæ molis ornatus mons fuit. Inter quas conspicuæ magnitudinis. M. Crassi domus, nec minore sumptu. C. Aquilij Equitis iuris scientissimi, qui primus de dolo malo inuenit formulas, cuius pleraq; exstant egregiè cõstituta, nec nõ. Q. Catuli instructas, aliasq; Rhomanorũ citiũ ædes cõspicias, in eodẽ colle annotauere annales.

¶ Qui Flamines primi Rhomæ fuerint, quòdue Flaminiis officium, qui búsue essent cærimonijs addicti. Caput XII.

Flamen Iouis.

VMA Pompilius summus religionum cultor, inter cætera inueta & cõstituta, Flaminiẽ Iouis assiduum Sacerdotem legissẽ fertur, qui re & æstimatione magna fuit, eumq; insigni ueste, toga prætexta, & Curuli sella, ac Lictore adornasse, duosq; illi Flamines adscripsisse, unũ Marti, Quirino alterũ, genere famatq; longè principes, quibus sacra faciendi & uictimas immolandi datum munus erat. Post aliquot uerò tẽpestates, aucta ciuitate, cum augeri Sacerdotia oporteret, xv Flamines cõstituti fuere, qui omnes à Dijs, quibus sacra faciebãt, cognomẽta sortiti sunt, quorum primus Dialis, ultimus Pomonalis: Pomona enim pomorũ Dea est. Martialis uerò, Viminalis, Quirinalis, Vulcanalis, Carmẽtalis, Falacer, & Palatualis, ac Peciri Flamen, Martiani sodalis, & reliqui deinceps post Dialẽm fuere. Dialis enim quòd Iouis Sacerdos foret. Furinalis à Furida, cuius etiã ferriã Furinales. Falacer, à Falacre pomorũ Deo. Palatualis uerò, quia illi Deæ in cuius tutela Palatiũ erat, sacra faciebãt, nomina cẽpẽre: post quos nõnullis ex Cæsariib; in Deos relatis, post funera, Flamines tributũ ex Cæsariũ nominibus, quorum sacris præerant, denominãtur: ut Martianus, Heluianus, Antonianus, & reliqui: Erantq; Curiales Flamines maiores, Plebis uerò minores: Nã præter præscriptos, cum in sua quisq; Curia publica sacra facerent, singulisq; curijs sui ministri essent, à quibus sacra populo dabantur, hi nimirum Curiales Flamines, eò quòd Curijs præessent, dicti sunt: Singulis enim Curijs bini præpositi erãt Sacerdotes, honesti ordinis, moribus & uirtute præstantes, quorum nemo citra quinquagesimũ annũ inferior ætate fuit, qui nisi à Collegio nominarentur, ad Flaminiũ admitti nõ poterãt. Quippe Sacerdotes, nisi quos dignissimi mos putabãt, ad Collegium nullos admittẽre, admissiq; inaugurabãtur, quo die, Auguribus, Pontificibus, Regi sacrorum, & Vestalibus uirginibus, cœnas opiparas magnificè apparabant, quæ Adijciales seu Adipales dictæ. Nõnunq; uerò Pontificem Maximũ Flaminiẽm creauisse exemplis relatũ est: Siquidem Cn. Valerius Flaccus à P. Licinio Pontifice Maximo Dialis Flamen creatus Sacerdotium gessit magnificè, qui cum fuisset uita & moribus inquinatissimus, & parũ secunda fama, postea summa religione & continentia Flaminiõ præfuit, magnocq; honore & pudore spectatissimus euasit: sæpe tamen à Dictatore Flaminiẽm proditum: Plerũq; à populo uel Principe comperimus. Qui tametsi proditus esset, non tamen Sacerdotium gerebat: quĩ à Pontificibus prius esset in Collegium coopatus. Qui quidem, quòd pileum gestaret, in quo uirgula oleaginea modicum lanæ habens in summo, instar fungi inerat, Flamines quasi filamines dicti sunt, quem cum per æstum ferre non possent, dempto pileo, caput ligabant filo, quòd nudo capite incedere fas non erat: Solus tamen inter reliquos Flamines, Dialis albo galero insignis est, quem nisi ex ouis albæ tergore Ioui immolata fieri non decebat, ut eo insigni, à reliquis conspicuus foret. Festo tamen die Flamen & si æstu laboraret, filo dẽpto, pileũ sumebat: Tũc enim filo ligasse caput nõ satis erat. Quippe celebri die Flaminiẽ sine pileo esse nõ cõuenit. Est tamẽ obseruatũ inter Flamines, Dialẽ assidue pileum lanamq; gestare cum reliquis Flaminiibus, tunc cum sacru faciũt, & festa ac religiosa die cum pileo esse deceat. Si tamen mortẽ oppetere Dialẽ forte contingeret, tũc cum agit animam, cum pileo esse minimè conuenit: deposito enim pileo decumbere, & animã efflare oportebat. Aliter apud Aegyptios: nam sacrarũ literarũ scriptores, qui loco Flaminiis sunt, puniceũ filum pro insigni capitis, nõ pileum deferunt.

Flamines xv.
eorũ nomina.

Dialis,
Furinalis,
Falacer,
Palatualis.

Fla. curiales.
Fla. plebis.
Singulis curijs
binis præpositi
sacerdotes.

Adijciales &
adipales cœne
Fla. a quibus
crearentur.

Fla. unde dicti

Fla. dialis albo
galero insignis

Sacrarũ literarũ
scriptores
loco Fla. apud
Aegyptios.

deferunt. HORVM ergo in sacrificijs Deorum, nõ minimũ ius potestastq; fuit: Nã quæ sacra Dijs darentur, & quæ uictimæ caderentur, & quãdo exta offerretur, & an perfecto sacrificio litatum foret, enunciare debebãt, tum sacrorum cura & cærimoniarum ad eos spectauit, & pertinuit. Quod Sacerdotium non, sicut Auguris, perpetuũ erat: Siquidem si sacra non ritè fecisset, aut neglectæ religionis Flaminiẽ argui posset, seu aliquid aduersus cõstitutum faceret, Flaminiõ abire oportebat: Sulpitiũ enim Flamen, quòd inter sacrificandum apex prolapsus fuisset, Sacerdotio deiectus fuit. C. etiã Claudius & Cornelius Cethegus, quòd exta uictimæ perperã dederat, abire Flaminiõ necessum habuit. Cumq; Flamen sacra Dijs dare & hostiã immolare uult, Flaminiẽm puerum, aut puellam iuxta habebat, qui parati intentiq; ministerio, & sacrificanti præsto forent, quæq; exequenda, quæ patrij moris & ritus erant, sacris ministraret, quos nisi ingenuos, patrimos, & matrimos esse decebat: Cui ad sacra eunti, Præco præcinitator dictus, præire, & præmonere solebat populo, ut dum sacra fiunt, ab opere cessaret, qui si contumacius parent, pignoribus & multa plectebantur: Neq; enim Flaminiẽm aut Regem sacrorum religiosis diebus, aut feriatis opus facientẽ uidere fas erat. Quin etiam dum operatur sacris, eo corporis ornatu erat, ut sibilis æneis accinctus, uictimas caderet, & Dijs libaret. Ipsiusq; uxorem, cui Flaminiã nomen, quoties tonitrua audisset, feruari necessum erat. Cui hoc est muneris loco datum, ut à uiro diuertere nõ liceret: Namq; ipse unius uir uxoris, & Flaminiã uiri unius uxor eligebat: Sicut Aegyptij ad Tauri sacra semel maritum assumpserunt, Cũq; ob Sacerdotij dignitatem, in Senatũ ueniendi & sententiã dicendi, antea Flaminiõ licuerit, idq; post temporũ curricula eorũ desidia obliteratum esset, L. Flaccus Flamen rẽ longè intermissam reuocauit, eiq; & reliquis Flaminiibus, ut ueteri iure usurpato, in Senatũ ingredi, & publico concilio interesse, togãq; prætextã, & amplissimi ordinis ornãmẽta habere liceret, Senatus cõsulto datũ est. Tãetsi Carbasum Flaminiis indumentum propriũ fuisse dicãt: Ex eo enim, quoties frequens Senatus haberetur, Flaminiõ haud secus q; Senatori in Curia ueniendi, consultandi, suffragandi, censendiq; potestas data fuit. Et tametsi Flaminiõs sacerdotio addicti essent, non tamẽ à belli muneribus erãt immunes, sæpiusq; res à Patribus tentata, & in utrãq; partẽ sermonibus agitata fuit, desuperq; lex lata fuisset, ut tam Flaminiẽs q; reliqui Sacerdotes militiã munere uacaret, nisi Gallorũ imminente tumultu, cum res publica milite egeret, à militiã minimè auocandos decreuissent: Sæpe tamen Flaminiõs, ne ad bellũ irent, religione inhibitos ferũt: Quippe Cæcilius Metellus Pontifex Max. Aul. Posthumiũ Consulem, quoniã Flamen Martialis erat, ne ad bellũ proficisceretur, neue stipendia faceret, inhibuit, aliosq; ueritos fuisse constat, ne cura belli & rei militaris procuratio, illos à sacris auocaret. Nõnunq; uerò Dialẽm Flaminiẽm extra Italiã sortitũ Prouinciã inuenimus, asserentẽ, nullas religiones Diali, Martiali, & Quirinali Prouincias sortiri uetuisse. Augustus tamẽ Octauius annuam absentiam, & Prouinciarum administrationẽ Diali concedi uetuit, ne à cura sacrorũ nimium diu abesset. Qui quidem sicut inter Flaminiõs honore præcipuus, sic maximis cærimonijs astrictus erat: quippe soli Flaminiõ in primis iurare nõ licebat, nefas æstimantes, cui Deorum sacra & cærimoniã credita sunt, ipsi uerbo asserenti fidem non habere, cui hoc munus impendebat, ut singulis Idibus, quas feriatas habebat, bouem Ioui immolaret: utq; ad Flaminiũ assumptus, è patrio iure immunis confestim sui potens fiat. Eĩ demq; sub diuo ungi, uel sinè Interula esse, aut equo uehi, noctẽm uel unã ab Vrbe abesse non licebat. Si tamen aduersa ualitudo Dialẽm incessisset, Pontificis Maximi arbitrio, ultra binocitium abesse poterat, dum ne diebus publici sacrificij, nec sæpius quãmbis eodẽ anno procul fiat. Dialẽmq; coniuge defuncta, Flaminiõ abire oportebat, quia sinè coniuge esse, aut iterum coniugio copulari non decebat: Namq; bis nupti, Sacerdotio pelluntur: Quod ab Aegyptijs æquè seruatum est, ut semel tantũ Sacerdoti nubere fas sit, cum reliqui pro uoluntate & facultatibus plures capiant. Frumentum quoq; farinam, & carnem crudam, canem, capram, uel equum tangere uetabatur. Hederam Dialis si attigisset, uel annulum cum gemma, aut nodum habuisset, piaculum admitti putabatur: fabam tãgere, aut nominare, uel funebres Tibias audire, Diali

Flaminiõ muneris.
Fla. quibus de causis sacerdotio enjceretur.

Flaminiõ pueri aut puellæ ministerio utebatur.
Flamen in sacris.

Ornatus Flaminiõs.

Flaminiã uxor Flaminiõs.
Fla. unã dũtaxat uxorem ducebat.

Carbasus Fla. indumentum.

Fla. à belli muneribus nõ intotũ immunes.

Fla. Prouinciã aliquoties præerant.

Cærimoniã quibus Fla. Dialis astrictus erat.

Fla. Dialis, uxor defuncta, sacerdotio cedere cogebatur.
Sacerdotibus semel tantũ nubere fas.

Ephorus ex ccccc. Gorgias ex cccc lectis uiris, quam sacram nuncupa-
uit. Santes Quadragenaria fecere Cohortē, quae Lintheata dicta. Camertes ccccc
Iliados β. hominum Cohortem Romanis aliquando misere ex foedere. Nestor uero apud Ho-
merum, per singulas Tribus Cohortes disposuit, ut in conflictu praeliorum alter alteri
opem ferret, & inuicem se iuuant. Fuitq; mirae obseruationis apud Graecos, ut pri-
ma Cohors tanq; firmissimū robur ex cccc militibus fiat, à Romanis uero præter
Milliariam & Quingentariam, etiā ex cc militibus primū Syllæ temporibus Co-
hortē descriptam fuisse, apud multos nota memoria est.

¶ Res sacrae, religiosae, & sanctae, quae censerentur apud Veteres, qui-
busq; sacrum aut sanctum facere licuit. Capnt XIII.

RES sacras, religiosas, & sanctas, in nullius semper bonis fuisse, ueteri le-
ge seruatum est: Erant enim sacra diuino cultui mancipata. Ait enim
Trebatius, quicquid Deorū ergo habetur, sacrum est, siue aedes, siue ara,
uel signū, locus, aut pecunia, siue quicquid aliud more institutoq; ciui-
tatis ritē Dīs consecratum foret. Ea uero consecratio, uel à COS. aut
Imperatore accenso foculo fit, cum Tibicine, uerbis priscis & solennibus, præeunte
uerò Pontifice maximo præfante carmen, capite uelato, & concione aduocata, ac ius-
su populi: Iniussu enim populi, iuxta diuinas traditiones, consecrari aedem, terrā, agrū,
aut sanciri, nihil poterat: Postea latum ad populum fuit, Plebsq; sciuit, ut in templi cōse-
cratione aræue, etiā iussus Senatus Tribunorumq; plebis maioris partis interesset: in
quo illud seruatum est, ne una cella duobus Dīs diceretur. Demū lege Papyria nō mo-
do templa & aras, sed ne priuatas quidē aedes, sinē iussu populi, cōsecrare, aut sempiter-
na religione obligare licuit: Nam quod priuatus religionis ergo sacravit, sacrum non
esse consentiūt omnes. Fuitq; Platonis sententiā, ut Deorum delubra nemo priuatus
constituat, satis arbitratus ad immolandum publica templa patere. Funestamq; familiā,
aut hominem funere pollutum, templū aræue dedicare, aut à lugētibus sacrificari, uel
aliquid consecrari, uetabatur: Namq; in luctu Dīs supplicare, non sacrificare licebat:
cum sinē gemitu aut morlu animi sacris interesse deceat: Propterea in sacrificijs anni-
uerfarijs, & aedis dedicatione, publicū luctum minui perpetua lege cauebatur. Tum si
quando exitiali bello & terribili strage dimicatum foret, ne propterea luctus acerbitas
tem, & intestinum Urbis malum sacra Cereris intermitterentur, lugēdi tempus ad cer-
tam fuit diem præfinitum: quod etiam Graecis in usu erat, ut in annua Cereris celebra-
tate, funestos interesse, aut uota exoluere, uetaretur. Templi uero consecratio fiebat,
ut qui templum aedemue dedicaturus erat, postem tenens, accenso foculo, & aduocato
Numine, cui templum aedemue sacratur, se ex profano usu & humano iure, templū, cel-
lam, mensas, arulas, quæq; eò pertinent, eximere, eaq; conceptis uerbis ipsi Numini (no-
minat Numē) diuina humanaq; omnia cōsecrare dicereq; affirmet, Sabina hærbæ ad sa-
crum adhibita, sinē qua templum aedemue, fana, aut sacella, minime dicari putarūt posse.
Fuitq; constitutum, ut in dedicanda ara, uel simulacro, postem teneri non oporteret, in
aede uero necessum foret: in quo est animaduersum, si parū rectē tabernaculū captū
esset, crimen spretæ religionis admitti. Atheniensibus uero in ara consecranda, uel sta-
tua dedicanda, mulieres in ueste uersicolori ollas leguminum circūferunt, illasq; gratias
agentes, erectioribus diuidunt. Notatumq; & illud, cōsecrationis uerba ritē concipi
oportere, ne syllaba uel uerbo cadant: quare Metellum Pōtificem aedem dedicaturū,
cum balbus esset, multū laborasse ferunt, ut uerbum opifera ritē exprimere, & sinē
offensione posset: sicut Demosthenes linguæ impedimēto offensus, adeò blæsus erat,
ut in exprimendo q̄ literam, multū laborasse dicant, pro qua λ proferbat. Vtq; in cō-
secratione aedis, si quādo luctu publico populus teneretur, dimissis sagis, cādidas uestes
induant. Cumq; omnia sacra tanq; Dīs debita, uiolari nefas foret: hominē tamen sacrum
& Deo deuotū morte afficere nefas non putarunt, tanq; illius anima Dīs deuota, am-
plius humani commertij non sit. Religiosum uero locum cum facere dicunt, qui de-
functum

Sacrum quid.

Consecrationis
cerimonia.

Iniussu populi
nihil consecra-
batur.

Papyria lex.

Platonis senten-
tia.
Alia obserua-
tiones.

Graeci
Cerimonie in
templi conse-
cratione.

Sabina herba
in dedicati-
bus.
In dedicēda ara
uel simula-
cro.
Athenienses.

Consecrationis
uerba articula-
te exprimēda.

Demost. blæsus

Luctus remis-
sus.
Homo sacer.
In loco conse-
crando.

functum cadauer aut cineres in locum suum defert, quæue mortuum in prædio locō-
ue suo humo tegit, locus tamen ubi crematur corpus, prius q̄ iniecta gleba sit, non ideo
religiosus manet, sed profanus: Sed cum à prima origine intra suas quisq; aedes defol-
sa cadauera haberent: unde Lares in singulis aedibus colendi religio peruasit, in La-
rario, in quo præter Deorum Penatium, etiam insignium uirorum, quas uenerarētur,
effictas imagines habebant: quare Seuerus Imperator religione tactus, Christū, Ha-
braam, Orpheum, & Apollonium, uelut Deos, intra aedes ueneratus est. Postea lege
xij. Tabularū, ne intra Urbem sepelire liceret, probè cautū fuit: itaq; in agris quisq;
suis sepulchra & loculos, in quibus cineres suorum conderent, habuere. Cineres tamē
illorum qui triumphassent, aut Imperatorū, summorumq; Ducum, qui Rempub. auxilij
fent, uirginumq; Vestalium, in Urbem ferri, & in foro cōdi licebat. Primumq; Traia-
num Augustum sepulchrum in foro meruisse accepimus: quod & posteris deinceps
datum est: A qua institutione postea desitum esse crediderim: Namq; Hadrianus, &
mox Antoninus Pius Augustus, ius antiquum renouās, necui intra Urbem sepelire li-
ceret, edictis decretisq; sanciuere: quæ Platonis etiam institutio fuit, ut in agro infœ-
cundo & sterili sepulchra constituerentur, ne uiuentibus officiat. Cumq; tota fami-
lia sepulchri patrisfamilias particeps foret (quippe extra sacra & legem inferri cada-
uer non licebat) procedente mox tempore, ne in genus & posteros sepulchra descē-
derent, alia fuit lege sancitum: donec nouo postea edicto ad genus & familiam per-
tinuere. Quæ quidē pro dignitate & opibus fiebant, maiora si Imperatores aut sum-
mos Duces amplis honoribus functos sepeliri contingeret: minora uero si mediocris
fortuna uiros sepulchro condi curarent: In quibus literis adnotabant, quot pedes à
fronte, quot in latitudinem facer locus procederet: Sed cum profusissima impensæ,
& magnæ moles sepulchrorum quotidie fierent, sequitis inde temporibus, ne ampliori
opere excitari sepulchrū, quàm quod v diebus absolueret, nec maiori lapide, quàm
qui laudes sepulti & titulos honorum acciperet, lege cautū fuit: quod Graeci Epitaphium
siue Epitaphiū dixere, id quod Plato legibus cauit, & Graeci sanciuere, ne quis
maioris operæ sepulchrum excitaret, quàm quod x homines triduū perficeret: Ne-
que Hermas in Ceramico apponere, aut longo petito proœmio, Epigramma inscribere
fas foret. Mox Demetrius Rex nouis sepulchris modum statuit, sanxitq; super defun-
cti cineres erigi Columellā, quæ ultra cubitos tres non exaret. Quod Syllā lege pro-
mulgata constituit, qua funebres impensæ, & ambitiosæ exequiæ, atq; ad Rogum mu-
nera, nec non conuiuiorum impendia, præscripto sine taxabantur, qui tamē in Metel-
læ coniugis funere legem suam transgressus, profusione maxima exequias dedit. Ly-
curgus uero defuncti nomē tumulo ascribi uetuit, nisi illius qui fortiter pro patria oc-
cubisset, & operam in bello Reipub. nauasset. Solon uero pœna coercuit illos, qui se-
pulchra deleret, aut in gentilia alienum inferrent. Aegyptijs tria fuere sepulchrorum
genera, unum præcipuum & maximi sumptus, quod argenti Talento taxabatur, Me-
dium minarum x x, Humile uero ex leui materia minimæ impensæ. Clariora fuere
Aethiopicis: Nam ditiorum monumenta ex auro fiunt: Tenuiora ex argēto: Ino-
pes autem conduntur fictilibus. Indi & Germani operosa sepulchra, ut grauiā defun-
ctis, aspernati sunt, itaq; humili condebantur tumulo. Cyrus uero apud Xenophontē,
non auro, nec argento condi, sed terræ corpus reddi uoluit, uelut matri. Singulosq; sin-
gulis sepulchris condi apud Romanos diu permansit, quod ab Atheniensibus usur-
patum est. Megareses contra: nam III aut IIII defuncta corpora singulis con-
debant tumulis prona: contra Diogenes Cynicus: Nam corpus in faciē sepeliri cen-
suit, inferiora aliquando conuertenda arbitratus, in publico tamen non fuisse ius sepul-
turæ, ex decreto Pontificum cauebatur. Sed cum uis morbi Romæ passim per igno-
ta capita uagaretur, Antoninus Philosophus Augustus, ut passim in Urbe liceret hu-
mari, cauit edicto, loco non definito. Si qui tamen Tyranni malè de Republica me-
riti, supplicio affecti essent, aut si q̄ laqueo & morte inhonesta, aut malo lato occubis-
sent, uel celesti essent afflati Numine, illos cōdi sepulchro, aut humari nō decebat, itaq;
insepulti abijciebantur. Vnius tamen Phocionis publico iudicio damnati, cum insepul-
-

Sepeliendi lo-
cus apud pri-
mos Romanos.
Imagines in la-
rario.

Quorum cine-
res in urbe se-
pelire licebat.

Sepulchra fa-
milie.

Sepulchra pro
dignitate & o-
pibus.

Lex de Sepul-
chris struēdis.

Epitaphium &
Epitaphium.

Demetrii san-
ctio.
Syllæ.

Lycurgi.

Solonis.

Aegyptijs tria
sepulchrorū ge-
nera.

Aethiopes.
Indi.

Germani.
Cyrus.

Romani.
Megareses.

Diogenis sepē-
liendi ratio.

Tyranni & quæ
sibi mortem cō-
sciuerant, non
sepulsi.

tum cadauer iaceret,seruiliis manus sepelisse fertur.Si autem de cælo sepulchrum ta-
ctum aut fulmine ictum esset,locum à Deo experi & propterea consecrari putarunt,
quod Lycurgo & Euripidi poetæ contigisse ferunt,quorum sepulchra de cælo tacta
sunt.Eratq; Græcis lege cautum,ut qui patrimonium prodegerat,sepulchro patrio nō
humaretur, sed externo: Nēue quis ob prodicionem reus, Athenis tumularetur, tanq̄
ob crimen famosus foret. Ideo Phocionis aliorumq; qui prodicionis insimulati pœnas
dederant, cadauera extra fines Atticos exegerunt. Cimon uerò Milciadis filius, ut pa-
ter qui obierat in carcere, humaretur, captiuum se præstitit, & seruitui mancipauit.
Apud Aegyptios si quem prauis moribus uixisse contingeret, eieciū cadauer in uas-
tis solitudinibus exponunt. Persæ damnatorum corpora feris & canibus abiiciunt: In
quo illud traditur mirum, quod cū Clearchi cadauer ob crimen insimulati canibus ex-
positum foret, magna uis uenti exorrens, illud puluere texit, tanq̄ Dijs significantibus
immeritum pœnas dedisse. Hostiū tamen sepulchra nobis religiosa non sunt: ideo uio-
lari sinè piaculo possunt, lapidesq; inde sublato in quemlibet usum cōuertere, nō est
uetitum. Atq; licet Athenis magna fuerit sepulchrorum cura, non minor tamen Rho-
manis, qui publica monumenta etiam pauperibus & seruis ubi conderentur ædifica-
runt. Apud Græcos quoq; detestabili crimine obnoxius erat, & capitis pœna dignus,
qui insepultum cadauer reliquisset, adeo ut æquos & canes parētis affectu Cimonem
& Xantippum luxisse, & tumulo indidisse legamus. Anser quoq; Lacydi philosopho
ita adhæsisse fertur, ut nec domi, neq; foris ab eo discederet, quem elatum funere, effu-
sis lachrymis sepeliuit. Alexander quoq; Bucephalo duxit exequias, sicut Agrigentis
ni equis sepulchra & pyramides erexere. Inter quos Augustus Octauius, & postea
Hadrianus Cæsar, equo tumulum fecisse traduntur maximi sumptus, & carmen inscri-
psisse. Commodus quoq; Prasino equo mortuo sepulchrū in Vaticano fecit. Et Rho-
mani coruo dedere exequias, præcedente Tibicine, duorū Aethiopum humeris elas-
to. Aegyptij uerò cū feles aut aliquid moritur, cuius superstitioni addicti sunt, Sin-
done contactum, & sale atq; aromatibus delibutum, animal sepeliūt. Quare circa My-
ridis paludē Cornicis atq; Ibdidis sepulchra sumptuoso lapide uisebātur. Tantaq; apud
Græcos cura sepulturæ fuit, ut x Prætores, quod bello nauali apud Arginusas ui tē-
pestatis acti, defunctos in acie non sepelissent, ab Atheniensibus capitis accersiti, & ul-
timo supplicio affecti sint. Et Lacedæmonij dum contra Messenios ducunt, ne milites
qui bello ceciderant insepulti manerent, Tesseras in brachijs insculptis nominibus ha-
buere. Inoleuitq; mos Athenis, ut singulæ Tribus singulas arcas, in quibus cadauera
& dispersas reliquias illorū qui bello ceciderāt suæ cuiusq; Tribus inquisita collige-
rent, in expeditione uehiculis ferant. Vnus autem Torus confratus inanis ducebatur,
illorum qui conquisiti non apparerent: & postq̄ in publicis sepulchris illa condidit-
sent, ne essent inhonorati, insigni testimonio pietatis in defunctos, solenni oratione de
ipsorum laudibus, quod pro patria mortem pugnando passi fuerāt, illos magnificis uer-
bis atq; honoribus extulerūt: tametsi ea procuratio funeris, inter pudendas & mini-
mè ingenuas artes haberetur. Si cuius tamen ossa cineresq; in alienum sepulchrum de-
ferrentur, illa eruere loci Dominus, & sinè Pontificum decreto aliò transferre nō po-
terat. Est tamen lege cautum, ut locus fulmine ictus, illico religiosus, & in nullius bo-
nis fiat, quod eum Deus consecrassè uidebatur. Utq; iuxta sepulchrum nouum, pro-
piusue LX pedes, inuito Domino, ædes admouere non liceat. Ideo inuiolabilia ha-
bita, quæ nec præscribi poterant, nec usucapi, sicut nec publica. Et tam Rhomana lege
q̄ Solonis, ne quis alienum bustum uiolaret aut deiceret, grauissima fuit pœna inter-
dictum: quare sepulchri uiolati actio constituta est. Notatumq; & illud, sepulchra &
loca religiosa ipsa antiquitate sanctiora fieri, eoq; diruto, nihilominus religiosum locū
esse: Quippe sepulchrorum sanctitas in ipso solo manet. Sancta uerò dicuntur loca,
quæ sacra legibus plebiscitisue sancita, pœnis adiectis, inuiolata manent: Siquidem
sanctiones, aut obtestatione, aut consecratione, uel pœnis consecrantur. Itaq; muri &
mœnia ciuitatum, quod illa transgredi non licet, & tam intra q̄ extra pomœriū, omnes
ab his arcentur, nec cuiq; ædificia illis admouere fas est, augusta & sancta dicta sunt,
ideo

Græcorum lex
in prodigos.
Proditores.

Aegyptij
Perse.
Clearchi cada-
uer.

Hostium sepul-
chra.

Pecudū sepul-
chra & exequi-
as.

Aegyptij

Atheniensium
tribui mos de
ijs qui bello ce-
ciderant.

Oratio fune-
bris.

Locus fulmine
ictus, religio-
sus & sacer fit

Lex de nō uio-
lato alieno bu-
sto.

Antiquitas san-
ctitatem auge-
bat.

Sancta loca.

Mœnia sancta

ideo illibata iuris sanctione defenduntur. Capitale enim fuit, & seueriori pœna coer-
citur, etiā lege Romuli, illi, qui mœnia transgressus attigisset. Neq; Mœnia solum, sed
ipsum Pomœrium, quantumq; circa mœnia loci est, quod nec coli, neq; arari fas erat, san-
ctum esse liquet. Tameſi sacra & religiosa, quandoq; sancta dicta sint. Leges quoq;
quarum iussa pœnis & supplicijs, ac religionibus in æternū coercētur, eò quia nō de-
bent pœnæ sanctione corrumpi, sanctæ dicuntur: quas breues esse conuenit, uelut mo-
nita oraculorum diuinitus missa, ut paucis iubeant, non pluribus disputent, suadeantq;
magis q̄ cōmīnentur: quas quidem Plato iussit esse quàm paucissimas: Nam si suo iu-
re funguntur magistratus, nihil opus esse multiplici lege putauit: Vbi uerò horū im-
probitate aliò detorquentur, ex legum multitudine perniciem afferri dicebat. Fuitq;
opinio Cleonis apud Thucydidem, fatius esse malis legibus assuetam ciuitatem non fa-
cile mutari, q̄ bonis inconstanter uti. Sed tamen leges à populo late aliter ratæ non ha-
bentur, q̄ si patres authores fiant, post q̄ fuit de cælo seruatu, nisiq; ad populum prius
late Scriba suggerente, consensu Populi, nō per uim, iussuq; Senatus trinūdino pro-
mulgatæ, & per Præconem prolata, iurata, & recepta, in foro proposita, ac in Aera-
rium cōditæ fuissent. Nam sacrosanctum quid fieri minimè poterat, nisi per populum
plebemq; sacratum esset: Ideo COSS. legem Curiatam ferentibus, quia à populo
non recepta, sed à Tribuno plebis sæpe intercessum fuerat, pro lege habita non est.
Proditumq; memoriæ fuit, malos mores optimis ferendis legibus sæpe causam dedisse,
quia ubi perperam uiuitur, multiplicibus adundis legibus, magna datur occasio: Inde
apud Aeginetas cautum est, ut qui nouæ cōdendæ legis causam daret, inuisus omnibus
& execrabilis fieret: Sic apud Indos, si quis aliquid perniciosi inuenisset, nisi protinus
remedio succurreret, morte plectebatur. Quæ quidem leges, licet in æternum æditæ,
cū aut usus coarguit, aut rerum status facit inuitiles, pro tempore mutari & induci, ac
facile abrogari possunt. Portæ uerò ciuitatis, non ut mœnia, sanctæ sunt, quia cū per
illas defuncta ferantur corpora, sacrosanctas minimè putarunt: Quod enim funestum
est, id sacrum aut sanctū fieri minimè potest: tametsi alia feratur causa. Cū enim Vr-
bitum conditores mœnia signarent, incincti ritu Gabino, id est, toga reiecta circa hūme-
ros, taurum ad dextram interius, uaccam æneo aratro iungebant, itiuamq; tenentes in-
cinctam, ita ut omnes glebæ in interiorem ruerēt partem, perfecto sacrificio Mœnia
signabant: ubi uerò Portæ futuræ erant, id loci minimè sulcabant, sed aratrum suspen-
dentes, Portarū spatia reliquere intacta. Ideo cū Mœnia signata solenni sacrificio
sancta sint: Portæ quia signari illas uel sulcari minimè decebat, sanctæ minimè fuere:
in quo id seruatum meminimus, ut fruges in subiectam foueam demittant, & ex uici-
na terra exaggerent, bouesq; sulcatis Mœnibus immolent. Macedones uerò ubi pri-
mum Urbis Mœnia futura erant, polentam inter solennia adhibere. Quod quidem
aratrum non ædificandis modò Urbibus, sed illis funditus euertendis inducebatur,
quasi fegetes ibi mox futuras denotarent. Fuitq; constitutum, ut nemo Cæsarum, nisi
qui Imperij fines propagasset, non prouinciali sed Italico agro quæsito, nationesq; si-
gnis collatis & iusto prælio perdomuisset, ius proferendi Pomœrij haberet. In qua re
est animaduersum, Syllam ultimum Rhomanorum Pomœrium protulisse, & post Syl-
lam, Claudium Cæsarem terminos Urbis propagasse. Si uerò nō Pomœriū, sed templi
ambitus, & arca consecranda forent, eam consecrationem fieri accepimus, ut serena
luce, omnem arcam & spatium uittis, coronisq; euincerent. Mox milites & Vestales
uirgines cū pueris puellisq; patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquam spars-
gerent, boueq; & tauro aream lustrarent. Prætorq; præfides Deos præcatus, & magi-
stratus unâ, Sacerdotesq; & Senatus, cum Equitibus & Populo, saxum ingens funda-
mentis iniicerent, passimq; auri & argenti stipes, & metallorum primitias nullis for-
nacibus euictas aggerarent, in quo præcipuè cauendum, ne saxum, atrūue in aliud
opus destinatum, apponant. Notatumq; & illud, ut non solum funesti à cōsecratione &
sacris arceantur, sed manci, quicq; insignes debilitate corporis, aut mēbro non satis utri-
les sunt, uelut indigni qui sacra tractarent: propterea. M. Sergius ob prauitatem immi-
nutioneq; corporis à sacris, ut mācus amotus fuit, quod sacra tractare nequisset. Quod
Persis

Pomœrium san-
ctum.

Sacra & re-
ligiosa, sancta.
Leges sanctæ.
Leges breues
esse cōuenit.
Platonis sentē-
tia de legū pau-
citate.

Cleonis opinio

Quas leges ra-
tas habebant

R. homani.

Sacrosanctum.

„

„

Nouæ legis au-
thor execrabi-
lis apud Aegi-
netas.

„

Legum abroga-
tio.

Portæ cur

sanctæ non es-
sent.

Nō cuius Cæ-
sarum ius pro-
ferendi pomœ-
rij.

Templi ambi-
tus cōsecratio.

Manci, mutila-
ti, debiles, &
funesti à conse-
cratione reie-
cti.

Perlis quoque in usu fuisse traditum est, quibus morbo affectum, oculo, aut membro deficientem, dominari, uel sacris praesse inhibetur. Quodque res & loca Deorum immortalium diuino cultui mancipata, iussu Populi per Pontifices mutari & transferri, ac prophana fieri posse, uerbis conceptis, amota religione, saepe compertum est.

¶ Locus Ciceronis ex Catone Maiore de lege Voconia quae esset, & quae Furia, & Falcidia, explanatur. Ca. xv.

Ciceronis locus in Catone.

¶ In Palatini fori iudicia operiremur, & tadio interdum ac mora offereremur, in Bibliothecam Pontificum, quae ibi fuit proxima, saepe diuertebamus, ibique in quoscunque incideramus libellos, uaria lectione cum amicis cotereremur. Cumque Ciceronis Catonem Maiorem inibi forte nacti essemus: haec uerba quae ex persona Catonis Ciceroni memorat, in eo tunc pensitabamus. Cum ego quinquaginta & sexaginta annos natus, legem Voconiam magna uoce, & bonis lateribus fualissem. Quid Voconia lege quam tunc Cato suauis, cautum fuisset, apud nonnullos qui aderant, quaerebatur? Et cum ex nostratibus homo quispiam fori & iudiciorum non ignarus, idem quod Furia, & Falcidia, Voconia lege cauere respondisset, ne scilicet testatori ex bonis suis ultra Dodrantem legare liceret: utique quarta haereditatis pars scripto haeredi saltem maneret incolumis, saepiusque hanc legem abrogatam noua constitutione excitatam esse, & plerumque induceret. Dixi ego indubio errore labi illos, qui idem Voconia quod Furia aut Falcidia statutum fuisse cotererent: quippe Furia & Falcidia contra legis XII. Tabularum antiquissima decreta a principio lata fuere. Cum enim XII. Tabulis quomodo uolet, & cui quantumque uolet, de bonis disponendi, illaque, siue institutionis, siue legati iure relinquendi, data facultas foret: postea lege Falcidia & Furia, ut nisi ad Dodrantem legare liceret, statutum fuit: Interiectis inde temporibus, Q. Volumius Saxa, Tr. Pl. tulit ad populum, ne quis haereditatem mulierem faceret, coercitaque eo plebiscito mulierum haereditates sunt: Mox lege Voconia quam C. Voconius Aricinus, Tr. Pl. tulit, sancitum fuit, ut non foeminas modo, sed ne quis census haereditatem etiam unicam relinqueret filiam, quam legem Cato persuasit, quo quidem plebiscito, ne liceret legare mulieribus, ultra Quadrantem, sub graui documento uetabatur: Nam cum solidae haereditates, & magna patrimonialia mulieribus assidue legarentur, prorsus ut admirabile uideatur, quantum mulierum opes haereditatibus accreuissent: cum obuiam eundem putarent, ne tam immodicae largitiones mulieribus fierent, quibus temere abutebantur, cautum fuit lege Voconia, ut non ultra Quadrantem, hoc est, quartam haereditatis partem, mulieribus ex quouis peculio obuenire posset. Lege autem Falcidia non Quadrantem, sicut in Voconia, sed ne ultra Dodrantem in legatis cuius absumere potestas foret, cauebatur, ut saltem quarta pars haereditatis & honorum, haeredi scripto, qui in bona & nomen adscitus erat, maneret incolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantum interdixit, ne ultra Quadrantem legaretur, lex Falcidia, ad omnium haereditatem extendit, cauens ne ultra Dodrantem, hoc est, IX uncias Testatori in legatis absumere facultas foret. Post aliquot uero aetates, cum multi adulteri praeteritis liberis, integrum affem moechis testamento relinquerent, Domitianus Caesar salubri constitutione, probos foeminis, quae moecharentur, ius capiendi haereditates legataque ademit, neue lecticis uetarentur, inhibuit. Quod autem uerbis legis cauebatur, ne quis census haereditatem etiam unicam relinqueret filiam, census is dicebatur, qui multam pecuniam, & ultra centum millia numum in possessione haberet: Nam cuius multae essent pecuniae, multi census aestimabatur. Verba uero legis XII. Tabularum, quibus libera facultas disponendi testatori datur, haec fuere: Vti legasset suae rei quisque, ita ius esto.

Non idem Voconia lege quod Furia & Falcidia statui.

Lex Voconia.

Falcidia lex.

Domitiani statutum in moechis.

Census.

¶ Quid responderim Hieronymo Massiano, cur in eodem forem statu semper, cum ad honores admitterentur alij, Ca. xvi.

DEMIRABATUR

Hieronymus Massianus.

¶ EMIRABATUR aliquando Hieronymus Massianus, uir multae eruditionis, & in studijs bonarum artium non minus, atque in rerum actionibus uersatus abunde: cur cum plurimos fuitiles & ignauos ad honores & Sacerdotia promotos, magnosque & opulentos quotidie uideat, me tamen ipse in eadem fortuna eodemque semper tenore aspiceret, cui mercedem laborum studiorumque deberi putaret. Quotiesque in eos sermones uenit, obiurgabundus & comoto similis, meam segnicieam accusabat, increpitaque ignauia, tantis tui (inquit) laboribus tam diu nihil sapere didicisti? Cumque me non nimis laborare, & mea forte, & parabili fortuna contentum respondissem, is ut me erigeret, languentemque spem excitaret, consilium dedit ut facerem, quod quempiam hominem astu & insigni arte longè clarissimum fecisse comperit, qui cum nullis bonis artibus ad Pontificatum obrepere posset, dolia uini praecipui pleraque mercatus, ea Pontifici dono dedit, suspicatus fore id quod euenit: quo maxime munere effecit, ut proximo Senatu multo ampliora tulerit: Namque & honoribus & Pontificio donatus postea fuit. Aliosque referebat homines despectissimos turpissimosque, qui praedae & rapinis assueti, pecunias siue iure, siue iniuria calamitosas erogatas, aut uide extortas, ad fiscum conferebant, quibus artibus effecere, ut clari praepotentesque euaderent. Aliosque ignobiles & obscuros, fortis infimae atque e caeno emersos (ut aiunt) qui cum permodica re familiari essent, & gratia polerent, tantum ualuisse, ut ad Sacerdotia & Pontificatus, cum multi clari & disertii uiri concurrerent, omnium suffragatione caeteris praefati sint. Innumerosque referebat alios moribus perditissimis, qui sceleris magnitudine ex infima fortuna ad honores obrepere. Memoria teneo, cum pueris nobis quidam magna doctrina, & in primis honestus uir, non minus graece quam latine doctus, nihil praesidii, nihil sibi opis ad degendam uitam parare potuisset, uitamque admodum tenuem & anxiam duceret, cum inuidios mores cerneret, ac probitati praclusam uiam, & quid sibi faciendum esset animo uolueret, ut aliquod in posterum uitae subsidium parare posset, eod uesaniae processit, ut coactus inopia, obscenitatis & libero homine indignis artibus uacaret (quibus uero artibus, non libet dicere, ita foedae & pudendae sunt) confectaque fuit sibi res ex sententia: Namque haud multo post, & Sacerdotio, & opibus auctus, affluens & beatus tranquillissime uitam egit. Adde despecta fortuna, ubi nullus honos uirtuti est, extrema experiri aliquando cogit. Quibus ego exemplis admonitus, uehementer animo consternatus sum, ne quando ut eiusmodi honores appeterem, subirem scelesti consilij & conscientiae notam, longè igitur multumque praestat, satiusque fuit, uti ingenio meo, uacuumque his molestijs, modico ciuili cultu contentum esse, neque in ambitionem non necessariam incurrere, quam bona animi, siqua sibi homo studio & labore parauit, ea turpi quaestu pessimo exemplo foedare.

¶ Quibus ex causis ouare Ducibus licebat, & in quibus Ouatio differt a triumpho. Ca. xvii.

Quidam cause.

¶ ROMANI Duces, qui in hostes uictoria tulerunt arma, si minus ea quae gesserant, triumpho digna forent, ut tantum ferrent honoris, persaepe cum domum reuertissent, minoribus triumphis, & oratione honestati sunt, quam Graeci *euai* nuncupant. Causae uero ouandi, nec triumphandi, haec ferme traduntur: Si non debellati hostes penitus, sed solum pericula depulsa sunt: fusi que & fugati, perculsi & consternati, aut a populationibus coerciti, non autem multis & magnis cladibus affecti forent. Si ignominia tantum acceptae cladis eleuata, uel paululum laboris admissum, aut non in sua, & sibi constituta, sed in aliena Prouincia res gessissent. Qui enim alieno auspicio res gesserunt, de Prouincia triumphos agere non poterant. Si nondum pacata prouincia, reliquiae bellorum superessent. Si bella non rite indicta, uel cum hoste non legitimo, sed populo Romano indigno, ut cum seruis, piratis, & fugitiuis bellum fuisset. Vel si deditione facta, mediocri certamine, & incruento praelio pugnatum esset. Aut si ex Prouincia exercitus non deportatus, nec successoris traditus foret. His omnibus ouare, nec triumphare legitimo triumpho

Posthu. Tuberius primus ouans urbem ingressus. Pompa & apparatus ouantis.

pho permissum est. Primus enim Posthumius Tuberius traditur, qui bello Sabino victor, quod haud multo negotio hostem fuderat, Urbem ouans inijt: inde institutum, ut ob praemissas causas, ouatio detur, non triumphus. Pompa uero & apparatus, idem ferè ouantis qui & triumphantis: sed tamen minor perhibetur: Nam & uniuerso Senatu, & omnibus ordinibus obuiam effulsis, paratu magno Urbem inibat. Et oppida bello capta, signaq; militaria, spoliâq; & captiua arma, munerâq; quibus donatus fuerat, praese gerebat. Tum Duces bello capti, & obsides dati, bellorû machinâ & currus, uasâq; aurea & argentea, ac quicquid pecuniarum ex manubijs & praeda exactum foret, etiâ coronae oppidorum, quibus à socijs honestatus fuerat. Tum si qui milites donis militariibus, torquibusq; & armillis donati essent, pulcherrimo comitatu praecedebant. Ipse uerò Dux, cui ouandi honos datur, myrtea insignis corona, sceptrum manu tenens, non triumphali picta, uel aurata ueste, nec curru quadrijugo, ut triumphantes, sed purpura decorus, insidens equo. Neq; Senatu sub praetextis iuxta currum, triumphantis more, sed eo subsequente, sola plebe & Equestri ordine, aut Equitibus praeeuntibus incedebat.

Myrtea corona ouantis.

Sed notandum, eos quibus ouandi dabatur ius, priscis saeculis sine exercitu aut legionibus Urbem pedibus inuissis: Lapsis postea temporibus, ut equo ueherentur, morem praualuisse: Exq; duobus Imperatoribus rebus bene gestis, alteri triumphum, alteri ut ouans Urbem iniret, datum esse. Cum Lucretio Tricipitino Veturius, COS. de Volscis & Equis triumphauit: sed alteri, ut curru quadrijugo triumphantem Legiones sequeretur: Veturio uerò, ut sine Legionibus, ouans equo ueheretur, à Senatu datum fuit. Bello etiam Punico secundo, M. Liuius, & Claudius Nero, de Hasdrubale & Poenis triumpharunt: sed Liuius curru triumphans cum Legionibus: Nero autem sine exercitu equo Urbem inisse proditur. Interdum uerò ouantes lauro non myrto coronatos inuenimus: Si quidem, M. Crassus de Fugitiuis & Spartaco, quos collatis sanguinis uicerat, ex consulto Senatus, lauro coronatus ouasse traditur. Et Tiberius Caesar cum de Vindelicis moesta ciuitate propter repetinum incommodum, triumphare nollet, non equo, sed curru cum triumphalibus ornamentis lauro ornatus, ouans ingressus est. Turmas quoq; Equitum, non lauro, sed olea ornatas, cum militaribus iocis & uersibus inconditis ouanti praecedere, non subsequi, ut in triumphis solet: Neq; ouantes candidos tauros aut boues mactare, ut erat triumphanti mos, sed coronatas oues ante se agere, illasq; exacta pompa, immolare compertum est, quare ouationem dixere. Neq; clangentibus Tubis, ut ille Martius triumphus solet, sed modulantibus Tibijs deduci. Illud quoq; notatum perhibent, tam in maioribus q; minoribus triumphis, nisi quibus praecipui honoris aut priuilegij prerogatiua indultum fuisset, ut equo uectarentur, omnes qui ouanti aut triumphanti prodirent obuiam, quiq; erant comites, pedibus & non equo incessisse: quod longo post tempore obseruatum mansisse in triumphali pompa, multa documenta sunt.

Quantes initio sine exercitu & legionibus pedibus urbem ingrediebantur.

Laurea corona ouantium.

Interdum uerò ouantes lauro non myrto coronatos inuenimus: Si quidem, M. Crassus de Fugitiuis & Spartaco, quos collatis sanguinis uicerat, ex consulto Senatus, lauro coronatus ouasse traditur. Et Tiberius Caesar cum de Vindelicis moesta ciuitate propter repetinum incommodum, triumphare nollet, non equo, sed curru cum triumphalibus ornamentis lauro ornatus, ouans ingressus est. Turmas quoq; Equitum, non lauro, sed olea ornatas, cum militaribus iocis & uersibus inconditis ouanti praecedere, non subsequi, ut in triumphis solet: Neq; ouantes candidos tauros aut boues mactare, ut erat triumphanti mos, sed coronatas oues ante se agere, illasq; exacta pompa, immolare compertum est, quare ouationem dixere. Neq; clangentibus Tubis, ut ille Martius triumphus solet, sed modulantibus Tibijs deduci. Illud quoq; notatum perhibent, tam in maioribus q; minoribus triumphis, nisi quibus praecipui honoris aut priuilegij prerogatiua indultum fuisset, ut equo uectarentur, omnes qui ouanti aut triumphanti prodirent obuiam, quiq; erant comites, pedibus & non equo incessisse: quod longo post tempore obseruatum mansisse in triumphali pompa, multa documenta sunt.

Equitum ornatus in ouatione.

Quantum sacra.

Ouatio unde dicta.

Tibie in ouatione.

Obiud procedenti qui equo ueherentur, & contra.

¶ Qui erant Tribuni militum in Rhomanis castris, quaeue potestas & officium foret, aut iurisdicatio. Ca. XVIII.

TRIBUNOS militum qui castris & legionibus praerant, imperium in milites habere, exercitumq; & summam rerum praesse, ferè peauulgatum est. Qui tamen à primis originibus terni ex singulis Tribubus, Ramnensi, Titieni, & Luceri crearentur: tamen militari lege, ut singulis quatuor legionibus seni ac deni Tribuni praessent, sancitum erat. Qui licet à COS. & summis Ducibus antea eligerentur, post aliquot aetates ut militari suffragio & prerogatiua crearentur, militibus munus datum fuit: Lapsis mox temporibus, ut populi suffragio, & Tribuni rogatione fieret, lege cautum fuit: ex quibus qui à COS. creabantur, Ruffili, mox Rutuli nuncupati, eò quod Rutilius Ruffus COS. de illorum imperio primus tulisset. Aliorum uerò Tribunorum, militarium duo fuere genera: aut enim Suffecti erant, aut Comitiiati: Suffecti militari suffragio in castris: Comitiiati uerò populi iussu comitijs creabantur. Demum sequuti Caesares Tribunos ipsi delegere,

Trib. militum nouem.

Singulorum legionum seni Tribuni.

Trib. per quos eligerentur.

Trib. Ruffili & Rutuli.

Trib. Suffecti.

Trib. Comitiiati.

Trib. à Caesaribus creati.

legere, homines insigni testimonio, in quibus esset specimen magnae & expertae uirtutis: Quare Hadrianus Caesar uiros aetatis exactae & summæ prudentiae, doctos aetate & usu, ad Tribunatum euexit, uetuitq; edicto, ne imberbis, adolescensue Tribunus fieret. Fuitq; prisci moris, ut cum Princeps ad Tribunatum quæpiam eueheret, gladium illi in manu traderet, quo signabatur in milites iure militari habere Imperium. Cuius edicti uerba sic habent: Milites quibus iussi erunt, parento, eorûq; Tribuni sumo, & infra. Huic Lacones & praesidijs Praefecto Harmosten dixere nomene, qui magistratus semestris erat. Illorûq; praecipuum munus, castrorû & exercitus curam agere, ne sine munimento, sine custodijs sint, peruisiles excubias iubere, ne quid occulto speculatu hostes moliri possint. In primisq; milites ad solenne iusiurandum adigere: Neq; enim militi arma capere fas erat, nisi prius apud Tribunum legitimum praestitisset iusiurandum: qui etiâ in castris iura dabat, quoq; in promptu essent, & nihil moraretur imperium, illorû statio in castrorum principijs erat, ubi tribunal habere, & iura dare assuerat, quibus non uirgas, ut Consuli, aut Praetori: sed ad terrorem audaciae uites Lictores praeferebant, contumacesq; milites Rhomani uel Latini nominis iussa minus exequentes, non uirgis, sed uitibus per Centuriones: externos uerò fustibus plectebant. Alexander tamē Seuerus Tribunis non Lictores aut Apparitores, sed milites anteire iussit, IIII Tribuno, VI Duci, X uerò Legato. Eratq; militari lege cautum, ut si miles dum caeditur ob crimen, uitem frangeret, aut Centurionis, uel Tribuni manum teneret, de gradu deiectus, militia amoueretur. Si autē uiolentas manus inferret, capite iueret. Cumq; reliqui milites passim ferreos haberent annulos: Tribunis tamē Centurionibus, & Legatis, aut his quibus ordo & imperium erat, aurei dabatur, à quibus siue in hostes ducere, siue castrametari, siue in prima acie & fronte locari, aut in subsidijs poni, uel in stationes & uigilias ire conueniret, Tesseram milites petebant. Ipsi uerò ab Imperatore quod dari oporteret signum assumebant, copiasq; Equitum & Peditum, quoties dimicandum erat, ornari & instrui, atq; in aciem educi iubebant. Milites quoq; in conflictu praeflorum, singulos & uniuersos hortari, & monere, atq; in cessantes animaduertere Tribuni proprium munus erat. Missionem quoq; militibus perfunctis militia, si causam probaret, ex autoritate & iussu COS. dabant. Quod Fuluius Cohortem legionis, in qua Tribunus erat, sine iussu COS. missam fecerat, Q. Fuluius Flaccus Censor illum avarum fecit, & Senatu amouit. Si qui tamen post missionem studio pugnae, militare cuperent, nisi secundo sacramento adscripti essent, arma sumere & merere, aut in hostes tendere nequibant. Marcellus notauit Tribunorum militum officium esse, milites in castris habere dicto, audientes, & intentos imperio, ad exercitationes deducere, in stationes mittere, clauas portarum suscipere, ne occulta colloquia serant, neue quis auctor noui consilij cum hostibus moliri quid possit, stationes, uigilias, munitionesq; ne infrequentes sint, nonnunquam interdum, sapius noctu circuire, milites singulis momentis instructos paratosq; habere, siue pabulatum, siue frumentatum uadant, praesertim si in procinctu hostes sint, exploratoq; in hostes ducere. Cumq; frumentum militibus admittitur, ne quid minus aequo impariant, interesse, neue perniciose fame, aut inopia afficiantur, utq; praeparati comearus abunde sufficiant alimentis, ne arma, uiri, equi, aut pecunia desint, cum Imperatore multo antè prauidere: Nam Rhomani duces rationem comertiorum praecipuam habuere semper: Castris locum capere, ualitudinarios inspicere, fauciorum curam agere, nomina militum memoriae tenere. Quippe Imperatorem aut Tribunum ignorare milites, pudenda inscitia est: Neq; aliud Othonem ad Imperium euexit, q; quod quæpi militum, in agmine, in stationibus, in itinere nomine compellabat suo: ex hoc gratia & studia hominum allequitus. Querelas quoq; militum audire, illorûq; delicta militari lege plectere, infidum danosumq; militum militiae gradu deiecere, Tribunorum potestatis est. Fertur tamen Aurelianus Caesar tam seueræ disciplinae fuisse, ut Tribuno per epistolam mandarit, ut militum manus contineret, ne quis pullum, aut ouem raparet, aut uiam ex uineis, aut ex segete spicas. Ut armatae, scilicet ciamenta fortia, uestis noua, equus defricatus, & mulus centurionatus foret. Fuitq; antiqui moris, ut miles in castris ad Centurionem, Centurio ad Tribunum, manè saluta

Harmosten. Trib. officio.

Trib. statio.

Trib. lictores.

Lex militum.

Trib. militum officium ex Marcello.

Aureliani disciplina in militum re spaciatae.

tum vadat, & ad edictum præsto sint. Ac licet Tribunis militū Centuriones subint, & Decuriones: Ipsi tamen Legati Imperio parent, eratq; militari lege cautū, ne quis ubi Tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset: Namq; Cēturio, Decurio & ordinis Ductor, Tribuno inferiores sunt. Alexander uerò Macedo tanti Tribunos & Decuriones fecit, ut neminem nisi sexagenarium ordines ducere siuerit. Hoc quoq; notatum est, eum qui præconium faceret, inter Decuriones admitti non licere, & multò magis inter Tribunos. Si tamen antea præconium fecisset, & postea artē desuisset, ad Decurionatum admitti poterat, ad Tribunatum non utiq; insuper obseruatum, ut si quando in aliquos iusta motiunda forent arma, Senatū per Tribunum militum de bello indicendo ad populum sæpe tulisse. Quodq; ueteri instituto ad Tribunatum admitti nemo poterat, nisi prius Alam duxisset; neq; Alam ducere, nisi Cohorti præfuisset: Siquidem Cohors erat Ala inferior: Tribunatus uerò Legionū post Alam conferri dariq; consuevit.

Qui ad tribu
nati admisi.

¶ Qui ludī Scenici, qui Magalenses, qui Taurij, Compitalitij, Iuuenales, & Honorarij fuerint. Ca. XIX.

INTER spectatissimos ludos, qui plurimi Rhome fuerunt, Rhomani ludī à Regibus instituti primū, qui & Magni, & Circēses dicti, præcipui semper habiti sunt, Ioui, Iunoni, & Mineræ celebres: Nam singulis Dijs singuli erant dicati ludī: quippe Venationes & munera Saturno: Scenici Libero: Circenses Neptuno: alijsq; alijs numinibus dabantur, quos ad placanda numina unā cum sacrificijs, cumq; cantu & Tibia celebrabant, Prætoris edicto id decernente: in hæc uerba: Ludis publicis, quod sinē curriculum, & sinē corporis certatione fiat, popularem lætitiā cantu, fidibus, & Tibijs moderantō, eaq; cum diuino honore iungunt, & infra. Quos etiam, urgente bellorum tumultu, præmittere duxerunt nefas. Cū enim secundo Punico bello externis hostibus Italia affligeretur, & cuncta bello arderēt, eisdem magnificē apparatus factos, & in plures dies instauratos, oleiq; congios in uicos datos fuisse comperimus, postea confectis bellis, & rebus contra Sannites gestis magnificē, Rhomanos faciendos curasse, illosq; coronatum populū spectasse, uictoribusq; palmas à Græcia translato more, atq; epulum ludorum causa Aediles dedisse, T. Liuius autor est. Fuere quoq; ludī MAGNI, quos post pugna ad Trasimenū uotos inuenimus, æris CCCCXXXII millibus, bobus albis CCCC, multisq; hostijs & alijs diuitijs clari, quos à M. Acilio COS. in apparatu belli contra Antiochum iterum uotos, & magno sumptu exolutos, ac dies X continuos celebratos tradunt: in quorum celebritate, præcipua per singula puluinarīa mittebantur munera. Anno inde ab Vrbe ferè CCCC, cū uis morbi ingens Urbem peruasisset, & graui cælo uulgarentur morbi, tantaq; tabes & uis mali ingrueret, ut nullum pestis suffugium foret: cū ope diuina luem minimē leuari crederent, uictis superstitione animis, Scenici primū ludī apparatu magnifico facti sunt. Quos ludiones ex Hetruria, motibus non indecoris, uersibus ridiculis cum cantu & Tibicine adhibitis Histrionibus, saltantes celebrarunt. Eosq; ab Aedilibus Curulibus secundo Punico bello, per quadriduum instauratos, ac noctu luminibus accensis celebrari, missiliaq; uarij generis spargi, Authores memorāt: in quibus inter ludicra Scenæ, Comœdiæ repræsentari solebant, multis fabularum argumentis, & apparatu uario, quarum VI fuere genera: Namq; ex his alia Stataria, alia: Motoria, alia Togatæ, nonnullæ Palliatæ, pleræq; Prætextatæ, aut Atellanæ. Eratq; constitutū, ut Comœdi cū soccis Proscenīa inirent: Actores Tragœdiarū cū Cothurnis: Planipedes excalciati: Scenici certatores nudī, circa pudenda tantū uelati. Utq; ad ostentationē Scenæ, in argumentū fabulæ pro personis quas gerebant, uarios amictus induerent: quippe Agamēnon sceptrū ferebat, pellē Bubulcus, Achilles arma, Thelephus penulam & peram, ita ut pro fabulæ argumēto congruēs apparatus fieret, per artifices Scenicos, qui imitarētur affectus, Utq; in Scenā quinq; tantū seruarent actus: Nā Scenico ludionī

Sui cuiq; deorum
ludi.

Prætoris edicto
de ludis
dicuntur.

Ludi magni.

Scenici ludi
quando primi
facti.

Comœdiarum
sex genera.

Decorū obseruatio
in uestibus.

ludionī quinquies prodeūti, ultra prodire nō licuit: quod in Tragœdiā quoq; seruatum est, ut non plures q̄ quinq; personarum actus fierent. Utq; finito argumēto, & Scenā personis uacua, Chorus & Tibicen introducatur. In ueteri uerò Comœdiā seruatur, ut primariū partium cōmunes actiones sint, aut gestā militiæ domiq;: postremarum uerò, conuiuia, cantus, potiones, & lusus. Postea, seu ob morum prauitatē, seu quia mali exempli ludi erant, perniciemq; ciuibus afferbant, ita Scenicos insectati sunt, ut Scipio Nasica in Censura Scenicos ludiones Tribu mouisse, & ærarios fecisse dicatur, licet institutum foret, ut actores Atellanarū Tribu nō mouerētur, sed stipendia facerent & mererent: fuitq; uetus mos diu seruatus, ut primitiæ spectaculorum à ludionibus Scenicorum Choreis inciperent. CVMQVE Idæam Deorum Matrem ex Pellis Rhomani aduocassent, præter munera, & apparatus magnificentiā, ludos in honorem Deæ instituerunt, qui præcipui inde habiti sunt, quos M. Iunius Brutus cū templo in Palatio dedicauit, qui etiam Scenici dicti: illosq; MEGALENSES appellarunt: illorumq; curam Aediles gerere, ac ueris initio prælata, diuitiarum pompā celebrare: permissaq; ludendi licentiā, personatos iuuenes, magistratū priuatorumq; munia & personas, & facta dictaq; imitari, & ante Deæ simulacrū ludere, Matronasq; spectatæ pudicitia in his psallere, memoriæ datū est. Quibus diebus Rhomanæ consuetudinis erat, conuiuia & sodalitates inuicem agere, & comessari, uictu tamen frugali & modesto, nec die tantū, sed noctu epulari: Namq; hi ludī præcipuē casti, magnō fauore spectantium conspicui erant, ad quos seruos adire non licebat: Illosq; Prætores & magistratus purpurati, in Toga & Prætexta, atq; in ornatu maximo celebrarūt: quare purpura Megalensis, in ulgi proverbium uenit. Quibus diebus stipem cogere, Idææ Matris familijs proprium fuit, quod edicto cauebatur his uerbis: Præter Idææ Matris familias, eosq; iustis diebus, ne quis stipem cogito, & infra: in quibus fuit constitutum, ut Patricij Megalensibus motitarent, plebs uerò Cerealibus. Præter hos fuere TAVRII Dijs inferis cōsecrati, quorum origo fertur antiquissima: Cū enim regnante Superbo, uis morbi, & insanibilis pernicies per omnes Urbis regiones & compita peruagata esset, assiduisq; funeribus exhausta ciuitas foret, atq; ob esum carniū Taurorum pestifer annus grauidās mulieres ita affecisset, ut sisti pestilentia nequiret, in Deorum inferorum placamenta hos ludos concelebrarunt, qui Taurij dicti, quod ob Taurinæ carnis morbum, inuenti primū concelebratq; sunt, in quibus metas circumcurrere, uelut in Circēsibus seruatum est. COMPITALITIOS uerò Laribus, quos bis in anno uernis æstiuisq; floribus ornabant, dicatos pleriq; autumat, quorum origo, ab ultima antiquitate fuisse proditur. Cū enim Prisco Tarquinio regnante, in foco genitale repente apparuisset, quo in sinu admoto, mater Seruij Tullij Ocrestes, stupens miraculo, haud multò post, Seruiū Tullium enixa peperit, qui mox Regno successit, & quod puero caput arserit, Laris filius esse creditus est, inde Compitalitij ludī primū instituti inuentiq; fuere, quos per uicorum magistrōs fieri, & in compitis celebrari, ac permultū temporis desitos, cū solennia ludorum intermittere nefas esset, post. L. Lufellum. & C. Maritū: COS. à L. Pisone reuocatos, & magno apparatu instauratos memorant, qui postea non per uicorum magistrōs, sed Præfectos uicorum celebrari capti, & demum sublati Collegijs, haud multò post disculsi fuere. Tametsi ab Atheniensibus primū institutos Compitalitios nōnulli credant, in quibus præmium uictori hircus donabatur: post quos, IUVENALES, Funebres, & Sæculares, uario & solerti ingenio inde recepti paratq; sunt: in Iuuenalibus enim, licet Iuuenum causa instituti forent, in hisq; adolescentes per lusus & lasciuiam admitterentur, plerumq; tamen anus, & grandæuas natu matres, senesq; ingratescēti ætate, ludis admissos comperimus: lusus erat quem ludebāt, Turmæ puerorum primo ætatis flore, & Iuuenes generosi spiritus, ut equis instratis, hinc inde dispositis Turmis, tanq; acie instructa, cōposito agmine, in iustæ modum pugnæ cursitarēt, speciemq; prælij, modò in occursum eūdo, nūc à tergo & in gyrū occurfando præberēt, & campestrē incursionem facerēt, specimenq; magnæ indolis, & cōmendationem inuentis adolescentiæ præ se ferrent, ita ut qualis quisq; futurus esset, cuiusq; spei, facile

Comœdiæ antiquæ
seruatiōnes.

Ludi Megalenses.

Purpura Megalensis.

Ludi Taurij.

Ludi compitalitios.

Ludi iuuenales.

GENIALIVM DIERVM

Pyrrhicha. eniteret. In his quoq; Pyrrhichā saltari accepimus, quæ integris Urbis moribus, magno fauentium studio fiebat, quæ primū inuenta fertur in Creta, nonnulli à Lacōnibus ad res bellicas facile obeundas, ut armati leui flexu & saltu, nunc se contrahendo, nunc in altum exiliendo, nunc declinando, tela & plagas vitarent, disciplinamq; ediscerent, quæ Enoplia saltatio dicta est, quam Tranquillus Troiam nuncupauit: Idē à Romulo institutum ferunt, ut cum armis saltarent milites saltatione, quam bellicrepam dixit: Sicut in Panathenæis armatos pueros saltare uoluerunt, in quibus pueri puellæq; forma conspicui, manibus amplexi, nunc in orbem, nunc in obliquum per diuersos flexus Pyrrhicham in Theatro saltabant. Postea uerò Gaditani modi & molliſſimæ saltationes, cum essent minus notæ, inuenta fuere, in plures diuisæ species, in Cheronomiam quæ manuum gestu: Halma quæ pedum, Lactisma quæ calcibus ad humeros iactis saltabantur, quorū inuentores Iones fuisse dicunt, unde gestus quoq; Pantomimi fluxere: in quo id fuit constitutum, ut in Cheronomia alij gestus subiti, alij miserabiles, alij longi nomina ferret. *FVNEBRES* uerò ludos etiā inter ludicra Scenæ exhiberi accepimus, & post ludos epulum datum, quibus qui præerāt, Designatores dicti, in quibus gladiatorum paria, qui uenalem habent sanguinem, modò plura, nunc pauciora, nonnunquam familiæ Lanistarum ad gladiaturam comparatæ digladiari, uulneratq; & cædes accipere solebant, quos in defunctorum illustrium memoriam ea de causa institutos ferunt, quod cum hostes bello uicti, seruīq; ad sepulchra summorum Ducum olim sæuè iugularentur, & sanguinem effunderent, idē postea ris sæuum & inhumanum uideretur scelus, cautum fuit, ut saua illa desita consuetudine, serui libertiq; & damnati capite, ac gladiatores bustuarij, qui uenalem habent sanguinem, usu armorum & astu eruditi, conducti precio per Lanistas digladiarentur. In quibus in æmulationem certamenq; uirtutis, licet dimicatione pernicioſa uulnera acciperent darentq; & ferro decernerent, in quasi quis forte succumberet, mercedem Lanista perditū gladiatoris accipiebat. Athenienses uerò fures & Sicarios pecunia comparatos armis instruebant, quos ut in Scena dimicarent, inuicem commitebant: apud quos usus obtinuit, ut Imperatore uita functo, XII captiui ad sepulchrum iugulati, tumulentur unā. *QVAE* munera licet summæ immanitatis forent, Duces in bellum profecturi, Rhomæ plerumq; populo exhibere: scilicet ut uulnera cernere assueſcerent, cædesq; & prælia non formidaretur, quibus certa lex data, ut multò grauioribus armis pugnare discant, utq; diutius in pugnae simulacris armati, assueſcant, ut in patientia laborum educati, in conflictu pugnae minus laborarent, neq; ut Tyrones corporibus animisq; deficerēt. Utq; Lanistæ cum hastis & rudibus primo introducantur, mox gladijs decernant, ad præliumq; incedebant tunicati. Utq; ante congressum multa fiant, quæ non ad uulnus, sed ad speciem gestulationis, & motus agilitatem uideantur: procedente mox pugna, ut nudi digladiantur, neq; in uulnere ingemiscant, nèue iniuſſi decumbant, nèue postq; decubissent, ferrum accipere iuſſi, segnes & contabundi accipiant, aut retractent. Ad quod certamen insignes nobilitate & opibus, neq; obscuri generis homines, plerumq; prodiere: Nam & Nero Cæsar CCC Senatores, & DC Equites ad ferrum exhibuit. Et Domitiani temporibus, nobiles, ad specimē uirtutis ostendendum, in harenam prodire non dubitarunt, qui nō uirorum modò pugnas, sed foeminarum noctu comisit: Donec cautum fuit, ne Equites Rhomani ludo & harena polluerentur. Primus enim qui gladiatorum edidit munus, Iunius Brutus, in honorem defuncti patris, fuisse traditur: Alij Appium Claudium, & Fuluium COSS. in foro Boario gladiatores commisisse primos asseuerant. In quo præter apparatus magnificentiam, immanissimas feras hominesq; qui cum his cõcurrerent, ad pugnam exhibuit: Ad quos Matronas admitti erat lege uetitum, ne immanitati, aut feritati assueſcerent: Sicut ab Athletarum spectaculis, muliebrem sexum Augustus auocauit, & dimouit. Non sic Cretensibus, qui præcipuas & magno natu mulieres ad gladiatorij munus admittebant: & Spartæ nulla est tam nobilis mulier, quæ precio cõducta, non ad Scenam prodeat. Cumq; antea gladiatorij ludi Imperatorum munus forent, Claudius princeps, ut pecunia Quæstorum fierent, cauit edicto: quos

propter cædes & immanitatem, quodq; mali exempli essent, postea ædi prohibuit. Et quia nonnulli inopes & modicis facultatibus sordida mercede conductos gladiatores, ad ferrum exhibebant, Tiberio imperate, Senatus cõsulto cautum fuit, ne quis gladiatorij munus daret, cui minus CCC millibus census esset. Post aliquot uerò ætates Theodoricus Gothorum Rex, ita gladiatores odio prosequutus fuit, ut optantibus Rhomanis, non modò illos denegarit, sed nunq; postea ædi permiserit. Fuitq; in usu, ut in funebribus essent spectatores penulati, cum in cæteris rogati cõuenirēt, *SAECVLARES* uerò ludos, quod singulis CX annis, uel quod semel tantum hominis ætate fierent, dictos accepimus. Nam sæculū ueteres hac finitione terminarūt. Alij nisi decurso trium ætatum spatio, Sæculares fieri negauerūt, qui supra Tyberim, sæpius in Capitolio, magna frequentia & fauore sunt ædi soliti, ad quos licet Præco inuitaret ad ludos, quos nec uidisset quisq;, nec uisurus esset: illos tamen citra hunc annorum numerum per sæpe celebratos cõperimus: Nam & Diuus Augustus Sæculares fecit, & haud multo post, Claudius celebrauit, quo interuallo LXXXIII haud ampli⁹ interfuere anni. Mox Domitianus illos instaurauit, habita temporis ratione, ex quo ab Augusto editi fuerāt, quos Rhomæ per omnia Theatra fieri seruatum est, in quibus trinoctio tetra caligine bobus atris ad Tarentum sacrum Plutoni & Proserpinæ, lectisternium, peruigilia, & supplicationes instar Cereris, initiorum fieri solebant, carmine & hymnis, in Capitolio à pueris puellisq; patrimis & matrimis, in Apollinis & Dianæ laudem modulato, cum quibus sæpe Circenses dabantur unā. Quorum institutio fertur antiquissima: Cum enim Valerius Publicola, qui Reges eiecit, III filios morbo laborantes ex uoto recepisset incolumes, uoti reus, hos instituit primus, & celebrauit: quos antea præteritos uel intermissos Diuus Augustus magnifico apparatu celebrauit, quos non uera ratione dimensa: In quibus iuuenes sine aliquo maiore natu propinquorum, nocturno spectaculo interesse uetuit. Postremò Domitianus septimos exhibuit, ad sua tempora abortu Urbis obseruatos. Et demum post curricula temporum, Philippus Imperator, millesimo Urbis anno, ex omni sæculorum memoria, apparatusissimos Sæculares fecit: in quibus præter Elephantos XXX, Leones, Tigres, Alces, atq; Hienas & Bebos, etiam gladiatorum paria mille, Hippopotamum, & Rhinocerotē, ferascq; immanissimas uenationi dedit. Præter quos, fuere ludi THEATRALES & HONORARIJ, qui æquè ac funebres statim non sunt: sed ut quisq; ad honores, ut Aedilitatem, Præturam, uel Consulatum, euectus erat, ad conciliandum populū fauorem maxima hos læticia coluit, & celebrauit: in quibus Elephantorum & Leonum pugnas, aliarumq; belluarum uenationes frequenter exhibitas inuenimus. Primus enim Scæuola in Curuli Aedilitate Leonum pugnas dedisse fertur, mox Pompeius Iubatos CCCXV: Cæsar CCC: donec Senatus cõsulto cautum fuit, ne Africas in Urbem inueherent. Contrà Cn. Aufidius Tr. pl: Nam Circensium causa importari iuſſi sit. Postea Augustus Tigrim & Domitius Aenobardus C Vrfos Numidicos in Aedilitate, & totidem uenatores Aethiopes dedit. Hæc enim expectatio munerum, quantum studij & fauoris ad conciliandum popularium animos attulerit, cum magnifico sumptu exhibita fuissent, enarratu difficile est: Siquidem qui illa amplè & largiter dedissent, aut qui munificentia reliquos anteissent, facillimos aditus ad honores, Consulatus, & Præturas reliquosq; magistratus proximis Comitijs habuere, quorum cura & procuratio præcipua Aedilium erat. Et qui illos ob secordiam prætermisisset, populare odium & offensam haud dubiè incurrit, & uelut sordidus, & parum ciuilis, est pro despectissimo habitus: Mamerco enim homini ditissimo, quod Aedilitatem, ne sumptus in exhibendis ludis faceret, assequi non curasset, in Consulatu repulſam tulit: In his enim res commentitias, fabellas, & scenas repræsentare, tum monstra & uisu incognita, uenationesq; & pugnas populo dare assueſcerent, ad quas mulieres descendisse, & cum immanissimis feris sæpe depugnasse cõperimus, tanto omnium studio, ut XXX & amplius dies, se positis negotijs, Rhomani ludis impenderent: quos postea Augustus coartauit, ne ludorū celebritas nimium diu actus foreſes & negotia moraret. Theatrales quoq; ludos in Liberi patris honorē inuētos fuisse oēs

Quibus gladiatori munus dare permisum. Ludi sæculares

Secularium ludorum origo.

Ludi Theatrales & honorarij.

Munera ludi modi scenica ad honores uia parabantur.

Theatralium origo.

Bacchanalium licentia. ferè consentiunt, quos ab Atheniensibus originè duxisse ferunt, qui primi Nouembri mense Bacchanalia & ludos Gymnicos, ac Liberales celebrarunt, tanta licentia, ut Nympharum & Heroum habitu bacchantes prodirent in forum, & ad sonum Tibia cum lasciuia gestulatione compositis modis psallerent. Vinumque cum bellarijs, libaque ex melle, magna bibendi licentia circumferret, quos plerumque populus coronatus spectauit. Quae sacra praeter quod per animum delirant & temulentam indicentur, eò insolentiae processere, ut mulieres uirique ornati hedera, crine fluxo, lymphatis animis debaccharant, cum Thyrsis uelut insanientes, & furore afflatae obuios ferirent. Ministri quoque fanatici non minore uesania ferulas gestarent, tanta temulentia & uerborum licentia, ut, M. Varro, nisi ab amentibus fieri potuisse negaret: quare ministrae Maenades dictae, inter quos Sileni, Satyri, Bacchae, Lenae, & Chirae, Mimallones, Naiades, Nymphae, & Tityri, sacris operabantur: In his quoque comestationes, Thyrsi, Tibia, & cantus frequentes erant. Et quoniam ad animae purgationem pertinere dicerent, etiam Vannum quo triticum purgatur, & ouum sphaericali figura adhibebant. Quae sacra procedente tempore, cum ex diurnis nocturna fierent, (unde Nyctileia appellata sunt) promiscuis ingenuorum & foeminarum stupris, cum strepitu & ululatu in omne facinus & libidine, perpetuo Senatusconsulto, non in Urbe modo, sed per omnem Italiam coercita fuere, maximisque poenis inhibitu, ne Bacchanalia Rhomae, neue in Italia fierent, cum in cotubernio sordidissimorum patrarerent, essentque maximorum scelerum causa & seminarium. Apud Thraces Orgia Bacchi ab Orpheo instituta, nisi a menstruosis fiebant. Euianes Bacchi festa celebrant, in quibus ludiones primo, mox spectatores multo uino epoto, ad arma concurrunt. A Babylonijs quoque festus dies Baccho plurimo mero exhausto colebatur, in quo noctem perennem lasciuis gestulationibus & largiori potu indulgebant. Apud Heleos Bacchae Dionysio psallentes madulata uoce, precantur ut bouino pede ad se accedat. Lauini integer mensis Libero dicabatur, quibus diebus obscenis uerbis & spurcissimis abuti permittitur: quod Helioabalus instituisse fertur, ut in uindemiarum festo multa impudica & obscena iactarentur in Dominos: Id quod nostrates seruare etiamnum solenne habent: donec perforam uirile membrum plastro transfuerent, cui Matrona spectatae pudicitiae uelut sancto numini coronam imponebat. Quod etiam Varro fieri consueisse, in reliqua Italia scribit, tanta turpitudine, ut per dies festos Liberi membrum per agros postellis, mox in Urbem cum cantu & ululatu ferrent. Ab Aegyptijs tanto abusu Bacchanalia fiebant, ut temeto ingurgitati, statuas cubitales per pagos circumferant, protenta mentula, magnitudine uisenda, praecedente Tibia & Choro, cum Mercurij statua, pheretro porrecto, quas foeminae & magno natu matres, uelut pompam triumphalem, praesegebant, tam scedo spectaculo, ut nihil improbius aut nequius foret. Eadem quoque licentia Athenis uulgo usurpatur Nouembri mense, quo Bacchanalia celebrabant, ut fanatica multitudo Baccharum habitu per Urbem procederet. Fuit praeterea quinquennale ludicrum, in quo tam uersu quam prosa oratione graecè latineque, tum musica per Citharodos & Citharistas, tum Gymnicis ludis certabatur: quos Nero Caesar primus ad morem Graeci certaminis in Graecia Rhomam deduxisse, Iouisque Capitolino dicasse, atque singulis quinquennijs magno certamine animorum celebrasse fertur, iam intermissos ducentis annis à L. Mummij triumpho, qui primus hoc spectaculi genus in Urbe praestitit. In quibus quantum quisque facundiae experimento, aut candore ingenij eniteret, facile apparebat. C. uero Caligula, horum instar, miscellos Lugduni fecit, graecae latinaeque facundiae experimento, in quo certamine lege sancitum erat, ut uicti uictoribus hoc praemij darent, ut ipsorum laudes tanquam obnoxij scriberent, & carmine celebrarent. Postea à Domitiano triplex institutum ferunt, Capitolino Ioui, Musicum, Equestre, & Gymnicum, aliquanto plurimum coronatorum, in quibus Papinius Statius uictus fertur, uictor autem & ter coronatus in certamine Albano, quod Domitianus pariter instituit. In quo Poetae certatim Mineruae psallebant hymnos. In eo uero P. Mimographus palmam tulisse dicitur. Athenis quoque ad Thesei sepulchrum celebres hi ludii manere, in quibus Tragœdorum certamen magno conuentu totius Graeciae fuisse tradunt. Eo enim uiri eloquentissimi ex omni Graecia excitati, confluxere, inter quos

quos Aeschylus primus Tragœdia dedit, in eo uictor Sophocles, uictus Aeschylus, haud multo post, merore uictus occubuit, quibus etiam ludis decem iudices ex singulis Curijs praefuere. Fuitque in more, ut hircus praemium Tragœdo foret. Vtque Liri Hircus tragœdi praemium. ci iuuentam immolarent, Tragœdi hircum, Poetae taurum. Proditur tamen Comicus Menander, cum C. VIII scripisset fabulas, in certamine Comoedorum, licet esset superior, tamen ambitu & factione à Philemone uictus renunciatus: In Elide quoque Poetae accepto themate, carminibus certabant, uictorque coronam ferebat donum: Sicut Archelaus Mausolo agona proposuit, & ludos, in quibus doctissimi saepe decertarunt: Inter quos Theopompus Isocratis discipulus, omnium consensu, propter singularem uim ingenij, uictoriam tulit. Vna tamen proditur Corinna, musca Lirica dicta, tanta eruditione claruisse, ut Thebis cum Pindaro carminibus certaret, & quinquies uictrix foret. Et Aristophanes cum certamini Poetarum iudex praesideret, Poetae illi dato uictoriam dedisse, quod sua, non aliena recitasset. Eutimus quoque Locris oriundus tam disertus scripsit carmina, ut Olympicis ludis semper uictor fuerit, semel tantum uni posthabitus. Quinetiam Neapoli quinquennale certamen fuisse tradunt, Musicum, & Gymnicum, illis aemulum, quae in Graecia summa laude celebratur, quod etiam noctibus magna luce ignium singulis quinquennijs Rhomae fiebat, magnis Oratorum & Vatum certaminibus. Neque omiserim à quibusdam traditum memoriae, Hesiodum carminibus cum Homero in certamine Poetarum contendisse, uictoremque Hesiodum epigramma cum Tripode in Helicone posuisse. Erant praeter hos PLEBEI ludi spectatissimi, qui exactis Regibus, pro plebis libertate primum dati sunt: quos non nulli post secessionem ad sacrum montem institutos ferunt, ob consociatos Patrum plebisque animos, quos postea L. Sylla, perdomitis hostibus, magna plebis expectatione restituit: quorum Aediles plebis arbitri & moderatores erant, in quorum celebritate feruatum meminimus, ut quoties instaurarentur, ab his ludorum causa, epulum daretur, quos ex uarijs causis non semel instauratos comperimus. CEREALES uero quini in Cereris honorem magnificentissime fierent, nulla controuersia est, quos Circenses dictos nonnulli uolunt: Nam & Deorum imagines in his longo ordine produci, & circum metas cursu contendere solebant, ouumque in Cerealis pompae apparatu numerabatur primum, in quibus peruigilia noctu fiebant, sicut in sacris Iudis excubiis: in his quoque Aediles plebis pro equorum cursu plerumque gladiatorum certamen exhibuere. Cereri enim ad quinto CALEND. Aprilis annis singulis Rhomani rem diuinam more patrio facere assuerant, quae sacra, quod in Graecia translata essent, & per Graecos curata, Graeca dicta sunt. Fuisse enim in Graecia sacra Eleusinae Cereris spectatissima, Aethiopes memorant, quae obscura luce fiebant. Sacerdotesque facibus discurreres cursu fanatico sacra peragebant, à quibus uelut sanctissimis & impollutis, impij consecrati quoque amoueantur uoce Praconis, ita ut templum uelut omni religione sanctum, aliquid cuius criminis aut noxae conscio adire non liceret, quod si quis adisset non iniurius, capite luebat, ad quod Nero conscientia sceleris agitato, ingredi ueritus fuit. Non sic Antoninus Philosophus Augustus: Nam fretus innocentia, & uitae integritate, sine discrimine adiuit: Cuius mysteria magno silentio inclyta, uelut arcanum quid sanctumque in uulgo efferre non licebat. Quod sacrum à solis Matronis fiebat annis singulis, Rhomani quoque in toga candida spectare ludos, mulieresque in ueste alba pariter sacrum facere solebant: in quo id fuit obseruatum, ut tunc Dijs gratum esse censerent, si à laetis, nec funere pollutis celebraretur. Vtque in sacris Cereris, ante noctem epuletur nemo, atque à uino in primis & Venere abstinenceat. Vtque quinto quoque anno ex Sibyllinis carminibus prodigiorum causa, ieiunium fiat, inter quae praecipuum fuit, ut sacris initiatos, calda abluerent primum, quod castitati praesse ducerent. Apud Athenas in sacris Cereris, quae dicuntur Adonia, mulieres simulacra defunctorum efferre, multaque funesta & calamitosa iusto comploratu & gemitu effingere traduntur, in cuius sacrificio Atticae uirgines inter solennia reposita cistis sacra, capitibusque occultè deferunt, cum Cereri sacrum quo occultissimis caerimonijs fieret: quippe profano homini Cereris mundum uideri nefas erat, Apud Siculos uero Cereri & Proserpinae diuerso anni tempore sa-

erum fit : Proserpinæ enim maturis messibus, decem festos agunt dies. Ceteri uerò, cum semen in terram mittitur. Græcis autem in tribus ludis, præterq̄ in Cerealiis, accensas faces gestare uetus mos habuit, in Prometheis, in Vulcaniis, in Panathenæis. PRAETER hos fuere ludi Martiales Marti dicati, & alij Piscatori, ex quæstu piscantiu : alij Castrenses, qui in castris Prætorianis plerūq̄ cū uenatione dabatur : nonnulli Miscellanei, ex ludionum multiplici genere : alij Palatini in Palatio triduo celebrari soliti in Diui Iulij honorem, qui uictā armis Rempub. in dominationē uertit : alij Capitolini, quod Iuppiter Opt. Max. suā sedem seruasset, qui alijs solennibus additi, Collegiūq̄ nouū (authore Senatu) institutū fuit. Præcipui AVGVSTALES, quos Tiberij tempore Tribuni plebis in Augusti honorē facere instituerūt. Athenis uerò, & in omni Græcia multiplices fuere ludi, in quibus ad aucupandam popularem gratiam, Theophrastus fructum diuitiarū putauit maximū : Nā Panathenæa, Dionysia, Sciorophoria, Haloa, & Apaturia celebria fuere. Apud Lacedæmonios Gymnopodia Hiacynthia, & Chori, Pataui, Cestici ab Antenore inuenti, quos inter reliquos annu merasse non ab re fuit. Illud utiq̄ uerum est, quod quilibet ludorum multiplices species forent, tamen Aedilitia largitione IIII curari impēsius assuerant, Megalenses, Funebres, Circenses, & Apollinares, magno semper apparatu & habitu, in quibus non Turba, aut Fistula, ut in alijs, sed sola Tibia canebant. Quodq̄ uetusto more quoties festi ludi edebatur, illos omnis ætas, sexus, & ordo plerūq̄ coronati spectabant : quare L. Crassus cognomento diues, quod corollas ex auro & argento imitatione foliorum in ludis populo dedisset, celebri memoria habet. Fuitq̄ prisca moris, ut populus in Theatro uel Circo sæpe ludicrum à Principe postularer, cuius præcipuo studio teneretur : quotiesq̄ Princeps aut Imperator, qui perdomitis hostibus triumphasset, uel popularis homo plebi percharus, ad ludos & Theatrum iret, cum primū in conspectu prodiret, communi omnium plausu & fauore concionis, faustisq̄ acclamationibus totis Theatris exciperetur : Nonnūq̄ uniuersus populus aduenienti Principi assurgere, & lacernas deponere solebant, ut togati apparerent, qui honor summis tantū Ducibus, aut uiris summa integritate & fide ob merita in populum dabatur. Contra uerò deformatus ignominia, aut infensus infestusq̄ populo, clamoribus explodebatur & sibilis. Tū si quando ludi remisē, & leniter, aut non legitimē celebraretur, uel si quo infortunio aut casu repente constitissent, aut si Tibicen conticuisset, uel inter solennia ludorum commisso spectaculo, ex subita lætitia ad repentinū motū translati essent, aut si in enunciandis ludis uersu Aedilis errasset, aut uerbo, uel ante cōmissionem ludorum, siue dū æduntur, tumultus repens, aut aliquid triste auribus oculisue occurrisset, & ex uarijs causis, tanq̄ si nefario scelere polluti essent, eiusmodi admittā ludorū instauratione percurabantur, & expiabantur. Cum enim pompa duceretur, quod obuius seruus lorismedio Circo uapularet, infausto Augurio ludos pollutos Pontifices putarunt. Et cum in cærimoniarum apparatu Thensa procederet, quod equo cōsternato, Auriga habenas sinistra corripuisset, currumq̄ perperam egisset, & circumflexisset, uelut ominosum, ludorum instauratione opus esse iudicauerunt.

¶ Qui esset Urbis Præfectus, quodue officium, quarūq̄ rerum cognitionem animaduersionemq̄ haberet. Caput XX.

Præfectus urbis ad quid creatus.

OLITOS Rhomanos fuisse, cum Reges & postea COSS. Prætoresq̄ Reipu. causa abessent, ne quis repens tumultus fieret, nèue Urbis sine imperio esset, aut hostium incuribus pateret, Præfectum creare, qui Urbis mœnibusq̄ præsideret, ius redderet, & subitis mederetur, sæpe notatū est : qui si quid in Vrbe turbatum esset, cum res postularet, Iuuentutem armare, & per loca oportuna disponere, arma telasq̄ in propugnaculis ingerere, castella cōmunire, muros, turesq̄ præsidio firmare, atq̄ omnia custodijs uigilijsq̄ instructa habere, portas claudere, p. portis stationes dispositosq̄ stationarios milites, ad tuendam populi quietem, tenere deberet. Et nequid falleret, aut nudatū præsidij

fidij esset, animaduertere, & oculis perlustrare, nihil deniq̄ curæ aut laboris omittere. Qui tamen Urbis præfectus foret, in suburbij a quæ cognitionem animaduersionemq̄ habebat, illiq̄ exercitus demandatos, & gerendi belli sæpe negotium datū esse liquet. Quam Præfecturam à prima antiquitate Rhomæ fuisse multiplici exemplo apparet : Siquidem à Romulo primus Romulus, à Tullo Hostilio Mumartius, & Sp. Lucretius pater Lucretiæ, regnante Superbo, Urbis Præfecturam meruere, deinde COSS. eam curationem demādarunt. Post aliquot uerò ætates, tanq̄ non ciuile munus, à multis aspernatum est, ita ut eam curationē, uelut ignobilem, repudiatis plurimis, Quæ Seruilius ut altercationes dirimeret, filium substituerit, eumq̄ extra sortē Urbis præfecerit. Quam sæpe intermissam fuisse crediderim : quippe Augustus Urbis Præfecturam, tanq̄ nouum munus & officium, creauit. Demū in tantū processit, ut Nero à cognitionibus Præfecturæ Urbis, honoris initia auspicaretur. Et Piso xx annos Præfecturam Urbis, uelut instar magni muneris, gerere non dubitarit. Extraxit Diui Seueri epistola ad Fabium Culleonem, qua cognitio criminū per totā Italiā ad Præfectum Urbis delegatur. Relegandi quoq̄ ad insulas, uel deportandi quos delicti enormitas postulat, querelasq̄ seruorum libertorumq̄ audiendi, si de Patronis Dominisue querantur, ius illi potestasq̄ fuit : Carniumq̄ & fori Boarij, Piscarij, & Suarij cura cognitioq̄ ad eundem spectauit & pertinuit. Etiam Senatum per Urbis Præfectum uocari & consuli posse, atq̄ absentibus uel impeditis COSS. Senatus consultum fieri nulla controuersia est. Deniq̄ diligenter curare, ne qua pars Urbis labaret, nèue per occasionem & licentiam aliquid plebs moliri posset : nèue quid circa Urbis custodiam aut minus uigiliarum segniter exequutum foret, quod ab homine impigro ante perspicui potuisset, præuidere præcauereq̄ debebat, tantūq̄ exempli fuit, ut cum foedissimo bello Respub. afflitteretur, sæpe Urbis saluti fuisse & imperio, magnaq̄ attulisse præsidia compertum sit. Sed notandum hunc Præfectum, aut Patriciæ gentis uirum, aut Senatorem, deligi consueisse, idq̄ exemplo M. Messalæ Oratoris, qui Augusti tempore Urbis Præfectus fuit, facile dignosci, licet sexto post die magistratu se abdicarit, non ingenuam, & parum ciuilem potestatem esse ratus. Et tamen L. Pisonem & Coss. Præfectos Urbis uino indulsisse, & multū noctis cōiuijs exegisse legamus, adeo ut biduum & duas noctes cum Tiberio largiore potu indulsissent, illos tamen satis grauius & inoffensē Urbis tutelā administrasse, controuersia non est. Procedente mox tempore, in tantū Præfectura Urbis processit, ut Sabino Vespasiani fratri ad Præfecturam processisse, magni muneris loco fuerit. Et Partinax Imperator ex Præfectura Urbis ad Imperium prouectus sit : Rursus post aliquod interuallum, tam infimæ sortis habita est, ut Heliogabalus omnes Lenones ad Præfecturam Urbis prouehere destinarit. Qui uerò Præfectus Latinarum erat, etiam non Senator fieri poterat : quippe cum citra ætatem Senatoriam sæpe annis iunior crearetur ex nobilioribus : iccirco Præfecto Latinarum Senatum habere nō licuisse notatum est : inter quos M. Antoninus Philosophus, qui postea imperitauit, annis iunior Præfecturā Urbis gessisse proditur. A Prieniensibus quoq̄ in Neptuni Heliconij sacro, quod cum Ionibus cōmune fuit, Iuuenis ætate uix adulta, Præfectus creabatur & Rex. Ab Indis in uiquinterniones Urbis Præfectura diuiditur : Namq̄ alij peregrinos recipiūt : alij uitā & mores notant : nonnulli defunctorum bona morteq̄ inquirunt : alij trendendis mercibus præfunt : multi uenditarum rerum exigūt decimas, ita ut omne ciuitatis regimē illi moderentur. Græcis uerò Urbis Præfectus ἐδναρχος dicebatur, ipsaq̄ Præfectura ἐδναρχία. PRAETER quæ fuit Prætoriarum Cohortium Præfectus, annonæq̄, & uigilum, qui in numero magistratuum populi Rhomani non sunt, sed extra ordinē utilitatis causa creati. Ad Præfectum enim uigilum de incendiarijs, de furibus, de effraetoribus, de receptatoribus, cognitio pertinuit. Augustus uerò Octauius cum plura orirentur incendia Rhomæ, VII Cohortes oportunis locis constituit, ut unaquæq̄ binas Urbis regiones tueretur, quas Præfecto uigilum subiecit. Præfectus uerò annonæ ad leuandum frumenti inopiam, conuectis cōmeatibus, plerūq̄ Urbis præfuit & imperio. PRAETER quos fuit Præfectus morum, quem Censorem nuncupant, &

Origo Præfecturæ.

Præfectura intermissa sæpe & reuocata.

Munera alia Præfecti.

Præfecti qui diligebantur.

L. Pisonis & Cossi præfectorū uinolentia.

Præfectura honos & paulo post uilitas.

Præfectus Latinarum.

Prienienses. Præfectus in sacro neptuni heliconij. Indi.

Græci. ἐδναρχος.

Præfectus uigilum.

Præfectus annonæ.

Præfectus morū &

Præfectus ca-
strorum, legio-
num, & pala-
tij.

& haud multo post, Præfectus Castrorum, & Legionum, ac Præfectus Palatii tempo-
ribus Cæsarum nouissimis additi, quæ dignitas proxima Cæsarum magnitudini fuit, cui
Præfecturæ Cleander à Commodò præpositus memoratur, qui propter morum inso-
lentiam, cum filijs unâ crudeli supplicio excarnificatus, poenas dedit. Et similis sub Ha-
driano, qui deposita Palatii Præfectura, ad orium se tradidit, morientisq; inscripsit tumu-
lo, quod cum multos exegisset annos, VII tantum uixit, quibus otio se dederat. Cele-
bratur quoq; Opilius Macrinus, qui ex humili fortuna per Caracallam Palatio Præfec-
tus, mox ad Imperium conscendit. Illud quoq; à Veteribus factitatum nouimus, ut
XIIII Curatores Urbis unâ cum Præfecto tam Urbis q; Urbanis negotijs præfint.
Sed & illud notatum, ad Urbis Præfectum appellationes omnium potestatum, & illo-
rum qui in honore erant, pertinuisse, ipsarumq; cognitionem animaduersionemq; ha-
buisse, quod quidem noua constitutione à posteris seruatum est. Antea enim ex con-
stituto Neronis appellationes à iudicibus ad Senatum fiebant, cautumq; fuit, ut qui à
priuatis iudicibus ad Senatum prouocassent, tantum pecuniæ poenæ nomine exoluere
cogerentur, quantum qui Imperatorem appellassent. A Senatu uero ad Principem ap-
pellare non licere, oratione Diui Hadriani cauebatur: nec à Præfecto Prætorio, qui
Principis locum tenuit, appellare licuit. C. tamen Caligula nimias appellationes inhi-
buisse fertur, liberamq; iurisdictionem magistratibus dedisse, ita ut sine appellatione iu-
dicatum exequerentur, & placita seruarent. Quinetiam illud quæ situm est, an tanto-
rum curatorum, qui nequiter & inofficose in tutela curaq; de officio decedentes, uer-
sati fuissent: aut filiorum, qui parètes quos uenerari decet, contumelijs probrisq; affe-
cissent: in eosq; turpissimum facinus admittentes, impias manus intulissent: cognitione
animaduersionemq; Præfectus haberet. Et placuit ab Urbis Præfecto in tutores cu-
ratoresq; qui in euidenti calumnia tutelam curamq; gessissent: aut in filios, qui paren-
tum dicto contumaces, & minus audientes forent, animaduerti cognoscisq; posse: quod
quidem tam legibus & Senatus cõsultis, q; decretis edictisq; Principum alijs super alia
æditis & promulgatis, sancitum est.

XIII. ubi cura
tores.

Appellationes
oim potestati
ad urbis præfe-
cti pertinere.

D. Hadriani
edictum.

Appellati- nes
nimie inhibite.

¶ Miraculū de homine, qui extrusus è carcere, rursusq; in eo intrusus,
inferna se loca adiuisse enarrat. Caput. XXI.

NTER fabulosa miracula, & puerilibus fabellis similia, multas magnasq;
res, quæ uix credi diciq; possunt, nullum tam impudens mendacium cre-
ditum est, q; quod ad hosce annos in Pelignis euenisse dicunt, quod cum
nouum commentum putaretur, & temere uulgatum, id uerum postea
fuisse, tam fama celebri, quæ ubiq; perualit & uulgata est, quàm multo-
rum testimonio, qui rem gestam didicere, non fictis sermonibus, sed certissimis experi-
mentis compertum est. Quo autem pacto se res habuerit, hoc traditur modo: In Pel-
ignis oppidum uetustum est, cuius nomen prætereo libens, licet obscura origine, haud
tamen ignobile, in eo Dominus, qui Urbis præerat, superbe auareq; ciuibus imperita-
bat, ac trucibus dictis factisq; in subditos seruillem in modum animaduertere solebat,
eosq; licet imperata facerent, neq; signiter mandata exequerentur, ob leues plerumq;
causas, poenis & damno multabat. Fortè autem cum homo quispiã alioqui bonus, sed
tenui re familiari inops atq; despectus, ipsius Domini uenaticum canē, cuius miro stu-
dio tenebatur, ita uerbere affecisset, ut ob id perisse putaretur. Cum id Dominus re-
scisset, uehementer offensus, cum truci & minaci uultu grauitè increpitum, in pessis-
simū confecit carcerem, ibiq; cum uinctus graui custodia teneretur, post aliquot dies, hi
quibus diligens ipsius cura mandata erat, clauso iam carcere, & tā foribus q; omni ad-
itu persepito, ne elabi posset, cum ad illum accederet, ut solebant, in eodem intus carce-
re nusquam inuenere: qui diu conquisitus cum non appareret, nullumq; effugij uesti-
gium extaret, rem ad Dominum detulere, quod cum credi uix posset, ipseq; mirum in-
mocom obstupesceret, post tres ferme dies, isdem foribus pessulo firmatis, idem ipse
qui modò carceri addictus fuerat, imprudentibus omnibus, & nemine conscio, rursus
in eodem

in eodem intus carcere intrusus apparuit, custodesq; ut cibum afferrēt, aduocauit, qui
cum properè accessissent, omnesq; miraculo obstupescerent, eum uultu tetra & horri-
bili facie, luxatis uisq; membris, aliter longè atq; pridem fuerat, conspexere, quē cum
interrogassent unde elapsus, & rursus in eodem intrusus carcere foret, quibusq; in lo-
cis fuisset, & unde tam fœdo, & tetra cultu emerisset: ipse uelut elinguis, cum nullū
proferret uerbum, sed attonito stupentiq; similis foret, ut ad Dominū quantocyus ad-
mitteretur, postulauit: habere quod illi properè nūciarēt, magnum, nec differendum.
Cumq; ad eum protinus admissus esset, rem mirificam & admirabilē, ac dictū auditūq;
formidolosa, & uix credenda miracula dicere orsus fuit: Nā se ab inferis (si libet cre-
dere) remissum enarrat: Siquidem cum diutius carceris squalorem ferre nequirit,
seu desperatione uictus, seu iudicium reformidans, inops cõsiliij, malum Dæmonem ut
sibi præsto esset, seq; ex tam tetra carcere relaxaret, aduocasse, dixit: Nec multo post;
Dæmonem fœdo aspectu & terribili facie in eodem intus carcere aspexisse, & secū
pactum fuisse, ab eodemq; & ferreis claustris, non sinē graui pressura extrusum, in lo-
ca deinde inferna & profundas uastitates, ac fundum telluris intimæ actum esse præci-
pitem, singulaq; lustrasse: Impiorumq; supplicia, & sedes consceleratas, æternasq; te-
nebras, & ærūnas uidisse, ac loca fœda & formidolosa, Regesq; & summos Duces in
abrupto hiatu, & profundo uoraginis densa mersos caligine afflicari, & Furiarum ar-
dentibus facibus agitari: Gemitusq; & eiulatus, ac dies noctesq; ploratus mulierū &
uirorum audisse: Pontificesq; uidisse Infulis & Trabeis, purpura & auro distinctis,
ac gemmis ornatos, aliasq; miserabiles facies omnis generis hominum, ætatum, & ordi-
num, in cultu uario afflictos, & iacentes inter præaltas uoragines, alios immenso limo
haustos æternis supplicijs & nocte cruciari, ipsorumq; damnata scelera sempiterno do-
lore puniri, inter quos plures quos nouerat in uita, adnotauit, & præcipuè intimum fa-
miliarē, quem dum in uita ageret, æqualem sodalemq; habuerat, alloqutum dixit, ab
eo probè agnitus, & miti satis sermone requisitus fuit, quid rerum ageretur, & quid
reliqui spei sibi foret: Ipseq; cum præ graui seruitio & crudeli dominatu, usq; præ-
mi respondisset, illum mādasse, ut Domino enūciaret, caueret nequid tale ageret in po-
sterum, nēue graui tributo & iniquo uestigali subditos opprimeret: Nāq; illi uacua
sedem, quam propè cernebat, præstitutā esse prædixit. Et ut haud dubius promissi fo-
ret, fidemq; ut dicto haberet, meminisse (inquit) illum debere secreti consiliij & mu-
tæ pactiois, quam dum unâ militarent, & in castris agerent, clam inuissent, quorum
nemo particeps aut conscius unq; fuit, quod consiliū cum memoriter ille enunciasset,
& non solum dicta conuentaq; sed & singula uerba sponsionesq; quibus uterq; astri-
ctus erat, recensuisset, ipsum Dominum ordine hæc audientem, animo serio & atten-
tore factum, mirū in modū obstupuisse, ingensq; animo formido incussa fuit, considerā-
ti quonā modo, quæ soli sibi credita, & nulli unq; enunciata fuere, homo ille hebes &
tardus ingenio, quasi numine afflatus, explorata haberet, eaq; uultu interrito enuncia-
ret: Adijciunt miraculo, eundem interrogasse illum, cum quo tunc sermo erat apud
inferos, qui nitido cultu uestituq; apparato uidebatur, cum quo tunc sermo erat apud
inferos, qui insigni ueste & auro conspicui foret: illumq; respōdisse, perenni incen-
dio, interq; maximos cruciatus, & sempiterno dolore usq; premi & afflicari, idq; to-
tum quod auro & purpura fulgeret, ignem atq; incendium esse. Et cum ipse id expe-
riri uolens propius manum purpuræ admouisset, admonitum ab eo fuisse, ne tægeret,
& tamen efficere nequisse, ut non ex calorē afflatu palmā sibi manus, quā tunc ostens-
debat, incendio & ipsi purpuræ admotam deflagraret. Erat enim pustulis liuentibus,
& tetrīs ulceribus ueluti tabe & igne sacro, maloq; quod latius serpere uidebatur, ferè
consumpta. Referunt præterea, qui illum adiuere, eum postq; ab inferis emerit, quasi
mente consternata, hebetiq; aurium oculorumq; sensu affectus foret, semper cogitabū-
dum in rarum prodijisse sermonem, uixq; sæpius interrogatum colloquenti respōdis-
se. Vultu uero tam tetra, & aspectu tam deformi, reuertisse, ut qui dudum à coniuge
& liberis probè agnitus foret, is postq; remeauit ab inferis, tam diro uultu totiusq; fa-
cie corporis dissimilis effectus est, ut uix eundē illum esse crederet. Sæpiusq; obortis
lachrymis

toria castra, & Prætorianos haberet : Namq; omnis cura & procuratio rei militaris, desito Imperio ueteri, penes Prætorianos fuit, qui quandoq; cum Rhomæ iuxta pomerium castra metantur, magnarum dissentionum causam præbuere : Nam per celebra Vrbe loca super assumendo Principe inextricabiles sæpe pugnas conserebant. Ideo Tiberius Cæsar, ne per hospitia dispersi, populares tumultus sererent, extra frequentia Vrbe Prætorianis loca dedit : Deniq; in tantum uiribus processere, ut quem uellent, ad spem Imperij impellerent, & in Principem assumerent, assumptumq; mox deturbarent, essentq; arbitri totius imperij & moderatores. Qui etiam Speculatorum ordinem habebant promptissimorū, qui circa Ducis latera excubabant : unde magni sæpe Duces adiumenta sumpserunt : quippe Africanus primus fortissimū quēq; delegit, qui ab eo nō discederēt, & cætero bellū munere uacarent. Sequenti deinde C O S S. & demum Cæsares, Cohortes circa latera, ueluti firma & ualida præsidia habuerunt. In Vrbe quoq; ex Præfectura Rheatina delecti milites ad latera Consulū excubantes sæpe Reipub. operam nauarunt. Manus quoq; Equitū Rromanorum armata, præsidij causa Senatū plerunq; affuit. Cato quoq; promptos circa se Firmianos habuisse fertur. Fuitq; moris populi Rromani sociali fide & fœdere iunctis, quos Reges appellauisset, turmam Equitū Rromanorum honoris causa, & militarem custodiam uelut præsidium impartiri. Reges quoq; Asiæ, militum Cohortes & robora uirorum habuere, quos Agraspidas à genere armorum nuncuparunt. Lacedæmoniorum Reges generosissimos iuuenes C C C habuere custodes. Athenienses sacram Cohortem quæ ex se inuicem amantibus constabat : quæ etiam apud Thebanos fuit. Alexander Macedo Clypeatos & Persarum mille satellites excubitores adsciuit. Macedonum quoq; Reges obseruarunt nobilium liberos habere, qui noctu seruatis uicibus pro foribus, ubi Rex quiescebat, excubarent. Alexander Epiri C C Lucanorum exules habuit expeditos. Aratus uerò ad corporis custodiam delectos milites accepisse fertur. Pisistratus Corynephoros. Marius satellites quos uocauit Præcipites. Et Sulpitius Tribunus Marij tempore manū Equitū iuniorum custodes aduocauit. Cumq; symbola in castris ab Antigono de nece Eumenis darentur, Macedones mille milites expeditos, ad ipsius custodiam dederunt. Dionysius praualeidis seruis latera munuit, & efferis barbaris commisit custodiā, quos cum dimitti Plato suassisset, penè in discrimen uitæ & dissidium uenit. Petreius Beneficiarij & Cetratis stipatus fuit. A P V D Persas Turmæ immortalium, quæ ex decem millibus constabant, ad extremos seruabatur casus, qui aureos torques & manicatas tunicas habuere distinctas auro, ex quibus mille selectis Mellophoris dixere nemē : donec Theodosio imperante ab Ardaburio, & nomen, & genus immortalium desiere : quorum instar ordo Equitū apud Gallos fuit, quem Thymochresiam, Græci Somatophylacas uocāt. Cyrus custodes corporis Eunuchos habuit, quò magis in officio essent, eos præter illecebras uoluptatum, firmissimum præsidium ratus. Indi uerò Reges peruigiles mulieres habuere excubantes. Masinissa parum hominibus credens, salutem suam canibus uallauit. Iulius autē Cæsar, ommissis excubijs, custodes corporis nullos admisit, satius arbitratu, semel morti succubere, q̄ metu assiduo detineri. Augustus Calaguritanorū & Germanorū manū aduocauit. Sicut Tiberius Germanos, & Galba Euocatos. C. autem Caligula Batauos. Antoninus etiam Germanos Equites acciuit. Traianus quoq; sine stipatoribus, aut militari custodia perditu uixit. Fuitq; literis proditum, excubias militares, & corporis custodes, non Cæsaris modò, sed Augustis mulieribus, ut matri & coniugi Imperatoris olim apparuisse. S E C V N D I ordinis Cohortū Vrbanorū, milites ex Rromanis frequēter adscripti sunt, ex quibus Vexillares Cohortes delegere. T E R T I I Legionarij, qui Legionibus adscripti militabāt, qui tam ex ciuibus quàm Latini nominis, & fœdere iunctis ciuitatibus sacramento adsciti erant, quoq; facilius dinoscerentur, diuersa habuere insignia : Namq; alijs Prætoriani, alijs Legionarij, atq; Vrbanarum Cohortium milites utebantur insignijs. P R A E T E R quos fuere Cataphracti loricati Equites, ferro muniti & fulti grauioribus armis, qui stabili gradu congregi, & uim excipere solebant : quibus arma erant, galea, clypeus

Cohortes circa latera consilia & Cæsarium.

Fœdere Rromani iuncti.

Reges Asiæ. Agraspidæ Lacedæmonij reges.

Athenienses. Thebani. Macedones.

Corynephori. Præcipites.

Beneficiarij. Cetrati.

Turmæ immortalium.

Mellophori.

Thymochresia. Somatophylaces.

Cyrus.

Indi Reges. Masinissa.

Iulius.

Augustus.

Tiberius.

Galba.

Caligula.

Traianus.

Antoninus.

Vexillares cohortes.

Legionarij.

Cataphracti.

clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære, hasta, & gladius : Cassides uerò & Thoraces Peditibus similes. Hæc enim præ reliquis fortis & inuicta acies, tanto robore munita mentoq; fuisse traditur, ut trepidam diffidentemq; aciem plerūq; repararit. Erat enim manus hæc ualidissima, præq; cæteris terrori hostibus & formidini, ab hisq; gentes sæpius subactæ fuerunt & domitæ, quibus & equis opera fuerunt lintea, quæ ferreis laminis instar plumæ ne ctebantur, profecto munimentum contra omne telum insuperabile, quæ tati fuere, ut eas Hiphicrates cum æneis commutarit, illasq; Atheniēsis dederit. Priscis uerò sæculis perpauci linteis thoracibus (Homero teste) depugnauerunt. Maximæ uerò firmitatis celebratur Thorax ille linteus Amasis Aegypti Regis, cuius singula fila C C C L X alijs constabant, in quo ex auro & lana uersicolore, diuersis animalium figuris inscriptæ, eius uenationes erant. Nōnunq; Equites galeis & clypeis ferro coruscantibus, in equis insidentes pariter ferro ærcq; munitis, in acies prodierunt : qui licet multimodis munitentur armis, suras tamen & femora nuda armis habebant, quo expeditiores pedibus forent, quos Statarios uocatos fertur : quippe graue agmen, qui nisi firma manu & lento gressu prodibant in aciem, Galli Crupellarios uocarunt, quibus continuum tegmen erat icibus impenetrabile. Persæ Clibanarios : quod erat proprium Sarmatarum, ferreis laminis, aut præduro corio cōserto muniti, qui cum Turmis instructi uadunt, mirū dictū quanti roboris quātāq; formidinis sint. Illorum uerò pedestri pugna nihil ignauius. Græcis quoq; dissimiles Equitū fuere species : Nam quidam Hippotoxotæ dicti, alij Scenophori, pleriq; Iphicratenses summa laudis, sicut apud Rromanos Fabiani : alij Dimachæ grauioribus armis, q̄ cum opus est, pedestres fiūt acies : nōnulli Hippagagi : multi Amhippi, q̄ egs duob; me rebant. Ultra quos in Rromanis castris Accensi stipendia fecere, qui in demortuorum locum suscepti, cooptatiue fuerant, quasi ad censum adiecti, qui & Ascripti dicitur. Inter leuis uerò armaturæ milites, Ferentarij non in postremis erant, Funditores dicti, ex Balearibus frequentes, qui saxis & sudibus, uelut nimbo grandinis, & omni genere telorum quæ feruntur, non autem geruntur, procul hostem missilibus arcent, & in fugam agunt, nōnunq; ense congregiuntur cominus, qui etiam in Cornibus & hostē petere eminus solebant, quibus singulis tres fundæ è neruo uel iunco, aut fetis simplici habena fuere : Interdum triplici Scutali fundis, sicut ab Aegio, Patris, & Dymis, Funditores usi sunt, cum scuto & iaculo præuisto, qui unā cum Sagittarijs, & Iaculatoribus incessabant, qui usus apud Indos præcipuus erat, ut missio lapide, extremos pueri capillos attingant impune. Hi inferioris ordinis, q̄ Pedites, despectissimiq; inter milites habiti sunt : quare huic inconditæ turbæ ad populandū uastandūq; agros q̄ iustæ pugnae idoneæ Cyrus seruos præfecit, quasi illos non militare, sed prædæ & rapinis assuetos, seruilia exerce re duceret. Tametsi Sagittariorum & Funditorum plerūq; delecta manus non temere congressi, magna ad uictoriā momēta fecere. Qui quidem Sagittarij cum thorace, tibialibus, & pharetra, ense accincti, nōnunq; sine pharetra cum hasta, & Scuto præliabantur. Græcis uerò, licet ex diuersis Prouincijs Funditores & Sagittarij stipēdia fecerint, tamen Cirtei & Elymæi præcipui habiti sunt. Fertur Scipio Africanus aduersus Numantinos dimicaturus, omnibus Centurijs delectos Sagittarios Funditoresq; miscuisse, qua descriptione effecit, ut de Numantinis insignem uictoriam tulerit. Metellus quoq; ducens in Iugurtham, Funditores & Sagittarios inter Manipulos diuisit, ita ut parum abfuerit, quin ingenti uictoria potiretur. Calones uerò Lixasq; licet militiæ sacramento adigi non solerent, siquidē seruilia ministrabant militibus, illos tamē in aciem prodisse, bonam fidelemq; operam, Reipub. sæpe nauasse, cōperim; tūc cum accisis rebus, & re exterminata, militūq; fracta uirtute, militiā militare coacti sunt, q̄ quod ligneas clauas, uel uallū gestarēt, dicti Calones fuere. Calas em̄ antiqui dixerūt fustes, quos serui portabāt in comitatu Dominorū, dū in expeditionē uadūt, seu ὄνη καλῶν : Lixæ quoq; q̄ exercitū sequuti, quæstus causa, aquā militib; curabāt. Sicut Brutiarj, quorū opa ueluti seruorū magistratus utebant, præpe militarū, & munera

Cataphracti arma.

Thorax Amasis regis.

Statarij. Crupellarij.

Clibanarij.

Equitū Græcorum species.

Hippotoxotæ & Scenophori.

Iphicratenses.

Fabiani & Dimachæ.

Hippagagi.

Amhippi.

Accensi seu adscripti.

Principes.

Cornicularij.

Ferentarij.

Funditores.

Sagittarij.

Græci.

Calones.

Lixæ.

Calones unde dicti.

Calæ.

Brutiarj.

munera fecerūt. Cū eū secundo Punico bello post Cannensem cladē Brutij ad Hannibalem primi defecissent, postea de uictō Hannibale, eos Rhomani, neq; milites scripsere, neq; pro socijs habuere, sed magistratibus praestare iusserunt seruorū munia militiæ domiq; . Sicut Picentes, ob initam cū Hannibale societate, pro militari officio, uisitorum & tabelliariorum operas praebuere. Super eos quos dixi adnumerantur Caligati, quibus caligis militaribus uti permissum. Tamen pro Caligatis omne militum genus à militari caliga, multi accipi contendant: quæ quidem ferreis clauis multiplicibus munitæ erant. PRAETER quos legitimi euocati, & Tumultuarij milites fuere, Legitimi quod militiæ sacramento iusto delectu adscripti militabant. Euocati qui ex Prouincijs socijsq; ciuitatibus æquo iure & fœdere iunctis, nō Latini nominis militiæ munere fungebantur, qui nō milites, sed pro militibus habiti sunt: Milites enim nominis Latini proximè morē Rhomanū instructi erāt, lingua, moribus, armorū genere congruentes, disciplina deniq; & cultu Rhomano, qui plerūq; Gabino ritu toga circūcincta, ita ut iacinia reuocata, hominē cingeret, militarunt. Tumultuarij uerò dicti, qui repente aduentu hostium, cū in discrimine extremo res foret, per trepidationem & metum raptim militiæ adscribebantur. Etiā Proletarios, & capite Censos quādoq; munerata fecisse, & Reipub. operam nauasse cōperimus: Erant enim hi tenuissimi & modicarum facultatum, qui non ultra M. C. C. C. C. C. aeris in cēsum referebāt, domi ad prolem excitandam destinati, dimissa militiā, & sacramento soluti, qui temporibus Reipub. difficillimis, cū undiq; imperium fluctuaret, rebus abscessis, milites quādoq; scripti sunt. Sicut cū post Cannensem pugnā, seruitia, obæratos, & mercenarios, ac capitalia ausos militiæ sacramento adigere populus coactus fuit, numero VIIII millium, qui in exemplum iusti militis militarūt, quos Volones dixere, quod sponte militiæ adsciti, libertatis studio militiā meruissent. Fuitq; animaduersum in Rhomanis castris, nisi ingenuos, & libertinos seruitute emptos militiam meruisse neminē, præter q̄ secundo Punico bello, quo Hannibal Pœnus Italiā omni clade belli peruastabat, quo populus Rhomanus extremo discrimine adactus, rem defuetam usurpauit, primūq; seruitia sacramēto adegit. Postea sociali bello ex libertinis XII Cohortes bonā fidelēq; operā Reipub. nauarunt. Mox Iulius Cæsar ex magna parte perdomitis hostibus, cū ob bellorū clades in locū decedentiū nullos sufficere ualeret, seruos cōmodatos militiæ ascripsit. Augustus quoq; Octauius bello Illyrico & Germanico Cohortes libertorū legit, quos Voluntarios appellauit, illosq; cū ingenuis cōmisceri, aut eodē uti armorū genere uentit. Hos quoq; Rhomæ incendiorū causa, & si grauior tumultus oriretur, instructos paratosq; habuit. Ipse enim seruos, qui ciuilibus bellis stipendia fecerāt, cōfectis bellis, Dominis restituit. Lapsis inde tēporibus, Antoninus Cæsar Voluntarios quos obsequētes latrones uocauit, & gladiatores cōtra hostes præpotētes militiæ armauit. Cleomenes quoq; Dux Lacedæmoniorum seruitia ad IX millia libertate donasse, & militiæ adscripsisse fertur, cū bellis attriti milite indigerēt. Sed tamē capite Censos propter inopiā, & modicā rem familiarē, diu sacramēto adscribere nō licuit: donec, C. Marius capite Censos militiæ muneribus fungi, & militare coegit, qui in exemplum iusti militis militarunt: Postremò Causarij dicti, quibus causæ ne mererent legitime suppetebāt: Sicut beneficiarij, qui perfuncti militiā, & data missione, post nauatam insigniter operam, muneris uacatione donati & militiā missi fuere: tamen Beneficiarios, quod beneficio Tribunorum ad militiam euecti erant, nōnulli dictos credāt. Tria enim fuere missionum genera, quibus milites exauthorabantur: Honesti, cū emeritis stipendijs, & functis cōmodis missionum, uacationis munere donantur, quo tēpore scuta, gladios, & arma dicabāt Laribus, sicut gladiatores Herculi, quod Dñs iurantibus perfuncti militiā, rudem accepissent: quod missionis tempus militi quinquagenario erat definitum. Alij, nisi Decēnio stipendia meruissent, missionem petere, neminem putarūt posse: More tamen Rhomano, militare sacramentum in undecimū diffundebatur annū, quo exacto, militiā perfunctis missio dabatur. Deinde ut XVI annus stipendij finem faceret, Tiberio imperate cautū fuit, qui etiā militiæ tempus ad uigesimū annum propagauit, cauitq; ut nisi post uigesimum annum, missio militi non daretur: Prætorianæ

torianæ uerò Cohortes, nisi annis XVI militassent, ad Penates & domesticos Lares nō remittebantur. Apud Assyrios autē Ninus Semiramis filius, annis singulis copias sacramento solutas domū remisit. Rursus novos milites, militiæ sacramento, nullo praestituto tēpore, adegit: quos tamē ultra annū militiæ nunq; ascripsit. Causaria uerò missio dicitur, cū senectā, aut ualitudine auersa, uitiōne corporis, domos uellent aut res inuisere suas, uel uiribus parum ualidi, minus idonei muneribus essent. Ignominiosa, quæ & probrosa dicit, cū militi ob delictū & graue crimen, quibus reus agitur, ut quia transfuga, desertor, aut fugitiuus arguitur, uel timidē & diffidētē cū hoste cōgreditur, ignominia notatus, & militiā exauthoratus fuit: in qua re licet animaduertere, quod si Tribunus militem exauthorauit, hoc est, insignia militaria illi ademit, infamia quoq; affecisse uidebatur. Post aliquot uerò tēpestates, noui milites nominibus uarijs à Cæsaribus, penes quos fuit ius arbitriūq; rerū omniū, militiæ adigi capere: Nam præter Gregarios, q̄ uilissimī inter milites sunt, fuere Legionarij, Alarij, & Manipulares, qui in Legionibus, Alis, uel Manipulis militabāt: ex quibus Nero Augustianos, & diuus Claudius Dacianos milites legit. Probus uerò Decimanos, Alexander Seuerus Ostēnsiales, Tiberio Vigesimalanos, & alij Prīmanos, Secūdanos, Quarranos, Quattadecimanos, Vnde uigesimalanos, Duode uigesimalanos, à Legionum numero, magnæ & expertæ uirtutis. Apud Spartanos Neodomadae omniū habentur fortissimi, quos Persæ Gardates dicūt: Antoninus Cæsar lectos milites, Pitamitē, & Laconicā Centuriā appellauit. Aegyptij & Aethiopes Calasiries & Hermothybies: Antioch^o Alam mille equum Gencam: Dion uerò Dionianos. Illud tamē ad memoriā insigne est, milites Rhomani nominis à cōdita Vrbe ad Tribunos militares, & captā à Gallis Vrbe, per annos ferè CCC L suo sumptu & impēsa meruisse, ac stipendia fecisse: Parte enim anni sub pellibus militabāt: Parte uerò, liberis, uxori, & penatibus, sibiq; ac familiæ, agrū colēdo, & rei rusticæ nauādo operā, necessaria parabāt. Quo autē tēpore Veij diutina obfidioe & intestino malo obsessi fuere, cū hyemare oporteret in castris, Rhomani utili & necessario exēplo docti, militibus stipendiū de publico statuere, tunc primū collata stipe, æra militibus constituta sunt. Et deinceps reliqua militiā, sumptu & ære publico meruere: Nōnulli Anxure capto, sub Tribunis militaribus, Patres stipendium annuū militibus decreuisse memorāt: quod quidē denis assibus in dies singulos taxabatur. Postea Tiberio regnante, singuli denarij diurni dati, Prætorianis uerò bini. Scipio Afrīcanus instituit, ut Prætorianis sexquiple x stipendiū daret, hoc est, integrū & dimidiatū. Domitianus, quartū stipendiū aureos ternos, militi tradidisse fert. Apud Germanos epulæ & largi conuictus militi pro stipendio fuere, Cyrus ternos obolos singulis nautis stipendiū dedit, quibus Lyfander unū adijci procurauit. Aegyptij Calasirijs & Hermotybijs, quos præcipuos habebant milites, præter prædia dabāt panis tostī pōdera definita, & carnis bubulæ minas singulis: uini uerò sestarios quaternos. Mercenarij milite populus Rhomanus perrarō adiutus fuit: Solū enim Punico bello Q. Fabio Maximo, & T. Sempronio Graccho COS. ope externa adiutus, bella gessit, & Hispania Celtiberi stipēdiarij militis auxiliō fultus, Legiones duxit, quos latrones, quod mercede militaret, quasi seruiētes, nuncupauit antiquitas, qui plerūq; circa Imperatoris latera excubabant. Galli Gessatas uocāt milites mercenarios. Inter cæteros Cares mercede militasse, & auxilia cōduxisse tradūtur, ideo uilior es habiti. Fertur tamen Prusias cōductis in Thracia mercenarijs militibus, ita Byzantios obsidisse, ut extra moenia progredi nequirit: Parthi nec mercenarios, nec ordinarios habēt exercit^o, quibus nec certa imperia, nec Duces erāt. Sed postq̄ iussu Regis ad bellum educti fuerant, cōfectis bellis, ad propria dilapsi, nullam mercedē stipendiorū perferūt, nisi prædam. Britannī non ære signato militant, sed aurū, argentū, & alia metalla pretiū uictoriarū ferūt. Scythi, nisi capite hostis oblato, miles præde particeps fieri nequit. Chij autem cū seruis mercenarijs pro milite uterētur, bello subacti, seruis proprijs uincti, traditi, & in exiliū acti sunt. Sicut Syraculis aliquādo possessores à clientibus exacti fuere. Fertur uerò Cato Senior cū Celtiberorum manū CC talentis, & nimis magno stipendio cōduxisset, & ob id increpitus ab amicis foret, quod summā nunq; exoluere ua

Causaria missio.

Ignominiosa.

Militiā exauthorati.

Militum uariis nominibus.

Gregarij.

Legionarij.

Alarij.

Manipularij.

Neodomadae.

Gardates lecti milites.

Calasiries.

Hermothybies.

Genca.

Dioniani.

Rhoinitio nullis stipendijs militabant.

Calasiries.

Hermothybijs.

Militis mercenarij.

Galli.

Gessatae.

Cares.

Prusias.

Parthi.

Britanni.

Scythi.

Chij.

Syracusanis.

Armorū milita-
rium atq; orna-
tū apud ua-
rias gentes di-
uerſitas.

Vascones. Ierēt, reſpondiſſe, ſi uicerimus, ex hoſtīli praeda, illis ſatiſſiet, ſi uicti forſan erimus, non
habebunt unde petāt. Fuit præterea memoriæ literis prodiit, apud tot diſſonas gentes
linguis moribusq; differentes, uaria etiā armorum ſpecie & diſſimili ornatu milites in
aciem prodire, & cū hoſtibus cōgredi cōſueſſe, quē ſibi quiſq; propriū & peculiarem
fecit. Etenim Vascones teſto capite, aut cū galea pugnare neſas habēt. Aetoli & Pe-
laſgi. laſgi dextro pede nudo dimicant, & ſiniſtro crure ueſtito armis. Albani & Iberi feræ
rum tergore caput amiſti. Sacæ Scythica gens, criſtatis galeis in acutū deſinētibus. La-
cones pileati, Perſæ turrīto pileo. Luſitani criſtata galea & neruata caſſide, aut mitratīs
frontibus, & iaculo hamato. Paphlagonēs haſta. Spartani breui pugione preliantur. Sa-
lētini exerto humero. Gallogræci nullo ueſtito calciatūq; amiſti, quippe qui nunq; niſi
in pugna nudent. Balearēs diſcincti. Cares funda. Perſæ, Parthi, Cidones, & Macæ ſagittis.
Luſitani. Thraces peltati cū iaculis & rumphea, Lacones gladio breuiori. Carthaginēſes bre-
uibus ſpiculis. Oretani, iaculo, funda, & gladio. Humidæ & Maſſæſylj effrenatis equis,
Paphlagonēs. & ſinē ephippijs, mirabili uelocitate, ita ut modō citatō agmine fugiāt, modō inſequā-
Spartani. tur miræ ad cauendum ſolertiæ; nōnunq; binos trahētēs deſultarios equos, ita ut inter
Salentini. tur miræ ad cauendum ſolertiæ; nōnunq; binos trahētēs deſultarios equos, ita ut inter
Gallogræci. pugnadum ex feſſo in recentē armati cōfeſtim tranſcendant, quod cōpar fuit cū Sueuis
Cares. & Dardanis, qui pariter cōfeſtim pugnant & cædunt. Sannites uibrare haſtas anteq; di-
Perſæ. micent, aſſuerant; quibus in prælio nō utūtur. Euboici, & Aphri haſtis cōgrediuntur,
Parthi. quas uocant phalangas. Cretenſes Cydonio arcu & ſaltu. Andabatae niſi obſcuro celo,
Cidones. quas uocant phalangas. Cretenſes Cydonio arcu & ſaltu. Andabatae niſi obſcuro celo,
Mace. nouo & inuſitato genere, clauſis & cōniuentibus oculis, aut in caligine, & tenebris pu-
Thraces. gnāt. Idem apud Arios, qui iuxta Sueuos incolunt, ut niſi atra nocte præliari liceat, ni-
Carthaginen- ſes. gro ſcutō, corpore, colore fucato, & oculis uinctis. Auetyles quoq; Libyci populi no-
Oretani. ctu pugnare diſcūt; diē habēt inducias. At nō Parthi, quibus pugnare in tenebris eſt le-
Humidæ. ge uetitū. Lacones uerō, ut in tenebris pugnare diſcerēt, nunq; noctu præuio lumine,
Maſſæſylj. incedebant. Contra Atheniēſes; nā ē cubiculo egredi noctu, niſi prælato lumine, So-
Sannites. lonis lege uetabatur. Galli prælongis gladijs, & ſinē mucronibus, & ualtis ſcutis ſupra
Euboici. umbilicū, nudi dimicabant. Hiſpani breuioribus & acuminatis, leues agilitate corporū,
Cretenſes. & armorū habitu; Nā linteis præextis, cū purpura & cædidiffimis tunicis præliantur.
Andabatae. & armorū habitu; Nā linteis præextis, cū purpura & cædidiffimis tunicis præliantur.
Arii. Aegyptij ſcutis oblongis, ita ut uix hoſtē cōſpiciāt, & magnis haſtis. Achæi breuiori-
Auciles. bus, neq; ad protegenda corpora habilibus, & haſtilibus minoribus, quibus Philopome-
Parthi. nes, pro ſcutō Clypeū, pro Haſtili Sariffam dedit. Macedones graui armatura, breui
Lacones. gladiolo, & leuibus peltis. Medi & Theſſali equitau ualent. Maſſagetæ equis & pedi-
Athenienſes. tibus. Aſſyrij, Syri, Arabes, atq; Aſiatici ferē omnes frequentius de curru præliantur;
Galli. ſicut Britanni, qui ingentibus gladijs ſinē mucrone, & breuibus Cetrīs icūs excipiūt.
Hiſpani. Ipsi etiam Arabes uelocibus Camelis cominus oblongo gladio, eminus arcu & ſagitta,
Aegyptij. Bathriani bipennibus & leuibus ſcutis. Indi arcū tricubitali uel haſta, Pelta, & lato gla-
Achei. dio, Mauri Leonū & Elephantū pellib; Vrforūq; amiſti, bella gerūt. Circa Mæotim
Macedones. Laxamathæ uiri pedibus, foeminæ equeſtri prælio, non enſe, ſed laqueo depugnant;
Medi. Sicut Nomades, qui Perſicē uiuūt, hoſtē illaqueatū cōficiūt. Ex Germanis Roxani ſcu-
Theſſali. to, thorace, & galea ex crudo bouis corio, reliqui immēſo ſcutō armantur, & haſta enor-
Maſſagetæ. mi. Aethiopes arcubus longis nō minus quatuor cubitis, & ſagittis longiſſimis. Parthi
Aſſyrij. miſſilibus telis, aut ſagittis aſſueſcūt, citis Cohortibus, nūc occuſantes, nūc terga dātes,
Syri. ſimulata fuga; quod apud Scythas, & Germanos fortiſſimū pugnae genus cenſebatur,
Arabes. ut cedere loco, & ruruſ inſtare, pro conſilio haberēt; quibus uſus erat cum foeminis
Britanni. equabus præliari, quod ueſicas curſu leuarent; mares uerō in aciē nō producere; Si-
Bathriani. cut Bathriani foeminas Camelas, ad bella præparāt, maribus in expeditione nō utūtur.
Indi. Sed tæcti Perſæ, Medi, & Aſſyrij, effuſo curſu procurſando, eminus iaculis & ſagit-
Mauri. tis hoſtē inceſſerent, haud longis inde tēporibus Perſæ optimates, thorace pectus, ſcutō
Laxamathæ. to ſiniſtram, dextrā gladio, uel ſecuri munuerūt. Lydi quoq; & plerūq; Barbari, lon-
Nomades. gis brachis, & longis criſtis, ſed breui arcu & ſpiculo armantur. Quod autē de Cydo-
Roxani. nijs loquor, nō omittendū, nulli Græcorū præter Cretenſes ſagittis uti, inſtitutum pa-
Aethiopes. triū eſſe; Nec ſolūm Cydones, Perſas, & Parthos cateruis ſagittariorum ualere, quos
Parthi. Hippotoxatas uocant, ſed Aethiopes, Arabas, Indos, Scythas, Bathras, Sarmatas, adde
Lydi. Aegyptios

Aegyptios, & orientis populos, contra ingentes hoſtiū copias, calamorum, & ſagittarum
iactu præcipuē ualuiſſe, quibus plerūq; Solē obumbrant, & ideo ſerenos exoptāt
dies; præ cæteris Magnēſij artem ſagittandi habuiſſe traduntur præcipuam, ubi op-
pidū Mothona, in quo Philippus ſagittæ iactu amiſit oculum. Scythiſ autem aded ſa-
gittarum ſtudiū fuit, ut dextra ac ſiniſtra pariter iaculārī, & uice alterna in hoſtes mit-
tere, ſublato diſcrimine, callerent.

¶ Quid ſit lex, quid Plebiſcitum, Senatusue cōſultū, quid Prætorum edi-
cta, uel reſponſa prudentum. Ca. XXIII.

ERVM eſt qd' prodiit ab Authoribus, à principio originū, nullas apud
Rhomanos ex ſcripto populi iudicio, leges latas fuiſſe; ſed quod Re-
ges iudiciū ſtatuebant, id pro lege ſeruabatur; Arbitria enim Princi-
pum pro legibus erāt; quippe condendarū legū ius arbitriumq; tunc
penes Reges erat, cū delictorū poenas præmiāq; cōſtituūt, & quere-
las ciuū, criminationeſq; admittūt. Hinc à Romulo leges Curiatæ, & reliquis Regi-
bus, præcipuē à Seruio Tullio, abſq; populi concilio, ſed tantū cōſulto Senatu, leges
ſacratæ fuere, quibus etiā Reges tenebantur, quas ſinē ordine latas Papyrius in unū
collegit & acruauit, unde ius Papyrianum dictum. Cū uerō exterminatis Regibus,
C O S S. & annui magiſtratus præeſſent, ius poteſtaſq; omnis legis condendæ C O S S.
collata fuit, qui quoties ex uſu erat, ex cōſulto Senatus, leges ad populum tulere, quæ
firmæ illibataq; māſere; Neq; C O S S. modō, ſed Dictatores, Prætores, Aediles, Cen-
ſoreſq; ad populum iura dare, & legem ferre poterāt, eaq; promulgata & demū lata
Populi iuſſu, Patribus authoribus, ita ſummos inſimos aſtringebat, ut obedienter impe-
rata facere oporteret. Quod ſi in lege ferenda populus auerſaretur, aut Senatus illam
non acciperet; quippe qui eā ferri, aut promulgari non ſineret, nullius exempli, nul-
larumq; uiriū eſſe cenſebatur. Ferebat enim Præco legem ad populum, ex authorita-
te & iuſſu Dictatoris, Conſulis, Prætorisue, ſubiſciente uerba & præeūte Scriba, qui
cū illā promulgaret, id demum firmū erat, ſi in eo quod lege cauebatur, populus au-
thor fieret; Ipſaq; lata, & promulgata, atq; in æs incifa, & in ærarium condita, ita eiſ
ſcitis omnes aſtringebat, ut eiſ firma maneret authoritas, aduerſuſq; eā ſiquid factū
foret, poſſet non iure factū uideri. Multa quoq; per legē lata aduerſuſ eū, qui ſecus fe-
ciſſet, impune irrogari quibat. Siquid tamen ea promulgata, addendum legi foret, detra-
hendū uie, anteq; in foro ppoſita, & in æs incifa fuiſſet, facile licebat, poſtea uerō ue-
tabatur. Si tamen non trinundino lex promulgaretur, aut Ioue Tonante, uel per uim
& minas, ſeu per fulgura & tempeſtates, uel die ominoſo & piaculari ædita; Si cōtra
plebis Tribunorū uie interceſſiones, aut deniq; cōtra auſpicia feratur; ſi neq; iurata
per C O S S. Tribunorū eſſet, poterat haud dubiē abrogari, & pro infecta haberi.
Quare cū M. Iulij Druſus Tr. pl. leges pro Optimatibus tuliffet, Philippus,
C O S S. quie iſ inſenſus aderat, optinuit à Senatu, ut leges eiſ uno, S. Conſulto tollerē-
tur, quia contra auſpicia latae erant, propterea illis populum nō teneri; Neq; enim ſas
erat pro lege recipi, quod uitio, & non iuſto Imperio æditū fuiſſet, aut promulgatum;
idq; lege ueteri cauebatur, hiſ uerbis: Legum iuſta imperia ſunt, hiſq; ciues mode-
ſtē, & ſinē recuſatione parētō; & infra. Dictū eſt autem trinundino leges ferri, quod
tribus nundinis proponi leges, demū promulgari deberent. Siquid tamen alicui ob gra-
tiam, quod dignū aliquod operæ preciiſ feciſſet; cōtra ius, publicū, aut legē ſcriptā in-
dulgendum foret, nōnunq; Senatu poſtulātē, populi iuſſu lex obrogabatur, ut ille legi-
bus ſolueretur, exēplo Lacedæmoniorū, & ius interim cōnuebat, eademq; poſt annū
ferebat denuo. Alexander uerō Seuerus Imperator, nullam ſacraſſe dicitur legē, ſinē
xx Iuris peritorū, & L diſertiffimorū cōſilio, quod quidē ius, in legē, morē, & æqui-
tatem Veteres diuiſerūt; iuſq; ad res humanas, ſas ad religionē pertinere uoluerunt;
Sed notandū, nō ſolūm leges æditas cōſenſu populi, ſacratas, ſed & Scita plebis, Sena-
tus conſulta, edicta magiſtratuū, ac Iuris peritorum authoritates & reſponſa, demū pla-
cita

Nullæ leges
initio Rho. ex
ſcripto populi
iudicio.

Leges curiate.
Leges ſacrate

Papyrianū ius.

Quæ demū le-
ges rate erāt
Rhomaniſ.

Quæ lex abra-
garipotat, &
pro infecta ha-
beri.

Trinundina
leges ferri.

Legis abroga-
tio ad gratiam
priuati eiſſe
piam.

Iuris diuiſio.
ſas.

Leges ſacra-
te.

cita Principum, & res iudicatas, uim legis habuisse, in quibus ciuile omne ius consistit. Animaduersionis enim metu, magistratus dū audacia & facinoribus obuia eūt, his ueluti legibus oēs alligarūt. Erāt enim **PLEBISCITA**, quæ rogatione Tribunitia legis cōdendæ causa, plebs statuebat, quæ licet à Plebe scita essent, illa tamē uim legis habere haud dubium est. Quintus enim Hortensius cū plebs in Ianiculum secessisset, in Esculeto legem tulit, ut ea quæ Plebs iussisset, omnes Quirites tenerēt, quā. **L. Valerius**, & **M. Horatius** antea tulerāt Centuriatis Comitij. Magni tamē inter Plebiscita Legesq; intererat, quod plebiscita, Tribuno rogāte, de his quæ ad plebē pertinet: Leges uerō **COS.** uel Prætorē, aut alio magistratu consulente, rogabantur. Qui tamen Populus differt à Plebe, quod in populo Patricij, Senatores, cunctaq; nobilitas insunt: in Plebe uerō Patricij nō insunt: Non tamen quicquid Populus iussit, ratū esse decet, quia quod ius non esset, Populus iubere nō poterat. Senatus quoq; cōsulta, tærsi ad populū nō ferantur, si tamē ea Tribuni p̄bassent, & rata esse uellēt, legis uim obtinere. Erat enim **SENATVS CONSVLTVM**, quod Senatu iubēte, decernebatur sine lege. Hæc enim illa sunt decreta & consulta Patrū, quæ iuris statuēdi causa, nō ob priuatā utilitatē decreto amplissimi ordinis statuuntur, quæ tūc rata erāt, si Tribuni plebis ea cēsuissent, aliter poterat Senatus consultum per intercessionē Tribunitias impediri. Fuitq; diu obseruatum, in omnibus Senatus consultis, in quibus aliquem solui placebat, adijcere, ut de ea re ad Populum feratur, quod postea adijci desitum est. Præter quæ, **PRÆTORVM EDICTA**, quæ iuris statuēdi causa, in albo proponuntur, legum uicem habere, ut cū doli metusue causa, aut uī quod factum sit uel clam, se ratum non habiturum promittit, quæ quidem edicta, uel ciuilibus iuris declarandi, uel interpretandi, adiuuandi supplendiq; causa, à Prætorē proponebantur, quod ius honorarium dictum est. Et cū Prætores olim ob gratiam plerūq; uariē ius dicerent, Cornelius legem tulit, ut nisi ex edictis suis perpetuis, & scripto iure Prætores iura dare non possent. Fuitq; constitutum, ut non Prætores modō, sed Aediles, Censoresq; de his quæ cuiusq; magistratus iurisdictionis sunt, quoties uaria & commutabilis ratio aliquid noui decernendi causam daret, edicta proponerent, eaq; circūspectē adiecta, uelut iura legesq; promulgatas seruari mandarent, ita ut si quid contra factum esset, poterat in eum haud secus lege agi, quā si decreta legū labefactasset, aut præterisset: In quibus etiam seruatum comperimus, tunc cū proponuntur, aut adunantur, in primis nomen Cæsaris cum honore præfari. Et tærsi annuam dici legem edicta Prætorum quidam censuerint: constat tamen illorum constituta, haud secus q̄ si perpetua lex esset, sæpe ualuisse. Estq; memoriæ prodium, ut instar edictorum, Prætoris interdicta ualeant: Nam siquid bono publico ne fieret interdixit, haud secus in eos animaduertit, qui admisere aliquid contra uetitum, quā si quid fieri iussisset, & ob nequitiam paritum non fuisset. **RESPONSA** deniq; Prudentum pro legibus sæpe habita, & recepta sunt: Cū enim interpretandi iuris & sententiæ ferendæ de his quæ in controuersiam ueniunt, potestas his tributa esset, illorum responsa, librata moderatione adita, nimirum eam uim obtinere, ac si leges sacratæ fuissent: quæ quidem tantæ authoritatis fuere, ut suppressa ratione, illorum placita instar legis haberent. Ante uerō Augusti tempora iure respondendi de iure controuerso nulli datum fuit: Sed quistustiorum suorum fiduciam habebant, consulentibus responsa dabant: Primus enim Augustus iureconsultis, uelut legum ministris, de iure respondendi super his quæ in dubium disceptationemq; uenirent, munus dedisse fertur, & ex illo traditum, ut respondendi interpretandiq; iura, pro beneficio à Principe peteretur facultas. Quare à Tiberio Cæsare, Sabino iureconsulto interpretandi iuris magni muneris loco ius tributum fuit: & post eum reliqui Cæsares id muneris sui esse uoluerunt, adeo ut cū ab Hadriano uiri Prætorij, ut de iure respondere liceret, pro beneficio peterent, respondisse dicatur, hoc non peti à Principe, sed præstari solere, & ideo siquis sui fiduciam haberet, essetq; iuris sciens, respondendi se facultatem non negaturum. Quare illorum responsis leges nonnunquam aditæ, sæpius interpretatæ sunt. Feruntq; Mazacenos iuxta Cappadoces, cū Carondæ legibus

gibus uterentur, ne sine interprete legum scita seruari, siquod dubium ius emergeret, aliquem peritum iuris elegisse, cuius responsis & dictis parerent: Eiusmodi fuere, tam Papiniani, Seruij Sulpitij, Pauli, & Scæuolæ: quā Vlpiani, Trebatij, Tuberonis, Cassij, & Saluij Iuliani, aliorumq; Iurisconsultorum magno studio curaq; elaboratæ sententiæ: quibus tam Leges quā Plebiscita, Prætorumq; edicta, & Senatus consulta interpretandi facultas erat, proq; illorum responsis in iudicio & foro ius sæpe dictum est. Hic enim Cassius nepos fuit Tuberonis ex filia, quæ neptis erat Seruij Sulpitij iuris scientissimus & consultissimus. Papinianus uerō Scæuolæ discipulus, & ut in plurimum est monumentis, sub Seuero principe in summam commendationem uenit. Vlpianus autem, Paulus, Pomponius, Triphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus, Alphenus, Aphricanus, Florentinus, Martianus, Callistratus, Hermogenes, & Venuleius, sub Alexandro Seuero floruerunt: in eius societatem, & iura familiaritatis allecti, Papiniani omnes discipuli. Vlpianum uerō ipse Alexander præ cæteris ob morum probitatem, & singularem iuris scientiam, amplissimis honoribus honestauit, & re familiari auxit: qui tamen ab Heliogabalo, quod bonus uir esset, officio motus fuit. Alphenus uerō ab adolescentia constringam exercuit, mox sub Sulpitio iuris scientissimus euasit: ita ut **COS.** effici, & decedens publico funere efferrī meruerit. Trebatius, licet sub disciplina Ciceronis iuris peritissimus aliquot libros de iure ciuili composuisset, & de religionibus nouem, tamen & uersu Heroico plurimum ualuit, & inter Poetas adnumeratus est. Saluius autem Iulianus, proauus fuit Didio Iuliano, qui post Pertinacem, imperium tenuit. Papinianum uerō Caracalla iussit interfici, quod fratris necem quem interfecerat, apud Senatum excusare nollet, asserentem non tam facile parricidium excusari posse quā fieri. Fertur uerō Caligula, qui hostis humani generis dictus est, omnia iurisconsultorum placita inducere, & præter se, nullum de iure respondere uoluisse. Postremō **PRINCIPVM PLACITA**, quæ constitutiones appellantur, pro legibus etiam recepta fuere: Nam cū Diuus Cæsar, & sequenti Principes summam imperij haberent, & soli iura darent, omnis condendæ legis ius potestasq; lege Hortensia à populo ad Principem translata fuit, ita ut quod Principum decretis communis iuris decernendi causa statutum esset, etiam sine populi concilio pro lege haberetur. Non tamen omnis Cæsaris uoluntas lex putanda est, quia siquid Princeps non publico decreto, ut inter exempla referatur, sed priuati iuris causa statuisset, id non esse legem conuenit: quippe priuata decreta Principis in exemplum non deducuntur. Diuus autem Traianus uir omni laude dignus, cū priuati legis ab se editis, aut ob merita indultis, multos inniti, atq; in exemplum trahi uideret, ueritus ne contra leges moresq; Maiorum, ad alias causas perferrentur, illaq; in iudicijs & foro pro lege acciperent, diplomatibus libellisq; nunquā ex scripto respondere, ne perniciosum inde exemplum, & quasi seminarium mali oriretur: Sed tantum uerbo, quibus uisum est, assensisse fertur, aut priuilegia induxisse. Tamen si uetus mos esset, Principem scripto adire, & consulentibus per libellos respondere. Quod & Nero fecit, qui in iure dicundo, nisi scripto & sequenti die postulatoribus respondit. Proditur tertius Antiochus tanti decreta legumq; fecisse, ut datis diplomatibus edixerit, ut siquid suo iussu contra leges & iura decretum foret, ne sibi parerent, impuneq; aduersarentur: cuius exēplo Agesilaus, non aliter promissa præstare uoluit, quā si iusta essent. **M.** quoq; Antonius orator è tot millibus orationum, nullam ex scripto edidit concionem, ut siquid parum laude dignum, & contra legum decreta in his compertum esset, posset à se dictum inficiari. Quod parum prospiciens **L. Crassus** orator, cū à **M. Bruto** increpitus esset apud Iudices, quod ex duabus orationibus capita in se contraria edidisset, respondit, orationes esse causarum & temporum, non autem hominum aut patronorum.

Iurisconsultis quibus interpretandi ius datur.

Caracalle insolentia. Principi placita.

Priuata decreta principum.

Responso principum per libellos.

Egregium Antiochi edictum.

Qui primi de plebe ad Dictaturam, Consulatum, & Praturam, aliosq; magistratus euecti fuerint, & de Ephoris quæ tradantur. **Ca. XXXIII.**
LI QVO

Plebiscita.
Plebiscitorum & legum differentia.
Populi & Plebis differentia.
Senatusconsultum.
Prætorum dicta.
Lex Cornelij.
Responsa prudentum.
Respondendi ius quando primo datum.
Iussus uel peculiaris ad danda responsa apud Mazacenos.

VO TEMPORE in mente sacro magistratus sibi Plebs creavit, quos sacrosanctos fecit, id cautum est, ne cui Patricio illos capere liceret, quod non ab re sancitum fuit: Nam cum aduersus potentiam Patriciorum, Tribunum propugnatorem factoremque sibi Plebs creasset, ut querelas criminationesque in Patres acciperet, periniquum uidebatur, ut in quo defensores sibi Plebs ascuerat, ad id fastigium honoris, illos

Ephori. qui sibi infensi infestique erant, aduocaret, quorum instar Ephori apud Lacedaemonios habuere: qui sicut Tribuni plebis Romae consularem potestatem, ita Regum Spartanorum insolentiam reprimerent, ne imperio abuterentur, nimiaque ferocia & audacia assuescerent. Qui a principio quinq; ex amicorum numero fuere, ut ministri Regum auxilio allecti, scilicet cum Reges foris bella gererent, ipsi domi iura darent, primum a Theopompo Spartanorum Rege instituti, necessitatis causa, licet Sparta

Lex Spartana na lege cautum fuerit, utriusque Regi cum exercitu foras prodire non licere, Paulatini eod licentiae processere, ut Regi non assurgerent, & seorsum tribunal haberent, & Ephori insolentia.

non modo magistratus comprimerent, & in disquisitione uocarent, ac de uendendis emendisque rebus cognoscerent, sed Regi, quid facto opus erat, praescriberent, quibusque annis copiae educendae forent, quoque tempore Equitatus, aut grauis armatura, & peditum acies promouendae, enunciarent. Adeoque omnium rerum gerendarum Censores erant, ut Archidamum Lacedaemoniorum Regem graui affecerint multa, quod cum uxore exigui corporis nuptias contraxisset, quod liberos tantum, non Reges se genituros cogitasset, ipsumque in disquisitionem uocare, & in carcerem trudere, atque morte afficere possent, sicut de Pausania, Agide, & alijs factitatum accepimus, eoque insolentiae processere, ut cum inissent magistratum, seruis primum bellum iudicerent, quod olim cum Messenijs conspirassent, magnisque calamitatibus & multiplici incommodo Spartam affecissent: Mox, ut singuli barbaram raserent, per Praeconem edicerent, ut si qui minus dicto audientes forent, internoscerent. Utque maiori formidini essent, iuxta triclinium ubi tribunal habebant, Ti-

Sacellum timoris moris Sacellum erexere. Utque occasionem Regis criminandi scrutarentur, singulis nouenijs caelum & sidera silenti nocte obseruarent, ut si stellam ex caeli regione in aliam declinantem, aut radiantem uidissent, Reges contra Deos aliquid molitos criminentur. Itaque efficiebant regimini cedere, & magistratu abire cogentur. Erat tamen ius Regi, ut si ab Ephoris uocatus, prima & alteri iussioni non pareret, contumacia fraudi non esset: tertia nisi paruisset imperio, cogi poterat. Qui quidem Ephori una cum Regibus singulis mensibus mutuo iurabant, pro legibus Lycurgi imperatum ire, & Regnum inconcussum tenere. Hos postea Cleomenes, cum crudeliter in modum dominarentur, substulit, & restituta Regi potestate, illos de gradu deiecit, & dominium abrogauit. Si tamen Reges dissentirent, uariatis sententijs, illi quae uideretur melior, standum erat: quod si in unam sententiam conuenirent, nulli Ephorum contraire fas erat. Ergo plebeios magistratus nulli Patricio sumere licebat, idque Volero Tribunus plebis rogatione promulgata statuit, Plebsque sciuit, ut Plebei magistratus sine Patribus, sed tantum admilla Plebe Tribunitijs committi fierent. Cumque Patricij magistratus auspiciato fierent, solos plebeios inauspicatos esse, & minoribus regi auspicijs, peruulgatum est. Et tamen ad Dictaturam, Consulatum, Praetoram, & Censuram nulli nisi Patricij antea admitterentur, tamen sequitis temporibus Patricij magistratus cum plebe communicati fuere: Siquidem Sextius primus de Plebe COS. factus est, quod deinde fuit Licinia lege cautum, qua C. Licinius, & L. Sextius Tri. pl. promulgauerunt, ut Consulatus cum plebe communis foret. Q. quoque P. Philo Praetoram, & C. Licinius Stolo de plebe homines magistratum Equitum cum Patribus gessere. Quinetiam Dictaturam, in qua summus splendor & amplitudo erat, Censuramque cum Plebe, communicatam inuenimus: Nam & M. Rutilius primus Dictator & Censor, deinde, Q. Pompeius, & Q. Metellus uterque ex plebe Censores facti sunt, quam legem Philo Dictator tulisse fertur. Omnes denique Patricij magistratus, etiam Pontificatus, & Sacerdotia cum plebe communicata fuere,

Ephori gradu deiecit.

Plebei magistratus.

Patricij magistratus cum plebe communicati.

fuere. Nec modo ex plebe ciues, sed Latini nominis, & demum exterarum gentium populi, ad magistratus & honores Romae prouecti fuerunt. Tribunatum uero Plebis longo tempore nihil cum Patribus consociatum habuisse comperimus, nisi cum finito Decemuirali imperio, nouos Tribunos Plebis cooptari oporteret. Sp. Tarpeium & Aul. Aeternium Patricios, & Consulares in collegium Tribuni ascuerunt. Et mox Minutius Magister Equitum, qui de Sp. Melio sumpsit poenas, & postea Appius Pulcher, ut Ptolemaeo bellum indiceret, & deinde P. Clodius, ut Tr. plebis fieret, a Patribus ad plebem transuere: donec post Syllae tempora Tribunatus plebis passim a Patricijs, & summis honoribus functis appeti cepit: qui prouincias sortiri, & imperium gerere, atque cum fascibus, & Licetibus etiam extra Urbem incedere ceperunt. Tanti que postea honoris habitus est, ut populum Romanum Octauio Augusto, & deinceps Caesaribus Tribunatum plebis dedisse pro magno fuerit munere estimatum: Illud est tamen minime praetereundum, quod cum a Tribuno pl. dies dici Consuli Praetori que possit, ipse tamen iure sacrosanctae potestatis, ab omni potentia magistratus immunis erat. Si tamen potestate tradita abuteretur, aut si iura plebis minueret, uel ubi intercedendum minime fuisset, intercederet, seu si contra commoda Plebis aliquid molitus esset, poterat ei dies dici, & a COS. uel Tribunis reus agi, cunctisque suffragantibus Tribubus, de gradu deijci, & poenis coerceri. Tunc enim sacrosanctus esse desinebat, & profanus erat. Quod 1x Tribuni pl. cum Sp. Cassio, ne magistratus more maiorum subrogarentur, contra libertatem populi Romae coniurarant. Pl. Mutius. Tr. Plebis non solum Tribunatum abrogauit, sed & poenas debitas iure & lege inferri peruenit. Et Tiberius Gracchus in Tribunatu Octauium Collegam contra commoda plebis intercedentem, Tribuum maiori parte suffragante, potestate priuauit. Verba uero legis quibus Tribunus pl. sacrosanctus sit, ascripti. Tribunum inuitum, tanquam unum e multis, nemo cogito agere, neque uerberato, neque alteri ut uerberet imperato, neque occidito, neque occidi iubeto. Siquis autem prohibitorum horum quid fecerit, impius execrabilisque esto, bonaque eius publicato ad sacra Cereris, & qui aliquem haec agentium occiderit, caedis expiatus esto.

fuere. Nec modo ex plebe ciues, sed Latini nominis, & demum exterarum gentium populi, ad magistratus & honores Romae prouecti fuerunt. Tribunatum uero Plebis longo tempore nihil cum Patribus consociatum habuisse comperimus, nisi cum finito Decemuirali imperio, nouos Tribunos Plebis cooptari oporteret. Sp. Tarpeium & Aul. Aeternium Patricios, & Consulares in collegium Tribuni ascuerunt. Et mox Minutius Magister Equitum, qui de Sp. Melio sumpsit poenas, & postea Appius Pulcher, ut Ptolemaeo bellum indiceret, & deinde P. Clodius, ut Tr. plebis fieret, a Patribus ad plebem transuere: donec post Syllae tempora Tribunatus plebis passim a Patricijs, & summis honoribus functis appeti cepit: qui prouincias sortiri, & imperium gerere, atque cum fascibus, & Licetibus etiam extra Urbem incedere ceperunt. Tanti que postea honoris habitus est, ut populum Romanum Octauio Augusto, & deinceps Caesaribus Tribunatum plebis dedisse pro magno fuerit munere estimatum: Illud est tamen minime praetereundum, quod cum a Tribuno pl. dies dici Consuli Praetori que possit, ipse tamen iure sacrosanctae potestatis, ab omni potentia magistratus immunis erat. Si tamen potestate tradita abuteretur, aut si iura plebis minueret, uel ubi intercedendum minime fuisset, intercederet, seu si contra commoda Plebis aliquid molitus esset, poterat ei dies dici, & a COS. uel Tribunis reus agi, cunctisque suffragantibus Tribubus, de gradu deijci, & poenis coerceri. Tunc enim sacrosanctus esse desinebat, & profanus erat. Quod 1x Tribuni pl. cum Sp. Cassio, ne magistratus more maiorum subrogarentur, contra libertatem populi Romae coniurarant. Pl. Mutius. Tr. Plebis non solum Tribunatum abrogauit, sed & poenas debitas iure & lege inferri peruenit. Et Tiberius Gracchus in Tribunatu Octauium Collegam contra commoda plebis intercedentem, Tribuum maiori parte suffragante, potestate priuauit. Verba uero legis quibus Tribunus pl. sacrosanctus sit, ascripti. Tribunum inuitum, tanquam unum e multis, nemo cogito agere, neque uerberato, neque alteri ut uerberet imperato, neque occidito, neque occidi iubeto. Siquis autem prohibitorum horum quid fecerit, impius execrabilisque esto, bonaque eius publicato ad sacra Cereris, & qui aliquem haec agentium occiderit, caedis expiatus esto.

Exterae gentes ad magistratus Romae prouecti. Tribunatus plebis a patricijs cepit.

Honos Tribuniciae potestatis.

Trib. pl. potestate abueius.

Legis uerba de Tribunis sacrosanctis.

¶ Quas acies, quosue exercitus, qui Duces parua manu profligarint, quaeue flumina Xerxis exercitus potarit. Ca. xxxv.

CIES profligatas & exercitus parua manu caesos ad interitum, ita ut uix pauci superfuerint, tres praecipuos ab Authoribus memoratos fecerunt, licet ex omni antiquitate si quis reputare uolet, innumerabiles inueniet. Cum enim Assyriorum rex Cyrus contra Scythas cum ualido exercitu occipisset bellum facere, postquam eos ingenti clade afflixit, caeso etiam unico Regis filio, Tomyris Regina Scytharum dissimulans aegritudinem animi, inter angustissimos tramites Assyriacae nacla, ita illos caecidit, ut parua manu hostium ingentes copias fuderit, CCC millia Persarum una acie trucidarit, tanta caede, ut ne nuncius quidem luctuosae cladis superfuerit. Alteram, cum inter Locrenses Epizephyrios & Crotoniatis saeuientibus odijs certaretur, tanto furore animorum, & quasi uecordia ad pugnam fuisse procursum ferunt, ut xv Locrorum millia aduersus Crotoniatarum cxx millia saeue & atrociter pugnam inire non dubitarint, Locrensesque tam parua manu tot millia Crotoniatarum felicitate mira uno praelio attriuerint, ita prorsus ut ex ea strage pauci uix fuga elapsi superfuissent dicantur, eaque ad Sagram Metaponti fluiuium commissa pugna, ad posteros celebrem memoriam nominis dederit, uulgolato stato prouerbio ἀνδρείου τῶν ἐν τῶν Σάγραν: Tertiam cum Duce Milciade in campis Marathonijs contra Artaphernem, & Datym Darij praefectos ab Atheniensibus uno praelio feliciter pugnatum & debellatum est, in qua x Atheniensium millia, Persarum plus cxx millia crudeliter in modum afflixerunt, toto caeso exercitu.

Tres exercitus parua manu profligati.

Tomyris aduersus Assyrios.

Locrenses aduersus Crotoniatis.

Prouerbiū.

Spartani aduersus Xerxē.
 ur. Fuit autem Marathon Atticæ ciuitas ab Athenis haud plus decem millibus passibus distans. Iterum cum annis intercedentibus, contra Xerxem arma Græciæ inferentem, qui bellum Dijs hominibusq; indixerat, memorabilis Spartanorū ad Thermopylas, & claustra illa tā natura q̄ munimēto inexpugnabilia, pugna commissa fuit, trophæis & monumentis celebrata: quorum tam insolens uictoria proditur, ut decem hominum millia, Duce Leonida, contra innumerabiles Persarum copias, claustra tenere, & ccccc Spartani ccccc millium castra intrudere non dubitarint. ubi tanta stragē ad facietatem scēuitum est, ut difficile dictu sit, Spartanorum Athenensiumq; uel singulorum præcipuam uirtutem, uel uniuersorum laudes dinumerare, ad id uerò cladis processum, ut quid fune rum absumptum sit, illud argumento fuerit, quod caduera passim strata prælio uel tempestate, corporaq; morbo & uastitate enecta, aliosq; alia peste absumptos, mare & terra uix ceperit. Quicq; modò terrestres naualesq; copias ultra decies centena peditum, Equitum uerò Lxxx millia armatorum, in expeditionē duxerat, cuiq; ccccc millia frumentū modia diurna cibo, & tot flumina exhausta potui non suffecerint: Is cum multa cæde & fuga à paucissimis cæsus & profligatus, inconsulti certaminis, & temerariæ expeditionis insignes poenas dederit: Ipseq; tantū exercitus Imperator magnificus, tanta clade oppressus, inermi naue per stragem corporum armorumq; uix effugerit: In qua quidem re non minori miraculo proditur, tantas copias ab uno Pythio Bithyno epulo exceptas magnificè, frumentoq; ueste, ac uatico adiutas. Fuit illa quoq; memorabilis exempli clades celebrata sermonibus, cum ad Granicum anem, aut Arbelam, uel cum ad Amanicas Pylas in faucibus angustis ab Alexandro signis collatis cum Darao pugnatum est, in qua propè ad internecionem dimicatum fuit. Vbi ultra centum millia Persarum peditum feruntur cæsa, Equitum uerò x millia: ex Macedonibus uerò non ultra xxxii pedites, equites autem cl occidisse. Ad Granicum uerò barbarorum xx millia, Equitum uerò duo millia foedum in modum occubere, cum ex Alexandri exercitu xxxiiii fuisse desideratos, quidam monumentis testati sint. RHOMANI autē licet incredibili felicitate saepe hostiū copias ad extremum exitum profligarint, tamen præcipuis cladibus, & infanda strage maximè hostem affecere: uel cum M. Lilius & Claudius Nero Hasdrubalem suppetias Hannibali ferentem, ad Metaurum ingenti strage debellarunt, ubi par Cannensi cladi exitum redditum fuisse memorant. Vel cum Fabius Aemilianus uix xxx millibus militum ad Rhodanum plus cc Gallorum millia ingenti strage deleuit. Vel cum contra Antiochum haud minus feliciter pugnatum est, plus l millibus hostium cæsis, xxxiiii Equitibus, & ccc peditibus Rhomæ desideratis. Aut cum C. Marius Cimbrus & Theutonos ad aquas Sextias parua manu cæcidit. Vel cum Sylla contra Mithriditem ad Orchomenum & Cheroniam ducens, illius copias fudit, & in intimos solitudines egit. Aut cum contra Archelaum non longe à Pyrao commisso prælio, ita eum deformauit, ut ex xx hostium millibus uix decem superfuerint, ex Syllæ uerò exercitu uix xiiii desiderati sint. Aut cum Pompeius eundem Mithridatem strage atrocissima perculit, xl millibus hostium cæsis, non pluribus xx ex suis interfectis. Vel cum Lucullus contra Tigranem bellum magnis conatibus aggressus, multiplici eum clade affecit, in quo Rhomanorum uix pars uigesima copijs hostium accedere uisa est, cuius pugnae tanta Rhomanorum felicitas fuisse traditur, ut ultra centum millia hostium promiscua cæde occisa, Rhomanorum uerò non ultra centum uulnerati, occisi autem quinq; dicantur: Tam paruò impendio tant insolens uictoria stetit. Aclij quoq; Galli in expeditione Arabica memorabilis uictoria inter illustra adnumeratur, ut post excidia & uastationes agrorum, pluribus oppidis expugnatis, plus xxx hominum millibus foedè cæsis & profligatis, non amplius vii ex suis interfectis, illustri uictoria potitus fuerit. Mitto C. Cæsaris felicitatem, cuius longè lateq; diffusa uirtus fuit, quoties belli casibus agitatus contra Aquitanos, Heluetios, Aruernos, reliquosq; Gallos & Germanos, aliastq; exteras, & incultis moribus gentes, parua manu innumeras hostium copias fudit. Quoties aduersus

Pugna Alexandri aduersus Darium apud Granicum.

Rhomanorum parua manu uictoria.

uersus maximos conatus inops ipse & imparatus presentissimo animo restitit: quoties admotas hostiliter Legiones fudit, quot prælia confecit, quam firmissima hostium præsidia saepe conuulsit, & labefactauit, quas Vrbes & gentes ui & obsidione domuit, aut deditas in ditionem fidemq; recepit, ita ut an uirtute animi & mentis magnitudine, an felicitate & fortuna plus ualuerit, difficile sit diiudicare: Sed post tot successus & felicitates, una Rhomanorum clades inter exempla memoratur insignis, cum L. Behius in Hispaniam ducens, agmine inexplorato per abditos saltus & inuias Regiones in insidias præcipitatus, circumuentus à Liguriis & oppressus est, oportueritq; Massilienses tam luctuosam cladem per nuncios Rhomanis significare: Altera post Cænensem cladem cum Duce C. Manlio & Q. Cepione, à Cimbris & Theutonibus Legionibus fuis, plus lxxx Rhomanorum & sociorum millia ad Rhodanum foedè cæsa & debellata fuere, ubi tantum cladis acceptum, ut uix x superfuisset dicantur, qua clade populus Rhomanus in tanto pauore & luctu fuit, ut uelut ultima publicorum malorum passus, iustitio indicto, sicut in magna consternatione assolet, Prætextas & Latyclauos dimiserit, & saga sumpserit: Sed super omnem indignitatem foedi exempli & memoriæ est, quod de Valeriano Cæsare recentiore memoria proditum est, qui cum optimus fuerit, infelix apparuit tamen, postquam uis illa uigoreq; & uirtus bellica, atq; antiquum belli decus exoleuit, qui in expeditione in Persas cum foedissimo euentu pugnasset, à Sapore Persarum Rege occiso exercitū, captus, usq; eò deformatus fuit, tantisq; contumelijs obnoxius, ut post afflictas fortunas, nulla uerecundia pristinae maiestatis, contra decus imperij, Regi Persarum equū ascensuro, humi prostratus dorso gradum faceret, adeò Rhomani indignissimam fortunam, & grauissimos casus, ac sortis humanæ uarietatem, uelut magna documenta mortalitatis, nonnunquam experti fuere: In qua quidem re proditur uerbum Galeni filij uecordis & deliri, qui qua die de captiuitate patris rescituit, parum curans, uerbum Catonis usurpauit: Sciebam (inquit) me genuisse mortalem. Quæ autem flumina à tot millibus Persarum epota, Xerxi non suffecerint, hæc præcipuè traduntur, Scamander, & Onochonus in Thessalia: Simois in Phrygia, qui ex Ida sub Illo decurrens quandoq; torrentior, ad Sigeum mare ingreditur: Chydorus in Bœotia, Lyfus in Samothracia, qui per Thasios fluit: Manala iuxta Hellepontum in Lyfimachia. Addit Herodotus lacum in sinu eodem xxx stadiorum, quem sola iumenta Persarum, cum aqua subsalsum saporem habeat, & potui insalubris homini sit, paucis diebus esiccauere.

Flu. d. Xerxi exercitu epota.

¶ Quid uariæ gentes de Dijs senserint, & quam impia, & detestanda sacra apud exteras Gentes fuerint. Ca. xxxvi.

VAM IMPIA & falsa inter gentes olim de Dijs opinio fuerit, quamq; multiformes Deorum uanitates, & qui infandis sacris Prisci Deos coluerint, dictu referre difficile est: Siquidem primi mortales nulla doctrinae schola, nec ratione, aut lege, sed suo quisq; ingenio, & prout impetus animi tulit, Deos Geniosq; adoptando, numina coluerunt. Primos enim qui antiquissimi fuerunt, hastas colere cepisse, aut ligna delibrata corticibus pro Dijs ueneratos accepimus: inde à Rhomanis religio fluxit, ut singulis Deorum simulacris hastas darent: tametsi antiquissimos Rhomanorum, c lxx annos sine Deorum imaginibus uixisse nonnulli testati sint. Indi quicquid colere ceperunt, præcipuè maximas arbores Deos putauerunt, illasq; pro numinibus uenerati sunt: quas ferro uiolasse capitale fuit: ex quibus nonnulli Dracogeta Cœlum, Iouem, Solem uerò Deum maximum dixerunt, equosq; illi sacrauerunt, quibus interdictum erat, ne quem præter Solem Deum colerent. Quicquid

Hastæ. Ligna delibrata. Indorum arbor. res. Draco. Cœlum. Iupiter. Sol.

L I ; uerò

Luna. uerò quernis arboribus nascebatur è Cœlo missum putabāt : iisdē Soli, Lunæ, Tellu-
 ri, & Igni, Aquæ, ac Ventis sacrum facere instituerūt, quos omnes Deos Ignem ue-
 ro præcipuum duxerunt : quæ etiam Magorum opinio fuit, cui Thales astipulatur,
 qui Ignem tam religiosè coluerunt, ut cremare corpora ducerent nefas, ne contagio
 cadaueris Deorum maximum uiolarent. Multos comperi persuasum habere, Mar-
 tem peruigilem Deum esse & præsentissimum numen ; quare Neuri, qui iuxta Bo-
 rysthenem sunt, enses pro Martis simulacro adorabāt. Sunt qui arbitretur uisco, quod
 in Querna arbore nascebatur, nullum præsentius numen æstimari : Hi fuerunt Dru-
 idæ, quorum uana superstitio inter mortales præcipua fuisse traditur. Alij mari porre
 ctum collem uelut præsentem Deum coluerunt, quod eo occlusa uallis, æstu Oceani
 non inundaret. Cappadocibus quoq; Mons Deus habetur, & Phryges Mæandro &
 Marsiæ sacrificāt. Scythæ illi inhospitales, qui in intimas solitudines acti sunt, super far-
 mentorum fascibus uetustissimo collocato Acinaci, uelut Martis simulacro, annuis
 hostijs litabant. Pœni Soli & Lunæ uniuersi sacrificant. Syri occæcatis animis Pi-
 sces & Columbam Deos sibi consecrarunt. Troglodytæ Testudines. Heliopolitanæ
 Bouem, Memphitæ Vaccam. Lentopolitani Leonem. Capram & Hircum Mende-
 sij, Thebani Aquilam. Lycopolitani Lupū. Babylonij uerò Cepum : ab his uelut pro-
 pitio numine petita accipere arbitantes. Cyrenaici Acorem magnum Deum Mu-
 scarum æstimarunt. Arabes ad Memnonium, Cercopithecum cœlo dicarūt, illius opē
 in rebus afflictis implorantes. Mitto Aegyptiorum superstitionem, & falsarum opi-
 nionum ineptias, qui Apim præcipuò honore uenerati, solum respōsa dare, & pro-
 speros euentus, aut futuras calamitates præmonstrare, fabulati sunt, modò Isim & Osi-
 ridem, modò Serapim, & quod dicere piget, Crocodilos, à quibus hominem deuorari,
 tanquàm à Deo expetitur, magni muneris habebatur loco, modò Ichneumones, Ibes,
 & fœda animalia, aliq; ludibria religionum, uelut Deorum numina colentes, ita ut
 gentes aliquas quæ Felem auream, & alios qui Scarabæos, pro Dijs haberent, circa
 Scyonem fuisse legamus. Germani Solem, Vulcanum, & Lunā, solos Deos quos cer-
 nebant opinati sunt, quæ Anaximandri opinio fuit, ut cœlestia sidera Deos esse crea-
 deret. Quinetiam Aegyptij Solis simulacrum diplomatibus consignatis adorant,
 quem Horum nuncupant, illudq; precibus & uotis frequentant assiduè. Arabes Ios-
 uem & Bacchum. Aethiopes ex Dijs unum mortalem, alterum immortalem pu-
 tant : nonnulli Pœnam, & Beneficium. Assyrij & Persæ unum honorum largitorē,
 alterum malorum. Fuere, qui crederent nullos Deos esse, cæci & excordes, omniq;
 agi fato, animasq; cum corporibus interire unà : Ex his præter Diagoram & Theo-
 dorum Cyrenæum, Euemerum Tegeatem, & Callimachum, ac Prodicum Cæum,
 aliosq; plures, qui & dii dicti, fuere Callaici gens moribus effera, cultu inhumano
 & fero, neq; more, neq; iure uiuentes. Numidæ Ammonem in desertis harenis
 magnis honoribus frequentant. Celtiberi cuiusdam Deo, cuius etiam nomen ignora-
 bant, plena Luna, nocturnum sacrum facere, & ante cuiusq; fores saltibus indecor-
 ris pnoctare didicerūt. Quod si illorū SACRIFICIA scrutari, ac Barbaros exter-
 nosq; ritus eruere conamur, quàm impios cultus & quàm infanda sacra, apud tot effe-
 ras nationes uario gentium ritu inueniemus. Scythotauri pro hostijs Dianæ adue-
 nas immolabant. Laodicej Palladi uirginem. Arcades Ioui Lycæo puerum. Pleriq;
 iuxta Borysthenem uecordi animo homines, uictimas dare, & in sacrificijs Deorum
 humanis ossibus adolere solebant. Blemmyæ, Cimbri, Galli, Druidæ, & Germani,
 statis diebus, humanis litant hostijs, & cruore captiuorum adolent aras, tunc pro-
 pituari Deum maximè arbitrati, cum per cruciatum homines excarnificarent, ex
 pœnis hominum, diuinationem & auguria captantes. Fuitq; apud Phœnices &
 Carthaginenses nimium diu seruatum, ut infantes principali honore insignes for-
 te ductos, in Regio ornatu Saturno immolarent hostias, & quem fors morti de-
 stinarat, morte subtrahere non licebat, quare multorum ciuium largis fletibus de-
 plorata funera fuere, à quibus sacris cum desuissent, postea uicti ab Agathocle
 Deos propterea subiratos arbitantes, ut numen placarent, c c nobilium filios ma-
 ctarunt

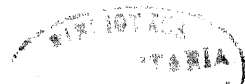
ctarunt ad aras : adeò cæca mortalitas sub nomine religionis ad infandas cædes agebatur
 tur præcept : Id quod à Rhodijs & Cretenfibus factitatum comperimus, ut hominē
 epulis grauatum, ac pueros imbuberes festis diebus Saturno mactarent. in Chio &
 Salamine mos multa sæcula uiguit, ut Diomedij & Dionysio homines discerptos in-
 gularent, eiusdemq; Dionysij templum in Arcadia fuit, in quo puellæ ad aram
 difflagellabantur ad necem : sicut Spartæ in ara Mercurij, & Orthiæ Dianæ
 pueri. Quinetiam alij ingenti simulacro uiminibus intexto, & uiuis hominibus
 oppleto, ac igne succenso, hominibusq; fœdum in modum exanimatis, maximum ho-
 locaustum Dijs offerre putauerunt. Boijs & Celtis purgato captiui hostis capite, cal-
 uariam auro cælare, & in eo poculo in solennibus libare, religiosissimū erat. Prodi-
 tur Aristomenes Messenius, Ioui, quem Ithometem appellant, c c c simul homi-
 nes, in quibus Theopompus fuit, uno sacrificio mactasse : & Lacedæmonios eò uefa-
 niæ processisse, ut Marti humana uictima litarent. Galatæ & Massageræ non ali-
 ter Deos ritè consuli arbitrati sunt, q̄ iuglato homine apud aras Deorum, ex cuius ca-
 su, tum ex membrorum laniatu & fluxu sanguinis, futura diuinabant. Cimbri noxios
 homines seruatos, sudibus affixos Dijs pro hostijs dabant. Galli præter Hefum &
 Theutam, Mercurium, quos humano cruore placabāt, grauioribus morbis aut pe-
 riculis affecti, ad placandas Deorum aras, aut homines immolabant, aut se immolatu-
 ros uouebant : ad cuius aram etiam grandæuos ætate pro uictimis profecabant. Lusit-
 anis uetus mos erat, ex intestinis hominū exta prospicere, atq; inde omina & diui-
 nationes captare, abscissasq; captiuorum dextras pro munere Dijs offerre. Thracæ
 Zamolsim, quem maximum Deum putant, non aliter fieri propitium æstimarunt, q̄
 si ad aram facili lancearum ictu homo concideret, eam optimam, & Dijs gratissimā ui-
 ctimam opinati. Germani quoq; ritu Barbarico, Mercurio humano cruore litare re-
 ligiosissimum putant. Idem fecere Senones, qui cæso publicè homine, infanda sacra
 statis diebus anni celebrabant, his portentis delicta expiari opinati. Persis quoq; ad ha-
 bendas Dijs gratias, uiuentes iuuenes, eosq; spirantes sub terra defodere assuetum fuit.
 quem morem Græcis inoleuisse accepimus, ut in anniuersaria celebritate Baccho ui-
 uos homines sacrificent, quicq; ita fuisset immolatus, maximā inter suos probitatis lau-
 dē ferat. Longūm est exequi, qui Taurorum mores fuerint, ut apud aram hominē si-
 sterent, & post solēnes preces, hominis caput claua ferirent, illudq; cruci affigerent,
 truncumq; corpus ex ingēti rupe in præcept darent : quod cum Leucadijs commune
 fuisse traditur, ut in Apollinis sacro, auertēda Deorum iræ, hominem de montis spe-
 cula deijcerēt, & in mare præcipitem agerent. Fuitq; apud Albanos usurpatum, ut ho-
 minē sacris initiatū, qui sanctitate polleret, diu seruatum & opiparè saginatum, apud
 aras sisterēt, cumq; furiali carmine excantatum, quibusdam additis precatōibus, cum
 alijs hostijs immolarēt : Tantaq; animorū insipiētia fuit, & tā præcept libido imperiti
 uulgi, ut omnes ferè mortales in tēplis coire, & nefandis libidinibus immisceri, ac pudē-
 dis genitalibus sacrum facere, quod procreationis seminarium forent, nefas non puta-
 rēt, ita ut Britannis longo tempore mos inoleuerit, coniuges & nurus nudas, & succo
 hæbarū delibutas, ad tēpla ducere, & ita supplicare, ac captiuorū sanguine Dijs lita-
 re. Et Corinthi supra mille prostitutas in tēplo Veneris assiduè degere, & inflāmata
 libidine, quæstui meretricio operā dare, & uelut sacrorū ministras Deæ famulari. Pi-
 get referre Romanos tūc rerū dominos, quibus fœdera, leges, & sacra exteris dare
 nationibus imperiū fuit, quāto in errore, & q̄ tetra caligine uersatus fuit uictor ille gē-
 tiū populus, & totius dominator orbis, omni superstitioni obnoxius, Iunones, & Ge-
 nios quotidie sibi adsciscendo, & noua numina adoptando, qui etiā extra ordinaria sa-
 cra ex fatalibus libris facere coacti, Græcū, & Græcā, totidemq; Gallos, in Foro Boa-
 rio ad placandas Deorum iras, sub terras uiuos defodere ueriti non fuerunt. Licuitq;
 diu in sacris hominē interimere, & Dijs immolare, adeò ut Saturnū & Latialē Iouē
 humana placarēt hostia, cuius simulacrū dū sacrificāt, humano sanguine proleu-
 bāt : do-
 nec Cn. Cornelio Lætulo, & P. Licinio Crasso. coss. Senatuscōsulto cautū fuit,
 ne nouā inducere religionē, nēue hoīem imolare, aut hūano sanguine litare liceret. Ac
 præter

Luna.
Aqua.
Tellus.
Ignis.
Aqua.
Venti.
Mars.
Ensis.
Viscus.
Collumarinus.
Mons.
Mæander.
Marsiæ.
Acinaci.
Soli.
Luna.
Pisces.
Columba.
Testudines.
Bos.
Vacca.
Leo.
Capra.
Hircus.
Aquila.
Lupus.
Cepus.
Acor.
Cercopithecus.
Apis.
Ibis.
Osiris.
Serapis.
Crocodili.
Ichneumones.
Ibes.
Feles.
Scarabæi.
Soli.
Vulcanus.
Luna.
Sidera.
Horus.
Iupiter.
Bacchus.
Pœna.
Beneficium.
Ammon.
Deus ignotus.
Sacrificia.
Aduenas.
immolati.
Virgo.
Puer.
Homines
offa humana.
Humane ho-
stie.
Infantes immo-
lati.

Hoies discer-
pti.
Puellæ ad ne-
cē flagellate.
Pueri flagella-
ti.
Viui homines
exusti.
Boij & Celte
Treceti hoies
uno sacrificio.
Hoies iugulati
& immolati.
Homines affi-
xi sudibus.
Dextra dijs
oblata.
Homo lancea
ictus.
Humanus cruor
Homo cæsus
publice.
Iuētes iuue-
nes defossi.
Viui hoies sa-
crificati.
Tauri.
Leucadij.
Homo immola-
tus.
Coitus in sa-
cris.
Britanni.
Sanguine capti-
uorum.
Meretrices in
templo Vene-
ris habitantes.
Romani.
Homines uiuē
defossi.
Homines immo-
lare apud Ro-
manos quanda
uetitum.

præter notissimos Deos homini uix initiato, & nondum in lucem ædito, turbas Deorum tanquam pedissequos & pædagogos, & tot uanitates præfecere: Profam, Postuertam, Egeriam, Fluoniam, Lucinam, Pilunum, Picunum, Edufam, Potinam, Maiam (quæ Fatua dicta est) quos sibi Deos finxit antiquitas, etiã Stablinum, & Statanum, ac Fabulinũ, aliosq; Magnos, alios Geniales, alios Indigetes, nonnullos Patrios Deos uenerati. Adeo ignara superstitio hominum mentes deprauat, & nonnunq; sapientũ animos transuersos agit.

Quãtũ debemus CHRISTO domino, Regi, & Doctõri nostro, quem uerum Deum ueneramur & scimus, quo præmonstrante, explosa ferarum gentium doctrina, ritũq; immani & barbaro, ueram religionem edocti, humanitatẽ & uerum Deum colimus, euictisq; errorib; & infandis ineptijs, quas Prisci coluere, qd quẽq; deceat, & quibus sacris, quãq; mente Deum colere oporteat, noscitur.

GENIALIVM DIERV M
LIBRI SEXTI,
FINIS.

τῶν θεῶν χάριτες καὶ δόξα :
βίβλος δὲ τῶν
εἰς τοὺς αἰῶνας τῆς αἰῶνας,
ἀμήν.

EXCVDENDVM CVRABAT GE-

RARDVS MORRHIVS CAMPENSIS

LVTETIAE PARISIORVM, APVD

COLLEGIVM SORBONAE.

M. D. XXXII.

¶ Registrum.

¶ a. b. A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. V. X. Y. Z. Aa. Bb. Cc. Dd. Ee. Ff. Gg. Hh. Ii. Kk. Ll. Omnes sunt terniones, præter A & Kk qui sunt duerniones.

¶ Ad lectorem.

Fieri uix potest candide lector quin inter excudendum erratula quædam obrepant, quãuis authores ipsi præsent interdum prælo: id quod uerissimũ esse cõperies, ubi fueris ipse rẽ expertus. Adnotauimus igitur heic quæ inter relegẽdũ offendimus, etiã si partim eiusmodi sint, ut uel à mediocriter doctis animaduerti facile queant: partim in multis exemplaribus etiãnum emendata. Proinde primus numerus folium indicat, secundus paginam, tertius lineam.

¶ Errata.

IN Epistola liminari a 2, li. 4, à fi. post liminio. Ibidem li. 11, à fi. sepulta, pa. 2, li. 1, in suffissi mas. a 3, pa. 2, in fi. Ianuarijs. Folio 2, Pag. 1, Li. 19, quin. 4, 2, 2, præerat. 5, 2, 11, absentes. ibidẽ li. 37, Camillũ. ibidẽ li. 40, Dictatura. 11, 1, 9, à fi. Conopiũ. 17, 2, 3, à fi. obseruari. 22, 2, li. 2, 5, adnotare. 23, 2, in fi. Asauis. 24, 1, 1, hirudines. 27, 1, 14, sinus. 28, 1, 1, Lictores. 31, 1, 9, à fi. spino. 32, 1, 16, à fi. Metellus. ibi. 9, à fi. notitiã. 39, 1, 45, Traditũ. ibidẽ li. 49, cõuictisq;. 46, 1, 19, ut nunq;. 48, 1, 10, atrio. ibidem magna. 53, 2, 12, accusatiuo. 55, 2, in fi. Latine. 56, 2, 3, à fi. Periander. 64, 2, 37, Iustrabatur. ibi. li. 41, Deiotari. ibi. li. 51, Ilion. 65, 1, 5, tradebatur. ibi. li. 2, 2, fraudarentur. 66, 1, 10, à fi. ostia. 69, 2, 14, à fi. Bibebant. 73, 1, 7, (Iouis militij) Et paulo post cap. 22, huius libri, Iouis militaris menciónẽ facit: Thucydides tamẽ in primo meminit Athenis fuisse festum Iouis Melichij, Nos scripturã temere mutare nolimus. 74, 2, 5, à fi. Agrippa. 81, 2, 14, ueteribus. 82, 1, 20, Eratq;. 108, 2, 6, à fi. gymnico. 109, 2, 7, à fi. qd est. 110, 12. Erimodiciũ. ibi. 2, 14, à fi. d. a. 7. a. 12, 1, 1, 27, Cõsulares. ibi. li. 5, à fi. cõnuet. ibi. li. 9, à fi. arbitrij & iuris erat. 124, 2, 34, minimo. 125, 2, 10, à fi. agere licet. 130, 1, 4, uaporario. 132, 2, 32, Dialia. 137, 2, 17, ad se ptinere. 143, 1, 34, exquirebat à fi. 144, 2, 25, Bæoticæ. 149, 1, 10, interpretationẽ, 151, 2, 33, interesse. 153, 1, 7, uestibulis. 155, 1, in fi. Messenio. 162, 1, 13, ut opibus & fide. 160, 2, 13, later e. ibi. li. 33, edicto Aediliũ. 162, 2, 2, à fi. uastitate. 171, 5, scriptũ legimus. ibi. pag. 2, li. 11, criminibus. 180, 2, 11, à fi. peruulgatũ.

¶ Annotata in margine sic restitues.

¶ Folio 40, pag. 2, ordo magistratuũ. 46, 1, Sextarius. 59, 2, loca gẽtilitiorũ. 65, 1, Spartano rum. 66, 1, Inferni ostia. 70, 2, paternæ paupertatis. 72, 1, hysteria. 82, 2, Cærimoniæ cen tenariæ, triceniariæ, & cætera. 110, Erimodiciũ. 132, 2, Theoxenion. 139, 2, expunge omen unã cũ asterisco, similiter & in contextu. 148, 2, Magistri. 170, 2, Isidis. 173, De causidicis expunge De. 189, 1, Hermothybies.

μήτ' ἔμοι μέλι, μήτε μέλιτ' α.

Nocet empty dolore voluptas.

comparatio, possi dendi q' jus, & ipsam dominium, & mancipatio. mancipio manci-
 pio dare. est rem ita dare ut emittione no prestem? & mancipio emere. est ea
 lege emere. Lucretius. vita mancipio nulli dat. i. ut propria. & sui mancipij
 est homo qui nulli domino subiacet.
 intercedere tribunos. i. opponi reliquis magistratib? & intercessio. oppositio tribunorum
 contra violentiam magistratum pro populo.
 rogabant populum tribuni tribuni quos cu quid uellent decerni. & rogationes: populi
 plebiscita & leges. rogare in lites sacramento. est iurejurando obligare.
 addico. v. est dicendo approbo. ad iudico. destino. unde mochi addidit. i. destinatus
 alicui addicere est in auctione uendere. q' dicit resonator enalmoneda. hispanie. &
 addicere est unum ex pretorijis uerbis quae sunt. do. dico. addico. est. n. addicere qm
 pretor creditor tradidit debitore, ut in eiu uite & necis haberet potestate cu sol-
 uendo no esset. indisciplinam augurali auis dicitur addicere qm ratu faciunt auis
 piciu. addicere spons alicui est locare faciendum.
 fe dms ferire. est quasi pactu facere. & ietu fe dms. factu.
 comes pro edituris esse. i. pro custodijs id. n. signi sunt edituris & editim? sacre edis custos. &
 editus editim? eufus iudex quem una pars elegerit.
 ager centuriatus d' qui in ducenta iugera di firmi t' erat. Romulo. n. centenis cini
 & ducenta iugera distribuit. centuriati milites. qui in centurias ordinabant.
 centuriata comitia. cu ex sexu & etate suffragia forebant: quia p centenas turmas di-
 uisus erat populus. & succenturio. & succenturiati. milites se cu de centurijs quid-
 am insidijs maxime collocabant. ex quo in succenturijs positu. quasi in insidijs ap-
 pellam? proprie succenturiore significat centurijs numeru explorare.
 concepta uerba sunt quae pro ut enuntiant, ita p scribi solent nec a ligura q' p'por-
 tere dici fas est. inde est conceptis uerbis iurare.
 urbem inire. dicit Alex. i. intrare urbem.
 nodum in Sirpo querere. adagiu est de illis qui in re facillima difficultatem inueniunt
 Sirp? n. est iuncus palustris.
 laetia. dicta sunt nomina apud romanos quae dabunt legatis & regib? exteror? gentium.
 Maander siue Maandr? phrigie fluius est tortuosus & sinuosus fluxibus
 labens. ad cuius similitudine obliquitates omnes tam operu q' uerbor?
 Maandros ueteres appellauerunt. Cicero. in pisoni. quos tu Maandros,
 du omnes solitudines persequeris, qua diuerticula, flexionesq' que sisti?
 est etia maander picturae gen? siue ornamenti in morem labyrinthoru
 flexuosus amagib? implexum q' oris etiam chlami du addi solet. v'ox. s.
 victori chlami dem aurata quam plurima Circu purpura, maandro
 duplici Meliboea cucurrit. & purpura meliboea. dicta a loco. i. urbe
 Tessalij.
 suppetie. & suppetias. tm habem? dicta suppetie a suppeto quia suppetunt oppressis
 auxilia pro. ad augendas copias atq' uires mittunt. presidiu est auxiliu q' ad defen-

ἄνθρωπος ἄνθρωπος

ἄνθρωπος ἄνθρωπος

mancipium: ut mancipium. homo bello captus. ut servituti subiectus. aliquis est dominus
 comparatio, possidendi quod ius, et ipsam dominium, et mancipatio. mancipat manci-
 pio dare. est rem ita dare ut emptione non presteat. et mancipio emere. est ea
 lege emere. Lucretius. vita mancipio nulli dat. i. ut propria. et sui mancipii
 est homo qui nulli domino subiacet.

intercedere tribunus. i. opponi reliquis magistratibus. et intercessio. oppositio tribunorum
 contra violentiam magistratum pro populo.

rogabant populum tribuni tribuni quia cum quid vellet decerni. et rogationes: populi
 plebiscita et leges. rogare non lites sacramento. est iurejurando obligare.

addico. v. est dicendo approbo. ad iudico. destino. unde morti addidit. i. destinatus
 aliquis addicere est in auctione vendere. quod dicit resator emalmoneda. hispanice. et
 addicere est vni ex pretorij verbis que sunt. do. dico. addico. est. n. addicere quod
 pretor creditor tradidit debitore, ut in eius vita et necis haberet potestatem cum sol-
 uendo non esset. in disciplina augurali aves dicunt addicere quod ratum faciunt aug-
 piciis. addicere opus aliquod est locare faciendum.

fe dus ferre. est quasi pactus facere. et idem fe dus. factus.
 canes pro edituris esse. i. pro custodiis id. n. signum sunt edituris et editum sacre editis custor. et
 editis edituribus editus iudex quem una pars elegerit.

ager centuriatus est qui in ducenta iugera diuisus erat. Romulus. n. centenis civi-
 bus ducenta iugera distribuit. et centuriati milites qui in centurias ordinabantur.
 centuriata comitia cum ex sexu et state suffragia forebantur: quia per centenas formas di-
 uisus erat populus. et succenturio. et succenturiati milites secundum centurias quod
 in insidiis maxime collocantur. et qui in succenturiis positus. quasi in insidiis ap-
 pellantur. proprie succenturiore significat centurias numerum explorare.

concepta verba sunt que pro ut emittuntur, ita perferri solent nec aliquid propter
 tere dici fas est. inde est conceptis verbis iurare.
 urberem ire. dicitur Alex. i. intrare urbem.

nodum in Siripo querere. adagium est de illis qui in re facillima difficultatem inveniunt
 Sirip. n. est juncus palustris.

laetia. dicta sunt munera apud romanos que dabantur legatis et regibus extorant gentium.

Maander siue Maander phrigie fluvius et tortuosus et sinuosus flexibus
 labens. ad cuius similitudinem obliquitates omnes tam operum quam verborum
 Maandros veteres appellauerunt. Cicero. in prisoni. quos tu Maandros,
 dum omnes solitudines persequeris, que diu verticula, flexiones que que sisti.

Et etiam Maander picture generis siue ornamenti in morem labyrinthorum
 flexuosis ambagibus implexum quod oris etiam chlamidum addi solet. Verg. S.
 victori chlamidem auratam quam plurima circum purpura, Maandro
 duplici Meliboea cucurrit. et purpura Meliboea. dicta a loco. i. urbe
 Tessalis.

Maander siue Maander phrigie fluvius et tortuosus et sinuosus flexibus
 labens. ad cuius similitudinem obliquitates omnes tam operum quam verborum
 Maandros veteres appellauerunt. Cicero. in prisoni. quos tu Maandros,
 dum omnes solitudines persequeris, que diu verticula, flexiones que que sisti.

Et etiam Maander picture generis siue ornamenti in morem labyrinthorum
 flexuosis ambagibus implexum quod oris etiam chlamidum addi solet. Verg. S.
 victori chlamidem auratam quam plurima circum purpura, Maandro
 duplici Meliboea cucurrit. et purpura Meliboea. dicta a loco. i. urbe
 Tessalis.

Maander siue Maander phrigie fluvius et tortuosus et sinuosus flexibus
 labens. ad cuius similitudinem obliquitates omnes tam operum quam verborum
 Maandros veteres appellauerunt. Cicero. in prisoni. quos tu Maandros,
 dum omnes solitudines persequeris, que diu verticula, flexiones que que sisti.

Et etiam Maander picture generis siue ornamenti in morem labyrinthorum
 flexuosis ambagibus implexum quod oris etiam chlamidum addi solet. Verg. S.
 victori chlamidem auratam quam plurima circum purpura, Maandro
 duplici Meliboea cucurrit. et purpura Meliboea. dicta a loco. i. urbe
 Tessalis.

Maander siue Maander phrigie fluvius et tortuosus et sinuosus flexibus
 labens. ad cuius similitudinem obliquitates omnes tam operum quam verborum
 Maandros veteres appellauerunt. Cicero. in prisoni. quos tu Maandros,
 dum omnes solitudines persequeris, que diu verticula, flexiones que que sisti.

Et etiam Maander picture generis siue ornamenti in morem labyrinthorum
 flexuosis ambagibus implexum quod oris etiam chlamidum addi solet. Verg. S.
 victori chlamidem auratam quam plurima circum purpura, Maandro
 duplici Meliboea cucurrit. et purpura Meliboea. dicta a loco. i. urbe
 Tessalis.

μήτ' ἐμοὶ μέλι, μήτε μέλιττα.

ἡδὴ τὰ κατὰ τὴν

ἡδὴ τὰ κατὰ τὴν

Nocet empta dolore voluptas.

μήτ' ἐμοί μέλι, μήτε μέλιτα.

Nocet empta dolore uoluptas.

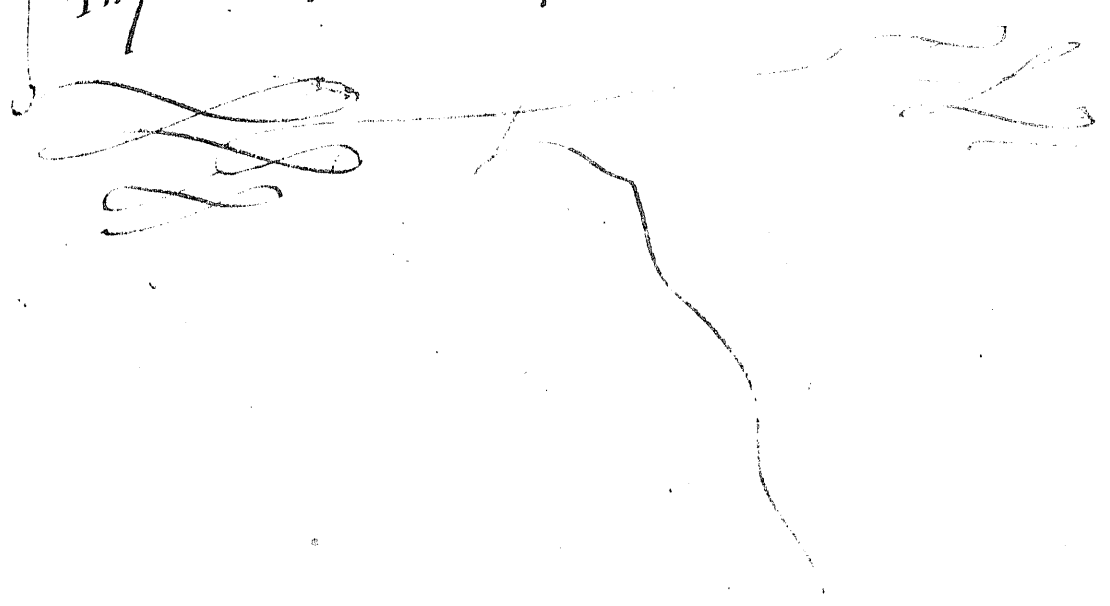
ἡδὴ πᾶσι νῆα

ἡδὴ πᾶσι νῆα

lege emere. Lucretius. uita mancipio nulli dat. i. ut propria. & sui mancipij
 est homo qui nulli domino subaret.
 intercedere tribunos. i. opponi reliquis magistratib. & intercessio. oppositio tribunorum
 contra uolentia magistratum pro populo.
 rogabant populum tribuni quare cui quid uellent decerni. & rogationes: populi
 plebiscita & leges. rogare milites sacrameto. est iure iurando obligare.
 addico. s. est dicendo approbo. ad iudico. destino. unde morti addictus. i. destinatus
 alicui addicere est in auctione uendere. q. d. resonator emal moneda. hispanie. &
 addicere est unum ex pretorijis uerbis que sunt. do. dico. addico. est. n. addicere q. n.
 pretor creditor tradidit debitore, ut in eiu uite & necis haberet potestate cui sol
 uendo no esset. indisciplina augurali aus dicunt addicere q. ratu faciunt aus
 picium. addicere opus alic. est locare faciendum.
 te dus ferre. est quasi pactu facere. & dictu fe dus. factu.
 canes pro edituis esse. i. pro custodib. id. n. sign. sint editus & editim sacre edis custos. &
 editus editimq. eufus iudex quem una pars elegerit.
 ager centuriatus d. qui in ducenta iugera di firmi t. erat. Romul. n. centenis cini
 & ducenta iugera distribuit. Centuriati milites. qui in centurias ordinab. t.
 centuriata comitia. cu ex sexu & etate suffragia forebant: quia p centenas turmas di
 uisus erat populus. & succenturio. & succenturiati. milites se cui de centuriis qui de
 in insidijs maxime collocant. ex quo in succenturijs positu. quasi in insidijs ap
 pellam. proprie succenturiore significat centuriis numeru explorare.
 concepta uerba sunt que pro ut enuntiant, ita p scribi solent nec alicui d. p. p. p.
 tere dici fas est. inde est conceptis uerbis iurare.
 ut bern imire. dicit Alex. i. intrare urbem.
 nodum in Sirpo querere. adagiu est de illis qui in re facillima difficultatem inueniunt
 Sirp. n. est iuncus p. in p. p.
 Laetia. dicta sunt munera apud romanos que dabunt legatis & regib. ex totius gentium.
 Maander siue Maandri phrigie fluius ita tortuosus & sinuosus flexib. q.
 labens. ad cuius similitudine obliquitates omnes tam op. u. q. uerbor.
 Maandros ueteres appellauer. Cicero. in p. s. q. uos tu Maandros,
 du omnes solitudines persequeris, qua diuerticula, flexiones q. que sisti.
 Et etia maander picture gen. siue ornamenti in morem labyrinthoru
 flexuosus ambagib. implexum q. oris etiam chlamidu addi solet. Verg. S.
 uictori chlamidem aurata quam plurima Circu purpura, maandro
 duplici Meliboea occurrit. & purpura meliboea. dicta a loco. i. urbe
 Tessalis.
 suppetie. & suppetias. tm habem. dicto suppetie a suppeto quia suppetunt oppressis
 auxilia pro. ad augendas copias atq. uires mittunt. presidiu est auxiliu q. ad defen
 sione sat est. subsidium q. ad succurre du uenit. cui significationi accedunt
 suppetie.

63

Terqa boum fallax conyuit xerat arto cupito
Concliditpse quibus semina factum amu
Querentisegelis fructus semem qz qd esset
Inquit amor fructus hociu qserit

almuymagnificosor

dixit dominus

lou huu
u